# D. LAVRENTII HEISTERI

*Sereniss. Brunsuicens. & Luneburg. Ducis Consiliarii Aulici & Archiatri, Medicinae, Chirurgiae ac Botanices in Regia atque Ducali Academia Julia, quae Helmstadii est, Profess. Publici, Academiae Scientiar. Caesareae Regiaeque Londinensis atque Berolinensis Collegae*

# INSTITVTIONES CHIRVRGICAE

*IN QVIBVS*

QVICQVID AD REM CHIRVRGICAM PERTINET,
OPTIMA ET NOVISSIMA RATIONE
PERTRACTATVR

*atque in tabulis multis aeneis praestantissima ac maxime necessaria instrumenta itemque artificia, sive encheirises praecipuae & vincturae chirurgicae repraesentantur.*

OPVS TRIGINTA ANNORVM,

nunc demum, post aliquot editiones germanica lingua evulgatas, in exterorum gratiam latine publicatum.

*PARS PRIMA.*

VULGO CAECA VOCOR, VIDEO SED ACUTIUS IPSO.

*AMSTELAEDAMI,*
Apud JANSSONIO-WAESBERGIOS.
MDCCXXXIX.
*Cum Privilegio Ordinum Hollandiae & Westfrisiae.*

# C O P Y E
## VAN DE
# PRIVILEGIE.

DE STATEN VAN HOLLAND ENDE WESTVRIESLAND doen te weeten: Alzoo Ons te kennen is gegeven by *Hendrick van Waesberge*, Burger en Boeckverkooper der Stad Amsterdam, soo dat hy Supplt. reets veele kosten aangewend hadde, zoo met het Oversetten, en laten snyden der Plaaten tot *Laurentius Heisters Chirurgie*, welcke hy Supplt. voornemens was in de Latynse en Nederduytse taalen te laten drucken, en daar vorder nog al een aansienelycke somme tot volvoering desselfs soude vereyst worden, en hy Supplt. groote reeden hadde, om bedugt te zyn, dat eenige baatsoeckende Menschen hier te Lande, of elders hem souden kunnen nadrucken of doen nadrucken, of elders nagedruckt zynde, hier te Lande inbrengen, of verhandelen, of verkoopen, tot groote schade van den Supplt.; derhalve keerde hy sig eerbiediglyck tot Ons, ootmoediglyck versoeckende Octroye en Privilegie, om geduerende de tyd van vyftien eerst agtereenvolgende Jaaren, alleen met eene seclusie van alle andere te moogen drucken, of doen drucken gemelde *Chirurgie van Laurentius Heisters*, zoo in 't Latyn als Nederduyts, in zodaenig formaat, als hy soude te raade worden, met verbod, dat niemand buyten de Supplt. of zyn actie of regt verkrygende, hier te Lande het voorsz. Werck in 't geheel of ten deele of onder een ander of veranderden Titul soude moogen drucken, of doen drucken, of elders gedruckt zynde, hier te Lande inbrengen, uytgeven, verhandelen, of verkoopen, op verbeurte van alle de nagedruckte, ingebragte, verhandelde, of verkogte Exemplaren, en zodaenige groote pœne, als Wy daar tegen gewoon waren te statuëren; SOO IS 'T, dat Wy, de zaacke ende 't voorsz. versoeck overgemerckt hebbende, ende geneegen wesende ter beede van den Suppliant, uyt onse regte Wetenschap, Souveraine magt, ende Authoriteyt den selven Supplt. geconsenteert, geaccordeert, ende geoctroyeert hebben, consenteren, accorderen, en Octroyen hem by desen, dat hy geduerende den tyd van vyftien eerst agtereenvolgende Jaaren, de voorsz. *Chirurgie van Laurentius Heisters* in diervoegen, als sulcx by den Supplt. is versogt, en hier vooren uytgedruckt staat, binnen den voorsz. Onsen Lande alleen sal moogen drucken, doen drucken, uytgeven ende verkoopen, verbiedende daaromme allen ende eenen ygelycken de selve *Chirurgie van Laurentius Heisters* in 't geheel, ofte ten deelen te drucken, naar te drucken, te doen naardrucken, te verhandelen ofte verkoopen, ofte elders naargedruckt binnen den selven Onsen Lande te brengen, uyt te geeven, ofte te verhandelen en verkoopen, op verbeurte van alle de nagedruckte, ingebragte, verhandelde ofte verkogte Exemplaaren, ende een boete van drieduysend guldens daar en boven te verbeuren, te appliceren een derdepart voor den Officier, die de calange doen sal, een derdepart voor den Armen in der Plaats daar het casus voorvallen zal, ende het resterende derdepart voor den Suppliant. Ende dit t'elckens zoo menigmaal als deselve zullen werden agterhaalt, alles in dien verstande, dat Wy den Suppliant met desen Onsen Octroye alleen willende gratificeren, tot verhoedinge van zyne schaade door het nadrucken van het voorsz. Boeck, daar door in geenigen deele verstaan, den innehouden van dien te authoriseeren ofte te advouëren, ende veel min het selve onder Onse pro-

tectie

tectie ende beschermingge eenig meerder credit, aansien ofte reputatie te geven, nemaar den Supplt. in cas daar inne yets onbehoorlycx zoude influëren alle het selve tot zynen laste sal gehouden wesen te verantwoorden, tot dien eynde wel expresselyck begeerende, dat byaldien hy desen Onsen Octroye voor het selve Boeck sal willen stellen, daar van geene geabrevieerde, ofte gecontraheerde mentie sal moogen maacken, nemaar gehouden wesen het selve Octroy in 't geheel, en sonder eenige omissie, daar voor te drucken, ofte te doen drucken, ende dat hy gehouden zal zyn een Exemplaar van het voorsz. Boeck, op groot papier gebonden, en wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheecq van Onse Universiteyt te Leyden, binnen den tyd van ses weecken, na dat hy Supplt. het selve Boeck sal hebben beginnen uyt te geeven, op een boete van seshondert guldens, na expiratie der voorsz. ses weecken, by den Suppliant te verbeuren ten behoeve van de Nederduytse Armen van de plaats, alwaar de Suppliant woond, en voorts op pœne van met 'er daad versteecken te zyn van het effect van desen Octroye. Dat ook de Suppliant, schoon by het ingaan van dit Octroy een Exemplaar gelevert hebbende aan de voorsz. Onse Bibliotheecq, by zoo verre hy geduerende den tyd van dit Octroy het selve Boeck zoude willen herdrucken met eenige observatien, noten, vermeerderingen, veranderingen, correctien of anders, hoe genaamt; of ook in een ander formaat, gehouden zal zyn wederom een ander Exemplaar van het selve Boeck geconditioneert als vooren, te brengen in de voorsz. Bibliotheecq, binnen deselve tyd, en op de boete, en pœnaliteyt als voren. Ende ten eynde den Suppliant desen Onsen Consente ende Octroye mooge genieten als naar behooren; Lasten Wy allen, ende eenen ygelycken, dien het aangaan mag, dat zy den Suppliant van den inhouden van desen doen, laten en gedoogen rustelyck, vreedelyck, ende volkomentlyck genieten ende gebruycken, cesserende alle belet ter contrarie. Gegeven in den Hage, onder Onsen grooten Zegele, hier aan doen hangen, op den seventienden September in 't Jaar Onses Heeren ende Saligmaackers, seventien hondert agt en twintig.

J. H. G. BOETZELAER.

*Ter Ordonnantie van de Staten*

WILLEM BUYS.

Aan den Supplt. is nevens dit Octroy ter hand gestelt by extract authenticq haar Ed. Groot Mog. Resolutien van den 28. Juny 1715. en 30. April 1728. ten eynde, om sig daar na te reguleren.

# PRAEFATIO
## AD LECTOREM BENEVOLUM.

POſtquam per quadriennium & quod excedit, ſtudio medico haud perfunctorie incubueram, eoque in in Germaniae Academiis abſoluto, peculiari ardore & impetu quaſi ad rem anatomicam ac chirurgicam uberius imo funditus addiſcendam impulſus ſum, famaque cumprimis celeberrimi quondam RUYSCHII & RAUII excitatus, A. 1706. ex patria Amſtelodamum me contuli, atque horum praelectionibus ac demonſtrationibus cum anatomicis; tum chirurgicis per integrum fere annum ſedulus interfui, atque ſimul conſtanter ibidem tam in ſectionibus anatomicis, quam in artificiis chirurgicis in cadaveribus me exercui, nullamque occaſionem, ubi vel hi, vel alii praeſtantiores chirurgi Amſtelodamenſes, qui eo tempore ibidem floruerunt, ut VERDUINIUS, BORTELIUS, KOENERDINGIUS aliique, aliquam notabiliorem curationem ſive operationem chirurgicam inſtituerunt, praetermiſi, cui non interfuerim; atque ſic, praeſertim cum ſimul praeſtantiores ſcriptores chirurgicos diligenter perlegerem, haud mediocrem his ipſis chirurgiae cognitionem mihi comparavi.

Verum cum hanc nondum pro chirurgia rite exercenda mihi ſufficere indicarem, ſed plus ultra contendere vellem, ut tanto melius aliquando Deo & proximo hac in Medicinae parte nobiliſſima ſervire valerem, atque tunc temporis bellum acerbiſſimum in Belgio Hispanico inter foederatos & Gallos gereretur, haud meliorem occaſionem uberiores in chirurgia faciendi progreſſus inveniri poſſe exiſtimavi, quam ſi inſtante aeſtate an. 1707. ex Hollandia ad caſtra foederatorum in Brabantiam tranſirem; atque ibidem etiam curationes & actiones chirurgorum caſtrenſium praecipuorum, tam Germanorum, quam Anglorum atque Belgarum diligenter inſpicerem atque notarem; id quod etiam, licet haud ſine multis incommodis & periculis, quae tamen diſcendi cauſſa ſusque deque habui, feci, atque totam hanc aeſtatem in noſocomiis caſtrenſibus conſumſi.

Sed cum etiam Profeſſores Medicinae Leidenſes tunc temporis celeberrimos audire arderem, & nominatim quidem Bidloum, Albinum patrem & Boerhavium, circa autumnum e Brabantia Lugdunum Batavorum me contuli, atque horum lectiones ad initium usque aeſtatis 1708. ſedulus frequentavi.

Poſtea, Doctoris gradu prius aſſumto, iterum Foederatorum exercitum ſecutus ſum; ubi ampliſſima in rebus chirurgicis & diſcendi & ſeſe exercendi, propter cruentiſſimam obſidionem Inſulae Flandriae (vulgo *Lille* ſ. *Ryſſel*) ac diverſa ſaeviſſima praelia prope Audenardam & Wynendalium ſeſe occaſio offerebat.

Amoenitate vero partim Belgii & cumprimis Hollandiae captus, partim etiam ſuaſu Celeb. Ruyschii, qui me, ut filium amabat, Amſtelodami ſedem figere atque tam Medicinam facere, quam juvenes & medicos & chirurgos in rebus anatomicis & chirurgicis, ut Rauius alias faciebat, inſtituere meque ipſum in his rebus uberius

rius perficere decreveram; id quod etiam, quia RAUIUM ob aſperos mores vix ulli amplius audire volebant, feliciter mihi ceſſerat: dum ſe mox nonnulli offerrent, quibus per inſtantem hyemem & ver proximum demonſtrationes & anatomicas & chirurgicas faciebam.

Interea autem cupido me incenderat denuo aeſtate anni 1709. caſtra Foederatorum ſequi, ut uberius atque uberius in arte chirurgica & medica uſu me perficerem, atque ex amiciſſimi mei RUYSCHII commendatione, cum Tornacum in Flandria a Foederatis obſidione tunc cingeretur, Medicus noſocomii caſtrenſis Hollandorum conſtitutus ſum; ubi tunc omnis generis operationes chirurgicas, quae ſeſe & in caſtris & in urbibus vicinis offerebant, inſtitui atque plerumque haud infeliciter perfeci.

Tornaco capto, exercitus Foederatorum in Hannoniam ad Montes (vulgo *Mons*) obſidendos progrediebatur, Gallos, qui obſidionem hanc impedire voluerant, ibidem aggrediebatur, & ingenti ſtrage ſuperabat, urbemque Montium ipſam oppugnabat ac tandem occupabat. Hic primo ingens a proelio quam maxime cruento occurrebat ſauciatorum numerus, quibus ſemper adhuc novi ex dira obſidione addebantur: quo factum eſt, ut ſatis hic haberent chirurgi, quod agerent, & ubi in arte ſua quam maxime ſeſe exercerent: nam vulneratorum numerus copiarum Hollandicarum quem ex ſolo illo praelio acceperant, ultra quinque millia aſcendebat. Hic igitur & ego occaſionem inveniebam uberrimam, ut pomoeria chirurgicae meae ſcientiae protrahere atque habitum, ut dicunt, exercitium atque uſum in hac arte, imo & animum illum intrepidum, quem CELSUS in chirurgo tantopere requirit (*a*), & qui multis ceterum haud ineptis chirurgis ſaepe deeſt, mihi comparare valuerim.

Poſtquam vero tandem exercitus in hybernacula intraverat, &



(*a*) In lib. VII. praefatione.

ſauciati curati erant, ego Amſtelodamum redibam, atque per hyemem rurſus demonſtrationes anatomicas ac chirurgicas continuabam: interea tamen ſimul operationibus chirurgicis aliorum, quoties licuit, gnaviter aſſiſtebam.

Dum vero haec agebam, a perilluſtri Republica Norimbergenſi, ineunte vere, A. 1710. praeter ſpem in Academiam Altorfinam, ut profeſſor publicus, ad anatomen & chirurgiam docendam vocabar. Honeſtiſſimam itaque hanc vocationem recuſare nolui; attamen venia perilluſtris hujus Reipublicae magnam prius Britanniam adii, atque a vere usque in autumnum ibidem commoratus ſum, ut & hoc in loco in omni Medicinae parte novos adhuc theſauros colligerem; ac tandem inde redux ex Hollandia Norimbergam & Altorfium, ad novum meum munus ſuſcipiendum, abii.

Cum itaque eo in officio ibidem me a Deo conſtitutum intelligerem, ut praeter alias Medicinae partes inprimis etiam chirurgia, antiquiſſima & nobiliſſima Medicinae pars, atque ars inter ceteras humano generi ſumme neceſſaria, quam privatim jam per biennium in Hollandia docueram, mihi publice docenda eſſet, defectus apti libri ſive enchiridii chirurgici, quem in praelectionibus meis pro tironibus informandis commode ſequi potuiſſem, mihi multum taedii concitaverat.

Atque hunc ipſum defectum cauſſam quoque eſſe reputavi, quod ad illud usque tempus, tam Medicinae quam chirurgiae Studioſi, praeſertim in Germania, tam paucos in chirurgia profectus fecerint, adeoque non niſi per exiguam aut levem in illa ſcientiam ſibi comparare potuerint.

Quo ipſo autem factum eſt, ut chirurgi noſtri quascunque curationes chirurgicas nobiliores ac paullo difficiliores agyrtis & hiſtrionibus, qui tunc omnem Germaniam pervagabantur, reliquerint, & contenti plerumque fuerint, ſi modo levidenſe vulnus

ſanare,

ſanare, venam incidere, abſceſſum aperire, vel ad ſummum luxationem & fracturam quandam reſtituere ſciverint; difficiliores vero ac praeſtantiores operationes aggredi, quam pauciſſimi auſi ſint, imo vix de illis perficiendis vel cogitaverint.

Quando enim eos libros conſideramus; quibus eo tempore utebantur noſtri non ſolum chirurgi, verum etiam Profeſſores in Academiis ad chirurgiam tam docendam quam addiſcendam, nimirum Hornii microtechne aut Nuckii experimentis chirurgicis, aliisque ſimilibus, facile patebit, quam imperfecti imo & quam inepti ſint ad perfectam de rebus omnibus ad chirurgiam pertinentibus ideam, multo minus ſcientiam plenam comparandam: dum non niſi actiones ſive operationes nonnullas chirurgicas, easque admodum ſaepe mancas ſive imperfectas tradiderunt, toti vulnerum, ulcerum aut tumorum doctrinae vix foliolum quoddam conſecrarunt, de fractis atque luxatis oſſibus, quae tamen tam multa ut rite curentur, requirunt, tam breviter & jejune propoſuerunt, vel ſilentio prorſus praetermiſerunt, ut tirones inde nullo modo debita nobiliſſimae hujus artis fundamenta multo minus integram aut perfectam chirurgiam addiſcere valuerint.

Guido Cauliacus, Fabricius *ab Aquapendente*, Paraeus, Scultetus, Solingenius, aliique ex ſcriptoribus ſuperiorum ultimorum ſeculorum ampliores quidem & perfectiores chirurgias nobis reliquerunt, in quibus quidem de plerisque, ſi non de omnibus, morbis chirurgicis egerunt; verum quia in eis tam multa deſunt recentiorum inventa & emendationes; eorumque curandi artificia hodie haud raro, ſi cum recentiſſimis comparaveris, obſoleta aut prorſus inepta ſunt, facile inde patet, antiquiora illa ſcripta chirurgica pro chirurgia docenda & diſcenda hodie haud idonea eſſe: dum nimis multa a docente eſſent immutanda, & quampluriina addenda & corrigenda; id quod, quia facile

 con-

confusionem parit, & docentibus & discentibus perquam molestum atque incommodum est.

Circa recentiores libros chirurgicos, qui eo tempore prostabant, hoc mihi displicebat, primo quod vel a Medicis scripti essent, qui ipsi ferrum aut scalpellum in corporibus vivis nunquam tractaverant, adeoque sua experientia nihil hac de re scribere aut emendare poterant; sed vel antiquum una cum erroribus antecessorum recoxerunt, vel si ex ingenio suo aliquid superaddere voluerunt, talia saepe tradiderunt, quae in curationibus ipsis non succedebant; quales sunt v. gr. chirurgiae BARBETTI, BONTEKOEI, DOLAEI, BLANCARDI, VERDUCCII, CHARRIERII, VAUGUIONII, CLERICI, JUNGKENII aliorumque multorum; deinde quod alii a *chirurgis* scripti essent, qui nullis aliis scientiis aut elegantioribus studiis imbuti fuerunt, & quandoque in Anatome simul valde rudes: quo factum est, ut non solum valde inordinate & confuse res suas descripserint, verum etiam de sede & caussis morborum chirurgicorum saepe quam maxime inepte judicaverint, imo etiam ob ineptam theoriam sive cognitionem morborum eorumque caussarum perverse admodum curationes suas & docuerint & instituerint. Alii denique ex recentioribus, non nisi certas chirurgiae partes descripserunt, ut tantum vulnera, vel ossium morbos, vel tumores, vel operationes chirurgicas, vel vincturas sive fascias solum, &c. & quidem lingua non erudita, aut chirurgis nostris incognita: quibus propterea ad integram chirurgiam docendam uti haud potui.

His igitur caussis potissimum commotus sum, ut mox in principio, cum chirurgiam docere inciperem, in gratiam auditorum meorum, & ut ipse certam in praelectionibus meis normam, quam sequerer, haberem, chirurgiam integram, in qua de omnibus hisce praeciperem, conscribere allaboraverim, in quam opti-

ma

ma quaeque, omnibus in casibus chirurgicis, relictis obsoletis ac minus idoneis, tam ex scriptoribus antiquis & recentibus variarum gentium & linguarum, quam quod ipse, quando vel praestantiores Medicos ac chirurgos scalpellum adhibere vidi, vel quando ipse in quamplurimis operationibus chirurgicis, quas plerasque, ne difficillimis quidem exceptis, ipse perfeci, & adhuc, quoties occasio fert, perficio, usu didici, conferre studui. Atque haec non solum apto ordine, sed & perspicua, quantum fieri potuit, ratione in quibuscunque morbis & curationibus chirurgicis, qui ad meam notitiam pervenerunt, perficere sategi, ita ut nihil, quantum novi, quod cultoribus chirurgiae scitu necessarium atque utile esse existimavi, praetermiserim.

Haecce prima mea conamina latine conscripsi, eaque hac lingua auditoribus meis describenda concessi, eademque lingua ea ipsis quoque explicavi; verum quia hoc ob rerum copiam ipsis, ut facile judicari potest, multum laboris & molestiae creaverat, multumque pretiosissimi temporis ad cetera studia adhibendi subtraxerat, tandem ea publicae luci exponere atque, sicuti in chartam conjecta erant, latine edere decreveram. Attamen cum miseram nostrorum tunc temporis chirurgorum sortem atque in rebus chirurgicis ac latina lingua ignorantiam considerarem, in quorum tamen potissimum utilitatem hunc librum conscripseram, consilium hoc mutavi, utiliusque ipsis fore judicavi, si lingua Germanica eum ederem. Ita enim non solum eos Germanos, qui latinam callent linguam, verum etiam chirurgos Germanos, qui eam non callent, cum fructu hoc libro meisque lucubrationibus uti posse, utilitatemque sic ejus in patria tanto majorem futuram esse. Itaque novo labore hosce meos labores in vernaculam transtuli, eosque An. 1717. prelo commisi, qui etiam a. 1718. primum sub titulo chirurgiae meae Norimbergae in 4, una cum tabu-

lis aeneis praeſtantiorum inſtrumentorum prodierunt: atque ab eo tempore re vera quoque factum eſt, ut longe meliores, quam antea, chirurgos in Germania nunc numerare poſſimus; quorum etiam multi, quod praefiſcine dixerim, profeſſi ſunt, ſe ex mea chirurgia quam maxime profeciſſe.

Volebam quidem paullo poſt exterorum in gratiam librum hunc etiam lingua eruditorum evulgare; verum cum in ſequenti anno a potentiſſimo Magnae Britanniae Rege atque a Sereniſſ. Brunsvicenſ. ac Luneburg. Duce in Academiam Juliam, quae Helmſtadii floret, & ab ipſis quam liberaliſſime ſuſtentatur, ad anatomen & chirurgiam publice docendam quam clementiſſime vocarer, partim propter impedimenta multa, quae ſarcinarum collectio atque iter longum mihi concitabant, partim propter negotia quam plurima, quae novus locus & novum officium mihi creabant, partim propter alias res incidentes, editionem chirurgiae latinae diutius, quam putaram, differre coactus ſum; praeſertim quia eam adhuc magis perfectam & ad palatum eruditorum magis, quam germanicam, accommodare volueram. Interea tamen germanica editio brevi tempore erat divendita, atque hinc bibliopola novam editionem urgebat. Itaque priorem revidi, & cum poſt primam editionem chirurgia brevi tempore magna incrementa cepiſſet, inprimis circa lithotomiam, ipſeque quamplurimas circa curationes & operationes novas in praxi mea obſervationes atque emendationes uſu didiciſſem, eam ſemel iterumque multo auctiorem edidi; tempus vero propter alia eaque quamplurima negotia haud ſuppetebat, ut latinam, prout in animo erat, ad doctorum ſcilicet palatum magis adcommodatam, & ſcriptorum obſervationibus, qui germanis chirurgis uſui eſſe nequeunt, latina ſcilicet vel peregrinis linguis conſcriptis, auctam ornatamque perficerem.

Tandem tamen, cum nonſolum a multis exteris eruditis medicis

dicis & chirurgis ſaepius, imo & tandem a bibliopola Amſtelodamenſi, qui pro bono publico promovendo valde occupatus eſt, ſerio rogatus eſſem, ut meam chirurgiam exterorum cauſſa latine ederem, eorum deſideriis deeſſe nolui, & inter quamplurimos alios & practicos & academicos labores, quamplurimis in locis auctam atque emendatam hic ſiſto, ea ſpe fore, ut omnibus in rebus, ad rem chirurgicam pertinentibus, chirurgiae cultores non ſolum ſolida fundamenta, verum optima quaeque, quae huc usque in hac medicinae parte praeſtantiſſima perſpecta & cognita ſunt, addiſcere inde queant: dum non certas tantum partes chirurgiae hic tradere, ſed univerſam rem chirurgicam in tironum potiſſimum commodum hoc in libro exhibere volui; ne in principio ipſis opus ſit multos diverſiſſimosque auctores hanc ob rem evolvere, atque ex uno vulnerum, ex alio fracturarum & luxationum, ex alio tumorum vel ulcerum doctrinam, ex alio deinde inſtrumenta chirurgica cognoſcere, ex alio rurſus operationes chirurgicas, & rurſus ex alio faſcias & vincturas conficiendi & applicandi rationes ediſcere, ſed ut omnibus hiſce de rebus conſtet, nonſolum quantum pro tirone fundamentorum loco requiritur; verum etiam, quantum iis, qui jam ulterius progreſſi atque magis hac in re exercitati ſunt, ſufficere forte poteſt. An hoc praeſtiterim, penes eruditos atque prudentes eſto judicium: ego profecto, quantum in me eſt, hiſce meis laboribus honorem Dei & publica commoda ſerio provehere ſtudui.

Ceterum quia *correctioni libri intereſſe non potui*, Ben. Lect. haud inique ferat, rogo, quando hinc inde errores typographicos inveniet; operam tamen quoque dedi, ut praecipui & praeſertim qui ſenſum turbare poſſunt, in fine indicati ſint.

Tandem ab inſtituto noſtro haud alienum eſſe judicavi, ſi cum artis chirurgicae cultoribus, *pro notitia ſcriptorum chirurgicorum*

*acqui-*

*acquirenda Bibliothecam Chirurgicam*, ſicut pag. 10. §. X. promiſi, hic poſt praefationem communicem: in qua, ſi non omnium, plerorumque tamen, qui vel de chirurgia in univerſum, vel etiam de peculiaribus ejus partibus, variis in linguis europaeis commentati ſunt, autorum ordine, ut vocant, alphabetico, & quidem variae etiam eorum, quas obtineo editiones, recenſentur: ut intelligere inde poſſint, quinam & qua de re memoriae aliquid prodiderunt; ut ſic tanto facilius eos, quos deſiderant, aut penitius cognoſcere cupiunt, ſibi comparere queant. Quoniam vero & inter *disputationes academicas* multae ſunt, quae argumenta chirurgica, & quidem ſaepe ſatis egregie pertractarunt, imo & res novas ſubinde proſerunt, quarumque cognitio propterea Chirurgis utilis eſt, illas etiam, quas ex praecipuis & optime elaboratis eſſe putavi, quantum ad meam notitiam pervenerunt, inter ceteros noſtros ſcriptores chirurgicos enumeravi. Sciendum enim eſt, me non niſi eos ſcriptores hic enarraſſe, quos ipſe poſſideo; nam quos non habeo, quorum tamen forte non adeo multi erunt, ſilentio potius hic praetermittere, quam male referre malui: titulosque librorum, qui alia, quam latina aut gallica lingua ſcripti ſunt, latine quoque eorum in gratiam adjeci, qui ceteras linguas haud intelligunt, ut inde, quid aut qua de re autor ſcripſit, tanto melius cognoſcere queant. Sed in gallicis libris hoc non opus fuiſſe credidi; quia fere omnes hodie eruditi, qui latinam linguam callent, etiam gallicam intelligunt, ſaltem ita, ut titulum libri intelligere poſſint.

Denique etiam monere hic adhuc volui, jam ante biennium impreſſionem hujus libri Amſtelodami inchoatam eſſe; verum ob rerum & tabularum aenearum copiam citius eam abſolvi non potuiſſe: adeoque etiam non erit mirandum, ſi quosdam auctores tanquam adhuc viventes citaverim, ut v. gr. SALTZMANNUM, Med. Argentoratenſem & BOERHAVIUM, qui interea antequam liber abſolutus eſſet, mortui ſunt. Vale & fave.

BI-

# BIBLIOTHECA CHIRURGICA,

SIVE

# SCRIPTORES MEI CHIRURGICI.

# BIBLIOTHECA CHIRURGICA.

A.

ABeille, *le parfait chirurgien d'armée, & le traité des playes d'arquebuſade, &c.* 8. *a Paris* 1696.

Academiae Berolinenſis Acta. vid. Berolinenſis.

——— Petropolitanae commentarii. Petropoli Tom. I. 1728. 4. Tomus II. III & IV. annis ſubſequentibus, ſed pauciſſima chirurgica continent.

Acta Eruditorum Lipſienſia, notiſſima, itemque Acta Eruditorum Gallica, ſub titulo *Journal des Sçavans*, omnis generis res chirurgicas referunt.

— phyſico-medica acad. nat. curioſ. Vol. I. 4. Norib. 1727. & Vol. II. 1730. Vol. III. 1733. & Vol. IV. 1737.

— medica Hafnienſia. vid. *Bartholini* Acta medica & philoſophica Hafnienſia.

— Medicorum Berolinenſium. vid. Berolin.

— philoſophica ſocietatis Regiae in Anglia, ab an. 1665. ad an. 1669. autore *Henr. Oldenburgio*, 4. Lipſ. 1675.

— eadem in compendium redacta, vulgo anglice, *Abridgment* of *the Philoſophical Transactions* ab an. 1665. ad 1700. a *Jo. Lowthorpio* edita, vid. *Lowthorpius.* Eadem in compendium redacta a *Benjam. Mottio* ab an. 1700 ad 1720. vid. *Mottius.* Eadem in compendium redacta ab an. 1719 ad 1733. a *Jo. Eames* & *Jo. Martyn*, vid. *Martin.*

*Actuarii* (Jo.) methodus medendi, 4. Venet. 1554.

*Aderlaſſ-Büchlein (neu vermehrtes) oder Bericht vom Aderlaſſen und Schröpffen*, germanice, hoc eſt, Libellus de arte venas incidendi & ſcarificandi, 8. Norimberg 1665.

*Adolphi* (Chr. Mich.) trias diſſ. chirurgicarum 1) de ſpina ventoſa, 2) de ligaturis dolorificis, 3) de morborum per manuum attrectatum curatione, 4. Lipſ. 1730.

——— de vinculis chirurgicis diſſert. 4. Lipſ. 1730.

*Aeginetae* (Pauli) Opera, fol. Baſil. graece 1538. & latine 1556. prodierunt etiam Lugdun. fol. 1589. it. Venetiis fol. 1528. 1568. it. Argent. 1542.

*Aëtii* libri univerſi, fol. Venet. 1534. Baſil. 1535. 1549. it. Lugduni 1549.

*Agricolae* (Jo.) inſtitutiones chirurgicae, 12. Francof. 1638. germanice.

——— *Wund-artzeney, vermehrt und verbeſſert*, 8. *Nürnb.* 1674. hoc eſt: Chirurgia aucta & emendata.

——— *Neue Feldſcherer-Kunſt*, 12. Dresd. 1716. germanice, h. e. Chirurgia nova.

——— (Georg.) de peſte, 8. Swinfurt. 1607.

*Alberti* (Mich.) Introductio in univerſam Medicinam, parte II. Chirurgiam habet brevem, 4. Halae 1719.

*Alberti* differt. de Hydrocephalo, 4. Halae 1725.
—— differt. de Nafi excrefcentia, 4. c. fig. ibid. 1729.
—— de foetus mortui cum fecundinis extractione differt. 4. ibid. 1737.
*Albini* (Bernh.] diff. de fonticulis, 4. Franc. ad Viadr. 1681.
—— differt. de Paracentefi thoracis & abdominis 4. ibid. 1687.
—— differt. de Paronychia, 4. ibid. 1694.
—— differt. de Cataracta, 4. c. fig. ibid. 1695.
—— diff. de Partu difficili, ibid. 1696.
—— (Bernh. Siegfr.) index fupellectilis anatomicae Rauianae, cum Raui vita & calculoforum curatione, 4. c. fig. Lugd. Batav. 1725.
*Albrechti* (Jo. Gunth.) differt. de Enematum evacuantium, alterantium ac nutrientium ufu, 4. ibid. 1698.
*Albucafis*, chirurgorum primarii, Opera, fol. Argentor. 1532. cum Octaviano Horatiano junctus.
—— cum Argelata junctus, fol. Venet. 1531.
*Alghifi* (Tomafo) Lithotomia, 4. ibid. 1708. c. fig. italice.
*Alliot* (J. B.) *traité du cancer*, 12. *Paris* 1698.
*Alpini* (Profp.) de medicina Aegyptiorum, 4. ibid. 1645. varias res chirurgicas Aegyptiorum continet notatu dignas.
*Alrutz* (Jo. W.) Vade mecum anatomico-Chirurgicum, cum Georgii *Clacii* obfervationibus chirurgicis, germanice, 8. Hanoverae 1722.
*Amand* (Pierre) *obfervation fur la pratique des accouchemens*, 8. *Paris* 1714.
*Ammanni* (Pauli) medicina critica, 4. Stadae 1677. multa chirurgica continet.
—— diff. de refonitu five contrafiffura, Lipfiae primum prodiit 1674. 4. fed quoque extat in Paraenefi ejus ad difcentes, 12. Lipf. 1677.
—— praxis vulnerum lethalium, 8. Francf. 1690.
*Andry* (Nic.) *Examen de divers points de l'anatomie, de chirurgie, de phyfique, de medicine*, 8. *Paris* 1725.
*Anel* (Dominique) *l'Art de fuccer les playes fans de fervir de la bouche d'un homme*, *c. fig.* 8. *Amft.* 1707.
—— *methode pour guerir les fiftules lacrymales*, 4. *Turin.* 1713
—— *difcours apologetiques pour la nouvelle methode de guerir les fiftules lacrymales*, 4. *Turin.* 1714.
*Angelini* (Facondini) methodus pro venaefectione eligenda, 4. Patav. 1649.
*Anglici* (Jo.) praxis medica, in qua de morbis, de chirurgia, &c. agitur, 4. Aug. Vind. 1595.
*Anonymi Abbandelung von Erzeugung der Menfchen &c.* germanice. Eft liber de arte obftetricandi, cum multis fig. 8. Francof. 1706. ex belgica lingua tranflatus.
—— *l'Art de faigner*, 8. *a Paris* 1689.
—— the *Birth* of Mankind, five de partu hominis, c. fig. 4. Lond. 1654.
—— Catechismus obftetricum, germanice, 12. Argentorat. 1722.
—— charitable furgeon, anglice, h. e. chirurgus mifericors, 8. Londin. 1708. agit folum de curatione morbi venerei.

*Anonymi*

*Anonymi* chirurgia, cum inſtrumentis & figuris ex Albucaſi deſumtis, germanice, in fol. Argentor. 1540.

—— le Chirurgien charitable par I. A. G. Maitre chirurgien, 8. a Paris 1656.

—— Chirurgus bene exercitatus, germanice, titulo: *Der weitgereiſte und wohl practicirte Barbierer*, 8. *Ratisbonae* 1709.

—— chirurgus, chemicus & Medicus curioſus, 8. Dresd. 1719.

—— chirurgus expertus, 8. Hamb. 1689. germanice.

—— Chirurgyns Gilde in Amſterdam, &c. h. e. Chirurgorum Amſtelodamenſium ſtatuta, leges & privilegia, 4. Amſt. 1704. belgice.

—— clysmatica nova, Kiliae, 4. 1662. autor hujus fuit Jo. Dan. Major.

—— Collectanea chirurgica an. 1721 & 1722. 8. Hanoverae 1722. german.

—— de contagio, quod 1713. Auſtriam invaſit, relatio, ejusdemque optima curatio, germanice, ſub titulo: *Anſteckender Seuche, welche dieſes* 1713. *Jahr in das Ertz-Herzogthum Oeſtereich eingeſchlichen, gründliche nachricht, ſamt denen benöthigten Hülff mitteln*, ex collegio ſanitatis Auſtriaco. Ratisbonae juxta exemplar Viennenſe, in 4. 1713.

—— Cyſtotomia hypogaſtrica, anglice 4. Lond. 1724.

—— Enchiridium chirurgicum, 8. Patav. 1593.

—— fonticuli quomodo tractandi, germanice in 4. ſine anno & loco.

—— Gazophylacium, medicum & chirurgicum, germanice, Mediciniſches und chirurgiſches Schatzkäſtlein, 8. Frf. & Lipſ. 1709.

—— *l'Indecence aux hommes d'accoucher les femmes & l'obligation des femmes de nourrir leurs enfans*, 12. *a Trevoux* 1708.

—— Journal de Medicine, ou obſervations des plus fameux Medicins, chirurgiens & anatomiſtes de l'Europe, *tirées de Journaux des Pais étrangers, & Memoires particuliers, envoyez a Monſ. de la Roque*, 8. *Paris* 1683.

—— *Krebs Cur*, (Bewehrte) h. e. curatio carcinomatum experta, 4. Jenae 1717.

—— libellus 1) de morbis oculorum, 2) de herniis, 3) de tinea capitis, 4) de dentibus & ulceribus antiquis, germanice, 4. Argent. 1538.

—— Lithotomus caſtratus, anglico ſermone; in quo libro autor de alto lithotomiae apparatu agit, & *Cheſeldeni* modum, hanc lithotomiae ſpeciem inſtituendi, eundem eſſe, quem *Jo. Douglaſſius* primus deſcripſit & inſtituit, affirmat, 8. London 1723.

—— Medici antiqui graeci, 4. Baſileae 1584.

—— Medicus, niſi chirurgus, ſemiplenus vel nihil eſt, 4. Magdeburgi 1622.

—— —— theoria & praxi inſtructus, ſive de internorum & externorum morborum curatione, 8. Genevae 1690.

—— *Nouvelle methode d'operations de chirurgie*, 12. *a Paris* 1693.

—— *Nouvelles decouvertes ſur toutes les parties de la Medecine*, 12. *a Paris* 1679.

—— Obſervationes medico-chirurgicae de variis rebus medicis & chirurgicis, germanice 8. Aſcherslebiae 1715.

—— Obſtetricum Catechismus, germanice, 12. Argent. 1722.

—— obſtetrix Brandenburgica, vid. Sigemundia.

*Anonymi* obſtetrix Coburgiaca, 12. Hildburgshuſae 1700. germanice.
——— Saxonica, 8. Francof. & Lipſ. 1701. germanice.
——— operations de chirurgie, 12. Paris 1692.
——— de peſtilentialibus tumoribus, bubonibus & carbunculis, germanice *von Peſtilentialiſchen Drüſen, Beulen und carbunculen*, 8. 1686. ſine loco.
——— Synopſis doctrinae & medicinae vulnerum, 4. Wittebergae 1699.
——— Theatrum ſympatheticum ſive de pulvere ſympathetico & unguento armario, 4. Norimber. 1662.
——— Vade mecum anatomico-chirurgicum, 8. Hanoverae 1718.
——— Verhandeling van de Voortteeling en het Kinderbaren, belgice, h. e. Tractatus de generatione & partu hominis, cum multis figuris artem obſtetriciam illuſtrantibus, autore S. I. Med. Doct. edit. III. 8. Amſtel. 1688. Idem in linguam germanicam translatus 8. Francof. 1706. c. fig.
——— *Unterricht von Schwürigen, offenen Schenckeln*, germanice, h. e. Methodus curandi ulcera crurum antiqua, autore D. D. K. 12. Nordhuſae 1688. Autor hujus libelli fuit D. David *Kellnerus*, Medicus Nordhuſanus.
ab *Aquapendente*. vid. Fabricius ab Aquapendente.
*Arantius* (Jul. Caeſ.) de tumoribus, 4. Venet. 1587.
——— commentarius in libr. Hippocr. de vulneribus capitis, 8. Lugd. 1579. & 1639. 12.
*Arcaeus* (Franc.) de recta curandorum vulnerum ratione, 8. Antverp. 1574. & 12. Amſt. 1658.
——— idem germanice, titulo *von den wunden*, 8. *Nürnb.* 1674. c. fig.
*de Argellata* (Petr.) chirurgia, fol. Venet. 1499 & 1531. cum Albucaſi.
L'art de faire les raports en chirurgie, 8. a Paris 1703. ſupra una cum ſequenti & aliis anonymis inter anonymos jam indicata.
L'art de ſaigner, 8. a Paris 1689.
*Aſtruc* (Jo.) de morbis venereis, 4. Lutet. Paris 1736.
*Augenius* (Horat.) de ratione curandi per ſanguinis miſſionem, fol. Francof. 1598.
*Avicennae* opera omnia, fol. Venet. 1564. 2 vol.

B.

B*Adilius* (Valerius) de ſecanda vena in pueris, 4. Veronae 1606.
*Baieri* (Jo. Jac.) diſſ. de froeno linguae, 4. Altorf. 1706.
——— de turundis, 4. ibid. 1707.
*Baldutius* de tumoribus, 4. Venet. 1612.
*Banyer* (Henry) Microtechne, ſive methodical introduction to the art of chirurgery, h. e. introductio methodica in artem chirurgicam, 8. Londini 1717.
*Barbette* (Pauli) chirurgia, 8. Amſtel. 1663. poſtea cum notis Muyſii, 12. ibid. 1693.
——— opera omnia, cum notis Mangeti, 4. Genevae 1688. Eadem germanice titulo: Mediciniſche, Chirurgiſche und Anatomiſche Schriften, 8. Lipſ. 1718.
*Barbierer* (der weitgereiſte und wohl practicirte) germanice, h. e. chirurgus bene exercitatus, 8. Regenſp. 1709. *Bartho-*

*Bartholini* (Th.) aneurysmatis diffecti hiftoria. Accedit Jo. *von Horn* ejusdem argumenti epiftola, 8. Panormi 1644.
——— hiftoriae anatomicae Centuriae VI. 8. Hafniae 1654. 1657 & 1661.
——— epiftolae medicinales, Centuriae IV. 8. Hafn. 1663. 1667.
——— de infolitis partus humani viis, cui & *Veflingii* obfervationes anatomicae & chirurgicae junguntur, 8. Hafn. 1664.
——— acta medica & philofophica Hafnienfia, 4. Hafn. Vol. I. 1673. Vol. II. 1675. Vol. III. IV. 1677. Vol. V. 1680. cum fig.
*Bartifch* (Georg.) Ὀφθαλμοδουλεία five Augendienft, germanice, h. e. de morbis oculorum liber, fol. Dresdae 1583. c. fig. quamplurimis.
*Baffius* (Henr.) de fafciis & vincturis chirurgicis, germanice 8. Lipf. 1720. c. fig.
——— Commentationes in Nuckii experimenta chirurg. germ. 8. Halae 1728.
——— obfervationes anatomico-chirurgico-medicae, 8. Halae 1731.
——— de fiftula ani, 4. Halae 1718. c. fig.
*Bauhini* (Casp.) de Hermaphroditorum & monftrofarum partium natura, 8. Oppenh. 1614.
*Bautzmanni* (Jo. Chr.) *vernünftiges Urtheil von tödlichen wunden*, h. e. judicium de vulneribus lethiferis, 12. Lipf. 1717.
*Bazzicalune* (Afcanius Maria) novum fyftema medico-mechanicum, & nova tumorum methodus, 4. Parmae 1701.
*Becke* (Dav. vonder) de procidentia uteri, 8. Hamb. 1683. cum fig.
*Becker* (Jo. Conr.) Παιδιοκτονία inculpata ad fervandam puerperam, 4. Gieffae 1729.
——— (Jo. Frid.) de fiftula urethrae virilis differt. 4. Halae 1728.
*Beckher* (Dan.) de cultrivoro Pruffico germ. 4. Regiomonti 1643. latine 12. Lugd. Bat. 1640.
*Behrens* (Rud. Aug.) Triga cafuum memorabilium, (chirurgici inprimis argumenti) 4. Wolffenbutelae 1727.
——— de cerebri vulnere non femper & abfolute lethali, 4. Franc. ad Moen. 1733.
*Beieri* (Godofr.) diff. de Arteriotomia, 4. Jenae 1673.
*Bellofte* Chirurgien d'hospital, 8. Amft. 1707. idem germanice titulo: Hospital-chirurgus, 8. Dresd. 1703.
*Benevoli* (Anton.) Lettera fopra due offervationi fatte intorno alla Cateratta, italice, h. e. Epiftola de duabus obfervationibus circa cataractam oculi, 4. Florent. 1722.
——— (Antonio) nuova propofitione intorno alla caruncula dell urethra & della cateratta glaucomatofa, h. e. nova propofitio de caruncula in urethra & de *cataracta* glaucomatica, 8. ibid. 1724.
——— Manifefto fopra alcune accufe contenute in uno certo Parere del Signor *Pietro Paoli*, Ceruffeo in Lucca, 4. ibid. 1730. h. e. Refponfio ad certas accufationes libelli *Petri Pauli*. Chirurgi Luccenfis (in controverfia de cataracta.)
——— Giuftificatione delle replicate accufe del. fignor *Pietro Paoli*, 4. ibid. 1732. h. e. Refutatio objectionum *Petri Pauli*, chirurgi Luccenfis.
*Berdoti* (Leopold. Eman.) diff. de Paronychia, 4. Bafil. 1731.

*Berengarii* (Jac.) Carpi de fractura cranii liber aureus, cum. fig. 4. Bonon. 1518. & Venet. 1535. Idem 8. Lugd Bat. 1639.

*Berenger* (N.) *traité des descentes & des maux de ventre*, 8. *a Paris* 1701. *c. fig.*

*Bergenii* (Jo. Georg.) diss. de Parotidibus, 4. Franc. ad Viadr. 1717.

*Berolinensis Academiae* regiae miscellanea, 4. Berolini 1710. cum continuationibus, variis postea annis impressis.

*Berolinensium Medicorum* acta, 8. Berolini 1717. & seq. cum figur.

*Bertapaliae* chirurgia, juncta cum Guid. *de Cauliaco* in arte chirurgica, fol. Venet. 1546. vid. Cauliacus.

*Beuerlini* (Rud. Phil.) de luxatione & fractura femoris, 4. Altorf. 1719.

*Beverovicii* (Jo.) exercitatio de calculo, 12. Lugd. Bat. 1633. it. 1638 & 1641.

——— exercitatio in Hippocratis aphorismum de calculo, 12. L. B. 1641.

——— chirurgia germanice, continetur in operibus ejus, quae in 8. Francof. 1671. & postea etiam in fol. ibid. 1674. prodierunt.

*Beynon* (Eliae) Barmhertziger Samariter, h. e. Samaritanus misericors, sive de morborum internorum & externorum curatione, cum appendice de arte obstetricia, germanice, 12. Jenae 1684.

*Bidloi* (Godofr.) exercitationes anatomico-chirurgicae, 4. Lugd. Bat. 1708.

——— opera anatomico-chirurgica, 4. ibid. 1715.

*Biumi* (Paul. Geronim.) scrutinio teorico pratico di notomia e cirugia, sive Anatomia & Chirurgia, 8. Mediolani 1712.

*Blancardi* (Steph.) Chirurgia, belgice 8. Amsterd. 1680. & germanice Hanov. 1692.

——— collectanea medico-physica, 8. Amstel. 1688.

*Blegny* (Nic.) Zodiacus Medico-Gallicus, sive Miscellanea medico-physica Parisiensia, cum tract. de herniis & de lue venerea, 4. Genev. 1680.

——— des maladies veneriennes, 12. Amsterd. 1696.

*Blondii* (Mich. Angeli) scripta chirurgica, in Thesauro chirurgiae *Uffenbachii*, in fol. Francof. 1610.

*Boccacini* (Antonii) desinganni chirurgici per la cura della ferite, ulcere, e seni, h. e. institutiones chirurgicae ad curam vulnerum, ulcerum & fistularum, 8. Venetiis 1713. 1714. 1715.

*Bohnii* (Jo.) de officio Medici duplici, clinico & forensi, 4. Lips. 1704.

——— de renunciatione vulnerum, 8. Amst. 1710. & Lips. 4. 1711.

——— chirurgia, germanice, 8. Brunsvigae 1732.

——— diss. de Trepanationis difficultatibus, Lips. 1694.

——— diss. de revulsione cruenta, ibid. 1704.

*Bokelmanni* (Andr.) & Bonaventurae *Dortmundi* Controversiae de extractione foetus mortui, belgico sermone, Amsterd. 1677.

*Bolognini* (Angeli) de cura ulcerum, fol. Frf. 1610. in thesauro *Uffenbachii*.

*Boneti* (Theophil.) sepulchretum sive Anatomia practica, fol. Genevae 1679. 1700.

*Bonham* (Th.) the chirurgians closet seu dispensatorium chirurgicum, 4. Lond. 1630.

*Bontekoe* (Cornel.) chirurgia belgice 8. Gravenh. 1680. & germanice 8. Hannoverae 1682.

*Bontekoe*

*Bontekoe* Fundamenta Medicinae & Chirurgiae, germanice, titulo: *Grundſätze der Medicin und chirurgie*, 8. *Aug. Vind.* 1721.

*Borrichii* (Olai) de calculorum generatione in macro- & microcosmo, cum appendice Joſephi *Lanzoni*, 12. Ferrariae 1687.

*Boſii* (Casp.) diſſ. de obſtetricum erroribus, 4. Lipſiae 1729.

*Botalli* (Leonh.) de ſclopetorum vulneribus, 12. Lugdun. 1560. 1565. it. 8. Venet. 1566 & 1598. it. Francof. 1575. 4.

—— de curatione per ſanguinis miſſionem, venae ſectionem, ſcarificationem & hirudines, 8. Lugd. Bat. 1577. & Antverp. 1583.

—— opera omnia medica & chirurgica, 8. Lugd. Bat. 1660.

—— libri duo de morbo venereo & vulneribus ſclopetorum, germanice, 8. Norimb. 1676. cui etiam jungitur *Taſſini* chirurgia.

*Boulton* (Rich.) ſyſtem of rational and practical chirurgery, anglice; id eſt ſyſtema Chirurgiae rationalis & practicae, 8. Lond. 1713.

—— phyſico-chirurgical treatiſes of the Gout, Kings-Evil, the Lues venerea and intermitting Fevers h. e. libri medico-chirurgici de podagra, ſtrumis, lue venerea &c. 8. ibid. 1715. ſecunda editio.

*Bourgeois* (Louyſe) liber de arte obſtetricandi, germanice Hebammen-Buch, 4. Oppenheim 1619. item 4. Hanoviae 1652.

—— *obſervations ſur la ſterilité, perte de fruit, foecundité, les accouchemens & maladies des femmes & enfans nouveau naiz*, 8. *a Paris* 1626. *belgice* 8. *Delft* 1658.

*Brandeburgica obſtetrix*, vid. Sigemundin.

*Brandii* (Mich.) diſſ. de cauſis fracturae oſſium absque violenta cauſa externa, 4. Groeningae 1722.

*Brauneri* (Jo. Jac.) tract. de formulis medicamentorum, ſive experimenta medica & chirurgica, 8. Frf. 1717.

*Briſſeau* traité de la cataracte & du glaucoma, 12. a Paris 1709. c. fig.

*Briſſot* (Petr.) & *Moreau* de ſanguinis miſſione, praeſertim in pleuritide, 8. Lutet. Pariſ. 1622. item Venet. 1539. cum Matth. *Curtii* & Victoris *Trincavellii* de eadem re libellis.

*Browne* (Jo.) a compleat diſcourſe of wounds, ſeu tractat. perfectus de vulneribus, 4. Lond. 1678. anglice.

—— Adenochoiradelogia ſive de glandulis & ſtrumis, una cum dono divino Regibus Angliae conceſſo ſanandi ſtrumas, 8. Lond. 1684. anglice, An Anatomick-Chirurgical treatiſe of glanduls & ſtrumaes, or Kings-Evil-Swellings, together with the royal gift of healing or Cure thereof by contact or impoſition of hands, performd above 640. Years by our Kingſof England.

*Bubben* (Jo.) vom Blutlaſſen, germanice, h. e. de ſanguinis miſſione, 8. Gothae 1729.

*Buchneri* (Andr. Eliae) diſſ. de aëris externi noxis in vulnerum curatione, 4. Erford. 1737.

—— ejusdem Miſcellanea phyſico-medico-mechanica, 4. Erfurt. 1731. & ſeq.

*Budaei* (Gottl.) Miſcellanea medico-chirurgica, Germanice 4. Lipſiae 1731.

*Burchardi* (Chriſt. Martin.) de partu difficili, 4. Roſtoch. 1726.

*Burchardi* de tumoribus fcirrhofis, 4. Roftoch. 1727.
——— de chirurgiae notitia Medico neceffaria, 4. ibid. 1727.
*Bürgers* (Petri) Candidatus chirurgiae, germanice, 8. Regiomonti 1674. & Hanover. 1692.
*Burgmanni* (Petri Chriftoph.) diff. num intermiffa funiculi umbilicalis ligatura mortem inferre queat, 4. Roftoch. 1734.
*Burres* (Laur.) chirurgia germanica, 4. Erfurt. 1544.
*Burrhi* (Franc. Jof.) epiftolae duae de cerebro, & artificio oculorum humores reftituendi, 4. Hafniae 1669.

C.

*CAjus* (Bernh.) de veficantium ufu, 4. Venet. 1606.
*Calmetei* (Anton.) Enchiridion chirurgicum, 8. Parif. 1564 & 1667. Italice 8. Venet. 1605. gallice 12. Lyon 1600.
*Camerarii* (Eliae Rudolph.) diff. de fractura cum vulnere, 4. Tubing. 1693.
——— Hiftoria pleuritidis & abfceffus pectoris, 4. ibid. 1690.
——— de Clysmatibus, 4. ibid. 1688.
——— (Rud. Jacob.) diff. de Bubone & Carbone, 4. ibid. 1713.
*Cantarini* (Angeli) Chirurgia practica, accommodata al ufo fcolarefco, (h. e. in ufum fcholafticum) 4. in Padoua 1715.
*Capelluti* (Roland.) Tractatus de curatione apoftematum peftiferorum, 8. Francof. 1642.
*Carcanus* (Jo. Bapt.) de vulneribus capitis, 4. Mediolani 1583.
*Carlii* (Jo. Sam.) Elementa chirurgiae medicae, 8. Büding. 1727.
*Carpus*, vid. Berengarius.
*Cafalcni* (Jo. Ant.) de fecanda vena in pleuritide revulfionis gratia, 4. Venet. 1605.
*Caspius* (Georg.) de cautionibus in fanguinis miffione, 8. Bafil. 1579.
*Cafferius* (Julius) de vocis auditusque organis, fol. Ferrar. 1600. quo libro egregie de Laryngotomia agit, eamque iconibus illuftrat egregiis.
*Caftellani* (J. M.) Phylactirion phlebotomiae & arteriotomiae, 8. Argentinae 1628.
*a Caftro* (Jac.) de inoculatione variolarum, 8. Hamburgi 1722. cum verfione germanica.
*Cauliaci* (Guidonis) Chirurgia, fol. Venetiis 1499. it. 8. Lugd. 1559. belgice 4. Amft. 1646.
——— ars chirurgica, una cum chirurgia Bruni, Theodorici, Rolandi, Lanfranci, Bertapaliae & Saliceti, fol. Venet. 1546.
——— five *a Cauliaco* chirurgia cum notis Jouberti, 4. Lugd. 1585.
——— *Abregé de chirurgie de* Guy *de* Chauliac, *par Verduc*, 8. *a Paris* 1704 *&* 1716.
*Caufapé* (*Anicet.*) *reflexions fingulieres fur le frequent ufage de la faignée Tom.* 2. 8. *a Paris* 1697.
*Celfus* (Aur. Corn.) de re medica five Medicina, fol. Venetiis 1497. it. 4. Colon. 1613. it. 8. Hagenoviae 1528.

*Celfus*

*Celſus* cum commentar. Hierem. Thriveri *Brachelii*, 8. Antverp. 1539.
—— ex editione *Almelovenii*, 8. Amſtel. 1687.
—— ex edit. Vulpii, & Jo. Bapt. Morgagni epiſtolis, 8. Patav. 1722.
—— cum praefat. Wedelii, 8. Jenae 1713.
*Chabert* Obſervations de chirurgie pratique, 12. Paris 1724.
*Chalmetei* (Anton.) Enchiridium chirurgicum, 8. Paris 1564. it. 12. Lugd. 1588. it. 8. Patav. 1593. & Baſil. 1620. 8.
*Chamberlain's* practica obſtetricum, anglice 8. Londin. 1665.
the Charitable Surgeon, Anonymi, anglice, h. e. Chirurgus miſericors, 8. Lond. 1708.
*Charleton* (Walth.) ſpiritus gorgonicus, ſive de cauſis, ſignis & curatione lithiaſeos, Lugd. Bat. 1650.
*Charretani* (Jo.) Chirurgia ſive *Wundartzney*, continetur in libro cui titulus germanicus: *Artzney-buch vor allerley Kranckheiten*, h. e. liber medicus contra omnis generis morbos, 4. Erfurt. 1545.
*Charriere* (*Joſeph.*) *Traité des operations de la chirurgie*, 12. *a Paris* 1692. & poſtea 1706. Idem germanice Francof. 1700. & deinde 1715. 8.
*Cheſelden* (Guil.) Treatiſe of high operation, anglice, h. e. tract. de alto apparatu, 8. cum fig. Lond. 1723.
—— Anatomy of the human Body, id eſt Anatome corporis humani, edit. III. 8. Lond. 1726. & edit. IV. 1730. in quibus variae obſervationes chirurgicae continentur.
—— Oſteographia, anglice fol. c. fig. quamplurimis, Lond. 1733. in qua multae obſervationes circa oſſium morbos exhibentur.
*Cheſne* (Joſ. du) *de la cure des arquebuſades*, 8 *Lyon* 1576.
*Chevalier traité ſur l'uſage des differens ſaignées*, 8. *a Paris* 1730.
*Chicoyneau Relation de la peſte de Marſeille*, 8. *a Leyden* 1721. *avec un diſcours de la contagion peſtilentielle*, *par Rich. Mead.*
*Chiffletius* (Jo. Jac.) de acia Celſi, 4. Antverp. 1633.
*le Chirurgien charitable par J. A. G. Maitre chirurgien*, 8. *a Paris* 1656.
*Chirurgici ſcriptores optimi* a Gesnero editi, nimirum *Cauliacus*, *Brunus*, *Theodoricus*, *Rolandus*, *Lanfrancus*, *Bertapalia*, *Rogerius* & *Salicetus*, fol. Tigur. 1555.
—— a Petro Uffenbachio editi qui ſunt, *Pareus*, *Tagaultius*, *Hollerius*, *Sanctus*, *Bologninus*, *Blondus*, *Ferrius*, *Dondus*, Fabricius *Hildanus*, fol. Francofurti 1610.
Chirurgiae compendium, anonymi, germanice, 12. Hamb. 1679.
Chirurgia germanice conſcripta, ſub titulo: (*Feldbuch der wundarzney*) cum inſtrumentis ex Albucaſi deſumtis, fol. Argent. 1540.
Chirurgiſche Berichten ab zu faſſen, germanice; hoc eſt ars perficiendi relationes chirurgicas, 8. Budiſſin 1713.
—— tractaetlein 1) *von Augen Kranckheiten*, 2) *von Brüchen*, 3) *vom Erbgrind*, 4) *von Zähnen und alten Schaeden*, germanice, h. e. tractatuli de morbis oculorum, de herniis, tinea, dentibus & ulceribus antiquis, 4. Argentorati 1538.
Chirurgus (*der erfahrne*) 8. Hamb. 1689. germanice, h. e. Chirurgus expertus.

Chirurgus, Chymicus & Medicus curiosus, germ. 8. Dresdae 1719.

Chirurgyns Gilde in Amsterdam, Privilegien, Willekeuren en Ordinantien, h. e. Chirurgorum Amstelodamensium statuta, jura, leges & privilegia, 4. Amst. 1709.

*Chunii* (Jo. Phil.) diss. de Paedarthrocace, 4. Marp. 1697.

*Clacii* (Georg.) observationes Chirurgico-practicae, germanice, 8. Hanoverae 1718. 1722.

*Clauderi* (Christ. Ern.) Mirabilis calculi humani historia 4. Chemnitii 1728 c. fig.

*le Clerc* Chirurgie complette, Parisiis 1695. it. 12. a la Haye 1707. postea Paris. 1719 & 1720.

—— chirurgie, germanice, 8. Dresdae 1699.

—— *L'appareil commode en faveur des jeunes chirurgiens, cum fig.* 8. *a Paris* 1700.

*Clowes* (Guil.) de adustione a pulvere pyrio & vulneribus sclopetorum, anglice 4. Lond. 1637.

*Clysmatica* nova, germanice, 4. Kil. 1662. ejus autor fuit Jo. Dan. Major.

*Cocchi* (Ant.) Epistola ad Morgagnum de lente crystallina oculi humani vera suffusionis sede, 8. Romae 1721.

*Codronchius* (Bapt.) de prolapsu cartilaginis mucronatae, 4. Bonon. 1603.

—— de Hydrophobia & rabie, 8. Amst. 1710.

*Cohausen* (Jo. Henr.) lucina Ruyschiana, sive musculus uteri orbicularis Ruyschii ad medicinae practicae rationalis trutinam revocatus, 8. Amst. 1731.

*Colbatch* (Jo.) Novum Lumen chirurgicum, or a new Light of Chirurgery, anglice 8. Lond. 1698.

—— worcks in Physic and chirurgery, 8. hoc est Opera medica & chirurgica.

—— collection of tracts chirurgical and medical, 8. Lond. 1700.

*Colle* (Jo.) elucidarium Anatomicum & Chirurgicum, fol. Venet. 1621.

Collectanea chirurgica anni 1721 & 1722. germ. 8. Hanoverae 1722.

*Colot* (*Franc.*) *traité de l'operation de la taille & des suppressions d'urine, cum fig.* 8. *a Paris* 1727.

Commercium litterarium ad rei medicae & scientiae naturalis incrementum institutum; quo quicquid novissime observatum, agitatum, scriptum vel peractum est, succincte exponitur: inchoatum Anno 1731. Norimbergae 4. & per aliquot annos continuatum, in quo etiam inventa & observationes novae chirurgicae recensita sunt. Dolendum vero opus tam utile non amplius continuari.

*Cooke* (Jac.) Chirurgia, Anatomia & Medicina anglice, 8. Londini 1676.

—— Marrow of Chirurgery, h. e. Medulla Chirurgiae, 8. Lond. 1676.

*Corbye* (A. de) *Les fleurs de chirurgie cueilles es livres des plus excellents autheurs, qui ayent escrit d'icelle, tant anciens, que modernes*, 8. *Lugd.* 1642. & *Paris* 1660.

*Cortesii* (Jo. Bapt.) commentarius in librum Hippocratis de vulneribus capitis, 4. Messanae 1632.

—— Chirurgia, 4. ibid. 1633.

*Cortilionis* (Sebast.) de chirurgica institutione Lib. V. 8. Francof. 1610.

*Coschwitz* (Georg. Dan.) Manuductio ad chirurgiam, 4. Halae 1722.

—— differt. de sphacelo senum, 4. ibid. 1725.

*Coschwitz* de parturientium reclinatione ſupina pro partu facilitando inutili, 4. Halae 1725.
——— de Trepanatione, 4. ibid. 1727.
——— de Hypopyo, 4. ibid. 1728.
*Coſtaeus* (Jo.) de igneis medicinae praeſidiis, 4. Venet. 1595.
*Courcellius* (Franc.) de ſanguinis miſſione, 8. Francof. 1593.
*Courtial* (J. Joſeph.) Obſervations anatomiques ſur les os & ſur leurs maladies, 8. Paris 1705.
*Courtin* (Germain) les Oevres anatomiques & chirurgicales, fol. a Rouen 1656.
*Coward* (Guil.) ophthalmomiatria ſive oculorum medela, 8. Lond. 1706.
*Crauſii* (Rud. Guil.) de foetus mortui ex utero extractione, 4. Jenae 1677.
——— de Sphacelo, diſſ. 4. ibid. 1678.
——— de Strumis, diſſ. 4. ibid. 1687.
——— de Ulceribus uteri, 4. ibid. 1690.
——— de Hirudinibus, 4. ibid. 1695.
——— de Sclopetorum vulneribus, 4. ibid. 1695.
——— de Ulceribus antiquis, 4. ibid. 1699.
——— de Suffocatorum aqua vel laqueo reſtitutione in vitam, 4. ibid. 1705.
——— de Ranula ſub lingua, 4. ibid. ſine anno impreſſionis.
*Crellii* (Lud. Chriſt.) marmorea memoria G. F. Seligmanni, Saxonici ſupremi Concionatoris, qua portentoſi calculi, quae ipſi fata properarunt, deſcribuntur, cum fig. 4. Lipſ. 1708.
*Cron* (Ludwig) *vom Aderlaſſen und Zahnausziehen*, h. e. de venaeſectione & dentium extractione, germ. c. fig. 8. Lipſ. 1717.
*a Cruce* (Andr.) chirurgia univerſalis, fol. Venet. 1573 & 1596. item italice Venet. 1605. item titulo:
——— Wundartzney ſive chirurgia germanice, fol. Francof. 1607.
*Cypriani* (Abrah.) oratio encomiaſtica in chirurgiam, fol. Franequerae 1693.
——— hiſtoria foetus poſt XXI. menſes ex uteri tuba matre ſalva exciſi, c. fig. 8. Lugd. Bat. 1700.
——— diſſert. de carie oſſium, 4. Ultrajecti 1680.
Cyſtitomia hypogaſtrica, anglice, 4. Lond. 1724. h. e. de Adparatu alto.

## D.

D*Alechamps* (Jaque) *Chirurgie françoiſe avec pluſieures figures des inſtrumens neceſſaires*, 8. *Lyon* 1570.
*Deggeleri* (Tobiae) diſſ. de luxatione vertebrarum, 4. Altorf. 1702.
*Deidier* (Anton.) de morbis venereis & tumoribus, 8. Lond. 1724.
——— (Antoine) Experiences ſur la Bile & les Cadavres des Peſtiferes, 8. a Zuric. 1722.
*Dekkers* (Frid.) exercitationes practicae c. fig. 4. Lugd. Bat. 1695.
Deliciae medicae & chirurgicae, germ. 8. Lipſ. 1703. partes X.

*Denys* (Jac.) Obſervationes de calculo renum, veſicae, urethrae, lithotomia & veſicae punctura, in quibus lithotomiae methodum Rauii optimam eſſe ſuſtinet, c. fig. 8. Lugd. Bat. 1731.

*Depré* (Jo. Frid.) de ulcere auris diſſ. 4. Erford. 1718.

*Dethardingii* (Georg.) de methodo ſubveniendi ſubmerſis in aqua per laryngotomiam, Epiſt. 4. Roſtoch. 1714.

——— de variolarum inoculatione diſſert. 4. ibid. 1723.

——— diſſert. An in cranii depreſſione elevatio ejus per manum chirurgicam ſemper ſit neceſſaria? 4. ibid. 1732.

——— diſſertatio de neceſſitate inſpectionis vulnerum in crimine homicidii, 4. ibid. 1726.

*a Deventer* (Henr.) operationes chirurgicae in arte obſtetricandi, 4. Pars I. Lugd. Bat. 1701. Pars. II. ibid. 1724. c. fig.

——— *Neues Hebammen Licht*, 8. Jen. 1717. eſt idem liber, germanica lingua.

*Dibon ſur les maladies veneriennes*, 8. *Paris* 1724.

*Dini* chirurgia. Additi ſunt Gentilis de Fulgineo & Gentilis de Florentia de dislocationibus & fracturis commentarii, fol. Venetiis 1536.

*Dionis* (Petr.) *Cours d'operations de chirurgie*, 8. *a Paris* 1707 *&* 1714. 8 *Maj.*

——— Chirurgiſche operationes, germ. 8. Augsp. 1712. & altera vice ibid. 1722. aucta & emendata a L. *Heiſtero.*

——— *Traité general des accouchemens*, 8. *maj. Paris* 1718.

*Doebelii* (Jo. Jac.) Hiſtoria penis, glandes cancroſi ac feliciter reſecti 12. Lipſ. 1698. eadem germanice 12. Lipſ. 1699. cum fig.

*Dolaei* (Jo.) Opera omnia medica & chirurgica, fol. Frf. 1703. in quibus Encyclopaedia chirurgica continetur, quae antea ſeorſim prodiit in 4.

*Dondi* (Jac.) remedia chirurgica, in theſauro chirurg. Uffenbachii, fol. Frf. 1610.

*Douglas* (Jo.) Syllabus of what is to be performd in a courſe of anatomy, chirurgical operations, and Bandages, 4. Lond. 1719.

——— lithotomia Douglaſſiana ſive de alto apparatu, 8. Lond. 1720. & aucta, editione II. ibid. 4. 1723. c. fig. anglice.

——— *nouvelle maniere de faire l'operation de la taille*, 8. *c. fig. Paris* 1724.

——— de gangraena & corticis peruviani in hac ſananda efficacia, anglice: A Short Accourt of mortifications, &c. 8. Lond. 1732.

——— (Jacobi) hiſtory of the lateral operation anglice, h. e. hiſtoria operationis lateralis, 4. Lond. 1726. it. latine 4. Lugd. Bat. 1728.

——— appendix to the hiſtory of the lateral operation for the Stone: containing Mr. Cheſeldens preſent method of performing, h. e. Appendix ad hiſtoriam lateralem pro calculo extrahendo, continens *Cheſeldeni* methodum praeſentem, 4. Lond. 1731. cum fig. inſtrumentorum.

*Drake* (Jacob) Anthropologia, anglice 8. Londin. 1707. 2 vol. cum fig. continet nonnulla chirurgica & inprimis peculiare Ozanae ſpecimen ejusque curationem.

*Dran* (Henr. Franc. le) *parallele des differentes manieres de tirer la pierre hors de la veſſie*, *c. fig.* 8. *Paris* 1730.

*Drelincurtius* (Car.) *de la pierre*, 12. *a Leide.*
*Dubé Medecin & chirurgien des pauvres*, 8. *Rouen* 1712.
*Dubon* (Claude) *idée des Principes de la chirurgie, contenant les differentes tumeurs, plaies, ulceres, fractures & luxations des os, &c.* 8. *a Dresde* 1734. gallice & germanice in uno volumine, c. fig.
*Duni* (Thaddaei) de venaesectione, 8. Tigur. 1557.
*Dygby* (Kenelm) Receipts in Physick and Chirurgery, anglice, h. e. Formulae remediorum medicorum & chirurgicorum, 8. Lond. 1668.
—— *discours sur la guerison des playes par la poudre de sympathie*, 12. *Paris* 1658. it. germanice 8. 1684.

E.

E*ckhardi unvorsichtige Hebamme*, h. e. imprudens obstetrix, 8. Lips. 1715.
—— verwegener chirurgus, sive chirurgus temerarius, 8. Augustae Vindel. & Lipsiae 1698.
*Eggerdesii* (Alard. Maur.) de Peste & infallibili eam extirpandi ratione, ex latina in germanicam linguam translata per *Jungkenium* 8. Francof. 1715. auctior Vratislaviae 1720. 4.
*Elleri* (Jo. Theod.) observationes medicae & chirurgicae Berolinenses, germanice titulo: Medicinische und Chirurgische anmerckungen, 8. Berol. 1730.
*Elsholtzii* (Jo. Sigism.) Clysmatica nova sive chirurgia infusoria & transfusoria, 8. Colon. Brandenb. 1667. edit. II. c. fig. idem 4. Francof. 1668.
—— Steatomatis resecti & feliciter sanati Historia, 4. Coloniae Brandenburgicae 1666.
Enchiridium chirurgicum, 8. Patav. 1593.
Ephemerides, Miscellanea & Acta Acad. nat. curiosor. variis annis & locis edita.
*Erasistratus*, sive de sanguinis missione, autore Luca Antonio *Portio*, Med. Romano, 12. Romae 1682. & Venet. 1683.
der Erfahrne Chirurgus, sive Chirurgus expertus, germanice, 8. Hamb. 1698.
*Erndelii* (C. H.) Iter Anglicanum & Batavum, (in quo variae observationes anatomicae, chirurgicae &c. & inprimis Lithotomia Rauiana sistuntur) 8. Amst. 1711.
*Ettmülleri* (Mich.) Opera omnia, fol. Francof. ad Moen. 1696. Vol. I. & 1697. Vol. II. ubi ejus chirurgia medica continetur; itemque chirurgia infusoria & transfusoria.
—— operum compendium, 8. Amst. 1702.
—— chirurgie, gallice, 12. Amst. 1691.
—— (Mich.) diss. de viperae morsu, 4. Lips. 1666.
—— chirurgia infusoria, 4. ibid. 1668.
—— —— transfusoria, 4. ibid. 1682.
—— (Mich. Ernest.) diss. de Sarcocele, 4. ibid. 1723.
—— de vulneribus diaphragmatis, 4. ibid. 1730.
—— —— —— ventriculi, 4. ibid. 1730.
—— de praegrandi pedis inflammatione, 4. ibid. 1730.

*Eyselii*

*Eyſelii* (Jo. Philipp.) Compendium chirurgicum, 8. Erford. 1714.
—— diſſert. de vulnere ventriculi duplicato non lethali, 4. ibid. 1725.
*Eyſenbarthi* (Jo. Mich.) de optima lithotomiam adminiſtrandi ratione, 4. Halae 1713.

F.

FAbri (Petr. Jo.) Chirurgia Spagyrica &c. 8. Argentor. 1632. & Toloſae 1638.
*Fabricius* (Guil.) *Hildanus*, de gangraena & ſphacelo, cum obſ. 8. 1598. idem germanice, 8. Norimb. 1625.
—— de combuſtionibus, 8. Baſil. 1607.
—— obſervationum centuria, fol. Francof. 1610.
—— de partu caeſareo & vulnere ſclopeti, Oppenheimii 1614.
—— *Neu Feld-Artzneybuch und Chirurgiſcher Reiſs-Kaſten*, germanice, h. e. nova chirurgia caſtrenſis & armamentarium caſtrenſe; in quo praecipue de gangraena & ſphacelo, de vulneribus ſclopetorum, angina & diſſenteria agitur, 8. Baſil. 1615.
—— Lithotomia veſicae, germanice, 8. Baſil. 1626. & latine ibid. 1628.
—— ciſta militaris, 8. ibid. 1633.
—— obſervationum centuriae V. 4. Baſil. 1606. & Lugd. 1641. cum epiſtola de partu caeſareo.
—— de vulnere ſclopeti, & monſtro Lauſannae nato, 8. Oppenheim 1614.
—— *von dem Halsgeſchwulſt und der Bräune*, h. e de Angina, 8. Stutg. 1661.
—— opera omnia cum M. A. *Severino* de efficaci medicina fol. Francof. 1682. prodierunt antea quoque 1646. in fol.
—— opera omnia germanice, fol. ibid. 1652.
—— obſervationes & epiſtolae, ex Jo. Sigism. *Henningeri* editione, 4. Pars I. Argent. 1713. P. II. ibid. 1716. qui eas in compendium & certum ordinem redigere ſtuduit, omiſſis tamen figuris.
*Fabricii* (Hieron.) *ab Aquapendente*, Pentateuchus chirurgicus cum marginalibus & praefat. Beyeri, 8. Francof. 1582.
—— opera chirurgica in duas partes diviſa, 8. Francof. 1620. in fol. Venet. 1619. it. Patav. 1647 & 1666. in folio, it. germanice, 4. Norimb. 1716.
—— oeuvres chirurgicales de Fabrice d'Aquapendente, 8. Rouen 1658.
*Falcon* (Jean) *remarques ſur la chirurgie de M. Guy de Chaliac.* 8. *a Lyon* 1649.
*Falconeti* (Camilli) Quaeſtio Medico-chirurgica, An educendo calculo, caeteris anteferendus apparatus lateralis? 4. Pariſ. 1730.
*Fallopius* (Gabr.) de ulceribus & tumoribus, 4. Venet. 1563.
—— comment. in Hippocratem de vulneribus capitis, 4. ibid. 1566.
—— opera omnia, fol. Francof. 1606. & fol. Venet. 1606.
—— chirurgia, 4. ibid. 1637.
*Faſchii* (Aug. Henr.) de veſicatoriis diſſ. 4. 1673.
—— de Medicina proſtetica, 4. ibid. 1677.
—— de anthrace peſtilentiali, 4. ibid. 1681.

*Faſchii* de Parotidibus, Jenae 1683.
*Fauchard* (Pierre) Chirurgien dentiſte, cum fig. 2 Tomes 8. Paris 1728. in linguam germanicam verſus, 8. Berlin 1733. cum fig.
*Febrii* (Jo. Henr.) diſſ. de calculo veſicae, ejusque per ſectionem auferendi methodo, 4. Baſil. 1716. Hic Rauiana methodus deſcribitur, aliisque ab autore praefertur.
*Feldbuch der wundartzney, ſamt vielen inſtrumenten aus dem Albucaſi*, h. e. Chirurgia, cum figuris Chirurgi Arabis *Albucaſis*, fol. Argentor. 1540.
*Feltman* (Gerh.) lib. de Cadavere inſpiciendo, 4. Bremae 1692.
*Ferrara* (M. Camillo) Nova Selva di chirurgia, 8. in Venetia 1596. Prodiit etiam latine titulo:
*Ferrarae* (Gabr.) Sylva Chirurgiae, 8. Francof. 1625.
*Ferrius* (Alfonſus) de ſclopetorum vulneribus, 4. Romae 1552. & Lugd. 1553. cum libro de caruncula in urethra, item 8. Venet. cum *Botallo*, *Maggio* & *Rota* 1566. it. 4. Francof. 1575. deinde fol. Francof. 1610. in Theſauro chirurgiae ab Uffenbachio edito.
*Fickii* (Jo. Jac.) de Abdominis abſceſſu diſſ. 4. Jenae 1714.
—— de clyſteribus nutrientibus & frigidis, 4. ibid. 1718.
Fidelis (Fortunat) de Relationibus Medicorum, 8. Lipſiae 1664.
*Fienus* (Thom.) de cauteriis libri V. 8. Lovan. 1598.
—— libri chirurgici XII. de praecipuis artis chirurgicae controverſiis cura H. *Conringii* editi 4. Francof. 1649. & haud pridem rurſus prodierunt 4. Lond. 1733. item germanice 8. Norimb. 1675.
*Fierabras la vraye methode de la parfaite chirurgie*, 8. *Paris* 1648.
*Filgi* (Guil. Lud.) de variis lithotomiam adminiſtrandi rationibus & praeſertim Rauianae praeſtantia, 4. Gieſſae 1727.
*Fioravanti* (Leonh.) Cirurgia, italice 8. Venet. 1588 & 1679.
*Fiſcheri* (Jo. Andr.) diſſ. de oculi tumore ſcirrhoſo extirpato, 4. Erford. 1720.
—— de veneno canis rabidi, 4. ibid. 1725.
—— de variolarum inſitione, 4. ibid. 1726.
—— de ſcroti ſphacelo curato, 4. ibid. 1729.
*Foëſii* (Anutii) opera Hippocratis, fol. Francof. 1595. & Genevae 1657.
*a Fonſeca* (Roder.) de calculorum remediis, 4. Romae 1586.
*Fontani* (Car.) diſſ. de hydrope & tympanite, 8. Genevae 1697.
—— (Jac.) opera, 4. ibid. 1613.
—— (Nic.) aphoriſmi *Hippocratis*, quibus accedit tractat. de extractione foetus mortui per uncum, 12. Amſtel. 1633.
—— florilegium medicum: non ſolum Medicis, verum Chirurgis apprime jucundum & neceſſarium, 12. ibid. 1637.
—— Commentarius in Sebaſt. *Auſtrium* de puerorum morbis, ubi capite de angina *Laryngotomiam* deſcribit, cum fig. 12. Amſtel. 1642.
*Foreſti* (Petri) obſervationes & curationes chirurgicae, 8. Antverp. 1610.
—— Opera omnia, fol. Francof. 1602 & 1634. item fol. Norimb. 1660.

*Formy* (Sam.) Chirurgien de Montpellier, Traité chirurgical des Bandes laqs, emplaſtres, compreſſes, Atelles & des Bandages, 8. a Montpellier 1653.
*Fragaſo* (Gio.) Cirurgia ex hiſpanica in italicam linguam translata a Balthaſ. *Graſſo*, 4. Venet. 1686.
*Frambeſarii* (Nic. Abrah.) opera, canones medicos & chirurgicos continentia, 4. Francof. 1629.
*Framboiſiere oeuvres, ou ſont decrites l'hiſtoire du Monde, la Medecine, la Chirurgie & la Pharmacie, fol. Lyon* 1669.
*Franchimont* (Nic. a Franckenfeldt) de calculo renum & veſicae, 8. Prag. 1683.
*Franciſci* (Jo. de Franc.) libellus aureus de venaeſectione contra empiricos, 12. Neapoli 1645. & 8. Francof. 1685.
*Franci* (Georg.) diſſ. de labiis leporinis, 4. Heidelbergae 1686.
*Franco* (Pierre) *Traité des hernies, de la pierre, cataractes & autres excellentes parties de la chirurgie*, 8. *Lyon* 1561.
*Francus* (Jo.) de ſetaceis, germanice, 12. Aug. Vind. 1683.
*Freitagii* (Jo. Henr.) diſſ. de cataracta, 4. Argentorat. 1721.
—— de Oſcheo-entero & bubonocele, 4. ibid. 1721.
*Fritſchii* (Jo. Chr.) theologiſche, juriſtiſche, mediciniſche und phyſicaliſche Geſchichte, h. e. Acta theologica, juridica, medica & phyſica, germanice. Sunt proprie caſus medico-legales, in quibus varii ad chirurgiam ſpectantes reperiuntur, 4. Tomi V. Lipſiae 1730 ad 1734.

## G.

G*Ailhardi* (Jo.) de venaeſectione disquiſitio eam in apoplexia prodeſſe, 12. Hafn. 1699.
*Gakenholzii* (Alex. Chriſt.) Diſſ. de viſu per cataractam impedito, 4. Helmſtad. 1713.
*Galeni* (Claud.) Opera omnia Lat. ex edit. Gesneri, III. Vol. fol. Baſil. 1549.
—— de faſciis, cum fig. fol. Tigur. 1555. in Gesneri ſcriptoribus chirurgicis optimis.
*Galvonus* (Dominic.) de fonticulis, italice, 4. Padua 1620.
*Garengeot* (Jacques Croiſſant) *traité des operations de chirurgie*, II. Tomes, 8. Paris 1720. Editio II. ibid. 1731. III. Tomes. Idem germanica lingua, 8. Berolin. 1733.
—— *traité des inſtrumens de chirurgie*, II. Vol. 8. Paris 1723. Edit. II. ibid. 1727.
*Gavaſſetius* (Mich.) de cauteriis, 4. Venet. 1587.
*Gaukes* (Yvonis) Praxis medico-chirurgica rationalis, 4. Groning. 1700. it. 8. Amſt. 1708. idem germanice 8. Dresdae 1709.
—— de morbo gallico, belgico ſermone, 8. Amſterd. 1706.
*a Gehema* (Jani Abrah.) De podagra Moxa victa germanice, *die eroberte Gicht durch die chirurgiſche Waffen der Moxa*, 12. *Hamb.* 1682.
—— *grauſame mediciniſche Mord-mittel, Aderlaſſen, purgieren, &c.* h. e. Remedia medicinae lethifera, venaeſectio, purgatio &c. 8. Bremae 1688.
—— Medicus & chirurgus caſtrenſis germanice, *tit. der wohlverſehene Feld-Medicus*, 12. Hamb. 1684.

*a Gehema* obſervationum chirurgicarum decas 1 & 2. 12. Hamb. 1686.
——— obſervationes chirurgicae, 12. Francof. 1690.
——— tractatus de plica Polonica, 12. Hamb. 1683.
——— Krancker Soldat, i. e. miles aegrotans, 12. 1690.
*Geigeri* (Malach.) Kelegraphia ſive deſcriptio herniarum, cum fig. 8. Monach. 1631. id germanice 12. Ulmae 1696.
*Geilfuſii* (Bern. Wilh.) diſſ. de Moxa, 4. Marburg. 1676.
*Gelmanni* (Georg.) chirurgia, germanice, 4. Francof. 1652.
*Gemma* (Jo. Bapt.) vera methodus curandi bubonem & carbunculum peſtilentialem, 4. Graecii Stiriae 1584. it. 4. Dantiſci 1699. it. 4. Venet. 1602.
*Gendron* (Deshaies) *recherches ſur la nature & la gueriſon des cancres*, 8. *Paris* 1701.
*Genga* (Bernh.) anatomia chirurgica, 8. Rom. 1686.
——— Commentaria in aphorismos Hippocratis chirurgicos, 8. ibid. 1694.
*Georgii* (Matth.) phlebotomia liberata, ſeu Apologia pro ſanguinis miſſione contra Dominic. Scalam, 4. Genuae 1697.
*Gerſtorff* (Hans von) *Feldbuch der wundartzney*, germanice, h. e. chirurgia caſtrenſis, 4. Argentor. 1527.
——— Chirurgia, germanice c. fig. fol. Strasburg 1542.
——— *bewehrte wundartzney*, id eſt: chirurgia experta, 4. Francof. 1606.
*Gesneri* (Conr.) ſcriptores optimi de chirurgia, veteres & recentiores, ut Jo. *Tagaultius*; Jac. *Hollerius*; Marianus *Sanctus*; Angel. *Bologninus*; Mich. *Angelus*; Barthol. *Maggius*; Alfonſ. *Ferrius*; Jo. *Langius*; Claud. *Galenus*; *Oribaſius*; Jac. *Dondus*; fol. Tigur. 1555. cum fig.
——— obſervationes de medicinae chirurgicae praeſtantia, antiquitate & chirurgis illuſtribus in eodem volumine.
*Gherli* (Fulvio) centuria d'obſervationi rare di medicina e cirurgia, 12. Venetia 1719.
*Gibbs* obſervations of ſcrophulons diſtempers calid the Kings Eivil, 8. Lond. 1712.
*Gladbachii* (Carl. Frid.) diſſertatiuncula de fiſtula ani, 8. Hanover. 1721.
——— (Cornel.) quod inſtrumenta in partu p. n. nonniſi ſumma neceſſitate ſint adhibenda, diſſ. 4. Lugd. Bat. 1732.
——— (Jo. Adolph.) diſſ. de hernia incarcerata ſuppurata non ſemper lethali, ſub meo praeſidio, 4. Helmſtad. 1738. c. fig.
*Glandorpii* (Matth.) ſpeculum chirurgorum, de vulneribus tractans, 8. Bremae 1619.
——— methodus medendae paronychiae, 8. ibid. 1623.
——— de polypo narium, 4. ibid. 1628.
——— gazophylacium polypluſium fonticulorum & ſetaceorum, 4. ibid. 1633.
——— opera omnia, 4. Londini 1729.
*Gockelii* (Eberh.) de morſibus canum rabioſorum, germanice, ſub titulo: *Kurtzer Bericht von den wütenden Hundes-biſſen*, 8. *Augspurg* 1679.
——— (Jo. Chriſtoph.) Chirurgia medica, germanice, 8. Ulmae 1704.
*Goelicke* (Andr. Ottomar.) hiſtoria chirurgiae antiqua & recentior, 8. Halae 1713.
——— hiſtoria medicinae univerſalis, 8. Francof. 1721.
——— Diſſ. de uteri procidentiam curandi artificio novo, 4. Halae 1710.

*Goelicke* Diff. de mutilo Medicinae corpore per chirurgiam & pharmaciam restituendo, 4. Halae 1711.
——— de Trichosi, 4. Francof. ad Viadr. 1724.
——— de Dystocia, 4. ibid. 1732.
——— de tendinum affectibus, 4. ibid. 1732.
——— de ileo ex hernia, 4. ibid. 1735.
——— de chirurgiae cum Medicina conjunctione, 4. ibid. 1735.
——— Medicina forensis, 4. Ffurt ad Viadr. 1723.
*Goblii* (Jo. Dan.) Compendium chirurgiae germanice, 8. Norimb. 1736.
——— de spina ventosa differt. 4. Halae 1727.
*Gorræi* (Jo.) Opuscula de venaesectione &c. 4. Paris 1660.
*Gouey* (Louis Leger de) *la veritable chirurgie*, 8. *a Rouen* 1716.
*Gormeleni* (Steph.) synopsis chirurgiae, 8. Lutet. 1566.
*Gourmelin* (Estienne) *oeuvres chirurgicales*, 8. *a Paris* 1647.
*Greiffens* (Sebast.) Chirurgia, germanico idiomate, *Wundartzney*, 12. Schleusingae 1630.
*Grimberg* (Nic.) de calculo renum & vesicae, germanice: *Vom Nieren und Blasenstein*, 8. Hafniae 1695.
*Groenevelt* (Jo.) dissertatio lithologica, cum fig. 8. Lond. 1687.
——— de Lithotomia, anglice: Treatise of Stone and Gravel, cum fig. 8. Lond. 1710.
*Grube* (Herm.) de ictu tarantulae, 8. Francof. 1679.
*Gruhlmann* (Jo. Gottfr.) de luxationibus, germ. *neuer anatomisch-chirurgischer tractat von einrichtung und Zusammenfügung der Verrenckungen*, 8. Lipf. 1706.
*Gruling* (Philipp.) de triplici evacuationis universalis genere, venaesectione, scarificatione, hirudinibus &c. 4. Francof. 1670.
*Guillemeau* (Jac.) Oeuvres de chirurgie cum fig. fol. belgice, Dordraci 1598. & gallice in fol. Parif. 1612. item a Rouen 1649.
——— *de la grossesse & accouchement des femmes, cum fig.* 8. *a Paris* 1643.
——— de morbis oculorum & dentium, germanice, *Augen- und Zahn-Artz.* 8. Dresden 1710. Idem belgice, auctus a *Verbrugge* titulo: Gebreken en Genesinge der Oogen, vermeerd. door Jo. Verbrugge, it. Beschreiv. der Tanden, 12. Amst. 1678.
*Guyard de la frequente saignée dans les fievres, second edit.* 8. *Paris* 1710.

## H.

H*Aenelii* (Christ. Frid.) diff. de morbis scroti, 4. Argent. 1723.
*Hammen* (Ludov.) de herniis, cum epistolis de Crocodilo ac vesicae mendaci calculo, 12. Lugd. Bat. 1681.
*Hampe* (Jo. Henr.) de oculorum scarificatione Hippocratica diff. 4. Duisburgi 1721.
*Hancke* (Dan. Abrah.) *ob in den warmen oder Kalten Ländern ofter ader zu lassen*, germanice, h. e. Utrum in calidis an frigidis regionibus sanguis saepius mittendus? 8. Francof. 1734.

*Harris* (Gualter) diff. medicae & chirurgicae, 8. Lond. 1725.

*Hartranfti* (Jo. Valent.) diff. de non differenda fecundinarum adhaerentium extractione, 4. Lipfiae 1735.

*Hecquet fur la faignée du pied & purgation, au commencement de la petite verole & des Fievres malignes, avec de raifon contre l'inoculation de la petite verole*, 8. *Paris* 1724.

*Heide* (Anton. de) novum lumen pharmacopoeorum, una cum obfervationibus medicis & chirurgicis, belgice 8. Amft. 1682. cum fig.

*Heifteri* (Laur.) de cataracta in lente cryftallina, differtationes tres, 4. Altorfii 1711 & 1712.

—— —— de cataracta glaucomate & amaurofi tractatio, 8. Altorf 1713 & 1720. Apologia pro hoc libro, inprimis contra *Wolhufium*, 8. ibid. 1717. Vindiciae hujus libri, 8. ibid. 1719.

—— diff. de Gaftro & enteroraphe, 4. ibid. 1713.

—— chirurgiae novae adumbratio, 4. ibid. 1714.

—— de nova methodo fanandi fiftulas lacrymales, refpondente *Rodbergio*, 4. Altorf. 1716.

—— chirurgia, germanice, 4. Norimb. 1718. 1724. 1731.

—— diff. de fuperfluis & noxiis quibusdam in chirurgia, refpondente D. *Schutteo*, 4. Altorfii 1719.

—— de foetu ex utero matris mortuae mature excidendo, 4. ibid. 1720.

—— de optima Cancrum mammarum extirpandi ratione, refpondente D. *Hartungio*, diff. 4. ibid. 1720.

—— de Trichiofi oculorum, refpondente D. *Schwerdfegero*, 4. Helmftad. 1722.

—— de anatomes fubtilioris utilitate (praefertim in chirurgia) differtatio, 4. ibid. 1728.

—— de chirurgorum erroribus in curandis morbis venereis, refpondente D. *Schmidio*, 4. ibid. 1728.

—— de Kelotomiae abufu tollendo, diff. 4. ibid. 1728.

—— de Alto adparatu, 4. ibid. 1728.

—— Obfervationes medicae mifcellaneae, (in quibus variae chirurgicae) refpondente D. *Moebio*, 4. ibid. 1730.

—— de chirurgia cum Medicina neceffario conjungenda, refpondente *D. Materno*, 4. ibid. 1732.

—— de fallaci pulmonis infantum experimento, refpondente D. *Heerio*, 4. ibid. 1732.

—— de Medico (aut chirurgo) nimis timido, refpondente D. *Schroedero*, 4. ibid. 1733.

—— de Anatomes majori in chirurgia quam Medicina neceffitate, refpondente D. *Wagnero*, 4. ibid. 1737.

—— De Hernia incarcerata fuppurata non femper lethali, refpondente D. *Gladbachio*, 4. ibid. 1738.

—— (Eliae Frid.) diff. de Nova methodo amputandi brachium, 4. Helmftad. 1738.

—— Differt. de cura Principum circa fanitatem fubditorum, 4. ibid. 1738. (varia chirurgica continet.)

*Helmontii* (Jo. Bapt.) Opera, 4. Amſt. 1652.
*Helvetius traité de pertes de ſang & du cancer*, 8. *Paris* 1706. *c. fig.*
*Hellwig* (Chriſtoph.) chirurgia in nuce, germanice, 8. Mühlhauſen 1709.
——— caſus & obſervationes medicinales, anatomicae, chemicae, chirurgicae &c. rariores, germ. 8. Francof. 1711.
——— *Hauſs-Medicus und Land-barbier*, h. e. Medicus & Chirurgus domeſticus, 8. Lipſ. 1719.
——— Medicus clinicus, in quo praeter alia ciſta militaris & lexicon chirurgicum continentur, germ. 8. ibid. 1722.
*Henningeri* (Jo. Sigism.) Obſervationes & Epiſtolae Fabric. Hildani in compend. & ordinem redactae, Argentor. 1713.
——— de paracenteſi abdominis, 4. Argent. 1710.
*Henſingii* (Jo. Thom.) de ulcere cacoëthico, diſſ. 4. Gieſſae 1725.
*Herlicius* (David) de curationibus gravidarum & puerperarum, 8. Sedin. 1618. germanice.
*Herls* (Cornel.) examen Chirurgiae, Belgice 8. Amſt. 1672. una cum ciſta Chirurgi navalis. Idem germanice titulo: *Wund-artzney*, 12. Norimb. 1676.
*Heucheri* (Jo. Henr.) diſſ. de Chirurgo inſonte, 4. Vitebergae 1710.
*Heurnius* (Jo.) de morbis oculorum, aurium, naſi, dentium &c. 4. Antverp. 1608.
*Heyne* (Jo. Chriſtoph.) de praecipuis oſſium morbis, cum fig. 8. Amſtel. 1705.
*Hierovii* (Barthol.) methodus chirurgica, 8. Francof. 1595.
*Hildanus* (vid. Fabricius Guilielmus.)
*Hilſcheri* (Sim. Paul.) diſſert. de cruris fractura cum vulnere, 4. Jenae 1710.
——— de urinae incontinentia ex partu globulis ligneis curanda, 4. ibid. 1716.
——— de amputatione artuum rite adminiſtranda, 4. ibid. 1718.
——— de Aneurismate, 4. ibid. 1728.
——— de fonticulis, 4. ibid. 1729.
——— de uteri procidentia, 4. ibid. 1730.
——— de Paronychia, 4. ibid. 1736.
*Hippocratis* Coi opera, graece & latine, ex Anutii *Foëſii* editione, fol. Francof. 1595. & latine in 8. ibid. 1596. Idem fol. Genevae 1657. aucta & emendata.
——— Opera omnia, graece & latine, induſtria Jo. Ant. vander *Linden*, Vol. II. 8. Lugd. Bat. 1665.
——— Chirurgia, graece & latine, cum commentariis Steph. *Manialdi*, Med. Doct. 8. Pariſiis 1619. In hoc libro ſolum ſcripta chirurgica Hippocratis continentur.
——— aphorismi ex edit. *Heurnii*, 12. Lugd. Bat. 1623.
——— ——— ——— *Tilemanni*, 12. Gieſſae 1660.
——— ——— ——— *Almeloveen*, 24. Amſt. 1685.
——— ——— cum comment. *Galeni*, 12. Lugd. 1573.
——— ——— ——— ——— *Oribaſii*, vid. Oribaſ. opera.
——— ——— ——— ——— *Foëſii*, 8. Francof. 1554.
——— ——— ——— ——— *Liſteri*, 12. Lond. 1703.

*Hippo-*

*Hippocratis* aphorismi chirurgici, cum comment. Bernh. *Gengae*, 8. Romae 1694.
——— de vulneribus capitis, cum notis Franc. *Dissaudeau*, Gall. 12. à Rouen 1658.
*Histoire de l'academie royale des sciences*, ab An. 1699. ad An. 1731. 12. Amstelodami, annis diversis edita.
Historia Academiae Regiae Scientiarum, autore Jo. Bapt. *du Hamel*, 4. Parisiis 1701. editio II. in qua observationes, ab hac Academia per XXXIV. annos factae, in compendium & certum ordinem redactae sunt.
*Hoffmanni* (Dan.) Historia sanationis cerebri quassati, cum deperditione substantiae notabili, 4. Tubing. 1719.
——— (Frid.) de amputatione membrorum sphacelatorum, diss. 4. Halae 1696.
——— de fistularum nova sanatione, dissert. 4. ibid. 1697.
——— de Ischaemis dissert. 4. ibid. 1698.
——— diss. de membris fractis, 4. ibid. 1700.
——— de luxationibus in genere, 4. ibid. 1703.
——— ——— ——— in specie, 4. ibid. 1704.
——— de sphacelo ex caussa interna, 4. ibid. 1717.
——— de incontinentia urinae ex partu difficili, 4. ibid. 1724.
——— de vesicatoriorum usu, 4. ibid. 1727.
——— de cataracta dissert. 4. ibid. 1729.
——— de uteri haemorrhagia, 4. ibid. 1730.
——— de fistula maxillari, 4. ibid. 1735.
——— Medicina Consultatoria, germanice, quam partes decem diversis annis huc usque secutae sunt, inter medica varia argumenta chirurgica continent, 4. Halae 1721.
——— Consultationes & responsa medicinalia, fere eadem latine, 4. ibid. 1734. tom. II.
——— (Jo. Maur.) dissert. de Hydrocephalo, Altorfii 1695.
——— (Mauric.) diss. de uteri procidentia, 4. ibid. 1695.
*Holder* (Jul.) *Beschreibung eines wahrhaften Wund- artzens*, 8. Lips. 1672. alias ibid. 1630 & 1692. 4.
*Hollerius* (Jac.) de materia chirurgica, fol. Paris. 1544. 1552 & 1610. Idem 12. Francof. 1589. idem in Uffenbachii Thesauro Chirurgiae, fol. Francof. 1610.
——— & *Tagaultius* de re chirurgica, germanice, fol. Francof. 1574. italice chirurgia di *Tagaultio* & *Hollerio*, 8. Venet. 1596.
——— de morbis internis, febribus, peste & de remediis chirurgicis, 12. Francof. 1603.
——— commentarii in aphorismos *Hippocratis*, 8. 1613.
*Hombergii* (Andr.) Diss. de Tentigine s. Clitoridis excrescentia nimia, 4. Jenae 1671.
——— de fracturis cranii diss. 4. Vitebergae 1671.
*Hoppii* (Eliae) de Palpebrarum affectibus diss. 4. Basil. 1715.
*Horlacheri* (Conr.) trifolium chirurgiae, sive de carcinomatis, scrophulae & polypi curatione, germ. 8. Ulmae 1697.
——— Chirurgus extemporaneus, 8. Frf. 1701.

*Horlacheri* modus hernias ſine ſectione curandi, germanice ſub titulo: *Manier Brüche ohne ſchneiden zu curiren*, 8. Ulmae 1695.

*Horne* (Jo. von) microtechne & microcosmus, 12. Lugd. Bat. 1662. 1663 & 1675. it. belgice 8. Amſt. 1684. Idem cum notis Pauli, 8. Lipſ. 1707. idem germanice, titulo: *Kleine Kunſt oder Kurtze Anleitung zur wund-artzney*, 8. Halberſtadt 1679.

*Hoorn* (Jo. von) Sueci, Ars obſtetricandi, lingua Suecica, cum fig. 8. Stokholm 1697 & 1719.

—— Ars obſtetricandi auctior, germanice, *Wehmutter*, 8. ibid. 1726.

*Homburgen* (Anna Eliſ.) inſtructio obſtetricum, germanice, *Unterricht der Hebammen*, 8. Hanover 1700.

*Hornungi* (Jo.) *Chirurgiſcher Unterricht, wie man allerley Brandſchaden curiren ſoll*; hoc eſt, modus curandi ambuſta, 8. Norimb. 1682.

*Horſtii* (Jo. Dan.) judicium de chirurgia infuſoria, 12. Francof. 1665. & dein etiam junctum eſt Jo. Dan. *Majoris* chirurgiae infuſoriae, 4. Kiliae 1667.

*Houſton* (Robert) de herniis anglice, 8. Lond. 1726.

*Huberi* (Rudolph.) diſſ. de tumore ſcrophuloſo maxillae inferioris, a retropulſa gonorrhoea, 4. Baſil. 1713.

*Hubner* (Jo. Chr.) de calculo in corpore humano; germanice, *vom Stein im menſchlichen Leibe*, 4. Halle 1726.

*Hutter* (Andr.) Obſervationes quinquaginta chirurgicae, germanice 8. Roſtock. 1718. aliae quinquaginta, 8. ibid. 1720.

*Huxholzii* (Wolrad.) *Unterricht vor Hebammen*, germanice, h. e. Inſtructio pro obſtetricibus, 8. Caſſell. 1652.

## I.

*JEhringius* (Jo.) de calculo, 4. Jenae 1664.

*Jeſſenii* a Jeſſen (Jo.) inſtitutiones chirurgicae, 8. Vitebergae 1601. & germanice 4. Norimbergae 1674.

*l'Indecence aux hommes d'accoucher les femmes*, 12. *a Trevoux* 1708.

*Ingraſſias* (Jo Phil.) de tumoribus, fol. Neapol. 1553.

*Joëlis* (Franc.) chirurgia, germanice, 8. Norimb. 1680.

—— opera omnia, in quibus etiam chirurgia continetur, 4. Amſt. 1663.

*Jondot* (Philibert) *Nachricht vom Aderlaſſen*, h. e. inſtructio pro venis ſecandis, 8. Ratisbonae 1710.

*Jonge* (James) Account of the many admirable vertues of oleum Terebinthinae, particularly in wounds and haemorrhagies, a new way of amputation and Speedier curing Stumps, h. e. Relatio de variis mirabilibus virtutibus olei terebinthinae, praeſertim in vulneribus & ſanguinis profuſionibus; ut & nova via amputandi artus, cum celeriori mutilatae partis glutinatione. Proponit hic eam methodum, quam poſtea Adrian. *Verduinius* uberius illuſtravit, libello de nova artus amputandi methodo, 8. Lond. 1679.

—— wounds of the Brain &c. ſive probatio vulnera cerebri non ſemper eſſe mortifera, 8. ibid. 1682.

*Juncken*

*Juncken* (Jo. Helfr.) Chirurgia manualis germanice, 8. Francof. 1691. & postea Norimb. 1700 & 1718.

*Junckeri* (Jo.) conspectus chirurgiae, 4. Halae 1721. & germanice, 4. ibid. 1722.

—— de fistula thoracis diss. 4. ibid. 1730.

K.

K*altschmid* (Carol. Frid.) diss. de hepatis vulnere, 4. Jenae 1735.

—— defensio hujus dissertationis, cum disquisitione in lethalitatem vulnerum hepatis, 4. Cahlae 1736.

*Kanoldi* (Jo.) epistolae de peste, quae an. 1708 & 1709. in Borussia, Gedani praesertim, in Silesia & Polonia, atque postea Viennae in Austria saeviit, cum optimo eam curandi modo, germanice, 4. Vratislav. 1713.

—— de Peste Massiliensi, 4. Lips. 1722.

—— Acta physica & Medica 4. Vratislaviae 1718. per plures annos continuata, in quibus etiam res chirurgicae continentur, germanice c. fig.

*Kapfferi* (Matth.) relatio vera, quomodo cultrum ex ancillae cujusdam ventre, quem per annum fere in eo gestaverat, e latere extraxerit, aegramque sanitati restituerit; germanice, cum figura cultri 4. Wolfenbuttelae 1563.

*Keckii* (Egid. Craton.) diss. de ectropio, sub praesidio J. Zelleri, 4. Tubingae 1733.

*Keil* (Chr. Henr.) *Chirurgisches Handbüchlein*, h. e. Enchiridium chirurgicum, 8. Lips. & Hofi 1730.

*Keldermann* (Cornel.) Officium obstetricum, belgice, Onderwys voor alle Vroed-Vrouwen, rakende hun Ampt ende Plicht, 8. Brugge in Flandria 1699.

*Kennedy* (Peter) Ophthalmographia cum appendice de morbis auris, anglice 8. Lond. 1713.

—— de remediis externis ad omnes morbos sanabiles curandos sufficientibus, anglice. *An Essay ou External Remedies*, 8. Lond. 1715.

*Kentiae* Comitissae (Countesse of *Kent*) arcana medica & chirurgica, anglice 12. Lond. 1659.

*Kirchmaier* (Jo.) diss. de sympathetici pulveris vanitate, 4. Vitebergae 1672.

*Kisneri* (Jo. Ge.) diss. de laesionibus tendinum 4. Lugd. Bat. Continetur etiam in *Valentini* Praxi Medicinae infallibili part. II. sive chirurgica, pag. 763.

*Klaunigii* (Godofr.) Nosocomium charitatis sive observationes medicae & chirurgicae c. fig. 4. Vratisl. 1718.

*Kneuselius* (Chr. Frid.) de haemorrhagia uteri, 4. Giessae 1698.

*Koch* (Dan.) diss. de hernia crurali, 4. Heidelberg 1726.

*Koenerding* (Adrian.) de gangraena & sphacelo, belgice c. fig. 8. Amsterd. 1698.

*Kräutermanni* (Valent.) medicina renunciatoria & consultatoria, 8. Arnstad. 1726.

*Krebs-cur, die bewehrte*, 4. Jenae 1717.

*Kruger* (Barthold.) historia calculorum macrocosmi & microcosmi per analogismum, 4. Brunopoli 1714.

*Krugii* (Theodor. Chriſtoph.) obſervationum curioſarum triga, quarum prima agit de cultrivoro Halenſi Saxonico, 4. Norimb. 1692. cum figura cultri devorati & rurſus exciſi.

*Kuchleri* (Jo. Casp.) diſſ. de ulceribus dentium fiſtuloſis, 4. Lipſ. 1733.

*Kulmi* (Jo. Adam) diſſ. de claviculae exoſtoſi ſteatomatode, ejusque felici ſectione, 4. Gedani 1732.

—— de uteri prolapſu, mortis cauſa, 4. ibid. 1732.

*Kupferſchmidt* (Jo.) de morbis praeliantium, quos in victorioſa Bernatum expeditione bellica 1712. obſervare licuit, 4. Baſil. 1715.

D. D. K. *Unterricht von geſchwürigen offenen Schenckel*, germanice, h. e. libellus de ulceribus crurum antiquis, 12. Nordhauſen 1688. Autor eſt David *Kellner.*

## L.

L*Ambrecht* (Amos) Manuductio obſtetricantium belgico ſermone, 8. Amſtel. 1731.

*Lamzweerde* (Jo. Bapt.) notae in Sculteti armamentarium chirurgicum, 8. primo Amſtel. 1672. & dein iterum auctum atque emendatum a Jo. *Tillingio*, 8. Lugd. Bat. 1693. c. figuris quamplurimis.

*Lanfranci* Chirurgia, continetur in libro, cujus inſcriptio: Ars chirurgica; in quo ſimul Guidon. *Cauliaci*, *Bruni*, *Theodorici*, *Rolandi*, *Bertapaliae*, *Rogerii* & *Saliceti* ſcripta chirurgica continentur, fol. Venetiis 1546.

—— *Wundartzney*, ſive chirurgia, germanice, 8. Francof. 1566.

*Langii* (Jo.) themata aliquot chirurgica, in ſcriptoribus de chirurgia optimis a *Geſnero*, fol. Tiguri 1555. editis continentur.

—— epiſtolae medicinales, 8. Hanov. 1605.

—— (Chriſtian. Jo.) opera medica fol. Lipſ. 1704. continent Chirurgiam atque varias diſſertationes argumenti chirurgici.

*Lanzoni* (Joſeph) animadverſiones variae ad medicinam, chirurgiam & anatomiam facientes, 8. Ferrariae 1688.

—— de clyſteribus, fol. ibid. 1691.

*Lapi* (Petri Pauli) epiſtola, italica lingua conſcripta, qua oſtendere ſatagit, cataractam oculi non ſemper eſſe in humore cryſtallino, 4. in Rimino 1722.

*Largelata* (Petri de) chirurgia, fol. Venet. 1499.

*Lavateri* (Jo. Rud.) diſſ. de atritaeis & hypoſpadiaeis, 4. Traject. ad Rh. 1708.

*Laugier* (Jean François) traité des remedes vulneraires, 8. a Paris 1693.

*Launay* (Charles Denis) *ſur les maladies veneriennes & le mercure*, ibid. 1698.

—— *diſſertation de la pierre*, in qua de lithotomia & ſpeciatim etiam fratris Jacobi agit, ibid. 1701.

*Lauremberg* (Guil.) de curatione calculi, 12. Lugd. Bat. 1619.

*Lazerme* (Jac.) ſpecimen medico-chirurgicum de ſuppurationis eventibus, 8. Monspelii 1724.

*Leauſon* operationes chirurgicae, germanica lingua, 8. Dresdae 1709.

*Lechelii*

*Lechelii* (Jo.) theorema, ſitne tutum & conveniens in capitis imique ventris contuſionibus pharmaca per inferiora purgantia uſurpare nec ne? 4. Guelferbyti 1668.
*Leporinus* (Chriſtian. Polycarp.) de ſecundinis poſt partum non naturae relinquendis, contra ſententiam *Ruyſchii*, germanico ſermone, 4. Lipſiae 1728.
*Lequin traité des hernies ou decentes*, cum fig. 8. a Paris 1690. prodiit antea jam 1684.
*Lichtmann* (Jo. Mich.) de cataracta, germanice vom Staar, 4. Norimb. 1720.
*Liſteri* (Mart.) iter Pariſienſe, a. 1698. factum, anglice A Journey to Paris in the Year 1698. editio tertia, in quo varia chirurgica, & cumprimis de *Fratris Jacobi* calculum ſecandi ratione referuntur, 8. Londin. 1699.
Lithotomus caſtratus: in quo auctor perhibet, Cheſeldeni tract. de alto apparatu eſſe lithotomiam Douglaſſianam, anglice, 8. ibid. 1723.
*Loeberi* (Eman. Chr.) contuſionum hiſtoria, 4. Jenae 1726.
*Loeſcheri* (Mart. Gotth.) obſervationes medicae & chirurg. VI. 4. Viteb. 1723.
——— diſſ. de herniarum curatione, 4. ibid. 1725.
——— ——— uteri procidentia, 4. ibid. 1728.
*Loew* (Jo. Franc.) Theatrum medico-juridicum, 4. Norimberg. 1725.
*Loniceri* (Adam) conſtitutio & normae obſtetricum, germ. 4. Francof. ad Moen. 1573. itemque 1703.
*Loſen* (Laur.) Peſt-Barbier h. e. Chirurgus peſtilentialis, germanice, 12. Meinungae 1682.
*Loth* (Georg.) de cultrivoro Pruſſico, germ. 4 Gedani 1635.
*Loweri* (Rich.) tract. de corde: in quo etiam de transfuſione ſanguinis, ut & de venaeſectione agitur, Londini 8. 1669. & poſtea 8. Lugd. Bat. edit. quinta 1708. Idem gallice, titulo: *Traité du Coeur*, 8. *a Paris* 1679.
*Lowthorpii* (Jo.) compendium actorum philoſophicorum Societatis Anglicanae, titulo: *The Philoſophical Transactions to the End of the Year* 1700. *abrig'd*, 4. Lond. 1700. III. Vol.
*Lupii* (Jac. Ant.) Chirurgia inforzata, 8. Venet. 1721.
——— ——— ——— ſuellata, 8. ibid. 1716.
*Lyſthenii* (Gottl. Wipert.) diſſ. de aneurysmate, 4. Halae 1725.

## M.

M*Agatus* (Caeſar) de vulnerum rara medicatione, fol. Venetiis, primò 1615. poſtea ibid. 1676.
*Maggius* (Barthol.) de vulnerum ſclopetorum & bombardarum curatione, 8. Bonon. 1552.
——— de vulneribus ſclopetorum, fol. in *Gesneri* ſcriptoribus optimis chirurgicis, fol. Tigur. 1555.
——— de vulneribus ſclopetorum, cum Jo. Franc. *Rota*, Alphonſo *Ferrio* & Leonhardo *Botallo*, de eodem argumento, 8. Venet. 1566.
*Magni* (Pietro Paulo) Sopra il modo di ſanguinare, attacar le ſanguiſughe & le ventoſe, ſur le ſregagioni & veſicatorii, h. e. de modo ſanguinem detrahendi,

ſanguiſugas & cucurbitulas adhibendi, fricationibus & veſicatoriis, 4. Roma 1613; & poſtea iterum prodiit 1626 & 1674.

*Magni* de cauteriis, Romae 1588.

*Majoris* (Jo. Dan.) prodromus chirurgiae infuſoriae, 8. Lipſ. 1664.

—— ortus & progreſſus clysmaticae novae, 4. Kiliae 1667.

—— chirurgia infuſoria, 4. ibid. 1667.

*Maitlands* de inſitione variolarum, germanice, 8. Bremae 1725.

*Maitre Jean* (Antoine) *traité des maladies de l'oeil*, 4. *a Troyes* 1707.

—— idem belgice cum additionibus a J. *Palſino* factis, 4. Leiden 1714. c. fig.

—— idem germanice cum iisdem augmentis & figuris, 4. Norimbergae 1725.

*Malphi* (Tiberii) Chirurgia, germanice, 8. ibid. 1676.

*Mangeti* (Jo. Jac.) bibliotheca chirurgica, qua omnes humani corporis affectiones, manum chirurgi expoſcentes, ordine alphabetico explicantur, Tomi IV. fol. cum figuris, Genevae 1721.

—— notae in opera medica & chirurgica Pauli *Barbetti*, 4. Genevae 1688.

*Mannus* (Jo Jac.) de malleolorum ſcarificatione ex veterum ſententia, 4. Patav. 1583.

*Mappus* (Marc.) de fiſtula genae terminata ad dentem carioſum, 4. Argentor. 1675.

*de la Marche* (Madame) *inſtruction familiere & utile aux ſages femmes pour bien pratiquer les accouchemens*, 8. *a Paris* 1710.

*Marchettis* (Petri de) Obſervatio & curatio chirurgica nova, cum fig. (Agit de evulſo pollicis fruſto, una cum tendine praelongo, pollicis flexore) edita a Jacobo *Martini* germano, D. 4. Patav. 1654.

—— Obſervationes medico-chirurgicae, 8. ibid. 1664 & 1675. Eaedem germanice 12. Norimb. 1676.

*Mareſcotti* (Franc.) Relatio mirabilis operationis in tumore carcinomatoſo linguae, italica lingua, cum fig. 4. Bononiae 1730.

*Marini* (Girolami) praxis operationum chirurgicarum, ad oculum & lithotomiam potiſſimum ſpectantium, italice 8. Romae 1723.

*Marquardi* (Jo.) practica medicinalis cum Cortilionis chirurgia, 8. Francof. 1610.

*de Marque* (Jac.) *traité des bandages de la Chirurgie*, 8. *a Paris* 1618 & 1631. cum fig.

—— *methodique introduction a la Chirurgie*, 8. ibid. 1652. 1662 & 1675.

*Marten* (Jo.) treatiſe of veneral diſeuſes, h. e. tract. de morbis venereis, 8. Lond. 1708.

*Martynii* (Jo.) Acta philoſophica anglicana in compendium redacta ab a. 1719. ad ann. 1733. titulo: The Philoſophical Transactions abridged, and diſpoſed under general Heads in 2 volum. by Mr. John *Eames* and John *Martyn*, 4. London 1734.

*Martyr* (Peter) de ulceribus & vulneribus capitis, 4. Ticcinii 1584.

*Maſeri* (Theod.) diſſ. de obſtetricum erroribus, 4. Argent. 1726.

*Maſiero* (Filippo) chirurgia compendiata, 8. Venet. 1702.

—— Opere chirurgiche cum fig. 4. Patav. 1724.

—— Chirurgus practicus, italice 8. Venet. 1702.

*Maſſa* (Nic.) de morbo gallico, ligno guajaco &c. 4. ibid. 1563.

—— de venaeſectione, 4. ibid. 1568.

*Maſſaria* (Alex.) de ſcopis mittendi ſanguinem, 4. Lugd. 1622.

*Massaria* opera medica, fol. ibid. 1634.
*Materni* (Ge. Christ.) diss. de chirurgia cum Medicina necessario conjungenda, sub meo praesidio, 4. Helmstad. 1732.
*Maubci traité des tumeurs & des obstructions*, 8. *a Paris* 1702.
*Mauchart* (Jo. Dav.) de hernia incarcerata diss. 4. Tubingae 1721.
——— diss. de ophthalmoxysi, 4. ibid. 1726.
——— —— de capite obstipo, 4. ibid. 1737.
*Maurer* (Jo. Georg.) Vade mecum chirurgicum, germanice, 8. Schaffhusae 1731.
*Mauriceau* (Franc.) *traité des maladies des femmes grosses*, (prodiit antea aliquoties) 4. *Paris* 1712.
——— *observations sur la grossesse & l'accouchement des femmes &c.* 4. ibid. 1695.
——— *observations dernieres sur les maladies des femmes grosses & accouchées*, 4. ibid. 1708.
——— *aphorismes touchant la grossesse, l'accouchement & les maladies des femmes*, 12. Amst. 1700. una cum versione belgica.
——— de arte obstetricandi, germanice, 8. Norimb. 1707.
——— 700 observationes de hac re, germanice 8. Dresdae 1709.
*Mead* (Rich.) de pestiferae contagionis natura & remediis, juxta exemplar, 8. Hagae Comitum 1721. idem gallice, 8. Lugd. Bat. 1721.
*le Medecin & Chirurgien des pauvres, par M.* Dubé, 8. *Rouen* 1712.
Medici antiqui graeci, 4. Basil. 1581.
*Medicinisch und Chirurgisch Schatz-Kaestlein:* h. e. Gazophylacium medicum & chirurgicum, 8. Francof. & Lips. 1709.
Medicus theoria & praxi instructus, sive de internorum & externorum morborum curatione, 8. Genevae 1690.
*Meekren* (Jobi) observationes medico chirurgicae, belgice 8. Amst. 1668.
——— eaedem germanice, 8. Norimb. 1675.
——— eaedem latina lingua, 8. Amst. 1682.
*Meibomii* (Henr.) diss. de paracentesi in hydrope, 4. Helmst. 1670.
——— diss. de suffusione, 4. ibid. 1670.
——— —— bubonibus, 4. ibid. 1671.
——— —— cancro mammarum, 4. ibid. 1673.
——— —— ulcerum natura & curatione, 4. ibid. 1674.
——— —— vulneribus lethalibus, 4. ibid. 1674.
——— —— sanguinis eductione, 4. ibid. 1674.
——— —— laesionibus cranii a causa violenta externa, 4. ibid. 1674.
——— —— tumoribus pedum, inprimis oedematosis, 4. ibid. 1679.
——— —— vulnerum natura & curatione, 4. ibid. 1685.
——— —— hernia, 4. ibid. 1686.
——— —— fluxu humorum ad oculos naturali & praeternaturali, 4. ibid. 1687.
——— —— venaesectionis in variolarum curatione usu, 4. ibid. 1694.
——— —— catheterismo, 4. ibid. 1699.
——— de abscessibus internis, 4. Dresdae 1718.

*Meibomii* (Jo. Henr.) de flagrorum uſu in re venerea, 12. Lugd. Bat. ſine anno.
—— (Dan. Henr.) diſſ. de patellae oſſis laeſionibus & curationibus, 4. Franeq. 1697.
*Melli* (Sebaſt.) Chirurgo ſuegliato ou vero pratica chirurgica, P. II. 8. Venet. 1717.
—— lancetta in prattica, cum tract. de ſcarificatione, 8. ibid. 1717.
—— delle fiſtole lacrymale, 8. ibid. 1717.
—— de arte obſtetricia, italice cum fig. ſub titulo: la Comare Levatrice 4. ibid. 1721.
—— l'Arte medico-chirurgica Vol. I. 8. ibid. 1721.
—— prattica chirurgica P. I. 8. ibid. 1724.
*Mercier* (Petri le) Quaeſtio Medica, an ad extrahendum calculum, diſſecanda ad pubem veſica, moderatore Nic. Pietreo 4. Pariſ. 1635. vid. *Pietreus.*
*Mercklinus* (Ge. Abrah.) de ortu & occaſu transfuſionis ſanguinis, 8. Norimb. 1679.
*Mercurio* (Scipione) de arte obſtetricandi, italice, titulo: *la Commare oriccoglitrice*, cum figuris, 4. Venet. 1621. & germanice a God. *Welſchio*, notis illuſtrat. titulo: *Hebammen buch*, 4. Lipſiae 1652.
*Mery* (Jean) *maniere de tailler pratiquée par* Frere Jaques, *avec un nouveau ſyſteme de la circulation du ſang par le trou ovale dans le foetus humain*, 12. Paris 1700. & belgice 8. Amſt. 1700.
*Meyer* (Herm. Petr.) diſſ. de punctura veſicae in iſchuria, 4. Marburg. 1727.
*Meyfeldi* (Jo. Godofr.) diſſ. de partu difficil. ex ſpaſtica ſtrictura uteri circa placentam, 4. Altorf. 1732.
*Mezgeri* (Ge. Balth.) diſſ. de arteriotomia, 4 Tubing. 1670.
*Midleton* (Jo.) lithotomia de alto apparatu, anglice 4. Lond. 1727.
*Minadous* (Jo. Th.) de humani corporis turpitudinibus, fol. Patav. 1600.
*Mindereri* (Raymund) Medicina militaris cum notis Cardilucii, germanice. antea jam aliquoties prodiit, 12. Norimb. 1679.
*Mittermayer* (Jo.) de ſtrumis Bünsgenſium diſſ. 4. Erford. 1723.
*Moebii* (Jo. Frid.) obſervationes miſcellaneae, ſub meo praeſidio, 4. Helmſtad. 1730.
*Moellenbroccius* (Val. Andr.) de varis, 8. Lipſ. 1663.
*à Moinichen* (Henr.) obſervationes medico-chirurgicae, cum annotat. *Lanzoni* 12. Ferrariae 1688. item germanice, 12. Dresdae 1691.
*Molinetti* (Anton.) Diſſertationes Anatomico-pathologicae, 4. Venet. 1675.
*Momber* (Ant.) de calculo renum & veſicae, germ. 8. Helmſt. 1735. c. fig.
*Monavii* (Frid.) bronchotomia, 8. Gryphiswald. 1652 & Jenae 1711. cum ſylloge morborum oculi.
*Mounier* (L.) de la fiſtule de l'anus, 8. Paris 1689.
*Montagnana* (Marc. Ant.) de herpete, phagedaena, gangraena, ſphacelo & cancro, 4. Venet. 1589.
*Montuus* (Hier.) de febribus, chirurgicis auxiliis, morbis venereis & infantum morbis, 4. Lugd. 1558.
*Morand traité de la taille au haut appareil, avec une diſſertation de Mr.* Morand *& une lettre de Mr.* Winſlow *ſur la meme matiere*, 8. *Paris* 1728. Diſſertatio anglice verſa a Jo. *Douglaſſio* 8. Lond. 1729. cum relatione LX. aegrorum hac methodo ſectorum.

*Moraſch*

*Moraſch* (Jo. Adam) de externis capitis morbis, 4. Ingolſtad. 1719.
*Moreau* (Renat.) de ſanguinis miſſione in pleuritide, 8. Pariſ. 1622.
*Mori* (Horat.) tabulae univerſam chirurgiam complectentes, fol. Venetiis 1572.
*Moſchionis* de morbis mulierum liber, graece, cum variis autoribus de eodem argumento tractantibus, 4. Baſil. 1546.
*de la Motte* (Guil. Mauqueſt) *traité de chirurgie*, Vol. III. 12. Paris 1722.
——— *traité des accouchemens, expliqué dans un grand nombre d'obſervations*, 4. Paris 1722. & germanice cum notis *Scheidii*, Medici Argentoratenſis, 4. Argentor. 1734.
*Moyle* (John.) obſervationes chirurgicae anglico ſermone titulo: Chirurgic memoirs, being an Account of many extraordinary cures, 12. Lond. 1708.
*Mülleri* (Jo. Matth.) obſervationes & curationes chirurgicae rariores, 8. Norimb. 1714. item de effractura cranii, 8. ibid. 1712.
——— (Godofr. Guil.) diſſ. de partu difficili ex ſitu uteri obliquo, 4. Argent. 1731.
——— (Guil. Henr.) diſſ. de ankyloſi, 4. Lugd. Bat. 1707.
——— (Theoph.) de morbis hyemalibus & fonticulis, germanice *von Winter Kranckheiten und Fontanellen*, 8. Francof. 1687.
*Mulichii* (Jo. Frid.) diſſ. de variolarum inſitione, 4. Altorf. 1725.
*Munnicks* (Jo.) Chirurgia, germanice Wundartzney, 8. Francof. 1700.
——— Chirurgia, latine, 4. Amſtel. 1715.
*Muralti* (Jo.) ſcripta chirurgica, germanice Chirurgiſche Schriften, 8. Baſil. 1691.
——— *Kinder-und Hebammen-buch*, germanice, hoc eſt, liber de arte obſtetricandi, 8. ibid. 1697.
——— *Schriften von der Wundartzney*, h. e. ſcripta ſive opera chirurgica, 8. ibid. 1711.
*Muratori* (Lud. Ant.) de peſte, italice titulo: del Governo della peſte, e delle maniere di guaddarſene, 8. in Breſcia 1721. prodiit antea, 8. Modenae 1714.
*Muſitani* (Car.) ſcripta chirurgica & phyſica, germanice Chirurgiſche und Phyſicaliſche Schrifften, III Vol. 8. Francof. 1701.
——— opera omnia, fol. Genevae 1716.
*Muſtigeri* (Jo. Caſp.) diſſ. de luxationibus, 4. Argentor. 1713.
*Muys* (Jo.) obſervationes chirurgicae, 8. Lugd. Bat. 1684. & poſtea 8. Amſtel. 1695.
——— eaedem germanice, 8. Berol. 1694.
——— Podalirius redivivus, in quo multa medica & chirurgica examinantur, 12. Lugd. Bat. 1686.

## N.

N*Arvatici* (Matthiae) ſylva ſententiarum ad chirurgiam pertinentium, ex Hippocratis libris deſumta, cum Jac. *Alberti* Semeiotice & *Frambeſarii* curatione tumorum, 8. 1632.
*Nebelii* (Dan.) diſſ. de lithotomia, 4. ibid. 1710.
——— ——— foetus extractione ex utero, 4. Heidelb. 1713.
*Nenneri* (Franc.) chirurgia ſive germanice Wundartzneybuch, 4. Francof. 1578.

*Neuteri*

*Neuteri* (Ge. Phil.) de veſicatoriorum uſu, 4. Argent. 1704.
*Niccolinis* (Annibal de) de curativis & mittendi ſanguinem ſcopis, 4. Peruſiae 1591.
*Nicoli* (Nic.) opera medica & chirurgica, fol. Venet. 1533.
*Nolet* (Joſ.) obſervations en medecine & chirurgie, 12. a Breſt. 1711.
*Norren* (Erh.) *Chirurgiſcher Wegweiſer* germanice, h. e. Hodegus chirurgicus, 8. Norimb. 1717.
*Novarini* (Ant.) Chirurgia curioſa, fol. Rotenburgi 1682.
*Nouvelle methode d'operations de chirurgie*, 12. Paris 1693.
*Nouvelles decouvertes ſur toutes les parties de la medicine*, 12. ibid. 1679.
*Nuck* (Ant.) experimenta & operationes chirurgicae, 8. Jenae 1698.
—— Idem germanice, titulo: *Chirurgiſche Handgriffe und* experimenta, 8. Lubecae & Wismar. 1709.
—— Idem cum annotationibus Henr. *Baſſii*, germanice 8. Halae 1728.

## O.

OBſervationes medico-chirurgicae de variis rebus medicis & chirurgicis, germanice, *von etlichen mediciniſchen und Chirurgiſchen* operationibus, 8. Aſchersleben 1715.
Obſervationum medicarum ſcriptores, quia fere omnes quoque chirurgicas obſervationes referunt, in hac etiam Bibliotheca continentur, ſed ſub autorum nomine inveſtigari & evolvi debent, quemadmodum & ei, qui obſervationes chirurgicas vel anatomico-chirurgicas ediderunt.
Obſtetricum catechismus, germanice, 12. Argentor. 1722.
Obſtetrix Brandenburgica, vid. Sigemundia.
—— —— Coburgiaca, 12. Hildburghuſae 1700.
—— —— Saxonica, germanice c. fig. 8. Francof. & Lipſ. 1701.
*Operations de chirurgie*, 12. Paris 1693.
*Oribaſii* opera Tom. III. 8. Baſil. 1557.
—— de laqueis & machinamentis chirurgicis, fol. in *Gesneri* ſcriptor. opt. chirurg. Tigur. 1555.
*Ortlobii* (Jo. Frid.) diſſ. de veſicatoriis, 4. Lipſiae 1696.
*Overkamp* (Heidenreich) fundamenta chirurgiae, belgico ſermone, titulo: Beginſelen tot de Genees- en Heel-konſt, 8. Amſterdam 1681.
—— —— Nieuw gebouw der Chirurgie, belgice, h. e. novum chirurgiae aedificium, 8. ibid. 1682.
—— —— Idem germanice titulo: *Neues gebaeude der chirurgie*, 8. Lipſiae 1689.
—— —— Alle Medicinale, Chirurgicale en Philoſophiſche Werken, 4. Amſt. 1694.
—— —— Eadem opera, germanice, ſub titulo: Overkamps Mediciniſche und Chirurgiſche Schriſten, 4. Lipſ. 1705.

## P.

PAlfyn (Jo.) Chirurgie, belgice, cum fig. 4. Leiden 1710.
—— translatio libri Ant. *Maitre-Jean* de morbis oculi in linguam belgicam, & notae in eundem, 4. Lugd. Bat. 1714. c. fig.
—— operationes chirurgicae, germanice c. fig. 8. Norimb. 1717.
—— anatomie du corps humain, avec des remarques utiles aux chirurgien dans la pratique de leurs operations c. fig. 8. Paris 1726.
*Pandolphinus* (Joseph.) de ventositatis spina cum notis Ge. Abr. *Merklini* 12. Norimb. 1674.
*Paniza* (Lud.) de phlebotomiis & vini natura, 4. Venet. 1534. & fol. ibid. 1544.
—— de venae sectione in inflammationibus quibuscunque, fol. Venet. 1561.
*Pansae* (Mart.) consilium phlebotomicum, 8. Lips. 1615.
*Paoli* (Pietro) Libellus italicus contra Antonii *Benevoli* Observationes de cataracta in lente crystallina, sub titulo: *Parere* &c. 4. in Lucca 1730. huic respondit Benevolus libello italico, quem inscripsit *Manifesto*, (vid supra *Benevoli*). Huic opposuit alium libellum, titulo:
—— —— Riposta sopra alcune accuse dategli in un certo manifesto del Signor Anton. *Benevoli*, 4. in Lucca 1731. Cui vero hic iterum regessit apologiam, titulo: Giustificatione, 4. Florent. 1732.
*Paracelsi* (Theophr.) scripta chirurgica, germanice, Chirurgische Schriften, fol. Argentor. 1618.
—— Opera omnia, fol. Genevae 1658.
—— opus chirurgicum, fol. Francof. 1565. & germanice Argentor. 1564.
—— *von offenen Schaeden und Geschwüren* i. e. de ulceribus, 8. ibid. 1577.
—— Chirurgia magna, fol. ibid. 1573.
—— Chirurgia parva, germanice 8. Basil. 1579.
—— *la grande chirurgie de Paracelse*, 4. Lyon.
—— *traité des arquebusades par Th. Paracelse, traduction de Jac. Veyras*, 8. ibid. 1581.
*Paraei* (Ambrosii) Opera chirurgica, fol. Francof. 1594. 1610 & 1612.
—— Eadem germanice, sub titulo: *Wundartzney Spiegel*, hoc est, speculum chirurgicum, per Petr. Uffenbach, fol. Francof. ad Moen. 1601 & 1635.
—— opera omnia, belgice cum fig. fol. Amsterd. 1615 & 1636.
—— opera, gallice, *oeuvres d'Ambrose Paré*, fol. Lyon 1652.
*Parisiis* (Jo. de) chirurgia, germanice, 4. Erford. 1544.
*Parmae* (Hippoliti) introductio in chirurgiam, 4. Patav. 1612.
—— praxis chirurgica, sive commentarius in Hippocratem de capitis vulneribus, 8. Venet. 1608.
*Parrot* (Wolffg. Ge.) diss. de mola uteri, 4. Argent. 1733.
*Patini* (Car.) Oratio, quod optimus Medicus debeat esse chirurgus, 4. Patav. 1681.
*Patunae* (Nic.) relatio de cadavere foetus post XX. menses per anum matris extracti, matre viva superstite, & quae post tres menses etiam per abortum adhuc alium foetum rejecerat, italice 8. Venetiis 1727.

*Patunae* dell' Erpete, 4. Venezia 1729.

*Pauli* (Sim.) programma de officio Medicorum, Pharmacopoeorum & Chirurgorum, (extat in Quadripart. botan. pag. 627.)

*Paaw* (Petr.) commentaria in Hippocratem de capitis vulneribus, cum explicationibus in aliquot capita libri octavi Corn. *Celsi*, qui de ossium morbis agit, 4. Lugd. Bat. 1616.

*Peccetii* (Franc.) opera chirurgica 8. Francof. 1619. prodierunt etiam Florent. apud Juntas 1616. & Ticini 1697. in fol.

*Pechlini* (Jo. Nic.) observationes physico medico chirurgicae, quibus accessit Ephemeris vulneris thoracici, 4. Hamburgi 1691.

——— diss. de vulneribus sclopetorum, 4. Kiloni 1674.

Penis cancrosi historia & felix ejus resectio, 12. Lips. 1698 vid. *Doebelius.*

de *Pestilentialibus tumoribus*, bubonibus & carbunculis, germanice titulo: *von pestilentialischen Drüsen, Beulen, Carbunckel* &c. 8. sine loco 1686.

*Pestilentiales libri*, sive libri, qui de peste agunt, plerumque etiam curationem bubonum & carbunculorum tradunt, adeoque & omnes hic referendi essent. Verum quia fere innumeri sunt, atque ego ingentem eorum copiam etiam possideo, nolo tamen ob nimiam evitandam prolixitatem omnes hic recensere, sed sufficere chirurgo pro curandis pestilentialibus tumoribus & ulceribus ea fere existimo, quae hac de re pag. 298. cap. IX, X & XI. in Institutionibus hisce chirurgicis proposui. Qui alios adhuc autores de peste legere cupit, huic prae ceteris ex recentioribus tanquam praestantiores ex innumeris aliis commendari possunt sequentes.

*Diemerbroeck* de peste. vid. Diemerbroeck.

*Gieselerus* de peste Brunsvicensi. vid. Gieseler.

*Hodgesium* de peste Londinensi. vid. Hodgesius.

Ex recentissimis vero optimi mihi videntur

*Anonymus* de contagio, quod A. 1713. Austriam invasit, relatio, germanice, sub titulo: *Ansteckender Seuche, welche dieses* 1713. *Jahr in das Ertzherzogthum Oesterreich eingeschlichen, gründliche Nachricht, samt denen benoethigten Hülffsmitteln*, ex collegio sanitatis austriaco, 4. Ratisbonae, juxta exemplar Viennense.

*Behrensii* informatio de peste. vid. Behrensius.

*Biesteri* (Joach.) Physici Hamburgensis, disquisitio de peste, germanice 8. Hamburgi 1713.

*Boetticheri* (Jo. Gottl.) Medici Hafniensis, pestis & pestilentiae, Hafniae 1711. saevientis descriptio & explicatio, 8. ibid. 1713.

*Budaei* (Gottl.) Medici Lusati, consilium medicum, quid tempore pestilentiae agendum; jussu Statuum Lusatiae editum, 4. Budissinae 1710.

*Chicoyneau relation de la peste de Marseille, & de sa curation, avec un discours de la contagion pestilentielle par Rich. Mead.* 12. a Leyde 1721.

*Deidier* (Antoine) Experiences sur la bile & les cadavres des pestiferes. vid. Deidier.

*Dieterici* (Jo. Ge. Nic.) disquisitio luis, quae 1713. Ratisbonae saeviit, 8. Ratisbonae 1714. germanice.

*Egger-*

*Eggerdesii* (Alard. Maur.) Medici Silesiaci, vera pestis delineatio & extirpatio certissima, 8. Francof. ad Moen. 1715. Ejus prolixior truculentissimae pestis descriptio, germanice, 4. Vratislaviae 1720.
*Gohlii*, Med. Berolin. historia pestis, sive de natura & curatione ejus.
*Kanoldi* epistolae de peste, quae A. 1708 & 1709. in Borussia, Gedani, in Silesia & Polonia & denique Viennae in Austria saeviit, itemque de Peste Massiliensi vid. supra Kanoldus.
*Mead* de pestiferae contagionis natura & remediis. vid. Mead.
*Muratori* del Governo della Peste. vid. Muratori.
*Scheuchzeri* diss. de peste provinciali. vid. Scheuchzer.
*Petermanni* (Andr.) observationes medicae, 8. Lips. 1707.
——— casus medico-legales decad. II. ibid. 1709.
*Petit* (Chirurgus) *l'art de guerir les maladies des os*, 8. a Paris 1705. edit. I.
— *traité des maladies des os*, 2. Tom. 8. ibid. 1723. edit. II.
— (Medicus) *lettre dans laquelle il demontre, que le cristalline est fort près de l'uvée, avec de nouvelles preuves qui concernent l'operation de la cataracte*, 4. ibid. 1729.
*Petraei* enchiridium chirurgicum, germanice, 4. Marp. 1617.
——— (Henr.) Enchiridium chirurgicum, germanice una cum Guil. *Fabricii* Hildani tract. de gangraena & sphacelo, sub titulo: *Handbuch der Wundartzney samt* Hildani *tractat vom heissen und Kalten Brand*, 8. Norimb. 1625.
*Peu la pratique des accouchements*, c. fig. 8. Paris 1694.
*Pezoldi* (Casp.) observationes medico-chirurgicae, 8. Vratislav. 1715.
*Pfisteri* (Alex.) diss. de hydrosarcocele, 4. Basil. 1689.
*Pfizer* (Jo. Nic.) de vulnerum renunciatione, sive germanice, *vernunftiges wundenurtheil*, 12. Norimb. 1674.
*Pietrei* (Nic.) Quaestio medica, An ad extrahendum calculum, dissecanda ad pubem vesica sit, 4. Paris. 1635. Continetur etiam in *Jo. Douglasii Lithotomia Douglassiana* edit. II. Lond. 1723. 4. pag. 121.
*Pigraei* (Petri) epitome praeceptorum medicinae & chirurgiae, 8. Paris. 1612.
——— epitome des preceptes de medicine & chirurgie, 8. Lyon 1628. & Rouen 1649.
——— eadem, belgice, titulo: *Kort begryp van de Genees- en de Heel-konst*, 4. Amsterdam 1662. edit. III.
*Pistoris* (Chr. Frid.) diss. de foetu e rupto utero in abdomen prorumpente, 4. Argent. 1726.
*Platneri* (Jo. Zach.) diss. de fistula lacrymali, 4. Lips. 1724.
——— diss. de scarificatione oculorum, 4. 1728. c. fig.
——— ——— calculo ad vesicam adhaerescente, 4. 1737.
——— progr. de chirurgia, artis medicae parente, 4. 1721.
——— ——— chirurgorum temeritate salutari, 4. 1721.
——— ——— arte obstetricia veterum, 4. 1735.
*Plazzonus* (Franc.) de vulneribus sclopetorum, 4. Venet. 1618.
*Plempii* (Vop. Fort.) ophthalmographia, fol. Lovan. 1648.
*Pohlii* (Jo. Chr.) diss. de prostatis calculo affectis, Lips. 1737.

*Pohlii* progr. de abdominis abſceſſu, 1737.
—— —— — tumoribus cyſticis, 1738.
*Pons* (Jac.) de nimis licentioſa ac liberaliore intempeſtivaque ſanguinis miſſione, 8. Lugd. 1596.
*Portal* (Pauli) practica obſtetricantium, belgice, 8. Amſterd. 1690.
*Portii* (Jo. Dav.) tract. de tumoribus & in ſpecie de ſpina ventoſa, 12. Leoward. 1679.
—— (Luc. Ant.) Eraſiſtratus ſive de ſanguinis miſſione, 8. Romae 1682. it. 12. Venet. 1683.
—— de militis in caſtris ſanitate tuenda liber, 8. Vienn. Auſtr. 1685. & Neapoli 1728. edit. II. chirurgica quidem pauca continet: quia vero a Chirurgis utplurimum requiritur, ut & morbis militum, praeſertim in caſtris mederi ſciant; hinc & hunc librum hic omittere nolui.
*Prat* (Ellis) Vade mecum chirurgicum, germanice, 8. Hamb. 1690.
*Preuſii* (Maximil.) Sciagraphia vulnerum lethalium, fol. Vratiſlav. 1712.
*Proebiſch* de operatione alta obſervatio, germanice, 4. Regiomonti 1727.
*Purmanni* (Matth. Godofr.) verus chirurgus, germanice der rechte und wahrhafte Feldſcher, 8. Halberſtad. 1680.
—— —— *groſſe Wundartzney* h. e. Chirurgia magna, 4. Francof. 1692 & 1705.
—— —— chirurgia curioſa, germanice, 4. ibid. 1699.
—— —— *Schuſs wunden Curen* ſive de vulneribus ſclopetorum, 8. ibid. 1703.
—— —— curioſe chirurgiſche obſervationes, ſive obſervationes chirurgicae curioſae, 4. ibid. 1710.
—— —— *Feldſcherer und Peſt barbierer*, h. e. Chirurgus verus & peſtilentialis, 8. ibid. 1715.

## Q.

QUentin (Juſt. Ott.) diſſ. de praeparatione gravidarum ad partum facilem, 4. Traj. ad Rh. 1697.
*Quercetanus* (Joſeph.) de vulneribus ſclopetorum, 8. Lugd. 1576.
*Quesnay* (François) *obſervations ſur les effets de la ſaignée*, 12. Paris 1730.

## R.

RAmelovii (Matth.) ortus & occaſus calculi renum, germanice *Beſchreibung des Nieren-ſteins*, 8. Lipſ. 1679.
*Ranchini* (Franc.) *queſtions ſur toute la chirurgie de Guy de Gauliac*, 3 *parties*, 2 *tomes* 8. Lyon 1627.
—— —— Eaedem belgice, titulo: Heel-konſtige Geſchillen wegens de werke van Guido de Gauliac, 4. Amſt. 1662.
*Read* (William) Chirurgorum comes: or the whole practice of chirurgery, anglice, 8. Lond. 1687.
—— de morbis oculorum, anglice 8. ſine anno, Londini.
*Reiſſens* (Jo. Casp.) Anatomia & chirurgia, germanice, 8. Augspurg. 1716.

*Reſtau-*

*Reſtaurant* (Raym.) de inuſtionibus ſive fonticulis, 12. Lugd. 1681.
*Rex* (Sigism.) ſpecimen lithogeneſiae humanae, 12. Bern. 1689.
*Rhodii* (Jo.) obſervationes medicinales, 8. Patav. 1657. & Francof. 1676.
*Rhodius* de Acia Corn. *Celſi* diſſertatio, qua ſimul univerſa fibulae ratio explicatur; accedit de ponderibus & menſuris veterum diſſert. & vita Celſi, 4. c. fig. Hafn. 1672.
*Rhodion* (Euchar.) de partu hominis, parturientium & infantum cura, 8. c. fig. Francof. 1563. Germanice ibid. 1582 & 1608.
*Rhumelii* (Jo. Phar.) Opuſcula chymico-magico-medica de medicina mulierum herniarum &c. 12. 1653.
*Rhünenburgh* (B. J.) examen des chirurgiens, cum ſententiis ex Guidone collectis, belgice, 12. Rotterd. 1650.
*Rhyne* (Guil. ten) de arthritide, acu punctura Chinenſium & Japonenſium, &c. 8. Lond. 1683.
*Riedlini* (Viti) obſervationes chirurgicae rariores, 8. Aug. Vind. 1702.
—— de embrochis, germ. 8. Ulm 1710.
—— *Bericht von den vornehmſten Verrichtungen eines Wundartztes*, h. e. doctrina de praecipuis chirurgi actionibus, 8. ibid. 1724.
*Riolani* (Jo.) chirurgia, 8. Lipſ. 1601. it. 8. Pariſ. 1618.
*Robergii* (Laur.) diſſ. de pernionibus, 4. Upſal. 1722.
*Robinſon* (Nic.) de calculo, ubi docetur, calculum tuto diſſolvi poſſe, angl. 8. Lond. 1723.
*Rogerii* & *Rolandi* chirurgia, fol. continentur in Arte chirurgica cum Guid. Cauliaco aliisque vetuſtioribus chirurgis, quae Venet. prodiit fol. 1546. vid. Ars chirurgica.
*Romani* ſive Franc. *de Roma* Conſultationes medico chirurgicae, fol. Neapoli 1669.
*Roonbuyſen* (Henr.) curationes chirurgicae, belgico ſermone 8. Amſt. 1663 & 1672. germanice vero titulo: *Chirurgiſche Heil-curen*, 8. Norimb. 1674.
*Roſſetus* (Franc.) de partu caeſareo 8. Pariſ. 1590. & ex editione atque additamentis Casp. *Bauhini* Francof. 1601.
*Roſſii* (Matth.) obſervationes medicae, chirurgicae & practicae, 8. Francof. 1608.
*Roſt* (Jo. Car.) diſſ. de ozoena, 4. Altorf. 1711.
*Rota* (Jo. Franc.) de tormentariorum vulnerum natura & curatione, 4. Bonon. 1555.
—— de ſclopetorum vulneribus, 8. Venetiis 1566.
*Rothens* (Jo. Phil.) Chirurgia & Lexicon Chirurgicum, germanice 8. Wismar. & Lipſ. 1707. deinde Lubec. & Wismar. 1720. 8. & cum notis Jo. Gerh. *Wagneri* Medici Lubecenſis, 8. Lubec. 1734. c. fig.
*Rouhault* (Pierre Sim.) *traité des playes de tête*, 4. Turini 1720.
*Rubei* (Hier.) annotationes in C. Celſum, 4. Venet. 1616.
*Rudius* (Euſtach.) de chirurgicis, ſive externarum partium affectibus, fol. Venet. 1606.
—— de tumoribus p. n. 4. ibid. 1600.
—— de ulceribus, 4. Patav. 1602.
*Rueff* (Jac.) de conceptu & generatione, ubi ſimul de arte obſtetricandi tractatur, 4. c. fig. Tiguri 1554.
—— de tumoribus quibusdam phlegmaticis, 4. Tigur. 1556 & belgice 8. Amſterd. 1662.

*Rüffen* (Jac.) *Hebammen buch*, h. e. liber de arte obſtetricandi, 4. Francof. ad Moen. 1600.

*Ruleau* (Jo.) tractat. *vom Kayſerlichen Schnitt*, h. e. de ſectione caeſarea, 8. Norimb. 1716.

*Ruyſchii* (Frid.) Obſervationes anatomico-chirurgicae, 4. Amſt. 1691.

—— theſauri anatomici, in quibus variae quoque obſervationes chirurgicae referuntur, 4. ibid. 1701.

—— adverſaria anatomica, medica & chirurgica, 4. ibid. 1717.

—— tractat. de muſculo in fundo uteri reperto, cum doctrina de ſecundinarum extractione, belgice, 8. ibid. 1725.

—— Operum anatomico medico-chirurgicorum index locupletiſſimus, concinnatus ab Ysbrando Gysberto *Arlebout*, 4. ibid. 1725.

*Ryff* (Gualt. Herm.) groſſe chirurgie, h. e. Chirurgia magna, fol. Francof. 1545. c. fig.

—— Chirurgia, germanice ſub titulo: *Feld-und Stadt-buch bewehrter wundartzney*, 4. ibid. 1556.

—— *Hebammen buch*, h. e. liber de arte obſtetricandi, 4. ibid. 1600. prodiit antea 8. ibid. 1569. c. fig.

## S.

SAchſiſche Wehmutter, h. e. obſtetrix Saxonica, 8. Francof. 1701.

*Saliceti* (Guil.) chirurgia, fol. continetur in Arte chirurgica cum Guid. *Cauliaco* aliisque vetuſtioribus chirurgis, quae Venet. prodiit 1546. fol. vid. Ars chirurgica.

*Salzmanni* (Jo.) diſſ. de chirurgia curtorum, 4. Argentor. 1713.

—— —— mira cranii fractura, 4. ibid. 1718.

—— —— tumoribus quibusdam ſeroſis, 4. ibid. 1719.

—— —— amputandi membra nova methodo, 4. ibid. 1722.

—— —— femoris luxatione rariore, frequentiori colli fractura, 4. ibid. 1723.

*Sancaſſani* (Dioniſii Andr.) il Chirone in campo, h. e. Chirurgus caſtrenſis, italice, 8. Venet. 1708.

—— aforismi della cura delle ferite, h. e. aphorismi de curatione vulnerum, cum nonnullis aliis opuſculis, 8. ibid. 1713.

*Sancti* (Mariani) compendium chirurgicum, fol. 1610. in *Uffenbachii* theſauro chirurg. Idem junctus Joanni de *Vigo*, 8. Lugd. 1530. it. 1542.

—— de lapide renum, itemque de lapide veſicae per inciſionem extrahendo, c. fig. 4. Pariſ. 1540.

*Sanden* (Henr. von) obſervatio de prolapſu uteri inverſi, 4. Regiomont. & Lipſ. 1723.

*Santinelli* (Barth.) Confuſio transfuſionis ſive confutatio transfuſionis ſanguinis, 8. Romae 1668.

*Santorini* (Jo. Domin.) Hiſtoria foetus per poſteriora extracti, italice, Iſtoria d'un feto eſtratto felicemente intero dalle parti deretane, 4. in Venet. 1727.

*Saporta* (Ant.) de tumoribus, 12. Lugd. 1624.

*Sartorii* (Petri) de curatione Luis venereae, omniumque ejus accidentium, germanice Franzoſen cur 8. Lipſ. & Ffurt 1685.

*Saviard nouveau recueil d'observations chirurgicales*, 8. a Paris 1702.
*Scacchi* (Durantis) subsidium medicinae sive chirurgia, 8. Urbini 1596.
*Scala* (Dominici la) phlebotomia damnata, 4. Patav. 1696.
*Schacheri* (Polyc. Gottl.) diss. de cataracta, 4. Lipsiae 1701.
——— diss. de labiis leporinis, 4. ibid. 1704.
——— ——— bronchotomia, 4. ibid. 1707.
——— ——— fonticulis, 4. ibid. 1722.
——— ——— foetus excisione ex utero matris mortuae non negligenda, 4. ibid. 1731.
——— ——— epiplocele, 4. ibid. 1734.
*Schelhammeri* (Gunth. Chr.) diss. de suffusione, Jenae 1691.
——— diss. de epulide & parulide, 4. ibid. 1692.
——— Liber de humani corporis tumoribus, 4. ibid. 1695.
——— diss. de fonticulis, 4. ibid. 1696.
——— ——— spina ventosa, 4. Kil. 1698.
——— ——— odontalgia tactu sedanda, 4. ibid. 1701.
*Schenck* (Jo. Theodor.) diss. de vexatorum curatione, 4. Jenae 1670.
*Scheuchzeri* (Jo. Jac.) dissertatio de peste provinciali (gallice sur la peste de Provence) latine, gallice & germanice, 4. Tiguri 1721.
*Scheurl* (Christoph. Theoph.) de arteriotomia, 12. Norimb. 1666.
*Schirlaeus* (Thom.) de causis & curatione calculi, 8. Hamburgi 1675.
*Schmidii* (Andr. Chr.) curatio periculosi vulneris capitis, germanice, 4. Rintelii 1732.
——— (Henr. Victor) dissert. de paedarthrocace, 4. Lugd. Bat. 1721.
——— (Joseph) examen phlebotomicum, germanice, *gründliche Erforschung vom Aderlassen und Schröpfen, nebst curirung der Franzosen*, 12. August. Vind. 1653.
——— Spiegel der Wundartzney, h. e. Speculum Chirurgicum, 4. Ulmae 1656.
——— *Kriegs-artzney*, h. e. chirurgia militaris, 12. Francof. 1664.
——— Descriptio instrumentorum chirurgicorum, germanice c. fig. 12. Aug. Vindel. 1697.
——— Miscellanea medico-chirurgica, germanice, sub titulo: *Medicinisches und chirurgisches Schatz-Kästlein*, 8. Francof. 1709.
——— *Neu und wohleingerichteter Feld Kasten vor Wundartzney*, h. e. novum armamentarium chirurgicum, 8. ibid. 1710.
*Schneidermannus* (Jo.) de phlebotomia, 12. Helmstad. 1681.
*Schobingeri* (Jo. Casp.) diss. de fistula lacrymali, 4. Basil. 1730.
*Schorer* (Christoph.) *vom Nutzen und Gebrauch der Fontanellen*, germanice, h. e. de utilitate & usu fonticulorum, 8. Lips. s. a. it. Augustae Vindel. 1686. 12.
*Schoute* (Walth.) het gewonde Hooft, belgice, h. e. de capitis vulneribus liber, 8. Amst. 1694. Idem germanice, sub titulo: *Walther Schultzens verletzter Kopf*, 8. Lipsiae 1695.
*Schraderi* (Frid.) diss. de partu difficili, 4. Helmstad. 1685.
——— diss. de vulnerum cura, 4. ibid. 1695.
——— (Christoph.) diss. de hirudinibus, 4. Erford. 1713.

*Schrei-*

*Schreiberi* (Sam. Gotth.) diſſ. de partu difficili, 4. Francof. ad Viadr. 1736.

*Schuckmanni* (Jo. Henr.) diſſ. de herniotomia absque caſtratione inſtituenda, praeſide Waldſchmidio, 4. Kil. 1730.

*Schulze* (Jo. Henr.) diſſert. an umbilici deligatio in nuper natis abſolute neceſſaria ſit? 4. Halae 1733.

—— diſſ. de anatomes ad praxin chirurgicam ſumma neceſſitate, 4. ibid. 1737.

*Schützens* (Tob.) hodegus chirurgicus, germanice, titulo: *Chirurgiſcher Hand-leiter*, 8. Lipſ. 1687. it. 8. Berolin. 1714.

*Schwartzens* (Jo. Casp.) *gezerrete Narren Kappe der Bader und Barbierer*, hoc eſt: controverſiae inter Chirurgos & balneatores germanos, 12. Freiburg. 1702.

—— *Vier Dutzend Anmerckungen von Wunden*, ſive, obſervationes 48 de vulneribus, 8. Hamburgi 1713.

—— *Anmerckungen fünftes Dutzend*, ſive, aliae adhuc obſervationes XII. 8. ibid. 1718.

—— de clysmatibus, potu aquae & theae atque tabaco, germanice, 8. ibid. 1723.

*Schylandri* (Corn.) practica chirurgiae, 8. Antverp. 1577.

*Sculteti* (Jo.) Armamentarium Chirurgicum, fol. Ulm 1655. c. fig max.

—— Idem 4. Francof. 1666. & 8. Amſtel. 1669.

—— Idem cum notis Lamzwerdii, Amſt. 1672. poſtea iterum cum notis Lamzwerdii & Tilingii 8. Lugd. Bat. 1693.

—— Idem belgice 2 Voll. 8. Amſtel. 1657 & 1670.

—— Idem germanice, 4. Frf. 1679.

—— l'Arſenal de chirurgie, enrichi de 50 figures &c. 4. Lyon 1675 & 1712.

—— trichiaſis admiranda, 12. Norimb. 1658.

*Sebizii* (Melch.) examen vulnerum partium ſimilarium, 4. Argent. 1635.

—— —— examen vulnerum lethalium, cum tract. de Synovia, 4. ibid. 1639.

—— de balſamatione cadaverum, 4. ibid. 1649.

—— Commentarius in libros *Galeni* de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, de hirudinibus, revulſione, cucurbitula, ſcarificatione, 4. ibid. 1652.

*Sennertus* (Dan.) in praxi medica, quae ſaepius variis in locis prodiit, multa tractat chirurgica.

*Sermes* (Jo.) lithotomia Douglaſſiana, belgica lingua, cum fig. & additamentis multis, 8. Ultrajecti 1726.

*Severinus* (Marc. Aur.) de recondita abſceſſuum natura, 4. Neapoli 1632. it. 4. Francof. 1643. cum fig. it. Lugd. Bat. 1724.

—— de efficaci medicina, fol. Francof. 1646.

—— trimembris chirurgia, 4. ibid. 1653. it. Lugd. Bat. 1725.

—— ſynopſis chirurgiae, 12. Amſtel. 1664.

*Sigemundin* (Juſtina) *Brandenburgiſche Hoff-wehmutter*, hoc eſt: liber de arte obſtetricandi, cum figuris quamplurimis majoribus, 4. Berolini 1689. & poſtea 1708. item belgice ex verſione Solingenii, 4. Amſt. 1691.

—— defenſio ſive apologia contra objectiones Andr. *Petermanni*, Medici Lipſienſis, 4. Coloniae ad Spream 1692.

*Silva*

*Silva* (Jean Bapt.) *traité de l'usage differentes sortes de saignées, principalement de celle du pied*, 12. Amst. 1729.
*Silvaticus* (Jo. Bapt.) de secanda vena in putridis febribus, 4. Mediolani 1583.
*Slevogtii* (Jo. Hadr.) diss. de carie cranii, 4. Jenae 1695.
——— diss. de fonticulo suturae coronalis, memoriae remedio, 4. ibid. 1696.
——— ——— ligaturarum usu in haemorrhagiis, 4. ibid. 1697.
——— ——— paracenthesi thoracis & abdominis, cum progr. de scarificatione hydropicorum, 4. ibid. 1697.
——— ——— vaginae uteri lapsu, 4. ibid. 1700.
——— ——— secundinarum retentione, 4. ibid. 1704.
——— ——— urinae incontinentia, 4. ibid. 1707.
——— ——— cauteriis, 4. ibid. 1708.
——— ——— instrumentis Hippocratis chirurgicis, hodie ignoratis, 4. ibid. 1709.
——— ——— partu caesareo, 4. ibid. 1711.
——— ——— embryulcia Hippocrat., 4. ibid. 1711.
——— ——— fungosis artuum tumoribus, 4. ibid. 1715.
——— ——— tumoribus tunicatis, 4. ibid. 1719.
——— ——— vulnerum exploratione, 4. ibid. 1721.
*Solingen* (Corn.) embryulcia, belgice, 12. Hagae Com. 1673.
——— Chirurgia, belgice 4. Amst. 1684. & postea, 4. ibid. 1698.
——— Eadem germanice, 4. Viteberg. 1712.
——— versio libri Sigismundae, obstetricis Brandenburgicae de arte obstetricandi, ex germanica in belgicam linguam, titulo: Spiegel der Vroedvrouwen, cum fig. 4. Amsterd. 1691.
*Sommers* (Jo. Georg.) *Hebammen-Schul*, i. e. Schola obstetricum, c. fig. 12. Coburg. 1664. 1691 & 1715.
*Sorbait* (Pauli de) praxis medica, cujus tractatus VI. de chirurgia & examine chirurgorum agit, quo in opere etiam ejus Consilium de Peste laudatissimum continetur, fol. Viennae 1701.
——— examen obstetricum, germanice, ibid. 8. sine anno impressionis.
*Sperlingii* (Paul. Godofr.) differt. de suffusione, 4. Viteberg. 1684.
——— diss. de strumis & scrophulis, 4. ibid. 1707.
*Sporischii* (Jo.) Idea boni Medici, cum tractatu de symptomatibus crudelissimis, quae scarificationi & cucurbitularum usui Brunae incolis in Moravia supervenerunt, 8. Francof. 1582.
*Sproegelii* (Dieter.) observationes chirurgicae selectiores, 4. Helmst. 1720.
*Stahlii* (Ge. Ern.) diss. de hirudinibus sive sanguisugis, 4. Halae 1699.
——— diss. de abscessu & furunculo, 4. ibid. 1701.
——— ——— narium scarificatione aegyptiaca, 4. ibid. 1701.
——— ——— fistula lacrymali, 4. ibid. 1702.
——— ——— vulnerum lethalitate, 4. ibid. 1703.
——— ——— medicinae & chirurgiae perpetuo nexu, 4. ibid. 1705.
——— ——— officio Medici in casibus chirurgicis, 4. ibid. 1710.

******

*Stahlii* (Ge. Ern.) diss. de Chirurgia medica, 4. Halae 1713.
—— *gründliche Abhandlung des Aderlassens, dessen Gebrauch und Misbrauch*, h. e. tract. de venaesectione, ejus usu & abusu, 8. Lips. 1719.
—— introductio in Chirurgiam, germanice, 8. ibid. 1730.
*Steinii* (Godofr.) Lithographia curiosa, 8. Baruthi 1707.
*Stentzelii* (Chr. Godofr.) tract. de asylis ignorantiae in medicina & chirurgia, cum tract. de naturae Stahlianae in chirurgia impotentia, 4. Viteb. 1729.
—— de steatomatibus & tumoribus cysticis, 4. ibid. 1733.
*Sterre* (D. L.) nova praxis medico-chirurgica, germanice, 8. Dresdae 1701.
*Stigleri* (Sam.) diss. de oscheocele sive hernia scroti, 4. Argentor. 1681.
*Stisser* (Jo. Andr.) de machinis fumiductoriis curiosis, h. e. de Clysteribus tubacalibus, 4. Hamburgi 1686. c. fig.
—— (Jo. Chr.) de arte obstetricia, germanice, 8. Lips. 1712.
*Stoer* (Gerh.) *Untersuchung der Frage, ob es nöthig, nützlich, billig und möglich, die medicin, chirurgie und Apothecker-kunst in einer Person zu vereinigen*, h. e. Disquisitio quaestionis, an necessarium, utile, aequum & possibile sit, Medicinam, Chirurgicam & Pharmaceuticam in una persona combinare, 4. Helmst. 1727.
*Storchii* (Jo.) de Militum morbis, germanice, quo libro multa quoque chirurgica proponit, 8. Eisenaci & Naumburgi 1735.
*Stoschii* (Henr. Sigism.) diss. de contrafissura seu resonitu, experientia comprobato, 4. Argent. 1722.
*Stuarti* (Petri) diss. de secundinis salutiferis & nocivis, 4. ibid. 1736.
*Stylle* (Peter von der) Manuale sive enchiridium chirurgicum, germanice Handbuch der Chirurgie, 8. Hafniae 1651. item Francof. 1682.
*Suevus* (Bernh.) de inspectione vulnerum lethalium, 8. Marpurgi 1629.
—— Idem germanice, titulo: *Chirurgischer Wunden bericht*, 12. Hamburgi 1644.

## T.

T*Aboris* (Gerh.) diss. de nova cancrum extirpandi methodo, 4. Lugd. Bat. 1721. c. fig.
*Tagaultius* (Jo.) de chirurgica institutione, cum Jac. *Hollerii* libro de materia chirurgica 8. Lugduni 1547. Idem Venetiis 1544. cum indice locupletissimo, 8. ibid. 1549. Italice Venet. 1550. & Hollerii Chirurgia, germanice, fol. Francof. 1574.
—— institutionis chirurgicae Libri V. de tumoribus, vulneribus, ulceribus, fracturis & luxationibus, fol. Francof. 1610. extat in *Gesneri* scriptoribus optimis Tiguri 1555. fol. itemque in thesauro chirurgico Uffenbachii, fol. Francof. ad Moen. 1610.
*Taliacotii* (Casp.) de curtorum chirurgia, fol. Venet. 1597. cum fig.
—— Chirurgia nova curtorum, sive de narium, aurium labiorumque defectu &c. 8. Francof. 1598. c. fig.
*Taranta* (Valesci de) Gazophylacium pharmaciae & chirurgiae sive Philorium pharmaceutico-chirurgicum, 4. Francof. 1680. & 4. Lips. 1714.

*Tassins*

*Taſſins* (Leonh.) *Chirurgie militaire ou l'art de guerir les playes d'arquebuſades*, 12. Nymwegiae 1673. & 8. Paris 1688. Idem germanice, titulo: *Kurtze Kriegs-wund-artzney*, 8. Norimb. 1676.

*Taylor* (Jo.) de viſus morbis, germanice, 8. Berolini 1735.

—— of the cataract and glaucoma, h. e. tract. de cataracta & glaucomate, 8. Lond. 1736.

—— *le mechanisme du globe de l'oeil, avec l'uſage de ſes differentes parties &c.* 8. a Paris 1738. cum fig. In hoc libro non ſolum anatomicas & phyſiologicas res de oculo pertractat, ſed etiam varias operationes chirurgicas deſcribit.

*Teichmeyeri* (Herm. Frid.) diſſ. de ſcrophulis, 4. Jenae 1708.

———— diſſ. de ventriculi inſtrumento repurgatorio, 4. ibid. 1712.

———— —— cancro mammarum, 4. ibid. 1732.

———— —— aneurysmate ſtupendo in brachio, 4. ibid. 1734.

———— —— morſu canis non rabidi pernicioſo, 4. ibid. 1736.

*Tencke* (H.) inſtrumenta curationis morborum, ex pharmacia, chirurgia & diaeta, 12. Lugduni 1681.

Theatrum ſympatheticum, ſive de pulvere ſympathetico & unguento armario, 4. Norimb. 1662.

*Theodorici* chirurgia in fol. continetur in libro, qui inſcribitur: Ars Chirurgica, in quo Guido *Cauliacus* aliique varii vetuſtiores ſcriptores chirurgici extant, fol. Venet. 1546.

*Thevenin* (Francois) *oeuvres de la chirurgie*, 4. Paris 1669.

*Thurinus* (Andr.) de curatione pleuritidis per venaeſectionem, 4. Lugd. 1538.

*Timme* (Jo.) verſio germanica libri Jo. Douglaſſii de alto apparatu, 8. Bremae 1729.

*Tolet* (Franc.) *traité de la lithotomie*, 12. a la Haye 1686. & 8. Paris 1689. idem germanice 8. Hanover. 1694.

*Tralles* (Balth. Ludov.) de vena jugulari frequentius ſecanda, 8. Vratiſlav. 1735.

*Trew* (Chr. Jac.) de raro quodam capitis vulnere, germanice titulo: *Von einer raren Hauptwunde*, 4. Norimbergae 1724.

*Troni* (Petr. Martyr.) de ulceribus & vulneribus capitis, 4. Ticini 1584.

*Tulpii* (Nic.) obſervationes 8. Amſt. 1672. item Lugd. Bat. 1716. prodiit ante has editiones jam ter.

*Turner* (Dan.) Caſus chirurgicus rarior de ſingulari quadam fractura & depreſſione cranii, largaque cerebri ſuppuratione, cum figura, anglice 8. Lond. 1709.

—— Chirurgia, II. Vol. 8. ibid. 1725.

—— de lue venerea, anglice, 8. ibid. 1727.

—— de morbis cutaneis, anglice, 8. ibid. 1731.

## V.

VAde mecum anatomico-chirurgicum, anonymi, 8. Hanoverae 1718.

*Valentini* (Mich. Bernh.) Praxeos Medicinae infallibilis pars altera chirurgica, cum figuris 4. Francof. 1715.

*Valesci* de Taranta Gazophylacium pharmaciae & chirurgiae. vid. Taranta.

*Vallae* (Ge.) de universi corporis purgatione per frictionem, venaesectionem, cucurbitulas &c. 8. Argent. 1529.

*Valleriolae* (Franc.) observat. medicinal. lib. VII. 8. Lugd. 1588.

*Vateri* (Abr.) diss. de variolarum per insitionem transplantatione, 4. Vitebergae 1720. & germanice 4. ibid. 1721.

—— de inoculationis variolarum in nova Anglia successu, 4. ibid. 1723.

—— diss. de vulnerum in intestinis lethalitate, 4. ibid. 1720.

—— —— vulnere cerebri sclopetario, septima hebdomade absolute lethali, 4. ibid. 1722.

—— —— sarcomatis uteri, salva vita, e pudendo muliebri sectione sublati historia, cum figura, 4. ibid. 1728.

—— —— mola, 4. ibid. 1729.

—— —— gangraena per chinam chinae sistenda, 4. ibid. 1734.

—— —— antidoto novo adversus viperarum morsus, 4. ibid. 1636.

—— (Chr.) diss. de partu caesareo, 4. Viteb. 1695.

—— diss. de ulceribus fistulosis, 4. ibid. 1700.

—— —— trachomate, 4. ibid. 1704.

—— —— ulceribus vesicae, 4. ibid. 1709.

—— —— vulneribus, 4. ibid. 1712.

—— —— suffusione oculorum, 4. ibid. 1715.

—— —— gangraena, 4. ibid. 1717.

*Vauguion traité complet des operations de chirurgie*, c. fig. 8. a Paris 1698.

*Verbrugs* (Jo.) examen chirurgicum, sive praxis chirurgico-medica perfecta, germanice, 8. Dresdae 1715.

—— Land- en Zee-Chirurgie, hoc est chirurgia terrestris & navalis, belgice 8. Amsterd. 1704.

*Vercelloni* (Jac.) de pudendorum morbis, 4. Astae 1716.

*Verduc* (Jo. Bapt.) *maniere de guerir les fractures & les luxations par le bandages*, 8. a Paris 1689. item 1712. edit. III.

—— idem liber, belgico sermone, sub titulo: Paryssche Verbandhuys, 8. Amst. 1691. cui additus est Hippocrates de fracturis & luxationibus, belgice.

—— *traité des operations de chirurgie avec un sommaire des bandages & un discours sur la verole*, a Paris 1703.

—— *abregé de la chirurgie de Guy de Cauliac*, 8. ibid. 1704 & 1716.

—— scripta omnia chirurgica, germanice, titulo: Verducs Chirurgische Schriften, 4. Lipsiae 1712.

—— Pathologie de chirurgie, Tomes II. edit. quinta, 8. Amst. 1717.

*Verduin* (Petr. Adrian.) de nova artuum decurtandorum ratione, 8. Amst. 1696. Idem, ibid. belgice, germanice & gallice, cum figuris 8. 1697.

Verhandeling van de Voortteeling en het Kinderbaren, belgice, h. e. liber de generatione & partu, anonymi cum fig. 8. Amst. 1685.

*Verna* (Jo. Bapt.) princeps medicaminum omnium, phlebotomia, 4. Patav. 1716.

*Verpoor-*

*Verpoortenii* (Jo. Guil.) diſſ. de ramice ſive hernia varicoſa, 4. Lugd. Bat. 1706.
*Veſalii* (Andr.) diſſ. de vena axillari in pleuritide ſecanda, 4. Baſil. 1539.
—— Chirurgia magna, 8. Venet. 1569.
*Veſlingii* (Jo.) obſervationes & epiſtolae varias res chirurgicas continent, 8. Hafniae 1664.
*Veſti* (Juſti) diſſ. de ſtruma, 4. Erf. 1685.
—— diſſ. de pulvere ſympathetico, 4. ibid. 1687.
*Uffenbachii* (Petri) theſaurus chirurgiae, continens A. Paraei, Jo. Tagaulti, Jac. Hollerii, Mariani Sancti, Angeli Bolognini, Mich. Ang. Blondi, Alph. Ferrii, Jac. Dondi, Guil. Fabricii Hildani opera chirurgica, cum fig. fol. Francof. 1610.
*Viardel* (Cosmus) *Anmerckungen von der weiblichen ſo wohl natürlichen als unnatürlichen Geburt*, germanice; h. e. obſervationes de mulierum partu tam naturali quam minus naturali, 8. Francof. 1676. cum fig.
*Vidii* (Vidi) opera omnia medica, chirurgica & anatomica, c. fig. III. Vol. fol. Francof. 1668.
*Vigierii* (Jo.) opera medico-chirurgica, 4. Hag. Com. 1659.
*Vigo* (Jo. de) chirurgia, cum chirurgia Mariani Sancti, Berolitani, 8. Lugd. 1530. 1534. 1540 & 1582.
—— Practica in chirurgia, 4. Lugd. 1516 & 1582.
—— Gallice pratique & chirurgie, 8. ibid. 1537.
—— Italice, Prattica univerſale in chirurgia, 4. Venet. 1560 & 1568. cum Giov. Andr. dalla Croce 1) della cura delle ferite, 2) del modo di cavar fuori della carne l'arme, le ſaette & le palle de gli Archibuſi.
—— Chirurgica, germanice titulo: *Jo. de Vigo groſſe und kleine wundartzney*, 4. Norimb. 1677.
*Voelters* (Chriſtoph.) *Hebammen-Schul*, h. e. Schola obſtetricum, germanice, 8. Stuttgardiae 1687. cum multis figuris.
*Voëtii* (Jo. Euſeb.) diſſ. de ozoena, 4. Lugd. Bat. 1725.
*Vogel* (Zachar.) *Abbhandelung aller arten der Bruchen*, germanice cum fig. h. e. Tractatus de Herniis, ubi autor etiam deſcribit, quomodo Herniotomia ſine caſtratione fieri queat, 8. Lipſ. 1738.
*Voorde* (Corn. von der) Lichtende Fakkel der Chirurgie, belgice, h. e. Fax lucida chirurgiae, 4. Middelburgi 1664 & 1680.
*Vroling* (Abr. Len.) de ſanitate navigantium, belgico ſermone, Matroſen Geſondheyt, 4. Antwerp. 1663.

## W.

W*Agneri* (Rud. Chr.) diſſert. de contrafiſſura, Jenae 1708.
—— (Jo. Gerh.) notae in Phil. Rothii chirurgiam german. 8. Lubecae 1734.
—— (Georg.) de Anatomes majori in chirurgia quam Medicina neceſſitate, ſub meo praeſidio, 4. Helmſtadii 1737.
*Wagret obſervations de medicine & chirurgie*, 8. a Paris 1718.

*Wahrendörffers* (Jo. Petri) *Unterricht vom Aderlaſſen*, h. e. inſtructio pro vena ſecanda germanice, 8. Budiſſinae 1719.
*Wahrmund* de ſcarificatione, germ. 8. 1690.
*Waldſchmidii* (Jo. Jac.) Opera medica, quibus continentur notae ad chirurgiam Barbetti, 4. Francof. 1695 itemque.
——— diſſ. de chirurgo Carteſiano, & alia de pernionibus.
——— (Wilh. Hulderic.) diſſ. de ſpina ventoſa, Kiliae 1718.
——— diſſ. de fracturis oſſium ſine violenta cauſſa, 4. ibid. 1721.
——— ——— variolarum inſitione, 4. ibid. 1725.
——— ——— arteriarum vulneribus in artubus ſaepe funeſtis, raro lethalibus, 4. ibid. 1728.
*Waltheri* (Conr. Lud.) obſervationes medico chirurgicae, 8. Lipſ. 1715.
——— de ſpina ventoſa, caſu admodum raro explicatio, germanice cum fig. 8. ibid. 1715.
——— (Henr.) de vulneribus capitis, germ. *Unterricht von Kopf-wunden*, 8. ibid. 1718.
——— (Aug. Frid.) diſſ. de obſtetricum erroribus, 4. ibid. 1729.
*Wedelii* (Ge. Wolffg.) diſſ. de ſetaceis, 4. Jenae 1673.
——— diſſ. de paronychia, 4. ibid. 1674.
——— ——— pernionibus, 4. ibid. 1680.
——— ——— bubone peſtilenti, 4. ibid. 1681.
——— ——— gibbere, 4. ibid. 1681.
——— ——— hernia, 4. ibid. 1683.
——— ——— caſu ab alto, 4. ibid. 1683 & 1684.
——— ——— vulnere capitis, 4. ibid. 1684.
——— ——— clavo pedis, 4. ibid. 1686.
——— ——— nervorum punctura, 4. ibid. 1689.
——— ——— cucurbitula ſicca, 4. ibid. 1691.
——— ——— fundamentis vulnerum lethalium, 4. ibid. 1695.
——— ——— verrucis, 4. ibid. 1696.
——— ——— procidentia ani, 4. ibid. 1696.
——— ——— aneuryſmate, 4. ibid. 1699.
——— ——— iſchuria, 4. ibid. 1699.
——— ——— ligaturarum uſu in hydrope, 4. 1703.
——— ——— lithotomia, 4. ibid. 1704.
——— ——— cancro mammarum, 4. ibid. 1704.
——— ——— phimoſi & paraphimoſi, 4. ibid. 1705.
——— ——— teſtium tumore, 4. ibid. 1706.
——— ——— atretis, 4. ibid. 1709.
——— ——— carie oſſium, 4. ibid. 1713.
——— ——— mola, 4. ibid. 1714.
——— ——— ſpina ventoſa, 4. ibid. 1715.
——— ——— narium polypo, 4. Jenae 1715.

*Wedelii* (Ge. Wolffg.) diss. de peripneumonia, empyemate & abscessibus internis, 4. ibid. 1717.

—— —— gangraena, 4. ibid. 1719.

—— (Jo. Adolphi) diss. de partu difficili, 4. ibid. 1730.

—— diss. de partu difficili ex infante brachio prodeunte, respondente primo *Parisio*, & postea *Weismanno*, 4. ibid. 1732.

—— —— testium tumore venereo, 4. ibid. 1735.

*Welschii* (Godofr.) liber de arte obstetricandi & morbis puerperarum, ex italico Scipionis Mercurii germanice versus & notis auctus, 4. Lipf. 1652. edit. I. & Vitebergae 1671. edit. II. c. fig.

—— vulnerum lethalium judicium, 8. Lipf. 1660. idem germanice, 8. Norimb. 1719.

—— (Ge. Hier.) consilia, curationes & observationes, 4. August. Vindel. 1698.

—— observationes physico-medicae, 4. ibid. 1675. c. fig.

*Wepferus* (Jo. Jac.) de affectibus capitis in- & externis, 4. Scaphuf. 1727.

*Werenfeldii* (Conr.) diss. de inversione uteri, Praes. Bergenio, 4. Francof. ad Viadr. 1732.

*Westphals* (El.) Schiff-barbier, h. e. Chirurgus navalis, 8. sine loco 1683.

*Weypert* (Jo. Franc.) trifolium Chirurgicum, germanice, 8. Hamb. 1697.

*White* de recta sanguinis missione & febribus, anglice 8. Lond. 1712.

*Widemannia* (Barbara) *Anweisung Christlicher Hebammen*, h. e. instructio pro obstetricibus, c. fig. 8. August. Vindel. 1735.

*Widemann* (Franc.) *vom Stein und Bruchschneiden, wie auch vom Staarstechen*, c. fig. 8. ibid. 1719.

—— Collegium chirurgicum über die Bandagen, 8. ibid. 1735.

*Wiel* (Stalpart van der) observationes rariores, 2 Vol. 8. Lugd. Bat. 1687.

*Wierii* (Jo.) observationes medicinales & chirurgicae, 4. Basil. 1567. & 12. Amstel. 1657.

*Wisemann* (Richard) Chirurgical treatises fol. Lond. 1676 & 1719. 8. ibid. in 2 vol.

*Witte* (Jac.) diss. de ischuria, 4. Lugd. Bat. 1717.

*Wittichii* (Jo.) consilia, observationes & epistolae medicae, 4. Lipf. 1604.

—— de chirurgicis administrationibus, in tract. de medicamentorum simplicium & compositorum methodo, 8. ibid. 1596.

*Wolfii* (Ido) observationes chirurgico-medicae, 4. Quedlinb. 1704.

*Woolhause* Experiences des differentes operations manuelles & des guerisons specifiques, que le Signeur de *Woolhouse* a toujours pratiquées aux yeux 8. a Paris 1712. idem libellus germanice, 12. Jenae 1715.

*Woolhouse* (Th.) *dissertations scavantes* (sicut ab ipso appellantur) *& critiques sur la cataracte & glaucome*, 8. Offenbaci sine anno, ubi atrocibus injuriis in me invehitur.

—— —— dissertationes de cataracta & glaucomate, 8. Francof. 1719.

*Woyts* (Jo. Jac.) Chirurgia curiosa, germ. 8. Dresdae 1715.

—— de vulneribus lethalibus, germanice *von tödlichen wunden*, 8. ibid. 1716.

—— thesaurus pharmaceutico chirurgicus, 8. Lipf. 1696.

*Wreden* (J. E.) de variolarum inoculatione germanice, titulo: *von inoculirung der Pocken*, 8. Hanover. 1726.

*Wreden* (Otto Juſt.) Introductio in chirurgiam, germanice: Anweiſung zur chirurgiſchen praxi, in qua de vulneribus agitur, 8. Hanover. 1732.

*Würtzen* (Felix) Chirurgia, germanice: *Wundartzney*, 8. Baſil. 1576. 1596. 1638 & 1687. item Neuſtadii 1597.

Y.

YVes (Charle de Saint) *traité des maladies des yeux*, 8. a Paris 1722. Idem germanice 8. Berolini 1730.

Z.

Z*Acchiae* (Pauli) quaeſtiones medico-legales, fol. Francofurti 1666. Quamplurimae adhuc aliae proſtant hujus libri editiones, quas qui noſſe deſiderat, evolvat Lindenium ex edit. Mercklini de ſcriptis medicis.

*Zapatae* (Jo. Bapt.) mirabilia ſive ſecreta medico-chirurgica, italice: Secreti di Medicina & chirurgia, 8. Venetiis 1618. latine 8. Ulmae 1696. & germanice, 8. Lipſ. 1685.

*Zecchii* (Jo.) conſultationes medicinales, 4. Venet. 1627.

*Zelleri* (Jo.) diſſert. de funiculi umbilicalis ligandi neceſſitate, 4. Tubingae 1692.

*Zittmanni* (Jo. Frid.) medicina forenſis, 4. Lipſ. 1706.

*Zobelii Chimiſche, mediciniſche und chirurgiſche Perle*, h. e. Margarita chemica, medica & chirurgica, 8. Dresdae 1701.

*Zwingeri* (Theodor.) diſſert. de calvariae perforatione, Baſil. 1715.

——— Theatrum Praxeos Medicae, 4. ibid. 1710.

——— Diſſertatio de morbis praeliantium, 4. ibid. 1715.

F I N I S.

CON-

# CONTENTA

## PARTIS PRIMAE HUJUS

# CHIRURGIAE.



******* III. Cap.

Lib. IV. De Tumoribus.



Lib. V. De Ulceribus.



PARTIS

# PARTIS SECUNDAE SECTIO PRIMA
## DE
# OPERATIONIBUS CHIRURGICIS.

CLIX.

## PARS TERTIA CHIRURGIAE

DE

# FASCIIS ET VINCTURIS CHIRURGICIS.



Sectio

# LAVRENTII HEISTERI

## Designatio scriptorum hactenus editorum, praeter ea, quae in Bibliotheca Chirurgica pag. 21. jam recensita sunt.

Dissert. inauguralis *de Tunica choroidea* oculi, 4. Harderovic. 1708.

*Bohnii* (Jo.) Tract. de *renunciatione vulnerum*, cum praefat. 8. Amstelod. 1710.

Programma de *veritatis inveniendae difficultate* in Physica & Medicina, 4. Altorfii 1710. cum munus Professoris ibidem susciperet.

Oratio inaug. de *Hypothesium medicarum fallacia & pernicie*, (mechanice explicata) respondente D. *Goetzio*, Norimbergensi, 4. ibid. 1711.

Dissert. I. II & III. de *Cataracta in lente crystallina*, 4. 1711 & 12. Respond. D. *Widmanno*, Norimbergensi, & nunc Acad. Natur. Curiosor. Directore; D. Ge. Phil. *Vogtio*, Nassovico & D. Tob. Ferd. *Pauli*, Vratislaviensi in quibus novam tunc & in Germania adhuc incognitam sententiam hanc primus patefecerat & novis observationibus atque exemplis confirmaverat. Ex his postea nata est,

Laurent. Heisteri Tract. *de Cataracta*, *Glaucomate & Amaurosi*, & alia in Bibliotheca Chirurgica hoc de argumento recensita scripta.

Compendium anatomicum, veterum recentiorumque observationes brevissime complectens, 4. Altorfii 1717. quod antea in quatuor dissertationibus publice ventilatum fuerat a variis Medicinae Studiosis. An. 1715. 1716 & 1717.

Compendii hujus anatomici *editio altera* eaque auctior & correctior in 8. Altorfii & Norimbergae 1719. cum figur. Editio III. 1727; editio IV. 1732. prodierunt.

Ejus *versio in linguam Anglicanam* prodiit in 8. Londini 1721. titulo: *A Compendium of Anatomi* &c. *translated fromthe last Edition of* D. Laurentius Heister quo anno etiam primum *germanica lingua* Vratislaviae impressum est, & postea adhuc aliquoties.

Latina editio II. Amſtelodami eſt recuſa a. 1723. cum Oratione autoris de *incrementis anatomiae in hoc ſeculo* XVIII. Helmſtadii habita, vid. paullo infra, Oratio.

Pariſiis hoc compendium uno anno bis a diverſis autoribus in *linguam Gallicam tranſlatum & a diverſis quoque bibliopolis impreſſum eſt*, atque alterum titulo, *l'Abbregé anatomique* de Mr. Laurent. Heiſter &c. *par un chirurgien de Paris* 1724. 8. Alterum titulo: *l'Anatomie d'Heiſter, avec des Eſſais de phyſique ſur l'uſage des parties du corps humain*, par J. B. ** de la Faculté de Montpeillier, a Paris 1724. en grand 8. Relationes & judicia de his vid. in diar. Erudit. Pariſ. 1725. menſe Julio & Auguſto.

Idem *compendium anatomicum* etiam juxta alteram editionem Altorfinam recuſum eſt *Venetiis* 1730. una quoque cum praedicta *oratione de Incrementis anatomice in hoc ſeculo* XVIII; mox autem eodem adhuc anno juxta tertiam Altorfinam in 8. Venetiis 1730.

Diſſert. *de varia Glandulae appellatione* 8. Altorfii 1718. reſpondente D. *Maucharto*, Medicinae nunc Profeſſore Tubingenſi.

Diſſert. de *Valvula coli*, oppoſita *Clar. Jo. Baptiſtae Biancho*, qui eam negaverat, 4. ibid. 1718. reſpond. Ge. Caſp. *Ihlio*, Bohemo conf. diarium Erudit. Pariſ. 1720. menſe Januar.

Epiſtola, *qua ſententiam ſuam novam de cataracta a cavillationibus & objectionibus quibusdam defendit atque illuſtrat*, continetur in Act. Eruditor. Lipſienſ. A. 1719. Januario.

Oratio de *Incrementis Anatomiae in hoc ſeculo* XVIII. habita, cum in Academia Julia Anatomes & Chirurgiae Profeſſionem auſpicaretur, 8. Helmſtadii 1720.

Programma, *de inventis anatomicis hujus ſeculi* XVIII. quo ad audiendam praedictam orationem invitabat; quae utraque poſtea editioni Amſtelodamenſi & Venetae compendii ſui anatomici rurſus annexa ſunt, 4. ibid. 1720.

*Petri Dionis* chirurgia, germanice edita & hinc inde aucta atque emendata eſt ab Heiſtero, 8. Auguſtae Vindel. 1722.

Diſſert. *de morbis adoleſcentum & juvenum Hippocratis*, reſpond. D. Frid. Henrico *Schrammio* Thuringo, 4. Helmſtad. 1722.

Diſſert.

Differt. *de Fortuna Medici* refpond. D. Jo. Chrift. *Rabe*, Schoenburgico, 4. ibid. 1722.

Differt. *de collectione fimplicium* refpond. Chrift. Friedr. *Rabe*, Schoenburgico, 4. ibid. 1722.

Differt. *de Rhachitide*, refpond. D. Jo. Ge. de *Brocke* Altenburgico Saxone 4. ibid. 1725. cui differtatione adjectum eft programma auctoris, quo demonftratur.

*Infantes pro a Diabolo olim fuppofitis habitos*, revera & nihil aliud nifi *Rhachiticos fuiffe*, 4. ibid. 1725.

Differt. de *Manna*, & fpeciatim de fecuro & proficuo ejus ufu in variolis confluentibus &c. refpond. Jul *Bielitzio* Marchico, 4. ibid. 1725.

Differt. Medica forenfis *de partu tredecimeftri legitimo*, in qua fimul defenditur, *partui nullum certum tempus in univerfum tribui poffe*, refp. D. Jo. Gerh. *Wagnero* Helmftadienfi, nunc Medico Lubecenfi, 4. ibid. 1727.

Diff. de *Animi defectione*, refp. D. Jac. Henr. *Gebhardi*, Brunsvicenfi, Ser. Ducis Brunsvicenfis nunc Archiatro, 4. ibid. 1728.

Diff. de *Debilitate Fibrarum* refp. D. Ott. Juft. *Wreden*, Hannoverano, & nunc Medico Hannovero caftrenfi, 4. ibid. 1728.

Diff. de *Medicamentis cardiacis*, refp. D. Mart. Chrift. *Polentz*, Lipfienfi, 8. ibid. 1729.

Diff. de *Medicinae utilitate in Jurisprudentia*, refp. D. Jo. Mart. *Starckio*, Moeno-Francofurtenfi, 4. ibid. 1730.

Programma de *Studio rei herbariae emendando cum Botanices Profeffionem* five praelectiones & demonftrationes plantarum aggrederetur, 4. ibid. 1730.

Diff. de *Medico Naturae Domino*, refp. D. Joh. Theoph. Hug. *Rochlitzio*, Andreaemontano, 4. ibid. 1730.

Diff. de *Medicamentis Germaniae indigenis*, Germanis fufficientibus refp. D. Jo. Maur. *Hengftmanno*, Quedlinburgenfi, 4. ibid. 1730.

Diff. de *Foliorum utilitate in conftituendis plantarum generibus*, iisque facile cognofcendis, refp. filio meo, Elia Frid. *Heiftero*, 4. ibid. 1732.

Diff. de *Aquis Medicatis Pyrmontanis*, resp. D. Jo. Sig. *Hahnio*, Silesio, 4. ibid. 1732.

Diff. de *clavo haemorrhoidali*, resp. D. Jo. Gottl. *Raupbachio*, Silesio, 4. ibid. 1734. cui annexa est.

Epistola autoris, de *Morte* Silii Italici, *celebris Poetae & Oratoris*, *ex Clavo insanabili*, 4. ibid. 1734.

Diff. de *Calendario artuum*, resp. D. Christ. Gottl. *Fregio*, Misnico, 4. ibid. 1736.

Diff. de *Perturbatione animae & corporis*, resp. D. Jo. Godofr. *Byschero* Nordhusano, 4. ibid. 1738.

Programmata *anatomica de utilitate anatomes in Theologia generatim* edidit tria, quando dissectiones publicas ibidem instituisset, 4. Altorfii 1717 & 1718.

Programma de *Dei cognitione e Ventriculi functione & fabrica*, 4. ibid. 1719.

Programma de *Dei cognitione atque demonstratione ex intestinis tenuibus*, 4. ibid. 1719.

Progr. de *Dei cognitione atque demonstratione ex intestinorum crassorum fabrica*, 4. Helmstadii 1720.

Progr. quo inquiritur, *an Circulus sanguinis veteribus fuerit cognitus*, 4. ibid. 1721.

Progr. de *Dei cognitione ex musculis & mirabili corporis motu*, cum musculos ejus demonstraret, 4. ibid. 1721.

Progr. de *Dei cognitione ex nervis*, cum *nevrologiam* sive nervos corporis humani ostendendos susciperet, 4. ibid. 1721.

Progr. quo ostenditur, *ex pulmonis foetus in natatione vel submersione in aqua*, nullum certum infanticidii signum desumi posse, 4. ibid. 1722.

Progr. quo ad anatomen *cadaveris feminini*, *ultimo mense gravidi glande plumbea interfecti*, invitat, 4. ibid. 1722.

Progr. quo *feminae gravidae*, *a se superiori anno dissectae*, memoriam celebrat. 4. ibid. 1723.

Progr.

Progr. de Dei cognitione *ex partibus generationi dicatis in universum*, 4. ibid. 1724.

Progr. de Dei cognitione *ex mirabilibus ossium articulationibus & motibus*, cum cadaver celeb. gesticulatoris Belgae publice dissecandum esset, 4. ibid. 1727.

Progr. de Dei cognitione *ex partibus genitalibus virorum*, 4. ibid. 1728.

Progr. de Dei cognitione *ex mammis mulierum*, 4. ibid. 1730.

Observationes de *aneurysmatibus* in pectore maximis, & de *calculis singularibus in corpore humano*, vid. in Annal. Acad. Juliae semestri XII alia vero notabilis *de Phosphoro*, omnia inflammabilia accendente, *ex cerebro humano*, ab autore *confecto*, cum modo eum praeparandi, in Fastis Acad. Altorfinae 1719. impressis, mense Novembri.

*In Ephemeridum Acad. Caesareae Naturae curiosorum*, Cent. I. ad VIII. per multas dedit observationes anatomicas, medicas & chirurgicas: & quidem in Centur. I & II. quae anno 1712. prodierunt, pag. 426. & seq. (1) Describit duo *exempla apertorum oculorum*, qui secundum certa & pathognomica auctorum signa *veris cataractis laborarunt*: in quibus vero nullam pelliculam aut corpus peregrinum, uti plurimi adhuc tunc crediderant, sed in utrisque *non nisi humorem crystallinum invenit opacum*. (2) Narrat, virum quendam eo tempore Altorfii vixisse, qui *brachii paralysi* laborabat, illudque movere non poterat, & tamen in illo brachio tactus sensus integer supererat. E contrario sinistrum brachium & pedem libere movere valebat; in quibus vero nulla tactus perceptio aderat: ita, ut, si illa in ferventem aut frigidam immiserit aquam, nullum senserit discrimen. (3) Exemplum profert viri quem una cum diversis aliis Germanis Anno 1710. Londini vidit, 40. circiter annos nati, qui ante aliquot annos *omnes in toto corpore crines amisit*, ita ut ne unicus quidem neque in capite, barba, ciliis & palpebris, neque etiam sub axillis, aut in regione pubis inventus sit. Cujusmodi etiam deinde exemplum Halberstadii in muliere quadam juvene & ceteroquin satis formosa vidit; quibus vero ambobus nulli pili iterum creverunt, licet cetera sani fuerint. (4) *Abscessum in processu vermiformi* intestini coli invenit. (5) Duo exempla de hominibus refert, quorum *abdomen & umbilicus* ita introrsum tracta erant, ut umbilicus plane spinae dorsi incubuerit. (6) Exemplum, ubi *arteria magna* sive *aorta* in puero 12. circiter annos nato, *quatuor distinctos ascendentes* ramos habuit: cum alias juxta consuetum naturae morem *tres* modo eorum numerentur; illasque arterias una cum corde cera repletas adhuc asservat. (7) In ejusdem

pueri inteſtinis non modo multos reperit lumbricos, ſed etiam *inteſtina tenuia duobus in locis* ſe invicem praeter naturam ingreſſa erant, qualis mutuus ingreſſus morboſus in iliacae paſſione defunctis alias ſaepe repertus eſt. (8) Memoriae prodidit, *arterias umbilicales* in vitulis ex trunci arteriae aortae parte infima; in infantibus vero plerumque ex arteriis iliacis ortum ſuum habere. (9) Se in foetu humano *urachum* nunquam pervium *invenire potuiſſe*, ſicut in vitulis eſt; atque proinde non credit, in foetu humano tunicam aluntoidem adeſſe, ad quam urina ex foetu humano per urachum deponatur.

*In Ephemeridum Centur.* III & IV. pag. 452. & ſeq. refert: (1) Hiſtoriam, ubi cuidam ſclopeto, *charta maſticata, loco glandis plumbeae infarcto*, caput vehementer diffractum laeſusque ex tempore ea interfectus fuit. (2) *Tumorem cyſticum in ſuperiori palpebra* feliciter a ſe extirpatum. (3) *Novam delineationem* deſcriptionemque *tonſillarum*. (4) Deſcriptionem novi *inſtrumenti chirurgici ad tonſillas ſuppuratas* in faucibus aperiendas. (5) Peculiares obſervationes diverſarum partium, quomodo in *vitulo bicipite* a ſe diſſecto, conſtitutae fuerint. (6) Exemplum *infantis, ano clauſo nati*, & inteſtino recto omnino carentis. (7) Exemplum per quam rarum infantis, cujus *urachus a veſica usque ad umbilicum* apertus fuit inventus. (8) Delineat & deſcribit peculiares nonnullos *vermes, quos in ventriculo equi* Altorfii a ſe diſſecti obſervavit, ſimilesque poſtea iterum in equo deprehendit quam plurimos, Helmſtadii a ſe diſſecto. (9) Aliam vermium ſpeciem, quae in *lue columbarum* mortifera in ventriculis earum reperta eſt, deſcripſit; a qua illae mercurio vivo potui ſive aquae ipſarum injecto liberatae ſunt. (10) *Lienem in canibus ſine detrimento exſcindi poſſe*, novo exemplo confirmavit. (11) Peculiarem ac rarum obſervationem deſcribit; ex qua, quid *cataracta lactea* proprie & revera ſit oſtenditur, atque etiam *cataracta purulenta & caſeoſa* aliaque difficultates circa cataractae morbum occurrentis hic illuſtrantur.

*In Ephemeridum Cent.* V & VI. pag. 157. ſeq. ab eo deſcribitur: (1) *accuratior cerebelli ſtructura*, & quomodo tam in hominibus quam animalibus, ſi medium diſcinditur, perbelle ex parvis quaſi lobulis conſtet, qui a ſe invicem ſeparari queunt; & quod non tam informem habeat compoſitionem, uti adhuc ab omnibus ſcriptoribus, qui de cerebro ſcripſerant, delineatum tunc erat. Ubi ſimul illius conſtitutionem in figura aenea, cum cerebri humani, tum vitulini, ob oculos poſuit. (2) Nova & vera *pylori ventriculi* humani conſtitutio. (3) Obſervationes de diverſa ſede & cauſa *tympanitidis* traduntur. (4) De *duplici eaque notabili epiplocele* in utroque latere viri, ſectione cadaveris inventa. (5) Exemplum foeminae, quae *vehementibus convulſionibus* ſubito, ac ſi venenum

nenum ſumſiſſet, *mortua erat:* in cujus orificio ventriculi ſuperiori magna *lumbricorum mire implicatorum copia* reperta fuit. (6) Pag. 211. & ſeq. in eodem tomo deſcribit *tunicam alantoidem vitulorum*, ejusque vaſa, quae in figura aenea repraeſentantur. (7) Uberiorem relationem de ſupra dicto *cane*, cui lien erat extirpatus, exhibet. (8) *Vaſa lactea in inteſtinis craſſis equi* a ſe diſſecti perſpicue obſervavit: item *fibras annulares in ejus ductu thoracico* quibus fabrica ejus in homine illuſtrari poteſt. (9) Veram conſtitutionem *venae umbilicalis* & *canalis venoſi*, cum in hominibus tum vitulis, deſcripſit & delineavit: ubi diverſorum ſimul ſcriptorum circa has partes errores emendantur. (10) Obſervationem, in qua deſcribitur, quomodo in *ſectione duorum corporum melancholicorum*, quae aqua ſe ipſos ſuffocarunt, nullum lienis vitium; ſed *pancreas penitus induratum*, & *ſingulares valvulae in ductibus biliariis* fuerint inventae. (11) Novam anatomicam deſcriptionem & delineationem *certorum parvorum oſſiculorum*, quae *ſeſamoidea* nominantur, in oſſe femoris & minimo digito repertorum.

*In Ephemeridum Cent.* VII & VIII. pag. 49. (1) Uberior de his *oſſiculis ſeſamoideis* relatio exhibetur (2) pag. 161. de *cancro* ſive carcinomate agitur, qui ex *labro inferiori* ab autore feliciter exſectus eſt. (3) Nova delineatio & deſcriptio *glandulae thyroideae*, *glandulorum bronchialium & aſperae arteriae exhibentur.* (4) Singularis conſtitutio ita dictae *venae azygos* ſive ſine pari hic ab ipſo deſcribitur ac delineatur (5) *Cancer in partibus exterioribus uteri* deſcribitur. (6) De ſingulari *vaginae uteri prolapſu* agit, poſt partum difficilem. (7) De tuberculo ſive *excreſcentia ex inteſtino recto* feliciter a ſe reſecta. (8) *De fiſtula lacrymali* ſecundum novam *Anelli* methodum bono ſucceſſu a ſe curata. (9) Nova delineatio & probatio, membranam *hymenis* apud juniores virgines reapſe adeſſe, hic ſiſtuntur. (10) Probatur & contra *Wolhuſium* figura oſtenditur, *plus humoris aquei in oculo ante, quam poſt uveam, contineri.* (11) *De ingenti quodam ventriculo*, qui ſedecim libras, vel octo menſuras aquae continuit.

An. 1730. *Indicem publicavit plantarum rariorum, quas hoc anno in hortum Academiae Juliae intulit*; una cum conſtitutione aliquot novorum plantarum generum, 8.

An. 1731, 1732, 1733. *continuationes tres* edidit *plantarum*, quibus hortum Academiae Juliae ſingulis his annis auxit; ubi in quavis parte etiam *nova quaedam plantarum genera* propoſuit. Nunc vero ad adornandam *Floram Helmſtadienſem* & *Methodum Botanicam* concinnandam brevi progredietur.

Deni-

Denique in *Actis philosophicis Anglicanis* N. 417. pag. 13. prolixe descripsit observationem notatu dignissimam viri senis, sed vegeti & robusti, qui diu vehementerque *a calculis vesicae afflictus fuerat;* qui vero calculi tandem aliquando, aegro hoc vix cogitante, sponte, hoc est, sine vi externa, *in vesica cum impetu confracti & mox postea frustulatim*, larga copia satisque magnis frustulis, per urethram *excreti sunt:* quo ipso aeger & a doloribus & a calculis liberatus est, atque postea ad finem usque vitae ab iis immunis vixit. Hoc exemplo verisimile fit, quod non pauci impossibile esse credunt, *calculos in vesica confringi & excerni, adeoque remedia quoque aut dari aut inveniri posse*, quibus calculi in vesica comminui queunt, sic ut forte in multis (si non in omnibus) calculo vesicae laborantibus, lithotomia tunc carere possimus.

# LAURENTII HEISTERI
# CHIRURGIAE,
SIVE
## INSTITUTIONUM CHIRURGICARUM
PARS I.

# LAURENTII HEISTERI
# INTRODUCTIO
# IN
# CHIRURGIAM.

## DE

Chirurgiae natura, conſtitutione, origine, progreſſu, incremento, diviſione, inſtrumentis, aliisque rebus generalioribus in univerſum, quae Chirurgiae tironibus cognitu maxime ſunt neceſſariæ.

I.

*Chirurgiae neceſſitas.*

MEdicinae finis & ſcopus primarius eſt, morbos corporis humani vel ſcite prævenire, vel opportune curare. Hoc ab antiquiſſimis jam temporibus Medici triplici modo efficere allaborarunt; vel *victu*, vel *medicamentis*, vel *manibus*, vel omnibus, ſi res deſiderabat, ſimul (*a*): id quod & hodie, ſicut ratio atque experientia docent, nusquam non ita fieri oportet. Atque harum trium ſalutaris hujus profeſſionis partium ſive fulcrorum, primam *diætam* ſive *diæteticam* (διαιτητικην); alteram, *pharmaceuticam* (φαρμακευτικην); tertiam, *Chirurgicam* (Χειρȣργικην) appellarunt. Nam quia ille ſcopus ſive finis Medicinæ ſolo victu & medicamentis ſemper obtineri nequit, licet magnam in ſervanda reſtituendaque mortalium ſanitate uſum præſtare ſoleant, ſed manuum etiam auxilium ſæpe poſtulat, imo haud raro abſolute eo opus eſt; patet, hanc Medicinæ partem, quæ manu ſanat, quamque CELSUS *Chirurgicam*, alii vulgo *Chirurgiam* vocant, humano generi ſumme eſſe neceſſariam: inprimis cum hujus potiſſimum beneficio multi curentur morbi graviſſimi, ut vulnera, fracturæ, luxationes, aliique quamplurimi; ubi victus & medicamenta parum aut ſæpe nihil efficere poſſunt. Sed ut præſtantia & neceſſitas hujus tanto magis cognoſcatur, ſciendum,



(*a*) Vid. Celſus præfat. Lib. I. pag. 3. edit. Almelovenianæ & Patavinæ.

artes alias humanas utplurimum ad vitæ commoditatem tantum nobis inſervire; artem vero chirurgicam ſæpe ad vitam & ſanitatem (theſaurum hominis pretioſiſſimum ac præſtantiſſimum) conſervandam abſolute eſſe neceſſariam: quemadmodum ſumma hæc neceſſitas in vulneribus periculoſis, præſertim in bello, præliis, urbiumque obſidionibus optime cognoſci poteſt (*a*); ubi quamplurimis ſane militibus, eorumque ducibus ob ſanguinis fluxionem, aliasve cauſſas miſere ſæpe pereundum aut moriendum eſſet, niſi perita Chirurgorum ope conſervarentur, reſtituerentur, atque ex orci, quod ajunt, faucibus eriperentur; qui etiam milites eo majori fortiorique animo, quo magis peritos atque exercitatos adeſſe norunt Chirurgos, pugnare ſolent, ea ſpe, fore, ut eorum vulnera, ſi quæ forte ipſis infligantur, rurſus ſanentur, vivique ſerventur. Atque hinc, quia Chirurgica ſæpiſſime in vulnerum curatione occupata eſt, a Germanis *Medicina vulnerum* (*Wund-Artzeney*) nuncupatur, non ac ſi tantum vulnera tractaret aut ſanaret; verum quia præ aliis morbis in horum ſanatione omnium frequentiſſime opem ſuam præſtat inſignem & manifeſtam, atque in hac adeo potentem, utilemque tum ſæpe ſe exhibuit.

## II.

*Quid Chirurgia & Chirurgus.*

*Eſt vero Chirurgica*, ut CELSUS ait (*b*), *ea pars Medicinæ, quæ manu curat*: ſive *eſt Medicinæ pars, quæ docet, quomodo manuum inprimis atque inſtrumentorum, imo & medicamentorum externorum adjumento morbi vel curandi ſint vel avertendi*; quemadmodum ad avertendos morbos, ſanitatemque conſervandam cum fructu ſæpe inciduntur venæ, inſtituuntur ſcarificationes, excitanturque fonticuli, ſetacea & ſimilia. Quia vero opem ſuam manibus magis quam medicamentis præſtat; hinc ut denominationis ratio pateat, recte meritoque a Græcis *Chirurgia* (χειρεργία) id eſt *manuum opus*, ſive *manuum medicina*, a vocabulo Græco χεὶρ, manus, & ἔργον, opus, compoſita, paululumque deflexa voce, appellari, atque ille, qui hac ratione bene mederi novit, CHIRURGUS dici conſuevit: quia manu plurimum præſtat, opusque ſuum perficit. Qui vero medicamentis & victu ſive diæta morbos tantum curat, MEDICUS hodie ſalutatur: quæ autem diſtinctio priſcis temporibus inuſitata erat, ubi ab iisdem perſonis utrumque perficiebatur opus, unicoque nomine Medici tantum appellabantur, ut ex *Homero*, *Hippocrate*, *Celſo* aliisque multis videri licet.

III.

(*a*) De Chirurgiæ neceſſitate eleganter diſſerit *Veſalius* præfat. corp. hum. fabricæ, atque *Schelhammerus* præfat. de tumoribus, aliique.

(*b*) Lib. I. præfat. pag. 3. item Lib. VII. in principio præfationis.

III.

Quidam Chirurgiam *artem*, alii *ſcientiam* vocandam eſſe contendunt: verum, mea quidem ſententia, utraque hæc appellatio ipſi convenit. Nam ſcientia dici poteſt, quia tiro Chirurgiæ, antequam ſanare recte diſcit, præcepta ſive fundamenta, aut quid cum in cognitione, tum in ſanatione morborum, qui manu curantur, agendum, ex anatome, phyſica & mechanica potiſſimum *ſcire* atque cognoſcere debet: quoniam ſine ſcientia hac ſæpe non niſi ineptiſſime mederi poterit, plusque damni quam emolumenti ægris totique reipublicæ inferet. *Ars* vero etiam merito nuncupatur, quando quis elementa illa artis probe intelligit, poſteaque ea facultate præditus corpori humano tam integro conſervando, quam ſanando, manuum auxilio rite ſuccurrit. Hinc artem chirurgicam probe callere dicimus eos, qui promti ſunt in ſanandis vulneribus, reponendis oſſibus fractis ac luxatis, aliisque morbis, manuum, inſtrumentorumque auxilium requirentibus, recte ſanandis. Unde etiam factum eſſe opinor, ut Chirurgiam in *theoreticam* & *practicam* nonnulli diſtinxerint. Sub priori intelligentes ſcientiam Chirurgiæ; quando quis regulas ipſarumque regularum rationes, quomodo morbi chirurgici optime ſint curandi, & quomodo ſingulæ curationes, quæ manus & inſtrumenta poſtulant, (quas vulgo hodie *operationes* vocant) rite ſint inſtituendæ atque perficiendæ, diſcit, aut intelligit, *operationes* vero ipſas, ſive ſectiones, amputationes, uſtiones, oſſium reſtitutiones aliasve operas non perficit: quam ſcientiam hodie vulgo *Chirurgiam Medicam* appellant. Atque hanc Chirurgiæ partem minimum omnes præſtantiores ac genuini Medici noſſe debent, ut in ejusmodi morbis idoneo prudentique conſilio & ægris & chirurgis ſuccurrere valeant. Sub poſteriori vero parte, ſcilicet *practica*, ipſum uſum, exercitium ſive artem perficiendi opera chirurgica, reponendo, deligando, ſecando, extirpando, incidendo, urendo, &c comprehendunt: quando ſcilicet quis prudenti manuum inſtrumentorumque auxilio *operationes* illas perficere, iisque morbos, qui hæc requirunt, ſanare rite callet. Prioris ſcientia a longo jam tempore plerique Medici utplurimum contenti erant, atque etiam adhuc hodie contenti eſſe ſolent; poſteriorem vero Chirurgis relinquentes, imo ſæpe, quod maxime dolendum, imperitiſſimis agyrtis & hiſtrionibus: partim quia morborum, qui victu & medicamentis ſanantur, curatio jam adeo eſt diffuſa, prolixa & ardua, ut omnem plerorumque Medicorum ad hæc rite addiſcenda requirant & operam & ſtudium, ne multitudine rerum diſcendarum & exercendarum facile obruantur; partim quia ad curationes, quæ manibus fiunt, præſertim quæ periculoſiores ſunt, aut crudeliores videntur, ſingularis quædam animi con-

*Scientia & ars dici poteſt.*

ſtantia atque intrepiditas, ſive, ut Medicorum Cicero, elegantiſſimus Celsus, loquitur (*a*), *animus intrepidus & immiſericors, qui clamoribus ægri non moveatur*, requiritur, qui ſane non adeo multis datus eſt, licet, quid ſit faciendum, perfecte cognoſcant atque intelligant. Quicunque vero manu curare, hoc eſt, genuinus Chirurgus fieri vult, utrumque diſcat ac ſciat oportet: & quidem ſic, ut pars theoretica ſive ſcientia fundamentorum (ad quæ potiſſimum *anatome* pertinet) aliarumque rerum chirurgicarum præcedat, antequam ipſam artem exerceat. Nam ſi inverſo modo quis procedat, & *operationes*, præſertim difficiliores, perficiendas aggreditur, antequam anatomen, morborum naturam, & quid in eis faciendum ſit, rite didicerit; neceſſario multum ægris damni conſciſcet, violentas eis manus utplurimum inferet, pluresque eorum perdet quam ſervabit: prout a multis, quod valde dolendum, imperitis ac temerariis hominibus ubique locorum, in magnum generis humani detrimentum artisque nobiliſſimæ opprobrium, fieri ſolet (*b*). *Nam profecto ſcientia dux eſſe debet manuum, atque demonſtrare ſive docere, quid his ſit agendum.* Idcirco, licet quis ſit Chirurgus longo uſu exercitatus, &, ut vocant, bonus empiricus, ſi in anatome atque cognitione fundamentorum chirurgicorum probe non eſt verſatus, actiones ejus ancipites & incertæ ſunt, multisque periculis ſemper obnoxiæ. Ergo bonus Chirurgus utrumque ut probe calleat, neceſſum eſt: Qui vero ſimul & reliquam Medicinam animo comprehendit, quemadmodum multi inter veteres & recentiores Medicos fecerunt (*c*), ille tanto major & perfectior erit Chirurgus.

## IV.

*Finis Chirurgiæ quotuplex?*

*Finis Chirurgiæ*, ut ex iis, quæ N. 1. diximus, patet, triplex eſt, nimirum: 1) *ſanitatis hominum conſervatio*, quemadmodum N. 2. jam explicavimus; 2) *ejusdem, ſi amiſſa eſt, reſtitutio*; hoc eſt morborum manuum ope curatio. Vel etiam 3) ſi in integrum eadem reſtitui nequeat, *ut vita hominis*, quamdiu fieri poſſit, quanquam læſo interdum vel truncato corpore, *conſervetur.* Atque tertium hunc finem obtinere plerumque ſtudemus amputatione membrorum ſphacelo, cancro aut carie corruptorum; itemque in cancrorum, ſcirrhorum, ulcerum antiquorum, aliorumque ſimilium morborum inſanabilium, ut & in morborum capitis

(*a*) Lib. VII. in præfat.

(*b*) Prolixius hæc jam diſputata ſunt a *Celſo* in præfat. Lib. I.

(*c*) Ut Æſculapius, Podalirius, Machaon, Hippocrates, Galenus, Celſus, Aëtius, Ægineta, Oribaſius, Guido Cauliacus, Salicetus, Veſalius, Fallopius, Marianus Sanctus, Jo. de Romanis, Varolius, Cabrollus, Fabric. ab Aquapendente, M. A. Severinus, Hildanus, Spigelius, Glandorpius, Geigerus, Scultetus, Marchettus, Rolfincius, Wepferus, Muraltus, Solingenius, Ruyſchius, Bidlous, Nuckius, Groeneveltius, Cyprianus, Bohnius, Brunnerus, Rauius, Leusdenius, aliique.

pitis variorum, ſpeciatim oculorum, aurium, ut in viſus atque auditus debilitate, per fonticulos, ſetacea, ſanguinis miſſiones, veſicatoria & ſimilia, ne forte in pejus ruant, convenienti medela ſive tractatione, licet ſanari funditus ſæpe non poſſint.

V.

*Subſidia* ſive *media*, quibus modo recenſitos Chirurgicæ fines conſequimur, *manus* inprimis ſunt atque *inſtrumenta*. Quoties enim os fractum luxatumve reponendum eſt, aut vena quædam incidenda, aut calculus excidendus, aut ſuffuſio denique removenda, promtis ſemper manibus atque inſtrumentis opus eſt. Quanquam ut celerius, tutius atque jucundius curare iſthæc ſingula queant, atque officio ſuo tanto melius ſatisfaciant, nec medicamenta, nec victus rationem omittere ſolent circumſpecti chirurgicæ artis profeſſores: ſiquidem ſine iſtis ſæpe nihil efficerent, atque ipſa quandoque ægrotantium vita in diſcrimen adduceretur. Unde ſatis patet, quod veriſſime dixerit Celsus (*a*): *Omnes medicinæ partes ita eſſe connexas, ut ex toto ſeparari non poſſint.* Atque alibi (*b*): *Ego*, idem inquit, *eundem quidem hominem poſſe omnia iſta præſtare concipio: atque ubi ſe diviſerunt, eum laudo, qui quamplurimum percipit*, id eſt, qui utramque medendi artem probe didicit.

*Chirurgicæ ſubſidia quænam ſint.*

V I.

Eandem propemodum Chirurgicæ, quæ Medicinæ omnis fuit, originem, eundem progreſſum, eadem denique prorſus fata fuiſſe, ſororium illud, quod hactenus demonſtravimus, utriusque vinculum clare ſatis, meo quidem judicio, loquitur. Tametſi, ut verum fatear, Chirurgicam egomet cum Celso (*c*) atque aliis inter omnes Medicinæ partes vetuſtiſſimam, ipſique hominum generi prope coævam, imo veram Medicinæ parentem, adeoque antiquiorem eſſe, non ſine ratione credam. Scilicet, quo propiores primæ rerum origini fuerunt homines, hoc minus etiam, propter & conſuetum temperantiæ ſtudium ac *bonos mores*, *quos nulla*, ut Celsus loquitur, *luxuria vitiaverat*, & connatum ipſius naturæ robur, interioribus morbis opportuni fuerunt atque obnoxii; itaque nec internis adverſæ valetudinis auxiliis magnopere indigebant. Contra vero iidem noxis membrorum externis, & quæ manuum opem requirere ſolent, æque facile ac frequenter, quam noſtræ hujus ætatis homines, adfligi procul dubio potuerunt. Quis enim vel a lapſu indeque pendentibus oſſium aut calvariæ fracturis, vel a feris

*Quæ prima Chirurgicæ origo fuerit, oſtenditur.*

(*a*) In præfat. Lib. V. it. Scribonius Largus cap. 68.
(*b*) In præfat. Lib. VII.
(*c*) In præfat. Lib. I.

feris harundemque morsibus, vel a gravissimis, quæ aliorum hominum insidiæ, hostiumque in præliis arma infligere poterant, vulneribus, dum primi fere homines jam bella gesserunt, vel a quibuscunque demum aliis injuriis, sanguinis puta profluviis, ossium luxationibus aut contusionibus salvos semper atque immunes præstare illos potuit? Ut adeo dubitari nequeat, quin, vel ipsa natura duce, in extrahendis spinis, festucis aut mucronibus, deligandisque ad reprimendum sanguinem vulneribus manuum & paulatim instrumentorum quoque subsidio, quantumvis alias imperiti homines, usi fuerint. Si qua vero in iteratis sæpius fortuitis istiusmodi experimentis ægrorum, qui sine medicis erant, exspectationi forte fortuna responderunt, fieri non potuit, quin homines diligentes eadem memoriæ mandaverint, tandemque notaverint: quæ incidentibus dein vel iisdem vel similibus morbis & ipsimet iterum adhibuerunt, & aliis ægrotantibus præceperunt, tandemque per litteras ad posteros transtulerunt. Atque sic a parvis iisdemque rudioribus initiis vulgaribusque experimentis salutaris illa professio subtilius sensim a perspicacioribus viris exculta feliciter admodum increvit.

VII.

*Chirurgicæ artis apud Græcos incrementa.*

Natam sic ex obviis quotidie casibus rerum salutarium observationibus artem chirurgicam primi, quantum quidem ex historiæ monumentis constat, tractare novisque institutis locupletare cœperunt *Chaldæi* atque *Ægyptii*, qui præ ceteris gentibus sapere cœperunt. Veruntamen postea *apud Græcos*, nobilissimos illos sapientiæ quondam antistites, *aliquanto magis, quam in ceteris nationibus, exculta est Chirurgica* (*a*). Celebrantur in his maxime APOLLO hujusdemque filius ÆSCULAPIUS. *Qui quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc scientiam paulo subtilius excoluerunt, tantam sibi admirationem conciliarunt, ut in Deorum numerum recepti sint. Hujus* (ÆSCULAPII) *deinde duo filii*, PODALIRIUS & MACHAON, prouti quidem CELSUS loco jam citato refert, *bello Trojano ducem Agamemnonem secuti, non mediocrem opem commilitonibus suis attulerunt. Quos tamen* HOMERUS *non in pestilentia neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii; sed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi solitos esse proposuit. Ex quo apparet, has partes medicinæ solas ab his esse tentatas, easque esse vetustissimas.* Neque vero minorem post illos inter Chirurgos celebritatem consecuti leguntur CHIRON CENTAURUS, aliique plures: quorum tamen monumenta temporum injuriis dudum perierunt. Solertia denique, ut & felicitate reliquos fere omnes superasse videtur HIPPOCRATES COUS, vir ille, teste CELSO (*b*), *non prudentia solum atque arte, sed facundia quoque insignis*, atque ex nobilissimo, cui tunc medicina prope genti-

(*a*) Vid. CELSUS Lib. I. præfat.
(*b*) Præfat. Lib. I.

gentilitia fuit, Aesculapii genere oriundus. Hic enim majorum suorum & experimenta & dogmata, ipsas item curandi rationes, non mediocri studio ab iisdem excogitatas, diligentissime congessit, & pro admirabili, quo polluit, ingenio, proque indefesso in perscrutandis, Democrito duce (*a*), corporis humani partibus studio, magis magisque elaboravit ac perpolivit. Quam quidem ob rem neutiquam falluntur ii, qui primum ut medicinae omnis, sic & chirurgicae inprimis parentem Hippocratem pronuntiaverunt. Hujus enim scripta quemadmodum in omnibus vetustissima sunt, sic & vel maxime propterea reliquis praestant, quod nunquam non digna visa fuerint medicis, quae singulis medicinae cultoribus in exemplum proponerent.

## VIII.

*Romanorum, Graecorum, Arabumque post illos in chirurgicis studia.*

Enimvero perquam strenuis his Graecorum in perficienda chirurgica studiis excitati quoque postmodum, ad ejusdem artis culturam una cum Aegyptiis suscipiendam, *Romani* perhibentur (*b*). Claruerunt inter hos paulo ante Christum natum Philoxenus, qui quidem, Celso teste, *pluribus voluminibus hanc (medicinae) partem comprehendit.* Gorgias quoque & Sostratus, & Herones & Apollonii duo, & Ammonius Alexandrinus *multique alii celebres viri singuli quaedam repererunt. Ac Romae quoque*, ut idem pergit, *non mediocres professores, maximeque nuper* Tryphon *pater &* Euelpistus, Phlegetis *filius, &, ut ex scriptis ejus intelligi potest, horum eruditissimus* Meges, *quibusdam in melius mutatis, aliquantum ei disciplinae adjecerunt*; quanquam horum omnia scripta aetatem neutiquam tulerunt. Proximis post Christum natum saeculis illustre admodum nomen adepti sunt ex Latinis quidem Celsus, saepe hactenus laudatus, ex Graecis autem Galenus, Paulus Aegineta, Aetius & Oribasius; quorum scripta etiamnum supersunt. Posteaquam vero saeculis subsequentibus barbariae istae, quas vulgo vocant, gentes universum prope terrarum orbem perreptare ac disturbare coeperunt, tantum, proh dolor! abfuit, ut chirurgicae arti incrementum aliquod vel ornamentum adlatum fuerit, ut potius eadem cum reliquis scientiis plerisque omnibus calamitatem prorsus incredibilem acceperit. Quare mirum non est, neminem ferme hac tempestate extitisse, qui, si Rhases tamen, Haly Abbas, Albucasis, atque Avicenna, saeculo circiter XI. & XII. florentes Arabes, excipiantur, de arte chirurgica bene mereri studuerit. Observandum hic obiter ex Guidone de Cauliaco (*c*) illud videtur, quod nimirum hac circiter aetate medici a curationibus chirurgicis, sive quae manibus fiunt, abstinere penitus coeperint.



(*a*) Testatur hoc ipsum Celsus Lib. I. praefat.
(*b*) Vid. Celsus in praefat. Lib. VII.
(*c*) Conf. ejus Chirurgia.

IX.

*Recentiorum industria.*

Sed quicquid demum harum rerum ſit, ſaeculo certe decimo quarto & quinto, ubi diſcuſſae paulatim ſcientiarum tenebrae ſunt, ipſa quoque chirurgicae ſtudia ſolertius & a Medicis & a Chirurgis agitari ſenſim coeperunt. Eminuerunt in his initio Brunus, Theodoricus, Salicetus, Lanfrancus, Arnoldus de Villa nova pluresque alii: ſed dein magis etiam verus ille chirurgices inſtaurator, Guido de Cauliaco, De Largelata, Jo. de Vigo, Vesalius, Fallopius, Andreas a Cruce, Arcaeus, Marianus Sanctus, Angelus Bologninus, Berengarius Carpus, Alphonsus Ferrius, Jo. Tagaultius, Bartholomaeus Maggius, Paraeus, Schilhans, Gerstorf, Brunsvig, Ryff atque alii, qui varia ratione, ut ſcripta eorum docent, rem chirurgicam auxerunt & correxerunt.

X.

*Recentiſſimorum.*

Donec tandem & ſuperiori & praeſenti noſtro hoc ſaeculo, *Italorum* inprimis, *Gallorum*, *Germanorum*, & nuperrime *Anglorum* etiam induſtria, egregiis admodum anatomicorum, mechanicorum & phyſicorum inventis atque obſervationibus, elegantiſſimis item inſtrumentis & curandi artificiis ita mirifice locupletata fuit chirurgica, ut ad ſummam ejusdem perfectionem atque excellentiam parum aut nihil deeſſe videri queat. Tametſi vero percenſendi nobis ordine nunc erant illi, qui in promovendis chirurgicae ſtudiis non ſine fructu elaborarunt; tamen quando amplior eorum ſeges eſt, praecipuos tantum ex his tironibus hic indicaſſe nobis ſufficiat; ceteros alio loco indicaturi. Pertinent igitur huc prae reliquis Fabricius ab Aquapendente, Fabr. Hildanus, M. A. Severinus, Spigelius, Marchettus, Glandorpius, Jo. Scultetus, Felix Wurtzius, Guillemeau, Caesar Magatus, Casp. Tagliacotius, Gourmelinus, Ronhuysius, van Meekeren, Corn. Solingen, Nuckius, Purmannus, Mauriceau, Tolet, Verduccius, Bidlous, Ruyschius, Bohnius, Cyprianus, Rauius, Massierus, Dionis, Petit, Wiseman, Douglas, Cheseldenus, Garengeot, Marinus, Turnerus, Morandus, Le Dran, aliique plures, qui in *chirurgicorum ſcriptorum indice*, huic libro praefixo, recenſiti deprehenduntur.

XI.

*Qui ſpeciales partes excoluerunt.*

Antequam tamen ulterius pergam, utile eſſe credo chirurgices tironibus, ut initio & praecipuorum ſcriptorum, qui in ſpecialibus, imo ſpecialiſſimis chirurgices partibus induſtriam ſuam exercuerunt, atque de iisdem vel ſeparatim vel ſaltem accuratius egerunt, notitiam adipiſcantur: quos igitur hic eo fere ordine, quo liber hic diſpoſitus eſt, ſtrictim indicabo. Et quidem primo de *quinque illis magnis Chirurgiae partibus*, *vulneribus* ſcilicet, *fracturis*, *luxationibus*, *tumoribus* & *ulce-*

*ulceribus* egerunt, Vesalius, Tagaultius, Fabric. ab Aquapendente, (qui quinque hisce libris *pentateuchi* nomen dedit.) Deinde Cortesius, Peccetius, Wisemannus, Munnickius.

XII.

*Qui de vulneribus scripserunt.*

De *vulneribus* in universum legi meretur Paraeus, Arcaeus, Fabr. ab Aquapendente, Glandorpius, Magatus, Bellostius. De *vulneribus capitis* speciatim: Hippocrates, Celsus, Carpus, Arantius, Pavius, Millerus, Schultzius, Waltherus, at recentissime Rouhaultus gallice; de *oculorum vulneribus*: Fallopius, Jo. Langius in epistolis, Ephem. N. C. Cent. V. & VI. St. Yves. De *vulneribus pectoris*: Fumanellus, Pechlinus. De *vulneribus sclopetorum*: Plazzonus, Maggius, Ferrius, Rota, Paraeus, Fallopius, Guillemeau, Hildanus, Botallus, Purmannus, Tassin, Verduc, Vauguion, Charriere. De *turundis*, Baierus; de *turundarum abusu in vulneribus*: Magatus, Bellostius, & nuperrime Chabert gallice, ac Lupus italice, qui & vulnera raro deliganda esse docuerunt. *Observationes de vulneribus* utiles scripserunt Scultetus, Bellostius, Schwartzius, de la Motte, Chabert, Le Dran. De *vulneribus lethalibus eisque recte dijudicandis* optime egit Bohnius, Teichmeyerus, & qui exempla eorum dederunt, Zacchias, Ammannus, Valentinus, Zittmannus, Frid. Hoffmannus, Libellus, qui inscribitur: Ars faciendi rationes chirurgicas, gallice, & Blegnius de eodem argumento.

XIII.

*Qui de fracturis & luxationibus.*

De *fracturis & luxationibus*: Paraeus, Aquapendens, Hildanus, Verduc in peculiari volumine de fracturis & luxationibus; Le Clerc in Ostelogia; Petit, ars curandi morbos ossium, gallice; Palfynus, belgice. De *fracturis cranii*: Hippocrates, Celsus, Carpus, Cortesius, Paw, & qui de vulneribus capitis scripserunt, supra nominati.

XIV.

*De tumoribus & ulceribus.*

De *tumoribus*: Ingrassias, Fallopius, Arantius, Saporta, M. A. Severinus, Schelhammer, Calvus, Maubec, gallice. De *suppuratione*: Lazerme; de *abscessibus*: Severinus. De *carbunculo & bubone pestilentiali*: Fallopius, Gemma. De *oedemate & scirrho*: Harris; de *tumoribus artuum fungosis*: Slevogtius. De *gangraena & sphacelo*: Hildanus, Koenerding, Harris. De *ambustionibus*: Hildanus. De *cancro*: Alliot, Gendron, Helvetius, Harris, & inter antiquiores, Textor. De *ulceribus*: Tagaultius, Bologninus, Fallopius, Aquapendens, Verduc, Le Clerc. De *carie ossium*: Petit. De *spina ventosa* & *Paedarthrocace*: Severinus, Pandolphinus, Marchettus, & Waltherus germanice.

XV.

*De operat. chirurg.*

De *operationibus chirurgicis* generatim prae ceteris legi merentur Celsus, Aegineta, Paraeus, Fabr. ab Aquapendente, Solingen, Nuckius,

Verduc, Vauguion, Charriere, Dionis, Palfynus, Maſſierus, Garengeot, Marinus.

XVI.

de Venaeſectione & affinibus.

De *Veneſectione* ſpeciatim praeter quamplurimos alios ſcripſit Botallus, P. P. Magnus, Schmid, Jondot, Verna, Mellius, Crone, Harris. De *anevriſmate*: Bartholinus, Hornius, Harris. De *chirurgia infuſoria*: Major, Ettmullerus, Elsholzius; de *chirurgia transfuſoria*: Lowerus, Sturmius, Santinellus, Manfredus, Mercklinus, Purmannus.

XVII.

De iis, quae in multis partibus fiunt.

De *variolarum inſitione*: Maitland, Pilarinus, Le Duc, Vaterus, Wreden, Harris. De *cucurbitulis & ſcarificatione*: Celſus, Galenus, Magnus, Botallus, Mannus, Mellus. De *cucurbitularum abuſu in febribus putridis*: Aquapendens. De *ſcarificatione Aegyptiorum*: Alpinus, Stahlius. De *hirudinibus*: Galenus, Magnus, Heunius, Stahlius. De *acupunctura Japonenſium*: ten Rhyne & Kaempfferus. De *fonticulis*: Galvanus italice, Glandorpius, Reſtaurant & Schorerus germanice. Diſſertationes de his ſcripſerunt: Albinus, Schelhammerus, Schacherus, Fr. Hoffmannus, Hilſcherus, aliique. De *cantharidibus*: Geyerus, Albinus, Wedelius. De *veſicantium uſu*: Cajus, Nenterus, Frid. Hoffmannus, Laelius a Fonte, & Hercul. Saxonia *de phoenigmis*. De *cauteriis*: Albucaſis, Capivaccius, Gavaſſetius, Severinus, Coſtaeus, Magnus, Fallopius, Fienus, Bartholinus, Bauhinus, Slevogtius. De *Moxa*: ten Rhyne, Cleyerus, Valentini, Le Temple. De *atheromatibus & ſteatomatibus*: Corteſius, Jo. Langius, Elsholtius. De *Meliceriis*: Hildanus, Sebizius. De *tumoribus tunicatis*: Slevogtius. De *extraneis e vulneribus educendis*: Bidlous. De *artuum amputatione*: Fienus, Hildanus, Hoffmannus, Hilſcherus. De *nova decurtandorum artuum methodo*: Jonge, Verduin, Ruyſchius, Koenerdingius, Salzmannus.

XVIII.

De iis, quae in capite.

De *fonticulo in ſutura coronali*: Slevogtius. De *Arteriotomia*: Fienus, Severinus, Alpinus, Scheurlius. De *Hydrocephalo*: Corteſius. De *Trepanatione*, & ſpeciatim de ejus difficultatibus: Fienus, Bohnius, Coſchwitzius.

XIX.

In oculis.

De *oculorum morbis*: Bartiſchius, Guillemeau, Read, Coward, Maitre Jean, Kennedy, St. Yves. De *trichiaſi*: ego. De *oculorum ſcarificatione*: Mauchartus, Platnerus. De *fiſtula lacrymali*: Anellus, ego, Mellius italice, Platnerus. De *ſuffuſione* ſive *cataracta*: Maitre Jean, Briſſeau, Wolhuſius, ego, Widemannus, Marinus. De *Hypopio*: Bidlous in exercitationibus.

XX.

In naſo & orc.

De *Polypo narium*: Glandorpius. De *labris leporinis*: Marinus. De *dentium morbis* & chirurgia: Guillemeau, Strobelbergerus, Crone, & nuper

nuper gallice Fauchard in libro: Le Chirurgien Dentiste. De *Epulide & Parulide:* Schelhammerus.

XXI.

*Collo & pectore.*

De *Laryngotomia:* Casserius, Moreau, Fienus, Dekkerus, Monavius, Fontanus & Massierus. De *strumis* & *scrophulis:* Laurentius, Browne, Gibs. De *setaceis:* Galvanus, Jo. Francus, Wedelius, Melzgerus. De *cancro mammarum* vide supra de cancro. De *gibbere:* Wedelius.

XXII.

*Abdomine.*

De *paracenthesi* variae prostant dissertationes academicae, ut Meibomii, Albini, Slevogtii, Henningeri. De *partu* aut *sectione Caesarea:* Rossetus, Bauhinus, Doering, Hildanus, Ruleau, Raynaudus, Fienus, Lankischius, Cyprianus, Slevogtius. De *herniis:* Petrus Francus, Geigerus, Le Quin, Launay, Berenger, von Hammen, Widemannus, Harris, Houstoun anglice, Jo. Sermes in libro de Lithotomia, variaeque disputationes academicae, ac speciatim de *hernia incarcerata*, Mauchart; de *crurali*, Kochius; de *enterocele*, Rolfincius, Petermannus; de *sarcocele*, Marinus; de *hydrocele:* idem; & de *kelotomiae abusu tollendo:* ego.

XXIII.

*Partibus genitalibus.*

De *Phimosi, & Paraphimosi;* Wedelius; de *viis naturalibus clausis*, Wierus; de *atretis*, Wedelius; de *Hypospadiaeis*, Lavaterus. De *Catheterismo*, Meibomius, Marinus. De *calculo in urethra*, Marinus. De *caruncula in meatu urinario*, Ferrius, Lacuna, Benevolus; de *fistulis urethrae*, Hildanus, Marchettus, Beckerus.

XXIV.

*De lithotomia.*

De *lithotomia*, & speciatim de *magno*, ut vocant, *apparatu*, Marianus Sanctus, Hildanus, Toletus, Groenefeld sive Greenefield, Alghisius, Marinus, Callotus. De *apparatu minore* sive *parvo*, haud pridem Marinus, Italus, qui eum certis in casibus defendit, dum ab aliis omnino rejicitur. De *alto apparatu:* Petr. Francus, Rossetus, Douglasius, Cheseldenus, Middleton, Morandus, Jo. Sermes, Proebischius, & ego. De *methodo Fratris Jacobi:* Meryus, Listerus, Dionis. De *methodo Rauiana:* Albinus, Hertius, & Jac. Denysius. De *sectione laterali:* Jac. Douglasius. De *variis lithotomiae methodis*, Pye, Anglus, & Le Dran, Gallus; itemque Schaefferus & Hertius, in dissertationibus academicis, aliique. De *turundarum abusu post lithotomiam:* Hildanus. De *punctura vesicae* in suppressione urinae: Marinus, Meyerus.

XXV.

*De arte obstetricandi.*

De *arte obstetricia* inter veteres Rupeus, Ruef, Rhodio, Paraeus; inter recentiores: Scipio Mercurius, Mauriceau, Peu, Portal, Viardel, Voelterus, Sigismunda, obstetrix Brandenburgica, Deventerus,

Dionis, Mellius, St. Amand, de la Motte, Hoorn, Suecus. De *embryulcia* ſive *foetus mortui extractione* : Hippocrates, Solingen, Fontanus, & modo laudati ſcriptores. De *uteri procidentia* : Beckius.

XXVI.

*De ano.*

De *clyſteribus* : Lanzonus, Schwartzius. De *fiſtula ani* : Marchettus, Le Monnier, Gladbachius, Baſſius.

XXVII.

*De partibus externis.*

De *paronychia* : Glandorpius, Wedelius, Albinus. De *tendinum ſutura* : Kiſnerus. De *clavis pedum* : Wedelius. De *Chirurgia curtorum* : Tagliacotius, Salzmannus.

XXVIII.

*De faſciis.*

De *faſciis chirurgicis* : Galenus, Vido Vidio interprete, cum figuris; Verduc libro de faſciis gallice, & Solingen: omnium vero optime Le Clerc, Appareil commode, & Baſſius germanice. De *Laqueis* & *machinamentis chirurgicis* Oribaſius & Scultetus videri poſſunt.

XXIX.

*Obſervationum ſcriptores.*

*Obſervationum chirurgicarum ſcriptores* optimi ſunt : Paraeus, Hildanus, Scultetus, Marchettus, Tulpius, Meekeren, Roonhuſius, Lambswerdius, Ruyſchius, Belloſtius, Purmannus, Saviardus, de la Motte, Chabert, Le Dran.

XXX.

*Miſcellanei.*

De *praecipuis artis chirurgicae controverſiis* ſcripſit Fienus. De *chirurgia* vel *chirurgo militari* : Franc. de Roma, Muraltus, Schmid, Taſſin, Purmannus, Belloſtius, Abeille; de *chirurgo peſtilentiali*, Purmannus; de *anatomia chirurgica*, Genga, Cheſeldenus, Palfynus. De *medicamentis chirurgicis* : Hollerius, Pigraeus, Wurtzius, Hildanus in ciſta militari, Ettmullerus in chirurgia medica, Le Clerc, Verduc in lib. de faſciis, & Belloſtius in pharmacia chirurgica. *Inſtrumenta chirurgica* prae ceteris delinearunt Albucaſis, Andr. a Cruce, Hildanus, Guillemaeus, Fabric. ab Aquapendente, Scultetus, Solingenus, Maſſierus, Dionis, ego, & tandem Garengeot.

XXXI.

*Linguarum peregrinarum notitia chirurgo neceſſaria.*

Ceterum quando pleraque praeſtantiſſimorum fere chirurgorum monumenta non tam vernaculo, quam potius latino, gallico, anglico, aliove peregrini ſermonis genere conſignata extant, vel hodienum prodeunt; facile, arbitror, apparet, mirum quantum utilem, imo vero prope neceſſariam ſtrenuis chirurgicae artis cultoribus eſſe accuratiorem iſtiusmodi linguarum, inprimis vero latinae atque gallicae, peritiam : utpote ſine qua parum aut nihil ex aliorum inſignium virorum inventis proficere poterunt. Si qui vero ſunt latini ſermonis notitia, quantum ſatis eſt, inſtructi, his ego, ut diſſertationes quoque de rebus chirur-

chirurgicis academicas quotannis prodeuntes ſibi comparent, auctor fuerim. Praeterquam enim quod exigui coëmendis illis ſumtus ſufficiunt, diffiteri haudquaquam poſſum, reperiri in illis non paucas, quae novas prorſus easdemque egregias obſervationes, nova item inſtrumenta, nova prorſus artificia (encheiriſes graece dicimus) novas denique ſanandi rationes, & quae ſunt alia hujusmodi in grandioribus voluminibus non ſemper obvia, comprehendunt.

XXXII.

*Chirurgices variae a variis partes conſtituuntur.*

Hactenus de Chirurgicae natura, ſcopo item, ſubſidiis ac fatis ſtrictim diſſeruimus: progrediendum nunc quoque eſt ad *ejusdem diviſionem*: quae vero apud diverſos auctores valde eſt diverſa. Enimvero non deſunt inter chirurgicae profeſſores, qui *ſex* artis hujus *partes* conſtituendas eſſe ſtatuunt, quibus totam chirurgicam abſolvi poſſe putant, easdemque graecis ſingulas nominibus inſignitas. Cujusmodi nimirum ſunt: 1) *Syntheſis*, 2) *Diaereſis*, 3) *Exaereſis*, 4) *Aphaereſis*, 5) *Proſtheſis* & 6) *Diorthoſis*. Contra vero alii *quinque* tantum, alii *quatuor*, alii *tres*, alii denique non niſi *binas* ex his partibus ad comprehendenda ſingula Chirurgicae artis capita neceſſarias eſſe contendunt. Verum quia hic nominibus ii, qui graeca ignorant, facile turbantur, nec omnia ſub iis recte comprehendi poſſunt, ea hodie, ubi res magis quam nomina ſectamur, minus commoda, minusque neceſſaria eſſe, imo abolenda potius, quam artis chirurgicae tironibus, quippe a Graecorum lingua plerumque alienis, magnopere commendanda atque inculcanda videntur, quia fruſtra iis memoriam defatigarent. Sed viſum denique aliis etiam fuit chirurgicam omnem in *quinque* partes diſtribuere; quarum prima de *vulneribus*, altera de *ulceribus*, tertia de *fracturis*, quarta de *luxationibus*, & quinta de *tumoribus* tractare debeat. Quanquam ne vel hanc etiam chirurgicae artis diviſionem aptam ſatis eſſe atque accuratam exiſtimo, ut univerſa haec ars ſine confuſione hac ratione doceri aut diſci queat.

XXXIII.

*Quamnam chirurgiae diviſionem auctor inſtituerit.*

Quapropter, meo quidem judicio, praeſtat chirurgiam in tres ſequentes partes diſpeſcere: de quibus certus ſum, totam hanc artem apto ordine atque perſpicue proponi poſſe. Quarum prima, PENTATEUCHUS a quinario capitum numero FABRICIO AB AQUAPENDENTE dicta, de *frequentiſſimis corporis humani noxarum generibus* tractat; atque ita quidem, ut ſigillatim quinque ſectionibus ſive libris exponatur 1) *de vulneribus*, 2) *fracturis*, 3) *luxationibus*, 4) *tumoribus*, atque 5) *ulceribus*. Pars altera diſpicit de vulgo ſic dictis OPERATIONIBUS vel CURATIONIBUS CHIRURGICIS, quae peculiares ſaepiusque difficiliores artes requirunt, explicatis ſimul ſingulis corporum morbis a capite ad calcem, qui manu curandi, & parte prima commode ſatis explicari non potuerunt. Tertia deni-

denique parte acturi sumus de FASCIIS CHIRURGICIS, atque ita quidem, ut, qua ratione singulae non confici solum, pro ipsa membrorum ac morborum indole, sed applicari etiam pro aegrotantium salute possint ac debeant, luculentissime, quantum fieri potest, perspiciatur. Tametsi enim neglecta plerumque sit in scriptorum chirurgicorum libris de fasciis Chirurgicis tractatio, apprime tamen ubivis propemodum necessaria deprehenditur. Incidunt enim subinde, ut supra jam tum observavimus, istiusmodi mala, luxationes v. c. fracturae, sanguinis profusiones, herniae, quibus succurri vel solis etiam fasciis potest; quum sine his vel ancipites vel desperatissimae etiam illorum curationes sint. Accedit, quod per aptam nitidamque fasciarum applicationem non suae tantum apud alios, praesertim spectatores, famae atque existimationi, sed & vel maxime aegrorum fiduciae, cujus mira plerumque ad sanitatem vis est, haud parum consulere chirurgus queat.

XXXIV.

*Quam docendi scribendique rationem auctor sequatur, exponitur.*

Sed ne quis tandem ignoret, qua via in exponendis singulis istis chirurgicae doctrinis incesserim, haud abs re fuerit, ipsam tractationis rationem breviter hic describere. Nimirum ut illi, qui hanc artem addiscere volunt, de rebus quibuscunque chirurgicis debitam notitiam sibi comparent, non sola tantum artificia seu chirurgorum encheirises describam, ut varii fecerunt, missis eis, quae ad naturam morborum, victum & medicamenta pertinent, quasi haec chirurgo scitu non essent necessaria, & in chirurgia doceri non debeant; sed potius ut in quocunque morborum genere, quantum quidem fieri poterit, luculentissime exponam, 1) quaenam propria morbi istius natura atque indoles sit; deinde 2) quaenam corporis partes in hoc vel isto morbo afficiantur; tum 3) signa quoque pro morbis rite cognoscendis, eorumque divinandis eventibus, declarabo; utpote quae ad vulgo sic dictam & diagnosin & prognosin medicorum requiruntur; porro 4) sollerter ubivis praecipua eademque aptissima instrumentorum chirurgicorum genera indicabo, prouti quidem ea ipsa magnitudine utplurimum naturali aeri incisa hic repraesentantur, inque scholis meis chirurgicis ad oculum demonstrantur. Denique 5) edocebo, non solum, qua ratione ipsae operationes chirurgicae quam optime institui queant ac debeant; sed tandem postremo etiam, 6) quomodo, operationibus peractis, aegri corporis membra quam aptissime deliganda, justaque victus ratione medicamentisque sic fovenda sint, ut aegrotantibus, quantum fieri potest, celerrime, tutissime, sed & jucundissime sanitas pristina restituatur.

XXXV.

*Instrumentorum notitia commen-*

Diximus supra, (N. V.) chirurgum praeter ipsas manus variis instructum esse debere *instrumentis*: quae probe omnino nosse debet is, qui

*datur, ſelectiſſima. que illorum ſupellex promittitur.*

qui recte iisdem uti in morborum curatione voluerit. Igitur quo facilius ac felicius noſtrum inſtituere chirurgum queamus, operae utique pretium erit, vel ipſorum etiam mechanicorum atque artificum exemplo, de maxime neceſſario inſtrumentorum chirurgicorum apparatu breviter ante diſſerere, quam de ipſa eorundem applicatione fuerimus ſolliciti. Quanquam autem diffiteri nolim, pleraque chirurgorum inſtrumenta paſſim jam tum in ipſorum monumentis delineata reperiri; tamen neque illud etiam diſſimulare poſſum, eſſe quamplurima in iisdem (paeſertim cum primum chirurgiam meam Anno 1718 ederem) vel obſoleta atque minus apta, vel prorſus etiam omiſſa. Igitur iſtiusmodi opus videbatur eſſe inſtrumentorum chirurgicorum ſupellectili, quae non recentiſſime ſolum adinventa, ſed ad uſum etiam quammaxime accommodata, nihil immutatis ſingulorum magnitudinibus, ſi pauciſſima excipias, comprehenderet. Cujusmodi quidem ſupellectilem an noſtrae tabulae ſuppeditent, aliorum eſto judicium. Id certe operam dedimus maximam, ut chirurgicae tirones taedioſiſſimo illo varia ex variorum libris inſtrumenta conquirendi labore levaremus, atque uſitatiſſima & optima unico libro exhiberemus; ſed & paſſim quoque illa ſiſteremus inſtrumenta, quae vix ac ne vix quidem in aliorum libris, qui ante meum prodierunt, reperire liceat. Cum vero poſtea Garengeot librum gallicum de inſtrumentis chirurgicis ediderit, in quo varia adhuc nova aut correcta, haud pauca vero magnitudine valde imminuta delineavit, quae facile & tirones & artifices, qui ea imitari volunt, fallunt, praecipua quidem inde & in hunc librum transtuli; attamen, quantum ob tabulas noſtras licuit, pleraque naturali magnitudine exhibui, ita, ut melior uſui ſic eſſe queant, quam ipſius hujus auctoris figurae. Interim quum inſtrumenta ipſa, quam inſtrumentorum delineationes conſpexiſſe praeſtet, in illam utique curam incumbendum chirurgiae ſtudioſis eſt, ut nullam ſelectiorum & cumprimis novorum inſtrumentorum chirurgicorum contemplandorum praetermittant occaſionem. Ego vero in praelectionibus meis chirurgicis omnia atque ſingula inſtrumentorum chirurgicorum genera diſcentibus ob oculos pono, & ut non ipſe ſolum eorundem uſus, ſed veterum quoque defectus, recentiorumque vel emendatorum praeſtantia ſingulis innoteſcant, curate expono.

## XXXVI.

*Inſtrumenta portatilia deſcribuntur.*

Ante omnia vero deſignanda nobis jam ea videntur eſſe inſtrumenta, & quidem omnia magnitudine ſua conſueta, quae propter frequentiſſimum in curationibus chirurgicis uſum inprimis ſcitu neceſſaria eſſe, ideoque ab hodiernis chirurgis peculiari capſulae inſertia ubicunque circumferri adſolent: unde *portatilia* vulgo vocari ſolent. Spectant huc primo loco ea, quae *Tab. I. ſub lit. A. & B.* exhibentur, *ſcalpellum* nempe minus & majus; vulgus *lancettas* ſive *lanceolas*, Galli *lancettes*,



eadem

eadem nominant. Serviunt eadem, praesertim minora, venis incidendis, quare *phlebotoma* Graecis vocantur; sed & abscessibus aperiendis, inprimis majora; ideoque Gallis etiam *lancettes à l'abces* appellari consueverunt. *Lit. C. forficem* eundemque *rectum* indicat, variis usibus accommodatum: quanquam & majores & minores etiam hujusmodi forfices domi in promtu habeat chirurgus necesse est; utpote quibus subinde opus est in variis diversorum morborum curationibus. *Lit. D. forficem curvum* exhibet, in fistulis aperiendis itemque aliis etiam in casibus perquam utilem. *Lit. E. volsellam* eandemque *denticulatam* monstrat; utpote qua in detrahendis a vulnere atque ulcere linamentis aut emplastris, nec non in festucis atque id genus aliis rebus extrahendis, itemque in variis rebus apprehendendis, ipsisque sectionibus anatomicis chirurgi commode utuntur. E ferro confici plerumque solent istiusmodi volsellae, sed nitidiores fere sunt, quae ex argento scite conficiuntur. *Lit. F.* scalpellum repraesentat, quod *novaculam* plerique appellant. *Lit. G.* sistit *scalpellum rectum*; *H. scalpellum curvum*, *falcatum* sive *lunatum*; *I.* denique *scalpellum rectum* idemque *anceps*. Sub *lit. K. specillum* exhibetur, *une Sonde* Gallis nuncupatum: cujus alterum extremum planum fere est & tenue, pro investigandis cranii ossium fissuris, aliisque usibus; alterum vero teres, & globulo in apice munitum, pro explorandis scilicet vulnerum atque ulcerum viis: quibus ipsis etiam usibus inservire potest specillum *lit. L.* propositum. Nitidissima sunt, quae ex argento construuntur specilla; tametsi etiam ex ferro, ebore vel balaenae ossibus confici soleant. Quod *lit. M.* designatur *specillum sulcatum*, Gallis *Sonde creuse*, aliis *director* sive *conductor* dici solitum, propterea quod scalpelli aut forficis aciem in fistulis sinubusve incidendis dirigat sive ducat, ne scilicet vasa subjacentia, nervi, tendines, aliaeve partes integrae laedantur. Ornamentum superius pro manubrio est: quod ipsum quandoque etiam vel cochlearis formam (*indice Lit. N.*) induit, pro adspergendo vulneribus, ulceribus uvulisque pulvere, aliove medicamento; vel etiam furciculae instar, in freno linguae incidendo idoneae: cujus figuram sistit *Lit. O.* Neque vero praetermittenda hoc loco videtur *spatha*, (*vid. lit. P.*) deprimendae linguae, variisque tonsillarum, uvae ipsius, denique oris vitiis explorandis, ut & linguae elevandae, dum frenum ejus incidere volumus, ob rimam, quae in suprema parte insculpta est, accommodata, proindeque ex argento potius quam ex alio metalli genere conficienda. Hujus ad similitudinem aliquomodo accedit *spathula* utraque (*lit. Q. & R.*) emplastris nimirum & malagmatibus seu unguentis linteo inducendis utplurimum, quandoque tamen etiam fractis calvariae ossibus elevandis extremo suo sulcato serviens. Spectant huc etiam ultimo loco variae *acuum* & *rectarum* & *curvarum* species, vulneribus suendis, arteriis laesis ligandis, pluribusque aliis usibus dica-

Z

G H I K L O

A B C E D F G H I K L M N O P

Q R S T V X

dicatae; quarum tres diverſae figurae curvae demonſtrant *lit. S. T. V.*

XXXVII.

Haec de inſtrumentorum chirurgicorum maxime neceſſariorum apparatu dicta ſufficiant: progrediendum nunc quoque ad alia eſt, quibus, tanquam rebus in curatione chirurgica valde neceſſariis, nunquam non inſtructum chirurgum noſtrum velimus. Pertinent huc *praecipua quaedam medicamentorum genera*: cujusmodi e. c. ſunt *unguentum* digeſtivum vulgo appellatum, unguentum *Aegyptiacum*, aut *fuſcum* WURTZII, pro mundandis ſive abſtergendis vulnerum ulcerumque ſordibus; tum *balſamum* aliquod *vulnerarium*, ARCAEI v. c. Samaritanum, Peruvianum, Copayvae, de Meccha, aliudve ſimile quodlibet, quorum multa proſtant. His adjungendum quoque porro eſt unum alterumve emplaſtrum, diapalmae v. c. diachylum aut ſtypticum CROLLII, utpote quorum ampliſſimus ubique ferme uſus eſt. Neque vero deeſſe chirurgis unquam debet *vitrioli coerulei* fruſtulum aliquod, ad exedendas nempe carnes luxuriantes ſive increſcentes, ſanguinis item profuſiones cohibendas. Vitriolum ubi defuerit, adhiberi ejus loco poterunt ad carnes inutiles exedendas *alumen uſtum*, *mercurius praecipitatus ruber*, *lapis* item *infernalis*, ſeu aliud quodcunque medicamentum corrodens, quod & pro excitandis fonticulis, aperiendis abſceſſibus, & ſi quae ſunt alia hujusmodi, uſui eſſe poteſt. Sed in promtu quoque ſemper chirurgus habeat certam aliquam *linamentorum*, quae vulgo *charpie* vocant, portionem, ut ſcilicet, omni cunctatione abjecta, celeriter ſuccurrere vulneratis queat; utpote quos nimia ſanguinis profuſio, ſi quando chirurgus imparatus accederet, extinguere facili negotio poterat. Quae ipſae quidem rationes etiam atque etiam nos movent, ut a *faſciis* quibusdam nunquam prorſus vacuum chirurgum noſtrum exoptemus.

*Quibusnam medicamentis inſtructus ſemper debeat eſſe chirurgus.*

XXXVIII.

Dictum ſuperius eſt, (N. II.) illos cumprimis laudabiles ſeſe chirurgos praeſtare, qui manuum inſtrumentorumque potiſſimum adminiculo corporis humani morbis promte mederi poſſint. Jam qualia ſint in inſtrumentis imo & medicamentis illis praecipua, hactenus equidem declaravimus. Itaque nunc illud exponendum adhuc reſtat, qualibus nimirum quibusve virtutibus inſtructus eſſe debeat chirurgus, ſi quidem officio ſuo ſatis omnino facere voluerit. Inprimis vero corporis certa agilitas animique conſtantia qualis in chirurgo requiratur, elegantiſſimis, prouti quidem ſolet, verbis, expoſuit CELSUS: (*a*) *Eſſe*, inquiens, *chirurgus debet adoleſcens, aut certe adoleſcentiae propior; manu ſtrenua, ſtabili, nec unquam intremiſcente, eaque non minus ſiniſtra quam dextra promtus; acie oculorum acri, claraque; animo intrepidus, immiſericors, ſic, ut ſanare velit eum, quem accepit, non ut clamore ejus motus, vel magis, quam res deſiderat, properet; vel minus,* quam

*Virtutes chirurgi quaenam ſint.*

1. *Corporis agilitas.*

2. *Animi conſtantia.*



(*a*) Vid. Lib. VII. praefat.

*quam necesse est, secet: sed perinde faciat omnia, ac si nullus ex vagitibus alterius affectus oriretur.* Interim tamen ita se gerat velim, ut nihil temere, nihil crudeliter agat, neque aegris citra necessitatem dolores excitet. Inprimis vero operam det, ne, quantum in se est, sua culpa, metu aut temeritate aegrotantibus damnum inferat.

XXXIX.

*3. Sufficiens anatomicae medicaeque artis scientia, adjuncta simul prudentia.*

Neque vero binae istae, quarum mentionem nunc injecimus, virtutes ad excellentem chirurgum sufficiunt; sed insuper aliae quoque, a Celso hic praetermissae, apprime utiles videntur esse atque adeo necessariae. Sic enim nemo facile excellere in arte chirurgica poterit, nisi qui *insigni quoque rerum anatomicarum & medicarum scientia, excellentique praeterea ingenio praeditus* deprehenditur. Siquidem his maxime dotibus efficiatur, ut non singulas solum verasque *morborum caussas & circumstantias* sagacissime pervestigare, sed & optimam medendi viam, atque commodissima quoque instrumentorum genera seligere, vel, ubi opus fuerit, nova ac meliora excogitare felicissimeque applicare queat. Quum e contrario illi, qui his chirurgicae principiis aut virtutibus destituuntur, nunquam boni evadent chirurgi, sed pestilentissimos utplurimum, quin & capitales quandoque errores in curationibus suis admittent.

XL.

*4. Frequens in nosocomiis exercitatio.*

Jactis fideliter solidis ejusmodi, quae jamjam commendavimus, chirurgicae fundamentis, comparatisque laudatis chirurgi boni virtutibus, adjungenda erit professorum institutis scriptorumque lectioni *exercitatio.* Itaque strenui chirurgicae cultores in eam praecipue curam incumbant, ut praeter aegros & curationes, quos hinc inde videre possunt, majora illa, tum in castris, tum in amplioribus quoque civitatibus obvia passim nosocomia, quam fieri potest, solertissime frequentent. In his enim quum magnus plerumque reperiatur aegrotantium numerus, qui manuum auxilio indigent, mirum videri haudquaquam debet, si quis probe in iisdem versatus vel intra unius etiam anni decursum plura morborum vulnerumque, sed & curationum genera perspiciat atque cognoscat, quam cognoscere alias aliis in locis per omnem vitam suam vix ac ne vix quidem potuisset. Sed quo felicius in publicis ejusmodi chirurgorum gymnasiis chirurgicae candidati proficiant, observandum illis solertissime semper est, quae morborum genera, qua ratione, quibusve artificiis, quo denique successu ab ingeniosis longoque harum rerum usu exercitatis magistris tractentur. His ipsis observationibus quasi praeparati, magistrorumque consiliis adjuti, ipsimet etiam tandem, primo cadaveribus humanis, ac deinde, qua data occasione, manum aegris corporibus diligenter admoveant. Valet enim utique hic

hic tritum illud: non lectione, non meditatione, non diſputatione, ſed *uſu fieri artificem & magiſtrum.*

XLI.

*5. Urbanitas & mundities.*

Tandem ut ne qua forte ipſo adſpectu faſtidium aegrotantibus, iisque interdum delicatioribus, principibus puta, nobilioribusque aliis, vel horrorem etiam chirurgus adferat, cavendum ſollicite eſt, ne quid agreſte in moribus, ſordidumque in veſtibus eluceat. Morum enim elegantia & urbanitas quemadmodum alias ſemper fere ad honeſtiorum virorum benevolentiam conciliandam faciunt; ſic & vel maxime in morborum curationibus illud praeſtant, ut aegrotantium animi non mediocrem de ſui corporis ſalute in chirurgi prudentia poſitam ſpem, cujus mira plerumque efficacia eſt, concipiant.

XLII.

*Chirurgi officia apud aegros conſiſtunt in eo, ut*

*(a) Morbum ipſum prius exploret.*

Atque iſtis quidem principiis, iſtis virtutibus atque experimentis rite imbutus & quaſi praeparatus chirurgus confidentiſſime jam morborum curationes aggredi poterit. Quas ipſas vero ut feliciſſime ſemper, quoad ejus fieri poteſt, abſolvat, danda etiam atque etiam opera eſt, ut, quae propter ipſam artis ſuae profeſſionem injuncta ſibi eſſe novit, officiis exactiſſime ſatisfaciat. Simulatque nimirum opem rogatus ad aegrum acceſſerit, percontari ante omnia, bene ſic praecipiente Hippocrate, vel ex aegri familiaribus, vel ex ejus domeſticis, vel denique ex ipſo aegro debet, *quid patiatur*; quidve inprimis doleat; deinde qua de cauſſa, & quamdiu jam malum duraverit. Quin ipſemet, niſi forte aliud quidpiam obſtiterit, aegram corporis partem circumſpiciat, curateque ſimul omnia, quae vel audivit, vel vidit, perpendat, quae morborum cauſſis atque indoli detegendis inſervire quodammodo poſſint, ut ſic ad veram morbi cognitionem perveniat.

XLIII.

*(b) An & quomodo curandus ſit, perpendat.*

Explorato jam iſthac ratione aegrotantis morbo, diſquirendum protinus ſolerter eſt, cuinam praecipue morborum claſſi accenſendus idem ſit, ſeu, quod perinde eſt, num forſan inſanabilis ſit, nec ne; ſanabilis autem ubi fuerit, difficiliorem habeat, an promtiorem curationem: poſſitne medicamentorum beneficio adhuc curari, an ferrum in manus poſtulet. Tutior enim leniorque via, ut rectiſſime de Medicis pronunciat Cicero (a), periculoſioribus reliquis merito praeferenda, leniſſimaque tentanda ſemper prius ſunt remedia; ne ſcilicet aegrotantes doloribus praeter neceſſitatem diſcrucientur, vel in ipſum etiam vitae periculum temere conjiciantur. Gravioribus autem morbis periculoſae etiam & ancipites ſaepe ſunt adhibendae curationes. Peccant igitur, & graviſſime quidem hic peccant illi, qui peſſimo circumforaneorum exem-



(a) Lib. I. de Officiis cap. 24.

exemplo, quoslibet continuo homines, hernia laborantes, nulla prorſus aetatis illorum aut corporis ratione habita, periculoſis admodum, imo vero mortiferis quandoque per ſcalpellum curationibus ſubmittunt, quum tamen maxima eorum pars longe mitiori via & tractari & curari potuiſſet atque adeo debuiſſet (*a*). Quodſi autem gravem metum ſubeſſe, proindeque aegrum ſervari penitus haud poſſe, chirurgus intellexerit, indicare praeſentiſſimum vitae periculum, vel aegro, vel quod ſaepe melius, familiaribus, quam diſſimulare conſultum magis eſſe videatur; ne ſcilicet, ſi victa ars malo fuerit, vel ignoraſſe vel etiam fefelliſſe idem exiſtimetur.

XLIV.

(*c*) *Tempeſtive, ſed circumſpecte tamen ipſam curationem ſuſcipiat.*

Quodſi vero ſanabilem utique morbum eſſe chirurgus cognoverit, ſed tamen ejusmodi, ut medicamentorum vires ſuperet, ferrumque deſideret; tum id quoque tempeſtive declarandum aegrotantibus eſt, iisdemque dictam curandi viam approbantibus, aut ſaltem non renuentibus, ipſa curatio quamprimum prudenter ſuſcipienda. Non enim illud ſolum curare chirurgum oportet, ut morbi ſaevitia, doloresque opportune imminuantur; ſed & vel maxime id quoque providere, ne, ſi forte periculum in mora eſt, propter ipſam chirurgi cunctationem, graviores morbi ſenſim ſenſimque ingraveſcant, vel prorſus etiam inſanabiles evadant. Contra vero in morbis curatu difficilioribus, ubi non tam in mora, quam potius in ipſa curatione, propter abditas illorum circumſtantias, periculum eſt, tum demum optime ſibimet ipſe non minus quam aegro chirurgus proſpicit, quando ſimul alios ſalutaris artis peritos, & medicos & chirurgos in conſilium adhibet, quibuscum de vera morbi natura recteque inſtituenda curationis optima ratione deliberare prius queat, quam ferrum ad aegras corporis partes applicet. Namque hac ratione cavetur, ne forte conjectura vel audacia ſua, praeſertim in perſonis ſplendidioribus, chirurgus periclitetur, vel culpa alicujus erroris aut nimiae feſtinationis, ſi res forte male cedat, ipſi adſcribi queat, vel imprudenter etiam occidiſſe, quos forſan

(*a*) Spectat huc, mea quidem ſententia, illius circumforanei vel agyrtae exemplum, qui herniae non usque adeo periculoſae curationem in puerulo, ſex circiter annos nato, ſectionis ſed & caſtrationis beneficio tentaverat. Ex quo quum egomet, abſentibus arbitris, quaererem, quare praeter neceſſitatem periculoſam adeo ſectionem tentaverit, & cur non vinctura ſive faſcia potius idonea ipſum curaſſet, quum tamen omne iſtud malum commode ſatis hac ratione in tenera iſta aetate tolli potuiſſet? tum is ingenue confitebatur, ſe lucri ergo id feciſſe, atque alias etiam facere: faſciam enim ab aegrotis vix unico nummo unciali, ſectionem vero decem, viginti, pluribusve interdum redimi. Sed iſtiusmodi circulatorum mores valde iniqui atque adeo impii ſunt: ſiquidem aegrorum ſaluti peſſime ſic conſulitur. Quod ipſum paulo poſt in miſero quodam ruſtico dictus antea circulator luculenter demonſtravit, utpote quem iſthoc ſolemni ſuo incidendi artificio crudeliſſime interfecit. Conf. Diſſertat. noſtra de *Kelotomiae abuſu tollendo*.

forsan non servavit, neque servare potuit, videatur. Quod ipsum quoque permovere semper chirurgum prudentem debebit, ut, quibus forte imparem sese esse intellexerit, periculosas, difficiliores atque ancipites curationes, peritioribus iisdemque exercitatioribus chirurgicae professoribus, si haberi possint, committat.

XLV.

Singulis ita jam circumspectis, praeparanda sollertissime, priusquam ipsa operatio suscipiatur, omnia sunt, quae vel ad incisionem, vel ad deligationem, vel ad quamcunque demum aliam actionem necessaria videntur. Sed ista quidem apparatus atque instrumentorum praeparatio non in aegri conclavi, aut aegris ipsis, praesertim si aliquanto molliores iidem fuerint, respicientibus fiat, ne scilicet illarum rerum conspectu intempestivo terrore correpti, vel nimium quantum a chirurgi manu sibi metuant, vel facilius animi deliquium patiantur, atque sic ipsas chirurgi actiones, non sine suo ipsorum damno, turbent. Eandem quoque ob caussam arcenda semper ab aegris, praesertim timidioribus, nimia spectatorum cumprimis inutilium turba est. Praeterquam enim, quod istiusmodi aegris spectatores quasi totidem carnifices appareant, vel eam quoque ob caussam molesta solet esse nimia istiusmodi adstantium multitudo, quod verendum plerumque sit, ne, vel, ob interceptum lumen, vel ob nimiam loci angustiam, ipsum chirurgum impediant, quo minus ex sententia uti suis artificiis queat. Ut nihil nunc de eo dicam, posse quandoque summa inde provenire damna, si scilicet chirurgus in supprimendis v. c. suffusionibus, paulo imprudentius ab alio vel urgeatur vel impellatur.

*d) Instrumentorum necessariorum apparatum rite prius praeparet.*

XLVI.

Ad operationem sive curationem ipsam ubi procedendum est, *animum semper, quibuscunque demum modis potest, miseris aegrotantibus addere studeat chirurgus*, blandissimis nempe verbis pollicendo, se, quantum quidem fieri potest, celerrime mitissimeque singula effecturum. Igitur *festinandum omnino in curationibus est*, *sed lente tamen ac provide*; quemadmodum supra jam tum (N. XXXVIII.) indicavimus. His enim rationibus inprimis cavetur, tum ut ne diu nimis torqueantur, tum etiam ut immunes a damno praestentur aegrotantes. Quin & ipse chirurgus eam reportare hinc solet laudem, quod opinione citius, blandius ac prudentius singula confecerit (*a*).

*(e) Animum aegris semper addat, festinetque in operat. sed lente.*

XLVII.

Peracta jam, quae ad levandum corporis morbum necessaria videbatur, operatione, tantum abest, ut penitus sese explevisse munus suum chirur-

*(f) Post operationem vulnus deli-*

(*a*) Spectant huc quodammodo ea, quae Celsus affert L. III. cap. 4. in principio; ubi *Asclepiades* dicit, *officium Medici esse*, *ut tuto*, *ut celeriter*, *ut jucunde curet.*

*get, novisque malis occurrat.* chirurgus existimet, ut potius de aliis etiam, si quae reperiri forte possunt, salutis praesidiis summopere sit sollicitus. Sic enim ex caussa *cohibendum*, quoties aegrorum status id postulat, *sanguinis profluvium* est, *vulnus solertissime deligandum*, laesumque corporis membrum situ quam maxime commodo deponendum, ac denique circumspecte semper providendum, ut non nova solum, quae adventare forte poterant, mala tempestive avertantur, sed ipsa quoque sanitas quam primum aegris restituatur.

XLVIII.

*(g) De diaeta aegris prospiciat.* Igitur *de justa quoque victus ratione, aere item salubriori, commodissimo denique conclavi diligenter aegrotantibus prospicere* chirurgus debet; requiem vero & patientiam ita semper illis commendare; ut & omnem animi aegritudinem abjiciant, &, si quae porro etiam suscipiendae chirurgo incisiones aliaeve actiones salutares sunt, haud iniquo animo easdem admittant. Eandem ob caussam id quoque cavendum sollicite videtur, ne istiusmodi quidpiam aegris objiciatur, quod perturbare illorum animos iracundia, terrore aliisque id genus affectibus gravioribus queat. Si quid enim aliud, animi certe perturbationes corporis saluti morborumque curationibus inimicissimae sunt.

XLIX.

*(h) Visitationes nimias impediat.* Tandem illud quoque providere, quantum quidem potest, prudens chirurgus debet, *ne* scilicet *nimiae sint aegrorum* ab amicis, nedum ab inimicis atque odiosis hominibus *visitationes* sive salutationes. Verendum enim hic est, ne sermonibus ultro citroque missis, vel quies ipsorum turbetur, vel etiam maxime, si morbis aliquanto gravioribus decumbant, laesa corporis membra justo magis defatigentur. Interim tantum abest, ut omni amicorum aliorumve hominum jucundorum ac festivorum convictione aegrum interdictum velimus, ut potius magno eandem opere commendare sustineamus. Hujus enim beneficio aegrotantium animi sensim sensimque a dolorum molestiarumque memoria abstrahuntur, subindeque reficiuntur. Tametsi, quod iterum iterumque monendum hic ducimus, audiendo potius, quam loquendo tempus suum fallere ipsi debeant.

L.

*(i) In praesagiendo & promittendo circumspecte admodum sese gerat.* Denique tametsi artem conjecturalem medicinam CELSUS (*a*) quondam appellavit; tamen illud quoque monendum hic restat, *circumspecte admodum & caute in his ipsis conjecturis* ac divinationibus suis, vel, quod perinde est, *in praesagiendis morborum eventibus versandum chirurgo esse*: ne scilicet, agyrtarum more, vel morborum quorumcunque, licet insanabilium, vel sanabilium etiam feliciorem promtioremve, quam ipsorum indoles permittit, curationem spondeat. Si qui enim in ejusmodi

(*a*) Vid. praefat Lib. I. pag. 13. edit. Almelov.

modi praedictionibus ac pollicitationibus justo promtiores sunt ac faciliores, periculum est, ne, si victa ars malo fuerit, ii vel ignorasse morborum naturam, vel aegros fefellisse videantur. Quemadmodum illud quoque, si & rationem & CELSUM sequimur (*a*), *histrionis est, parvam rem attollere, quo plus praestitisse videatur.* Utrumque vero ab honestioris chirurgi persona semper debet esse quam alienissimum. Prudentis enim est vere atque ex animo, quoad ejus fieri potest, dicere, qualis sit aegrotantium status; sanabile sit an insanabile malum; & quanta denique sanitatis spes reliqua videatur: sic tamen, ut curiosius circumspiciat, ne, quod per se exiguum est, majus curantis negligentia fiat. In casibus dubiis, ubi scilicet gravis metus sine certa tamen desperatione est, sanitatis spem cum metu conjunctam adeoque ancipitem; malum autem ubi valde periculosum est, in difficili rem esse, periclitantis familiaribus chirurgus indicet. Quin etiam aliquando prudentis utique est, *eum, qui servari non potest, non attingere, ne occidisse videatur, quem sors interemit* (*b*). Interim quicquid tandem sit, illud omnino datum sibi semper existimet esse chirurgus prudentior, ut perturbatos aegrorum animos, vel in desperatissimis etiam morbis, dulcissima, quantum potis est, salutis spe lactet atque confirmet. Quemadmodum enim propter metum atque terrorem ingravescere nunquam non morbi consueverunt; sic spei atque laetitiae usque adeo blanda plerumque vis est, ut morbos si non penitus tollant, saltem tamen imminuant.

## LI.

*Explorandis morbis inserviunt (1) partim sensus atque instrumenta;*

Quot & quaenam sint praecipua chirurgi officia, hactenus equidem declaravimus. Quando vero primum, quod de morborum exploratione agit, ut & sextum, quod ad laesae partis deligationem pertinet, inprimis solent esse necessaria, explanatius ostendendum jam est, qua ratione in utrisque, tum in morborum exploratione, tum in illorum deligatione versari prudentissime chirurgus debeat. Atque in explorandis quidem ac detegendis morbis, iisdemque gravioribus, varia sunt, quibus uti chirurgus queat, subsidia. Sic enim primo loco spectare huc solent ipsi *oculi*; utpote quibus vulnera, ulcera, tumores, fracturae, suffusiones, sexcentique alii hujus generis morbi, utplurimum cognoscuntur. Si quae autem porro sunt, quae visus aciem effugiunt, vel iis solis cognosci nequeunt, tum oculis adjungendae simul *manus* sunt; ut adeo *tactu* explorentur, quae nudo visu explorari satis haud poterant. Fieri illud ipsum solet in quibusdam fracturis, luxationibus, abscessibus, herniis, oedematibusque, & si quae sunt ejusmodi. Neque vero nullus *instrumentorum* quoque, praesertim *specillorum*, hic usus est: idque inprimis in vulneribus, ulceribus, fistulis, cranii fracturis,



(*a*) Vid. Lib. V. cap. 26.
(*b*) Ibidem.

veſicae calculis, ſimilibusque aliis membrorum noxis detegendis. Deinde *aures* etiam adhiberi non incommode in cognoſcendis quibusdam morbis poſſunt, imo vero debent. Ut enim nihil nunc de eo dicam, vel ex ſolis etiam aegrorum, aut, qui horum curam gerunt, neceſſariorum relationibus morbos eorumque cauſſam & naturam quandoque diſci; nihil de eo, ſtridorem oſſium, auribus perceptum, eorundem fracturas ſine omni prorſus fallacia ſignificare; in detegendis certe, ſi quae forſan in veſica delitefcunt, calculis usque adeo inſignis aurium ſolet eſſe uſus, ut, niſi ſtrepitus, ſpecillo in veſicam immiſſo, atque ad lapideam materiam allidente, excitatus, eosdem proderet, nunquam fortaſſe ſatis certi de calculorum praeſentia redderemur. Denique in dignoſcendis morbis quibusdam prope neceſſarius quoque deprehenditur eſſe *odoratus*. Hujus enim beneficio vulnus vel ulcus putridum & impurum a puro dignoſci facillime poteſt; ita & in partu difficili ac diuturno ex inſigni foetore, quem foetus adhuc in utero haerens emittit, certi reddimur, foetum non amplius vivere, ſed jam mortuum eſſe: id quod ſine foetore hoc vix unquam certe cognoſcere poſſumus. Simili prorſus ratione odoratus quoque facit ad faciliorem cariei oſſium, cancri exulcerati aliorumque his vicinorum morborum diagnoſin, peculiarem omnino odorem exhalantium. Qui igitur in morborum exploratione hisce ſenſuum & inſtrumentorum adminiculis rite utitur, illum recta eorum cognitio raro deficiet.

LII.

*2. Partim ipſa quoque ratio.*

Sed incidere tamen quandoque caſus quidam in chirurgica poſſunt, imo vero ſolent, ubi ad dignoſcendos morbos neque ſenſus externi, neque inſtrumenta ſufficiunt; ſed *judicium* utique ac *ratio* in conſilium diligenter advocari debent, proindeque vera morborum indoles ex variis ſymptomatibus quaſi ratiocinando indagari. Reſpexiſſe huc videtur communis ille omnis medicinae parens, HIPPOCRATES, dum *quaecunque*, ait (*a*), *oculorum conſpectum effugiunt, ea mentis oculis obtinentur & ſuperantur.* Sic enim ubi quispiam propter *graviorem capitis* vel ex lapſu, vel ex ictu *percuſſionem*, ſed ſine omni tamen externarum partium laeſione, absque ſenſu quaſi profunde dormiens jacuerit; tum ratio ex his ipſis indiciis ſtatuere facile poterit, partem aliquam capitis interiorem laeſam, indeque ſanguinis liquid effuſum in cranium eſſe, cui proinde, quibus fieri illud ipſum commodiſſime poteſt modis, ſi medicamenta parum faciunt, exitus parandus ſit. Eadem propemodum ratione ſe res habet in *empyemate*: quamvis enim hic, praegreſſa pulmonis, & quae latera intus contegit, membranae, ſive pleurae inflammatione, pus in thoracem deſcendat, ſenſu tamen externo ſaepe vix ac ne vix quidem percipi illud ipſum poteſt; ideoque cùm ex praecedenti

(*a*) In Lib. de Arte.

denti morbo, tum ex praesentibus quibusdam symptomatibus dijudicari & conveniens remedium inveniri debet. Atque sic se res habet variis aliis in casibus.

LIII.

*De necessario deligationis apparatu disseritur; & quidem 1. De linamentis.*

Sed dispiciendum nunc quoque ulterius est de iis rebus, quae ad membrorum *deligationem* inprimis accommodata sunt. Spectant huc primo loco *linamenta carpta* (*a*), *Charpie* gallis vocata; siquidem ex linteo, mundo praesertim ac detrito, sive molliori per rasuram discerpto, aut in filamenta dissoluto, conficiuntur. Ex his ipsis linamentis carptis varia construi a chirurgis solent *glomera*, diversis nominibus, pro diverso singulorum habitu, insigniri solita. Sic enim illa, quae ad ovatam vel orbiculatam formam quam proxime accedunt, *plumaceola* latinis barbaris, *Plumaceaux* gallis, propter priscam ipsorum ex plumis complicato linteo inclusis constructionem, dici consueverunt. (*Vid. Tab. II. litt. A. & B.*) Quae teretem magis & cylindricam, aut olivarum atque dactylorum nucleis propiorem figuram habent linea glomera, *Bourdonets* gallis appellantur; latinè *glomera cylindrica* haud fortassis inepte diceres. Magnitudo illorum varia, ceu patet *ex figuris litt. C. D. E. insignitis*: sic & quandoque filum aliquod circa medium fere illis adnectitur; quemadmodum figurae *litteris F. & G.* notatae luculentissime docent. Utriusque generis glomera linea, praesertim priora ista, sicuti affabre atque eleganter contexere illa volueris, peculiarem quandam longoque harum rerum usu acquisitam artem sibi vendicant. Qua cum non pauci destituuntur, inepta valde sunt, quae apud quamplurimos chirurgos vulgares deprehendimus, glomera.

LIV.

*Linamenti carpti usus quotuplex sit.*

*Glomerum* istiusmodi *lineorum*, praesertim *cylindricorum*, varius est usus. Adhiberi enim ea solent 1) *ad cohibendum sanguinem in vulneribus recentibus*, atque ita quidem, ut linamenti carpti affatim in ipsum vulnus farciatur, antequam fasciis illud ipsum circumcingitur. Quodsi vero linamenta istiusmodi forte defecerint, frustulis linteolorum siccorum concerptis, rudiorive modo contortis, adimpleri vulnera sanguinisque profusiones eodem, aut forte adhuc meliori effectu supprimi possunt. In sanguinis profluviis vehementioribus liquore styptico, alcohole vini, aut oleo terrebinthinae imbuenda, vel & pulvere adstringente conspergenda prius sunt, quam vulneribus immittuntur: qua de re infra prolixius differemus. Deinde 2) *ad vulnera quoque glutinanda & sananda* conferre haud parum solent glomera nostra linea; si nimirum digerente quodam unguento, (*digestivum* vulgò dicunt) balsamo sive alio id genus unguento vel liquore vulnerario imbuta rite ipsis insinuantur. Neque vero minor illorum usus est 3) *in vulneribus atque ulceri-*



(*a*) Celsus Lib. V. cap. XXVI. num. 21.

*bus ſiccandis* eaque cicatrice claudendis. Denique 4) *apta quoque ſunt ad glutinationem ſive concretionem oris vulnerum eo usque impediendam*, donec imus illorum fundus coaluerit. Tandem etiam 5) apprime neceſſaria ſunt linamenta ejusmodi *ad quasvis aeris injurias a vulneribus avertendas.* Quae filum adnexum ſibi habent glomera linea, (*vid. Tab. II. litt. F. & G.*) adhiberi utplurimum ſolent in vulneribus & ulceribus aliquanto profundioribus, ac prima quidem; quibus alia dein filo neutiquam inſtructa, ad reliquum vulnerum ejusmodi ſpatium adimplendum, pro re nata, ſuperingeruntur. Siquidem hac ratione non ipſa ſolum haec linamenta in deligationibus commodiſſime ſemper extrahi, ſed & vel maxime caveri quoque poteſt, ne quid forte eorum in imo vulneris ſinu abditum remaneat. In vulneribus magnis, & cumprimis in femoris aliorumque artuum majorum amputationibus, quae inſignem linamenti carpti copiam efflagitant, ea vero non ſatis ubique, praeſertim in caſtris, ſaepe proſtat, tantum carnem & oſſa linamentis contegunt, hisque *ſtupea*, dein *glomera* paulo majora (*Plumaceaux d'etoupa* gallis appellata) ſuperimponuntur: quorum figuras exhibent *litterae H. & I. Tab. II.* Quibus priſci quondam chirurgi uſi fuerunt, glomera, e ſpongiis, plumis, lana vel goſſypio confecta fuiſſe legimus: ſiquidem major apud illos linamentorum fuit caritas. Interim glomera linea reliquis omnibus quam longiſſime praeſtant, hodieque fere ſola in uſu ſunt.

## LV.

*2. De Turundis & linamento carpto confectis, harundemque uſu exponitur.*

Praeter modo dicta linamentorum glomera, in vulnerum deligationibus quandoque etiam in uſum vocantur TURUNDAE (*Tentes* gallis vocatae) atque ex linamento carpto affabre circumvoluto, adinſtar clavi cujusdam capitati, parari ſolitae. Quanquam illarum magnitudo, i. e. longitudo & craſſities, pro ipſa vulnerum diverſitate, varia eſt; ceu liquet ex figuris *Tab. II. litt. K. L. M. & N.* notatis. Praecipuus ejusmodi turundarum uſus eſt in vulneribus atque ulceribus aliquanto profundioribus: ſiquidem illarum beneficio 1) non medicamenta ſolum ad intimos vulnerum ſinus ac receſſus deferuntur; ſed 2) impediri quoque poteſt, ne exteriores vulneris partes prius coëant, quam interior ejusdem fundus ſaneſcere deprehenditur. Accedit denique 3) quod earundem ſubſidio purgari a cruore aliisque id genus ſordibus vulnera quam aptiſſime queant. Ceterum non ipſis modo vulneribus accommodatae, ſed & vel maxime molles ſint oportet; ne dolores cum ipſo vulnere per easdem ingraveſcant. Sed ne qua forte ipſa etiam vulneris ſanatio per turundas impediatur, ſic omnino velim habeant chirurgicae candidati, purgatis jam, quantum ſatis eſt, vulneribus, ſinubusque illorum ſenſim ſenſimque coëuntibus, magis ſubinde imminuendas turundas, &, quamprimum fieri poteſt, prorſus removendas. Quam ipſam vero curandi prudentiam quum paſſim neglectam a chi-

rurgis

rurgis deprehendere liceat, mirum videri haudquaquam debet, extitiſſe quondam, vel hodienum quoque exiſtere non mediocres artis ſalutaris doctores, qui omnem turundarum uſum chirurgis interdicendum eſſe, cum Caesare Magato, Italo, (a) Bellostioque, Gallo, (b) aliisque ſtatuerunt (c).

## LVI.

*De turundis e linteolo confectis.*

Sed confici quoque, praeter hactenus recenſitas, turundae quaedam aliae ſolent, ex linteorum panniculis non diſcerptis, ſed integris, in coni ſimilitudinem contortis, & filo robuſtiori, juxta baſin applicato, inſtructae, ita tamen, ut propter diſcerpta inferius linamenta paullo molliorem habeant apicem, ne ſcilicet noxa cum moleſtiis per easdem augeatur. Filum autem applicari eum praeſertim in finem debet, ut, ſi qua forte & ipſa baſis, licet amplior, per ipſum vulnus in ventrem vel thoracem deſcenderit, impune rurſus extrahi turundae queant. (*Vid. Tab. II. Fig. O.*) Obſervandum enim hic eſt, turundas has adhiberi potiſſimum ſolere in vulneribus ad ipſum pectoris aut ventris cavum penetrantibus; ne ſcilicet eadem prius glutinentur, quam cruor cum aliis materiis purulentis omnibus evocatus inde fuerit.

## LVII.

*De turundis intumeſcentibus, nec non de tubulis ac fiſtulis.*

Tertium denique turundárum genus eo praecipue comparatum eſt, ut ſcilicet nimis anguſtum vulneris aut ulceris os ſenſim per easdem ampliari, quaeque forſan intus deliteſcunt, ſanguis atque ſanies facilius inde extrahi, ipſaque medicamenta commodius ingeri queant. Conficiuntur ipſae utplurimum vel e ſpongiis peculiari modo praeparatis, quam galli *eponge preparée* appellant, vel ex gentianae, rapae, acori, ſymphytique radicibus arefactis: ſiquidem iſtae res ſingulae ejus indolis ſunt, ut a pure vel ſanie affluente multum intumeſcant, ipſasque vulneris oras diducant. Apparet hinc ſimul facile, quid ſit, cur iſtiusmodi turundae *intumeſcentes* (germanis *Quelmeiſſel*) appellari in chirurgorum ſcholis conſueverint. Ad turundarum ſimilitudinem proxime accedunt *tubuli* ſive *canaliculi* iſti argentei vel plumbei, quorum aliquando uſus eſt in ſanguine & pure, e vulnerum atque ulcerum quacunque anguſtia educendis; aliquando in aqua hydropicorum, aut urina evacuanda. Magnitudo illorum atque figura pro ipſo vulnerum diſcrimine mirum quantum variae ſunt: quemadmodum *Tab. II. litterae P. Q. R. S. T. V.* X. luculenter demonſtrant. Reliqua enim plenius cognoſci pote-



(a) Vid. Ejusd. tract. *de rara vulnerum medicatione.*
(b) Vid. Ejusd. tract. *Chirurgien d'hopital.*
(c) Ob rei hujus dignitatem Academia Chirurgorum Pariſienſium anno ſuperiori praemium propoſuit ei, qui verum turundarum uſum optime docere & exponere poſſit: quamvis Medicus Italus, *Lupius*, peculiarem libellum hac de re Venetiis An. 1721. 8. evulgaverit, in quo hoc de argumento ſatis prolixe propoſuit.

poterunt ex inferius de morbis; in quibus iis indigemus, ſpeciatim tradendis.

## LVIII.

3. *De Emplaſtris quaedam proponuntur.*

Ad deligationis apparatum inprimis etiam referenda ſunt emplaſtra: quae quid ſint, usque adeo manifeſtum plerisque eſt, ut prolixa deſcriptione neutiquam indigeant. Sunt autem varia admodum, imo vero innumera fere emplaſtrorum genera: quorum praecipua, quoad ipſam ſingulorum compoſitionem & mixturam, tum in aliorum libris, tum & vel maxime in *Auguſtana*, *Londinenſi*, *Boruſſo-Brandeburgica*, LEMERIIQUE Gallica pharmacopoeiis deſcripta reperiuntur. Atque induci quidem utplurimum ſingula ejusmodi emplaſtra conſueverunt linteolis, quandoque coriis vel ſerico etiam, pro diverſis nempe vulnerum, loci ac perſonarum circumſtantiis. Quodſi piloſis forte corporis partibus imponenda emplaſtra ſint, removendi prius novaculae ſubſidio pili ſunt, ut cuti melius adhaereant, & facilius rurſus, ſi removenda, ſine dolore auferri queant. Sed quo melius applicari eadem ubivis queant, ipſi membrorum corporis habitudini accommodanda ſemper illorum *forma* eſt. Igitur alia emplaſtra fieri debent rotunda, alia quadrata, alia triangularia, alia ovata ſive elliptica, alia lunata, alia denique litterae T, nec non crucis, ut vocant, Melitenſis figuram habentia; prouti quidem ad oculum patet *ex Tab. II.*, *num.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. Sunt autem porro alia, quorum latus, pro re nata, vel alterutrum, vel utrumque etiam finditur. *Vid. num.* 9. & 10. His denique iſta etiam adjungenda emplaſtrorum genera videntur, quae circa medium fere perforata, fracturisque, vulnus aliquod adjunctum habentibus, deſtinata ſunt; quo nimirum, ipſis etiam emplaſtris neutiquam ſemotis, vulnera & ſolvi & purgari, ſed & denuo deligari commode ſemper poſſint. *Vid. num.* 11. Quantumvis autem variae ſunt, prouti ex adductis liquet, emplaſtrorum figurae, tamen quadrata & rotunda uſitatiſſimae ſunt; ſiquidem pauciſſima ſunt corporis humani membra, quibus non applicari eaedem apte poſſint, maxime ſi ipſa emplaſtrorum ora hinc atque inde forfice findatur ſive incidatur.

## LIX.

*Emplaſtrorum magnitudo itemque uſus quotuplex ſit.*

Emplaſtrorum *magnitudo*, perinde ut ipſorum figura, varia eſſe conſuevit; ſiquidem illa reſpondere ſemper plagae & laeſae corporis parti debeat. Ad emplaſtrorum *uſum* denique quod attinet, longe ampliſſimus maximeque varius idem eſſe deprehenditur. Sic enim non balſamis ſolum, unguentis, pluribusque aliis hujus generis medicamentis, linamentis item carptis atque turundis, ne e vulneribus excidant, retinendis ſerviunt; ſed inprimis quoque faciunt ad pus movendum, tumoresque & digerendos & maturandos, vulnera item glutinanda & ſananda, oſſa fracta jungenda, adusta corporis membra reſtituenda, dolores mitigan-

tigandos, & denique etiam ad infirmiores partes roborandas. Sed ista quidem singula plenius cognosci poterunt ex inferius dicendis.

LX.

Emplastris ac reliquo apparatui superimponi utplurimum solent *pulvilli* quidam, ex mundis atque his aliquanto mollioribus ipsoque usu ferme detritis linteolis, quater, sexies, octiesve complicatis, futura tamen fimbriaque carentibus, confecti. Hos prisci olim medici, propter figuram spleni saepissime haud absimilem, *splenia* dixerunt: galli vero *Compresses* nominant; siquidem non ad propulsandas solum aëris injurias, sed & vel maxime ad melius firmanda emplastra vulnerumque deligationes accommodati sunt. Adhibentur tamen etiam saepe sine emplastris splenia, eademque modo sicca, modo certis etiam imbuta liquoribus, roborantibus puta, resolventibus, lenientibus, emollientibus, adstringentibus, refrigerantibus, tum & inprimis variarum herbarum decoctis, vino item, vini spiritu, aqua, aceto, vel & oxycrato, nec non aqua calcis; hisdemque singulis nunc frigidis, nunc calidis, prouti nimirum ipsa morborum curandorum indoles modo hoc modo illud desideraverit.

*4. Quid & quotuplicia sint splenia.*

LXI.

Enimvero spleniorum *figuram & magnitudinem* ubi spectaveris, haud sane minor illorum, atque emplastrorum diversitas, pro diverso scilicet aegrarum partium habitu, esse deprehendetur. Pleraque figuram habent *quadratam*; (*vid. Tab. II. num.* 12.) alia *oblongam*, splenique haud absimilem; (*num.* 13.) rursus alia *triangularem*; (*num.* 14.) alia denique *crucis* formam imitantur. (*num.* 15.) Propter situm vero, quem obtinent, spleniorum alia *recta* vocantur, alia *obliqua*, alia *transversa*, alia item *annularia*, si scilicet brachium aut pedem circumcingunt, alia porro quendam quasi *asterismum* sive *stellam* prae se ferunt. (*num.* 16.) Quaedam in latere vel alterutro, vel etiam utroque media fere inciduntur, sive finduntur. (*vid. num.* 17. & 18.) Quin & *hexagona* quandoque fiunt splenia, (*num* 19.) vel *rotunda* aut *globosa* pilamque repraesentantia, sub alis quippe, ad curandam ossis humeri luxationem, reponenda. (*num.* 20.) Interdum etiam valde *minuta* parantur *spleniola*, eademque vel quadrata, (*vid. num.* 21.) ad vulnera vasorum sanguinem fundentium obturanda & comprimenda; vel gracilia, (*num.* 22.) in suturis vulnerum ligandisque arteriis usurpari solita. Quae tamen, sicubi emplastris superimponuntur, his semper debent esse paullo majora, siquidem illis contegendis saepissime destinata sunt.

*Spleniorum figura & situs quotuplex sit.*

LXII.

Ceterum singula fere splenia eo potissimum spectant, 1) ut naturalem aegrae partis calorem foveant, omneque frigus avertant; 2) tum ut res in deligatione sibi subjectas firmius contineant; 3) hinc ut liquores

*Spleniorum usus quotuplex sit.*

quores vulneribus aliisque malis curandis aptos & commodius & diutius ſuper parte laeſa contineantur; denique 4) ut depreſſiora ſive inaequalia membrorum loca repleant, pro firmiori ſcilicet vulnerum atque inprimis fracturarum deligatione; tandem etiam 5) ne propter irritatam faſciis conſtrictioribus cutem, pruritus aliquis moleſtior ſive dolores etiam excitentur.

LXIII.

*5. De faſciis ſtrictim hic agitur.*

Sed diſpiciendum nunc quoque porro de *faſciis* eſt, *Bandes* gallicè vocatis; utpote quarum longe ampliſſimus in deligandis ac vinciendis partibus laeſis ſolet eſſe uſus. Neque enim ſpleniis tantum, emplaſtris rebusque id genus aliis melius in deligatione firmandis, ſed cohibendis quoque periculoſis ſanguinis ex vulnere profuſionibus, jungendisque fractis aut luxatis oſſibus haud parum ipſae inſerviunt. Tametſi vero plenior atque accuratior faſciarum conſideratio peculiarem aliquam, id eſt, tertiam chirurgicae inſtitutionis noſtrae partem, jure merito ſibi vendicaverit, viſum tamen nobis non ſine ratione fuit, breviter hic in principio ea & quaſi in anteceſſum perſtringere, quae chirurgicae artis cultoribus inprimis neceſſaria deprehenduntur.

LXIV.

*Undenam parari debeant faſciae.*

Scilicet obſervandum ante omnia hic eſt., faſcias plerasque omnes, in vulnerum, ulcerum, oſſiumque, & fractorum & ſede ſua motorum, deligationibus adhiberi ſolitas, parari omnino debere ex linteamine puriori, paululumque detrito, ſed tamen robuſtiori. Atque, ut commodiorem ipſae firmioremque deligationem efficiant, providendum utique eſt, ut convenientem obtineant longitudinem ac latitudinem, & ut earundem longitudo roboris cauſſa ipſi filorum tractui reſpondeat. Sed abſint quoque in illis oportet ſuturae fimbriaeque omnes, quantum fieri poteſt, ne ſcilicet inaequabilis partique laeſae moleſta fiat deligatio. Ceterum quae ſit aptiſſima faſciarum magnitudo, infra planius explicabimus.

LXV.

*Faſciarum ſpecies quaedam enumerantur.*

Sunt autem variae admodum, pro vario ſcilicet uſu, faſciarum ſpecies: ſiquidem aliae *communes* ſunt, aliae vero *propriae*; quarum hae non niſi certis quibusdam partibus vel morbis conveniunt: iſtae vero nusquam fere non adhiberi poſſunt. Simili propemodum ratione diſtingui in *ſimplices* atque *compoſitas* faſciae conſueverunt; *ſimplices* enim dicuntur, quae ex unico tantum eodemque continuo linteaminis fruſto conſtant; *compoſitae* vero, quae ex variis, diverſimode conſutis vel inciſis etiam aut fiſſis linteolis, conficiuntur. Simpliciſſima ferme inter omnes eademque non convoluta eſt, quae venarum inciſarum deligationi accommodata eſt faſcia, *indice litt. a Tab. II.* Proxima huic videtur, quam *littera b.* repraeſentat, ab alterutra ſui parte conglomeratam,

tam, ideoque *fascia unius capitis* dici vulgo solitam. Quemadmodum *bicipites* seu *duplicis capitis fasciae* (*bandes à deux chefs*) nuncupantur, quae utrinque convolutae sunt vel conglomeratae. *Vid. Tab. II. litt. c.* His aliae dein succedunt fasciae, ex uno quodam linteaminis frusto confectae, sed utrinque tamen ferme ad medium usque (prouti quidem *ex Tab. II. fig. d.* apparet) fissae vel incisae, chirurgisque proin *quadricipites* sive *quatuor capitum frondiumque fasciae* (*bandes à quatre chefs*) appellari solitae. Quam *littera e. Tab. II.* commonstrat, paullo brevior atque angustior fasciola, in altero latere perforata, in altero fissa est, atque adhiberi utplurimum solet in penis, digitorumque deligationibus. Porro *littera f.* sistit fasciam bicipitem, circa medium fissam: quae quum vulneribus aliquanto longioribus, sed angustis sine sutura glutinandis sine uniendis inservit, *uniens* plerumque appellatur. *Fascia* denique *scapularis* vocatur, quae, ut *littera g.* ostendit, ejusmodi circa medium instructa foramine est, ut ipsum caput transmitti haud difficulter queat; partium fasciae extremarum altera per praecordia, altera per dorsum dependentibus. Praecipuus enim fasciae illius usus in eo consistit, ut in deligandis thoracis atque abdominis vitiis aliam eandemque paullo latiorem, e mantili, quatuor aut sexies complicato, paratam, pectorique aut ventri circumcinctam fasciam sustineant; prouti ex jam jam dicendis luculentius apparebit.

LXVI.

*De fascia Heliodori, litterae T. figuram exhibente.*

Restat nunc denique fascia quaedam composita sive ex duobus frustis ita consuta, ut, *indice littera h.*, ipsam quasi litterae T figuram non obscure repraesentet. Pars ejus superior ventri circumducitur nodoque firmatur; pars autem inferior, inter media femora transiens, parti modo dictae superiori in opposito corporis latere jungitur. Apparet ex his facile, has ipsas fascias eo potissimum spectare, ut medicamenta ceteraque ad curandum necessaria circa anum partesque generationi dicatas melius firmari queant. Sunt, qui, ab inventore, *Heliodori fasciam*; a forma autem, fasciam T; & denique a binis fasciis sive frustis lintei aliquando dependentibus, *T duplex* eandem nuncuparunt.

## *Explicatio Tabulae II. quam maxime necessariam deligationis supellectilem exhibentis: ex* DIONE *potissimum depromta.*

A. & B. *linamenta carpta* sunt, tum ovata, tum rotunda sive orbiculata, quae vulgo *plumaceola* dicunt; tametsi rectius dici possent *pulvilli*, sive *glomera* linea.

C. D. E. linamenta carpta olivae nucleive dactylorum formam prae se ferentia, variae magnitudinis, *Bourdonets* Gallis vocata, i. e. *glomera linea cylindrica.*

F. & G. a jam dictis haud differunt, nisi forte in eo, quod filum sibi adnexum habeant.

H. & I. *glomera stupea* sunt sive ex lino crudo parata, eademqu majora, *Plumaceaux d'etoupe* Gallis dicta.

K. L. M. *turundas* repraesentant variae magnitudinis ex linamento carpto confectas.

N. turundam aliquam valde insignem exhibet, filum trahentem.

O. turundam sistit paulo majorem conicam atque ex linteolo paratam.

P. Q. R. S. T. V. X. sunt varii generis canaliculi sive tubuli ex plumbo vel argento confecti.

*Num.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. variae emplastrorum figurae.

*Num.* 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. variae spleniorum imagines.

*Num.* 19. Tria splenia repraesentantur ad asterismi alicujus formam disposita.

*Num.* 20. Pila splenii loco adhiberi quandoque solita.

*Num.* 21. Splenium quadratum valde minutum.

*Num.* 22. Varia spleniola minuta atque angusta.

## *De Fasciis.*

a. Fascia simplicissima eademque non convoluta.

b. Fascia extremo altero conglomerata, sive *unius capitis.*

c. Fascia utroque extremo convoluta sive *biceps.*

d. Fascia quatuor capitibus seu frondibus instructa.

e. Fasciola peculiaris digitorum ac penis deligationibus apta.

f. Fascia *uniens*, in medio quippe perforata.

g. Fascia *scapularis :* vulgo *le Scapulaire.*

h. Fascia *Heliodori*, seu litterae T figuram referens.

### LXVII.

*Quae sit usitatissima capitis fascia.*

Quanquam diversae admodum, pro deligandis quibuscunque capitis vulneribus, excogitatae quondam, priscorum chirurgorum industria fasciae sunt; tamen, si dicendum, quod res est, vel solum etiam *muccinium*, *sudarium*, aut *mantile* (*Serviette*) aliudve his non absimile linteamen aliquod quadratum, atque ad instar trianguli alicujus compositum, sufficere hic fere ad deligationem poterant: ubi scilicet capiti sic applicarentur, qualiter fieri id ipsum solet aestivo tempore, quando, rejectis consuetis capitis tegumentis, fervorem solis aliquo modo temperare volumus. Neque vero multum ab his ipsis differt apud hodiernos chirurgos usitatissima illa fascia, quam *magnum capitis tegumentum* (*le grand couvrechef*) appellare consueverunt. Siquidem haec ipsa ex ejusdem generis linteamine quadrato, sive molliori quodam mantili

utplu-

TAB. II.

A B C D E F G H I

K L M N O P Q R S T V X

1 2 2 3 11* 4 5 6 7 11** 8 9 10 11

a b c d e f g h

12 13 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 22

utplurimum paratur. Complicatur ſcilicet linteamentum illud, atque ita quidem, ut pars inferior quatuor circiter digitorum transverſorum latitudine ſuperiorem ſuperet: media linteaminis hujus pars ſic omnino capiti imponitur, ut pars anterior ad oculos usque protendatur, quatuor vero extrema ſive anguli utrinque ſuper genas propendeant. Partis ſuperioris utpote anguſtioris binae extremitates ſub mento conſtringuntur; quemadmodum partis latioris ſive inferioris binae extremitates verſus occiput retrahuntur, ibidemque vel nodo vel aciculis bene firmantur. Pars ad oculos propendens ſurſum elevatur atque ad verticem reclinatur; binae vero partes juxta humeros utrinque prominentes eadem ratione attrahuntur, apte complicatae, acicularumque ſubſidio poſt aures affiguntur. Quod ipſum faſciarum genus, ubi recte fuerit applicatum, firmiter capiti adhaereſcit, atque ab aëris frigidioris injuria illud ipſum egregie defendit: quapropter omnium faſciarum capitis uſitatiſſima hodie eſt, atque praeſtantiſſima habetur. Qualis vero ſit ipſi capiti applicatae faſciae hujus facies, elucere, niſi fallor, aliquo modo poterit ex *Tab. III. fig.* 1. *littera A.* Quae autem, ut nitide recteque applicetur, a perito artifice addiſci debet: nam facile vel ex hac ſola conſtare poteſt, quam difficile ſit artem faſcias applicandi verbis clare deſcribere, aut ex deſcriptione ſola eam recte addiſcere.

## LXVIII.

*Mantile cum ſcapulari quomodo applicetur, oſtenditur.*

Littera B. *Tab. III. fig.* 1. illam indicat faſciam, quae ad ſplenia itemque alia medicamenta firmius continenda in quibuslibet fere pectoris aut ventris vulneribus deligandis utplurimum ſolet adhiberi. Qua ratione parari optime faſcia iſta debeat, ſupra jam tum (§. 65.) indicavimus; ideoque non niſi illud exponendum hic reſtat, quo nempe modo applicari quam commodiſſime queat. Scilicet poſtquam ipſi vulneri proſpectum eſt, complicatum mantile iſtud ſic omnino vulneri ipſique abdomini vel pectori circumvolvitur, ut non ejus ſolum extrema acicularum beneficio jungantur vel ope fili conſuantur, ſed ipſum quoque mantile, ne forte prolabatur, faſciae ſcapularis extremis firmiter adjungatur: prouti quidem manifeſto liquet ex ipſa faſciae applicatae delineatione *Tab. III. fig.* 1. *litt. B. & C.* Ceterum quare faſcia haec *mantile cum ſcapulari* dici a chirurgis ſoleat, in promptu jam ex hactenus adlatis videtur eſſe ratio.

## LXIX.

*De faſciis ad deligandas venas.*

Littera D. indicat, qualis in brachiis; E. vero, qualis in pedibus debeat eſſe venarum deligatio ſeu vinctura. Qua autem ratione & parari optime & applicari commodiſſime queant iſtius generis faſciae, in tertia inſtitutionis noſtrae chirurgicae parte aliquanto luculentius exponere conſtituimus.

LXX.

*Quo nomine simplicissimi fasciarum ductus veniant.*

Circa fascias simplices illud omnino monendum hic restat, quod scilicet varii possint esse earundem in deligatione tractus: unde varia simul tribui illis ipsis consueverunt nomina. Quodsi enim simplex aliqua uniusque capitis fascia tractu sive ductu propemodum directo laesae corporis parti circumcingitur, ductus isti *annulares*, *orbiculares*, aut *circulares* dici consueverunt. Contra vero si fasciarum simplicium ductus adinstar cochleae cujusdam vel spirae circa laesas corporis partes aequabiliter vel ascendunt vel descendunt; tum *obtusi* (Gallis *Doloires*) ipsi cognominantur, vel etiam *spirales*, passimque in fracturis atque id genus pluribus aliis malis non sine mirifico usu adhibentur. Quoties autem porro istiusmodi corporis membra deliganda offeruntur, quae inaequalia sunt, sive quorum diversa hinc inde crassitudo est, prouti quidem in tibiis e. c. harundemque suris deprehendimus; tum plane singulari artificio opus est, nisi deformes atque laxiores videre velimus fasciarum spiras. Scilicet fascia in extremo pede sive tarso supra malleolos decussatim applicanda, ductibusque, ut vocant, obtusis circum tibias volvenda; ad suras autem simulatque ventum fuit, identidem atque in singulis ferme spiris singulari modo invertenda, quantumque pro re nata sufficit, stringenda est. Quod vero invertendi artificium manibus potius quam verbis demonstrari potest. Conferatur interim *Tab. III. fig.* 1. *litt. F.* Ceterum ex jam dictis haud obscure cognoscitur, quae tandem subsit ratio, quare chirurgis jam jam descripti fasciarum ductus *inversi*, gallice *Renversées*, plerumque vocitentur. Atque istae quidem vulnerum deligationes ita maximam partem comparatae sunt, ut fasciarum spirae sibi ferme sint contiguae. Sed usitata tamen praeter istas alia quoque deligationis ratio est, utpote in qua fasciarum ductus paulo rariores sunt minusque contigui, proindeque *repentes*, gallice *Rempans*, in chirurgorum scholis appellati, sicut in brachio sinistro ejusdem figurae videre est, *litt. G.* Frequentissimus ductuum istiusmodi rariorum & serpentum modo quasi repentium usus est in spleniis & cataplasmatis firmius continendis.

LXXI.

*Ubinam fasciae pars prima applicari, extrema autem firmari debeat.*

Sed ne quis tandem ignoret, quae commodissima atque aptissima istiusmodi fasciarum applicatio sit, observandum praecise illud hic est, scilicet quando brachium deligandum, initium fit duobus vel tribus ductibus circularibus in carpo, ad principium fasciae firmandum, indeque ad cubitum vel humerum, prout morbus requirit, laxis spiris adscendimus. Si vero pes deligandus, tres initio quatuorve ductus fasciae circulares in tarso & metatarso fieri ante debent, quam serpentinis aut laxioribus fasciarum ductibus ad genu, vel, si necessitas id requirit, ad summum femur, aut partem laesam adscendamus, rursumque, ut fieri

fieri quandoque ſolet, deſcendamus. Ceterum neque illud praetermittendum hoc loco eſt, primam ſcilicet faſciarum partem vel in ipſa parte laeſa, ut in plerisque fracturis, vel & prope illam, modo ſcilicet ſupra, modo infra eam, quandoque procul ab ea, prouti nimirum ipſa vulneris indoles hoc vel iſtud requirere videtur, quam commodiſſime applicari: quemadmodum e contrario extremae faſciarum partes vix unquam in loco laeſo, nedum in ipſo vulnere aut fractura, firmandae ſunt, ſed potius in ejusdem parte ſana atque integra, cujus contrectatio frequentior expers dolorum eſt (*a*). Sed iſta quidem ſingula explanatius tradenda ſunt inferius: ſiquidem hoc loco ſumma ſaltem harum rerum capita detegiſſe ſufficere nobis poterit.

## LXXII.

*6. De funibus, vinculis, ligamentis & filis.*

Denique ad neceſſarium deligationis apparatum ſpectare quodammodo videntur *ligamentorum*, *funium*, *vinculorum* & *filorum*, horundemque nunc robuſtiorum & craſſiorum, nunc tenuiorum; vel ex lino, vel cannabi, vel panniculis, vel ſerico, vel ſetis equinis, pro diverſa morborum indole, confectorum varia genera: utpote quorum ampliſſimus in omni curatione chirurgica uſus deprehenditur. Sic enim illis utimur ad oſſa, ſi quae forte fracta, ſedibusque ſuis mota fuerint, extendenda vel reponenda; item ad aegros in lithotomia, kelotomia, atque id genus aliis curationibus difficilioribus vinciendos; deinde ad venas, ſi quae incidendae fuerint, ſtringendas; tum ad arterias in artuum amputatione aliisve vulneribus, ne ſcilicet nimia fiat ſanguinis profuſio, torcularis ope contorquendas; denique ad firmandas in oſſium fracturis ferulas circumpoſitas; tandem ad proceſſus peritonaei cum vaſis ſpermaticis ligandos in teſticulorum extirpatione; poſtremo etiam ad excreſcentias & verrucas ligaturae beneficio tollendas; & ſi quae ſunt alia hujusmodi, quorum & commodior & plenior in ſubſequentibus erit expoſitio.

## LXXIII.

*Arduum eſt chirurgicae artis ſtudium.*

Atque iſta quidem de vera chirurgicae natura praecipuisque chirurgorum virtutibus, officiis atque inſtrumentis hic dicta ſufficiant. Ceterum ex his ipſis evidentiſſime ſimul illud conſtat, non adeo anguſtam, levem aut facilem, ſed *amplam potius atque arduam inprimis artem eſſe chirurgicam.* Neque enim innumera tantum morborum genera, ſed infinita quoque in unoquolibet morborum genere artificia ſunt, quorum genuinam indolem atque naturam explorate perſpectam habere chirurgicae cultores convenit. Ut proinde nemo facile ſine multo judicio, labo-



(*a*) Conf. hic CELSUS Lib. V. cap. XXVI. num. 24.

labore atque ſudore, pertinacique ſtudio excellere in arte chirurgica poſſit. Sed nolim tamen ab ejusdem ſtudiis quenquam propter iſtas difficultates magnopere deterreri: nihil enim eſt, quod, veteri proverbio, *labor improbus vincere nequeat* ac ſuperare. Quin potius ita velim habeant chirurgicae tirones, recolenda hic ſemper animo eſſe priſcorum quorumcunque inſigniterque in hac arte excellentium virorum exempla atque ſtudia. Enimvero tantum abeſt, ut, quibus veteres chirurgicae profeſſores uſi fuerunt, opportunitatum quicquam denegatum nobis ſuſpicemur, praeſertim ſi peritis & fidis utamur praeceptoribus, ut potius quamplurima & inſtrumenta & artificia, praeter alia hujus generis praeſidia priſcis ignorata, eaque longe praeſtantiora, nobis nunc in promtu eſſe credamus, quorum beneficio vel excellentiſſimos etiam chirurgos antiquos, dummodo ſolertia eosdem aequaverimus, ſuperare quam facillime poſſimus.

## LXXIV.

*Interim tamen quammaxime neceſſarium.*

Et vero tametſi vel maxime difficilis atque ardua chirurgica eſſet, tamen, quum in aeſtimandis atque eligendis artibus ſive ſcientiis non quam arduae, ſed quam praeſtantes illae ſint, disquiri maxime debeat; tantum profecto abeſt, ut a chirurgicae ſtudio generoſiores juvenum mentes absterreri poſſint, ut potius propter ſummam ejus & utilitatem & neceſſitatem ad illud ipſum ſuſcipiendum debeant eſſe tanto promtiores. Quam enim ſalutaris atque ad ipſam hominis vitam ſervandam ſaepiſſime neceſſaria ſit chirurgica, id quidem non ex iis ſolum, quae ſtatim ab initio hujus noſtrae introductionis hanc in rem diſputavimus, ſed inde quoque inprimis manifeſtum videtur, quod ipſis quoque medicis in quamplurium periculoſiſſimorum graviſſimorumque morborum, & quidem non ſolum externorum, (ad quos tantum nonnulli chirurgiam inepte reſtringunt,) verum etiam interiorum curationibus, quibus medicamenta & diaeta neutiquam ſufficiunt, ut in ſuffuſione, calculo, empyemate, hydrope, urina ſuppreſſa, partu difficili aliisque innumeris, quaſi ad ſacram aliquam anchoram, ſic ad chirurgicam, ipſo Hippocrate judice (*a*), quam ſaepiſſime confugiendum ſit. Quemadmodum in argutiſſimis medicinae irriſoribus & cavillatoribus pauci atque adeo pauciſſimi fuerunt, qui cum reliqua medicina chirurgiam abjicere aut inutilem proclamare ſuſtinuerint. Impudentiſſimus enim imo & ſtultiſſimus merito ſuo judicaretur, qui levem atque inanem iſtiusmodi artem pronun-

(*a*) Sect. VIII. aphor. 6. *quae medicamenta non ſanant, ferrum ſanat: quae ferrum non ſanat, ignis ſanat.*

nunciaret, cujus adjumento vel gravissima etiam humani corporis mala, vulnera scilicet, eorumque profusiones periculosae sanguinis, ossium fracturae aut luxationes, vesicae calculi, urina suppressa, atque innumera alia, praesertim si ipse eis affligeretur, promptissime aut tolluntur aut minimum levantur.

## LXXV.

*Chirurgica certissima medicinae pars est.*

Quod ipsum ne quis forsan magnopere miretur, observandum omnino hic illud videtur, *nullam medicinae partem certam magis atque evidentem esse chirurgica.* Est enim, ut verissime CELSUS quondam statuit (*a*), *effectus ejusdem inter omnes medicinae partes evidentissimus. Siquidem*, ut idem pergit, *in morbis quum multum fortuna conferat, eademque saepe salutaria, saepe vana sint; potest dubitari, secunda valetudo medicinae, an corporis beneficio contigerit.* (Saepius enim sine medicamentis redditur sanitas.) *At in ea parte, quae manu curat, evidens est, omnem profectum hinc plurimum trahere*, chirurgique proin artificiis maxima ex parte acceptum referri debere. Quicquid enim in sistendis vulnerum majorum arteriarum haemorrhagiis, in tumoribus atque excrescentiis tollendis, herniis curandis, calculis exscindendis, suffusionibus acu sanandis, urina suppressa educenda, in partu difficili, infantibus in utero male positis invertendis indeque extrahendis, fracturis sanandis, ossibus sede sua motis reponendis, aliisque similibus malis tollendis efficimus, illud ipsum manu potissimum atque evidentissime efficimus.

## LXXVI.

*Denique chirurgicae tirones ad solertiam excitantur.*

His ita jam, quasi praeparationis loco, praemissis, non possumus, quin singulos chirurgicae cultores iterum iterumque moneamus, ne illotis, quod dici solet, manibus nobilissimam praestantissimamque istam medendi scientiam aggrediantur, vel satis etiam sapere sibimet videantur, simulatque vel barbam tondendi, vel emplastra conficiendi atque applicandi, vel venas denique incidendi artem quadantenus calluerint. Sciant enim, pertinacissimo plane studio, atque labore non minus quam ingenio illis utique opus esse, qui commissam sibi corporis humani salutem recte laudabiliterque curare voluerint. Nos autem, ne qua forte istarum rerum, quae ad perfectam chirurgi laudem spectant, omisisse quidpiam videamur, non vegetas modo corporis vires, sed ejusmodi quoque animi constantiam salutaris hujus artis candidatis exoptamus, ut nullo nec foetore

tore

(*a*) Vid. Lib. VII. praefat. it. HIPPOCRATES de arte V.

tore, nec ſanguine, nec pure, neque aliis id genus moleſtiis, in curatione morborum paſſim obviis, graviter moveantur aut perturbentur; ſed ita potius exiſtiment, frequenti exercitatione conſuetudinem fieri facile quaſi alteram naturam, ſanguinemque aliasque ſordes aqua abſtergi poſſe; chirurgum autem quidvis potius admittere debere, quam aegrotantium ſaluti non ſuccurrere. Nam tunc demum ſuo ſatisfecit officio, ſuamque liberavit conſcientiam, quando omnia fecit, nihilque eorum omiſit, quae aegro ſanando utilia & neceſſaria eſſe perſpexit.

INSTI-

# INSTITUTIONUM CHIRURGICARUM

Partis Primae,

de

*quinque generibus noxarum corporis,*

Liber Primus,

de

# VULNERIBUS.

# INSTITUTIONUM CHIRURGICARUM

Partis Primae,

de

*quinque generibus noxarum corporis,*

Liber Primus,

de

# VULNERIBUS.

---

## CAPUT I.

De

*Vulneribus universim spectatis.*

I.

*Vulnus quid sit expenditur.*

QUod institutionis hujus nostrae chirurgicae primordia a vulnerum disquisitione capere sustinuerimus, id binis potissimum de caussis fecisse nobis videmur: non enim frequentissima solum in malis corporum externis vulnera sunt, sed & quam maxime facilis illorum in scholis chirurgicis consideratio. Quae proin recte instituta reliquis plerisque omnibus chirurgicae doctrinis & facilius & plenius percipiendis mirum quantum inservire consuevit. *Vulnus* autem quid sit, ne vel imperitissimi quidem nesciunt; interim describi illud ipsum plerumque solet, quod sit *violenta atque extrinsecus ab instrumentis facta continuarum harundemque mollium corporis partium solutio.* Qui latius aliquanto vocem istam finiunt, *quamcunque laesionem corporis externam, a quacunque caussa factam, vulnus appellant.* Sic enim capitis e. c. pectoris atque abdominis percussiones, non disruptis licet partibus exterioribus factas, in numerum vulnerum quidam referunt; quemadmodum facile patebit ex iis, quae de vulneribus lethalibus infra differemus.

II.

*Quotuplex vulnus sit pro ratione instrumenti.*

Neque porro etiam desunt alii, qui nihil quidquam pro vulnere habent, nisi istiusmodi partium corporis resolutiones, quae instrumentorum paulo acutiorum, gladii puta, cultrive beneficio factae fuerunt: quum tamen ex jam dictis facile constet, illas quoque membrorum laesiones violentas pro vulneribus commode satis haberi posse, quae per instrumenta, quamlibet retusa, fieri consueverunt. Spectant huc ea inprimis vulnera, quae per glandes vel globulos plumbeos, lapidis aut fustis ictum, vel per lapsum etiam inferuntur. Itaque *duplex* omnino constitui potest *vulnerum species*; utpote quorum alia *per instrumenta acuta*, alia vero *per retusa* infliguntur.

III.

*In quibusnam partibus vulnera fiant.*

Ex hactenus adductis facile simul illud liquet, nempe vulnera utplurimum inferri *mollioribus corporis humani partibus;* cujusmodi sunt cutis, adeps, musculi vel caro, ligamenta, venae atque arteriae, nervi item & si quae alia sunt ex iisdem composita, viscera scilicet atque intestina. Tametsi neque ipsas etiam *solidiores corporis partes* sive *ossa* penitus excludere hic debeamus: siquidem haud rarae sunt ossium per instrumenta paulo acutiora factae laesiones. Ut adeo pro ipso etiam partium laesarum discrimine duplex vulnerum constitui queat classis: siquidem alia *mollium partium;* alio vero *ossium vulnera* denominari possunt.

IV.

*Vulnerum caussae quaenam sint.*

Quod ad *vulnerum caussas* attinet, referri huc inprimis merentur *instrumenta* pleraque omnia, sive jam acuta sint, sive obtusa, dummodo ita fuerint comparata, ut per violentam atque extrinsecus factam eorundem applicationem in jam dictis continuis iisdemque mollioribus praesertim corporis partibus solutio quaedam fieri possit. Quoties enim istiusmodi laesio sive solutio ab interiori aliqua caussa provenit, non tam vulnus, quam potius *abscessum* sive *ulcus* eandem vocamus. Contra vero duriores corporis partes, sive ossa, ubi vel lapsu vel ictu quodam vehementiori instrumenti obtusi diffringuntur, tum ipsae laesiones *fracturae* sive *ossa fracta* dici proprio nomine consueverunt.

V.

*Vulnerum effectus quales sint.*

*Vulnerum effectus*, praeter ipsam partium mollium dissolutionem, *sanguinis* plerumque *profusio* est. Quanquam alia etiam subindeque graviora supervenire his ipsis solent mala. Fieri enim vix ac ne vix quidem potest, quin per istiusmodi membrorum dissolutionem naturales ipsorum actiones atque usus vel impediantur, vel & prorsus quandoque tollantur, pro leviori scilicet graviorique partium laesione, itemque pro diversis earundem usibus. Etenim quo plures quoque magis necessarii sunt membrorum usus, hoc magis etiam gravia & perniciosa solent

ſolent eſſe, quae ipſorum laeſionem ſubſequuntur mala. Quod ipſum hoc principium usque adeo late ſemper patet, ut ipſa quoque vulnerum, ſanabilia ſint an lethalia, ex eodem petenda ſit dijudicatio. Igitur quo quis plenius atque accuratius ſingulorum corporis membrorum nativam indolem, uſum, inque ipſa vita ſervanda neceſſitatem in anatomicorum ſcholis explorare ſtuduit, hoc magis quoque poſtmodum in vulneris cujuscunque indole, periculo & lethalitate dijudicandis lynceus eſſe poterit.

VI.

*Potiores vulnerum ſpecies quaedam recenſentur.*

Ceterum ex iis, quae de variis vulnerum ſedibus & cauſſis hactenus diſputavimus, manifeſto conſequitur, multifaria utique vulnerum deprehendi genera. Namque alia *pungendo*, alia *caedendo*, alia denique *per ictum* inferuntur. Alia prorſus *inſanabilia* ſive lethalia ſunt, alia vero *ſanabilia*. Alia *inſtrumentis acutis*, alia *retuſis* fiunt: cujusmodi ea quoque ſunt, quae per globulos e ſclopetis ejaculatos, per ictum lapſumve infliguntur, proprioque nomine *contuſiones* chirurgis appellantur. Figuram ubi ſpectes, vulnera alia lineae modo *recta* ſunt, alia vero *curva*, *transverſa* vel *obliqua*. Ipſas autem ſedes ubi reſpexeris, vulnera alia *capitis* ſunt, alia *colli*, alia *pectoris*, alia *abdominis*, horundemque alia *interna*, alia *externa*. Denique diverſum laeſionis modum ſi conſideraveris, hinc quoque diverſa reſultant vulnerum genera: in quibusdam enim vulneribus *infixum aliquid* remanet, globulus e. c. plumbeus, veſtimenti aliquod fruſtulum, feſtuca, portiunculae quaedam vitri, aut glandis igniariae (*Grenade* Galli dicunt) mucrones item gladiorum atque telorum; in aliis vero harum rerum nihil quicquam deliteſcit. Nonnunquam adjunctae vulneribus quoque ſunt *oſſium laeſiones*; prout quidem ſemper fere obſervamus in vulneribus capitis, nec non iis, quae per glandes plumbeas illata fuerunt. Sunt & vulnera quaedam *venenata*, venenatis ſcilicet inſtrumentis facta: quibus annumerari jure ſuo debent animalium horumque cumprimis rabidorum & ſerpentum morſus; ſiquidem hi ſemper virus aliquod habent. Quin & referri quoque huc, nonnullorum judicio, promerentur vulnera, per inſtrumentum aliquod cupreum argenteumve inflicta. Quorum virus, ſi quid forſan adeſt, tribuendum videtur vitriolo, his ipſis metallis admixto.

VII.

*Vulnerum leviorum phaenomena quaenam ſint.*

In *vulneribus* mollium corporis partium *levioribus*, hoc eſt, in quibus nec venae, nec arteriae, nec nervi, nec tendines grandiores laeduntur, fere ſubſequentes occurrunt *obſervationes*: Scilicet initio ipſum vulnus quaſi rubicunda quaedam linea viſui noſtro ſeſe offert, ex qua protinus dilatata ſanguis profluit, nunc quidem parcior, nunc vero copioſior, pro ipſa nimirum vulneris vaſculorumque ſanguiferorum praeciſorum diverſa magnitudine, aut copia. Quo curſu ſanguinis ali-

quantiſper continuato, ſanguis dein per ſe conquieſcit, ſenſimque in vulnere concretus quandam quaſi cruſtam eidem inducit. Dehinc vulneris orae paulatim rubeſcunt atque intumeſcunt, doloribus ſimul atque inflammatione mox ſequentibus. Aliquanto grandius ubi fuerit vulnus, *febris*, hoc eſt, calor per totum corpus, concitatiorque arteriarum pulſus, nunquam fere non ſuperveniunt. Tertio vel quarto die, nunc quidem citius, nunc vero tardius, humor quidam ſubalbidus, glutinoſus atque oleo albo haud diſſimilis, quem *pus* vel *materiam* dicere chirurgi ſolent, conſpicitur. Quo facto rubor iſte vulneris, tumor item, dolores atque inflammatio una cum ipſa febri vel penitus mox evaneſcunt, vel ſaltem imminui ſenſim occipiunt. Atque iſta quidem ſingula ſaneſcentis jam vulneris ſigna ſunt: ſiquidem ſub dicta jam materia ex praeciſis paſſim venulis atque arteriolis nova caro ſuccreſcit, quae paulatim adimpleto vulnere in ſumma parte areſcit, tandemque cicatricula quadam ipſum vulnus glutinat.

VIII.

*Vulnerum periculoſorum obſervationes quales ſint.*

Contra vero in *vulneribus vehementioribus*, h. e. in quibus vel *vena* vel & *arteria* quaedam *grandior* praeciſa fuit aut colliſa, usque adeo vehemens oriri utplurimum ſolet *ſanguinis profluvium*, ut vulnerati mirum quantum ſtatim ſentiant virium defatigationem, animo linquantur, quin etiam, ſicubi intus aliquid ejusmodi laeſum fuerit, aut etiam extus majores arteriae vulneratae, protinus emoriantur. Tametſi autem paulo minus periculoſae videntur, quae in exterioribus corporis partibus fieri ſolent, venarum atque arteriarum iſtiusmodi laeſiones, ſi nonnullas excipias, ſiquidem in his longe facilius ſupprimi ſanguis queat; caveri tamen vix ac ne vix quidem poteſt, quo minus illae corporis partes, quae praeciſis ejusmodi arteriis ſubjacent, omneque nutrimentum ſuum ab iisdem accipiunt, ſenſim contabeſcant, putreſcant, quin & interdum gangraena & ſphacelo penitus abſumantur. Quemadmodum ſemper fere contingit, ubi arteriae brachialis aut cruralis trunci diſſecti forte ſunt vel disrupti.

IX.

*Quid fieri ſoleat in venis atque arteriis ex parte ſolum praeciſis.*

Haec de venis atque arteriis majoribus prorſus diſſectis: exponendum nunc porro etiam eſt, quae in iisdem ex parte ſolum disruptis uſu evenire ſoleant. Nempe quoties *vaſcula* hujusmodi *ampliora ex parte ſolum inciſa* ſunt, fibrae praeciſae ſingulae protinus ſeſe verſus extrema contrahunt, ipſasque proin vulneris oras ita diducunt, ut ſanguis inde profluens difficulter admodum ſupprimi queat; vel, ſicubi ſuppreſſus etiam aliquantiſper fuerit, identidem tamen atque opinione citius curſu quodam violento iterum inde prorumpat; vel ſaltem periculoſum valde tumorem, *aneuriſma* Graeci vocant, in dicto arteriarum vulnere moveat. Quod ipſum etiam fieri non raro ſolet, quoties exterior

rior quaedam arteriae tunica laesa fuit. Hic enim tantum abest, ut tunica interior, licet illaesa sit, vehementiorem sanguinis pulsum impune sustineat, ut potius in quandam quasi sacculi formam paulatim dilatata quamplurimis iisdemque gravissimis malis praebeat ansam: prouti quidem in altera institutionis nostrae chirurgicae parte prolixius docebimus.

X.

*Quid usu veniat praecisis nervis.*

Quoties *nervus aliquis praecisus* fuit, rigidum protinus, amissoque sensu tabidum redditur illud membrum, in quod nervus ille discissus extenditur. Ut adeo mirum non sit, statim exspirare illos, quibus nervi ad cor septumque transversum transeuntes disrumpuntur. Periculosum quoque vulnus est, ubi nervus aliquis non nisi ex parte fuerit incisus. Quicquid enim in fibrillis laesum est, retrahitur, contra vero quicquid integrum in illis est, nimium quantum distenditur: unde fieri haud potest, quin acutissimi dolores & spasmi, convulsiones item, inflammationes & gangraena, quin & ipsius quandoque mortis periculum suboriantur.

XI.

*Quid fiat post tendinis alicujus laesionem.*

Si quis *tendo* forte *laesus aut praecisus* est, tum pars illa, ad quam is pertinet, mobilitatem suam amittit. Sicubi vero idem non nisi aliqua ex parte tantum laesus vel incisus est, eadem fere, quae in nervis paululum incisis usu plerumque veniunt. In interiorum denique partium laesionibus quae contingere soleant, id quidem luculentius constabit ex iis, quae de vulnerum diagnosi atque prognosi mox differemus.

XII.

*Circa vulnerum diagnosin quid universe notandum sit.*

Ad vulnerum diagnosin sive cognitionem quod attinet, promta plerumque eadem esse solet atque facilis; quantum enim aut quale vulnus aliquod sit, nudo plerumque conspectu dignoscitur. Sunt interim casus quidam non usque adeo insolentes, ubi, quae vera vulnerum indoles sit, aliquanto difficilius cognoscitur. Quo igitur promtius atque felicius explorari queat, altumne sit, an tenue vulnus aliquod; laesaene sint partes quaedam interiores, nec ne; id sibi datum inprimis esse chirurgi sciant, ut, simulatque ad vulneratum accesserunt, sanguinem proruentem spongia quadam ex vino calido vel ex aqua etiam expressa detergant, ipsumque vulneris fundum interiorem curiose circumspiciant. Quoties vero sanguinis ex vulnere cursus vehementior est, quam ut ejusmodi absterſione facta supprimi queat, deligandum protinus solertissime ipsum vulnus est, ejusdemque exploratio tantisper differenda, dum sanguis penitus conquieverit.

XIII.

*Quaenam ex abditis corporis parti-*

Simulatque jam constiterit, aliquanto profundius vulnus aliquod obvium esse, explorandum statim ulterius est, laesaene tantummodo fuerint

*bus laesae sint, conjectandum est ex* fuerint partes pingues & carnosae, an vero simul arteriae quaedam grandiores partesque interiores. Cujus quidem explorationis varia admodum solent esse praesidia. Primo omnium loco in auxilium adhibenda hic est *rerum anatomicarum scientia*; utpote quae docet, quaenam & quales arteriae, quinam & quales nervi ac tendines, quae denique & qualia viscera vel intestina in laesis corporis regionibus sive partibus delitescant, quae laedi forte simul potuerint. Sed circumspicienda quoque dein sedulo semper est *vulnerati in ipsa laesione positura*; utrum scilicet erectus idem steterit, an supinus jacuerit; pronusne an resupinus inclinaverit; conjici enim ex his non sine veritatis specie potest, quas partes & quousque instrumentum aliquod transierit. Hinc attendendum simul etiam est, *quonam corporis situ, quo item modo, qua denique violentia is, qui laesit, vulneratum exceperit.* Quo enim major in laesione adhibita violentia fuit, hoc profundius etiam atque grandius sit necesse est ipsum vulnus. Neque vero praetermittenda hic est *ipsius instrumenti*, gladii nempe, cultellive, quorum adjumento vulnus illatum fuit, *consideratio*: siquidem vel ipsa illorum magnitudo atque adhaerescens etiam cruor haud raro demonstrant, quanta sit facti vulneris profunditas.

*1. Anatomia,*

*2. Positura vulnerati,*

*3. Positura & vi vulnerantis,*

*4. Instrumento, per quod laesio facta fuit,*

XIV.

*5. Ex turbata membrorum actione.*

Denique nihil fere est, cujus adjumento vera vulneris grandioris indoles promtius explorari queat, quam impeditae vel turbatae singulorum membrorum actiones. Quoties enim v. c. in praecordiorum laesionibus spiritus rarus ac difficilis, vel cum sono etiam spumanteque sanguine fertur, intermixtis subinde singultibus atque angoribus, conjici hinc non sine ratione solet, aut *septum transversum* percussum, aut *pulmones vulneratos* esse. Sic ubi chylus ex abdominis vulnere quodam effluit, indicio illud est, aut *ventriculum*, aut *intestina tenuia*, aut denique ipsa vasa lactea vulnerata esse. Stercus autem ubi ex vulneribus excernitur, manifesto inde colligitur, icta jam esse *intestina crassiora.* Pari ratione cruor biliosus laesam *jecinoris* aut *vesiculae bilis* partem aliquam significat. Porro si urina ex vulnere descendit, *vesicae* vel *ureterum* vulnus aliquod subest: quemadmodum urina cruenta percussorum *renum* vel & *vesicae* vulneratae indicium esse consuevit. *Vomitus cruentus* utplurimum testari solet de percussi *stomachi* vulnere. Quoties vero cunque vehementior aliqua sanguinis profusio accidit, grandiora quaedam vasa sanguifera laesa sint oportet. *Dolores* aut *convulsiones* vulneribus ubi superveniunt, tum vel nervi quidam praecisi sunt, vel etiam naturae inimicum quidpiam intus in ipso vulnere haeret conditum. Quoties post factam capitis laesionem sensus obtunduntur, ipsa mens labitur delirioque vexatur, etiam atque etiam verendum est, ne ipsum cerebrum paulo vehementius fuerit percussum. Tandem ubi spiritus difficulter trahitur, anxietates praecordiorum & singultus adsunt, diaphragma laesum indicant.

XV.

XV.

Ceterum quae de vulnerum diagnosi vel exploratione hactenus (N. XII. seqq.) exposuimus, ita maximam partem comparata sunt, ut ipsam quoque *vulnerum prognosin*, vel eventus illorum dijudicationem promtam reddant propeque admirabilem. His enim tanquam principiis solertius expensis, dignosci haud difficulter poterit, sitne periculosum vulnus aliquod, an tolerabile; possitne servari vulneratus; an emori debeat; atque, ubi servari forsan idem potest, sitne celeris, an lenta; facilis, an difficilis; perfecta, an imperfecta curatio speranda. Attamen in universum hic notandum, quod *vulnera leviora* facilius curentur gravioribus: *facilius in sanis & junioribus*, quam in senibus & iis, qui pravo sunt corporis habitu, ut speciatim sunt hydropici, tabidi, scorbutici aut lue venerea laborantes; *facilius etiam aere temperato*, quam nimis frigido aut calido; facilius denique etiam in *locis temperatis & sanis*, quam in aere impuro & intemperato. Praeterea major spes curationis est, ubi graviora desunt incommoda, ut nimia sanguinis profusio, nimius tumor, vehementes dolores; aut convulsiones, magna inflammatio aut febris, quam ubi haec adsunt. Interea tamen *Hippocrates* recte jam notavit (a) *quod si magnis & pravis existentibus vulneribus tumores non appareant, magnum malum id indicat*: id quod *Celsus* adhuc elegantius exponit, quando dicit (b) *nimis intumescere vulnus, periculosum; nihil vero intumescere periculosissimum est. Illud indicium magnae inflammationis, hoc emortui est corporis.* Hinc tumores mediocres optimi sunt.

*De vulnerum prognosi differitur.*

XVI.

Sed disquirendum nunc jam illud inprimis hic est, quaenam *vulnera sanabilia* sint, quaeque *insanabilia*. Cujus quaestionis justa resolutio sicuti difficilis admodum atque ardua censenda, ita mirum quantum utilis etiam esse solet ac necessaria Medico & Chirurgo. Praeterquam enim quod divina lex gravissimam in homicidarum caput poenam statuerit; maximi sane interest, laedentem capite plectas, an dimittas; innocentem damnes, an liberum pronuncies. Ut adeo non de nihilo sit, quod in impeditis ejusmodi casibus, lustrandisque occisorum hominum cadaveribus in consilium advocari a justitiae sacerdotibus medici atque chirurgi perspicaciores consueverint. Nos autem ut nostrum chirurgicae candidatum ad ejusmodi quaestiones & promtius & felicius expediendas digne praeparemus atque instituamus, explanatius singula declarabimus: atque ita quidem, ut triplex admodum vulnerum genus constituendum censeamus. Siquidem alia vulnera 1) *prorsus insanabilia*, hoc est, absolute & simpliciter lethalia sunt; alia 2) *per se*

*Institutum auctoris de vulnerum sanabilium atque insanabilium dijudicatione declaratur.*

 sive

(a) Hippocr. Aphor. 66. sect. V.
(b) Lib. V. cap. 26.

ſive ſua natura ſunt lethalia; quae tamen ſaepe adhuc curantur; alia denique 3) *per accidens* tantum ſive per errorem lethalia fiunt, quae ſua natura lethalia non ſunt, ſed utplurimum ſanantur.

XVII.

*I. Quaenam vulnera prorſus inſanabilia ſint.*

*1. Ea, in quibus nimia ſanguinis fit profuſio.*

Scilicet *prorſus inſanabilia* ſive abſolute lethalia dicimus ejusmodi *vulnera, quae nulla mortalium neque arte, neque induſtria curari unquam poſſunt.* Sic enim inſanabilia jure merito cenſentur ea vulnera, quae propter nimis violentam ſanguinis profuſionem, quae cohiberi nequit, opinione citius vulneratum exhauriunt. Pertinent huc ea potiſſimum vulnera, quae in ipſos cordis ventriculos ſive auriculas penetrant: nec non ea quoque viſcerum omnium vulnera, quibus vel grandiora vaſa laeſa ſunt, vel nimium ſanguinis profluvium excitatum. Cujusmodi quidem eſſe ſolent graviora pulmonis, jecinoris, lienis, renum, ventriculi, inteſtinorum, meſenterii, pancreatis, uteri, arteriae magnae, iliacae, coeliacae, renalis, meſentericae, carotidum, maxime ſi circa principium facta fuerit percuſſio, ſubclaviae, vertebralis item vel cervicalis, venae cavae, iliacae, jugularis internae, vertebralis, renalis, meſentericae, venae portae, aliarumque venarum intus conditarum aliquanto majorum, quibus diſſectis multus ſanguis erumpit, ejusque fluxus ſiſti nequit. Quod autem iſthaec vulnera ſingula ad inſanabilium claſſem retulerim, id quidem jure feciſſe mihi videor, quia neque medicamentis adſtringentibus, neque ligando vaſa laeſa, neque adurendo iisdem ſuccurri ſanguinisque curſus coërceri hic poteſt: adeoque etiam non eſt in artis aut chirurgi poteſtate, ut ejusmodi vulnerati ſerventur.

XVIII.

*2. Quae cordis cum cerebro nexum tollunt.*

Hactenus enumeratis vulneribus haud abſimilia ea ſunt, *quae ſpirituum animalium ex cerebro tranſitum ad cor impediunt vel omnino tollunt.* Cujusmodi ſunt vulnera cerebelli, medullae oblongatae, quin & cerebri plagae graviores quaecunque. Praeterea in praecipiti res eſt, ſicubi venulae atque arteriolae ſub cranio deliteſcentes percutiuntur, ex quibus ſanguis profluens in interiores cerebri ſinus deſcendit, & vel molliſſimas illas cerebri partes comprimit, ipſasque proin ſanguinis ac ſpirituum vias obſtruit; vel putrefactus etiam ipſum ſimul cerebrum corrumpit, inprimis ſi per foramen terebrae ſubſidio in calvaria factum educi nequit: ut ex. gr. quando in fundo cranii, vel in ipſis ſinubus cerebri deliteſcit. Nec minus etiam illorum ſalus periclitatur, quibus *nervi ad cor tendentes*, cujusmodi par vagum & intercoſtale ſunt, aut laeduntur, aut prorſus etiam praeciduntur. Siquidem iis disruptis ac percuſſis, nihil omnino eſt, unde vel ſpiritum vel motum quendam cor hominis exſpectare queat, quo ipſo autem neceſſario homini moriendum eſt.

XIX.

XIX.

Sed referri deinde in hunc quoque censum possunt ejusmodi *vulnera* singula, *quae ipsam spirandi facultatem* penitus auferunt. Hac enim ablata, certissima subest vitae desperatio. Itaque graviter admodum periclitantur, quibus aspera arteria prorsus discissa est: namque ubi ex parte solum percussa eadem fuerit, glutinari subinde rursus potest, si nimirum prudentior chirurgus aliquis accesserit. Cujusmodi quidem curationis & propriae & alienae (*a*) in promtu mihi sunt observationes. Quin spectant huc etiam istae praesertim plagae, quibus bronchia, asperaeve arteriae rami, utrumque praecordiorum latus, mediastinum item ac transversum septum, inprimis autem media sive tendinea ejusdem pars forte percutiuntur.

*3. Quae spirandi facultatem auferunt.*

XX.

Neque minus autem insanabilibus accenseri merentur istiusmodi vulnera, *quae chyli ex ventriculo atque intestinis transitum ad cor evertunt*, ut sunt vulnera ventriculi, intestinorum, chyli receptaculi, ductus thoracici, vasorum lacteorum majorum: quibus annumerari adhuc potest gula sive oesophagus, si quando magnum aliquod vulnus accepit. Tametsi enim non adeo subita mors in ejusmodi laesionibus insequatur; tamen qui sic vulnerati sunt, propter succi nutritivi defectum sensim & quasi sine sensu contabescunt, nimirumque dein debilitati penitus conficiuntur.

*4. Quae chyli ad cor viam disturbant.*

XXI.

Denique haud omittenda quoque hic sunt ejusmodi *vulnera*, *quae partibus interioribus membranaceis humoremque continentibus*, bilis puta, vel urinae vesicis, ventriculo, intestinis, chyli receptaculo, venisque lacteis *infliguntur*. Praeterquam enim, quod ab iis humoribus in ipsum abdomen continuo destillantibus nullumque exitum invenientibus, corrodi facillime queant partes internae, ipsae illae membranulae ita plerumque tenues atque subtiles, ut difficulter admodum glutinari soleant; maxime quum nulla iis applicari medicamenta extrinsecus possint. Etiamsi autem non omnino desint, qui ex ejusmodi vulneribus levioribus convalescant, tamen quando & rarior & fortuita potius quam ab arte chirurgi profecta ipsorum curatio videtur, egomet sane facere aliter haud potui, quam ut insanabilibus eadem adjungerem. Parum enim bene, meo quidem judicio, quin imo pessime prorsus conscientiae suae consulunt, qui, ut interfectorem in libertatem vindicent, non solum sanabilia, sed & levia pronunciare istiusmodi vulnera sustinent; quum tamen nulla chirurgi aut vulnerati neque aberratio, neque negligentia, sed ipsa potius sors sua vulneratum interemit.

*5. Quae humores in abdominis sinus continuo deferunt.*

G 2 XXII.

(*a*) Vid. Bohnius *de vulner. renunc. pag.* 21. licet ipsemet hujusmodi vulnera ad insanabilium classem referat.

XXII.

*II. Vulnera per se lethalia quaenam sint.*

De vulneribus prorſus inſanabilibus hactenus diſſeruimus: progrediendum nunc eſt ad ea, quae *per ſe & ſibi relicta lethalia* haud inepte diceres. *Per ſe* autem *& ſibi relicta lethalia vulnera* dum nominamus, ea intelligimus, *quae ſua natura praeſentiſſimam mortem afferunt*, niſi opportunum & citum peritioris alicujus chirurgi auxilium acceſſerit; quae vero, licet periculoſa, curari tamen a bono chirurgo poſſunt, ſi in tempore adveniat; qualiter fieri utplurimum ſolet in grandioribus illis, ſed externis venis atque arteriis: utpote quibus, vel apte deligando, vel medicamenta adſtringentia injiciendo, vel ligando, vel adurendo etiam ſuccurrere chirurgus valet. Spectant huc ea potiſſimum vulnera, quae fieri ſolent in arteria brachiali vel crurali; niſi tamen ipſi trunco corporis nimium fuerint vicina. Ejusdem fere generis vulnera ſunt, quae arteriis cubitalibus ac tibialibus inferuntur; ramis item arteriae carotidis externae ac temporalis, ſiquidem non defuerit peritior aliquis chirurgus, qui aptis remediis & artificiis vehementiori ſanguinis profluvio protinus occurrat, antequam jam vulneratus nimiam ſanguinis copiam amiſit. Denique his vulneribus accenſeri jure merito poſſunt *jugularium*, aliarumque his non abſimilium venarum atque arteriarum in partibus externis non nimis graves percuſſiones. Graviores enim ubi fuerint, tum ad primam, quae vulnerum inſanabilium eſt, claſſem referri eaedem non ſine ratione poſſunt: ſiquidem in his caſibus vulnerati nimia ſanguinis profuſione ante plerumque exhauriuntur, quam chirurgus aliquis advocari aut ſuccurrere queat (a).

XXIII.

*III. Vulnera per accidens lethalia quaenam ſint.*

*Vulnera caſu ſive per accidens lethalia* proprie dicimus ea, *quae in ſe ſpectata ita parum quidem periculoſa ſunt, ut curari alias ſemper fere ſoleant; ſed propter alias quasdem res aut errores, vel ex vulnerati vel ex chirurgi culpa ſupervenientes lethifera effici poſſunt.* Pertinent huc 1) *iſtiusmodi vulnera, quae a chirurgo, licet potuiſſent, tamen non ſatis purgata ſunt:* veluti quum praeter naturam quidpiam, quod extrahi tamen debebat ac poterat, chirurgorum negligentia inibi relictum inflammationes, haemorrhagias, aut convulſiones atque ipſam denique mortem afferat. Sic niſi chirurgus ex abdominis atque pectoris vulneribus ſanguinem concretum ſummo, quoad fieri poteſt, ſtudio eduxerit, fieri aliter propemodum haud poteſt, quam ut relictus inibi ſanguis putreſcat, corruptisque ſimul aliis interioribus corporis partibus non vulneratis, praeſentiſſimo mortis periculo vulneratum exponat (b). Igitur cavendum hic ſolicite ſemper eſt,

(a) De hac diſtinctione ac diviſione eleganter *Bohnius* de Vulner. Renunc. Cap. II.

(b) Sunt tamen caſus quidam, ubi chirurgorum in educendo ſanguine ſtudium omne fruſtaneum aut impoſſibile eſt, atque chirurgo culpa neglectae purgationis tribui

est, ne vulneris ejusmodi orae prius glutinentur, quam collectus in ventris cavitate sanguis penitus, si fieri potest, effluxisse deprehendatur, spirandi facilitate pristinorumque malorum remissione indicibus (*a*). Ceterum si quae intus praecisa majora sanguinis vasa sunt, tunc ipsa quoque vulneris purgatio omnis frustranea est: siquidem nimia sanguinis profusio sensim sensimque vulneratum exhaurire atque extinguere solet. Sic per accidens lethalia porro quoque 2) *sunt ejusmodi vulnera, quae non satis leniter ac mite a chirurgis vel explorantur, vel tractantur.* Si

 qua

tribui jure nequit, sed vulnus potius, quia a cruore purgari non potuit, lethale merito pronunciandum. Exempli loco sit casus sequens. An. 1725. quidam gladio vulnerabatur. Gladius spatio pollicis transversi sub papilla dextra, inter quintam & sextam costam intrabat & per diaphragma in ventrem descendebat. Tametsi vero ab initio per dies tres multum sanguinis e vulnere profluebat, atque etiam chirurgus nihil non tentabat pro vulnere purgando ac vulnerato servando, tamen sanguis ex abdomine per vulnus in pectore educi non poterat, atque aeger, licet per aliquot dies satis commode viveret, octavo tamen post inflictum vulnus die intermoriebatur. Inciso deinde ejus corpore, sub jecore, ubi ventriculo accumbit, duo circiter manipuli cruoris concreti inveniebantur, atque etiam notabilis adhuc ejus portio & superiori & posteriori ventriculi parti & concavae hepatis regioni tam firmiter adhaerebat, ut vix digitis inde separari potuerit. Absterso hoc cruore primo vulnus pollicem latum, quod medium & integrum hepar perforabat, conspiciebatur, & in hepate multi venae portae & venae cavae rami dissecti reperiebantur. Deinde & vulnus ejusdem amplitudinis in septi transversi parte musculosa, ubi sextae costae adhaeret, se ostendebat, atque etiam in inferiori abdominis regione duae circiter cruoris unciae haerebant; nihil vero cruoris in pectoris cavo, nihilque aliud laesum deprehendebatur. Ego hoc vulnus ob gravem diaphragmatis & hepatis laesionem & quammaxime ob magnam cruoris concreti in abdominis cavo haerentis copiam, quem chirurgus nulla ratione ejicere poterat, lethale pronunciavi. Attamen satis mirari nequeo, fuisse aliquod Medicorum collegium, quod vulnus hoc gravissimum *non nisi per accidens*, ut ajunt, lethale pronunciarunt, atque reum sic a poena capitis liberarunt. Sed scire velim, quomodo tanta cruoris concreti copia ex abdomine & pelvi per vulnus juxta papillam in thorace elici vulnusque sic rite purgari debuerit aut potuerit, sine quo tamen salus non speranda fuit? Adeoque recte an secus hic judicatum sit, aliis dijudicandum relinquo. Vid. Fr. Hoffmanni Consultat. Tom. I. p. 376. & sqq.

(*a*) Quae ipsa purgati vulneris indicia sicubi fallunt, liberandus utique a culpa chirurgus est. Dabo aliud idque praeclarum rei hujus exemplum. Scilicet an. 1726. homo quidam Helmstadii sic vulneratus in dextro quoque pectoris latere juxta papillam fuerat, ut non ex vulnere tantum largiter efflueret, sed per ipsum quoque os ejiceretur cruor. Cessabat autem mox altero post factam vulnerationem die cruoris ille ex ore & vulnere fluxus, ipseque vulneratus ita belle sese habebat, ut in publicum mox prodire constitueret, meque ut turundam, quam vulneri immiseram, removerem, recuperatae spirandi facultatis sensu facile permoveret. Sed quid fit? vulneratus, peracto sic sine doloribus biduo, praeter omnem & culpam & exspectationem, tertio die protinus emoritur. Adapertis praecordiis, ecce insignis libramque circiter adaequans in pectore in conspectum prodibat concreti sanguinis copia: de quo evocando fieri haud potuerat, ut cogitasset medicus; siquidem sanguinis delitescentis indicia penitus evanuerant. Accedit, quod Bellostius De la Motte, pluresque alii percelebres chirurgi recentiores pro accelerranda vulnerum glutinatione, nullas omnino pectori immittendas statuunt esse turundas. Quod tamen consilium an tutum satis semper, paulisper dubito, aliis dijudicandum egomet relinquo.

qua enim partium molliorum, nervoſarum, grandioribusque vaſis ſanguiferis plenarum vulnera paulo durius tractaveris, periculum ſane eſt, ne major ſanguinis profuſio, convulſio, inflammatio, gangraena, ipſa denique mors vel leviter etiam vulneratum ſupprimant. Atque eodem fere modo res ſeſe habet 3) *in iſtiusmodi vulneribus externis, quae, tametſi levia prorſus fuerunt, vulneratum tamen ideo extinguunt, quod chirurgus excitatam forte ſua culpa inflammationem aliumque affectum graviorem non ſatis caute tractaverit.* Vel 4) *ſi quis extrinſecus in manu vel pede vulneratus ſanguinis profluvio conficitur;* quum tamen vel apta deligatione, vel medicamentis, ſanguinem cohibentibus, vel ligando arteriam laeſam, ſiſti omnino ſanguis a chirurgo potuiſſet. Vel 5) *ſi quod vitium in victus ratione, libidinisque vel affectuum intemperantia vulneratus admittit, frigori corpus exponit, iter aliquod ſuſcipit, ipſumque corpus vehementius commovet.* Fieri enim vix poteſt, quin iſtac ratione capitis praeſertim vulnera aut quaecunque demum alia novae ſanguinis profuſioni obnoxia, citra omnem licet chirurgi culpam, periculoſa reddantur, penitusque mortifera. Sed referri quoque huc ſolent 6) *iſta capitis vulnera, quae, propter collectum in cranio ſanguinem, vulneratos conſumunt, quum tamen ſanguis ille in tempore, facto per terebram foramine, educi omnino potuiſſet.* Tametſi enim inſanabilia utplurimum eſſe ſolent ejusmodi capitis vulnera; tamen quia dubium eſſe ſolet, ſervarine vulneratus terebratione vel *trepanatione* forte potuerit, an minus; dubiis quoque eadem haud inepte ſolent accenſeri. Denique 7) *infirmus quoque corporis habitus inſanabilia haud raro reddit ejusmodi vulnera, quae in robuſtioribus facillimo curari negotio potuiſſent.* Sic vel leviſſima interdum manus aut pedis vulnera in hydropicis, phthiſicis & ſcorbuticis gangraenam excitant, ipſamque mortem afferunt, utut chirurgus nihil quicquam eorum, quae ad aegroti ſalutem ſpectare videbantur, temere omiſerit. Non ſum equidem neſcius, eſſe in medicis non paucos, qui ad plane inſanabilia referant iſtiusmodi vulnera: interim prudentiores medici fere omnes mitius hic judicare, dubiisque vulneribus eadem annumerare, non ſine conſilio, maluerunt.

XXIV.

*Difficilia plerumque ſunt de vulnerum lethalitate judicia.*

Atque his quidem principiis ſuperſtruenda utique ſunt medicorum iſta, quae Principi vel magiſtratui ſubinde exhibenda ſunt, de vulnerum lethalitate judicia. Quanquam autem pleraeque omnes vulnerum ſpecies circumſpecte admodum dijudicandae ſunt, nullae tamen ſunt, quae majorem judicantis circumſpectionem poſtulant, quam mediae claſſis (N. 22.) vulnera: ſiquidem in his aeſtimandis tantus plerumque inter viros doctos diſſenſus eſt, ut, quot capita, totidem quoque fere ſoleant eſſe de ipſorum lethalitate ſententiae. Neque enim deſunt, qui quam maxime periculoſa iſta mortemque praeſentiſſimam, niſi praeſto fuerit peritioris chirurgi auxilium, ſecum afferentia vulnera (N. 22.) ad tertiam,

tiam, & horum quidem dubiorum, sive per accidens lethalium, vulnerum classem reducere, ipsosque adeo interfectores a poena capitis immunes praestare neutiquam verentur. Quod tamen quo jure quave injuria nonnunquam faciant, ipsi viderint. Enimvero si quis forte post praecisam, nocturno tempore, deficienteque chirurgo, arteriam aliquam temporalem aut tibialem, sanguinis profluvio interiret, hujus ego plagam, rebus ita se habentibus, prorsus insanabilem, interfectorem autem capitis reum existimaverim. Contra vero si quis eadem ratione, sed interdiu vulneratus, propter adstantium in succurrendo negligentiam, chirurgive in supprimendo sanguine ignorantiam exspiraret, hujus ego vulnus ad dubiorum seu per accidens modo lethalium classem referendum, interfectorem absolvendum, chirurgum autem in jus vocandum statuerim. Sed ista quidem singula dijudicari atque expedire felicius haud poterunt, quam ubi singulas in impeditis ejusmodi casibus obvias circumstantias solertissime expenderimus (*a*).

## XXV.

*Quid agendum sit in casibus omnino dubiis.*

Ceterum neque illud dissimulare egomet ausim, in casibus quam maxime dubiis mitiorem duriori praeferendam semper esse sententiam. Siquidem, ut dici in proverbio solet, *decem nocentes dimittere, quam unicum innocentem capitis damnare, praestat.* Durior enim sententia quemadmodum judicis conscientiae molesta, sic innocentium hominum vitae

(*a*) Exemplum, hanc rem declarans, sequens sit. An. 1733. mense Septembri femina quaedam Brunsvigae extra urbem habitans, a viro quodam circa vesperam, cum portae urbis mox essent claudendae, fuste robusto tam vehementer capite percutiebatur, ut mox in terram, sensibus orbata, procideret. Hoc cum percussor videret, aufugiebat, & nemo nisi maritus & tres parvi liberi sive infantes aderant. Maritus prorsus attonitus circumcurrebat, & quaerebat homines, qui ipsum juvarent uxorem, quae valde gravis & robusta erat, elevare, eamque e solo in lectum reponere: verum propter noctem ingruentem neminem, qui hoc faceret, invenire, multo minus aliquem, qui ex urbe chirurgum accerseret; id quod etiam factu erat impossibile, quia portae urbis mox clausae erant. Mulier itaque percussa in solo erat relinquenda per integrum noctem sine ullo auxilio, & appropinquante die moribatur. Cadaver postea a medicis & chirurgis visitabatur, qui primo fissuram in osse syncipitis, & deinde calvaria ablata, sub dura matre in dextra cerebri partem magnam cruoris concreti copiam invenerunt, hinc vulnus lethale merito pronunciarunt. Defensor rei Ictus hanc sententiam impugnare eam ob caussam studebat, quia chirurgus non fuerit accersitus, qui convenientia remedia adhibere, imo & calvariae perforationem instituere, atque defunctam sic servare potuisset. Postquam vero in hac sententiarum diversitate & mea sententia fuit desiderata, ea haec fuit. Nimirum si haec mulier in urbe vel loco fuisset, ubi chirurgi & medici haberi potuissent, atque illi vel ex negligentia non desiderati fuissent, vel accersiti debita remedia neglexissent, tunc vulnus ob hanc caussam per accidens lethale dici potuisset. Quoniam vero hoc in casu chirurgi obtineri non potuerunt, aegra non ex negligentia aut culpa vel circumstantium vel chirurgorum, sed unice ob vehementem plagam perpessam mortua est; idcirco vulnus hoc lethale pronunciandum esse indicavi.

vitae perniciosa, inque universam ipsorum familiam mirum quantum injuria esse consuevit.

XXVI.

*Chirurgica vulneris describendi formula.*

Sed ne quid tandem chirurgicae tironibus in hoc ipso argumento desit, suppeditanda utique hic est *vulneris describendi formula*, quemadmodum apud nos usitatae sunt, in ejusmodi casu a me exarata, ad cujus similitudinem formulas suas componere ipsi queant, si a magistratu desiderantur.

Ego in fine subscriptus, exanimum N. N. corpus, praesentibus N. N. hodie quam solertissime perlustravi, atque hanc fere in eodem reperi membrorum laesionem. Nempe conspiciebatur sub dextro humero dorsum versus vulnus aliquod, duos prope digitos amplum, cui digitus ad ipsam pectoris cavitatem inter costas immitti facillimo negotio poterat. Ipsum vero pectus simulatque aperiebatur, integrum ferme latus ejusdem dextrum sanguine concreto plenum deprehendebatur. Quo quidem remoto, novum statim in conspectum prodibat vulnus, ad pollicis amplitudinem dextro pulmonum lobo a tergo sic quidem illatum, ut non ipse solum pulmonis lobus medius transfossus, sed grandiores etiam cum arteriae tum venae pulmonalis rami una cum ipsis bronchiis penitus praecisi deprehenderentur. Ipsum cor eidemque connexa sanguinis vasa penitus exhausta cernebantur, salvis interim abdominis capitisque partibus omnibus. Quando vero praecisae istae pulmonis venae atque arteriae sanguinem omnem in pectoris cavitatem effuderunt, mirum non est, vulneratum protinus (ut factum erat) exspirasse, nullaque prorsus ratione servari potuisse. Ut adeo ex jam dictis manifesto pateat, vulnus hoc penitus insanabile fuisse, adeoque absolute lethale. Quod ipsum, veritatis ergo, testari debui, volui.

Factum N.
die ——— Ann. ——— N. N.

XXVII.

*De formulis chirurgicis in universum quaedam monentur.*

Ex hac ipsa formula construi facile, mutatis circumstantiis, poterunt a prudentioribus chirurgis innumerae aliae id genus relationum chirurgicarum aut describendi vulneris formulae. Ceterum illud inprimis in hoc ipso negotio commendatum sibi habeant chirurgorum filii, ut non ipsum modo vulnus, sed capitis etiam atque abdominis partes quaslibet quam curiosissime perlustrent, planissimeque in schedis suis describant, si quae forte praeter vel secundum naturam in istis invenerint. Istiusmodi enim circumstantiae dici vix potest, quantum expediendis de vulnerum lethalitate quaestionibus subinde inserviant; & quantum e contrario turbent, si negligantur & omittantur. Si qui vero sint, qui plura relationum ejusmodi exempla inspicere aut legere cupiunt, ii velim consulant librum istum, qui *relationes aut formulas chirur-*

*chirurgicas consignandi ars* inscribitur (*a*). Ut nihil jam de eo dicam, quam plurima eademque varia in laudatis superius chirurgorum libris passim inveniri formularum istiusmodi exempla.

## *De vulnerum curatione.*

### XXVIII.

Equidem quando vulnus non est nisi continuarum corporis partium solutio, sane praecipuus curationis scopus in eo potissimum consistit, ut disjunctae corporis partes rursus uniantur ac probe glutinentur. Quoniam vero vulnera valde diversa, & nonnulla quam levissima, alia vero majoris momenti, aliaque quam gravissima, varia hoc ratione fieri debet. *Vulnerum curatio.*

### XXIX.

Vulnerum levissimorum facilis utplurimum curatio est. Quod si enim super laesam corporis partem vel linamentum aliquod e spiritu vini succidum, vel oleum ovorum, terebinthinae aut hyperici, vel balsamus Arcaei, Copaivae, de Meccha, Peruvianus aut vulnerarius alius, vel spiritus vini camphoratus cum spleniolo quodam, vel quodcunque demum fere emplastrum ei imponatur (*b*), ne qua forte sordes in vulnus sese insinuet, ac semel quotidie vel alternis tantum diebus deligetur, tum diductae a se invicem vulneris orae quasi sponte sua glutinantur. Hinc fit, ut in ejusmodi vulneribus paucissimi chirurgum advocent. *Leviorum vulnerum curatio.*

### XXX.

Vulnerum autem aliquanto graviorum sic omnino instituenda curatio est: Scilicet purgandum ante omnia vulnus est a sanguine, sordibus, aliisve, si quae forte adsunt, rebus praeter naturam; deinde, si quid porro sanguinis concreti, glandis plumbeae, ferri, vestimenti, vitri, festucae, aliudque his non absimile, quod curationem impedire potest, in vulnere delituerit, illud omne vel digitis vel idoneis ferramentis, ut uberius mox exponetur, extrahendum. Postea sanguinis fluxus, si quis est, in prima deligatione cohibendus. Hinc partes dissectae rursus conjungendae, in hoc situ conservandae & glutinandae, ac denique opera danda, ut apta quaedam & aequabilis glutinato vulneri cicatrix inducatur. *Vulnera graviora quomodo curanda sint.*

### XXXI.

Ad *vulneris purgationem* quod attinet, res ejusmodi extraneas vel manu, vel ferramentis sive instrumentis, forcipibus puta, vulsellis, hamulis, terebris, aliisve, quae Tab. III. fig. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. delineavimus, *I. Vulneris purgatio quomodo instituenda sit.*



(*a*) L'Art de faire rapport en chirurgie.

(*b*) Usitatiora vulnerum emplastra mihi sunt, emplastr. diachylum simplex, diapalmae vel stipticum Crollii.

mus, extrahendae ſunt. Ubi vero harum rerum alienarum nihil adfuerit, removendus tamen atque abſtergendus ſolertiſſime eſt cruor omnis ſpongia quadam molliori, vel linteo, atque ex vino calido vel ſpiritu vini etiam expreſſa; quo rite peracto progrediendum ſtatim eſt ad ſanguinis profluvium ſiſtendum, ac denique ad ipſam vulneris glutinationem.

XXXII.

*Quomodo, quae aliena ſunt, e vulneribus extrahenda ſint.*

In educendis ex vulnere rebus alienis diſpicere ante omnia chirurgus debet, ſatiusne ſit, protinus eaſdem extrahere, an aliquantiſper in vulnere relinquere. Quodſi enim vulneratus jam valde debilis, imo ex ipſo ſanguinis profluvio jam mente lapſus fuerit, praeſtabit omnino prius proſpicere, ut non ſanguinis ſolum profuſio ſiſtatur; ſed & vel maxime, ut vulneratus vel potu temperato, vel lacte, vel boni ſucci juſculis, potionibus cardiacis ſive roborantibus vinove prius reficiatur. Periculum enim eſt, ne vulneratus imbecillior vel propter dolores, vel ſanguinis ex majori vulneris irritatione ortam profuſionem in ipſa rerum iſtiusmodi extractione intermoriatur. Sic, ubi verendum forte eſt, ne grandior aliquis nervus, arteria vel vena, gladii vel haſtae mucronis juxta haerentis extractione disrumpantur, ſatius utique videtur tantiſper exſpectare, donec vel aeger ad ſe redierit, vel ipſum vulnus ſuppuratione dilatatum paulo faciliorem reddat extractionem. Sed iſta quidem omnia tum ex ipſa vulneris laeſaeque partis natura, tum ex vulnerati robore ipſiusque rei inhaerentis indole, tum etiam ex praeſentibus vel imminentibus aegroti affectibus a chirurgo probe dijudicanda ſunt atque aeſtimanda.

XXXIII.

*Quomodo & quibus adhibitis inſtrumentis fieri debeat extractio.*

Ad ipſam rerum peregrinarum, cujusmodi *gladiorum, ſicarum aut lancearum mucrones* ſunt, *extractionem* ubi ventum eſt, manu, ſiquidem fieri illud poteſt, eaedem apprehendi debent; celerrimeque, at circumſpecte tamen, mitiſſimeque inde extrahi; ne ſcilicet aliae quoque partes integrae, praeſertim illae, quarum valde periculoſa ſolet eſſe laeſio, inter educendum laedantur. Si quae vero ſint, quae manibus prehendi vel extrahi nequeunt, tum forcipibus ejusmodi roſtratis, quales Tab. III. fig. 3. 4. & 5. delineavimus, etiam atque etiam opus eſt. Iisdem prorſus artificiis atque inſtrumentis uti ſolemus in *extrahendis ex vulnere glandis igniariae, ferramenti, vitri, chartae, panni, corii, aut cujuscunque demum alii veſtimenti portiunculis.* Denique *glandes plumbeae* quomodo e vulneribus educi debeant, uberius infra declarabimus, ubi de vulneribus, quae per ſclopeta infliguntur, tractabimus. Vulnera autem ubi forte anguſtiora ſunt, quam ut iſtae res, quae praeter naturam in ipſis deliteſcunt, extrahi commode queant, aliquanto latius, ubi id tutiſſime fieri poteſt, ſcalpello incidenda ſunt. Ceterum ita velim

velim habeant chirurgorum filii; nempe *rerum alienarum extractionem, nisi graves admodum caussae id suadeant, vel postulaverint* (N. 32.) *neutiquam differendam, sed, quantum fieri potest, citissime suscipiendam esse.* Praeterquam enim quod vulnerum recentium, necdum tumefactorum commodior tractatio sit; vulnerati quoque in principio ob animi perturbationem & vivendi desiderium facilius omnia patiuntur & sustinent, quae pro vulneribus lustrandis, purgandis, dilatandis aut incidendis a chirurgo tentantur; quum e contrario post sedatam animi perturbationem, vel ob majorem doloris sensum, vel propter alios quoque corporis affectus malos, duriorem chirurgi manum difficilius admittant.

XXXIV.

*II. De vulnerum graviorum glutinatione.*

Purgatis jam a cruore aliisque rebus extraneis vulneribus, proximum est, ut sedato sanguinis profluvio, (qua de re ex proposito inferius plura) de oris plagae conjungendis, iisque, postquam junctae sunt, conservandis chirurgus cogitet, ut quam optime glutinari queant. In quo ipso tamen negotio diversa semper, pro re nata, ineunda videtur esse ratio. Sic enim aliter glutinanda sunt vulnera sic dicta simplicia, ubi gravia nimirum mala absunt, quaeque levia & non profunda, quam quidem illa, in quibus gravia mala sive, ut vulgo dicunt, symptomata adsunt, vel etiam ubi frusta dependent, vel haud exigua carnis portio detrita vel excisa est. Aliter praeterea glutinanda sunt, quae in ipsum aliquod ventris cavum penetrant, praesertim si viscus quoddam internum laesum est; rursus aliter ea, quae non nisi externis corporis nostri membris illata deprehenduntur; ac denique aliter quae *punctim*, aliter quae *caesim* inflicta sunt.

XXXV.

*Et quidem a) quae punctim inflicta.*

Inter vulnera vero haec ex simplicioribus & levioribus ea sunt, *quae punctim illata* & non adeo profunda sunt, atque non nisi in partibus corporis exterioribus sedent. In his, postquam in prima deligatione linamentis aridis sanguis cohibitus, eaque a cruore purgata sunt, unguentum digerens (*digestivum* vulgo dictum) sequentibus diebus, vel balsamum Arcaei, vel aliud vulnerarium remedium ex supra No. XXIX laudatis, cum linamentis (*plumaceaux*) quotidie semel, vel ubi non multum puris fundit, alternis tantum diebus, superaddito emplastro N. XXIX & splenio applicandum; & fascia continente omnia firmanda. In singula vero deligatione haec omnia, quae facile recedunt, blande removenda, vulnus detegendum, sordes, pus aut sanies linamentis mollioribus abstergendae, ac denuo, ut modo docuimus, deligandum, atque sic, donec glutinatum vulnus sit, continuandum. Nam sciendum in universum est, tam in his, quam quae caesim infliguntur, crebriorem deligationem vulneribus plerumque magis perniciosam esse

 quam

quam ſalutarem, niſi nimia forte puris copia, praeſertim aeſtate, vel aliud peculiare malum id exigat: quemadmodum CAESAR MAGATUS libro de rara vulnerum deligatione, BELLOSTIUS in Chirurgo noſocomico, aliique e recentioribus, ut meam nunc experientiam ſilentio praeteream, evicerunt. Ubi vero id adhuc monemus, quod linamenta vulneribus immiſſa, & praeſertim eis, ubi gravior ſanguinis profuſio adfuit, in primis deligationibus vi non ſint evellenda, ſed potius tam diu, donec ſponte, quando ſuppuratio accedit, exeant, relinquenda, ne dolor aut novus ſanguinis fluxus moveantur. *Quando vero haec vulnera punctim inflicta valde profunda*, tunc curatu longe difficiliora ſunt, maxime ſi in parte non aſcendunt, ſed deſcendunt: quia facile ſanguis vel pus in fundo hic colligitur, quo curationem difficilem reddit & fiſtulas ſaepe producit. Ad quod evitandum, noxia haec in quavis deligatione e fundo probe ejici debent, vulnus medicamentis laudatis nutriri, fundo extus linamenta, linteola, vel ſpleniola craſſa imponi, isque faſcia, quam *expellentem* appellant, fortius quam orae vulneris in ſingula deligatione conſtringi.

XXXVI.

*Apertura nova ſaepe requiritur.*

Quodſi vero haec parum ſint, ut haud raro contingit, oportet ſaepe, ſi tuto hoc fieri poſſit, fundum ſcalpello vulnere ſatis amplo (quam Galli *une contre-ouverture* dicunt) in tempore aperire, antequam in fiſtulam vulnus mutetur. Ut vero haec altera & nova apertura commodius meliusque fiat, ſpecillum vel acus peculiaris ſumitur ad apicem obtuſa & nodulo inſtructa A, in parte vero oppoſita ſatis amplo foramine B, (*vid. Tab.* V. *fig.* 1.) quae ad fundum usque vulneris vel ulceris demittitur, nodulus ad cutem dirigitur, & paulo fortius premitur, ut extus digito percipi poſſit. Deinde ſuper hoc nodulo cutis & ceterae partes, quae hanc inter & nodulum interjacent, ſi tuto id fieri poteſt, (quod ex partium ſcientia intelligitur) ſatis amplo vulnere inciduntur; poſtea in foramen ſpecilli ſive acus B linteolum longum, ſed anguſtum, immittitur, niſi forte jam antea inditum fuerit, ſpecillum linteolum trahens per novum vulnus transmittitur, linteolumque balſamo vel unguento vulnerario ſuccidum, per vulnus trahitur, & in eo ad modum ſetacei relinquitur, ſuperimpoſitis linamentis utrique vulneri, ſimili medicamento inductis, & emplaſtris faſcia firmandis. In ſingula poſt haec deligatione vulnera mundantur, pars ſuperior ſetacei ſive linteoli unguento vulnerario imbuitur, inferior vero eousque trahitur, ut recens inunctum fruſtulum vulnus ſubeat, hocque continuatur, donec vulnus per novam aperturam probe purgatum, ac pus valde imminutum ſit, nihilque purulenti in fundo colligi queat; ubi linteolum, ſetaceum hic dictum, educitur, & vulnera, ut alias, glutinantur.

XXXVII.

XXXVII.

In eundem scopum GARENGEOT describit & exhibet ferramentum quoddam ex PETITI inventione triangulare, quod *Troicar* Galli vocant, (a) quo fundus fistulae pertunditur, & mox postea linteolum per foramen hujus ferramenti transmissum, per totum vulneris vel fistulae tractum reducitur. Vid. Tab. IV. fig. 1. Quoniam vero hoc PETITI ferramentum rectum est, mihique tales aegri oblati fuerunt, ubi recto ejusmodi nova apertura commode ac tuto fieri non potuit, hinc jam diu, antequam GARENGEOTI liber prodierat, in gratiam aegri cujusdam nobilis, qui gravi abscessu in abdominis parte anteriori laborabat, cujus os juxta umbilicum in latere dextro erat, fundus vero ad inguen in eodem latere, aliud excogitavi. Nam quia recto ferramento hic novam aperturam moliri ob vasa cruralia magna hic vicina periculosissimum mihi videbatur, ferramentum fere simile ferramentis sive acubus illis, quibus in educenda hydropicorum aqua utimur, sed aliquo modo versus apicem curvum & longius, quia fistula longa erat, fabricari curavi, in cannula quoque reconditum; vid. Tab. IV. fig. 2. cujus ope, dum apex commode versus cutem dirigebatur, tuto nova apertura e fundo fieri poterat, sine metu laesionis praedictorum vasorum. Et ut simul ope hujus ferramenti setaceum sive linteolum in vulnus immittere possem, sulcum instar annuli juxta apicem limari jussi, cui id ope fili satis robusti alligavi, atque retrahendo ferramento setaceum quoque per fistulam transmisi. Quoties vero ejusmodi linteolum fere finitum, & vulnus nondum satis purgatum est, novum superiori extremo alligatur vel assuitur, & trahendo in vulnus insinuatur; postea resecto impuro linteolo, ut antea dictum, pergitur, quamdiu id necesse; ita opus non est, ut novum linteolum ope ferramenti semper immittatur.

*Quomodo haec alia ratione fieri possit.*

XXXVIII.

Denique hic monendum, quod, licet in plerisque vulneribus chirurgo opera danda sit, ut orae vulneris, quam citissime fieri possit, glutinentur; in his tamen e contrario studendum, ne orae citius quam fundus consolidentur: id quod fieri commode potest interjecto linamento parum contorto, quod *Bourdonet* Galli vocant, vel molli ac brevi turunda, donec fundus concrevit. Quod ubi factum, turunda mox removenda, & orae balsamis & linamentis, ut alias diximus, glutinandae. Quomodo ejusmodi vulnera, *quae in cava pectoris vel abdominis penetrant*, sint curanda, infra cap. V. ad X. exponetur.

*Cautela circa horum glutinationem.*

XXXIX.

In vulneribus vero, *quae caesim infliguntur*, & ubi nihil de carne detritum est, quaeque non nisi in exterioribus corporis partibus, & quidem

*β) Quae caesim, & ubi nihil de carne detritum est.*



(a) Traité des Instrumens Tome I. pag. 391.

quidem non valde profunda, poſtquam purgata ſunt, immiſſo balſamo vulnerario, (*a*) orae vulneris conjungendae, atque in hoc ſitu conſervandae: id quod diverſis fieri ſolet ac debet modis, pro vulnerum diverſitate. Nam 1. ſubinde hoc obtineri poteſt *apto partis laeſae ſitu*; ratione hujus potiſſimum obſervandum, ut parti vulneratae, poſtquam medicamentis vulnerariis ipſi proſpectum eſt, ille ſitus & poſitura concilietur, in quo partes diviſae ſe invicem quam proxime ſemper attingant, deligatione ſingulis vel alternis diebus, ut modo N. 35. diximus, repetita. 2. *Idonea ligatura* ſive *vinctura*: qua ſimiliter partes diſſectae ita vinciendae, ut orae ſeſe contingant, atque ſic facile glutinari queant: id quod cumprimis eis in vulneribus feliciſſime ſuccedit, quae in longitudinem inflicta ſunt; ut in fronte, abdomine, brachiis & pedibus: utpote in quibus faſcia, *uniente* dicta, Tab. II. lit. f. orae vulneris quam commodiſſime junguntur. 3. *Apta ſutura*: quae vero pro varietate vulneris rurſus diverſa eſſe debet; atque generatim in ſiccam & cruentam dividi ſolet. *Sutura ſicca*, quam etiam *notham* dicunt, appellatur, quando orae vulnerum ope emplaſtrorum glutinantium junctae ſervantur; *cruenta* autem ſive *vera* dicitur, quando idem acuum & filorum beneficio perficere ſtudemus.

*1. Apto ſitu.*

*2. Idonea deligatione.*

*3. Sutura.*

## XL.

*Quibus in vulneribus ſutura utendum.*

Sciendum igitur hic eſt, non omnes plagas acubus conjungi: ſed eae ſolum, quae obliqua vel transverſa, vel angulis donata, & plerumque ſimul magna & profunda ſunt; vel etiam eae, ubi fruſta a quocunque telo ſoluta dependent, ut in laeſo naſo, aure, mento, fronte, genis, cute calvariae &c. verbo, ubi vulnus ita deprehenditur, ut orae ejus apto ſitu, ligatura & emplaſtris adunatae ſervari nequeunt. Oportet vero ut ſuenda haec vulnera 1. adhuc ſint recentia, atque a cruore aliisque extraneis probe purgata. 2. Deinde nihil de ſubſtantia carnis detritum aut amiſſum; ſi eas modo excipias partes, quae valde cedere & prolongari poſſunt, ut labra: 3. nulla adſit inflammatio vel colliſio aut contuſio. Hisce enim in caſibus ſutura orae vulneris citius, melius atque elegantius glutinari rurſus poſſunt, quam iis omiſſis atque neglectis.

## XLI.

*Quando & quomodo ſutura ſicca inſtituenda.*

*Sutura ſicca* vero utendum in *vulneribus, non adeo magnis aut profundis*, & praeſertim etiam in facie, genis, fronte, & alias ubique, ubi eam

(*a*) Praeter ſupra N. XXIX laudata, huc etiam referenda Eſſent. ſuccini, terebinthinae, maſtichis, myrrhae & aloës, gemmarum populi &c. Ubi vero adhuc notamus, quod, ſi plagis contuſio juncta, ad quas etiam eas referimus, quae a vitris, ferris &c. factae ſunt, olea vulneraria vel balſama blandiora, ut ungu. digeſtiv. vel balſ. Arcaei adhibenda; ſin vero enſibus, gladiis aliisve acutis telis inflicta, reliqua balſama vel eſſentiae laudatae, tanquam magis ſtringentes & ſiccantes, praeſtent.

eam pro continendis plagae oris sufficere intelligimus (*a*). Nam quia neque dolores movet, neque novas cicatrices concitat, ea cumprimis in facie longe commodius uti possumus, quam illa, quae ope acuum fit; praesertim quia his, praeter dolores & cicatrices, etiam saepe haud leves inflammationes concitari solent. Ad siccam vero suturam optime instituendam requiritur, ut emplastra non sint nimis brevia, sed satis longa atque cum parte laesa conformia: & quidem ita, ut magnam ejus partem, non vero integram cingant; ne motum sanguinis intercipiant, & tumores aliaque inde oriunda mala moveant. Deinde ut satis firmiter haereant, nec facile solvantur: quem in finem egregie inservit empl. ANDREAE A CRUCE, vel *stypticum* CROLLII, vel *diachylum*, vel *diapalmae*, *terebinthina probe subactum*, & firmo linteo inductum. Fluxu itaque sanguinis prius cohibito & vulnere rite purgato, balsamum vulnerarium probe glutinans vulneri immittitur, quale esse potest essentia mastichis, succini, balsami peruviani; vel balsamum Praefecti Equitum Melitensium, Gallis *beaume du Commendeur* dictus (*b*); vel aliqua ex eis melioribus balsamicis compositionibus, quas *Vernices* vulgo appellant, (utpote quae brevi in crustam quandam glutinantem ac balsamicam abeunt, qua aëri accessus ad vulnus denegatur, ejusque glutinatio egregie promovetur) emplastrum postea aliquod ex modo laudatis, pro vulneris ratione satis longum & amplum; vel duo, aut plura, si opus est, vel recta vel aliquo modo sinuata, relictis interstitiis, juxta se posita (*c*), calide in altero vulneris latere injici, palma manus aliquamdiu, ut tanto firmius haereant, premi, ac deinde diductae a se invicem vulneris orae leniter atque aequabiliter compelli conjungique debent, atque sic junctae ope emplastri, in opposito latere agglutinandi, firmiter contineri, linamentis glutinantibus illis balsamis succidis tegi, spleniisque & fasciis idoneis bene firmari.

## XLII.

*Aliae rationes suturas siccas faciendi.*

Emplastra glutinantia, secundum PETITI morem, etiam in medio uno alterove foramine, aut pluribus, pro diversa vulneris magnitudine, figurae vel ovatae, praedita esse possunt, vid. Tab. II. fig. 11*. vel angulari, vid. Tab. IV. fig. 7. ut per haec, sicut in praecedenti modo per interstitia emplastrorum, an vulneris orae rite junctae sint, non solum cognosci, verum etiam vulnus aptis medicamentis quotidie foveri queat. Haec emplastra, ut antea dictum est, applicantur, & tam-

(*a*) Ita aliquoties eis, quibus digitus ictu caesim facto ita dissectus erat, ut ab interiori tantum cute dependeret, & chirurgi eum rescindendum suaderent, ope emplastrorum junxi, atque sic digitos servavi, osse simul rursus coalito.

(*b*) Describitur in *Lemerii* Pharmacop. Univers. p. 641, atque ibi etiam *balsamum Equitis Sancti Victoris* appellatur.

(*c*) Vid. Tabula IV. fig. 3. 4. 5.

tamdiu relinquuntur, donec vulnus probe glutinatum conſpicitur. *Alia vero adhuc ratione ſutura ſicca fieri poteſt:* nimirum duo fiunt emplaſtra ex emplaſtro ANDREAE A CRUCE vel alio ejusmodi bene glutinante, novô & firmo linteo ſuperinducto, magnitudine cum vulneris altitudine & amplitudine reſpondente, (nam profundioribus longiora, in levioribus breviora eſſe debent) his linteolorum fruſtis in margine ſive limbo firmô affiguntur tres vel quatuor ligulae, pro diverſa plagae longitudine, & poſtea emplaſtra haec, antea paulo calefacta, utrinque oris vulneris ad diſtantiam digiti quaſi transverſi probe agglutinantur (*a*), ita ut vulneri recte proſpicere medicamentis queamus idoneis. Poſthaec orae vulneris curate junguntur, linamentis balſamo glutinante ſuccidis conteguntur; & dum miniſter has ita junctas continet, Medicus ligulas utriusque emplaſtri adverſas primum nodo ſimplici, & deinde nodo ſolubili ſive anſis inſtructo, probe conſtringit, ut ſic recte adunatae ſerventur. Cuivis emplaſtro ſplenium oblongum imponitur, his aliud majus quadratum, & omnia faſcia comprehenduntur atque apte firmantur. Poſtridie vulnus examinandum: & ſi ligulae forte laxatae ſunt, ſolvendae arctiusque rurſus conſtringendae. Sin vero adhuc ſatis contineant, relinquendae, & linamenta ſuperimpoſita tantum guttulis aliquot balſami glutinantis denuo impraegnanda: denique ſplenia & faſcia, ut antea, rurſus injicienda. Nonnulli loco ligularum aliquot *uncinulos* vel *anſulas* aut *habenulas*, ex ferro vel cupro flavo confectas, emplaſtris his glutinantibus utrinque junxerunt, ut ex Tab. IV. fig. 9. & 10. videre licet, quae emplaſtra eodem modo oris agglutinarunt, ut diximus, & deinde ope filorum adverſos emplaſtrorum uncinulos vel habenulas ita contraxerunt, ut oras plagae junctas ſervarent. Quoniam vero haec ultimae ſuturarum ſiccarum ſpecies plus laboris & temporis utplurimum requirunt, priores, quae ſolis emplaſtris fiunt, in frequentiori uſu eſſe ſolent.

*Tertia.*

*Quarta.*

XLIII.

*Sutura vulnerum cruenta quid, ejusque diviſio.*

Si quae vero profundiora & ampliora vulnera ſint, eaque potiſſimum transverſa, ut eorum orae ſuturis ſiccis contineri nequeant; quemadmodum ſaepe contingit in femore, prout videre eſt Tab. III. fig. 1. litt. H; vel in abdomine, vel in natibus aut brachiis, vel ubi fruſta quaedam, ut in fronte, genis, naſo, mento vel auribus ſoluta indecore dependeant; vel vulnera majora angulos obtineant, vel in formam crucis inflicta ſint, ut Tab. IV. fig. 12, 13. & 17. videre eſt, ſutura utique, quae acuum beneficio perficitur, eorundem orae comprehendi debent, quae hinc ſutura *cruenta* ſive *vera* dici ſolet. Vera autem rurſus diſtinguitur in *ſimplicem* & *compoſitam*. *Simplex* appellatur, quae tantum mediante acu & filo peragitur, & ad quam ſutura nodo-

(*a*) Vid. Tab. IV. fig. 8.

*nodosa*, sutura *pellionum* dicta, & *convoluta* pertinent. Haec vix nisi in labri leporini curatione usurpatur; illa tantum in vulneribus intestinorum, ubi uberius de his dicemus; ista vero, sive *nodosa* in ceteris quibuscunque vulneribus, quae sutura vera indigent, usitatissima est: quare de ea nunc primum proponemus. *Composita* vero *sutura* dicitur, ubi praeter acum & filum adhuc aliae res requiruntur; de qua vero postea.

XLIV.

*Sutura nodosa quomodo fieri debeat.*

Optima mihi suturae nodosae conficiendae ratio haec est: Nempe filum aliquod duplicatum ac ceratum, vel ligula linea tenuis, ex sex quasi filis constans, in vulneribus paullo profundioribus innectendum acui fortiori atque (*a*) incurvatae. (Tab. I. fig. 5. T. V.) Hac ipsa acu utraeque vulneris orae mediae, (quod duos pollices longum nunc fingimus) uno ictu, ab exteriori inferioris orae parte fere versus fundum, & inde rursus in superiori ora ab interiori parte in exteriorem sic perfodiendae sunt, ut foramina externa, per quae filum trajectum conspicitur, interposito digiti spatio circiter, ab ipsis vulneris oris distent, (plus vel minus pro vulneris magnitudine.) Tum, remota jam acu, compressisque leniter hiantibus vulneris labris, filum ipsum vel ligula ita in nodum primo simplicem, deinde solubilem sive habenulis praeditum, constringitur, ut orae vulneris quam aptissime in unum attrahantur, supra impositis iis, quae in deligatione suturae siccae modo descriptae solent adhiberi. Si qua autem paullo *longiora vulnera* sint, quibus glutinandis unica istiusmodi sutura non omnino sufficere videtur, tum binae, tres, vel, pro re nata, plures (vid. Tab. IV. fig. 11. & 16.) etiam eodem prorsus, quem nunc descripsimus, modo confici poterunt; ita tamen, ut altera ab altera pollicem quasi semper distet. Praeterea ne quid forte detrimenti vulnera a nodis his capiant, ita semper constringenda sunt fila, ut primo semper nodo exiguum quoddam superimponatur spleniolum (Tab. II. fig. 22.) ex linteo vel serico cerato confectum: super quo postea alter nodus, sed solubilis, conficiatur, ut, ubi opus, propter dolorem vel inflammationem, reserari & laxari facile queat.

XLV.

*Quaedam adhuc cautelae.*

Hoc modo procedimus, quando vulnera obliqua sunt vel transversa. *Quando vero angulos habent*, ut *in triangulari vulnere*, Tab. IV. fig. 13. tunc eodem, ut diximus, modo primum in angulo A sutura instituitur; eaque simili nodo firmatur. Deinde etiam latera vulneris circa



(*a*) In levioribus vulneribus, praesertim etiam faciei, suturae hae acubus rectis quoque fieri possunt; hinc chirurgus variis instructus esse debet: attamen lunatis sive curvis idem etiam quod rectis perfici potest; hinc rectae in suturis his conficiendis non sunt adeo necessariae. Curvae vero acus variae magnitudinis praesto sint.

medium B & C acu perfodiuntur, & orae ope ejusmodi nodorum adunantur. Si vulnus quasi quadratum est, aut in forma qualicunque litterae graecae Π, duobus angulis praeditum, quemadmodum subinde in facie, & praesertim in fronte occurrunt, vid. Tab. IV. fig. 17. tunc suturae in utroque angulo A A injiciendae sunt. Quando vero ob vulneris magnitudinem has binas haud sufficere conspicimus, etiam via media inter angulos B B adhuc tot adhibendae sunt, quot necessarias esse intelligimus. Quando vulnus occurrit, quod formam litterae X vel crucis obtinet, ut fig. 6. & 12. ejusque orae emplastris junctae servari nequeant; acus, ut fig. 12. indicat, primum ad litt. A immittenda, ita ut in altera ora ad B rursus emergat; deinde ad litt. C ita iterum transfigenda, ut ad D prodeat; postea orae ac fila blande constringenda, & nodo solubili, ut saepius jam indicavimus, inter A & D firmanda. Quomodo posthaec curanda atque tractanda sint ejusmodi vulnera & suturae, infra mox exponemus.

XLVI.

*Sutura composita sive clavata.*

Loco hujus suturae simplicis sive nodosae chirurgi quidam veteres suturam quandam *compositam* (quae ope duorum *clavorum* sive *bacillorum* ligneorum, Gallis *Cheville*, unde iis *suture enchevillée* dicebatur, latine *clavata* vocari potest, peculiari ratione perficienda erat) in vulneribus majoribus instituebant, cujus auxilio oras vulneris jungere ac componere studebant, ut facilius firmiusque glutinentur, eamque propterea adhibendam, reliquisque praeferendam esse putabant, quia fila trajecta alias sine his clavis saepius oras vulnerum lacerabant; quo factum est, ut eae non solum non glutinentur, sed & gravia incommoda saepe sequerentur. Attamen licet haec sutura a plerisque recentioribus, & nominatim etiam a Dionysio, Chirurgo quondam celebri Parisiensi, in chirurgia sua aliisque tanquam minus idonea rejecta sit, atque etiam per multos annos in usu esse desierit, a nonnullis tamen recentissimis (*a*) rursus vehementer commendatur, imo & nodosae, quam antea proposuimus, variis in casibus praefertur: ea tamen lege, ut loco duorum clavorum ligneorum, quibus veteres usi sunt, linteola vel frustula panni sericei, quod *taffetas* Galli & nostri appellant, cera obducti, forma cylindrorum convoluti, vulneris quasi longitudine & calami anserini scriptorii amplitudine (vid. Tab. IV. fig. 18.) in hunc usum adhibeant, quibus cavere volunt, ne orae vulneris a filis facile lacerentur, & dein ne eaedem orae tam vehementer aut ruditer ac a ligneis clavis premantur, quibus saepe tumores, dolores, & inflammationes molestissimi commoti sunt. Palfynus eam in vulneribus profundioribus partium musculosarum instituit acu magna robusta & curva, duplex filum robustum

(*a*) Ut Palfyno in chirurgia Cap. VI. de suturis, & post hunc a Garengeot in chirurg. cap. de suturis & de Gastroraphia.

bustum cera obductum (*a*), trahente, quod ansam efficit, quo per vulnus, ut supra docuimus, rite trajecto, alterum imo & tertium hujusmodi filum, ut fig. 15. indicatur, transfigitur, hisque duabus vel tribus fili duplicati ansis immittitur alterum illud teres linteolum vel sericum ceraceum, AA, deinde in altero latere, postquam fila ab acu liberata sunt, alterum ejusmodi linteolum ceraceum inter filum duplex interseritur, atque adductis prius oris vulneris, fila super hoc altero clavo sive cylindro ceraceo BB, modice & aequaliter adducta constringuntur, ac nodo primo simplici, deinde etiam solubili firmantur CCC: quorum filorum, si tria sunt, medium primum, ac deinde reliqua constringuntur, vulnerique, ut mox dicemus, prospicitur.

XLVII.

*Garengeoti alia ratio eam instituendi.*

Garengeot eam quidem eodem fere modo perficiendam esse scribit (*b*), ut nunc proposuimus, sed ea potissimum cum differentia, ut loco fili duplicis *peculiares quasi ligulas conficiendas esse velit*, ex sex vel octo filis (pro plagae diversitate ejusque majori vel minori altitudine) cannabinis, puris, candidis, una junctis, & simul ceratis, prout vel magis vel minus robustas eas desiderat chirurgus, observando tamen, ne hujusmodi ligula duplicata crassior sit ipsa acu, ut eam facile, dum per oras vulneris adigitur, sequatur, ne in transmittendo multum negotii vel doloris creet. Quando igitur una, duae, tres, vel tot ejusmodi, quot opus est, ligulae per oras vulneris trajectae sunt, in quovis uniuscujusque ligulae extremo, quod in ora vulneris superiori eminet, nodum conficiendum esse vult, ac deinde fila, quae componunt has ligulas, inter nodum & oram plagae aequaliter esse disjungenda, ita ut ansae hic fiant, per quas clavus aut cylindrus, ex serico cerato factus, transmittendus. Postea duo digiti orae vulneris inferiori juxta acuum puncturas imponuntur, & altera manu ligulae sensim eousque trahuntur, incipiendo a media, si tres sunt, donec sic orae bene exacteque sibi invicem junctae sint. Deinde fila uniuscujusque ligulae oris inferioris in duas partes dividenda (*c*), quae pro altero clavo sericeo ligando inserviunt; quibus primum in medio vulneris nodus fit simplex altero hoc super clavo, (oris postea plagae quam curiosissime iterum adaptatis): Denique cum reliquis ligulis similes super eodem cylindro efficiendi erunt nodi, observando ne initio nimium constringantur, ne inflammatio moveatur, & super priorum nodorum singulo adhuc nodus solubilis, ut omnia melius firmentur, efficitur. Vulneri

 tan-

(*a*) Vid. Tab. IV. fig. 14.
(*b*) Operat. Chirurg. Cap. III. de suturis.
(*c*) *Garengeot* in tres partes has inferiores dividendas esse docet: quid vero cum tertia harum parte hic fieri velit, ego non satis comprehendo, atque aliquid omissum esse mihi videtur.

tandem balſamum vulnerarium, & cumprimis ſupra jam laudatum Praefecti equitum Melitenſium (*baume du Commendeur* Gallis dictum) cum linamentis carptis imponitur, quod brevi ſpeciem cruſtae balſamicae ſive vernicis efficit, qua aëris acceſſus a vulnere arcetur, atque ſic brevi glutinatio promovetur: ſuperaddito ſplenio, liquore digerente calido ſuccido, vinctura conveniente, & ſitu partis idoneo.

XLVIII.

*Quae poſt obſervanda.*

Primis diebus, quacunque ratione ſutura facta ſit, faſcia & ſplenia caute removenda, vulnerisque conditio examinanda: quodſi tunc omnia bene ſe habeant, inflammatio & dolores vel non ſint, vel ſaltem non adeo vehementes, relinquendae ſuturae per ſex ſeptemve dies, imo etiam diutius, ac vulnus, ut antea dictum, denuo deligandum, donec bene glutinatum eſſe pateat. Si vero primis diebus ſuturae nimis laxae deprehendantur, nodi ſolvendi & fila paululum adſtringenda; ſin nimis adſtrictae, paululum relaxandae ſunt. Praeterea *quando orae vulneris nimis tumidae, vel aliquo modo colliſae ſive contuſae* appareant, unguento digerente vel balſamo Arcaei ſuppuratio movenda, eaque per aliquot dies his remediis continuanda, ita mala haec aliaque inde metuenda incommoda plerumque brevi tolluntur. Quando autem inflammationes paulo majores & febres incidunt, ſuturae aliquantisper relaxandae, vulnus unguento digerente vel balſamo Arcaei deligandum, aegro ſanguis mittendus, alvus lotionibus ducenda, potus aqueus commendandus, aliaque, quae ad febres & inflammationes vulnerum prodeſſe infra proponemus, adhibenda. Vitiis hisce rurſus ſublatis quotidie aliquantisper ſuturae denuo conſtringendae, deligandumque praeterea vulnus eſt, ut antea expoſuimus. Sed ſi haec parum ſunt, & *mala haec cedere recuſent*, imo potius indies augeantur, ut periculum inde metuendum, *ſuturas reſecare oportet*, vulnusque ut ea curandum, ubi magna pars ſubſtantiae carneae detrita ac deperdita eſt: ſicut mox proponemus.

XLIX.

*Quid glutinatis hisce vulneribus faciendum.*

Contra *ſi plagae ejusmodi ſuturarum auxilio bene glutinatae ſunt*, quod non ſolum ex concretis oris, ſed quammaxime etiam ex filis vel ligulis laxe in parte laeſa haerentibus cognoſcitur, fila aut ligulae forficis ope, ſubjecto prius, ubi id opus eſſe judicatur, ſpecillo ſulcato, juxta nodum diſſecantur, ora inferior digito manus alterius ſuſtentatur, & altera manu, prehenſo nodo, blande & caute extrahuntur. Vulnuſcula deinde minora, ab acubus relicta, vel aqua vulneraria, (*l'eau d'arquebuſade*) vel aqua calcis immiſſa, vel ſpiritu vini injecto, ſpleniisque iisdem vel ſimilibus liquoribus ſuccidis ſuperimpoſitis facile ſanantur. Majus vero vulnus vel balſamo praedicto, vel alio ejusdem naturae fovetur, oraeque adhuc aliquamdiu empla-

emplastris glutinantibus probe sustentantur, donec firma cicatrix inducta sit.

L.

*Si quid vero carnis detritum vel excisum est*, tum glutinari vulnus, neque emplastris, neque sutura prius poterit, quam nova carne sensim sensimque illud ipsum impletum fuerit. Ad implendum autem vulnus proficiunt linamentum carptum, oleo, unguento, balsamove vulnerario succidum, ipsique vulneris fundo insertum, superinjectis emplastro quodam vulnerario ex modo laudatis, deinde splenio ut & fasciis. Quae deligatio quotidie repetenda est. Quanquam autem nova caro ista neutiquam, ut vulgus quidem opinatur, ex emplastris, oleis, balsamisve, sed sanguinis potius circulantis sive naturae beneficio, ut loqui amant, succrescat, quibus semper aliquid novi ad laesa vasa, donec vulnus impletum est, admirando prorsus modo apponitur; tamen neque illud dissimulandum est, posse utique istiusmodi medicamenta haud parum ad novam carnem producendam conferre, & simul removere ea, quae impedire possunt ac solent, quo minus eadem succrescat. Ut proinde mirum haud sit, id genus *medicamentorum, carnem producentia*, sive graeco vocabulo, *sarcotica* medicamenta Medicorum filiis appellari. Scilicet inesse his debet vis quaedam balsamica & emolliens, qua non ipsum modo vulnus a corruptione aut putredine tutum praestetur, sed sensim quoque succrescens nova caro leniter quasi irrigetur, inungatur atque sic emolliatur, ut eo facilius atque commodius e sanguine aliquid apponi, vasaque sic extendi atque amplificari possint. Atque hujus generis sunt, quae supra N. 35. & 29. commendavimus, olea, unguenta & balsama blandiora.

*γ) De glutinatione vulnerum, ubi carnis aliquid excisum est.*

*Medicamenta vulnus implentia.*

LI.

Aër autem, praesertim nimis frigidus aut nimis calidus, quum vulneribus inimicissimus sit, solertissime semper ab iisdem arcendus est. Nihil enim fere est, quod vel humores facilius corrumpat, vel subtiliora aegri corporis vascula fortius & constringat & exsiccet, carnemque succrescentem vehementius reprimat, ipso illo aëre. Sed quo felicius ab isthac aëris injuria defendi possint vulnera; illud utique sibi datum sciant esse chirurgi, ut primo praeparatis antea, quae ad novam deligationem necessaria sunt, singulis, ipsa deinde deligatio quam celerrime expediatur. Postea ut vulnus linamentis, oleo vel blandiori balsamo vulnerario madentibus, probe impleatur: denique ut linamentis emplastrum aliquod vulnerarium, (cujusmodi sunt No. 29. nominata) emplastro splenia, spleniis denique fascia, ut valentius haereant omnia, superinjiciantur.

*Quomodo aër a vulneribus arcendus sit.*

LII.

Quando post haec pus, sive materia subalbida, aequalis & crassiuscula in vulnere reperitur, instaurandae per dies singulos vel alternos,

*Quomodo vulneris glu-*

 pro

*tinatio penitus absolvatur.*

pro re nata, deligationes sunt. Ubi tamen illud inprimis prospicere chirurgus debet, ut materia supervacua, quoad fieri potest, lenissime semper abstergatur. Siquidem tutius meliusque est materiae pauxillum in vulneribus semper relinquere, quam duriter nimis eandem exprimere vel abstergere. Quemadmodum enim durior ejusmodi vulnerum abstersio succrescentem carnem novam graviter admodum affligit atque destruit, sic rarior ista in ipsis relicta materia adinstar olei vel balsami alicujus blandi succrescentem carnem istam alere quasi solet atque conservare. Hisque ita diligenter observatis, fieri aliter vix potest, quam ut vulnus nova carne sensim impletum optime tandem glutinetur.

LIII.

*III. Bona cicatrix quomodo inducenda sit vulneri.*

Sed ut nihil quicquid omittatur eorum, quae ad perfectam vulneris curationem necessaria videntur, illud utique operam dare debent chirurgi, ut indecoram evitent, atque *elegantem, hoc est, aequabilem ipsi inducant cicatricem.* Longe optimum hic est, novam eandemque mollem glutinati vulneris carnem eique adhaerens gluten blande sensim exsiccare, adhibitis eum in finem non nisi linamentis aridis, nulloque balsamo succidis, supra datis spleniis fasciisque paulo constrictioribus. Quod ubi parum fuerit, propter humores largiter adhuc dum exinde promanantes, haud alienum erit siccantes illas essentias, vel balsama nativa (XXXIX) cum linamentis imponere; vel siccos etiam pulveres, tutiam nempe, lapidem calaminarem, mastichis vel colophonii &c. adspergere, hosdemque spleniis ac fasciis arctioribus contegere. Ita etiam magnus omnino vel solius spiritus vini rectificati hic deprehenditur usus, quia egregiè adstringit & siccat: siquidem nihil fere magis novam carnem melius vel siccat vel confirmat, quam ubi vulneri jam jam impleto liquorem istum ex intervallo aut saltem inter deligandum illinieris aut applicueris.

LIV.

*Vulnera sordescentia quomodo tractanda sint.*

Quoties autem *impura sive sordida fiunt vulnera*, id est, si quae forte putrida, spongiosa, nigra, pallida, livida, caro, membranula, similisque alia materia foetida in iisdem increscunt, purganda utique prius ab his, quam glutinanda istiusmodi vulnera sunt. Solet autem variis modis institui ea purgatio. Vel enim adhiberi hic consuevit mel solum, apud veteres, cum linamentis impositum, (*a*) apud recentiores unguentum aliquod digestivum ex terebinthina, ovi vitello, rosarumque melle confectum; vel, ubi fortiori purgatione opus est, unguentum aegyptiacum, idque vel vini spiritu dilutum, vel digestivo etiam admixtum; vel hujus locum etiam supplere apte potest *fuscum illud Wurtzii unguentum.* Sic admisceri quoque unguentis digestivis haud incommode potest

(*a*) Vid. Celsus Lib. V. cap. 26. n. 29.

poteſt aloës quaedam myrrhaeve portiuncula, vel, ſi quid vehementius neceſſarium videtur, mercurii praecipitati rubri. Ceterum etiam inſignis admodum propeque frequentiſſimus in vulneribus atque ulceribus ſordidis perpurgandis uſus eſt aquae calcis, cumprimis ſi hujus librae mercurii ſublimati grana XX vel XXX immiſceas, quae propter ipſam vim ſuam *aqua phagedaenica* chirurgis vocari ſolet. Harum rerum una alterave tamdiu quotidie continuatur, donec ſordium nihil quidquam ſupereſt, & poſtea recurrendum denuo ad antea laudata balſama vulneraria & methodum N. 50. deſcriptam.

LV.

*Caro ſupercreſcens quomodo reprimenda ſit.*

Si quae autem caro ſupervacua inter ipſam vulneris glutinationem ſupercreſcere inceperit, tum, ne inaequalem atque eminentem ipſa cicatricem efficiat, vitriolo coeruleo illinenda quotidie, atque iſtac ratione, quantum ſatis eſſe videtur, coërcenda eſt carnis illa luxuries. Vel vitrioli loco pulvis ex alumine uſto, mercurioque rubro praecipitato confectus carni excreſcenti adſpergendus, ſupraque datis emplaſtro, ſpleniis ac faſciis ſtrictioribus tantisper ea reprimitur, donec cicatrix aliqua cuti reliquae haud inaequalis proveniat.

LVI.

*Quomodo vulnerato agendum ſit.*

Tandem in legitima vulnerum curatione id quoque inprimis proſpiciendum videtur, ut *juſtam & victus & vitae rationem vulneratus ſervet*; quo ſcilicet, disjectis omnibus, quae cruditatem vel acrimoniam afferre poterant, ſanguis bonus ac ſanus efficiatur. Si quid enim aliud, bonus profecto ſanguis ad promovendam atque accelerandam vulnerum glutinationem quam maxime utilis, quin imo prope neceſſarius eſt. Atque idem fere tenendum quoque eſt de aëre, conclavi, corporis atque animi affectibus, ſomno, vigilia, ſimilibusque rebus aliis, quae ad bonam vitae rationem etiam atque etiam pertinere videntur. Siquidem iſthaec ſingula ſic omnino temperanda ſemper ſunt, ut vulnerum glutinationem non impediant, ſed potius promoveant. Et certe quo debilioris valetudinis ſunt vulnerati, quoque gravia magis ac periculoſa vulnera deprehenduntur, eo major etiam atque accuratior victus illa vitaeque inſtitui debet obſervatio.

LVII.

*Quae aëris temperies vulnerato quam maxime conveniens ſit.*

Atque ad aërem quidem quod attinet, temperatum maxime ſit oportet, conclave iſtud ſive locus, in quo vulneratus commoratur; propulſis, quantum fieri poteſt, frigore atque aeſtu. Siquidem his gravia quaelibet atque capitis praeſertim vulnera mirum quantum ingraveſcunt. Ne quid autem incommodi vel aëris vel loci, in quo vulneratus decumbit, humiditas pariat, longe optimum erit, ſuccino, thure, maſtiche ſimilibusque aliis ſuffimentis conclave ipſius identidem exſiccare atque temperare.

LVIII.

LVIII.

*Quo victu uti debeant vulnerati.*

In *aſſumendis cibis ac potu* cavendum ante omnia vulneratis eſt, ne qua forte ſubſit intemperantia. E cibis autem quam convenientiſſimi illi ſunt, qui & nullam admixtam ſibi habent acrimoniam, & quam facillime digeruntur. Siquidem hi non chylum modo tenuem ac lenem, ſed quammaxime temperatum quoque ſanguinem efficiunt; quo glutinatio vulnerum mire promovetur. Igitur vulneratis commendari prae ceteris poſſunt varii generis juſcula, ex hordeo praeſertim, avena, manna, oriza, ſcorzonera, lactuca, endivia, chaerophyllo, petroſelino, cichorio, aſparago, parata; nec non caro vitulina atque agnina, gallinae item & capi ſive galli caſtrati, cereviſia calida vitello impraegnata, fructus arborum probe cocti, praeſertim poma, creraſa & pruna; vegetabilia etiam alia bene cocta; quo referri poſſunt ſpinachia, lupulus, aſparagi, cinarae, lactucae, & ſi quae ſunt alia hujusmodi olera blandiora. Si qui vero paululum robuſtiores ſint, milites puta, vel ruſtici, qui modo recenſitis eſculentorum tenuiorum generibus exſatiari nequeunt, his, niſi grave admodum vulnus eſt, noxisve aliis comitatum, concedi quoque, pro re nata, poterunt valentiora quaedam carnium genera. Quoties autem inflammatio ſimileve aliud malum adfuerit, abſtinendum utique vulneratis eſt non ab omni ſolum carne, ſed & a quocunque cibo alio duriori. Univerſe autem vitandum vulneratis inter eſculenta videtur omne 1) *quicquid acre, ſalinum vel aromaticum eſt.* Si quid enim aliud, hoc certe ſanguinem acrem efficit, ejusque vehementem motum, calorem, indeque pendentes ſanguinis profuſiones, febres, vulnerumque inflammationes concitare adſolet. Abſint igitur a vulneratis, praeſertim ab iis, qui calidioris temperamenti vel naturae ſunt, condita omnia, ſinapi, raphani, cepae, hujusdemque materiae acrioris alia. 2) Sic detrahenda quoque vulneratis ſollicite ſunt, *quaecunque difficilius concoquuntur, ſanguinemve gignunt craſſiorem.* Cujusmodi ſunt pinguia omnia, lardum, caro ſuilla, anſerina, bovillaque vel vetuſtior, vel fumo aut ſale condita; piſces item vetuſti iidemque tenaciores, leguminaque omnia, piſa nempe, fabae & lentes, praeſertim exſiccatae; alia denique his non abſimilia omnia.

LVIII.

*Qualis potio vulneratis conveniat.*

*Potiones quotidianae* quo vehementiores vel acriores ſunt, hoc magis quoque ſolent eſſe perniciofae. Igitur prohibendi utique vulnerati ſunt a vino, maxime a ſpiritu vini & frumenti, aqua vitae, mulſo, cereviſia generoſiori. Et ſi quae forte alia ſunt hujusmodi. Contra vero quo magis tenues ſunt, hoc magis etiam tutae ſolent eſſe potiones. Quanquam reſpiciendum hic ſimul ſemper ſit ad ipſam vulnerati & naturam & conſuetudinem. Sic, ubi aegrotans adſuetus aquae fuerit, tum

tum vel potio ista quotidiana servanda, vel ejus loco adhibenda ptisana ex pane cocto, vel hordeo, admixta vel glycyrrhiza, vel aniso, foeniculo, vel mali citrii cortice, aliave re simili. Qui ab aqua prorsus abhorrent, his commendanda cerevisia quam maxime tenuis & diluta, eademque nec nimis vetusta aut acida, nec nimis nova ac foeculenta. Si quae autem vulnera prorsus periculosa, ipseque vulneratus infirmi habitus aut valetudinis fuerit, consultum utique, quin imo necessarium videtur, peculiares quasdam *potiones vulnerarias* conficere, quae male temperatum sanguinem corrigant atque restituant. Sed de his mox inferius prolixior N. 63 & 64 erit agendi locus.

## LX.

*De quiete, motu, vigilia, & somno vulneratorum.*

Optimum etiam vulneratis medicamentum *quies* est. Igitur, quantum fieri potest, graviter inprimis atque in inferioribus corporis partibus vulnerati quiescant. Moveri enim atque ambulare alienum prorsus est. Neque enim desunt istiusmodi vulneratorum exempla, qui vehementioribus corporis *motionibus*, vehendo scilicet, equitando, currendo, saltando, non gravioribus tantum affectibus vel noxis, sed praesentissimo etiam mortis periculo sese exposuerunt. Neque vero minus perniciosa vulneratis solet esse *nimia vigilia:* ideoque prospiciendum omnino est, ut, quem ipsa natura fortassis denegare videtur, lenioribus quibusdam medicamentis soporiferis provocetur somnus. Siquidem in hoc ipso non exigua salutis spes quandoque sita deprehenditur. Ad excitandum autem somnum commodissime adhiberi potest sirupi papaveris albi ℥β. ad ℥j. ex aqua primulae veris vel cerasor. nigror. vel & ex emulsione quadam papaveris semine & amygdalis dulcibus confecta. Quod ubi parum neque satis efficax fuerit, assumi ejus loco poterit theriacae mithridatiive ℈j. vel ℈ij. aut quantum latioris cultri pars extrema capit; vel ipsius opii granum, eodem, quem modo commendavimus, liquore admixto.

## LXI.

*Alvus debet esse laxa.*

*Alvus, quantum fieri potest, laxa semper servanda est*, maxime in iis, qui in capite vulnus aliquod acceperunt. Si quibus enim in his vulneribus justo magis dura atque adstricta alvus est, hi nimio plerumque calori capitisque doloribus obnoxii sunt. Sciendum interim hic est, medicamenta alvum ducentia vehementiora prorsus aliena hic esse, vulneratisque propter ipsam corporis imbecillitatem perniciosa. Satius igitur est, medicamentis quam lenissimis alvum solvere. Tutissimum vero longeque optimum, istiusmodi cibos ac potiones assumere, qui simul & alant & ventrem molliant. Spectant huc sufficientes consuetoque largiores, quaeque ex theae herba coffaeque fructibus parari solent potiones; pruna item largioresque ex iisdem sorbitiones; poma molli-

molliter, admixtisque uvis paſſis minutioribus cocta; ſpinachia item ac cereviſia alba & calida cum ſaccharo vitellisque attenuatis, & ſi quae ſunt alia hujusmodi. Cibi duriores quicunque, inprimis vero panis ſiccior, removendi a vulneratis ſunt. Denique ubi alvus durior eſt, quam ut cibis ejusmodi mollioribus reſolvi queat, neceſſarium videtur, ad medicamenta, ſed ea tamen leniſſima, confugere. Itaque admovenda erit lotio aliqua ſive clyſter vel ſuppoſitorium; vel dandum etiam juſculum calidum injectis mannae praeſtantioris una vel binis unciis, pro vi corporis vulnerati; vel magneſiae binis drachmis; vel denique ſalis catharctici alicujus apta portio.

## LXII.

*Animus a perturbatione liberandus.*

*Affectus animi vehementiores*, quibus ira, terror, triſtitia, aegritudo, ſollicitudo, meditatio, venerisque cumprimis intemperantia accenſeri merentur, ſummo ſtudio pellendi vitandique ſunt, mente, quoad ejus fieri poteſt, quieta, ſerena atque hilari ſervata: quia iis ſaepe graviſſima mala vulneratis concitata ſunt.

## LXIII.

*Medicamenta interna quaenam vulneratis danda ſint.*

Quoties autem cunque vel graviora paulo vulnera, vel vulnerati etiam minus boni habitus fuerint, *internis* quoque opus ſubinde ſolet eſſe *medicamentis*. Siquidem horum beneficio non removeri ſolum ea poſſunt, quae curationem impediunt, ſed & vel maxime ipſa quoque vulneris curatio haud parum promoveri. Primum in his medicamentis locum ſibi vendicant *potiones vulnerariae*: quae ipſae tamen pro aegrotantis natura atque affectibus ſolertiſſime ſemper attemperandae ſunt. Falluntur enim egregie illi, qui chirurgorum vulgarium, hoc eſt, minus circumſpectorum, exemplo, unam eandemque omnibus potionem ſive decoctum ſine discrimine inculcant. Si quis igitur vulneratus frigidioris ac pituitoſae naturae eſt, vel pallidus etiam ac tumidus, quae craſſioris ac pituitoſi ſanguinis indicia ſunt; tum potio vulneraria paranda eſt ex ejusmodi herbis, quae ſanguinem reſolvunt atque attenuant. Cujus generis ſunt radices 5. aperientes, rad. coryophyllat. foenicul. gramin. &c. Herb. ſanicul. alchymill. agrimon. betonic. veronic. piloſellae, pervinc. virgae aureae, ſophiae chirurgorum, ſemen aniſi, foenicul. dauci. &c. Potio ipſa ſic fere paratur: Nempe ex jam recenſitis herbis quaedam pro lubitu ſeliguntur, atque ea quidem copia, ut binas tresve manus circiter impleant. Hoc quicquid herbarum eſt, cum libris ſex circiter aquae per momenta aliquot horae leniter decoquitur, percolatur, liquorque apto quodam ſirupo, cujusmodi ſunt ſirupus flor. tunic. betonic. capillor. veneris, rad. 5. aperient. de cinamom. &c. quantum ſatis eſt, edulcoratus, & calidus quidem, ter vel quater per ſingulos dies hauſtulus aliquot unciarum vulneratis prae-

*Potiones vulnerariae adverſus pituitoſum ſanguinem*

betur.

betur. Eaedem istae herbae ad modum infusi theae etiam praeparari, atque a vulneratis ita aliquoties in die cum pauxillo sacchari assumi haud incommode possunt.

LXIV.

Contra vero iis *vulneratis*, *qui paulo tenuiorem habent atque acriorem sanguinem*, ea potio vulneraria quam maxime accommodata videtur, quae conficitur ex plantis aliquo modo glutinosis ac subpinguibus: quales sunt radix symphyt. liquirit. polypod. scorzoner. sarsaparill. herb. malv. althaeae, verbasc. parietar. mercurial. flor. malv. alth. verbasc., dactyli, ficus, jujubae. Ex quibus ipsis eadem prorsus, quam antea descripsimus, ratione, sorbitio quaedam parari, admixtoque, nisi vulneratus a dulcedine abhorreat, sirupo alth. vel de symphyt. Fernel. liquiritiae vel papaveris, quantum ad gratum saporem satis est, assumi identidem poterit. Si qui autem vulnerati sunt, qui vel *nimiis vulnerum doloribus* vel *vigiliis* discruciantur, tum praeter ea, quae Cap. II. de doloribus dicta sunt, una vel duae sirupi papaveris albi, sive de meconio unciae admisceri commendatae jam potioni vulnerariae haud incommode poterunt, vel emulsiones ex amygdalis & papavere albo exhiberi.

*Potiones vulnerariae adversus tenuem, atque acrem sanguinem.*

LXV.

Porro *si quid forte acidi intus delitescit*, quod vulneratum affligit, ingerendum ipsi quotidie nonnihil est pulveris vel ex lapid. cancrorum, vel ex perlarum matre, vel ex conchis praeparatis, vel denique ex ejusmodi absorbentibus aliis confecti. Quantitatem medicamenti bini vel tres cultri mucrones facile definiunt. Ubi vero *calorem internum vulneratus persentiscit*, pulsusque paulo citatior est, tum *febrem vulnerariam* adesse dicimus. Cui quidem imminuendae vel prorsus tollendae subsequentia inservire possunt medicamenta. Vel enim 1) dandum est decoctum hordei, mali citrei vel ribesiorum sirupo suave redditum; cui etiam, si lubet, tamarindi haud inepte incoquuntur. Vel 2) ingeri possunt iidem pulveres, quos jam jam laudavimus, admixta nitri aliqua partiuncula. Vel denique 3) haud alienum quandoque est sanguinem mittere; idque inprimis, si vulneratus junior, sanguinisque plenus, pulsus vero atque ardor vehementiores deprehendantur. Sed de his omnibus, si quis adfuerit, ipse medicus potius, quam chirurgus prospiciat. Ceterum ubi robustiores atque ab aliis malis immunes fuerint vulnerati, commodissima potio quotidiana, ut supra jam monuimus, ea fere est, quae fit ex decocto hordei vel tenuiori etiam cerevisia. Atque ista quidem dicta nunc sufficiant de vitae victusque ratione graviter vulneratorum: quam vero sollicite quoque servandam commendamus iis, qui propter duriores etiam curationes sive operationes, ut vocant, terebrationem puta, calculorum excisionem, mammarum membrorumque vel tumorum majorum amputa-

*Medicamenta adversus acrimoniam & fervorem.*

 tionem,

tionem, misere decumbunt. Quoties igitur de aegrotantium diaeta inferius monendum aliquid erit, hactenus allata ut breviter in memoriam revocare sibi velint Lectores, hortabimur, ne saepius eadem repetere cogamur.

# C A P. II.

## De

## Accedentibus vulnerum malis, sive symptomatibus, ut vulgo dicunt, vulnerum,

## & quidem

### I. *De sanguinis profusione.*

I.

*Sanguinis in vulnere profusio quomodo sistenda sit.*

Nimiae sanguinis in vulneribus profusiones ad unam omnes oriri solent e venarum, inprimis autem ex arteriarum laesionibus. Quo igitur majores atque ampliores venae vel arteriae percutiuntur, hoc graviores etiam contingant oportet sanguinis profusiones. Ut adeo mirum non sit, vulneratos quosdam, nisi promtum adfuerit auxilium, quam celerrime infirmari, animo linqui, vel protinus quoque emori. Quae quum ita sint, consultum utique vel & necessarium videtur, illud inprimis operam dare chirurgos, ut ad cohibendam sanguinis profusionem promtis semper atque expeditis instructi sint auxiliis. Quanquam nec illud dissimulare possum, accidere nonnunquam istiusmodi vulnerationes, in quibus sanguinem statim supprimere neutiquam conveniat. Nisi enim nimius jam tum sanguis ex vulnere eruperit, sane haud alienum est sanguinem adhuc aliquamdiu pati fluere, dum tutum erit: maxime si corpus juvenile, robustum sanguinisque plenum fuerit, vel etiam si id vulnus ebrietas atque ira praecesserit. Siquidem in ipsa sanguinis modica profusione haud contemnendum adversus inflammationem, tumorem, dolorem & febrim solet esse auxilium.

II.

*1. Linamentis.*

Sunt autem *varia supprimendi sanguinis artificia.* Nisi enim grandiores dissectae venae vel arteriae sint, promtum utique in *linamentis siccis, panniculisve lineis* adversus nimiam sanguinis profusionem solet esse remedium: dummodo ista paulo compactiora in vulnus ingerantur, superque injectis spleniis crassioribus, & fasciarum & manuum quandoque subsidio, quam arctissime vulneribus accommodentur. Siquidem apta & simul arctior vulneris dilegatio manuumque beneficio facta ejusdem compressio tantum haud raro praestant, quantum violentiora supprimendi sanguinis adminicula non aeque commode praestare solent.

III.

III.

Si qua autem gravior ſanguinis profuſio contingit, quae ſiccis ejusmodi linamentis ſolis vinci nequeat, tum alia quoque adſtringentia ſanguinemque ſiſtentia adhibenda ſimul ſunt remedia: quorum loco veteres (*a*) aquam frigidam, vel acetum cum linamentis vulneri immiſſerunt, atque ſplenia iisdem his liquoribus ſuccida ſuperimpoſuerunt. Recentioribus nonnullis in uſu tanquam egregium hic remedium eſt fungus ille, quem *Lycoperdon*, vulgo *lupi crepitum* vel *boviſt* appellant. Hoc probe implendum vulnus eſt, ſuperimpoſitis ſpleniis & faſciis aliquanto arctioribus. Sed vehementius atque uſitatius hodie ad ſupprimendum ſanguinem eſt *ſpiritus vini rectificatiſſimus*, quem *alcohol vini* appellamus (*b*). Hoc frigide vulneri infunditur, injectis ſimul linamentis probe contortis, hoc liquore imbutis, ſupraque datis ſpleniis craſſis eodemque ſpiritu madentibus, faſciarumque adminiculo quam firmiſſime applicatis. Eadem quoque ſita ſolet eſſe virtus in *oleo ſpirituque terebinthinae* (*c*), qua vini alcohol, ratione applicatis. Ita & aqua, praeſertim plantaginis, in qua aluminis, vel vitrioli, vel ſacchari ſaturni tantum, quantum in ea ſolvi poteſt, ſolutum eſt; vel alumen & vitriolum ſimul in eadem aqua, aut, quod adhuc fortius, phlegmate vitrioli ſoluta; aut aceti fortiſſimi ℥iij. quibus vitrioli albi ℥j admiſcetur, liquores ſtypticos praeſtantiſſimos conſtituunt, ſi modo praedicto adhibentur. Nec denique omittendi hic ſunt *pulveres adſtringentes ſanguinemque cohibentes*; quales quidem ex bolo Armena, lapide haematite, ſanguine draconis, croco martis adſtringente, terra Japonica, aloë, olibano, maſtiche, granat. corticibus, alumine, ſaccharo ſaturni, terra vitrioli dulci, gypſo, hepate vitulino toſto ſimilibusque rebus aliis, vel ſolis & ſeorſim ſumtis, vel varia ratione mixtis, conficiuntur, ipſisque vulneribus abunde inſperguntur, linamentis, ſpleniis ac faſciis, ut antea, inſuper applicatis.

*2. Medicamentis adſtringentibus.*

IV.

Vaſis ſanguiferis paulo majoribus praeciſis, *rodentia* ſeu *cauſtica* quoque adhiberi ſolent medicamenta: ſiquidem iſta vehementer admodum adſtringunt. Frequentiſſimum idemque adhuc fere tutiſſimum in his eſt *vitriolum coeruleum:* quod ruditer contuſum goſſypioque vel linamentis involutum hianti vulneri quam aptiſſime applicatur, firmiter ſupra deligatis plumaceolis cylindricis, ſpleniis, itemque faſciis. Huc etiam pertinet *liquor Weberi*, *ſtypticus* dictus, aliique ſimiles, quos oleum vitrioli, tanquam vehementiſſimum rodens, ingreditur: quibus vero linamenta tantum inferiora imbuenda ſunt, ne nimis rodendo partes vici-

*3. Rodentibus ſeu cauſticis.*



(*a*) Vid. Celſus Lib. V. cap. 26. N. 21

(*b*) De quo vid. Bohnius in Act. Erud. Lipſienſ.

(*c*) De hujus egregia virtute vid. *Young.* in peculiari libello anglico de hoc oleo.

vicinas laedant, dolores acutiſſimos aliave gravia mala concitent. Quae vehementius his rodunt medicamenta, *mercurius* nempe *ſublimatus; lapis cauſticus*, *ſpiritus* vel *oleum vitrioli*, & quae ejusmodi ſunt alia, iſta quidem vel ideo minus ſolent eſſe opportuna, quod graviora ſymptomata nunquam fere non adjuncta ſibi habeant, ob nimiam vim rodentem.

V.

*4. Arteriarum interciſione.*

Quodſi vero illa quoque profluvio vincuntur medicamenta, ſaepius prodeſt *arterias*, quae ſanguinem fundunt, *ex parte tantum diſſectas*, penitus intercidere. Sic enim non facilius ſolum ipſae ſub carnem atque cutem retrahuntur; ſed longe commodius quoque ſuperius commendatis medicamentis earundem ora praecluduntur. Quae curandi ratio quam maxime neceſſaria eſſe ſolet cum in temporalibus, tum etiam in tibiarum & cubitorum arteriis.

VI.

*5. Ferro candente.*

Ubi ne ſic quidem ſanguis conquieſcit, ferro candenti ſive *cauteriis*, ut vocant, utendum eſt. Quibus ita feliciter aduri, inductaque iſtis cruſta, praecludi venarum hiantium ora ſolent, ut nulla ferme tam gravis in externarum partium vulneribus contingat ſanguinis profuſio, quin iſtorum ſubſidio cohiberi queat. At vero bina ſemper velim in promtu ſint ejusmodi cauteria candentia: ſic enim, uno forte extincto, applicari ſtatim ſi opus eſt alterum poterit. Figura ipſorum & magnitudo, pro diſcrimine loci, ubi applicanda ſunt, mirum quantum variae poſſunt eſſe ac diverſae: ſiquidem aptiſſima ſemper ſeligenda ſunt: & hinc nos octo potiſſimum ipſorum ſpecies hic (Tab. III. fig. 9-16.) pro vario uſu delineari curavimus. Inſtrui eadem, pro re nata uſuque commodiori, poſſunt variae formae manubriis, uſibusque adhuc aliis quamplurimis accommodari, ceu ex iis, quae alibi ediſſerere conſtituimus, luculentius apparebit. Interim bina fere ſunt, quae cauteriorum uſum diſſuadere atque impedire utplurimum ſolent incommoda. Neque enim primo aegroti ſolum abhorrere mirifice a cauteriis adſolent; ſed reliqui etiam homines tantum non omnes crudelem nimis eſſe proponunt iſtiusmodi medicum, qui cauteriis utitur: quum tamen non adeo vehementes inde oriantur dolores, quales quidem plerique ſibi imaginantur, iidemque etiam quam celerrime atque opinione citius rurſus evaneſcant. Sed majus etiam incommodum ſitum eſſe ſolet in eo, quod cruſta, ferri candentis ope arteriis inducta, (*eſcharam* vulgo appellant) biduo vel triduo praeterlapſo decidere haud raro, praeſertim in arteriis grandioribus, ſoleat: unde nova iterum ſanguinis exoritur profuſio, eaque ſaepe periculoſiſſima. Quod tamen, ne qua forte fiat, proſpicienda inprimis duo ſunt: ut non vulnera ſolum in deligationibus ſemper quam mitiſſime tractentur; ſed ut in promtu quoque ſint ad prorumpentem forte ſanguinem denuo ſupprimendum

accom-

accommodata ferra candentia. Isthaec observatio in majoribus arteriis per quatuordecim fere dies necessaria est : hisque peractis nullum ferme profusionis periculum superesse consuevit. Ceterum ubi vel cruralis vel brachialis percussae fuerint arteriae , parum sane adversus sanguinis profusionem in cauteriis auxilii est: propterea, quod vehementior sanguinis in iisdem motus crustam inductam identidem disrumpat aut repellat, novumque denuo profluvium concitet.

VII.

*6. Ligatura.*

Sed vero in periculosis arteriarum maximarum, cruralis puta & brachialis, percussionibus, quales nimirum in artuum amputationibus fiunt, tutissimum adversus sanguinis profusionem auxilium situm esse deprehenditur in earum ligatura sive colligatione. Quod si enim filo quodam cerato firmiori, subter laesa arteria incurvatae acus ope trajecto, id, quod ictum est, colligatur, sanguis protinus cohibetur, ipsaque arteriarum ora sensim coëunt.

VIII.

*7. Peculiaribus instrumentis.*

Denique nec instrumenta desunt, ad supprimendum sanguinem in variis corporis partibus a chirurgis excogitata & accommodata. Sic enim dudum apud chirurgos invaluit usus magni cujusdam annuli ferrei, cochlea instructi : quem vulneratis membris sic applicuerunt , ut linamentis ac spleniis superimposita sensimque magis intorta cochlea hiantes arteriarum oras praecluderet , atque ita ruentem ex illis sanguinem penitus cohiberet : quem tam diu ibi reliquerunt, donec metum novi profluvii praeteriisse judicarunt (*a*). Quando vero dictus iste annulus paulo incommodior , & non nisi artubus applicari commode poterat, id sibi datum existimabant esse chirurgi, ut ejusmodi excogitarent instrumenta, quae & commodiora, atque ipsis quoque & colli & capitis arteriis firmiter comprimendis essent accommodata. Atque hujusmodi fere illud instrumentum est, quod *Tab. V. fig.* 2. delineatur, sequentemque in modum construitur. Nempe lamina quaedam orichalcea, trium quasi pollicum longitudinem & duorum latitudinem adaequans A A. media sic perforatur, ut cochlea quaedam robustior B B., lamellaque orbiculari circiterque pollicari C. inferius instructa, intorqueri possit. Alteri laminae orichalceae extremo ejusdem latitudinis lorum coriaceum vel sericeum firmiter junctum est E E. F F. Quoties igitur graviores cohibendae sunt sanguinis profusiones, sic omnino instrumentum illud, lori ope, foraminulis F F. instructi, vulnerato corporis membro adaptatur, atque extremo F. ope foraminulorum in uncinulis G G. firmatur, sic, ut lamella C. ipsum vulnus, vulnerique superimposita splenia quam exactissime comprehendat. Quibus ita jam confectis, superimminens cochlea ad.

(*a*) Species aliqua ejusmodi ferramenti apud Scultetum videri potest.

ad D. tantisper ſuper ipſum vulnus intorquetur, donec ſanguis penitus conquieverit: eoque in ſtatu per unum alterumve diem relinquitur. Ceterum quandonam vel relaxari, vel arctius conſtringi, vel & prorſus removeri inſtrumentum illud conveniat, id ipſum chirurgorum providentiae dijudicandum relinquimus. Ita etiam ſimili inſtrumento longiori loro donato inſtructus eſſe poteſt chirurgus, ut in capitis, ſpeciatim vero temporum vulneribus eo uti queat.

## IX.

*8. Faſcia contortili, ſive torculari.*

Denique in inſtrumentis ſupprimendo ſanguini accommodatis omittenda hic neutiquam videtur machina ſive *faſcia* illa *contortilis*, quam *Tournequet* vulgo Gallorum ore, *Torcular* latine dicimus, inque gravioribus ſanguinis profuſionibus, & cumprimis poſt amputatas partes corporis grandiores, quam commodiſſime adhibemus. Huic rite conficiendae varia ſunt, quae ſerviant. Sic enim ante omnia in promtu ſit 1) funiculus planus, latitudine pollicem, longitudine Pariſienſem circiter ulnam adaequans; deinde 2) cylindrus ligneus digitalis ſive bacillus; tum 3) faſcia conglomerata duos digitos craſſa, quatuor longa; denique 4) ſplenia longiora, fereque tres quatuorve digitos ampla, pro circumcingendis pedibus vel brachiis, quibus faſcia ſive funiculus applicandus; poſtremo 5) fruſtum aliquod chartae craſſiſſimae, quam *pappam* dicimus, vel corii rigidioris quadratum quatuorque circiter digitos amplum.

## X.

*Torcular quomodo applicandum ſit.*

Equidem quale eſſe debeat *torcular*, cognovimus. Disquirendum jam eſt, *quibus artificiis applicari* illud in vulneratis quam aptiſſime queat. Scilicet faſcia conglomerata trunco arteriae praeciſae (cujus ſitum anatomia docet) ſecundum longitudinem imponitur, ſuperinjectis ſpleniis transverſis, brachium vel pedem adinſtar alicujus annuli cingentibus. His dein funiculus ita leniter bis circumvolvitur nodoque firmatur, ut facilis ipſum inter & partem corporis laeſam manui pateat tranſitus. Tum exteriori pedis ſive brachii vulnerati lateri ſub eodem funiculo corium vel charta craſſiſſima quam fieri poteſt accuratiſſime applicatur; funiculusque per inſertum verſatumque ſuper iſto volumine cylindrum ſive bacillum tantiſper contorquetur, donec ſanguis penitus conquieſcit. Denique firmato, ne forte rurſus remittat, baculo, vulnus ipſum pro re nata tractandum vel curandum, ſanguinisque profuſio vel medicamentis adſtringentibus, vel ligatura, vel ferro candenti, vel inſtrumentis etiam huic negotio deſtinatis, aegrorumve membrorum amputationibus, vel quibuscunque demum aliis artificiis cohibenda eſt. Quibus rite peractis, torcular, ſimulatque id ipſum tutum vel commodum viſum fuerit, relaxandum eſt penitusque removendum. Ceterum in brachio faſcia iſta conglomerata haud procul ab humero, inte-

interiori ejus parti, prout arteriae ſitus illud ipſum poſtulat, imponitur, immiſſoque ab altera, id eſt exteriori parte baculo conſtringitur, indice *Tab. III. fig.* 1. *litt. K.* Quoties autem in crure cohibendus ſanguis eſt, faſcia vel in ſummo femore, vel, pro re nata, ſupra poplite etiam, pari ferme ut antea ratione, ſolet applicari (*Vid. litt. L. M. N.*) Sed quo facilius tandem appareat, quae vera ſit inſtrumenti ſive torcularis hujus forma & poſitura, ſeorſim eandem utcunque delineavimus *Tab. III. fig.* 2.

XI.

*Petiti torcular.*

Loco hujus machinae ſive torcularis cel. chirurgus Pariſinus PETITUS in Acad. Pariſin. An. 1718. aliam a ſe inventam delineavit, quam nunc vulgo *torcular Petiti* appellant; quo id potiſſimum obtinetur, ut clauſum ſine alterius ope perſiſtat; cum vulgare huc usque uſitatum a miniſtro quodam ſuſtinendum & gubernandum ſit. Deinde quod, ubi neceſſitas id exigat, tam diu in membro relinqui queat, quam diu id opus eſſe judicatur, ſine impedimento circuli ſanguinis in parte aegra; cum vulgare ſanguinis circulum omnino intercipiat, adeoque poſt breve tempus rurſus removendum ſit. Deſcriptio vero ejus tam brevis & imperfecta eſt, praeſertim cum illius partes ſeorſim ibi non deſcriptae ſint, ut eam in multis intelligere non potuerim (*a*).

XII.

*Aliud ex noſtra emendatione.*

Hinc paulo aliter eam fabricari, atque ſimul emendare ſtudui, ut ex *Tab. V. fig.* 6. videre licet: ubi A A partem ſuperiorem, B B inferiorem, & C trochleam denotat, omnia in naturali magnitudine & ex ligno forti parata. In extremo D D duae minores trochleae ex ferro infixae ſunt, quibus firmatur funiculus ſericeus planus & robuſtus ejusdem fere latitudinis, qui viginti circiter pollicum longitudinem habet, ita, ut craſſiora membra quoque cingere, & uncinulis, litt. E indicatis, innecti poſſit. In extremis F F partes ambae utrinque paulo excavatae ſunt, ut funiculus in iis firmius quieſcat, nec facile hinc inde moveatur aut omnino decidat. Ad litt. G roboris cauſſa lamina adeſt ferrea, ne facile disrumpatur. Vulnere itaque linamentis & ſpleniis rite inſtructo, torcularis pars inferior B B, ſplenio craſſo munita, oppoſito vulneris lateri imponitur, funiculus membro laeſo arcte circumdatur, & uncinulis E innectitur, poſtea ope trochleae C, quantum opus eſt ad ſanguinis profluvium coërcendum, tenditur, atque hoc in ſtatu, quamdiu chirurgus id neceſſarium eſſe judicat, in parte laeſa relinquitur.

XIII.

*Morandi torcular.*

Aliud ejusmodi torcular Garengeot deſcripſit (*b*) atque delineavit, quod



(*a*) *Garengeot*, Tom. II. de inſtrum. chirurg., paulo aliter illud exhibet, ſed nec hic ſatis clarus eſt.

(*b*) In altera editione de Inſtrumentis chirurg. pag. 351. icon vero pag. 360. ibidem exhibetur.

quod praeclarus chirurgus Parisinus MORANDUS invenit: quod quidem in multis cum praecedentibus convenit, attamen in hoc potissimum differt, quod loco cochleae simplicis *Morandus* suum cochlea composita celerioris actionis caussa instruxerit, & ex ferro illud fabricari curavit. ita enim unica cochleae torsione plus hic tenditur lorum, & plus comprimitur vulnus aut arteria, quam cum aliis duabus aut pluribus contorsionibus. Quemadmodum loco citato prolixius, cui lubet, videri potest. Attamen ipse *Garengeot* nonnulla in hoc instrumento carpit, & *Petiti* huic praefert.

XIV.

*Aliud ejusmodi.*

Cum aliquot abhinc annis Berolinum vocatus essem ad belli quendam ducem, qui ex primariis est Regis Borussiae, graviter decumbentem, sanandum, vidi ibidem torcularis ejusmodi speciem, ex ferro paratam & valde gravem, quae multum cum *Morandi* conveniebat; attamen in quibusdam rebus, nescio cujus consilio, mutata erat: quam propterea, quia nusquam adhuc delineatam novi, *Tab. V. fig.* 7. delineari jussi. A est lamina inferior cum multis ad oras foraminulis, ut pulvillus vel splenium ei submitti & assui possit. B est eminentia excavata, quae cochleam recipit. C est lamina superior; D cavum in lamina superiori pro cochlea recipienda. E E extrema laminae superioris, quorum alterum uncinulis, alterum uncinulis & arcus specie instructum est, ut lorum fere, ut in *fig.* 2 & 6. nostra, quod membrum complecti debet, firmari queat. F est annuli species, cochleae cavum laminae superioris ambiens; G pars quadrata sive cubica, cochleae in modum exsculpta, ut cochleam parvam H recipere, & majorem cochleam I, K, quae facile alias recidit ac remittit, in cavo D firmare valeat. L cylinder ferreus est, qui in lamina inferiori firmiter infixus, in superiori vero liber est, ut lamina superior ad inferiorem, quando volumus, accedere, & ab eadem rursus, pro loro tendendo, vulnereque aut arteria comprimenda recedere possit, & simul forte efficere, ne lamina superior in alium situm, quam quem inferior habet, distorqueri possit, id quod actionem totius machinae facile labefactaret.

XV.

*Aliud a me correctum.*

Ad hoc vero impediendum adhuc alia ratione torcular fere ejusmodi fabricari curavi, idque ex cupro flavo sive orichalco, quemadmodum *Tab. VI. fig.* 1. ostenditur. Ubi lamina superior longe brevior inferiori, & in altero extremo lorum affixum habet, quod, postquam membro laeso circumductum est, uncis alterius extremi innectendum. Lorum vero utrinque per foramen laminae inferioris transit, eoque efficit, ut eandem lineam perpendicularem servent, nec hinc inde, quando cochlea commovetur, temere vacillare queant. Quilibet jam pro labitu ex his eligere potest, quod ipsi maxime arridet. Res omnibus

bus ſuccedit. Alterum rem paulo celerius, alterum paulo tardius perficit. Sed & hic tritum illud valet: *Sat cito, ſi ſat bene.* Quomodo vero ejusmodi torcularia in amputationibus majorum artuum ſint applicanda, infra ſuo loco proponemus.

XVI.

*De medicamentis adſtringentibus internis quid habendum ſit.*

Denique illud etiam paucis admonendum hic reſtat, *medicamenta adſtringentia ſanguinemque ſiſtentia interna, laeſis praeſertim arteriis grandioribus*, parum vel nihil efficere: praeterquam quod obſtructiones cumprimis vaſorum lacteorum in inteſtinis, glandularum meſenterii, aliorumque vaſorum ac partium, itemque dolores, inflammationes, febres noxasque id genus alias excitare eadem conſueverint. Ut proin abſtinere ipſis quam uti ſatius eſſe videatur.

## II. De vulnerum doloribus.

XVII.

*De vulnerum doloribus.*

In accidentibus vulnerum malis gravioribus principem fere locum ſibi vendicant *dolores*: ſiquidem ex his ipſis vigilia, debilitas, convulſiones, inflammationes, gangraena & denique ipſa mors enaſci quam ſaepiſſime ſolent. Ad *cauſſas dolorum* quod attinet, variis utique modis excitari iidem ſolent: nempe ſi vel 1) alieni quidpiam in vulneribus haeſerit, quo irritari eadem poſſunt; ceu fieri quam facillime ſolet in partibus corporis nervoſis. Vel ubi 2) rodentia quaedam medicamenta ad ſupprimendum ſanguinem vulneri fuerint admota. Vel ubi 3) gravior aliqua ſanguinis juxta vulnus obſtructio, tumores atque inflammationes moverit; quemadmodum contingere haud raro ſolet in iis, qui vel nimio ſanguine laborant, vel per ſclopetum aliquod vulnerati ſunt: ſiquidem in his vulneribus parce admodum fluere ſanguis conſuevit: id quod ex magno tumore & inflammatione cognoſcitur. Denique ad dolorum cauſſas referri quoque inprimis meretur 4) ipſa nervorum aut tendinum violenta laeſio atque distenſio.

XVIII.

*De dolorum curatione.*

Igitur longe optimum erit in *dolorum curationibus* ad diverſas eorundem cauſſas quam ſolertiſſime ſemper reſpicere: ſiquidem non omnes dolores uno eodemque tolli poſſunt medicamento. Quare 1) *ſi quid forte alieni vulneribus infixum haeret*, quod dolorem moveat, extrahi protinus illud ipſum convenit, quemadmodum ſupra jam tum demonſtravimus. (Num. 31. 32. 33.) Quodſi autem 2) *ex rodente ſive adſtringente aliquo medicamento enati dolores ſunt*, expurgandum id quoque, vel ſaltem leniendum ſolertiſſime, quod adhuc intus relictum eſt. Serviunt hic inprimis ea, quae decocta ſunt ex malva, althaea, floribus chamomill. ſambuc. melilot. verbaſc. ſem. lin. ſem. papav. & ſi quae

ſunt alia hujusmodi. Ex his ipſis expreſſa ſpongia vulnus identidem madefieri debet atque expurgari, donec nihil nec rodentis medicamenti, nec doloris reliquum ſit. Quae ex hactenus recenſitis herbis decoqui ſolent cataplaſmata, idem prorſus efficiunt, ſi nimirum probe calida vulneri admoventur. Quanquam nec alia etiam medicamenta deſunt, quae a Medicis ordinanda & intus adhibita leniendis doloribus apprime idonea ſunt. Porro 3) *ubi dolorum cauſſa in vehementiori quadam inflammatione ſita eſſe deprehenditur*, qualiter contingere utplurimum in iis ſolet, qui vel nimia ſanguinis copia premuntur, vel quibus parum ſanguinis pro modo vulneris fluxit; tum neceſſarium utique videtur, ſanguinem, & quidem pro virium ratione, largiter mittere; vel, ſi id quoque parum eſt, partem inflammatam, quoad tutum eſt, juxta vulnus, praeſertim ſi ſclopeto inflictum fuit, incidere. Namque iſta ratione non ſanguis ſolum concretus ſive ſtagnans e venis obſtructis educitur, ſed ipſa quoque inflammatio cum doloribus feliciſſime tollitur. Interim adhiberi quoque adverſus inflammationem ſubinde poſſunt liquor calidus ex aceto & aqua confectus, quem *oxycratum* vulgo dicimus, vel ſpiritus vini calidus, vel, quod efficaciſſimum deprehendimus, aqua calcis vivae, cum modica portione ſpiritus vini camphorati, cum linamentis complicatis; cataplaſmata item digerentia, & ſi quae ſunt ejusmodi, quae explanatius deſcripturi ſumus, ubi de inflammationibus exponere coeperimus. Ceterum intus opportuna hic ſunt abſorbentia, lapid. nempe cancrorum, conchae praeparatae, antimonium diaphoreticum & ſimilia, cum modico nitri permixta, itemque potiunculae temperantes & alia: ſicut e contrario removenda ſingula ſunt, quae ſanguinis fervorem quendam concitare quomodocunque poſſunt. Denique 4) *ubi dolores ex nervo vel tendine quodam laeſo naſcuntur*, difficillima plerumque curatio eſt: ſiquidem convulſiones, vehementesque inflammationes ſemper fere iisdem ſuperveniunt. Quod ipſum tamen ne qua forte facile contingat, commodum utique erit, balſamum peruv. balſamum copaiv. oleum terebinth. vel & confectam ex oleo terebinth. & aqua Reginae Hungariae mixturam modice calidam identidem in vulnus infundere; ſuperimpoſito cataplaſmate aliquo digerente, ex herb. ſcord. abſinth. abrotani, flor. ſambuc. chamomill. aliisque ejusmodi cum vino admixto decoctis: non omnino tamen neglectis medicamentis lenientibus internis. Quodſi vero nec iſta quidem leniendis doloribus avertendisque convulſionibus ſufficiunt, ſane haud incerta ſubeſſe plerumque ſolet deſperatio, niſi vulnerata nervi pars protinus praecidatur. Quanquam enim ejus membri, in quod nervus ille praeciſus extenditur, omnis plerumque & motus & ſenſus pereunt; praeſtat tamen in deſperato ejusmodi malo membri alicujus uſum amittere, quam vitam.

III. De

## *III. De vulneratorum ſpaſmis & convulſionibus.*

### XIX.

*Spaſmi & convulſiones vulneratorum undenam ſint.*

Spaſmorum & convulſionum in vulneratis cauſſae variae ſunt. Neque enim 1) ex iis ſolum rebus oriri conſueverunt, unde dolores enaſci, ſecundum hactenus demonſtrata, ſolent; ſed & vel maxime 2) ex nimio ſanguinis profluvio. Patet hoc ipſum luculentiſſime ex illorum exemplis, qui ſanguinis profuſionibus extinguuntur. Hi enim antequam prorſus exſpirant, niſi in tempore adhuc ſuccurramus, crebris utplurimum iisdemque gravioribus premuntur nervorum diſtentionibus ſive convulſionibus.

### XX.

*Quomodo ſpaſmi curandi ſint.*

In curandis vulneratorum ſpaſmis & convulſionibus reſpiciendum ſemper eſt ad primas malorum iſtorum cauſſas. Enimvero quoties ſpaſmi vel a *rebus extraneis* ac *rodentibus*, vel a nervorum laeſionibus proveniunt, eadem prorſus in iisdem curandis inſtituenda ratio eſt, ac in leniendis doloribus. (Num. 18.) Ab *inflammationibus* autem *nimiaque ſanguinis copia* qui enaſcuntur ſpaſmi, hos opportuna ſanguinis miſſio commodiſſime tollit; maxime, ſi iſta quoque ſimul abhibentur, quae ſupra commendavimus, temperantia. (Num. 18.) Quod ſi autem *a nimia ſanguinis profuſione* excitatae fuerint convulſiones, minime conducunt miſſiones ſanguinis, quas nonnulli ex Gallis (*a*) promiſcue, ſed male, in convulſionibus commendant; certumque potius eſſe credo, multos ob nimias ſanguinis miſſiones convulſionibus corripi, eisque interfici; verum hoc in ſtatu longe optimum erit, ſanguinem ante omnia ſupprimere ipſumque vulnus probe deligare: tum vulnerato juſcula calida, lac item calidum, ac ſorbitiones ex calida cereviſia, ſaccharo vitelliſque admixtis, identidem ingerere. Namque ſic exhauſtae venae atque arteriae ſenſim rurſus adimplentur, ipſaeque convulſiones, ſublatis ita cauſſis ſuis, protinus evaneſcunt. Tametſi nec alia eademque fortiora medicamenta confortantia, inprimis vinum (*b*), emulſiones & potiunculae roborantes prorſus hic omittenda videantur, ut his rurſus reficiantur.

## *IV. De Febribus vulneri ſupervenientibus.*

### XXI.

*Febris vulneratorum quid ſit.*

Si quis forte major calor, arteriarumque pulſus citatior vulneribus ſupervenit, *febrem* acceſſiſſe dicimus. Quae ſubinde usque adeo gravis eſſe



(*a*) Vid. Garengeot Chirurgie Chap. 2.
(*b*) Quod ipſe *Celſus* hic commendat, Lib. V. Cap. 26. n. 25.

eſſe ſolet ac periculoſa, ut, niſi promtum adfuerit medici auxilium, vulneratus aeque facile, ac alia acuta febre correptus, intermoriatur.

XXII.

*Quomodo curandae ſint vulneratorum febres.*

Igitur in curandis ejusmodi vulneratorum febribus illud inprimis proſpiciendum medico videtur, ut iidem ſemotis, quae calorem aliquem excitare poterant, medicamentis ac potionibus, 1) cereviſia quadam leviori, decocto hordei aut avenae, vel ptiſana, ſimilive alia potione tenuiori ſed ſufficienti tamen, utantur. Deinde 2) vulneratis identidem pulveris quidpiam vel [illegible] refrigerantis, admixto nitro, ingerendum eſt. 3) Alvus autem, ubi forte ſuppreſſa fuerit, convenienti aliquo ducenda eſt clyſtere. Tum 4) ubi parum ſanguinis per ſe fluxit, vulneratique nimia ſanguinis copia urgentur, commodiſſimum fere eſt, ex adverſa eademque ſana parte ſanguinem mittere. Denique 5) ipſa victus ratio usque adeo ſemper debet eſſe circumſpecta, ut non niſi tenuiores cibi, quales ſunt ex hordeo atque avena paratae ſorbitiones, iidemque parce admodum aſſumantur: carnibus atque id genus aliis cibis firmioribus caloremque moventibus etiam atque etiam evitatis.

## C A P. III.

### De

### Vulneribus, quae per ſclopeta inferuntur.

I.

*Vulnera, quae per ſclopetum aliquod infliguntur, multis obnoxia eſſe ſolent malis.*

Quae per ſclopeta corporibus infliguntur vulnera, ea quidem longe gravioribus obnoxia ſolent eſſe malis, quam quae acutioribus fiunt inſtrumentis. Siquidem in illis vehementiſſima utplurimum contingit membrorum colliſio vel disruptio: idque vel maxime iis caſibus, ubi vel oſſa, vel articuli, vel alia id genus membra corporis nobiliora glandibus plumbeis aut ferreis diffringuntur.

II.

*Sanguinis & materiae parum fundunt.*

Ex hujus generis vulneribus, propter inductam iis a glande ignita cruſtam, parum ſaepe aut nihil ſanguinis initio effluit; niſi grandes admodum arteriae aut venae fuerint laceratae. Simulatque autem cruſta illa, quam *eſcharam* vulgo appellant, poſt aliquot dies deteritur, ita graves interdum fieri ſolent profuſiones, ut, niſi promtus aliquis chirurgus acceſſerit, exhauriri vulneratus quam facillime poſſit. Similiter primis diebus materiae parum aut nihil ex ejusmodi vulneribus propellitur; quare mirum haud eſt, nulla fere vulnera inflammationibus, doloribus, gangraenae aut putredini atque ſimilibus aliis noxis oppor-

opportuna magis eſſe atque obnoxia, quam quae per ſclopeta corporibus inferuntur.

III.

*Cruſtam habent, ſed nihil quicquam veneni.*

Quam iſtis vulneribus inductam plerumque cernimus cruſtam, quaſi ferro candente fuerit inducta, ea quidem non tam a glandium fervore, ut priſcis viſum fuit, quam potius a celerrima iſta partium colliſione proficiſcitur. Atque huic ipſi quoque colliſioni accepta ferenda ſunt pleraque omnia, quae ſuboriri hic ſolent, incommoda. Quod enim veneni quidpiam ſubeſſe hic antiquiores opinati fuerunt, hoc ſine ratione feciſſe videntur; ſiquidem nec pulvis pyrius, nec plumbum venenati quidquam ſibi habent admixtum.

IV.

*Quotuplicia ſint.*

Vulnerum, quae ſclopetorum inſtrumento fiunt, alia aliis ſolent eſſe *profundiora.* In quibusdam *partes carneae*, in aliis *arteriae aut venae grandiores*, *oſſa* vel *viſcera* etiam colliduntur. Interdum glandes ipſum corporis membrum penitus *tranſierunt*; nonnunquam in eodem *haerent infixae.* Quemadmodum in aliis vel *veſtimenti* vel *chartae fruſtum* aliquod illatum corpori intus deliteſcit. Atque ex his ſingulis nunc leviora, nunc graviora enaſci conſueverunt vulnerum pericula.

V.

*Quid fiat in cranii laeſionibus.*

Quae ſclopetorum inſtrumento in cranio fiunt vulnera, gravia maximam partem eſſe ſolent atque periculoſa. Quantumvis enim levia in ſpeciem ſint hujusmodi vulnera, & per glandem leviter prorſus cranium ſtringentem illata; tamen, quod fortaſſe mireris, leviores in ſpeciem iſtiusmodi glandium ſtricturae ita plerumque graves ſunt & vehementes, ut vel ipſum cranium hac atque illac fundatur, vel interiores quaedam venae atque arteriae diſrumpantur, ſanguine in intimos cerebri ſinus effuſo. Ut adeo mirum videri haudquaquam debeat, protinus emori poſſe illos, quibus cranium leviori quadam glandis plumbeae ſtrictura vulneratum deprehenditur: niſi ſcilicet terebrae ſubſidio collectus in cranio ſanguis ſolerter ac mature fuerit evocatus. Ceterum ex jam dictis ſponte ſua illud conſequitur: nempe cranii laeſiones per ejusmodi glandium ſtricturam factas hoc magis ſemper eſſe periculoſas, quo graviores ſunt ac vehementiores ſtricturae.

VI.

*Quid fiat in percuſſis viſceribus vel oſſium articulis.*

Si qui intus vulnerati per glandes plumbeas ſunt, difficilius utplurimum ſanantur iis, qui acutiori inſtrumento percuſſi fuerunt. Ratio manifeſta eſt ex ſuperius allatis. (Num. 1.) Interim niſi grandiores venae vel arteriae diſruptae ſunt, curationem aliquam vulnera iſta ſaepe recipiunt. Quoties autem vel oſſa vel oſſium articuli glandium ictibus diffringuntur, gravia utplurimum ſuboriri ex iſtac vulneratione

ſolent

ſolent pericula. Etenim abeſſe vix ac ne vix quidem hic poteſt, quin magnae inflammationes, gangraena, ſphacelus, caries, fiſtulaeque inſanabiles inde proveniant, quae vel amputationem poſtulant, vel laeſam corporis partem ſenſu motuque omni privant.

VII.

*Res alienae ſolerter extrahendae ſunt.*

Si quod veſtimenti, panni, linteamenti, corii vel chartae fruſtum, ut fieri haud raro in vulneribus per ſclopetum illatis ſolet, infixum haeſerit, glutinari vulnus ante non ſolet nec debet, quam res ejusmodi peregrinae ex eodem fuerint extractae. Namque alias periculum eſt, ne vel gravia quaedam incommoda vulneratum exerceant, vel ipſum quoque vulnus glutinatum denuo recrudeſcat. Quod ipſum quoque uſu venire adſolet, quoties vel oſſium caries intus fuerit, vel & aliqua deraſa ab iisdem feſtuca in vulnere delituerit.

VIII.

*Vulnerum per ſclopeta factorum curatio.*

In horum vulnerum curationibus reſpiciendum ſemper eſt quum ad ipſa vulnera, tum ad alia vulnerum mala accidentia. Circa ipſa vulnera quintuplex fere neceſſaria eſſe ſolet obſervatio. Namque 1) ſi quid alieni intus haeſerit, hoc ipſum opportune extrahendum: 2) ſi profuſio ſanguinis adſit, ut haec cohibeatur: 3) caro detrita vel corrupta ſuppurationis adjumento removenda: 4) hinc ipſum vulnus nova carne implendum; & denique 5) apta quaedam cicatrix illi inducenda.

IX.

*Rerum alienarum extractio.*

Ad primam obſervationem, hoc eſt, *rerum alienarum & glandium inprimis extractionem* quod attinet, illud opera ſemper danda chirurgis eſt, ut, ſimulatque ad vulneratum acceſſerunt, curioſe circumſpiciant, num aliquid ejusmodi, atque ubinam illud in vulnere deliteſcat. Quod ubi conſtiterit, manu ſtatim, ſi fieri poteſt, vel & volſella aut forcipe quadam dentata aut concava, vel denique hamulo quodam bifurco (*vid. Tab. III. fig.* 3. 4. 5. 6. 8.) res iſtiusmodi educere oportet. Quae ubi altius deſederunt, ſpecillis inquirendae, atque tum, quantum fieri poteſt, citiſſime ferramentis jam jam indicatis extrahendae ſunt. Praeterquam enim quod vulnerati primo poſt acceptum vulnus tempore longe commodius tractari a chirurgis ſoleant; ſane longe difficilius e vulneribus extrahi rès iſtae extraneae poſſunt, ubi jam tumores atque inflammationes acceſſerunt. Quin & longior in educendis rebus alienis mora quam ſaepiſſime efficit, ut glandes ſubter muſculis vel in ſinibus aliis penitus ſeſe abſcondant, & quum extrahi ſic neutiquam poſſunt, fiſtulas peſſimas, membri rigorem atque id genus alia incommoda pariant. In extrahendis autem glandibus alte admodum inſidentibus illud inprimis cavendum ſolicite videtur, ne ſcilicet venae vel arteriae, nervi ac tendines pro glandibus apprehendantur, violenterque, non ſine graviſſimo vulneratorum damno vel periculo, disrumpan-

pantur. Quod ipſum quidem praecaveri felicius haud poteſt, quam ſi demiſſam in vulnera forcipem tantisper clauſam ſervamus, donec glandes ipſo ferramenti roſtro contigerimus.

X.

*Quomodo vulnus ampliari debeat.*

Si qua forte altius ſeſe demerſerunt glandes aliaeque id genus res corpori violenter illatae; vel ſi anguſtius quoque ipſum vulnus fuerit quam ut eaedem extrahi commode queant, protinus amplianda ſcalpello plaga eſt, a quo latere commodum & ſecurum illud viſum fuerit. Sed habenda tamen hic ſumma ſemper cura eſt, ne nervus, ne vena major, ne arteria, ne tendo vel ligamentum incidatur. Atque idem quoque ſolerter obſervare chirurgum convenit, quoties educendum aliquid occurrit ex ejusmodi plagis, quae jam tum inveteraſcere, proindeque ob tumorem atque inflammationem juſto arctius contrahi occoeperunt. In his enim ſalutaris admodum eſſe ſolet inciſio: ſiquidem ejus beneficio non ſanguis ſolum inſpiſſatus juxtaque vulnus haeſitans quam commodiſſime evocari, ſed majores quoque inflammationes cum pluribus id genus aliis incommodis praecaveri optime poſſunt. Ceterum quando *binae* ſaepius in eodem vulnere *defixae latent glandes plumbeae*, neceſſaria utique iſta chirurgorum cura videtur, ut poſt eductam glandem unam ſollicite ſemper circumſpiciant, num praeter iſtam alia quaedam vel glans vel chartae veſtimentique particula intus haereat, quae plenam vulneris ſanationem impedire quoquo modo poſſit.

XI.

*Quid in glandium extractione factu opus ſit.*

Et vero peculiaris quaedam in extrahendis glandibus vel quibuscunque demum aliis rebus ſimilibus commendanda chirurgis videtur obſervatio. Scilicet *vulnerati in eodem ſitu conſtituendi iterum ſunt, in quo conſtituti antea fuerunt, dum glandes in corpus penetrarunt.* Namque mutato corporis ſitu fieri quam facillime poteſt, ut glandes intus haerentes muſculis, membranis aut pinguedine contegantur, atque proin nec ſpecillis nec alio ferramento detegi atque apprehendi queant. *Quoties vero glans aliqua usque adeo alte in corpus penetravit, ut ab adverſa vulnerati membri parte ſentiri digito queat*, diſpiciendum ſollicite chirurgis eſt, ſatiusne ſit, pro partium juxta vulnus poſitarum indole, eandem qua venit via revellere, an, quod integrum ab adverſa parte ſupereſt, ſcalpello aperire atque ſic eandem vel manu vel ferramento eximere. Quodſi vero nec vulnus ampliari nec glandes inde extrahi ſine praeſentiſſimo juxta poſitorum nervorum atque arteriarum periculo, graviſſimisque vulneratorum doloribus queant, relinquere glandes in vulnere tantisper convenit, donec vel imminuti dolores fuerint, vel commodiorem ſuppurationes tranſitum quaſi ſponte ſua paraverint. Sic e contrario ſine omni mora & quam primum ejiciendae ex vulneribus res alienae ſunt, ſicubi periculum eſt, ne intus relictae convulſionem, dolorem

lorem aliaque id genus incommoda moveant. *Si qua porro glans in interiora corporis cava vel ſinus transierit*, unde retro recipi minus commode vel tuto queat, praeſtat utique ipſam inibi relinquere, ipſumque vulnus glutinare. Praeterquam enim quod diutiſſime, ſaepiusque per omnem reliquam vitam, & ſine incommodo quidem ac periculo geſtari intus glandes ejusmodi plumbeae ſoleant; accidere forte fortuna poteſt, ut ipſae poſtmodum in alia quadam corporis parte ſemet ipſas prodant, unde longe facilius ac tutius evocari poſſunt.

XII.

*De glandibus in oſſe vel articulo quodam haerentibus.*

*Quae ipſis oſſibus infixae haerent glandes*, forcipe dentata vel unco, eadem ſcilicet ratione, quae ſupra poſita eſt, extrahi debent. Hac ubi non ſucceſſerit, alia via res aggredienda eſt; ſic nimirum, ut intus conditae glandes, leniter intorta iis terebra quadam eliciantur. Ad evocandas autem glandes, quae in oſſibus multa carne tectis, cujusmodi ſurae vel femora ſunt, deſederunt, peculiaris quaedam neceſſaria videtur terebra, qualem delineavimus *Tab. III. fig.* 7. Si quae vero firmius in oſſibus haeſerint, quam ut evocari commode queant, intus relinquendae ſunt, donec ſuppurationis beneficio ſolvantur. Quam citiſſime tandem educendae ſunt iſtae glandes, quae ipſis oſſium articulis injectae ſunt. Siquidem hic ſemper fere periculum in mora eſſe conſuevit. Etenim abeſſe vix poteſt, quin graves dolores, inflammationes oſſiumque caries inde exoriantur, quibus tollendis amputatio plerumque adhibenda eſt.

XIII.

*Ubi oſſa vel articuli fuerunt colliſi.*

Quoties in ejusmodi vulneribus, quae per ſclopetum vel tormentum aliquod majus (*Falconet*) inflicta ſunt, *articulus aliquis vel ipſum quoque os graviter nimis colliſum aut prorſus exciſum deprehenditur*, praeſtat ſaepe omnino *membrum illud ſtatim amputare*, quam in eodem conſervando diutius fruſtra laborare. Quemadmodum enim naturales articulorum figurae nunquam reſtitui poſſunt; ſic oſſium confractorum ſurculi, & ſi quid aliud nervorum, tendinum ac ligamentorum diſruptum eſt, graviſſimas utplurimum inflammationes ipſamque gangraenam & ſphacelum, non ſine praeſentiſſimo vulneratorum periculo, concitant. Contra vero ubi non nimis graves factae ſunt oſſium colliſiones, proſpiciendum in tempore chirurgis eſt, ut fruſtula ſeu feſtucae oſſium, vel ſi quae alia intus haerent peregrina, quantum fieri poteſt, leniſſime extrahantur, hisdemque remotis vulnera, qua par eſt, ratione curentur.

XIV.

*Ubi arteria cruralis aut brachialis colliſa eſt.*

Denique ſi qua forte magna arteria, vel in brachiis vel pedibus, glandium plumbearum ictu dirumpitur, quod ex forti ſanguinis profluvio conſtat, *torcular protinus applicandum eſt*, (vid. ſupra Cap. II.

II. §. 9. 10.) suppressoque sanguine dispiciendum, num filo ope acus curvae circumducto ligari praecisa istiusmodi arteria commode queat. (Cap. II. §. 7.) Cujusmodi quidem curandi rationem ipsemet aliquoties feliciter tentavi. Quodsi autem vel impossibilis, vel prorsus quoque inanis ejusmodi deligatio futura esse reperiatur, necessarium utique est, membrum illud, sed suppresso tamen prius ope torcularis sanguinis profluvio, paulo supra vulnus, quamprimum praecidere, ne scilicet aegrotus, propter hoc profluvium vel alia accedentia mala graviora, interficiatur.

XV.

*Quae prima sit vulnerum sclopeto factorum curatio.*

Vulnere sic jam rite purgato, fluxuque sanguinis, si opus, cohibito, prima ejus curatio sic omnino instituenda est, ut tumores atque inflammationes, quoad ejus fieri potest, solertissime praecaveantur, vel saltem leniantur. Igitur ipsum *vulnus spiritu vini calefacto*, *linamentisque eodem liquore madentibus accurate prius implendum*, atque dein, superimpositis spleniis vel in eodem liquore, vel in spiritu vini camphorato, vel & in hoc spiritu, qui aqua calcis dilutus est, probe deligandum.

XVI.

*Partium coruptarum suppuratio.*

Quibus rite peractis, proximum est, ut *de partibus in vulnere contusis & corruptis per suppurationem removendis cogitare chirurgus incipiat.* Faciunt huc, praeter usitatum illud unguentum digestivum, quod ex terebinth. & vitello ovi paratur, sequentia:

℞. Unguent. basilic.
Balsam. Arcaei āā ℥i.
Spirit. vin.
Ol. ovor. āa· ʒj. M. F. Ungu.

His, ubi forte gravior subest partium corruptio, myrrhae atque aloës, theriacae, ungu. fusci, vel & in locis non adeo nervosis, praecipitati rubri pauxillum admisceri commodissime poterit.

XVII.

*Vulnera pervia quomodo tractanda sint.*

In *vulneribus perviis altioribus*, sive quae per glandes plumbeas medium membrum aliquod crassum transeuntes fiunt, propria quaedam necessaria videtur observatio. Scilicet funiculus quidam lineus per acum longiorem sed retusam (*Tab. V. fig.* 1.) trajectus, unguentoque jam jam praescripto succidus, *quasi setaceum aliquod*, pro vulnere medicamentis fovendo, per mediam partem vulneratam identidem trahitur, retrahitur, & tamdiu in vulnere servatur, donec ipsa vulneris rubedo partes corruptas plane jam ejectas, sanas autem ulteriori curationi opportunas significaverit: postea funiculus denuo extrahitur.

XVIII.

*Ulterior curatio quomodo instituenda sit.*

Quibus autem artificiis ulterior ista vulnerum hujusmodi curatio debeat institui, sive, quod idem est, quomodo purgatum *vulnus nova carne implendum*, *inductaque cicatrice quadam elegantiori glutinandum sit*, denuo nunc commonstrare supersedemus, quum eadem prorsus, quae curandis vulneribus quibuscunque supra destinavimus, & medicamenta balsamica & curandi artificia, Cap. I. § 35. & seq. his quoque vulneribus feliciter sanandis sufficiant: in quorum locum nonnulla aquam vulnerariam Gallorum (*L'eau d'Arquebusade* vocant) substituunt.

XIX.

*De vulnerum sclopeto factorum malis accedentibus.*

De vulnerum sclopeto factorum malis accedentibus, profusione scilicet, febre, tumore, inflammatione, doloribus & convulsionibus eadem plane tenenda sunt, quae supra Cap. II. hanc in rem proposuimus: nisi quod vulnera, sclopetorum adminiculo facta, propter vehementiorem partium contusionem atque collisionem, longe magis quam reliqua corruptioni vel putredini obnoxia esse consueverunt. Simulatque igitur, quemadmodum fere semper accidit, vulneris orae subnigrae aut lividae, flaccidae item, malique odoris esse deprehenduntur, providendum utique est, ut vitiatae carnis partes quam citissime ab integris separentur. Commodissimum hic est applicare unguentum aegyptiacum spiritu vini dilutum, vel & aequali unguenti digestivi portione permixtum linamentisque infusum. Quanquam & praecipitati rubri pauxillum admisceri unguento digestivo possit. Quae vulneri superinjiciuntur splenia in spiritu vini camphorato calido theriaca mixto, vel aqua calcis spiritu vini camphorato roborata, largiter prius tingenda sunt. Sicubi vero carnis ejusmodi corruptio altius transierit, scarificationibus sive incisionibus tantisper exercendae sunt partes corruptae, donec intus absconditi humores corrupti effluxerunt, medicamenta autem vulneri imposita ad ipsas partes interiores penetrarunt. Hactenus praescripta si parum efficiant, paulo vehementioribus ad exedendam carnem corruptam utendum est remediis. Sic enim vehemens admodum adversus corruptionem esse solet, quam ex aqua calcaria & mercurio sublimato conficimus, *aqua phagedaenica*. Ejusdem prorsus virtutis est ea, quae parari solet ex aquae calcariae ℔j, admixta mercurii vivi ℥j, per aquae fortis ℥ij. soluta. Neque vero ad carnem solum corrupta, sed ad ipsam quoque ossium cariem in hisce medicamentis auxilium esse deprehenditur. Ceterum quando in articulorum ac ligamentorum vulneribus non satis tutus, ad tollendam corruptionem, unguenti aegyptiaci, aquae phagedaenicae, rerumque id genus acrium aliarum usus est, balsamica potius adhibenda hic sunt medicamenta. Cujus generis sunt aqua vulneraria Gallorum (*l'Eau d'Arquebusade*) balsamus peruvianus, tinctura myrrhae atque aloës, sale ammo-

niaco

niaco & ſpiritu vini parata, itemque eſſentia ſuccini, ſpiritus maſtichis, aqua reginae Hungariae, oleum terebinthinae aqua hac dilutum, & ſi quae ſunt hujusmodi: quibus leniter calidis identidem immitti in vulnera poſſunt.

XX.

Interim neque *interna* etiam in curandis ejusmodi vulneribus corruptis negligenda prorſus ſunt *medicamenta* balſamica putredinemque reprimentia. Cujusmodi ſunt elixir proprietatis, eſſentia myrrhae & aloës, eſſentia ſuccini, balſami peruviani & ſi quae ſunt ſimilia. In his enim, aliquoties per dies ſingulos ad 30. vel 40. guttas vulnerato ingeſtis, haud exiguum adverſus putredinem ſolet eſſe praeſidium. Denique ubi forte aliquanto debiliores fuerint aegroti, longe optimum erit, praeter vulneraria iſta, potiunculas quoque confortantes vulneratis identidem praebere cum confectione alkermes, itemque ſirupo quodam confortanti, & aliis. Quibus rite peractis, reliqua vulneris curatio ſecundum easdem inſtitui debet leges, quas ſupra jam tum propoſuimus Cap. I. §. 35. & ſeq.

*Quae intus adhiberi debeant medicamenta.*

XXI.

Ceterum quia exploſione ſclopetorum haud raro contingit, ut *grana pulveris pyrii* cutem faciei intrent, vel omnino penetrent, quae ibidem indecoras maculas concitant, niſi mature ac ſcite ejiciantur, boni chirurgi eſſe puto etiam noſſe, quomodo id efficiendum. Hoc autem fieri poteſt, quando hujus pulveris grana non omnino cutem ſubierunt, vel volſella, vel calamo anſerino, in formam dentiſcalpii ſecto ſive efformato; vel apto ferramento in forma auriſcalpii. Vid. *Tab. V. fig.* 14. Sed ſi profundius cuti inhaerent, quam ut his prehendi poſſint, protinus ſcalpello tenui, vel lanceola cutis paulo incidenda, ita ut modo laudatis ferramentis ejici queant. Sin plura ejusmodi granula cuti inſident, toties id repetendum, donec omnia educta ſunt; cavendo, ne inter educendum temere diffringantur vel comminuantur, quia turpes maculas ſic poſt ſe relinquunt.

*Quomodo pulvis pyrius e facie ejiciendus.*

# C A P. IV.

## De vulneribus abdominis.

I.

Hactenus conſideravimus ea, quae circa vulnus unumquodque, ſive jam caedendo, ſive pungendo, ſive glandium plumbearum ope factum illud ſit, univerſe attendenda ſunt. Proximum eſt, ut de ſingulis vulnerum ſpeciebus diverſis explanatius nunc diſſeramus ac prae-

*Inſtituti ratio.*

cipiamus. Itaque ſigillatim agendum erit de 1) ventris ſive abdominis, 2) pectoris item, atque 3) colli; & denique 4) de capitis vulneribus.

II.

*Quotuplicia ſint abdominis vulnera.*

*Ventris ſive abdominis vulnera vel ſummam tantummodo cutem & carnem laedunt, vel ad ipſum abdominis cavum transeunt.* Quae ad abdominis cavum transierunt, vel in longitudinem inflicta ſunt, vel obliqua vel transverſa ſunt, atque in his vel perrupta ſunt, vel integra remanſerunt abdominis viſcera. Hanc ipſam vulnerum abdominis differentiam hoc ſemper accuratius explorare debent chirurgi, quo magis diverſa ſingulorum inſtituenda videtur curatio.

III.

*Abdominis vulnera quomodo exploranda ſint.*

Explorari autem iſtiusmodi vulnera commodiſſime poſſunt vel 1) oculis, vel 2) digiti ac ſpecilli immiſſione; vel denique 3) aqua tepida ſyringae adminiculo in vulnus injecta. Quae ubi introierit, abdomen perforatum eſſe demonſtrat; ubi vero refluxerit, & ſimul ſpecillo introitus denegatur, haud penitus adapertum abdomen ſignificat.

IV.

*Quotuplicia ſint, quae ad abdominis ſinum haud transeunt, vulnera.*

Quae ad abdominis cavum nondum transierunt vulnera minus quidem periculoſa, ſed duplicis tamen generis eſſe conſueverunt. Vel enim 1) in ſumma tantum cute atque adipe plaga eſt: vel 2) *muſculi etiam abdominis ad ipſum peritonaeum usque diviſi reperiuntur.* Prioris generis plaga levior eſt, quam ut peculiares curationis regulas poſtulet. Poſterioris autem claſſis vulnera vel ideo periculoſa ſunt, quia facilis plerumque ad inteſtinorum prolapſus ſive hernias ab iisdem tranſitus eſt. Igitur quo gravior muſculorum abdominis facta eſt vulneratio, praeſertim ſi transverſa vel obliqua eſt, hoc major quoque eſſe debet chirurgorum in curando iſtiusmodi vulnere ſolertia. Scilicet ubi opus eſt, *injicienda protinus abdomini ſutura eſt*, cujus beneficio hiantes vulneris orae in unum contrahantur: prouti quidem ſupra jam tum ex parte declaravimus. (Cap. I. Num. 44.) Reliqua patebunt ex iis, quae de gaſtroraphia inferius mox proponere conſtituimus. His ita jam pro peritonaeo naturalique inteſtinorum ſitu conſervando, peractis, illud quoque porro proſpicere chirurgus debet, tum ut vulnus balſamo vulnerario glutinantibusque emplaſtris muniatur; tum etiam ut vulneratus leniter conquieſcat; tum denique ut alvus, niſi ſponte reſpondeat, lotionum mitiorum ſubſidio laxa ſemper ſervetur, ſervata interim abſtinentia, id eſt, cibis ac potionibus, quantum licet, parciſſime aſſumtis.

V.

*Vulnera ad abdominis ſinus transeuntia quo-*

Simulatque vero *plagam in ipſum abdominis ſinum transiiſſe* conſtiterit, circumſpicere ante omnia chirurgus debet, num quid forte laeſum intus fuerit, nec ne. Nihil autem quicquam laeſum intus in abdomine eſſe,

eſſe, id cognoſci quidem vel divinari commodiſſime poterit inde, 1) ſi debilitas, ſanguinis profuſio, dolor, febris, aliaque id genus incommoda prorſus abſuerint; 2) ſi nec chyli, nec fellis, nec faecis, nec urinae quidpiam, vulnerato in ipſum vulnus inclinato, effluxerit; 3) ſi lac vel ſimile fluidum aliud calidum per ſyringam injectum ſine coloris immutatione refluxerit; & denique 4) ſi vulnerationis inſtrumentum ſatis retuſum eſſe deprehenderimus; 5) ſi vomitus non incidit nullusque ſanguis neque per os, neque per alvum, neque per urinam rejicitur, neque venter valde intumeſcit aut durus eſt. Interim quando gaſtroraphia in curandis quibusdam abdominis vulneribus mirum quantum neceſſaria, &, niſi accurate ſatis facta eſt, periculoſa eſſe conſuevit. operae pretium facturi nobis videmur, ſicubi accuratiorem nunc ejus conficiendae modum deſcripſerimus.

*modo luſtrari debeant.*

## C A P. V.

### De Gaſtroraphia ſive vulnerum abdominis ſutura.

I.

GAſtroraphia dicitur, quando certa ventris vulnera ope acus & fili conſuuntur. Nullus vero omnino vel & ſupervacuus gaſtroraphiae uſus eſt, quoties 1) vel in ſumma tantum abdominis carne; vel & 2) non adeo ampla ſeu diducta fuerint abdominis vulnera, praeſertim ſi in longitudinem inflicta. Tametſi enim ad ipſum abdominis cavum plaga quaedam tranſierit, imo & omenti vel inteſtinorum aliquid tranſmiſerit, tamen ubi paulo anguſtior eadem fuerit, ſicuti eae plerumque eſſe ſolent, quae punctim inferuntur, vel in longitudinem facta, & prolapſis partibus iterum conditis, turunda molliori & idonea faſcia ita claudi poſſit, ut nihil rurſus evolvatur, eam ita ſanare ſatius videtur, quam ſuturam aut gaſtroraphiam magno negotio injicere. Praeterquam enim quod in univerſum, & ſpeciatim cumprimis in hominibus pinguioribus difficulter admodum fieri hae ſuturae ſoleant; crudelem ſane in vulneratos chirurgum ſeſe praeſtaret, qui ſuturis indeque provenientibus doloribus ac inflammationibus illos exerceret, quos ſervare tamen ſine his longe commodius poterat.

*Quandonam ſupervacua ſit gaſtroraphia.*

II.

Contra vero duplex fere caſus eſt, ubi gaſtroraphia etiam atque etiam neceſſaria deprehenditur. Primus eſt, ſi ſcilicet *abdominis aliquod vulnus, quod ad cavum ejus penetravit, tam amplum ſit, ut inteſtina nulla alia ratione intus contineri poſſint.* Quum enim inteſtinorum, propter continuum eumque vehementiorem ventris ſeptique transverſi in viventibus motum, in vulneribus amplioribus longe facillimus prolapſus ſit;

*Quandonam neceſſaria ſit gaſtroraphia.*

ſit ; ( vid. *Tab. III. fig.* 1. *litt. O* ) contineri profecto ipſa ſaepius ſine ſutura vix ac ne vix quidem poterunt. Sed alius quoque evenire nonnunquam caſus poteſt, ubi vulneratis ſutura hac opus eſt : nimirum in *eis ventris vulneribus* amplioribus, transverſim & caeſim praeſertim inflictis, *quae ad peritonaeum usque transeunt*, *tametſi ventrem ipſum non plane penetraverint.* Vid. ſupra *Cap. IV. Num.* 4.

III.

*De inteſtinorum prolapſu.*

In vulneribus, quae ad abdominis cavum penetrarunt, dispiciendum ante omnia ſemper eſt, *utrum omenti vel inteſtinorum aliquid prolapſum inde fuerit*, *nec ne.* Quodſi enim nihil adhuc dum prolapſum inde eſt, comprimi ſtatim manibus debent utraeque vulneris orae, vulneratique, depreſſo capite, coxis erectioribus, tantisper reſupinari, donec vulnus contra inteſtinorum prolapſum ſatis praemunitum fuerit. *Ubi vero evoluta jam tum ex vulnere inteſtina reperiuntur*, ſuccurrendum utique eis eſt magna cum feſtinatione, ne ſcilicet externo eodemque inſueto ſpiritu alienentur, quantum fieri poteſt, citiſſime refuſis. Interim *conſiderandum hic protinus ſemper eſt*, *an integra adhuc ea ſint* , *naturalique colore ac calore ſuo praedita.* Namque ubi frigida jam tum, livida & ſicca, vel laeſa etiam inteſtina, haud reponenda ſunt, ſed peculiari quadam opus eſt curandi ratione : de qua mox infra.

IV.

*Inteſtinorum laeſio quomodo cognoſcatur.*

Factam eſſe aliquam in inteſtinis laeſionem, niſi ipſum vulnus in aprico fuerit, inſueta prorſus ipſorum detumeſcentia luculentiſſime demonſtrat. Quoties igitur flaccida nimis ſunt, quae proruperunt inteſtina, eaque integra, divinare haud inaniter licet, partem ipſorum laeſam intus deliteſcere. Quae ipſa ut in conſpectum prodeat, debitaque ratione tractari queat, inteſtina reliqua, quantum ſatis eſt, leniter ſunt evolvenda, laeſio inquirenda, eaque reperta, ut Capite VI docuimus, procedendum.

V.

*Inteſtina prolapſa quomodo rurſus condenda ſint.*

Simulatque vero integra reperiuntur *inteſtina*, *condi protinus ea debent, ne corrumpantur.* Condi autem facilius atque commodius eadem haud poſſunt, quam ſi vulneratus eo, quem ſupra (Num. 3.) deſcripſimus, ſitu fuerit reſupinatus; atque ita quidem, ut in dextrum latus inclinetur, ſi ſiniſtrum latus vulneratum; in ſiniſtrum vero, ſi dextro lateri vulnus inflictum fuerit. Conſtituto ſic vulnerati corpore, binorum indicum utriusque manus digitorum alterno miniſterio, refundenda ſunt in abdomen prolapſa ex eodem inteſtina : & quidem ea ratione, ut alter digitus non retrahatur, antequam alter in prioris locum intravit, & omnia rurſus condita ſunt. Quod ipſum tamen ut commodius fieri queat, hortandus utique vulneratus eſt, ut quoad fieri ejus poteſt, ſpiritum interea contineat, & ut miniſter vulneris oras digitis vel hamis diducat. *Tab. VIII. fig.* 2 & 3.

VI.

VI.

Hactenus ea proposuimus, quae in refundendis intestinis integris atque adhuc calentibus facto necessaria sunt: sequitur nunc, ut ostendamus, *quomodo intestina sicciora & frigida tractari optime queant.* Scilicet, commodissimum est, aqua calida, vel lacte, modice calido linamenta vel spongiam tingere, hisdemque intestina solerter prius fovere, quam refundantur; vel, ubi animalia in promtu fuerint, recens laniati vituli, agni, vel suis, vel cujuscunque demum alius animalis omento probe adhuc calente tantisper eadem involvere, donec naturalis calor & color restituti fuerint. Qui nisi redierint, medicina omnis inanis, vulneratique, propter emortua intestina, vix ac ne vix quidem servari possunt. Attamen *si haec siccitas & frigus adhuc mediocris*, & intestina nondum omnino corrupta appareant, melius esse judico intestina haec quam citissime in abdomen refundere; utpote in quo a calore & madore naturali melius & citius reficientur, quam a fomentis artificialibus quibuscunque.

*Quomodo intestina sicca & frigida tractanda sint.*

VII.

Quoties *intestina ex angustiori vulnere prolapsa propter intus haerentes flatus ita fuerint distenta*, ut commode satis refundi nequeant, haud sane alienum quandoque erit paulo magis eadem evolvere, dissipatisque ac divisis hac ratione flatibus, extenuare. Tum minister oras vulneris leniter diducere manibus suis, vel etiam duobus hamis (*Tab. VIII. fig.* 2. *vel* 3.) interiori membranae injectis debet: medicus priora semper intestina, quemadmodum *Celsus* jam docuit (*a*), quae posteriora prolapsa vel evoluta sunt, condere sic, ut orbium singulorum locum servet. (Conf. N. V.) Repositis omnibus contineri primo manu vulnus debet, ne denuo procidant: deinde vel linteo carpto contorto, vel ubi forte multus sanguis in abdomen effusus, prima vice molliori quadam turunda (*b*) impleri; (*Tab. II. litt. L. M. N. & O.*) supra deligatis emplastris & spleniis. Aegro dein servanda est quies, decumbendumque, quantum fieri potest, super vulnere. Postea quotidie balsamo vulnerario semel, vel, ubi multum puris effluit, bis deligandum

*Quomodo intestina vulneri angustiori injicienda sint.*

 est

(*a*) Lib. VII. Cap. XVI.

(*b*) Sunt inter recentiores chirurgi, praesertim *Garengeot*, Cap. de Gastroraphia, qui in vulneribus abdominis *omnem turundarum usum rejiciunt.* Hoc cum An. 1734. chirurgus quidam junior in vicina urbe imitari vellet in juvene, qui ictu gladii inter umbilicum & penem, plaga in abdomen penetrante, vulneratus erat, aeger quidem primis duobus diebus bene satis se habebat, quarto tamen a vulnere accepto die mortuus est. Aperto cadavere magna puris copia in abdomine deprehendebatur cum omento prorsus putrido ac corrupto, atque praeter haec nihil in abdomine laesum aut vulneratum reperiebatur. Si turunda hoc vulnus apertum fuisset servatum, sanguis effusus & pus educi potuissent: quae vero, ea omissa, aegrum sine dubio occiderunt.

eſt vulnus, donec probe glutinatum: & ſi hoc modo procedimus, ſutura in anguſtioribus ejusmodi vulneribus, utpote chirurgo moleſta, aegro autem ſemper dolorifica, ſaepe haud indigemus.

VIII.

*Quomodo ampliari debeant abdominis vulnera anguſtiora.*

Quodſi autem vulnus aliquod abdominis anguſtius ſit, quam ut inteſtina per ulteriorem evolutionem extenuata refundi facile queant, vel aliae cauſſae adſint, quae hanc ulteriorem eductionem vetant aut impediunt, *incidendum eſt, donec ſatis pateat* (a). Ampliari autem vulnus ejusmodi poterit vel ſcalpello uſitatiſſimo & conductore, ſive ſpecillo ſulcato *Tab. I. M. vel N.* eo in vulneris extremo, ubi id tuto fieri poteſt, caute immiſſis, & peritonaeo, muſculis ac ceteris tegumentis inciſis. Cavendum enim quam ſolertiſſime ſemper eſt, ne forte linea alba, vel ſub muſculis rectis arteriae, vel vena umbilicalis, vel denique inteſtina ipſa laedantur. Sunt in chirurgis, qui conductoris & ſcalpelli loco *peculiare quoddam ſcalpelli genus*, quem *ſyringotomum* dicunt, quoque in fiſtulis ani utuntur, globulo in apice inſtructo, applicare hic & eo ipſo vulnus ampliare conſueverunt; aliique adhuc aliis in hunc ſcopum utuntur: ſed longe tamen commodior atque tutior ejus ſcalpelli uſus hic mihi videtur, quod egomet his vulnerum ampliationibus pridem jam deſtinavi, delineatumque (*Tab. V. fig.* 3.) repraeſentavi; vel etiam unum ex illis, quae *fig.* 4. & 5. exhibentur. Quae ipſa tamen ferramenta admoveri prius vulneri haud debent, quam involuta linamentis ſuccidis vel omentis calidis inteſtina miniſter aliquis accurate continuerit, ne facile laedantur. Ubi vero *propter nimis inflata inteſtina prolapſa, ſcalpellum vel ſpecillum immitti ſatis tuto aut commode abdomini nequit*, tum remotis ſiniſtra manu inteſtinis, quam cautiſſime incidi antea cutis, adeps & muſculi ad peritonaeum usque, dextrae manus adminiculo, debent; cruore interim effluente, pro tutiori inciſione, ſpongia identidem abſterſo. Quibus omnibus rite ſic peractis, vel inteſtina poſtea, laxato ſic vulnere, reponi, vel immitti deinde facile vel conductor aliquis, vel unum ex laudatis ſcalpellis, pro incidendo peritonaeo, poterit; vulnereque ſic ampliato, inteſtina modo jam dicto N. V. condenda.

IX.

*Quomodo inteſtina ſine vulneris ampliatione refundenda ſint.*

*Si qua forte excrementorum aut faecum in inteſtinis prolapſis rigor impediverit, quo minus condi ea poſſint*, fomentis aliquamdiu vel cataplaſmatis mollientibus ſovenda, pauloque magis evolvenda inteſtina ſunt: ſiquidem hac ratione faeces aliquando disjungi ac digeri manibus poſſunt, ipſaque inteſtina commodius dein refundi. *Pro molliendis vero ac recondendis, ſine vulneris inciſione, inteſtinis, ſpiritu inflatis*, peculiarem quandam

(a) Quod ipſum artificium dudum jam a Celso commendatum reperimus loco modo indicato.

dam Paraeus nonnullique alii chirurgi commendarunt curandi rationem. Scilicet minutas, acicularum inſtrumento, in inteſtinis fieri volunt *punctiunculas*, per quas flatus emittendi; easque minime perniciosas, ſed ſpiritibus tamen transmittendis haud parum accommodatas proponunt. Interim vulneris ampliationem dictis modo inteſtinorum extractionibus & punctiunculis antepono: ſiquidem chirurgorum multi has nec potentes ſatis nec tutas ſemper eſſe contendunt (*a*).

X.

*Quando & quomodo conglutinari vulnus ſine gaſtroraphia debeat.*

*Inteſtinis dicta ratione probe jam repoſitis, ſiquidem plaga non nimis ampla fuerit, inprimis ſi recta, ſive ſecundum longitudinem, plerumque haud opus eſt ſuturis*, ſed potius ab eis abſtinendum: quia ſine eis curari poſſunt ejusmodi vulnera, & ab illis graves admodum concitari ſaepe ſolent dolores & inflammationes, ſic ut eae non ſint inſtituendae, niſi ubi ſumma eas exigat neceſſitas. Igitur, niſi prorſus neceſſaria ſutura ſit, commodiſſimum erit, turunda quadam molliori inferiorem vulneris partem implere, ſuperjectis emplaſtris glutinoſis, nec non ſpiſſioribus ac longioribus ſpleniolis, utrinque ſecundum vulneris oras poſitis, faſcia quadam, ut vocant, *uniente* (*Tab. V. fig.* 8.) firmiter illud ipſum deligare. Tum ſanguinem vulnerato mittere convenit, ne qua forte gravior inflammatio ſubnaſcatur; quiete ſimul ſuper vulnere atque exactiſſima victus ratione ipſi commendatis. Denique prima iſtiusmodi deligatio ante diem tertium, niſi aliquod malum id exigat, haud facile reſolvenda eſt: quin & poſtea non niſi ſemel quotidie, vel altero quoque die novanda; ne ſcilicet crebra vulneris tractatio glutinationem ejus impediat. Contra vero *ſi vel obliqua, vel transverſa*, (ut in *Tab. III. fig.* I. O.) *& adeo ampla* ventris ejusmodi plaga deprehenditur, ut inteſtina ea, quam modo praeſcripſimus, curationis ratione, in abdomine detineri non poſſint, tunc omnino opus eſt, ut ad ſuturam confugiamus, ſi aegrum rite ſanare cupimus.

XI.

*Gaſtroraphia quomodo fieri debeat acu duplici.*

Confici autem abdominis ſutura apte poterit modo fere ſequenti. Nempe in duas acus probe incurvatas (*Tab. VI. fig.* 5 *vel* 6., vel quam haud pridem amicus mecum communicavit *fig.* 7.) filum aliquod robuſtum duplex, imo quadruplex, & ceratum conjiciendum, eaedemque utrisque plagae oris ita immittendae, ut altera acu primo in ora ſuperiori per ipſum peritonaeum ſive interiorem membranam, muſculos abdominis, adipem denique & cutem, ab interiore parte ad exteriorem transeat, pollicari circiter ſpatio illas inter & vulneris oras interjecto, ne fila has disrumpant, & dein altera acu e regione in ora inferiori. Sed ne



(*a*) Fruſtra quandoque fieri iſtiusmodi punctiunculas, exemplo demonſtravit Blancardus *in Collect. medico-phyſ. Part. ult. Obſ.* I.

ne qua forte inteſtina per acus vulnerentur, apprehendendae ſolerter diducendaeque ipſae ſunt vulneris orae, digitis, quamcommodiſſime fieri poteſt, alterius manus. Sed acus ipſa manus alterius digito indice, quantum fieri poteſt, vel alia ratione ſollicite contegenda & dirigenda. Quoniam vero nudae manus acubus ſatis firmiter comprehendendis ſubinde impares ſunt, nonnullius uſus tunc eſſe poteſt adinventum illud a chirurgis recentioribus inſtrumentum, cui, pro ſuturis commodius injiciendis, incurvatae iſtiusmodi acus quaſi capulo ſive manubrio immittuntur, (vid. *Tab. VI. fig.* 2. 3. & 4.) quod Galli *Portaiguille*, quaſi *Acutenaculum*, appellant.

XII.

*Fieri etiam poteſt acu unica.*

Quodſi forte duae ejusmodi acus non praeſto eſſent, ſutura quam *aptiſſime quoque unica perfici poteſt;* poſtquam enim altera vulneris ora praedicto modo rite perforata eſt, ſolvitur ab illo fili extremo acus, mox in alterum ejusdem extremum injicitur, atque ſic ora oppoſita, ut decet, ea transfigitur: poſtea, ut alias, procedimus. Ita etiam *loco filorum tenuis ligula ſive taenia* (*a*), ex ſex quaſi filis compoſita, apte adhiberi poteſt, cum fila ſubinde, praeſertim in robuſtioribus, vel ipſa rumpantur, vel vulneris oras perrumpant, atque ſic ſuturam inutilem efficiant.

XIII.

*Vulnera majora plures requirunt ſuturas.*

In vulnere mediocri, duorum circiter pollicum, ſemel circa plagam mediam ſuturam immiſiſſe ſufficiat. In aliquanto amplioribus iterum iterumque, pro re nata, eodem prorſus, quo antea, modo per oras transmittendae acus ſunt, ſpatio pollicari inter ſuturas ſingulas interjecto, filis utrinque dependentibus, ut aliquo modo docet *Tab. III. fig.* 17. itemque *Tab. IV. fig.* 15. a ſuprema vulneris parte ſemper inchoando. Injectis ſic, quantum ſatis eſt, aliquot hujusmodi ſuturis, continere diligenter miniſter aliquis debet vulneris oras; chirurgus autem transmiſſa fila ſingula ſic omnino jungere.

XIV.

*Quomodo fila transmiſſa conſtringenda ſint.*

Scilicet *fili vel ligulae partes extremae manibus utrinque apprehendendae, duplicique peculiari ac ſolubili, ut ſupra docuimus, nodo* (*b*) *firmiter ſuper ipſam plagam conſtringendae*; inſertis tamen, ne cutem affligant, inter utrumque nodum minutis quibusdam ſpleniolis. *Tab. II. fig.* 22. Ubi vero plures ſuturae ſunt injectae, oriendum a vulneris parte ſuprema, filaque ſingula ordine ſic conſtringenda, ut, antequam infimum conſtringatur, inferiori prius vulneris parti turunda quaedam mollior, digiti minoris amplitudinem adaequans, ſuperneque filo robuſto inſtructa, immittatur, ut hujus ope,

(*a*) Ut Palfynus docuit, in Chirurg. Cap. de Gaſtroraph.
(*b*) Cap. I. N. 44 & 45.

ope, ubi opus, (si forte in abdomen ingrediatur) revelli possit. Namque hujus turundae adminiculo efficitur, ut collecta intus materia impurior, quasi per canalem quendam, abduci queat. Sunt tamen interea hodie chirurgi, inter quos & *Garengeot*, qui turundae usum his in vulneribus rejiciunt, & pus ex interstitiis suturarum exire perhibent; quod ego vero, ubi multus sanguis aliaeve sordes in ventre haerent, alienum esse existimo. Conf. quae supra N. VII hujus Capitis in subjecta nota b) a nobis allata est observatio, hanc controversiam pulchre illustrans: quae majoris mihi videtur momenti, quam omnes in contrariam sententiam ab ipso prolatae rationes.

XV.

*Quomodo post injectam suturam deligari vulnus debeat.*

Junctis ita, post insertam turundam, filis singulis, balsamo vulnerario partem laesam probe inungere convenit, supra datis linamentis carptis, emplastris glutinantibus ac spleniis: quibus firmiter deligandis mantile cum scapulari applicandum. (Vid. *Tab. III. fig.* 1. *litt. B. C.*) *In deligationibus singulis leniter istaec omnia solvi debent*, turunda extrahi, vulneratusque in ipsum vulnus inclinari, quo facilius effluat, si quid forte praeter naturam vel noxium intus collectum haeserit. Tum praesertim ubi sordes multae, *injectio quaedam vulneraria*, ex decocto herbae agrimoniae, saniculae vel hyperici, aut alterius vulnerariae, admixto rosarum melle confecta, modiceque calida, bis terve inter deligandum per syringam immittenda est, inclinatoque in vulnus corpore, una cum ipso cruore vel purulenta materia rursus elicienda. His ita peractis, nova turundula, unguento digestivo illita, denuo in vulnus inferenda est, reliquis, ut antea proposuimus, supra deligatis. Atque ista quidem purgationis ac deligationis opera per dies singulos, si opus, tantisper debet continuari, donec impuritatis parum vel nihil intus reliquum mansisse animadversum sit. Tunc enim removeri mox turunda poterit, ipsumque vulnus, ut aliud vulnus, diligenter glutinari. Ceterum ad feliciorem vulneris hujusmodi glutinationem mirum quantum proficiunt non quies tantum, sed circumspecta quoque victus ratio, itemque continua vel saltem frequentior in ventrem atque vulnus super molliori pulvinario cubatio. Hujus enim beneficio materia impura non solum emittitur, verum etiam diductae a se invicem vulneris orae mirifice comprimi atque pr[illegible]m facilius semper glutinari consueverunt.

XVI.

*Alter casus, in quo fieri debet gastroraphia.*

*Sed injicienda quoque iis vulneribus sutura est, quae*, tametsi ventrem ipsum non penitus perruperint, *adusque interiorem tamen membranam sive peritonaeum transierunt.* Si quid enim istiusmodi incidit, periculum utique esse solet, ne propter vehementem ventris in spirando, surgendo, ambulando, alvum excernendo &c. motum, membrana illa inte-

N 3 rior

rior nimium quantum distendatur; adeoque ſic inteſtina, poſt debilitatam membranae hujus vim, protinus inter muſculos devolvantur, unde gravia plerumque mala cum herniis enaſcuntur. Quibus ipſis incommodis occurri felicius haud poteſt, quam ubi ſecundum tradita ſuperius artificia, N. 11. 12. 13. per injectam ſcilicet ſuturam, vel una vel duabus acubus, muſculos abdominis rurſus contraxerimus. Quanquam iſtud peculiare hic obſervandum eſt, quod *acus, integro ſervato peritonaeo, non niſi per muſculos, adipem atque cutem,* qua par eſt, circumſpectione, *transmitti debeant.*

XVII.

*Gaſtroraphia etiam ſutura clavata fieri poteſt.*

Quamvis autem Chirurgi per multos annos ſuturam hanc nodoſam in abdominis vulneribus ſuendis adhibuerint, eaque in his non ſolum contenti fuerint, verum etiam eam reliquis praetulerint; tamen nonnulli recentiorum ejus loco, ut ſupra jam indicavimus, tam in majoribus & profundioribus aliis vulneribus, quam ſpeciatim quoque hic in gaſtroraphia ſive majoribus abdominis vulneribus glutinandis *ſuturam clavatam* (*enchevillée* Gallis dictam) commendarunt, imo ipſi ſuturae nodoſae praetulerunt (*a*). Nam quia prae ceteris partibus ventris muſculi, in reſpirando, ſurgendo, ſternutando, tuſſiendo, & quae alia ſunt ejusmodi, fortiter ſaepe commoventur, atque chirurgi obſervarunt, fila quandoque ac praeſertim tenuiora, oras vulnerum horum, ob continuos & vehementiores ejusmodi motus, laceraſſe, ac vulnera propterea non fuiſſe glutinata, ſed potius omnis generis gravia incommoda inde ſecuta eſſe: hinc factum eſt, ut ſuturam clavatam ab aliis & praeſertim a *Dionyſio*, uno ex recentioribus chirurgis Pariſienſibus, adhuc rejectam (*b*) in uſum rurſus revocaverint; attamen ne orae vulneris tam duro modo a clavis ligneis, quibus olim uſi ſunt, premerentur, unde ſaepe vehementes dolores & inflammationes concitati ſunt, loco horum clavos ſive cylindros ex panno ſericeo (*Taffetas*) cera obducto, adhibendos ſuadent, quemadmodum jam ſupra indicavimus (*c*), & ex *Tab. IV. fig.* 17. aliquo modo intelligi poteſt, ut tanto tutius & commodius vulnera haec glutinentur. Quando itaque in vulneribus abdominis transverſis, amplis & profundis peritonaeum tamen non penetrantibus, haec ſutura inſtituenda, utpote in quibus eam cum fructu adhiberi poſſe *Palfynus* cenſet (*d*) illa eadem prorſus ratione, ut ſupra Lib. I. Cap. I. N. 46. propoſuimus, perficienda eſt.

XVIII.

*Garengeoti methodus.*

*Garengeot* vero eam & in penetrantibus vulneribus inſtituendam eſſe non

(*a*) Vid. ſupra Lib. I. Cap. I. de vulneribus, N. 46.
(*b*) Vid. Dionis Chirurgia Cap. de Gaſtroraph.
(*c*) Lib. I. Cap. I. N. 46.
(*d*) In Chirurgia ſua Cap. VI. de ſuturis, mihi pag. 32.

non ſolum ſuadet, verum etiam nodoſae praefert, atque ſequenti modo illam in his perficiendam eſſe ſcribit (*a*). Loco fili duplicis ligulam conficiendam eſſe docet ex ſex vel octo filis robuſtis, ut ſupra jam propoſuimus (*b*), quam per magnam acum curvam transmittit, qualis *Tab. VI. fig.* 6. repraeſentatur. Hanc chirurgus dextra prehendit circa partem obtuſam ſive perforatam, & poſtea pollicem ſuum manus ſiniſtrae in vulnus immittit, eoque oram ſuperiorem, quam extus reliquis ejusdem manus digitis amplectitur, elevat, apicem acus per vulnus in ventrem immittit, eaque duorum digitorum intervallo ab ora vulneris peritonaeum, muſculos, pinguedinem & cutem perforat. Deinde acum hanc a ligula ſolvit, alterumque ligulae extremum in eandem acum injicit. Poſtea indicem & medium digitum alterius manus orae vulneris inferiori ſubmittit, pollice autem cutem prehendit, atque ſic oram inferiorem elevat. Altera deinde manu e regione prioris puncturae acum ad duorum rurſus digitorum diſtantiam a vulnere, per oram hanc inferiorem eodem modo transmittit. Si vulneris longitudo eſt quatuor digitorum transverſorum, duas ſuturas, aequaliter a finibus vulneris & a ſe invicem diſtantes, requirit; ſin minor unam ſufficere poſſe (*c*); ſed ſi major, plures duabus requiruntur. Tandem utrinque fila ligulae in tres partes aequales disjungit, clavum ſericeum unicuique orae imponit, eosque duabus partibus ligulae nodo anſis praedito, firmat, vulneri balſamum Arcaei cum linamentis imponit, eaque ſimilibus nodis ſolubilibus, cum parte tertia ligularum utrinque relicta, modice conſtrictis obfirmat. Ventrem deinde oleo roſarum calido, pauco ſpiritu vini animato fricat, & cumprimis vulneris viciniam atque umbilicum; poſtea magnum ſplenium eodem medicamento ſuccidum his partibus imponit, aliudque huic ſuperaddit oxycrato calido imbutum. Haec denique fruſto panni lanei (qui *flanelle* vulgo appellatur) decocto emolliente ebrii tegit, omniaque tandem faſcia, quae mantile vocatur, firmantur, & mantile hoc ſcapulari faſcia *Tab. III. fig.* 1. *C.* quae vero hic longius descendere debet, ſuſtentatur (*d*).

XVIII.

*Quomodo glutinari*

Denique ſimulac in ejusmodi ſuturis orae vulneris probe glutinatae repe-

(*a*) In Operation. Chirurg. Artic. de Gaſtroraph.

(*b*) Lib. I. Cap. I. N. 47. ubi de ſutura clavata aliarum partium agitur.

(*c*) *Garengeot*, Operat. Tom. I. p. 220. Edit. II. ſed velim, ut curatius deſcriberet, quomodo una punctura ſutura clavata fieri poſſit: nam ad clavos ſuſtinendos firmandosque minimum duae requiruntur ſuturae.

(*d*) Sed an non linamentorum peculiaris illa cum tertia ligularum parte obfirmandi ratio valde moleſta ac ſupervacua imo inutilis ſit, cum ſplenio & faſcia ſatis contineri queant; itemque an opus ſit fomentorum numerum (dum tria ſimul hic adhibenda eſſe vult) adeo multiplicare, atque operationem hanc, jam ſatis difficilem, ac ſimul deligationem his ipſis praeter neceſſitatem multum prolongare atque difficiliorem efficere, prudentibus Medicis & Chirurgis dijudicandum relinquo.

*vulnus debeat.*

reperiuntur, quod & filorum laxitas indicare ſolet, incidi jam ligulae ſive fila ſingula, unum poſt alterum, forficis adjumento poſſunt, vel ſimul, vel pro re nata, diverſis diebus: quibus leniter, ut ſupra docuimus (N. 49.) extractis, reliqua vulneris glutinatio atque curatio balſami vulnerarii atque emplaſtrorum glutinantium beneficio abſolvenda eſt. Probe tamen cavendum, ne praemature removeantur; quia ſic orae vulneris diſſolverentur; unde incommoda quampiurima ortum trahere poſſent.

## Explicatio Tabulae tertiae.

*Fig.* 1. litt. A. indicat, quomodo faſcia capitis, quam *Couvre-Chef* Galli, nonnulli *capitale magnum* dicunt, poſt terebrationem aut capitis vulnerationem applicanda ſit.

B. *Mantile*, quod in pectoris atque abdominis laeſionibus corpori circumcingitur.

C. *Scapulare* ſive *faſcia ſcapularis* pro ſuſtinendo mantili.

D. Quomodo brachium poſt ſanguinis miſſionem deligandum ſit.

E. Peculiare deligationis genus in pedibus, facta ſanguinis detractione, applicari ſolitum, atque ob qualemcumque cum ſtapede ſimilitudinem *ſtapes* appellatum.

F. Quomodo in deligandis pedibus, imo & brachiis, aliquando faſciae ſenſim ſenſimque ascendere debeant.

G. Quomodo faſcia interdum in brachio ductibus raris & ſerpentibus ascendere debeat.

H. Vulnus aliquod amplum in crure, ubi ſutura cruenta injicienda eſt.

K. Ubinam & qua ratione in brachio *torcular* (*Tourniquet*) applicari debeat.

L. Quomodo illud in ſuperiore femoris parte injiciendum, ubi faſcia convoluta verſus M arteriae crurali imponenda.

N. oſtendit, quomodo *torcular in inferiori femoris parte applicandum:* quo in caſu faſcia convoluta poſteriori poplitis parti immittitur.

O. Vulnus abdominis grave, cum prolapſis inteſtinis.

*Fig.* 2. Torcular vulgare nondum applicatum quale ſit.

*Fig.* 3. Forceps quaedam incurvata ac dentata, *roſtrum gruis* propter figuram appellata.

*Fig.* 4. Forceps ſive volſella recta.

*Fig.* 5. Forceps alia dentata, *roſtrum anatis* dicta, inferius annulo mobili inſtructa.

*Fig.* 6. Forceps alia, *roſtrum anſeris* dicta.

*Fig.* 7. Terebra tubulo inſerta atque a Bartholomaeo Maggio pro extrahendis ex oſſe glandibus plumbeis excogitata.

*Fig.* 8. Hamulus pro extrahendis glandibus plumbeis.

*Fig.*

TAB. III.

Fig: 1.

A B C D E F G H I K L M N O

Fig: 2.

Fig: 3.

Fig: 4.

Fig: 5.

A

Fig: 6.

Fig: 7.

A B C D

Fig: 8.

Fig: 9.

10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.

Fig: 17.

a a b b c c c c c c

*Fig.* 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. Variae figurae cauteria pro ſupprimendo ſanguine, oſſibus carioſis adurendis, aliisque malis tollendis adinventa.

*Fig.* 17. Aliquomodo demonſtrat, quomodo fieri debeat *gaſtroraphia* ſive abdominis ſutura. Litterae aa. deſignant ipſam plagam; bb. binas acus incurvas cum innexis filis per vulneris oras transmiſſas; cccc. bina fila alia per vulneris oras ducta, atque ex acubus jam tum extracta.

## C A P. VI.

### De inteſtinis vulneratis eorumque ſutura.

I.

*Quandonam fieri debeat inteſtinorum ſutura.*

QUoties ventre ictu aliquo perforato inteſtina quoque evoluta & vulnerata, quo antea Cap. V. N. 4. docuimus modo, repe        riuntur, id inprimis datum ſibi ducunt eſſe chirurgi, ut laeſam inteſtinorum partem prius ſuant, quam eadem refundant. Sic enim non vulnus ſolum facilius glutinari ſperant, ſed & vel maxime caveri, ne chyli ſtercorisve quidpiam in ventrem profluat, aliasque partes integras corrumpat. Quanquam autem periculoſa admodum ac fere ſemper ſine certa ſalutis fiducia ſunt inteſtinorum, ac tenuioris praeſertim vulnera; tamen, quia latius inteſtinum, CELSO jam tum obſervante (a), non ſui ſolum, ſed glutinari quoque interdum poteſt, *dubia profecto ſpes*, (eodem auctore) *certa deſperatione potior videtur:* ideoque chirurgus nihil eorum intermittat, quae ad inteſtini perforati luſtrationem atque curationem aliquo modo neceſſaria eſſe cognoverit. *Vid. ſupra Cap. V. Num.* 4. 5.

II.

*Quando nulla fieri debeat ſutura.*

Quae *anguſtiora calamique circiter amplitudinem vix ſuperantia* deprehenduntur *inteſtinorum vulnera*, ſui neutiquam debent, ſed naturae bonitati committi. Siquidem haec felicius plerumque ſponte ſua curantur, ſive glutinantur, ſi ſibi relinquuntur, quam ſi ſuturis magnopere irritantur: nam ſuturam plerumque dolores, inflammationes aliaque mala ſequuntur. Quocirca longe optimum erit, inteſtina protinus, qua par eſt diligentia, recondere (*Cap. V. Num.* 5. *ſeqq.*) miſſoque ad inflammationem praecavendam ſanguine, quietem inprimis atque abſtinentiam vulneratis ſerio commendare.

III.

*Quomodo inteſtinis injicienda ſutura ſit.*

*Ampliora* autem eademque *graviora inteſtinorum vulnera* tametſi nunquam fere non lethalia ſint atque inſanabilia, *ſui* tamen, *pellionum more*, *ſutu-*



(a) Lib. VII. Cap. 16.

*ſutura continua*, hucusque ſolebant, & adhuc a quibusdam ſolent, priusquam prolapſi inteſtinorum orbes refundantur. Namque ſatius videtur dubiam aegrotorum ſpem ſolertia ſua fovere & confirmare, quam negligentia in certiſſimam deſperationem convertere. Igitur ad hoc praeſtandum in promtu ſit *acus quaedam communis ac tenuior*, *filum aliquod lineum vel ſericum tenuius trahens.* Tum miniſter aliquis, ſubtilioris linamenti ſubſidio, partem vulneris alterutram apprehendere, chirurgus vero alteram manu ſiniſtra continere, dextra autem, ut pelliones ſuere ſolent, ſutura continua perforatum illud inteſtinum jungere debet; interjecto inter ſuturas ſingulas ſpatio lineae quaſi mathematicae latitudinem circiter adaequante, vel adhuc ſuperante. Utraque fili pars exterior ſubter altera ſibique proxima ſutura condatur atque ſic firmetur, ita tamen, ut poſterior in nodum conſtringatur; principio ad pedis longitudinem ex ventre propendente, quo extrahi filum poſt factam inteſtini glutinationem commodius queat. Vid. *Tab. IV. fig.* 20. Quanquam aliis longe commodior hic videtur *ſutura nodoſa*; ſiquidem haec, propter rariorem carnis punctionem, non adeo gravibus obnoxia eſſe ſolet inflammationibus, vel ipſis quoque linis, utpote minutioribus, intus relictis. *Garengeot* aliam adhuc ſuturam pellionum conficiendi rationem proponit (*a*). At vero quaecunque demum inteſtinis laeſis ſutura injiciatur, pauciſſimos tamen ſervari in ejusmodi caſibus poſſe, ſatis experientia loquitur.

IV.

*Quid poſt factam in inteſtinis ſuturam fieri debeat.*

Conſutis hac ratione perforatorum inteſtinorum oris, ſequitur, ut de contrahendo, vel etiam, ubi opus fuerit, ſuendo ventre exteriori chirurgus cogitet. Quod qualiter fieri quam aptiſſime queat, ſuperiori Capite declaravimus. Ceterum illud denuo nunc atque iterum monendum ducimus, *in vulnerum abdominis quorumcunque curationibus turundam tam diu conſervari ſemper debere, donec humores praeter naturam intus collecti prorſus, vel ſaltem maximam partem effluxerint, vel & propendens ob ſuturam ex ventre linum, aut filum, glutinatis inteſtinis, eductum fuerit.*

V.

*Quomodo vulnis deligari debeat.*

De horum vulnerum deligatione, purgatione, glutinatione, reliqua denique omni curatione non eſt, quod denuo hic praecipiamus. Quicquid enim factu neceſſarium hic deprehenditur, id ſupra jam tum planiſſime demonſtravimus *Cap. V. Num.* 14. *ſeqq.* Interim illud quoque proſpicere chirurgos oportet, ut, quoties forte bina ex ventre fila propendeant, alterum ex turunda, ex inteſtini ſutura alterum, diverſo ſemper colore a ſe invicem ipſa diſtinguantur; ne ſcilicet, quum illapſa forte extrahanda turunda eſt, commutatis inter ſe filis, inteſti-num

(*a*) In Operat. Chirurg. Art. de Gaſtroraphia.

num laesum loco turundae vellicetur, adeoque sic ipsa intestina graviter irritentur.

VI.

Verum enim vero quum observatum a recentioribus chirurgis sit, nullos, vel saltem paucissimos, ex intestinorum laesionibus convalescere, ipsaque intestinorum vulnera, servatis licet vulneratis, propter insignem tunicarum tenuitatem non tam glutinari quam potius cum vulnerata ventris parte, peritonaei membrana interiori, vel omento, vel alio etiam intestino concrescere (a); mirum non est, ut chirurgi *ab intestinorum suturis, praesertim continuis, sive pellionum, hodie semper fere abstineant.* Idque magis ideo, quia crebrior intestinorum compunctio gravem plerumque inflammationem, acutissimos dolores, convulsiones, cancrum sive gangraenam, quin & ipsam mortem concitare solet. Igitur ut paulo mitius cum vulneratis agant, hanc potius curandi viam ineundam sibi statuunt. Scilicet per mediam intestini partem laesam filum aliquod ceratum subtiliori acu transmissum, nodo constringunt, ejusdem beneficio illam ipsam junctis quoquo modo vulneris externi oris interioribus, quam accuratissime fieri potest, applicant. Filum ex abdomine propendens per emplastra glutinosa vulneri superimposita ita diligenter firmant, ut neque intestinum retrocedere, neque alieni humoris quidpiam ex illo in ventrem destillare queat. Quibus omnibus rite confectis, non perforatae solum intestinorum partes ventri quam aptissime coalescunt, sed vulnerati quoque multo mitius ac felicius, quam per injectas intestinis vel continuas vel nodosas suturas plures, servari consueverunt. Dummodo nec ista etiam neglecta fuerint, quae de circumspecta victus ratione vulnerisque deligatione supra jam proposuimus. (Vid. *Cap. V. Num.* 14. *seqq.*) Atque hanc ipsam curandi rationem *in glutinandis ventriculi vulneribus*, si manibus ad ea accessus detur, imitandam esse censeo, quia quandoque feliciter cessit. Videsis Bohnii *lib. de renunc. vuln.* Sect. II. Cap. 5.

*Vulnerum in intestinis factorum facilius curandorum nova ratio.*

## Explicatio Tabulae quartae.

*Fig.* 1. Acus triangularis *Petiti* pro nova, eaque opposita apertura, quam Galli *Contre-Ouverture* vocant, in vulneribus aut ulceribus quibusdam conficienda.

*Fig.* 2. Alia ejusmodi acus, sed curva & a me inventa, pro apertura nova in certis vulneribus aut fistulis facienda, ubi id recta saepe praestari nequit. *Vid. supra Lib. I. Cap. I N.* 37.

*Fig.* 3. Vulnus repraesentatur A A, quod per emplastrum glutinans utrinque sinuatum B B contractum est.



(a) Vid. Littrii Observatio in Memor. Acad. Reg. Paris. An. 1705.

*Fig.* 4. Siſtit vulnus, ſuper quod geminum ejusmodi emplaſtrum glutinoſum injectum.

*Fig.* 5. Simile vulnus, ſuper quod geminum emplaſtrum glutinoſum, ſed rectum & haud ſinuatum, impoſitum eſt.

*Fig.* 6. Vulnus decuſſatim factum, AAAA, perque injecta decuſſatim duo emplaſtra BBBB comprehenſum.

*Fig.* 7. Vulnus AA, quod emplaſtro glutinante, feneſtrato, ſive duobus foraminibus circa medium BB perforato, junctum eſt.

*Fig.* 8. Deſignatur vulnus aliquod cum emplaſtris glutinoſis fila robuſta ſive funiculos adnexos habentibus, quibus nodis ſolubilibus aaa contrahitur.

*Fig.* 9. Simile vulnus cum ſimilibus emplaſtris, ſed loco funiculorum uncinulis ferreis aut aeneis aaa inſtructis, quae ope filorum innexorum vulnus contrahunt.

*Fig.* 10. oſtendit, quomodo ope habenularum bbb, loco uncinulorum, ejusmodi emplaſtra conſtrui & conſtringi queant, ut veteres nonnulli conſueverunt.

*Fig.* 11. Vulnus transverſum AA. per geminam ſuturam nodoſam BB. conſtrictum.

*Fig.* 12. Oſtenditur, qua ratione *vulnus aliquod decuſſatim factum* conſui, conſtrictisque funiculis contrahi poſſit. ABCD.

*Fig.* 13. Demonſtratur, quomodo fieri illud ipſum in vulnere quodam *angulato* ſive *triangulari* triplici in loco debeat, ABC.

*Fig.* 14. Repraeſentatur quomodo *vulnus geminis angulis praeditum*, primo juxta angulos illos AA, ac deinde etiam, ſi opus, utrinque ad litt. BB ſutura nodoſa conſuendum.

*Fig.* 15. *Acus magna* & curva pro ſuturis majorum vulnerum, filum duplex trahens, ea ratione innexum, ut ejus beneficio ſutura, *clavata* dicta, perfici queat. A eſt acus, B filum duplex, C ejus anſa.

*Fig.* 16. Vulnus magnum transverſum AA, quod triplici *ſutura nodoſa* BBB junctum eſt.

*Fig.* 17. Simile vulnus DD. quod praeter fila *fig.* 16. etiam clavos ſive cylindros ſericeos ac cera obductos, AA & BB, utrinque junctos & innexos habet, quaeque fila ſuper clavo ſuperiori nodis ſolubilibus CCC conſtringuntur, dum clavus inferior anſis trium filorum EEE interjectus haeret. Verbo, oſtenditur hic *quomodo ſutura clavata* ex doctrina *Palfyni* fieri debeat.

*Fig.* 18. Exhibet aliam rationem, qua *ſutura clavata* non ſolum in variis profundioribus vulneribus transverſis, ſed quam maxime etiam in *ventris ſutura*, quam *Gaſtroraphiam* appellant, perfici queat. Vid. *Lib. I. Cap. V. N.* 47. & *Cap. V. N.* 18. AA vulnus, BB clavus ſuperior, CC clavus inferior, DDD nodi non ſolubiles, quibus congeries ſex vel octo filorum conſtrictae ſunt, eisque clavus ſuperior

TAB. IV.

fig. 1. fig. 2. fig. 3. fig. 4. fig. 5. fig. 6. fig. 7. fig. 8. fig. 9. fig. 10. fig. 11. fig. 12. fig. 13. fig. 14. fig. 15. fig. 16. fig. 17. fig. 18. fig. 19. fig. 20. fig. 21. fig. 22.

J. M. B. f. Lips. 1734.

perior interjectus. E E E nodi ſolubiles, qui inferiorem clavum comprehendunt.

*Fig.* 19. Monſtrat *ſuturam Celſi*, qualem pro vulneribus abdominis transverſis & penetrantibus duplici acu ſuendis *Lib.* 7. *Cap.* 16. deſcribit: & *Gaſtroraphia Celſi* vulgo vocari ſolet, quae vero inepta eſt, & in uſu eſſe deſiit. A A indicant initium ſuturae, B finem, ubi nodo conſtringitur.

*Fig.* 20. Delineatur *pellionum ſutura*, in inteſtinis vulneratis fieri ſolita. Litt. A A inteſtinum aliquod deſignant, B B vulnus, C ſuturae principium, cum fili parte propendente, D finem ſuturae cum nodo ibidem injecto.

*Fig.* 21. & *fig.* 22. ſutura deſignatur in *labro leporino* uſitata; eaque vel duplici vel triplici acu inſtituta. Litt. A A vulnus deſcendens, B B Aciculas peculiares per oras vulneris trajectas; C C C fila denique circa aciculas involuta demonſtrant.

# C A P. VII.

## De inteſtinis penitus praeciſis.

### I.

*Quid factu opus ſit, ubi plane praeciſa ſunt inteſtina.*

SI qua forte penitus perrupta vel praeciſa inteſtina ſunt, haec ſana, quia glutinari nullis omnino artificiis poſſunt, in certiſſimam deſperationem vulneratos conjiciunt. Ut adeo mirum non ſit, eos, qui ſic vulnerati erant, vel ſine omni chirurgorum praeſidio, vel poſt injectas etiam ſuturas, tantum non omnes miſerrime quondam interire debuiſſe. Poſtquam autem ab Hildano (*a*), Blegnio (*b*), Dionysio (*c*), Palfyno (*d*), Jo. Maur. Hoffmanno (*e*), Schachero (*f*), Vatero (*g*), Cheseldeno (*h*), denique a memet quoque ac pluribus aliis obſervatum fuit, inteſtinorum iſtiusmodi praeciſorum oras exteriori ventris vulneri, inſperato prorſus vulneratorum commodo, quaſi ſponte ſua coaluiſſe; nihil profecto videtur obſtare, quo minus chirurgi demonſtratam hic ab optima duce natura curationis artem, pro conſervanda vulneratorum ſalute, quam diligentiſſime imitari contendant



(*a*) Obſerv. 74. Cent. I. Obſ. 72. Cent. VI.
(*b*) Zodiac. Med. Gall. An. 2. p. 123.
(*c*) In Chirurgia Cap. de Gaſtroraph.
(*d*) In Chirurgia Cap. de Gaſtroraph.
(*e*) Disq. Corp. hum. Anat. pathol.
(*f*) In Diſſ. de Morb. ex ſitu Inteſtin.
(*g*) In Diſſ. de vuln. in inteſt. lethal.
(*h*) Lib. de alto apparatu, pag. 176. & Anatom pag. 169.

dant (*a*). Quoties igitur iſtiusmodi caſus aliquis forte obtigerit, ne aegrum fato relinquant, hoc ſibi datum chirurgi ſciant eſſe, ut praeciſorum inteſtinorum partem ſuperiorem, curioſiſſime prius inveſtigatam, vulneris externi oris, ſuturae continuae vel nodoſae beneficio, vel & quocunque alio modo jungat. Namque iſta ratione non vulnerati ſolum a praeſentiſſimo vitae periculo ſaepe liberantur (*b*), ſed ipſum quoque inteſtini vulnus ita glutinatur, ut, quae per anum dejici antea conſueverant, ex adaperto ventre, quaſi canaliculo quodam, faeces effluant. Quod etiamſi, propter vas quoddam ex ſtanno vel ferro albo confectum, vel propter linteum foramini huic applicatum, quo ſordes hae excipiuntur, mirifice moleſtum videri poterat; longe tamen ſatius eſt, commodioris vitae aliquam partem, quam uſum vitae omnem amittere. Praeterquam quod non adeo foedi odoris ſint, quae per iſtam viam, quam quae per anum, ejiciuntur excrementa.

II.

*Quomodo inteſtinum aliquod emortuum curari debeat.*

Hactenus memoratum curationis artificium adhiberi quoque haud inaniter poterit in ejusmodi caſibus, *ubi prolapſorum inteſtinorum pars aliqua corrupta deprehenditur atque emortua.* Namque hic, probe deligatis antea meſenterii arteriis, quicquid inteſtinorum forte corruptum eſt, praeciditur, ipſaque pars integra ſuperior cum externo ventris vulnere glutinatur. Praeſtat enim utique dubia, quam nulla prorſus medicina uti, &, ut Celsus ait, *anceps experiri remedium quam nullum;* imo vero praeſtat, quantumvis paucos ejusmodi vulneratos ſervare, quam fato ac deſperationi certiſſimae ad unum omnes committere (*c*).

III.

*Quomodo inteſtinorum vulnera abſcondita curari debeant.*

Quoties inteſtina vulnerata nec tamen prolapſa fuerunt, ipſaque proin vulnera ipſorum prorſus delituerunt, hanc plerique omnes curationis viam ingreſſi ſunt chirurgi, ut externum ventris vulnus, immiſſa in id turunda, ſecundum ſuperius traditas deligationis regulas, (*Cap. V. Num.* 14. *ſeqq.*) tractaverint, miſſoque, niſi debilitas obſtiterit, ſanguine, vulneratum a cibis abſtinere, quieſcere atque in ventrem cubare juſſerint. Reliqua enim divinae providentiae naturaeque bonitati commiſerunt. Verum quaeri etiam hic poteſt, *an non conſultum ſit in ejusmodi caſibus vulnus ventris ita dilatare*, ut laeſum inteſtinum inveniri & ope ſuturarum deinde externo vulneri jungi queat? Profecto

(*a*) Tentavit hoc ipſum initio chirurgus aliquis in cane quodam; & ſatis quidem feliciter. *Vid.* Blegny *Zodiac. Gall. An.* 2. *p.* 143. Deinde etiam id in hominibus factum eſt. Vid. *Miſc. Nat. Cur. Dec.* 2. *An.* 8. *Obſ.* 229.

(*b*) Curationis hujusmodi feliciter inſtitutae exemplum extat in *Miſcell. nat. curioſ. Decad.* 2. *An.* 8. *Obſerv.* 229.

(*c*) Hoc feliciter ceſſiſſe exemplo quodam probavimus in diſſert. obſervationes varias recenſente An. 1730. Helmſtadii edita.

cto si penitius singula consideramus, satius videtur vulnere prius ampliato laesam intestini partem investigare, debitaque ratione eam vulneri jungere, ne certae fere morti relinquatur; quod ipsum etiam satis feliciter tentatum a chirurgo quodam fuisse, in *programmate publico Lipsiae* 1720. emisso, Cl. SCHACHERUS docuit. Ita & CHESELDENUS, Anglus, in hernia, *incarcerata* dicta, ipsum ventrem aperuit, intestina e scroto reduxit, atque aegrum postea perfecte sanavit (*a*).

IV.

*De clysterum applicatione in intestinorum laesionibus.*

*Sed quid habendum denique est de lotionum sive clysterum post factam intestinorum vulnerationem applicatione?* Neque enim inter Medicos desunt, qui vel magno eam opere commendant, vel prorsus etiam damnant. Ego vero ut, quod sentio, vere atque ex animo dicam, nec damnandos prorsus nec commendandos semper esse eos existimaverim. Quod si enim ii demum optime vulneratorum saluti prospiciunt, qui ipsi vulnerum indoli accommodatam curandi viam ineunt; clysterum sane applicatio in intestinorum crassorum vulneribus, tanquam perniciosa vitanda; contra vero in tenuiorum laesionibus quasi valde opportuna commendanda videatur. Quemadmodum enim in priori casu non sine vulneratorum damno in ipsum ventrem exonerantur; sic e contrario in posteriori sive in intestinorum tenuiorum vulnerationibus si adhibentur clysteres, etiam atque etiam salutares esse consueverunt. Neque enim solum per coli valvulam cohibentur, quo minus in abdomen effluant; sed & inprimis illud quoque praestant, ut iis sordes quaelibet inutiles ex intestinis crassis ejiciantur, cursus sanguinis aequabilis restituatur, febris inflammationesque si non penitus tollantur, saltem tamen imminuantur, ac tandem ipsi dolores mirifice leniantur.

# C A P. VIII.

## De prolapso omento.

I.

*Quid agendum sit omento prolapso.*

SI qua forte in abdominis vulneribus *omentum* vel solum vel & una cum intestinis prolapsum deprehenditur, *circumspiciendum protinus chirurgo est, num illud ipsum calidum adhuc atque humidum existat*, coloremque suum naturalem habeat. Quae si ita sint, protinus ingeri leniter digitorum subsidio debet, si id commode fieri possit; sin vero ob vulneris angustiam, ut quandoque contingit, hoc effici nequeat, pars prolapsa juxta vulnus omnis rescindenda, vulnusque ut alia communia vulne-

(*a*) In lib. de Alto apparatu, pag. 180, itemque in Anatome ejus, Edit. III. pag. 283.

vulnera glutinandum: ita omentum ſine noxa aegri, aliisve incommodis vulneri accreſcit. Sed ubi prolapſa ſimul inteſtina ſunt, omentum linamentis aqua vel lacte-ſuccidis & calidis tantisper a miniſtro quodam contineri, donec inteſtina prius rite fuerint refuſa, atque deinde etiam omentum prudenter ingerere.

II.

*Quid agendum ſit omento corrupto.*

Quodſi vero, prouti contingere quam facillime poteſt, quaedam *omenti pars frigida jam tum*, *ſicca*, *nigra atque emortua* ſive putrida eſſe reperitur, tum, antequam refundatur, quicquid corruptum eſt, excidi ſolerter debet, ne ſcilicet quod integrum adhuc eſt, intus ab hoc ſimul corrumpatur, eoque ipſo vulneratus ipſe interficiatur.

III.

*Quomodo excidi omentum debeat.*

Excidi autem corrupta omenti pars quam commodiſſime poterit hoc modo. Nempe acus filum trahens ceratum ac firmius per integram adhuc omenti partem, juxta illud, quod emortuum eſt, trajicitur, atque dein filum bis vel ter circumvolutum nodo conſtringitur; ne qua forte intus ex praeciſis omenti venis atque arteriis ſuboriatur ſanguinis profuſio. Quibus ita praeparatis quicquid corruptum in omento eſt, forfice aut ſcalpello reſcinditur; quicquid vero integrum remanſit, leniter in ventrem refunditur, atque ſuper inteſtina reducitur, filo interim, pedis quaſi longitudine ex externa ventris plaga propendente; donec ſponte ſua ſaneſcentem omenti partem relinquat.

IV.

*Quomodo fieri debeat vulneris hujusmodi deligatio.*

Circa reliquam vulneris ejusmodi curationem, hoc eſt, purgationem, deligationem ac glutinationem idem prorſus tenendum eſt, quod ſupra jam tum hanc in rem praeſcripſimus. (*Cap. V. Num.* 14. *ſeqq.*) Ceterum inferiori vulneris parti inferi debet *major* talis *turunda*, qualem *Tab. II. fig. O.* delineatam exhibet, pro ſordibus forte in ventre collectis per hanc viam expurgandis. Sed ne qua forte filum turundae huic adnexum confundi cum reliquis ex omento atque inteſtino propendentibus filis queat, haud abs re erit, *fila ipſis coloribus a ſe invicem diſtincta* in ejusmodi deligationibus adhibere: prouti quidem ſupra jam tum (*Cap. VI. Num.* 5.) admonere nos meminimus.

V.

*Quid circa & poſt fili eductionem obſervatu neceſſarium ſit.*

Sex ſeptemve diebus praeterlapſis, leniter in deligationibus ſingulis attrahenda ſunt fila iſta ex abdominis vulnere propendentia, donec tandem ex inteſtino vel omento ſaneſcente, ſed ſine violentia tamen, extrahi poſſe deprehendantur. Quibus ipſis, quam mitiſſime fieri potuit, eductis, ſordibusque nullis amplius effluentibus, removeri turunda debet, externumque vulnus debita ratione foveri ac glutinari: miſſo protinus, niſi ſatis jam per ſe fluxit, ſanguine, pro lenienda ſcilicet inflam-

inflammatione; commendatis denique vulnerato quiete atque abstinentia.

VI.

Sed vero quid habendum denique hic est de insolenti isto DIONISII consilio (*a*)? quo idem chirurgis auctor esse voluit, ne vel prolapsi omenti partem unquam rescindant; quin potius MARSCHALLI, chirurgi regii gallici primarii, exemplum sequantur, utpote qui, ut *Dionisius* perhibet, *prolapsum ex abdomine omentum sine ulla ejusdem ligatura aut praecisione, saepius, & quidem sine subsequentibus malis aut noxis refudit.* Enimvero, ne quid ego dissimulem, ipsa haec DIONISII narratio sic omnino comparata videtur esse, ut minus justam vel accuratam eandem pronunciare ausim. Neque enim ex ejus relatione liquet, magna an parva, integra an corrupta fuerint, quae sine facta amputatione MARSCHALLUS condidit omenta. Integra si fuerunt; nihil sane erat, quod ad imitandum MARSCHALLI morem adeo sollicite chirurgos adhortaretur DIONISIUS: condendum enim utique esse omentum integrum, nemo unquam chirurgus negavit aut dubitavit. Ubi vero corrupta & emortua jam fuerunt, quae MARSCHALLUS sine amputatione refudit, omenta, (quod DIONISIUS haud indicat,) mirum profecto videri poterat, nihil inde mali in aegrotos redundasse, praesertim si magna pars corrupta fuit, mirandumque est, quid cum corruptis omentis in ventre factum sit, aut per quas vias expurgata fuerint. Igitur DIONISII illud consilium neutiquam sequendum esse censeo, priusquam hac de re certius planiusque constiterit. Atque id magis etiam ideo, quod PALFYNUS in Chirurgia sua (*b*) casum aliquem afferat, ubi corruptam aliquam omenti partem ipse MARSCHALLUS ligavit & praecidit, antequam id, quod integrum adhuc erat, super intestina reduxit: id quod & alios magni nominis Chirurgos Parisinos fecisse idem refert (*c*).

*Peculiaris quaedam Dionisii circa omentum prolapsum observatio.*

VII.

*Garengeot* (*d*) sententiam hanc *Dionisii* quoque amplectitur, licet eum non nominet; verum etiam haud perspicue exponit, quanta fuerit illa omenti corrupti pars, quam *Marschallus*, aut quicunque alius, sine noxa condiderit. Equidem exiguam omenti corrupti partem digeri aliquando posse in ventre sine adeo magno incommodo, haud impossibile esse mihi persuadeo; magnam vero nisi hoc prius diversis, eisque certis exemplis evictum sit, minime. Nam si forte hoc etiam semel fuerit observatum, hoc tamen rem non extra dubium ponit, multo minus in exemplum ad imitandum, quia miracula quasi subinde observantur in vulneribus quam maxime periculosis. Et quia aliae

*Garengeoti de hac re sententia.*



(*a*) Vid. Ejusd. Chirurgia; quo loco de gastroraphia vel abdominis sutura disseritur.

(*b*) Pag. 104. Edit. Leidens. (*c*) Ibid. p. 56. & 111.

(*d*) Operations de Chirurgie Tome I. Cap. de Gastroraphia.

aliae hujusmodi ſordes vel etiam in externis vulneribus contineri ſine noxa non poſſunt, ſed gravia ſaepe iis mala concitari ſolent, quid non metuendum ſi in internis partibus contineantur, imo data opera in eas immittantur? Neque profecto perinde eſt, ut idem autor putat, qualis ſit illa ſuppuratio, ſive ea exigua ſit ſive magna (*a*). Verum quia ob magnum fruſtum corruptum magna quoque in ventre ſuppuratio fiat, neceſſe eſt, in ligato vero omento, quia omne corruptum & putridum reſecatur, antequam ſanum conditur, exigua tantum vel ſaltem longe minor fiet ſuppuratio, unde leviora etiam mala quam a majori metuenda: praeſertim cum etiam paucam hanc a ſuppuratione productam materiam, per aperturam in vulnere externo ope turundae conſervatam, expurgare ſtudeamus; omnem vero aperturam claudendam mox *Garengeot* praecipit, dum turundas hic promiſcue contra ipſius *Marſchalli* felicem uſum (*b*) rejicit: hinc tanto minus magna in pus reſoluta omenti pars e ventre expurgari poterit. *Igitur inter ſuppurationem magnam & parvam probe diſtinguendum eſſe exiſtimo:* quia major differentia hic intercedit, quam *Garengeot* ſibi fingit; & propterea, quia haec res nondum ſatis, meo quidem judicio, extricata, ſed gravibus dubiis, imo & periculis adhuc ſubjecta eſt, *Palfynus*, teſtis oculatus, contrarium affirmat, *Garengeot* vero ſua experientia ſucceſſus felices ex magno putridi omenti fruſto in abdomen repoſito, haud vidiſſe videtur, praeſtare tutiusque eſſe credo, partem omenti corruptam, praeſertim ſi magna eſt, ut hucusque praeſtantiores chirurgi fecerunt, ligare & reſecare, quam ipſam cum metuendo aegri interitu in ventrem temere refundere.

## C A P. IX.

### De reliquarum abdominis partium laeſionibus.

SI qua forte alia abdominis pars vel viſcus, hepar ſcilicet, aut lien, aut ren, vulnus aliquod, acuto praeſertim telo, accepit, quod vel oculorum acie vel tactu detegi poteſt, longe optimum erit in prima deligatione linamentum multum ſpiritu vini rectificatiſſimo vel terebinthinae ſpiritu ſuccidum leniter in plagam iſtam immittere, ſplenia ſuperim-

(*a*) Nam ait pag. 205. Edit. II. *Suppurer pour ſuppurer, autant faut il remettre l'epiploon alteré, que de le lier*; quibus verbis indicare vult, omentum ligatum ſuppuratione ſecedere a ſano, & omentum corruptum quoque ſuppuratione a ſano ſeparari Ergo cum in utroque caſu ſuppuratio fieret, (non diſtinguendo inter ſuppurationes) praeſtare omentum non ligare, quam illud ligare. Imo contra omnem veri ſpeciem omento ligato & reſecto majorem ſuppurationem adſcribere conatur, quam non reſecto.

(*b*) Conf. Palfyn. Chirurg. Edit. Leidenſ. 104.

perimponere & fascia omnia firmare. Nisi enim grandes admodum venae vel arteriae praecisae fuerint, sanguinis sane profusio istac ratione subinde supprimitur. Quo rite confecto vulnus externum in sequentibus deligationibus secundum superius de vulneribus abdominis curandis propositas curationis regulas tractare convenit. Reliqua Deo, naturaeque committenda sunt. Sed prospiciendum tamen simul est, ut vulneratus exactissimam victus rationem planeque constantem quietem commendatas sibi habeat; misso protinus, si vulneratus robustior fuerit, ne nova sanguinis profusio vel inflammatio superveniant, e vena sanguine, ingestisque illi subinde potionibus vulnerariis, nec non bis vel ter quotidie aliquid balsami LUCATELLI aut MEIBOMII; isti enim balsami egregiam in sanandis vulneribus internis habent efficaciam. *In curandis autem viscerum vulneribus abditis, sensumque omnem effugientibus*, id cumprimis datum sibi sciant esse chirurgi, ut vulnus externum recte purgent ac foveant, injecto quotidie, quando res peregrinae in ventrem effusae sunt, decocto quodam vulnerario, itemque turunda tantisper illud apertum servent, donec nihil amplius impuri effluxerit. Cetera tam ratione victus, quam medicamentorum, ita omnino fieri debent, ut antea declaravimus, ac reliquum naturae committendum. Namque isto modo vulnera quaecunque interna, dummodo sanabilia fuerint, curari quam felicissime poterunt; plura enim ars hic praestare non potest.

## Explicatio Tabulae quintae.

*Fig.* 1. Ostendit ferramentum, ut *acum magnam*, obtusam, pro funiculo vel frusto angusto lineo per vulnera sclopetorum, aliaque nonnulla partem omnino penetrantia traducendo, qua & in setaceis uti possumus.

*Fig.* 2. Machina exhibetur, consueta magnitudine, *ad sanguinis profluvium in vulneribus majorum arteriarum* cohibendum, *Cap. II.* de vulner. §. 8. descripta, ex nostra emendatione.

A A. Lamina ex orichalco, parum inflexa.

B B. Cochlea fortis ex eadem materia.

C. Lamina rotunda pollicis latitudine, quae vulneri imponitur.

D. Manubrium, quo cochlea vertitur, & lamina C. vulneri fortiter imprimitur.

E E. Lorum coriaceum robustum, quo pars laesa cingitur sive includitur.

F F. Pars lori, foraminibus multis instructa, quibus in uncinulis G G. firmari potest, prout pars laesa tenuior vel crassior.

*Fig.* 3. *Scalpellum falcatum*, ad vulnera angustiora abdominis vel pectoris, ubi opus, dilatanda, aliosque usus, in apice stilo tereti obtuso instructum.

*Fig.* 4. Scalpellum rectum, globulo in apice donatum.

*Fig.* 5. Aliud ejusmodi, ſed lunatum ſive falcatum.

*Fig.* 6. *Torcular*, ex ligno confectum, ex noſtra emendatione, ad profuſiones ſanguinis inhibendas, magnitudine naturali, ſupra deſcriptum, *Cap. II.* de vulneribus, §. XII.

A A. Pars ſive lamina ſuperior.

B B. Pars inferior.

C. Cochlea magna.

D. Cochleae ferreae minores, quibus lorum coriaceum vel ſericeum firmatur.

E. Unci, quibus alterum lori extremum membro circumdatum, firmiter innectitur.

F F. Excavationes lunatae in ambabus extremis utriusque laminae, tam ſuperioris quam inferioris, quae lorum includunt, ne facile labi poſſit.

*Fig.* 7. *Alia torcularis ſpecies* ex ferro confecta. *Vid. Cap. II.* de vulneribus, §. XIV. ubi prolixe ſatis deſcripta eſt, dimidia parte minor, quam revera eſt.

*Fig.* 8. Faſcia quaedam lata, *uniens* dicta, in vulneribus ſecundum longitudinem abdomini inflictis uſurpanda, in medio perforata, & duobus capitibus convoluta.

*Fig.* 9. Fiſtula ſive *tubulus argenteus flexilis*, in vulneribus thoracis & empyemate ſubinde ad pus educendum adhibendus.

A. Extremum utrinque & in apice perforatum.

BB. Lamina cum duobus foraminulis filum transmittentibus.

C. Foramen majus cum fiſtula A reſpondens.

# C A P. X.

## De pectoris vulneribus.

I.

*Pectoris vulnera triplicia ſunt.*

UT abdominis, ita pectoris etiam triplicia fere vulnera ſunt. Vel enim non niſi externae pectoris partes percutiuntur: vel plaga pectori illata in ipſam ejus cavitatem, ſed ſine partium tamen internarum laeſione, penetrat: vel denique ipſae pectoris partes interiores ſimul percutiuntur.

II.

*An vulnus aliquod pectoris non niſi externum ſit.*

*Vulnus aliquod in externis ſolum pectoris partibus haerere, neque ad ipſam ejus cavitatem tranſire*, variis modis explorari conſuevit: nempe vel 1) viſu; vel 2) auditu, ſi ſcilicet nullus e pectore ſonus inter ſpirandum exierit; vel 3) tactu, ſi nimirum nec digitus, nec ſpecillum in cavum

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 8.

Fig. 7.

Fig. 9.

Fig. 3.

cavum pectoris intromitti queat; vel 4) aquae tepidae per ſyringam injectione, ſi ſcilicet eadem protinus refluxerit; vel denique 5) ex gravium malorum, cujusmodi quidem gravis tardusque ſpiritus, animi deliquium aliique angores ſunt, abſentia. Quae omnia ſimulatque ſatis explorata fuerunt; vulnus ejusmodi externum unguento digeſtivo balſamoque vulnerario fovendum, eademque prorſus ratione tractandum eſt, quam pro curandis vulneribus levioribus quibuscunque ſupra propoſuimus.

III.

*Quid in vulneribus pectoris exterioribus, ſed altis atque obliquis, fiat.*

Evenire hic interdum ſolet, ut *vulnus ejusmodi externum cutem inter & muſculos vel coſtas oblique admodum atque alte tranſeat*, eandemque ob cauſſam purgari a cruore atque impuriori materia difficulter queat. Ut adeo mirum haud ſit, ſi relictae intus materiae putreſcant, rodant, ulcera fiſtulasque ſubinde prorſus inſanabiles excitent; vel &, ſi perrupta pleura in ipſum pectus delabantur, atque ſic vel empyema quoddam, vel phthiſin, vel ipſam quoque mortem concitent.

IV.

*Quomodo iſta vulnera tractanda ſint.*

Igitur illud inprimis operam hic dare chirurgos oportet, ut deliteſcentem in ejusmodi vulnerum ſinubus cruorem vel compreſſionis, vel factae ab homine ſano ſuctionis, vel ſyringae, vel denique ulterioris inciſionis beneficio penitus educant, atque ita malis jam jam memoratis in tempore occurrant. Reliqua autem vulnerum ejusmodi curatio eadem prorſus eſt cum illa, quam ſuperius deſcripſimus. Ceterum pro deligandis ejusmodi vulneribus applicari haud incommode hic poteſt mantile cum ſcapulari: quod ipſum tamen non nimis arcte conſtringendum eſt, quo ſcilicet effluere facilius queant, ſi quae forte intus delituerint materiae impuriores.

V.

*Quomodo per ſyringam extrahendus ſanguis ſit.*

Quibus *ad evocandum cruorem* chirurgi utuntur, *ſyringae* diverſimode conſtrui poſſunt. Vel enim directis vel incurvatis inſtrui poſſunt ſiphonibus aut tubulis. Chirurgorum aliqui ſtanneam adhibent ſyringam, duploque circiter majorem ea, quam *Tab. VI. fig.* 8. delineatam exhibuimus. Hujus os vel orificium extremum A. reliquo ſiphone amplius figuraque vel triangulari, vel rotunda, vel & ovali praeditum eſſe conſuevit. Veram ejus atque uſitatam magnitudinem repraeſentat *figura* 9. Ad ipſam vero ſyringarum iſtiusmodi applicationem quod attinet, ſcire juvat, orificium primum exterioribus vulnerum oris quam exactiſſime adaptari, cruoremque educto ſemel aut aliquoties ſyringae embolo exhauriri debere. Quod ipſum quidem commodius fieri haud poterit, quam ubi diverſae & figurae & magnitudinis tubuli iſtiusmodi in promtu fuerint, ipſisque adeo vulneribus diverſis accommodati. Ceterum quid ſit optima ſyringarum hujusmodi applicatio, quanta

item illarum prae vulgaribus ſyringis aliis praeſtantia, id peculiari quodam hanc in rem edito libello Anellius, celebris chirurgus ac ſcriptor gallicus, demonſtravit (*a*).

VI.

*Undenam cognoſcatur, num vulnus in ipſum pectoris cavum tranſierit.*

Contra vero pectoris vulnus aliquod in ipſum ejus cavum tranſire, id variis itidem modis cognoſcitur: nempe vel 1) viſu, ſi ſcilicet in ipſum pectus introſpicere licuerit; vel 2) tactu, ſi nimirum digitus aut ſpecillum libere tranſierit; vel 3) auditu, ſicubi ſcilicet vulnerati hominis ſpiritus cum ſono quodam ferri percipitur; vel 4) ex luminis aut plumularum vulneri admotarum ſub reſpirationem vel tuſſim agitatione; vel 5) ex aquae tepidae in vulnus injectae imminutione atque in ipſum pectus illapſu; vel denique 6) ex gravioribus malis ſupervenientibus, ſpirandi videlicet difficultate, angoribus animique deliquiis: utpote quae ſingula vel a compreſſis pulmonibus, vel a collecto intus cruore, vel denique ab utrisque ſimul provenire adſolent.

VII.

*Quae mala ex collecto in pectore cruore proveniant.*

Quoties ſanguinis aliquid, ut fieri quandoque, ſed tamen non ſemper, ſolet, in ipſam pectoris cavitatem ex vulnere illapſum eſt, abeſſe vix poteſt, quin pulmonum expanſio, reſpiratio, ſanguinisque in pulmonibus circuitio impediatur, tandemque, propter penitus inſpiſſatum in illis ſanguinem, ipſa mors concitetur. Ubi vero minor ſanguinis portio in pectore deliteſcit, quam quae ſpiritum ſanguinisque per pulmones circulationem impedire queat; tum vel ideo periclitari videtur vulneratus, quod cruor iſte ſenſim ſenſimque putreſcens, vel ipſum diaphragma, vel pleuram, vel pulmones etiam corrumpat, penitusque corrodat, quin & accedentibus dein malis aliis gravioribus, certiſſimum mortis periculum afferat.

VIII.

*Signa collecti in pectore cruoris.*

*Sanguinis vero quidpiam illapſum in pectus fuiſſe, ſubſequentia fere ſigna produnt.* Si nimirum 1) ſpirandi aliqua difficultas eſt, vulneratusque non niſi erectus ſedens ſpiritum ducere queat. Deinde 2) ſi vulnerato in dorſum aut latus pectoris ictum cubatio commodior, in integrum vero corporis latus cubatio moleſtiſſima vel prorſus etiam impoſſibilis ſit. Tum 3) ſi ſeptum transverſum quaſi pondere quodam premi vulneratus perſentiſcat. Vel porro etiam 4) ſi quaedam quaſi ſanguinis fluctuatio atque agitatio intus fieri percipiatur, ſimulatque corpus vertitur. Ac denique 5) ſi parum aut nihil ſanguinis ex vulnere effluxerit.

IX.

*Quomodo cruor educendus ſit e pectore.*

Simulatque jam ex adlatis ſignis conſtiterit, eſſe omnino cruoris aliquid in pectore collectum, providendum ſtatim eſt, ut illud ipſum exin-

(*a*) *L'Art de ſuccer les Playes.*

exinde eliciatur, ne ſcilicet malis gravioribus praebeat materiam. Igitur 1) quoties pectoris media vel inferior pars icta, ipſumque vulnus non nimis anguſtum fuerit, commodiſſimum ſane eſt vulneratum in hiantem plagam inclinare, eundemque ut vehementiori niſu ſpiritum ducat, vel tuſſiat jubere (*a*). Quae vulnus obſtruere fluentemque ſanguinem impedire poterant, craſſiores cruoris particulas digito vel ſpecillo removere oportet, vel ſyringae etiam aut ſuctionis adminiculo evocare. 2) Sicubi autem cruor intus collectus ſpiſſior jam tum factus fuerit, quam ut evocari commode ex plaga queat, injectione quadam digerente vel extenuante opus videtur. Quae ipſa ex decocto hordei, mellis communis aut roſarum, itemque ſaponis pauxillo admixto, paranda, modiceque calida identidem in pectus immittenda rurſusque emittenda eſt, donec nimirum cruor omnis eductus ex pectore deprehendatur. Adhiberi in hunc uſum poterit ſyringa quaedam *Tab. VI. fig.* 8. delineata, ſiphonibusque ſive tubulis *fig.* 10. & 11. propoſitis inſtructa. 3) Si qua vero pectoris vulnera usque adeo anguſta vel obliqua ſunt, ut ſanguis intus haerens elici inde nequeat, tum ipſum vulnus, inciſione quadam circumſpecte inſtituta, vel ope vulgaris ſcalpelli & ſpecilli ſulcati, vel ope ſcalpellorum *Tab. V. fig.* 3. 4. *aut* 5. ampliandum eſt. Sed iſta tamen neceſſaria utique hic cautio videtur, ne, dum cruorem omnem ſtatim ac ſimul & ſemel ejicere laboramus, vulneratum doloribus conficiamus. Igitur in aegrotis debilioribus tutior utique eſt, quae interjectis intervallis ſuſcipitur ſanguinis evocatio; praeſertim ſi forte animi quaedam defectio ſuperveniat. Interim ut aperta maneant, quoad neceſſarium eſt, vulnera, immittere oportet *tubulum aliquem plumbeum* vel *argenteum* (*Tab. II. litt. Q. R. S.*) eundemque, ſi praeſto eſt, flexilem. (*Tab. V. fig.* 9.) Tametſi pro tubulis iſtis adhiberi quoque interdum ſolent turundae longiori filo inſtructae, vel linteolum longum & anguſtum, quae ſupra datis emplaſtris, ſpleniis ac mantili cum ſcapulari eousque in vulnere ſervantur, donec in deligatione nulla amplius materia vel ſanguis effluat, ipſumque vulnus, remotis malis anterioribus, glutinari commode queat.

X.

*Si vulnus in ſupremo pectore factum eſt, cruor evocari debet per paracenteſin.*

Verum enim vero, *ſi qua forte vulnus aliquod in ſuperiori pectoris parte vel inter coſtas pectoris ſuperiores factum eſt*, tum commendata jam jam corporis in plagam inclinatio parum plerumque commode ſuccedit; ſiquidem erectis pedibus in ipſum caput conſtitui vulneratus deberet. Igitur niſi in ſuctione vel ſyringis auxilium eſt, aperiri utique, pro edu-

(*a*) DIONISIUS in *Chirurgia* ſua ſcribit, ſe in iſtiusmodi caſu vulneratum quendam in vulnus inclinaſſe, perque noctem integram ſine deligatione ita inclinatum reliquiſſe; & poſtea feliciſſime ſervaſſe. Quod ipſum ſuo quoque exemplo confirmat DE LA MOTTE *in Obſervationibus ſuis Chirurgicis*, haud adeo pridem editis.

educendo ſanguine, pectus debet, facta in inferiori ejusdem parte apertura quadam vel inciſione; quam vulgo paracenteſin graeco vocabulo appellare conſueverunt chirurgi. Scilicet qua parte cruor delitescit, atque ſecundam quidem inter ac tertiam coſtam inferiorem, ſi ſiniſtrum; tertiam vero inter & quartam, ſi dextrum latus eſt, loco manum circiter transverſam a ſpina dorſi diſtante (qui notari atramento poteſt) a quibusdam ferramentum aliquod acuminatum, apice triangulari, vulgoque *Trocar* appellatum, ſupra coſtam in pectus, ſed caute tamen ac leniter, adigitur, retractaque acu triangulari ſanguis per tubulum intus ſervatum, vel ſuctionis vel ſyringae alicujus ſubſidio evocatur. Interim quia ferramento iſto laedi quam facillime pulmones poſſunt, tutius omnino videtur, loco, quem antea deſignavimus, cutem primo, eademque diducta, muſculos intercoſtales, & denique ipſam pleuram ſcalpello quam leniſſime incidere: adhibita videlicet cautione, ut ne qua forte pulmones, pleurae haud raro adnati, ſimul incidantur. Pectore ſic jam rite perforato, reliqua fieri debent, ut antea jam tum declaravimus (*a*): praeterquam quod vulnus iſtud ſuperius balſamo vulnerario atque emplaſtris foveri ſtatim ac glutinari debeat.

XI.

*Quid fieri debeat, ſi pulmones pleurae adnati ſunt.*

Et vero quum pulmones in quamplurimis hominibus interiori pectoris membranae ſive pleurae adnati deprehenduntur, iſta ſane pectoris perforatio miram ſibi vendicat chirurgi circumſpectionem. Pleura enim, quam leniſſime fieri poteſt, perforari debet, eademque perforata circumſpici, num adhaerentes pulmones digito vel ſpecillo ſolvi queant. Namque ubi nimis firmiter cum pleura iidem coaluerunt, inanis plerumque labor omnis eſt, quem & perforando pectori & eliciendo cruori inſumimus.

XII.

*Quomodo inſtituenda ſit hujusmodi vulnerum deligatio.*

Expurgato iſtis artificiis pectore, *vulnus non niſi ſemel quotidie, &, quoad ejus fieri poteſt, celerrime ſemper deligandum eſt:* idque inprimis eo, ut externus aër omnis a praecordiis abigatur. Itaque illud proſpicere ſolertiſſime ſemper chirurgus debet, ut, pro calefaciendo atque extenuando aëre externo, prunas pectori ante admoveat, quam emplaſtra vulneri ſuperimponuntur, quin etiam ut aërem reliquum, ſicubi forte opus videtur, ſuctionis aut ſyringae ſubſidio, ex vulnere extrahat, aegrotumque, ut paulo majori niſu ſpiritum ducat, hortetur. Quibus rite ſic peractis, linamenta balſamo vulnerario imbuta, emplaſtra

(*a*) Scultetus *Obſervat.* 55. affert exemplum aliquod vulneris pectoris, quod propter omiſſam paracenteſin prorſus lethale ſive inſanabile factum eſt. Plura vulnerum pectoris exempla idem affert *Obſervatt.* 54. 56. 58. ut & Celebris Le Dran *Obſ.* 37. 38. 39.

ſtra item ac ſplenia, quam feſtinantiſſime fieri poteſt, vulneri injicienda ſunt, faſciisque ſupra datis firmiter deliganda; donec nimirum laeſa pectoris pars penitus glutinata eſſe animadvertatur.

XIII.

*Si quid intus percuſſum eſt in pectore.*

Quoties evenit, ut *in pectoris vulneribus pars aliqua interior*, id eſt, vel cor, vel aorta, vel vena cava, vel arteria, vel vena pulmonalis, vel mediaſtinum, vel major quoque pulmonum pars percutiatur, maturior utplurimum mors ſequitur, quam ut a chirurgo praeſidii quidpiam exſpectari poſſit. Contra vero *ubi pulmones non niſi leviter, id eſt, minoribus tantum aſperae arteriae venaeque pulmonalis ramulis praeciſis, vulnerati ſunt*, valde quidem periculoſa, ſed ſanabilia tamen iſtiusmodi vulnera ſunt. Quanquam naturae potius bonitate, quam chirurgorum ſcientia aut ſolertia, quibus tale inflictum vulnus fuit, ſervari conſueverunt.

XIV.

*Signa pulmonis icti, chirurgique circa illos officium.*

Factam fuiſſe pulmonum aliquam percuſſionem, inde plerumque colligimus, ſi nimirum ſanguis ſpumans largiter atque cum tuſſicula ex ore, rubens autem ex ipſo vulnere ſimulque etiam ſpiritus cum ſono fertur. Chirurgorum autem in tractandis ejusmodi vulneribus officium in eo potiſſimum videtur eſſe poſitum, ut ſcilicet collectum intus ſanguinem diligenter extrahat, vulnusque externum foveat, qualiter ſupra jam tum edocuimus. Namque vulnus internum nulla prorſus ratione foveri poteſt aut deligari. Quoties igitur in ejusmodi caſibus per ſe ſanguis conquieſcit, ſervari utique vulneratus poteſt. Quanquam ulceribus pulmonum urgeri lenteque utplurimum confici ſolent, qui ex ejusmodi vulnerationibus convaluerunt. Quoties autem grandiora pulmonum vaſa ſanguifera praeciſa fuerunt, ipſa profecto ſanguinis nimia profuſio vulneratos vel exhaurire protinus, vel &, ubi forte paululum ceſſavit, redire identidem atque ita nihilominus interimere, quamvis paulo tardius, eosdem ſolet. Quod ipſum ne facile fiat, oportet, quantum fieri poteſt, per aliquot dies integros conquieſcere, parum aut nihil loqui, medicamenta interna lenia ſanguinemque ſiſtentia identidem aſſumere, evitatisque tandem rebus acrioribus, & quae fervorem aliquem excitare ſolent, omnibus, & ſi aegri vires adhuc ſatis ſunt validae, ſanguinem per venas detrahere.

XV.

*De pulmonum prolapſu.*

*Sicubi forte laeſa quaedam pulmonum pars in ipſam plagam pectoris externam paulo firmius ſeſe inſinuavit*, prout fieri quandoque ſolet, Fontano, Tulpio, Ruyschioque obſervantibus; reprimi eadem haud facile debet, ne ſcilicet in ipſum pectus cruorem ſuum effundat. Quam quidem ob rem tutius utique videtur, impactam illam in externum vulnus partem pulmonis vulneratam balſamo vulnerario, linamentis carptis

atque emplaſtris diligentiſſime fovere, quietem vulneratis ſerio commendare, atque ita pulmonem ipſum cum externi vulneris labiis conglutinare. Quodſi vero laeſa iſta pulmonis pars penitus e pectore prolapſa conſpicitur; involvi eadem linamento quodam molliori debet, filoque firmiori ſupra linamentum iſtud circumducto deligari. Quicquid infra deligationem prominet, praeciditur; reliqua vero eademque integrior pulmonum pars digiti ſubſidio in cavitatem pectoris, unde prolapſa fuerat, leniter refunditur, filo interim, quo deligati pulmones ſunt, propendente. His ita confectis, turunda quaedam vulneri immittitur, dum ſcilicet ſeparatum a ſaneſcentibus pulmonibus filum retrahi, ipſumque pectus ſuperius praeſcripta ratione diligenter expurgari queat. Quo autem modo vulnus externum curari debeat ac glutinari, illud itidem manifeſtum eſt ex iis, quae ſupra hanc in rem propoſuimus (*a*).

XVI.

*De interna vulnerum pectoris curatione.*

Ad *internam* denique *vulnerum pectoris curationem* quod attinet, longe optimum eſt, poſt ſuppreſſam ſanguinis profuſionem, decocta quaedam vulneraria, ſanationi promovendae accommodata, ſed ſimul etiam LUCATELLI aut MEIBOMII balſamum vulneratis ſaepius ingerere, tum & vel maxime circumſpectam victus rationem illis commendare: Sic enim chirurgus aliquando ſervare poterit aegrotos, vel ſaltem, ſicubi per ipſam rerum naturam ſervare illos haud poteſt, ſuo tamen officio hac ratione optime defunctus eſt.

## Explicatio Tabulae ſextae.

*Fig.* 1. *Torcular* ad modum PETITI fabricatum, ſed quibusdam in rebus mutatum, & ex orichalco confectum; cujus applicandi ratio & uſus facile ex iis perſpici poſſunt, quae ſupra *Cap. II.* de vulneribus §. XV. & poſtea in explicatione Tab. quartae *fig.* 2. *&* 6. propoſuimus.

*Fig.* 2. Ferramentum ſive tenaculum pro acubus in ſuturis perficiendis ſuſtentandis: quod Galli *Portaiguille* vocant, & *Acutenaculum* dici poſſet.

*Fig.* 3. Alia ejusmodi ſpecies e *Garengeot* mutuata.

*Fig.* 4. *Petiti* acutenaculum pro acubus ſuſtentandis.

*Fig.* 5. *Acus ad gaſtroraphiam* perficiendam.

*Fig.*

(*a*) Equidem HILDANUS *Cent. II. Obſ.* 32. refert, extitiſſe aliquando iſtiusmodi caſum, ubi prolapſa ex pectoris vulnere pulmonis pars, utpote nigra jam atque corrupta, *ferramento candenti atque acuto* praeciſa fuerit, ipſeque vulneratus, poſt injectam pulmonis partem integram, vulnusque glutinatum, ad priſtinam ſanitatem redierit.

TAB. VI.

Bernigeroth sc. Lips. 1734.

*Fig.* 6. Alia, eaque paulo major.

*Fig.* 7. Acus adhuc alia, eaque nova, in eundem ſcopum, peculiari modo inflexa.

*Fig.* 8. *Syringa* variis uſibus deſtinata, variisque pro re nata tubulis ſive ſiphonibus inſtructa. Hujus adminiculo non injici modo liquida in abdominis atque pectoris plagas, fauces, abſceſſus, ulcera & uterum poſſunt, ſed cruor etiam e pectoris cavo educi. Quo quidem in caſu duplo fere grandior ſyringa ſubinde eſt neceſſaria; tubulusque jam aptatus A, ore triangulari donatus, binosque fere pollices amplus, vulneribus ad evocandum cruorem applicari ſolitus.

*Fig.* 9. Alius tubus naturali magnitudine, eidem uſui deſtinatus, ore rotundo praeditus, ad ductum Anellii delineatus.

*Fig.* 10. *Tubulus* minor, isque rectus, qui pro uſibus variis ſyringae *fig.* 8. adaptari poteſt.

*Fig.* 11. Alius, isque paulo curvatus ſive falcatus & utrinque perforatus, pro ſanguine extrahendo, nec non liquoribus in fauces vel pectus injiciendis.

*Fig.* 12. Iterum alius, extremo cribri inſtar perforato.

*Fig.* 13. Adhuc alius ejusmodi, ſed recurvus, pro liquidis in uterum ingerendis, alliisque uſibus.

*Fig.* 14. Ferramentum ad *auriſcalpii* ſimilitudinem paratum, variis uſibus deſtinatum.

## C A P. XI.

### De vulneribus colli.

I.

*Vulnera colli neutiquam levia ſunt.*

Quae collo inferuntur vulnera, aeque profecto gravia & periculoſa ſunt, quam ea, quae in pectore vel abdomine fiunt. Ut proinde mirum utique ſit, eſſe in chirurgicae profeſſoribus nonnullos, qui vel nullam prorſus, vel ſaltem leviſſimam de hujus generis vulneribus in ſcriptis ſuis tractationem inſtituerint.

II.

*Quotuplicia ſint vulnerum in collo genera.*

Sunt autem varia admodum vulnerum hujusmodi genera. Quaedam enim non niſi ſummam cutem atque carnem laedunt, ideoque ut in aliis partibus minus ſolent eſſe gravia aut periculoſa. Contra vero graviora magisque periculoſa, quin & prorſus inſanabilia ſunt iſta colli vulnera, in quibus venae vel arteriae grandiores, carotides videlicet, jugulares aut vertebrales; vel aſpera arteria; vel fauces; vel medulla, quae in ſpina eſt; vel nervi per collum deſcendentes, (cujusmodi nervus paris vagi eſt, intercoſtalis item & diaphragmaticus;)

vel denique plures ejusmodi partes colli ſimul praeciſae reperiuntur.

III.

*Quae vulnerum colli diagnoſis ac prognoſis ſit.*

Equidem qualenam colli aliquod vulnus ſit, quaeve partes in eodem praeciſae fuerint, hoc ipſum vel conſpectus, vel vulneris inflicti locus, adhibita ſcilicet anatomica doctrina; vel & mala vulneri ſupervenientia haud obſcure demonſtrant. Atque ex iſta quidem vulnerum *diagnoſi prognoſis* illorum quaſi ſponte ſua conſequitur. Quisquis enim veram illati vulneris conditionem penitus perſpexit, is divinare quoque facili negotio poterit, qualem exitum illud habiturum ſit. Namque ubi cutis tantum vel caro perrupta deprehenditur, haud ſane eſt, quod vulneratorum ſaluti magnopere metuamus. Sicubi vero ictae ſimul partes aliae ſunt, & quidem graviter admodum periclitantur vulnerati; propterea quod iſtarum pleraeque prorſus ſint ad vitam neceſſariae. Quando vero vulnus eſt exiguum, aliquando adhuc curationem admittit.

IV.

*Quid fiat percuſſis in collo arteriis.*

*Atque arteriarum quidem in collo percuſſiones nunquam fere non lethales ſunt* ſive inſanabiles: namque vulnerati citius utplurimum exhauriuntur, quam chirurgus aliquis advocari in auxilium queat. Tametſi vel ipſa quoque chirurgi & praeſentia & induſtria parum aut nihil praeſidii afferre hic conſueverunt. Sanguinis enim profuſio difficulter hic ſupprimitur: neque id ſolum propter inſignem arteriarum hic poſitarum amplitudinem; ſed & vel maxime ideo, quia tam fortis nulla talis in collo fieri apte poteſt deligatio, qualis ad ſiſtendum vehementiorem iſtiusmodi ſanguinis curſum neceſſaria videtur.

V.

*Quid fiat percuſſis in collo venis.*

*Venae jugularis externae laeſio* non usque adeo ſolet eſſe periculoſa; ſi ſcilicet opportune chirurgus aliquis acceſſerit. Neque enim leniori tantum deligatione ſanguis cohiberi facile poteſt, ſicuti ex inſtituta hic ſanguinis miſſione liquet; ſed ipſum quoque in vena iſta factum vulnus quaſi ſponte ſua glutinatur. Contra vero *venarum jugularium internarum* longe periculoſiores ſolent eſſe percuſſiones: atque id partim propter inſignem digitoque fere majorem illarum amplitudinem; partim quoque ideo, quia propter ſitum profundiorem difficulter admodum deligari eaedem poſſunt. Quanquam autem in chirurgis non deſint, qui iſtis inducti rationibus pro inſanabilibus ſive prorſus lethalibus dictarum jam venarum plagas venditare ſuſtinent; haud tamen ego illud adeo perpetuum eſſe arbitror. Quin potius ita mihi perſuaſum habeo, poſſe utique ſervari illos, quibus vena jugularis interna percuſſa eſt; dummodo plaga non nimis ampla, chirurgus autem praeſto ante fuerit, quam gravior aliqua ſanguinis profuſio nimium exhaurire ac debilitare vulneratum potuerit. Sed vero, quibus artibus tractari hujusmodi vulnera debeant, illud deinceps declarabimus.

VI.

## VI.

*Quales ſint arteriae aſperae percuſſiones.*

*Quae in aſpera arteria fiunt vulnera*, ea quidem pleraque omnia inſanabilia ſive prorſus lethalia pronunciari a chirurgicae profeſſoribus & ſcriptoribus conſueverunt (*a*). Horum ego ſententiam tantum abeſt, ut impugnem, ut potius defendere ſuſtineam: ſicubi ſcilicet aſpera illa arteria vel prorſus perrupta, vel in thorace laeſa (*b*), vel quod fieri plerumque ſolet, ſicubi carotides ac jugulares cum eadem ſimul fuerint praeciſae. Contra vero ſi qua forte anterior ejusdem pars, ſed ſine juxta poſitarum modo nominatarum partium noxis percuſſa fuit, tum utique plaga iſta curationem aliquam recipit: prouti quidem non ex iis ſolum, quae ſuperius hanc in rem adduximus, ſed & vel maxime ex exemplis a nobismet ipſis obſervatis, aliisque paſſim obviis luculentiſſime perſpicitur.

## VII.

*Quid fiat oeſophago percuſſo.*

In praecipiti quoque illi ſunt, quibus gula ſive *oeſophagus* vel graviter percuſſus eſt, vel prorſus etiam praeciſus. Praeterquam enim quod cibi ac potionis ingeſtio per ejusmodi plagam penitus turbatur, ipſe profecto oeſophagi ſitus ita comparatus eſt, ut non laedi ſolum arteriae & nervi adjacentes facillime ſimul queant, ſed difficillima quoque utplurimum eſſe ſoleat laeſae iſtiusmodi partis tractatio. Quoties igitur oeſophagi percuſſio levior eſt, partibus praedictis, quae juxta ſunt, integris adhuc exiſtentibus, dubium neutiquam eſt, quin curari nonnunquam eadem poſſit.

## VIII.

*Quando medulla ſpinalis vel nervi percuſſi ſunt.*

*Medullae, quae in ſpina eſt*, percuſſiones quemadmodum omnes periculoſae prorſus ſunt; ſic nullae tamen magis periculoſae deprehenduntur eſſe, quam quae circa collum fiunt. Quare mirum non eſt, vix quenquam ex ejusmodi vulneratione, praeſertim ubi illa paulo gravior fuerit, unquam convaluiſſe. Cujus quidem rei ratio facilis ac promta eſt, ſimulatque perpenderimus, nervos ad vitam quam maxime neceſſarios ex iſta colli parte provenire, venas autem atque arterias vertebrales ſemper fere ſimul percuti, & denique vulnerum hujusmodi locum etiam atque etiam impedire, quo minus eadem tractari ſuppreſſoque ſanguine rite purgari queant. Neque vero minus periculoſa ſunt iſta vulnera, quae ſupra (*No.* 2.) memoratis *nervis colli grandioribus* infliguntur. His enim percuſſis, abeſſe vix ac ne vix quidem poteſt, quin potiores ac nobiliores pectoris atque abdominis partes, quibus dirigendis illi ſerviunt, omnem protinus uſum, hoc eſt, ſenſum atque motum, amittant.



(*a*) Vid. *Bohnius* de vulner. lethal. Cap. II. pag. 23.
(*b*) Ibid. Sect. II. Cap. III. pag. 121.

IX.

*Leviora colli vulnera quomodo curari debeant.*

*Vulnerum in collo factorum curatio* pro diverſo laeſionis genere diverſimode inſtituenda eſt. Quoties enim non niſi *cutis atque caro* disruptae ſunt, eadem prorſus curationis ineunda hic ratio videtur, quam curandis vulneribus quibuscunque levioribus ſupra jam tum praeſcripſimus. Ubi vero *vena* quaedam *jugularis externa* vulnus accepit, in ſpleniis paulo craſſioribus ſupraque deligatis faſciis plerumque auxilium eſt. Neque enim aliis artificiis opus hic videtur, quam iis, quae poſt detractum ex ejusmodi venis ſanguinem adhibere conſuevimus.

X.

*Quid fieri debeat, ſi vena jugularis interna levius percuſſa eſt.*

Si qua forte *vena jugularis interna*, ſed leviter tamen icta fuiſſe ex ſanguine non adeo largiter effluente cognoſcitur; tum facili plerumque negotio profluvium illud cohibetur, ſimulatque vel glomeribus lineis, vel fungis orbicularibus, quos *crepitus lupi* ſeu *Boviſt* dicunt, vulnus accurate impleatur, ſupraque datis ſpleniis quadratis itemque faſciis firmiter, quantum collum patitur, deligetur. Quemadmodum enim ſanguinis profuſio longe facilius in venis quam arteriis cohibetur; ſic praecipuum curationis praeſidium poſitum hic ſolet eſſe in accurata percuſſarum venarum compreſſione. Quibus rite compreſſis, expedita quoque utplurimum vulneris glutinatio deprehenditur. Accidere nonnunquam hic ſolet, ut commendata jam vulneris diligatio nihil proficiat, adeoque tum vel adminiſtri alicujus digito, vel deſcripto ſuperius novo iſto chirurgorum inſtrumento (*Tab. V. fig.* 2.) aliove ſimili tantisper comprimenda venae percuſſae plaga eſt, donec ſanguis penitus conquieverit; quae vero compreſſio ſubinde per unum alterumve diem continuanda. Atque idem prorſus obſervari quoque tunc debet, quum vena quaedam vertebralis percuſſa deprehenditur. Poſtquam vero ſanguis conquievit, deligatio ante tertium diem non ſolvenda, poſtea vero vulnus balſamo vulnerario & emplaſtro conſolidatur.

XI.

*Quid fiat vena jugulari interna gravius percuſſa.*

Enimvero quoties *vena quaedam jugularis paulo gravius laeſa eſt*, vel *penitus quoque praeciſa*, emori protinus propter nimiam ſanguinis profuſionem vulnerati plerumque ſolent. Interim ſi quis forte chirurgus actutum adfuerit, aut quam citiſſime ſuperveniret, huic ego auctor ſim, ut venam praeciſam, interjectis ſpleniolis, digito ſtatim comprimendam curet, ampliatoque ſuperius per inciſionem, quantum ſatis eſt, & ſecundum longitudinem quidem, vulnere, filo acus incurvatae ope circumdato, firmiter eandem deliget, tandemque ipſum vulnus ſupra propoſita ratione (*No.* 10.) impleat ac foveat. Tametſi enim deligata iſta vena nullum poſtea ſanguinem transmittat, ſervari tamen ſic vulneratos atque tractatos haud prorſus infeliciter poſſe, experientia dudum comprobavit. Neque enim ſemel egomet, ſed quam ſaepiſſime obſer-

obſervavi, canem aliquem, deligata licet vena interna jugulari, vivere nihilominus absque graviori incommodo potuiſſe. Ideoque praeſtat anceps etiam hoc remedium experiri, quam nullum.

XII.

*Quid fiat carotide percuſſa.*

Si qua forte *arteria carotis* laeſa fuit, tum idem, verum adhuc majus periculum, atque in venae jugularis percuſſione imminet; ſed tamen idem quoque curationis artificium, ſi chirurgus mox adeſſet, adhibendum eſſe cenſeo. Quod ipſum tamen felicius plerumque procedit in ſuperioris & mediae, quam inferioris quidem partis vulnerationibus. Ubi vero non tam ipſa carotis, quam potius *unus alterve carotidis ramulus* juxta caput praeciſus eſt; oportet vulnus linamentis probe replere, eaque, ſi praeſto eſſet, liquore, ut vocant, ſtyptico imbuere, multa ſplenia ſenſim ampliora ſuperimponere, apte ac firmiter deligare, ac tandem manu miniſtri aliquamdiu probe comprimere. His egomet artificiis nec ſemel nec infeliciter uſus ſum, quoties, poſt exſtirpatas glandulas parotidas aut ſubmaxillares ſcirrhoſas mireque tumefactas, ex ramo carotidis reſecto, largus atque ad digiti fere craſſitiem proruens ſanguinis impetus ſupprimi debuit. Quanquam iſthaec neceſſaria hic videtur obſervatio, ne ſcilicet facta ſuper vulnere deligatio ante diem tertiam vel quartam ſolvatur. Namque alias nova eaque vehemens rurſus, ut expertus loquor, protinus fieri utplurimum ſolet ſanguinis profuſio.

XIII.

*Quomodo aſperae arteriae vulnera tractari debeant.*

In curandis *aſperae arteriae percuſſionibus* id proſpicere ante omnia chirurgus debet, ut diligenter expurgato, ſi quis forte illapſus eſt, ſanguine, hiantes iſtae aſperae arteriae orae vel emplaſtrorum glutinantium, vel, ſicubi forte gravior plaga eſt, binarum circiter ſuturarum, per aciculam incurvatam factarum, beneficio in unum contrahat, illitoque prius balſamo vulnerario, nec non ſupra datis emplaſtris glutinantibus & ſpleniis, probe deliget, tandemque vulneratos, ut pronum ſemper caput geſtent, hortetur. Sic enim abeſſe vix ac ne vix quidem poteſt, quin factum in arteria vulnus ſenſim ſenſimque glutinetur (*a*). Atque iſta quidem curandi ratio inprimis valet adverſus ea vulnera, quae punctim vel caeſim inflicta ſunt. Contra vero ſi per glandem plumbeam aſperae arteriae pars aliqua anterior deraſa eſt, ſutura quidem aliena videtur: ſiquidem ejus generis vulnera promtius glutinari atque impleri tum demum ſolent, ubi ſcilicet unguento digeſtivo balſamoque vulnerario quam ſolertiſſime foventur: quemadmodum ipſe vidi, & caput pronum geſtetur. Denique ſi penitus praeciſa aſpera

(*a*) Curationis hujus exempla obvia paſſim ſunt apud BARTHOLINUM *in Hiſt. anatom. Cent. V. Hiſt.* 89. itemque apud TULPIUM *Obſerv. Lib. I. Cap.* 50. aliosque.

aſpera arteria deprehenditur, ejusdemque pars inferior altius deſcendit, quam ut apprehendi & cum ſuperiore glutinari queat; fieri profecto aliter haud poteſt, quam ut certiſſima ſalutis deſperatione vulneratus prematur.

XIV.

*Vulnerato oeſophago quid fiat.*

Quoties *percuſſus oeſophagus* eſt, quicquid cibi potionisque ingeritur, id maximam partem per vulnus continuo effluit, ſaepiusque ſingultus & vomitus inſequuntur. Ac penitus quidem ſi disruptus eſt oeſophagus, nulla prorſus ſalutis ſpes reliqua eſt: ubi vero perforatus tantum in aliqua parte deprehenditur, longe optimum erit balſamo vulnerario plagam diligenter fovere, emplaſtris glutinoſis contrahere, vulneratumque, ut vel penitus per aliquot dies abſtineat, vel parciſſime ſaltem cibum potionemque aſſumat, monere, applicatis ſaepius, quae boni ſucci ſunt, hoc eſt, jurulentis atque ex lacte praeparatis clyſteribus. Quoties autem aſſumi ex naturae neceſſitate cibi potionesque debent, expurganda deinde protinus diligenter vulnera ſunt, ne ſcilicet haerentes inibi ciborum reliquiae putreſcant malaque graviora concitent. Expurgata ſic, quantum ſatis eſt, vulnera deliganda iterum ſunt atque ita ſenſim glutinanda.

XV.

*Quid fiat percuſſa medulla, quae in ſpina eſt.*

Si qua autem porro *medulla, quae in ſpina eſt*, vulnus aliquod accepit, nulla ſane tutior curandi ratio videtur, quam ſi vel balſami peruviani, vel eſſentiae myrrhae atque ſuccini, vel ſpiritus maſtichis, vel his ſimilium medicamentorum aliorumque quidpiam melle roſarum mixtum linamentis carptis illitum, modiceque calidum in ipſam plagam immittitur, ſupraque datis emplaſtris vulnerariis probe deligatur. Reliqua enim Deo naturaeque bonitati committenda ſunt. Enimvero plagae leviores glutinari ſubinde conſueverunt, graviores autem curari nulla ratione poſſunt.

XVI.

*Quid fiat nervis colli percuſſis.*

Denique ubi forte *grandiores in collo nervi* ſuperius memorati percutiuntur, cita fere ſemper mors inſequitur. Ubi vero paulo mitior iſtiusmodi plaga eſt, eadem prorſus, quam adverſus percuſſam medulla modo praeſcripſimus, ingredienda videtur curandi ratio.

CAP.

# C A P. XII.

## De vulneribus capitis universe consideratis.

### I.

EQuidem si qua unquam gravia & periculosa vulnera sunt, graviora sane atque periculosiora esse nulla fere videntur iis, quae capiti infliguntur: siquidem vel minima etiam cerebri laesio praesentissimum vitae periculum interdum inducere consuevit. Quin & in iis etiam capitis vulneribus, quae calvariam haud penetrarunt, leviorique vel lapsu, vel ictu, vel instrumentis denique plane retusis facta sunt, disruptae nonnunquam venulae atque arteriolae quaedam interiores sunt, quae sanguinem in cerebrum effundunt, gravissimaque mala vel mortem quoqe celerrimam concitant. Igitur unumquodvis capitis vulnus, quantumvis etiam illud leve videatur, summa semper adhibita cura atque circumspectione tractandum & nunquam vilipendendum est (*a*).

*Capitis vulnera valde periculosa sunt.*

### II.

Neque vero parum interest quam accuratissime perspectum habere, tum 1) *quaenam capitis partes vulneratae sint*; tum etiam 2) *qua ratione ipsum vulnus illatum fuerit.* Quaedam enim capitis vulnerationes paulo acutioribus instrumentis vel punctim vel caesim fieri consueverunt; contra vero aliae instrumentis retusis, hoc est, percutiendo, tundendo, jactu, lapsu, vel & plumbeis glandibus. Atque hae quidem posterioris generis laesiones plerumque longe magis graves atque periculosae istis sunt, quae per instrumenta praeacuta infliguntur.

*Capitis vulnera duplicis generis sunt.*

### III.

Ad *laesas* autem *capitis partes* quod attinet, vel communia solum tegumenta percutiuntur; vel una cum his partes faciei carneae; vel simul etiam ipsum pericranium; vel musculi temporales; vel cranium sive calvaria; vel porro etiam praeter has internae quoque capitis partes perrumpuntur; cujusmodi quidem sunt dura mater, pia mater, quin ipsum denique cerebrum, hujusdemque substantia vel corticalis, vel medullaris, vel ipsi demum cerebri ventriculi. In aliquibus capitis vulneribus cranium vel discissum ac perruptum est; rursus in aliis diffractum, collisum atque contusum. Quocirca haud abs re fuerit singula capitis vulnera binis potissimum classibus hic comprehendere: ad quarum priorem ea referuntur, 1) *quae faciem* affligunt; ad posteriorem autem illa, 2) quae cerebri munimentum illud, nempe *cranium* seu *calvariam*, laedunt vel omnino penetrant.

*Quaenam partes percutiantur.*



(*a*) Varia notatu digna exempla in Ledranii Obs. Chirurg. videri possunt.

# C A P. XIII.

## De Faciei vulneribus.

I.

*De faciei vulneribus universim.*

ENimvero quia nobiles admodum ac necessariae prorsus faciei partes sunt; duo praesertim prospicienda solertissime sunt in curandis faciei partibus vulneratis : ne, prout fieri quandoque solet, graviores quaedam partium faciei noxae post ipsarum laesionem superstites maneant : deinde ne minus elegantes faciei vulneribus cicatrices inducantur. Quando vero plures faciei partes sunt, quarum unaquaelibet fere propriam curandi rationem exigit; operae pretium erit de singulis sigillatim nunc disquirere.

II.

*De vulneribus frontis.*

In *frontis laesionibus* plerisque omnibus haec inprimis observatio est: Nempe simulatque a cruore purgatum vulnus est, balsamum aliquem vulnerarium, peruvianum, copaivae aut quemcunque alium illinere oportet, mox emplastris quibusdam glutinosis angustioribus oras vulneris in unum contrahere, hisdemque dein aliud emplastrum aliquod vulnerarium superimponere. *Ubi vero aliquanto gravior plaga est*, sola isthaec emplastra producendae cicatrici aequabiliori neutiquam sufficiunt. Igitur, ad commodiorem vulneris glutinationem, pulvis sarcocollae, vel pulvis ex radice symphyti, gummi tragacanth., ac gummi arabico praeparatus inspergi prius debet, quam modo commendata emplastra imponantur; hinc supra dari splenia debent fasciaeque constrictiores. *Neque enim his aliisque id genus faciei vulneribus*, nisi ubi summe necessarium visum illud fuerit, *suturam aliquam injicere convenit:* siquidem hac ratione cicatricum faciei numerus augetur. Et vero si quod *frontis vulnus ad lineam quasi rectum est*, sane ad inducendam cicatricem aliquam tenuiorem etiam atque etiam proficit fascia illa *uniens* sive *incarnans*, (*Tab. II. fig. f.*) sicubi scilicet ea ratione supra frontem deligatur, quam ad longiora ventris vulnera deliganda superius jam tum praescripsimus. (*Cap. V. No.* 10.) Si qua autem *frontis plaga transversa*, ipsiusque musculi frontalis fibrae discissae fuerint, superciliorum plerumque deformis prolapsus insequitur, ut nec attolli eadem, nec cutis, quae in fronte est, contrahi in rugas rite queant. Longe optimum hic est statim a vulneris expurgatione illud una alterave sutura jungere, dein balsamum aut pulverem aliquem vulnerarium immittere, supra deligatis emplastris glutinantibus atque fasciis idoneis, quieteque simul imperata. Namque accidere, praesertim in junioribus, quandoque solet; ut dissectae musculorum fibrae, deligationis

hujus-

hujusmodi accuratioris beneficio, fine ulla fuppuratione, fibi invicem rurfus jungantur. Ceterum fi qua gravior fanguinis profufio hic fuborta fuerit, hoc inprimis operam dare convenit, ut linamentis, fpleniis & firma deligatione illa fupprimatur, fuppreffoque fanguine, in deligatione altera, ipfum vulnus vino calido prius expurgatum per emplaftra glutinofa rite conftringatur.

III.

*De fuperciliorum vulneribus.*

*Superciliorum vulnera* eodem prorfus, quo frontis vulnera modo tractanda funt: nifi quod in illis cautio fimul adhibenda fit, ne qua forte gravior inflammatio, vifus atque oculorum damno, fubnafcatur. Igitur quicquid in cibis ac potionibus acre deprehenditur, interdici vulnerato debet, fanguisque, ficubi largior ejusdem copia intus fuerit, per venas detrahi, fpleniis, in fpiritu vini camphorato calido tinctis, emplaftro fuperimpofitis. Si qua autem graviori plaga disciffa penitus fupercilia funt, neceffarium utique videtur, futuram aliquam illis injicere, balfamum & emplaftrum vulnerarium fuperaddere, ipfosque dein oculos utrosque deligare, ne facile moveantur. His enim artificiis neglectis, teterrima fieri plerumque folet horum oculorum figura.

IV.

*De palpebrarum vulneribus.*

*Palpebrarum* cum fuperiorum tum inferiorum *vulnera* paulo graviora difficulter admodum glutinantur: idque non propter infignem modo partium ipfarum tenuitatem; fed & vel maxime propter largiores iftos, quibus oculi continuo humectantur, liquores. Quo igitur felicius tractari eadem poffint, foveri decocto quodam ex chamomilla, hyffopo vel euphrafia confecto tantisper oculus debet, donec & fanguis conquieverit, & expurgatum diligenter ipfum vulnus fuerit. Dehinc, ubi vulnus transverfum eft, acu tenui in medio fui protinus debet, infperfo dein, quem No. 2. defcripfimus, pulvere; vel illito etiam balfamo copaivae, de meccha, vel fimili quodam alio; vel etiam ovorum oleo; fupra dato diapalmae emplaftro, deligatisque, ut, pro feliciori glutinatione, moveri nequeant, oculis. Ubi vero fecundum longitudinem & quafi directum palpebrarum vulnus eft, futuris frequentioribus glutinare illud ipfum oportet, eodemque prorfus modo tractari, quem antea jam tum delineavimus.

V.

*De oculorum vulneribus.*

Quodfi *oculus* ipfe, fed ita tamen vulneratus eft, ut humoris vitrei chryftallinique nihil adhuc dum effluxerit, potens utique ad vulneris fanationem remedium effe confuevit, fi unguentum alabaftrinum, aut albumen ovi, aut mucilago fem. cydon. & pfyllii, aq. rofar. parata, bis aut ter quotidie, plumulae vel penicilli fubfidio illinitur, femperque dein fpleniolum aliquod minutum, in fubfequenti collyrio, probe

prius agitato, tinctum, ad contrahendas vulneris oras, firmiter ſupra deligatur:

℞. Album. ovor. N. 2.
V Roſar. ℥iiβ.
Roſar. ʒβ.
Camphorae gr. iij. M. probe conquaſſando.

Nuckius (*a*) affert exemplum aliquod vulneris oculo inflicti, quod, tametſi humoris vitrei pars aliqua prolapſa inde fuerat, ipſemet tamen feliciter, id eſt, ſine turbato viſu, curaverit. Curandi via haec fere fuit: Scilicet quicquid humoris vitrei prolapſum fuerat, ipſe praecidit atque dein oculum collyrio ex albumine, aqua roſarum, bolo armena, itemque camphora probe conquaſſatis, praeparato diligenter fovit. Gummi arabici ℈j. aquae roſarum ℥j. ſolutus, adverſus has oculorum vulnerationes egregie quoque proficit. Si qua autem, ut fieri quandoque ſolet, *gravior inflammatio* ſupervenit, haud incommodum deprehendi ſpleniolo iſti minutiori majus aliquod, ſpiritu vini camphorato calido madens, ſuperimponere. Sed providendum tamen hic, pro lenienda inflammatione, ſimul illud eſt, ut potionis ex rhabarbaro ac tamarindorum pulpa confectae, vel & quorumvis aliorum refrigerantium atque laxantium medicamentorum beneficio, alvus laxa ſive fluida per dies aliquot ſervetur; deinde ſanguis, ſiquidem largior fuerit, per colli aut pedis venas detrahatur; tum omnia, quae calorem in victu movere poſſunt, prorſus removeantur; & denique, ut vulneratus, quoad ejus fieri poteſt, placide ſemper conquieſcat. His enim probe obſervatis, conſequens utplurimum eſt, ut vulneratorum non oculi ſolum ſed viſus quoque conſerventur. Quoties vero contigerit, ut humor cryſtallinus aut quaedam ejus particula in vulnus penetraverit, eximi protinus illud ipſum debet, ne ſcilicet deformis gravibusque malis aliis obnoxius reddatur oculus.

VI.

*Ubi penitus prolapſi ſunt humores.*

Simulatque vero humores, vitreus nimirum & cryſtallinus, prolapſi penitus ex oculo reperiuntur, ſane vix ac ne vix quidem abeſſe poteſt, quin & oculi figura & viſio protinus deſtruantur. Itaque principio ſplenia in vino ſive ſpiritu vini calido tincta, poſtea vero balſamum vulnerarium ſupra deligare convenit, quo ſcilicet glutinari vulnus, atque ad evitandam faciei deformitatem, pro naturali artificialis vel vitreus vel argenteus oculus (*vid. Tab. VII. fig.* 1.) inſinuari queat. Sed de hoc argumento plenius *in parte altera* diſſeremus.

VII.

(*a*) *Tract. de duct. oculor. aquoſ. pag. mihi* 126. 127. 132.

VII.

Sed fieri tamen quandoque ſolet, ut, quoties non niſi tunica albuginea & ſclerotica levius percuſſae ſunt, tunica cornea atque uvea integris perſiſtentibus, oculus, effuſis licet humoribus priſtinis, cum vitreo tum cryſtallino, denuo tamen per ſuccreſcentes humores novos repleatur, ipſaque proin viſio reſtituatur. Cujusmodi quidem curationis, in muliere haud parum feliciter inſtitutae, exemplum vir celeberrimus, Dr. SEEGERUS, Stugard. medicus, aliquando benevole nobiscum communicavit. Quae dum curatius perpendimus, induci haud difficulter poſſumus, ut credamus primo haud omnino vanam videri, de qua BURRHUS olim atque KERCKRINGIUS gloriati ſunt, oculos atque viſum, effuſis licet humoribus, reſtituendi artem; itemque viſum vel ſine ipſo quoque humore cryſtallino, quod haud pridem nonnulli negare ſtuduerunt (*a*), aliquando fieri poſſe (*b*).

*Viſus tamen ſubinde reſtituitur.*

VIII.

*Vulnera narium* leviora emplaſtris glutinoſis conſtringi utplurimum ſolent. Si qua vero altius penetrarunt, transverſamque cartilaginem ita perruperunt, ut emplaſtris contineri nequeant, ſuturam cuti utrinque injicere oportet. Quanquam autem vix veroſimile videatur, penitus praeciſam narium partem concreſcere denuo cum reliqua naſi parte valere, factum tamen ſuturae beneficio id ipſum aliquando fuiſſe BLEGNIUS contendit (*c*). Quando ipſum naſi os percuſſum deprehenditur, non alienum eſt, eo reſtituto aliquamdiu plumbeos quosdam vel argenteos tubulos mediocres intus injicere, (*Tab. II. P. Q. R.*) ne qua ſcilicet increſcens in naribus caro viam obſtruat, aliaque id genus incommoda excitet. Extrinſecus applicari haud incommode poterit ſive balſamus aliquis, ſive maſtichis, ſuccini myrrhaeque eſſentia, ſive pulvis aliquis glutinoſus, qualis N. 2. modo indicatus eſt. Ipſae autem vulneris orae emplaſtris glutinoſioribus contrahi faſciaque quatuor capitibus inſtructa deligari quam exactiſſime debent. Prouti quidem luculentius ex iis conſtabit, quae de faſciis infra expoſituri ſumus.

*De vulneribus naſi.*

IX.

*Labrorum vulnera* vel inſtrumentis acutis, vel obtuſis, vel plumbeis glandibus fiunt. Prioris generis vulnera, ſive jam directa ſint, ſive transverſa, glutinari quam aptiſſime poterunt per impoſita emplaſtra glutinoſa, itemque, ſicubi paulo graviora ſunt, per inſperſum, quem ſupra (*No.* 2.) commendavimus, pulverem glutinantem. Abſtinendum hic vulneratis ſollicite eſt cum a manducatione tum a locutione; ideo-

*De labrorum vulneribus.*



(*a*) Conf. Tractat. noſtr. de Cataracta, Glaucomate &c.

(*b*) Plura exempla viſus reſtituti, ubi humor vitreus effluxerat, videri poſſunt in SCHENKII Obſ. Med. HILDANI Obſ. 26. Cent. I. *Act. Hafn.* Vol. I. Obſ. 69.

(*c*) Zodiac. Med. Gall. 1680. pag. 75.

ideoque non nisi sorbitionibus, ovis mollioribus, & si quid aliud assumi sine manducatione potest, utendum. Quodsi autem gravior plaga est, quam ut istis remediis curari queat, a sutura petendum erit glutinationis praesidium. In vulneribus, quae per obtusa corpora, vel lapsum, vel glandes plumbeas inflicta fuerunt, primum est, ut collisae partes per unguentum aliquod digestivum removeantur; proximum, ut purgati vulneris labia, quam commodissime fieri potest, vel per emplastra glutinosa, vel & quasi leporina labra, per suturas glutinentur. Qua de re in altera parte proponemus.

X.

*Genarum vulnera quomodo curanda sint.*

*Genarum* sive *malarum vulnera* eodem prorsus modo & cum eadem circumspectione tractari debent, atque ea, quae labris inflicta sunt. (*Vid. No.* 9.) Si quis autem ex STENONIANIS illis, qui per transversam genam e glandula parotide procedunt, ductus salivalis praecisus est, sane vulnus ejusmodi propter salivam continuo, atque inter masticandum praesertim, quasi per fistulam aliquam inde propullulantem (*a*), glutinari vix ac ne vix quidem prius poterit, quam perforato intus ductu, saliva omnis in os effundatur. Namque tum demum curari feliciter externa genarum vulnera, CHESELDENO, Anglo chirurgo, auctore (*b*), consueverunt.

XI.

*Auris externae vulnera.*

*Auris exterioris vulnera* vel emplastrorum glutinantium, vel, ubi penitus discissa cartilago fuit, suturarum beneficio jungenda ac glutinanda sunt, linamentis balsamo vulnerario madentibus, spleniis item & fasciis superimpositis. In laesionibus aurium, meatui auditorio propinquis, illud inprimis prospiciendum est, ne quid forte cruoris vel materiae influat, & tympani membranam laedat. Itaque auris interior linamentis carptis vel gossypio sollicite semper est praemunienda.

XII.

*De linguae vulneribus.*

Equidem pungendo vel caedendo rarissime vulnerari *lingua* solet, quum sit maxillis atque dentibus quasi munimentis circumsepta. Sed frequentius tamen perrumpi eadem morsu in epilepsia vel in lapsibus gravioribus, vel & inprimis per glandes plumbeas consuevit. Quod si igitur vel *morsu*, *vel ictu*, *vel punctione*, sed tamen non nimis graviter, hoc est, sic laedi linguam, contigerit, ut ipsa vel media vel utrinque etiam integra adhuc sit, sane ad hujusmodi vulneris glutinationem longe opti-

(*a*) Hujuscemodi exempla obvia passim sunt in FABRIC AB AQUAPEND. *Chirurg.* Cap. de genarum vulneribus pag. m. 180. HILDANI *Observat.* NUCKII *Sialograph.* Cap. III. Hist. Acad. reg. scient. Paris. Ann. 1719. pag. 43. Edit. Amstel. Compend. nostr. Anat. pag. 105. edit. quartae.

(*b*) In Anatomia sua Anglice conscripta Cap. de ductibus salival.

optimum erit, aut dulcium amygdalarum oleo, cui faccharum canthum admixtum eft, aut melle rofarum cum oleo myrrhae per deliquium, partem laefam identidem inungere.

XIII.

*Quid fieri debeat in vulneribus linguae gravioribus.*

*Paulo graviora linguae vulnera* difficulter admodum glutinari fine futuris folent. Ut proinde mirum non fit, linguam eo loco, qui gulae proximus eft, perruptam, femper fere fiffam permanere; dum nulla commode injici partibus ejusmodi abditis futura poteft. Igitur, ne qua forte loquela perdatur, *in anterioris linguae percuffionibus amplioribus* id inprimis providendum femper eft, ut disruptae partes per injectam futuram, quam aptiffime fieri illud ipfum poteft, ftatim fibi invicem jungantur, medicamentisque antea commendatis foveantur: fiquidem emplaftra glutinantia prorfus hic applicari nequeunt. *Fibulam* aliquam ex filis argenteis fimilibusve aliis confectam, in hujus generis vulneribus glutinandis haud parum utiliter fefe adhibuiffe, PURMANNUS memorat (*a*). *In curandis vulneribus, per glandes plumbeas in lingua factis*, adhibenda diligentiffime funt laudata fuperius No. 12. medicamenta. Namque futurae parum quin imo nihil hic proficiunt. Ceterum fic vulnerati a fermonibus itemque a cibis, manducationem aliam pofcentibus, circa primum glutinationis tempus etiam atque etiam abftineant, neceffe videtur.

XIV.

*De palati vulneribus.*

Denique *palati vulnera* glutinari aptius vix poffunt, quam ubi melle rofarum vel folo, vel addito pauxillo balfami peruviani, itemque oleo myrrhae per deliquium fubinde inunguntur. Quanquam ifta medicamenta in reliquis etiam oris interni vulneribus glutinandis valentiffima deprehenduntur.

## CAP. XIV.

### De reliquis iisdemque praecipuis capitis vulneribus.

I.

*Inftituti atque connexionis ratio.*

AD alteram vulnerum capitis claffem ea referri debere fuperius obfervavimus, quae cranium five ipfum cerebri munimentum laedunt, proprioque nomine dici *capitis vulnera* merentur. Atque horum quidem varia admodum, pro variis nimirum capitis laefi partibus, conftitui genera poffunt. Quae ficuti ftrictim jam *Cap. XII. No.* 3. indicavimus, fic ordine nunc & plenius quidem declarabimus. Prima in

(*a*) Vid. Ejusd. Chirurg. P. I. Cap. 6.

in his eadem leviora sunt, quae tegumentorum cranii externorum quicquam laedunt.

II.

*De externarum partium laesionibus.*

*Exteriores solum capitis partes sive cranii tegumenta vulnus aliquod accepisse*, variis modis cognoscitur: nempe vel 1) adspectu, vel 2) specillo, eoque saepe tenui, sed caute tamen semper applicato, ad praecavendas scilicet ulteriores laesiones; vel 3) ex instrumento, per quod vulnus inflictum fuit, nec non ex ipsa ictus vehementia; vel denique 4) ex graviorum quorundam malorum absentia. Sciendum enim hic est, nullam facile capitis percussionem paulo vehementiorem contingere solere, quin vomitus & vertigo insequantur, sanguis per nares, aures, vel os effluat, vulneratusque sine sensu & loquela procumbat. Quae mala omnia quemadmodum nunc citius nunc tardius superveniunt, sic gravia inprimis tum solent esse, quando vel lapsu vel ictu per obtusum quoddam instrumentum vulnus illatum, adeoque caput graviter simul collisum fuit. Quicquid enim cruoris ex vulnere, per instrumentum acutum facto, quasi sponte sua prorumpit, illud omne in contusionibus cutem inter atque cranium, vel etiam sub cranio sese abscondit, factaque periostii & cranii corruptione, ulcera vel cariem; quin & febrem, convulsiones atque ipsam mortem utplurimum concitat.

III.

*Si musculi temporales laesi simul sunt.*

Quoties musculi temporales percussi simul sunt, gravissima plerumque mala superveniunt: idque vel maxime tunc, quando vel ictu, vel jactu, vel denique per disruptam glandem aliquam igniariam capitis illa laesio facta fuit. Praeterquam enim quod musculi isti & ad manducandum & ad loquendum prorsus necessarii sint; sane 2) quamplurimi nervi, tendines atque arteriae juxta esse reperiuntur; & denique 3) ipsa illa cranii pars adeo tenera est, ut quam facillimo negotio perrumpatur.

IV.

*De vulnerum externorum curatione.*

Quae non nisi in externis partibus, sine gravioribus malis accidentibus, atque instrumentorum aliquanto acutiorum ope illata sunt capitis vulnera, ista quidem facili, hoc est, eadem prorsus ratione curari poterunt, quam vulneribus quibuscunque aliis curandis supra praescripsimus: nisi quod ad commodiorem vulnerum capitis explorationem, purgationem, ac deligationem, capilli prius, novaculae subsidio, abradendi sint. Atque suturis quidem nihil magnopere opus hic est; siquidem confici singula emplastrorum beneficio hic possunt. Deligationes autem fieri semper hic quam celerrime debent, admotisque pro calefaciendo aëre circumfuso, prunis, medicamenta singula, cum spleniis atque fasciis calida vulneribus superimponi. Sic enim glutinari haec quam facillime solent. Si qua autem forte largior subest sanguinis pro-

profusio, ceu ob multa vasa sanguifera fieri haud raro suevit; tum vel linamentis, vel, nisi haec suffecerint, alcohol vini, vel lupi crepitu, vel denique pulvere quodam adstringente ac deligatione fortiori sanguinem ante omnia oportet supprimere; mox digestivo quodam leniori aut rosarum melle vulnus continuo purgare, tandemque balsamo vulnerario & linamentis siccis, dum scilicet prorsus glutinatum sit, diligentissime fovere.

V.

*Sacculorum medicorum usus.*

In vulneribus capitis aliquanto gravioribus, ad supervenientia mala quaecunque, cujusmodi tumores, inflammationes ac dolores sunt, vel lenienda vel & praecavenda, sacculis quibusdam medicis opus est. Qui quidem ex betonica, salvia, majorana, serpillo, origano, rosmarino, floribus lavendulae, salviae, rosarum similibusque aliis praeparari, ex vino decoqui, exprimi, laesaeque capitis parti identidem, & semper quam calidissimi superinjici debent. Atque ubi valde periculosa videtur capitis ejusmodi percussio, bini semper iidemque alterni supradandi sacculi sunt. Namque hac ratione sanguis inspissatus & stagnans quam saepissime digeritur, pulsisque aliis incommodis gravioribus, cavetur, ne modiolum aut terebram capiti admovere oporteat. Denique ubi vehementior capitis quaedam laesio vel contusio reperitur, quam ut istis artificiis declinari pericula majora valeant, necessarium utique videtur, pro variis laesionum caussis varias medendi vias ingredi. Quod ipsum quidem qualiter fieri debeat, nostrum nunc est explanatius condocere.

VI.

*Quomodo contusiones curandae sint.*

In *vehementiori capitis contusione*, quam laesae partis tumor, mollities, cutis a cranio facta solutio & denique subjectus tegumento cruor demonstrant, id ante omnia prospicere convenit, ut intus collecti cruores sensim vel digerantur, vel incisione facta ejiciantur, vel denique per suppurationem aliquam evocentur. Et vero ubi paulo major adest cruoris copia, haud incommodum est statim a facta vulneratione maximam ejus partem incisione extrahere: sic enim, quod reliquum est, facilius digeritur. Ad digerendum autem & diluendum sanguinem intus haerentem apprime necessarius videtur sacculorum medicorum supra jam tum commendatorum usus. Ceterum herbis digerentibus supra recensitis adjungi haud immerito possunt herba chamaedrys, scordium, sabina, abrotanum, absinthium, mentha, ruta, flor. chamomill. sambuc. rad. bryoniae, & si quae aliae sunt hujusmodi. Ex his confecti sacculi, pro aequabili crassitie servanda, intersui passim debent, atque, ut ante praecepimus, ex vino fervente expressi alterni supra vulnus dari. Quanquam, deficiente vino, aqua etiam haud incommode adhiberi consuevit, admixtis scilicet, postquam ea cocta probe cum sacculis fuit,

ſpiritus vini vulgaris, vel ſpiritus vini theriacalis aut camphorati, ſaponis denique Veneti aliquot unciis. Reliqua huc pertinentia expoſituri ſumus prolixius *Capite ſubſequenti*, quod *de contuſionibus* inſcribitur.

VII.

*Quomodo ſuppuratio fieri debeat.*

*Ubi vero ſtagnans per contuſionem ſanguis non ſatis dilui digerique iſto modo poteſt, promovenda continuo ſuppuratio eſt.* In contuſionibus ſcilicet gravioribus cataplaſmata digerentia ſuperimponenda ſunt; qualia & ſuperius *Cap. II. No.* 13., & inferius *Cap. XV.* deſcripſimus. In contuſionibus autem levioribus, ubi apertura adeſt, nihil non proficere ſolet unguentum digeſtivum, cui aloës vinique ſpiritus pauxillum fuit admixtum. Huic emplaſtrum aliquod digerens vel naturans, emplaſtrum videlicet de melitoto, malacticum, diachylon ſimplex vel compoſitum, emplaſtrum de galbano, & ſi quid his ſimile eſt, tantisper ſuperimponitur, donec vulnus a corrupta materia probe expurgatum balſamo vulnerario foveri ac glutinari poſſit. *Denique ubi in vehementioribus capitis contuſionibus vel nullum, vel ſaltem anguſtum nimis foramen eſt*, unde ſanguis corruptus & ſubter cutem haerens educi ſatis commode nequeat, incidendum illico ampliandumque vulnus eſt; ne ſcilicet ſubjectae partes ſimul corrumpantur vel arrodantur. Namque ſic & purgari poſtea facilius & glutinari commodius vulnera conſueverunt more ſaepius jam propoſito.

VIII.

*De laeſo pericranio.*

*Quoties laeſum ſimul pericranium* deprehenditur, ita tamen, ut nondum denudatum cranium fuerit, eadem vulneris curandi ratio ineunda eſt, quam ſupra No. 4. praeſcripſimus. Niſi quod olea vulneraria communia, cranio quippe noxia, prorſus hic removenda ſint, applicatis eorum loco medicamentis balſamicis praeſtantioribus, balſamo videlicet peruviano, eſſentia myrrhae, ſuccini, ſpir. maſtichis, pluribusque id genus aliis. *Ubi vero nudum ſimul aërique diu ſatis expoſitum cranium eſt*, abeſſe vix unquam ſolet, quin, pericranii vaſis, quaſi nutritionis fontibus perditis, exterior cranii lamella corrumpatur, nativoque colore candido & coeruleſcente in album, flavum, lividum aut nigrum commutato, a reliquo cranio divellatur, proindeque longior plerumque mora glutinationi injiciatur.

*Simulque denudato cranio.*

IX.

*De pericranii itemque ipſius cranii curatione.*

Sed quo facilius & cranii corruptionem vel ſeparationem impedire, & glutinationem promovere chirurgus queat, illud inprimis datum ſibi eſſe velim exiſtimet, ut nudatam iſtiusmodi partem cranii vel ſubula vel inſtrumentis *Tab. VII. fig.* 2. itemque *fig.* 7. *litt. A.* delineatis, ad lineae circiter craſſitiem, hoc eſt, ad diploën usque, quaſi cribrum aliquod, hic atque illic perforet. Namque ita non exfoliationi ſolum occurritur, ſed & vel maxime illud efficitur, ut, ſuccreſcentibus paſſim per iſthaec foraminula novis

novis venulis, cranium illud adopertum quasi novo quodam pericranio contegatur; atque sic ipsa vulneris glutinatio insigniter acceleretur. Ceterum deligatio, quae non modo rarior, sed semper quoque celerrima esse debet, sic omnino instituenda videtur. Scilicet, expurgato prius vulnere, cranio injiciatur linamentum carptum, essentia mastichis, succini aliisve medicamentis balsamicis lenioribus & calefactis, admixto simul rosarum melle, succidum, supra deligatis emplastro de betonica, spleniis & fascia capitis, (*Couvre-chef*) superius *Tab. III. fig.* 1. *A.* delineata. Atque ista singula fieri tantisper debent, donec & contectum rursus cranium, & opportunum glutinationi ipsum vulnus deprehendatur. Quoties contusione turbatum pericranium, sed ipsum tamen cranium nondum reliquit, longe plerumque optimum est, contusionem resolvere sacculis medicis digerentibus; (*No.* 5. 6.) sanguini vero stagnanti, si opus, scarificationibus sive incisionibus minoribus exitum procurare, & postea vulnus balsamicis fovere.

X.

*De cranii laesionibus.*

Ad ipsius autem *cranii laesiones*, si quae forte contigerunt, quod attinet, variis illae modis, nempe vel cadendo, pro projiciendo, vel caedendo, vel collidendo, vel & imprimendo fieri possunt. Ut proinde mirum haud sit, varia constitui a chirurgis adsolere percussionum cranii genera, propriis singula nominibus insignita. Cujusmodi nempe sunt 1) sedes, 2) contusio, 3) impressio, 4) effractura, 5) fissura, & denique 6) contrafissura, si scilicet altera parte fuerit ictus, & os altera fissum sit (*a*).

XI.

*Quomodo calvariae laesio cognoscatur.*

*Factam in cranio laesionem aliquam esse, variae res significant.* Namque primo loco instituenda semper est curiosissima laesae partis perlustratio. Deinde inquirendum est, num aliquanto vehementior fuerit percussio. Hinc adhibendum quoque specillum, sed circumspecte tamen, ne scilicet ipsum cerebrum forte laedatur. In explorandis calvariae fissuris loco specillorum egregium saepe usum habent calami scriptorii, ad instar *dentiscalpiorum* acuminati: siquidem his detegi calvariae inaequalitas atque asperitas quam facillime possunt. Tametsi cavendum sollicite hic est, ne forte suturis decipiamur. Quando vero



(*a*) Fuerunt quidem haud pauci, qui *contrafissuras* omnino negare voluerunt. Attamen non solum *Hippocrates* libro de vulneribus capitis, *Celsus* libro octavo Cap. 4. itemque *Aegineta* lib. VI. Cap. 90. eam quam planissime indicarunt; verum etiam collega noster conjunctissimus, D. *Wagnerus*, Matheseos Professor, peculiari dissert. de *contrafissura*, gravibus rationibus & experimentis; itemque adhuc nuper, ut alios jam taceam, celebris chirurgus Argentoratensis, *le Maire*, in dissert. de *resonitu*, Argentorati impressa An. 1722. variis observationibus eam probarunt & extra dubitationem posuerunt.

cranii fiſſurae usque adeo ſubtiles ſunt, ut nec viſus nec ſpecilli beneficio inveſtigari queant, quum tamen ex ictus & malorum ſupervenientium vehementia fiſſuram aliquam ſubeſſe ſignificent; aperire ipſum vulnus ſcalpello convenit, hinc *atramentum ſcriptorium* ſuper os deterſum inducere, idemque mox rurſus linamentis detergere. Nigritiem enim continet, ſi quid forte fiſſum eſt. At ſi ne tunc quidem rima manifeſta eſt, immittendum inter hominis vulnerati dentes corpus aliquod durum eſt, ut clavus ferreus, quod fortiter ipſe mordeat. Simulatque enim morſus ejusmodi vehementior ſtridorem atque dolores excitaverit, fractam aut fiſſam calvariam fuiſſe judicare ſolent chirurgi. Similiter ubi nativus cranii color periiſſe deprehenditur, indicio illud ipſum eſſe conſuevit, cranium neutiquam integrum perſtitiſſe. Denique pro certiſſimis fere cranii disrupti ſignis reputanda ſunt mala quaecunque graviora, vulneri ſupervenientia. Cujusmodi nimirum ſunt: dolores vehementiores, vomitus, vertigo, capitis debilitas, auriumque tinnitus. Sed magis etiam certo cranii percuſſionem inde colligere poterimus, ſi nempe vel per nares vel per aures cruor exierit, ſenſus, loquela atque ratio fere omnis interciderit, vel ſomnus etiam atque torpor continuus vulneratum preſſerit. Quin & paucos poſt dies tenuior eademque mali odoris materia ex vulnere profluit. Denique circiter die ſeptimo cutis ab oſſe reſolvitur; ipſumque cranium, putredine vel carie accedente, usque adeo graviter aliquando corrumpitur, ut eo tandem exeſo ipſa cerebri membrana rodatur, unde dolores acuti, ſpaſmi, ſomnolentia, immobilitas, rigor, impotentia loquendi, apoplexia, ipſa denique mors inſequantur. Cujus quidem calamitatis ex leviori quadam calvariae contuſione ſeu fiſſura ſubortae exempla paſſim apud chirurgicae artis ſcriptores obvia ſunt.

XII.

*Prognoſis horum vulnerum.*

Quae ipſa etiam atque etiam commonefacere nos debent, ut in ejusmodi vulnerum prognoſi vel eventus praedictione paulo circumſpectiores nos geramus, & in eis, licet principio levia videantur, certam curationem haud facile promittamus, ne mendacii argui queamus, dum promiſſa deinde ſervare non poſſimus. Ceterum peculiares quaedam in promtu hic obſervationes ſunt; quas probe perſpectas habere illi praeprimis debent, qui in iſtiusmodi capitis vulneribus dijudicandis haud facile aberrare voluerint. Sic enim ſervari difficulter admodum ii poſſunt, qui, dum calvariam fiſſam aut disruptam habent, lue ſimul venerea vel forti ſcorbuto laborant; vel & qui in iſta cranii parte, quae muſculo temporali ſubjacet, vulnus aliquod accipiunt. Sic porro etiam in praecipiti fere ſunt, in quorum cranio nigrities ſeſe prodit; tum illi quoque graviter admodum periclitantur, quibus vel lingua nigra, eademque ſimul ſicca, fiſſa, puſtulisque obſita eſt,

eſt ; vel alvus nimium quantum fluida , propter accedentem videlicet diarrhoeam aut dyſenteriam ; vel denique urina prorſus alba ſive adinſtar equinae nimis turbida.

XIII.

*Quomodo cranii percuſſiones curandae ſint.*

In curandis cranii percuſſionibus id ante omnia requirendum ſemper eſt , acutone an retuſo inſtrumento factae ipſae fuerint. *Quoties igitur vulnus aliquod, acuto inſtrumento inflictum, in ipſam calvariam penetravit,* linamentis carptis in prima deligatione impleri illud ipſum debet ; quo nempe facilius ſanguis conquieſcat. In deligationibus ſubſequentibus detergenda ſemper probe eſt materia , eademque deterſa, maſtichis, ſuccini myrrhaeve eſſentia, cum admixto nonnunquam roſarum melle, quamdiu vulneris conditio illud ipſum exigit, applicanda. (*Vid. ſupra No. 4.*) *Ubi vero plaga cranium perrupit*, ipſumque adeo cerebrum laeſit ; ſane gravius quidem periculum , ſed idem tamen curandi , ſi modo vulnus ſanabile , artificium eſſe conſuevit. Praeterquam quod hic major ſemper in expurgando a ſanguine atque materia vulnere ſollicitudo ; in eodem autem deligando feſtinatio neceſſaria videatur.

XIV.

*Laeſio capitis per inſtrumentum aliquod retuſum facta.*

*Quod autem iſtiusmodi capitis laeſio per inſtrumenta paulo retuſiora*, id eſt, per ictum aliquem , vel jactum, lapſum item ac glandem plumbeam facta fuit; tum niſi ſatis jam per ſe manifeſta laeſio eſt ; locum laeſum explorare atque inveſtigare prius ſolertiſſime chirurgus debet.

XV.

*Quomodo plaga inveſtigari debeat.*

Detegi autem locus ejusmodi laeſus quam commodiſſime ſolet , ſi ſcilicet ipſum *vulnus* , qua parte tumidum inprimis ac molle deprehenditur, adusque ipſum os *ſcalpello incidatur.* Tametſi providendum hic ſimul illud eſt, ne ſcalpello violenter nimis in plagam immiſſo confractae forſan cranii partes in ipſum cerebrum imprimantur.

XVI.

*Quomodo incidendum vulnus ſit.*

Si qua autem ad detegendam calvariae noxam plaga quaedam manu facienda eſt, tum commodiſſima fere illa eſt, quae *duabus transverſis lineis crucis vel litterae X figuram accipit*, trium fere transverſorum digitorum longitudine,quo ſcilicet a ſingulis procedentibus angulis ſubſecari cutis, & a cranio removeri queat. Dehinc cranium a ſanguine, ſi quis fertur, itemque ab aliis impuris rebus ſpongiae ſubſidio purgandum eſt ; reſectis quatuor angulorum apicibus, & inſertis mox cutem inter & calvariam linamentis ſiccis , prodiducendis nimirum plagae quatuor oris , percuſſione penitius exploranda , ipſa denique terebra, ubi opus fuerit , promtius applicanda. Sunt, *qui lineis erga ſe invicem inclinantibus figuramque litterae latinae V vel graecae Λ prae ſe ferentibus cutem incidunt.* Sed commodiores tamen nonnunquam eae plagae videntur eſſe, quae ſecundum longitudinem tantum fiunt : ſic enim in iis vulneribus , quae juxta tem-

pora ſunt, praecaveri optime poteſt, ne fibrae muſculi, qui tempora continent, diſcindantur. Denique chirurgorum alii prae reliquis aptam cenſent eſſe illam inciſionem, quae latinae litterae T figuram repraeſentat. Sed quicquid tandem harum rerum ſit, chirurgorum ſane eſt, pro ipſius laeſa partis natura diſpicere, quaenam inciſionis ſeu plagae figura, non ad ipſam modo percuſſionem facilius detegendam, ſed & vel maxime ad ulteriores noxas feliciter praecavendas, apta inprimis ſit atque accommodata.

XVII.

*Quid poſt inciſionem fieri debeat.*

Adinvento jam iſtis rationibus loco calvariae laeſo, *quicquid cruoris vel materiae impurioris adeſt, ſpongiae ſeu linamentorum adminiculo detergendum eſt.* Si quae oſſium feſtucae ſeu particulae a reliqua calvaria penitus reſolutae inveniuntur, tum iſtae vel digito vel volſella quadam debent extrahi; atque ubi forte cum pericranio ope tenuis membranulae adhuc cohaerent, forfice praeſcindi. Quae aliquanto arctius adhuc reliquis cranii partibus adhaerent oſſium fiſſorum particulae, iſtas reponere quam violenter extrahere ſatius videtur.

XVIII.

*Quomodo contuſio tractanda.*

Simulatque jam detecto cranio *laeſa iſta vel contuſa cranii pars* immutati coloris ſubſidio detecta (*No.* 8.) in conſpectum prodierit; tum lamella iſta cranii exterior usque ad diploën pro cruore extrahendo, novisque vaſis excitandis, crebrius perforari, medicamentisqus balſamicis diligenter foveri debet. (*No.* 9.) Sicubi vero in deligationibus reliquis novae jam eaedemque flavae aut nigricantes maculae ſeſe produnt, locus, in quo ipſae conſpiciuntur, eadem prorſus ratione ac prudentia perforandus eſt. Siquidem iſtud mali genus curari promtius, quam perforationis ejusmodi ſubſidio haud conſuevit.

XIX.

*Quomodo calvariae fiſſurae curari debeant.*

*Quoties fiſſura quaedam in cranio facta eſſe animadvertitur*, cui ſine malis gravioribus maculae albae ſeu flaveſcentes ſupervenerunt; longe optimum erit laeſam iſtam capitis partem utrinque ad diploën perforare, medicamentisque balſamicis ſolerter fovere. Contra vero ubi gravia mala ſuperveniunt, ſanguinem ex ruptis venis atque arteriolis interioribus in ipſum cerebrum exiiſſe demonſtrant; qui, ſi nec venarum inciſionibus, nec reſolventibus iſtis ſacculis evocari aut digeri queat; trepanatio utique vel terebratio inſtituatur neceſſe eſt.

XX.

*Veterum has curandi mos.*

Equidem in ejusmodi calvariae fiſſuris vel contuſionibus, quae ſine inſecutis malis gravioribus erant, *ſcalpris* peculiaribus, iisdemque vel lunatis, (*Tab. VII. fig.* 3.) vel planis, (*fig.* 4.) vel denique acuminatis (*fig.* 5.) lamellam ſuperiorem usque ad diploën medici antiquiores

res

res abradebant. Quam curandi rationem tametsi & a recentiorum nonnullis hodienum servari probe meminerim, perforationi tamen superius commendatae, utpote longe commodiori, haud immerito postponendam existimo.

## *De calvariae impressione.*

### XXI.

*De calvariae impressionibus & fracturis.*

Evenire nonnunquam, praesertim in *junioribus* atque *infantibus*, adsolet, ut quasi vas aliquod stanneum vel cupreum, externa quadam vi, hoc est, lapsu vel ictu, calvaria sine fractura manifesta *imprimatur*; vel saltem ita frangatur, ut propter flexilitatem suam cum reliquis ossium calvariae partibus plerisque firmiter adhuc cohaereat. Contra vero in adultioribus comprimi calvaria, utpote rigidior, vix ac ne vix quidem unquam potest, quin partes laesae disrumpantur. Quae ipsae cranii laesiones *fracturae* dici in medicorum scholis solent: quibus ipsae simul cerebri partes comprimuntur, actionesque ejus & usus perturbantur.

### XXII.

*Mala supervenientia.*

Atque hinc simul, meo quidem judicio, liquet, haud minus gravia ex his, quam ex hactenus descriptis cranii laesionibus suboriri mala debere: utut haec ipsa pro mitiori graviorique impressione, vel minus magis gravia aut periculosa, quin & prorsus quandoque insanabilia esse consueverunt. Atque id magis etiam ideo, quia in istiusmodi laesionibus fere semper etiam vasa quaedam sanguifera interna perrumpuntur, quae sanguinem in ipsum cerebrum emittunt, unde sic gravissima quaeque mala sequantur, necesse est.

### XXIII.

*Cranii fractura facile cognoscitur.*

*Fractum autem sic esse atque impressum cranium*, vel 1) ipso adspectu cognoscitur, vel 2) tactu, vel 3) ex laesionis caussa, vel denique 4) ex ipsis malis supervenientibus. Et sane cranii fracturae vel impressiones longe plerumque facilius, quam subtiliores fissurae pervestigantur. Valde vero periculosam vel & prorsus lethiferam cranii vulnerationem aliquam esse, id ex praedictis rationibus quam promtissime colligitur.

### XXIV.

*Quomodo curetur.*

In hujusce mali curatione prospiciendum inprimis illud est, ut omne illud, a quo cerebrum urgetur, sive os, quod desedit, rursus elevetur atque in pristinum locum restituatur, si quando illud cum reliquis calvariae ossibus adhuc cohaeret. Si quid enim dissolutum ab osse reliquo deprehenditur, inprimis si id ipsum cerebrum quasi aculeis pungit, tum quicquid harum particularum est, quam citissime velim eximatur.

XXV.

XXV.

*Impressio cranii levior quomodo tractanda in infantibus.*

Attamen si quae forte leviores factae sunt in infantibus capitis impressiones, absque malis gravioribus accidentibus; satius omnino videtur abstinere a violentioribus impressae calvariae restituendae artificiis; laesamque capitis partem, pro attenuandis contusionibus, vel sacculis medicis, in vino coctis, digerentibus fovere; vel spiritu vini calido, aut spiritu vini camphorato; vel denique in adhuc levioribus emplastro quodam digerente; cujusmodi est de meliloto sive de betonica; ita enim his remediis curari impressiones mitiores haud raro consueverunt, ut nihil mali inde persentiscant infantes.

XXVI.

*Quomodo pejor cranii impressio curanda.*

Econtrario ubi graviora mala adsunt *in infantibus*, calvariae istiusmodi impressae *elevatio* sive restitutio his fere modis peragitur. Nempe corium aliquod emplastro (*a*) quam maxime glutinoso illitum funiculisque firmioribus instructum, derasis capillis, laesae capitis parti & calefactum quidem firmiter injicitur, interjectaque morula quadam, ut tanto firmius adhaereat, apprehensis funiculis fortiter retrahitur, (*Tab. VII. fig. 6.*) atque ita emplastrum una cum ipso cranio rursus elevatur. Quod nisi prima statim vice successit, idem repetendum identidem erit. Sic enim, quicquid forte ossium desedit, felicissime quandoque restituitur. Interdum etiam admota capiti *cucurbitula* magna ad compressam calvariae partem rursus diducendam insigniter proficit; inprimis ubi os atque nares continentur, ut compresso spiritu diductum cerebrum desidentem simul cranii partem reprimat. Quodsi vero nec in emplastro, nec in cucurbitula auxilium esse deprehenditur, necessarium utique est, terebram aliquam (*Tab. VII. fig. 7. litt. B.*) vel aliam ejusdem generis, compressae cranii parti, sed remota tamen prius cuti & cranii membranula, leniter intorquere, eandemque sic, retracta scilicet terebra, reponere.

XXVII.

*Cranii fractura quomodo tractanda sit.*

Quoties autem vel in adultis vel & in junioribus etiam sic impressa calvaria fuit, ut ossa prorsus diffracta reperiantur; reponendum protinus est, quicquid desederat. Sunt, qui *pulverem sternutatorium* ad reponenda, per ipsius cerebri distensionem, calvariae ossa mirum quantum vehementem esse statuunt. Ego vero, propter gravia ista, quae provenire hinc facile possunt, incommoda, istud medicamenti genus haud satis tutum censeo, quod commendari vulneratis queat. Igitur veniendum potius ad *elevatoria* est (*Tab. VII. fig. 7. litt. C.* item *fig. 8.*) dummodo rimula adfuerit, cui ferramentum illud inseri aliquo modo do

(*a*) Emplastrum ejusmodi parari commodissime poterit ex pice, resina, colophonio, & gummi elemi. HILDAN. *Cent. II. Obs. V.*

do poſſit. Sicubi vero nullum prorſus foraminulum advertitur, admovendae protinus terebrae ſunt (*fig.* 7. *litt. B.*) aliave ſimilis, quarum adminiculo pars impreſſa reſtituatur. Interim fieri ſemper prius & plaga quaedam debet, (*No.* 15.) pro cute ſcilicet diducenda, &, inſtrumenti acutioris ope (*fig.* 2. *vel* 7. *litt. A.*) foraminulum aliquod, pro terebra nimirum oſſi facilius intorquenda.

XXVIII.

*Peculiare quoddam elevatorii tripodis genus.*

Ceterum quando ferramenta iſta elevatoria (*fig.* 7. & 8.) ſic omnino comparata ſunt, ut, quoties vicinae ac contiguae cranii partes vel fractae ſimul vel ſaltem imbecilliores ſunt, applicari ſine periculo, id eſt, ſine contiguorum oſſium depreſſione, nequeant. Viſum non ſine ratione medicis antiquioribus fuit, aliud quoddam elevatorium, quod tripes vocant, excogitare: (*Tab. VII. fig.* 12.) quod duplo majus fere ſit, quam hic delineatum eſt. Cujus pedes A A A pro re nata nunc longius nunc propius a ſe invicem diduci poſſunt. Applicationis vero modus hic eſt: Nempe ferramentum hoc capiti ſic imponitur, ut pedes ejus ſuper integras calvariae partes figantur; mox terebra B C per continuam ipſius anſae D D converſionem depreſſae capitis parti, facto prius per ſubulam (*fig.* 2.) foraminulo, ſenſim ſenſimque intorquetur. Hinc ipſa illa terebra intorta per cochleam E E una cum ipſa calvaria depreſſa tantisper elevatur, dum haec in ſitum priſtinum fuerit reſtituta: prouti quidem iſthaec ſingula conſpici luculentius poſſunt *Tab. VII. fig.* 13. Si qua vero apertura inter partes cranii diffractas obvia fuerit, melius adhuc erit, remoto terebrae mucrone ferramentum elevatorium G per cochleam H circa littera F. *fig.* 12. inſerere, hujusdemque ſubſidio calvariam depreſſam, ut modo docuimus, rite reponere.

XXIX.

*Hildani elevatorium.*

Aliud hujusmodi ferramentum elevatorium, idemque haud incommodum, ſed conſtructu tamen longe facilius deſcriptum, ab Hildano reperimus *Cent. II. Obſ.* 4. Cujus ad ſimilitudinem conſtructum illud eſt, quod *Tab. VII. fig.* 14. delineatum nos dedimus. Scilicet adeſſe hic itidem terebra A, nec non uncus (*fig.* 15.) aliquis debent, quorum & hic & iſta immitti prius in depreſſam capitis partem debent, trajectoque dein vecte B C contineri. Dehinc lamella D parti capitis integrae, ſed ſubjectis tamen ſpleniis, ne dolores moveat, ſuperimponitur, elevataque vectis extrema parte B cranium depreſſum leniter attollitur. Circa alteram vectis partem C commiſſura quaedam conſpicitur, ad inclinandam ſcilicet, pro re nata capitisque convexitate, lamellam D, quae proinde ipſa etiam cochleae E ſubſidio nunc attolli poteſt, nunc deprimi. Ceterum haud abs re fuerit, paulo longiorem, ſi lubet, iſto, quem nos delineavimus, vectem adhibere; nam-

que ſic & vehementius & commodius attolli depreſſum cranium poterit.

XXX.

*Peculiaris quaedam fractas cranii particulas eximendi ratio.*

Quodſi autem porro impreſſa illa cranii pars a reliquo cranio prorſus reſoluta usque adeo alte deſidet, ut hactenus expoſitis artificiis neque reponi apte, neque extrahi poſſit; neceſſarium utique videtur, calvariae partem integram, quae juxta eſt, modioli ſive *trepanationis*, ut vulgo vocant, beneficio perforare, interjectamque oſſis partem ſerra quadam ſubtiliori (*fig.* 9.) quousque illud tutum videtur, prope diſſecare, penitusque dein idoneo ſcalpro (*fig.* 10.) malleoque plumbeo (*fig.* 11.) adhibitis reſcindere. Facto enim hujuscemodi foramine non admoveri ſolum ferramenta, ſed eximi quoque partes depreſſae commodius poterunt. Quanquam rarius evenire ejusmodi caſus ſolent, in quibus poſterior haec curationis ratio, utpote nimis operoſa, magnopere neceſſaria ſit.

XXXI.

*Quomodo pars reſtituta protegenda ſit.*

Repoſitis jam, quae antea deſederant, calvariae partibus, praecavendum ſolertiſſime ſemper eſt, ne, poſtquam reſtitutae jam ſunt, denuo illae deprimantur. Igitur vulnerati hominis caput ſic deponendum eſt, ut in partem integram inclinet; parte vulnerata ſurſum ſpectante. Deinde pars capitis laeſa per lamellam aliquam orichalceam, cupream, ferream, ſimilemque aliam diligenter praemunienda: vulnere interim ſecundum ſuperius conſtitutas leges tractato.

## Explicatio Tabulae ſeptimae.

*Fig.* 1. *Oculus vitreus*, vel argenteus, eleganter pictus, qualis, naturali perdito, orbitae immitti poteſt.

*Fig.* 2. *Subula* ſive inſtrumentum acutum, perforandae cranii lamellae exteriori accommodatum.

*Fig.* 3. 4. 5. Varia *ſcalpra* ſive ferramentorum genera, quibus deradi cranium atque oſſa reliqua ſubinde conſueverunt.

*Fig.* 6. demonſtrat, qua ratione *calvaria infantum impreſſa* per emplaſtrum elevanda ac reponenda ſit.

*Fig.* 7. *litt. A. ferramentum* acuminatum quadrangulare, pro perforanda cranii lamella. *litt. B.* terebra, itemque *litt. C.* elevatorium pro reſtituendis cranii oſſibus deſidentibus.

*Fig.* 8. *Elevatorium* aliud iisdem uſibus accommodatum.

*Fig.* 9. *Serra* quaedam minuta & *fig.* 10. ſcalper aliquis minutus, quorum non hic ſolum, ſed iſta quoque manubrio ſive capulo inſtrumenti *fig.* 3. delineati intorqueri poſſunt.

*Fig.* 11. *Malleus ligneus*, cujus caput plumbo adimpletum eſt.

*Fig.*

fig. 1
fig. 2
fig. 3
fig. 4
fig. 5
fig. 6
fig. 7 A B C
fig. 8 A B
fig. 9
fig. 10
fig. 11
fig. 12 A B C D E F G H
fig. 13
fig. 14 A B C D E
fig. 15

Bernigeroth sc. Lips. 1734.

*Fig.* 12. *Elevatorium tripes* pro reponendis oſſibus calvariae diffractis ac deſidentibus. *Vid. ſupra No.* 28.
*Fig.* 13. oſtendit, quomodo inſtrumentum illud capiti admovendum ſit.
*Fig.* 14. HILDANI elevatorium. *Vid. ſupra No.* 29.
*Fig.* 15. Hamulus ad ipſum illud elevatorium pertinens.

## *Quomodo ſanguis effuſus ex calvaria educendus ſit.*

### XXXII.

In modo dictis cranii laeſionibus, id eſt, contuſionibus, fiſſuris, impreſſionibus & fracturis venulae quaedam vel arteriolae intus in ipſa cerebri membrana haud raro perrumpuntur. Ex his emiſſus ſanguis, ubi paulo copioſior eſt, cerebrum vehementer urget, impeditisque ipſius actionibus, graves utplurimum dolores aliasque multas noxas movet, ipſamque demum mortem adducit, niſi opportuno tempore elicitur. Quin etiam ubi vel minima ſanguinis copia intus haeſerit; abeſſe tamen vix poteſt, quin idem putreſcat, tandemque & cerebri membranam & ipſum cerebrum corrumpat. Unde graves plerumque inflammationes, ſenſuum turbatio, delirium, putrefactiones, ulcera, & quid non? proveniunt. Tametſi ipſa mors nunc celerius, nunc tardius inſequitur. Atque idem prorſus evenire ſolet, quoties vel contuſione, vel ictu, vel lapſu graviori vena quaedam vel arteria intus disrumpitur, oſſibus calvariae externis plane integris permanentibus.

*Quid mali excitet miſſus in cerebrum cruor.*

### XXXIII.

In iſtiusmodi laeſionibus capitis ſingulis cruor vel cranium inter ac duram matrem; vel duram inter ac piam matrem; vel piam matrem inter ac cerebrum; vel denique in ipſos cerebri ſinus effunditur. Quae mala tametſi ſingula valde periculoſa ſunt, hoc tamen magis ſemper ſolent eſſe gravia atque periculoſa, quo profundius ſanguis haeret.

*Quorſum ſanguis effundatur.*

### XXXIV.

Miſſum intus in calvariam aliquid cruoris fuiſſe, haud obſcure colligitur ex malorum accedentium vehementia; hoc eſt, inde ſi vulneratus quaſi ſine ſenſu, motu atque mente procumbit; ſi ſanguis ex ore, aure vel naribus exit; ſi oculi rubent ac tument; ſi vomitus inſequitur, & quae ſunt hujusmodi. Quin & malis iſtis ſenſim jam ſeſe remittentibus, tametſi ad ſe rediiſſe vulnerati videantur, inſignem tamen ipſi capitis gravitatem, ſomnolentiam, vertiginem, oculorum caliginem, ſpaſmos, & ſi quid aliud hujus generis eſt, perſentiſcunt. Et ſane quoties ſanguinis illa in capite profuſio paulo major eſt, ipſumque forte cerebellum urget; actutum exſpirare vulnerati conſueverunt. Quoties vero non ita magna cruoris copia, vel ſaltem alio potius quam in ipſum cerebellum effuſa eſt; vita quidem remanet, ſed tamen ſupe-

*Quomodo cognoſcatur, num ſanguinis aliquid in cranium effuſum ſit.*

rius recenſita mala inſequuntur. Interdum haec non niſi lente ſuperveniunt, hominumque non paucos, qui leviter in ſpeciem vulnerati fuerant, praeter omnem ſpem atque opinionem conficiunt. Igitur in vehementioribus capitis concuſſionibus, quo demum cunque modo ipſae contigerint, cavendum ſolerter chirurgis eſt, ut ſupra jam monuimus, ne levius adeſſe periculum exiſtiment, neve negligentia ſua vulneratum interimant. Ceterum ſimulatque capitis aliquam percuſſionem mala quaedam vehementia inſequuntur, ſanguinem intus in cerebrum aut cerebellum exiiſſe indicant; ſive jam vulnus aliquod externum adſit, ſive prorſus abſit.

XXXV.

*Quomodo ſine laeſione externa detegi poſſit locus, in quo ſanguis haeret.*

Quodſi poſt vehementiorem capitis ictum ſive colliſionem, nulla nec in cranio fiſſura vel contrafiſſura, nec in tegumentis externis laeſio invenitur, difficile profecto judicatu eſt, in quanam capitis parte ſanguis effuſus haereat. Igitur longe optimum hic videtur, 1) *quicquid capillorum in capite eſt, adhibita novacula, penitus deradere*, atque ita oculis & digitis laeſam capitis partem inveſtigare. *Si quis enim locus mollior eſt ac tumet, vel ab intus haerente ſanguine rubet*, hunc ſane laeſum eſſe cruoremque continere colligendum eſt. Prodeſt hic nonnunquam, illos etiam in conſilium adhibere, qui, dum facta vulneratio fuit, praeſentes adfuerunt. Siquidem hi, qua parte percuſſum caput ſit, indicare ſaepe haud difficulter poterunt. Quodſi vero nec iſta ratione inveniri laeſus capitis locus poteſt, 2) *involvi caput deraſum integrum emplaſtro quodam emolliente, ut de meliloto hujusdemque generis alio calido debet*, ſuperimpoſitis ſacculis medicis probe calidis. Quibus cum emplaſtro poſt aliquot horas reſolutis, rubor aliquis vel tumor ac mollities ſaepiſſime vulneratam capitis partem haud obſcure demonſtrabit. 3) Interdum laeſa capitis pars ab ipſis hominibus *vulneratis*, absque ſenſu licet jacentibus, *manu ad caput identidem admota* ſignificatur. 4) Si qua forte alterutrum corporis latus in hominibus vulneratis absque motu ſenſuque riget aut immobile eſt, tum illud, contra quam vulgus exiſtimat, indicio eſt, ſanguinem effuſum in eo capitis latere, quod integrum adhuc atque mobile eſt, deliteſcere (*a*). Ubi vero in ipſa cute vulnus aliquid conſpicitur, incidi illud ipſum atque ampliari tantisper debet, dum ipſa cranii laeſio, id eſt contuſio, fiſſura, contrafiſſura, aut fractura in conſpectum prodierit.

XXXVI.

*Quomodo percuſſa capitis pars tractari debeat.*

Adinvento jam iſtis modis vulnerati cranii loco, primum ac palmarium eſt, ut cruorem intus haerentem quam citiſſime ejiciamus, ne ſcilicet vulneratus in discrimen vitae adducatur. Alterum eſt, ut laeſam iſtam capitis par-

(*a*) Vid. MORGAGNI *Adverſar. Anatom. VI.* & Diſſert. de *Reſonitu*, Argentorati An. 1722. edita, pag. 23.

partem diligenter expurgemus, haerentesque forte ossium festucas sive particulas cante vel restituamus, vel eximamus. Quanquam autem in chirurgicae professoribus haud desunt, qui in hoc educendi sanguinis negotio statim ad *trepanationem* sive modiolum sese accingunt; tamen quum & arduum sit vel periculosum hoc artificium (*a*), & vulneratorum non pauci sine eo saepe servari possint atque soleant, sane ad modiolum sive terebram, nisi si necessitas urgeat, neutiquam veniendum est. Quocirca tentandum prius semper est, num digeri forte medicamentorum digerentium ac resolventium adminiculo sanguis effusus queat.

## XXXVII.

*Quomodo sanguis inspissatus digeri debeat.*

Igitur 1) *detrahi sanguis vulnerato per venas* & largiter quidem pro viribus corporis debet. Sic enim venae atque arteriae languescunt, nullumque amplius sanguinem in cerebrum effundunt. 2) Dehinc *aptum aliquod, sed idem tamen aliquanto vehementius medicamentum purgans ingeri debet*, quo scilicet humores supervacui a capite depellantur. Quam ob caussam haud incommodum quoque est, clysteres fortiores sive acriores applicare. 3) Tum caput derasum emplastro de betonica sacculisque medicis in vino decoctis solertissime fovendum est. 4) Porro sal quoddam volatile, spiritus salis ammoniaci, vel spiritus C. C. naribus vulneratorum identidem admoveri poterunt, ut his ipsis, si fieri possit, excitentur, (praesertim cum aliquando ex terrore animo quasi derelicti decumbant) ac deinde ut his ipsis inspissatus sanguis facilius resolvatur. Denique 5) commodissimum hic videtur, sorbitiones calidiores vel ex thea, vel betonica, salvia, rosmarino, lavendulae floribus, ligno sassafras hisdemque similibus decoctas identidem propinare. Siquidem per has insigniter dilui sanguis ac digeri solet.

## XXXVIII.

*Sanguinis detractio itemque alvi ductio identidem repetendae.*

Hactenus proposita quando mox effectum desideratum non praestant, iterum iterumque in curandis ejusmodi vulneratis repetenda sunt: atque id ipsum etiam tum, quando mala pristina sensim sensimque ista ratione imminuta deprehenduntur. Quanquam enim frequentior sanguinis missio & reliqua haec curandi ratio aliena videri plerisque nostratium adsolet; tamen dici vix potest, quam insignem in resolvendo & in venas revocando cruore usum praestare soleat. Simulatque igitur paulo mitius atque commodius sese habere post primum harum rerum usum vulnerati coeperint, longe optimum erit, sanguinem iterum ac tertio, pro re nata, mittere, praesertim si juvenis est, aut robustus, vulneratumque interim ceteris supra commendatis medicamentis diligentissime fovere; donec malum omne depulsum sit.



(*a*) Vid. Bohnii *Differt.* de trepanationis difficultatibus.

XXXIX.

*Nonnunquam trepanatio neceſſaria eſt.*

Ubi vero nec iſtis artificiis vel medicamentis reſtitui vulneratus poteſt, dum ſcilicet mala iſta supervenientia parum aut nihil imminui, quin imo augeri ſubinde animadvertuntur; conſuli profecto vulneratis alia ratione haud poteſt, quam ſi calvaria modioli adjumento, ſed circumſpecte tamen, circa partem laeſam perforatur, atque ita caput ab intus collecto ſanguine diligenter expurgatur. Quin imo ubi laeſa cranii pars detegi certe haud poteſt, hinc inde perforari illud ipſum debet, donec ſcilicet illa pars inveniatur, quae laeſionem aut cruorem continet. Qua autem ratione inſtitui *trepanatio* debeat, factumque vulnus rite glutinari, id quidem prolixius expoſitum eſt in altera chirurgices noſtrae parte, utpote in qua de chirurgorum operationibus ſive actionibus ex inſtituto diſſeruimus..

XL.

*De capitis vulneribus ſcriptores praecipui.*

Si qui vero ſint, qui percuſſionum capitis paullo graviorum exempla varia cognoſcere deſiderant, ii magnopere velim conſulant Hippocratem *de capitis vulneribus cum Arantii & Pawii commentariis*, itemque Celsum, ubi de eodem agit argumento. Praeterea Berengarium *de fractura cranii*, Scultetum *in obſervationibus* I ad 23. Hildanum *in obſerv. var.* Schulzium in, *de capite laeſo*, libello, Bellostium *in chirurgo noſocom.* Woytium & Waltherum *de capitis vulneribus*, & quamplurimos alios: cumprimis vero etiam recentiſſimos ſcriptores, nimirum Rohaultium peculiari libro gallice conſcripto de capitis vulneribus (*a*), & Dranium (Le Dran) in obſervationibus ſuis chirurgicis.

## C A P. XV.

### De Contuſionibus ſive Colliſis vulneribus.

I.

*Quid ſit contuſio.*

Contuſionem ſeu *vexata*, ut cum Celso loquar (*b*), appellare ſolemus quamcunque corporis humani laeſionem iſtiusmodi, quae per inſtrumenta ſive tela obtuſa ſive retuſa infliguntur. Et vero quum innumerae hic venulae, arteriolae atque fibrillae collidi ac perrumpi conſueverunt; ſane ſi penitius ſingula perpendimus, contuſio nihil fere aliud quam vulnerum minutiſſimorum innumerorum congeries eſt. Graeci *Ecchymoſin* haud incommode vocarunt, & Celsus etiam vulnus colliſum *Lib. V. c.* 26.

II.

(*a*) Traité des Playes de Tete. 4. a Turin. 1720.
(*b*) Libr. VII. Cap. I.

II.

*Contusiones quotuplices sint.*

Contusionum varia constitui possunt genera: 1) quaedam enim velut *simplices* tantum sunt, dum scilicet non nisi partes molles atque externae perrumpuntur: quaedam quasi *duplices* sive *compositae*, dum scilicet internae simul vel & osseae partes diffringuntur. 2) Dehinc contusionum aliae leviores sunt, aliae graviores; aliae prorsus periculosae; pro causarum videlicet, partiumque laesarum conditione. 3) Denique, quod mirum videri poterat, quaedam contusiones ita comparatae sunt, ut integris partibus externis, interiores graviter admodum affectae sint atque perruptae. Experientia enim pridem docuit, posse quandoque homines in capite, pectore ac ventre, baculo, aliisque corporibus obtusis, imo vel solius etiam manus adjumento, interdum ita percuti, ut quam citissime exspirent, licet externe quandoque nullum vestigium appareat (*a*).

III.

*Contusionis caussae quae sint.*

Contusiones fieri utplurimum solent 1) ictu, impulsu atque jactu, vel & instrumentis quibuscunque retusis, fustibus puta, tignis, lapidibusque paulo vehementius corpori admotis. Similiter 2) contusiones fiunt, si quis in lapidem simileque aliud corpus durum impingit aut prolabitur. Denique 3) contusiones contingant necesse est, quoties corporis nostri membra inter januas, prela, cochleas, rotas molares constringuntur vel comprimuntur. Namque hac ratione vel penitus disrumpuntur venae atque arteriae, vel saltem sanguis violenter ex iisdem exprimitur.

IV.

*Quid fiat in partium mollium contusionibus.*

Simulatque igitur *ruptae per contusionem venulae atque fibrillae* fuerunt, abesse vix potest, quin sanguis aliique id genus humores intus ex iisdem exeant, variasque proin obstructiones, corruptiones, inflammationes, ulcera item aut gangraenam, vel &, pro laesae partis ipsiusque caussae natura, quamplurimas noxas alias ipsamque adeo mortem concitent. Quoties in exterioribus contusionibus cutis integra remansit, haerens subter illam sanguis stagnans concrescit, *sugillationem* aliquam movet, sive, quod perinde est, ruborem, livorem nigroremque in exteriore cute excitat. Unde gravia plerumque mala, ossiumque, si quae forte juxta sunt, caries suboriuntur.

V.

*Quid fiat ossibus in contusione laesis.*

*Ubi contusio ad ipsa ossa penetravit*, tum 1) laeso periostio eadem prorsus mala superveniunt, quae laeso in capitis vulneribus pericranio supervenire antea diximus. Ubi vero 2) diffracta simul ossa fuerunt; facile

(*a*) Vid. Bohn. de vulner. lethal. Sect. I. Cap. I. mihi pag. 12. & 14. idem de offic. med. dupl. L. 2. Cap. 4.

ſacile apparet, eadem obtingere debere mala, quae poſt diffracta alia oſſa obtingere conſueverunt; at ſi laeſio in capitis oſſibus, eadem mala ſequuntur, quae capitibus praecedentibus expoſuimus. Denique 3) *ubi laeſa oſſium medulla* fuit, ſive jam fractum ipſum os fuerit, ſive integrum manſerit, graviſſima utplurimum etiam incommoda inſequuntur. Etenim emiſſus ex medullae venis atque arteriis cruor, quum extrahi difficulter queat, ſenſim corrumpitur, arroſisque ſimul oſſibus, cariem, ulcera, fiſtulasque inſanabiles movet: quibus non niſi membrorum amputatione ſuccurritur. Siquidem oſſium medullae eadem fere in iſtiusmodi caſibus conditio eſt, quae cerebri eſſe conſuevit in laeſionibus cranii.

VI.

*Quid fiat juncturis & muſculis in contuſione ruptis.*

Quoties *oſſium juncturae colliſae ſunt*, inſignes plerumque dolores atque inflammationes, convulſiones item atque gangraena & ſphacelus, nec non membrorum rigor & caries moventur. Idem prorſus contingere ſolet, dum forte *muſculi* quidam disrupti fuerunt. Ubi autem *partes quaedam interiores* colliſae per contuſionem ſunt, quam maxime varia eademque, pro partium laeſarum ipſiusque laeſionis indole, periculoſa ſupervenire ſolent incommoda. Cujusmodi quidem ſunt inflammationes, venarum disruptiones, ſanguinis profuſiones atque ſtagnationes, corruptiones, gangraenae, ſuppurationes, partium vexatarum diſtenſiones, &, quae has confeſtim ſaepius ſubſequitur, mors. Si qua gravior *capitis* praeſertim facta contuſio fuit, ſenſus plerumque obtunduntur, membra ſingula rigore atque ſpaſmis urgentur, maturrimaque ſemper fere mors inſequitur: ceu patet ex iis, quae ſupra de capitis vulneribus expoſita fuerunt. Quodſi vero *pectus* graviter vexatum aut contuſum eſt, ſpirandi difficultas inde provenit, cruor per os ejicitur, animus ſubinde deficit, pulmones inflammantur atque exulcerantur, ſaepiusque citiſſima mors ſupervenit, vel ſaltem phthiſis aut tabes aliqua, quae tamen mortem lente adducit. Similiter ubi circa *ventrem* ſive *abdomen* contuſio quaedam vehementior accidit, abeſſe vix ſolet, quin vomitus cruentus, inflammationes, gangraenae ſuppurationesque viſcerum, atque adeo, vexatis nimirum partibus nobilioribus, ipſa tandem mors ſuperveniant. Si qua autem porro interior pars aliqua, vena praeſertim vel arteria penitus disrupta fuit, mirum non eſt, ſi ſine vulnere externo protinus homines iſtiusmodi intermoriantur (*a*). Denique ſi *oculus* graviter vexatus vel contuſus

(*a*) Sic exempli cauſſa An. 1726. in vicino Helmſtadienſibus pago puer, qui a ludimagiſtro non niſi bacillo quodam tenuiori, ſed paulo tamen vehementius verberatus paucis diebus poſt exſpiraverat. Qui quum incideretur, abdominis viſcera graviter contuſa & lacerata reperiebantur. Alium poſtea puerum incidi, ubi, poſt vim externe illatam, hepar medium omnino diffractum reperiebatur, quamvis externe nulla prorſus laeſio conſpiceretur. Conf. Bohn. loca folio praeced. citata.

tusus est, graves utplurimum tumores atque inflammationes suboriuntur, quin imo oculi prorsus obcaecantur.

VII.

*Vexata quomodo inveniantur.*

*Explorari autem vexata sive contusiones* quam commodissime possunt 1) vel *ipso adspectu*, sicubi scilicet exteriores partes contusionem passae fuerunt: scilicet tumores subnascuntur, coloresque inusitati, dum laesa pars primo ruborem vel nigrorem contrahat, hisdemque mutatis, livida, flava, viridis, mox nigricans iterum appareat. Qui ipsi tamen colores, nisi vehementior facta contusio fuit, sponte sua tandem evanescunt. 2) Quoties visum vexata subterfugiunt, *tactu* vel *contrectatione* investiganda sunt; namque nimia membrorum mollities intusque effusi sanguinis agitatio vel strepitus, qua parte collisum aliquid sit, haud obscure significant. Atque idem prorsus 3) faciunt *dolores atque rigor* partium contusarum. Denique 4) haud prorsus incerta contusionis indicia desumi posse videntur ex laesionis & *instrumento* & *modo* seu *vehementia*. Sed quae tandem partes interiores per contusionem laesae fuerint, id quidem cum ex ipsius contusionis loco, tum & vel maxime ex malis accidentibus, impeditisque aut prorsus turbatis membrorum actionibus, divinandum statuendumque est.

VIII.

*De contusionum prognosi.*

Equidem quae ad *contusionum prognosin* aut eventus earum dijudicationem spectant, luculenta jam tum maximam partem ex iis sunt, quae de ipsarum conditione vel effectibus hactenus exposuimus. Interim haud abs re fuerit unam atque alteram regulam hic subjicere. Scilicet contusiones aliquanto leviores parum aut nihil incommodi atque periculi movent, praeterquam quod cutem exteriorem lividam reddant ac nigricantem. Sed nec ista quidem longinqua deformitas est; siquidem haerentes sub cute cruores quasi sponte sua mox rursus evanescunt. Quodsi vero copiosior est, propter contusionem graviorem, collectus in carne cruor; degenerare is facile in abscessum aliquem vel ipsam gangraenam aut sphacelum potest. Partium internarum contusio mirum quantum periculosa plerumque est atque hoc magis semper lethifera, quo gravior contusio quoque major partium contusarum nobilitas & ad vitam necessitas. Nisi enim subita mors adfuerit, insequi tamen semper istiusmodi inflammationes internaeque suppurationes adsolent, quae vulneratum instiusmodi hominem vel brevi vel sensim sensimque conficiunt. Denique ossium, inprimis vero ipsorum medullae, juncturarum & ligamentorum in vexatis laesiones etiam atque etiam periculosas, proindeque calvariae contusionem prae reliquis saepe ob cerebri viciniam lethiferam esse, supra jam tum admonuimus prolixeque demonstravimus.

IX.

*De contusionum leviorum sanatione.*

*In vexatorum sive contusionum curatione omni illud prospiciendum semper est*, tum ut suffusi iidemque inspissati humores digerantur, tum & vel maxime, ne forte suppuratio vel gangraena superveniant. Ac leviores quidem contusiones variis curari modis possunt atque solent. Quoties enim exempli caussa tumor aliquis in fronte subortus ex lapsu fuit, ut pueris saepe contingere solet, longe optimum erit vel calidum vinum, spiritum vini, spiritum vini camphoratum, aquam Reginae Hungariae cum linteolis superimponere: vel aquam frigidam, itemque acetum, quibus admisceri nonnunquam salis quidpiam potest, identidem supra dare. Sed digeri quoque tumores istiusmodi leviores haud incommode possunt, sicubi cultro quodam ampliori vel nummo etiam grandiori supra deligato gnaviter comprimantur. Tenuioris conditionis homines in tenuissimo medicamento auxilium, neque id prorsus infeliciter quaerunt, dum scilicet pro abigendis ejusmodi tumoribus aut vexatis urinam recentem, calidam, cum linteolis laesae corporis parti applicant.

X.

*De contusionum graviorum curatione.*

Ubi paulo graviores factae contusiones sunt, scordium, sabina, abrotanum, eademque vel seorsim, vel junctim etiam in vino vel aqua salsa decoquuntur, probeque calida cum linteolis sacculisque medicis identidem super parte laesa deligantur. Sapo venetus in urina vinove decoctus, atque sic panniculorum spongiaeve subsidio laesae parti applicatus, ad digerendum cruorem intus haerentem haud parum vehemens est. Quanquam memorari etiam jure suo hic debeant aqua calcis cum admixto spiritu vini camphorato, vel acetum lithargyrisatum, item acetum cum semine carvi coctum, utpote quorum singulorum egregiam esse adversus vexata efficaciam, ipso rerum usu didicimus, si modo saepius calide imponuntur.

XI.

*De contusionum gravissimarum curatione.*

Si qua vero mox ita gravia & periculosa reperiuntur vexata, ut nimia cruoris stagnantis copia digeri nullo modo queat, sed potius gangraenae jam jam opportuna sit, necessarium utique videtur *cum in parte laesa crebro atque alte quidem scalpello incidere*, vel, ut vulgo loqui amant, *scarificare.* Sic enim non sanguis solum effusus atque stagnans ejicitur, sed quam maxime gravia etiam mala, cujusmodi quidem suppurationes & gangraenae sunt, felicissime praecaventur.

XII.

*Curatio ulterior.*

His rite sic confectis, necesse est *fomenta quaedam digerentia* diligenter adhibere, sacculos item ex herbis resolventibus, supra (*Cap. XIV.*

*XIV. No.* 10.) descriptos probeque in vino coctos; vel & sequentia:

℞. Rad. bryoniae ℥ii vel ℥iij.
Herbae sabinae, scordii,
abrotani,
arboris vitae sive thuyae, vel
absinthii aa. Mij.

Singula ista minutim dissecantur, affusisque vini circiter libris duabus per horae quadrantem probe decocta per panniculum aliquod laneum percolantur. Dehinc saponis veneti vel hispani aliquot unciae decocto huic probe calido admiscentur, complicatique panniculi linei ex eodem expressi per singulas fere horas laesae corporis parti calide superinjiciuntur. Ante vero quam fomenta istaec applicantur, commodissimum erit cutem, qua parte *vexata* sunt, adhibitis *linamentis calidis diligenter fricare*; quo scilicet sanguis fluidus conservetur; vel ubi forte jam concreverit, rursus resolvetur, atque ita vel in venas refundatur, vel per invisibilia corporis foraminula dimanet vel transpiret. Ubi forte vinum defuerit, assumi ejus loco aqua marina sive salsa (ex aquae videlicet purae libris duabus, & manipulo salis insperso parari solita.) Ceterum supra commendatae herbae sacculis etiam comprehendi atque intersui possunt, vexatisque dein, postquam in uno vel altero liquorum praedictorum coctae fuerint, saepe applicari. Denique si quis cataplasmatis uti maluerit, huic simplicissimum aliquod ac vilissimum, sed idem tamen efficacissimum commendatum volumus sequens:

℞. Pulv. rad. bryoniae.
Saponis veneti aa. ℥iij.

coq. in. s. q. ▢ae recentis vel aquae salsae ad consistentiam cataplasmatis. Quod ipsum magis adhuc efficax esse consuevit, sicubi unica gummi galbani vel ammoniaci uncia in vitello ovi resoluta simul admisceatur.

XIII.

*De medicamentis internis itemque diaeta.*

In vexatis aliquanto vehementioribus praetermitti haud quaquam debent *medicamenta interna*, eademque digerentia inprimis, sudoremque vel urinam leniter moventia, id est, ex herbis digerentibus sive resolventibus decocta vel infusa. Cujusmodi quidem ea potissimum sunt, quae ex thea, betonica, veronica, salvia, rosmarino, vel ligno sassafras, quin & vel maxime ex herba arnica vel petroselini radicibus parantur: haec una cum *saponis veneti* drachma adinstar pilulae grandioris efformata sicubi aliquoties per dies singulos aegroto ingeruntur, dici vix potest, quam sint ad inspissatos cruores digerendos vehementia.

Neque vero minoris virtutis eſſe ſolet pulvis ad caſum Auguſtanorum, aut *ſperma ceti*, idque vel ſolum, vel cum admixtis hirci ſanguine, mumia, cancrorum lapidibus in pulverem redactum ad drachmam circiter cum ſorbitionibus calidis identidem aſſumtum. Si qui autem porro ſanguinis ſuccique pleniores ſunt, his, ac inflammationes ac ſuppurationes praecavendos, largiter ſanguis per venas detrahendus. Denique a carnibus cibisque id genus craſſioribus aliis caute abſtineant, ſi qui paulo vehementius contuſi fuerunt. Juſculis enim ac ſorbitionibus quam maxime dilutis hic uti longe praeſtantiſſimum eſt.

XIV.

*De curatione reliqua.*

Digeſtis jam per fomenta, ſacculos, aut cataplaſmata maximam partem iis, quae per contuſionem coierant, reliqua vulneris curatio fieri quam aptiſſime poterit per emplaſtrum aliquod digerens probe prius purgatae digeſtivoque impletae plagae ſuperimpoſitum: quoniam fomentorum & cataplaſmatum uſus ob nimium laborem chirurgis paulo moleſtior plerumque eſſe ſolet. Serviunt hic egregie emplaſtra diaſaponis, diachylum, de meliloto, de ſpermate ceti, de galbano; vel & ſequens:

℞. Empl. de melilot. ℥iv.
Galban. pur. ſolut. ℥ij.
Farin. rad. bryon. ℥j.
Flor. ſulphur.
Aethiop. mineral. ā ℥β.
Ol. chamomill. q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

Interim commendata ſuperius medicamenta interna ac victus ratio ſolertiſſime ſimul continuanda ſunt. Sic enim contuſiones quam maxime graves ac periculoſae longe facilius quam per ſuppurationes ac ſine inciſione curantur. Confectis denique omnibus, quae ad cruoris diſſipationem vulnerisque purgationem pertinent, nihil aliud ſupereſt, quam ut vulnus balſamo vulnerario & tandem linamentis ſiccis, ut alia vulnera, penitus glutinetur.

XV.

*Quomodo ſuppuratio tractanda ſit.*

Evenire quandoque hic ſolet, ut, quia vel nimis alta vexata ſunt, vel & negligentius forſan, propter chirurgorum imperitiam vulnerative mollitiem, tractata, *cruor effuſus in materiam degeneret, ſuppurationemque moveat.* Igitur haud incommodum hic eſt, ejusmodi adhibere medicamenta, quae ſuppurationem illam efficaciter promoveant.

*1. Per cataplaſmata emollientia.*

1) Spectant huc prae reliquis *cataplaſmata illa emollientia*, quae ex rad. malv. alth. lilior. albor., herb. malvae, alth. parietar. mercurial. branc. urſin. melilot. verbaſc. ficubus, lini ſemine, foeno graeco, farina varia, micis panis cum affuſa aqua vel lacte coquuntur, atque ita in pulticulam

lam conversa, butyroque, adipe, oleisve emollientibus, lini scilicet, chamomillae liliorumque alborum oleis diluta super laesam corporis partem, & semper quidem calide frequentius deligantur. 2) Neque vero minus hic proficere ista medicamenta consueverunt, quae simul & acria sunt & emollientia. Pertinent huc cepae sub cineribus tostae, fermentum panis, variaque gummata, galbanum scilicet, ammoniacum, bdellium, opopanax in vitellis ovorum resoluta singula, cataplasmatisque supra commendatis admixta. exempli caussa:

*2. Per medicamenta paululum acria.*

℞. Herbae malvae, altheae,
parietar.
melilot. ā. Mj.

concisa coquantur in s. q. ▽ae simplicis ad consist. cataplasm. Adde cepar. sub cineribus assatarum ℥iv. galbani, vitello ovi soluti ℥ij. ol. lil. albor. ℥iß. farinae seminis lini q. s. ad consistentiam. Haec calida identidem & tantisper imponenda sunt, donec materia penitus maturuerit. In contusionibus aliquanto mitioribus ad suppurationem satis efficacia reperiuntur esse emplastrum diachylum compositum, vel & malacticum dictum.

XVI.

Simulatque jam maturuisse intus delitescentem materiam vexatae partis candor aut mollities significaverit, incidi protinus, qua parte tutissimum & commodissimum videtur, cutis exterior scalpello quodam sive lancetta debet, ipsumque vulnus illud solerter expurgari digestivo, &, ut aliud vulnus, glutinari balsamo vulnerario, prouti quidem supra expositum meminimus.

*Quomodo materia ejicienda sit.*

XVII.

Quoties, at in contusionibus vehementioribus haud raro usu venire solet, *inflammatio* quaedam vehementior sive *gangraena* supervenit, scalpello incidi crebro & semper quam altissime debent usque adeo graviter affectae illae corporis partes, eductoque sanguine effuso, spiritu vini camphorato cum theriaca in plagam infuso, supraque cum linteolis sacculisque deligato, quam diligentissime foveri; non omissis interim medicamentis interioribus (*Num*.13.)(*a*) Quoties vero *sphacelus* accessisse deprehenditur (qui in omnimoda corruptione & morte partis consistit) praecidendum festinantissime membrum istiusmodi emortuum est; quemadmodum ex iis, quae de sphacelo itemque in actionibus sive operationibus chirurgicis inferius differuntur, luculentius perspicitur.

*Quid fieri debeat, si gangraena aut sphacelus supervenit.*

 XVIII.

(*a*) Plura huc spectantia dabimus eo loco, ubi de *gangraena* & *sphacelo* tractabimus.

XVIII.

*De partibus internis per contusionem laesis.*

*Si quae forte interiores partes laesae in vexatis fuerunt*, ſane, niſi promtiſſimum auxilium acceſſerit, praeſto ſtatim ſuppurationes ac ſphaceli eſſe conſueverunt, quibus aegroti quam celerrime abſumuntur. Itaque in ejusmodi caſibus nihil ſollicitius agere chirurgos convenit, quam ut per crebriorem ſanguinis miſſionem, alvi ductiones lenes & clyſteres (*Cap. XIII. No.* 37.) itemque per decocta vel infuſa iſta calida, vel medicamenta quoque digerentia, (*No.* 13.) quicquid ſanguinis effuſum intus atque inſpiſſatum eſt, quam feſtinantiſſime reſolvat & digerat; his enim, ſi malum adhuc curationem admittit, ſuppuratio & ſphacelus optime praecaventur. Neque enim fieri hic inciſiones poſſunt: pulveres autem abſorbentes, lapides videlicet cancrorum, ſanguis hirci, cornu cervi, pulvis ad caſum, hisdemque ſimiles alii profecto leniores ſunt, quam ut, pravo multorum more, ab ipſis ſolis praeſidium petamus, aut his ſolis fidamus. *Capitis* autem contuſiones, qua ratione optime curari queant ac debeant, id ipſum ſatis jam luculenter, niſi fallor, expoſitum eſt *capite ſuperiore*, quod de capitis vulneribus tractavit.

XIX.

*De oculorum contuſionibus.*

Tandem ubi forte oculus aliquis vel per injectam pilam, vel per impactum ipſi verutum aliquod, ſimileque inſtrumentum aliud quodcunque fortiter concuſſus aut vexatus eſt, viſus ſtatim omnis obtunditur penitusque amittitur, niſi forte laeſio paulo levior fuerit, ac ſumma ſollicitudine aptiſſimisque medicamentis nobiliſſima iſta corporis pars foveatur. Si qua igitur oculi concuſſio non adeo vehemens eſt, longe profecto optimum eſt, protinus aquam frigidam prima die quam ſaepiſſime cum linteis complicatis ſuperimponere; altera die ſpiritu vini camphorato calido oculum laeſum extus ſubinde inungere, ſupra datis ſaepe ſacculis, herbas digerentes, euphraſiam puta, veronicam, hyſſopum, ſalviam, flores chamomill. & ſemen foeniculi continentibus atque in vino decoctis. Tametſi deficientibus ejuscemodi herbis applicari quoque magno cum fructu poſſunt tincta in vino calido ſplenia, ſi modo ſaepe renoventur. Et ubi contuſio paulo gravior, aegerve ſanguine abundet, vena quoque ſecanda eſt.

XX.

*De graviſſimis oculorum contuſionibus.*

Quodſi autem oculus per contuſionem aliquam usque adeo graviter offenſus fuit, ut ex rupta intus venula ſanguis in eodem ſuffuſus per corneam transpareat, aegrotove objecta corpora ſingula velut rubicunda repraeſentet, commodiſſimum utique eſt, ſanguinem protinus in pede collove identidem pro re nata mittere, diligentiſſimeque ſuperimpoſitis ſacculis modo laudatis digerentibus ex vino calido expreſſis, bisque terve per dies ſingulos pediluvio aliquo calido uti, haud neglectis conveniente victus ratione & medicamentis internis digerentibus *No.* 13.

Et

Et vero singula ista magis etiam ad restituendam, nisi forte desperatum prorsus malum sit, oculorum aciem proficiunt, siquidem calidus columbae sanguis identidem quotidie oculo percusso instilletur. Quodsi vero neque sic dissipari possit ille sanguis effusus, peculiari artificio per incisionem tunicae corneae adhuc subinde feliciter educitur. Qua de re vero videndum partis secundae, quae de operationibus agit, cap. 60.

## C A P. XVI.

### De vulneribus veneno vexatis, & quae per morsus inferuntur.

I.

*Vulnera venenata difficulter admodum cognoscuntur.*

Vetus jam eademque haud omnino falsa traditio est, Indos multos, Afros, aliosque id genus populos barbaros, tela sua, spicula item & arma reliqua, ut & graviora vulnera & magis certam mortem hostibus inferant, veneno utplurimum inungere. Quem ipsum barbarorum morem, utpote paulo crudeliorem, postquam Europaei deposuerunt; graviter admodum periclitari utplurimum ii solent, qui venenatis telis vel armis vulnerati forte sunt. Fraus enim istiusmodi clandestina facit, ut penitus improvisum atque inexspectatum malum inducatur, quod propterea, quia ignoratur, in tempore averti aut tolli nequit.

II.

*Namque incerta sunt illorum indicia.*

Quanquam autem inter chirurgos vel medicos haud desint, qui, num vulnus aliquod veneno infectum fuerit, non ex pessimo tantum laesae partis odore, insolitisque puris & vulneris coloribus, flavo scilicet, viridi, livido ac nigro; sed & vel maxime & doloribus acutissimis, magnis tumoribus ac inflammationibus, cordis palpitationibus, animi deliquiis, spasmis, membrorum distensionibus, rigoribus, frigidis sudoribus atque angoribus dignosci utique posse statuunt: tamen, si quid ego video, incerta prorsus ac dubia sunt hactenus memorata indicia singula. Quotus enim quisque est, qui nesciat, posse quoque hujus generis mala pleraque omnia vel ex malo vulnerati corporis habitu, vel ex partium nervosarum nobiliumque vehementi percussione; vel denique ex pluribus aliis caussis absque omni veneno provenire?

III.

*De vulneribus, quae per morsus inferuntur.*

At vero certus magis atque exploratus veneni plagae ingesti metus videtur esse, quoties aliquis vel venenatorum, vel *rabiosorum animalium*, (siquidem nullum fere animalium genus est, quin rabiosum quandoque fiat,) praesertim *canis*, *felis*, *lupi*, *simiae*, *hominis*, vel & *serpentium*, *viperarum*, *scorpionum* aliorumque id genus insectorum venenatorum morsu

morſu vulneratus eſſe deprehenditur. Quando autem ſerpentium, & venenatorum reliquorum animalium, praeterquam *canis rabioſi*, morſus in noſtris his aliisque frigidioribus regionibus paullo rariores ſunt; haud alienum videtur de his potiſſimum nunc diſſerere; reliquis interim vulneribus, morſu illatis, haud penitus neglectis; & primo quidem de iis agemus, *quae ab animalibus non rabioſis* inferuntur.

IV.

*Et quidem primo animalium non rabioſorum.*

Itaque hic ſciendum, quod & animalium non rabioſorum morſus haud raro graves noxas inducere ſoleant, praeſertim quando irae furore percita ſunt, ubi quam vehementiſſime mordent, ita ut, CELSO jam obſervante (*a*), *a morſu interdum hominis* (*b*), *interdum ſimiae aut felis*, *ſaepe canis*, *nonnunquam ferarum aut aliorum animalium* gravia mala ſaepe viſa ſint: cum ejusdem ſententia *omnis fere* (*c*) *morſus quoddam virus habeat*; quae quidem mala non ex proprie ſic dicto veneno, ſed potius *ex violenta laceratione ac colliſione muſculorum*, *nervorum*, *tendinum*, *vaſorum*, *ligamentorum & oſſium*, praeſertim in morſu canis majoris, equi, lupi, urſi, aliorumve robuſtiorum aut crudeliorum animalium, oriri videntur, quibus partes laeſae vehementer dilacerantur (*d*). Itaque, *ſi vulnus ejusmodi leve eſt*, protinus ſanguis vel digitis exprimendus, vel ore vel cucurbitula educendus; quod tanto felicius contingit, ſi anguſtius vulnus ſcalpello paululum ampliatur. Poſtea ſpiritus vini, inprimis camphoratus, vulneri infundendus, eoque illud eluendum, ac poſtea cum ſplenio ſuperimponendus, idque ſingulis tribus quatuorve horis, donec metus inflammationis praeteriit, repetendum. *Sal* quoque *his*, *praecipue ei*, *quod canis fecit*, teſte CELSO, *medicamentum eſt*, *ſi aridus vulneri imponitur*, *ſuperque id duobus digitis verberatur*; *exſaniat enim. Ac ſalſamentum quoque recte ſuper id vulnus deligatur*, *eodem auctore*, *loco modo citato* (*e*). Si vero *vulnus ejusmodi eſt vehementius*, tum omnino neceſſarium,

(*a*) Lib. V. Cap. 27. n. 1.

(*b*) *Panaroli* Pentec. 2. Obſ. 42. *Hildan.* Cent. I. Obſ. 84. & 85. Cent. IV. Obſ. 87. ac de morſu equi ibid. Cent. II. Obſ. 86. *Seren. Sammonic.* Cap. de hominis & ſimiae morſu.

(*c*) Pleraeque editiones CELSI pro *fere* habent *ferae*. *Omnis autem ferae morſus quoddam virus habet*. Rectius autem pro *ferae* mihi *fere* legendum eſſe videtur: quia CELSUS hic non ſolum de feris earumque morſibus agit, utpote qui paullo rarius contingunt; verum, & quidem potiſſimum *de hominis*, *ſimiae*, & quammaxime *de canis morſu*, (quae animalia a feris hic loci manifeſte diſtinguit) differit, quorum omnium, praeſertim iratorum, morſus peſſima ſaepe mala, quaſi aliquid venenati alerent, inducunt; ita ut quam rectiſſime CELSUS ſenſu ampliori dixerit: *omnem* fere *morſum habere quoddam virus* ſive *venenum*; illudque effatum non ſolum de feris, ſed & quam veriſſime, ob rationes mox dicendas, de ceteris animalibus valeat. Ejusdem ſententiae eſt & Cel. MORGAGNUS, qui hanc lectionem prolixius ac doctiſſime, ut ſolet, comprobat in Epiſt. in *Celſum* p. 26.

(*d*) Conf. *Hildanus* locis citatis, & cumprimis Cent. II. Obſ. 86.

(*e*) *Salſamenti* vocabulum a Lexicographis hucusque tantum *pro rebus*, *quae ad uſum*

rium, ut, nisi jam satis pateat, scalpello illud dilatare, & sanguinem vel digitis probe exprimere, vel ore hominis, vel cucurbitulis admotis evocare: nam nuperrime adhuc ex hujus negligentia in vulnere puero a cane prope genu facto, ingentem per totum femur & crus inflammationem & suppurationem concitatam vidi. Deinde vulnus vel vino, vel spiritu vini calido, vel etiam liquore salso probe eluendum, linamenta his quoque liquoribus calidis tincta immittenda, ac splenia iisdem imbuta superimponenda, haecque primis diebus saepe renovanda, ut tanto certius inflammatio gravior avertatur. Denique, ut alia vulnera, melle vel unguento digestivo & balsamo vulnerario glutinatur.

V.

*Quomodo canis rabiosus dignoscatur.*

Sed quo facilius pateat, num quis forte a cane rabioso illatus homini morsus sit; disquirendum ante omnia est, *quibusnam notis rabiosus canis dignosci* a reliquis canibus queat. Scilicet rabiosus utique canis est, qui *linguam cum spuma ex ore protendit; caudam inter pedes condit; sine requie timidus huc atque illuc discurrit; vox ipsi rauca* est, dum latrat; & *homines & canes quoscunque* alios *sibi obvios extimescit*, nec non sine causa furit, *nihilque non quod propinquum est, aut obvium ei venit, temere demordet*, usque adeo, ut nec ipsius domini, cui blanditus antea semper fuit, personae parcat. Denique rabiosus etiam plerumque iste canis est, *quo conspecto reliqui canes terrentur* atque auffugiunt.

VI.

*Quae mala ex rabiosi canis morsu proveniant.*

Quoties igitur homines canis ejusmodi rabiosi morsu vulnerati sunt, gravia utplurimum insequi mala consueverunt. Atque id ipsum quidem nunc citius, nunc tardius; pro insinuati in corpus veneni vehementia ipsiusque hominis demorsi habitu. Simulatque autem virus sese exerit, miro plerumque angore homines laesi corripiuntur; mox gemitus continui, suspiria, febris doloresque acutissimi superveniunt.

VII.

*Malorum hujusmodi prognosis.*

Verum enim vero quum ex istiusmodi malis, ubi parum occursum est, *aquae timor* (*hydrophobiam* Graeci appellant) nono quasi plerumque die



*usum diuturnum sale condiuntur*, ut pisces, carnes & aliae. Vid. *Fabri*, *Weismanni* & *Castelli* sive *Brunonis* Lexica. Verum a Celso, quem nullus horum auctorum adducit, in verbis his alio sensu adhiberi videtur. Nimirum *pro aqua salsa, salsugine sive muria*, qua pisces & carnes condiri solent. Nam ejusmodi liquores salsi, quia putredini resistunt, eamque & praecavent & tollunt, apte ac utiliter in inflammationibus, gangraena & ambustis adhiberi notum, & alias a nobis dictum est; ergo & nullum dubium eos & in his morsibus prodesse. Res vero ipsas sale conditas, ut haleces, asellos, carnesve &c. vulneribus applicare velle, absonum videtur.

die ſubnaſcatur, (*miſerrimum genus morbi, in quo ſimul aeger & ſiti & aquae metu cruciatur*, ac *velut canis rabioſus furit mordetque*, tandemque inſigniter defatigatus exſpirat (*a*); id ſollicite mox proſpiciendum ſemper eſt, ut, quae canis rabioſi morſu facta ſunt, vulneribus quam feſtinantiſſime ſuccurramus. Simulatque enim hydrophobia ſupervenit, in anguſto ſpes eſt, & nihil plerumque aliud, niſi certiſſima deſperatio, ſupereſt (*b*).

VIII.

*De externa vulnerum hujusmodi curatione.*

Undenam igitur adverſûs malum usque adeo deſperatum petenda ſalutis praeſidia ſunt? Scilicet multis ex vulgo praeſtantiſſimum remedium videtur, hominem vulneratum protinus, imo nec opinantem *in piſcinam* non ante ei praeviſam (*c*), vel & *in fluvium* aliquem aut *ſtagnum projicere*; vel ſaltem membrum laeſum ſub aquis identidem per aliquot dies aliquamdiu demergere; tum ex *rabioſi canis crinibus*, ſi qui forte obtineri poſſunt, ſuper partem laeſam deligare. His enim confectis & aliquoties repetitis, per vim quandam, quam *ſympatheticam* vulgo appellant, tutum eſſe hominem a periculo exiſtimant. Alii cum Celso aegrum tunc demum in piſcinam vel aquam injiciunt, *ubi aquae timor jam adeſt*, eumque interdum deprimunt, *ut vel invitus aqua ſatietur*; hac enim ratione ſimul & ſitim & aquae metum tolli aſſeverant. Contra vero expertiſſimi chirurgicae artis profeſſores tantum non omnes hanc potius quaſi *optimam ac tutiſſimam curandi viam* ingrediendam praecipiunt, ut nempe vulnus, morſu factum, protinus *ſcalpello amplietur*, dehinc ſanguis digitis probe exprimatur, poſtea vel *aqua ſalſa*, vel *aceto & theriaca* probe expurgetur, vel etiam *cucurbitula*, aliquoties rite admota, virus extrahatur (*d*), tandemque ſi pars laeſa id permittit, ut quando ſolum cutis aut pinguedo, aut carnea pars vulnerata eſt, apto ferro candente probe aduratur, uſtoque vulneri ea ſuperimponenda, quae ceteris uſtis ſunt. Atque hanc ipſam *curandi rationem*, tanquam communem, atque *adverſus omnia vulnerum veneno infectorum genera valentem*, vir clariſſimus Aquapendens etiam atque

(*a*) Neque tamen deſunt iſtiusmodi exempla, ubi venenum tale per morſus corpori immiſſum per unum alterumve imo plures annos in eodem delituit, tandem vero praeter omnem ſpem atque exſpectationem ſubito cum teterrimo aegri hominis ululatu, furore, mordendique pruritu erupit. Ceu videre eſt ex iis, quae Websterus, ſcriptor anglus, *in libro de magia* hac de re exempla ſtupenda & notatu digniſſima retulit.

(*b*) Legi de hoc morbo uberius merentur Verdries *in lib. de aequilibr. ment. & corp.* circa finem; it. Marescottus *in lib. de variolis* pag. 57. ubi de *hydrophobia* agit.

(*c*) Hoc Celsi temporibus jam in uſu erat: Lib. V. cap. 27.

(*d*) Notandum, quod, quia omnis fere morſus aliquod virus habet, etiam morſus canis non rabioſi eodem fere modo curandos eſſe.

atque etiam commendavit (*a*). Tametsi in ultimis his casibus solertissime semper dispiciendum prius est, num etiam telum sive laesionis instrumentum veneno inunctum fuisse certo constiterit, vel ex supervenientibus vehementioribus malis subitis colligi recte potuerit. Namque *ubi dubium adhuc est, venenatumne fuerit telum, nec ne*; paulo mitius, id est, sine igne & solum ratione praedicta, tractare hujuscemodi vulnera convenit.

IX.

*Altera curandi ratio.*

Chirurgorum alii in vulneribus venenatis, inprimis vero *canum rabiosorum* aliorumque animalium venenatorum morsu factis, *venas protinus supra partem laesam firmiter deligant, vulnus scalpello ampliatum aqua salsa, vel aceto & theriaca probe expurgant*, adhibita etiam hanc in rem, si vulnus altum est, syringa quadam, tum ut tutum magis a periculo aegrum praestent, *vulnus*, si pars vulnerata id tuto ferre potest, *naviter adurunt:* quum qui ignem experti non sunt, variorum judicio furori ac rabiei nihilominus opportuni & ab aquae timore non satis tuti esse consueverint. Sed si pars laesa ignem ferre nequit, purgatione facta *theriacam vulneri solent applicare*, vel solam, vel aceto mixtam, emplastrumque de ranis cum mercurio aut simile quid super vulnus imponere, atque in sanguineis veteres sanguinem etiam miserunt (*b*).

X.

*Kaempferi methodus in serpentum morsibus.*

Kaempferus sane, vir & in arte salutari & in orientis regionibus, serpentium venenatorum valde feracibus, versatissimus, memoriae prodidit (*c*), *sese vulnera, serpentum, quam maxime pestiferarum, morsu inflicta, felicissime semper curasse, idque sine igne*, quoties membrum supra vulnus deligaverit, ipsum autem vulnus crebro incisum, (vulgo *scarificatum*) expresso prius sanguine, theriaca probe inunxerit, factoque ex ipsa emplastro quodam supra deligaverit, atque eandem simul aegro medicamenti interni sudorem moventis loco exhibuerit, *ita neminem recens vulneratorum desideratum esse, & curationem semper feliciter cessisse.* Quam ipsam medendi viam, utpote simpliciorem & faciliorem, ipso rerum usu comprobatam, minusque ceteris dolorificam aut crudelem, quid obstat, quo minus nos etiam in curationibus ejusmodi chirurgicis ingrediamur?



(*a*) In Operat. Chirurg. pag. 331.
(*b*) Vid. *Celsus* L. 5. cap. 27. n. 2.
(*c*) In Amoenitat. exotic. pag. 581. itemque in Itineribus suis in Chinam & Japan.

XI.

*De aliis quibusdam curandi rationibus.*

Sunt, qui theriacae loco *nucis moſchatae oleum* ſuper vulnus imponunt. Alii *bufonem*, eundemque vel vivum vel ſiccatum atque in aceto mollitum, ad extrahendum ex ejusmodi vulneribus venenum inſigniter proficere contendunt. Rurſus alii *ophitem* ſive ſerpentinum illum lapidem, *pedro del cobra* vulgo vocatum, ſerpentibusque Indicis quibusdam, ut nonnulli perhibent, innatum, miris laudibus extollunt. Hunc enim dicunt, vulneribus ſerpentum aut viperarum morſu factis impoſitum, *quicquid intus in carne veneni deliteſcit*, *extrahere*, *lactique immiſſum protinus deponere* (*a*). Rurſus alii ſequens cataplaſma ſuper vulnus deligandum laudant. ℞. *Cepae ſub cineribus aſſatae* & allii bulbum unum, theriacae fermentique panis valentiſſimi a ℥j. ſinap. ℥β. Quae ſingula infuſo aceto calido in formam cataplaſmatis probe conteruntur, vulnerique ſuperimponuntur.

XII.

*De reliqua vulnerum bujusmodi curatione.*

Elapſo die uno vel altero mel vel unguentum digeſtivum cum admixto ungu. aegyptiaco vel mercurio praecipitato rubro bis quotidie ſuper vulnus deligandum eſt, quo ſcilicet illud per aliquot hebdomades vel per quadraginta circiter dies apertum conſervetur, penitusque a veneno expurgetur. Cavendum enim ſollicite ſemper hic eſt, *ne vulnera iſtiusmodi*, *praeſertim quae uſta non ſunt*, *mature nimis glutinentur*, praecluſumque ſic intus venenum mala graviſſima moveat. Siquidem potiſſima felicis curationis in hoc vulnerum genere pars eſt, plagam, quoad fieri poteſt, diutiſſime apertam conſervare: atque hanc ob cauſſam etiam Celsus his in vulneribus *ea medicamenta*, *quae vehementer exedunt*, commendat.

XIII.

*Curatio interior.*

Enimvero praeter externam curationem illam interna quoque *medicamenta*, eademque & roborantia & *ſudorem moventia*, pro aegri hominis viribus aliisque rebus circumſtantibus, ad expellendum virus crebro ingerenda ſunt. Veterum quidam *poſt rabioſi canis morſum*, Celso quoque autore (*b*), *hominem vulneratum protinus in balneum mittunt*, *eumque ibi*

(*a*) Conferendus hic eſt Kaempferus *in Amoenit. exotic. pag.* 578. *ſeqq.* Quanquam ipſe teſtatur, lapidem hunc nonniſi adverſus *ſerpentium ictus* proficere. Celeberrimus autem Vallisnerius *lib. de generatione pag.* 141. memorat, nec ad curandos quidem viperarum Italicarum morſus ſatis vehementem ipſum deprehendi : ideoque ipſi minime fidendum eſſe.

(*b*) Loco ſaepe citato, n. 2.

*ibi patiuntur desudare, dum vires corporis sinunt, vulnere aperto, quo magis ex eo virus destillet: deinde multo meracoque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium est. Idque cum ita per triduum factum est, tutus esse homo a periculo putatur.* Ceterum etiam haud alienum hic est, subinde *haustulum vini*, itemque cochleare unum vel alterum *boni aceti*, in quo cocta *salvia* fuit, cum admixta *theriacae* portiuncula, v. gr. ʒj. identidem dare, atque inter haec subinde *infusum aqueum calidum scordii* vel *salviae* propinare, aegrumque interdum vel *in balneum* mittere, vel in lecto ad sudorem disponere, idque per complures dies, quo largius desudare virusque emittere queat. Loco theriacae assumi per aliquot dies matutinis horis haud incommode quoque poterit *valerianae radicis* drachma una: cujus, ut percepi, in ejusmodi casibus frequentissimus apud Italos hodie usus est; vel etiam *gentianae* radicis, & quidem ex infuso vel vehiculo calido modo laudato. Sunt, qui pro theriaca vel spiritum aut *sal volatile viperarum*, vel *ex cancro fluviatili* combusto paratum pulverem, Galeni, Boyliique exemplo, ita graviter commendant, ut neminem, venenato vulnere vexatum, istoc pulvere frustra usum fuisse affirment. Neque vero inter recentiores desunt, qui vel *scarabaeum majalem* melle conditum ac tritum, vel triti scarabaei succum inprimis vehementem ad digerendum & expellendum virus esse contendunt. Alii *cordis*, *hepatis*, aut *cerebri* ex *rabiosis canibus lupisve desumti esum* prorsus salutarem proponunt; quae vero varias ob rationes haud suadenda esse existimo. Paraeus *allium* quoque valens admodum hic esse remedium asseverat, si saepius comedatur. Ceterum non ad firmandas solum corporis vires, sed ad supprimendam quoque veneni vim, egregie proficit *vini generosioris usus moderatus* in pastu, itemque succus citri aliorumque blandorum acidorum.

## XIV.

*Curatio adversus viperarum, scorpionum & vesparum ictus.*

Adversus *viperarum*, *ferarumque rabiosarum* quarumcunque ictum eadem curatio commendanda est, quam supra (No. 9. & 10.) descripsimus. *Scorpio* ipse sibi pulcherrimum medicamentum est: quidam enim *contritum super vulnus imponunt*; alii *contritum cum vino bibunt* (*a*), alii *oleum scorpionis* in plagam instillant, eisque haec vulnera optime curari affirmant. *Alii his nihil aliud, quam ex brachio sanguinem miserunt* (*b*). Veteres in istiusmodi casibus *Psyllis* utebantur, id est, hominibus, qui sanguinem ac venenum e vulnere absque noxa ac impune exsugebant (*c*), illud-



(*a*) *Celsus* Lib. 5. cap. 27. n. 5. (*b*) Ibidem.

(*c*) Cujus quidem rei locuples testis Celsus est *Lib. V. cap.* 27. n. 3. ubi ait: *Venenum serpentis —— non gustu, sed in vulnere nocet.* Ergo quisquis exemplum Psylli

illudque rurſus exſpuebant, non neglectis interim medicamentis aliis, tam externis, quam internis, ſupra memoratis. Denique in *apum* aut *veſparum ictibus* curandis longe optimum eſt, vel acetum cum theriaca, vel theriacam cum vini ſpiritu, vel bolum cum aceto ſuper vulnus deligare. Quomodo gangraena, ex *equi morſu* orta, curata ſit, videri poteſt in Obſervat. *Hildani*, Cent. II. Obſerv. 86.

li ſecutus, id vulnus exſuxerit, & ipſe tutus erit, & hominem tutum praeſtabit. Illud interea ante debebit attendere, ne quod in gingivis palatove, aliave parte oris ulcus ſit.

PAR-

# PARTIS PRIMAE LIBER SECUNDUS, DE OSSIUM FRACTURIS.

## CAPUT I.

### *De ossium fracturis universe spectatis.*

I.

*Ossium fracturae quid sint & quomodo fiant.*

F*Racturae* nomine in universum intelligitur omnis solutio continui in osse, sive ea a caussa interna, sive ab externa fuerit inducta; sive etiam haec caussa externa telum fuerit acutum, sive obtusum aut contundens. Quemadmodum vero singulas eas laesiones *ossium vulnera* dicimus, quae per telum sive instrumentum aliquod acutum in ossibus fiunt; sic *ossium fracturas* proprie appellamus eas, quae per instrumentum quodcunque retusum ita inferuntur, ut ipsum os diffractum reperiatur. Itaque ossium fracturae contingere utplurimum solent, quoties violentia quaedam externa partem aliquam corporis, ubi os est, vehementius affligit; hoc est, quoties homines graviter vel labuntur, vel incautius saltant; vel ligno, lapide, ferro aut alio forti telo percutiuntur, vel contunduntur; vel quando ossa per procidentia corpora gravia, cujusmodi tigna & lapides sunt; vel per ejaculatas quoque glandes plumbeas aliquanto vehementius urgentur, vel etiam per tela acuta discinduntur. Quanquam in promtu etiam istiusmodi exempla sunt, ubi *ex interno quodam vitio*, scorbuto scilicet, carie ac lue venerea, usque adeo friabilia fragiliaque facta corporis ossa fuerunt, ut vel ex levissimis etiam caussis, qualis levis saltus vel cursus est, vel inter surgendum etiam, dum cubito vel pede niti voluit aeger, quasi sua sponte diffracta sint (*a*).

*Caussae earum.*

II.

(*a*) *Heyne* de oss. morbis n. 29.

II.

*Quotuplices sint fracturarum species.*

Ac plures quidem constitui hic *fracturarum classes* sive *species* poterunt. Siquidem primo *fractura* omnis vel *simplex* est, dum scilicet praeter ipsum os fractum nihil laesum fuit; vel *mixta* sive *complicata*, dum scilicet praeter ipsam fracturam vulnus aliquod, luxatio, profusio sanguinis, inflammatio, febris, spinarum eminentia, caries, aut gravior etiam contusio sive comminutio ossis simul adsunt; vel ipsum denique os pluribus in locis fractum deprehenditur, vel plura ossa simul franguntur. Praeterea ratione partium fracturae aliae sunt in calvaria, costis, vertebris; aliae in brachiis vel pedibus; aliae in medio osse; aliae circa extrema. Deinde aliae *fracturae transversae* sunt; aliae *obliquae*: utpote in quibus evenire haud raro solet, ut ossium fractorum aculei, spinae sive cuspides carnem & cutem omnem vel penitus perforent, vel juxta positas partes acriter pungant ac vexent, graviaque proin mala, dolores puta, inflammationes, tumores atque spasmos moveat. Tandem ad fracturarum classem *contusiones* pertinent atque *collisiones*; dum scilicet ossa per corporis alicujus gravioris illapsum sive impetum, trabem scilicet vel lapidem majorem, glandem plumbeam, vel igniariam disruptam; molarum denique curruumve rotas in particulas minimas comminuuntur.

III.

*De ossium fissuris.*

Sed annumerari quoque hactenus recensitis ossium fracturis haud inepte poterunt *fissurae*, dum scilicet *ossa*, *qualiter in vitris fere usu venire solet, propter accedentem vim aliquam externam vel transversim vel secundum longitudinem finduntur, sive rimulam quandam agunt.* Quanquam autem chirurgorum plerique de istiusmodi fissuris, cumprimis juxta longitudinem ossium factis, quasi ineptorum hominum figmentis, vel prorsus siluerunt, vel, ubi forte illas commemorarunt, nullam curandi rationem praescripserunt; nemo tamen, quod ego sciam, inter ipsos exstitit, qui fissurarum istiusmodi impossibilitatem invictis rationibus demonstrare potuerit. Siquidem afferre nihil aliud solent ac possunt, nisi quod nulla sibi unquam obtigerit hujusmodi fissurarum observatio. Ego vero quum evidentia prorsus laesionum hujusmodi exempla cum ipsis curandi artificiis apud auctores fide dignos (*a*) atque inprimis apud clarissimum illum Germanum chirurgum, Felicem Wurtzium (*b*), reperio, tantum abest, ut in dubium illas vocare ausim, ut potius subtiliorem ac solertiorem earundem investigationem cum indiciorum à Wurtzio suppeditatorum curiosa observatione, chirurgorum filiis commendatam velim. Qua de re vero inferius plura.

IV.

(*a*) *Heyne* de oss. morb. n. 29.
(*b*) In Chirurg. Part. II. cap. 28.

IV.

*Explorari* autem *ossium fracturae* haud difficulter possunt vel 1) *ipso adspectu;* dum scilicet laesa pars brevior quam sana esse, vel sic etiam comparata deprehenditur, ut vulneratus eadem niti prorsus nequeat: vel 2) *tactu*, dum scilicet praeternaturalem quandam ossis inaequalitatem aut flexilitatem persentiscimus; ubi tamen Chirurgis commendamus, ut tam in exploranda quam restituenda fractura aegrum, si fieri potest, mox in eum locum aut lectum collocent, ubi in ipsa curatione decumbere debet. Vel 3) *auditu*, dum nempe collidentium velut ossium strepitum percipimus, simulatque partem laesam tractamus aut dimovemus. Ceterum 4) fracturam aliquam contigisse, vel inde etiam cognoscimus, sive conjicimus, si quis forte insignem in corpore violentiam extrinsecus illatam expertus fuit. Tametsi 5) neque illud omittendum penitus hic videtur, longe facilius hiberno, quam alio tempore fracturas accidere solere. Denique 6) *in fracturis, potissimum transversis, contingere quoque haud raro consuevit, ut diffractorum ossium partes protinus in sedem pristinam sponte sua restituantur*, nullumque proin vel levem solum fracturae alicujus suspicionem praebeant. Igitur in ejusmodi casibus conjecturis prudentique judicio utique opus est. Quodsi enim aegrotus aliquis, post illatam corpori majorem aliquam violentiam, pedibus aut brachiis percussis vel prorsus non, vel difficulter admodum inniti potest; item si laesa ista corporis pars absque insigni dolore moveri aut contrectari nequit, vero utique simillimum est, fracturam aliquam contigisse. Sed quo minus fallax ipsa illa conjectura sit, sane neutiquam alienum erit, percussam istam corporis partem manibus comprehendere, eademque ab administro quodam hinc inde mota curiose advertere, num quis forsan strepitus, hiatus vel situs inaequalis sese prodat. Quanquam ipsa illa commotio leniter admodum circumspecteque fieri debeat.

*Fracturarum cognitio quomodo instituenda sit.*

V.

*Ossium fissurae* difficulter admodum cognoscuntur; siquidem nec visus, nec tactus, nec auditus, certum aliquod ipsarum indicium praebent. Atque haec ratio videtur, quare Chirurgorum plerique, observante etiam illud Goueio (*a*), decepti a fissuris istis fuerunt. Interim, si fidem habere iis volumus, qui hujus generis fracturas contingere nonnunquam posse, experientia nixi, statuunt; sane neutiquam omnino desunt signa, quibus explorari eaedem possint. Scilicet fissuram aliquam factam in ossibus fuisse, illi proponunt, quoties, post illatam corpori in lapsu vel ictu paulo majorem violentiam, usque adeo graves dolores percipiuntur, ut laesa ista corporis pars nec tuto contrectari,

*Quomodo fissurae cognoscantur.*



(*a*) Vid. Gouey *Chirurgie veritable*, pag. 79.

ctari, nec reliquas partes superiores sustinere valeat: item quoties ipsa magnopere intumescit, & haec mala remediis quibuscunque non cedunt. Praeterea mox inflammationes graviores, suppurationes, fistulas, itemque caries supervenire, fissurasque in aetate provectis quam juvenibus ob ossium fragilitatem ac rigiditatem frequentius contingere, jam jam laudati chirurgi contendunt. Ceterum undenam gravia ista mala proveniant, id sane conjectari haud difficulter poterit, simulatque fissuram istiusmodi naturam paulo curatius consideraverimus. Namque abesse vix potest, quin haerens in ossium sinibus vel fissuris cruor vel sanies putrescat, tandemque & medullam, partes vicinas & ipsum os fissum arrodat, atque sic praedicta mala producat.

## VI.

*De fracturarum malis accidentibus*

Ad *accidentia fracturarum mala* quod attinet, mirum quanta varia eadem esse consueverunt. 1) Pro ipsius partis diffractae, partiumque juxta positarum indole; item 2) pro fracturarum discrimine: siquidem fracturae obliquae, & eae, in quibus juxta positae partes ab ossium fragmentis quasi aculeis punguntur, longe graviores & periculosiores sunt fracturis transversis. Fissurae autem, prouti ex jam dictis liquet, ita plerumque graves sunt, quam quae vel maxime. Sed aestimari quoque porro 3) fracturarum incommoda possunt ex ipsarum partium, in quas diffractum os fuit, numero; nec non 4) pro fracturae in ossibus loco vel medio vel exteriori. Atque praecipua quidem fracturarum incommoda in eo potissimum consistunt, ut aegrotus membro diffracto neque niti neque uti valeat; ossis autem pars inferior a musculis contrahatur, ipsumque proin membrum ab altera parte brevius, contortum ac deforme appareat. Praeterquam quod periostium, & venae vel arteriae in medulla non sine gravi fistularum vel cariei periculo disrumpantur. Et vero quoties per ossium diffractorum festucas vel cuspides nervi quidam vexantur vel compunguntur, dolores utplurimum vehementes, convulsiones item ac inflammationes una cum febribus suboriuntur. Si quae forte venae vel arteriolae comprimuntur, sanguinis cursus haud leviter impeditur: adeoque mirum non est, si dolores, inflammationes, suppurationes atque gangraena, imo vero ipsa mors insequuntur. Quodsi autem nervus aliquis comprimitur; sensus plerumque illius partis amittitur, ad quam nervus ille transit, fereque semper tabes insequitur. Quin evenire quoque haud raro hic solet, ut sub ipsam fracturae glutinationem materia quaedam ossea, quam *callum* chirurgi dicunt, ex copiosiori ossium succo juxta fracturam excrescat, ipsumque adeo membrum insigniter deformet. Ceterum ubi fractura cum vulnere conjuncta simul est, sane propter laesas in eodem venas vel arterias grandiores abesse vix potest, quin gravior aliqua simul adsit sanguinis profusio.

VII.

VII.

In praedicendis fracturarum eventibus magna utique chirurgis opus est circumspectione. Neque enim promta, facilis aut certa statim promittenda curatio est, ne, si ars victa malis fortuitis fuit, chirurgus aut fefellisse aut ignorasse videatur. Nescio enim, qui fiat, ut, qui rerum chirurgicarum imperitiores sunt, ossium fracturas in levissimis propemodum curatuque facillimis corporis humani noxis numerare soleant: quum tamen impossibile nonnunquam sit membrum aliquod fractum pristinae integritati atque elegantiae restituere, quantumvis etiam peritus atque excellens chirurgus accesserit. Igitur quando nunc leviores nunc graviores ossium fracturae sunt, prudentioris sane chirurgi est, praedictiones suas ita semper instituere, ut non fractae solum, sed juxta positarum quoque partium indoli, loco ossis fracti, malis supervenientibus, hominis item aegri temperamento sive habitui, aetati, rebus denique circumstantibus aliis quam maxime respondeant. Ubi tamen cavendum etiam atque etiam est, ne nimis facilem ac promtum in promittenda sanitate chirurgus sese praestet; ne scilicet malum aliquod inopinatum vel ex aegri quoque hominis culpa profectum ipsius negligentiae vel imprudentiae tribuatur.

*De fracturarum prognosi generatim.*

VIII.

Ceterum peculiares quaedam commendandae hic chirurgis observationes sunt. 1) *Scilicet fracturae simplices ac recentes longe facilius curantur quam istae, quae cum vulneribus externis, luxatione, magna contusione, sanguinis profusione, carie, aliisque id genus malis gravibus conjunctae reperiuntur.* 2) Fracturae *pro diffracti ossis discrimine* nunc citius ac promtius, nunc tardius ac difficilius curantur. Sic enim ossa tenuiora, qualia claviculae & costae sunt, inter diem vigesimum plerumque curantur; radius inter diem trigesimum; crus aut tibia, nec non humeri os triginta vel & quinquaginta dies ad curationem postulant. Denique os femoris vix ante quinquagesimum vel septuagesimum diem sanescit. Tametsi nec illud omittendum hic est, 3) *in hominibus sanis ac junioribus* longe facilius ac citius, quam in aegris aut malo corporis habitu praeditis, aut aetate grandioribus ossa diffracta coalescere.

*De fracturarum prognosi speciatim.*

IX.

*Ubi vel nihil vel parum admodum ex nativa sede sua dimotum os fractum deprehenditur*, longe profecto commodius reponi illud ipsum potest, quam ubi partes diffractae prorsus & multum a se invicem divulsae sunt. Sic *longe quoque promtius fracturae transversae curantur quam obliquae. Similiter longe magis periculosae sunt istae fracturae, quae prope juncturas inferuntur*, quam quae in mediis ossibus fiunt. Namque in istis non juncturae solum haud raro simul laeduntur, ut articulus rigidus evadat; sed liga-

menta quoque ac tendines ſemper fere una colliduntur, contunduntur, ac disrumpuntur, unde vehementes dolores, inflammationes, convulſiones, atque id genus alia incommoda, imo vero ipſa quandoque mors enaſcuntur.

X.

*Quodſi forte bina oſſa in uno eodemque corporis membro diffracta aut diſſecta* ſunt, difficilior utique curatio eſt, quam ſi unicum modo os fractum fuit. Similiter ſicubi *os aliquod in plura fragmenta ſive majora ſive minora disjectum* aut colliſum fuit, abeſſe profecto vix ac ne vix quidem poteſt, quin facile gangraena & ſphacelus ſuperveniant, vel ſaltem curatio difficulter admodum tardeque procedat; ipſum autem membrum diffractum inaequabile poſt curationem fiat. Ut adeo prudentis chirurgi ſit, hujuscemodi noxas imminentes vel ipſis aegrotis vel pro re nata aegrotorum cognatis in tempore indicare.

XI.

*Ubi fracta oſſa protinus repoſita* fuerunt, promtior & commodior curatio eſſe ſolet, quam ubi tardius eadem reponuntur. Igitur ſi tardius ad curandas fracturas chirurgus advocatur, non niſi tardiorem ipſe difficilioremque promittere poterit & repoſitionem & curationem.

XII.

*Quoties juxta fracturam partes nobiliores poſitae ſunt*, ſane periculoſae admodum, quin imo ſaepius lethales iſtiusmodi fracturae ſint, neceſſe eſt. Cujus generis ſunt fracturae cranii, propter cerebrum, quod juxta eſt; vertebrarum, propter medullam, quae in ſpina eſt; coſtarum & oſſis pectoris ſive ſterni, itemque oſſis ilei & pubis propter ſubjacentia in pectore atque abdomine viſcera; denique etiam eae oſſium fracturae periculoſae admodum ſunt, quibus venae vel arteriae grandiores annexae reperiuntur. Atque id quidem vel maxime tunc, ubi oſſium cuſpides ſive partes fractae venam vel arteriam grandiorem vehementer urgent, quin imo perrumpunt. Namque hic fieri aliter vix poteſt ac ſolet, quam ut graviſſimae, quin imo, prout in humero femoreque perpetuum ferme eſt, lethales prorſus ſanguinis profuſiones ſuboriantur.

XIII.

*Si oſſium fragmenta ſic a ſe invicem recedunt, ut ipſam carnem atque cutem perrumpant*, tantum plerumque abeſt, ut in ſedibus ſuis priſtinis reponi, propter muſculos, nervos, venas atque arterias interjacentes queant, ut potius graviſſima mala ſupervenientia felicem curationem impediant; ipſumque proinde membrum, humerum inprimis, crus ac femur deforment ac debilitent, vel prorſus etiam corrumpant, ita ut ſaepe amputandum ſit.

XIV.

Ut in reliquis morbis omnibus, ſic in oſſium quoque fracturis curandis

dis *commodissima tempestas est*, *quae quam maxime serena est ac temperata*, id est, neque nimis calida, neque nimis etiam frigida. Similiter in pueris ac junioribus longe felicius quam in senibus ossium fracturae sanantur. Si quae autem *feminae gravidae* fracturam aliquam accipiunt, plerumque non succedit curatio, donec scilicet foetum in lucem exposuerunt.

XV.

*Quodsi forte in plura fragmenta diffissum os* fuit, inflammationes, suppurationes aut fistulae utplurimum insequuntur, quae curari ante haud possunt, quam fragmenta soluta aut libera fuerint ejecta. Si quae autem *fracturae a caussis internis subortae* fuerunt, ubi saepe caries ossis subest, longe plerumque difficilius, quam quae ab externa quadam violentia proveniunt, curantur, quin & prorsus quandoque insanabiles reperiuntur; nisi scilicet conjunctis iisdem morbus, caries nimirum, & qui hunc produxit, scorbuticus nempe, venereus vel hydropicus probe antea curatus, atque ita aegri corporis habitus penitus emendatus fuerit.

XVI.

*Quoties per glandem ferream vel majorem plumbeam, paulo majus aliquod ossis fragmentum exscinditur*, satius profecto videtur, alteram eandemque exteriorem membri collisi partem, quia glutinari cum altera neutiquam & vix atque ne vix quidem potest, protinus abscindere, quam aegrum per inanem & longinquam curationem debilitatum ipsius mortis periculo exponere (*a*). Quoties autem in ejusmodi casibus aliquanto minor ossis pars derasa fuit, glutinari quidem fragmenta, sed ita tamen utplurimum solent, ut membrum brevius, aeger autem, si in pede laesio est, claudus evadat.

XVII.

Si quid forte cruoris per *fissuras* illapsum in interiorem ossis sinum fuit, usque adeo gravia plerumque mala, caries nimirum sive spina ventosa, fistulae insanabiles, tabes ac sphacelus, insequuntur, ut vel amputandum membrum sit, vel homini decumbenti moriendum. Tametsi idem quoque usu venire tum solet, quoties in fracturis quibuscunque aliis cruor medullam corrumpit.

XVIII.

Ceterum quae *in pedibus* contingunt *fracturae* longe profecto pejores atque incommodiores illis sunt, quae in brachiis fiunt. Quemadmodum enim brachiorum vitia facilius conteguntur; sic e contrario illa, quae in pedibus sunt, longe plerumque magis conspicua, praesertim in viris, esse consueverunt. Neque enim claudicatio solum, sed mira quo-



(*a*) Horstius equidem *in Observ. med. Part. II. Lib. IV. Obs. X.* refert, hominem quendam post ablatum ex osse pedis fragmentum aliquod tres digitos transversos amplum, ita feliciter curatum fuisse, ut ne claudus quidem factus sit. Sed si historia vera est, rara profecto istiusmodi exempla sunt.

que pedis deformitas ex crurum praesertim fracturis, enascuntur. Ut proin maxima ad ejusmodi fracturas felicius curandas sollicitudine opus esse videatur.

## *De fracturarum curatione.*

### XIX.

*De curatione.*

In curandis ossium fracturis id inprimis propositum chirurgus sibi habeat, ut fractum os rursus glutinetur. Quod ipsum quo felicius fieri queat, tria praesertim prospicienda videntur. Scilicet 1) ut *diffractum os in situm naturalem restituatur*; id quod fieri solet cum extendendo, tum reponendo. Dehinc 2) ut ita repositum os non deligationis solum, sed quietis etiam beneficio *in ipso situ conservetur.* Denique 3) ut malis, quae haud raro superveniunt, vel occurratur vel succurratur. Quae quidem singula tum demum feliciter praestare chirurgus poterit, si ex anatomicorum doctrinis accuratissime didicerit, tum 1) quomodo ipsa ossa comparata sint; unum, an plura in hoc vel isto membro delitescant; crassa, an tenuia; robusta, an spongiosa; aequalia, an inaequalia; unum, an plura simul fracta sint: tum 2) quinam musculi juxta sint; quam posituram quamque virtutem ipsi habeant: tum denique 3) grandioresne nervi, venae atque arteriae juxta sint. Namque haec penitus perspecta habere, ad feliciorem fracturarum curationem haud sane parum interest.

### XX.

*De extensione.*

*Quoties ossa fracta in sedibus suis remanserunt*, sane ad promovendam fragmentorum glutinationem non tam repositione vel extensione, quam potius apta deligatione opus est. Quoties autem a se invicem fragmenta recesserunt, extensione quadam utique opus est: quae ipsa tamen fragmentorum distorsioni nunquam non attemperanda est. Quo enim longius a se invicem dimota ossium fragmenta, quoque magis brevia, propter musculorum contractionem, ipsa membra reperiuntur, hoc magis quoque vehemens ad reponendum os necessaria videtur extensio. Sed ne quid tamen ipsa violentia mali aegro inferatur, quam mitissime fieri potest, singula debent confici.

### XXI.

*Extensio quo modo fieri debeat.*

*Extendi autem membra diffracta* hoc fere modo possunt ac debent. Scilicet 1) continendus firmiter aegrotus est, ne extendenti cedere queat. Positura corporis ad extensionem accommodata pro rebus circumstantibus varia est. Interdum enim sessio vel in sella, vel in solo; interdum autem in lecto, vel mensa aut tabula cubatio commodior deprehenditur. Deinde 2) membrum diffractum cum supra tum infra fracturam a ministro comprehendendum manibus est. Denique 3) exterior membri hujus pars ab illo ministro, qui inferiorem partem com-

pre-

prehendit, quantum ad reponenda oſſis fragmenta ſufficit, fortiter attrahenda eſt. At ſi nudae manus ad peragendam extenſionem parum ſunt, funis vel mantile applicandum, manibusque apprehendendum eſt, ut ſic majori vi trahi queat: & ſi unius hominis vires ad hunc ſcopum obtinendum haud ſufficiunt, bini vel plures adhibeantur neceſſe eſt. Interim cavendum ſimul magnopere hic eſt, ne nimis violenter ac ruditer, ſed quam mitiſſime lentiſſimeque extenſio illa inſtituatur: ne ſcilicet aegrotus nimiis doloribus praeter neceſſitatem discrucietur.

XXII.

*Priſcorum circa extenſionem artificia.*

Antiquiores medici, quoties, quod tamen rarum valde eſt, nec manus, nec funes, nec mantilia, ad extenſionem ſufficere exiſtimabant, varia in promtu habebant inſtrumenta mechanica, quorum ſubſidio membra diffracta in ſedem priſtinam reſtituere ſatagebant. Spectant huc *trochleae* variae cum funibus, *ſcamnum Hippocratis*, atque plura inſtrumenta id genus alia, a chirurgorum principibus adinventa, paſſimque ab Oribasio, Paraeo, Andrea a Cruce, Sculteto aliisque delineata. Verum enim vero, ſi accuratiores chirurgorum recentiorum auctoritatem atque obſervationes ſequi voluerimus, non inaequabilis ſolum iſtiusmodi machinarum attractio, ſed parum commoda quoque applicatio earum videtur; praeterquam, quod eaedem in bello aliisve in locis non ſemper praeſto eſſe queant. Ut proinde mirum haud ſit, machinas ejusmodi vel nunquam, vel ſaltem rarius hodie apud chirurgos adhiberi: atque id magis etiam ideo, quia in ipſis manibus, funibus atque mantilibus ad extendenda membra ſatis plerumque auxilii eſſe deprehenditur.

XXIII.

*Quid factu opus ſit, ſi tumor atque inflammatio ſupervenit.*

Ceterum peculiaris quaedam circa membrorum fractorum extenſionem obſervatio reſtat; nempe haec: Si qua forte paulo tardius, id eſt, tum demum ad fracturas curandas chirurgus accedit, ubi *tumores* jam tum atque *inflammationes graviores* ſupervenerunt, tutiſſimum ſane eſt, extenſionem tantisper differre, donec ſuccurſum iſtis malis fuerit. Neque enim ſine accutiſſimis doloribus, convulſionibus, ſphacelique periculo contrectari, comprimi atque extendi usque adeo graviter afflictae partes ſolent. Quodſi autem aliquanto mitiora adhuc iſta mala fuerint, ſatius omnino pro avertenda graviori inflammatione videtur, quam primum extenſionem illam ſuſcipere.

XXIV.

*Quomodo leniri inflammatio debeat.*

Enimvero ſi graviores inflammationes jam adſunt, quae extenſionem impediunt, hoc inprimis ſibi datum chirurgus exiſtimet eſſe, ut *in lenienda inflammatione* quam diligentiſſime elaboret. Leniri autem inflammationes eadem prorſus ratione debent, qua digerendas eſſe contuſiones ſupra propoſuimus. (*Cap. XV. Lib. I. No.* 10. *ſeqq.*) Scilicet ſangui-

guinis miſſione, alvi ductione, potu aqueo, ac ſorbitionibus, medicamentis item internis, inflammationi contrariis, fomentisque reſolventibus calide ſaepius applicatis. Quibus diligenter adhibitis remitti ſenſim ſenſimque inflammationes ſolent; ut poſt 24. horarum fere ſpatium elapſum ſuſcipi utplurimum membri extenſio queat. Tametſi fomentis ſupra deſcriptis ſubſtitui haud incommode ſequens illud etiam poſſit, magnae hic virtutis:

℞. Herbae ſcordii Mij. vel iij.
∇ae ſimplicis ℔j.
+ vini ℥vj.

Quae ſimul per horae quadrantem probe decoqui, admixtisque ſalis culinaris unc. j. & nitri ℥ß. identidem cum linamentis calida ſupra fractum membrum deligari debent. Ubi forte paulo vehementior inflammatio ſubeſt, ut altero die oſſa fracta nondum componi poſſint, hactenus recenſita medicamenta tantisper repetenda & continuanda, donec malum omne ſublatum fuerit.

XXV.

*De fragmentis, quae oſſium repoſitionem impediunt.*

*Evenire nonnunquam ſolet, ut difficulter reponi oſſa diffracta, propter aculeos ſive fragmenta*, partes juxta ſitas irritantia ac pungentia, queant. Igitur eximenda provide ſunt iſtiusmodi fragmenta, ſi omnino ſoluta ſunt, atque, ubi forte cum perioſtio adhuc cohaerent, forfice reſcindenda. Neque enim facile cum reliqua oſſis parte ipſa glutinantur, ſed curationem potius impediunt. Quodſi autem paulo firmius reliquis partibus eadem adhaereſcunt, neque fractorum oſſium reſtitutioni magnopere officiunt, longe optimum erit oſſa in ſedibus ſuis ante omnia reponere, deligatisque ſolertiſſime laeſis partibus fragmenta iſta tantisper intus relinquere, donec vel per ſuppurationem quaſi reſoluta commodius ac ſine vehementioribus aegrorum doloribus extrahi valeant, vel cum majori parte denuo concreſcant. Denique ubi cum reliqua eademque praecipua oſſium parte fragmenta iſta firmius adhuc connexa ſunt, tantum abeſt, ut violenter inde extrahi debeant, ut potius in ſedem priſtinam, quoad licet, accuratiſſime reſtituenda ſint. Siquidem tum glutinari eadem haud raro cum oſſibus reliquis conſueverunt. Quodſi vero hoc non faciant, ea, qua optime fieri poteſt, via tandem eximenda.

XXVI.

*De fragmentis e corpore prominentibus.*

Quando aculei ſive fragmenta ita longe prominent, ut reponendis oſſibus impedimento ſint; conſiderandum ſolerter eſt, num forte rurſus reliquo oſſi adunari queant, id quod inde cognoſcimus, quando non nimis ab oſſe majori receſſerint, nec multa caro interjecta ſit. Ubi vero nec reſtitui nec oſſibus reliquis adglutinari eadem poſſunt, vel forci-

forcipis acuminatae pauloque firmioris subsidio (*Tab. VIII. fig.* 1.) decerpi, vel, ubi firmiora crassioraque sunt, subtilioris serrae (*Tab. VII. fig.* 9.) adminiculo rescindi, quousque necessitas exigit, debent. Quibus confectis, proximum est, ut de fractorum ossium extensione ac restitutione cogitemus: quia his non ablatis restitutio & glutinatio saepe impossibilis.

XXVII.

*De fragmentis, sub cute adhuc delitescentibus.*

*Quodsi fragmenta illa sub cute adhuc delitescunt*, neque proin manibus apprehendi possunt, tentandum utique prius est, num manibus in locum naturalem restitui ea possint. Nisi enim reponi sic possunt, incidenda protinus ipsa cutis est, frustaque ejicienda.

XXVIII.

*De extensione.*

Ad *diffractorum ossium extensionem* quod attinet, fieri eadem optime, ut supra jam (*No.* 21.) diximus, solet, si scilicet chirurgus extensam a ministris partem manibus complectitur, tantisperque nunc extrorsum, nunc introrsum; nunc sursum, nunc deorsum, pro re nata vel comprimit vel pellit, vel leniter etiam huc atque illuc intorquet, donec scilicet fragmenta singula in pristinis suis nativisque sedibus reposita compareant.

XXIX.

*Quomodo cognoscatur, num fragmenta sint reposita.*

Esse vero utique in sedibus suis pristinis *reposita ossium fragmenta*, id quidem vel inde inprimis *cognoscitur*, si scilicet dolores vel sublati vel saltem valde imminuti, membra vero diffracta ejusdem rursus & figurae & longitudinis cum integris fuerint. Quae ipsa indicia si absunt, nondum satis reposita ossium frusta esse, non sine ratione conjicimus; ideoque extensionem ipsam, eadem prorsus ratione, tantisper continuamus, dum os penitus restitutum animadvertimus.

XXX.

*Cavendum, ne ossa reposita denuo removeantur.*

Ossium fragmentis ita jam repositis, proximum est, ut eadem *in hoc ipso situ suo quam diligentissime conserventur*, atque ita quam aptissime rursus glutinentur.

XXXI.

*Quomodo fracturae deligandae sint.*

Quod ipsum quo felicius fieri queat, bina potissimum respicienda sunt: nempe 1) ut apta instituatur deligatio; itemque 2) ut membrum fractum in aptum situm reponatur. Ad deligationis apparatum *fasciae* pertinent, *splenia* item atque *ferulae*, eaedemque vel ex charta crassiori, vel ex ligno, vel etiam, si visum ita chirurgo fuerit, ex tenui cupro videlicet, orichalco, ferro, stanno vel plumbo constructae (*Tab. VIII. fig.* 7.) ex quibus tamen eae, quae ex ligno vel charta fiunt, commodissimae mihi videntur (*a*). Ipsa vero deligandi ratio haec est:



(*a*) *Petitus* quidem, clarus Chirurg. Paris. in libr. de fractur. *ferulas* rejicit, atque splenia earum vices abunde supplere posse existimat; quae vero mihi non ubique sufficere videntur.

Nempe fascia primo loco circa fractum membrum deligatur; tum splenia cum ferulis superimponuntur, firmiterque vel funiculorum vel fasciae adminiculo constringuntur. In quibusdam casibus canales etiam seu involucra ex charta crassa, ligno, metallove constructa; (*Tab. IX. fig. 9.*) quin alia quoque instrumenta necessaria esse consueverunt. Quorum peculiares quidem species brachiis, pedibus aliisque partibus applicandas infra recensebimus, ubi speciatim de fracturis tractabimus. Atque ex his simul illud apparebit, alias in simplicibus, alias in compositis fracturis usurpari debere fascias. Interim omnis hic instrumentorum apparatus non nisi eo spectat, ut nimirum ossa reposita tuto conquiescere meliusque concrescere queant. Adeoque mirum non est, parum plerumque feliciter eas curari fracturas, quibus, vel chirurgi, vel ipsius etiam aegroti culpa, vel apta deligatio, vel quies defuit.

XXXII.

*Quid de emplastris habendum.*

Etiamsi vero nostrorum chirurgorum adhuc plerique, pro firmiori scilicet fragmentorum constrictione, *emplastrum* semper ante imponunt, quam fasciis membrum diffractum deligant; recentiores tamen iique praestantiores chirurgi emplastra quasi penitus supervacua imo saepe prorsus noxia hic rejiciunt. Praeterquam enim quod ipsa sine fasciis nihil efficiant, fasciae vero accuratius applicatae satis jam per se membrum diffractum contineant; id sane incommodi adjunctum solet esse emplastris, ut invisibilia cutis foramina obstruant, proindeque tumores, inflammationes, pruriginesque vehementissimas moveant. Ego vero, ut ne quid forte hic dissimulem, tantum abest, ut modo laudatorum chirurgorum sententiis repugnem, sed eis potius accedam, fracturasque tantum non omnes sine emplastris felicissime curari posse longo usu convictus penitus credam. Si qui tamen nihilominus emplastris uti voluerint, his ego auctor sim, ne nimis longa in deligationibus suis emplastra adhibeant. Neque enim membrum integrum ipsis involvendum, sed ita potius contegendum est, ut ad digiti vel pollicis amplitudinem nudum relinquatur: ne scilicet, si tumores insequuntur, sanguinis cursus impediatur, atque ita gangraena & sphacelus excitetur.

XXXIII.

*De deligatione.*

Ante vero, quam de fracturis speciatim disseramus, exponenda adhuc nonnulla breviter de deligationis apparatu hic videntur esse, quo plenius intelligi inferius proponenda queant. Atque ad *fascias* quidem quod attinet, sane quum palmarium curationis praesidium in iisdem situm videatur, id inprimis prospiciendum est, ut praeter generales proprietates non justae solum longitudinis atque amplitudinis, sed ipsi quoque membrorum fractorum positurae diligenter ipsae adaptatae sint. In fracturis, quae sine vulnere sunt, binae semper adhiberi fasciae unius capitis, atque ita quidem debent, ut utraque circa partem laesam incipiat; altera post tres

cir-

circuitiones ascendente, contrariis vero ductibus descendente, denuoque ascendente altera.

XXXIV.

*Fascia neque nimis arcta esse debet, neque nimis laxa.*

Observandum hic est, *fascias*, *quo vehementius constringuntur, hoc firmius quoque laesam partem & fragmenta in situ suo naturali continere.* Interim quia fasciae nimis constrictae, sanguinis circuitu impedito, tumores, inflammationes atque cancrum (gangraenam) excitant; contra vero nimis laxae facilius sese una cum fragmentis remittunt; media utique incedendum hic via est, prospiciendumque, ut mediocriter fasciae adstringantur. Cujus quidem mediocritatis optimum indicium hoc est, si scilicet *deligati membri pars extrema post aliquod temporis intervallum a deligatione leviter intumuit.* Quodsi enim vehementius eadem intumuit, nimium quantum adstricta esse deligatio cognoscitur. Si nihil intumuit, laxam nimis fasciam esse intelligimus. Itaque hic leviter adstringendae, ibi leviter resolvendae fasciae sunt.

XXXV.

*De spleniis atque ferulis.*

*Splenia* itemque *ferulae* pro ipsius fracti membri magnitudine confici semper debent, atque, ubi membrum inaequale est, ut in suris, ita complicari splenia debent, sicut *Tab. IX. fig.* 13. indicat, ut tenuiorem partem expleant. Siquidem tum longe commodius ac firmius applicari ferulae possunt. Ferulae ternis semper firmandae funiculis sunt, atque ita quidem, ut media pars primo semper loco, exteriores autem partes deinceps deligentur.

XXXVI.

*Quomodo collocari membra fracta debeant.*

Equidem in brachiis si fracturae sunt, longe optimum videtur, brachium rite deligatum in fascia magna collum circumcingente, Galli *Escharpe* dicunt, suspendere. In pedibus autem si fracturae sunt, tum isti vel stramineis lectulis, (*Tab. IX. fig.* 5.) quos Galli *Fanons* appellant, vel canalibus, (*Tab. IX. fig.* 9.) imponuntur, substratis pulvinari atque assere levigato, ab extremo pede ad femur usque extenso, pro commodiori videlicet pedis positura; ceu luculentius apparebit ex iis, quae infra de fasciis exposituri sumus. Atque istae quidem machinae itidem terniis quaternisve funiculis circa pedem deligantur firmanturque, ut nimirum hic quasi penitus immobilis conquiescat. Sunt in chirurgis nonnulli, qui *pulvinari* quodam hanc in rem utuntur, quod subter pedem ac fasciam firmiter deligant; ceu videre est apud Solingium (a). Alii canales quosdam ligneos adhibent, quales praeter modo laudatum Solingium Scultetus descripsit. Interim chirurgorum recentiorum plerique fere omnes iidemque praestantiores lectulis ita dictis stramineis inprimis utuntur: siquidem hoc instrumenti genus non



(a) Vid. *Edit. Amstelodam. Ann.* 1698. *Tab.* 15. *fig.* 9.

continendis solum ossibus fractis aptissimum, sed paratu quoque longe facillimum deprehenditur. Adhiberi simul hic solet quaedam quasi *solea*, ex ligno chartave crassiori confecta, (*fig.* 6.) cujus adminiculo non plantae solum, sed ipsi quoque pedes contineri firmius possint. Quae ipsa tamen ut ne forte pedum plantis molesta sit, peculiari quodam splenio molliori (*fig.* 7.) probe contegenda, perque funiculos (*aaa. fig.* 6.) lectulo stramineo adliganda est. Dehinc inferiori splenii hujus parti *annulus* quidam lineus funiculisque (*bb. fig.* 8.) instructus assuitur; pro calce scilicet libere sustentanda, ne, prout fieri haud raro solet, longinquior incubatio inflammationes, dolores, quin & graviora mala excitet. Ceterum non nullius quoque usus hic esse consuevit fascia binis capitibus instructa. Huic enim imponi calx, junctisque per suturam fasciae capitibus firmiter contineri potest. Sed ne qua forte tendo Achillis vehementius comprimatur, acutissimique proin dolores moveantur, sic condenda fasciarum capita sunt, ut alterum sub interno, alterum sub externo malleolo ponatur. Supra pedem arcus aliquis, ex dolii circulo (*a*), tympano vel modio paratus, constituitur, (*vid. Tab. IX. fig.* 10.) sic enim ipse non a stragulis solum non premitur, sed commodius quoque mantilibus panniculisque lineis aliis ejusmodi calefactis contegi potest atque foveri.

XXXVII.

*Quomodo aegrotus tractari debeat.*

Incubare autem in dorsum aegrotus debet, capite pedeque fracto mediocriter erectis, ne scilicet corpus facile descendat. Funiculus supra, vel in ipso lectuli tecto, vel in tigno firmandus est, quo apprehenso commodius semet ipsum erigere, si opus est, decumbens queat. Si qua autem *nimio sanguine aegrotus premitur*, protinus per venas ipsi detrahitur, ne scilicet graviora mala superveniant. Et vero Chirurgorum inprimis est, principio decumbentem quam saepissime visitare, curiosissimeque semper circumspicere, satisne firma atque apta deligatio adhuc sit, nec ne. Si quid enim turbatum reperitur, illud protinus reficiendum est atque reponendum. Si nimis constricta fascia videtur, relaxanda; si laxa nimis, firmius ipsa constringenda est. Denique ad *victus rationem* quod attinet, eadem prorsus observanda hic sunt, quae superius in doctrina de vulneribus proposuimus cap. 1. §. 43. & seqq.

XXXVIII.

*Quandonam deligatio innovanda sit.*

*Deligatio prima* nunc citius, nunc tardius, pro re nata, proque malis forte accidentibus, resolvitur. Namque ubi deligatio satis firma esse nihilque mali supervenisse animadvertitur, deligatio prima vix ante quintum vel octavum diem solvitur. Ubi vero inflammationes, tumores, dolores ac pruritus vehementiores suboriuntur, vel & ipsa deligatio

(*a*) Scultetus *Tab. LVI.* Solingius *Tab. XV.*

tio nimis aut constricta aut laxa invenitur, ceu fieri haud raro solet, tum protinus ipsa demi atque cum alia commutari debet. *In deligatione altera solvenda tertiaque applicanda* idem prorsus ac in prima observandum est. Quanquam haud incommodum videtur, in deligatione tertia, nisi tumores adfuerint, paulo arctius fasciam constringere, atque ista ratione praecavere, ne quis forte *callus deformior* generetur, ossaque fracta tanto melius concrescant.

XXXIX.

*De fissurarum curatione.*

Si quis autem casus aliquis obtigerit, ubi superius (No. 3. & 5.) memorata signa *fissuram aliquam significant*, sane longe optimum visum Felici Wurtzio (*a*) fuit, super partem afflictam atque tumentem *emplastrum* suum ad fracturas, ac deinde ferulas in aliis fracturis adhiberi solitas (*b*) superimponere, aegrotumque hominem, ut per aliquot dies strenue conquiescat jubere; ita tumorem brevi dissolutum iri. Ubi tumor aliquanto grandior atque mollior adsit, humorem aliquem intus collectum, laesumque corporis membrum incisioni opportunum esse observavit. Igitur facta incisione ejici humores istos corruptos debere, turundamque unguento suo fusco illitam in vulnus immitti, supra datis, ut in fracturis cum vulnere conjunctis solemne est, fasciis. Contra vero unguenta, cataplasmata, fomenta atque balnea, si quidem Wurtzium audimus, nihil quicquam ad hoc malum tollendum efficiunt; quin potius illud in deterius convertunt. Etenim collecta intus materia putrida partes subjectas & potissimum ossa sensim arrodit, cariem malaque gravissima concitat. Quae tametsi arthritidi sive catarrhis utplurimum tribuantur, saepius tamen ab istiusmodi ossium fissuris eos provenire docet. Si qui sint, qui plura hanc in rem disputata legere cupiunt, his ego auctor sim, ut saepius laudatum Wurtzium consulant *Part. II. Cap.* 28. *pag.* 381. *edit. Basil. Ann.* 1687. Fissuras recentiores vel solis fasciis curari posse, Goueius statuit (*c*).

(*a*) In Chirurg. sua, pag. mihi 382.

(*b*) Emplastrum illud ita paratur: ℞. Resinae purioris candidaeque libras duas, terebinthinaeque vulgaris semilibram, leni igne una liquefiant, injectoque dein radicis ulmariae pulveris tenuioris unc. IV. tantisper bene subigantur, donec modice frigeant. Sic enim confectum emplastrum est. Quod ubi linamentis vel corio inducere voluerimus, aqua fervida prius infundenda est; ita hoc facile fieri potest. Ceterum mirae admodum emplastro huic virtutes ab auctore tribuuntur pag. 320.

(*c*) *Veritable Chirurgie*, pag. 86.

# CAPUT II.

## *De fracturarum accidentibus, sive symptomatibus.*

I.

*Si adjunctum fracturae vulnus est.*

SI *quod forte adjunctum fracturis vulnus est*, illud ipsum, repositis prius ossium fragmentis, eodem fere modo tractatur, quo vulnera quaecunque tractari debere supra declaravimus. Scilicet primum est, ut vel vino calido, vel vini spiritu, vel aqua salsa vulnus expurgetur; proximum, ut linamentis carptisque iisdemque siccis, pro sistendo sanguine, illud impleatur; tertium, ut digestivo unguento foveatur; ultimum, ut balsamo vulnerario tantisper illud inungatur, dum penitus glutinatum sit (*a*). At vero, quia in fracturis, pro expurgando vulnere, quotidie resolvi deligatio, ipsum autem membrum dimoveri haudquaquam debet; sane quo longiores fasciae sunt, hoc magis etiam in deligandis hujusmodi fracturis alienae reperiuntur esse; praesertim si in femore vel tibia fracturae fuerint. Quum enim in circumducendis fasciis illis fieri aliter nequeat, quam ut pedes eleventur, periculum profecto est, ne ossa fracta iterumque conjuncta in situ suo nativo iterum turbentur, parumque eleganter glutinentur. Itaque mirum non est, chirurgos praestantissimos his in fracturis penitus ab ejusmodi fasciis longioribus abstinere, harundemque loco *fascias octodecim* capitum sive quaedam quasi fasciarum volumina (*Tab. IX. fig.* 4.) in his casibus adhibere. Siquidem istarum subsidio non in quiete solum conservari, sed & probe deligari pedes diffracti possunt. Simulatque vero glutinatum vulnus est, sed nondum os fractum, maxime oportunum est, rejecta fascia 18 capitum, partem fractam fasciis simplicibus angustioribus ac longioribus deligare, donec penitus glutinata ossa reperiuntur. Sed ista quidem singula luculentius apparebunt ex iis, quae de fasciis inferius proponenda sunt.

II.

*Si fractura cum ulcere.*

Ita si cum osse fracto, praesertim in tibia aut femore, ulcus adesset, sed sine carie, quia hoc quotidie quoque deligandum est, ut vulnus, eodem etiam modo, facta prius ossis fracti restitutione, ut modo docuimus, pars fascia octodecim capitibus deliganda, donec illud glutinatum sit. Postea vero quando glutinato ulcere os nondum consolidatum est, omissa fascia 18 capitum parti fractae simplices fasciae angustae nimi-

(*a*) Si qua sanguinis profusio suborta fuit, tum eadem prorsus ingredienda curationis via est, quam supra in doctrina de vulneribus proposuimus.

nimirum & longae, ut in simplicibus fracturis usu venit, injiciendae, sicut modo in fractura cum vulnere docuimus.

III.

Interdum fractura contingit in loco ossis, ubi jam *ulcus & caries* aliquamdiu adfuerunt; cujus vero curatio utplurimum difficillima, imo quandoque impossibilis videtur. Pauci admodum scriptores chirurgici, quomodo haec mala rite curanda sint, proposuerunt. PETITUS quidem casum proponit *de tibia fracta, cui caries juncta erat*: verum enim vero hic casus, dum de aliis silet, totum hoc argumentum, ut mox dicam, non absolvit. Interea tamen pro exemplo servire potest, quod in similibus casibus imitari queamus, donec perfectiora obtineamus. Nimirum juvenis erat viginti fere annos natus, cui media tibia, ubi jam antea ulcus & caries aderant, frangebatur, fibula adhuc remante integra. Adeoque in curanda hac fractura extensio ad ossa fracta reponenda non erat necessaria; verum PETITUS primo omnem carnem vitiosam, quae juxta fracturam erat, resecabat, atque ossa fracta digitis in ordinem redigebat, ulcus linamentis siccis replebat, spleniisque & fascia 18 capitum, ut alias in fracta tibia cum vulnere fieri solet, deligabat, pedemque in lectulum stramineum quam solertissime reponebat. Post aliquot dies, ubi febris, quae principio aderat, conquievit, extrema ossium fractorum carie obsessa ferro adurebat, postquam terebra ea, quam Galli *Trepan exfoliatif* appellant, partem cariei abstulerat; deinde linimenta tinctura aloës succida ossibus nudis injiciebat, carnibus vero primo unguentum digestivum & postea unguentum fuscum ad carnem luxuriantem hic valde noxiam reprimendam: atque hoc per 50 dies continuabat, donec corrupta pars ossis a sano recedebat. Denique carnem novam ope balsami vulnerarii producebat, ac tandem more consueto & ulcus & ossa glutinabat.

*Si cum carie.*

IV.

Longe vero difficilior est casus, *si ulceri cum carie in osse femoris fractura supervenit*, qua de re nihil apud PETITUM in libro de fracturis invenio. Ego vero studiosum novi, viginti circiter annos natum, qui a pluribus annis ulcus cum carie in media fere & interna femoris parte, ubi arteria cruralis descendit, gestabat. Caries propter carnem hic crassam in conspectum non prodibat, neque ob vicinam magnam illam arteriam ulcus scalpello ampliare aut os adurere licebat, atque sic omnia medicamenta, quaecunque adhibebantur, nihil efficiebant. Tandem inter prodeambulandum sine ulla fere vi externa femur hoc in loco laeso frangebatur. Rursus vero hic neque vulneris ampliatio, neque ossis adustio ob rationes dictas institui poterant: & quamvis quidem os repo-

*Fractura femorum cum carie.*

(a) Lib. de morb. oss. Tom. II. p. m. 270. & seq.

reponeretur & fascia deligaretur, tamen nullam glutinationem admittebat, & aeger miseram vitam trahebat. Cogitandum igitur adhuc serio erit de modo hujusmodi fracturas in femore, brachio & aliis partibus, ubi ossa non patent, neque tuto denudari possunt, curandi. Quod vero magis optandum quam sperandum videtur.

V.

*De callo.*

Equidem chirurgus in curandis ossium fracturis satis suum officium fecisse censendus est, sicubi diligenter eadem reposuit, atque, ne denuo forte dimoverentur, sollicite cavit. *Fragmentorum* enim *glutinationem ipsa natura perficit*, dum *callum* aliquem fracturae inducit. Scilicet ex ossium fractorum arteriolis & fibris osseis quaedam quasi *gelatina*, id est, materia liquida & viscosa, exsudat, inque ipsis rimis quasi gluten aliquod haerescit. Haec primo in cartilaginem, mox autem in massam aliquam duriorem cartilagineam, ac tandem osseam conversa usque adeo firmiter ossium fragmenta inter se invicem conjungit, ut citius saepe quaevis alia ossis pars integra, quam callus ejusmodi frangatur: eodem fere modo, ut in asseribus ope glutinis fortioris junctis haud raro fieri observamus.

VI.

*Callus subinde excrescit.*

Ut vero in vulneribus recens caro, sic in fracturis callus nimium quantum subinde excrescit, proindeque inaequabilem ac deformem corporis partem illam reddit. Quod ubi forte accidit, atque impediri amplius non poterit, mature indicari aegrotantibus debet, ne in chirurgum deformitatis culpa devolvatur. Neque enim impediri aut praecaveri semper potest, quo minus ejusmodi callus justo largius excrescat; nec, ubi jam excrevit, quasi caro luxurians exscindi potest, ob varias easque graves rationes, adeoque jam factus fere insanabilis est.

VII.

*Quomodo illud praecavendum sit.*

Sed *praecaveri* tamen aliquo modo potest, *ne nimium callus supercrescat*; si nempe fasciae paulo arctius constringuntur, spirituque vini rectificatissimo identidem imbuuntur. Sic enim materia ista viscida non solum reprimitur, sed & quam aptissime induratur. Quod ipsum observari inprimis in virorum tibiis, feminarumque brachiis debet: siquidem istae corporis partes prae ceteris in conspectum veniunt. Si qui vero induratus jam callus fuerit, tum vix ac ne vix quidem medicamentum aliquod suppetit, quo tolli aut reprimi commode is valeat. Interim non desunt, qui callum supereminentem reprimi feliciter posse statuunt, modo emplastrum de ranis Vigon. cum mercur. injiciatur, laminaque plumbea supra deligetur. Ceterum *callus ejusmodi nunc citius, nunc tardius pronascitur, pro diversa scilicet ossium diffractorum magnitudine*, corporis habitudine, aëris temperie, hominis denique ipsius aetate. Quin & ubi paulo tardius increscere callus animadvertitur, haud alienum chirurgorum quibusdam

vi-

visum fuit, ad promovendum calli incrementum, *osteocollae* drachmam dimidiam aegrotis identidem ingerere.

VIII.

*Quid adversus pruriginem valeat.*

Vehementiores autem *prurigines* praecaveri commodius haud possunt, quam ubi medicamenta quaevis pinguia, oleosa, proindeque ipsa etiam emplastra removentur. Namque isthaec omnia sic plerumque comparata sunt, ut corporis nostri insensilia foraminula penitus obstruant. Si qua autem forte prurigo jam tum supervenisse deprehenditur, longe optimum erit partem illam, quae prurigine vexatur, vino calido, vel oxycrato, vel etiam spiritu vini abluere, linamentisque quam purissimis mollissimisque deligare. Vesiculae ubi adsunt, forficis adjumento ipsas incidere convenit.

IX.

*De inflammationibus, doloribus & convulsionibus.*

*Inflammationes* eadem ratione tractantur, quam supra (Lib. I. cap. 15.) proposuimus. *Doloribus* autem & *convulsionibus* ut mature succurratur, non ea solum diligenter observanda sunt, quae supra ad vulnerum curationem praecepimus; sed & vel maxime illud semper providendum, ut fragmenta ossium quam accuratissime reponantur; &, si qua forte soluta sunt, eximantur; ipsa vero membra quam commodissimo situ collocentur. Longe optimum quoque hic est, sanguinem per venas detrahere, cataplasmataque digerentia atque sacculos ex vino vel oxycrato decoctos superimponere; non neglectis interim medicamentis internis circumspectaque victus ratione: utpote sine quibus vehementes saepe inflammationes & sphacelus atque adeo ipsa mors excitari haud difficulter possunt.

X.

*Quomodo gangraenae succurratur.*

Quodsi *inflammationes* usque adeo graves sunt, ut laesum corporis membrum *gangraenae* opportunum sit, primo sanguis mittendus, ac deinde fascia octodecim capitum pro fasciis longis simplicibus applicanda una cum fomentis digerentibus, quae vel ex aqua calcis & spiritu vini camphor. cum ess. aloës & myrrhae; vel ex spiritu vini camphorato & sale ammoniaco, vel ex medicamentis supra (*a*) commendatis, confici utplurimum solent. *Quodsi autem ipsa gangraena jam tum supervenit*, scarificationibus atque incisionibus crebris opus est, ad humores stagnantes emittendos, non neglectis interim fomentis antea commendatis. Ubi vero altius jam istiusmodi gangraena insedit, quam ut fomentis curari possit, & sphacelus jam accessit, amputandum protinus membrum illud corruptum est, ne pars sincera trahatur, aut alia membra integra simul corrumpantur.



(*a*) De fracturis cap. I. No. 24. itemque in capite de contusionibus.

XI.

*De sanguinis profusione.*

Si qua *gravior sanguinis profusio fracturis adjuncta* est, investigari solertissime vena ista sive arteria disrupta debet, ipsumque sanguinis profluvium vel per compressionem, ope linamentorum, spleniorum & fasciarum quam aptissime applicatarum; vel per medicamenta sanguinem sistentia, alias commendata; vel per vasis laesi & sanguinem fundentis idoneam ligaturam; vel denique per ferrum aliquod candens, qualiter superius circa vulnerum curationem Cap. II. docuimus, diligenter cohiberi. Postea demum ossa fracta componenda, peregrina, quae facile haberi possunt, eximenda, & pars laesa deliganda.

XII.

*De paralysi ac tabe.*

Si quae autem *nervorum resolutio* vel *tabes* fracturam insequitur, sane spes in angusto est. Interim haud quaquam alienum hic videtur, partem istam laesam 1) panniculis calidis saepe & gnaviter fricare, 2) spiritibus fortioribus, qualis est spir. formicar. lumbricor. matricalis, C. C. sal ammoniac. ess. euphorb. castor. aliisque identidem inungere; dehinc 3) fomentis calidis itemque balneis ex vino herbisque corroborantibus, aromaticis ac nervinis confectis, vel thermis naturalibus fovere. Denique 4) longe quoque optimum hic esse solet, partem illam resolutam, rigidam vel tabescentem recens laniatis atque adhuc calentibus animalibus, bobus nempe, aut vitulis, aut porcis, aut canibus subinde immittere. Siquidem ista ratione sanguinis spirituumque animalium in partem laesam influxus haud parum promovetur, & quasi postliminio restituitur. Idque magis etiam tunc, ubi interna quoque medicamenta nervina ac roborantia diligenter assumuntur.

XIII.

*Si junctura quaedam riget.*

*Quoties articulus aliquis aut commissura ossium riget*, haerensque in illis materia vitiosa jam tum indurata deprehenditur, quod vitium Graeci *Anchylosin* vocant, sane, si ex diffractorum ossium succo, in articulum effuso & concreto, eadem provenit, difficulter admodum curari malum istiusmodi poterit. Quodsi autem rigor iste vel ex longinquiori quiete, vel & ex humoris, qui ossium articulos lubricos efficit, inspissatione subortus fuit, haud omnino incommodum fuerit, fomentis balneisque crebrioribus emollientibus, ac praesertim thermis naturalibus partem istam rigidam fovere, oleis, pinguedinibus animalium, vel unguentis emollientibus saepius probe fricare, admotisque manibus huc atque illuc movere vel inflectere, donec naturalis mobilitas penitus restituta sentiatur (*a*).

XIV.

(*a*) De Anchylosis curatione vid. Observationes recentiores in Dranii Obs. 93 & 94.

XIV.

*Saepius in uno eodemque membro praeter ossis fracturam luxatio quaedam subest.* Quod ubi incidit, quicquid luxatum est, primo loco; quicquid autem fractum est, deinceps reponere convenit, justaque ratione utrumque deligare. In nonnullis casibus, id est, quoties fractura ipsis ossium capitibus sive juncturis propior est, ut nec apprehendi, nec proin satis extendi os illud luxatum queat, satius utique videtur, fragmenta prius reponere, ea probe deligare, diligenterque glutinare, quam luxationi succurratur. Quanquam illud prospiciendum hic solertissime est, ut spiritus vini, vel spiritus vini camphorati, vel & aceti calefacti superadditi beneficio membrum luxatum a tumoribus atque inflammationibus immune interim conservetur. Diffiteri equidem haud possum, istam hanc curandi rationem non omnino perpetuam esse, luxatasque istiusmodi partes restitui postea saepius nullo artificio posse; interim, quia nulla commodior suppetit, haud sane est, quod rejicere illam sustineamus: maxime quum in promtu sint apud auctores istiusmodi exempla non pauca, ubi membra luxata post aliquot demum menses, vel post integrum quandoque annum feliciter adhuc restituta fuerunt.

*Si simul luxatio adest.*

XV.

Quodsi autem *membrum aliquod diffractum* propter vel chirurgi negligentiam, vel ipsius decumbentis imprudentiam aut inquietudinem, sic glutinatum fuit, ut *deforme admodum atque indecorum* appareat, vix alia utplurimum restituendae elegantiae via est reliqua, quam ut ipsum os, in qua parte glutinatum fuit, a robustioribus quibusdam hominibus violenter extendatur, distrahatur, atque sic denuo frangatur, quo scilicet accuratius postmodum reponi glutinarique idem possit. Quanquam iterata istiusmodi fracturarum curatio egregiam prorsus circumspectionem postulat. Quoties enim vel minor deformitas ac molestia subest, vel induratus jam tum callus, vel denique aegrotus aetate grandior atque infirmior est; sane non insigniter tantum molesta, sed & quandoque periculosa hujuscemodi curatio esse consuevit; adeoque tunc rectius intermittitur. Contra vero ubi tenerior adhuc callus est, aeger autem & junior & robustior, re probe considerata haud prorsus aliena videtur, quae pristinae ossium figurae restituendae impenditur opera. Interim ista necessaria hic videtur observatio, antequam haec curatio suscipitur, nempe ut callus per aliquot dies continuos balneis, fomentis, unguentis atque emplastris, quae digerunt & emolliunt, probe antea inungatur; ossa autem diffracta quam accuratissime reponantur, deligentur & foveantur (a).

*Quomodo membra post glutinationem indecora denuo frangenda sint.*



(a) ZWINGERUS *in Theatro practico cap. de fractura* scribit, callum juniorem spatio semestri, per emplastr. de ran. Vigon. cum mercur. inter decimum quartum diem commode satis digeri, ipsumque os fractum reponi deinceps posse: id quod credere vix possum, atque uberiori experientiae adhuc committendum esse censeo.

# CAPUT III.

## *De ossium fracturis speciatim.*

I.

*Nexus atque instituti ratio exponitur.*

POsteaquam de ossium fracturis universim consideratis hactenus exposuimus, proximum est, ut speciatim quoque de iis disseramus. Ac de fracturis quidem, quae in capite contingunt, incipiemus. De cranii autem fracturis supra jam tum diximus, ubi de capitis vulneribus Cap. XIV. tractatum fuit. Igitur ad alias statim fracturarum species nunc progredimur.

### *De naso fracto.*

II.

*De naso fracto.*

In naribus vero & ossa & cartilago frangi solent, & quidem modo adversa, modo a latere; lapsu praesertim vel ictu, nunc utraque, nunc alterutrum; id quod vel visu vel tactu facile dignoscitur. Nam si adversa fracta sunt, alterumve ex his, nares desidunt & difficulter spiritus trahitur. Si a latere os fractum est, is locus cavus est: si cartilago, in alteram partem nares declinantur (*a*). Interdum fractura sine vulnere; sed multo saepius cum externo cutis vulnere conjuncta esse adsolet. Si qua autem paulo gravior laesio facta fuit, vix ac ne vix quidem ita curari fractura haec poterit, ut ne narium aliqua deformitas superstes maneat. Imo propter viciniam cerebri, simul saepe laesi, periculosissima saepe esse solet haec fractura. Ceterum caries etiam, ozaena item aut polypus haud raro eam insequuntur; quibus ipsis vel odoris sensus, vel loquendi etiam spirandique facultas haud parum impediuntur.

III.

*Quomodo reponenda sint narium ossa.*

Sed quo facilius diffracta illa narium ossa in sedem suam reponantur, adversa luce collocandus in sedili quodam aegrotus est, ipsumque caput vel a ministro quodam retro continendum, vel in lectulum aliquem aeger reclinandus. Dehinc chirurgus aut specillo subjecto, aut spathula, aut calamo scriptorio depressas partes excitet; applicatis extrinsecus duobus digitis, praesertim pollice, manusque alterius indice. Si utrinque diffracta narium ossa sunt, tum ab altera quoque parte eodem prorsus modo elevanda extusque compellenda sunt fragmenta: & ne rursus desideant, utraque naris linamentis, in longitudinem implicatis, aliquamdiu implenda sunt: quae ossa & cartilaginem desidere non

(*a*) Haec accurate jam CELSUS ita descripsit L. VIII. cap. V.

non ſinunt, ſuperimpoſito emplaſtro aliquo, & his, quae recentibus vulneribus accommodata ſunt. Quodſi plura erunt fragmenta, nihilominus intrinſecus ſingula in ſuas ſedes digitis erunt compellenda; at, ſi quod fragmentum undique reſolutum cum ceteris haud facile glutinabitur, hinc vulſella extrahendum.

IV.

*Quomodo vinctura inſtituenda ſit.*

*Sic ubi vulnus aliquod externum ſimul adeſt*, compoſitis oſſibus, deligari illud ipſum initio linamentis carptis hisdemque ſiccis debet, ſuperinjecto emplaſtro vulnerario: poſtea autem injicienda medicamenta balſamica, cujusmodi quidem eſt ungu. digeſtiv., eſſent. aloës, myrrhae, ſuccin. maſtichis. Pinguia atque oleoſa omnia hic & ubicunque oſſa laeſa, diligenter evitanda ſunt, quia his valde aliena. Ubi vero nullum in cute vulnus externum adeſt, emplaſtrum modo ſuperinjectum continendis narium oſſibus ſufficiet. Atque ſic niſi abſceſſus vel caries ſupervenit, glutinari utplurimum poſt quatuordecim dies fracturae iſtiusmodi conſueverunt. Interim quandoque munimentum aliquod ſimplex vel duplex ex craſſiori ac firmiori charta confectum, ſpleniis intus obductum, ipſique naſo accommodatum (*Tab. VIII. fig.* 8.) ubi opus eſſe videbitur, ad latera naſi applicari faſciaque quatuor capitum, ſed leniter tamen firmari poteſt: ceu luculentius ex infra dicendis, ubi de faſciis acturi ſumus, conſtabit. Ante vero quam emplaſtra & faſcia ſuperimponuntur, injici intus tubulus quidam argenteus vel plumbeus, aut calamus etiam ſcriptorius, in quamvis narem laeſam a quibusdam, ad ſpirandi facultatem conſervandam, ſolet; (*Tab. II. litt. P. & Q.*) quibus ipſis una cum narium oſſe firmius continendis vel quatuor capitum faſcia, vel peculiaris quidam funiculus vel ligula vittae alligatus, inſervire poteſt. Quanquam in chirurgis recentioribus haud deſunt, qui, ſpleniis, faſcia & emplaſtro exceptis, apparatum iſtiusmodi omnem, utpote ſupervacaneum, imo noxium magis quam utilem, penitus omittendum eſſe proponunt; praeſertim cum aegri tubulos illos, imo haud raro nec ipſas turundas in naribus ob irritationem aut ſpirandi difficultatem ferre non poſſint, atque hujus partis oſſa ſemel reſtituta haud adeo facile, ut vulgo putarunt, e ſede ſua rurſus dimoveantur.

# CAPUT IV.

## *De maxilla fracta.*

I.

*Quae sit maxillarum fractarum conditio.*

MAxilla inferior paullo rarius reliquis offibus frangitur: quotiescunque tamen id contingit, vel utrinque, vel ab altero tantum latere, atque ita quidem utplurimum frangitur, ut fragmenta non nifi parum fe invicem recedant. Mufculi enim ejus fic omnino comparati funt, ut parum diduci haec offa per eosdem valeant. Sed tamen quo gravior ex ictu lapfuve inflicta injuria eft, gravius hoc etiam collidi aut comminui longiusque dimoveri ex nativa fede confueverunt.

II.

*Quibus fignis maxillae fractura cognofcatur.*

Atque harum quidem ubi offa dimota funt, fracturarum quam maxime expedita cognitio eft. Neque enim vifus tantum, fed & inprimis tactus evidentiffime ftatim hic demonftrat, quid forte in maxilla dimotum, item num turbata priftina dentium pofitura fit. Praeterquam quod vehementiores aegrotorum dolores, imo & quandoque convulfiones, haud incertum diffractarum maxillarum indicium fubminiftrare foleant. Quodfi vero frufta dimota non funt, difficilius longe ea cognofcitur.

III.

*Maxillae offa quomodo reponenda fint.*

Maxillae autem fractura ifto modo detecta, id profpiciendum protinus eft, ut ubi offa dimota ea in fedem fuam rite reponantur. Igitur in fedili quodam commodiori adverfa luce collocandus aeger eft, ejusdemque caput firmiter ab adftante miniftro continendum. Dehinc pollex vel index alterius manus chirurgi in os immittendus, altera vero manus extrinfecus admovenda, harundemque adjumento tantisper utrinque compellenda maxillae fragmenta, donec in priftinam fedem fuam repofita effe ex accurato dentium fitu cognofcuntur. Si qui vero *dentes fimul refoluti vel faltem labefactati* reperiuntur, haud incommodum erit, in fedem fuam, fi nihil obftat, iftos mox reponere (*a*), filoque aureo, argenteo, vel cerato etiam iis, qui juxta funt, alligare: fic enim firmari haud raro iidem confueverunt. *Sicubi ab utroque latere fracta maxilla eft*, tum aliud ex alio latus, fed eadem prorfus ratione, debet reftitui. Quod ipfum quidem hoc felicius fieri femper folet, quo magis perfpectam ex anatomicorum doctrinis nativam maxillae pofituram habueris. Quando vero frufta e fede fua non receffferunt, repofitione quoque non indigent.

IV.

(*a*) GOUEUS quidem hoc diffuadet, exiftimans, hoc ipfo offa reftituta rurfus dimoveri: fed praeter alios TURNERUS in fua Chirurgia exemplum refert, ubi hoc feliciter factum eft, itemque DRANIUS Obf. Chirurg. 111. Tom. I.

IV.

Offibus repofitis emplaftrum ante omnia ac deinde fplenium, fpiritu vini madidum, injicitur, fpleniumqne aliud chartae craffiori affutum maxillaeque dimidiae, fi nempe alterutra modo pars diffracta fuit, diligenter accommodatum (*Tab. VIII. fig.* 9.) fuperimponitur. Quorum utrumque vel per fafciam quatuor capitibus inftructam, mediaque parte, cui mentum inferitur, perforatam, vel & per *habenam* iftam, inferius in doctrina de fafciis defcribendam, quam exactiffime deligandum eft. *Quoties autem utrinque diffracta maxilla* deprehenditur; tunc itidem poft fplenium, fpiritu vini imbutum, fplenium aliud chartae craffae inductum, mentoque adaptatum atque in medio perforatum (*fig.* 10.) applicari confuevit. Atque id quidem fic, ut foramen medium (*a*) mento, partes autem exteriores (*bb.*) auribus admoveantur. Attamen etiam fine emplaftris & ferulis, fi modo apta fiat deligatio, hae fracturae commode fanari poffunt; nam non facile, fi femel repofitae funt, e fede fua relabuntur. De cetero qualiter inftitui vinctura debeat, illud quidem ex inferius dicendis haud obfcure liquebit, quando ad fafcias pervenero.

*Quid poft repofita maxillae offa fieri debeat.*

V.

Denique ad diffractarum maxillarum glutinationem illud inprimis proficit, fi nimirum principio vena fecatur, & aegrotus ftrenue conquiefcit, omnemque & fermonem & manducationem, primis praefertim temporibus, quoad ejus fieri poteft, gnaviter devitat. Igitur longe tutiffimum videtur, ante factam maxillae glutinationem cibum tantum fluidum, jufcula nimirum ac forbitiones, ova item mollia, gelatinas, fimilesque cibos alios nulla manducatione indigentes affumere, fupinus collocari, omnemque in faciem aut malas incubationem folerter evitare. Sic enim inter vigefimum trigefimumve diem glutinari utplurimum maxillae fractura folet: maxime fi laefa pars intus in ore aliquoties quotidie rofarum melle inungatur.

*Quomodo aegroti gerere fe debeant.*

VI.

*Si fractura eft cum vulnere*, quotidie femel deliganda, vulnerique ut Cap. IV. N. VI. docuimus, profpiciendum, donec glutinatum fit. Exemplum *fracturae utriusque maxillae* vid. in *Dranii* Obf. Chirurg. III. Tom. I. inferioris vero maxillae Obf. VIII.

# CAPUT V.

## *De claviculis, humeri pectorisque ossibus fractis.*

I.

*De clavicula fracta.*

CLavicula (*a*) non propter situm modo transversum, sed & vel maxime propter insignem teneritatem suam quam saepissime frangitur: nunc quidem media, nunc prope humerum, nunc prope sternum. Quocunque autem loco frangatur, fere id, quod ab humero est, infra id, quod a pectore, propter ipsum brachii, quod per claviculam sive jugulum sustinetur, pondus, descendit. Tametsi igitur id, quod a pectore est, immobile persistat, tamen, quando id, quod ab humeris est, deorsum tendit, fieri aliter haud potest, quam ut alterum super alterum inclinetur.

II.

*Quomodo claviculae fractura cognoscatur.*

Neque vero difficilis hujusmodi fracturarum cognitio est. Namque 1) attolli ab aegroto brachium haud potest. Tum 2) brachium ad pectus inclinatum propendet, quum antea retro vel sursum extenderetur. Denique 3) quum clavicularum ossa nullis fere musculis obtecta sunt, sane vel ipse tactus, visus atque auditus eorundem laesionem protinus demonstrant: praesertim ubi lateris afflicti humerum vel brachium paulisper commoverimus.

III.

*Fractarum claviculaorum prognosis.*

Excitari quidem diffracta ista clavicularum ossa haud adeo difficulter possunt, inprimis ubi adversa ea fracta fuerunt. Neque enim humerus tantum cum claviculae fragmento nexo facili negotio retrahi, sed digitis quoque in sedem suam compelli adsolet. Longe autem difficilius semel reposita ossa, praesertim si obliqua fractura est, in sede sua conservantur. Ratio gemina est. Namque vincturae circulares, quibus ossa brachiorum, aliaque in extremis longiora firmare possumus, propter loci aut partis laesae dispositionem prorsus alienae hic sunt: deinde ipsa brachiorum dependentium moles quicquid repositum est, quam facillime rursus detrahit. Adeoque mirum non est, si clavicularum ossa vel inaequalia vel infirma valde post ipsam glutinationem quam saepissime inveniuntur. Quanquam nec istiusmodi quoque exempla nobis desunt, ubi satis & feliciter & firmiter glutinatae fuerunt claviculae; praesertim si gnaviter aegrotus conquievit.

IV.

(*a*) Claviculam fractam CELSUS *jugulum fractum* appellat Lib. VIII. cap. 8. Omnes tamen anatomici & chirurgi hodie os illud claviculam appellant, & jugulo aliam significationem tribuunt.

IV.

Fracta vero clavicularum ossa sic fere in sedem suam excitantur. Nempe aegrotus in sedili quodam humiliori considеat. Tum minister aliquis, admoto in dorso inter humeros sive scapulas genu, manibus humeros apprehendat, eosque simul blande retrorsum trahat: quo ipso claviculae probe extenduntur. Quae dum fiunt, in parte anteriori Chirurgus manibus suis fracta ossa in sedem suam compellere studeat, ministrumque, ut excitata illa ossa firmiter contineat, jubeat. Dehinc 1) splenium aliquod angustum, sed crassum tamen, atque ad cavitates implendas, ab altera parte complicatum (*Tab. IX. fig.* 13.) supra atque infra claviculas adversum injiciat. His dein 2) bina eademque angustiora splenia in formam litterae X superimponat. Tum 3) isthaec omnia latiori quodam chartae crassioris frusto ad humeros jugulumque accommodato (*Tab. VIII. fig.* 12.) atque in vini spiritu vel oxycrato tincto contegat. Denique 4) vel fasciam aliquam convolutam crassiorem, vel & pilam, ne scilicet brachium denuo elabatur, sub humero collocet. Tandemque postremo 5) partem laesam solertissime vinciat, ipsumque brachium in mitella sive mantili, super collum injecta, suspendat. Quicquid enim emplastrorum supra dari a quibusdam hic solet, id maximam quidem partem supervacuum deprehenditur.

*Claviculae quomodo reponendae sint.*

V.

Sed vero quia difficulter admodum interdum retro contineri brachia possunt, difficiliusque, nisi probe contineantur, glutinari; operae sane pretium facere sibi visi Medici fuerunt, si proprium aliquod instrumentum ligneum aut ferreum humerisque continendis adaptatum, ad litterae T similitudinem conficerent. (*Tab. VIII. fig.* 13.) Cujus latera, ad tres fere digitos transversos ampla, corioque vel panniculis obducta sunt. Applicari autem illud ipsum sic fere debet: Scilicet, binae partes transversae AA. singulis humeris sive scapulis admoventur; parte longiori B. super ipsum dorsum protensa. Hujus foramini C. bini funiculi sive ligulae firmiores innectuntur, quorum subsidio crux ista corpori firmiter alligatur; brachiis prius per annulos AA. transmissis. Igitur quo vehementius mitiusve pars ista longior B. circa ventrem deligatur, hoc etiam longius propiusve humeri retro attrahuntur. Ubi vero vel satis stricta etiam crucis deligatio non satis proficit, splenia quaedam in longitudinem complicata subter partem B. dorso inponenda prius sunt, quam funiculi connectuntur. Sic enim aliquanto vehementius excitari retroque attolli jugulum poterit. Ipsi vero annuli AA. ex ferro vel corio atque ita quidem construendi sunt, ut & solvi, pro re nata, & arctius constringi valeant.

*De instrumento humeris continendis accommodato.*

VI.

Quoties fragmenta penitus ab osse reliquo resoluta adsunt, quae non car-

*Si qua forte*

*fragmenta prorsus resoluta sunt.* carnem modo proximam pungunt atque vexant, sed reponendis quoque juguli ossibus impedimento sunt, necessarium utique videtur, cutem contra incidere, ipsaque fragmenta illa provide prius eximere, quam ossa reliqua reponantur, debitaque ratione foveantur. Si qua autem forte fragmenta ista cum reliquis partibus adhuc cohaerent, & juxta positas partes compungunt, vel restitutionem impediunt, forcipis beneficio (*Tab. VIII. fig.* 1.) vel praecidenda, vel, sicubi satis jam per se retusa esse reperiuntur, in sedem pristinam compellanda sunt; sic saepe rursus glutinantur. Verum enim vero ad bene instituendam juguli hujus incisionem egregia prorsus circumspectione opus est, ne scilicet grandiores illae venae atque arteriae subclaviae percutiantur, lethiferaeque sanguinis profusiones excitentur.

VII.

*De scapulis fractis.* *Scapulae* vel prope acromion, id est ea parte franguntur, qua claviculis commissae sunt, vel in quavis alia parte. *Acromion si diffractum* est, tum illud facile quidem, postquam vel brachium, pro deltoide musculo relaxando, elevatur, vel os humeri juxta cubitum recta sursum premitur, digitis in sedem suam compellitur, sed aeque tamen facile ex levi quadam caussa denuo elabitur, ideoque difficulter admodum glutinatur: inprimis vero illud ex motu musculi deltoidis, vel brachii, & etiam a pondere brachii facile e sede sua dimovetur. Quare ex iis, qui in acromio fracturam passi sunt, nemo fere ita curari solet, ut brachium postea libere sursum attollere queat (*a*). Interea tamen omnis opera danda est, ut eo in sedem naturalem reposito, splenioque spiritu vini madido super injecto, fascia, quae *spica* vulgo vocatur, probe firmetur, pila simul sub ala posita, brachiumque deinde mantili sive mitella super collum injecta, sustentetur. Quodsi autem *scapulae collum*, quae infra ipsum acromion est, vel acetabulum frangitur, id quod cognitu difficillimum est ob situm profundum, atque etiam rarius paullo contingere videtur, abesse vix unquam solet quin propter & commissuram, quae juxta est, & propter tendines, musculos, ligamenta, nervos, venas atque arterias adjacentes grandiores, utpote ex quibus semper fere laesum simul aliquid deprehenditur, rigor aliquis vel movendi impotentia, inflammatio, gravior abscessus, una cum aliis id genus malis gravioribus, imo ipsa mors, ut Helmstadii in Professore quodam vidi, superveniat (*b*). Contra vero quae in ceteris scapularum partibus accidunt fracturae, longe plerumque mitiores esse consueverunt.

VIII.

(*a*) Ita celebris Chrirurgus Anglus CHESELDENUS in Anatom. sua sentit, ubi de hoc osse agit.

(*b*) Idem cum DOUGLASIO vidit CHESELDENUS loco citato.

VIII.

Sed quo promtius scapulae istiusmodi perfractae reponantur, minister aliquis brachium leniter in partem anteriorem extendere, ipse autem chirurgus, quam aptissime fieri potest, manibus ipsas in sedem suam compellere satagat, supra datis splenis chartaeque crassissimae idoneis frustis, scapulae accommodatis & spiritu vini vel oxycrato madentibus, *fasciaeque stellatae* vel *quadrigae* dictae beneficio firmiter deligatis, ut in tertia hujus Chirurgiae parte uberius proponemus.

*Quomodo scapulae reponantur.*

IX.

Enimvero quemadmodum ossa reliqua singula, sic pectoris os sive sternum etiam per injurias externas, lapsum puta vel ictum, vel deprimi, vel prorsus quoque frangi adsolet. Quod ubi forte accidit, non solum locus dolet & inaequalis est, sed venae simul atque arteriae sub eodem latentes utplurimum laeduntur, vel omnino disrumpuntur, proindeque pectoris dolores, spiritus gravis, tussis vehemens, sanguinis ex ore vel in praecordia, vel intra ipsum mediastinum profusio, cum aliis id genus malis quamplurimis suboriuntur.

*De sterno fracto.*

X.

Igitur quae diffracti sterni signa sint, haud obscure, nisi ego fallor, ex sequentibus abunde colligitur. Nempe fractum aut depressum sternum esse, non ex iis solum, quae jam jam commemorata sunt, indiciis; sed saepius quoque inde conjicimus, sicubi vel insigniter ac praeter naturam inaequabile, vel mobile etiam digitis admotis illud deprehenditur: idque vel maxime tunc, ubi strepitus simul percipitur. Quanquam proprium sterni depressi signum in eo fere situm est, ut, praeter symptomata ista superiora sinus aliquis vel inaequalitas in eodem sentiatur.

*Signa sterni fracti.*

XI.

Ad excitandum autem, si qua forte desedit, os illud pectoris, insigniter proficit, si aegrum in lecto sive mensa, subjectis dorso aut pulvillis durioribus, aut pane magno, aut tympano vel cylindro, vel doliolo, aut alio quovis magno corpore, supinum collocamus, humerosque gnaviter sic deprimimus vel reclinamus, ut ipsum pectoris os attollatur atque extendatur. Quod ipsum autem ut promtius fiat, comprimi a chirurgo latera pectoris utraque debent pauloque vehementius concuti. Sic enim non extendi solum versus anteriorem partem costae solent, sed desidentes quoque sterni partes in sedem suam compelli ab iisdem solent. Sed contingere tamen quandoque potest, ut jam jam commendata artificia parum sint. Atque tunc necessarium utique est cutem decussatim contra incidere, depressamque sterni partem vel per vectem, quem *elevatorium* vulgo appellant, vel per terebram leniter prius intortam, sursum versus attollere. Quae curandi ratio utut durior est, ta-

*Quomodo sternum reponatur.*

men vel Gouejo etiam (*a*), atque Petito (*b*) teſtibus, optima videtur ac promtiſſima. Ceterum quibus artificiis quam aptiſſime conſervari ſternum illud repoſitum debeat, id explicatius quidem in doctrina de faſciis declarabimus. Quodſi autem prout fieri aliquando ſolet, praeſertim ſi poſt reſtitutionem graves dolores ſub ſterno perdurant, collectus inter mediaſtinum cruor gravem aliquam ſuppurationem intus moverit, haud profecto alienum erit *inferiorem ſterni partem quaſi calvariam modiolo terebrare* (*c*), purgatoque a corruptis humoribus pectore, balſamo vulnerario quam ſolertiſſime fovere. Denique ubi cruoris aliquid effuſum intus in pectore animadvertitur, tum unicum curationis praeſidium in eo ſitum videtur, ut pectoris aliqua perforatio, quam vulgo vocant *paracenteſin*, qualem ſupra, ubi de pectoris vulneribus actum eſt, deſcripſimus, inſtituatur. Ad deligationem autem quod attinet, ſplenia vino vel ſpiritu vini calido madentia, mantileque cum ſcapulari etiam atque etiam hic opus ſunt.

(*a* *Chirurgie veritable pag.* 111. (*b*) Lib. de morb. oſſ. ubi de ſterni fractura. (*c*) Quod etiam Petitus ſuadet, loco modo allegato.

---

# CAPUT VI.

## *De coſtis, vertebris oſſeque ſacro & innominato diffractis.*

I.

*De coſtis fractis.*

NOnnunquam coſtae ſic franguntur, aut ſaltem finduntur, ut aliqua ſolum earum pars, ſive ea ſit interior ſive exterior, laedatur, & ex ſede ſua naturali haud recedant, fereque tunc ſint ſine malis aut gravioribus ſymptomatibus, ſaepeque non cognoſcantur & quaſi ſponte ſua quoque rurſus coaleſcant. At ſi tota coſta perfracta eſt, & fragmenta aliquo modo ex ſede ſua receſſerint, aſperior caſus eſt. Namque dimota a ſe invicem fragmenta muſculos atque interiorem pectoris, quam *pleuram* vocant, membranam divexant. Dimoventur vero haec oſſa fracta vel introrſum vel extrorſum, atque hoc eodem fere modo, ac ſi arcus frangeretur; atque in hoc caſu ſymptomata leviora eſſe conſueverunt (*a*); longe vero difficiliora ſi introrſum propulſa ſunt, praeſertim ſi venae vel arteriae ruptae & ſanguis in pectus effuſus eſt. Ut proinde mirum haud ſit, ſi vehementiſſimae compunctiones, inflam-

(*a*) Gouey hanc fracturam, qua oſſa fracta extus pelluntur, quidem negat, ſed revera, teſte etiam Petito, lib. de oſſ. morb. datur.

flammatio, ſpirandi difficultas, tuſſis, febris, ſputum cruentum, ſuppuratio, profuſio ſanguinis in cavum thoracis, vel in interſtitium cellulare mediaſtini, aliaque hujus generis vitia gravia hic ſuboriuntur, praeſertim ſi viſcera, quae juxta ſunt, ſimul laeduntur. Quibus niſi tempeſtive ſuccurritur, graviores utplurimum febres, pectoris pulmonumque inflammationes atque exulcerationes, empyemata, fiſtulae inſanabiles oſſiumque caries, vel & ipſa quandoque mors inſequuntur. Interdum non niſi ſimplex fractura, ſed multo ſaepius *externum ſimul vulnus* vel & fragmentum aliquod acutum ſubeſt, quo partes molliores acriter compunguntur. Si vulnus adeſt, ingens ſubinde ſanguinis profuſio oritur, difficillime ſaepe compeſcenda; & ſi ſanguis in pectus effunditur, vix niſi apertura, quam *paracenteſin* vocant, educi poteſt, vel ſaltem vulneris dilatatione, ſi laeſio in coſtis ſpuriis. Si per vim aliquam externam cartilagines ab oſſibus disrumpuntur, fracturam contigiſſe dicimus, eandemque prorſus, ut in fracturis reliquis, & praedicendi & curandi viam ingredimur.

II.

*Coſtarum fractura quomodo cognoſcatur.*

Quotis diffractarum coſtarum partes in ſedibus ſuis remanſerunt, vel coſta tota fracta non eſt, naturalis ipſarum aequabilitas nihil quicquam immutatur, nec dolor adeo magnus eſt, ideoque & difficilius ipſa fractura detegitur; attamen tactu locus laeſus leviter indoleſcit. Interea tamen facilius glutinatur. Quoties autem a ſe invicem partes fractae receſſerunt, non tactu ſolum inaequabilitas, ſed auditu quoque oſſium ſtridor, ſi commoventur, ſaepe percipitur. Si qua pars acuta viſceribus imminet, vel ſi quod fragmentum intus haereſcit, hactenus recenſita ſymptomata utplurimum ſequuntur. (No. 1.) Quae quo gravia magis ſunt, hoc quoque gravem ac periculi plenam magis fracturam ſubeſſe non ſine ratione colligimus. Sed accidere quoque haud raro ſolet, ut ex fractura coſtarum aëreus tumor, quem *emphyſema* vocant Graeci, proveniat; dum ſcilicet aër per exiguum vulnus aliquod carnem inter & cutem in celluloſam tunicae adipoſae ſubſtantiam ſeſe inſinuat, primoque pectus, mox vero collum etiam, caput, ventrem aliasque partes inſigniter inflat: qualiter nempe vituli atque oves inflari a lanionibus conſueverunt.

III.

*Coſtae leviter fractae quomodo reponantur.*

Ac in reponendis quidem coſtis illud omnino diſpiciendum ſemper eſt, num in partem interiorem exterioremne fragmenta diducta fuerint. Poſterior enim caſus ſi eſt, conſtitui aegrotus in ſublimiori ſella quadam vel menſa debet, oſſaque dimota digitis in ſedem ſuam blande compelli: ſupra datis ſpleniis in ſpiritu vini intinctis, chartaeque craſſioris lamella ſive ferula, & denique faſcia vel circulari vel mantili cum ſcapulari. Contra vero ubi forte prior caſus accidit, dum aegrotus

tus ſpiritum trahit, utraque & anterior & poſterior coſtarum pars extrema diligenter a chirurgo manibus comprimi debet tantisperque concuti, donec depreſſa illarum pars reſiliat. Cetera eadem fieri debent, quae ad deligationem pertinent ; niſi quod charta craſſa omitti & mantile mitius aliquanto conſtringi hic debeat : faſciae vero non ſolvantur, niſi vel relaxatae nimis ſint, vel ſymptoma aliquod id exigat, atque decubitus aegri ſit erectus. Namque ſic intra tres utplurimum vel quatuor hebdomades iſtiusmodi fracturae ſaneſcunt. Per omne vero tempus curationis, ut CELSUS jam docuit (*a*), *vitandus clamor, ſermo quoque, tumultus, ira, motus vehementior corporis, fumus, pulvis, & quicquid vel tuſſim vel ſternutamentum movet.* At vero ſi hactenus praeſcripta nihil efficiunt, haud alienum erit, emplaſtro quodam glutinoſo quicquid in coſtis depreſſum fuit, perinde ut depreſſam calvariam (*Lib. I. cap. XIV. No.* 26) gnaviter excitare.

IV.

*Quid in gravioribus coſtarum fracturis fieri debeat.*

Quodſi coſtarum fragmenta quaedam acuta pleuram perruperunt, graviſſimosque dolores, ſpirandi difficultatem, tuſſim, ſanguinis per os profuſionem, inflammationem, febres, malaque id genus alia concitarunt, cutis protinus contra incidi ipſaque fragmenta in carne haereſcentia digitis, volſella, hamulis vel quavis demum alia ratione extrahi debent. Quod niſi fit, graviter admodum aegri homines periclitantur, eamque ob cauſſam etiam ſanguis e brachio mittendus, lotiones in inteſtina injiciendae, ac medicamenta temperantia & anodyna aegro porrigenda, atque diaeta tenuiſſima ſervanda. Ceterum haec ipſa inciſio tum quoque inprimis neceſſaria eſt, quando nec emplaſtrum, nec antea laudata pectoris concuſſio attollendis coſtis ſufficit.

V.

*De venis atque arteriis laeſis.*

Ubi forte venarum ſive arteriarum, ſubter coſtis haerentium, aliquam percuſſam, indeque ſanguinis aliquid effuſum intus fuiſſe, ſuperius (*Lib. I. cap* 10.) memorata indicia ſignificant, neceſſarium utique videtur, pectus circa partem fractam aperire, digitumque linamentis circumdatum atque in medicamento quodam ſanguinem ſiſtente tinctum tantisper imponere, donec ſanguis conquieſcat. Ubi vero digitus nil proficit, vas ſanguinem fundens inveſtigandum, illudque vel ligatura claudendum, vel candens ferramentum idoneum aliquod admovendum eſt. Ceterum ne quid hic eorum, quae ad expurgandum pectus pertinent, omittatur, id ſane diligenter proſpicere chirurgum oportet, ut vel ipſum hoc vulnus, ſi in vulnus in parte pectoris inferiore eſt, & ſanguis effuſus per id educi poſſit, quousque neceſſitas illud exigit, linteolo injecto apertum conſervetur; vel, ſi minus aptum ad eji-

(*a*) Lib. VIII. cap. 9.

ejiciendam materiam est, ut nimirum quando in superiori pectoris parte est, sive ad costas veras, ipso glutinato, commodior aliqua pectoris perforatio sive paracentesis in parte inferiore instituatur. (*Vid. supra Lib. I. Cap. X. No. 10.*)

VI.

*Quomodo emphysema & contusio curari debeant.*

*Emphysema* quando supervenit, commodissimum erit externum cutis vulnus, si angustum nimis, scalpello paululum ampliare, partemque tumentem in deligationibus singulis gnaviter fricationibus demulcere, vel versus plagam blande comprimere, ut quicquid aëris intus praeclusum est, sensim sensimque expellatur. *Contusiones* autem, si quae forte acciderunt, eodem prorsus modo tractari debent, quem supra de contusionibus proposuimus. (*Lib. I. cap. XV.*) Si *tussis* vehemens aut *suppuratio* incidat, haec sanguinis missione aliisque propriis suis remediis curanda. Exemplum vid. in Dranii Obs. 29. Tom. I.

VII.

*De vertebris fractis.*

Quoties vertebrarum aliqua, vel ex lapsu, vel ex ictu aliave caussa externa, sed sine tamen medullae in spina laesione, fracta est, tum semper fere non nisi posteriores ipsarum apophyses vel acuta ista tubercula fracturam accepisse reperiuntur. Ut proin aegroti parum inde aut nihil fere periclitentur. Simulatque autem corpus vertebrae & sic simul medulla, quae in spina est, simul laesa, disrupta vel collisa per vim aliquam externam fuit (a), rigidae protinus sive immobiles efficiuntur singulae istae brachiorum, pedum atque viscerum etiam partes, quae vertebris illis subjectae sunt. Itaque mirum haud est, si vel ipsa quoque mors, nunc quidem celerius, nunc tardius insequitur: prouti nempe vel gravior vel mitior laesio contigit. Recolenda breviter hic ea sunt, quae de medullae in spina vulneribus supra exposuimus. *Apophyses* denique *transversae* atque ad ipsam pectoris cavitatem spectantes si diffringuntur, tum haerentia in iisdem costarum capitula simul diffringantur necesse est. Qui sane casus asperrimus videtur.

VIII.

*Vertebrarum fractarum indicia.*

Fractum autem in vertebris aliquid esse, 1) non ex injuria solum extrinsecus per lapsum, ictum vel contusionem graviorem illata, conjicitur; sed & vel maxime 2) ex doloribus circa laesam vertebrarum partem subortis; itemque 3) ipso tactus, visus atque auditus sensu cognoscitur.

IX.

*Fractae apophyses quomodo reponantur.*

Igitur quoties non nisi vertebrarum apophyses perfractae reperiuntur, longe optimum erit, digitis in sedem suam illas compellere, injectis

(a) Gouey existimat p. 112. corpus vertebrarum non nisi a glandibus plumbeis frangi posse; verum id etiam vidi ex lapsu vehementiori ex loco alto, atque aeger brevi post moriebatur: ut ex his laesionibus fieri solet.

jectis utrinque circa ſpinam dorſi ſpleniis anguſtioribus in ſpiritu vini calido tinctis, chartae item craſſiſſimae lamellis atque mantili cum ſcapulari. Namque ita vertebrarum oſſa, quum inſigniter ſpongioſa & mollia ſunt, quam facillime ac cito rurſus glutinantur.

X.

*Graviores vertebrarum fracturae quomodo tractandae ſint.*

Si quis caſus medullam in ſpina una perrupit, fere ſemper mors certiſſima inſequitur. Interim quia crudele videtur, aegrum hominem propter certam deſperationem negligere, quam fruſtra quidpiam tentare in eodem malle; id omnino ſibi datum chirurgus arbitretur eſſe, ut laeſam ſpinae partem ſcalpello denudet, ejusdemque fragmenta medullam urgentia debito modo excitet; vel ubi penitus reſoluta ſunt, eximat. Dehinc ipſum vulnus blandiſſime ac ſolertiſſime purget, medicamentisque balſamicis, ut ſupra jam praecepimus, (*Lib. I. Cap. XI. No.* 15.) foveat, mantili cum ſcapulari tantisper ſuperinjecto; hacque ratione continuandum, donec vel plane glutinatum vulnus, vel aeger mortuus fuerit.

XI.

*De oſſe ſacro perfracto.*

Denique contingere etiam quandoque ſolet, ut vel per lapſum vel ictum aliquem graviorem ipſum quoque os ſacrum diffringatur. Quod an forte factum ſit, cum externa violentia hominisque afflicti dolores, tum & vel maxime tactus, ut in aliis fracturis, ſignificare ſolent.

XII.

*Os ſacrum quomodo reponatur.*

Simulatque igitur diffractum os ſacrum deprehenditur, fragmenta digitis protinus in ſedem ſuam compelli debent. Sicubi vero ad interiorem partem depreſſum deſidet, commodiſſimum eſt, digitum aliquem, ſed ungue tamen probe prius reſecta, in oleo butyrove tinctum in anum immittere, depreſſamque oſſis partem in locum naturalem excitare, tandemque alterius manus ſubſidio diligenter ipſam extrinſecus reponere. His confectis, vel emplaſtrum aliquod ad fracturas idoneum cum ſpleniis ſpiritu vini calido madentibus, faſciaque T. ſuperimponuntur, vel etiam ſplenia ſola ſpiritu vini impraegnata cum faſcia. Tandem ut felicius ipſa oſſium glutinatio procedat, per quatuordecim fere dies in lectulo aegrotus leniter decumbat, idque in alterutro latere; vel ſi interdum ſedere concupiſcat, in ſedili perforato conſideat, ne repoſitae partes e ſede ſua introrſum rurſus dimoveantur.

XIII.

*Os innominatum quomodo reſtituatur.*

*Os innominatum* raro frangitur: quando vero illud fractum eſſe cognoſcitur, ob partes vicinas ſimul plerumque laeſas, graviaque inde oriunda ſymptomata haud leve periculum ſubeſt, maxime ſi materiam fuſcam aeger aut ſubcruentam evomat. In reſtitutione hujus oſſis aeger incumbat lateri ſano, os fractum manibus reſtituatur, ſplenia ſpiritu vini imbuta ſuperimponuntur, & faſcia *ſpica* firmentur. Poſtea ſanguis mittatur, medicamenta temperantia & reſolventia exhibeantur, & diaeta tenuis ſervetur.

C A-

# CAPUT VII.

## *De fractis brachii, hoc est, humeri, cubiti, manusque ossibus.*

I.

*De humero fracto.*

OS humeri vel medium frangitur, ubi minus periculum; vel prope caput superius vel inferius, ubi fractura pejor: nam & majores dolores affert, & difficilius curatur. Quarum quidem fracturarum in hoc osse satis expedita cognitio esse solet, quum nihil non sensibus, oculis videlicet & manibus expositum, hic sit; sed varia tamen institui vinctura & curatio debet, pro diffractarum videlicet partium hujus ossis discrimine. Nonnunquam etiam fracta in his partibus ossa in sedibus suis remanent: multo saepius excidunt, aliudque super aliud effertur, atque membrum id altero latere brevius est. Raro tamen frusta multum a se invicem recedunt, ob pondus brachii annexi. Attamen si prius est, facilius & promtius reponi fragmenta solent; sin posterius est, tum utique ad compellenda, quae sedibus suis mota fuerunt, ossa paullo major quaedam vis requiritur: praesertim si aegro firmiores nervi sunt ac musculi, prouti quidem in viris robustis utplurimum observatur.

II.

*Humeri fractum os quomodo reponatur.*

Et vero diffractum humeri os quam aptissime sic fere extenditur. Scilicet aegrotus in altiori quodam sedili collocatur. Tum minister aliquis, inflexo leniter aegri cubito, brachium supremum supra locum fractum firmiter comprehendit; alius prensa, quae infra ipsam fracturam est, parte, brachium recta trahit atque extendit: dum ambo in diversa contendunt. Ipse medicus diffractam humeri partem manibus complectitur, ossaque sufficienter sic a ministris in diversa contendentibus extensa, in sedes suas reponit; tandemque superinjectis fasciis quam exactissime deligat: ea videlicet ratione, quam & supra jam tum generatim exposuimus, & inferius in doctrina de fasciis prolixius expositurі sumus. Si unus forte satis extendere nequit in robustis, duo substituendi, vel habenis quoque, mantili vel lineis fasciis utrinque capita articulorum circumdanda, & per plures in diversa ducenda sunt, donec vis membrum paullo longius fecit, quam naturaliter esse debet, & tum ossa manibus chirurgi in suam sedem compellenda sunt.

III.

*De fracto brachio inferiori.*

Pars brachii inferior, quae *cubitus* hodie vocatur, bina ossa, radium scilicet atque ulnam, comprehendit. Igitur quoties forte frangitur, sic fran-

frangi ſolet, ut oſſium horundem vel alterum vel utrumque, & quidem nunc medium, nunc prope extrema, rumpatur. Ac utrumque quidem ſi fractum fuit, longe facilius ſingula ſedibus ſuis moventur, difficiliusque proin & reponuntur & glutinantur. Alterutrum autem ſi ſolum fractum eſt, ſalvo perſiſtente altero, tum quod fractum eſt, difficilius neque adeo longe excidit, faciliorique negotio reponitur ac retinetur. Nam ubi alterum integrum eſt, plus opis in eo, quam in faſciis ferulisque quibuscunque deprehenditur. Interim ſi propecaput inferius fractura eſt, fere ſemper os fractum, propter muſculum quadratum, firmiusque ligamentum illud, quod inter utrumque os illud interjacet, verſus os integrum attrahitur difficiliusque reponitur. Id quod in ipſa prognoſi oſſiumque reſtitutione inprimis conſiderare convenit.

IV.

*Inferioris brachii fractura quomodo cognoſcatur.*

Fractum aliquid in his brachii oſſibus fuiſſe, id ex communibus quidem fracturarum ſignis cognoſcitur. Utrumque autem, an alterutrum; item quodnam demum ex illis & ubi fractum fuerit, tactus viſusque beneficio, dum quis manum laeſi cubiti nunc introrſum nunc extrorſum commovet, quam commodiſſime dignoſcitur. Tametſi ulnae, ceu palmarii in brachio fulcri, ex laeſo ejus uſu longe facilius quam radii fractura cognoſci queat. Imo non ipſo tantum adſpectu, ſed auribus quoque horum oſſium fracturae explorari ſolent. Fere ſemper enim oſſis fracti ſtridor aliquis percipitur, ſi firmiter comprehenſa cubiti parte ſuperiori manus aegroti nunc introrſum nunc extrorſum dimovetur.

V.

*Quomodo reponi radius debeat.*

Si reponendus *radius* eſt, cujus fragmenta verſus ulnam receſſerunt, intendere miniſter aliquis brachium debet, ipſeque medicus manum aegri verſus ulnam deprimat, donec depreſſa radii pars attollatur. Quod ubi factum fuit, brachium ipſum ambabus manuum palmis diligenter utrinque comprimi debet, ita, ut compreſſi hac ratione muſculi inter ulnam & radium partes radii comminutas & diductas in ſedem ſuam rurſus excitent compellantque. Tum deligandum brachium, quemadmodum infra plenius commonſtrabimus. Deinde brachium in *canalem* quendam ex charta craſſa lignove leviori confectum (*Tab. VIII. fig.* 14.) immittere atque in mitella (Eſcarpe) ſuper collum injecta ſuſpendere debet.

VI.

*Quomodo ulna reponatur.*

In *ulna* fracta reponenda, deliganda, & ſuſpendenda idem prorſus ac in fracto radio reſtituendo tenendum eſt: praeterquam quod ad reponendam ulnam iſta inprimis obſervatio neceſſaria ſit, ut nimirum manus ad radium ſive pollicem tantiſper intorqueatur, dum depreſſa ulnae pars in ſedem priſtinam reſilierit.

VII.

VII.

Os brachii utrumque ubi fractum fuit, eadem fere curatio, ac in iis casibus, institui debet, ubi alterutrum modo comminutum os deprehenditur. Nisi quod ibi major & in reponendis & in continendis ossibus & vis & circumspectio; in deligationibus autem sollicitudo necessaria sit. Providendum etiam solertissime est, ne, dum paulo diutius immotum brachium continetur, articulorum succus indurescat, ligamenta rigescant, & brachium sive cubitus immobilis efficiatur. Igitur haud alienum fuerit, vinctum illud brachium altero vel tertio quoque die, sed tamen circumspecte admodum extendere paululumque inflectere, imo & illud subinde oleo vel aqua calida fovere: sic enim naturalis ista mobilitas ejus quam aptissime conservatur.

*Quando utrumque os fractum est.*

VIII.

*Ossa carpi* quum valde minuta sint, rarius equidem, sed tamen quandoque comminuuntur; quotiescunque nimirum aut tignum, aut lapis, aut corpus quodlibet aliud grave ac durum paulo vehementius illabitur. Quod ubi forte accidit, sane in angusto esse perfectae curationis spes solet. Quum enim nimis minuta isthaec ossa sunt, vix ac ne vix quidem in sedem suam ipsa compelli, nedum glutinari possunt, atque ligamenta ac tendines simul plerumque valde colliduntur. Itaque manuum articuli semper fere rigidi fiunt atque immobiles: vel & abscessus, suppurationes, fistulae atque ossium caries suboriuntur. Quibus propter & ossium mollitiem & puris hinc evocandi difficultatem saepe non nisi manuum amputatione succurri adsolet: quemadmodum Ruyschius inter alios ejusmodi fracturam vidit, quae post triennium nondum curata fuit (*a*).

*De carpo diffracto.*

IX.

Interim ne penitus hic defuisse partibus suis chirurgus videatur, quidvis potius tentare, quam aegrum hominem sine auxilio relinquere debet. Commodissimum igitur est, ministrorum adjumento sic manum laesam extendere, ut alter brachii partem, quae juxta carpum est, ipsam manum alter comprehendant, quantumque satis est, in diversa contendant. Quo facto chirurgus, quicquid in carpo comminutum est, in sedem pristinam, manibus suis, quantum fieri potest, curiosissime compellere fracturamque debita ratione deligare debet.

*Quomodo curari debeat.*

X.

Multo saepius diffringi, sed multo quoque facilius utplurimum reponi, propter ossium magnitudinem, *metacarpus* solet. Reponi autem ipse commodius haud potest, quam ubi manus fracta supra mensam sive tabulam aliquam laevigatam a ministris diligenter extenditur, ossibusque in

*De fracto metacarpo.*



(*a*) In Observat. anatom. chirurg. pag. 10.

in ſedes ſuas, unde mota fuerunt, digitorum adjumento, quantum fieri poteſt, accuratiſſime compulſis, quam aptiſſime deligatur. Exemplum metacarpi fracti cum vulnere legi poteſt in Dranii Obſ. 56. Tom. I.

XI.

*De fractis digitis.*

Tandem ubi forte in digitis unum alterumve os comminutum fuit, hoc inprimis ſibi datum chirurgus exiſtimet, ut quicquid fractum ſedibusque ſuis motum eſt, quam curioſiſſime reponat, anguſtiorique faſcia quadam aliquoties circumvoluta, inque digito, qui juxta eſt, integro firmata deliget. Quod quomodo fieri, praeſertim ubi plures fracti digiti ſunt, quam aptiſſime queat, inferius in doctrina de faſciis declarabimus. Ceterum quotiescunque nimis violentam vel gravem colliſionem digitus aliquis vel manus ſenſit, ut nulla glutinationis ſpes reliqua videatur, praeſtat ſane protinus partes ejusmodi mature praeſcindere, quam longinquioribus doloribus aegrotum discruciare, vel & in gravius aliquod diſcrimen aut vitae periculum conjicere.

---

## CAPUT VIII.

### *De femore fracto.*

I.

*De fracto femore.*

CRaſſum hoc idemque maximum totius corporis os variis frangi modis poteſt ac ſolet, atque id quidem vel medium, vel prope articulos aut capita ſua: inprimis vero juxta illam partem, quae *femoris collum* anatomicis appellatur, prope articulum cum coxarum oſſibus. Quod quotiescunque contingit, difficulter admodum fragmenta componuntur, atque difficilius adhuc in ſitu debito retinentur. Interdum binis in locis ipſum os rumpitur, atque tum gravius periculum ſubeſt, aegrotique niſi moriantur, ut haud raro contingit, tamen ſemper fere claudi fiunt. Nonnunquam adverſum os frangitur; nonnunquam autem obliquum: aliudque ſuper aliud effertur, id quod difficilius longe curatur. Namque muſculi, valde robuſti, vehementiſſime hic contracti, partem oſſis inferiorem quam validiſſime ſimul ſurſum attrahunt, adeoque non niſi per maximam vim adhibitam extenduntur, atque in ſedes ſuas reponuntur. Ita etiam oblique fracta femorum oſſa longe facilius, ac ea, quae transverſa fracta ſunt, rurſus e ſede naturali recedunt, fereque ſemper membrum brevius relinquunt; tametſi chirurgus ſtrenue functus officio ſuo fuerit. Interim in ejusmodi caſibus neceſſarium eſt, praeter artificia, infra indicanda, femur iſtiusmodi oblique laeſum paulo conſtrictius per faſcias continere, ne ſcilicet repoſita oſſium fragmenta facile rurſus dimoveri queant.

II.

II.

In reponendo femoris-osse considerandum omnino semper est, prope collum femoris, an in alia quadam ejus parte fractura contigerit. Siquidem exactior illa fracturae consideratio & cognitio ad felicius & reponendum & deligandum femur apprime necessaria est. Quoties enim fractura vel in medio, vel inferiori capiti propior est, femoris os eodem, ut reliqua ossa, modo extenditur manibusque in naturalem sedem compellitur: praeterquam quod major hic, praesertim in robustioribus, ad extendendum vis requiratur. Itaque & plures & valentiores adhibendi hic homines sunt, qui vel manibus, vel, ubi manus haud sufficiunt, habenis, mantilibus, fasciisve lineis utrique femoris capiti alligatis fractum illud os in diversa ducant, tantisperque extendant, dum chirurgus manibus fragmenta commode reponere, justeque dein fovere queat.

*Quomodo reponi femur debeat.*

III.

Ubi vero neque manus, neque habenae, neque fasciae extendendo femoris ossi sufficiunt, (id quod tamen rarius accidit) tum HILDANI *lorum* illud (*Tab. VIII fig.* 17.) adhibendum est. Quod ipsum firmiter supra genu deligatur, junctoque uncinulis AA. firmiori aliquo funiculo continuo BB, vel manibus robustiorum, vel & fasciis lineis in C. applicatis, quantum satis est, extenditur, quo scilicet accurate rursus in sedes pristinas reponi fragmenta queant. Neque vero in pedibus solum, sed & in brachiis atque humeris fractis extendendis lorum istud, si opus est, applicari poterit. Scilicet si fractum brachium extendendum est, lorum supra manum; si humerus, supra cubitum circumdatur.

*De loro Hildani.*

IV.

Quodsi autem vel ipsum quoque lorum istud per se parum hic proficit, necessarium utique videtur, a *trochlea* seu *polyspasto* extensionis aliquod praesidium petere. (*Tab. VIII. fig.* 18.) Igitur uncus alter A. funiculo ipsius lori C., (*fig.* 17.) uncus alter B. annulo A. (*fig.* 19.) clavi cochleati, in tignum vel trabem intorti, injiciuntur. Dehinc aegrotus per habenas ex mantilibus vel lineis fasciis longioribus & robustioribus superne firmatur, ne scilicet trahentibus cedere valeat: funiculus autem C. (*fig.* 18.) polyspasto immissus tantisper attrahitur, donec ipsum femoris os sufficienter, hoc est, ita extensum sit, ut reponi a chirurgo quam aptissime queat. Observandum enim hic est, per trochleas istas complures, in D. atque E. constitutas, attrahendi vim usque adeo insigniter amplificari, ut machinae hujus beneficio unicus homo plus, quam decem pluresve homines sine ista per se, efficiat.

*De polyspasto.*

V.

Ipsum denique femoris collum ubi forte comminutum est, quemadmodum partim propter situm fere transversum, partim propter *spongio-*

*De femoris collo fracto.*

*ſam fragilemque ſubſtantiam ſuam* haud raro ſolet, tum non difficulter modo illud ipſum reponitur, ſed rariſſime quoque, prout Hildanus (*a*) aliique teſtantur, ita curari ſolet, quin laeſus ille pes vel brevior, vel ſaltem claudus reddatur. Cujus quidem calamitatis non una ratio eſt. Neque enim 1) fragmenta ſolum, propter miram muſculorum in femore craſſitiem atque vim, difficillime in ſedem naturalem compelluntur; ſed 2) quam rariſſime quoque, licet optime repoſita fuerint, in nativa ſede ſua conſervantur: namque muſculi per ipſum os hoc intenti collo diffracto partem inferiorem hujus oſſis identidem ſurſum attrahunt. Quod ipſum 3) hoc facilius fieri plerumque ſolet, quia *femoris collum non ex adverſo aut directe vel ad lineam, ſed oblique potius & quaſi a latere tantum ejusdem capiti adjungitur*: quemadmodum ex ipſa hujus oſſis in ſicca oſſium hominis compage, quam ſceleton vulgo vocant, conſideratione luculentiſſime perſpicitur. Ut adeo demirari nemo debeat, ſi has femoris fracturas vel mala quaedam gravia, vel claudicatio etiam inſequantur.

VI.

*Colli femoris fractura difficulter cognoſcitur.*

His tandem illud quoque accedit, 4) quod colli femoris fracturae difficulter admodum cognoſcantur, fereque ſemper pro capitis ejusdem ex acetabulo prolapſu habeantur: quum tamen primus olim Paraeus (*b*), & ex hoc Schenckius (*c*), deinde poſtquam hujus obſervatio in oblivionem venerat, celeberrimus Ruyschius (*d*), & poſt illum alii quoque clari Medici & Chirurgi (*e*) ſatis evidenter demonſtrarint, longe facilius ipſum femoris collum utpote mollius diffringi, quam ejusdem caput ex profundiſſimo iſthoc acetabulo valentiſſimisque ligamentis propter violentiam quandam externam, prorumpat. Cujus quidem egregiae obſervationis priſci non ſolum, ſed & ſuperioris adhuc ſeculi Chirurgi ac Medici ita plerumque ignari fuerunt, ut, quoties comminutum femoris collum fuerat, de nulla perinde re minus fere, quam de fractura, ſolliciti eſſent, aegrotumque proin, quaſi qui femoris aliquam luxationem expertus fuiſſet, adhibitis machinis ad hanc reſtituendam miſerum in modum distorquerent. Verum enim vero quia non inanis ſolum, ſed & quam maxime crudelis violentior iſta femoris extenſio plerumque deprehenſa eſt; haud profecto abs re fuerit, tutiorem aliquam, id eſt, graviſſimis doloribus, inflammationibus, aliisque hujus

(*a*) Vid. ej. *Obſerv. Cent.* 5. *obſ.* 86. utpote quae etiam atque etiam legi hic meretur.
(*b*) Oper. Chirur. Lib. XIV. Cap. 21.
(*c*) Obſerv. Medic. Lib. V. de femore, obſ. 11.
(*d*) Theſaur. Anatom. VIII. Tab. 3. fig. 1. & Theſ. IX. Tab. 1. fig. 1.
(*e*) Cheselden. Anatom lib. de oſſ. cap. de extrem. infer. itemque in Tab. ejus VI. G. H. Douglas in Act. philoſ. Anglic. N 81. An. 1716. Petit Lib. de oſſ. morb. p. 169. Saltzmann. diſſert. de fractura femoris frequentiori, aliique.

jus generis malis gravioribus minus opportunam fracturae iſtius tractandae rationem praeſcribere.

VII.

*Quomodo cognoſci & curari debeat.*

Quoties igitur cunque poſt vim aliquam externam graviorem in femore factam aegrotus pedi laeſo inſiſtere nequit; quoties dolores acutiores circa juncturam iſtam perſentiuntur; quoties denique pes laeſus ſano brevior, ſuperne reſolutus, *facilique negotio pes extremus extrorſum & introrſum verti poteſt*, atque in hoc motu ſive *contorſione ſtrepitus inſtar fracti oſſis* animadvertitur, collum femoris fractum eſſe ſignificat. Idcirco cavendum utique eſt, ne decumbentis hominis femur, prout in luxationibus hujus olim ſolemne erat, & machinae in hunc finem excogitatae in Sculteto aliisque videri poſſunt, violentius extendamus. Quin potius opera danda eſt, ut femur iſtud laeſum, aegroto per mantile aliquod vel aliam idoneam habenam inter pedes injectum contento ſive alligato, vel robuſtioris hominis alicujus manibus, vel injecto etiam mantili aut loro, tantisper extendatur, donec pes laeſus ſano rurſus aequalis fiat, haerentique in acetabulo femoris capiti collum ipſum, ſi non perfecte, tamen qualitercunque adjungi valeat. Tametſi enim vix ac ne vix quidem evitari hic ſoleat, quo minus membri brevitas & claudicatio fracturae ſuperveniat; quia tamen nonnulli rurſus curantur, utiliſſimum eſſe cognovi, faſciis quibusdam firmioribus femur illud ſic deligare, ut collum capiti haereat, ac ſenſim ſenſimque, ſi fieri poteſt, agglutinetur. Quem in finem applicare in ejusmodi caſibus faſciam ſolemus, quae *ſpica inguinalis* dicitur; deinde *linteum amplum & longum* ſive mantile femoribus interjectum, quo corpus ſuſtinetur, ne deorſum cedat; ac denique *habenas* & malleolis & genu injectas, quae pedem cum parte inferiori lecti jungunt, ut ſurſum trahi non poſſit, una cum lectulo ſtramineo: quae vero omnia mox plenius itemque in doctrina de faſciis deſcribuntur (*a*). His rite ſic peractis, aegrotoque quam commodiſſime fieri poteſt, collocato, diſpiciendum curioſe ſemper eſt, aequalis an brevior ſano pede afflictus ſit. Namque ubi is brevior eſſe animadvertitur, ſuſpicari omnino licet, femoris collum denuo prolapſum ex ſua ſede, proindeque poſt ipſam quoque vincturam denuo extendendum leniter eſſe, donec rurſus cum ſano aequalis fiat. Contra vero ubi pes laeſus non brevior, ſed ejusdem cum ſano longitudinis deprehenditur, tum ſane haud exigua ſpes ſupereſt, fore, ut aegrotus feliciter curetur: modo quies ſumma atque exacta victus ratio haud negligantur. Reliqua enim naturae bonitati commendanda ſunt.

VIII.

(*a*) Petit lib. de morb. oſſ. cap. de fractur. colli femoris, hanc fracturam eodem modo ac aliam fracturam femoris ſimplicem deligandam eſſe docet: quod vero nulla ratione hic fieri poteſt, ut experti facile agnoſcent.

VIII.

*Quomodo aptus femoris diffracti situs conservari debeat.*

Enimvero ſicubi inſtrumentum aliquod ejusmodi in promtu eſſet, cujus adminiculo femur diffractum exactiſſime extenſum conſervari poſſet, ut per quatuordecim aut complures etiam dies, ſive per integrum curationis tempus eandem ſemper cum ſano pede longitudinem afflictus ſervaret; tum ſane certius ac felicius curari colli femoris fracturae poſſent. Quam quidem ob rem operae utique pretium is faceret, qui opportunam huic negotio machinam excogitaret. Tametſi enim Hildanus ſuperius (*N. V.*) citato loco machinam aliquam extendendis femoribus oblique diffractis accommodatam deſcripſerit; verendum tamen non ſine ratione videtur, ne paulo imperfectior adhuc iſta ſit. Nullum enim, quod ego ſciam, feliciter per eandem factae extenſionis aut curationis exemplum ſuppetit. Interim quamdiu commodiores ad hunc uſum machinae deſunt, & modo indicata deligandi ratio non ſufficiens deprehenditur, haud alienum fuerit, vel modo memoratam Hildani machinam applicare; vel, ſi haec quoque deeſt, praeter lectulum ſtramineum, & quae huc pertinent inſtrumenta reliqua, grandiorem aliquam quatuor capitum faſciam, ab Hildano etiam deſcriptam, vel bina eademque longiora mantilia inter utrumque pedem juxta inguina trajicere, iisdemque vel in laterali vel in ſuperiori lecti vel ſpondae parte per clavos aut annulos probe firmatis aegrum hominis corpus ita firmiter continere, ut deſcendere prorſus nequeat. Ne qua autem inferior pedis pars ſurſum attrahatur, ſuperinjiciendae ſupra genu malleolosque, ut N. VII. jam innuimus, habenae vel faſciae quaedam ſunt, quibus in inferiori ſpondae parte firmiter alligatis pes afflictus tantisper in ſitu commodiori conſervetur, donec comminutum femoris collum rurſus glutinatum fuerit. Atque haec ipſa deligationis ratio in aliis etiam femorum fracturis, & vel maxime in obliquis non commoda ſolum, ſed prorſus neceſſaria deprehenditur. Attamen ne qua tandem faſciis lineis aut mantilibus conſtrictioribus inguina durius comprimantur, rudiusque affligantur atque laedantur, ſubinde ſplenia quaedam ſeu linamenta complicata molliora ſubjicienda illis ſunt, aut quandoque omnino mutanda. Ceterum quae de aptiori femoris comminuti ſitu moneri hic poterant, de his ſupra jam tum (cap. I. No. 36.) breviter diximus, & prolixius eo loco dicturi ſumus, ubi de faſciis tractabimus.

IX.

*Fractura femoris cum vulnere.*

*Si fractura femoris vulnus adjunctum habet*, periculoſa eſt atque difficillime utplurimun curatur; imo ſi haec mala articulis vicina, plerumque mortem poſt ſe trahunt; inprimis quando vaſa ſanguifera paullo majora ſimul laeſa, id quod ex magna ſanguinis profuſione patet. Ita & periculoſa eſt fractura, ſi vulnus in parte femoris poſteriori ſedeat: quia non niſi difficillime & purgari & foveri poteſt.

X.

X.

In curatione harum fracturarum vulnus fascia 18 capitibus deligandum, (vid. *Tab. IX. fig.* 4.) quae in parte tertia, ubi de fasciis agimus, descripta est. Quod si vero pars laesa vehementer contusa aut collisa sit, & sanguis sub cute atque in interstitis partium effusus haereat, frequentibus & satis profundis sectionibus caute incidenda est, ut sanguini extra vasa profuso, brevique putrescenti exitus paretur. Postea pars laesa aqua calcis vivae, cui pars quarta sp ritus vini camphora impraegnati admixta sit, vel alio ejusmodi liquore resolvente, gnaviter fovenda, donec contusio digesta est. *Curatio.*

XI.

Quando hujusmodi fracturam *profusio sanguinis* concomitatur, ea tamen non nimis vehemens est, vel ossi vicina, linteis carptis probe contortis, eisque aridis, vulnus probe replendum, ut in aliis profluviis sanguinis fieri docuimus, splenia plura eaque crassa superimponenda, atque omnia haec fasciis apte firmanda. Sin paullo vehementior, liquores adstringentes, quales in vulnerum haemorrhagiis cohibendis commendavimus, cumprimis vero spiritus vini rectificatissimus, quem egregium hic deprehendi, in auxilium hic sunt vocandi; sed si vehementissima, arteria, torculari prius applicato, investiganda, eaque reperta filo constringenda atque liganda. Quando istiusmodi fractura cum sanguinis copioso profluvio & vehementi ossis comminutione a tormentis bellicis ignivomis inflicta, id quod arteriam cruralem laceratam indicat, praestat utplurimum si vulnerati vita nobis curae cordique est, mature femur laesum amputare, arteriamque ligare; ita enim facilius servatur aeger, quam si pedem ejus servare studemus; nam arteria cruralis raro consolidationem salvo pede admittit: utpote qui facile hinc gangraena corrumpitur. Ceterum postquam sanguinis profusio cohibita, vulnusque a sordibus purgatum, ossa fracta in sedes suas restituuntur, & fascia octodecim capitum spleniis & ferulis quam solertissime deligantur, atque in lectulum stramineum (Gallis *fanons*) apte reponuntur. Postea vulnus quotidie deligandum, a sordibus mundandum, unguento digestivo aut balsamo vel essentia vulneraria fovendum, donec vulnus glutinatum sit. Ceterum observationes sive exempla fracti femoris cum vulnere legi possunt in Sculteti observat. 77 & 78. Purmanni observ. LXIII. *Ubi haemorrhagia adest.*

## *Explicatio Tab. VIII.*

Fig. 1. *Forceps* quaedam grandior atque acuta, praecidendis ossium aculeis sive fragmentis prominentibus idonea: quae vero, ut facilius

haec praeſtare poſſit, per duos tresve pollices major eſſe debet, quam eam hic depinximus.

Fig. 2. *Hamulus* ſimplex.

Fig. 3. *Hamulus duplex*, pro variis in chirurgica & anatomica uſibus.

Fig. 4. *Acus* pro arteriis ſanguinem fundentibus rite ligandis, variis in caſibus. A. apex obtuſus, B. foramen filum condens, C. capitulum.

Fig. 5. Operculum ad machinam, pro lapide rodente, ſive cauſtico, *infernali* vulgo dicto, ſuſtinendo.

Fig. 6. Machina ipſa ex ferro, pro dicto lapide ſuſtentando & condendo. a. Rima ſive pars diviſa, quae prehendit praedictum lapidem. b. Annulus quo rima clauditur, & lapis firmatur. c. Alterum extremum, quod in ſuturis chirurgicis pro oris vulneris ſuſtinendis inſervire poteſt.

Fig. 7. *Formam ferulae* exhibet, quales in brachiorum & pedum fracturis adhibentur, vel ex ligno tenui vel charta craſſiſſima utplurimum confectae; quarum latitudo trium quatuorve ſit digitorum, longitudo vero ad partis laeſae magnitudinem accommodata eſſe debet.

Fig. 8. Ferula ſive lamella ex charta craſſa, qualibus nonnulli in quibusdam naſi fracturis utuntur: cujus amplitudo naſi amplitudini reſpondeat.

Fig. 9. Ferula chartacea *maxillae inferiori* ab altero tantum latere diffractae adaptanda

Fig. 10. Ferula chartacea, quae maxillae inferiori, *utrinque fractae*, ſic aptari debet, ut foramen medium (a) mento injiciatur; partes vero exteriores ſive alae (bb), quae ad medium (a) plicari poſſunt, verſus aures protendantur.

Fig. 11. *Splenia* in formam litterae X diſpoſita, in fractura juguli ſive claviculae adhibenda.

Fig. 12. *Ferula* ſive lamina in eundem uſum, ex charta craſſiori, ſpleniis praedictis ſuperimponendum.

Fig. 13. *Crux aliqua ferrea*, vel potius ferramentum, ad litterae T ſimilitudinem confectum, atque ad continendas claviculas fractas, & in ſedes ſuas repoſitas, aliquando haud inutile. AA. Pars ejus transverſa, cui annuli ferrei juncti, quibus humeri cinguntur, firmantur & retrorſum detinentur. B. Pars longitudinalis per dorſum deſcendens. C. Foramen in parte inferiore, ubi ligulae duae robuſtae ſive funiculi firmantur, quae in abdominis anteriori parte colligantur. Vid. ſupra Cap. V. N. 5.

Fig. 14. *Canalis ex craſſiori charta* conſtans; cui brachium fractum, ſed deligatum tamen immittitur; cujus magnitudo brachio conformis ſit.

Fig. 15. *Trochleae* compoſitae ſpecies, ſive *polyſpaſtus*, quem ſupra ad extendenda oſſa fracta Cap. VIII. N. 4. deſcripſimus. A. B. unci ſunt, quibus machina utrinque innectitur. C. Funis, quo trahitur ad oſſa

fig. 1. fig. 2. fig. 3. fig. 4. fig. 5. fig. 6. fig. 7. fig. 8. fig. 9. fig. 10. fig. 11. fig. 12. fig. 13. fig. 14. fig. 15. fig. 16. fig. 17.

I. M. B. sc. Lips. 1734

offa fracta extendenda. D. E. Trochleae multae utrinque hic latentes : quibus trahentis vires vehementer augentur.

Fig. 16. *Terebra ferrea*, ad polyfpaftum pertinens, robufta, cujus cochlea B. in trabem robuftam intorquetur, foramini vero A. uncus polyfpafti injicitur.

Fig. 17. *Lorum* HILDANI cum uncis AA. ad extendenda offa brachii & pedis interdum neceffarium. BB. Funis five habena. C. Locus, ubi vis movens five trahens applicatur. Vid. fupra Cap. VIII. N. 3.

---

# CAP. IX.

## *De patella five rotula fracta.*

### I.

*De fracturae hujus indole.*

QUo facilius patellae fractura & cognofcatur & curetur, requirendum hic ante omnia ex anatomicorum fcholis eft, quomodo ipfa ligamentorum ac tendinum beneficio & femori & cruri adhaereat; item quomodo ipfa in pedis extenfione una cum mufculis afcendat, contra vero in ejusdem inflexione defcendat, atque in motibus fortioribus corporis magnam vim fuftineat. Igitur quoties patella vel per lapfum, vel per ictum, plagam, vel per quamcunque aliam violentiam externam frangitur; tum ipfa vel in longitudinem, vel transverfim, vel denique in plures partes diffringitur : ex quibus tamen ea, quae transverfim fit, frequentiffima eft. Verum in longitudinem quae fiunt fracturae ficuti rariores funt, ita promtius quoque utplurimum curantur; quum fragmenta femper fere in naturali fede fua hic remaneant (*a*). Contra vero fi transverfa inque plures partes patella comminuitur, gravius utplurimum fubeffe hic periculum confuevit. Tametfi enim pars inferior, utpote a mufculis libera, fitum priftinum confervet, fuperiores tamen propter annexos fibi robuftiffimos mufculos furfum attrahuntur, ideoque difficulter admodum compelluntur.

### II.

*Fractura patellae facile cognofcitur.*

Utplurimum vero haud adeo difficilis fracturarum hujusmodi, quae in patella fiunt, cognitio effe folet. Explorari enim vel ipforum etiam digitorum adjumento plerumque poteft, integrane adhuc fit an comminuta patella; atque ubi comminuta eft, directane, an transverfa inque plures partes diffracta fit : haereantne adhuc inter fe invicem an

 la-

(*a*) Exiftimat quidem GARENGEOT hoc os in longitudinem frangi non poffe, Lib. de Inftrum. Chrirurg. Tom. II. pag. 310. verum hoc interdum fieri poffe, praeter multos alios etiam ipfe PETIT cap. de patella fracta docet.

latius diſtent fragmenta. Vitandae vero hic in exploratione hujus fracturae magnopere ſunt flexiones genu, tanquam maxime dolorificae atque inutiles, imo pernicioſiſſimae (*a*), quia his fruſta magis divelluntur. Sed tamen ubi paulo magis exiguum patellae fragmentum ſurſum attractum fuit, praeſertim ſi aegri ſunt obeſi, minus plerumque expedita fracturae hujus cognitio eſt. Interim haec fractura non adeo periculoſa eſſe conſuevit, quam aliae, propterea quod oſſis ſuccus, ex quo callus progignitur, non aeque facile hic ac in fracturis aliis, penetrare in ipſam articulationem, eandemque rigidam efficere queat, quemadmodum alias ſaepe in aliis hujus oſſis fracturis fieri conſuevit, ubi genu ſaepe immobile redditur.

III.

*Prognoſis.*

Et vero difficulter admodum utplurimum curari ſolent, qui patellarum fracturam aliquam experti ſunt. Namque practicis ubi credimus medicis, abeſſe vix ſolet, quin rigida vel ſaltem minus expedita ac difficulter admodum mobilia eorundem genua reddantur. Praeterquam enim quod ſuccus oſſium, pro callo formando deſtinatus, in abditos hujus articuli ſinus ſeſe effundat, ipſa plerumque axungia, quae articulos alias lubricat, etiam ſimul coit atque una cum ſic indureſcit, ut femoris atque cruris oſſa, quaſi tigna quaedam fortiſſimo glutine juncta, rigida fiant & ſibi invicem concreſcant, atque unicum veluti os efficiant. Idque magis etiam ideo, quia in iſtiusmodi fracturis, praeſertim ubi transverſae fuerint, diuturna admodum genuum quies ſumme neceſſaria eſt, donec os hoc glutinari queat, qua mora liquor ille ſive axungia lubricandis articulis deſtinatus, ſemper fere inſpiſſari conſuevit. Quin fieri etiam plerumque ſolet, ut, qui patellam ſuſtinet, ipſiusque juncturae motum inprimis dirigit, tendo per eandem, qua patella laeditur, violentiam duriter affligatur, proindeque ipſa genuum mobilitas inſigniter impediatur atque adeo perdatur. Ut adeo mirum non ſit, *eos, quibus ſemel fracta fuit patella*, frequentioribus *lapſibus*, ideoque novis etiam *patellae fracturis*, ut ipſe exempla vidi, *opportunos* deprehendi. Maxime quia tendinis illius percuſſionem inſanabilis plerumque debilitas inſequitur.

IV.

*Curatio.*

Ad diffractarum patellarum curationem quot attinet, ea ſic omnino inſtituenda eſt. Nempe *quoties directa quaedam fractura* contigit, aegro ſupino decumbente, pedeque extenſo, manibus fragmenta ſolerter utrinque compelluntur, *faſciaeque unientis*, quae vocatur, ſubſidio accurate deligantur; ea ſcilicet ratione, quam ad vincienda ventris ac frontis longiora vulnera ſuperius praeſcripſimus, plenjusque in doctrina de faſciis deſcribemus. Quoties autem *patella vel transverſa, vel in plures etiam*

(*a*) Petit lib. de morb. oſſ. mortem inde notavit p. 233. & ſeq.

*etiam particulas comminuta est*, aegro in eodem ſitu conſtituto, extendi ante omnia pes afflictus debet. Tum operam dare chirurgum convenit, ut vel palmae, vel pollicis ac digitorum ſubſidio ſurſum attracta fragmenta deprimantur, hisdemque in ſedem ſuam accuratiſſime repoſitis, emplaſtris vel lunatis, vid. Tab. IX. fig. 2. vel perforato, fig. 3. firmetur, ac deinde pes afflictus ita & collocetur & deligetur, ut ne inflecti facile, nec diſturbari valeat. Quod ipſum curationis negotium explanatius in doctrina de faſciis infra exponere inſtituemus. Quanquam autem pro iſtiusmodi fracturis firmius continendis peculiares quaedam excogitatae a chirurgis machinae reperiuntur, cujusmodi aliquam SOLINGIUS commendavit (*a*), nosque adhuc alia ſimus inſtructi, imo & GARENGEOT (*b*) adhuc aliam deſcripſerit; iſtae tamen, ut verum fatear, ſic comparatae ſunt, ut commemoratis ſuperius malis haud omnino ſufficere videantur. Sed ne tandem os illud patellae repoſitum, prouti quidem, experientia teſte, fieri haud raro ſolet, denuo diffringatur aut diſturbetur; cavendum ſolertiſſime illud eſt, ne facile ante nonam decimamve hebdomadem pedi afflicto aegrotus ſeſe committat, vel etiam deambulet. Vix enim glutinari ſatis ante illud tempus patellae fragmenta conſueverunt, & qui tamdiu non quieſcunt, plerumque claudicare ſolent (*c*). Ceterum conſuli hanc in rem jure ſuo merentur iſtae obſervationes, quas de hujusmodi fracturis PURMANNUS (*d*) quam ſolertiſſime congeſſit.

(*a*) Vid. Ej. Chirurg. cap. de patella fracta. It. Tab. 15. fig. 26. edit. Amſtel. ann. 1698. ubi machina delineata reperitur.
(*b*) In lib. de inſtrum. chirurg.
(*c*) Vid. hac de re RUYSCHII Obſ. III.
(*d*) Chirurg. P. III. c. 21.

---

# CAPUT X.

## *De cruris ac pedis oſſibus fractis.*

### I.

*De cruribus fractis.*

EQuidem de cruris binorumque in eodem oſſium, *tibiae* videlicet ac *ſurae* ſive *fibulae*, fracturis nihil fere novi eſt, quod denuo hic praecipiam, & ſupra non dictum ſit: ſiquidem in ipſarum curationibus eadem prorſus obſervanda ſunt, quae ad quorumcunque oſſium fracturas generatim ſupra praeſcripſimus. Scilicet, ut oſſa diffracta manibus vel habenis probe extendantur, & quam accuratiſſime reponantur; deinde probe deligentur (*a*), atque aptiſſimo denique ſitu collocentur. Hoc ſo-



(*a*) Modus hanc fracturam deligandi vid. Part. III. de faſciis, cap. VII. N. 10.

ſolum adhuc moneo, quod interdum utrumque, interdum vero alterutrum ſit fractum. Si utrumque, rarius in eodem prorſus loco ambo fracta ſunt, ſed alterum paullo altius altero. *Sin tibia ſola fracta*, facilius hoc cognoſcitur, quia mox ſub cute ſita eſt, quam *ſi ſola fibula*, utpote in carne ſive muſculis valde recondita, & hinc difficillime ſaepe cognoſcenda. Praeterea *quoties non niſi fibula* ſive ſura comminuta eſt, levius plerumque afficiuntur aegroti: usque adeo, ut interdum ne ab inceſſu quidem penitus impediantur. Ut vero haec fibulae fractura rite cognoſcatur, altera manu ſub ſurae crus amplectendum, altera vero pes hincinde commovendus, & dum hoc fit ea manu, quae crus comprehendit, percipi poteſt an & ubi fracta ſit (*a*). Quodſi autem, ut fieri ſaepe ſolet, *tibiae fractura externum aliquod cutis vulnus* ſimul ſibi adjunctum habuerit; tum ſic omnino inſtituenda curatio eſt. Nempe primo loco ſolertiſſime purgari debent vulnus & oſſa comminuta a ſordibus, oſſiculis liberis & rebus quibuscunque peregrinis; deinde oſſa fracta, extenſione prius facta, in ordinem ſunt redigenda; poſtea profuſionem ſanguinis, ſi quae eſt, ſupprimere (*b*), ſuppreſſoque ſanguine, per injectam octodecim capitum faſciam, adinſtar voluminis alicujus conſtructam (*Tab. IX. fig.* 4.) firmiter deligari; prouti quidem plenius *cap.* 8. *de faſciis* infra edocebimus. Si quae autem oſſium fragmenta prominent, quae illis reponendis impedimento ſunt, circumſpecte prius per forcipem quandam acutam aut ſerram ſubtiliorem praecidi debent, ac deinde oſſa in ſedes ſuas reponere ac deligare. Quibus rite ſic confectis proximum eſt, ut pedem aegrum vel lectulo ſtramineo imponamus, quem Galli *fanons* appellant, vel inſtrumento orichalceo, id eſt, ex cupro flavo confecto, proprio atque ad continendas tibias fractas inprimis accommodato, quam exactiſſime includamus; *vid. Tab. IX. fig.* 9. atque ſic quotidie diligatio renovatur, donec vulnus clauſum ſit. Interdum *fruſtula oſſium demum ſub curatione per ſuppurationem ſoluta ſe oſtendunt*; quae ſimulac deprehenduntur, eximenda, & poſthaec, ut antea, in deligatione pergendum (*c*).

*De eorum fractura cum vulnere.*

II.

*Petiti machina pro his fracturis.*

Aliam eamque haud contemnendam machinam ſive *capſam* ligneam pro crure fracto, cum carnis vulnere commodius ſanando, excogitavit atque deſcripſit PETITUS, cel. Chirurgus Pariſ., (*d*) quam ex Actis Acad.

(*a*) Exemplum fibulae male curatae, quam prava ſecuta ſunt ſymtomata, refert GOUEY Chirurg. p. 130.

(*b*) Ut paullo ſupra Cap. VIII. N. XI. docui.

(*c*) Exemplum fractae tibiae cum vulnere vid. in SCULTET. Obſ. 82. aliudque ſclopeto inflictum obſ. 84.

(*d*) Primo in Act. Acad. Reg. Pariſ. An. 1718. dein in lib. de oſſium morbis Tom. II. p. 283. & ex hoc GARENGEOT libr. de inſtrum. chirurg.

Acad. Reg. Paris. hic potius quam vel ex Petiti libro de ossibus, vel ex Garengeoti figuris exhibere volui, quia in his tantum integra & minus perspicua repraesentatur, unde forte tam facile non intelligitur, quam si duplici ratione, ut in Act. Acad. Reg. sistitur (*a*). Igitur hic *Tab. IX. fig.* 11. primo integra & conjuncta, ac deinde quoque disjuncta sive in partes & elementa quasi dissoluta fig. 12. a nobis exhibetur. Machinae nimirum hujus pars primaria AA. fig. 12. cruri fracto & in sedes suas rursus reposito, ea, qua decet, lenitate subjicitur; vulnereque medicamentis nutrito, fascia octodecim capitibus, ut alias fieri solet, parti fractae recte circumdatur, ferulae superadduntur, eaeque habenis tribus firmantur, capsae partes laterales BB. & anterior C., quae morae sive soleae loco est, per cardines DD. junguntur, uncinulisque EE. clauduntur, ut fig. 11. E. ostendit, quibus pes ne labi aut vacillare queat, obfirmatur, & aeger quieti traditur. FF. est pars inferior machinae, & basis praecedentium, quae ad extremum GG. per cardinem cum superiori jungitur, quaeque femori subjicitur. In anteriori parte fulcrum mobile, ligneum H. adest, fixum utrinque in parte superiori cardine ligneo II.; mobile vero in parte inferiori K., cujus ope pars machinae superior, eaque simul pes laesus, prout res id exigit, vel attolli vel deprimi potest, quando illud fulcrum mobile vel sulcis anterioribus vel posterioribus LL. partis inferioris injicitur. Pars superior AA. ligamentis latis lineis & linteo robusto obducta est, quae clavis in lateribus affixa sunt, ut pes super his mollius, quam super ligno vel assere quodam requiescat. Reliquas partes hujus capsae, quas brevitatis caussa explicare hic praetermitto, ex figuris haud adeo difficulter intelligi posse arbitror; illudque solum adhuc moneo, quod magnitudo ejus cum pedis magnitudine conformis esse debeat. Quam vero ob caussam, quia fracturae hujusmodi in bello frequentissime occurrunt, & propterea nimis magna harum capsarum copia esset necessaria, ubi difficillime haberi possent, chirurgi castrenses lectulis stramineis potius uti coguntur. In quavis deligatione uncinuli EE. solvuntur, alae laterales removentur, vulnus, ut alias, nutritur, fovetur, ac deligatur, eaeque postea rursus, ut antea, clauduntur, ut pedem quam exactissime contineant.

III.

*De fractis pedis ossibus.*

Denique pedis ossa, qualia *tarsus*, *metatarsus* atque *digiti* sunt, eodem prorsus, ut manuum ossa, modo frangi & comminui possunt; verum ob vehementem nervorum, tendinum, ligamentorum ac membranarum collisionem gravissima mala utplurimum concitare solent, & plerum-

(*a*) Dolendum tamen, quod Auctor figuris suis litterisque & numeris adjunctis nullam peculiarem explicationem hic addiderit: unde facile fieri poterit, ut nonnulla a multis non rite percipiantur.

rumque vulnera adjuncta habent. In curatione etiam eadem fere prorſus ratione in ſedem ſuam reponenda, praeterquam quod alia hic deligatio neceſſaria ſit; qualem ſcilicet inferius in doctrina de faſciis exponemus. Ceterum illud generatim hic obſervandum: nempe oſſium pedis, perinde ut manus, crurisque circa malleolos fracturas, cumprimis quando malleoli ab oſſe principali per fracturam ſolvuntur, raro admodum ſic curari poſſe, ut nulla vel immobilitas atque rigor, vel vehementior inflammatio, vel ulcus, vel caries ac fiſtulae immedicabiles ſuperveniant. Quae ultimae laeſiones quum ſaepe non niſi membri amputatione curari haud raro queant; imo nec ipſa amputatio aegros ſemper a morte liberet (*a*), ſane, quoties aut fractura, aut colliſio quaedam gravior his in locis contingit, conſultiſſimum videtur, vel aegroto, vel aegroti ſaltem parentibus aut cognatis tempeſtive illud ipſum indicare: ne ſcilicet miſera haec aegrotantium conditio chirurgo poſtmodum temere, ut ſaepe fieri ſolet, tribuatur. Si qui vero tandem ſunt, qui uberiorem de oſſium fracturis disquiſitionem deſiderant, his ego auctor ſim, ut celeb. PETITI *de oſſium morbis* librum diligenter evolvant.

---

# CAPUT XI.

## *De oſſibus fractis per tela acuta, quae oſſium vulnera dici poſſunt.*

### I.

*De oſſium vulneribus.*

HActenus de oſſibus fractis, quae telis obtuſis comminuta ſunt, diſſeruimus; ſupereſt nunc, ut adhuc *de eis, quae vulnera oſſium haud incepte dici poſſunt*, & *quae telis acutis, gladiis* ſcilicet, *enſibus, ſecuribus* aliisque ejusmodi rebus franguntur, de quibus pauci adhuc ſeorſim ſive ſigillatim egerunt, proponamus. His autem telis non ſolum partes molles, verum etiam durae, oſſa nimirum, laeduntur, aut potius diſſecantur, vel dividuntur, & quidem ita, ut interdum leviter tantum incidantur, interdum maximam partem, aliquando vero integra diſſolvantur atque quaſi frangantur; quibus vero oſſium vulneribus aliter fieri nequit, quin varia, eaque ſaepe graviſſima mala, pro diverſitate laeſae partis, pro diverſitate item magnitudinis vel altitudinis vulneris, ut & pro diverſa violentia, qua inflicta ſunt, ſubſequantur: prout quis plagam vel in calvaria, vel naſo, vel maxillis, digitis, manu, brachio, humero, crure, vel femore, accepit. Haud adeo magno ne-

(*a*) Conf. DRANII Obſ. Chirurg. 108.

negotio istiusmodi laesiones cognoscuntur: quia vero aliam paullo curandi rationem, quam aliae fracturae, requirunt, paucis nunc, quomodo optime curentur, speciatim hic agendum erit.

II.

*Prognosis eorum.*

Priusquam autem hoc fiat, monendum est, *leves ejusmodi plagas*, quae scilicet non alte in ossa penetrant, utplurimum non adeo magnum periculum inferre: inprimis si in curatione earum rite procedamus, ossa nimirum laesa, quamprimum fieri potest, tegumentis suis, ne ab aere male afficiantur, rite contegamus, atque pinguia & oleosa remedia, utpote ossibus alienissima, evitemus. Quae vero altius penetrant, aut ossa omnino dividunt, vicinasque simul partes, praesertim eas, quae ad vitam valde necessaria sunt, ut in capite, collo, spina dorsi ac pectore, vehementius laedant, vel in brachiis & pedibus majores venas aut arterias, nervos aut tendines incidunt, aut omnino resecant, longe majus periculum portendere, difficiliusque multo curari, imo saepe mortem inferre.

III.

*Curatio generalis.*

In curatione vero harum, quae telis acutis excitantur, fracturarum, PETITUS, clarus ceteroquin chirurgus Parisinus, in libro speciatim de morbis ossium conscripto, promiscue docet (a), *quod in ejusmodi ossium laesionibus, si secundum longitudinem inflictae sunt, orae vulneris sint conjungendae, & fascia, quam* UNIENTEM *vocant, curandae; quae verae valde oblique vel omnino transversae,* SUTURA *&* FASCIA, QUAE OCTODECIM CAPITA *habet, sint glutinandae.* Hoc vero quia in multis ejusmodi laesionibus non succedit, atque sic tironibus errandi occasionem praebet, aliter & quidem paullo plenius ac specialius hac de re exponere haud alienum erit. In prioribus quidem speciebus cum ipso fere consentio: praesertim quando ejusmodi vulnerationes leviores sunt, & calvariam exempli caussa aut non penitus, aut non admodum profunde ac sine collisione penetrarunt, aut saltem cerebrum non vehementer admodum laeserunt, atque idem etiam jam supra, ubi de capitis vulneribus actum est, Cap. XIII. n. 11. aliisque in locis, edocui. Ubi vero contrarium obtinet, aliter etiam atque cautius erit procedendum: linamentis nimirum carptis apertum servando vulnus, illud mundando, atque mundatum tandem balsamicis glutinando; ut quoque supra jam praecepi. Nam a nimis cito occlusis istiusmodi vulneribus gravissima saepe mala imo mors ipsa haud raro inducta sunt. Ita & *in plagis hujus generis levioribus obliquis ac transversis non semper & promiscue*, ut PETITUS vult, *suturam* atque *fasciam octodecim capitibus* necessarias esse judico; sed rarissime tantum. Nam profecto multa hujusmodi ossium vulnera sine su-



(a) Tom. II. p. 280. editione Paris. altera.

tura & ſine faſcia octodecim capitum curavi, & curari vidi. Etenim, ut exemplo rem illuſtrem, *vulnera obliqua capitis*, *frontis*, aut *calvariae*, quae leviora ſunt, haud adeo difficulter ope emplaſtrorum ac faſciarum glutinari poſſunt, atque in eis ſutura, quae acubus & filo fit, (quam indicare hic videtur PETITUS) non indigemus; multo minus faſcia octodecim capitum: verum, ut in cap. de vulneribus capitis ſcripſi, balſamo aut pulvere glutinante, itemque emplaſtro, laeſiones iſtae, ſive ſint in capite, ſive in maxillis, ſive in clavicula aut ſcapula, ſive in oſſe humeri, brachii, digiti, femoris, cruris, vel pedis, utplurimum ſatis facile ſanantur. Contra ubi fruſta dependent, ut adverſae parti jungi rite nequeant, ſuturis iſtis omnino opus eſt.

IV.

*Specialis in digitis.*

Praeterea *digitos* ita laeſos, ubi oſſa gladio prorſus diſſecta erant, iique ex fruſto tantum inferiori cutis & carnis laxe dependebant, ſine ſutura & faſcia octodecim capitum ſequenti modo optime glutinavi. Nimirum fruſta oſſis diſſecti quam accuratiſſime conjunxi, eaque anguſto emplaſtro circumdato, ut in hoc ſitu retinerentur, combinavi, poſtea ſplenium ſpiritu vini ſuccidum injeci, fruſtulum anguſtum chartae craſſiſſimae vel ligni, ad inſtar ferulae, pro oſſibus fractis in aequali ſitu conſervandis, ſuppoſui, omnia faſcia idonea, longa & anguſta in hoc ſitu firmavi, manumque in mantile ſive mitellam de collo ſuſpenſam immiſi. Haec ita per aliquot dies reliqui, & ſolum, ut aegri quietem, & legitimam victus rationem ſervent, imperavi. Tandem faſciam quam cautiſſime ſolvi, ſpleniumque blandiſſime, ſed non emplaſtrum removi, vulnus a ſordibus, quantum fieri potuit, purgavi, eſſentiam vulnerariam inſtillavi, ſplenium ſpiritu vini madidum rurſus ſuperaddidi, atque faſcia, ut antea, omnia obfirmavi. In hoc ſtatu digitum vulneratum rurſus per aliquot dies reliqui: poſtea ſingulis fere tribus diebus eadem ratione eum deligavi, donec tandem quatuor hebdomadum ſpatio omnino glutinatus fuerit.

V.

*In oſſibus cubiti & cruris.*

Porro ſi cuidam alterum *ex cubiti oſſibus* praeciſum eſt, quod utplurimum ulna eſſe ſolet, quia haec plerumque inter dimicandum quam maxime ad periculum laeſionis avertendum opponitur, atque exponitur, neque ſutura, neque faſcia octodecim capitum neceſſaria eſt; verum vulneri mundato balſamum ſive eſſentiam vulnerariam immitto, linamentum eodem remedio ſuccidum, una cum emplaſtro, ſuperimpono, ſplenio omnia obtego, ferula ex charta craſſa, ſpiritu vini prius macerata, magnam partem cubiti juxta vulnus includo, ut ſic exſiccata circa cubitum tanto melius figurae ejus ſeſe accommodet, eam poſtea faſcia longa, ut alia vulnera, includo, atque brachium in mantili ſive mitella, circa collum firmata, ſuſpendo. Et ſi ſic vulnus alternis die-

diebus, aut si multum puris fundit, quotidie semel deligatur, hac ossium fracturae egregie sine ulla sutura, quam potius hic noxiam judico, consolidantur. Quando *alterutrum ex ossibus cruris dissectum*, fascia quidem utor octodecim capitibus, ut in aliis cruris aut tibiae fracturis; verum haud facile sutura: quippe qua vix unquam in solius tibiae, utpote sola cute tectae, fractura opus erit, rarissime in fibulae sive surae ossis, & vix nisi tunc, quando crassiores surae musculi forte simul dissecti sunt. Nam a suturis, quia facile vehementes inflammationes, dolores, convulsiones aliaque mala saepe movent, quantum fieri potest, abstinendum, easque non nisi in summa necessitate, ubi curatio aliter obtineri nequit, adhibendas esse, jam in vulnerum curationibus praecepimus.

VI.

*In osse femoris & humeri.*

Quoties vero *os femoris ense praesectum est*, tunc, ut musculi hic robustissimi, tanto melius rursus conjungi, & in situ hoc, ob firmiorem glutinationem obtinendam, retineri, conservarique queant, sutura, quae acubus & filis fit, eodem modo, ut in vulnerum sutura lib. I. cap. I. n. 33, & 34. docuimus, suendi sunt, vulnus etiam eadem ratione fovendum, fascia denique octodecim capitum deligendum, pesque in lectulum stramineum, ut in aliis hujus ossis fracturis solenne est, quam solertissime reponendus. Ita *si os humeri*, *sive brachii* gladio dissecatur, similis quidem prorsus, ob easdem, quas modo proposui rationes, sutura, ut in ossis femoris laesione, injici debet; verum non fascia octodecim capitibus, sed longa, & angusta, ut in aliis brachii fracturis. Brachium deinde in mantile breve circa collum obfirmatum, est ingerendum, ut hac ratione & os, & musculi tanto melius arctiusque jungi, atque sic citius & perfectius glutinari queant.

VII.

*De utroque cubiti & cruris osse simul resecto.*

Quod si forte aliquando contingeret, ut *utraque ossa vel cubiti*, *vel tibiae, sive cruris* telo acuto tota simul dividerentur, ita nimirum ut adhuc ex carne, vasis sanguiferis, & cute dependeant (id quod tamen rarissime sine omnimoda harum partium amputatione fieri solet) sutura quoque una cum octodecim capitum fascia injicienda erit. Nihil vero etiam ipsa sutura effici potest, quando pars vel integra, vel saltem eousque resecta est, ut praecisis omnibus venis & nervis sola cute adhuc cohaereat, praesertim quando majus est membrum, ut pes vel brachium. Hoc enim quando incidit, pars tam leviter cohaerens, quia ob vasa lacerata & sanguinis vehementem profusionem cum reliqua rursus glutinari nequit, resecanda, sanguis, ut post amputationes harum partium fieri solet, cohibendus, eodemque etiam modo deligatio instituenda.

VIII.

*In maxilla, clavicula & scapula.*

Quando *maxilla inferior* gladio ita discissa esset, ut frusta ejus multum distarent, & sine sutura contineri non possent, ea quoque & hic adhibenda esset: superadditis postea balsamo, emplastro, splenio, & fascia conveniente. Si *clavicula*, aut *acromium scapulae*, ictu teli acuti disjuncta prorsus occurrunt, eodem fere modo instituenda est curatio & deligatio, ut in fractis his ossibus supra proposuimus: ea solum adhibita observatione, ut singulis, vel alternis diebus fasciae, quam lenissime fieri potest, solvantur, atque vulnus, ut in aliis hujusmodi ossium laesionibus docuimus, mundetur, ac foveatur, donec id omnino glutinatum sit. *Profluvia sanguinis*, quae his in laesionibus saepe largissima sunt, ut supra proposuimus, cohibenda sunt, compressione scilicet, adstringentibus, vel arteriarum ligatura: prout hoc pro laesae partis varietate commodissimum videbitur.

## *Explicatio Tab. IX.*

Fig. 1. Splenium per certos gradus complicatum, quod Galli *compresse graduée* appellant, in femore fracto, inferiori sive tenuiori ejus parti injiciendum, ut haec pars superiori aequalis fiat, quo ferulae illud melius comprehendere & firmare queant.

Fig. 2. *Emplastra duo lunata*, quibus patella fracta & in ordinem rursus redacta apte includitur & firmatur.

Fig. 3. *Emplastrum perforatum* pro eodem scopo.

Fig. 4. *Fractura cum externo carnis vulnere* A. quae per fasciarum illud volumen, quod octodecim folia sive capita habet, BBBB deliganda. Quod commodissimum fasciarum genus veteribus incognitum fuisse videtur.

Fig. 5. *Lectulus stramineus* pro cruris fractura, quem Galli *fanons* appellant, litterae AAAA indicant duos bacillos, stramine obductos, & filo robusto obvolutos, linamentoque firmiori BB utrinque adnexos. Linamentum binas circiter latitudine, tres autem longitudine spithamas sive pedes adaequet. Femoris vero fractura lectulum hunc duplo quasi longiorem plerumque exigit, ab inguinibus nimirum atque ossibus ilei usque ad pedem extremum.

Fig. 6. *Solea ex charta crassissima* lignove tenuiori, ad pedis aegri magnitudinem exaranda; quae per tres adnexas fascias sive ligulas lineas *aaa* diffracti pedis plantae ita applicanda, ut pedem in situ conveniente conservet sive moretur, unde Celso *mora* dicta est.

Fig. 7. *Splenium* suturis variis interstinctum, ipsique morae, ne planta pedis a ligno vel charta crassa & dura rudius prematur, applicari solitum.

Fig.

TAB. IX.

fig. 1. fig. 2. fig. 3. fig. 4. fig. 5. fig. 6. fig. 7. fig. 8. fig. 9. fig. 10. fig. 11. fig. 12. fig. 13.

J. M. Bernigeroth sc. Lips.

Fig. 8. *Annulus lineus*, mollior, cui calx sive calcaneum immittitur, ut mollius decumbat; qui per funiculos aut ligulas b b pedi circumductas adligatur.

Fig. 9. Machina sive *canalis orichalceus*, pro firmius continendis crurum ossibus diffractis. Hic ex tribus constat partibus A B C, quae per commissuras 1. 2. 3. 4. 5. 6. in cardinis modum inter se cohaerent. B est corpus sive pars primaria ac media machinae, instar canalis excavata, cui pes deligatus immittitur: A & C sunt partes exteriores & quasi alae sive valvae, quoque sinuatae, eaeque mobiles, ut expandi sive explicari & rursus complicari sive adduci possint: binisque his partibus singulis tres fere annuli quadrati E E E ad instar bractearum adnexi sunt, quo scilicet machina ista, trajectis per easdem funiculis vel ligulis lineis, circa crus fractum apte constringi, illudque firmius comprehendere queat. Magnitudo ipsi cruris magnitudini respondere debet.

Fig. 10. *Arcum* ostendit ligneum, quo crus fractum apte tegi possit, ne a stragulis prematur & e situ suo disturbetur.

Fig. 11. *Nova* PETITI *machina* sive capsa (*Boette* Gallis) pro crure fracto, integra & conjuncta, sicut adhiberi solet. Conf. de ea cap. X. n. 2. de fracturis, ubi ample satis descripta est.

Fig. 12. Eadem in partes divisa & distincta, ut ejus fabrica inde melius cognosci queat. Lit. M notat partem illam separatam, cui cardines lignei II immissi, hinc inde dimoveri possunt. Cetera cap. X. n. 2. explicata sunt.

Fig. 13. Splenium altero extremo plicato, pro tenuiori cruris parte replendo, ut ferulae illud commodius amplecti & firmare possint.

# PARTIS PRIMAE LIBER TERTIUS, DE LUXATIONIBUS, SIVE OSSIBUS LUXATIS.

## CAPUT I.

### *De ossibus luxatis generatim.*

I.

*Quid sit luxatio.*

L*Uxationem* sive dislocationem aliquam contigisse dicimus, quotiescunque os aliquod sede sua sive junctura naturali sic motum fuit, ut ejusdem functio sive usus impeditus reperiatur. Sic enim, exempli caussa, luxationem aliquam incidisse judicamus, quoties humeri caput ex scapulae sinu, vel femoris quoque os ex sinu coxae sive acetabulo ossis innominati excidisse, vel vi quadam expulsum animadvertimus. Tametsi autem, ut ex jam dictis liquet, cumprimis *ad ossium mobilium juncturas sive articulos luxatio proprie pertineat*; tamen si ad vulgarem loquendi usum respicimus, iis quoque in casibus luxatio incidisse censetur, ubi vel narium ossa, vel epiphyses atque ipsa ossa in junioribus a se invicem dimota sunt, naturalemque usum suum amittunt.

II.

*Quid ad ipsarum explorationem & curationem praerequiratur.*

Ex jam dictis facile colligitur, quid factu opus sit illis, qui in luxationibus & cognoscendis & curandis paulo felicius ac promtius versari cupiunt. Scilicet primum ac praecipuum est, ut veras ipsi articulorum figuras una cum ipsorum ligamentis & musculis perspectissimas sibi reddant. Cui quidem negotio quodammodo inserviunt figurae ossium in libris

bris medicorum obviae; sed magis etiam frequentior sceletorum inspectio: maxime autem cadaverum recentium diligens perlustratio. Quae enim in nudis sceletis absunt ligamenta & cartilagines, hae in cadaveribus recentioribus quam optime in naturali situ suo conspiciuntur.

III.

*De luxationum variis generibus.*

Dispesci autem *luxationes* a medicis utplurimum solent primo in *perfectam* atque *imperfectam*. Quarum haec in eo potissimum consistit, ut ossa non nisi ex parte tantum, sed ita tamen sedibus suis mota sint, ut pristinum suum officium facere amplius nequeant. Alii *subluxationem* aut *distorsionem* appellare hujus generis noxam malunt. Ista vero, scilicet perfecta luxatio, tum demum incidisse putatur, quando quae per naturam sibi invicem juncta sunt ossa, penitus inter se vel dehiscunt, vel sedibus suis excidunt: ut cum humeri vel femoris ossa prorsus suis sedibus vel sinubus mota reperiuntur. Atque elabi quidem in utrisque luxationibus hisce diversimode ossa consueverunt. Modo enim in interiorem vel exteriorem, modo in priorem vel posteriorem, denique modo in superiorem vel inferiorem partem ipsa prorumpunt. Dehinc altera luxationum distributio huc potissimum redit, ut ipsae in *simplices* & *complicatas* distribuantur. Quarum his, praeter ipsam ossium distorsionem, alia insuper mala, id est, vulnera, fracturae, ligamentorum debilitas & resolutio, contusiones, gravioresque inflammationes, juncta esse consueverunt: istis vero non item. Denique tertium luxationum discrimen in eo positum est, ut ipsae vel *recentes* sint, vel *inveteratae*. Ceterum quo *liberae magis atque mobiles* ossium juncturae sunt, hoc facilius quoque & saepius eadem excidunt. Itaque mirum non est, humerorum ossa e scapulis multo saepius elabi, quam cubiti atque carpi; colli atque lumborum sive coxarum vertebras frequentius, quam quae in dorso reperiuntur.

IV.

*De capite luxato.*

Atque ista quidem communia sunt. Sequitur, ut *de singulis luxationum generibus sigillatim* exponamus, facto ab ipso capite initio. Luxatum autem in capite quidpiam putatur, quoties vel 1) narium ossa dehiscunt; vel 2) maxilla inferior in priorem aut exteriorem partem propellitur: quo minus enim in posteriorem partem prorumpat, ossis petrosi aliqua prominentia sive processus impedit; vel 3) ipsum caput una cum superioribus vertebris distorquetur; vel denique, prout visum medicorum aliquibus est, quoties 4) cranii seu calvariae ossa, propter vel capitis dolores, vel febres, vel hydrocephalum, sedibus suis expulsa dehiscunt.

V.

*De spina luxata.*

Quae spinam constituunt *vertebrae*, tametsi pleraeque omnes sedibus suis moveri possint, nullae tamen sic promoveri facile solent, ut penitus

tus excidant, perfectamque luxationem aliquam experiantur. Sed tamen longe facilius colli vertebrae, utpote minutiores ac mobiliores, quam quae in pectore vel dorso sunt, elabuntur: siquidem hae non majores solum, sed & arctius junctae inter se esse consueverunt. Similiter vertebrae lumborum quum & multa cartilagine instructae, &, propter sinuum defectum, laeviores & mobiliores sint, haud adeo difficulter dispelli e nativa sede sua possunt. Denique os coccygis per partum aliquem difficiliorem protrudi, per lapsum autem graviorem deprimi atque in interiorem partem compelli nonnunquam solet. Quo quidem facto intestinum rectum comprimitur, malaque gravissima concitantur.

VI.

*De pectoris luxationibus.*

*Pectoris ossa* quemadmodum varia sunt, ita variis quoque luxationibus ipsum pectus opportunum esse deprehenditur. Sic enim *costae* interdum lapsu vel ictu quodam graviori ex vertebris expulsae in interiorem pectoris partem propelluntur, non sine egregio motus pectoris ac pulmonum impedimento. Tum fieri quoque interdum solet, ut *cartilago Xyphoides* vel ensiformis, sternoque adnexa, per vim aliquam graviorem deprimatur, proindeque ventriculus duriter affligatur. Ad *clavicularum* autem *ossa* quod attinet, ipsa quidem utrinque, hoc est, quum ex scapularum, tum & vel maxime e sterni sinubus dimoveri nonnunquam solent. Quod simulatque incidit, brachia continuo resolvuntur, adeoque a motu suo impediuntur.

VII.

*De humero luxato.*

*Os humeri*, si quod aliud, sane quam facillime prolabitur; idque partim ideo, quia in sinum non adeo profundum illud ipsum dimissum est, partim etiam, quia maxima semper eademque liberrima gaudet mobilitate. Excidit autem & in partem exteriorem, & in interiorem, & in inferiorem; nunquam autem sursum, vel in partem superiorem, nisi si acromion vel processus coracoides simul frangitur. Namque hic quam firmissime alias humerum supra continet.

*De cubito luxato.*

*Cubitus* autem quanquam varias experiri potest luxationes, haud tamen facile illud ipsum contingere solet, nisi vehementior accesserit violentia. Sic enim pars interior atque exterior, propter & insignem juncturae amplitudinem, & ligamentorum brevitatem, non nisi subluxationem aliquam pati consueverunt. In priorem partem excidere cubitus, propter grandiorem istum olecrani processum, nonnisi perquam raro potest. Contra vero in partem posteriorem & facillime & frequentissime idem prolabitur: prouti quidem accurata commissurae hujus consideratio luculentissime docet.

VIII.

*De manu luxata.*

*Carpus* a brachii sive cubiti ossibus rarius prolabitur, fereque semper subluxationem tantum, propter ligamentorum & brevitatem & firmitatem,

tem, patitur. Ubi vero carpus forte prolabitur, longe plerumque facilius in priorem ac posteriorem, quam in interiorem atque exteriorem partem is prolabitur. Cujus quidem rei haud difficilis ratio est: siquidem in utroque latere radii atque cubiti sive ulnae, quibuscum carpus cohaeret, prominentiae quaedam osseae deprehenduntur, quae carpum a faciliori in latera prolapsu defendunt. Nonnunquam ipsa *carpi ossa* inter se subluxationem sive distorsionem aliquam patiuntur, unde manuum distentio vel rigor plerumque suboritur. Eodem prorsus modo *digitorum ossa* e sede sua dimoveri; sed promtius tamen & reponi & curari possunt.

IX.

*De femore luxato.*

*In artubus sive extremitatibus inferioribus, id est, pedibus, primo loco spectandae veniunt femoris luxationes.* Excidere autem femoris os in quamcunque partem, vel in superiorem vel inferiorem, vel in interiorem vel exteriorem potest. Sed in quam tamen partem prolapsum illud sit, ex varia membri circa juncturam figura, ipsiusque diversa pedis longitudine solet dignosci. Quanquam probe observandum hic iterum illud est, quod supra jam tum obiter observavimus; (*Lib. II. Cap. VIII. No. 6.*) longe scilicet, quam medicorum plerique hucusque crediderunt, rarius per vim aliquam externam femoris os ex acetabulo promoveri. Quoties enim cunque recentiores medici femur aliquod ejusmodi in speciem luxatum inciderunt, tantum abfuit, ut femoris caput ex acetabulo prolapsum invenerint, ut potius ejusdem collum, capite nihil quicquam disturbato, comminutum aut fractum animadverterint. Neque vero mirum id videri cuiquam debet. Quemadmodum enim femoris caput in profundissimum acetabuli sinum dimissum valentissimisque ligamentis firmatum est, usque adeo, ut in cadaveribus ne vel per robustissimos etiam homines aliamque violentiam ex acetabulo promoveri queat; si e contrario ipsius collum mirum quantum tenerum ac fragile deprehenditur. Ut proin longe facilius femoris collum per externam aliquam vim comminuatur, quam ejusdem caput ex acetabulo propellatur. Quod autem colli femoris fracturas medici plerumque pro luxatione habuerint, tractaverintque, ratio haec est: quia nimirum crassiores femoris musculi impediunt, quo minus vel per visum vel tactum dignosci a luxatione fractura queat.

X.

*Femoris luxatio fieri propter caussam internam solet.*

Ex jam dictis facile colligitur, primo quare chirurgi hanc, ut ita quidem putarunt, luxationem femoris tam raro restituere, neque sine claudicatione vix unquam curare potuerint; & deinde quod multae machinae ad extendendum falso sic creditum femur luxatum, quibus aegros misere quondam discruciarunt, inanes atque saepius valde noxiae sint. Nam putarunt, hoc os luxatum propterea ab ipsis restitui non posse, quia illud ob musculorum hic robur ingens satis extendere non va-

lerent. Quam ob caufam omnis generis trochleas & machinas tractorias vehementiffimas (*a*) excogitarunt, quibus fortiffime trahere & extendere poffint: quibus vero, quia os luxatum non erat, fed fractum, nihil plerumque aliud praeftiterunt, quam ut dolores fummos, convulfiones, inflammationes, abfceffus aliave graviffima mala aegris concitaverint. Certiffimum enim eft, inter quamplurima vitia, circa hunc articulum incidentia, ubi os luxatum olim habuerunt, & adhuc nonnulli habent, illud quam rariffime a vi quadam externa luxatum revera effe; fed plerumque collum ejus fractum deprehendi: nam caput hujus non nifi rariffime excidere e finu fuo poteft, nifi infignis ligamentorum hujus articuli refolutio five debilitas a praegreffis humorum noxiorum juxta hunc articulum congeftionibus praeceſſerit, quae ligamenta haec, alias valentiffima, aliquando ita laxant ac debilitant, ut levi vi poftea accedente femur ex fede fua disturbetur: id quod tamen faepius & frequentius in pueris & junioribus, quam in adultis, ut frequenti ufu obfervavi, fieri confuevit.

XI.

*De patellae, itemque genu luxatis.*

*Patellae* five *rotulae offa* quo facilius & frequentius dimoveri ex priftina fede fua confueverunt, hoc rarius quoque ipforum luxationes ab imprudentioribus chirurgis rite cognofcuntur. Si qui enim ab anatomicorum doctrinis male inftructi chirurgi fuerint, periculum fane eft, ne ipfi patellae luxationes pro genu luxationibus tractent, aegrotosque fruftraneis extenfionibus ac doloribus discrucient. Quum e contrario illi, qui naturalem offium in pedibus difpofitionem probe perfpectam habent, aut vifus aut tactus beneficio dignofcere ftatim poffunt, ipfumne genu an patellae os distortum fuerit: femper enim vel ad interiorem vel ad exteriorem partem patella promovetur. Ipfum autem *genu*, five, quod perinde eft, tibia a femore, tametfi verfus quaslibet partes propelli poffit, tamen, quia eorum extrema ampla, duo capita fatis profundis finubus inferta, valentiffimisque ligamentis firmata funt, prope nunquam penitus excidunt.

XII.

*De pede luxato.*

Similiter *pes* protrudi nonnunquam *ex finu tibiae* vel in priorem vel in pofteriorem partem folet. Quo minus enim ad latera idem prorumpat, malleoli impediunt; nifi forte ipfi una diffringantur. *Fibulam a tibia per majorem aliquam vim distrahi*, pedemque in exteriorem partem fimul converti quandoque poffe, obfervatum a quibusdam legimus. *Offa tarfi* ligamentis quam firmiffimis inter fe invicem connexa funt; adeoque non nifi difficulter admodum distrahuntur: quin &, quoties forte vehementius distrahuntur, dolores acutiffimos, convulfiones ac fpha-

(*a*) Vid. figurae apud SCULTETUM in Armam. Chirurg.

ſphacelos, niſi tempeſtive ſuccurſum fuerit, haud raro concitant. Denique *pedis digiti* rarius prolabuntur; atque ubi forte prolabuntur, eadem, ut manuum digiti, ratione tractantur.

XIII.

*De luxationum cauſſis.*

Luxationum *cauſſae* vel *internae* ſunt, vel *externae*. Quarum his quidem lapſus, ictus, ſaltus, luctationes, tortura, hujusdemque generis alia ſolent annumerari. Ad iſtas autem ſingula ea referimus, quae intus in articulis praeter naturam congeruntur. Veluti quum humores vitioſi circa illos colliguntur, quibus firmiora iſta juncturarum ligamenta usque adeo flaccida fiunt, ut oſſium iſtiusmodi afflictorum capita, vel ſua ſponte, vel per quamcunque aliam leviorem violentiam externam inter ſurgendum, deambulandum aut ſaliendum, e naturali ſede ſua prorumpant. Cujusmodi quidem exemplum miſerrimum in ſtudioſo quodam Altorfino quondam me animadvertere memini. Ceterum quo teneri magis homines ſunt, hoc magis etiam luxationibus obnoxii reperiuntur. Atque haec ratio eſt quare in infantibus brachiorum ac pedum oſſa quam facillime diſtorqueantur, penitusque ab epiphyſibus ſuis diſtrahantur, ſimulatque nimirum paulo rudius attolluntur, vel & a lapſu retrahuntur (*a*).

XIV.

*De luxationum indiciis.*

Factam autem oſſium luxationem aliquam fuiſſe, pluribus iisdemque variis modis cognoſcitur: nempe 1) vel *ex impedito membri motu*; 2) vel *ex figura ac poſitura naturali commutata*; 3) vel *ex ſinubus tumoribusve inuſitatis* Siquidem ſemper ea parte tumor eſt, in quam os prorumpit; ea ſinus, a quo receſſit; 4) vel *ex diverſa oſſis longitudine*: fere ſemper enim in ſuperiorem partem promotum membrum ſano brevius, in inferiorem dimotum, longius fieri adſolet; vel denique 5) *ex doloribus* iſtis, quos violentior ligamentorum in diſtortis oſſibus diſtenſio concitat. Niſi enim vi prolapſa membrorum oſſa, poſt graviorem ejusmodi ligamentorum diſtenſionem, opportune reponuntur, abeſſe vix ac ne vix quidem poteſt, quin graviores convulſiones, inflammationes, ſphacelus item atque ipſa mors inſequantur. Si qua vero oſſa propter cauſſas ſimul internas ſedibus ſuis moventur, tum nulli propemodum dolores perſentiuntur. Interim ad expeditam luxatorum oſſium explorationem inſtituendam haud abs re erit, ſubſequentem in promptu habere regulam univerſalem: Nempe *quotiescunque os ſuis ſedibus motum, alterum extremum in oppoſitam partem ſpectabit*: quoties enim ſuperior oſſis pars introrſum propulſa eſt, inferior certe in externam plagam dimota deprehenditur; ſin illa extrorſum, haec introrſum inclinabit.



(*a*) Notatu dignum eſt, quod mater claudicans tres filios claudos pepeverit, teſte ZWINGERO Theatr. Pract. part. II. pag. 109.

XV.

*De luxationum signis quibusdam propriis.*

Quanquam autem communia ista luxationum signa sic comparata sunt, ut, qui juncturarum indolem ac motum haud omnino ignorant, unum quodvis luxationum genus satis promte ex iisdem cognoscere valeant; tamen, praeter haec, alia quoque in promtu *indicia* quaedam *propria* sunt, quibus in hoc vel isto luxationis genere paulo expeditius uti consuevimus. Sic ubi *maxilla inferior* excidit, os diductum hiat, neque claudi ab aegrotis potest. Ubi *vertebra* quaedam promovetur, partes eidem subjectae omnes resolvuntur, sensuque privantur. Neque enim moveri suis sedibus vertebrae possunt, nisi medulla, quae per medium eorum fertur, vel comprimatur, vel rumpatur, spirituumque per eam & nervos ad partes subjectas motus disturbetur, vel omnino intercipiatur. Ubi vero *costa* quaedam excidit, spiritus difficulter admodum trahitur, malaque id genus alia concitantur. Ac de reliquis quidem luxationum signis propriis fusius nunc differere nihil adtinet; siquidem ipsa ex proprio membri cujuscunque usu quam aptissime desumi poterunt.

XVI.

*De subluxationum indiciis.*

*Subluxationem* autem vel distorsionem aliquam contigisse, inde potissimum dignoscitur; si scilicet homo afflictus, post graviorem aliquam vim externam corpori illatam, insignioribus doloribus ipsiusque membri immobilitate urgetur; parum aut nihil immutata naturali ejusdem figura vel positura. Ut ut, si curatius partem laesam circumspexeris, fere semper exigua quaedam articuli vel membri inaequalitas adverti queat.

XVII.

*De luxationum, quae ab internis caussis oriuntur, signis.*

Denique luxatio, quae ab interioribus caussis provenit, his vere indiciis cognoscitur: Nempe 1) membrum ita prorsus resolvitur, ut facile promoveri ac torqueri in unamquamvis partem possit. Tum 2) circa juncturam locus cavus est, depressusque inter partes ossium dimotas digitus sinum invenit. 3) Quicquid prolapsum fuit, promtissime quidem reponi, sed protinus iterum sua sponte saepe prolabi solet; namque ligamentorum ac musculorum usque adeo mira debilitas est, ut satis illud continere nequeant. Dehinc 4) membrum prolapsum sano semper longius deprehenditur. Accedit 5) quod nullus plerumque dolor, nulla nec inflammatio, nec convulsio, qualiter in aliis luxationibus fieri solet, hic suboriantur. Denique 6) hujus generis luxationes utplurimum in summa femoris humerique parte subnascuntur, & interdum quoque in pedis articulo cum tibia.

XVIII.

*De luxationum prognosi.*

Si quis autem chirurgus in *praevidendis ac praesagiendis luxationum eventibus* versari feliciter cupit, huic ego auctor sum, ut non ipsam tantum afflictarum partium indolem ac differentiam, sed luxationis quoque caussas una cum aliis rebus circumstantibus quam curiosissime circumspi-

ſpiciat. Sic enim luxationes *imperfectae* ac *ſimplices* longe facilius, quam perfectae cumque vulneribus, fracturis, convulſionibus atque inflammationibus conjunctae tractari, compulſisque in ſedem ſuam oſſibus curari adſolent. Enimvero quo magis dimota quoque gravioribus malis vexata luxatorum membrorum oſſa ſunt, hoc difficilius quoque ipſa reponuntur. Usque adeo, ut, propter gravem nimis inflammationem & fracturam, vel reponi, vel, ubi etiam repoſita ſunt, propter miram ligamentorum debilitatem, in ſedibus ſuis contineri ſineque clauditate curari prorſus interdum nequeant. Quod ipſum quidem in iis potiſſimum membris ſolemne eſt, quae *propter cauſſam aliquam internam* ſedibus ſuis exciderunt. In junioribus autem ubi forte tale quidpiam incidit, fere ſemper ſubjectae partes tabidae, flaccidae, prorſusque debiles fieri conſueverunt. *Luxationes recentes promtius utplurimum, quam inveteratae curantur.* Namque in his tumores & inflammationes utplurimum ſuboriuntur, humoresve copioſi colliguntur, quibus vel oſſium ligamenta penitus enervantur, vel articulorum ſinus quaſi glutine complentur atque obſtruuntur, ut, quicquid exciderat, reponi ſatis nequeat. Denique nec illud in luxationibus veteribus inſolens eſt, ut prolapſum oſſis caput cum nova eaque externa quadam ſinus ſui parte conferveat: ut quum femoris caput ſummum externae cuidam oſſis coxae vel acetabuli parti adhaereſcit atque adcreſcit; ipſo interim acetabulo humoribus praeter naturam iisdemque tenacioribus adimpleto & quaſi deleto.

XIX.

*Quid in infantibus fiat.*

Si quid in infantibus vel prolabitur, vel epiphyſis quaedam ab oſſe reliquo distrahitur, periculoſum valde quin imo deſperatum prorſus malum inde ſubnaſcitur. Namque 1) tenerrima eademque cartilaginoſa oſſium capita ſic fere diſtorquentur, ut naturalis ipſorum figura vel nunquam, vel rarius ſaltem reſtitui queat. Tum 2) ſemper fere luxationes hujusmodi ab ancillis & nutricibus celantur, adeoque non niſi ſeram nimis parentum medicorumque curam experiuntur. Accedit 3) quod dum medici, cauſſis veris ignoratis, malum iſtud pro deſtillatione ſive catarrho habent atque tractant, cartilaginoſae ac molles iſtae partes nimium quantum interea diſtorqueantur, inque peſſimam aliquam poſituram creſcendo redigantur. Denique 4) ipſa quandoque chirurgorum imprudentia in cauſſa eſt, quo minus prolapſa in infantibus oſſa reponi feliciter queant. Tantum enim abeſt, ut vehementior iſta, quam chirurgorum vulgus hic adhibet, membrorum extenſio quidquam proficiat, ut potius oſſa illa tenerrima atque epiphyſes ulterius a ſe invicem distrahat, malaque malis quaſi cumulet.

# CAPUT II.

## *De luxatorum offium curatione.*

I.

*De luxationum curatione.*

EQuidem luxatorum & diffractorum offium curationes maximam fere partem conveniunt ac fere eaedem funt. Namque in luxationibus, perinde ut in fracturis, omne chirurgorum ftudium eo praefertim fpectat, 1) ut quicquid forte prolapfum fuit, extendendo ac deinde compellendo in fedem naturalem reponatur; deinde 2) ut quicquid ita repofitum eft, in naturali fitu fuo confervetur ac contineatur; & tandem 3) ut malis quibuscunque propinquis, five, ut vulgo dicunt, fymptomatibus occurratur. Ac reponi quidem offa commodius folent, ubi aegrotus vel in fedili, vel in menfa, vel in lecto, vel denique in terra, prouti fcilicet chirurgo vifum, ipfique malo commodum fuerit. Namque obfervandum omnino hic eft, in fedili quam aptiffime illud reponi folere, quicquid in maxilla, clavicula five jugulo, brachio five cubito, manu, vel in ipfo quoque humero prolapfum eft: in menfa vero, fi quae vertebrae aut femur exciderunt: in lectulo, quicquid forte in cruribus vel pedibus fede fua motum fuit: denique in folo quam commodiffime reponitur, quicquid vel in humeris, vel in colli vertebris ex naturali fede propulfum eft.

II.

*De extenfione.*

Tum extenfio quoque offium elapforum eadem fere, ac diffractorum, ratione peragitur. Scilicet exterior vel inferior dimotorum offium pars a miniftro tantisper intenditur, donec offa disturbata horundemque capita cum finubus, unde exciderunt, accurate rurfus refpondere reperiuntur. Quae ipfa quidem extenfio manuum, aut, fi hae parum funt, mantilium beneficio quam aptiffime fieri nunquam fere non poteft. Ut adeo pleraque ifta ab ORIBASIO, PARAEO, ANDREA A CRUCE, SCULTETO atque aliis magno conamine delineata machinamenta plerumque haud neceffaria fint. Siquidem nihil fere aliud praeftant, quam ut aegrotorum in extenfione metum, terrorem ac cruciatus fine ratione augeant.

III.

*De excitatione.*

Denique ut mota fuis fedibus offa rite reponantur, id fibi datum chirurgus exiftimet effe, ut, fimulatque a miniftris membra corporis aegra, quantum fatis eft, extenduntur, digitis fuis vel manibus articulos, fed mitiffime tamen tantisper comprimat, torqueat & concutiat, donec, quicquid elapfum fuerat, in fedem fuam compulfum animadvertat.

IV.

IV.

*Atque accurate quidem recondita suis sedibus ossa luxata esse*, iisdem prorsus indiciis cognoscitur, quae superius in doctrina de fracturis proposita sunt. Nempe bonum signum est, si sonus aliquis aut stridor in ipso repositionis negotio percipitur; si laesum membrum ejusdem & aequalitatis & longitudinis cum membro sano deprehenditur; si dolores se remittunt; vel denique si motus integer membri restitutus est.

*Quomodo accurata ossium repositio cognoscatur.*

V.

Quemadmodum autem in fracturis inflammationes, sanguinis profusiones ac tumores quam saepissime prohibent, quo minus reponi ossium fragmenta queant; sic ossa quoque luxata, dum scilicet mala quaedam similia supervenerunt, excitari prius & lacessi haud quaquam debent, quam singula ista impedimenta justis remediis (*vid. supra Lib. II. Cap. II. No.* 11.) fuerint sublata. Quin etiam iis in casibus differenda ossium dimotorum repositio est, ubi luxationes cum fractura quadam vicina sunt conjunctae. Neque enim extendi commode ossa tunc possunt, quam adjuncta fractura probe fuit glutinata.

*Repositio saepius differenda.*

VI.

Postquam in sedes suas compulsa sunt, quae exciderant, ossa, proximum est, ut *in hoc ipso situ suo naturali quam accuratissime contineantur.* Contineri autem longe facilius possunt, quae promota, quam quae comminuta fuerant, ossa. Quemadmodum enim haec sine firmiori deligatione placidissimaque requie contineri vix ac ne vix quidem possunt, sic e contrario ad ista continenda, nisi forte gravior aliquis casus incidit, nulla saepius nec deligatio, nec requies magnopere necessaria videtur. Sic enim digiti, maxillae, manus, humeri atque ulnae, si scilicet statim a luxatione rursus excitantur, nulla nec deligatione, nec quiete indigent; quum a propriis suis ligamentis atque musculis satis firmiter utplurimum sustineantur. Quin & commodius omnino hic est, membrum istud aegrum leniter identidem inflectere atque commovere, ne propter diuturnam quietem suam rigidum atque immobile reddatur. At vero quoties in pede motum aliquid suo loco fuit, satius utique videtur per aliquot dies continuos in lectulo conquiescere; tum vero, simulatque nimirum quadantenus confirmatum membrum advertitur, lente iterum commovere, postea provide surgere atque inambulare.

*Quomodo ossa jam tum reposita tractanda sint.*

VII.

Similiter ubi ossium repositorum ligamenta vel propter inveteratam luxationem nimium quantum distensa, vel propter malum quodcunque aliud infirmata sunt, necessarium utique videtur, fasciam aliquam commodam applicare, quietemque aegroto commendare, dum scilicet pristinus ligamentorum vigor restitutus sit. Sed cavendum tamen sollicite semper hic est, ne propter longinquiorem a motu cessationem aut rigidi

*De luxatione inveterata.*

gidi

gidi fiant, aut prorſus etiam conferveant aegri iſti oſſium articuli. Quod ne forte contingat, leniter identidem ac provide flecti atque reflecti os afflictum debet. Interim haud alienum erit, faſcias ſuperinjectas vino, ſpiritu vini, aqua reginae Hungariae, ſpiritu matricali, aut quovis alio ſpiritu roborante ac tepido largiter ſubinde inungere: ſiquidem iſta ratione inſigniter roborari vel confirmari ligamenta conſueverunt. Faſciae ipſae neque laxae nimis ſint, neque nimis adſtrictae. Cujus rei rationes ſupra jam tum propoſuimus, ubi de fracturis egimus. (*Lib. II. Cap. I. N.* 34.) Ad emplaſtra autem ſuperimponi hic a quibusdam ſolita quod adtinet, ſic omnino habendum eſt: poſſe nos iisdem perinde, ut in fracturis, ſine omni periculo prorſus carere, praeſtatque, ea his in morbis omittere quam adhibere.

VIII.

*De luxationum ſymptomatibus.*

Quae vel ante vel poſt oſſium prolapſorum repoſitionem accidunt inflammationes, tumores, dolores, convulſiones, profuſiones, aliaque his ſimilia ſymptomata, iſta quidem eodem fere, quem in vulnerum & fracturarum curatione ſupra (*Lib. I. Cap. II. No.* 17, 18. item *Lib. II. Cap. II. No.* 1.) praeſcripſimus, modo, tractanda ſunt atque curanda: ſimulatque enim oſſa repoſita ſunt, modo recenſita mala ſenſim ſenſimque utplurimum evaneſcunt. *Quoties ligamenta inſigniter debilitata* ſunt; commodiſſimum certe eſt, laeſum iſtud membrum linamentis calidis probe prius fricatum ſpiritu vini rectificato atque incenſo diligenter fovere, alioque dein ſpiritu roborante largiter inungere (*qualis vid. ſupra Lib. II. Cap. II. No.* 9.) denique autem faſcia quadam illud apte deligare. *At vero ſicubi oſſibus jam tum repoſitis nihilominus dolores vehementiores remanent*, ſane periculum quandoque eſt, ne qua forte fractura ſimul adſit. Igitur in ejusmodi caſibus circumſpiciendum, num aliqua forſan fractura ſubſit. Namque tunc & haec reſtituenda, ac praeterea eadem obſervanda ſunt, quae de fracturarum curatione ſupra propoſuimus. *Febricula* ſi acceſſerit, ſanguis per venam detrahi debet, medicamentis refrigerantibus victuque tenuiori ſimul adhibitis. Quodſi autem, prout fieri in promotis oſſibus nonnunquam ſolet, *gangraena* ſubnaſci coeperit, non iis ſolum, quae jam jam commendavimus, medicamentis, ſed fomentis & cataplaſmatibus quoque digerentibus, una cum faſcia octodecim capitibus praedita, pro deligatione opus eſt. Cetera enim eadem fieri debent, quae de fracturarum ſymptomatibus ſupra (*Lib. II. Cap. II.*) propoſuimus: providendumque probe eſt, ut, quicquid prolapſum fuit, quamprimum ſemper reponatur. Si qua porro corporis *oſſa cum vulnere loco ſuo mota* reperiuntur, applicanda hic quoque eſt octodecim capitum faſcia, ceteraque eadem facienda, quae adverſus ſanguinis profuſionem in doctrina de vulneribus ſupra (*Lib. I. Cap. II.*) praeſcripſimus. Si qui forte *abſceſſus* ſubnaſcuntur, longe optimum erit, ſtatim illos aperire, ſimulatque matureſcere advertuntur. Namque alias periculum

eſt,

est, ne nimis maturum pus vel articulos vel ipsa quoque ossa corrodat, fistulasque pessimas moveat, quibus saepe nulla ratione alia, nisi per ipsius membri amputationem, potest succurri. *Denique ubi ossa quaedam usque adeo violenter sedibus suis expulsa sunt, ut, quae juxta sunt, ligamenta, tendines, atque cutis penitus disrupta sint ac perierint*; insanabile utique, prout HIPPOCRATES jam tum observavit, istiusmodi malum est. Quantumvis enim solerter ossa reponantur, tantum tamen abest, ut firmiter cohaerere rursus possint, ut potius, convulsionibus & gangraena excitatis, aegrotum conficiant. Quoties igitur cunque graviores tales laesiones obtingunt, quae certissimam desperationem adjunctam habent, sane, si vitam conservare voluerimus, protinus membrum ejusmodi aegrum praescindamus necesse est. *Si luxatio est simul cum fractura;* tum quicquid prolapsum fuit, si fieri potest, primo loco; quicquid autem comminutum fuit, deinceps restitui debet. Quod ubi fieri haud potest, eadem observare convenit, quae de fracturis supra praecepimus. (*Lib. II. Cap. II. No.* 11.) Tandem si forte *membrum aliquod rigidum* & immobile factum est; haud alienum erit, sic omnino illud ipsum fovere, ut eodem fere loco proposuimus.

---

# CAPUT III.

## *De luxatis ossibus speciatim; & de iis quidem, quae in calvaria atque naso reperiuntur.*

I.

*De capite luxato.*

POstquam de luxatis ossibus generatim disseruimus, reliquum nunc est, ut de singulis sigillatim dispiciamus. Igitur primo loco de capitis luxationibus, de reliquis deinceps, ut in doctrina de fracturis, exponemus. Scilicet non desunt, qui luxationem aliquam incidisse statuunt, quoties vel in infantibus propter hydrocephalum, vel in adultis quoque propter graviores capitis dolores & febres ardentes, *ipsa cranii ossa inter se invicem dehiscunt.* Sed de his quidem luxationibus haud est, quod prolixius agamus. Altera enim quomodo tractari debeat, eo loco declarabimus, ubi de hydrocephalo disseremus. Altera vero, praeterquam quod rarius accidat, sic omnino comparata est, ut nulla curandi ratione alia, nisi quae comprimendo ac deligando fit, indigere videatur.

II.

*De naso luxato.*

Interdum, sed paulo tamen rarius, narium ossa per ictum aliquem aut lapsum graviorem sic a se invicem distrahuntur, ut vel alterutrum,

vel utrumque ex naturali ſede ſua propellantur. Et vero tale quidpiam accidiſſe, variis modis cognoſcitur: nempe vel 1) viſu, dum ſcilicet deformem narium poſituram conſpicimus; vel 2) tactu; vel denique 3) auditu, quum ſcilicet aegrotum nimium quantum difficulter ſpiritum per nares ducere percipimus. Sed rariores tamen, prout ſupra jam tum monuimus, iſtiusmodi luxationes ſunt. Namque narium oſſa ita firmiter cum frontis atque aliis oſſibus cohaerent, ut frangi citius quam diſtrahi a ſe invicem queant.

III.

*De luxati naſi curatione.*

Interim ſi quid forte hujusmodi inciderit, protinus in ſedili quodam ſublimiori aegrotus collocandus eſt, ſic, ut miniſter aliquis a poſteriori parte caput ejus contineat. Tum altera manu ſpecillum aliquod ſive calamus anſerinus, prouti ſuperius circa fracturas praecepimus, (*Lib. II. Cap. III.*) vel peculiaris aliquis & naribus adaptatus bacillus intromittatur, cujus beneficio partes narium promotae rurſus excitentur. Interim extrinſecus admovenda eſt altera manus, ne ſcilicet juſto latius partes elapſae diducantur. Quibus ita confectis, nihil fere aliud ſupereſt, niſi ut emplaſtrum aliquod glutinans per aliquod tempus naribus ſuperimponamus. Si quid autem in naribus cum vulnere prolapſum eſt, tum eadem prorſus ingredienda eſt curandi ratio, quam ſupra in doctrina de naſo diffracto propoſuimus.

---

# CAPUT IV.

## *De inferiori maxilla luxata.*

I.

*Quomodo maxilla prolabatur.*

RArius equidem, propter inſignem ligamentorum & muſculorum, quorum inſtrumento in inferioris cranii ſinubus eadem continetur, firmitatem, inferior maxilla prolabitur. Sed quoties tamen forte ipſa prolabitur, modo alterutra parte, modo utraque antrorſum prolabitur. Atque id ipſum quidem ſaepius propter nimiam oſcitationem; interdum etiam propter graviorem ictum aliquem ſeu lapſum incidere conſuevit. Si utraque pars excidit, totum mentum inclinatur, & maxilla in anteriorem partem promovetur. At, ſi altera, in contrariam partem ipſa mentumque inclinatur: ſiquidem elapſum iſtud maxillae capitulum non niſi in priorem atque interiorem partem promovetur. Quo minus etenim in poſteriorem partem idem promoveatur, cranii oſſium poſt articulum proceſſus impediunt. Ut proinde mirum valde ſit, extitiſſe inter medicos quempiam, qui, contra communem praeſtantiſſimorum & practicorum & ſcriptorum

rum obſervationem, ſtatuit, poſſe utique in poſteriorem quoque partem maxillam protrudi. Sed tantum tamen abeſt, ut exemplis ſive obſervationibus ſententiam iſtam is confirmet, ut potius ex nova, quam ſibi finxit, maxillae junctura ipſam derivaverit.

## II.

*Maxillae luxatio quomodo cognoſcatur.*

Prolapſam autem atque altera quidem parte maxillam eſſe, inde potiſſimum cognoſcitur, ſi ſcilicet mentum in contrariam partem eſt distortum. Pars enim, in quam mentum inclinatum cernitur, ſana eſt: contra vero iſta, quae receſſit, promota. Quarum haec latius, quam iſthaec hiat: usque adeo, ut aegrotus neque ipſum os claudere, neque dentibus comminuere quidpiam poſſit. Namque inferiores dentes longius quam ſuperiores in parte ſana excedunt. *Ubi vero utraque maxillae pars loco ſuo motae ſunt;* tum non ipſum modo os quam latiſſime hiat, ſed totum quoque mentum inclinatur & in anteriorem partem promovetur. Adeoque mirum haud eſt, ſicubi aeger neque os ſuum claudere, neque diſtincte loqui, neque deglutire quidpiam, niſi difficulter admodum, valet.

## III.

*Prognoſis.*

Quoties altera tantum parte maxilla excidit, haud adeo difficilis utplurimum curatio eſſe conſuevit. At, quoties utraque prolapſa eſt, nec protinus in ſedem ſuam compulſa, graviſſima fere ſemper mala, dolores puta, inflammationes, convulſiones, febres, vomitus, tandemque, prout HIPPOCRATES obſervavit, ipſa mors ſuperveniunt. Atque id ipſum quidem eo magis, quo violentior nervorum, qui juxta ſunt, tendinum ac ligamentorum extenſio contigit. Quanquam, ſi modo circumſpectus aliquis chirurgus opportune acceſſerit, non adeo difficulter reſtituitur.

## IV.

*Curatio.*

Igitur quoties aliquid iſtiusmodi incidit, primo quoque tempore afflictus in humiliori quodam ſedili collocandus eſt, ſic, ut miniſter aliquis ejusdem caput juxta pectus ſuum firmiter contineat. Tum medici pollices, linteolis, ne aut dilabantur aut facile laedantur, involuti in os ejus, quam profundiſſime fieri poteſt, conjiciendi; ceteri digiti extrinſecus admovendi ſunt. Ubi vehementer maxilla apprehenſa eſt, deprimenda fortiter ipſa primo loco, mox retro agenda, ſurſumque verſus excitanda eſt, ita tamen, ut omnia pene uno momento fiant. Namque iſta ratione quam aptiſſime in ſedem priſtinam compelluntur, quae prolapſa fuerant maxillarum capitula. Quanquam illud proſpicere hic chirurgi ſemper debent, ut quam celerrime digitos ſuos ex ore aegri retrahant, ne ſcilicet per compulſas in ſedem ſuam maxillas ipſi comprimantur, mordeantur, aut collidantur.

V.

*De maxilla altera tantum parte prolapsa.*

Sin altera tantum parte maxilla prolapſa eſt, omnia eadem facienda; ſed fortius tamen aegra maxillae pars, quam integra deorſum ac retro agenda. Et vero promtiſſime nonnunquam per vehementiorem quandam alapam compelli, quae locis ſuis motae fuerant, maxillae ajunt; ſiquidem ipſa parti oris ſanae infligitur: quanquam iſthaec curationis ratio delicatior eſt, quam ut in aegris quibuscunque adhiberi tuto poſſit. Ceterum faſciis nihil magnopere opus hic videtur; niſi forte tardius repoſitum fuerit, quicquid prolapſum erat. Tunc enim haud alienum videatur, per aliquot dierum ſpatium quatuor capitibus inſtructam faſciam cum ſpiritu quodam corroborante extrinſecus ſuperimponere, eamque, quoties aſſumendus cibus eſt, interea deponere.

---

# CAPUT V.

## *De capite ac ſpina luxatis.*

I.

*Quomodo vertebrae loco ſuo moveri poſſint.*

IMperfectae utplurimum ſunt, quae in ſpina dorſi vel vertebris accidunt luxationes. Neque enim, prout ex accuratiori ſtructurae vel admirandae commiſſurae conſideratione pateſcit, penitus excidere vertebra quaedam, niſi cum fractura, medullae item, quae in ſpina eſt, laeſione, ſive laceratione, praeſentiſſimoque proin vitae periculo poteſt. Interim vel ipſae etiam imperfectiores vertebrarum luxationes periculoſae admodum ſunt: & vel inter duas ſupremas colli vertebras & caput contingunt, vel inter reliquas vertebras, quando a ſe invicem vertebrarum oſſa propellantur.

II.

*De capite luxato.*

Enimvero in praecipiti ſunt celerrimaque utplurimum morte opprimuntur, quibus caput ex ſumma vertebra excidit. Namque in tali caſu tenera iſta medulla, quae in ſpina ipſique cerebro proxima eſt, una cum ipſo cerebro atque nervis ſub occipitio nimium quantum diſtenditur, colliditur atque laceratur. Excidere autem ex duobus ſinubus, in quos ſuper cervicem dimiſſi ſunt, capitis proceſſus quandoque adſolent, quando aliquis ex loco alto, vel ex ſcala quadam, vel ex equo praeceps in caput fertur, vel graviter etiam juxta cervicem percutitur. Tametſi enim iſti, ſicubi ſcilicet moriuntur, *collum fregiſſe* vulgo a noſtratibus dicantur, tamen utplurimum non niſi capitis luxationem aliquam experti fuerunt; interdum tamen quoque vertebrarum colli fracturam. Si quibus autem, quod rarius fit, poſt ejusmodi luxatio-

tionem, vita remanet, his, capite distorto, mentum utplurimum pectori ſic quaſi adglutinatur, ut nec deglutire quidpiam, nec loqui, nec partes, quae ſubter collo ſunt, movere iidem queant. Igitur, niſi promptiſſimum auxilium adfuerit, celerrime ſemper ob laeſam vel compreſſam medullam mors inſequitur.

III.

*Quomodo reponendum caput ſit.*

Quod ipſum vero ne forte fiat, reſupinandus confeſtim in terra vel pavimento aegrotus eſt. Tum chirurgus genibus ſuis in terram demiſſis, & contra aegroti humeros poſitis, ſic innitatur, ut ejusdem aegroti caput inter illa conſtituatur. Quo facto manibus caput promotum chirurgus apprehendat, fortiterque tractum ſive extenſum leniter hinc inde intorqueat, donec aut ſonus aliquis, aut naturalis colli poſitura, aut denique malorum, quae ſupervenerant, remiſſio in ſedem priſtinam excitatum caput demonſtrant. Nam hac ratione Chirurgi genua aegrum firmant ac figunt; manus vero extendunt & reſtituunt.

IV.

*Alia reponendi ratio.*

Atque idem fere efficitur, ſicubi aegrotus ſedens in terra collocatur, humerisque firmiter a miniſtro quodam contentis, caput ejusdem, ſubter auribus utrinque apprehenſum, vehementius, ſed circumſpecte tamen, attollitur, leniterque ſimul huc atque illuc inclinatur, donec in ſedem ſuam naturalem reſtitutum eſſe per modo N. 3. enumerata indicia cognoſcitur. Reliquae autem cervicis vertebrae prolapſae quoniam compelli eadem prorſus ratione poſſunt, non eſt, quod ſeparatim de de illis praecipiamus.

V.

*Petiti reſtituendi modus.*

Alium, ſed omiſſis modo deſcriptis, reſtituendi caput luxatum docet modum Petitus (a), licet non meminerit, quod eum unquam in uſum adhibuerit. Nimirum duos format laqueos, hiatu magno circa medium praeditos, quales ex ipſo delineatos vide Tab. X. fig. 1. & 2. quorum alterum fig. 1. aegro in dorſo cubanti ita injicit, ut per hiatum AB., qui capitis magnitudini reſpondeat, caput transmittatur, ſic ut altera pars laquei A. ſub mento, altera B. ſub occipite ponatur, utraque vero hiatus extrema CC. utrinque ſuper aures extendantur, atque partibus D. & E. extenſio perficiatur. Pro firmando autem corpore aegri alterum commendat laqueum fig. 2., per cujus hiatum F. caput ita transmittitur, ut pars laquei G. per dorſum, atque pars H. ſuper pectus deſcendat, utraque vero laquei hujus extrema litt. II. junguntur intra femora, iisque corpus ita firmatur, ut trahenti cedere nequeat: dumque his duobus laqueis in diverſa trahitur, caputque & vertebrae colli ſatis extenduntur, chirurgus luxata oſſa reſtituere ſatagat. Sed ſi verum fateri licet, praecedentes modi mihi magis arrident:



(a) Lib. de morbis oſſium, cap. de capitis luxatione.

dent: partim quia ſimpliciores ſunt, & ſolis manibus, ſine ullis adjutoribus aut miniſtris, qui quandoque praeſto non ſunt, & ſine ullis inſtrumentis perfici poſſunt; partim quia ſic promtius longe aegris ſuccurrere poſſumus, quam ſi machinamenta haec e longinquo prius aut quaeri aut perfici debeant, & aeger interea moriatur. Praeterea quia PETITUS nullum alium hanc luxationem reſtituendi modum docet quam hunc, nullus, niſi qui his laqueis inſtructus eſt, ex ejus libro cognoſcere aut diſcere poteſt, quomodo in ejusmodi luxationibus aegro ſuccurrendum: cum tamen ſaepius caſus occurrere poſſint, ut in rure, ubi & ejusmodi laqueis & miniſtris deſtituti aegris ſuccurrere debeamus. Interea tamen ubi tales laquei praeſto non ſunt, & mantilia ſive lintea ſatis longa, duasque vel tres palmas lata, haberi poſſunt, haec ita, ut laquei illi, perforanda & findenda eſſent, iisdemque idem tentari.

VI.

*Quid poſtea faciendum.*

Vertebris vero quacunque ratione repoſitis haud alienum eſt, diſtenta illa cervicis ligamenta, quo nimirum priſtino ſuo vigori reſtituantur, & tumores avertantur, aqua reginae Hungariae cum pauca camphora, ſive anhaltina, vel quocunque demum alio ſpiritu vel aqua roborante ac tepido identidem inungere, ſpleniisque ſpiritu iſto madentibus fovere; ipſum denique aegrotum, ut per aliquot dies placide conquieſcat, jubere, dum ſcilicet penitus confirmatum eſſe caput perſentiſcat. Faſciis nihil magnopere hic opus videtur, niſi forſan illis, quae ſplenia roborantibus liquoribus madida circa collum contineant.

VII.

*De reliquis ſpinae vertebris luxatis.*

Ad reliquas *ſpinae vertebras* quod attinet, illae, niſi penitus franguntur, nunquam fere ſedibus ſuis omnino moventur, quin maxima parte cum vicinis adhuc cohaereant. Igitur quae in ipſis fiunt luxationes, imperfectiores plerumque ſunt, dum non niſi ſuperiores atque inferiores ipſarum apophyſes, atque id quidem non in utraque ſemper, ſed quandoque in altera tantum parte prorumpunt. Ceterum nunc unica tantum ſpinae vertebra, nunc plures ſimul propelluntur. Quanquam illud breviter obſervandum hic eſt, ad promotarum vertebrarum numerum illas quoque utplurimum referri ſolere, quae inter binas vertebras promotas mediae conſtitutae vel interceptae reperiuntur; quantumvis etiam integrae iſtae ſunt ac firmae. Sic quoties ſuperior lumborum ab infima dorſi vertebra, inſimulque infima lumborum vertebra ab oſſe ſacro distractae ſunt, quinque vertebrae ſedibus ſuis dimotae judicantur & vulgo dicuntur: quum tamen proprie loquendo non niſi binae illae exteriores, ſuprema nimirum & infima, perturbatae; reliquae vero tres mediae adhuc naturalibus ſedibus ſuis infixae, & cum vicinis naturali modo nexae deprehendantur.

VIII.

VIII.

Et ſane ſi quis naturalem vertebrarum connexionem & ſtructuram ſolertius conſiderat, haud obſcure cognoſcit, vertebras non niſi per inſignem adhibitam violentiam expelli ſuis ſedibus poſſe. Praeterquam enim, quod per apophyſes vel proceſſus quam arctiſſime inter ſe invicem conjunctae illae ſint, multa inſuper cartilagine valentiſſimisque ligamentis firmiſſime combinantur & continentur. Atque haec ratio eſt, quare fieri vix ac ne vix quidem poteſt, ut vel violentior corporis reclinatio, vel dorſo inflicti graviores ictus, itemque lapſus, niſi cartilago atque ligamenta prorſus perrumpuntur, ſpinae vertebras propellat. Hi etenim caſus tantum abeſt, ut vertebras diſtrahant, ut potius eas firmius jungant. Aut ſi forte ob nimiam violentiam hoc contingeret, vertebras & medullam, quae in ſpina eſt, dilacerabit, ipſumque adeo hominem, prout ipſemet aliquando vidi, quam celerrime interficiet. Igitur quoties ſine fractura dimoveri vertebra quaedam debet, ſane corpus vel in anteriorem partem vel in alterutrum latus violenter inclinetur neceſſe eſt. Hoc enim dum fit, cohaerentium vertebrarum apophyſes ſuperiores ab inferioribus recedunt, ideoque facilius dimoveri e ſede ſua poterunt. Atque in dextrum quidem latus prolabuntur, ſicubi ſiniſtrum latus affligitur; & contra.

*Vertebrarum in ſpina luxatio quomodo fieri debeat.*

IX.

Communia luxationum in ſpina dorſi factarum ſigna haec inprimis ſunt. Nempe ipſum dorſum incurvum atque inaequale poſt illatam extrinſecus violentiam, deprehenditur. Aegroti nec ſtare poſſunt, nec ambulare; ſiquidem ipſum corpus veluti prorſus reſolutum eſt. Quae diſtortis vertebris ſubjectae ſunt corporis partes ſine omni fere ſenſu atque immobiles ſunt. Stercus atque urina vel prorſus excerni nequeunt; vel etiam ſine ſenſu ac voluntate nonnunquam emittuntur. Tum inferiores partes ſenſim emoriuntur, ipſaque tandem mors inſequitur. Quanquam iſthaec mala pro diverſa luxationis gravitate variant. Quo enim gravius affecta eſt ſpina dorſi, hoc graviora quoque mala & pericula ſuperveniunt.

*Communia luxatae ſpinae ſigna.*

X.

*Quotnam* autem *in ſpina vertebrae* loco ſuo motae fuerint, ex praeternaturali ejusdem curvatura dijudicandum eſt. Namque ubi unica tantum vertebra promota eſt, curvatura iſta vel gibbus quendam quaſi angulum efficit. *In anteriorem partem ſi prolapſae ſunt vertebrarum apophyſes;* tum ipſa dorſi ſpina antrorſum inflexa conſpicitur, gravioresque ſemper, dum corpus inflectunt, dolores aegroti percipiunt; contra dum ſe reſupinant, leviores dolores perſentiſcunt. In dextrum latus ſi prolapſa vertebra eſt, in ſiniſtrum latus inclinatum corpus deprehenditur, minorique cum moleſtia in dextrum quam ſiniſtrum latus inflectitur. In ſini-

*Signa propria ſive ſpecialia.*

finiſtrum vero latus ſi propulſa vertebra, contraria fere ſingulorum iſtiusmodi phaenomenorum ratio eſſe conſuevit.

XI.

*Prognoſis.* Si quis dubios luxationum, quae in vertebris contigerunt, eventus praeſagire voluerit, is ita magnopere velim habeat: iſtiusmodi caſus pleroſque omnes periculoſos admodum eſſe atque ancipites. Neque enim medulla ſolum vel colliditur, vel disrumpitur, ſed ipſae quoque vertebrae prolapſae quam maxime difficulter reponuntur. Et vero, quo magis propulſae vertebrae, quoque graviora inſecuta mala ſunt, hoc gravius affecta ſpinae medulla, hoc item magis in praecipiti eſſe aegri conſueverunt. Similiter quo propiores capiti ſunt, quae proruperunt vertebrae, hoc gravius quoque periculum ſemper fere ſubeſt. His enim in locis longe plerumque facilius majorique cum periculo medulla laeditur. Igitur quae in collo incidunt luxationes pernicioſiores illis ſunt, quae in dorſo contingunt: in dorſo quae fiunt, longe pernicioſiores illis, quae in lumbis eveniunt. Sic etiam, quod fortaſſe mireris, longe plerumque mitius cum illis actum videtur, quibus plures, quam quibus unica tantum vertebra excidit: longe item mitius cum iis, quibus binae quaeque, quam quibus unica tantum apophyſis prorupit. Poſterius enim quoties accidit, durius utplurimum ſpinae medulla tractatur: ceu illis quidem manifeſtum eſt, qui ſpinae dorſi ſtructuram curioſius perluſtrarunt. Contra vero in luxationibus levioribus reponi facilius vertebrae poſſunt, ipſique homines a mortis periculo ſubinde adhuc liberari.

XII.

*Curatio.* Ceterum, ut ne quid ego hic diſſimulem, difficillime utplurimum ſingula ea compelluntur, quae in ſpina forte exciderunt. Ab antiquioribus enim Medicis quaecunque in hunc finem tentata ſunt artificia, tantum abeſt, ut adhiberi cum fructu poſſint, ut inania potius pleraque videantur, atque adeo penitus ſaepe crudelia. Interim aptiſſima prolapſarum vertebrarum reponendarum ratio haec eſt: ſcilicet quoties utraque vertebrarum apophyſis prolapſa deprehenditur, pronus ſuper cupam ſive dolium, tympanum, ahenum aut quodcunque aliud corpus gibbum, aegrotus collocetur. Tum bini miniſtri dorſum illud distortum utrinque juxta partes extremas gnaviter deprimant; quo nimirum vertebrae dimotae, dorſi ſpina velut in arcum inflexa, ſurſum attollantur atque ita ſenſim extendantur. Quo facto chirurgus vertebram promotam inferiorem inque dorſo prominentem deprimat, eodemque momento ſuperiorem corporis partem celerrime ſurſum verſus excitet. Siquidem iſto modo in ſedem priſtinam vertebrae prolapſae haud incommode ſubinde compelluntur. Quod niſi prima ſtatim vice ſucceſſerit, iterandum utique bis aut aliquoties dictum illud negotium videtur.

PE-

Petitus linteum craſſum vel pannum aliquem, ad inſtar cylindri convolutum, ſecundum longitudinem lectulo injicit, aegrotumque transverſum collocatum eadem ratione tractat, quam modo propoſuimus. In alterutrum latus ubi vertebra quaedam exceſſit, tum aegrotus quidem eodem, quem antea deſcripſimus, ſitu pronus procumbat; ſed ita tamen, ut, quoties apophyſis ſiniſtra prorupit, miniſtrorum alter coxam ſiniſtram, dextrum vero humerum alter deprimat: & contra. Si qua enim prolapſa ſpinae oſſa reponi commode poſſunt, commodius ſane quam iſta ratione reponi vix ac ne vix quidem poſſunt. Atque ex his ipſis, ſi quid ego video, luculenter admodum apparet, pleraque iſta funiculorum, faſciarum, mantilium, trochlearum vectiumque inſtrumenta, circum coxas, humeros atque pectus aegrotorum deligari, priſcorum medicorum more, ſolita, atque ab Oribasio, Paraeo, & Sculteto delineata ac deſcripta, in extendendis ac reponendis ſpinae oſſibus parum plerumque apta eſſe, quin imo utplurimum valde perniciosa. Ceterum haud alienum hic videtur, vertebris in ſedem naturalem rite ſic compulſis, ſplenia ſpiritu vini, vel ſpiritu vini camphorato calido madentia ſuper afflictam dorſi partem imponere, injectoque mantili cum ſcapulari firmiter deligare; dehinc aegrotum in lectulo molli & aequabili collocare; tum ſanguinem per venas detrahere, membraque reſoluta ſpiritibus roborantibus atque calidis ſubinde probe fricare; rarius vincturam ſolvere, tandemque omnibus iſtis malis gnaviter occurrere, quae ſupervenire luxationibus poterunt, donec cum ſanitate in gratiam aeger redierit.

---

## CAPUT VI.

## *De coccygis, coſtarum & clavicularum oſſibus luxatis.*

### I.

*De coccygis oſſe luxato, & quidem in exteriorem partem.*

Os coccygis per lapſum atque ictum aliquem graviorem verſus partem interiorem, verſus exteriorem autem per partum difficiliorem haud raro propellitur. Quod ſimulatque accidit, vehementiſſimi plerumque in infima ſpinae parte dolores, inflammationes, ipſiusque inteſtini recti ſuppurationes, ſtercorisque ſuppreſſio ſtatim inſequuntur. Oſſis vero hujus luxatio explorari promtiſſime ſolet, dummodo ad commemorata iſthaec phaenomena cognoſcenda manus atque oculos admoverimus. Neque vero difficilius reponi promotum iſtud coccygis os ſolet, ſi modo circumſpectus aliquis chirurgus acceſſerit. Namque *in exteriorem partem ſi propulſum illud* eſt, deprimi pollicis adjumento debet, atque ita in

in ſedem naturalem compelli; variis dein ſpleniis in vino calido vel ſpiritu vini tinctis, inferioribus quidem anguſtis, ſuperioribus autem ſubinde amplioribus, ac podicis ſinum complendum ſuperinjectis, faſciaeque T (*Tab. II. fig. h.*) beneficio firmatis. Ipſius autem faſciae hujus altera pars, quae inter femina trajicitur, fiſſa penitus ſit atque ita deligata, ut absque ulla vincturae ſolutione alvum dejicere aegrotus valeat, neque os ſemel repoſitum denuo propellatur.

II.

*De oſſe coccygis intra impulſo.*

In interiorem vero partem ſicubi luxatum coccygis illud os fuerit, tum digitus index, ſed ungue prius reſecta, in oleo tinctus, quam profundiſſime fieri poteſt, in anum immittit, promotumque ita coccygis os illud per eundem expelli, admotisque extrinſecus digitis reliquis in ſedem priſtinam excitari debet. Quo facto conquieſcere aliquamdiu in lectulo aegrotum convenit, vel etiam ubi ſurgendi voluptas eſt, non niſi in ejusmodi ſedili, quod medium perforatum eſt, conſidere, ne afflicta iſta podicis pars a duriori corpore comprimatur aut vexetur.

III.

*De coſtis luxatis.*

Rarius equidem, ſed interdum tamen coſtae ſedibus ſuis excidunt. Namque ubi violentia quaedam externa ipſas urget, fieri quandoque ſolet, ut vel in inferiorem, vel ſuperiorem, vel & interiorem partem ipſae propellantur. In exteriorem autem partem ne facile prorumpant, cum vertebrarum proceſſus, tum & vel maxime craſſiores iidemque valentiores muſculi efficiunt. Atque in interiorem quidem partem quoties coſtae propelluntur, non pleura ſolum ſive interior pectoris membrana, ſed ipſae quoque pectoris internae partes graviter plerumque affliguntur. Unde acutiſſimi dolores, inflammationes, ſpirandi difficultas, tuſſis, pectoris ulcera, corporis immobilitas, plurimaque id genus alia pericula ac mala ſuboriantur neceſſe eſt. *Quibus* autem *indiciis* hujusmodi *coſtarum* prolapſus dignoſcatur, non eſt, quod prolixius declaremus. Siquidem externa lateris poſitura & forma, praeter jam jam enumerata aegrotantium incommoda, haud obſcure demonſtrant, utrum coſtae quaedam prolapſae fuerint, nec ne.

IV.

*Quomodo coſtae ſurſum deorſumve propulſae reponantur.*

Et vero quo plura quoque graviora mala ſuperveniunt, hoc gravius quoque periculum ſubeſt: adeoque hoc feſtinantius reponi coſtae prolapſae debent. Atque *in inferiorem quidem ſuperioremve partem* prolapſae coſtae commodiſſime utplurimum reponuntur, ſicubi aegrotus pronus vel in menſa collocatur, & promota coſta in debitum locum manibus reponitur; vel & ex afflicti lateris brachio in janua vel ſcala ſuſpenditur (*a*), & dum ſic coſtae a ſe invicem diducuntur, promota earum

(*a*) Ut figuris oſtendunt PARAEUS, SCULTETUS, aliique.

earum capitula manuum subsidio in sedem pristinam compelluntur.

V.

At vero longe plerumque difficilius reponi istiusmodi *costae* consueverunt; *quae in interiorem partem propulsae reperiuntur.* Neque enim admoveri intus, pro excitandis, quae illapsa fuerunt, costarum capitibus, manus aut machinae ulla ratione possunt. Etiamsi vero in chirurgicae professoribus haud desunt, qui prorsus insanabilem istam corporis noxam pronunciant, tamen, mea quidem sententia, haud est, quod certam semper desperationem hic subesse arbitremur. Neque enim alienum hic videtur, aegrum vel pronum in mensa vel & super corpus aliquod gibbum sive cylindricum collocare, prioremque costae partem retro versus dorsum agere, subindeque concutere. Sic etenim abesse vix solet, quin promota costarum capitula in sedem pristinam resiliant. Quodsi autem nec ista curandi ratio quidpiam proficit, miserrimaque aegri hominis conditio promtum utique auxilium exigit, tum contra caro incidi atque elapsa costarum capita digitis vel instrumentis, uncinulis puta seu volsellis, attrahi sursum debent; eodem scilicet modo, quem adversus costarum fracturas supra proposuimus. (*Lib. I. Cap. X. No. 8. seqq.*) Interim ubi symptomata graviora penitus absunt, ipsaque costarum capita non nisi paululum excesserunt; sane haud est, quod vel carnem incidamus, vel vehementius costas compellamus, aegrotosque homines crudelius tractemus. Neque enim exempla desunt eorum, in quibus costae loco suo dimotae sine omni fere periculo remanserunt. Ceterum illud ante omnia hic providendum, ut splenia spiritu vini calefacto, vel ipso spiritu vini camphorato madida superimposito mantili cum scapulari super afflictam lateris partem deligentur (*a*).

*Costae introactae quomodo excitentur.*

VI.

Clavicularum ossa rarius quidem, propter valentiora ligamenta sua, sed interdum tamen excidere consueverunt. Propelli autem ipsa vel a sterno, vel ab acromio, quibuscum cohaerent, per violentiam quandam externam in lapsu scilicet, ictu, ponderumque elevatione possunt. Ad curationem quod attinet, sane quo festinantius aegrotis succurritur, hoc facilius clavicularum ossa reponuntur. Contra vero quo tardius succurritur, hoc difficilius quoque ossa ista excitantur: usque adeo, ut inveteratae clavicularum luxationes semper fere insanabiles reperiantur.

*De luxatis claviculis.*

VII.

Atque a sterno quidem duplici fere modo excidere claviculae possunt; nempe vel in partem interiorem, sive versus asperam arteriam; vel & in partem exteriorem. Prior casus ubi accidit, sinus aliquis

1) *Juxta sternum.*

 circa

(*a*) De prolapsu cartilaginis mucronatae vid. CODRONCHII libellus de hoc morbo.

circa partem laesam plerumque advertitur, praeterquam quod aspera arteria, & quae juxta sunt, carotides, nervi item atque ipse oesophagus vehementer admodum urgeantur & comprimantur. Contra vero ubi versus partem exteriorem a sterno clavicula prorupit, insolitus juxta ossium illorum commissuram tumor sese prodit.

VIII.

*Quomodo claviculae reponantur.*

Qua autem ratione luxata clavicularum ossa extendi, eademque compelli rursus in naturalem sedem suam possint ac debeant, denuo nunc praecipere nihil attinet: siquidem hic eadem prorsus observanda sunt, quae de clavicularum ossibus fractis reponendis supra proposuimus. (*Lib. II Cap. V. No.* 4.) Quanquam illud inprimis hic prospiciendum est, ut nimirum laesa ista juguli pars, simulatque ossa excitata sunt, quam exactissime vinciatur. Si quod enim aliud, hoc sane luxationis genus accuratam per fascias vincturam postulat; maxime ubi tardius succursum huic malo fuerit. Praeterquam enim, quod nullis fere musculis clavicularum ossa sustineantur, sic plerumque ligamenta ipsorum in ejusmodi casibus infirmantur ac laeduntur, ut sustinendo brachiorum ponderi neutiquam sufficiant. Quare haud alienum erit, qualis accommodanda jugulo vinctura sit, explanatius infra in doctrina de fasciis edocere.

IX.

*2) Juxta acromion.*

Quae juxta alteram partem, nimirum juxta acromion, incidunt clavicularum luxationes, longe plerumque difficilius solent explorari atque cognosci: usque adeo, ut, vel ipso HIPPOCRATE (*a*), expertissimoque PARAEO teste, praestantissimorum Medicorum atque Chirurgorum non pauci in illis dignoscendis aberrarint, humerumque potius prolapsum autumaverint, atque sic aegros misere, sed frustra, vexaverint. Quoties enim istiusmodi casus aliquis incidit, tum, eodem PARAEO notante, scapulae pars superior sursum versus prominet; qua parte autem clavicularum ossa ab acromio diducta sunt, locus cavus deprehenditur: dolores acutissimi suboriuntur, ipsaque brachia moveri atque attolli prorsus nequeunt. Igitur nisi opportune clavicularum ossa reponuntur, mirum profecto non est, in illis, qui ejusmodi noxam experti aliquando sunt, sic omnino brachia resolvi, ut nec capiti nec ori admoveri postmodum valeant. GALENUS certe ipsemet de se scribit (*b*), *sibimet aliquando inter luctandum usque adeo graviter ab acromio jugulum sive claviculam sejunctam fuisse, ut trium ferme digitorum sinus inter utrumque os patuerit*: fasciam interim adstrictiorem per quadraginta dies in jugulo haerentem praestitisse, ut diducta istaec ossa rursus coaluerint.

X.

(*a*) Lib. de articulis n. 62.
(*b*) Comment. in HIPPOCRAT. Lib. I. de articulis, n. 62.

X.

Ex jam dictis fponte fua confequitur, propria eademque praecipua prolapfarum clavicularum indicia in eo fere confiftere, ut 1) claviculam inter atque acromion locus aliquis cavus advertatur, qui in hominibus fanis deeft, adeoque factam effe cohaerentium alias horundem offium diffolutionem fignificat: tum 2) ut aegrotus brachium capiti vel ori admovere nequeat. Ceterum chirurgus id fibi datum in ejusmodi noxarum curationibus exiftimet, ut quicquid in jugulo dimotum aut prolapfum invenit, quam folertiffime rurfus extendat fedibusque fuis reponat: qualiter fcilicet in offibus ipfis diffractis fieri debere fupra jam tum propofuimus. (*Lib. II. Cap. V. No.* 4.) In applicandis autem fafciis hoc majorem femper curam atque induftriam idem adhibeat, quo majus in iisdem pofitum effe folet auxilium. His etenim qui minus accurate inftruuntur, ii rarius fic curari folent, quin brachii rigor aliquis aut imbecillitas fuperftes maneat.

*Claviculárum prolapfus quomodo cognofcatur.*

---

# CAPUT VII.

## *De humero luxato.*

I.

HUmerus equidem propter & laxa ligamenta, & infignem mobilitatem, & denique propter foveae fcapularum, in quam dimiffus eft, egregiam parvitatem, longe plerumque facillime faepiffimeque omnium prolabitur. Ac prolabi quidem is utplurimum folet modo fub alam, modo in partem priorem, modo etiam in partem pofteriorem infra ipfas fcapulas: rarius in inferiorem & quidem ad lineam; nunquam autem in partem fuperiorem, nifi forte ipfum acromion & qui in fcapularum offibus prominent proceffus coracoides una fuerint comminuti. Qui quamdiu cum firmioribus humeri mufculis, deltoide praefertim ac bicipite, integri funt, impedire quam maxime folent, in fuperiorem partem quo minus prorumpere humeri offa valeant.

*Humerus quomodo excidat.*

II.

*Deorfum ubi humerus excidit*, 1) protinus in fuperiori parte locus cavus eft, depreffusque digitus finum invenit; contra vero fub axilla tumor eft, fiquidem ipfum offis humeri caput hic tunc fitum eft. 2) Tum acromion, propter finum, qui juxta eft, longius quam naturaliter prominere videtur. 3) Longius id brachium altero eft, furfumque ad os fine graviffimis doloribus, quin & interdum penitus attolli aut porrigi nequit. *In priorem vero partem deorfum verfus ubi humerus excidit;* idem,

*Humeri luxati figna.*

ut antea, ſinus ſub acromio, humeri autem caput juxta pectus ſub axilla deprehenditur. Brachium ipſum non niſi cum acutiſſimis doloribus movetur. *Denique in exteriorem partem ubi prolapſus humerus eſt*; cubitus ad praecordia recedit; ſummum vero caput extra humerum prominet. Brachium ipſum neque extendi, neque retro agi, neque tandem ſine vehementiſſimis doloribus a pectore abſtrahi aut dimoveri poteſt. Sed nulla tamen harum luxationum graviora mala concitare ſolet, quam ſi in priorem vel interiorem partem humerus excidit. Namque tunc abeſſe vix poteſt, quin prolapſum humeri caput grandiores brachii & arterias & nervos urgeat, variaque ſic ſymptomata moveat.

III.

*Prognoſis.*

Prolapſis ſic humeri oſſibus ſi protinus ſuccurritur, antequam graviora mala ſupervenerunt, excitari utplurimum eadem rurſus haud difficulter poſſunt. Inprimis vero facillime reſtitutio fieri poteſt, ſi os vel recta deorſum vel extrorſum promotum eſt; difficilius vero quando introrſum ſub muſculum pectoralem ceſſit. Sic & facile reſtituitur, ſi brachium naturalem habet longitudinem. Contra vero ſi vel brevius vel malum iſtud jam inveteratum, vel cum tumoribus, inflammationibus vel & acromii fracturis conjunctum eſt, difficulter admodum priſtino vigori nativaeque mobilitati humerus reſtituitur. Quando autem caput humeri alio in loco, praeſertim ſub ala, jam cum vicinis conferbuit, ſaepe prorſus reſtitui non poteſt. Ita & in pinguibus & robuſtis reſtitutio difficilior eſt, quam in macilentis aut debilibus.

IV.

*Humerus prolapſus quomodo reponatur.*

Igitur ſimulatque prolapſum aliquid in humero deprehenditur, tutiſſimum erit, aegrotum vel in ſolo vel in ſedili quodam humiliori collocare, (*vid. Tab. X. fig.* 3. *A.*) & ex duobus miniſtris paulo robuſtioribus alteri imperare, ut aegri corpus firmiter contineat, B. ne ſcilicet cedere trahenti queat; alteri vero, C. ut brachium prolapſum manibus mox ſupra cubitum comprehendat, ſenſimque vehementius extendat. Sed ante tamen, quam brachii extenſio illa fiat, id ſibi datum chirurgus D. arbitretur eſſe, ut mantile quoddam vel linteum paulo amplius, ſatis longum, extremisque partibus nodo conſtrictum, ita ex collo ſuo ſuſpendat, ut nodus cervici immineat, reliqua vero pars ſuper pectus ſuum propendeat E. Tum brachium aegri prolapſum per hunc ipſum quaſi annulum ſive habenam ad axillam usque aegri chirurgus trajiciat, humerumque manibus ſuis comprehendat. Quo facto miniſtrum, ut brachium ſufficienter extendat, jubere, ipſemet vero non manibus ſolum, ſed habena quoque iſta linea ſive mantili, arrecto collo & humeris, tantisper humerum aegri attollere & pellere debet, donec in ſinum ſcapulae ingrediatur. Diverſimode autem. prout videlicet vel in priorem vel poſteriorem partem idem prolapſus eſt, humerum nunc introrſum ſimul, nunc extrorſum compelli debere, haud eſt, quod ſeorſim admoneam: ſiquidem id chirurgorum

pru-

prudentiae censeo committendum: atque hac ratione quamplurimas recentes aut non adeo inveteratas ejusmodi humeri luxationes, & speciatim tres uno mense haud adeo pridem sine aliis machinamentis aut adminiculis feliciter restitui.

V.

*Nudae manus nonnunquam extensioni non sufficiunt.*

Quanquam autem hactenus proposita humerum prolapsum sedibus suis reponendi ratio prae reliquis omnibus hanc in rem excogitatis artificiis tuta videatur promta atque commoda; in nonnullis tamen casibus non satis vehemens deprehenditur. Atque id vel maxime tum, si robustiores homines sunt, vel & si tardius aegro succursum fuit. Quoties igitur vel ad firmandum aegrum vel ad extendendum humerum unus atque alter minister haud suffecerit, longe optimum erit, aut duos surrogare, aut mantile quoddam longius, aut laqueum crassiorem, vel & descriptum superius HILDANI lorum cum adjunctis hamulis suis trajectisque per illos funiculis (*Tab. VIII. fig.* 17.) supra cubitum ossi humeri applicare, pluribusque dein, pro re nata, ministris robustioribus, ut gnaviter humerum, apprehensis funiculis aut laqueis, extendant imperare. Dum vero majori vi extenditur, etiam major vis, quae aegrum firmet, requiritur. Igitur oportet, ut vel duo ministri aegrum comprehendant, vel quando hi parum sunt, mantile longum, aut simile linteum ita fere in medio perforandum, sicut *Tab. X. fig.* 1. & 2. ostendunt, ut per hunc hiatum humerus luxatus ad scapulam usque transmitti queat. Altera dein hujus lintei pars super praecordia aegri, altera super dorsum reflectenda, atque ambo postea extrema nodo jungenda: qua deinde ansa vel plures ministri aegrum continere, vel ea trabi aut cuicunque alii puncto fixo, ita innecti possunt, ut aeger, dum extensio fit, loco cedere nequeat. Haec vero dum fiunt, proximum est, ut prolapsum humeri caput eadem, qua diximus, ratione, quam exactissime licet, a chirurgo vel sursum attollatur, vel compellatur, atque sic in pristinam sedem suam restituatur. Ubi vero ne istac quidem ratione, quantum satis est, extendi humerus potest, haud quaquam alienum videtur, *trochleam* aut *polyspastum* (*Tab. VIII. fig.* 15.) adsumere, ejusdemque subsidio humerum sive brachium, aegro probe firmato, prudenter extendere; qualiter scilicet in femore fracto faciendum esse supra proposuimus. (*Lib. II. Cap. VIII. No.* 3. *seq.*)

VI.

*De ambe Hippocratis.*

Veteres & cumprimis HIPPOCRATES in ejusmodi luxationibus, praesertim ubi manus haud sufficere intelligebant, machina quadam usi sunt, quae *ambe* sive ἄμβη ipsis dicebatur, qualis *Tab. X. fig.* 4. & 5. aliquo modo conspicitur, & ex fulcro quodam A A. & vecte mobili B C. componitur, quae humero luxato ita, ut in *fig.* 5. indicatur, subjicitur, atque, ut *fig.* 5. indicat, aliquot laqueis E E. adaptatur. Postquam haec peracta sunt, extremum vectis B. caute ac sensim deorsum

pre-

premitur, ſic fit, ut alterum vectis extremum C. ſurſum moveatur, atque hac ratione brachium luxatum & extendatur, & caput ejus prolapſum ſimul ſurſum in locum naturalem promoveatur: id quod ipſis hac ratione haud raro feliciſſime ceſſit, ut inde magnum nomen haec machina adepta & ad hodiernum usque diem *Ambe Hippocratis* dicta ſit (*a*). Interea licet eis in caſibus, ubi brachium recta deorſum promotum eſt, haud raro egregie profuerit, atque adhuc prodeſſe poſſit; tamen quia tunc, quando caput humeri vel in interiorem vel in exteriorem ſcapulae partem, ut plerumque fieri ſolet, prolapſum eſt, dum ſolum recta ſurſum elevat, ſaepe deſideratam opem ferre non potuit, imo & ſi praedictum caput paullo vehementius ad poſteriora ſcapulae vi muſculorum aut lapſus fortioris protruſum ſit, non ſatis extendere, ſed caput promotum contra oram inferiorem foveae, quae in ſcapula eſt, violenter comprimit, (ut alios ejus defectus nunc taceam) quo minus in naturalem locum promoveri poſſit, atque ſic ſimul fortes colliſiones ac dolores ſaepe concitat, a multis jam diu neglecta, imo prorſus rejecta eſt.

VII.

*De aliis artificiis huc pertinentibus.*

Ceterum neutiquam omittendum hic erit, eſſe videlicet quampluriına adhuc alia pro excitandis humeris non ab antiquioribus ſolum, ſed & a recentioribus medicis & chirurgis excogitata & machinamenta & artificia. Quorum iſta, hoc eſt, antiquiora deſcripta paſſim ac delineata extant apud ORIBASIUM (*b*), PARAEUM (*c*), GERSDORFFIUM, BRUNSVIGIUM, SCULTETUM (*d*) atque alios chirurgorum principes. Ad recentiorum autem machinas quod attinet, binae quidem illarum ſpecies obviae cumprimis ſunt in *Actis erud. an.* 1683. *pag.* 37. alia vero JUNGKENII *Chirurgica Germanica pag.* 168. *ubi de luxationibus* tractat; item alia in PURMANNI *Chirurg. curioſ. tab.* 14. *pag.* 692.; rurſus aliae in libro PETITI, chirurgi Pariſini, *de oſſium morbis.* Quae quidem poſteriores tametſi quantivis auctori ſuo pretii videantur, ipſeque in eis defectus priorum emendaſſe putaverit, haud tamen inter ipſos Gallos defuerunt, qui easdem vel ſupervacaneas vel *ambe Hippocratis* minus aptas in ſcriptis publicis pronunciarunt (*e*). Imo ſunt nonnulli, qui, quicquid, praeter manus, mantilia, laqueos aut funes, machinamentorum hic adhibetur, ſupervacuum penitus eſſe, cum GOUEIO, chirurgo quoque Gallo (*f*), ſtatuunt.

VIII.

(*a*) In libro, *Diſſertation en forme de Lettre*, contra PETITUM ſcripto, p. 287.
(*b*) Lib. de Machinamentis.
(*c*) Chirurg. Lib. XV.
(*d*) In Chirurgicis eorum ſcriptis.
(*e*) Vid. lib. cui titulus: *Diſſertation en forme de Lettre*, pag. 290.
(*f*) In Chirurgia ſua.

VIII.

*De Petiti machina.*

Interea tamen quia Petitus eſt chirurgus ingenioſus & in arte ſua probe exercitatus, operae pretium eſſe duxi, & ejus machinam, quam tantopere commendat, (*vid. Tab. X. fig.* 6.) hic exhibere, ejusque brevem deſcriptionem addere; qui vero plura de ea ſcire deſiderat, ipſius librum evolvat (*a*). Operam ſcilicet dare voluit Petitus, ut machina ipſius non ſolum ſufficiens tenſio ſive *extenſio*, id quod aliis plerisque in hanc finem excogitatis tantum fieri poteſt, perfici, verum etiam debitus renixus: nimirum ut aeger & cumprimis ſcapula ejus ea ipſa quoque ſatis contineri firmarique queat, ne trahentem machinam ſequatur, quod *contra extenſionem* Galli vulgo vocant; atque hunc in finem ſcapulae *retinaculum* quoddam (*b*) pedis longitudine, robuſtum, ex linteo fortiſſimo vel panno xylino (*c*), corio obducto, fabricatum (*Tab. X. fig.* 7.) trajecto prius brachio, per fiſſuram ſive hiatum C, injicit, ita ut alterum extremum B pectori, alterum C dorſo nitatur. Foveis ejus D D *cornua* ſive *rami* alterius machinae *fig.* 6. a a. immittit, alterumque ejus extremum B ſolo imponit. In hac machina praeterea *trochleae* ſunt parvae c c, ut in polyſpaſto, fune ſuo inſtructae d d; adeſt praeterea *manubrium verſatile* E, quo trochleae & funes tendi, atque tandem brachium luxatum extendi poteſt. Ut vero brachium tanto melius extendi queat, ſingularem *habenam*, ex corio duplici & molli confectam, quatuordecim pollices longam, A A, *fig.* 8. inferiori oſſis humeri parti, mox ſupra cubitum, cute prius ſurſum probe ducta, firmiter circumdat, eamque laqueo ſericeo, corio peculiari modo per ſuturas juncto, ac ¾ ulnae longo, b b, ope nodi, probe firmat. Huic vero laqueo ſericeo alius innexus eſt laqueus c d e, per duas quaſi anſas mobiles f f, cui deinde funis, qui per trochleas *fig.* 6. transmiſſus eſt, d d jungitur. Quibus omnibus rite aptatis jubet, ut miniſter ope manubrii (E *fig.* 6.) funes intendat, atque ſic ſenſim brachium nexum, quantum opus eſt, extendat. Eodem tunc momento chirurgus manibus ſuis caput humeri ita dirigat, ut in locum ſuum naturalem, niſi ſponte hoc fiat, ut ſaepe contingit, redeat.

IX.

*De artificiis minus hodie uſitatis.*

Attamen ne quid forte circa machinarum atque artificiorum in reſtituendis humeris uſum diſſimulem, ſic omnino cenſeo habendum: ſcilicet manus & mantilia, ſi modo idonei & robuſti miniſtri, pro aegro firmando brachioque extendendo, adſunt, plerumque ſufficere; ſi tamen



(*a*) Quia Petiti figurae ligno inſculptae ſunt, neque ceterum ſatis perſpicuae, ſtudui, ut paulo clarius eas hic repraeſentarem, quo facilius ac melius intelligi queant.

(*b*) Auctor Gallicè *l'Arcboutant* vocat.

(*c*) Auctor utitur vocabulo, *coutil* & *couti*, quod lexicographi quidam *linteum robuſtum*, quidam *pannum xylinum* vertunt, multi vero Galli hoc vocabulum prorſus non intelligunt.

men quis alias artes adhibere velit, eas demum praeſtantes atque ad reponendum humerum aptas eſſe, quarum adjumento & ſufficienter extendi oſſa, & aequabiliter ubivis intendi muſculi poſſunt: & contra. Atque ex hoc ipſo principio uberius dijudicari poterit, commodumne ſatis ſit an alienum, Hippocratis *amben* ſeu vectem applicare; vel quae magis adhuc ſunt dubia auxilia, ſuper *januam*, *ſcalae gradum*, *tignum*ve, robuſtorum ac procerorum duorum miniſtrorum humeris impoſitum, prolapſum brachium ſic trajicere atque intendere, ut conſiſtere homo ipſe non poſſit; vel miniſtro cuidam robuſto ac procero imperare, ut conſideat, mox autem apprehenſis, quae ſuper humeros trajiciuntur aegri hominis brachiis, quam velociſſime conſurgere, eumque ſic ſubito attollere, vel denique *aegrotum in terra collocare*, ſubjectoque ſub ipſius humerum promotum pede vel talo, brachium vehementer attrahere; vel & quamcunque aliam extenſionis rationem adhibere (*a*). Namque providendum hic ſemper etiam atque etiam illud eſt, ut ne, propter nimiam vel in extenſione vel in reſtitutione violentiam, vel muſculi, nervi, venae atque arteriae, vel & ipſa oſſa collidantur vel disrumpantur. Quod ipſum equidem quin accidere propter rudiorem hominis afflicti ſuper januam aut ſcalam ſuſpenſionem ſatis facile queat, dubitare nos minime ſinunt iſta exempla & rationes, quae apud modo nominatum Petitum (*b*) aliosque propoſita deprehendimus. Quae quum ita ſint, hoc inprimis ſibi datum in hoc ipſo extenſionis negotio chirurgus arbitretur, ut ſatis quidem vehementer, ſed caute tamen atque aequabiliter brachium extendatur, antequam prolapſum humeri os compellitur, alias nihil efficitur.

X.

*De nova quadam machina.*

Aliam adhuc eamque valde egregiam machinam cum trochlea pro luxatione ejusmodi pertinaci vel inveterata brachii reſtituenda ab inſigni quodam Chirurgo haud adeo pridem accepi, qui egregiam ejus utilitatem multis modis mihi laudavit. Verum quia ea hucusque uti nondum potui, adeoque effectus ejus nondum videre, ad aliud tempus illius deſcriptionem reſervo.

(*a*) Haec artificia omnia egregie apud Paraeum Lib. XV. delineata conſpici poſſunt.

(*b*) Cap. de luxato humero.

C A-

# CAPUT VIII.

## *De cubito luxato.*

I.

*Cubitus quomodo excidat.*

CUbitum five brachium binis admodum offibus, ulna fcilicet ac radio, per fingulare aliquod commiffurae genus five gynglymum (*Charniere* Gallis dictum) inter fe invicem junctis conftare, manifeftum fatis ex iis eft, quae in anatomicorum voluminibus proponuntur. Atque horum quidem offium commiffura fic omnino comparata eft, ut ulna five cubitus, tanquam majus atque in interiore brachii parte pofitum os, omnem quidem brachii flexionem atque extenfionem perficiat, fed fine radio tamen moveri prorfus nequeat: adeoque radius inflexae atque extenfae ulnae motum femper fequitur. Contra vero radius, nihil mota vel inflexa ulna, in interiorem aeque ac exteriorem partem flecti una cum manibus poteft. Siquidem manuum & pronatio & fupinatio ab eodem proficifcitur. Utraque ifta brachii offa in cubito fic adjuncta funt offi humeri, ut infignes proceffus in profundos finus dimiffi valentiffimisque ligamentis firmati reperiantur. Igitur tametfi in omnes quatuor partes, exteriorem nempe atque interiorem, priorem item ac pofteriorem excidere aliquo modo cubitus poteft, rarius tamen totus, fed leviter tantum, excidit: nifi forte fuprema ulnae pars, quae olecranum vocatur, comminutum, vel cubiti etiam ligamenta per graviorem aliquam vim externam infigniter infirmata fuerint.

II.

*Cubitus prolapfus quomodo cognofcatur.*

*In pofteriorem partem cubitus fi excidit*, cujusmodi brachii luxatio praeter reliquas brachii luxationes frequens inprimis eft, tum brachium curvum ac brevius eft, neque extenditur. In priori cubiti flexura humerus, in pofteriore ulna five olecranum prominet, maximusque inter utrumque os finus elucet. Contra vero *in priorem partem* raro admodum, propter olecrani magnitudinem, cubitus prorumpit; nifi fi olecranum fimul fractum invenitur. Quoties interim tale quidpiam incidit, os humeri in priore, ulna vero in pofteriore cubiti parte prominet, interpofitis utrinque, pro luxationis gravitate, majoribus minoribusve finibus. Similiter *in exteriorem partem* cubitus fi excidit, tumor in externo cubiti latere comparet: atque contra. Ceterum nifi cubiti ligamenta & mufculi penitus perrumpuntur, tantum equidem abeft, ut toto loco fuo cubiti moveantur, ut potius leviori quadam luxatione aut fubluxatione, id eft, non nifi paululum excedere foleant. Quicquid tandem harum rerum fit, cognofci facillime cafus ifti finguli vifus atque tactus beneficio poffunt.

III.

*Prognosis.*

Enimvero quum in his ipsis cubiti luxationibus iisdemque paulo vehementioribus, nimium quantum violenter & ligamenta & tendines extenduntur; mirum profecto haud est, si & gravissimi dolores, &, nisi statim succursum fuerit, tumores, inflammationes, convulsiones, vomitus, febres atque adeo gangraena & mors, locuplete hujusmodi casuum teste Paraeo *lib.* 14. *cap.* 18. & *lib.* 18. *cap.* 33. superveniunt. Quemadmodum nec illud dissimulari hic potest, difficulter admodum, propter valentissima ligamenta sua & propter varios processus cubitum prolapsum reponi: maxime si aut gravis aut inveterata luxatio subesse deprehenditur. Attamen quo levior & recentior haec luxatio, eo commodius restituitur.

IV.

*Cubitus prolapsus quomodo reponatur*

Sed quicquid tandem inciderit, collocari protinus in sedili aegrotus debet, advocatisque binis robustioribus ministris, utrumque & humeri & brachii membrum in diversas partes extendi, donec musculi satis extensi & spatium inter ossa liberum sit. Tum illud ipsum os, quod excidit, ab ea parte, in quam forte prolapsum est, in contrariam semper partem, idque vel nudis manibus, vel convolutis quoque fasciis, quam exactissime impellere chirurgus studeat: cubito, ut processus finibus suis reponantur, repente postmodum inflexo. Quodsi autem tendines & ligamenta usque adeo vehementer distenta sunt, ut amplius extendi vix ac ne vix quidem valeant; haud sane alienum videtur, mollientibus oleis, pinguedinibus animalium vel unguentis cubitum probe inungere, vel & fomenta aut cataplasmata emollientia ipsi subjicere. Sic &, ubi nudae manus ad extendendum brachium haud sufficiunt, commodissimum erit, illis & machinamentis & artificiis uti, quae superius sunt proposita. (*Lib. II. Cap. VIII. No.* 3, 4.)

V.

*Cubitus repositus quomodo tractetur.*

Simulatque jam repositum ista ratione brachium est, fascia illud apte deligatur, ac postea commodissime illud ipsum mitella excipitur, atque ita ex cervice suspensum continetur. Sed cavendum tamen, vel Hippocrate etiam monente, quam solertissime hic videtur, ne aut vinctura nimis diu in cubito haereat, aut ipsum brachium immobile prorsus conquiescat. Namque sic periculum utique est, ne, oleo articuli inspissato, cubitus rigescat, nativosque suos flexus plane amittat. Quod ipsum ut feliciter prohibeatur, necessarium omnino est, quam saepissime, hoc est, singulis vel alternis diebus vincturam solvere, cubitumque leniter huc atque illuc aliquamdiu inflectere: spleniis dein, vino adusto calefacto madidis, denuo superinjectis, fasciaque firmatis, donec ligamentis atque articulo pristinum suum robur redierit.

C A-

# CAPUT IX.

## *De manu, carpo, metacarpo, itemque digitis luxatis.*

I.

*De manu luxata.* TAmetfi manus binis illis brachii offibus, atque radio inprimis, per carpum & ligamenta valentia quam accuratiffime adjungitur, tamen in omnes quatuor partes ipfa quandoque prolabitur. Sed in alterutrum tamen latus, propter grandiores ulnae atque radii proceffus, non aeque facile, ut in priorem pofterioremve partem prolabi eadem confuevit. Atque *in priorem* quidem *partem prolapfa manus* dicitur, quoties verfus mufculos digitorum flexores ipfa receffit: contra vero *in pofteriorem partem prolapfa* judicatur, ficubi ad mufculos digitorum extenfores eadem exceffit. Sic eadem prope ratione *in externum latus prorupiffe manus* putatur, ubi juxta pollicem tumor, juxta minimum vero digitum locus cavus confpicitur: *in internum autem latus*, ficubi fingula contraria ratione fefe habuerint. Quae quum ita fuerint, fane haud obfcure liquet, quibusnam indiciis cognofci manuum luxationes debeant.

II.

*Symptomata & prognofis.* Enimvero fi quid tale incidit, abeffe vix, propter firma fatis ligamenta nimis violenter extenfa, poteft, quin vehementiffimi dolores fuboriantur, ipfique digiti penitus rigeant, usque adeo, ut neque porrigi, neque inclinari, propter tendines compreffos, valeant. Quam quidem ob rem mirum plane haud eft, fi graviores inflammationes, tumores, abfceffus, articulorum rigor, gangraena & fphacelus, offiumve carpi fpongioforum caries in ejusmodi cafibus moveantur: quibus ipfis malis alia ratione interdum fuccurri, quam manuum amputatione, haudquaquam folet. Sed mitior tamen curandi ratio locum invenit, ubi non recens folum, fed levior etiam, nullisque gravioribus comitata manus luxatio deprehenditur fymptomatibus.

III.

*Quomodo manus luxata reponatur.* Igitur tutiffimum videtur, protinus id reponere, quicquid forte in manu prolapfum eft. Quod ipfum ut felicius procedat, duo potiffimum hic profpicienda funt: nempe ut prolapfa manus a duobus miniftris, altero brachium, ipfam manum altero prehendentibus atque in diverfa contendentibus, quantum quidem fatis eft, extendatur; deinde ut extenfa manus, qua parte finus eft, in menfa vel quovis alio corpore plano collocetur, furfumque profpicientes ejusdem tumores depriman-

 tur.

tur. Namque iſthoc modo quam aptiſſime repelli manus in ſedes ſuas poſſunt, in quamcunque demum partem etiam ipſae fuerint propulſae.

IV.

*De luxatis carpi oſſiculis.*

Sed fieri quoque interdum ſolet, ut ex octo illis carpi oſſiculis unum alterumve per externam vim aliquam e ſede ſua promoveantur ac disturbentur. Quod ſimulatque incidit, altera parte tumor, altera locus cavus conſpicitur, digitisque ſentitur; praeterquam quod dolores intentiſſimi ab aegroto percipiantur. Ceterum quemadmodum iſtud luxationis genus partim viſu, partim quoque tactu quam promtiſſime exploratur, ſic etiam ſi recens, haud adeo difficulter curatur, ſicubi ſcilicet manus eodem, quem antea poſuimus, modo extenditur, atque os eminens in locum ſuum denuo compellitur. (No. 3.)

V.

*De metacarpo luxato.*

Quae in metacarpo ſive palma reperiuntur, quatuor oſſicula dimoveri nonnunquam ab ipſo carpo, cui quoad partem ſuperiorem adjunguntur, propter vim aliquam externam ſolent. Interim ipſarum diſpoſitio impedit, quo minus in quamcunque partem ipſa prolabantur. Etenim bina iſta, quae ab exterioribus media comprehenduntur, ad neutrum latus excidunt: quemadmodum bina exteriora, quorum altero digitus index, altero minimus ſuſtinetur, nunquam verſus media, ſed in exteriorem citius partem propelluntur. Tametſi in priorem ac poſteriorem partem prorumpere ſingula queant. Quicquid autem horum incidit; ſane mali hujus exploratio ſive cognitio viſu rurſus ac tactu deprehenditur: atque in curatione eadem prorſus facienda ſunt, quae hanc in rem modo praeſcripſimus. (No. 4.)

VI.

*De digitis luxatis.*

Denique manuum digiti, quibus pollicem quoque annumeramus, quoad ſingulos articulos ſuos, in quamcunque partem ſedibus ſuis promoveri poſſunt. Cujus equidem mali promtiſſima plerumque & cognitio eſt & curatio. Quum enim ligamenta minus valida, pinguedo & muſculi tenues, neque adeo profundi articulorum ſinus ſunt, extendi utique ipſi facillimo negotio poſſunt, atque in locum, unde lapſi ſunt, reſtitui: dummodo ſcilicet manu altera digitus extenditur, altera vero in ſedem ſuam denuo compellatur. Ceterum quomodo reſtitutorum iſtiusmodi oſſium ſingulorum vinctura inſtituenda ſit, explicatius eo loco propoſituri ſumus, ubi de faſciis ſeorſim exponitur.

# CAPUT X.

## *De femore luxato.*

I.

*Femur rarius excidit.*

RArius equidem, ac vulgo crediderunt Medici, qui femoris plerumque fracturam pro luxatione habuerunt, femoris caput ex sinu suo excidere, supra jam tum, ubi de fracturis egimus, nos observare meminimus. (*Vid. Lib. II. Cap. VIII. No. 6. item Lib. III. Cap. I. No. 9.*) Etenim quia summus iste femoris articulus 1) quam profundissimo sinu, quem *sinum coxae* veteres, *acetabulum* recentiores vocant, 2) quam amplissima eademque concava cartilagine, totum prope femoris caput comprehendente, 3) quam valentissimis nervis sive ligamentis, 4) robustissimis item & crassissimis musculis, juncturam ab externa vi defendentibus, instructus; 5) ipsum vero capitis collum mirum quantum prae reliqua parte fragile deprehenditur; tantum certe abest, ut femoris caput facile prolabatur, ut frequentius multo faciliusque collum ejus diffringatur (*a*). Etiamsi autem incidere nonnunquam hujusmodi casus possint, ubi dictum illud femoris caput ex acetabulo prorumpit, fere tamen semper interna potius, quam externa caussa quaedam subest. Namque pridem observatum a perspicacioribus Medicis reperimus, posse utique femoris ligamenta valentissima per varias caussas & cumprimis per humores noxios, ob quamcunque caussam hic collectos, usque adeo insigniter debilitari ac resolvi, ut quasi sponte sua femoris caput ex acetabulo dimittant. Ut proinde mirum videri haudquaquam debeat, si absque omni violentia externa in lectulo decumbentibus femur subinde excidat, ut aliquoties vidi, iisdemque surgentibus alteruter pes altero vel longior vel brevior appareat (*b*), & simul quasi resolutus deprehendatur.

II.

*Saepius in infantibus, quam adultis.*

Sed in adultioribus tamen ac robustioribus non aeque facile, ut in junioribus ac teneris hominibus istiusmodi casus incidunt, ut supra jam monui. In his enim identidem illud me observare memini, medicis atque chirurgis aliis contra statuentibus, quia nulla plane vis externa acces-

(*a*) Praeter exempla supra jam notata CHESELDENUS, chirurgus Anglus celeberrimus, *in Anatomia sua* refert, se in binis cadaveribus incisis diffractum femoris collum reperisse; tametsi antea nemo non prolapsum femoris caput fuisse existimaverit. Ita etiam varii scriptores gravissimi subluxationem in hoc osse fieri posse negant. Vid. WISEMANN. Chirurg. pag. m. 463.

(*b*) Vid. HIPPOCRAT. *Aphor.* sect. VI. 59. 60. ZWINGERUS *Theatr. pract.* Part. II. pag. 110. sub tit. *Luxatio.*

acceſſerat aut perſpecta erat. Interea tamen, licet vis externa non acceſſerit, uſus tamen me docuit, poſſe femoris caput ex acetabulo prorumpere; poſtquam ſcilicet humores praeter naturam, deſtillationes, aliive morbi ligamenta cum articulo infirmarunt.

III.

*Femoris luxatio perfecta fere ſemper eſt.*

Quoties autem cunque dictum illud femoris caput promovetur, toto fere ſemper loco ſuo dimoveri illud ipſum ſolet, adeoque perfecte luxari. Quo minus etenim paululum modo illud excedat, non exacta ſolum ipſius rotunditas, ſed acetabuli quoque orae tenuiſſimae, mirumque muſculorum, qui juxta ſunt, robur impedit. Simulatque enim ad extremam acetabuli oram oſſis hujus caput propulſum eſt, penitus ſtatim inde vel prorumpat, vel in locum naturalem reſiliat, neceſſe eſt. Interea tamen ſunt, qui & imperfectam luxationem hic ſtatuunt.

IV.

*Femur in diverſas partes excidit.*

Femur autem in quatuor partes promoveri ſolet; in *interiorem* ſcilicet atque *exteriorem*, *inferiorem* atque *ſuperiorem*: ſaepiſſime tamen in interiorem, ac deorſum quidem, verſus amplum illud oſſis pubis foramen prolabitur. Praeterquam enim quod in iſthac acetabuli parte minus pauloque depreſſius cartilagineum propugnaculum eſt; ligamentum certe rotundum dictum iſto loco facilius cedere poſſe, quam alibi deprehenditur; ipſi denique muſculi, qui juxta ſunt, imbecilliores hic reperiuntur, quam ut impedire capitis hujus prolapſum facile queant. Accedit denique, quod certae eminentiae oſſis pubis & acetabuli hoc os hic facile retineant. At vero in exteriorem partem femoris os ſi prolabitur; fere ſemper ſurſum quoque verſus idem prolabitur. Siquidem tunc abeſſe vix poteſt, quin valentiſſimi femoris muſculi idem retrahant adeoque attollant, cum nulla oſſea eminentia hoc impediat.

V.

*Signa femoris in interiorem atque inferiorem partem prolapſi.*

Sicubi in *interiorem partem*, atque ut fieri adſolet, *deorſum* prolapſum femur eſt, crus longius altero & valgius eſt: extra enim pes ultimus atque genu ſpectant. Ipſum oſſis caput juxta inferiorem inguinis partem & oſſis pubis foramen animadvertitur. Nonnunquam urina hic ſupprimitur: ſiquidem haud raro nervus aliquis, qui cum veſica communicat, vehementius comprimitur. In clune ſinus quidam conſpicitur; dum ſcilicet proceſſus iſte grandior, quem trochanterem Medici vocant, una cum reliquo femoris oſſe intro impulſus eſt. Et vero niſi opportune ſedibus ſuis femur reponitur, univerſum pedem brevi tabes occupat. Atque haec ratio eſt, quare homines aegro huic pedi parum aut vix inſiſtere queant, ſed in alterum ſemper pedem corpus inclinare, niſi procumbere voluerint, debeant. Similiter quoties ingredi atque ambulare ipſi cupiunt, quaſi per ſemicirculum aeger iſte pes promoveri, ipſum vero corpus vel ſub alis ab aliis hominibus, vel

vel ſubalaribus fulcris ſuſtineri, vel baculis ſaltem debet. Quanquam haud omnino deſunt iſtiusmodi caſus, quorum nonnullos ipſe vidi, ubi promotum iſtud femoris caput usque adeo firmiter cum aliis partibus vicinis extra acetabulum poſitis, poſtquam tempus proceſſit, coaluit, ut ſine fulcris etiam & baculis tandem incedere homines afflicti rurſus valuerint, ſed tamen claudicantes.

VI.

*In exteriorem partem prolapſi.*

Quodſi autem in *exteriorem partem* femur excidit, *ſurſum verſus*, ut jam diximus, ſimul idem promovetur. Hinc infra inguen ſinus, in clune autem tumor aliquis advertitur, qua nimirum parte femoris caput itemque trochanter haereſcunt. Plica, quae in clune eſt, ſurſum attracta, reliquum crus altero brevius, pes autem intus inclinatus videtur: calx ingreſſu terram non contingit; adeoque nonniſi ſummis digitis ejusmodi homo inſiſtit. Denique commodius inflecti, quam extendi aut porrigi pes ita luxatus poteſt. Interim ipſum quoque corpus facilius ac firmius ab extra propulſo femore, quam ab eo, quod intro lapſum eſt, ſuſtineri conſuevit: ſiquidem in iſto caſu longius a ſe invicem pedes dimoventur. Atque haec ratio eſt, quare non pauci a chirurgis ita curari ſoleant, ut, nec reſtituto quidem in ſedem priſtinam femore, ſtare tamen tandem firmiter ac deambulare poſſint: maxime ſi calceus altiori calce eſt inſtructus. Quanquam ſemper fere tabes aliqua, ſed levior tamen, quam alias (Num. 5.) propter nervos aliquo modo compreſſos, ſenſim inſequitur. Tandem in ſolam partem vel interiorem vel exteriorem femoris caput prolabi, ita, ut nec deorſum nec ſurſum verſus ſimul promineat, perrarum eſt; ut jam diximus; attamen ſi forte aliquando contingeret, ſane haud obſcure id cognoſci ex iis ſignis, quae hactenus indicavimus, nec non ex ipſa juncturae hujus conſtructione poterit.

VII.

*Femoris fractura & luxatio quomodo dignoſcantur.*

Quanquam autem, propter craſſiores muſculos, difficulter admodum & viſus & tactus adjumento, femoris os comminutum an prolapſum ſit, dignoſcatur; tamen, niſi me omnia fallunt, haud ſane contemnenda ſunt, quae pro ipſis diſcernendis commendabimus, indicia ſubſequentia. Scilicet prolapſum femoris caput non ſine ratione judicamus eſſe, quoties 1) poſt deſtillationes ſive catarrhos vel tumorem pedis absque omni violentia externa inter decumbendum vel ſurgendum, femoris os reſolutum deprehenditur: tum 2) ſi nihil nec tumoris nec doloris nec inflammationis noxam inſequitur: & denique 3) ubi ſine omni ſono vel ſtridore, oſſibus fractis commotis alias ſolenni, pes univerſus ad acetabulum inflecti atque huc illuc intorqueri poteſt. Contraria his ſigna fracturam aliquam contigiſſe haud obſcure ſignificant.

VIII.

*Prognosis.*

Quemadmodum autem paulo difficilior fracti aut prolapſi femoris exploratio, ſic longe difficillima, ut ſupra jam indicavimus, ejusdem tractatio vel curatio deprehenditur. (*Lib. III. Cap. I. No. 9.*) Cujus equidem difficultatis variae admodum rationes ſunt. Namque 1) ipſa muſculorum, qui juxta ſunt, vis atque craſſities impediunt, quo minus ſufficienter extendi, maxime in viris robuſtioribus, femur queat. Dehinc 2) propter hanc ipſam rationem difficulter admodum femoris caput reponitur; atque, an repoſitum illud ſit, cognoſcitur. Tum 3) licet vel maxime repoſitum femur ſit, magnum tamen periculum eſt, ne propter lubrica nimis atque infirmata commiſſurae hujus ligamenta, rurſus idem mox excidat. His porro 4) accedit, quod ipſa illa ligamenta propter extrinſecus factam graviorem vim disrupta nonnunquam ſint ac lacerata. Denique 5) nec illud omittendum prorſus hic eſt; axungiam videlicet articuli hujus ſic plerumque in acetabulo inſpiſſari, ut femoris caput vel penitus ab eadem reprimatur, vel ſaltem repoſitum denuo expellatur. Ut proinde mirum neutiquam ſit, claudos plerumque effici eos, quibus os femoris prolapſum vel nunquam vel ſaltem paulo tardius excitatum fuit.

IX.

*Curatio femoris intro illapſi.*

Diverſimode autem, pro diverſa luxationis natura, femur prolapſum reponitur. Etenim ubi *deorſum in interiorem partem* illud excidit, collocandus homo ſuper menſam ſupinus eſt. Tum in inguine juxta partem afflictam mantile quoddam firmius, vel habena linea robuſtiſſima ita transmitti debet, ut alterum extremum ſuper ventrem, alterum ſuper natem & dorſum reflectatur, quae deinde ſupra criſtam ilei nodo junguntur, & poſtea ibidem vel intendi ſive ſuſtineri a miniſtris vel alligari ſuperius in loco quodam fixo, clavo ſcilicet vel annulo ferreo, debent, praeſertim ſi polyſpaſto utimur, ne ſcilicet hominis corpus inter extendendum provehatur, & deorſum cedat. Similiter in imo femore mox ſupra genu, ſplenio prius circumdato, vel mantile vel habena idonea, vel denique Hildani lorum (*Tab. VIII. fig.* 17.) firmatur; atque ita tenſis utrinque habenis, femur non adeo vehementer, ſed tantum, quantum ſufficit, ad illud ex ſinu magni foraminis educendum, extenditur, & vel manibus chirurgi, quarum altera caput femoris extrorſum, altera genu aegri introrſum premit, in ſinum ſuum compellitur; vel etiam ope mantilis, in modum habenae, ſupremae femoris parti, fere ut in luxato humero circumjecti, reſtituitur, praeſertim ſi ſimul ope manus genu aegri introrſum prematur. Ubi ad extenſionem perficiendam praedicta artificia haud ſufficiunt, *polyſpaſtus* adhibeatur neceſſe eſt, qualiter ſcilicet ſupra poſitum eſt. (*Lib. II. Cap. VIII. No.* 4.) Simulatque autem ſufficienter extenſum femur animadvertitur, id utique

ſibi

ſibi datum chirurgus arbitretur eſſe, ut juxta menſam in latere pedis laeſi ſit conſtitutus, prolapſumque iſtud femoris caput, ut modo docuimus, a pubis oſſe in ſedem priſtinam manibus ſuis compellat.

X.

*Curatio femoris in exteriorem partem elapſi.*

Quoties autem *in exteriorem partem* femur excidit; pronus ſuper menſam collocandus aeger eſt, ipſumque femur eodem prorſus modo, ſed paulo tamen vehementius, quam antea extendendum, atque a medici vel manibus vel genu impoſito compellendum; miniſtro interea totum pedem intendente atque in exteriorem partem intorquente. Siquidem iſthac ratione promtius plerumque femoris caput in acetabulum rurſus illabitur. Quibus omnibus accuratiſſime peractis proximum eſt, ut membrum afflictum, ſicut in doctrina de faſciis docebimus, probe vinciatur, aegrotusque per tres quatuorve ſeptimanas in lecto ſtrenue conquieſcat.

XI.

*Uſus machinae Petiti.*

In utroque vero caſu, ſive femur introrſum & deorſum, vel ſurſum & extrorſum fuerit prolapſum, Petitus, quia manus & cetera machinamenta ſubinde parum ſunt, ob muſculos hic omnium robuſtiſſimos, ſuam ſupra in capite de humero luxato deſcriptam machinam valde hic quoque commendat. At ea ſi uti volumus, *retinaculum*, *Tab. X. fig.* 7. delineatum, minus amplum requiritur, illudque fiſſura A. carere poteſt, neque femur hic per eam transmittitur: verum medium hujus retinaculi tuberi iſchii applicatur, & capitum alterum antrorſum, alterum retrorſum reflectitur. Aeger imponitur lateri ſano, ut femur luxatum ſurſum reſpiciat; machina vero ipſa intra femora collocatur, flexo parum genu lateris aegroti. *Laqueus fig.* 8. *Tab.* X. ſupra genu, cute prius ſurſum ducta, ut in humero luxato diximus, firmiter circumligatur, ac deinde cum fune trochlearum, qui in machina eſt, fig. 6. d d. probe adunatur. Denique *frondes* ſive *cornua* hujus machinae, a a. foveis retinaculi fig. 7. D D. immittuntur, & funis ope circumacti manubrii fig. 6. E. ſenſim atque caute intenditur, donec femur ſatis extenſum eſſe Chirurgus cognoſcat. Hoc facto caput femoris ita dirigere ſtudeat, ut antea No. IX. dixi, quo in ſinum coxae perveniat.

XII.

*Speciatim in luxatione verſus interiora.*

Speciatim vero ſi femur ad interiora & inferiora, ſeu ad magnum oſſis pubis foramen prolapſum haeret, atque reſtitutio in hoc caſu ſaepe ſatis difficulter ſuccedat, Petitus loco frondium a a. fig. 6. alios, qui fig. 9. hic exhibentur, ſubſtituit, qui in extremis transverſas easque quaſi lunatas habent prominentias: quorum alterum A. oſſi ilei, alterum vero B. medio femoris imponit, poſtea per inguen mantile (*Serviette*) traducit, eoque anſam facit, quam cum fune trochleae ſuae firmat. Poſthaec ope manubrii verſi finem intendit, ita machina haec triplici in loco vires

 ſuas

ſuas exerit: nimirum pars A. firmat aegrum, dum oſſi ilei, tanquam parti immobili, inſiſtit; pars B. partem femoris inferiorem, quando funis intenditur, introrſum pellit; mantile vero partem femoris ſuperiorem ope funis & trochleae extrorſum trahit, qui motus omnes in hac luxatione ſunt neceſſarii, ſi os reſtituere volumus. Serio tamen cavendum ſuadet, ne extenſio hic ſit nimis fortis: quoniam membrum jam eſt nimis longum; attamen extenſio tum diu durare debet, donec chirurgus caput femoris ex foramine pubis in ſinum coxae repoſuerit. Nam ſi citius remittitur, caput hoc mox ad foramen pubis relabitur, adeoque extenſio prior eſſet inutilis atque repetenda.

XIII.

*Si luxatio imperfecta.*

Si luxatio eſſet imperfecta, quod tamen, ut No. 3. dictum eſt, rariſſimum eſt, atque caput orae acetabuli interiori inſiſteret, femoris pars ſuperior altera manu extrorſum, altera vero inferior ejus pars introrſum pellenda, ut ſic in locum naturalem redeat. Sed ſi *orae acetabuli exteriori inhaereret*, contrario modo erit procedendum. Nimirum altera manu femoris pars ſuperior verſus interiora, altera autem manu pars inferior verſus exteriora ducenda.

---

# CAPUT XI.

## *De patella ipſoque genu, id eſt, tibia atque fibula luxatis.*

I.

*De patella luxata.*

PAtella equidem in interiorem utplurimum atque exteriorem partem; ſed &, ubi medicorum nonnullis fides habenda eſt, in ſuperiorem atque inferiorem partem ſeparatim propellitur. Quoties autem ipſum genu ſedibus ſuis expellitur, abeſſe vix poteſt, quin propter nexum cum femore & tibia, patella ſimul cum iisdem promoveatur. Sunt, fateor, in chirurgis vulgaribus non pauci, qui propter rerum anatomicarum atque oſteologiae praeſertim ignorantiam, dubii prorſus hic atque ancipites haerent, neque, quid prolapſum tandem ſit, ſatis perſpiciunt. Hi ſane mirum non eſt, ſicubi miram iſtam cruris noxam quaſi factam in ipſo genu luxationem tractent, aegrotumque proin miris iisque dolorificis modis, ſed fruſtra tamen extendendo ac premendo diſcrucient. Si quis autem in anatomicorum praeceptis inſtitutisque probe verſatus, quae nativa patellae ſtructura atque poſitura ſit, paulo exactius cognoverit, is profecto dubius haud eſt, quin, col-

latis

latis inter se invicem aegro atque integro pedibus, utrum, & in quam partem promota patella fuerit, quaque ratione tractari debeat, promte semper definire queat.

II.

*Quomodo restituatur.*

Neque vero difficulter restitui in pristinam sedem suam patella promota solet, dummodo aegrotus super mensam lectumve supinus collocatur, vel etiam in solo quodam plano sic constituitur, ut crus directum a ministris contineatur. Tum enim chirurgus digitis suis patellam firmiter comprehendat, inque locum pristinum gnaviter compellat; id quod etiam fieri potest, si aeger erectus stat. Quo facto nihil reliquum est, nisi ut solertissime pars aegra vinciatur, aegrotoque per aliquot dies placide conquiescente, genu identidem leniter huc atque illuc, ne rigescat, inflectatur; donec scilicet, doloribus evanescentibus, pristinus cruri vigor redierit.

III.

*De genu luxato.*

Genu luxatio proprie est, quando crus sive tibia a femore recedit. Crus vero & in exteriorem, & in interiorem, & in posteriorem partem ab imo femoris osse nonnunquam prolabitur. Nunquam vel rarius saltem in priorem; nisi si vehementissime idem urgeatur ac propellatur. Siquidem valentissimis, qui crus extendunt, tendinibus alligata super ipsam hanc cruris & femoris commissuram opposita patella est. Neque facile cruris ossa penitus a femore prolabi, perfectaeque, ut medici loquuntur, luxationes in genubus fieri possunt, propter & ampliores geminisque finibus commissos processus, & mirificum ligamentorum robur; nisi forte ligamenta simul disrumpantur valentissima. Atque haec demum, si quid ego video, ratio est, quare, qui perfectam in genu luxationem passi fuerunt, intensissimis plerumque doloribus ac convulsionibus discrucientur atque adeo penitus consumantur; vel, sicubi forte servantur, rigore saltem & clauditate urgeantur. Contra vero quo mitior luxatio, vel subluxatio potius, incidit, hoc facilius quoque prolapsum genu recondi atque curari assolet. De cetero quemadmodum hoc luxationis genus, propter articuli hujus a carne nuditatem, ex finibus & qui contra sunt, tumoribus promtissime cognoscitur; sic raro plerumque ac difficulter paulo gravior ejus luxatio ita curari solet, quin ossa inter se invicem conferveant, rigidumque ipsum genu efficiant: quod quidem noxae genus *anchylosin* medici appellant. Namque abesse in hujusmodi casibus vix ac ne vix quidem potest, quin, disruptis vel insigniter saltem collisis ac contusis articuli hujus ligamentis atque glandulis hac in junctura conditis, succus illarum nutritius in cavum articuli effluat, ibique inspissatus naturales cruris flexus prohibeat.

IV.

*Quomodo reponatur.*

Quoties itaque nonnisi paululum genu excidit, tum aeger vel in lectum, vel scamnum, vel mensam ponitur, atque minister quidam femur supra genu comprehendit, alius crus extendit; chirurgus vero vel manibus, vel apposito genu suo os promotum in sedem suam repellit. Contra vero ubi perfecta *in genu luxatio* incidit, paulo vehementiori extensione opus est. Cui nisi manus cum habenis sufficiunt, descripta superius (*Lib. II. Cap. I. No.* 21.) instrumenta, lorum puta HILDANI ac polyspastus *Tab. VIII. fig.* 15. *&* 17. ad manus sumantur necesse est. Sed cavendum tamen sollicite hic videtur, ne scilicet in pueris tenerisve hominibus aliis per adhibitam in extensione violentiam epiphyses ab ossibus, quibus non nisi leviter adhuc dum adhaerescunt, distrahantur, gravioraque proinde mala cum clauditate concitentur. Postea vero, quam rite repositum genu fuit, apte deligandum, in lectulum stramineum conjiciendum, & denique cetera eadem facienda sunt, quae circa patellae curationem supra praescripsimus. (No. 2.)

V.

*De fibula luxata.*

Nonnunquam fibula per externam aliquam violentiam a crure, eodemque vel summo vel infimo distrahitur: atque hoc quidem fieri utplurimum solet, quoties pes inferior in exteriorem partem propellitur & luxatur. Quod ipsum igitur quoties forte acciderit, os hoc in naturalem locum compellendum, deinde probe deligandum & ceteroquin eadem plane, quam modo commendavimus, (*No.* 4. *&* 2.) ineunda est curationis ratio, donec rursus cum crure conferbuerit. Ceterum illud denuo nunc atque iterum inculcandum aegrotis videtur, ut ne mature nimis surgant, afflictoque pedi corpus committant: nisi scilicet gravioribus malis insanabilique clauditati opportunos sese reddere voluerint.

---

## CAPUT XII.

### *De pede sive talo luxato.*

I.

*De talo luxato.*

TAlus quidem vel per saltum, vel per cursum, vel per gressum quoque incertum in omnes partes, priorem scilicet ac posteriorem, interiorem atque exteriorem quandoque prolabitur. In quamnam vero partem ipse prolapsus sit, ex varia ejusdem positura dignoscere convenit. Namque ubi in interiorem partem excidit, ima pedis pars in exteriorem partem convertitur: & contra, si in exteriorem partem excidit,

dit, ima pedis pars in interiorem partem ſpectat. Qui quidem caſus poſterior reliquis frequentior eſſe conſuevit. At vero ſi in priorem partem prorupit, calx juſto brevior, pes longior fit. Si in poſteriorem, ſignum plane contrarium adeſt. Denique in exteriorem partem prorumpere talus vix ac ne vix quidem poteſt, niſi aut fibulá a crure receſſerit, aut, qua parte malleolum externum eadem efficit, fracta ſive comminuta penitus ſit (*a*).

II.

*Tali luxatio periculoſa.*

Et ſane graviſſimis haud raro malis obnoxii ſunt, quibus forte talus, propter majorem praeſertim violentiam aliquam externam, ſaltum puta vehementiorem aliasve ſimiles cauſſas, prolapſus fuit. Namque fieri aliter in ejusmodi caſibus vix poteſt, quam ut, propter nimiam pedis intentionem, ligamenta cum tendinibus ac nervis duriter affligantur, indeque dolores intenſiſſimi ſubnaſcantur; vel venae etiam atque arteriae disrumpantur. Ex quibus largiter diffuſus per totum pedem ſanguis gangraenam haud raro progignit. Teſtis hujus noxae Dionisius eſt; utpote qui in opere ſuo chirurgico taliusmodi exemplum retulit (*b*).

III.

*Talus interdum nonniſi contuſionem patitur.*

Sed obſervatu tamen dignum hic illud videtur: nempe non ſemper elapſum talum eſſe, quoties poſt vehementiorem ſaltum, aut greſſum incertum, graviter afflictus pes animadvertitur. Namque fieri quoque interdum ſolet, ut talus in ejusmodi caſibus, naturali quidem ſede ſua ſervata, rudiorem aliquam *contuſionem* atque *oſſium colliſionem* patiatur. Quod ipſum ubi forte accidit, graviſſimi quidem dolores, tumoresque cum livore atque rigore moventur, ita, ut aeger ſaepe diu decumbere cogatur, & neque ſtare neque ambulare poſſit; hinc prorſus etiam aliena hic eſt & extenſio & repoſitio.

IV.

*Talus quomodo reſtituatur.*

Quo graviori autem caſu talus ſive pes excidit, hoc difficilius quoque idem reſtituitur. Contrarium, ſicubi eſt, contraria quoque eſſe ſolet obſervatio. Reponi autem quam aptiſſime talus prolapſus ſolet, ubi, ſuper lectum, menſam vel ſcamnum collocato aegro, in diverſa prius pes atque crus a miniſtris diducuntur, quam digitis vel manibus ſuis elapſum talum chirurgus compellat. Talo ſic jam reſtituto, longe optimum videtur, laeſum iſtum pedem e ſale atque oxycrato identidem perſrictum exactiſſime deligare, hominemque afflictum, ut diutius in lecto perſeveret, monere; donec ſcilicet a tumori-

(*a*) Exemplum videri poteſt hujus luxationis, cum malleolo externo fracto, in Dranii Obſ. Chirurg. 109.

(*b*) Edit. II. pag. 650.

moribus aliisque malis gravioribus immunis, atque ita plane confirmatus talus ſentiatur, ut totum corpus ſine periculo ſuſtinere rurſus valeat.

V.

*Tali contuſio quomodo tractetur.*

Contuſionem autem ſive oſſium colliſionem aliquam ubi talus ſenſit; haud alienum erit, protinus in aquam frigidam pedem immittere, atque id ipſum aliquoties per dies ſingulos repetere. Si qui autem, quaſi minus commodam, iſtam curandi rationem faſtidiunt, his ego ſuaſerim, ut ſplenia in oxycrato atque ſale tincta ſuper talum aegrum deligent, ſaepiſſimeque vincturam renovent. Dionisius quidem hanc fere curandi viam ingreditur (*a*). Scilicet defenſivum, quod chirurgi vocant, ex albumine, roſarum oleo atque alumine probe contrito conficit; quod linamento illitum ſuper talum firmiter deligat. Tertio circiter die poſt vinum cum aromatibus medicamentisve adſtringentibus, qualia roſae ſunt, abſinthium, rosmarinus, granatorum cortices, alumen atque ſal, decoquit, eodemque talum gnaviter fovet, ſuperinjecto dein ſplenio, vino iſthoc madente, perque faſcias arctius quam antea deligato. His ad duodecim dies ita factis, emplaſtrum aliquod roborans ſuperimponit, donec ſcilicet dolores penitus conquierunt.

VI.

*Tali contuſio difficulter in quibusdam curatur.*

Et vero in quibusdam hominibus ita pertinacem paulo gravior tali luxatio noxam gignere conſuevit, ut nec medicorum ſolertia, nec medicamentorum vis, ſed temporis longinquitas ſenſum doloris penitus tollat. Neque enim deſunt, qui vel poſt integrum etiam annum elapſum e contuſis olim pedibus ita graviter laborant, ut nec in via non utique plana progredi, nec per ſcalam adſcendere vel deſcendere absque inſigni moleſtia queant. Cui quidem malo ut tempeſtive occurratur, eadem ſollicite obſervanda hic ſunt, quae ſupra (No. 4.) praecepimus. Faſcias enim infra demum deſcribere conſtituimus.

VII.

*De calcaneo luxato.*

Interdum etiam ſolus calcaneus per externam aliquam vim nunc in interiorem, nunc in exteriorem partem propellitur. Quicquid ſit, dolores certe atque ipſa membri inaequalitas, id eſt, ab altera parte ſinus, tumor ab altera, promotum aliquid fuiſſe haud obſcure ſignificant. Quod ſimulatque cognoſcitur, iisdem, quas antea retulimus, viis curationem inſtituere convenit, ſervata poſtea aliquamdiu quiete.

VIII.

(*a*) Conf. Chirurg. ejus Edit. II. p. 651.

VIII.

Denique ubi forte quodvis aliud in planta, hoc eſt, in tarſo & metatarſo, pedis os, propter majorem aliquam vim externam, prorumpit, ligamenta certe, quae juxta ſunt, una cum nervis atque tendinibus, ſic plerumque affliguntur, ut non acerbiſſimi tantum dolores, ſed inflammationes quoque & convulſiones, imo vero, ut medicorum nonnulli referunt, ipſa quandoque mors inde ſubnaſcantur; niſi ſcilicet opportune oſſa recondantur. Quam quidem ob rem tutiſſimum eſt, promota iſthaec plantarum oſſa perinde, ut in palma manus propoſuimus, quam celerrime reſtituere. Sic & ubi forte in digitis aliquid prolapſum deprehenditur, nihil ferme ultra fieri debet, quam quod in his, qui ſunt in manibus, poſitum eſt. Ceterum ut, quantum ſatis eſt, placide in lecto aeger conquieſcat, denuo nunc monendum ſtatuimus.

*De reliquis plantarum oſſibus luxatis.*

## *Explicatio Tabulæ decimæ.*

Fig. 1. indicatur *laqueus*, qui in *capitis luxatione* ad illud extendendum adhiberi poteſt. Conf. caput de luxatione capitis.
Fig. 2. alius *laqueus* pro corpore aegri firmando in eadem luxatione.
Fig. 3. oſtendit modum, quomodo commodiſſima ratione humerus recens luxatus reſtituendus.
A. aeger in ſella ſedens, cui humerus reſtituendus.
B. miniſter aegrum firmans ſive ſuſtinens.
C. miniſter brachium luxatum extendens.
D. Chirurgus idem brachium reſtituens.
E. mantile, cujus ope chirurgus reſtitutionem perficit.
Fig. 4. machinamentum, quod vulgo *Ambe* ſive Αμβη *Hippocratis* vocatur, in luxato brachio olim uſitatum, ex fulcro A A & vecte B C conſtans, quae ad lit. D mobili quaſi articulo junguntur.
Fig. 5. oſtendit quomodo humerus luxatus huic machinae aptatur, & ſimul aliqua differentia ad locum juncturae circa litt. C & D inter hanc & praecedentem machinam oſtenditur; dum quidam hanc, alii illam fabricam praeſtantiorem crediderunt.
A A eſt fulcrum, B C vectis, cui brachium luxatum tribus laqueis E E E firmatur. D locus, ubi fulcrum & vectis articulo mobili junguntur. Et quando vectis ad litt. B deorſum premitur, brachium luxatum juxta ſcapulam & extenditur & elevatur.
Fig. 6. eſt *machina Petiti* pro humeri aliisque variis luxationibus reſtituendis.
a a ſunt *frondes*, ſive *cornua*, quibus aeger, & praeſertim ſcapula ejus firmatur. B alterum extremum, pavimento inſiſtens. C C trochleae

ſive polyſpaſtus in hac machina. d d funis, cujus ope extenſio fit. E manubrium, cujus inverſione ſive circumrotatione funes tenduntur, & membrum luxatum extenditur. FF locus, ubi cornua corpori machinae junguntur.

Fig. 7. *retinaculum*, in humero luxato uſurpandum. A hiatus ſive fiſſura in hac machina. BC conformatio circa extrema, D D duae foveae, quibus committuntur cornua a a fig. *6*.

Fig. 8. peculiaris *laqueus Petiti*, in luxatis membris extendendis idoneus. A A pars corio confecta. b b b laqueus ſericeus, tribus in locis 1. 2. 3. corio ope ſuturae junctus, pars A A brachio circumligatur. c. d. e. anſa robuſta, laqueo ſericeo ad lit. f f. mobili junctura innexa.

Fig. 9. machinamentum eſt, quod in femore, ad interiora prolapſo, reſtituendo a *Petito* commendatur, ſi loco cornuum a a fig. 6. machinae ad FF immittitur. A oſſi ileo, & B medio femori imponitur. C C vero inſiguntur machinae fig. 6. ad FF.

PAR-

Tab. X.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 9.

Fig. 6.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 3.

Fig. 7.

Fig. 8.

# PARTIS PRIMAE LIBER QUARTUS. DE TUMORIBUS.

## CAPUT I.

### *De Tumoribus generatim.*

I.

T*Umorem* medici omne id appellant, quicquid in humano corpore contra naturam increvit vel intumuit. Quod ipsum equidem utrum atque ubi factum fuerit, & quale sit, non visus tantum, sed & vel maxime tactus beneficio cognoscitur. Tametsi autem *excrescentiae* quoque, cujusmodi verrucae sunt, & clavi, aliaeque id genus pustulae in naribus pudendisque provenientes, ad tumores referri utplurimum solent; tamen quando ipsae non tam infra cutem increscunt, sed potius supra cutem excrescunt, haud alienum videtur, separatim nunc de tumoribus exponere. De excrescentiis etenim quae notatu digna sunt, inferius in operationibus chirurgicis proponere constituimus.

*Tumor quid sit?*

II.

Ac tumorum quidem varia utique genera sunt, pro caussarum partiumque afflictarum discrimine diversis nominibus insignita. Sic etenim alii *calidi*, alii contra *frigidi* atque *aquosi*; rursus alii *ventosi*, alii *scirrhosi*; denique alii *benigni*, alii *maligni* a medicorum filiis appellantur. Sunt in his nonnulli, qui proprio quodam velamento, quasi tunica vel cystide includuntur, indeque *cystici* vocantur. Porro si quid forte in arteriis intumescit, *aneurysma*; in venis autem *varicem* istiusmodi tumorem dicere consueverunt; in ano vel intestino recto vero si venae tumores concitant, *haemorrhoides* proprio suo nomine vitium istud dicitur. At vero in scroto vel feminibus, vel umbilico etiam qui pro-

*Tumores quotuplices sint.*

deunt tumores, *herniae* communiter appellantur. Si quid autem puris vel materiae in tumore quodam subnascitur, *abscessus* idem a chirurgis dicitur. Denique ubi forte ex ossibus tumor aliquis prorumpit, exostosin medici malum istud vocare constituerunt.

III.

*Inflammationis species.*

Commemoratorum jam tumorum plerique omnes in varias easdemque *diversas species* denuo tribuuntur. Sic enim tumores calidi sive ardentes, vel, quod idem est, *inflammationes*, sicubi scilicet graviores atque in externis partibus fuerint, *phlegmone*; ubi vero minutiores ac mitiores fuerint, *furunculi* utplurimum dicuntur. Quae non utique alte carni est infixa, sed in summa tantum cute latius serpit inflammatio, *erysipelas* communi nomine hodie dicitur. Tumorem sive inflammationem in digitorum apicibus subortum paronychiae nomine designare consueverunt. Similiter ubi in feminibus sive inguinibus, aut sub axillis inflammatio istiusmodi movetur, *bubones*; juxta aures vero *parotides*, malum istud vocatur. Si qua autem porro a nimio frigore in manibus pedibusve gravior inflammatio concitatur, *perniones* inde proveniunt. Ceterum inflammationes a diversis quoque corporis partibus, quibus inhaerent, diversa plerumque nomina sortiuntur. Atque haec ratio est, quare medici in scriptis suis de mammarum, oculorum, tonsillarum, testiculorum, brachiorum ac pedum inflammationibus passim loquuntur. Haec de inflammationum speciebus dicta sufficiant: de reliquorum tumorum speciebus variis infra exponemus.

IV.

*Instituti ratio exponitur.*

Ante vero, quam ad tumorum considerationem sive tractationem nos accingimus, illud ante omnia hic videtur praemonendum esse: nempe nos non de quibuscunque humani corporis tumoribus, sed iis tantummodo tractaturos hoc loco esse, qui & *exteriores* & *mitiores* aut leviores videntur. Sic enim primo non nisi de illis tumoribus hic dispicere instituimus, quae chirurgicae inprimis artificiis externisque potissimum remediis curantur; missis interim illis tumorum generibus, quorum curatio ab internis potissimum medicamentis exspectanda: qualiter fieri, exempli caussa, solet in interioribus inflammationibus quibuscunque, scirrhis item interioribus, hydropicis atque aliis morbis, qui sunt hujusmodi. Deinde quoque ad operationes chirurgicas eos remittemus tumores, qui propria & instrumenta & majora artificia desiderant: cujusmodi sunt herniae, excrescentiae, strumae, scrophulae, paronychiae, tumores cystici, aneurismata, varices, haemorrhoides, alia. Adeoque de inflammationibus praesertim, scirrhis, cancris, oedematis, fungis articulorum aliisque id genus tumoribus externis exponemus. Incipiemus ab inflammationibus.

# CAPUT II.

## *De Phlegmone.*

I.

Phlegmone five exterior inflammatio dicitur, quum quid in externo corpore magis, quam naturaliter oportebat, intumefcit, cumque calore five ardore, dolore, duritie, rubore, pulfibus atque puncturis continuis urgetur. Quod ipfum fimulatque folertius perpendimus, quae prima denominationis mali hujus ratio fit, haud difficulter colligimus. Ac de proxima quidem inflammationis hujus cauffa fi disquirimus; fcire juvat, fuboriri eam fere femper folere ex fpiffiori five vifcidiori in venulis atque arteriolis fubtilioribus fanguine. Qui dum majori copia adfluit; quam refluit, non poteft non juxta pofitas partes quam graviffime vexare atque affligere, & praedicta mala five fymptomata excitare. Quanquam autem nulla propemodum, neque *interior* neque *exterior corporis pars*, ne offibus quidem exceptis, ab iftiusmodi inflammationibus immunis deprehenditur; frequentius tamen ipfa in glandulis ac pinguedine, quam alibi, concitatur.

*Phlegmone quid fit?*

II.

*Proximam* equidem inflammationis hujus *cauffam* fanguinis in fubtilioribus canaliculis obftructionem five ftagnationem effe, diximus. Ne quis autem ignoret, undenam fanguinis in venulis infpiffatio ifta proveniat; duplicis potiffimum generis cauffae hic veniunt attendendae, quarum aliae internae, aliae externae appellari poterunt. In externis cauffis praecipuae fere funt vulnera, offium fracturae, luxationes, collifiones, a feftucis fpinisque factae compunctiones, vincturae denique ftrictiores; utpote quibus fingulis vafcula minuta fanguifera fic discinduntur, colliduntur, comprimuntur ac distorquentur, ut fanguinis in iisdem curfus impediatur. Quibus ipfis tamen cauffis annumerari quoque merentur ambuftio, motus nimis vehemens, frigus intenfum, res acriores intrinfecus vel extrinfecus applicatae, emplaftra valde glutinofa, oleofa item, pinguia, plurimaque id genus alia, quae cutis invifibilia foraminula obftruunt, liberumque fanguinis curfum impediunt.

*Cauffae externae.*

III.

In *internis* autem obftructionis hujus *cauffis* acria quaevis atque fcorbutum numeramus: fiquidem his *venulae atque arteriolae* fic plerumque *irritantur*, *arroduntur*, *punguntur* & *conftringuntur*, ut fanguis fenfim in illis haerefcat. Sed idem tamen evenire quoque utplurimum folet, ubi *fanguis vel nimis copiofus*, *vel nimis etiam craffus* adeft;

*Cauffae internae.*

 vel

vel denique ubi *nimis concitato motu* in corpore idem agitatur. Sic enim paullo craſſiores particulae in ſubtiliſſimos canaliculos facile propelluntur, & quaſi impinguntur, quae difficiliorem poſtea tranſitum inveniunt. Atque id quidem vel maxime tunc, ſi ſubito frigori corpus calens objiciatur. Paucis: ſingula ea ſanguinis obſtructionem poſſunt concitare, quae vel ipſum ſanguinem in craſſiores particulas cogunt, vel ſanguinis vaſcula vehementius conſtringunt.

IV.

*Quid acidum ac fermentatio hic praeſtet.*

Quae ſi ita fuerint, uti quidem revera ſunt; luculenter, meo quidem judicio, hinc apparet, haud parum inter recentiores chirurgos aberrare illos, qui praecipuam, imo vero unicam venularum obſtructionis cauſſam in *acido* reperiſſe ſibi videntur. Praeterquam enim, quod obſcurum valde ſit, utrum etiam atque ubinam acidum illud deliteſcat; ſane hactenus propoſita luculentiſſime docent, longe plures, easdemque non minus vehementes inſpiſſationis hujus cauſſas locum invenire hic poſſe. Atque idem etiam de *fermentatione*, quam non pauci allegare hic tanquam cauſſam ſolent, ſtatuendum videtur. Neque enim ſatis adhucdum conſtat, num etiam in ſanguine ſuboriri iſtiusmodi fermentationes queant aut ſoleant.

V.

*Inflammationum ſigna & ſymptomata.*

Dictum ſuperius eſt, (No. 1.) in inflammationibus ſemper fere tumorem, ruborem, calorem atque dolorem, imo etiam plerumque pulſum ac duritiem ſubnaſci. Quarum equidem noxarum veriores cauſſae indagari facili negotio poterunt, dummodo ad ipſam mali naturam accurate reſpexerimus. Scilicet dum ſanguinis curſus in quibusdam vaſculis minimis ſanguiferis tardatur aut ſiſtitur; in reliquis autem vehementius concitatur; (neque enim omnes ſtatim arteriolae hic obſtruuntur, niſi forte ſphacelus acceſſerit) abeſſe profecto vix ac ne vix quidem poteſt, quin ſanguinis in univerſo corpore reliquo circuitus incitetur, augeatur, pulſusque dehinc citatiores cum calore adaucto moveantur. Quod ipſum ſimulatque fit, *febriculam* incidiſſe dicimus; quam fere ſemper ſitis, capitis dolores, ſomnus turbulentus, plurimaque hujus notae incommoda alia, primis praeſertim diebus, inſequuntur. *Si quid interea ſanguinis per venam aliquam detrahitur*, id dum frigeſcit, albicanti quadam ac tenaci cute ſive cruſta, qualis fere porcorum cutis recentior apparet, ſenſim obducitur. Quo magis dein calor atque morbus increſcunt, hoc magis etiam mala iſta ingraveſcunt; usque adeo, ut ſanguis univerſus, ſenſim ſenſimque emanantibus particulis ejusdem fluidioribus, in maſſam glutinoſam tandem converſus appareat. Prouti quidem ex inſtitutis circa ſanguinis miſſionem obſervationibus manifeſtum eſt.

VI.

VI.

De inflammationis hujus exitu varia equidem pro ejusdem intensitatis, caussarum, membrorum, naturae hominum, & malorum denique varietate, divinatio institui potest. Sed esse tamen *quadruplex fere noxae hujus eventus* adsolent: vel enim absque omni laesione inflammatio sic resolvitur atque digeritur, ut vexatae corporis partes vigori pristino restituantur; qui sane casus unus omnium mitissimus atque optimus videtur. Vel 2) in abscessum ac suppurationem inflammatio degenerat; ut proin aliqua saltem suscipienda corporis sit laesio. Vel 3) in *gangraenam* aut *sphacelum* inflammatio convertitur. Vel denique 4) tumor aliquis durissimus, quem *scirrhum* medici vocant, in afflicta ista corporis parte, dum inflammatio sese remittit, subnascitur.

*Quotuplex sit inflammationis exitus.*

VII.

Atque ad primum quidem casum, id est, *resolutionem sive digestionem*, quod attinet, contingere ipsa utplurimum solet, quoties paullo mitior inflammatio subest; habitudo corporis firmior, sanguis denique adhuc probe dilutus, nec nimis vehementer agitatus. At vero *suppuratio* insequitur, si vehementior adest inflammatio; si sanguinis circuitus concitatior est; sed ipsa tamen ejus massa quadantenus temperata, neque nimis acris. Scilicet ubi paullo gravior sanguinis inspissatio facta est, haerentesque in venulis crassiores particulae digeri satis nequeunt, fieri aliter vix potest, quam ut, disruptis propter vehementiorem sanguinis motum ac pressionem vasculis sanguiferis, in carnem sive pinguedinem juxta haerentem cruor effluat. Quod simulatque contingit, subtiliores hujus partes sensim, propter nimium calorem, putrescunt, acres ac foetidae fiunt, vicina eroduntur atque corrumpuntur. Atque haec ipsa corrupta & immutata materia *pus* apud medicos appellatur: cujus varia plerumque, pro coloris scilicet atque crassitiei discrimine, genera inveniuntur. Nunc enim ipsa crassior est, nunc tenuior; nunc albida, nunc flava; nunc denique subviridis, subrubicunda varieque colorata.

*Resolutio ac suppuratio quandonam fiant.*

VIII.

Verum enim vero ad *gangraenam*, quam *cancrum* Latini vocare solebant (*a*), inflammatio utplurimum transit, sicubi paullo graviora sunt, quae supra commemoravimus, ejusdem symptomata sive mala accedentia, item si acrior, quam naturaliter oportet, atque concitatior hominis sanguis est. Namque hic arteriolae & venulae protinus dilacerantur, exeduntur ac disrumpuntur: hinc omnes, quae juxta sunt, partes ab emanantibus inde humoribus acribus, vel sanie corrumpuntur atque eroduntur, proximaque cutis, post separatam ab illa cuticulam, qualiter fere in adustionibus evenit, plerumque pustulis impletur. Sa-

*Gangraena & scirrbus quando incidant.*

(*a*) Vid. CELSUS variis in locis.

Saniem iſtam intus haerentem ichorem medici appellare ſolent: qui quidem ſubrubicundus utplurimum & pallidus eſt, adeoque ipſum ferme carnis colorem refert, nunc vero flavus, nunc denique ater aut lividus ſereque peſſimus. Niſi enim aegris opportune hic ſuccurritur, dicta ſuperius inflammationis ſymptomata, tumor nimirum, durities, rubor, calor, dolor ac pulſus ſenſim evaneſcunt: membrum autem afflictum molleſcit ac frigeſcit; dehinc pallet, mox autem ſine ſenſu eſſe occipit; inflammatione interim ad partes proximas ſerpente. Hic ubi forte vel nimis calefacientia, vel adſtringentia nimis aut refrigerantia, pinguia item, vel acria & narcotica medicamenta adhibentur, vel aegrae quoque partes paullo vehementius deligantur, caro penitus emoritur, pallore ipſius in nigrorem coloremve quaſi aeruginoſum, qualem cutis ſuilla ſumigata refert, commutato. Quo facto ſanies incluſa, & exitum haud inveniens, vehementior fit, adeoque carnem, in qua haeret, usque adeo vehementer erodit ac deſtruit, ut omnis tandem ſenſus ac motus in iſto membro pereat, *ſphacelus*que proin, ſive plena membri corruptio ſuperveniat. Quodſi autem copioſiores in iſto membro glandulae inſunt, ſanguis autem inſpiſſatus percraſſus eſt ac glutinoſus; tum ita vehementer vaſcula ſanguifera cum ſanguine glutinoſiori coguntur & compinguntur, ut ipſum tandem membrum, penitus amiſſo ſenſu, in tumorem aliquem duriſſimum, quem *ſcirrhum* medici dicunt, convertatur. Haec de quadruplici phlegmones ſive inflammationis eventu dicta hic ſufficiant: reliquum nunc eſt, ut, quam in ſingulis ejusmodi caſibus curandi viam ſequi medicus debeat, ſigillatim oſtendamus.

## *De inflammationis reſolutione vel digeſtione.*

IX.

*Inflammationis reſolutio in quo conſiſtat.*

Quanquam variae in curandis inflammationibus, pro cauſſarum ſcilicet atque malorum ſupervenientium, ſive circumſtantiarum varietate, iniri rationes poſſunt; tamen, quando inflammatio ſemper fere ex inſpiſſato in vaſculis ſanguiferis ſanguine naſcitur, ſingulae iſtae curationis rationes eo tandem ſpectare debent omnes, ut, deopertis, quae praecluſae fuerant, vaſculis, naturalis ſanguini motus atque circuitus reſtituantur. Quam ipſam laeſae partis immutationem, *reſolutionem* ſive *digeſtionem* medicorum filii dixerunt. Quoties igitur propoſita ſuperius (No. 5.) mitioris inflammationis ſigna in aegrotis adſunt, longe optimum eſt, de iſtius reſolutione protinus cogitare. Quae quomodo rite inſtitutenda ſit, nunc jam edocebimus.

X.

*Cauſſa externa tollenda.*

Enimvero ſi *externa* ſenſibusque obvia inflammationis *cauſſa* ſubeſſe deprehenditur, cujus generis ſpinae ſunt, oſſium fragmenta, gladiorum mu-

mucrones, glandes plumbeae, aliaeque id genus res praeter naturam corpori infixae, melius profecto nihil eſt, quam quicquid intus infixum haeret, protinus, ſi tuto id fieri poteſt, ſed circumſpecte tamen extrahere. Similiter ubi vel ab adſtrictiori in vulneribus oſſiumve fracturis membrorum vinctura, vel a fractura, vel denique a luxatione quadam, inflammatio ſuborta eſt; proſpiciendum ante omnia eſt, ut aut vinctura ſolvatur, aut oſſa comminuta & prolapſa ſedibus ſuis priſtinis quam celerrime reponantur.

XI.

*Vena incidenda, nec non alvus purganda.*

Quae cauſſae externae ubi jam ſublatae, aut, quae ſentiuntur, inflammationes graviores ab internis cauſſis enatae ſunt, utiliſſimum eſt, inciſa in brachiis aut pedibus vena quadam, *ſanguinem*, pro ipſius hominis viribus atque habitu, larga copia *detrahere*, protinusque deinceps *alvum ducere* medicamento vehementiori, attamen haud calefacienti, ſed ad ipſam potius aegri hominis aetatem atque habitum prudenter accommodato. Utrumque ſicubi neceſſitas illud exigit, hoc eſt, ſi mala, quae ſupervenerunt, gravia, parum aut nihil ſeſe remittunt, iterandum eſt: quam quidem ob rem prudens aliquis, ſi haberi poteſt, a chirurgo medicus, qui hoc dijudicet, in conſilium hic adhibeatur, autor ſum; quia multi hic vel in exceſſu, ut multi Gallorum, alii in defectu peccare ſolent. Quae autem ad purgandam alvum in his caſibus aptiſſima ſint, ſupra jam tum circa inflammationes e contuſionibus natas indicavimus. (*L. I. C. XV. No.* 14. *ſeqq.*) Ceterum ſicut in inflammationibus mitioribus, atque ubi aegri vel infirmioris habitus, vel propter largiorem ex vulnere ſanguinis profuſionem aliamve ob cauſſam valde infirmati ſunt, vel ſanguinis miſſio, vel & quandoque ipſa alvi evacuatio aliena videtur: ſic dici propemodum haud poteſt, quam egregiam in inflammationibus gravioribus leniendis atque discutiendis, maxime ſi robuſtiores homines fuerint, utrumque illud medicinae genus prudenter adhibitum, una cum remediis mox indicandis, praeſtet utilitatem.

XII.

*Medicamenta quaenam ingerenda.*

Nam ad reſolvendum atque attenuandum inſpiſſatum in venulis ſanguinem longe aptiſſimum atque optimum ſimul eſt, *medicamenta* quaevis *aquea*, *diluentia*, *temperantia* atque *attenuantia* aegris ingerere, quia ſanguinis miſſiones ſolae, quibus chirurgi Galli plerumque nimium fidunt, profecto non ſufficiunt, inſimul autem ejusdem notae cibum ac potum illis imperare; cujus ope ſimul, quicquid in ſanguine acre eſt, leniatur atque temperetur. Contra vero cibis, qui difficilius digeruntur, ſale nimium conditis, aromatibus item aliisque calefacientibus ac potu quolibet generoſiori prorſus abſtinendum. Scilicet aptiſſima ad digerendum ac refrigerandum ſanguinem medicamenta interna ſunt, quae eadem alias in continuis ſive ardentibus febribus atque inflammationibus internis, pleuritide videlicet atque morbis ſimilibus

aliis cum fructu adhiberi consueverunt. Spectant huc pulveres absorbentes, ut lapid. cancror. conchae praeparatae, & salia media cum admixto nitri pauxillo, mixturae refrigerantes ac diaphoreticae & julepi ex aquis destillatis refrigerantibus, sirupisque aut succis subacidis parati, itemque emulsiones tenues, ex seminibus refrigerantibus compositae. Verum quae ab aliquibus hic praescribuntur ac commendantur spiritus & tincturae bezoardicae, aliaque hujus generis medicamenta valde calefacientia, tantum abest, ut sanitati hic prospiciant, ut potius officiant atque oleum quasi in ignem infundant.

XIII.

*Accurata victus ratio servanda.*

Ad *victus vero rationem* speciatim quod attinet, *pastus* equidem commodissimus est, qui fit ex jusculis ac sorbitionibus cum hordeo, avena vel farina, scorzonera item, cichorio, chaerophyllo, acetosa, lactuca, endivia, pomis herbisque aut rebus similibus aliis, decoctis, cum admixto vel malo citrio, vel aceto, ad jucundum scilicet ac suavem acorem iis conciliandum, &, quae acidarum rerum virtus est, calorem imminuendum. Atque haec ratio est, quare poma, cerasa, prunaque cocta, inflammatione vexatis, si ab eis non abhorreant, longe saluberrima sint. *Potiones* autem aptissimae fere sunt aqueae tenues ac refrigerantes, quae fiunt ex ptisana, decocto hordei, avenae, panis aut pomorum cum admixta, ad saporem gratum conciliandum, sirupi suavis aciduli, vel &, ubi vehementior inflammatio est, nitri aliqua portiuncula. His equidem largiter, quantum scilicet sitis & aestus requirunt, utendum; sed cavendum tamen est, ut ne quid nimis. Vino & cerevisia generosiori penitus abstinere oportet: si qua vero tenuior in promtu est, atque aeger anxie eam desiderat, assumi eadem sine gravi periculo poterit; praesertim ubi unus alterve orbiculus ex malo citrio exsectus injiciatur. Quanquam etiam haud omnino alienae hic istae potiones calidae sunt, quae ex herba thea aliisve similibus herbis, vel baccis coffée parantur; siquidem praeter reliqua antea laudata subinde variationis caussa assumuntur. Si qui frigidioris ac phlegmatici habitus homines sunt; haud incommodum erit, potionibus illis fervidis aromata quaedam leniora, cujusmodi cinamomum, sassafras, macis, anisum stellatum atque alia sunt, injicere, vel sorbitionem aliquam ex aliis herbis salubrioribus & convenientibus, adinstar theae cujusdam, aegro imperare, vel & nonnisi dilutissimum aliquod ligni sassafras decoctum ipsi propinare, lenemque istac ratione sudorem vel transpirationem aut diaphoresin movere. Namque ita, quicquid in humoribus ac sanguine glutinosum est, quam aptissime resolvitur, naturalisque sanguini circuitus restituitur.

XIV.

*Medicamenta externa*

Neque vero minor hic in applicandis *medicamentis externis* necessaria videtur circumspectio. Licet enim medicorum alii nonnisi calefacientibus,

bus, alii nonnisi refrigerantibus medicamentis in inflammatione lenienda utantur; tamen id sine ratione atque saepe malo cum successu facere videntur. Neque enim quidlibet cuilibet ingerendum medicamentum; sed singula potius singulis aegrotis eorumque viribus vel habitui attemperanda: ne scilicet calefacientia calidis, frigidis refrigerantia applicentur. Itaque contra faciendum ego quidem existimavi esse; diligentissimeque illud prospexi, ut iis, qui calidioris naturae sive temperamenti sunt, refrigerantia admoveantur. Praecipua in his sunt acetum lithargyrisatum cum linamentis complicatis tepidum identidem injectum; vel acetum calidum minio bolove permixtum; vel oxycratum, ex aequis aceti & aquae portionibus confectum. Sic enim, exempli caussa, utriusque hujus liquidi assumtis ℥vj, salis communis ℥j, nitri autem vel salis ammoniaci ℥ij. admisceri poterunt, membroque laeso cum panniculis convolutis identidem superimponi. In remediis vulgaribus, facile parabilibus, sive, ut dici vulgo solent, domesticis, utpote quorum cum in castris, tum rure & alibi etiam haud spernendus usus deprehenditur, notissima fere sunt stercus bubulum recens atque calidum aceto calidiori admixtum; brassicae item, quae sale condita est, jusculum, sive muria, eodem, ut reliqua, modo supra partem inflammatam vel adustam deligata. Sunt, qui emplastra quaedam refrigerantia, ut empl. ad ambusta, de minio, de lithargyrio, diapompholygos, saturninum, hujusdemque generis alia hic praecipiunt. Atque haec ipsa quidem in inflammationibus paullo levioribus, itemque iis praesertim aegrotis applicari possunt, quibus haud penitus inimica emplastra sunt: idque noctu potissimum, ubi scilicet reliqua fomentorum genera difficilius & majori chirurgorum molestia innovari adsolent.

*calidioribus applicanda quae sint.*

## XV.

*In hominibus frigidioribus ac phlegmaticis* commodissima atque ad resolutionem valentissima reperiuntur spiritus vini rectificatus, vel spiritus vini camphoratus, cum theriacae, spiritusve theriacalis pauxillo permixtus, calidusque linamentorum ope quam saepissime superimpositus; aqua item reginae Hungariae camphorata; necnon aqua calcis, vel mera, vel cum spiritu vini camphorato, bolo, cerussa, lapide calaminari, sale ammoniaco aut lithargyrio permixta. Neque vero minus ad leniendam aut resolvendam inflammationem potest, si spiritus vini libra una cum admixtis saponis boni, praesertim Veneti, vel Hispanici, unciis duabus, calide saepe imponatur. Tandem etiam hic egregie conducunt varia ex herbis resolventibus, ut scordio vel absinthio, mentha, sabina, abrotano, matricaria, arbore vitae, flor. tanaceti, aliisve, pro lubitu atque pro re nata, decocta ex aqua nempe salsa, marina, vel ex aqua calcis. Quibus ita jam confectis si spiritus vini rectificatus vel camphoratus, saponisque Veneti aut cujuscunque alius frustum aliquod immiscetur, major

*Quae frigidioribus aut phlegmaticis.*

jor utique in iisdem virtus inesse deprehenditur. Tametsi modo commendatae istae herbae singulae sic quoque coqui haud incommode possint, ut tanquam cataplasma quoddam, eodem prorsus, qua reliqua hactenus praescripta medicamenta, modo, cum subjectis scilicet linamentis complicatis identidem supra laesum membrum deligari queant.

XVI.

*Externorum medicamentorum applicatio qualis esse debeat.*

Attamen *circa medicamentorum externorum in his casibus applicationem* universe adhuc inculcandum illud hic videtur esse: nempe ut saepius, & satis quidem calida singula membro afflicto semper superinjiciantur, nunquamque ut frigesiant permittendum. Quod ipsum quoties fit, longe optimum ad resolutionem esse consuevit, sicubi aegra corporis pars ex fomento digerente calido semper antea gnaviter perfricatur, quam novum cataplasma aut fomentum superimponitur. Atque ista quidem tantisper continuanda sunt, donec aut penitus resolvantur, quae inflammata sunt; aut, si resolutionis spes nulla superest, ad suppurationem aut gangraenam inflammatio transeat.

XVII.

*Qualis vitae ratio aegrotis praescribenda.*

Interim illud diligenter prospicere chirurgos convenit, ut locus, in quo aeger decumbit, nec calidum nimis, nec nimis etiam frigidum, sed, quam maxime fieri potest, temperatum aërem contineat. Tum, ut quam placidissime homo conquiescat, ac dormiat, nimiis vigiliis, quoad fieri potest, solerter evitatis. Denique, ut animum tranquillum atque ab affectibus perniciosis, ira videlicet, terrore, curis gravioribus, itemque meditationibus severioribus liberum aegrotus conservet.

---

# CAPUT III.

## *De suppurationibus vel abscessibus.*

I.

*Suppuratio quid sit.*

DIximus, alterum inflammationis exitum esse suppurationem, hoc est, inspissati sanguinis teneriorumque, quae juxta sunt, partium, venularum puta & pinguedinis, in materiam vel pus transmutationem. Atque hunc quidem nondum adaperti corporis affectum, *abscessum* medici appellare consueverunt.

II.

*Quomodo cognoscatur.*

Ad suppurationem autem spectare inflammationem, cum ex enumeratis superius (*Cap. II. No. 7.*) *signis*, tum inde quoque inprimis *cognoscitur*, si scilicet vel inveterata jam tum inflammatio est, dum medicus

cus accedit, vel etiam ſi ex commendatis hactenus medicamentis nihil quidpiam ad reſolutionem proficit.

III.

*Quid circa illam factu opus ſit.*

Quod ſimulatque animadvertitur, abſtinendum protinus a medicamentis reſolventibus, providendumque, 1) ut ad maturitatem inflammatio perducatur, id eſt, in pus convertatur; deinde 2) ut materiae ad maturitatem perductae exitus paretur; tum 3) ut materia corrupta omnis quam diligentiſſime ejiciatur, locusque laeſus probe purgetur; & denique 4) ut vulnus apte rurſus glutinetur.

IV.

*Maturitas quomodo promoveatur.*

Atque ad *maturitatem* quidem quod attinet, promovere ipſam per propria quaedam medicamenta maturantia convenit. Aptiſſima fere in his ea ſunt, quae cum ex emollientibus cutisque foraminula obſtruentibus, pinguibus ſcilicet, oleoſis, glutinoſis atque lubricis; tum etiam e ſubacribus, rodentibus ac pungentibus medicamentis, adinſtar pulticulae ſeu malagmatis aut cataplaſmatis, vel & emplaſtri alicujus praeparata, laeſo corporis membro ſuperimponuntur.

V.

*Maturantia ſimplicia.*

In *medicamentis emollientibus* huc facientibus, varia radicum, herbarum, fructuum, ſeminum ac farinae genera hic numerantur. Cujusmodi fere ſunt althaea, malva, parietar. verbaſc. mercurial. branca urſina, ſolanum, hyoſcyamus, ficus, ſemen lini, foenum graecum ejusdemque ſeminis farina; farina item triticea aut ſiliginea, panis primarii ac ſecundarii micae, vitelli ovorum, butyrum, mel, variorumque animalium pinguedines vel adipes, oleum lini, liliorum alborum, chamomill., hujusdemque generis alia. Ad alteram vero, *medicamentorum* nempe *ſubacrium* aut *ſtimulantium*, ſed & emollientium ſimul, claſſem referimus chamomillam, melilotum, cepas ſub cinere toſtas, allium, crocum, terebinthinam, variaque gummata; galbanum inprimis; ammoniacum, bdellium, opopanax, ſagapenum in vitellis ovorum reſolutum, & denique fermentum panis.

VI.

*Medicamenta maturantia compoſita.*

Ex his ipſis, quae jam jam indicavimus, medicamentis ſimplicioribus recte ſibi invicem commixtis varia eademque haud ſpernenda confici poſſunt cataplaſmata atque emplaſtra. Quorum equidem aptiſſima propeque valentiſſima nunc jam proponere operae videtur eſſe pretium.

 1) ℞.

1) ℞. Herb. malv.
alth.
parietar.
chamomill. ã Mj.
Farin. ſem. lini vel foenugraeci ℥ij.
Coq. leni igne in aqua vel lacte, ad conſiſt. cataplaſmatis, poſtea add.
Fermenti ℥ij.
Gum. galban. in vitell. ovi reſoluti ℥j.
Atque linamentorum convolutorum adminiculo, calida, & quam ſaepiſſime quidem ſupra laeſum membrum deligantur.

Vel 2) ℞. Fol. malv.
branc. urſin. ã Mij.
Caricar. pinguium contuſar. No. vj.
His eadem, ut modo retulimus, ratione decoctis adde butyri recentis, nec non cepae ſub cineribus toſtae, aequis portionibus ℥ij, & denique farinae ſem. lini, quantum quidem ad cataplaſma conficiendum ſufficit, admiſcendum.

Vel 3) ℞. Rad. lilior. alb. ℥ij.
Herb. parietar.
mercurial.
melilot. ã Mj.
Ficuum recent. contuſ. No. vj.
Haec in aqua penitus concoquuntur, admixtisque gumm. ammoniac. & ſagapen. in vitellis ovorum ſolutor. ut & aceti boni ã ℥j. oleique lini ℥iß. in cataplaſma quoddam convertuntur.

Vel 4) ℞. Farinae ſiligineae, aut triticeae Mij. vel iij.
Coq. in ſ. q. lactis, admiſc. gumm. bdellii & opopanacis cum vitellis ovor. ſubactor. ã ℥j. ut & croc. ʒj. in cataplaſma transmutantur.

Vel 5) ℞. Fermenti ℥iij.
mellis ℥j.
ſaponis Veneti comminuti ℥ß.
olei lilior. alb. q. ſ.
F. Cataplaſma.

Vel 6) ℞. Mellis ℥iv. ad lentum ignem ex aqua decoquuntur: his poſtea olei lini aut chamomill. pauxillum, ut &

& farinae ſiligineae aut ſem. lin., quantum ad malagma parandum ſatis eſt, admiſcetur.

Cataplaſmata haec aliave ſimilia ſingula calida ſemper ac ſaepiſſime ſuper partem corporis afflictam imponuntur, donec ejusdem mollities atque albedo collectam ac maturatam intus materiam demonſtraverit. Ubi vero paullo minores abſceſſus ſunt, commodius utique eſt, *emplaſtrum* aliquod *maturans*, cujusmodi empl. diachyl. cum gumm., vel & emplaſtrum ex melle & farina compoſitum, ſunt, loco dolenti adhibere, donec ſuppuratio ſequatur.

VII.

*Quae medicamenta interna aſſumenda ſint.*

Interim providendum, ut, quoties aegrorum conditio illud exigit, non per *medicamenta* ſolum *interna*, ſed *juſtam* quoque *victus rationem*, ſanguinis motus probe attemperetur: ſiquidem & vehemens nimis & nimis tardus ſanguinis motus ſuppurationem impedire conſuevit. Igitur ubi ille *nimis tardus* eſſe ex pulſu cognoſcitur, confortantia quaeque & calefacientia cum medicamentorum tum & vel maxime ciborum & potionis genera aegrotis moderate ingerenda: quo nempe facilius & inſpiſſatus ſanguis, &, quae ipſum continent, vaſcula ſanguifera, propter vehementiorem ſanguinis motum, in pus convertantur. Haud parum hic proficiunt juſcula confortantia cum vino vel cereviſia generoſiori. Quae ubi forte parum videntur, tardiori adhuc ſanguinis pulſu indice, neceſſarium utique erit, theriacae, diaſcordii, vel & alkermes portiunculam, quantam ſcilicet cultri apex continet, vino, aquae cinamomi, aliive liquori cardiaco injectam, aliquoties per diem porrigere: non neglectis interim tinctura bezoar, eſſentia diaphoretica, eſſ. cinamomi, aliisve confortantis eſſentia, calefacientibus cardiacisque ſpiritibus, itemque ſorbitionibus ex thea medicata cum pauco lign. ſaſſafras, cinamomi, ſantali citrini atque aniſi ſtellati praeparatis. Contra vero ubi *nimis vehemens ſanguinis motus* adeſſe ex calore, & vehementiori celeriorique pulſu advertitur, refrigerantia protinus ad motum hunc temperandum aſſumenda ſunt medicamenta. Spectant huc ea praeſertim potionis genera tenuia, medicamenta item ſubacida, & pulveres cum nitro permixti; de quibus ſupra jam tum (*Cap. II. No.* 11. *ſeqq.*) diſſeruimus. Quin imo haud alienum quandoque eſt, ſanguinem per venas detrahere. Denique ubi *ſatis firmus adhuc corporis habitus eſt*, ſanguinisque pulſus nec concitatus nimis, neque nimis tardus; ſane ſi nihil quicquam mali alieni ſupervenerit, ſupervacuus ad maturandam ſuppurationem medicamentorum internorum uſus videtur, atque ſatis eſt, dummodo exactiorem vitae victusque rationem aegrotus obſervaverit.

VIII.

VIII.

*Quandonam abscessus aperiri debeat.*

Circa *materiae ex abscessibus eductionem* ista praesertim necessaria videtur observatio : ne facile ante abscessus aperiatur, quam ad maturitatem perducta fuerit materia. Namque alias non solum pus nullum educitur, sed in majorem quoque inflammationem membrum subinde conjicitur (*a*). *Satis autem maturum jam abscessum esse*, hinc potissimum cognoscitur : si scilicet tumor antea durus quodammodo mollescit atque albescit; si digitus admotus liquorem intus delitescentem persentit; si dolores cum rubore, calore ac pulsu valde minuuntur, vel omnino evanescunt, succedente in istorum locum quasi ponderis alicujus in afflicta parte sensu. Qualia quidem indicia simulatque adesse reperiuntur, aperire protinus & sine cunctatione tumefactam corporis partem convenit : siquidem non in nimia solum festinatione, sed in ipsa quoque mora periculum hic subesse consuevit. Etenim ubi forte justo diutius in corpore pus remanet, praesertim si vel gravior suppuratio vel in parte nervosa fuerit; periculum certe est, ne vel materia ista corrupta circumpositas partes arrodat, fistulasque & ossium caries producat; vel in venulas sese insinuet, corruptoque, cui se admiscuit, sanguine, febres gravissimas concitet; vel &, disturbatis prorsus cerebri, pulmonum, hepatis atque renum actionibus, inflammationes ac suppurationes internas, ipsam denique mortem inducat. Nonnunquam materia tenuior exspirat, crassior intus remanet: unde duriores utplurimum tumores, praecipue circa glandulas, subnascuntur. Quae cum ita sint, hoc inprimis datum sibi esse chirurgi sciant, ut, nisi per abscessus aperiantur, quemadmodum scilicet in iis partibus saepe fieri solet, ubi paullo tenuior cutis est, per adhibitam artem suam, illos aperiat. Id quod duplici modo fieri potest, vel scalpello, vel rodente sive corrodente aut caustico quodam medicamento, quod *corrosivum* nostrates vulgo appellare solent.

IX.

*Quomodo pars incidenda.*

Atque *incidi* quidem partes suppurationem expertae sic fere debent. Scilicet tumor circa basin altera chirurgi manu comprehendendus, propulsoque versus cutem externam pure, ne scilicet ex vasis aut nervis, aut aliis subjectis partibus quicquam laedatur, altera manu per scalpellum aliquod acutum (*Tab. I. A. vel B.*) incidendus. Idque ea potissimum parte, quae & mollissima & infima deprehenditur : siquidem hac commodius effluere materia corrupta solet. Ubi paullo major

(*a*) Ita vulgaris & consueta hactenus fuit curandi ratio. Attamen nonnulli recentiores, inter quos & Goveius, Gallus, in Chirurgia sua, pag. 259. contendunt, aperturam abscessus non differendam esse, donec maturus sit, verum tumorem inflammatorium, si brevi resolvi nequeat, scalpello incidendum esse volunt; id quod & Celsum jam docuisse invenio pag. 408. Verum aegri plerique nimis maturam incisionem non facile admittunt.

jor abſceſſus eſt, ſcalpellum facta apertura non mox extrahendum, ſed latius quoque incidi cutis debet, circumſpecte tamen; ne vaſa majora carni ſubjecta, vel nervi atque muſculi ſimul praecidantur. Sic adaperto jam abſceſſu, materia putrida emitti, atque, ubi forte craſſior ac glutinoſior eſt, exprimi blande manuum adjumento debet. At vero ſi paullo major puris copia intus haeſerit, *aegrotusque ferrum expertus imbecillior*, ut contingere ſolet, *in deliquium animi lapſus* fuerit; ſatius utique videtur, poſt aliquam corruptae materiae partem emiſſam, linamentis carptis plagam implere, refocillatoque per aquam Reginae Hungariae, aliumve liquorem cordialem, aegro, emplaſtrum cum ſpleniis atque faſciis ſupra deligare; reliquum autem pus in deligatione altera diligentius emittere. Quando autem nulla animi defectio ſupervenit, omne pus ſimul emittitur. Ceterum in deligando iſtiusmodi ulcere eadem prorſus obſervanda ſunt, quae in vulneribus ſupra praeſcripſimus. Namque primo loco pro abſceſſu purgando, medicamenta digerentia, vulgo *digeſtiva* dicta, dehinc balſamica ſeu vulnus implentia adhibenda ſunt medicamenta; donec ſcilicet nova carne intus expletum atque extrinſecus glutinatum vulnus deprehenditur. *Turundae* praeſertim *duriores* penitus hic ſunt fugiendae; ſiquidem utplurimum fiſtulas ſive ulcera difficulter ſanabilia concitant. Ut proin tutius ſit, linamentis tantum carptis plagam implere, eandemque vel ſemel quotidie, vel, ubi multum adeſt, bis deligare.

X.

*Quomodo pus per medicamentum rodens educendum.*

*Alterum abſceſſus aperiendi ſubſidium poſitum eſt in medicamento rodenti vel cauſtico*; fereque ſemper in infantibus atque illis adhiberi ſolet, qui natura molliores ſunt, ferrumque aut ſcalpellum graviter nimis pertimeſcunt. Commendari autem in medicamentis illis rodentibus, vel, ut vulgo dicuntur, *corroſivis*, praeter reliqua merentur lapis cauſticus, ex cineribus clavellatis & calce viva, vel ex lixivio ſaponariorum paratus, lapis infernalis, butyrum antimonii, hisdemque ſimilia complura alia; ſiquidem cauſticorum ejusmodi remediorum tot fere hodie ſunt, quot chirurgi aut pharmacopoei exiſtunt, ut quilibet aliquod peculiare ſibi vindicet. Atque lapis quidem cauſticus vel ruditer comminutus, vel &, pro re nata, integrum aliquod ejusdem fruſtum ſuper abſceſſum imponitur; ſed ſubjecto tamen prius emplaſtro quodam ſciſſo vel perforato, cujusmodi ſupra fere delineavimus, (*Tab. II. fig.* 11.) oblongo & anguſto foramine. Sic enim provideri quam aptiſſime poterit, ut nonniſi minuta quaedam atque anguſta plaga cuti inferatur. Medicamento huic cauſtico linamentum carptum vel ſpleniolum, ſpleniolo emplaſtrum aliquod latius, emplaſtro ſplenium aliud majus ſuperimponitur: atque, ut firmius ipſa omnia haereant, faſcia ſupradeligatur. Quibus ita confectis, conquieſcere paullulum aegrotus, vincturamque per aliquot horas integras ſuper abſceſſu relinquere debet. Tres etenim ad

minimum, imo vero quatuor, quinque vel ſex etiam, pro cutis craſſitie ipſiusque medicamenti virtute, horae praetereunt, antequam deopertum pus inveniatur. Igitur ubi ſatis jam diu in abſceſſu videtur haeſiſſe cauſticum, reſolvi protinus vinctura debet, ut mala & corrupta materia, ſicut quandoque fit, effluat; vel etiam, ubi nondum ad ſinum interiorem lapis cauſticus penetravit, ſpecillum, ſpatula vel ſcalpellum aliquod minutum leniter admoveri, ut cute disrupta emitti pus omne queat. Dehinc, ut, quam lapis cauſticus produxit, cruſta emolliatur, butyrum recens, vel ungu. digeſtivum, vel & baſilicum unguentum cum emplaſtris faſciisque ſuperimponitur. Simulatque vero cruſta reſoluta deprehenditur, cetera eadem facienda ſunt, quae in plagis ferro factis, vel in abſceſſu per ſcalpellum aperto, antea poſuimus. Ceterum, ut ne quid forte hic diſſimulem, vix temperare mihi poſſum, quin moneam, promtius utique & ad minorem nitidioremque cicatricem inducendam longe commodius ferro, quam medicamento cauſtico ſuppurationem aperiri; proindeque non ſine ratione cauſtica ſcalpello a quamplurimis prudentioribus chirurgis poſtponi, ſi modo aegri timidiores illud tam facile admitterent.

## XI.

*Lapis cauſticus quomodo praeparetur.*

Sed ne quis tandem ignoret, qua ratione *bonus aliquis lapis cauſticus conficiatur*; haud abs re fuerit, breviter illud ipſum hic declarare. Scilicet cinis clavellatus, itemque calx viva fortiſſima aequis portionibus, exempli cauſſa à ℥vj. aſſumuntur; vel & cinerum clavellator. ℔j. calcis vivae ℥vj. (*a*) quae ſigillatim contuſa commiſcentur, vitroque magno vel ollae injecta affundatur multa aqua, & per horam unam vel alteram reponuntur, ut probe una colliqueſcant. Tum quicquid liquidum factum eſt, per linteum a maſſa ſubſidente ſeparatur & percolatur, inque cacabo ferreo ad ignem condenſatur. Denique maſſa iſta conſiſtens crucibulo injecta per ignem paullo vehementiorem funditur, ut inſtar olei aliquamdiu fluat. Poſtea in cacabum vel mortarium effunditur, &, antequam omnino frigeſcat, vel in fruſta ſecatur, vel contunditur, eaque vitro gnaviter occluſo inſerta in ſicciori quodam loco reponuntur & ad uſum aſſervantur. Hinc dein, quantum ad abſceſſum aliquem aperiendum ſufficit, promitur, atque ita vel integrum, vel ruditer etiam, ſi viſum fuerit, in mortario comminutum ſupra cutem deligatur, quemadmodum ſcilicet antea praecepimus. Si humidi quicquam ſuper lapidem cauſticum injicitur, promtius utplurimum & quandoque intra horae unius vel duarum ſpatium effectum quaeſitum praeſtat, partesque ſubjectas erodit. Quando autem paullo vetuſtior eſt, utplurimum ſenſim vires rodendi

tan-

(*a*) Boerhavius in ſua Materia Medica ſect. 412. recipit ciner. clavell. ℥iv. calcis vivae ℥vj. atque alio modo in praeparatione procedit: quae vero mihi non ſucceſſit.

tandem amittit. A LEMERYO in Chemia sua, itemque in Collectaneis Chemicis Leidensibus, ut & in DIONISII Chirurg. gallic. edit. II. pag. 709. aliae videri possunt praeparationes non omnino contemnendae.

---

# CAPUT IV.

## *De mammarum tumoribus atque inflammationibus.*

### I.

*Quid in inflammatione mammarum fiat.*

HActenus de suppuratione tractavimus. Proximum erat, ut de gangraena tractaremus. Sed vero cum plures inflammationum ac suppurationum species incidunt, quae paullo rarius in gangraenam terminantur; haud abs re fuerit separatim prius de singulis exponere, quam ad gangraenae considerationem progredimur. Incipiemus ab istis *inflammationibus*, *quae mammas infestare solent.* Scilicet istud *mali genus frequentissimum est in puerperis*, fereque semper aliquot post ipsum partum diebus incidit. Quodsi enim, prout fieri haud raro hic adsolet, paullo major lactis copia, & vehementius quidem, in ipsas mammas propellitur, & puerpera vel frigore, vel terrore, vel ira laeditur, abesse vix potest, quin, obstructis vasis, & lactiferis & sanguiferis, mammae intumescant, cum que rubore, calore ac duritie vehementer admodum doleant. Nonnunquam etiam hi tumores diu a partu in mulieribus lactantibus oriuntur ex iisdem, quas indicavimus, caussis; ut & interdum in non lactantibus. Imo vidi aliquando hunc morbum in viro ex terrore ingenti subortum, ubi altera mamma tota vehementer intumuerat, & in abscessum abiverat, ex quo duas circiter libras puris, cum eum inciderem, cum magna & aegri & adstantium admiratione, prima vice eduxi. Utplurimum hanc inflammationem febris sive insignis per totum corpus calor, cum pulsu concitatiori, siti, capitis doloribus pectorisque angustiis insequitur: atque ita quidem, ut plerumque horror aliquis, quando malum invadit, praecedat.

### II.

*Inflammationum in mammis caussae.*

Communis inflammationum istiusmodi in puerperarum mammis caussae, ut jam innuimus, solent esse frigus subitum, corpore praesertim calente aut sudante susceptum, potio frigida, ira, terror, tristitia, vel & quaecunque alia gravior mentis perturbatio. Siquidem istis omnibus inspissari sistique in mammis lac & sanguis possunt. Tametsi vero novae praesertim puerperae, inprimis illae, quae vel penitus lactare nolunt, vel &, quum foetus aut ante aut post partum mortuus sit, quam etiam velint, lactare infantem nequeunt, mammarum in-

inflammationibus opportunae ſint, ea praeſertim de cauſſa, quia lac in his ob terrorem ac triſtitiam hic ſupervenientem, facile ſtagnat; haud tamen inſolens eſt, illas etiam, qui dudum jam infantem lactant, ab iſtoc mali genere easdem ob cauſſas, imo etiam ob ictum, contuſionem, aliamve ejusmodi cauſſam externam, infeſtari.

III.

*Quotuplex mammarum inflammatio ſit.*

Neque autem aeque ſemper vehementes iſtiusmodi inflammationes eſſe conſueverunt. Nunc enim integra mamma, eademque vel utraque vel alterutra ab iisdem affligatur, atque cum doloribus inſigniter expanditur; nunc vero non niſi aliquam eandemque minorem mammae partem inflammatio occupat. Nunc quidem cuti propiores inflammationes ſunt; nunc vero altius ſive profundius haerent. Nunc gravia prorſus mala, vehemens puta & rubor, & calor, & durities, & dolor, ſuperveniunt; nunc vero mitius cum afflicta parte agitur.

IV.

*Prognoſis.*

Atque illa ipſa membrorum afflictorum phaenomena curioſe circumſpicienda illis ſunt, qui de inflammationum hujusmodi *eventibus accurate praeſagiendis* ſolliciti ſunt. Quo minor enim tumor eſt, quo item lenior inflammatio & febris; quo denique mitiora ſunt, quae forte ſupervenerunt, mala; hoc minus quoque periculum ſubeſſe conſuevit. Namque tum ſpes ſupereſt, fore, ut, quae in iis coiverunt, absque ulla ſuppuratione reſolvantur. Contra vero quo graviora mala circumſtantia ſunt; hoc quoque gravior inſequi ſuppuratio ſolet: usque adeo, ut interdum ſcirrhus, e ſcirrho autem fere ſemper cancer in mammis ſuboriatur.

V.

*Mammarum inflammationi quomodo occurratur.*

Praecaveri autem in feminis ſplendidioribus, vel & in *puerperis* quibuscunque aliis, *infantes ſuos lactare vel nolentibus vel nequientibus*, dictum iſtud mali genus quam aptiſſime poteſt, ſicubi emplaſtrum de ſpermate ceti linteo inducatur, medioque fere loco, ad recipiendam papillam, perforatum, ſtatim a partu & calefactum quidem, ſupra mammas deligatur: faſciis, ad reprimendum lactis acceſſum paullo firmius conſtrictis. Tum neutiquam alienum hic videtur, galactiten, vel argentum vivum teſtae nucis incluſum ex collo ſuper dorſum puerperarum ſuſpendere; vel & emplaſtrum ex ſpermate ranarum, ſaccharo ſaturni oleoque hyoſcyami permixtum inter ſcapulas applicare. Ex internis medicamentis ſaluberrima hic ea ſunt, quibus puerperarum lochia, niſi ſcilicet ſatis jam per ſe fluxerint, leniter ducuntur. Faciunt huc inprimis eſſentia myrrhae, ſuccini, eſſent. croci ſive elixir. proprietatis, debita copia ſubinde exhibita. Denique ad ipſam victus rationem quod attinet, providendum utique ſolerter hic eſt, ut per ipſam paſtus ac potionis tenuitatem lactis copia imminuatur. Quam quidem ob

ob rem non nisi sorbitiones sive jusculа tenuia, ex aqua vel herba thée parata, vel & similes aliae potiones tenuiores per aliquot dierum spatium novis puerperis porrigendae sunt & commendandae: donec scilicet lactis in mammis affluxus satis jam imminutus ac praepeditus animadvertitur. Si quae autem *novae puerperae foetum recens editum ipsaemet lactare voluerint*, tum istae contra noxias mammarum inflammationes commodius praemuniri fere nequeunt, quam si a frigore, vehementioribusque animi affectibus quibuscunque ipsaemet diligenter sibi caverint, infantemque opportuno tempore, ne lac coire possit, atque identidem mammis admoverint. Ceterum his quoque praecipiendum, ut per primam hebdomadem jusculis praesertim ac sorbitionibus tenuissimis utantur; quo scilicet non nimia solum lactis copia, sed & vel maxime lactis in mammarum ductibus lactiferis inspissatio praecaveantur.

VI.

*Curatio 1) per resolutionem.*

*Ubi vero tumor jam tum atque inflammatio mammas occuparunt*, illud prospicere ante omnia chirurgos convenit, ut, quicquid forte coivit & stagnat, per interna externaque remedia quam celerrime rursus discutiatur; neque tumor in suppurationem vel scirrhum transeat. Illud enim quoties fit, deformes utplurimum cicatrices, feminis plerisque omnibus, maxime vero nobilioribus atque elegantioribus mirum quantum odiosae remanent. Ac de *internis* quidem *medicamentis*, quae ad resolvendos mammarum tumores febremque saepissime conjunctam puerperis ingerenda sunt, consuli utique medicus aliquis prudens atque expertus debet; ne scilicet lactea ista, ut vocatur, febris, dum minus circumspecte tractatur, puerperam miserrime conficiat.

VII.

*Medicamenta resolventia externa.*

Ad *externa* autem *medicamenta*, quae chirurgus maxime nosse debet, quod attinet; sane valentissimum hic praeter reliqua ad digerendos hos tumores saepe deprehendi emplastrum ex ceti spermate praeparatum. Interim neutiquam alienum videtur, ipsi huic emplastro *sacculos digerentes*, hosdemque vel ex furfure ac sale, vel etiam flor. sambuc., chamomill., melilot. ac lavendulae, itemque ex semin. foenicul., cumin. atque anisi, confectos & calefactos identidem superinjicere. Sunt, qui sacculorum loco pelles agninas emplastro superimponunt; siquidem istis non a frigore tantum externo mammae defenduntur, sed quicquid etiam in illis coiit, haud parum apte discutitur. Sed aeque tamen vehemens ad digerendos ejusmodi tumores esse solet *vesica vitulina*, lacte calido atque cum floribus sambuci & chamomill. decocto repleta, saepissimeque super tumescentem mammam, reparato scilicet calore, imposita. Ejusdem propemodum virtutis est emplastrum diachylum simplex, idemque vel purum, vel & cum emplastro de sperm. ceti permixtum. Rob. sambuci linteo inductum, vel theriaca cum sale ab-

 sin-

ſinthii mixta, linamentisque perinde, ut illud, inducta quanquam ad reſolvendos tumores inſigniter hic proficiunt, praeſertim ſi calida imponuntur, ſacculisque medicis itidem calidis conteguntur; tamen aegrius utplurimum a feminis ſplendidioribus adhibentur, propterea, quod non ipſam modo cutem, ſed induſia quoque & lectulorum involucra ſive integumenta nitida mirum quantum conſpurcare adſolent. Praeter dicta egregius quoque & ſatis commodus hic eſt aceti lithargyriſati, vel & aceti cum inſigni cumini copia decocti, nec non aquae calcis uſus; ſicubi ſcilicet linamenta complicata, inque illis liquoribus calefactis tincta, quam ſaepiſſime ſuper mammam tumentem injiciuntur. Quam non pauci promptam valde atque efficacem exiſtimant *lactis ſuper prunis expreſſionem*, hanc ego tanquam prorſus ſupervacuam atque ineptam temere abjicere neutiquam ſuſtineo. Tametſi enim ſympathetica, vel, quod eodem recidit, ſuperſtitioſa videri poterat iſta curandi ratio; tamen, quando ad exſiccandum lac in feminis ſuperſtitioſis magnaque imaginationis vi pollentibus valentiſſima deprehenditur; nulla ſufficiens ratio nos movet, cur penitus illam damnare velimus. Quodſi autem mammae ab intus contento lacte nimium quantum diſtenduntur, commodiſſimum utique eſt, vel infantem aliquem, vel anum, vel catulum, vel denique proprium aliquod inſtrumentum ſuctorium vitreum infra delineatum applicare, quorum adjumento lac detrahatur, donec nempe tumor omnis atque dolores evaneſcant.

## VIII.

2) *Curatio per ſuppurationem.*

Ubi autem vel gravior inflammatio ſubeſt, quam quae quatuor aut quinque dierum ſpatio reſolvi queat; vel, prout fieri plerumque ſolet, paullo ſerius chirurgus acceſſit; tutius profecto eſt, *ſuppurationem, quam maxime fieri poteſt, accelerare*, quam ſcirrho aut carcinomati cunctando mammam exponere. Igitur, niſi ſub ipſo jam medicamentorum digerentium uſu ad maturitatem corrupta materia perducta fuit, imponi protinus, ad accelerandam ſuppurationem, debet emplaſtrum diachyl. cum gumm. vel & emplaſtrum de hyoſcyamo. Sed tamen valentiora propemodum ad movendum pus ea cataplaſmata ſive malagmata ſunt, quae non ſuperiori ſolum capite (*No.* 5. & 6.) propoſuimus, ſed ſeparatim quoque nunc proponere inſtituimus. Ut

℞. Farinae ſiligin. ℥β. vel ℥j.
mellisque quantum ad cataplaſma conficiendum ſufficit.
Tum lactis & croci pauxillum admiſcetur, calefactumque in patella quadam linamentis obducitur, mammisque ſuperimponitur, ac ſaepius poſtea renovatur.

Vel

Vel ℞. Farinae filigin. ʒiv.
gummi galbani vitello ovi refoluti ℥j.
aceti ʒiij.; his aquae tanta portio admifcetur, quanta cataplafmati coquendo fufficit.

Vel ℞. Fermenti panis ʒij.
mellis ʒß.
faponis Venet. comminuti & olei chamomill. ā ʒij.
quae fibi invicem commixta in patellam conjiciuntur, atque igni admota in pulticulam five malagma convertuntur.

IX.

*Quomodo abfceffus aperiatur.*

Atque ifta quidem malagmata faepiffime, eaque calida, femper mammis injicienda funt: fuperimpofitis linteis complicatis vel pulvillis pro calore malagmatum melius confervando, donec vel per fe *tumor aperiatur*, qualiter equidem in his partibus fieri haud raro, propter cutem teneriorem, folet; vel incidi etiam fcalpelli adjumento fatis apte queat. Incidi autem mammae, nifi neceffitas aliud füaferit, infima femper parte debent, ne fcilicet confpicua poft vulneris glutinationem cicatrix fiat. Quanquam autem inter medicos haud omnino defint, qui ad aperiendas mammarum fuppurationes medicamentis rodentibus utuntur; tamen, quum magis indecorae hinc prodire cicatrices foleant, haud fane eft, quod medicamenta ferro anteponere fuftineamus.

X.

*Quomodo mamma poft emiffum pus tractanda.*

Poftquam emiffa jam ex mammis mala ifta & corrupta materia eft, cetera eadem facienda funt, quae in vulnerum aliorumque abfceffuum curatione propofuimus. Namque primo loco per unguentum aliquod digeftivum expurgari, poftea autem balfamo quodam glutinanti, peruviano fcilicet, oleo item ovorum aut cerae foveri illud ulcus debet. Ubi vero *altius fuppuratio penetravit*, longe optimum videtur, liquorem aliquem purgantem; cujusmodi decoctum eft herbae faniculae vel alchimillae cum admixto rofarum melle, in vulnus injicere, linamentumque carptum vel & turundam molliorem in illud immittere, ne fcilicet fupremae vulneris orae prius coëant, quam imus ejusdem fundus nova carne fuerit impletus. Succrefcente jam in fundo nova carne, magis fubinde minuta ac brevior immitti debet turundula; tandemque, pro re nata, fimulac fieri id tuto poffit, penitus removeri.

XI.

*Quid denique faciendum, ubi nec refolvi ftatim, nec*

Contingere autem nonnunquam hic folet, ut in puerperis aut lactantibus *mammarum tumores neque refolvi neque in fuppurationem aliquam converti poffint*; fed per aliquot menfium vel & annorum fpatium remaneant. Quod ipfum ubi forte in junioribus ac ceteroquin fanis accidit, nulla

*in pus verti mammarum tumores possunt.*

nulla vel exigua ſaltem incommoda ſuperveniunt, neque magnum adeo periculum eſt, ne in ſcirrhum aut cancrum tumor iſte tranſeat, vel ſemper maneat; id quod miſeras ejusmodi mulierculas vehementer ſaepe angit. Igitur id inprimis hic providere chirurgi debent, ut afflictas iſtiusmodi feminas bono animo eſſe jubeant; ipſi vero tumori imponatur emplaſtrum de ſpermate ceti conſtanter gerendum, ſolliciteque ſemper ab externo frigore defendantur. Sic enim tumores iſti, quantumvis diu etiam remanſerint, ſenſim ſenſimque ſubinde diminuuntur & rurſus evaneſcunt. Sed alia ratio illarum mulierum eſſe conſuevit, quae vel aetate provectiores, vel triſtioris etiam ſeu melancholici temperamenti ſive habitus ſunt. Siquidem in his majus periculum eſt, ne vel in ſcirrhum, vel cancrum tandem tumor ejusmodi mammae inveteratus degeneret.

---

# CAPUT V.

## *De teſticulorum inflammatione.*

I.

*Teſticulorum inflammatio nonnunquam accidit.*

NOnnunquam in teſticulis, & vel alterutro quidem, vel utrisque, inflammatio quaedam cum tumore provenit. Quod ubi fit, acutiſſimis utplurimum doloribus, praeſertim ubi paullo gravius iſtud malum eſt, miſeri homines discruciantur.

II.

*Cauſſae inflammat. in teſticulis.*

Cujus equidem mali binae potiſſimum cauſſae ſunt. Vel enim inflammatio iſta provenit ex graviori quadam *violentia externa*, id eſt, lapſu, colliſione, aut contuſione, qualibus ii praeſertim obnoxii ſunt, qui vel feſtinanter nimis vel imprudenter in equum ascendunt. Vel & mali hujus fons in *venere* ſitus eſt: idque vel maxime tum, ubi venenatus aliquis venereusve ſeminis fluxus intempeſtive aut minus circumſpecte obſtruitur.

III.

*Diagnoſis.*

Dignoſci autem iſtiusmodi inflammatio teſticulorum cum ab aliis malis quibuscunque, tum & vel maxime ab hernia ſcroti inde poteſt, quando aeger, praegreſſa ejusmodi cauſſa (*No.* 11.) de inſigni teſticuli tumore, calore, rubore ac dolore conqueritur, viſusque chirurgi idem confirmat. Quin tactus etiam ad cognoſcendum iſtud mali genus haud parum confert. Dum enim manum admoverimus, ſtatim advertemus, vel alterutrum, vel utrumque etiam teſticulum inſigniter & magis, quam naturaliter fieri decet, intumuiſſe, ubi haud raro pugni magnitudinem ſuperant.

IV.

IV.

At vero non usque adeo leve reputandum istud mali genus est. Namque fieri quam saepissime solet, ut aut abscessus aut sphacelus superveniat, hominemque aegrum aut vita aut virilitate sua privet; vel in scirrhum atque cancrum tumor transeat, qui quoque mortem utplurimum post se trahit; vel denique sarcocele aut hydrocele, non sine miro hominis taedio ac molestia, insequatur.

*Prognosis.*

V.

Ad resolvendum ea, quae in hac ipsa testiculorum inflammatione coierunt, eadem prorsus medicamentorum externorum genera valent, quae adversus mammarum inflammationem supra praescripsimus. Ac prae ceteris quidem huc faciunt acetum lithargyrisatum, aqua calcis cum spiritu vini camphorato, cerussa, tutia, lapideque calaminari permixta; noctu autem, ubi fomentorum applicatio molesta, emplastrum de ranis cum duplici mercurio, vel & emplastrum diachylum applicari potest. Denique neque interna etiam medicamenta digerentia hic praetermittenda sunt; & quidem si ab externa violentia quadam vel a sanguine crasso tumor iste subnatus fuit, pulveres ex lapidibus cancrorum praeparatis, conchis tum vulgaribus, tum ostrearum, matre perlarum, cinnabari, arcano duplicato, saepius exhibendi; nec non sorbitiones vel ex herba thée, vel ex aliis etiam radicibus, lignis atque herbis digerentibus decoctas quam saepissime assumere placidissimeque conquiescere convenit; rebus calefacientibus, cibisque crassioribus aut largioribus quam diligentissime evitatis. Quin etiam ubi paullo vehementior calor est, haud alienum videtur, nitri quicquam pulveribus modo dictis admiscere; spiritum vitrioli aut sulphuris potionibus instillare, vel &, si copiosiori sanguine homo aegrotus urgetur, sanguinis partem per venas brachii detrahere.

*Curatio per resolutionem.*

VI.

Quodsi autem *a morbo quodam venereo* malum istud natum fuit, necessaria utique illa videntur medicamenta, tum quae alvum probe purgant cum mercurio dulci semper admixto; tum & vel maxime ea, quae adversus morbos venereos inprimis valent. Ceterum haud negligendae hic sunt potiones istae calidae, quae vel ex herba thée, vel ex ptisana, id est, ex hordeo, glycyrrhiza atque aniso ex aqua decoctis praeparantur. Quibus identidem assumtis non sanguis solum attemperari atque attenuari, sed tumor etiam dissipari consueverunt.

*Curatio inflammationis a venere natae.*

VII.

Tandem si vel sero nimis chirurgus advocatus, vel inflammatio quoque gravior est, quam ut per medicamenta jam jam enumerata aliave similia resolvi queat; suppuratio plerumque aut gangraena insequuntur. Itaque eadem prorsus applicanda hic sunt medicamenta maturantia,

*Quomodo suppuratio tractanda.*

quae ad mammarum inflammationem Capite praecedenti posuimus. Tum, ubi ipsum pus jam maturuit, & abscessus non brevi sponte aperiatur, ipsum circumspecte incidere convenit, eductoque pure vulnus primum per unguentum aliquod digestivum diligenter purgare, injectis fomentis spirituosis ac corruptionem ulteriorem avertere valentibus, tandemque balsami vulnerarii beneficio plagam rursus glutinare. Inprimis autem cum ad movendum pus, tum etiam ad dolores minuendos valens hic deprehendi emplastrum de hyoscyamo (*a*), itemque diachylum cum gummis. Quae dum rite applicantur, nitendum simul strenue est, ut morbo isti venereo protinus succurratur. Tametsi autem in istiusmodi casibus ipsum haud raro scrotum sic eroditur, ut testiculi prorsus deoperiantur; tamen, si medicamenta digerentia ac balsamica rite atque opportune applicantur, instaurari utplurimum, ut ipse observavi, deperdita illa scroti pars consuevit.

(*a*) Quod etiam magnopere laudatur in Ludovici Operib. pag. 718.

---

# CAPUT VI.

## *De Erysipelate.*

I.

*Erysipelas quid sit.*

ERysipelas inflammatio est, quae in cute summa itemque in pinguedine cuti propinqua suboritur, quaeque latissime nonnunquam cum rubore, calore ac dolore serpit ac procedit. Pars afflicta simulatque digito premitur, insigniter albescit; remoto digito rursus, ut antea, rubet. Nasci autem inflammatio ista quam saepissime solet in brachiis vel pedibus; interdum etiam in collo, capite, humeris, aut facie (*a*); nonnunquam in naso, partibusve aliis. Ac fere semper quidem cum horrore vel frigore incidit; unde tantus mox calor exoritur, quantus in febribus ardentibus solet persentiri: atque hinc tam a veteribus (*b*), quam a nostratibus in Saxonia inferiori *ignis sacer* nuncupatur.

II.

*Erysipelatis caussae.*

Eaedem autem *erysipelatis*, quae inflammationum reliquarum omnium caussae sunt: inprimis vero subitum ex egregio calore vel sudore frigus; impedita transpiratio; potiones nimium generosae ac fortes, item-

(*a*) Exemplum enormis erysipelatis faciei & palpebrarum, quod per duos menses duravit, describit VERDUC, Traité des Bandages Cap. III. pag. mihi 34. & de eodem WESIUS libr. de Morb. oculor. p. 116. Aliud idque exulceratum utriusque cruris SCULTETUS Observ. 92.

(*b*) Vid. CELSUS variis in locis.

itemque crapula; denique etiam inſigniter calidus atque acris ſanguis. Siquidem iſtaec omnia ſic comparata ſunt, ut facili negotio ſanguinem cogant, adſtringant, atque ſtagnare faciant.

III.

*Prognoſis.*

*Affectus hujus exitum* quod attinet, obſervaſſe hic expedit, haud adeo magnum periculum hic ſubeſſe, ſi & levior inflammatio, & juſta inflammationis curatio fuerit. Contra vero ſi gravior inflammatio eſt; ſi malus atque infirmus corporis habitus; ſi perverſa victus & vitae ratio eſt; denique frigori pars laeſa exponitur, vel negligentius etiam atque imprudentius curatur: mirum haud eſt, ſi vel in febrem ardentem, vel in exulcerationem aliquam peſſimam, vel & in gangraenam aut ſphacelum inflammatio convertitur. Inprimis autem periculum magnum eryſipelas affert, ſi vel frigida, pinguia atque oleoſa medicamenta externa imponuntur, vel potiones generoſiores vini vel ſpiritus vini, vel & medicamenta interna calefacientia aſſumuntur.

IV.

*Curatio interna.*

In *curando* autem *eryſipelate* palmarium utique illud eſt, ut ſanguis inſpiſſatus ſenſim rurſus diluatur, ac ſtagnans reſolvatur. Quod ipſum equidem fieri commodius haud poteſt, quam ſi *ſorbitiones vel potiones tenues eaedemque calidae* identidem aſſumuntur: per quas lenis & continuus ſudor excitatur. Sic enim ſanguis inſpiſſatus diluitur, acris attemperatur, haerens atque adſtrictus reſolvitur; & denique ſanguis inutilis & corruptus ex foraminulis cutis inviſibilibus ſive *poris* ejiciatur; atque ita naturalis tranſpiratio, tanquam proxima eryſipelatis medicina, feliciſſime reſtituitur. Medicamenta calefacientia, quaecunque demum illa fuerint, praeſertim tinctura bezoard. ſpiritus vulgo antipeſtilentiales (*Peſt-Brandewyn*) atque hujus generis ſpiritus alii atque eſſentiae fortiores & calefacientes, meo quidem judicio, prorſus in hac ipſa curatione debent abeſſe; ſiquidem per iſta ſingula intendi potius quam imminui ſanguinis calor ſolet. Contra vero tuta magis ac ſalubria hic ſunt medicamenta temperantia & modice refrigerantia. Cujusmodi primo ea ſunt, quae ex ſambuco praeparantur. Ut proinde haud alienum ſit, aliquoties per dies ſingulos ſemiunciam vel cochleare unum rob. ſambuc. aqua ſambuci diluti ingerere, aſſumtis interea ſorbitionis ex herba thée, coffée, vel & ex herbis medicatis paratae hauſtulis aliquot. Ipſum corpus ſolertiſſime ſemper contra frigus externum muniendum atque in continuo blando ſudore conſervandum. Ubi gravior hominem aegrotum ſitis urget; porrigi ſimul decoctum aliquod hordei, vel tenuis etiam, ſed tepida tamen, cereviſia poterit: ſiquidem in calore ſorbitionibusque tenuioribus maxima ferme ſalutis ſpes poſita hic eſſe conſuevit. A rob. autem ſambuci ſi forte aegroti abhorrent; tum pro ipſo vel ſaltem alternis vicibus cum ipſo, ad lenem videlicet ſudorem movendum, pulvis aliquis diaphoreticus, ex praeparatis nempe

conchis, cancrorum lapidibus ac matre perlarum confectus, vel antimonium diaphoreticum, vel aliud quidpiam ſimile cum admixta nitri portiuncula, ex aqua ſambuci aſſumatur: non neglectis interim potionibus tenuiſſimis atque calidis. Denique qualis hic neceſſaria *victus ratio* ſit, ſatis jam ex illis, arbitror, conſtat, quae in inflammationibus generatim praecepimus.

V.

*Medicamenta externa.*

Si qua forte mitior in eryſipelate inflammatio eſt, tum curari illud facili negotio, vel per ſolum calorem externum ſaepe poteſt. Quodſi autem paullo gravior inflammatio ſubeſt, ſolus calor haud ſufficit, ſed *externis* inſimul *medicamentis* opus eſt. Itaque vel *rob. ſambuci*, chartae coeruleae aut linteolo illitum, ſuper male affectam partem imponendum, linamentisque calidis itemque ſacculis reſolventibus contegendum: prouti quidem ſupra jam tum circa inflammationes propoſuimus. Verum hoc ut & theriaca cum abſinthii ſale mixta, quanquam ad inflammationem leniendam valentiſſima, tamen rarius plerumque, ut in mammarum inflammatione jam diximus, propter miram impuritatem ſuam, adhiberi hic ſolent. Quam ipſam ob cauſſam longe frequentior hic *pulverum digerentium* uſus eſt. Fere autem praeſtantiſſimum in his illud videtur, quod ex flor. ſambuc., glycyrrhiza contrita, creta praeparata, ceruſſa item ac myrrha, aequis portionibus commixtis cum admixto pauxillo camphorae conficitur, chartaeque coeruleae aut bibulae vel & linteolo inſertum ſuper partem aegram calidum imponitur, ſacculisque vel pulvillis contegitur. Huic adjungendus utique eſt *pulv. contra eryſipelas Mynſichti*, non apud pharmacopolas tantum uſitatiſſimus, ſed & longe valentiſſimus. Denique *corticem ſambuci* medium ac viridem inſigniter ad digerendas inflammationes poſſe, non eſt, quod prolixe hic exponam: ſiquidem communis plerorumque hominum experientia dudum illud demonſtravit.

VI.

*Cautio circa eryſipelas.*

Tametſi autem non deſunt, qui *medicamenta liquida* in eryſipelate curando prorſus aliena cenſent; ſpiritum tamen vini camphoratum calidum, eundemque vel ſolum, vel cum croco vel theriaca permixtum, cumque linteolis complicatis vel charta bibula calide ſuperimpoſitum inſigniter hic proficere, itemque aq. calc. vivae cum ſpiritu vini camphorato egomet experientia edoctus adſtruere neutiquam vereor. (*a*)

Inte-

(*a*) Remedium liquidum *contra eryſipelas cum oedemate* complicatum ſequens ita laudat *Scultetus* in Obſerv. 94., ut nihil praeſtantius ſe unquam expertum eſſe aſſeveret. Nimirum ℞. lixiv. mediocr. ex cinerib. vitis ℔j. nitri ʒiβ, ſalis commun. ʒj. aceti vini opt. ℥j. M. quae mixtura, poſt univerſalia remedia prius adhibita, ſplenio duplici tepide excepta, loco affecto applicatur, & faſciis firmatur: ita ſpatio trium vel quatuor dierum inſignes ejusmodi tumores, qui gangraenam etiam minantur, mirifice diſcutit.

Interim alia medicamenta liquida, nimis acida, obſtruentia atque adſtringentia fere omnia; nec non pinguia quaevis atque oleoſa quam ſolertiſſime hic vitanda ſunt. Haec enim, dici vix poteſt, quam inſigniter poros obſtruant, peſſimique proin ſanguinis per porulos ejectionem vel tranſpirationem impediant, hominemque afflictum in majus periculum conjiciant.

VII.

*Sanguinis missio & purgatio quandonam adbibendae.*

*Sanguinis* equidem *miſſio* nec non *alvi purgatio* in eryſipelate non aeque, ut in phlegmone, neceſſariae videntur. Quicquid enim in eryſipelate mali corruptique humoris ſubeſt, id ipſum, quia in ſumma tantum cute haeret, per ſudorem lenem quam commodiſſime expellitur, Interim ubi vel nimis vehemens pulſus arteriarum & calor eſt, vel nimia quoque ſanguinis copia; haud omnino aliena ſanguinis per venas detractio cenſenda eſt. Ad alvum autem adſtrictam reſolvendam *clyſteriis* potius, quam purgatione per alvum, opus eſt.

VIII.

*Eryſipelas in ſuppurationem quandoque degenerat.*

Incidere hic non raro ſolet, ut ad ſuppurationem eryſipelas tranſeat; unde peſſima plerumque, diuturna item ac late ſerpentia naſci ſolent ulcera. Interim ſi quid tale accidit, ulcus illud diligentiſſime ſemper expurgandum, injectisque vel unguento ſaturnino, vel de lithargyrio, vel de ceruſſa, una cum emplaſtro ſaturnino, pro acrimonia ſeri attemperanda. Sed aſſumere tamen hic ſimul medicamenta interna ſanguinemque temperantia convenit; interpoſitis identidem iis, quae humores acres per alvum educunt; ſervataque tandem victus ratione accuratiſſima, donec ulcera haec rurſus glutinentur: quae tamen in ſenibus, valetudinariis & cachecticis, praeſertim in pedibus, omnem conſolidationem reſpuunt. (*a*)

(*a*) Conferendus utique hanc in rem eſt SCULTETUS *Obſerv.* 90.

---

# CAPUT VII.

## De furunculo.

I.

*Furunculus quid ſit.*

F*Urunculus* eſt tuberculum parvum ac durum cum inflammatione, rubore ac dolore inſigni, ſubter cutem in pinguedine pronatum. A quibus ipſis quemadmodum nulla fere corporis pars immunis eſt, ſic univerſum quandoque corpus ita miſere ab iisdem affligitur, ut, in quam partem ſeſe vertere aut decumbere, vel corpus ſuum inclinare ae-

aegri debeant, vix inveniant. Neque vero adulti solum, sed juniores quoque, imo vero infantuli recens nati pessimo huic malo solent esse obnoxii, unde molestissimi clamores & vigiliae cum virium debilitate suboriuntur.

II.

*Signa & caussae.* Quae propria furunculorum *indicia* sint, hoc satis jam exinde, arbitror, liquet, quae de ipsorum natura jam jam proposuimus. Quanquam autem, prout ex jam dictis itidem constat, nullum in hoc malo, si adultos vexat, periculum sit; fieri tamen nonnunquam solet, praesertim si major furunculorum copia, & in infantibus quidem tenerioribus suboritur, ut dolor acutissimus cum vigiliis, vagitu, debilitate, convulsionibus & epilepsia, quin etiam ipsa tandem mors insequantur. Et vero praecipuam cum furunculis conjunctorum symptomatum sive malorum *caussam*, perinde ut in inflammationibus reliquis omnibus, nimium glutinosus atque inspissatus sanguis continet. Igitur quo gravior sanguinis inspissatio incidit, hoc pejores quoque & copiosiores nasci in corpore furunculi adsolent.

III.

*Curatio.* Quo circa furunculorum *curatio* omnis eo potissimum spectare debet, ut sanguis inspissatus atque stagnans pristino motui ac circulo suo, quam celerrime fieri potest, per medicamenta propria restituatur. Ac rariores quidem si furunculi adsunt, paullo rarius medicamenta interna adhibentur, sed per medicamenta saltem externa curari solent. Ubi vero vel paullo copiosiores furunculi adsunt, vel identidem quoque redeunt; medicamentis utique purgantibus sanguinemque attenuantibus & mundificantibus opus est. Quam quidem ob rem in hominibus adultis haud alienum videtur, sanguinem vel ex venis emittere, vel per scarificationes atque cucurbitulas detrahere; insimul autem decocta lignorum aliaque sanguinem attenuantia quam saepissime ingerere, accuratamque victus rationem imperare. A potionibus generosioribus, vino praesertim ac spiritu vini, itemque a nimio tabaci usu quam solertissime hic abstinendum est.

IV.

*Medicamenta externa digerentia.* Si recens adhuc malum est, medicamenta externa eademque sola fere ad curationem quandoque sufficiunt. Sic enim admirabilis hic mixturae illius usus est, quae ex melle & vitrioli spiritu, ad summum acorem sibi invicem commixtis paratur, furunculisque identidem illinitur. Haud minoris fere virtutis ea fomenta sunt, quae ex mero vitrioli aut sulphuris spiritu conficiuntur, quando scilicet his ipsis saepius tanguntur. Denique emplastra digerentia, diachylum puta simplex, de meliloto, de spermate ceti vel diasaponis, itidem quam valentissima hic reperiuntur.

V.

V.

*Furunculorum suppuratio quomodo maturanda.*

Quodsi autem, vel propter tardiorem curationem, vel quamlibet caussam aliam, hactenus proposita medicamenta ad tumorem resolvendum non satis proficiunt, nihil jam reliquum est, nisi ut in suppurationem furunculus convertatur. Et vero difficilis admodum in nonnullis casibus materiae malae atque coactae maturatio deprehenditur: usque adeo, ut vel post aliquot etiam septimanas durus adhuc mireque molestus tumor superstes sit. Interdum materia ista stagnans usque adeo acris, propter diuturnam inspissationem, efficitur, ut in ulcera pessima sensimque procedentia, vel & in fistulas difficulter sanabiles inflammatio degeneret. Interim *ad suppurationem promovendam atque accelerandam* insigniter utplurimum proficiunt emplastrum ex melle & farina confectum, nec non empl. diachylum cum gummis; vel etiam, ubi ista parum videntur, cataplasmata istiusmodi maturantia, qualia ad phlegmonem (*Lib. IV. Cap. II. No.* 16.) nec non ad mammarum inflammationes (*Lib. IV. Cap. IV. No.* 8.) commendavimus. Tametsi, quod obiter hic monendum, in infantibus emplastrorum quam cataplasmatum longe plerumque commodior usus sit. Denique, ubi jam furunculus maturuit, ceu ex ejusdem mollitie, supraque prominente tuberculo flavo colligitur, veniendum protinus ad scalpellum est, apertoque ulcere quicquid materiae corruptae intus haeret, exprimendum. Dehinc emplastrum diachylum superimponendum; ulcus quotidie a pure purgandum, donec malum omne excesserit, & ulcus rursus glutinatum sit.

VI.

*Infantes a furunculis vexati quomodo tractari debeant.*

Quoties denique *infantes lactantes* a furunculis affliguntur, longe optimum est, matri vel nutrici medicamenta purgantia exactissimamque victus rationem imperare; insimul autem ipsis infantibus medicamenta leniter laxantia, nec non ea, quae ex lapid. cancrorum, conchis, matre perlarum, pulvere anisi atque antimonio parantur, atque adversus sanguinem acriorem inprimis valentia sunt, identidem ingerere. Ceterum neque illud hic omittendum videtur, pustulas istas in facie nasci solitas, quos *varos* vulgo, Germani *finnen*, (Belgi *puisten*, sive *steenpuisten*) appellant, quum nonnisi furunculi minutiores sint, eadem prorsus ratione, ut furunculi majores, curari posse vel oportere. Usus seri lactis atque aquarum medicatarum, iis hominibus, qui sic affecti sunt, egregie conducit.

C A-

# CAPUT VIII.

## *De bubonibus ac parotidibus.*

I.

*Bubones ac parotides quid sint.*

SUnt quaedam tuberculorum genera, quae nonnisi in certis & quasi sibi propriis partibus, sub axillis puta, in inguinibus, vel & juxta aures in glandulis parotidibus, cum inflammatione nascuntur. Atque haec quidem a partibus, quas infestant, *parotides*; ista vero *bubones* appellari consueverunt.

II.

*Quotuplices isti tumores sint.*

Fere autem duplex horum tumorum, parotidum nempe atque bubonum, genus est: siquidem alii *benigniores* sunt, *maligniores* alii. Quod ipsum equidem discrimen quia diversam curationis rationem desiderat, paullo explanatius nunc diducendum est. Scilicet bubones sive *tumores benigniores* appellantur, tum 1) qui quasi sponte sua, hoc est, in secunda valetudine, absque omni morbo contagioso ac pestifero, perinde ut furunculus & phlegmone, praesertim in infantibus, sed plerumque tamen sine periculo oriuntur, indeque Germanis *wachs-beulen* (Belgis *kliergezwellen*) dicuntur, quia infantes, qui crescunt, eis afficiuntur: tum etiam 2) illi, qui post febres mitiores ac benigniores prodeunt, impetu morbi naturae bonitate illuc converso. *Maligniores* autem *bubones* vocantur, qui vel ex lue pestilentiali, vel venerea suboriuntur; indeque vel *pestilentiales* vel *venerei bubones* cognominari adsolent.

III.

*Caussae bubonum benigniorum.*

Atque ad bubonum equidem benigniorum *caussas* quod attinet, sciendum hic est, ipsos, perinde ut inflammationes reliquas omnes ab internis caussis provenientes, e sanguinis glutinosioris atque inspissati haesitatione pronasci, adeoque ab inflammationibus reliquis non nisi quoad locum suum sub axillis, inguinibus atque auribus proprium differre, ubi multa pinguedo & glandulae sitae sunt.

IV.

*Diagnosis.*

Neque vero difficilis horundem *exploratio* est, si modo circumspexerimus, num in dictis jam partibus tumores cum inflammatione sine praevia lue venerea aut pestilentiali reperiantur.

V.

*Prognosis.*

Fere semper autem mitiores minusque periculosi bubonum istiusmodi benigniorum exitus sunt: siquidem resolvi utplurimum vel in suppurationem converti solent. Sed difficilior tamen, praesertim in male

affectis hominibus resolutionis atque suppurationis acceleratio deprehenditur: usque adeo, ut nonnunquam ex suppuratis hisce tumoribus difficulter sanabiles fistulae prodeant. Ceterum difficillime parotides; promtius bubones sub inguinibus; promtissime qui sub axillis sunt, in suppurationem plerumque vergere solent.

VI.

*Curatio interior.* Enimvero in bubonibus, qui sine alio morbo sunt, praesertim in infantibus, quam maxime conducit medicamentum aliquod purgans cum admixto mercurio dulci saepius assumere: quo nimirum sanguis glutinosus & coactus ab affecta corporis parte revellatur ac simul resolvatur. Tum suggerenda sunt & alia medicamenta sanguinem attenuantia, qualia nempe adversus furunculos proposuimus. Quodsi autem febricula simul adest, in consilium advocari prudens aliquis Medicus debet, qui de medicamentis ad febrem valentibus diligenter prospiciat.

VII.

*Curatio exterior per resolutionem.* Ubi lenior inflammatio adeoque haud exigua resolutionis spes subest; emplastra digerentia, diachylum nempe simplex, de spermate ceti, de galbano, diasaponis, vel de ranis cum mercurio, extrinsecus superimponere convenit. Siquidem ista ratione digeri parotides & bubones haud raro solent.

VIII.

*Suppuratio quomodo acceleretur.* Ubi vero paullo gravior inflammatio cum intensioribus doloribus adfuerit, vel emplastra digerentia nihil quicquam profecerint, veniendum protinus ad suppurationem est; superimposito videlicet emplastro diachyl. cum gummis, quod hic valde egregium. Vel si vehementioribus doloribus homines urgentur, non ad dolores tantum minuendos, sed tumores quoque resolvendos quam maxime proficua esse consueverunt cataplasmata digerentia super partem afflictam quam saepissime calida superimposita. Confici autem istiusmodi cataplasmata possunt ex mica panis triticei, cumque lacte in pulticulam decocta, cui deinde croci portio quaedam adjicitur. Vel etiam farina cum melle butyroque recenti ad ignem in forma cataplasmatis subigitur & calide saepius applicatur: cui cum fructu theriacae portiuncula admisceri potest.

IX.

*Quomodo suppuratio tractetur.* Haec atque id genus alia superius jam tum ad mammarum inflammationem itemque phlegmonen commendata malagmata sive cataplasmata quam saepissime super tumorem imponenda sunt, donec scilicet maturuisse materia stagnans reperiatur. Quo quidem facto protinus vel ad medicamentum rodens, (*vid. supra Lib. IV. cap. III. No.* 10.) vel ad ferramentum veniendum est. Sed cavere tamen in istiusmodi ulceris incisione quam diligentissime oportet, ne scilicet aut grandiores

in collo venae vel arteriae, quae juxta ſunt, carotides, aut vaſa ſub axillis axillaria, aut vaſa ſub inguinibus cruralia laedantur, periculoſiſſimaeque proin ſanguinis profuſiones moveantur. Simulatque vero *adapertus abſceſſus* eſt, cetera eadem facienda ſunt, quae in abſceſſibus ſupra hucusque quam ſaepiſſime commendavimus. Quanquam inprimis ſalutare hic deprehenditur *emplaſtrum diachylon*: utpote quo quicquid in ulceris oris durum atque adſtrictum adhuc ſupereſt, quam aptiſſime vel emollitur vel reſolvitur.

---

## CAPUT IX.

### *De bubonibus peſtilentibus, itemque de carbunculis ſive anthracibus.*

I.

*Tumores peſtilentes quotuplices ſint.*

TUmores peſtilentes diſpeſci ab artis ſalutaris profeſſoribus ſolent in *bubones* & *carbunculos* ſive *anthraces*. Ac bubonum quidem nomine hic omne id comprehenditur, quicquid non ſub auribus ſolum, axillis item atque inguinibus, ſed in collo etiam atque pectore, brachiis, pedibus, ceterisve corporis partibus carneis propter peſtilentiam cum inflammatione intumeſcit: dum ſcilicet corrupta illa & peſtifera, quae intus in corpore deliteſcit, materia naturae beneficio verſus partes exteriores propellitur.

II.

*Diagnoſis.*

*Cognoſci autem atque a tumoribus reliquis dignoſci* bubones peſtilentes inde praeſertim poſſunt, quod ſub ipſum peſtilentiae tempus & junctim quidem cum aliis peſtilentiae indiciis pronaſci in corpore conſueverunt. Namque obſervandum hic eſt, teſtibus optimis auctoribus recentioribus, qui in ultimis peſtilentiis vixerunt, & de iis ſcripſerunt, (*a*) homines a peſtilentia correptos atque infeſtatos, niſi protinus emoriuntur, ejusmodi in corpore ſuo tumores paſſim animadvertere. Atque id quidem nunc celerius, nunc tardius incidit: ſiquidem alii tumoribus

(*a*) Quia ipſe, Dei gratia, peſtilentiam non vidi, adeoque mea experientia nihil de ea ſcribere poſſum, attamen etiam nihil in re tam ardua proponere nolui, niſi quod obſervationibus praeſtantiſſimorum Medicorum confirmatum ſit, omnes fere ſcriptores recentiores, qui de ultima, quae per Auſtriam, Bavariam, Sileſiam, Pruſſiam, Poloniam, Holſatiam & Daniam, imo & Marſiliae graſſata eſt, ut & praecipuos ex praecedentibus hanc ob cauſſam legi, atque optima, quae de ea ejusque ſymptomatibus obſervarunt, notarunt & commendarunt, hic in compendio proferre ſtudui, ut ſic poſteri his tuto fidere poſſint.

bus vexantur, antequam aegrotant, vel ipsum pestilentiae venenum sentiunt; in aliis autem altero demum, tertio, vel quarto post ipsius pestilentiae initium die tumores prodeunt. Tardius illos provenire, rarius observatum deprehendimus. Ceterum bubonibus illis sive tumoribus carbunculi sive anthraces nonnunquam adjuncti sunt: saepius sine carbunculis occurrunt bubones sive tumores; sed rarissime sine tumoribus nascuntur carbunculi.

III.

*Prognosis.*

Observatum jam pridem, & cumprimis etiam in ultimis pestilentiis fuit, plerosque illorum, in quibus tumores sine gravioribus symptomatibus malisve accedentibus prodierunt, celeriusque maturuerunt, liberatos a pestilentia fuisse. Itaque non sine ratione constitutum a recentioribus Medicinae doctoribus videtur: *universum prope curationis in pestilentia negotium eo potissimum spectare*, ut bubones sive tumores passim subnascentes quam diligentissime promoveantur; neque quenquam, nisi tumorum beneficio, in pestilentia conservari posse: dum is, qui bubones rite sanat, idem quoque pestilentiam simul sanat. Quae quum ita sint, tantum abest, ut medicamenta digerentia sive resolventia vel reprimentia, sanguinis item missio atque alvi laxatio ad propellendam pestilentiam faciant, ut potius, propulso rursus in sanguinem veneno, miserum hominem interimant. Igitur illud ante omnia prospicere hic Medicum vel Chirurgum oportet, ut providae naturae succurrat, nascentesque in corpore tumores quamprimum expellat, eosque quam citissime ad suppurationem vel maturitatem perducat.

IV.

*Curatio generalis.*

Quod ipsum autem ut promtius fiat, longe tutissimum est, aegrotis, simulatque tumores prorumpentes sentiant, ut domi statim sese contineant & aërem evitent, quin etiam lectulis sese involvant, imperare. Sic enim felicius & ab externo aëre pestifero defendi, adhibitisque medicamentis cum externis tum internis rite expelli atque in suppurationem converti bubones possunt.

V.

*Curatio externa.*

Externe egregium hic est, partem intumescentem manibus vel linteolis gnaviter perfricare, &, quod palmarium est, medicamenta emollientia, atque maturantia diligenter superaddere, ut quam citissime prodeant. Atque inprimis quidem valens hic illud malagma est, quod ex *fermento panis* calido, eodemque vel solo, vel & cum sale atque sinapi contrito permixto, conficitur. Hujus enim adminiculo partes adstrictae mirum quantum & emolliuntur & stimulantur; donec scilicet materia pestifera ex sanguine versus partes has tumentes propulsa in suppurationem transierit. Sed ejusdem tamen virtutis hic sunt non ea solum cataplasmata, quae ad aliorum tumorum suppurationem supra

pra (*Lib. IV. Cap. II. No.* 16. it. *Cap. IV. No.* 8.) commendavimus; ſed & cumprimis ea, quae vel *ex cepis ſub cineribus toſtis*, atque cum theriaca & butyro ſubactis, vel etiam *ex pane triticeo ſive ſimilagineo interiori, cum lacte atque croco* probe concocto praeparantur. Quanquam in Chirurgis haud deſunt, qui, ne propter crebriorem cataplaſmatum innovationem, corpus denudent, atque hoc ipſo tranſpirationem impediant vel turbent, *emplaſtra* potius *emollientia*, praeſertim empl. diachylum ſimplex vel compoſitum, pro cataplaſmatibus ſuperimponunt. Barbettus, nobilis Medicus, in libro *de peſte* hoc inprimis emplaſtrum commendavit, quod valde egregium videtur.

℞. Empl. diachyl. c. gummis de mucilaginibus à ℔ß.
Seminis ſinapi pulveriſati ℥iij.
Unguenti baſilici ℥iv.
M. F. Empl.

Quod ſuper partem tumentem, probe prius perfricatam, imponitur, atque vel in dies ſingulos, vel & tertio quoque die renovatur. Hodgesius autem, celebris Anglus, *in deſcriptione peſtis gravioris Londin.* quae *an.* 1665. Londinum quam vehementiſſime afflixit, ſequens inprimis laudavit:

℞. Empl. Oxycroc. ℥iij.
Gumm. galban. colat.
Carannae à ℥j.
Picis naval. ℥ij. cum ol. chamomill. liquato,

F. l. a. Emplaſtrum: quod eodem, ut prius illud, modo applicatur. Neque contemnendus quoque hic uſus eſſe ſolet iſtius emplaſtri, quod ex melle, farina & vitellis ovorum conficitur. Quibus autem veterum Medicorum plerique ad ſuppurationem accelerandam uſi fuerunt, *veſicatoria* ex cantharidibus, itemque ſiccae cucurbitulae, a recentioribus iisdemque in curanda peſtilentia expertiſſimis Medicis prorſus ferme rejiciuntur.

VI.

*Singularis Beintemae obſervatio.*

Sed vero haud exiguam admirationem penitioremque conſiderationem meretur, quod celeberrimus ille Medicus caeſareus Beintema in latino ſuo *de peſte ultima libello* teſtatur, bubones peſtilentes haud raro per ſolum *cinerem calidum ſuperimpoſitum* feliciter atque ſine omni periculo fuiſſe reſolutos atque ſanatos. Tametſi autem praeter hunc nemo fere ſit, qui bubonum in peſtilentia diſcuſſionem ſive curationem ſine ſuppuratione ſuadeat, eamve vel tutam ſatis vel ſalutarem invenerit; obſervaſſe tamen hic expedit, venenum illud peſtiferum, laudato Beintema judice, non tam per reſolutionem repreſſum atque in ſangui-

guinem repulsum, quam potius cineris supra dati adjumento e corpore extractum esse ac profligatum.

VII.

*Curatio interna.*

His ipsis medicamentis externis *interna* quoque adjungere convenit, quorum nempe subsidio haerens in corpore venenum per blandum sudorem leniter expellatur. Sed noxia tamen hic atque periculosa a recentioribus Medicis deprehensa semper sunt ista medicamentorum sudoriferorum genera, quae justo magis vehementia sunt & calefacientia. Namque tutae inprimis atque salutares hic reperiuntur *sorbitiones aqueae calidae*, utpote ad sudorem leniter movendum sanguinemque temperandum insigniter accommodatae. Spectant huc praeter reliqua potiones vel ex herba thée, cum admixta croci portiuncula; vel ex herbis aliis alexipharmacis, salvia nimirum, scordio, ruta, millefolio aut betonica; vel denique ex ptisana aut cum aut sine radice scorzonerae praeparatae, calideque identidem ad continuum, sed tamen quam maxime lenem sudorem conservandum, assumtae. Quemadmodum autem sudorifera quaeque vehementia, sic frigidiores quoque potiones haud parum periculosae esse consueverunt. Neque enim sudorem modo, sed & vel maxime bubones quoque (in quorum tamen felici proventu cardo felicis curationis versatur) mirifice reprimunt. Cubiculum, in quo aegrotus decumbit, temperatum aërem contineat, neque nimis calidum neque nimis frigidum: lectulus autem similis sit, &, quantum quidem fieri potest, commodissimus. *Ubi forte nimis debilis, sed sine vehementiori tamen calore homo aeger* deprehenditur; haud sane alienum erit, elixir. proprietatis, vel mixturae simplicis, vel tincturae bezoardicae, vel essentiae myrrhae, vel ess. scordii triginta quadragintave quotidie guttas, idque bis terve cum liquore quolibet calido; vel & bonum aliquem pulverem bezoardicum eidem porrigere. Contra vero in iis, qui *calidioris habitus sunt*, & calor justo vehementior, insigniter ad calorem imminuendum proficiunt nitrum depuratum cum lapidibus cancrorum conchisque praeparatis; item acida temperata; cujusmodi sunt malorum citreorum, ribesiorum & granatorum succus, vel sirupus cum aqua borraginis, buglossae, aut si quid forte aliud temperans atque refrigerans est, aegro saepius data: instillatis simul, si scilicet vehementior aestus subest, spiritus vitrioli dulcis aliquot guttulis.

VIII.

*Abscessus quomodo aperiendus.*

Hactenus proposita medicamenta saepius assumta ad ejiciendum, quicquid delitescit, pestilentiae venenum omne satis vehementia esse, optimi quique & experientissimi doctores; qui de nupera Polonica, Prussica, Danica, Austriaca, Hungarica & Ratisponensi lue scripserunt. Igitur eadem quam saepissime tantisper adhibenda sunt, donec vel tumores digerantur ac discutiantur, (id quod interdum sine suppu-

 ratione

ratione contingere referunt) vel, quod ſemper fere uſu venit, ad maturitatem perducantur. In quibusdam caſibus protinus in ſuppurationem tumor vergit; nonnunquam autem per aliquot prope ſeptimanas nihil emollitus remanet. Quod ubi fit, medicamentorum modo praeſcriptorum uſus continuus ſit neceſſe eſt, donec vel per ſe tumor aperiatur, vel, prout in reliquis abſceſſibus praecepimus, ſcalpello incidi, emiſſaque, ne in ſanguinem revertatur, materia peſtifera, perpurgari queat.

IX.

*Abſceſſus adapertus quomodo tractandus.*

*Adaperto* jam, ut diximus, *abſceſſu*, protinus ad ejusdem purgationem veniendum, abſolutaque purgatione vulnus, ut ſupra poſuimus; balſami vulnerarii ope glutinandum. Atque ad purgationem quidem nobile hic inprimis eſt unguentum digeſtivum cum theriacae balſamique ſulphuris terebinthinati portiuncula permixtum. *In deligationis cujusvis reſolutione* leniter pus ſemper expurgari ex ulcere debet, purgatumque ulcus praedicto unguento, ſed ſine turundis tamen, niſi forte nimis anguſtum fuerit, ac ſuperimpoſito emplaſtro gnaviter iterum deligari. Optima vero hic ſunt vel emplaſtrum diachylum, vel illud, quod ex melle & farina fit: quae ad ipſam usque vulneris glutinationem applicari quam aptiſſime poterunt.

X.

*Inciſio non ſit praematura.*

At vero de inciſionis tempore neutiquam inter Medicos convenit. Sunt enim, in recentioribus praeſertim auctoribus, qui de peſte praecipiunt, quamplurimi, qui *bubones peſtilentes, niſi perfecte maturi jam tum atque molliſſimi ſint, incidere prohibent.* Praeterquam enim, quod bubones illi, ſecundum nonnullorum obſervationem, fere ſemper ſponte ſua deoperiri ſolent; ſane, ſi laudatis illis viris credimus, maximum plerumque periculum eſt, ne nimis feſtinatam bubonum inciſionem fiſtulae mali moris, membrorum rigor, imo vero gangraena inſequantur. Contra vero alii bubonum peſtilentium mox in principio inſtitutam inciſionem non ſolum non periculoſam, ſed ad conſervandos etiam homines, eosque a peſtilentia citius & certius liberandos quam maxime accommodatam eſſe contendunt. (*a*)

XI.

*Peſtilentiae apud priſcos curatio incommoda.*

Tametſi autem priſcorum Medicorum nonnulli mox *excidendos penitus*, ad exſtirpandum venenum, *bubones peſtilentes* eſſe contendant; aliter tamen, idque non ſine ratione, viſum recentioribus eſt. Neque enim nimis ſolum violenta, ſed & vel maxime in aliquibus corporis partibus periculoſa iſtaec curandi ratio deprehenditur. Similiter *emetica quaevis & purgantia, ſanguinis item miſſio & medicamenta interna calefacien-*

(*a*) Vid. *Ephemerid. natur. curioſor.* Centur. VII. obſ. 69. pag. 170.

*facientia*, tincturae videlicet bezoardicae, olea destillata & spiritus antiloimici calidiores ac volatiles, theriaca item ac mithridatium a recentioribus Medicis unanimi velut consensu, quasi res in pestilentia valde noxiae, damnantur: utut antiquiores mirum quantum hic ipsis tribuerint.

---

# CAPUT X.

## *De praesidiis ad avertendam & se adversus pestilentiam muniendum, Medico praesertim & Chirurgo necessariis.*

### I.

*Praemunitio adversus pestem incerta adhuc est.*

HActenus de bubonibus pestilentibus dictum est. Ante vero, quam ad carbunculos atque anthraces progredimur, haud abs re fuerit, paucis edocere, quid factu opus Chirurgis sit, qui adversus pestilentiam sese praemunire impuneque cum hominibus veneno pestifero jam tum infectis versari voluerint. Quod equidem dum exponere suscipimus, quasi in antecessum illud praemonendum ducimus, *nullam adhuc dum praemunitionis hujus rationem satis certam ac tutam innotuisse*; contra vero quamplurima medicamenta, ad hunc scopum alias commendata, prorsus inutilia atque inepta, imo vero nonnulla maxime periculosa hanc in rem ab imprudentioribus excogitata circumferri, a quibus serio sibi est cavendum.

### II.

*Quid evitandum hic sit.*

Nam quamplurimi sunt, qui *alvi frequentem purgationem* ad expellendum e corpore venenum pestiferum, ne scilicet sanguini sese immisceat, mirifice accommodatam esse proponunt. Alii *medicamenta sudorifera*, *scarificationes*, *sanguinisque per venas detractiones frequentissimas* inprimis hic ad corpus contra hoc venenum praemuniendum proficere statuunt. Quum tamen isthaec omnia, nisi quis illis adsuetus fuerit, corpus insigniter debilitent, ipsi veneno pestifero magis etiam obnoxium reddant, nedum ut a pestilentia illud defendant. Rursus alii ad praecavendam luem nihil propemodum valentius atque nobilius esse credunt *spiritibus quibusdam calidioribus*, *antiloimicis* sive *antipestilentialibus* vulgo dictis, quam saepissime copiosissimeque assumtis. At vero alienum prorsus ac minus opportunum istiusmodi rerum usum dixeris, simulatque perpenderis, medicamenta calefacientia, praesertim ubi largius adhibentur, vehementius, quam naturaliter decet, sanguinem concitare, indeque febribus pestilentibus opportunum reddere; nisi forte quis

quis eis jam antea adſuetus ſit, vel moderatiſſime eis utatur. De *ſpiritu vini vulgari*, *aqua vitae*, *electuariis atque oleis antiloimicis*, ſimilibusque aliis medicamentis calefacientibus, quia ejusdem prorſus indolis ſunt, idem quoque eſto judicium. Sunt denique alii, qui vel in *arſenico*, *mercurio*, *aranea*, *camphora*, nec non *radice colchici* ex collo ſuspenſis; vel & in *fonticulis* haud exiguum adverſus peſtilentiam praeſidium quaerunt; quum tamen vel nulla prorſus, vel obſcura ſaltem atque incerta in his omnibus ad ejiciendum venenum virtus deprehendatur.

III.

*Optima adverſus peſtem praemunitio.*

*Promptiſſimum atque optimum adverſus peſtilentiam praeſidium generatim in eo* ſitum eſſe videtur, ut ii, quibus hoc licet, ex peſtilentiali & inſalubri aëre in ſalubrem regionem ſe recipiant, vel ſaltem, ubi forte manendum eſt, ab hominibus peſtilentia jam tum infectis, horundemque veſtimentis, lectulis, cibi potusque vaſculis, & quod palmarium videtur, a nimio morbi metu, quantum fieri poteſt, abſtineant: ſollicita victus ratione animoque confidenti ſtrenue ſemper conſervatis. Medici autem atque Chirurgi, quum propter ipſam muneris ſui rationem miſeris ſuccurrere, proindeque locis periculoſioribus etiam ſeſe committere debent, illud inprimis ſibi datum exiſtiment, ut obfirmatum contra cujusvis morbi periculum animum habeant, proindeque nec ipſam etiam peſtilentiam nimis anxii pertimeſcant. Spes enim eſt, ut ii, qui ſic praemuniti ad homines peſtilentia preſſos ad eos ſublevandos in hac miſeria accedunt, peculiaris providentiae divinae beneficio integri conſerventur.

IV.

1) *Antequam ad aegrotos accedimus.*

Sed ſunt tamen peculiares obſervationes quaedam & cautelae humanae, in hoc ipſo negotio Medicis atque Chirurgis neceſſariae. Quarum quidem praecipua eo potiſſimum ſpectat, *ut nunquam jejuni ad aegros morbo contagioſo*, *multo minus peſtilentia preſſos*, *accedant*, ſed cibi ſemper potionisque valentioris aliquid ante aſſumant, quo adverſus venenum peſtiferum gravioremque aërem corpus praemuniant. Igitur medicorum alii *panem butyro illitum una cum vini hiſpanici*, *abſinthiati*, *vel & cujuscunque vini generoſioris alius hauſtulo* ingerunt, priusquam domo ſua pedem efferunt. Sic enim ſupra laudatus iſte Medicus Anglus, Hodgesius, vini praeſertim hiſpanici ope in vehementiſſima illa peſte Londinenſi integrum ſeſe conſervatum fuiſſe ſcribit. *Alii fruſtum panis in aceto bono*, *eodemque vel ſimplici*, *vel rutaceo ebrium*, mane aſſumendum praecipiunt. Sylvius proprium aliquod medicamentum hunc in finem praeparavit acidulum, quod *aqua prophylactica Sylvii* pharmacopoeis dicitur, atque a Chirurgis, aegros peſtilentia infectos viſitaturis, ad unum alterumve cochleare, tempore matutino vel merum, vel & cum pane bibitur. Rurſus alii bonum aliquod juſculum, vel &, pro

re

re nata, sorbitionem aliquam ex *succolata* sive *chocolata* insigniter hic ad prohibendum venenum proficere, experientia nixi statuunt.

V.

Ad ipsum locum gravem sive homines aegros ubi ventum est, caveri solertissime semper debet, *ne aut haerentem in ore salivam deglutiamus, aut cibum etiam atque potum inibi capiamus.* Siquidem haud exiguum hic periculum est, ne manantia forte corpuscula seu effluvia pestifera simul deglutiamus, atque sic & viscera interiora & sanguinem inficiamus. Quam propter rationem minime laudandus istorum mos videtur, qui, dum in locis illis infectis versantur, myrrham semper, cinamomum, angelicam, zedoariam, & si qua hujus generis alia sunt, dentibus comminuunt atque deglutiunt. Quum enim largior per istiusmodi res saliva in ore producitur, abesse vix potest, quin venenum ipsi admisceatur, atque ita simul in sanguinem deferatur. Proinde licet dicta jam jam aromata satis per se salubria sint, si domi aliquid eorum comedatur; noxia tamen fiant necesse est, sicubi minus opportuno tempore locoque comeduntur. Tum caveri quoque illud inprimis hic debet, *ne scilicet diutius, quam officii nostri ratio postulat*, in locis ejusmodi gravioribus circa homines lue hac infectos commoremur. Verendum etenim magnopere est, ne propter nimiam veneni copiam ac violentiam quantumvis etiam insignes corporis vires tandem frangantur atque vincantur; quae ad mediocrem veneni pestilentis impetum sustinendum haud dubie suffecissent.

2) *Juxta homines lue infectos.*

VI.

*Simulatque jam ab aegrotis domum rediimus*, longe tutissimum est, manus atque os per aquam cum aceto mixtam diligenter expurgare atque eluere; si quid enim adversus venenum pestiferum valens est, valentius sane aceto nihil fere quicquam videtur. Tum *vestimenta* cum aliis commutanda liberoque illa aëri exponenda sunt, vel & suffienda. Dehinc sorbitiones ex thea, coffée, nec non ex scordio, salvia, herbisque id genus alexipharmacis aliis confectas adhibuisse expediet. His enim quam lenissime sudor expellitur, adeoque sanguis etiam a veneno, quod forte immixtum fuerat, quam aptissime rursus liberatur atque attemperatur.

3) *Postquam domum reversi sumus.*

VII.

*Accurata victus ratio* quemadmodum alias semper salutaris valde est, sic in pestilentia locisque gravioribus prorsus necessaria deprehenditur. Itaque tantum semper cibi potusque assumendum est, quantum modo ad conservandas corporis vires requiritur, quantum item absque incommodo digeritur. Contra vero cavendum, ut ne quid nimis. Intemperantia enim dici vix potest, quam insigniter ventriculum & corpus infirmet, pestilentiaeque, propter haerentem in sanguine crudam,

*Sollicita victus ratio instituenda.*

haud bene digestam, corruptamque materiam, opportunum reddat. *Delectum ciborum non usque adeo necessarium hic esse*, Medici recentiores observarunt: nihil enim obstat, quo minus duriores, & quibus vulgus alias utitur, cibi assumantur, dummodo nihil contra consuetudinem ac temperantiam admittatur. Jusculis & sorbitionibus, quotiescunque fieri illud ipsum apte potest, instillari semper aceti quidpiam, succive ex malo citrio aut limonio expressi debet, quin cappares etiam hujusdemque generis res subacidae aliae admisceri. Siquidem longe tutissimus rerum quarumcunque subacidarum in pestilentia usus esse adsolet. Quamobrem varia acetariorum genera modica copia mirum quantum salutaria hic reperiuntur. *In potionibus* autem *quotidianis* utut nihil magnopere immutandum sit; egregie tamen & ventriculo & universi corporis viribus prospiciunt, qui vel hispanici vel & cujuscunque alius vini generosioris, quod obtineri potest, potione cibum semper includunt. Similiter si quis *tabaco* adsuetus est, huic ego auctor sum, ut ipsam illam consuetudinem suam tunc servet. Sed nolim tamen, ut, qui vel prorsus ab eodem abhorruerunt, vel calidioris etiam habitus sunt, pestilentiae propulsandae gratia, tabacum, invita quasi natura, capiant. Observatum enim, nisi fallor, dudum est, tabacophilos aeque facile & frequenter ac reliquos a pestilentia consumi. Tandem ubi quis antea *medicamentis purgantibus*, *stomachicis*, *sudoriferis*, *scarificationibus*, *venaesectionibus*, rebusque id genus aliis subinde aut certis temporibus uti assuetus est; cavendum utique est, ne prisca haec vitae ratio tunc immutetur, sed potius statutis & consuetis temporibus ea continuentur. *Concubitus* autem quia corpus insigniter debilitat, imo vero solvit, graviori tempore, praesertim si paullo infirmior corporis habitus est, pestilentissimus utique deprehenditur.

VIII.

*Externa adversus pestem praesidia.*

Ceterum neutiquam hic ad dispellendum foetorem atque effluvia pestilentialia alienum videtur *spongiam aceto vel simplici, vel rutae lavendulaeque infuso madentem subinde naribus admovere*: dehinc domicilia juniperi baccis lignoque, pulvere item pyrio, vel sulphure, vel aceto etiam in saxum aliquod aut ferrum candens infuso, diligenter suffire, atque isto modo pestilentem aërem dispellere.

# CAPUT XI.

## *De Carbunculo vel anthrace.*

I.

*Carbunculus quid sit.*

Carbunculus dicitur inflammatio, quae pestilentiae tempore cum vesiculis oritur, quales fere per adustionem excitari in corpore solent. Haec ipsa inflammatio autem subito plerumque in sphacelum degenerat: subjectasque partes ad ossa usque corrumpit, quae protinus nigrae fiunt instar carbonis. Atque haec ratio videtur, quare Latini *carbunculos*, Graeci *anthraces*, pustulas sive vesicas istiusmodi pestilentes vocitaverint.

II.

*Carbunculi indoles quae sit.*

Fere semper autem quam celerrime atque opinione citius, id est, intra unius alteriusve horulae spatium, carbunculus cum calore ac dolore prorumpit. Qui, simulatque aperitur, saniem sublividam vel & quandoque aquam limpidam emittit. Infra color niger est: siquidem sphacelus jam tum carnem subjectam occupavit, qui progreditur sive serpit: sed caro tamen corrupta in iis, qui servantur, a viva ope suppurationis sensim diducitur ac resolvitur. Ceterum nunc major, nunc vero minor vesicularum ejusmodi pestilentium & copia & magnitudo in uno aegro esse consuevit. Nullaque propemodum corporis pars est, quam istae infestare non soleant: & utplurimum cum bubonibus suboriuntur; rariusque, imo vero nunquam sine bubonibus observantur.

III.

*Caussae.*

Atque proxima quidem *carbunculi caussa* procul dubio inflammatio quaedam vehementior esse solet: utpote quam veneno pestifero infectus sanguis concitat. Inflammationem subita partis illius corruptio insequitur, sive sphacelus: neque enim hic, ut in tumoribus reliquis accidit, pus movetur ac maturatur, sed quicquid corruptum intus est, prorsus diducitur atque elabitur. Scilicet partes, quae juxta sunt, inflammatione sensim corripiuntur, &, nisi mors subita incidit, in suppurationem convertuntur. Quo facto carbunculus a parte viva solvitur, penitusque sensim ejicitur.

IV.

*Prognosis.*

Et vero anceps prorsus, experientia teste, vitium carbunculus est, multumque pejor ipsis bubonibus: maxime si pustulae prorumpentes nigrae statim sunt aut sublividae. Mitius enim malum est, ubi pustulae initio rubrae sunt, sensimque in colorem citreum transeunt.

 Pessi-

Peſſimae vero illae obſervantur, quae vel in facie, vel in collo, vel in pectore, vel ſub axillis naſcuntur; fere ſemper enim hominem conficiunt.

V.

*Curatio interna.*

Ad carbunculi curationem internam, victus nempe rationem & medicamenta quod attinet, eadem prorſus obſervanda hic ſunt, quae in bubonibus peſtilentibus commendavimus. (*Cap. IX. No.* 7.) Siquidem praecipua curationis pars in eo fere conſiſtit, ut lenis eademque continua tranſpiratio ſive ſudor leniſſimus ſemper in aegrotis conſervetur.

VI.

*Curatio externa.*

Externa autem curatio eo potiſſimum redit, ut carbunculi ſive carnis corruptae a viva ſeparatio, quantum fieri poteſt, acceleretur. Itaque recentiorum Medicorum nonnulli bono cum ſucceſſu protinus ad ſcarificationem hic veniunt, dum partem corruptam quam creberrime incidunt, indeque materiam acrem & peſtiferam una cum corrupto ſanguine atque ſanie emittunt. Alii puſtulas tantum forfice adaperiunt, ejectaque ſanie carbunculum ſpiritu vini camphorato calido, vel ſpiritu vini, in quo theriacae portiuncula digeſta eſt, quam ſaepiſſime inungunt; ſuperinjecto dein cataplaſmate quodam maturanti, exempli cauſſa:

℞. Mellis cochlearia IV.
Fermenti cochlearia iij.
Vitell. ovor. No. ij.
Sapon. ℥ß.

Quae probe commiſcentur calidaque ſuperimponuntur.

Vel ℞. Farinae ſiligin. vel tritic. ℥ij.
Aceti ℥ß.

quae ex aqua vel lacte ebutyrato decocta atque in cataplaſma converſa cum mellis ℥j. crocique contriti ʒj. miſcentur, calidaque ſaepiſſime ſupradantur.

VII.

*Carbunculus num excidi debeat.*

Hactenus commendata malagmata tantisper imponenda ſunt, donec a viva parte reſolutus carbunculus excidat. Praeſtat enim carbunculum ſenſim a parte reliqua reſolvere, quam protinus excidere. Neque enim deſunt, qui, propter intempeſtivam carnis hujusmodi exciſionem, aegros nonnunquam interfecerunt: ſiquidem obſervatio docuit, acerrimos plane dolores, malaque perículoſiſſima nimis efficacem medicinam illam utplurimum inſequi. Interim, ubi maximam partem diductus jam a carne viva reſolutusque carbunculus eſt, reſcindi utique ſine gravi periculo pars reliqua necdum reſoluta, ſcalpelli adminiculo poterit.

VIII.

VIII.

Ubi vero vel propter deproperatam nimis exciſionem, vel etiam per ſe, *caro mala & luxurians* intus ſupercreverit, neceſſarium utique eſt protinus illam erodere, quam per applicatum vel aegyptiacum, vel fuſcum Wurtzii unguentum, vel etiam per id, quod jam jam ſequitur:

℞. Mellis cochlearia ij.
Vitell. ovor. No. ij.
Alum. uſti pulv. gentianae ariſtolochiae á ℥j.
M. F. unguentum.

IX.

*Gangraena ſuperveniens quomodo tollenda.*

Quodſi autem in ipſam jam tum *gangraenam*, prouti quidem non adeo inſolens eſt, inflammatio vicina vergit, ſequens imponere unguentum convenit.

℞. ⊙ abſinth. ℥β.
Herb. ſcord.
Fl. ſambuc. chamomill. á Mj.
Aq. ſimpl. ℔iiβ.

Haec probe una decoquuntur, ac percolantur; dehinc inſtillatis ſpiritus vini optimi vel camphorati ℥vj. theriac. ℥ij. cum linteolis complicatis ſive ſpleniis calida ſuper carbunculum quam ſaepiſſime imponuntur, donec vehementior inflammatio remittat.

X.

*Separato carbunculo quid fieri debeat.*

Gravia vero iſtiusmodi ſymptomata ubi abſunt, haud incommodum erit, poſt diductum a viva carne carbunculum, vel unguento Wurtzii fuſco, vel digeſtivo quodam alio ſuperius deſcripto (*Cap. IX. No. 5. de bubon. peſtilent.*) ulcus perpurgare. Atque id ſolertiſſime quidem, ne ſcilicet veneni quidpiam intus remaneat, malaque priſtina denuo moveat. Igitur ulceris expurgatio tantisper continuari ſemper debet, dum ex peſtilentiae ſymptomatibus priſtinis nihil quicquam reliquum ſuperſit. Quo peracto, vulnus, ut ſupra jam tum in abſceſſibus reliquis praecepimus, glutinare convenit: idque inprimis per applicatam cum linamentis myrrhae atque aloës eſſentiam; empl. de lithargyrio ſimilibusque aliis ſuperimpoſitis, donec ulcus omnino conſolidatum ſit.

XI.

*Cauteria num applicanda ſint.*

Sunt equidem in Medicis celebrioribus non pauci, qui ad carbunculum & exſtirpandum & curandum nihil quicquam valentius *ferro candenti* eſſe ſtatuunt. Scilicet protinus aduri carnem iſtam emortuam jubent, dum ex omni parte ſenſus doloris eſt: ſic enim carbunculi nihil

hil quicquam reliquum videtur. Atque HODGESIUS certe promtiſſimam in peſte Londinenſi carbunculorum iſtam curationem obſervatam ſibi fuiſſe memorat. Verum non aegrotantium modo horror, ſed & quamplurimae aliae in promtu cauſſae ſunt, partes verbi gratia nobiliores, quae ipſam iſtam per cauteria curationem multis in caſibus prohibent vel ſaltem diſſuadent, in quibus tamen praelaudata ratione curandum eſt. Igitur & hic id fieri poterit.

XII.

*Butyrum antimonii num applicandum ſit.*

Celeberrimo SYLVIO promtisſimum ad exſtirpandos carbunculos *butyrum antimonii* videtur: ſiquidem id ipſum partibus circumcirca poſitis illinatur. Neque enim ſolum ejus beneficio, ut SYLVIUS quidem ſtatuit, cavetur, ne vitium ſerpat; ſed cruſta quoque protinus excitatur, quae partem corruptam a viva diducit, tandemque penitus reſolvit. Sed contra viſum eſt Medicis illis recentioribus, qui de peſte Viennenſi ac Ratisponenſi ſeparatim commentati ſunt. His enim ſi credimus, tantum abeſt, ut adverſus carbunculos butyrum antimonii proficiat, ut potius graviſſima ſymptomata, imo vero ſubitam plerumque mortem concitet. Interim SYLVIO aſſenſus eſt BÖTTICHERUS: ſiquidem is in *loimographia ſua Hafnienſi* butyrum antimonii velut medicamentum optimum hunc in finem paſſim laudavit atque commendavit. Sed quicquid tandem harum rerum ſit, prior ſane curandi modus & cauterio & antimonii butyro longe mitior, tutior & praeſtantior mihi videtur. Ceterum ſicubi nihilominus quisquam his medendi rationibus utitur, vel uti velit, poſtea is illud tamen ſibi datum ſemper exiſtimet eſſe, ut vulnus debito modo purget atque glutinet.

---

# C A P U T XII.

## *De bubonibus venereis.*

I.

*Bubo venereus quid ſit.*

BUbonem *venereum* appellitamus tumorem cum dolore & inflammatione, poſt concubitum cum impuriori femina celebratum, in inguinibus vel ſub axillis. Cujus equidem mali duplex admodum genus deprehenditur. Vel enim bubones iſtiusmodi venerei ſoli ſine aliis venereis malis proveniunt; vel mala quaedam alia lui venereae vicina ſecum adferunt: *Gonorrhoeam* puta, ulcera venerea, quae vulgo *colis cancrum*, Galli *chancre* vocitare ſolent.

II.

*Symptomata.*

Suboriri bubones iſtiusmodi utplurimum ſolent a congreſſu, ceu jam

jam jam monuimus, cum impuriori lueque venerea laborante ſemina: idque nunc citius, nunc tardius, id eſt, aliquot demum diebus poſt. Tum enim homines tumorem aliquem duriorem in inguine, eodemque vel utroque vel alterutro, interdum etiam ſub axillis cum rubore atque dolore ſentiunt. Igitur ſi colorem reſpexeris, bubones venerei a benignioribus (*vid. ſupra Cap. VIII.*) parum aut nihil differunt. Cavendum proin ſollicite ſemper eſt, ne forte in illis dignoſcendis aberremus. Benigniores enim qui pro venereis habent, injuſta utplurimum ſuſpicione aut contumelia inſontem onerant. Contra vero venereos pro benignis qui habent, iis periculum eſt, ne propter mitiorem benignisque bubonibus propriam curationem, in graviſſima luis venereae pericula hominem afflictum conjiciant.

III.

*Diagnoſis.*

Tutiſſima vitii hujus indicia ſunt, ſi is, qui eo laborat, cum ſcorto rem habuit, vel Gonorrhoea, vel ulceribus venereis, vel aliis luis venereae malis accidentibus vel laboravit, vel adhuc laborat. Quae ſingula ubi adſunt, haud fallacem bubonum venereorum notam exhibent. Contra vero ſi abſunt, impurioris mali ſuſpicionem non ſine ratione tollunt, ſaltem inſigniter imminuunt. Simulatque jam vel indicia manifeſta, vel ipſa hominis confeſſio, vel ſuſpicio denique bubones venereos ſignificarunt, veniendum protinus ad convenientem curationem eſt. Quanquam initium hujus mali promtam ſatis ſaepe curationem admittat, tamen, ubi vel propter ſerum nimis atque improvidum Medici auxilium, vel & propter perverſam vitae victusque rationem, idem invaluit, difficillimam curationem recipit, atque ad ipſam luem veneream ſaepe tranſit.

IV.

*Curatio per reſolutionem an ſatis tuta ſit.*

Ad curationem quod attinet, multi ſunt ex Medicis, qui ſtatuunt, alienam utique hic, perinde ut in bubonibus peſtilentibus, reſolutionem eſſe: ſiquidem iſta ratione venenum illud venereum, contra ipſius naturae intentionem, in venas redeat, infectoque ſanguine, luem veneream moveat. Igitur & a medicamentis purgantibus & a ſanguinis miſſione prorſus abſtinendum, confeſtimque ad ſuppurationem properandum eſſe, iidem proponunt. Ego vero, quod pace illorum auctorum dictum velim, contra hic faciendum cenſeo. Cum enim tarda nimis & diuturna variisque aliis incommodis ſubjecta per ſuppurationem curatio ſit, ſatius profecto ac tutius eſſe frequenti uſu expertus ſum, quamprimum medicamenta purgantia aliaque mercurialia, ſanguinemque mundantia, qualia decocta ex lignis aliaque ſunt, aſſumere. Namque per haec longe expeditius, quam per ſuppurationem venenum ex corpore propellitur, tumoresque ſine omni luis venereae aliusve mali metu diſſipari poſſunt.

V.

V.

*Resolutio quomodo instituenda.*

Sive igitur gonorrhoea simul adsit, sive minus, commodissimum sane videtur, hominem male affectum mercurii dulcis paullo largius frequentiusque ingesti adminiculo, perinde, ut in ipsa gonorrhoea diligenter expurgare. Siquidem interna gonorrhoeae curatio fere ipsorum quoque bubonum curatio esse consuevit. Neque curari feliciter bubones ante possunt, quam plane liberatum a veneno venereo corpus fuerit. Quoties paullo gravior inflammatio subest, praesertim in junioribus sanguinisque plenioribus hominibus, necessaria utique *sanguinis per venas detractio* est, adhibitis postmodum purgantibus mercurialibus, sanguinemque purificantibus essentiis, nec non lignorum decoctis. *Extrinsecus super tumorem imponi debent emplastra digerentia*: emplastrum videlicet de meliloto, de ranis cum mercurio, diachylum, & quae sunt ejusmodi. Insimul autem *sollicita servari ab aegrotis debet vitae victusque ratio*, sorbitionibus nimirum ex aqua, hordeo, avena, similibusque aliis unice ferme assumtis. Potionis quotidianae loco esse possunt ptisana ex hordeo, glycyrrhiza, aniso vel foeniculo, alterum item sive secundarium lignorum decoctum, vel & cerevisia quam maxime tenuis atque diluta. Vinum, vinum item adustum atque hujus generis potiones generosiores quaecunque aliae, quia vehementiorem subinde inflammationem concitant, sollicite admodum removeantur, necesse est. Sic enim habitis semper aegrotantibus, bubones venerei nondum inveterati quam commodissime & sine omni metu aut periculo resolvuntur.

V I.

*Suppuratio quomodo acceleranda sit.*

Ubi vero vel tardius advocatur Medici auxilium, vel vehementiores quoque bubones inveniuntur, quam ut sanari per resolutionem queant; vel denique ubi propter quascunque alias rationes curationem per viam suppurationis quis eligere mallet, id ante omnia providere convenit, ut, ad expellendum venenum propulsandamque luem veneream, *suppuratio, quantum fieri potest, diligentissime promoveatur atque acceleretur.* Valentissima autem ad maturandam suppurationem ea medicamenta sunt, quae supra jam tum commendavimus. [*cap. III. No.* 4. *seqq. item cap. IV. No.* 8.] Quanquam haud alienum hic est, vel adhibitis linteolis, vel digitis oleo butyrove inunctis bubones istos saepius & gnaviter, id est, eo usque perfricare, donec cum dolore rubeant: mox autem emplastrum aliquod maturans supradare. Sic enim mirifice accelerari suppuratio consuevit. Atque imponi quidem istiusmodi emplastra, diachylum scilicet cum gummis, itemque de galbano illud, tum vel maxime debent, quando aegrotus absque magno incommodo ingredi adhuc valet. Solvi eadem bis, ter aut quater etiam, pro re nata, quotidie possunt, bubonesque interea strenue semper perfricare.

Com-

Commodiffimum quoque hic ad maturandam fuppurationem funt paullo vehementiores faltandi, pugnandi ac digladiandi fimilesque aliae exercitationes. Quodfi autem, prout fieri haud raro adfolet, prae doloribus ambulare aegrotantes amplius nequeunt, fuperimponi pro emplaftris cataplafmata illa maturantia poterunt, quae jam jam citato loco defcripfimus: fiquidem ifta emplaftris longe vehementiora inveniuntur. Aptiffima fere hic ea cataplafmata funt, quae vel ex cepis fub cinere calido toftis, vel farina & melle, vel ex fermento, vel denique ex mica panis filiginei cum lacte atque croco decocta fiunt, fubindeque calida cum frictione fuperinjiciuntur.

VII.

*Curatio interna.*

Quae fingula dum fiunt, *interna* quoque ingerenda fimul *medicamenta* funt. Sic enim quotidie bis aut ter porrigenda aegrotis eft portio aliqua decocti lignorum calidi, octo fcilicet, decem vel duodecim unciarum fingula vice, una cum 30. vel 40. guttulis effentiae lignor. pimpinellae albae, fumariae vel fcordii, vel his fimilium, & mercurii dulcis aliquot granis quotidie. Haec etenim quia fanguinem valde attenuant, atque verfus cutem propellunt, venenumque venereum corrigunt, infigniter quoque tam ad refolutionem quam fuppurationem proficiunt.

VIII.

*Quomodo aperiri bubones debeant.*

Atque ifta quidem tantisper continuare oportet, dum *vel refoluta vel ad maturitatem perducta materia fefe prodat.* Tum enim fcalpellum in manus fumi bubonesque incidi, fed circumfpecte tamen debent, ne fcilicet grandiora inguinum aut axillarum, quae juxta funt, vafa fanguifera laedantur, periculofaeque fanguinis profufiones concitentur. Quod ipfum equidem praecaveri aptius haud poteft, quam fi bubonum apices digitis furfum compellantur. Ad ipfum vero incifionis tempus quod attinet, haec utique neceffaria obfervatio eft, ut ne videlicet aut nimis tarda, aut nimis deproperata incifio fufcipiatur. Siquidem utrumque periculofum eft. Quemadmodum nimia feftinatio dolores & facile quoque graviores inflammationes noxasque alias affert, fic nimia cunctatio, HILDANO tefte, femper fere efficit, ut corrupta ifta bubonum materia fanguini rurfus fefe admifceat, totumque fanguinem corrumpat, & luem ipfam inducat. Si timidiufculi forte homines funt, qui a fcalpello abhorrent, tum medicamentis erodentibus deoperiri bubones poterunt. Spectant huc ea, quae fupra in abfceffibus praecepimus. [*Cap. III. No.* 10. *feq.*] Pure fic jam emiffo, perpurgare ulcus digeftivo quodam convenit, poft admixtam fcilicet theriacae nec non mercurii praecipitati rubri portiunculam. Dehinc emplaftrum diachylum cum gummis fuperimponitur: quo fcilicet ipfa bubonum ora probe

emolliantur, purgatoque, quantum ſatis eſt, ulcere, balſamo vulnerario linamentisque carptis glutinentur.

I X.

*Ferrum candens quandonam applicari debeat.*

*Interdum ulcera iſta usque adeo gravia ſunt, ut neque exſiccari ſatis, neque glutinari medicamentorum beneficio queant*: largiſſime ſemper ſanie ex iisdem prorumpente. Quod ubi forte incidit, praeſcriptaque ſuperius medicamenta, vel rubrum praecipitatum, vel uſtum quoque alumen nihil efficiunt; nihil, meo quidem judicio, aliud ſupereſt, quam ut ferro candenti pars corrupta ſanieque ſcatens protinus aduratur. Sic enim praecludi ſaepe vaſa iſta lymphatica percuſſa poterunt. Ceterum ex hactenus propoſitis haud obſcure, ni fallor, liquet, ſatius ſemper atque commodius eſſe, ſi modo id fieri poſſit, bubones venereos protinus digerere, ſive per reſolutionem curare, quam in ſuppurationem convertere. Sed ubi nimis jam infectus corruptusque ſanguis deprehenditur a veneno venereo, ita ut lues venerea ſe ipſam jam manifeſtet, propria tunc hujus curatio requiritur.

---

## C A P U T XIII.

### *De Pernionibus.*

I.

*Perniones quid ſint.*

PErniones iſtos appellamus tumores, qui ex vehementi frigore, in pedibus praeſertim ac manibus, fieri conſueverunt: ubi ſimul rubor cum inflammatione, ardore, puncturis item ac membrorum immobilitate oritur. Interdum color lividus eſt. Interdum puſtulae vel rimae prodeunt: dehinc alte penetrans exulceratio. Nonnunquam mali odoris humor exit, ſed non multus; qui referre vel pus vel ſaniem videtur. Saepius ad ſphacelum inflammatio tranſit. Quae quum ita ſint, colligi ex enumeratis indiciis haud difficulter, mea quidem ſententia, poterit, recte omnino ad inflammationis ſpecies referri perniones poſſe. Atque id magis etiam ideo, quia perinde, ut inflammationes reliquae, ardoris ſenſum excitant, (*a*) & vel in reſolutionem, vel in ſuppurationem, vel denique in gangraenam & ſphacelum, perniones degenerant.

I I.

(*a*) Tacitus hinc eleganter de his ſcribit *Annal.* 13. *cap.* 35. *Ambuſti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt.*

II.

*Dignoſci autem perniones varia ratione poſſunt.* Vel enim 1) ad communia iſta, quae jam jam enarravimus, inflammationum ſigna reſpiciendum: vel 2) attendendum, num forte ii, qui affecti ſunt, vehementius perpeſſi frigus fuerint; qualiter quidem in iter facientibus, militibusque hiberno tempore expeditionem urbiumque oppugnationem ſuſcipientibus, hisdemque non abſimilibus aliis hominibus quam ſaepiſſime incidit. Tandem 3) illud quoque perniones adeſſe ſignificat; ſicubi cum calore atque puncturis prurigo perſentiſcitur; ſi rigidum fermeque ſine ſenſu membrum afflictum deprehenditur.

*Diagnoſis.*

III.

Quamdiu perniones adhuc tument ac rubent, quamdiu item ſenſus & mobilitas ſine graviori calore atque dolore ſuperſtites ſunt, mitius ſane malum eſt. Et fere contra. Ubi enim perniones livent, membrique afflicti rigorem cum ſenſus defectu & puncturis concitant; gravius utique periculum proximusque ad gangraenam, altamve ſaltem exulcerationem tranſitus eſt. Sic ubi puſtulae ſuper ipſam cutem prodeunt, quales fere in uſtionibus vel ambuſtionibus conſpiciuntur, indicio ipſae ſunt, gangraenam revera jam tum ſubeſſe. Denique ubi ſenſus perit, membrumque lividum, molle, flaccidum aut foetidum invenitur, ſuſpicari non ſine ratione licet, corruptum jam atque emortuum ſphaceloque correptum illud ipſum exiſtere.

*Calamitatis hujus gradus quinam ſint.*

IV.

*Praecipua equidem pernionum cauſſa ſine dubio frigus eſt.* Hujus etenim vehementia, perinde, ut in inflammationibus reliquis, non vaſcula ſanguifera minuta ſolum conſtringuntur, ſed ſanguis etiam nimium quantum inſpiſſatur. Nullum enim in pernionibus malum invenitur, quin explicari promtiſſime ex his ipſis cauſſis queat.

*Cauſſa.*

V.

Tametſi autem *de vera frigoris natura* nondum ſatis inter phyſicos conſtat, (*a*) tamen aut ego fallor, aut frigoris effectus in ſolo caloris defectu, ut plurimi quidem volunt, neutiquam quaerendus, ſed ita potius exiſtimandum eſt: particulas quasdam acres, rigidas, duras & ſalſas, quae antea, propter calorem molles, ſubtiles ac volatiles extiterant, propter ipſum frigus in aëre condenſari atque indurari; mox autem, dum in minutiſſimis corporis foraminulis ſive porulis haereſcunt, venulas conſtringere, hisdemque disruptis, ſanguinem inſpiſſare vel ſiſtere. Atque hinc quidem, ſi quid ego video, accidit, ut facies, labra, partesque id genus externae aliae propter frigus findantur ſive

*Frigoris natura quae ſit.*



(*a*) Conſ. Hambergeri diſſ. de frigore.

disrumpantur, continuisque puncturis urgeantur. Enimvero quo minori ſanguinis motu & calore membrum aliquod gaudet, hoc facilius quoque utplurimum ſanguis in eodem cogitur. Ut proinde mirum haud ſit, in manibus, pedibus, horundemque digitis, talis item ſive calcaneis, naribus denique & auribus, longe frequentius, quam in reliquis corporis partibus perniones incidere: hosdemque nunc mitiores, nunc graviores. Nonnunquam ita vehemens hominem frigus urget, ut ſanguinis in univerſo corpore curſus plane ſiſtatur. Quod ipſum ſimulatque fit, protinus homines exſpirant: ideoque *ex frigore periiſſe* vulgo dicuntur.

VI.

*Prognoſis.*

Perniones etiamſi ſemper fere periculoſae quodammodo ſunt; tamen quo gravior atque amplior ex frigore laeſio contigit, quo item graviora ſymptomata ſive mala ſupervenerunt, hoc quoque majus imminere periculum conſuevit. Sic enim majus plerumque periculum ſubeſt, quoties integra manus vel pes frigoris inclementiam experiuntur, quam ſi digitus aliquis affligitur. Sed nihil tamen incommodius hic eſt, quam illud, quod, qui ſemel perniones forte ſenſerunt, ſingulis propemodum annis, inflammationes ac dolores, vel etiam, ubi vehementiori frigore urgentur, peſſimas exulcerationes & rimas, imo vero gangraenam quandoque ſentire cogantur. Denique ubi perverſa ratione perniones tractantur, ſubitoque calori aut igni ex frigore objiciuntur, rebusve calidis involvuntur; maximum certe periculum eſt, ne pars afflicta nigra, mollis ac putrida fiat, amiſſoque tandem ſenſu, ſphacelum contrahat.

VII.

*Curatio externa.*

Quae ſi ita fuerint, uti quidem revera ſunt, facile profecto liquet, curationem pernionum omnem eo potiſſimum ſpectare, ut priſtinus ſanguini fluor atque circuitus quam primum reſtituantur. Sed diverſa tamen atque alia, quam in inflammationibus reliquis, ratione reſolvere hic ſanguinem inſpiſſatum convenit. Etenim, quae in inflammationibus ceteris valde ſalutaria, imo vero prorſus neceſſaria ſunt, medicamenta calida in pernionibus longe nocentiſſima reperiuntur. Nec ſatis tuto unquam igni aut calori exponuntur, qui graviores frigoris injurias experti ſunt. Siquidem propter ſubitas iſtas frigoris & caloris viciſſitudines corpus ſtatim emoritur. Igitur longe tutius atque commodius videtur, frigore vexatos homines frigidiuſculo prius vel temperato ſaltem aëri exponere, atque, ut continuo, quantum fieri poteſt, ſeſe moveant, jubere, denique majori ſenſim calori eosdem adſuefacere. Vel, ubi nimis impotentes aegroti ſunt, membrum afflictum *nive aut aqua frigida* (haec enim calida ipſis videtur) gnaviter ante omnia perfricare convenit; quo ſcilicet haerentes in porulis acres ſalſaeve

parti-

particulae evocentur, naturalisque ſanguini curſus reſtituatur. Simulatque dein ſenſus rediit, confortantia ſenſim adhibenda medicamenta ſunt; vini ſcilicet ſpiritus, isque vel merus, vel cum theriaca mixtus, oleum item petrae, balſamusque ſulphuris. Ex his ubi probe perfricata ſunt membra male affecta, calori ſenſim admoveri vel & in lectulum conjici homines poterunt; leniori poſtmodum ſudore provocato.

VIII.

Cui quidem ſcopo inprimis ſerviunt aliquot vaſcula vini calidi, cum pauco cinamomo ſaccharoque decocti. His enim paullatim epotis refocillari, reſtitutoque ſanguinis curſu, excitari homines conſueverunt. Quanquam haud omnino alienum hic eſt, potiunculam aliquam ſudoriferam alternis quoque vicibus aſſumere, e. c.

*Curatio interna.*

℞. Aq. galeg.
rutae.
ſcord. á ℥ij.
theriacal.
vit. Matthiol. à ℥vj.
prophylact. Sylv. ℥β.
Mixtur. ſimpl. vel
Tinct. bezoard. ℈ij.
Sirup. cinamom.
caryophyllor. á ℥β.
Miſc.

Hujus potiunculae tria ſemper cochlearia ſingulis horae quadrantibus porrigenda homini afflicto ſunt, vino illo calido identidem, donec ſudor prodeat, ſuggeſto. Si vinum deficit, adhiberi ejus loco haud incommode poterit cerevifia cum cinamomo & caryophyllis decocta, ſaccharoque paullulum condita. Oportet autem iſtiusmodi potiones tantisper ingerere, ut per horam vel dimidiam, vel, pro re nata, integram ſudor conſervetur. Dici enim vix poteſt, quam expedita & nobilis adverſus perniones graviſſimas ipſamque adeo gangraenam iſta curandi ratio ſit. Si qui autem forte minores ex frigore affectus inciderunt, tum non adeo neceſſaria quidem iſtiusmodi medicamenta ſunt, ſed longe tamen ſaluberrima.

IX.

*Sicubi ad ſuppurationem perniones vergunt ac hiant*, tractare ipſos ut abſceſſus recentes reliquos convenit. Scilicet ulcus digeſtivo vel aegyptiaco ante omnia purgandum eſt; tum oleum ovorum atque cerae, balſamum item peruvianum vel eſſentia aloës ac myrrhae ſupradanda; & denique emplaſtrum ſaturninum vel de lithargyrio ſuperimponendum.

*Quomodo ſuppuratio aut gangraena tractari debeat.*

dum. Non nullius etiam uſus hic eſt oleum myrrhae per deliquium: nec non, ſi *ephemeridibus naturae curioſorum* credimus, mures adusti. Denique inſigniter quoque hic proficit aqua calcis vivae cum inſtillato ſpiritu vini camphorato: ſiquidem ſplenium in ea tinctum ſupra ulcus deligatur, vel ſuperius etiam commendatis medicamentis ſuperinjicitur. Quodſi autem *gangraena* ſive *ſphacelus* ſupervenit, tum membrum ea ratione tractare convenit, quam capite proximo declarabimus.

X.

*Praeſidia adverſus perniones.*

*Si qui vero perniones jam tum experti aliquando fuerunt*, iique ſingulis annis verſus hiemem redeant, hi, ne malum iſtud denuo ſentiant, medicamentis convenientibus, quaſi praeſidiis ſeſe munire egregie poſſunt, atque longe optimum hic eſt partes olim afflictas petroleo ſeu terebinthinae oleo, dum brumale tempus ingruit, quam diligentiſſime inungere; vel etiam, ubi perniones recrudeſcere vel intumeſcere rurſus occipiunt, veſicam oleo jam jam dicto madidam talis ſive calcaneis, vel digitis aegris ſuperinjicere, ipſum autem frigus, quantum fieri poteſt, ſolertiſſime ſemper evitare, vel ſaltem optime ſe adverſus illud veſtibus idoneis munire. Conf. ſi lubet, M. A. *Severini* diſſ. de pernionibus in lib. de Abſceſſibus.

---

## CAPUT XIV.

### *De Gangraena & Sphacelo.*

I.

*Gangraena & Sphacelus quid ſint.*

Ac de reſolutione quidem & ſuppuratione, ad quas inflammationes pleraeque fere omnes tranſeunt, ſatis, arbitror, dictum hactenus eſt: ſequitur, ut de tertio quoque inflammationis exitu, *gangraena* nimirum ac *ſphacelo*, quos morbos veteres Medici *Cancrum* appellarunt, (*a*) praecipiamus. Scilicet *gangraenam* appellamus graviſſimum maximeque periculoſum illum inflammationis gradum, qui ad ipſam inflammatae partis corruptionem aut putredinem tranſire incipit. Contra vero *ſphacelum* ipſam laeſae partis jam factam corruptionem ſeu mortem.

II.

*Signa.*

Cognoſcitur vero his fere *notis gangraena*. Nempe inflammatio hactenus vehemens cum adjunctis malis reliquis ſubito utplurimum vehemen-

(*a*) Vid. *Celſus* lib. V. cap. 26. n. 31. 34.

menter mutatur, & quasi minuitur. Quicquid enim durum & tumidum fuerat, protinus mollescit, flaccescit, depressusque digitus, fere ut in oedemate, in cute ac pinguedine, sinum efficit; dolores confestim remittunt; rubor in colorem pallidum, luridum liventemque convertitur; denique cuticula a cute recedit, vel pustulae, quasi post ambustionem, prorumpunt, sanie subrubida vel subflava & quandoque etiam nigra impletae, sensusque partis aliquo modo obtunditur. *Sphacelum* autem inde potissimum *dignoscimus*; si scilicet post gangraenam praeviam sensus partis omnis usque adeo perit, ut sine dolore pungi incidique caro queat: & si profunde penetrat ac nervos musculosque simul laesit, movendi quoque facultas amittitur. Tum color partis afflictae sensim magis nigrescit, cutis ipsa frigescit, flaccescit; ac denique ita leviter carni adhaerescit, ut facili saepe negotio abstrahi ab eadem possit. Interdum etiam quasi cutis suilla fumo aliquamdiu exposita, indurescit. Dehinc foetor pessimus ac cadaverosus nascitur, ipsumque malum saepe, nisi pars vitiata a sano separatur vel exciditur, sensim ad partes proximas procedit: saepius tamen etiam sponte subsistit, & facta in ambitu suppuratione a sano separari incipit.

III.

*Caussae.*

Quod ad praecipuas *gangraenae sphacelique caussas* attinet, ipsae vel externae sunt, vel internae. Atque ad *internas* quidem erysipelas referimus ceterasque inflammationes omnes sponte ortas, quae nec digeri nec in pus converti ulla ratione possunt. Quale quid accidere tunc potissimum solet, quando vel acris nimium, scorbuto bileque nimia corruptus sanguis est; vel quando ob quamcunque caussam nimis aut concitatus, aut tardus, propter senectutem vel aliam imbecillitatem, ejusdem circuitus est; vel denique, quando aegroti inflammationibus correpti non perversae tantum victus rationi indulgent, sed vehementioribus quoque animi affectibus afficiuntur, praesertim ira, moerore vel terrore. Contra vero *externarum caussarum* nomine comprehendimus tum aëris vel aquae frigidioris injurias, tum medicamenta refrigerantia, adstringentia, pinguia, oleosa, hisdemque non absimilia alia, extrinsecus super inflammatam partem imposita; tum & vel maxime graviores corporis laesiones externas, percussiones puta, collisiones, quales quidem in vulnerationibus, ossium fracturis, aut luxationibus quam saepissime incidunt.

IV.

*Prognosis.*

Solet equidem gangraena nunquam non gravis admodum esse ac periculosa; quia facile in sphacelum transit, qui sine corruptae partis amputatione curari nequit. Tametsi autem gangraenam, si nondum vehementissima, sed adhuc incipit, aut non profunda est, atque cutem solum ac pinguedinem afficit, curare haud difficillimum sit, cum-

pri-

primis in corpore juvenili & robuſto, tempeſtate ſerena ac temperata, muſculisque denique ac nervis vel penitus non laeſis, vel leviter tantum affectis; tamen quo profundior, quo vehementior aut gravior eadem eſt, quo citius creſcit, hoc difficilior quoque curatio eſſe conſuevit: inprimis ubi aut ſenile atque effoetum, (*a*) aut propter hydropem, ſcorbutum atque phthyſin, male affectum corpus eſt; tempeſtas item propter aeſtum, vel frigus nimium gravior; & denique ubi pars affecta pectori vel ventri propinqua eſt. Neque enim praecidi haec ſine praeſentiſſimo vitae periculo fere valet, putridaeque partes a venis abſorbentur, ſanguini miſcentur, & ad cor ac cerebrum deferuntur, unde, corrupto ſanguine, virium defectus, cibi faſtidium, mentis alienatio & mors. Similiter *inveterata* in hominibus aetate grandioribus *ulcera*, praeſertim quae circa pedes ſunt, ſimulatque arida fiunt ac livida, ſemper fere ſphacelum mortemque proximam ſignificant. Neque aliud in inflammationibus gravioribus praeſagiunt *ſpasmi*, *ſingultus & ructus continui*, *ſudores frigidi*, *mentis defectiones*, *delirium*, *diuturna denique vel continua aut vigilia aut ſomnolentia*, cumprimis ſi in gangraena ſphaceloque vexatis incidunt. Tandem niſi prompta gangraenae medicina adhibetur, ſphacelus confeſtim utplurimum inſequitur: partes autem ſphacelo correptae niſi opportune auferuntur vel abſcinduntur, malum plerumque ad partes proximas ſerpit, celerrimamque mortem inducit.

V.

*Curatio tria complectitur.*

Quae quum ita ſint, ſummo ſemper ſtudio, ne ſphacelus superveniat, tractare gangraenam convenit. Prae omnibus ergo ſanguineis & robuſtis *ſanguis largiter mittendus* ejusque detractio, ubi opus eſſe judicatur, repetenda; quod vero in debilibus omittendum. Deinde in hujus mali curatione triplex inprimis obſervatio neceſſaria videtur.

*Primum, cauſſas externas reſpicit.*

1) *Initio enim atque ante omnia proſpiciendum, ut externae vehementiſſimarum iſtiusmodi inflammationum cauſſae*, quibus adſtrictam nimis in vulneribus & fracturis vincturam, ſpinas, feſtucas, aculeos, ſurculos, ſimilesque his alias res corpori praeter naturam infixas, medicamenta item externa aliena, unguenta ſcilicet, olea, emplaſtra, vel & refrigerantia aut adſtringentia quaevis alia annumeramus, quamprimum tollantur.

VI.

*Alterum membrum, victum & medicamenta interna.*

II) Altera obſervatio eo potiſſimum ſpectat; *ut aegroti vires* praeſertim ubi jam debiles aut aetate provectiores ſunt, *quam ſolertiſſime conſerventur.* Quod ipſum quidem commodiſſime fit, dum paſtum atque po-

(*a*) Mortis ex gangraena in ſenibus nova exempla vid: in *Dranii* obſ: 100. & 101. eorumque & mihi varia videre contigit.

potum non boni tantum ſucci, ſed hominis quoque aetati, corporis temperiei ſive habitui, rebusque circumſtantibus aliis curioſe accommodatos porrigimus. Sic enim *ubi aeger vel aetate grandior atque imbecillior, vel habitus frigidioris*, vel *ſanguinem multum amiſit*, *vel ubi acidi humores abundant*, aptiſſimus ſane victus eſt, qui fit ex ſorbitionibus jusculisque roborantibus, hoc eſt cum gallinis, caponibus, carne bubula, bonaque carne alia, mace, zingibere, aliisve aromatibus decoctis: nec non ſorbitiones ex cereviſia cocta, vitellis ovorum, cinamomo & ſaccharo immixtis; ipſa ova mollia ſive ſorbilia; gelatinae item valentes ex pedibus vitulinis, cornu cervi atque ebore praeparatae: dehinc vinum vetus ac generoſum, rhenanum, hungaricum, hispanicum aut canarienſe & ſimilia: ac denique ipſa cereviſia generoſior, praeſertim pro pauperibus. Ex *medicamentis* aptiſſima hic ſunt corroborantia ſive *cardiaca* vulgo dicta, ut ſpiritus nempe eſſentiae, pulveres, aquae atque electuaria confortantia, praeſertim cum confectione alckermes parata ac mixta, interpoſitis identidem ſorbitionibus calidis ex Thea, vel ſcordio, ſalvia, veronica hisdemque ſimilibus herbis aliis, cum adjecto cinamomo vel pauco ligno ſaſſafras vel ſantalo citrino rite paratis: ſiquidem iſtarum ope ſtagnans ſanguis mirifice ſolvitur, attenuatur & partim in circulum rurſus redigitur, partim vero diſſipatur & noxium e corpore expellitur. Haud alienum quoque hic eſt, aquam Reginae Hungariae vel Anhaltinam, ſpongiae linteolove inſtillatam, quam ſaepiſſime naribus admovere, nec non ſuper arterias in carpis atque tempora deligare. Idem fere hic praeſtant micae panis ſecalini, cum caryophyllis contritis mixtae: ſi nimirum linteolo ad globuli formam convoluto involvuntur, acetoque fortiori maceratae identidem naribus admoventur. Si qui *paullo calidioris*, ſanguinei aut *bilioſioris habitus ſunt*; his ad inſtaurandas vires inſigniter proficiunt ſorbitiones & ptiſanae cum inſtillato mali citrei aut limonii ſucco acido; nec non decoctum hordei cum admixto ſirupo mali citrei, vel mori, vel rubi idaei, vel ribeſiorum aut ceraſorum acidorum pro quotidiana potione aſſumtum. Ubi mitior aeſtus, aeger debilior, vel alias vino adſuetus eſt, admiſceri quoque decoctis illis vini, praeſertim rhenani, aut alterius generoſi, pauxillum poterit, vel etiam vini meri poculum exiguum quandoque interponi: non neglectis interim medicamentis aliis febri adverſis, nimirum temperantibus, blande refrigerantibus & cardiacis. Prae omnibus vero internis remediis celebratur hodie à nonnullis (a) *cortex peruvianus*, tanquam ſummum hic remedium, eodèm modo, ut in febribus intermittentibus exhibitum.



(a) Confer. *Werlhoffii* obſ: de febrib: p. 332. ex *Ruſhwortbi*, *Amijandi* & *Douglaſii* obſervat. itemque peculiaris libellus *Douglaſii* de ſphacelo, (Anglice *of Mortifications*) ut & in commerc. litt. Nor. variis in locis.

VII.

*Tertium, medicamenta externa.*

Denique tertia obſervatio in eo praeſertim poſita eſt: *ut ſanguis in parte aegra ſtagnans & corruptus quamprimum emittatur, atque partes ſanae, quae* juxta ſunt, a corruptione vindicentur. Faciunt huc prae ceteris 1) medicamenta laudata *roborantia* interna; deinde 2.) *Scarificationes*, dum ſcilicet male affectam partem ſcalpello, pro re nata, quam creberrime & ſatis profunde, longis plagis, iisque primum directis ſive ſecundum partis longitudinem inſtitutis, incidimus, ad quieſcentem & corruptum ſanguinem evocandum, ipſamque medicamentorum digerentium extrinſecus applicandorum virtutem promovendam, quae ita melius per vulnuscula haec ad interiora intrare poſſunt. Tandem 3) *fomenta* vel & *cataplaſmata* digerentia, ſtimulantia ac balſamica, ſive putredini reſiſtentia, parti laeſae diligenter injicienda ſunt: cujusmodi quidem ſequens eſt fomentum:

℞. Aquae calc: viv: ℔j.
Ω vin: camphor: ℥iij.
Sal. ammoniac. ℥β M.

Et cum ſpleniis ſaepius calide ſuperimponatur, quo ſaepiſſime in hujusmodi malis aliisque inflammationibus bono cum ſucceſſu uſus ſum & adhuc utor, vel egregia quoque eſt aqua calcis vivae ℔j. cum mercur. dulc: ʒj. mixta, & eodem modo uſurpata. In Noſocomio Amſtelodamenſi meo quondam tempore adverſus gangraenam fomento egregio uſi ſunt ſequente. (*a*)

℞. Spirit: vini ℥iij.
Pulv: aloes. myrrh: á ℥β.
Ungv: ægypt: ʒiij. M.

Vel ſpiritus vini cum aloë, myrrha & croco leniter coctus; vel ſpiritus vini camphoratus cum theriaca mixtus; vel ſpiritus theriacalis aut matricalis cum ſexta quaſi parte Elix: proprietat. roboratus; vel quod unice hic fere commendat *Garangeot* vinum ſcilicet calidum, ſpiritu vini ſimplici vel camphorato roboratum; vel ſpiritum vini camphorat. aut ſale ammoniaco acuatum; quem ut excellentiſſimum remedium extollit, quo partes, quae emortuae jam apparuerunt, rurſus revixerint. (*b*) vel

℞. Fol.

(*a*) vid: *Koenerding*. in libello de gangraena & ſphacelo, belgico ſermone edito Amſtelodami. 1698. 8.
(*b*) Operat. Chirurg. cap. de Gangraena.

℞. Fol. Scord. abrotan.
abſinth.
rut: recent. á Mij.
Flor. chamomill: Mj. coq:
in S. q. 🜄. ſimpl: Colatur.
℞. ℔ij. adde
Spirit. vin: theriacal: ʒiv.
Sapon. venet. ℥ij.
Salis gemmæ ℥β.
f. fomentum.

Haec ipſa fomenta panniculis lineis aut laneis aliquoties in die ſuper partem affectam calida imponenda ſunt, ſuperinjectis ad calorem diutius conſervandum linamentis complicatis, craſſis, tegulisque calefactis, vel etiam pulvillis calidis.

VIII.

*Remedia domeſtica pro egenis.*

Egenis hanc in rem quaſi remedium domeſticum ac vile, attamen efficaciſſimum, Simon Paulli aliique commendarunt *muriam braſſicae conditæ. Stercus equinum vel bubulum ex aceto vel vino decoctum*, fomentum egregium admodum hic eſſe, Valescus de Taranta jam dudum docuit; Sylvius vero & Barbettus diu poſt hunc pro remedio, ut ajunt, arcano illud ipſum in hoc morbo venditarunt. Sed ſordidum eſt medicamentum Medico fere indignum, vulgo & pauperibus magis relinquendum, quam nobilibus aut magnatibus commendandum. Purum contra atque ſimul valentiſſimum quoque adverſus gangraenam eſſe ſolet *ſcordium* itemque *abſinthium* vel *abrotanum*, ſeparatim quodlibet, vel etiam conjunctim ex *aqua vel marina, vel*, ubi hæc deeſt, *ſalſa, vel aceto* decoctum atque inſtar fomenti calide aliquoties per diem applicatum, tegulisque vel lateribus calidis juxta poſitis, ut diu calorem conſervet, donec malum minuatur ac reſolvatur. Ita opus non eſt, ut aeger ſaepe deligetur, aut pars affecta nimis frequenter denudetur; ſed ſufficit, imo fere praeſtat, ſi modo lintea, ſive ſplenia ſaepius fomento calido rurſus irrorentur, & praedicto modo calide contegantur.

IX.

*Gangraena vehementior quomodo tractanda.*

Verum enimvero, *quo magis vehemens ſpaceloque propior gangraena deprehenditur*, hoc valentioribus quoque medicamentis opus eſt. Spectant huc prae reliquis, primo repetitæ eaeque adhuc profundiores & longiores factae *inciſiones* ſive *ſcarificationes* partis affectae ad vivum usque, aeque tunc non ſolum ſecundum longitudinem, verum &, ubi tuto id fieri poteſt, ut in brachio, crure, femore, transverſim inflictae, ita ut humores ſub vaginis muſculorum harum partium ſtagnantes melius evacuari atque tenſiones vaginarum, illorum motum nimis inhibentium,

 coer-

coercentium & quaſi ſuffocantium hac ratione relaxari queant. Deinde pars laeſa medicamentis illis ſtimulantibus, digerentibus ac balſamicis n. VII. probe fricanda atque imbuenda, ſuperimpoſito cataplaſmate penetrante ac reſolvente, ſive digerente, ut ſanguinis motus, ſi fieri adhuc poſſit, in parte vitiata iterum reſtituatur. Formula cataplaſmatis ſequens eſſe poteſt.

℞. Herb: ſcord:
malv:
abſinth.
matricar. áa Mij,
menth.
abrotan. aá Mj.

Coquantur in ſ. q. oxycrati, vaſe clauſo, ad conſiſtentiam cataplaſmatis ſive pultis, eique poſtea admiſce ſalis ammoniaci ℥ß. farin: lin: ℥ij: ol: infus: rut: vel chamomill. ℥iß. f. cataplaſma: quod ante ſemper, quam corpori applicatur, ſpiritu vini camphorato aut theriacali, pro majori virtute ipſi concilianda, conſpergatur; Vel loco hujus cataplasma, quod modo laudatus *Koenerdingius* commendat. (*a*)

℞. Mic: pan. alb. ℔j.
pulv: abſinth.
ſcord:
rutae á M. j.

Vini q. ſ. ad conſiſt: cataplaſmatis, poſt levem ebullitionem adde ſpir: vini ℥iv, & calide applica. Interim in fomentorum & cataplaſmatis uſu ea cumprimis, ut jam monuimus, neceſſaria eſt obſervatio: ut nimirum non nimis frequenter, ſed ter quaterve tantum in die innoventur: uſus enim docuit, humores quieſcentes melius ſic digeri, quam ſi partes laeſae ſingulis horis, ut nonnulli conſueverunt, detegantur. (*b*) Attamen & illud probe obſervandum, ut cataplaſmata & fomenta, quoad fieri poteſt, bene calida non ſolum imponamus, ſed ea etiam calidis dein linamentis vel tegulis probe contegamus, ſive etiam pulvinaribus involvamus, ut ſemper calida ſuper parte laeſa conſerventur,

(*a*) in libello de gangraena ſupra citato.

(*b*) *Garengeot* vult, ut, non niſi ſemel ad ſummum ſpatio viginti quatuor horarum in hoc morbo deligatio inſtituatur; (in Oper. Chir. cap. de gangraena). Verum quia intra hoc tempus magna mutatio in parte laeſa contingere poteſt, quae Chirurgo, ad majora mala avertenda, ſcitu neceſſaria eſt, & medicamenta vires ſuas vix tam diu ſervare poſſunt, conſultius eſſe duco, aliquoties in die partem laeſam inſpicere, ut inde quid faciendum intelligere, & nova remedia ſuperaddere Chirurgus queat.

tur, ſic tanto melius penetrare, ſtimulare, movere ac reſolvere posſunt; nam ſi frigida fiunt, non ſolum non proſunt, ſed potius vehementer nocent. Quae ſingula ubi gnaviter obſervantur, dici vix poteſt, quam ſint ad gangraenam ſanandam, ipſamque ſphacelum avertendum valentia. ſed ſi *cortex peruvianus* tales, quales inde praedicantur, effectus, in hoc morbo praeſtaret, tot alia remedia impoſterum non eſſent neceſſaria, neque tot cautelis & obſervationibus moleſtiſſimis opus eſſet. (*a*)

X.

*Sphacelus quomodo tractandus.*

*Si quae autem corporis partes penitus jam emortuae, amiſſoque ſenſu omni molles*, ut ſcilicet foveas digitorum impreſſas retineant, foetidae *atque corruptae inveniuntur*; tum nihil omnia ad vitam ipſis reſtituendam medicamenta faciunt. Itaque *miſerum hic, ſed unicum auxilium eſt*, (*b*) *ut caetera pars corporis tuta ſit*, & ne ad partes integras malum ſerpat, *membrum* ſive partem, quae emortua eſt, *auferre*. Sed variam tamen, pro vario videlicet corruptionis gradu, variaque corruptae partis indole, in hoc ipſo negotio rationem inire convenit. Neque enim, ſi tantum pars aliqua pedis extremi, ut tarſi, metatarſi, ſurae, aut tali, & cum primis cutis ſolum una cum pinguedine, ſphacelo corrupta eſt, integrum continuo membrum, ſive totus pes, debet auferri; ſed, ſervato potius membro, ſolum illud, quod vitiatum in ipſo deprehenditur, & quidem, ex mea ſententia, vel per ſuppurationem, ut jam in carbunculis peſtilentibus docuimus, *Cap. XI. Num. 6. ſeqq.* vel per medicamenta rodientia, tolli. *Suppuratione* qui ſphacelum curandum ſuscipiunt, duo potiſſimum provideant neceſſe eſt: nempe 1.) ut, quantum fieri poteſt, ſuppuratio promoveatur; dehinc 2.) ut emortua ulceris cruſta auferatur, atque ab integrioribus corporis partibus reſolvatur.

XI.

*Suppuratio quomodo acceleretur.*

Atque ad accelerandam quidem ſuppurationem haud parum expeditae ſolent eſſe partis corruptae ſcarificationes, cum primis juxta ſanas inſtitutae, ſatisque longae ac profundae. Namque ubi ſic crebro tan-

 tisper

(*a*) Tentavi hoc remedium nuper etiam in fere ſexagenaria & obeſa muliere gangraena pedis circa partem tibiae inferiorem, tarſum & metatarſum ex cauſſa interna laborante, ubi tegumenta corporis communia ibidem jam ſphacelo corrupta erant; verum quoties illud aſſumſit, toties illud vomitus, quo jam antea divexata erat, quemadmodum alia medicamenta, mox iterum rejecit; adeoque ab eo abſtinere coacti ſumus. Attamen poſt varia alia adhuc fruſtra tentata remedia vomitum tandem aquis medicatis pyrmontanis frigidis, (nam calidas ac tepidas quoque rejecerat) cohibui, & reliquam curationem infra contra ſphacelum laudatis medicamentis abſolvi. Unde etiam patet, non omnem gangraenam & ſphacelum ex interna cauſſa oriundum, ut multi ſcriptores aſſeverant, inſanabilem eſſe.

(*b*) Ita *Celſus* loquitur lib. V. cap. 26. n. 34.

tisper inciduntur, donec quaquaverſum aliquis ſenſus doloris oritur, ſanies noxia, ſub cruſta latens expelli, medicamenta idonea melius intrare, vitiataque pars per acceleratam iſto modo ſuppurationem a partibus ſanis citius reſolvi poteſt. Valentiſſima vero ad promovendam hanc partium corruptarum a ſanis reſolutionem, medicamenta ſunt emollientia, atque putredinem reprimentia ſive balſamica: ſiquidem hoc modo fuerint adhibita. Scilicet initio pars illa inciſa unguento *digeſtivo* probe illini ac poſtea fomentis ſive cataplaſmatibus balſamicis foveri diligenter debet. Pertinet huc, praeter ea, quae ſuperius jam laudata ſunt, remedia (No. 7. 8, 9) etiam ſequens fomentum.

℞. Decocti hordei vel ſcordij ℔j.
Acet. rutac. ℥vj.
Spir. vin. theriacal. ℥iv.
Sal. marin. aut vulgar. ℥i vel ij, Miſc:

Quod ipſum calide cum ſpleniis ſuper inciſam partem injiciendum eſt, ſpleniaque dein eodem ſaepius calide irroranda, donec malum ſubſiſtat & non ulterius ſerpat. Hoc vero fieri cognoſcimus, quando in loco vitiato tumor ſubſidet, orae vero ſanarum partium vicinarum in ambitu intumeſcunt: ita poſtea altero tertiove die ſuppuratio ſenſim & ſolutio vitioſi ſequuntur. Ad emolliendam vero poſtea cruſtam emortuam ejusque ſeparationem promovendam expeditum valde hic eſt hoc vel ſimile malagma ſive cataplaſma:

℞. Folior: ſcordii Mij,
malvae hyoſciam.
alth: aá Mj.
Flor: lavendul: Mβ.

Coquatur cum aceto vel oxycrato ad conſiſtentiam cataplaſmatis, cui tandem admiſce

Farin. lin. ℥iij.
ol: lin. ℥j.
Sal: ammoniac. ℥ij.

F. cataplaſma, calide ſubinde ſuperimponendum, & calor ejus modo ſupra n. VII. & IX. indicato diu conſervandus.

XII.

*Separatio atque expurgatio quomodo fiant.*

Quibus quidem adhibitis ſicubi cutis adhuc dum integrioris ora leniter cum rubore intumeſcit, purulentamque paullo poſt materiam emittit, cruſta vero contrahi ſenſim atque ab integra carne diduci incipit; indicio illud ipſum eſt, malum ſerpere deſiiſſe, vitiataeque partis a

ſana

sana resolutionem brevi futuram esse. Igitur ubicunque ejusmodi separatio se ostendit, unguentum suppurationem promovens, quale est vulgo ita dictum *digestivum*, protinus vel solum vel cum theriacae portiuncula mixtum inungatur, linamentisque carptis illitum inter sanam & emortuam partem (quae scalpello aliquantulum etiam quandoque dividi possunt) applicari, & postea cataplasmata praescripta superaddi debent. In sequentibus autem deligationibus quicquid vitiati prorsus resolutum sensim deprehenditur, in singula deligatione volsellae instrumento quotidie auferri; vel si quid leviter adhuc cum partibus integris cohaeret, illud forfice aut scalpello sine graviori dolore aut noxa rescindi debet. Atque tunc removere cataplasmata convenit; *digestivo* interim unguento atque emplastro vel diachylo, vel saturnino, sive de minio tantisper adhibitis, dum, ejectis partibus corruptis omnibus, perpurgatum ulcus reperiatur. Mirifice ut plurimum promoveri separatio corruptarum partium hic adsolet, si continuus per malagmata lateresque vel tegulas calefactas calor membro afflicto assiduus conservetur, ut non opus sit illud saepius detegere. Expurgato ulcere veniendum ad glutinationem est: cui quidem & unguentum digestivum vel basilicum vel balsamum, Arcaei, & laudata superius emplastra egregie admodum serviunt.

XIII.

*Erodentia quae & quomodo applicanda sint.*

Interim in Chirurgis varii reperiuntur, qui vel propter diuturnam suppurationis moram, vel propter alias quoque rationes, his in casibus protinus *ad medicamenta rodentia veniunt.* Cujus quidem curationis haec est ratio: Nempe vel orae tantum partis corruptae, vel pars vitiosa tota undique vel *butyro antimonii*, vel *lapide caustico* liquefacto quotidie inungitur, donec a carne viva per quandam quasi crustam diducatur, & semper postea fotus vel cataplasmata superius praescripta *No* IX. & XI. diligenter injiciuntur; ut nimirum procedere malum prorsus desinat, ipsaque caro vitiata excidat. Spectat huc praeterea *aqua phagedaenica*, nec non sequens lixivium rodens *Boerhavii.* (*a*)

R. Calc: viv: fortiss: ℥iij.
Ciner. clavellator. ℥ix.

Haec sigillatim prius conteruntur, junctimque dein, (addita pauca aqua) vitro inclusa, ut colliquescant, in cella reponuntur humida. Mox ubi in liquorem abierunt, per chartam bibulam & infundibulum percolantur, atque ita in vitro asservantur. Tum ubi necessitas exigit, lixivium istud rodens penicilli aut plumae subsidio, semel aut, pro re nata, bis quotidie super partem corruptam illinitur, vel li-

(*a*) in Mater. Med: Sect: 462.

linamentis eo probe imbutis ſuperimponitur, non neglectis interim cataplaſmatis emollientibus, No. VIIII. vel XI. donec quicquid putridum factum fuit, penitus vel ſub puris forma evaneſcat, vel ad inſtar cruſtarum vel ſquamarum reſolvatur & excidat. Quibus ritè confectis, procedendum ad vulneris per unguenta digeſtiva purgationem, ac poſtea ulcere purgato, per balſamum vulnerarium glutinationem, eo modo, quem jam tum N. XII. expoſuimus. Si quid autem vitiati ſub ipſa forte glutinatione adhuc ſeſe prodit, recurrere rurſus ad erodentia convenit; reliqua vero eadem facere, quae jam jam propoſuimus. Porro inter medicamenta erodentia praeſtantiſſimum atque adeo prorſus incomparabile repertum cel. Bellostio eſt ſequens; (*a*) quod tantopere hic laudat, ut de meliori remedio hoc in caſu ne quidem amplius cogitandum eſſe aſſeveret.

℞. ſpir: nitri vel
aqu. fort. p. ij.
argent. viv: p. j.
M. F. lento calore mercurii ſolutio.

Hoc liquore rodente pars emortua inungitur, vel eo linamentum carptum vel linteolum tingitur, corruptaeque parti ſuperimponitur. Sic enim, quae vitiata ſunt, brevi a partibus adhuc integris ſolvuntur ac divelluntur.

XIV.

*Quid de uſtione ſentiendum.*

Denique etiam non deſunt Medici & Chirurgi, inter quos etiam adhuc eſt Clar. *Boerhavius*, (*b*) qui prae omnibus ſuadent, ut tota pars vitiata ſive infecta usque in fundum ſanum *uratur* aut *ſcalpello reſecetur*: verum quia hae curandi rationes vehementiores imo crudeliores videntur, quin & ſine doloribus majoribus, imo ſine periculo ſaepe fieri vix poſſunt, eam, quae vel ſuppurationis vel medicamentorum rodentium ope peragitur, & blandiorem & tutiorem, adeoque, meo quidem judicio, praeferendum eſſe puto; cum primis quia uſtiones chirurgicae, ubi aliae efficaces curandi rationes proſtant, magnopere hodie in deſuetudinem abierunt.

XV.

*Amputatio quandonam fieri debeat.*

Tandem ubi ſphacelus manus aut pedis partem aliquam ita graviter afflixit, ut per muſculos ad ipſum usque os putrefactio penetraverit, omnemque medicamentorum virtutem vicerit, aut idonea remedia opportuno tempore non adhibita fuerint, tum protinus, ut non vita ſolum, ſed cetera quoque pars tuta ſit, *quicquid in carne, oſſibus atque ner-*

(*a*) Lib: qui inſcribitur, *le Chirurgien d'Hopital.*
(*b*). vid: ejus Aphor. de cognoſc. & curand. morbis N. 462.

*nervis corruptum invenitur, vel scalpelli, vel mallei & scalpri, vel, serrulae adminiculo praecidendum.* Quod ipsum vero qua ratione in singulis corporis partibus institui recte debeat, inferius *in operationibus Chirurgicis* curatius atque prolixius erit exponendum. Interim illud paucis hic monendum restat: utique Chirurgos in his ipsis quam gravissimis amputandi negotiis cum sibimet, tum aegris etiam prospicere melius haud posse, quam si prudentiorem in operis hujus periculosi societatem Medicum quendam eruditum, vel plures etiam, ubi haberi possunt, adsciscant, qui necessitatem amputationis agnoscant: ne scilicet gravior sanguinis profusio, animi defectio, febricula, & si quid aliud est, quod gravibus hisce operationibus supervenire hic quandoque adsolet mali, aegrum hominem conficiant; & ne forte culpa ipsi postea jure tribui possit, ac si partem homini valde necessariam temere ac sine justa caussa abscidisset, quae servari potuisset. Postremo illud quoque adhuc providere Chirurgum hic oportet, *ut aegroti vires, quantum fieri potest, solertissime conserventur*: ne forte diuturna curatio & copiosa in his casibus quotidiana puris profusio cibi fastidium aut febricula penitus aegrum consumant.

---

# CAPUT XV.

## *De Ustione, Adustione, Ambustione vel Combustione.*

I.

*Ambustio quid sit.*

QUod ustionem sive ambustionem ad inflammationis species retulerimus, id equidem non sine ratione fecisse nobis videmur. Neque enim eadem solum in utrisque signa & symptomata, sed iidem quoque exitus esse consueverunt. Dicere autem *ambustionem*, ustionem vel adustionem solemus eam corporis laesionem, quae vel ab igne ipso, vel à corporibus etiam ab igne fervidis aut ignitis provenit. Ut proin ad *ambustionis caussas* non ipse tantum ignis, sed quaelibet etiam corpora, cum dura & candentia, ut prunae, ferrum candens, atque alia metalla candentia, aut per ignem liquefacta; tum pulvis pyrius, tum liquida ferventia, ut aqua, cerevisia, vinum, oleum atque spiritus vini fervens, & similia referri debeant.

II.

*Ambustionis indoles quae sit.*

Simulatque igitur aliquid ejusmodi corpori admovetur, abesse vix potest, quin, corrugatis protinus vel disruptis fibris ac venulis, sanguis cum humoribus reliquis in partes proximas effundatur, stagnet atque corrumpatur. Quemadmodum autem semper fere graviores illae

corporis ambuſtiones reperiuntur, quae a ſolidis, quam quae a liquidis corporibus factae fuerunt; ſic univerſim quoque varii, pro diverſa combuſtionis vehementia, calamitatis hujus, perinde ut inflammationis cujuscunque, conſtitui gradus poſſunt.

III.

*Ambuſtionis quatuor gradus ſunt.*

Enimvero *quatuor admodum combuſtionis gradus* conſtitui haud inepte poterunt. *Primus* quidem atque minimus ille nobis videtur, quando membrum corporis aduſtum cum rubore atque calore dolet, puſtulamque ſupereminentem, poſt elapſum breve aliquod temporis ſpatium, oſtendit. *Alter* gradus is eſt, quando ſtatim ab ambuſtione puſtulae cum inſigni dolore prorumpunt. *Tertius*, quando cutis eidemque ſubjecta pinguedo ac caro ſic aduruntur, ut cruſtam ſtatim referant. *Quartus* denique is dicitur, ubi ita vehemens ambuſtio contigit, ut nihil fere non ad ipſum usque os perierit. Tertius gradus gangraenae, quartus autem ſphacelo non abſimiles videntur. Unde ſimul iſtud liquet; nempe ambuſtiones quam proxime ad inflammationum ſimilitudinem accedere, iisdemque propemodum ſignis unumquemvis ipſarum gradum dignoſci.

IV.

*Prognoſis.*

Qualis ambuſtionum exitus futurus ſit, id ipſum partim ex ambuſtionis gradu, partim quoque ex ipſius partis aduſtae uſu ac nobilitate dijudicandum. Quo etenim vel gravior ambuſtio, vel quo nobilior etiam pars aduſta invenitur, hoc quoque magis ſemper periculoſa calamitas aeſtimanda eſt. Igitur levius malum cenſetur eſſe, ubi forte manus aut digitus puſtulam aliquam ex igne contrahunt, quam ubi oculus vel leviorem etiam uſtionem ſenſit. Vix enim ſine viſus amittendi periculo aduri tenerrima propeque nobiliſſima iſta corporis pars ſolet. Quanquam in ipſa quoque combuſtionis & diuturnitate & amplitudine, calamitatis quaerenda aeſtimatio videtur. Quo enim diutius ignem corpus aut pars quaedam ſenſit, hoc gravior quoque laeſio fiat, neceſſe eſt. Sic & quo latius ambuſtio in corpore patet, hoc gravius quoque malum debet aeſtimari. Ubi enim totum corpus incendii aut pulveris pyrii flammam, vel & liquorem ferventem, quantumvis leviter etiam expertum fuit, peſſimum utique illud malum eſt. Quum enim, propter acutiſſimos dolores neque cubare aut decumbere, neque dormire homines ejusmodi miſeri valent, fieri ſane aliter vix poteſt, quam ut cum infirmitate & febricula ſphacelus, tandemque ipſa mors ſuperveniant. Atque id magis etiam in infantibus teneris, quam in hominibus adultis: ſiquidem illi & virium, & patientiae, & in commodiori ſitu eligendo prudentiae minus quam reliqui poſſident. Quo autem porro altior combuſtio, hoc gravius quoque periculum ſubeſt. Ac faciei quidem ambuſtiones non propter deformes ſolum cicatri-

catrices, ſed & vel maxime ideo periculoſiſſimae ſunt, quod palpebrae ſaepe inter ſe invicem concreſcant. Collum ubi forte aduritur, curvum illud evadere, niſi conveniens auxilium acceſſerit, ſemper fere adſolet. Ambuſtionum reliquarum facilis erit atque promta aeſtimatio, ſicubi & hactenus propoſita, & ipſarum partium aduſtarum naturales uſus accurate perpenduntur.

V.

*Curatio gradus 1) per reſolutionem.*

Quemadmodum autem in gradibus, ſic in ipſis quoque curandi viis haud abſimilis inflammationi combuſtio deprehenditur. Quoties enim levior ſeu primi gradus ambuſtio contigit, longe optima ſunt medicamenta reſolventia, qualia quidem in phlegmone propoſuimus. (*Cap. II. No.* 9. *ſeqq.*) Quorum bina potiſſimum genera ſunt: *adſtringentium* videlicet atque *emollientium.* Leniter autem adſtringunt *ſpiritus vini* (*a*) *vel vulgaris bonae notae, vel rectificatus, vel & camphoratus:* ſiquidem pars laeſa immittitur, vel & per linamenta ſpiritu illo madentia diligentiſſime fovetur. Ejusdem fere uſus hic ſunt *acetum lithargyriſatum*, *muria braſſicae conditae*, vel & *oxycratum* cum ſale decoctum calidumque, perinde ut ſpiritus modo laudati, quam ſaepiſſime ſuperimpoſitum. Expeditum quoque hic eſſe ſolet *terebinthinae oleum*; ſiquidem opportune ac ſaepius corpori illinatur. Denique haud alienum hic eſt, partem corporis aduſtam, ut digitum vel manum candelae protinus vel igni objicere, eandemque, quam proxime diutiſſimeque quam propter dolores fieri poteſt, ita continere, vel & alternis nunc removere, nunc denuo admovere, donec & caloris & doloris ſenſus ſeſe remittant. Sic enim non ſanguis tantum ſtagnans, per ipſam ignis vehementiam, in priſtinum ordinem redigitur, ſed puſtulae quoque una cum ſymptomatibus gravioribus aliis quam aptiſſime praecaventur; atque ita primus ambuſtionis gradus haud difficulter utplurimum curatur. Idque magis etiam, ſi commendata ſuperius medicamenta ſimul adhibentur.

VI.

*2) per emollitionem.*

Huic fere contraria, ſed aeque tamen apta illa curatio eſt, quae ab *emollientibus medicamentis* ſua petit praeſidia. Hic enim quicquid in fibris ac venulis adſtrictum & corrugatum fuerat, emollitur, naturalisque proin ſanguini per easdem tranſitus atque circuitus, propulſis, quae accidere poterant, malis gravioribus, reſtituitur. Haud exigui uſus hic eſt 1) aqua modice calida, ipſiusque membri afflicti ſenſui accommodata; ſiquidem tinctum in ipſa linamentum complicatum ſuper partem aduſtam imponitur, ſubindeque denuo per eandem humecta-



(*a*) Quem ut praeſtantiſſimum remedium merito commendat *Sydenhamus* in opuſculis ſuis practicis.

mectatur; dum ignis ac doloris ſenſus paullatim evaneſcat. Sed 2) valentior tamen ad ambutſionem leniendam iſtiusmodi *aqua calida* eſſe ſolet, ex qua vel althaea, vel malva, vel verbaſcum, ſem. lini, foenum graec., mali cydonii ſemina, hisdemque non abſimilia medicamenta emollientia alia decocta ſunt. Deinde 3) commodiſſima quoque hic ea *cataplaſmata emollientia* reperiuntur, quae vel ex jam jam laudatis herbis fiunt, vel etiam ex quacunque demum alia *pulticula* obvia conficiuntur, calidiſſimaque, quantum licet, crebro ſupradantur. Fere nulla enim inveniri pulticula unquam potuit, quin aliquam ſaltem emolliendi vim obtineat. Tum 4) ſatis quoque nobilia ad emolliendam ſunt *olea emollientia*, lini puta, amygdalarum dulcium, olivarum, liliorum alborum, hyoſcyami, & ſi quae alia ſunt hujusmodi. (*a*) Haec ipſa vel linamentorum adminiculo ſupradantur, vel plumulae inſtrumento frequenter, antequam ſicceſcant, illinuntur. Denique 5) nec omittendum hic illud Mynsichti *unguentum ad ambuſtiones*, quod egregium leniens eſt, quodque ex olivarum aut lini oleo cum albumine ovi mixto conficitur, eodemque, ut cetera, modo ſuperimponitur. Quanquam *mali cydonii mucilago* inſigniter quoque hic proficiat. Ceterum de praeceptis hactenus medicamentis breviter hic tenendum illud eſt: parum ſcilicet atque adeo nihil eadem efficere, niſi ſaepius iterentur. Dehinc ubi forte facies aduſta eſt, quaedam quaſi larva linea, pro commodiori medicamentorum applicatione & in facie retentione huic adaptari debet, continuoque humectari. (*vid. Tab.* [illegible]) Ubi vero aduſtum collum eſt, tum, ut ne forte incurvum evadat, propriae cujusdam *faſciae*, quae *dividens* chirurgis dicitur, inferiusque in libro de faſciis deſcribitur, adminiculo praecavendum.

VII.

*Curatio gradus ſecundi.*

Quodſi autem *ſecundus ambuſtionis gradus* cum veſiculis ſive puſtulis incidit; tum ſane puſtulas aperire laceratamve cutem magis etiam concidere, propter acerrimos, qui ſuboriri hinc ſolent, dolores, inconſultum videtur. Fere ſemper enim ſatius eſt, ex ſuperius commendatis medicamentis unum alterumve, hoc eſt, quam maxime obvium, cujusmodi quidem aqua calida vinumque aduſtum ſive ſpiritus vini ſunt, quam celerrime ſuperinjicere, frequentiſſimeque innovare. Sic enim non calor tantum atque dolores imminuuntur, ſed ipſa quoque cutis, ſeparata licet ſuperiori cuticula, absque omni propemodum labe conſervatur. Si qui vero, his confectis, nihilominus dolores ſuperſunt; lenientia utique ſupradari medicamenta oportet. Nobiliſſima hic ſunt oleum lini, unguentum ad ambuſtionem Mynſichti ſupra laudatum, vel nutritum, de lithargyrio vel diapompholygos: ſiquidem quam ſaepiſſime

(*a*) Ita oleum myrtinum ambuſtionibus mederi, Plinius memoriae prodidit. *Lib.* 23. *cap.* 4.

piſſime aut illinuntur, aut linamentis illita ſupra deligantur. Tum ubi calor & dolores ſenſim evaneſcunt, adhiberi ad laevandam cutem inſtaurandamque cuticulam, emplaſtrum ad ambuſta vel de minio debet. Quoties *paullo vehementior ambuſtionis ſecundus ille gradus* incidit, ingentemque corporis partem occupat, neceſſarium utique ad exulcerationem, cicatrices deformes, ipſamque adeo gangraenam praecavendam videtur eſſe, ſanguinem protinus, pro ambuſtionis modo, vel ad animi defectionem usque detrahere, deinceps autem vehementius aliquod medicamentum purgans, cujusmodi ſupra in contuſione praeſcripſimus. (*Lib. I. Cap. XV. No.* 13.) Cetera enim extrinſecus eadem facienda ſunt, ut jam jam propoſuimus. In *infantibus* autem quia minus apta ſanguinis miſſio videtur, revellendi cauſſa iteranda potius alvi expurgatio eſt. De cetero ut in vulnerationibus atque inflammationibus gravioribus reliquis, ſic in ambuſtionibus quoque *ſolertiſſimam victus rationem* obſervare convenit. Igitur inprimis adhibendae hic ſunt potiones ac ſorbitiones quam maxime tenues. Quicquid enim aut ex calefacientibus, aut intemperanter aſſumitur, quia calorem ac dolores adauget, peſtilentiſſimum eſſe conſuevit. Sed nihil tamen ad calorem ab uſtionibus ortum attemperandum valentius quicquam celeberrimo DYGBAEO viſum legimus, quam ſalis quidem ſpiritum, ad X. vel XV. guttulas identidem aegro vel ſeorſim ingeſtum, vel potionibus inſtillatum. Quibus omnibus promte atque accurate adhibitis dici vix poteſt, quam feliciter ambuſta corporis membra, propulſis malis omnibus, & foveantur & inſtaurentur.

## VIII.

*Curatio gradus tertii.*

Ad *tertium ambuſtionis gradum*, ubi mox cruſta vel eſchara ſuper partem aduſtam conſpicitur, quod attinet, is quidem ſine ſuppuratione curari vix ac ne vix quidem poteſt. Quod ipſum quoties in facie contingit, providendum ſollicite illud eſt, ne cicatrices deformiores maneant ſuperſtites. Igitur in iſtiusmodi caſu ab unguentis atque emplaſtris plerisque omnibus, quantumvis etiam arcana atque adverſus ambuſtionem valentiſſima cenſeantur, penitus abſtinendum. Fere ſemper enim periculum eſt, ne, dum vulnus nimium exſiccant, fibras & cutem contrahant, proindeque admodum deformem, vel ſaltem minus elegantem corpori cicatricem inducant. Quam quidem ob rem nihil omnino ſollicitius providendum, quam ut corrupta illa cruſta, &, quam iſta intercluſam continet, peſſima ſanies celerrime removeantur. Sed quam aptiſſime tamen iſtas removere, hoc demum opus, hic labor eſt. Qui vel manibus violenter ipſas avellunt, vel ferramento ipſas reſcindunt, ii parum plerumque bene miſeris hominibus proſpiciunt. Si qua enim apta ad combuſtionem feliciter curandam praeſidia ſunt, aptiora profecto, quantum ego obſervare potui, nulla

 ſunt,

ſunt, quam quae a rebus emollientibus petuntur. Igitur, quae hactenus ad emolliendum praecepimus, quicquid tandem ex illis in promtu fuerit, cum linteolis complicatis calida protinus & quam ſaepiſſime ſuperimponenda ſunt: donec durior illa cruſta ſenſim a carne viva diducatur. Si quid autem diductum jam atque reſolutum deprehenditur, id in faſciae reſolutione, bis aut ter quotidie inſtituta, per adhibitam volſellam removere vel auferre oportet, relictamque adhuc cruſtae partem butyro inungere: fomentis interim neutiquam omiſſis; Nunc enim biduum, nunc triduum, nunc quatriduum iſta curandi ratio ſibi vendicat. Reſoluta jam, qualiter quidem praecepimus, cruſta omni, proximum eſt, ut de vulnere purgando & glutinando deinceps cogitemus. Atque ad purgationem quidem digeſtivum aliquod unguentum lenius una cum roſarum melle; ad glutinationem vero unguentum diapompholygos vel de lithargyrio, nec non emplaſtrum ad ambuſta, inprimis nobilia eſſe conſueverunt. Si quae vero emplaſtris atque unguentis duriores cruſtae conteguntur, his, experientia teſte, maximum plerumque periculum eſt, ne, propter partium proximarum conſtrictionem, factamque a ſanie acriori exaſperationem, deformem aliquam cicatricem relinquant. Si quis tamen nihilominus hanc curandi viam cum Chirurgorum vulgo ingredi ſuſtinuerit; is equidem illud ſibi datum ſciat eſſe, ut, niſi poſt alterum tertiumve diem cruſta exciderit, quam creberrime ipſam, pro emittenda ſanie, concidat: quemadmodum in *gangraenae ſcarificationibus* ſupra poſuimus. (*Cap.* XIV. *No.* 7.) Tum fomenta quoque ſuperius commendata, ad emolliendam penitusque reſolvendam cruſtam, poſt praemiſſas ante omnia *ſanguinis miſſionem atque alvi expurgationem*, diligentiſſime applicanda ſunt. Sollicita autem victus ratio magis etiam in hoc, quam in priori illo curandi modo neceſſaria deprehenditur. Ceterum ad cutem feliciter inſtaurandam longe optimum hic videtur, partem aduſtam, dum ſaneſcit, vaporibus ex aqua calida evolantibus quam ſaepiſſime fovere. Ubi vero paullo tardior cutis inſtauratio futura eſſe animadvertitur, haud alienum fuerit per adhibitum cerae atque ovorum oleum eandem promovere.

IX.

*Curatio gradus quarti.*

Sed quid habendum denique *de quarto eodemque periculoſiſſimo combuſtionis gradu* videtur? Enimvero quoties ambuſtio usque adeo alte penetravit, ut nihil fere non ad ipſa usque oſſa corruptum reperiatur atque emortuum; nihil omnia medicamenta proficiunt: ideoque miſerum, ſed unicum auxilium ſupereſt, membrum illud aduſtum, perinde ut in ſphacelo propoſuimus, (*Cap.* XIV. *No.* 14.) quam primum abſcindere, ne pars corrupta partem quoque ſanam trahat.

C A-

# CAPUT XVI.

## De Scirrho.

I.

*Scirrhus quid ſit?*

QUartum equidem inflammationis exitum ſcirrhum eſſe, ſupra jam tum dictum nobis eſt. Appellari autem *ſcirrhus* ſolet iſtiusmodi tumor corporis durus, qui absque omni fere doloris ſenſu eſt; fereque ſemper ab inſpiſſato craſſo atque indurato in glandulis ſanguine ſuboritur; licet etiam in aliis partibus & cumprimis in pinguedine oriri poſſit.

II.

*Ubinam & unde ſcirrhus oriatur.*

Itaque mirum quantum varia ejusdem ſedes eſt. Neque enim ſcirrhus in interioribus ſolum partibus, hepate nimirum, ſplene, pulmone, meſenterio, pancreate, feminarumque utero; ſed in exterioribus etiam, ad quas labra, linguam, tonſillas, fauces, palatum, gingivam, collum, mammas, axillas, inguina, colem, teſticulosque referimus, naſci conſuevit. Atque id magis etiam poſt inflammationem aliquam praeviam. Interdum ſine praevia inflammatione ſcirrhus oritur; praeſertim in iſtiusmodi hominibus, qui craſſiori ac glutinoſiori, melancholicum vulgo dicunt, ſanguine ſunt inſtructi; interdum etiam a cauſſis externis, ut ictu, lapſu, aliisque ſimilibus cauſſis. Ut proinde, qualis praecipua ſcirrhi cauſſa ſit, haud obſcure ſimul liqueat.

III.

*Effectus ſcirrhi.*

Simulatque vero ſcirrhus naſcitur, *conſequens* ſtatim illud eſſe conſuevit, ut indurata corporis pars non ipſa ſolum ad functionem ſuam naturalem inepta fiat, ſed alias quoque partes propinquas in officiis ſuis impediat & comprimat. Quare mirum videri haudquaquam debet, ſi juxta poſitarum partium inflammationes, exulcerationes, cancer item & gangraena, rigor vel immobilitas ac tabes, hisdemque ſimilia incommoda alia, pro ipſius laeſae partis diſcrimine, magis minusve neceſſaria, inde concitantur.

IV.

*Notae.*

Solet autem ſcirrhus haud difficulter inde *dignoſci*, ſi nimirum vel tactui vel viſui tumor aliquis durior, ſed ſine omni tamen calore, rubore atque dolore, in externis praeſertim glandulasque continentibus partibus ſeſe offert. Nos enim hic in chirurgica de externis potiſſimum ſcirrhis exponimus: namque internos Medicis proprie ſic dictis & dijudicandos & curandos jure merito committimus.

V.

V.

*Prognosis.* Et vero circa mali hujus exitum non unae solent esse observationes. Quo enim 1) magis inveteratus scirrhus est, hoc quoque magis periculosus idem curatuque difficilis deprehenditur. Deinde 2) in junioribus habituque corporis firmiori praeditis hominibus longe plerumque tutior atque tractabilior quam in aetate provectis scirrhus esse consuevit: & cumprimis glandulae induratae circa collum in pueris, ceteroquin sanis, raro aliquod damnum inferunt, atque ultra pubertatis annos vix durant. In valetudinariis vero, aut ubi luis venereae suspicio est, majoris sunt momenti. Tum 3) quo necessario magis ac nobili membrum laesum officio fungitur, hoc quoque gravior scirrhus sit necesse est. Quam quidem ob rem interiores quique scirrhi exterioribus nunquam non solent esse periculosiores. Tandem 4) quo majora mala scirrhus commovet, hoc etiam gravior esse adsolet. Quamdiu enim nullus in eodem sensus doloris est, tamdiu mitius periculum est. Simulatque vero dolores nascuntur, aut exulceratur, *carcinoma* sive *cancer* utplurimum imminet. Denique universe illud hic adhuc admonuisse convenit: scirrhorum per medicamenta curationem semper fere difficillimam esse, proindeque aegrotis nullam certam curationis vel salutis spem facere debemus. Aliquando tamen vel ferro vel rodentibus medicamentis tolli possunt, praesertim in junioribus & ceteroquin sanis.

VI.

*Curatio quomodo instituenda sit.* Quoties inveteratus jam tum scirrhus esse advertitur; praesertim si infirmus & gravis habitus corporis est, abstinere penitus a curatione, quam digestionem tentare, satius videtur. Fere semper enim periculum hic, praesertim in feminarum mammis, esse solet, ne, dum tractare vel digerere scirrhum instituimus, idem mali moris fiat, sensimque ad cancrum transeat. Contra vero ubi & recentior scirrhus & absque insigni dolore paullo mollis adhuc deprehenditur; ubi satis firmus hominis afflicti habitus est; haud prorsus alienum videtur, per adhibita medicamenta digerentia, & interna & externa, partis ejusmodi adstrictae resolutionem suscipere. Atque interna quidem medicamenta, lignorum scilicet decocta, essentiae item vel tincturae digerentes, una cum remediis mercurialibus lenioribus, subindeque interpositis laxantibus ad crassos atque inspissatos humores resolvendos inprimis solent esse valentia. Quum e contrario sola medicamenta externa magis utplurimum periculosa quam salutaria esse consueverunt. Ut proinde Medicus aliquis circumspectus ac prudens in consilium hic adhiberi semper debeat; qui non de internis solum medicamentis, sed de convenienti quoque victus ratione provideat.

VII.

VII.

In medicamentis reſolventibus externis primum fere locum *emplaſtra* ſibi vendicant. Qualia ſunt gummi ammoniacum, galbanum, opopanax, ſagapenum, bdellium, reliqua: quae vel ſeorſim, vel junctim, vel etiam cum radicis bryoniae atque ariſtolochiae rotundae pulvere permixta ſuperimponuntur. Ad idem quoque valent empl. de galbano, de gummi ammoniaco, de cicuta, vel ſeparatim, vel mixtim etiam adhibita. Neque minus expedita hic ſunt emplaſtrum de ranis Vigonis vel diachylum cum mercurio, tum etiam hoc:

*Reſolutio 1) per emplaſtra.*

℞. Gumm. galban.
opopanac. á ℥j.
ammoniac.
bdell. á ℥ij.
Ol. olivar. ℔ij.
Cerae citrin. ℔ß.
Pulv. rad. ariſtol. long. ver. rot. ver.
Lapid. calaminar.
Myrrh.
Thur. áa ℥j.
Terebinth. Ven. ℥iv.
M. F. l. a. Emplaſtrum.

VIII.

Emplaſtris ad digerendum accommodatis proxima ſunt *malagmata* ſive *cataplaſmata*; inprimis hoc:

*2) per cataplaſmata.*

℞. Rad. bryon. alb. ℥iv.
ariſtoloch. rotund.
angelic. á ℥j.
Herb. ſabin.
rut.
ſcord.
abſinth.
Flor. chamomill. á Mj.
melilot.
ſambuc.
alth.
centaur. minor. á Mß.
Coquatur cum ſ. q. aquae ſimpl. ad conſiſt. cataplaſm. vaſe clauſo, ſub finem add.

galban. vitello ovi ſolut. ℥iij.
farin. lin. ℥ij.
ol. lin. q. ſ. F. Cataplaſm.

Hoc ipſum cataplaſma, vel &, ubi viſum ita ſit, acetum cum herbis illis decoctum quaſi fomenta, & ſemper quidem calida, non neglectis interea medicamentis internis, quam diligentiſſime ſuperinjicienda ſunt.

IX.

*3) per vapores acidos.*

Interdum a nonnullis *vapores acidi* ad ſcirrhos digerendos valde laudantur & adhibentur. Sic enim haud incommodum eſſe ſolet, ferventis boni aceti, hujusdemque vel communis, vel & lavendulae, ſambucini, rutacei ſeu theriacalis, vapores afflicto membro linteo vel velamento quocunque alio cincto, identidem per dies ſingulos excipiunt. Nonnulli acetum aliquod ex laudatis ignito lapidi inſpergunt, indeque provenientes vapores vel eodem, ut antea diximus, modo, vel per infundibulum excipiunt. Sunt tandem alii, qui vel *ſulphuris* portionem aliquam vaſculo injectam incendunt, vel *cinnabaris* 10. 12. ad usque 20. grana prunis ignitove lapidi injiciunt, vehementiſſimisque illis, qui excitari hinc ſolent, vaporibus acidis ſcirrhum exponunt. Ubi tamen ſollicite cavendum, ne aut juſto vehementiores & frequentiores iſti vapores ſint, aut imprudentius quoque naribus atque ore hauriantur. Dici enim vix poteſt, quam illi ſint pulmonibus inimici, atque, ſi cinnabarin ſpectaveris, quia argentum vivum ſive mercurium continet, ad ſalivationem excitandam proclives ac vehementes.

X.

*4) per medicamenta mercurialia.*

Mirifici quoque uſus hic ſunt *medicamenta mercurialia*, ſicubi vel protinus, vel poſt inanem demum reliquorum uſum, applicantur. Sic enim praeter internum mercurii uſum, nobile quoddam unguentum digerens ex eodem, cum adipe ſuilla, nec non modico terebinthinae, quantum ad eum ſubigendum ſufficit, admixtis, in mortario aliquo vitreo vel lapideo praeparatur. Ex quo ipſo bis aut ter quotidie ſcirrhus inungitur; emplaſtro *Vigonis* cum mercurio aliove ſimili deinceps ſuperinjecto. Verum enimvero, ne qua forte ipſa illa medicamenta vel alienam prorſus, vel moleſtam certe ſalivationem moveant, neceſſarium utique hic eſt, quarto vel quinto quoque die medicamentum aliquod alvum movens, cujusmodi pulvis ex jalappa vel pilulae laxantes ſunt, homini afflicto ingerere, atque ita mercurium e corpore rurſus per alvum abducere. Quae dum fiunt, fauces diligenter ſemper luſtrare convenit. Simulatque enim ipſae intumeſcunt ac dolent, ſalivatio utplurimum ſolet portendi. Quocirca frequentior alvi expurgatio neceſſaria videtur: medicamentis iſtis mercurialibus, donec ſalivationis indicia evaneſcant, pauliſper omiſſis. Atque hanc quidem in curando ſcirrho circumſpectionem ſi adhibueris, ſpes eſt, quin feliciſſime hominis ſalutem, niſi certa jam tum deſperatio adfuerit, conſerves.

XI.

Si nihil omnia medicamenta ista ad scirrhum digerendum proficiunt; & magis etiam si satis tutus locus, scirrhusque adhucdum mobilis est; si hominis vires patiuntur; haud alienum est, ne, ut fieri plerumque solet, in cancrum scirrhus transeat, opportune ipsum *excidere*, vulnusque dein balsamo *Arcaei* aliove vulnerario adhibito, ut in aliis vulneribus, rursus glutinare.

*5) per scalpellum.*

XII.

Ubi vero vel immobilis jam tum scirrhus, inaequalis atque alte nimis positus invenitur; ubi habitus infirmioris homines sunt, scirrhisque propter vitium aliquod hereditarium opportuni, pluresve in eodem aegro; tandem ubi valde nobilis aut propter grandiores venas atque arterias propinquas, sanguinis profusioni opportunus locus videtur; (*a*) tum sane & ferramenti & medicamentorum digerentium vel erodentium alienus plane atque anceps usus est. Fere semper enim hic vel ad cancrum scirrhus vergit, vel acerrimi saltem dolores concitantur. Praestat igitur sic omnino scirrhum delinire, ut aut *dolores penitus conquiescant*, aut cancer saltem praecaveatur.

*Quandonam istis omnibus abstinendum.*

XIII.

Atque in isto quidem casu non a *medicamentis* solum *sanguinem temperantibus*, cum externis tum internis, sed a *victus* etiam *ratione* praesidium est quam maxime petendum. Quare longe semper optimum hic videtur, sic affectis hominibus varia sorbitionum optimarum genera e carnibus recentibus decocta, cibos molles ac teneros, quales vel ex juniorum ac tenerorum animalium carnibus, vel ex lenibus etiam oleribus, hordeo scilicet, avena, oryza, milio, manna, pulticulis mollibus, spinachia, asparago, scorzonera, tragopogo, cichoreo, pastinacis, rapis, lupuloque recenti calido fiunt, diligenter imperare. *Potio quotidiana* saluberrima est, quae vel ex aqua simplici atque clara, siquidem illa adsuetus homo est, vel ex ptisana seu decocto radicis chinae, sarsaparill. gramin. polypodii, veronicae, linguae cervinae, agrimonia, solidagine saracenica, herb. parietar. capillor. veneris, hisdemque similibus aliis conficitur. *Ubi dolores jam tum scirrho supervenerunt*, adjungi supra memoratis potionibus ex semin. papaver. albi haud inepte poterunt; instillato ad dulcedinem conciliandam, sicubi visum aegro fuerit, seminis papaveris albi sirupo, ad gratam dulcedinem. Quanquam haud alienum hic esse solet, pulverem ex lapid. can-

*Praesidia adversus cancrum interna.*



(*a*) Si quis interim in cohibendo sanguine vulnereque accuratius deligando promtus atque expeditus est, hic sane gravioribus quoque scirrhis haud infeliciter manum quandoque admovebit. Siquidem egomet glandulas parotidas & *submaxillares* insigniter scirrhosas, praecisis licet grandioribus arteriae carotidis externae ramis non semel sine graviori periculo me curare memini.

cancrorum, conchis praeparatis, ſale abſinthii, cinnabari nativa, antimonio crud. itemque antimonio diaphor. ad leniendum ſanguinis acorem; admixto unicuique doſi ad dolores imminuendos, laudani opiati granulo dimidio, ſemel aut, pro re nata, bis etiam vel ter quotidie aegris his miſeris porrigere. Similiter mirifice quoque hic proficiunt pulvis ſuccusve recens ex millepedibus; ſperma ceti ad drachmam identidem una cum reliquis praedictis pulveribus aſſumtum; nec non alvi purgationes per adhibitas pilulas mercuriales, aut pulveres etiam convenientes; & denique inſtitutae verno atque autumnali tempore, aut etiam, ſi opus, frequentius ſanguinis per venas detractio, vel per cucurbitulas.

XIV.

*Externa.* *Extrinſecus* ſuper ſcirrhum emplaſtrum ex plumbo ſive lamina quaedam plumbea, argento vivo probe prius impraegnata, deligari haud incommode poterit, conſtanterque ita contineri. Namque iſta ratione non caloris tantum ac doloris ſenſus ſaepius imminuitur; ſed & vel maxime cancri periculum avertitur. Quodſi autem lamella iſta plumbea ad dolores extinguendos parum videtur, tum emplaſtra etiam atque unguenta ex medicamentis dolorem minuentibus confecta, ſuperimponi haud incommode poterunt; cujus generis ſunt:

℞. Unguenti diapompholygos ℥ij.
Opii gr. X. miſce.

Quo inungere partem laeſam quam ſaepiſſime convenit, aut etiam cum linteolo ſuperimponere. Vel

R. amalg. mercur. & plumbi ℥j.
Ungu. roſati q. ſ. F.

Unguentum cum linteo inſtar emplaſtri applicandum. Vel

℞. Acet. lithargyris. ℥j.
Ol. expreſſ. ſem. hyoſciam.
papav. alb.
Ol. infuſ. roſar. á ʒij.
M. F. l. a. nutritum, cui ſub finem add.
Opii gr. vj. ad X.

Quod ipſum linteolis illitum aliquoties quotidie ſuper ſcirrhum applicandum. Interim pro ipſis unguentis iſtis, ſi forte aegri ea minus ferre poſſent, emplaſtra quoque refrigerantia adhiberi nonnunquam poſſunt. Qualia fere ſunt: ſaturninum Mynſicht. de minio, diapompholygos; vel denique nobiliſſimum iſtud ad dolores leniendos accommodatum emplaſtrum, quod conſtat ex his: ℞.

℞. Succ. recent. expreſſ. & pur.
fol. hyoſcyam.
papav. hortenſ.
phellandr. á ℥iv.

Coquendo leni igne inſpiſſa, ſub finem adde

Cerae alb. ℥viij.
Ol. infuſ. roſar. ℥j. F. Empl.
Vel ℞. Sacch. ſaturni
Ceruſſ.
amalgam. mercur. & ſaturn.
Ol. expreſſ. hyoſcyam.
infuſ. roſar. á ʒij.
Cerae alb. ℥iv. M. F.
Emplaſtr.

His addi nonnunquam, ſi ſcilicet vehementiſſimi dolores adſunt, opii quidquam poterit: confectumque ex his emplaſtrum ſuper male affectam partem imponi.

XV.

*Quid de ſuppuratione, rodentibus & cauteriis ſtatuendum.*

Etiamſi autem, quod verbo monendum adhuc reſtat, inter Medicos celebriores non pauci exiſtant, qui ad curandos ſcirrhos vel *ſuppuratione*, vel *medicamentis rodentibus*, vel *ferramentis* etiam *candentibus* utuntur; tamen non ipſius tantummodo cancri a ſuppurantibus & rodentibus imminentis periculum, candentisque ferri naturalis apud pleroſque horror, ſed innumera quoque alia incommoda dictas iſtas curandi vias, velut lentas nimis, minus ſecuras aut crudeles diſſuadere videntur. Quam quidem propter cauſſam tutiſſima eademque promtiſſima ſcirrhum dolentem aut valde magnum abolendi ratio huc ferme redit; ut ſcilicet, niſi prorſus periculoſa ſanguinis profuſio pertimeſcenda ſit, induratam iſtam labrorum, glandularum ſalivalium, mammarum, teſticulorumque partem integram & funditus excidamus. (*No.* 11. 12.) Namque ubi forte corrupti quidpiam remanet, periculum eſt, ne cancrum ſenſim illud progignat, imo, quod peſſimum ſaepe hic eſt: licet ſcirrhus funditus extirpetur, haud raro tamen alius ſuccreſcit ſine omni Chirurgi culpa. Quod vero Medicorum nonnulli fundum vulneris ferro adurendum, ne ſcirrhus redeat, vel ad reprimendum ſanguinem, vel ad penitus extirpandum ſcirrhum praecipiunt, id, meo quidem judicio, nihil eſt. Siquidem ad novum ſcirrhum avertendum parum eſt; (*a*) & ad cohibendum ſanguinem longe blandiora &



(*a*) Hoc antiquiſſimis temporibus jam obſervatum eſt. vid. CELSUS L. 5. cap. 27. n. 2.

& aptiora in promtu ſunt remedia, quibus effici illud queat. Facta vero extirpatione per ſcalpellum, vulnus, ut in reliquis vulneribus, glutinandum.

---

# CAPUT XVII.

## *De Carcinomate ſive cancro.*

I.

*Carcinoma quid ſit.*

QUoties nec reſolvi medicamentis reprimentibus, nec deliniri, nec denique ferramentis excidi ſcirrhus potuit, ſive jam ipſius mali vehementia ſive curantis imprudentia in cauſſa fuerit, quaedam quaſi puncta circa locum male affectum ſenſim perſentiuntur, atque inaequaliter tumet. Malignum hunc atque adeo peſſimum ſcirrhorum ſtatum *carcinoma* olim, (*a*) hodie *cancrum* appellare Medici conſuevenrunt. Saepe enim venae, quae juxta ſunt, inflatae conſpiciuntur, & quaſi cancrorum pedes incurvantur. Quod ipſum vitium quousque ſubter cutem tectum adhuc delitеſcit, *cancer occultus*; ſimulatque vero poſt exulceratam cutem, in conſpectum prodit, *cancer exulceratus* in ſcholis Medicorum dicitur.

II.

*Initium & incrementum quale ſit.*

Initium mali hujus peſſimi atque incrementa ſic ferme ſeſe habent. Scilicet initio tumor aliquis exiguus naſcitur, diutiſſimeque interdum, ſed ſine incremento tamen remanet: mox opinione citius increſcit. Primo quoque tempore dolor vel nullus, vel exiguus ſaltem urget: mox ubi tumores increſcunt, dolores quoque inſigniter atque ad animi defectionem aliquando usque intenduntur. Simulatque jam medicamenta reprimentia aut digerentia injiciuntur, quam celerrime malum increſcit, usque adeo, ut ne vel integer quidem annus, qui ſine medicina fuit, tantum doloris ac tumoris incrementum adduxerit, quantum poſt adhibita medicamenta unicus menſis progignit. Sic enim vehementer, propter medicamenta, vitium iſtud irritari protinus conſuevit, ut, disrupta cute, peſſimum foetidiſſimumque ulcus prodeat.

III.

*Carcinomatis ſedes.*

Carcinoma perinde ut ſcirrhus in quacunque propemodum corporis parte naſcitur: ſed multo ſaepius tamen in mammis feminarum, quin imo virorum etiam, cujusmodi exemplum memorabile Bidloo (*b*) deſcrip-

(*a*) Celsus Lib. 5. cap. 27. n. 2.
(*b*) In Exercitat. anat. chirurg. pag. mihi 157.

ſcripſit. Praeter mammas autem frequenter inprimis labra, gingivae, fauces, lingua, naſus, ipſaque naturalia aliquando infeſtari a carcinomate conſueverunt.

IV.

*Cauſſae.* Similiter *carcinomatum* atque ſcirrhorum communes fere cauſſae ſunt: praeterquam quod in iſtis producendis novum ſemper acrimoniae atque irritationis genus aliquod ſimul ſuperveniat. Solent autem maligni iſti carcinomatis ſtimuli non a medicamentis tantum lenibus, acribus atque adurentibus, ſed a quamplurimis rebus aliis proficiſci. Sic enim nocentiſſimi utplurimum illi cibi ac potus ſunt, qui ſanguinem acriorem efficiunt. Quare carnis ſuillae itemque lardi uſus carcinomati opportunis hominibus parum ſalutaris eſſe videtur. Tum nimia quoque mentis aegritudo ac triſtitia mirifice ad cancri periculum homines miſeros diſponit. Denique illud inprimis obſervatu dignum hic eſt, feminas caelibes ac moniales vel etiam in matrimonio viventes, ſed ſteriles, frequenter admodum a mammarum cancris divexari. Atque id quidem utplurimum poſt elapſum quadrageſimum circiter aetatis annum; menſtruis videlicet ſive haemorrhoidibus ſenſim decreſcentibus atque evaneſcentibus: attamen etiam jam aliquoties in junioribus vidi, & quidem jam inter annum vigeſimum atque trigeſimum.

V.

*Diagnoſis.* *Cancri* equidem *occulti* haec fere ſigna ſunt. Prurigo, calor & puncta in vel juxta ſcirrhum incidunt. Proxima pars rubet aut livet; locus inaequaliter tumet, tumor augetur, longeque magis indureſcit, quam antea. Venae ſaepe cum tuberculis hinc inde eminentibus tument ac livent; id quod tamen non ſemper contingit. *Cancrum* autem *exulceratum* non ipſa ſolum partis exulceratio, praegreſſo cancro occulto, ſed ſubſequentia quoque indicia demonſtrant.

VI.

*Symptomata.* Scilicet ſanies ex ulcere profluit, tenuis quidem & copioſa, ſed interdum usque adeo rodens atque acris, ut ipſa quandoque linamenta ſuperimpoſita velut ab aqua forti aut muribus exeſa atque arroſa videantur. Odor ejus peſſimus atque aliquando intolerabilis propemodum eſt, praeſertim non adſuetis, latiſſimeque per conclavia ſpargitur. Vitium ipſum latius ſemper procedit. Ulceris orae vehementer tument, mirumque in modum diſtorta ac inverſa, nunc pallent, nunc rubent, nunc lurida, viridia, livida, nigra vel & variegata apparent. Dolores cum ſenſu ardoris, punctionis & eroſionis ſubinde ita vehementes ſunt, ut, disturbato prae angoribus ſomno ac quiete, ad animi fere defectionem ac deſperationem usque homines illi discrucientur, unde aegri valde debilitantur. Robur omne cum cibi deſiderio perit, atque odoris ſenſus prorſus conſumitur, donec tandem ipſa mors ſpiri-

ſpiritum anhelantem a putrefacto & miſerrimo corpore diſſolvat. Sed ita tamen nihil perpetuum hic eſt, ut pro diverſo corporis habitu, proque ipſius partis afflictae diverſitate nunc mitiora, nunc graviora mala ſuperveniant.

VII.

*Prognoſis.* Qui occulti adhuc & ſine acrioribus doloribus cancri ſunt, ſuſtineri nonnunquam ab hominibus praeſertim robuſtioribus atque temperanter viventibus, ſatis diu ſine graviori moleſtia poſſunt. Simulatque vero iidem vel per inconvenientem diaetam, vel per medicamenta rodentia, digerentia atque emollientia, vel denique quocunque alio modo irritantur, peſſima protinus ea mala superveniunt, quae hactenus enarravimus. Tametſi autem non defuerunt, qui de nobiliſſimis atque valentiſſimis adverſus carcinomata medicamentis, quae ſe ſolos poſſidere impudenter gloriati ſunt; univerſe tamen illud obſervandum hic eſt, illud vitii genus vix ac ne vix quidem curationem recipere, ſicut cum Hippocrate (*a*) & Celſo (*b*) Hildanus (*c*) aliique nobiliſſimi Medici confirmant, nullumque adhucdum adinveniri a Medicis medicamentum potuiſſe, a quo certam ſalutis ſpem petere liceat. Evidentiſſimum profecto hujus rei exemplum in Ludovici XIV. Galliarum regis, matre, Anna *Auſtriaca*, deprehendimus. Quanquam enim magnificis admodum praemiis ad ſanandum, quod regia mater in mamma contraxerat, carcinoma, non regii ſolum, ſed univerſae propemodum Galliae Medici atque Chirurgi, praeſertim vero illi, qui ſuam in hoc opere artem jactitaverant, excitati fuerunt, ut medicamentis eam ſanarent; nihil tamen quidquam conamina iſtaec omnia profecerunt. (*d*) Quam quidem ob rem nullum, niſi forte quod a ferramentis petitur, in iſtiusmodi caſu praeſidium reliquum eſſe videtur. Et vero quo pejus ac majus ipſum carcinoma, quo graviora ſymptomata, quoque tandem pejor aut imbecillior hominis aegri habitus, hoc minor etiam in membri iſtius cancroſi amputatione ſpes poſita eſſe conſuevit. Et contra. Quoties autem funditus excidi aut tolli carcinoma quoddam nequit, ſatius utique videtur, a ferramentis plane abſtinere, quam miſerum iſtiusmodi hominem, qui ſervari nullo modo poteſt, fruſtra discruciare. Sic enim uteri exempli cauſſa, faucium, uvulae, tonſillarum, axillarum & inguinum carcinomata nunquam fere non ſolent eſſe inſanabilia. Labro-

(*a*) Aphoriſmo 38. Sect. VI. Quibus occulti cancri fiunt, eos non curare (ſive attingere) melius eſt. Curati enim cito pereunt. Non curati vero longius tempus perdurant.

(*b*) Lib. V. cap. 27. n. 2. ubi elegantiſſime hac de re loquitur, attamen etiam, ſed immerito, omnes curationes chirurgicas rejicere videtur.

(*c*) in Libr. de gangraena cap. 7.

(*d*) Memoires de Madame de Moteville Tom. V.

brorum autem, palpebrarum & mammae carcinomata quanquam tutius & excidi & curari adſolent; ſemper tamen ne revertant, periculum imminet. Quidam carcinoma contagioſum credunt, (*a*) quod ego tamen adhuc nondum obſervavi, licet plures ejusmodi aegros viderim.

IX.

*Kortholti medicamentum ad carcinomata.*

In *Ephemeridibus* equidem *Breslavienſium Phyſico-medicis*, quae germanica lingua ab aliquot annis evulgantur, variis in tomis, nec non in NENTERI praxi medica (*b*) quaſi valentiſſimum adverſus quaelibet carcinomatum genera depraedicatur medicamentum aliquod ſecretum, rodens atque emeticum, a KORTHOLTO quodam Medico, qui Gedani nuper vixit, excogitatum & pro arcano ſibi ſervatum. Attamen diſſimulare nequeo, eſſe nonnullos, eosdemque egregios ac fide dignos viros, qui me certiorem fecerunt, parum aut nihil adverſus vera carcinomata medicamentum iſtud proficere.

X.

*Carcinoma inſanabile quandonam ſit.*

Et vero quoties forte iſtiusmodi obtingunt carcinomata, quae vel medicinam omnem vincunt, vel in ſenili, corrupto ac vitioſo corpore, nec non ſub axillis aut circa grandiores venas prorumpunt; vel denique nimis jamtum *grandia* atque *inveterata* ſunt; vel ubi plura in uno aegro, alienus utique & periculoſus ferramenti uſus videtur. Quum enim pars vitiata funditus excidi nequeat; nihil ſane aliud Chirurgus praeſtat, quam ut ancipitem ſalutis ſpem in deſperationem certam, imo vero in praecipitem mortem convertat. Quare *tutiſſima carcinomatis inſanabilis, ſed necdum tamen exulcerati, tractatio* in eo potiſſimum ſita eſt, ut, remota omni violentia 1) ne in ulcus idem tranſeat caveamus; deinde 2) ut imminentibus malis gravioribus quam mitiſſime ſemper occurramus. Sic enim quaſi blandiendo praematuram mortem, una cum innumeris iisdemque peſſimis malis aliis interdum haud prorſus infeliciter propulſamus.

XI.

*Carcinomatis blandimenta.*

Si quis autem peſſimum iſtud mali genus quaſi blandiendo conſopire voluerit, huic petenda non a medicamentis ſolum, ſed & vel maxime a ſollicita victus ratione praeſidia ſunt: qualiter quidem explanatius jamtum in ſcirrho propoſuimus: (*Cap. XVI. No. 6. ſeqq.*) inprimis vero vere & autumno, vel in plethoricis ſaepius adhuc ſanguis educendus, humoresque noxii per alvum ſaepius educendi. Neque vero etiam alienum hic erit, *lac caprillum*, niſi forte faſtidium illud moveat, identidem aegris hominibus calidum porrigere; idque vel merum, vel &



(*a*) ut HILDANUS Cent. II. obſ. 78. TULPIUS Lib. IV. obſ. 8.
(*b*) Tom. III. pag. 344. ſeqq.

& cum herbis vulnerariis aut cancris fluviatilibus decoctum. Sic enim feliciſſime interdum *ſymptomata* ſive mala periculoſa praecaventur. Quodſi autem *vehementiores* nihilominus *dolores* ſuperveniunt, longe optimum erit, opii portionem aliquam medicamentis reliquis admiſcere, vel papav. ſemen cum ſupra praeſcriptis potionibus decoquere, vel in emulſione dare. Haec enim quia ſomnum conciliant, haud ſane ſpernenda ſunt doloris atque infirmitatis praeſidia. Externe etiam cetera eadem facienda hic ſunt, quae citato loco praecepimus.

XII.

*Carcinoma exulceratum quomodo tractandum ſit.*

*In carcinomate adaperto atque exulcerato*, quod extirpari tuto nequit, idem prorſus curandi, vel potius blandiendi modus eſt; praeterquam, quod hic quam ſaepiſſime ſanies abſtergi, linamentisque carptis mollibus, iisque aridis, adimpleri ulcus debeat; vel etiam ad dolores leniendos aptis quibusdam remediis ſub deligationes ſingulas inungi. Spectant huc praeter cetera ol. myrrhae per deliquium, vel ejus eſſentia cum eſſentia ſuccini, vel aqua calcis ſola, aut pauxillo ſacchari ſaturni admixto. Vel

℞. Aceti lithargyriſati ℥iß.
Olei roſacei aut ſolani ℥j.
M. F. in mortario plumbeo aut vitreo unguentum.

Vel ℞. ▽ roſar.
flor. ſambuc.
papav. erratic. á ℥ij.
ſacchari ſaturni eſſent. opii á ʒj.
♌ vin. theriacal. ʒij.
M.

Vel ℞. ▽ ſperm. ranar.
ſolan. á ℥iij.
plumb. uſt. ʒj.
ſacch. ſaturni ʒß. M.

Loco horum adhiberi quoque poteſt decoctum aliquod vulnerarium ex herb. marrub. agrimoniae, veronicae &c. vel ſuccus ex ſolano & plantagine. Siquidem his haud incommode extergi ſub vincturae ſingulae mutatione carcinoma poterit, & deinde etiam cum linamentis carptis eis imponi. Sicubi vero *graviores dolores* incidunt, tum vel major opii aut eſſentiae opii quantitas admiſceri, vel & mera opii eſſentia cum linamentis carptis ſupra deligari poterit: ſiquidem alia ratione quandoque vix deliniri cruciatus poſſunt. Oportet hic, pro majori vulneris blandimento, eſſentiam opii non ex ſpiritu vini, ſed ex aquis potius deſtillatis, quales ex ſolano, papav. errat. floribus fiunt,

fiunt, praeparare ſive diluere. Dionysius carnis vitulinae fruſtum aliquod ſupra dari jubet. Pulveris aridi adſperſio non aeque in carcinomate, ut in ulceribus quibusdam aliis, commodum deprehenditur. Plumbum vero uſtum cum ſem. lini aut pſyllii mucilagine ſuperinjectum mirifice ad dolores mitigandos poteſt. Quanquam in his ſingulis adhibendis haud prorſus aliena, quin grata potius variatio deprehenditur; ubi tamen ea, quae aegro optime conducunt, prae ceteris adhibenda. Denique etiam *aqua vulneraria* ſive *ſclopetaria* (l'Eau d'Arquebuſade) ex aqua ſolani potius, quam vino deſtillata, & ſaepius calida ſuperimpoſita egregie hic ſe gerit.

XIII.

*Carcinoma quomodo excidi debeat.*

Tandem ubi *carcinoma* quoddam ſic affectum reperitur eſſe, ut absque graviori periculo *ad ſcalpellum procedere curatio* poſſit; tum rite prius cum per adhibita medicamenta leniter purgantia ſanguinemque temperantia & corrigentia, (*No. II.*) tum & vel maxime per ſollicitam victus rationem, praeparari hominis corpus debet, quam excidere corruptam partem iſtam tentemus. Quae autem in praecidendis labrorum, oculorum, mammarum membrique virilis carcinomatibus neceſſaria ſint artificia, id equidem inferius ſuo loco in operationibus chirurgicis edocebimus. *Vulneris curatio* eadem prorſus eſt, quam ſupra in vulneribus quibuscunque imperavimus; unguento nimirum digeſtivo & balſamo vulnerario. Praeterquam quod lenior eademque rarior deligatio mirum quantum ad vulneris glutinationem hic proficiat. *Glutinato* jam *vulnere*, reliquum eſt, ut *ſolertiſſimam ac moderatam inſtituat per omnem vitam victus rationem.* Itaque a cibis acrioribus, ſalſis, acidis, nimiumque conditis circumſpecte abſtinendum: contra vero medicamentis leniter purgantibus ſanguinemque attemperantibus, quo & aquae medicatae maxime pertinent, quam ſaepiſſime utendum; non omiſſis, ubi ſanguinis copia urget, miſſionibus ſanguinis, ſcarificationibus, nec non venaeſectionibus, verno atque autumnali praeſertim tempore inſtituendis. Quae ſi negliguntur, facillime ſcirrhus & carcinoma redeunt.

---

# CAPUT XVIII.

## *De Oedemate.*

I.

*Oedema quid ſit.*

HActenus de tumoribus calidis horundemque malis accidentibus expoſitum. Pergimus nunc ad illud tumorum genus, quod cum frigore & mollitie pallet, preſſumque a digito foveam aliquam ſive

ſinum accipit: utut dolores aut nullos aut exiguos ſaltem adjunctos ſibi habeat. Proprium ipſius nomen *Oedema* eſt, quod explicatius *tumorem phlegmaticum* diceres. Nulla vitii hujus certa vel propria in corpore ſedes exiſtit; ſiquidem nunc caput, nunc manus, nunc palpebrae, nunc aliae partes, nunc denique univerſum corpus ab eodem infeſtatur. Poſterius ubi forte incidit, cachexia, leucophlegmatia ſeu *hydrope* corpus laborare vulgo dicitur. Ceterum ſi qua corporis alia pars, *pedes* certe quam frequentiſſime ab hoc malo divexantur: quare *tumefacti* ſive *oedematoſi* pedes eo tempore dici utplurimum conſueverunt. Nos igitur de his ſeorſim hoc loco tractare inſtituemus: ſiquidem hac ratione ſimul apparebit, quae hujusmodi tumorum phlegmaticorum in reliquis partibus aliis quandoque obviorum & natura ſit & curandi ratio.

II.

*Cauſſae.* *Proxima Oedematis hujus cauſſa* ſine dubio in *ſeroſo nimis aut viſcido ſanguine* inveſtigari debet; quippe qui in minutiſſimis illis pinguedinis ſive tunicae cellularis veſiculis haereſcit, adeoque cutem proximam diducit ac diſtendit. Naſci autem vitioſus iſtiusmodi ſanguis utplurimum ſolet 1) in hominibus, qui vel *frigidioris aut phlegmatici habitus*, vel *aetate grandiores* ſunt. Idque frigido aut *hiberno* praeſertim *tempore*: ubi ſcilicet ad ipſum naturae vitium externi aeris inclementia accedit, jamque per ſe haereſcentem ſanguinem compingit. Ut proinde mirum haud ſit, quod, qui mirifice interdiu tumeſcunt, propter nocturnum in lectulis calorem, haud raro pedes detumeſcant, longeque graciliores matutino quam reliquo tempore utplurimum inveniantur. 2) Altera vitii hujus cauſſa poſita eſſe ſolet in *perverſa victus conſuetudine*, crapula ſcilicet, vel ſaltem potu nimio, nec non frigidorum, crudorum ac durorum ciborum uſu. 3) Dehinc *febres*, praeſertim intermittentes, utplurimum aliquid hic conferunt: inprimis ſi juſto largiores, dum calor & ſitis adeſt, potiones aſſumuntur, temperantiaeque leges in ipſis tranſiliuntur. 4) Sed in cauſſa quoque porro ſunt vel *nimia ſanguinis* ex vulnere, naribus, pulmone, vomitu, haemorrhoidibus atque utero *profluvia*; vel 5) conſuetorum atque ſolemnium iſtiusmodi *profluviorum*, praeſertim in feminis, *obſtructiones*. Vel 6) *venae cavae per foetum in gravidis*, aut per ſcirrhum aliquem in abdomine *compreſſio*; quippe quae ſanguini ex pedibus revertenti gravem remoram injicit; vel 7) *ſedendi* etiam, *cubandi* ac *dormiendi intemperantia*; vel denique 8) *phthiſis ſpirandique difficultas*; vel & quaecunque aliae corporis afflictiones ac defatigationes, quae naturalem cordis in propellendo ſanguine virtutem infringunt atque conſumunt.

III.

*Diagnoſis.* Ex jam adductis ſimul liquet, quibusnam *indiciis* dignoſci Oedemata queant.

queant. Igitur non nisi illud observandum hic restat: hoc semper crassiorem ac tenaciorem esse haerescentem sanguinem vel humorem, quo duriores ipsi tumores existunt, quoque diutius excitati a depressis digitis sinus post compressionem manent superstites. Et fere contra. Quod ipsum rite perspexisse haud sane parum curantibus expedit.

IV.

*Prognosis.* Enimvero quae cum morbis aliis, hydrope nimirum, tabe, spirandi difficultate, (dyspnoeam & asthma Graeci dicunt) febri intermittente, sanguinis aut novis profluviis, aut solemnium profluviorum decrementis, incidunt pedum Oedemata, ista quidem curari, nisi sublato prius, unde vitium natum fuit, morbo, nunquam ferme possunt. In feminis gravidis, praesertim robustioribus, parum atque adeo nihil periculi Oedemata pedum afferunt: fere semper enim post partum quasi sponte sua evanescunt, vena cava hoc modo a compressione liberata. At magis tamen periculosa esse consueverunt, si feminis imbecillioribus obtingunt, vel diutius post ipsum partum remanent. Tunc enim haud raro hydropem, asthma sive spiritum gravem, imo vero suffocationem inducunt. Ceterum quo magis inveterati pedum isti tumores phlegmatici existunt, hoc magis etiam periculosi atque ancipites censendi sunt: cum e contrario recentiores nullisque morbis aliis comitati promtiorem curationem recipiant. Similis propemodum ratio illorum est, qui *febriculam intermittentem* insequuntur: hi enim longe mitiores illis sunt, qui ex nimia sanguinis profusione, vel & quacunque alia imbecillitate suboriuntur. Si qui autem e *solemnis alicujus sive naturalis profusionis obstructione proveniunt*; tum commodissima curandi ratio in eo posita videtur, ut pristina ac naturalis sanguinis evacuatio quamprimum restituatur. Fere semper autem facilius juniores quam natu grandiores ab istoc pedum vitio liberantur: siquidem tumores seniles saepissime plane insanabiles esse consueverunt. Tandem ubi graviter tumefacti pedes parum aptis medicamentis & cumprimis externis agitantur, abesse vix potest, quin spiritus gravis, suffocatio atque adeo mors ipsa sensim superveniant.

V.

*Curatio.* Ad Oedematum vero curationem quod attinet, haec pro variis mali hujus caussis mirum quantum varia esse consuevit. Igitur primum utique est, ut in veram caussam ante semper inquiramus, quam de medicina cogitamus: quae quum propter ipsam calamitatis hujus indolem, internis praesertim corporis partibus accommodata esse debet; sane non ab externis tantum medicamentis petenda praesidia sunt, sed & vel maxime ab internis, a *prudentiori Medico* quodam praescriptis. *Extrinsecus* vero deinde ad curandos pedes tumefactos expedita esse solet 1) crebrior ipsorum *fricatio*, panniculorum calidorum subsidio, matuti-

tutinis praecipue vefpertinisque horis inftituta; donec pedes cum rubore incalefcant. 2) Tum *praemuniri folertiffime adverfus aeris frigidioris atque hiemis praefertim injurias pedes* ifti debent. Quare longe optimum hic videtur, tibialibus interdiu ex pelle confectis, vel & quibuscunque aliis craffioribus uti; fed noctu lapidibus atque afferibus querrnis probe calidis in lecto fub pedes collocatis, pro attenuando fanguine, diligenter eos fovere. 3) Dehinc *fafciae* idoneae haud alienae funt, fic omnino circa pedes applicatae, ut a plantis pedum ad genua fenfim procedant: fic enim mirifice pedes laxi corroborantur; caveturque, ne vel fanguis hic facile colligatur & ftagnet, vel cutis ab infpiffato fanguine diftendatur. Denique 4) falutaris quoque hic medicamentorum externorum cum digerentium tum roborantium poft interna & modo laudata adminicula ufus deprehenditur. Sic enim haud incommodum effe folet, pedem tumentem ex incenfo fpiritu vini rectificato gnaviter fovere, panniculisque aut linamentis ad excipiendos & continendos vapores, involvere; donec fcilicet fanguis haerens vel cum fudore abeat, vel ad circuitum naturalem redeat, & pedes laxi fimul egregie roborentur. 5) Multi & praefertim inferioris fortis homines, quafi remedium aliquod domefticum five euporifton adhibent *chelidonium majus* ruditer contufum & per linamenta circum pedes deligatum. Alii *perficariam acrem* vel folam vel chelidonio admixtam fuperinjiciunt, nec parum plerumque proficiunt: quia his egregia vis refolvens ineft. Rurfus alii vel *raphanum rufticanum*, quem *armoraciam* vocant, rafum imponunt, vel *lepidium* ex vino decoctum quam faepiffime calidum fupra dant. Nobiliffimum quoque hic ad promovendam refolutionem effe folet *cataplafma* illud, quod ex columbarum fimo five ftercore, fale atque aceto, inter fe invicem commixtis paratur, calide faepius impofitum. Neque minoris virtutis funt *fomenta* illa *roborantia*, quae ex cineris querni lixivio, itemque ex aqua ifta, qua fabri ferrarii ferrum candens extinguere folent, conficiuntur; atque ita poft admixtas fpiritus vini aliquot uncias, aluminisque portiunculam calida fubinde imponuntur cum fpleniis; vel pedes huic liquori calido bis in die imponantur. Idem ferme praeftare folet *aqua calcis*; fiquidem vel mera, vel cum fpiritu vini alumineque mixta calida eadem, ut modo diximus, ratione ufurpatur. Spectat denique huc mixtura fequens:

℞. 🜋 vin.
acet. vin. á ℔j.
alum. crud. ℥iß.
vitriol. ℥j. Mifc.

Quae prorfus eodem, ut reliqua, modo adhibetur. Ceterum haec inpri-

primis necessaria hic observatio esse videtur: ut nimirum post frictionem ac fomenta, fasciis denuo & tibialibus commodis aegri pedes instruantur; ipsis autem aegris non provida solum victus ratio, atque a potionibus nimiis abstinentia, sed & motus atque exercitatio frequens, & vel maxime medicamenta interna huic malo accommodata injungantur. Sine his etenim nihil omnia medicamenta externa proficiunt. Interdum quam maxime salutaris ad hujusmodi sanandos pedes aquarum medicatarum & cumprimis *acidularum usus* esse consuevit; sed non semper tamen. Ita & HARRISIUS, celebris Medicus Anglus, *dissertat. chirurg.* IX. refert, se non semel per crocum martis aperitivum corticemque peruvianum pessimas istiusmodi pedum noxas feliciter admodum sustulisse. Quod & alii solo hoc cortice se perfecisse perhibent: alii contra haec noxia observarunt & proclamarunt. Quare utique ex prudentis Medici alicujus consilio hic vivendum est, qui, utrum haec salutaria an noxia sint, probe perpendat.

---

# CAPUT XIX.

## *De Fungis & Hydrope articulorum.*

### I.

*Fungus quid sit.*

AD Oedematum similitudinem quam proxime accedunt articulorum fungi: haud leves profecto morbi sive tumores, qui proinde peculiarem sibi vindicant disquisitionem. Quod enim a Chirurgices multis auctoribus silentio ipsi transmissi vel obiter solum pertractati fuerunt, id equidem ideo potissimum factum videtur esse, quia propriam fungorum naturam atque originem, scilicet e sanguine an sero; e materia quadam corrupta, pure, flatibus, an ex quavis demum alia caussa proveniant, ipsimet ignorarunt. *Fungum* itaque articulorum dum nominamus, istum in membrorum articulis tumorem designamus, qui absque omni ferme calore ac dolore pallet, digitisque prementibus facile quidem, propter mollitiem, cedit; sed ita tamen, ut ad instar fungi, remoto digito, confestim sese rursus expandat, nec foveas impressas retineat. Tametsi autem nullus fere brachiorum atque pedum articulus ab istoc vitio immunis prorsus sit; *genua* tamen propter insignem forte glandularum abditaeque inter ligamenta & tendines pinguedinis copiam, prae reliquis eidem opportuna esse consueverunt. Neque vero unae tantum istiusmodi fungorum species reperiuntur: quidam enim minutiores, quidam grandiores existunt; quidam molliores, quidam duriores, prout vel tenuiores, vel glutinosiores sunt,

qui

qui intus inſpiſſati & ſtagnantes haerent humores. (*a*) In quibusdam humores noxii extra articulum haerent, qui tumores proprie hi fungi ſunt; in aliis vero in ipſo articulo collecti ſtagnant, ut ſerum in ſcroto, ubi hydrocele eſt, quales ipſe vidi & curavi. Hic poſterior morbus *hydrops articuli* haud inepte dici poteſt, & ex tumore totum articulum diſtendente fortaſſis a fungo diſtingui poterit, quippe qui magis unum alterumve latus articuli occupat. Itaque quibusnam indiciis dignoſci articulorum fungi & hydropes queant, ex jam adductis haud obſcure, ſi quid ego video, ſimul pateſcit.

II.

*Cauſſae.*

*Proximam fungorum cauſſam* quaerere ſine dubio licet in inſpiſſato circa juncturarum ligamenta ſero viſcido atque glutinoſo. Quod ipſum ſimulatque poſt lapſum ictumque aliquem ligamentorum graviorem colligitur, nunc in partibus externis, nunc in ipſo articulo tumorem protinus concitat, debilitatisque ligamentis naturalem partis mobilitatem deſtruit. Ubi autem nervi ſimul atque arteriae vel venae ab iſtiusmodi tumoribus graviter urgentur, fere ſemper conſequens hinc eſt, ut ſubjecta pars nutrimento ſuo privetur, ampliatoque magis, quam naturaliter decet, articulo, ſenſim ſine ſenſu imminuatur atque abſumatur.

III.

*Prognoſis.*

Diximus, in articulorum fungis ligamenta nimium quantum extendi atque laxari; naturalesque proin membri afflicti vires atque mobilitatem, pro mitiori graviorique laeſionis vehementia, nunc levius, nunc gravius debilitari. Jam quia perditus iſto caſu ligamentorum vigor difficulter admodum inſtaurari poteſt, & tumores hi nec facile reſolvi, nec ad ſuppurationem perduci poſſunt, quivis ſane ſatis jam per ſe intelligit, arduum prorſus in fungorum curatione chirurgos negotium ſuſcipere. Suppuratio etenim praeterquam quod difficilis admodum hic ſit, haud parum quoque periculoſa utplurimum deprehenditur: ſiquidem caries facile aut fiſtulae inſanabiles per illam excitantur, quae ferramentum in manum poſtulant. Si qui recentes adhuc parumque grandes ac duri articulorum fungi exiſtunt, hi poſt impoſita medicamenta digerentia ac roborantia curationem haud raro recipiunt: quanquam per emollientia magis utplurimum irritantur. Ubi vero grandius atque inveteratum jamtum vitium eſt, medicamenta pleraque omnia vincuntur, neque exſpectari, niſi a ſcalpello ſalus poteſt. Tametſi ne iſtud quidem ſatis ſemper valens aut opportunum adverſus noxam iſtam peſſimam deprehenditur. Ita ſi humores

(*a*) Grandiorem fungum *in Chirurgia curioſa* delineatum exhibuit PURMANNUS pag. 622.

mores noxii in articulo haerent, ii quidem incisione facta, educuntur: plaga vero glutinata, tumor plerumque redit.

IV.

*Fungorum recentium per digestionem curatio.*

Sed quo facilius fungi isti recentiores ac mitiores digerantur, longe plerumque optimum videtur, male affectam partem aliquoties in dies singulos per adhibitos panniculos calidos strenue perfricare, protinusque dein spiritum vini tartarisatum optimum illinere, vel & ipso cum linteolis supra dato fovere: atque id ipsum tantisper continuare, dum nativa membri forma & virtus restitutae sentiantur. Nobilissimum quoque ad idem est PURMANNI fomentum: (a)

℞. Muriae halecum ℔ij.
acet. vin. fortiss. ℔j.
fol. salv. Mij.
vitriol. Roman. ℥iβ.
alum. crud. ʒvj. M.

Quae una per dimidiae horae spatium decocta eodem, ut mox diximus, modo injiciuntur. Simulatque jam digeri tumores incipiunt, pristinaeque partis vires paulatim instaurari, haud parum profecto ad perficiendam resolutionem ii conferunt, qui vel e spiritu vini tartarisato, vel ex oleo tartari foetido tumefactum articulum aliquoties per diem & quam diligentissime perfricant, deinceps autem ad propulsandas frigoris injurias, a quibus alias vehementer laeduntur, spleniis ac fasciis superimpositis strenue ipsum vinciunt. Denique haud possum, quin illud quoque praeter cetera fomentum hic proponam, cujus beneficio jam aliquoties ejusmodi fungos egomet feliciter olim me curare memini:

℞. Lithargyr. ℔β.
boli Armen. ℥j.
mastichis
myrrhae á ℥β.
aceti vini ℔j. M.

Et coque haec omnia per horae quadrantem, tinctisque in isto decocto spleniis vel linamentis crassis calida semper & matutino & vespertino tempore in lectulo applicantur. Interne simul idonea purgantia, attenuantia & sudorifera remedia diligenter quoque adhibenda.



(a) *Chirurg.* P. III. pag. 48.

V.

*Fungorum veterum curatio 1) per ſcalpellum.*

Quodſi autem vel inveterati jam tum, vel ita graves articulorum fungi advertuntur, ut hactenus praeſcripta medicamenta reſolventia nihil ad ipſos proficiant, neceſſarium utique, prout celebres Chirurgi, WURTZIUS (*a*) jam & PURMANNUS (*b*) notarunt, fermeque unicum auxilium ſupereſt, *tumefactum iſtiusmodi articulum parte infima atque commodiſſima*, ſed circumſpecte tamen, ne ſcilicet ex ligamentis ac tendinibus quidpiam laedatur, *ſcalpello quodam idoneo incidere.* Sic enim ſerum illud ſtagnans, ſi unico in cavo collectum, protinus ſe corrumpit, vel ſi in diverſis praeterlapſo aliquot dierum ſpatio ſenſim ſenſimque effluit. Cui quidem ſcopo egregie ſerviunt turundulae, digeſtivo quodam madentes, paucoque alumine conſperſae vulneri immiſſae. Sed ante tamen, quam ferrum corpori admovetur, id ſibi datum Chirurgus exiſtimet, ut ipſum tumorem digitis gnaviter deprimat, injectaque ſuperius faſcia, ne cedere facile poſſit, contineat. Namque iſto modo non commodiſſima ſolum ad incidendum pars in conſpectum prodit, ſed ipſum quoque ſerum, facto foramine promtius effluit; imo vero adinſtar ſanguinis in venaeſectionibus aut lymphae in hydroceles vel hydropis aſcitis inciſione prorumpit. Quo facto, ſi tumor adhuc aliquis ſupereſt, emplaſtrum diachylum vel oxycroceum, vel WURTZII rubrum, quod valde hic commendat, vel aqua calcis, vel ſpiritus vini, ſuperimponi debet, atque ita penitus, quicquid forte inſpiſſati in tumore adhuc reliquum eſt, reſolvi. Sic ſi priſtinae formae ſuae reſtitutum eſt membrum, vulnus balſamis vulnerariis glutinatur, oleis atque rebus pinguibus aliis, quia ligamentis ac tendinibus nimium quantum inimica ſunt, ſolertiſſime ſemper evitatis. Quodſi autem haerens in fungo *ſerum tenacius aut glutinoſius* invenitur, quam ut ſatis effluere per ſe poſſit, adhibere circa deligationes ſingulas injectiones quasdam attenuantes convenit. Faciunt huc prae reliquis decoctum agrimoniae, ariſtolochiae aut alchymillae cum roſarum aut chelidonii melle permixtum: quibus injectis mirifice reſolvi tumores iſtiusmodi adſolent.

VI.

*2) per medicamenta rodentia.*

Quanquam autem promtius & aperiri & glutinari ejusmodi fungi ſolent, quibus admotum ferrum fuit; haud tamen in Chirurgis deſunt, qui ſatius exiſtimant eſſe, *medicamenta quaedam rodentia* ſuper fungum injicere, reſolutaque dein, quae nata hinc fuit, cruſta, collectos intus humores ejicere; reliqua vero eadem facere, quae hactenus praeſcripſimus. Quae dum fiunt, longe optimum, mea quidem ſententia, ad inſtaurandas ligamentorum atque tendinum, in genubus praeſertim, vires videtur, unguento quodam nervino, vel & ſpiritu quo-

(*a*) *Chirurg.* pag. 268.
(*b*) *Chirurg.* P. III. pag. 46. it. *Chirurg. curioſ.* pag. 622.

quodam aromatico aegrum membri articulum quotidie inungere, donec priſtinas vires recuperavit.

VII.

Contingere hic non raro ſolet, ut poſt ejectum, quod intus haeſerat, ſerum inſpiſſatum, inductamque cicatricem, denuo circa juncturam iſtam vitioſi corruptique humoris quidpiam, ut ipſe vidi, ſicut in hydrocele, colligatur. Quod ipſum ne qua forte fiat, haec utique neceſſaria videtur obſervatio: ut ſcilicet non interna ſolum medicamenta digerentia, purgantia & ſudorifera ſolerter adhibeamus, ſed ipſum quoque vulnus per immiſſas turundulas paulo diutius apertum conſervemus, & per injectam aquam vulnerariam expurgantem, decoctum videlicet ariſtolochiae, agrimoniae, alchymillae &c. roſarum aut chelidonii melle permixtum, identidem per dies ſingulos expurgemus. Namque iſta purgandi aut curandi vulneris ratio, teſte PURMANNO, in nonnullis quandoque ita vehemens atque expedita eſt, ut fere poſt ſexies factam injectionem ſinus vulneris egregie non expurgatus ſolum, ſed nova quoque carne adimpletus reperiatur. Interim haud prorſus quoque alienum hic fuerit, aquam calcis vivae in plagam injicere; extrinſecus autem emplaſtrum aliquod digerens vel liquorem ſimilem ſuperimponere, genubus ipſis interim, ne colligi facile ſerum valeat, quam accuratiſſime ſemper deligatis. Sic etenim quam feliciſſime occurri fungis revertentibus poſſe, longe omnium in curandis his fungis exercitatiſſimus ille Chirurgus, FELIX WURTZIUS, teſtatur.

*Adverſus recrudeſcentem fungum praeſidia.*

VIII.

Denique illud paucis admonendum hic reſtat: nempe *non omnes articulorum fungos ſic comparatos eſſe, ut aperiri ſatis tuto queant.* Quoties enim vitium illud aut nimis jam inveteratum atque durum, aut nimis magnum invenitur; aut jam tum imbecilliores ipſi homines vexati ſunt, abſtinendum utique ab omni ferramento erit. Fere ſemper enim noxia magis quam ſalutaris in ejusmodi caſibus haec curatio eſſe conſuevit: dum novis poſtea ſubinde malis, carie nimirum, fiſtulis & gangraena divexantur, atque adeo abſumuntur, qui conſiſtente aut conquieſcente vitio ad ultimam ſenectutem pervenire poterant. Ceterum de reliquis tumorum lymphaticorum ſeu phlegmaticorum ſpeciebus, quae ferrum in manus poſtulant, quales *hydrops*, *hydrocele*, *hydrocephalus* & *ranula* ſunt, prolixius ſuo loco in operationibus chirurgicis erit diſſerendum.

*Inciſio quandonam minus tuta ſit.*

# PARTIS PRIMAE LIBER QUINTUS DE ULCERIBUS.

## CAPUT I.

### *De Ulceribus.*

I.

*Ulcus quid sit.*

QUid ulcus ſit, cuilibet adeo notum eſſe videtur, ut vix prolixiori deſcriptione indigeat. Definitiones enim, quae hic, ut in multis aliis rebus, in medium afferri ſolent, plerumque ipſo nomine obſcuriores & difficiliores ſunt. Notio tamen maxime clara & perſpicua de eodem traditur, quando docetur, quod ſit *mollium corporis noſtri partium ipſiusque cutis ſolutio*, a cauſſa interna, inflammatione nimirum, abſceſſu, vel humoribus ſubſiſtentibus acribusque producta. Attamen ſi vulnera fiunt antiqua, vel etiam ſi contuſiones ſanationem facilem, id eſt, breviori tempore recuſant, ad ulcera tandem quoque referri atque ita appellari ſueverunt.

II.

*Ulcerum ſedes quae ſit.*

Itaque propria & communis ulcerum ſedes in mollioribus corporis noſtri partibus quibuscunque, cute videlicet, pinguedine, glandulis, carne, ipſisque denique viſceribus internis requirenda eſt. Si quid enim in partibus durioribus, hoc eſt, oſſibus exulceratur ſive adroditur, id ipſum *ad cariem* potius atque ad morbum, quem vulgo *ſpinam ventoſam* hodie vocare ſolent, quam ad ulcera referri oportet. Quanquam, propter ipſam iſtiusmodi vitiorum qualemcunque cum ulceribus ſive eroſionibus partium mollium ſimilitudinem, de utrisque tractatio conjungi haud inepte poſſit, atque etiam a nobis hac in parte conjungatur.

III.

III.

*Abſceſſus* autem, *contuſiones* ac *vulnera* quomodo ab ulceribus differant, penitior ſingulorum conſideratio haud obſcure declarabit. *Vulnera* enim & *contuſiones* tametſi perinde, ut *ulcera*, *in partium mollium diſſolutione conſiſtunt*, *tamen ab his quam maxime in eo differunt*, quod ab externa ſemper cauſſa & uno velut momento concitentur: quum e contrario ulcera ab internis potiſſimum cauſſis, (*No. I.*) ac paulatim quidem ſuboriantur. *Abſceſſus* autem quaſi prima ulcerum principia, ſive nondum matura ulcera ſunt: quando nimirum inflammationes in ſuppurationem abeunt, cute adhuc integra. Simulatque enim, adaperta cute, pus maturatum effluit, ex absceſſibus ulcera fieri putantur, ſive ea ſponte a pure erodatur, ſive ſcalpello chirurgico aperiatur.

*Discrimen ab aliis noxis.*

IV.

Neque vero unae tantum conſtitui ulcerum ſpecies poſſunt. Sic enim ipſa differunt 1) *pro partium corporis* vexatarum diſcrimine: ſiquidem nunc cutem, nunc pinguedinem, nunc denique glandulas & carnes infeſtant: 2) *pro diverſa magnitudine* ſua: quaedam enim majora ſive ampliora ſunt, quaedam minora; quaedam alte, quaedam minus alte penetrant. Atque ea quidem, quae altiora ſunt, ſed anguſtiora tamen, & ſpeciatim anguſto ore ſive principio praedita, *ſinus* aut *fiſtulae* dici proprio nomine conſueverunt: 3) *pro diverſa duratione*; hinc enim vel *recentia* ſunt, vel *inveterata*: 4) *pro ſymptomatum ſive malorum accidentium gravitate*; ſiquidem alia *mitiora* ſunt ac *leviora* ſeu benigna; alia vero *maligna*, id eſt, vel *cum doloribus acutiſſimis conjuncta*, vel *foetida*, *putrida*, *pinguia*, *rheumatica ſeu multum ichorem fundentia*, *ſerpentia*, *cancroſa* ſive ad *cancrum vergentia*, *calloſa*, *fiſtuloſa* aut *verminoſa*: 5) *pro cauſſarum discrimine.* Hinc enim fit, ut in *ulcera ſcorbutica*, *venerea*, *carioſa*, *cancroſa*, *peſtilentia* atque *a faſcino provenientia* diſpeſcantur. Denique ulcera etiam differunt 6) *pro diverſo corporis*, quem infeſtant, *loco.* Igitur quaedam *ulcera narium* ſunt, alia *faucium*, *palati*, *pectoris* atque *ani*; rurſus alia *fiſtularum lacrymalium* nomine inſigniuntur.

*Ulcerum diverſa genera.*

V.

Quod recentiorum Medicorum varii *praecipuam ulcerum cauſſam* in *acido quodam peregrino*, corporisque partes adinſtar aquae fortis rodente quaerunt, id feſtinanter nimis factum videtur: ſiquidem nullus propemodum *humor acris* eſt, ſive is jam ad ſalſi, lixivii, alcalici vel acidi naturam accedat, quin corpus erodere atque ulcus aliquod concitare poſſit. Et vero quia ſanguis ſubſiſtens ſive *ſtagnans* plerumque in alcalicam aliquam acrimoniam, neutiquam vero, ut quidam opinantur, in acidam convertitur; quin & ipſe odor foetidus ulcerum alcali potius quam acidi quicquam referre deprehenditur;

*Cauſſae.*

facile, meo quidem judicio, liquet, alcalicis ſaepius, quam acidis humoribus ulcera accepta eſſe referenda. Conſtat enim, *alcali* a Medicorum filiis dici quamcunque acrimoniam aut ſalſedinem, quae rebus quibuscunque acidis, perinde ut ſal tartari aceto; oleumque tartari per deliquium ſpiritui vitrioli, adverſa atque inimica eſt. Quemadmodum autem venenorum, ſic rerum acrium, adeoque & ulcerum varia admodum genera eſſe adſolent. Quo enim peſtilentior acrimonia eſt, per quam corpus eroditur, hoc quoque gravia magis, ac foetida; hoc magis item procedentia & periculoſa; quin imo prorſus etiam, ut in carcinomatibus uſu venire ſolet, inſanabilia ipſa ulcera eſſe reperiuntur. Interim non ab acrimonia tantum, ſed a quibuscunque rebus aliis etiam, quae ſanguinem ſubſiſtere faciunt & corrumpunt, naſci ulcera poſſunt. Sic enim quam ſaepiſſime *tumores*, *inflammationes*, *vulnera*, *contuſiones*, *oſſium fracturae*, *luxationes*, *ſcirrhus*, *cancer & caries*, in ulcera degenerant. Quae quidem ipſa quantumvis initio lenia & benigna ſunt, peſſima tamen, vel propter malum corporis habitum, vel propter pravam victus rationem, vel denique propter inconvenientem medendi ac deligandi modum cauſſasque id genus alias, haud raro evadunt.

VI.

*Veterum & malignorum ulcerum diagnoſis.*

Tametſi autem *viſus beneficio cognoſci pleraque ulcera* poſſunt, tamen ut exactius pateat, *quam alte ſinus penetret*; quorſum is procedat; denique num cariem adjunctam ſimul habeat, utique *ſpecillis* opus videtur. *Vetus an recens* ulcus aliquod ſit, optime ipſius hominis ſermo indicabit. Neque vero minus hinc cognoſci poterunt *cauſſae*, *cur inveteratum malum ſit*; ſive jam in carie quadam ſubjecta, ſive in perverſa victus aut curationis ratione eaedem fuerint poſitae. *Benignius* adhuc ſive mitius eſſe ulcus aliquod, inde potiſſimum cognoſcitur, ſi nondum vetus illud eſt, nullisque gravioribus malis comitatum; ſi modice craſſum pus advertitur; ſi ſubalbidum, lene minusque foetidum eſt; denique ſi & junior & robuſtior aegrotus eſt. Contra vero *maligna* curatuque difficilia non ſine ratione judicantur eſſe ulcera, ſi homo afflictus infirmioris, ſcorbutici vel hydropici etiam habitus eſt; ſi nimis tenue, acre, foetidum, flavum, albicans atque ſubrubrum, ſubviride aut ſubnigrum; vel & nimis craſſum lardoque haud abſimile pus deprehenditur. Aeque vero periculoſum vitium ſubeſt, ubi vel intenſioribus aegroti doloribus urgentur, vel ſic etiam comparata eſſe ulcera reperiuntur, ut vulneris atque abſceſſus recentis per digeſtiva balſamaque vulneraria curationem haudquaquam recipiat.

VII.

*Ulcerum impurorum,*

*Ulcera impura ac putrida* vocantur, in quibus caro corrupta, mollis, albida vel & livida conſpicitur; item ubi materia craſſior & glutinoſior,

ſior, viridis item vel variegata colligitur. *Ulcera fluentia* ſive *rheumatica* inde potiſſimum arguuntur, ſi ſanies copioſa & tenuis effluit. *Rodentia* vel *procedentia* ulcera inde pateſcunt, ſi materia partes undique circumpoſitas, nunc tardius, nunc celerius, prout acrimoniae gradus eſt, erodit. *Ulcera fiſtuloſa* dicere iſta ſuevimus, quae altius paullo vel ſub cute vel inter muſculos penetrant, praeſertim ubi ſinus amplior, exitus anguſtior fuerit. *Calloſa* denique iſta judicamus *ulcera*, quorum interiores parietes materia quadam duriori & quaſi cartilaginea ſunt obducti.

*fluentium, rodentium, fiſtuloſorum & calloſorum cognitio.*

VIII.

Sic porro etiam *ulcera venerea* ſubeſſe arguuntur, ubi eadem poſt celebratum cum impuriori femina concubitum, morbosque venereos, gonorrhoeam puta, bubones venereos, ipſam denique luem veneream inſequuntur. Quorum equidem varia plerumque ſedes eſt: quanquam frequentius iis in locis naſcuntur, in quibus bubones venerei prodierunt, in naribus ſcilicet atque faucibus, nec non in membro virili: quare colis ulcera ſive carcinomata (Gallis *chancres*) appellantur. In ſequiori ſexu venereis ejusmodi ulceribus fere ſemper obnoxia ſunt ipſa pudendorum labia, vel uteri etiam collum. *Ulcera cancroſa* vel eadem prorſus ſunt cum carcinomatibus exulceratis, quorum notas ſupra dedimus: (*Lib. IV. Cap. XVII. No.* 5. 6.) vel & ubi progreſſum atque dolores ſpectaveris, quam proxime ad naturam carcinomatum accedunt. *Ulcera carioſa* dicuntur, ſi juxta poſitum os aliquod eroſum perioſtio privatum, ſive infeſtatum a carie invenitur. Sed de iſta quidem prolixius infra exponemus. A *faſcinis* denique an ſubnata *ulcera* ſint, exinde argui vulgo ſolet, ſi aciculae, crines, filamenta, panniculi, clavi, teſtae ovorum, carbones, vel & quaecunque id genus res praeternaturales aliae in abſceſſibus aut ulceribus reperiuntur. Tametſi, ut, quid ego ſentiam, aperte fatear, non pleraque tantum ſigna, quae ab imperita plebe pro faſcino cognoſcendo afferri in his caſibus ſolent, ſed ipſa quoque faſcina dubia plerumque vel prorſus etiam conficta atque ſuperſtitionis pleniſſima videantur: multa enim olim ulcera pro faſcinatis habita ſunt, quae re vera talia non fuerunt.

*Ulcera venerea, cancroſa, carioſa & faſcino orta quomodo cognoſcantur.*

IX.

*Ulcera quaeque recentia & benigna*, perinde ut abſceſſus recentiores, haud difficulter utplurimum curantur: maxime ſi juniores viribusque inſtructi homines ſunt. Quo autem *magis inveterata*, quoque gravioribus malis comitata ulcera ſunt, eo difficilius curantur: adeoque valde *putrida*, *rheumatica* ſive *largiter fluentia*, *fiſtuloſa*, *calloſa*, *carioſa* & *cancroſa ulcera* difficulter admodum atque non niſi per egregia Medicorum excellentium artificia ſanari conſueverunt. Sibimet ipſi enim at-

*Prognoſis ulcerum malignorum atque inveteratorum.*

atque aliis egregie, meo quidem judicio, teſteque experientia, iatroaliptae iſti vel hiſtriones imponunt, qui de emplaſtris quibusdam unguentisque arcanis, ad quodlibet ulcerum genus longe valentiſſimis mirum quantum inſolenter gloriantur. *Quo pejoris atque infirmioris habitus aegroti ſunt*, quo aetate grandiores, quo acrior ſanguis eſt, quo pejor ulceris odor, quo pejor denique puris & color & acrimonia eſt, hoc magis quoque difficulter ſananda cenſeri ipſa ulcera oportet. Si qua valde ampla vel plura etiam ulcera adſunt, quae copioſiſſimam materiam vel ſaniem quotidie emittunt, tum mirifice homines debilitari paulatimque confici adſolent. *Antiqua pedum ulcera*, praeſertim in hominibus aetate provectioribus atque infirmioribus glutinare haud quaquam convenit. Fere ſemper enim, ut experientia docet, melius atque mitius cum iſtiusmodi hominibus agitur, quoad corrupta, atque ex univerſo corpore collecta materia ex ulceribus effluit. Quae ſimulatque poſt ulcerum glutinationem reprimitur, peſſimi utplurimum morbi, capitis nempe dolores, vertigines, apoplexia, epilepſia, difficultas ſpirandi aut ſuffocatio, diarrhoea item ac dyſenteria atque inflammationes internae, malaque id genus gravia alia cum ipſa tandem morte, ceu obſervatum quam ſaepiſſime a quamplurimis Medicis practicis fuit, paulatim ſuperveniunt. (*a*) Similiter ubi *ulcera iſtiusmodi antiqua in ſenibus* exareſcunt, labraque cum calore livent, proximum utique ſphaceli atque adeo ipſius mortis ſaepiſſime periculum eſt. In *juvenibus & robuſtis vero tutior ulcerum inveteratorum curatio eſſe ſuevit:* ſed neceſſaria tamen ſemper in *ejusmodi caſibus iſta obſervatio videtur*, *ut non ipſa tantum ulceris* cauſſa medicamentis aptis tollatur, ſed ſanguis quoque in priſtinam integritatem ſuam vindicetur: id quod vero haud raro difficillime fieri ſolet. Igitur ſi nimis inveteratum malum eſt, hominesque & medicamentorum & abſtinentiae impatientes paulatim fiunt; mirum haud eſt, ſi vel in robuſtioribus etiam ſaepe ſanari ulcera nequeant.

X.

*Prognoſis ulcerum venereorum, fiſtuloſorum, calloſorum, carioſorum, & cancroſorum.*

*Ulcera venerea* curationem vix ac ne vix quidem recipiunt, niſi venenum venereum per medicamenta idonea e corpore prius expellitur. Siquidem ſine his nihil omnia externa hic proficiunt. *Ulcera fiſtuloſa*, *calloſa & carioſa*, rarius imo vero nunquam ſine ferro ſanantur. Fere ſemper enim poſt inductam etiam cicatricem recrudeſcunt vehementiusque hominem affligunt. Atque caries praeſertim ſi magna eſt, maxime in articulis membrorum, tam multum puris fundit, unde ſaepius vires tam inſigniter debilitantur, ut, niſi membrum in tempore reſcindatur, homines inde conficiantur. Uberius id ipſum perſpici ex il-

(*a*) Evolvi hunc in finem poteſt nobiliſſimus Medicus CRATO, in epiſtolis ſuis medicis, ubi egregia hac de re diſſerit.

illis poterit, quae de *carie & ſpina ventoſa* inferius disputabimus. Pari ferme ratione res ſeſe habet in *ulceribus cancroſis*: in his enim, niſi pars affecta praeciditur, certiſſima ſalutis ſubeſſe ſolet deſperatio; quemadmodum *in carcinomate* ſupra jam tum declaravimus. Quin praeciſis etiam membris tamen carcinomata nonnunquam revertunt penitusque hominem paulatim abſumunt. Tandem ſi qua in viſceribus ulcera naſcuntur; tum, quia nec manus nec medicamenta ſatis commode admovêri poſſunt, ſaepiſſime pro inſanabili vitium jure merito habendum videtur.

XI.

*Ulcerum recentium curatio quae ſit.*

Ad ipſam autem ulcerum curationem quod attinet, haec utique pro ipſius vitii diverſitate mirum quantum varia eſſe conſuevit. Namque ubi recens adhuc ipſum ulcus deprehenditur, curari illud quaſi abſceſſus aut vulnus aliquod recens oportet. Igitur ante omnia idem *expurgandum*, dehinc *nova carne implendum*, tandemque *cicatrice*, quantum fieri poteſt, *aequali ac nitida* claudendum ſive glutinandum eſt.

XII.

1) *Quomodo ulcus purgandum.*

Atque *expurgatio* quidem ſic fere inſtituitur. Nempe primo loco materia vitioſa emittenda, vel, niſi ſatis per ſe effluit, digitis leniter exprimenda, vel, ubi ſinus profundus, per injectionem aliquam, aut ſi ſatis patet, linamentis paulatim extergenda. Quicquid autem forte ex membranulis partibusque pinguibus corruptis aliis in ulcere reliquum eſt, id quam aptiſſime utplurimum ejicitur, ſicubi in ſequentibus deligationibus linamenta carpta unguentoque digeſtivo madentia quotidie immittuntur, ac deinde emplaſtro diachylo, diapalmae aut hujusmodi alio, ſpleniis item & faſciis ſuperimpoſitis. Haec tantisper fieri ſedulo debent, dum penitus expurgatum vulnus ſit, hoc eſt, dum fundus ulceris undique rubicundus novaque carne adimpletus reperiatur.

XIII.

2) *Quomodo ulcus implendum.*

Quibus rite confectis proximum eſt, ut *nova carne ulcus impleatur*; id quod iis fit medicamentis, quae *ſarcotica*, id eſt, carnem conficientia vulgo vocantur: inter quae longe optimum valentiſſimumque hic deprehenditur unguentum digeſtivum. Niſi enim alia incidunt impedimenta, nihil fere aliud quidquam ad novam carnem producendam, praeter digeſtivum illud, neceſſarium videtur. Quod autem Medicorum plerique fere omnes usque adeo graviter hic propria quaedam medicamenta balſamica, novae carni procreandae accommodata, inculcant, id equidem intempeſtivam aliquam ipſorum arguit ſollicitudinem atque induſtriam. Praeterquam enim quod ipſi noſtro unguento digeſtivo balſamica vis inſit; ſane nova iſta caro non tam a medicamentis, quam potius ipſo naturae beneficio progignitur. Chirurgo-

rum enim ſtudia omnia nihil ferme hic aliud efficiunt, niſi ut impedimenta ſive noxia quaevis ipſique ſanationi contraria propulſentur. Si quibus interim ad hunc ſcopum haud ſatis vehemens unguentum digeſtivum videtur; his ego auctor ſum, ut ejusdem loco balſamum Arcaei, balſamum Peruvianum, balſamum de Meccha, balſamum ſulphuris, eſſentiam myrrhae & aloes, oleum myrrhae per deliquium, oleum ovorum, hujusdemque generis balſama vulneraria alia adhibeant, donec ad vulnus glutinandum nihil omnino reliquum ſit.

XIV.

*In ulceribus altis quid faciendum.*

Sicubi vero paulo altius ulcera penetrant, usque adeo, ut neque oculorum acies neque medicamenta fundum ipſorum contingere queant, tum neceſſarium utique videtur, in deligationibus ſingulis, poſt expreſſam, quae intus collecta eſt, materiam vitioſam, liquorem aliquem mundantem atque ſanantem, decoctum videlicet agrimoniae vel ariſtolochiae, cum melle roſarum vel & myrrhae atque aloës eſſentia mixtum; vel quod Bellostius laudat, (*a*) decoctum etiam ex nucum foliis cum admixto ſaccharo prius ſemper injicere, quam ipſa deligatio ſuperius deſcripta ſuſcipiatur, donec fundus glutinatus ſit: poſtea, ut antea dictum eſt, ad ulceris usque repletionem continuatur.

XV.

*3) Cicatrix quomodo inducenda.*

Ulcere jam impleto, reliquum eſt, ut apta quaedam cicatrix eidem inducatur: id quod optime fit, ſi modo linamenta carpta eademque ſicca ſuper ulcus imponuntur quotidie cum emplaſtro, donec cicatrix facta ſit. Sed ubi nihilominus caro ſupercreſcit, ac ulcus madet, adſpergendi ſimul ſunt pulveres exſiccantes, ex maſtiche, thure, ſarcocolla, colophonia, lapide calaminari ac tutia confecti, ſuperinjectis linamentis aridis atque emplaſtro quodam ad impoſitas res continendas accommodato, donec ex toto ſaneſcat. *Si qua vero ſuper cutem reliquam caro luxurians jamtum increvit*, longe optimum ad illam exedendam eſt, aut vitriolum coeruleum illinere, aut, ſi hoc non ſatis vehemens fuerit, pulverem ex praecipitato rubro atque alumine uſto paratum eidem inſpergere; dum nihil amplius promineat. Reliqua poſtea fieri debent, ut dictum eſt antea.

XVI.

*Prudens victus ratio inprimis hic neceſſaria eſt.*

Denique dici vix poteſt, quantum ad implenda & glutinanda ulcera proficere ſolet *prudens vitae victusque ratio.* Obſervatum enim pridem jam ab artis ſalutaris profeſſoribus eſt, ejus beneficio peſſima quandoque ulcera ſine aliis fere remediis ſaepe ſanata fuiſſe; con-

(*a*) lib. qui *le Chirurgien d'Hopital* inſcribitur.

contra vero ſine ipſa, vel leviſſima etiam ulcera in peſſima, imo in vitium aliquod prorſus inſanabile haud raro degeneraſſe. Igitur cavendum ſolertiſſime ſemper eſt, ne, dum ab ulceribus aliquis infeſtatur, cibos acriores, ſalſos, acidos, nimis pingues, aut calefacientes, ſuillos digeſtuque difficiliores, idem aſſumat: prouti ſupra jamtum *in vulneribus* praeceptum fuit. (*Lib. I. Cap. I. No.* 45. *ſeq.*) Quodſi autem malus forte corporis habitus obſtare videtur, quo minus ſaneſcere ulcus aliquod poſſit, in conſilium utique adhiberi Medicus aliquis prudens debet, qui per adhibita medicamenta interna opportune provideat, ne qua forte ulcera mitiora in pejora vel penitus quoque inſanabilia tranſeant; ſed ut potius curatio horum beneficio, quantum fieri poſſit, promoveatur.

## CAPUT II.

### *De fiſtularum curatione.*

I.

*In curandis fiſtulis opus eſt 1) expurgatione.*

QUoties fiſtulae quaedam, ſed nondum tamen calloſae, ulceribus adjunctae, vel viſus, vel ſpecillorum beneficio deteguntur, promtiſſimum auxilium eſt eas, ſi tuto fieri poteſt, ad fundum usque incidere, poſtea mundare & glutinare. Quia vero aegri hoc aegre admittunt, expurgari iſtas ante omnia per injectum liquorem aliquem convenientem, vel per linamenta carpta unguento digeſtivo madida convenit: quemadmodum ſuperiori capite praeſcripſimus. Quanquam autem Chirurgorum multi pro demittendis in inferiorem ſedem medicamentis, *turundas* fiſtulis intorquent; tamen quando illarum & durities & nimia forte longitudo vel callum, vel inflammationem, vel denique nimium humorum in fiſtulis impetum excitant, vel curationem ſaltem juſto diutius impediunt; conſultum utique magis videtur, aut prorſus ab iisdem abſtinere, aut certe providere, ne iſtae nimis vel durae ſint vel longae. Bellostius certe & jam antea Magatus, viri in arte ſalutari longe celeberrimi, propter egregium illum turundarum abuſum, penitus ipſas quaſi ſupervacuas & noxias rejicere nulli dubitarunt. Quorum ego mores atque ſententiam tantum abeſt, ut reprehendam, ut potius amplecti ſuſtineam. Neque enim tutum ſatis turundarum uſum exiſtimo eſſe, niſi forte in illis caſibus, ubi cautio habenda eſt, ne juſto citius fiſtularum nimis anguſtarum ora glutinentur. Sed quoties tamen hic adhibentur, breviſſimae ſemper molliſſimaeque ipſae ſint neceſſe eſt: prouti quidem ſupra jamtum in vulneribus poſitum meminimus.

II.

*2) compressione.*

Alterum in curandis *fistulis* est, ut *ipsarum fundus contra earum aperturam probe comprimatur.* Igitur splenium aliquod angustum, vel emplastrum quoque ad instar splenii cujusdam angustioris complicatum, post factam ulceris purgationem & immissa in fistulas medicamenta, qua parte ipsarum fundus delitescit, injiciendum, superimpositis, ut in ulceribus reliquis fieri debet, linamentis carptis, emplastris, spleniis atque fasciis. Atque ad fascias equidem quod attinet, optimum est, vel primam earundem partem juxta fistulae fundum applicare, vel arctius saltem isto loco istas constringere: quo scilicet corrupta, quae intus haerescit, materia versus ipsum fistularum os semper propellatur; adeoque ima sedes citius semper, quam sinus reliquus, glutinetur. Quod ipsum promtius fieri tunc plerumque solet, quoties in brachio vel pedibus fistulae sunt; praesertim si fundus ipsarum ad superiorem, os autem ad inferiorem membri partem spectare deprehenditur.

III.

*Fistulae altiores quomodo tractandae sint.*

Ubi altius fistulae penetrant, quam ut intimus ipsarum sinus expurgari commode queat, *injicienda utique, pro eluendis sordibus sunt medicamenta purgantia:* qualia scilicet superiori capite praescripsimus. Quanquam illis adjungi haud incommode quoque potest hoc:

℞. Ungu. digest. ex terebinth. & vitell. ovi parat. ℥iß.
Mell. vulgar. vel rosar. vel chelidon. ℥j.
♎ vin. vulgar. ℥ix. M.
Vel ℞. Decoct. scord. vel abrotan. vel agrimon. ℥viij.
♌. vin. simpl. ℥iij.
Elixir. propr. vel
Essent. myrrh. & aloës ℥j.
Mell. rosar. ℥ij. M.

Quae in quavis deligatione aliquoties calide injicienda, compressoque fistulae & fundo & ore aliquantisper intus continenda sunt, ut melius noxia expurgent, donec sensim fundus glutinari occipiat. Denique iisdem pergendum, quae exposita jam sunt in ulceribus. (*Cap. I. No.* 13. *seqq.*)

IV.

*Raro curari nisi scalpello admoto possunt.*

Quodsi autem hactenus proposita curandi ratio non satis vehemens atque accommodata ad fistulas glutinandas, &, quod primum erat, expurgandas animadvertitur; sane, *majus in ferro quam in medicamentis praesidium esse consuevit.* Idque vel maxime tum, ubi vel deorsum fistulae tendunt, vel tortuosae nimis sunt, aut fundus satis comprimi nequit, ab ore ad fundum usque incidendae.

V.

V.

Igitur vel specillum aliquod sulcatum leniter demitti in fistulae sinum debet, immissoque in sulcum istum scalpello, supra incidi cutis & caro, quantum quidem satis esse atque tutum videtur. Deopertis enim fistularum sinibus ultimis, non ejici tantum promtius materiae corruptae possunt, sed commodius etiam medicamenta applicari, vel etiam scalpello, mucrone obtuso praedito, (*a*) sine specillo incisio fieri potest. Nonnunquam *forfex incurva robustior* (*Tab. I. fig. D.*) in intimam fistulae sedem demittitur, eaque caro inciditur. Sed ista tamen incidendi ratio nisi tenuior cutis vel caro fuerit, non semper aeque commoda, sed aegro interdum magis molesta videtur.

*Incisio qua ratione fieri debeat.*

VI.

Sicubi post incisam fistulam copiosior forte sanguis effluit, qualiter equidem fieri haud raro consuevit; tum in prima deligatione linamentis carptis siccis implendum ac probe deligandum vulnus est; dehinc unguentum digestivum cum aegyptiaco vel praecipitato mercurio rubro injiciendum, donec ulcus probe purgatum sit; reliqua vero eadem prorsus facienda, quae in ulceribus recentibus posita superius sunt. Callus denique, caries atque id genus alia mala fistulis adjuncta quam curandi rationem exigant, seorsim inferius exponere constituimus. De fistulis generatim, & speciatim de fistulis costarum, ventris & ani legi meretur CELSUS Lib. VII. cap. IV.

*Quid post incisam fistulam fieri debeat.*

---

# CAPUT III.

## *De ulcerum malignorum curatione.*

I.

HActenus de ulceribus aliquanto mitioribus horundemque curatione disseruimus. Sequitur, ut de iis quoque ulceribus, pro instituti ratione tractemus, quae pejoris sunt indolis & secundum superius traditam curandi viam vix ac ne vix quidem curari possunt, ideoque ulcera *dysepulotica*, *chironia*, *cacoëthica*, *rebellia* vel *contumacia* in scholis Medicorum dici consueverunt. Proprias semper ulcerum istiusmodi caussas existere, quare adeo mali moris sint, nemo sanus facile negaverit: quales autem in quocunque casu eaedem sint, quae curationem adeo difficilem reddunt, id Chirurgorum plerique juxta cum ignarissimis sciunt. Et vero *nasci utplurimum ulcera istiusmodi pertinacia* solent, si

*Ulcerum cacoëthicorum variae caussae sunt.*



(*a*) vid. Tab. V. fig. 4. & 5.

ſi mali, ſcorbutici, cachectici atque hydropici habitus homines ſunt; nec non ſi lues venerea, ſi caries aut callus, ſi magna ſanguinis acrimonia vel & carcinoma quoddam deliteſcunt Quae mala ſingula & inveſtigare & extirpare diligentiſſime debent ii, qui de feliciori ulcerum peſſimorum tractatione cogitant. Id ipſum autem praeſtare tam ſolet eſſe in plerisque caſibus arduum, ut vel expertiſſimus etiam Medicus aut Chirurgus haerere ſaepius hic debeat: nedum empyrici. Quantumvis etiam hi nobilia atque arcana adverſus peſſima quaeque ulcera in promtu ſibi eſſe, impudenter ſaepe jactitent remedia, emplaſtra vel unguenta.

II.

*1) Quando malus corporis habitus eſt.*

Quoties nihil aut fiſtularum, aut calli, aut cariei, aut carnis putridae, aut vermiculorum in ulceribus deliteſcit, ulceris ſane pravitas ſive contumacia inde plerumque oritur, ſi malus atque infirmus eſt, vel propter nimis glutinoſum, acidum, acrem, bilioſumve ſanguinem, vel propter malum aliquod venereum, vel propter imprudentem victus rationem, vel denique in feminis propter menſium, in viris autem propter hæmorrhoidum obſtructionem, corporis habitus. Igitur ut contumacioribus ejusmodi ulceribus ſuccurratur, non medicamentis ſolum internis a prudenti Medico praeſcriptis, ſed & vel maxime *ſollicita victus ratione* opus eſt. Haec enim usque adeo proficere hic conſuevit, ut vel peſſima etiam ulcera, ſine omni fere medicamentorum internorum uſu, per eandem ſaepius fuerint ſanata: (*a*) dummodo ſolerter quotidie expurgata eadem ſint, vel &, poſt illitum iis vulgare aliquod unguentum, oleum aut balſamum vulnerarium, emplaſtro quodam communi, ſaturnino ſcilicet, ſeu diapompholygos, aliove ſimili diligenter contecta. Quam quidem ob rem *in aſſumendis cibis ac potionibus* id ſolertiſſime providendum ſemper eſt, ut non niſi leviora paſtus genera & ſemper quidem quam parciſſime ingerantur. Quicquid enim nimis ſalſum, acre, acidum, durum atque crudum eſt; quicquid ex pinguedine, lardo, carnibus ſuillis, farinoſisque maſſis confectum eſt; quicquid denique intemperanter aſſumtum eſt; id nunquam fere non peſtilentiſſimum deprehenditur. Ita calidiores aegri victum calefacientem, frigidiores refrigerantem, vitare debent. Sed valentior tamen bona diaeta ſive abſtinentia eſſe conſuevit, ubi externa ſimul curatio ad eandem accedit. Quocirca diligentiſſime ſemper expurgari a materia corrupta ulcus convenit, ne ea diuturniori mora acrior reddatur, & vitium procedat. Dehinc unguentum digeſtivum, cui etiam myrrha, maſtiche aut colophonia poteſt eſſe permixta, vel & decoctum ex juglandis foliis cum injecto pauco ſaccharo; vel

(*a*) Praeter multos alios videri hac de re poteſt DOLAEUS in ſua *Encyclopaed. Chirurg.*

vel denique decoctum viridis aeris ex vino supra deligandum. In nonnullis spiritus vini simplex, vel aqua calcis cum linamentis immissa egregie istiusmodi ulcera siccat & sanat. Si quae forte adsunt *fistulae*, hae incidendae, postea, ut cap. praecedenti dictum est, mundandae, & balsamo peruviano, copaivae, sulphurisque terebinthinato, vel & quibuscunque aliis medicamentis glutinantibus consolidandae. Tandem si interna medicamenta non negliguntur, dubium non est, quin pessimis etiam ulceribus saepe succurri feliciter queat.

III.

*2) Quando ulcera rheumatica sunt.*

*Si qua autem porro ulcera contumacia copiosissimos humores emittunt*, indicio id ipsum est, justo largiorem tenuioris atque acrioris seri copiam, quae copiosiori potui saepe debetur, sanguini esse admixtam, atque *rheumatica* appellari solent. Quae quum commodius educi, quam per sedes crebriores nequeat; sane, ubi vires sunt, purgantia urinamque moventia diligentissime ingerenda medicamenta sunt, assumto simul potu parciori. Egregie ad id proficiunt millepedes praeparati, nec non essentia succini, myrrhae, balsami peruviani, tinctura tartari, tinctura antimonii tartarisata; & si quae aliae sunt tincturae vel essentiae balsamicae atque ad urinam movendam accommodatae. Potiones largiores, quae saepe caussa sunt horum malorum, prorsus hic alienae sunt; contra vero pro potu ordinario cerevisia generosa vinumque vetustum modice sumta perquam salutaria: idque magis etiam, si vini Hungarici vel Hispanici pauxillum subinde inter prandendum assumitur. Extra prandium vero a potu omnino abstinendum esse suadeo. Similiter in cibis commodissimi illi sunt, qui vel ex aridis vel assis, vel sanguinem etiam cogentibus materiis, quo hordei atque oryzae mucilagines, pulticulae avenaceae, vitulorum pedes & gelatinae spectant, conficiuntur. Denique *externa etiam medicamenta siccantia* inprimis hic necessaria videntur. Faciunt huc praeter cetera, aqua calcis, lapis calaminaris, tutia praeparata, creta, mastix, thus, colophonium, nec non cinnabaris nativa praeparata. Quibus singulis ulceri adspersis emplastrum diapompholygos, saturninum aut de lapide calaminari superimponendum.

IV.

*3) Quando ulcera corrodentia sunt.*

*Quae ad partes proximas rodendo sensim procedunt ulcera contumacia*; ista *corrodentia* seu *phagedaenica* in scholis Medicorum audiunt, miramque sanguinis acrimoniam significant. Igitur illud providendum ante omnia Medicis hic est, ut medicamentis lenientibus ac temperantibus internis sanguinem quam solertissime attemperent. Serviunt hic prae reliquis decocta ex rad. chinae, sarsaparill. symphyt. polypod. li-

liquirit. fcorzon. lapath. acuti, herb. malv. alth. hyperic. faniculae agrimon. marrub. albi, hisdemque fimilia reliqua. E cibis faluberrimi illi funt, quos modo (*No. III*) praefcripfimus. Quicquid enim acre, quicquid falfum nimisque aromatibus aut acidis conditum, quicquid denique fuillum eft, illud omne infigniter noxium, adeoque vitandum eft. Contra vero medicamenta purgantia identidem cum admixto mercurio dulci affumta non ad imminuendam tantum ulceris faniem, fed ad leniendam quoque fanguinis acrimoniam maturandamque fanationem haud parum proficiunt. *Extrinfecus* ad leniendum commodiffima ea medicamenta funt, quae fupra (*No.* 2. & 3.) commendavimus. Atque ifta quidem fingula, poft exterfam diligentiffime ulceris faniem, tam diu adhibenda funt, donec & procedere vitium definat, & ipfum ulcus feliciter fanefcat.

V.

*4) Quando ulcera cutanea funt.*

Ulceribus phagedaenicis five corrodentibus haud prorfus abfimilia funt *ulcera cutanea*, hoc eft, ea, quae tum in adultorum, tum & infantium cute & quam maxime facie nafci confueverunt. Neque enim ifta folum ab acriori fanguine proficifci, fed latius quoque ferpere utplurimum confueverunt. Igitur in cutaneis aeque ac phagedaenicis valentiffima femper aptisfimaque ea medicamenta funt, quae & alvum probe expurgant & fanguinem acriorem fenfim magis leniunt. (*No.* 3. & 4.) Atque adultis quidem commendanda hanc in rem prae reliquis funt ita dicta decocta lignorum, vel & decoctum radicis lapathi acuti, aut herbae fumariae. Quorum unum alterumve ter quaterve ad ℥viij. vel X. quotidie calidum affumere convenit; & poft primam quidem potionem matutino tempore affumtam in lectulo conquiefcere ac fudare. His adjungi fimul haud inepte poterunt effent. fumar. lignorum, fuccini, vel tinctura antimonii tartarifat. ad XXX. vel XL. guttulas aliquoties quotidie cum laudatis decoctis ingeftae, nec non pulveres abforbentes cum antimonio & flor. fulphuris illis interpofiti, & aliquamdiu continuati. Circumfpecta autem vitae ratio tam effe neceffaria hic confuevit, quam quae vel maxime. *In infantibus adhucdum lactantibus* utiliffimum eft faepe, medicamentis purgantibus fanguinemque lenientibus uti; matri interim vel nutrici praeter exactiffimam vitae rationem medicamentis jam jam laudatis diligenter ingeftis. Extrinfecus egregie hic proficit oleum tartari per deliquium: fiquidem bis aut ter quotidie, penicilli plumulaeve fubfidio ulceri illinitur, idque vel folum, vel & cum oleo ovorum atque cerae mixtum. Huic dein emplaftrum aliquod, vel faturninum, vel de minio, vel de fpermate ceti cum camphora, ad arcendas aëris externi injurias, fuperimponitur. Ubi vero, ceu in infantibus haud raro evenire folet, integram faciem malum occupavit, tunc emplaftrum equidem haud commodum vide-

videtur, ſatiusque eſt, larvam aliquam lineam, qualem ſupra in ambuſtione commendavimus, faciei adaptare. Ceterum haud ſpernendi quoque uſus hic ſunt ol. philoſophor. cum oleo ovorum, nec non aqua calcis, vel & aqua ex edulcoratione antimonii diaphoretici: ſi nimirum ulcus quotidie his eluitur atque expurgatur. Quanquam nec alienum eſt, eorum loco unguentum de lithargyrio vel diapompholyg. vel de enula frequenter ad inungendum ulcus adhibere, commixta praeſertim, ſi contumacius malum fuerit, vel mercurii vivi vel praecipitati albi portiuncula. Denique ſi ſanie nimium, ad rheumaticorum inſtar, iſtaec ulcera ſimul fluunt, neceſſarium utique eſt, pulverem aliquem abſorbentem ac ſiccantem e tutia, lap. calaminar. ceruſſa, creta ſimilibusve aliis, cum cinnabari nativa aut praecipitato albo mixtum, caute quotidie vel inſpergere, vel & cum cremore lactis ſubactum quam ſaepiſſime inungere.

VI.

Sed nulla tamen in ulceribus arrodentibus gravia magis ſunt, quam *cancroſa*: ſiquidem in his eadem, quam in carcinomatis exulceratis praecepimus, & interna & externa neceſſaria eſt curatio. (*Lib. IV. Cap. XVII. No.* 12.) Tametſi, ut graviter inprimis M. A. SEVERINUS, Medicus & Chirurgus celeberrimus, teſtatur, magis in manu quam medicamentis hic praeſidium ſit. Multi enim ferro aut igne curati ſunt, ubi medicamenta nihil erant. Quoties autem ferramento iſtiusmodi ulcus vel aduritur vel exciditur, id ſolertiſſime proſpiciendum ſemper eſt, ut ex omni parte tollatur, & nihil quicquam vitiati intus remaneat: quia alias ſupervacuus omnis ferramenti uſus eſſe adſolet. Sunt, quibus expedita ad idem *aqua phagedaenica* videtur, hunc in modum confecta;

5) *Ulcera cancroſa.*

℞. ▽ae calc. vivae ℔j.
Mercurii ſublimati ʒβ. M.
aut loco hujus mercurius praecipitatus albus ℥j vel ℥iβ.

Quae ipſa cum linamentis carptis calida ſubinde applicatur. Alii majorem mercurii ſublimati portionem, hoc eſt ad ℈ij vel ʒj., alii unam alteramque ſpiritus vini unciam admiſcent. Loco mercurii ſublimati optimo cum ſucceſſu etiam ſaepe uſus ſum mercurio dulci, aquae calcis vivae adjecto, in ulceribus variis rebellibus; qui etiam illo longe ſecurior eſt. Digeſtiva autem unguenta in ulceribus cancroſis prorſus aliena, imo vero peſtifera eſſe conſueverunt.

VII.

Si qua vero tandem *putrida* ſunt *ac foetida ulcera*, tum vitium illud vel ex peſſimo corporis habitu, vel etiam ex Chirurgi circa deligationem incuria vel imprudentia pronaſcitur. Quam quidem ob rem Medici

6) *Ulcera putrida ac foetida.*

dici eſt, habitus infirmitati ac pravitati quamprimum idoneis remediis ſuccurrere; Chirurgi autem, ulcus illud ſaepius expurgare, inprimis ſi aeſtus aut calor intenſus fuerit. Namque ubi rarius ulcera deligantur atque expurgantur, quemadmodum poſt commiſſa graviora praelia ob copiam vulneratorum ſaepe fieri ſolet; abeſſe vix poteſt, quin a *calore*, *putredine* aut *vermiculis* caro vitiata paulatim infeſtetur. Quibus equidem incommodis promtius occurri haud poteſt, quam ſi aut digeſtivum cum aegyptiaco ſeu fuſco WURTZII unguento permixtum, aut aqua phagedaenica, aut mercurius praecipitat. ruber, vel ſolus, vel cum alumine uſto mixtus, vel denique cum unguento digeſtivo ſubactus, quam ſolertiſſime ulceri applicantur, dum exeſa carne corrupta omni, fundus ulceris nativo colore rurſus rubeat. Quae dum fiunt, haud alienum eſt, linteolis ſpiritu vini madentibus laeſam partem involvere: ſiquidem hoc valentiſſimum adverſus putrefactionem medicamentum eſt. Ejectis jam iſtac ratione partibus corruptis, cetera ad glutinationem eadem facienda ſunt, quae in ulceribus reliquis ſupra praeſcripſimus. Interim illud proſpicere hic ante omnia Chirurgum convenit, ut non cibis ſolum & potionibus confortantibus, ſed medicamentis etiam cardiacis atque corruptionem reprimentibus, a prudenti Medico praeceptis, homines aegri ſubinde reficiantur, ne per diuturnam curationem abſumantur. *Ulcera verminoſa* eodem modo curantur: nam quicquid putredini, illud & vermibus adverſatur. Opera vero danda, ut in quavis deligatione vermes & caro putrida probe expurgentur, & deinde, ut mox docuimus, curatio abſolvenda.

VIII.

*Quaedam ulcera non niſi per ſalivationem curantur.*

Denique ulcera quaedam usque adeo maligna & contumacia repeperiuntur, ut, tametſi nullum ex impura venere vitium cognoſci queat, nihil tamen quicquam medicamenta hactenus propoſita omnia proficiant. Quod ipſum ubi forte incidit, nobiliſſimam praeter ceteras illam curandi viam eſſe, quae fit per medicamenta mercurialia, vel per mitiorem aliquam ſalivationem, diuturnus rerum uſus memet ipſum docuit. Tantam enim in quibusdam hominibus deprehendi ſanguinis corruptionem, quae ſine mercurio leniri vix ac ne vix quidem, multo minus curari poterat. Quodſi autem morbus aliquis venereus ſimul manifeſto adeſt, tum prorſus neceſſariam hanc per mercurium curationem eſſe capite ſequenti demonſtrabimus.

C A-

# CAPUT IV.

## *De Ulcerum venereorum curatione.*

### I.

*Ulcerum venier. sedes.*

ULcera equidem venerea, prout supra jamtum diximus, fere semper in inguinibus sive feminibus, post exulceratos videlicet bubones venereos; nec non in membri virilis praeputio, frenulo, aut glande (quod vitium colis Medici cancrum, *Chancre* Galli vocant); apud feminas vero plerumque in vagina atque in pudendorum labris nascuntur. Nonnunquam nares, palatum, labra, fauces, lingua item atque uvula; denique frons etiam aut calvaria vel & alia quaedam ossa ab ulceribus istis infestantur: & si vel negliguntur, vel male tractantur, saepe unicum ejusmodi ulcus luem veneream concitare potest. Itaque universum prope curationis negotium eo potissimum spectat, ut venenum istud venereum per medicamenta interna & convenientia quamprimum ex corpore ejiciatur.

### II.

*Curatio interna.*

Hoc egregie fit, quando saepius alvus expurgatur pilulis ac pulveribus purgantibus cum mercurio dulci maritatis. Sed tamen adjungi his ipsis oportet lignorum decocta ad corrigendum hunc sanguinem accommodata, nec non ess. lignor., pimpinell. alb. succini, tinctura antimonii, &c. Utpote quorum usus praeclarus admodum est, sicubi mane in lectulo ad eliciendum moderatum sudorem ingeruntur. Sollicita victus ratio tam solet esse in ejusmodi casu necessaria, quam quae vel maxime. Vinum atque calefacientia reliqua omnia, salsa item atque acria vel acida prorsus hic pestifera sunt. Quod si nec ista curandi ratio satis vehemens, propter inveteratum malum sive adjunctam etiam luem veneream, advertitur, vel sudoriferis fortioribus, & cumprimis decoctis lignorum cum debito regimine opus est; vel mercurium adhibere, lenemque salivationem aliquam instituere praestat: ita simul & lues venerea & ulcera curantur.

### III.

*Curatio externa.*

Quoties in ore, uvula, faucibus, tonsillis aut lingua vitium est, non interna solum medicamenta ingerenda, sed ipsum quoque os decocto lignorum vel simplici vel melle rosarum temperato quam saepissime eluendum. Dehinc pars vitiata vel aqua viridi HARTMANNI, vel rosarum melle, cui ad lenem usque acorem, spiritus vitrioli pauxillum instillatum est, inungenda atque expurganda, tandemque per ess. succini & myrrh. vel & per oleum myrrhae per deliquium

 sa-

ſananda. Quodſi autem in externis partibus ulcera iſtiusmodi prodeunt, longe optimum erit, unguentum digeſtivum aut baſilicum mercurio vel vivo, vel albo aut rubro praecipitato permixtum, cum linamentis carptis emplaſtroque de ranis VIGONIS, aut diachylo cum mercur. ſupra dare, iisque ulcera probe mundare. Deinde ulcere mundato jam jam propoſitas eſſentias, vel & ſaepius laudatos pulveres abſorbentes, (*Cap. I. No.* 15.) qui tamen pauco praecipitato rubro roborari poſſunt, pro exſiccando ſanandoque ulcere identidem inſpergere. Quanquam haud minor, ad extergenda glutinandaque iſtiusmodi ulcera, in aqua phagedaenica vel aqua calcis mercurio dulci impraegnata, cum linamentis carptis aliquoties quotidie immiſſa, praeſertim ſi interea ſubinde leviter tangantur infernali lapide, virtus ſita eſſe reperiatur. Poſtquam expurgatum ulcus eſt, inſigniter quoque ad glutinationem proficit vel ſimplex unguentum ex mercurio vivo cum terebinthinae q. ſ. paratum, (*a*) vel unguentum ſequens mercuriale:

℞. Unguent. mundificativ. vel diapompholyg.
  ☿. crud. pauca terebinth. extinct. á ℥j.
M. in mortario vitreo.
Vel ℞. Amalgam. ☿ & ♄ni ℥j.
  bol. armen. ʒij.
  ungu. roſat. q. ſ.
F. unguentum.

*Sicubi oſſium caries quaedam ſimul ſubeſt*, tum iſta eis remediis eſt tollenda, quae infra mox cap. VIII. proponemus: cumprimis vero euphorbio, vel oleo caryophyllorum, vel aqua phagedaenica, vel ſpiritu nitri, in quo mercurius ſolutus fuerit, vel denique, ſi ſatis tutum eſt, ferro candente. Nonnunquam in mollioribus etiam partibus, praeſertim in inguinibus, copioſiſſimam lympham quotidie evomunt, & usque adeo pertinacia reperiuntur iſtiusmodi ulcera, ut nihil omnia ad extergendum atque exſiccandum medicamenta valeant. Quod ubi forte incidit, vas aliquod lymphaticum ſolet eſſe disruptum vel eroſum; ideoque primo tentandum, an non ſpleniis & arcta vinctura hic fluxus cohiberi poſſit, (*b*) ſed ſi nullum in arcta vinctura praeſidium eſt, ſaniei ſcaturigo iſta peſſima obſtrui melius haud poteſt, quam ferramento candenti, aliquoties, ſi res ita poſcit, vitiatis partibus admoto.

IV.

*Ulcera venerea peri-*

Si juſto negligentius, quam decebat, ulcera penis ſive glandis venerea tractantur, fieri haud raro ſolet, ut non ſolum luem veneream

poſt

(*a*) Quod *Harris.* in diſſert. chirurg. prae ceteris laudat.
(*b*) Quod artificium poſt RUYSCHIUM *obſ. chirurg.* 41. & mihi feliciter ceſſit.

post se trahant, sed & ad urethram usque hinc inde perforetur atque exedatur; ideoque urina quasi e cribro quodam protrudatur. Saepius integra glans atque penis vel absumuntur vel scirrho & cancro ita graviter divexantur, ut scalpellum in manus postulent. (a) Sicubi nares vitium illud infestavit, ulcus foetidissimum fere semper nascitur; quod integrum quandoque nasum exedit. Medicorum filii *ozaenam* illud vocant: nos autem explicatius describemus in *operationibus Chirurgicis*. Interdum *palatum* cum ipsius ossibus ita graviter eroditur ac perforatur, ut, quicquid cibi liquidioris potionisque in os immittitur, protinus inter deglutiendum e naribus rursus emittatur. *Haec foramina vix unquam rursus coeunt*, praesertim si paulo majora; attamen oris eorum consolidatis, lamina argentea vel aurea claudi possunt. (b) Multo saepius *tonsillae*, itemque *uvulae* membrana exterior, vel & *uvula integra* exeduntur: quibus vero in malis mercurius & decocta lignorum primas tenent. Tandem ipsum quoque *cranium*, ac praesertim circa frontem, saepius ita mirifice, prout ipsemet aliquoties observavi, arroditur atque ita perforatur a carie in his morbis, ut cerebrum in conspectum prodeat, & pulsus arteriarum in eo conspici queant, proindeque gravissima symptomata, imo quandoque ipsa mors supervenire possint, nisi in tempore mala praedicta ratione haec curentur.

*culosa valde sunt.*

---

# C A P U T V.

## *De ulceribus callosis.*

### I.

Ulcerum callosorum difficilis imo vero nulla, nisi extirpato prius callo, curatio esse consuevit. Extirpari autem callus triplici fere modo potest. Mitissimus, in callo scilicet recenti neque nimis duro, is est, qui fit per *medicamenta erodentia*, eademque lenissima. Serviunt hic praeter cetera alumen ustum itemque praecipitatum rubrum, si vel sigillatim vel aequis portionibus mixta injiciuntur, vel digestivo etiam unguento vel basilico admiscentur: nec non unguentum aegyptiacum seu fuscum Wurtzii, si aliquoties quotidie inunguntur; atque id magis etiam, si cum praecipitato rubro miscentur. Quae singula si non satis ad exedendum callum vehementia sunt, lapidem infernalem vel antimonii butyrum assumere convenit, iisdemque callum minutis vulnus-

*Callus mitior quomodo tractandus sit.*



(a) Conf. Ruyschii obs. 30. & Doebel. *hist. penis cancrosi* &c.
(b) Qua de re vid. in Part. II. operationes, quae in palato fiunt.

nusculis probe prius concisum inungere. Haud minus expeditum esse hic ad idem solet, quod ex spiritu nitri vel *aqua forti* cum injecto, quantum quidem solvi super prunis in ipsa potest, argento vivo parari solet medicamentum: dummodo quotidie super callum injiciatur.

II.

*Dranii modus.*

Adhuc mitiorem modum callos ejusmodi tollendi nuper demum descripsit Dn. Le Dran in obs. suis chirurg. 115. Tom. II. qui hic fere est: Per quatuor vel quinque dies emplastrum ex emplastro diachylo cum gummis & Vigonis cum quadruplici mercurio, aequis partibus mixtis, compositum applicat, mane & vesperi renovandum, ut eo callosae orae prius aliquo modo emolliantur: postea has oras ulceris callosas crebris incisionibus varium in sensum institutis iisque sat profundis, ut totam calli crassitiem penetrent, vulnerat, ulceri linteolum aliquantisper, donec sanguinis, quae hic incidere solet, levis profusio repressa sit, injicit. Deinde idem emplastrum toti ulceri ita imponit, ut oras nudas recens incisas attingat. Post quatuor circiter dies incisiones sive *scarificationes* illas, ut vulgo dici solent, repetit, idque sensim tertia & quarta vice, si opus, id est, si citius non dissolutus est: eaque ratione callum pedetentim fundi, emolliri, ac quasi disparere, & cicatricem sine alio remedio tandem optime sequi, affirmat. Quod vero hactenus experiri nondum licuit.

III.

*Si fistulae callo adjunctae sunt.*

*Sicubi fistulas simul adjunctas habent ulcera callosa, tum incidi prius ulceris sinus, ut supra de fistulis docuimus, debent, quam callus eroditur:* postea vero eodem modo exedendus. Quodsi autem vel molesta aegris vel parum quoque tuta ferramenti applicatio videtur, aptum erit turundas ex aegyptiaco vel fusco Wurtzii unguento confectas in sinum istum demittere. Namque ita callus, praesertim non adeo vehemens, sensim exeditur; maxime si anterior turundarum pars praecipitato rubro, lapide infernali vel antimonii denique butyro semper ante inungitur, quam in sinum demittitur: atque sic continuandum, donec callus consumtus sit. Quoties vero turundulae istiusmodi rodentes ad ipsum callum penetrare nequeunt, tum haec potius ingredienda est curationis via. Scilicet aqua phagedaenica vel aegyptiacum aut Wurtzii fuscum, in spiritu vini resolutum injici per syringam quam saepissime in sinus aut flexus tortuosos debet, compressoque ulceris ore, aliquantisper intus contineri. Remoto jam istis artificiis callo, eadem postea institui ulceris curatio debet, quam supra in fistulis posuimus. (*Cap. II.*)

IV.

*Si durior callus est.*

Sed incidere tamen quandoque potest, ut in ulceribus sive fistulis callosis, nimium vel inveteratis vel tortuosis, parum aut nihil medicamenta ista rodentia proficiant; quin imo nervos quandoque citius ar-

arrodere, gravissimasque convulsiones excitare, quam conditum intus callum exedere valeant. Atque tunc quidem satius omnino videtur, *fistulas ea ratione, sed circumspecte tamen, ne arteriae, nervi vel tendines laedantur, incidere, quam supra jamtum praecepimus.* (*cap. II. No.* 5.) Sic adapertis fistularum finibus, crebro incidi vel scarificari pars indurata debet: tum medicamenta rodentia hactenus commendata, vel cum Dranio emplastrum No. II. laudatum supradari; reliqua vero eadem observari, quae ad sanandum ulcus ibidem proposuimus.

V.

*Callosum ulcus pessimum quomodo tractandum.*

Denique si neque ista quidem curandi ratio satis vehemens aut promta videtur; si robustior atque intrepidus aegrotus est; si denique tutus, quoad nervos atque arterias, corporis locus est; longe utique expeditissimum fuerit; *quicquid intus induratum animadvertitur, totum aut scalpello excidere, aut ferro candenti adurere.* Namque ista heroica ratione ulcus inveteratum & contumax quasi in vulnus aliquod recentissimum convertitur, proindeque, nisi caries, malus corporis habitus, lues venerea, scorbutus, hydrops aliudque malum obstiterit, quam facillimo negotio vulgaribus etiam remediis curatur. Ut adeo mirum neutiquam aut a veritate alienum videri debeat, quod M. A. Severinus scriptum reliquit, se scilicet desperata prorsus ulcera isto modo identidem quam felicissime sustulisse.

---

# CAPUT VI.

## *De ulcerum magicorum sive fascino inductorum curatione.*

I.

*Medicamenta inania atque inepta.*

ENimvero quae ad ulcera magica prorsusque, ut appareat, inusitatum quidpiam, ut fila, clavos, acus &c. continentia, (*cap. I. No.* 8.) Paracelsus, Helmontius, Agricola, pluresque alii, magno conatu praescripserunt, medicamenta, ea maximam fere partem inania sunt, atque adeo inepta vel superstitiosa, vel sordida. Sed reliquis tamen omnibus potiora haec videntur: folia quernea aut salignea, adianthum, hypericum, fuga daemonum propterea nonnullis dictum, mercurius vivus, asa foetida, antirrhinum, alia; siquidem ista singula vel ex aegri collo suspendenda, vel alia inepta ratione adhibenda esse jusserunt. Alii cinerem ex combusta femina quadam venefica sive saga, vel etiam ex adusto stercore humano in ulcus inspergere jubent. Unguentum de visco corylino Carichteri Heerius atque Horstius in-

inprimis contra haec ulcera laudant; MYNSICHTUS emplastrum suum foetidum; alii alia praecipiunt.

II.

*Quid factu opus hic sit.*

Sed quicquid tandem sit, ii profecto Medici & sibi & hominibus, ineptisne dicam an miseris, optime semper consulunt, qui, dum mala istiusmodi ab imperita plebe ob vanas saepe rationes pro magicis habita, forte fortuna obtingunt, iis praesertim medicamentis naturalibus aut consuetis utuntur, quae cum ipsius ulceris indoli, tum & vel maxime hominum afflictorum habitui, quam diligentissime prius investigandis, accommodata sunt, sicut in praecedentibus capitibus docuimus. Tametsi enim vel maxime concederemus aut fingeremus, magorum ac diaboli praestigiis divexari hominem posse; nulla tamen sufficiens ratio nos movet, ut supernaturalem nullisque naturalibus medicamentis sanabilem laesionem aliquam ista ratione fieri posse credamus, ut ad superstitiosa, sordida & absona remedia confugiamus. Accedit, quod ista plerumque ulcera pro magicis ab imperitis & superstitiosis Chirurgis ac balneatoribus haberi soleant ac venditari, quae ab ipsis curari non potuerunt; quae tamen deinde a peritis, explorata prius ulceris pertinacioris vera caussa & natura, facile quandoque curata sunt. Imo forte nonnulli olim Chirurgi malitiosi ulcera saepe pro magicis proclamarunt, ut tanto plus pretii ab aegris exigere possint: quae tamen magica non fuerunt.

---

# CAPUT VII.

## *De ulcerum antiquorum, praesertim in cruribus, curatione.*

I.

*Curatio in quo potissimum consistat.*

ETiamsi nulla fere corporis pars ab antiquorum ulcerum periculo immunis sit; pedes tamen prae reliquis vitio huic opportuni reperiuntur. Atque haec quidem ratio est, cur illud ipsum *pedum sive crurum exulceratorum* (offene Füsse oder Schenckel) nomine designari utplurimum soleat. Igitur quemadmodum de ulceribus malignis seu inveteratis generatim alibi jamtum disseruimus, (*cap. III.*) ita hoc loco seorsim nunc de iis tractabimus, quae crura aut pedes infestant. Fere semper autem communes ulcerum malignorum crurumque exulceratorum solent esse *caussae.* Hi enim perinde ut ista, vel ex pravo corporis habitu, vel ex nimia sanguinis acrimonia ac tenuitate, vel ex adjunctis fistulis, carie atque callo, vel denique ex obstructis in

in sequiori sexu mensibus, aliisve caussis similibus enascuntur. Proinde si quis pedibus exulceratis succurrere voluerit, hunc protinus veram mali hujus caussam explorare, eidemque, prout hactenus ostensum fuit, ipsam curationem accommodare convenit.

II.

*Num pedes exulcerati tuto glutinari queant.*

Ante vero, quam de ipsa curandi ratione dispiciamus, haudquaquam alienum fuerit disquirere, *numne glutinari etiam exulcerati ejusmodi pedes absque graviori periculo queant?* Siquidem non pauca in Medicorum expertissimorum scriptis exempla exstant, ubi ulcerum horum inveteratorum glutinatio gravissima mala, imo saepius certissimam praesentissimamque mortem simul adduxit. Et vero quid responderi ad hanc ipsam quaestionem debeat, haud obscure jamtum, nisi ego fallor, ex iis constat, quae superius hanc in rem disputavimus. (*cap. I. No.* 9.) Scilicet *quoties natu grandiores pessimique habitus homines sunt, satius utique videtur, ab ulceris antiqui hujusmodi glutinatione abstinere*: propterea, quod haud exiguum sanitatis positum in illo sit praesidium, dum natura noxios aut supervacuos humores per ea expellere assueta est. *Sed nolim tamen ad juniores robustosque homines ipsam illam regulam sine gravi ratione applicari.* Quum etenim in his ulcerum contumacium primae caussae vel abstinentia prudentique victus ratione, vel fonticulis, vel denique medicamentis convenientibus removeri absque omni periculo possunt; dubium profecto non est, quin, sublatis vitii pertinacioris caussis, glutinare ipsum ulcus absque omni fere noxa liceat.

III.

*Quid generatim in ulcere veteri observandum sit.*

Quanquam autem alienam in senioribus ulcerum veterum glutinationem esse proposuimus; tantum tamen abest, ut omnem ipsis & curam & medicinam denegatam velimus, ut potius quam maxime necessariam pronunciemus. Namque geminum fere Chirurgis hic injungimus officium. Alterum in eo positum est, ut dolores atque mala adjuncta, quantum fieri potest, leniantur: alterum autem eo spectat, ut prospiciatur, ne latius vitium serpat, neve mala quaedam nova, id est, inflammationes ac dolores, ulceri superveniant.

IV.

*Praesidia interna.*

Igitur primo loco abstinentia solertissimaque victus ratio istiusmodi hominibus imperanda est; ne scilicet aut nimios, aut noxios etiam cibos, quales quidem acres, duriores, crudi atque suilli sunt, temere ingerant. Tum saepius adhibenda sunt blanda atque idonea purgantia: quo nimirum nimii & maligni humores a pedibus abstrahantur, paulatimque per sedes ejiciantur. Denique assumenda etiam, pro re nata, hic sunt medicamenta quaedam opportuna, caussaeque contraria interna. Sic enim in hominibus aetate grandioribus ad sanguinis acrimoniam ac tenuitatem nimiam attemperandam insigniter medica-

menta balſamica & amara ; ut elixir proprietatis , eſſ. myrrhae, eſſ. ſuccini, eſſ. balſami peruviani atque alia proficiunt.

V.

*Praeſidia externa.*

Ad *externam* autem *curationem* quod attinet, providendum hic quam ſolertiſſime illud ſemper eſt, ut in dies ſingulos ulcus illud inveteratum ſemel aut bis a ſanie purgetur. Dehinc linamentis carptis, iisdemque vel ſiccis, vel & in decocto fol. nucis juglandis vel ariſtolochiae tinctis ad implendum ulcus pro excipiendis nimirum humoribus acrioribus. Tandem ſuper partem iſtiusmodi aegram imponere convenit empl. ad ulcera antiqua Bauhini, diaſulphuris Rulandi, diapompholygos, ſaturninum, de lapide calaminari, aut quodcunque demum aliud hujusmodi. Quibus ſingulis accuratiſſime ſemper obſervatis, praeſertim ſi ab externo frigore atque humoribus, quoad ejus fieri poteſt, aegri ſibi cavent; dubium profecto non eſt, quin mitiſſima, imo vero ad ejiciendas ex univerſo corpore corruptas materias adeoque ad ipſam vitam feliciter producendam longe plerumque commodiſſima iſthaec ulcera reperiantur. Et ſane mirificus hic ulcerum inveteratorum in hominibus ſenioribus uſus permoviſſe Medicos antiquiores videtur, ut, naturam tanquam optimam ducem ſecuti, *fonticulos in aegris ac valetudinariis corporibus excitaverint:* ex quibus quaſi minutis quibusdam ulceribus, acres & ſupervacuos corporis humores educerent.

VI.

*Quomodo inflammationem ac dolores praecavere aut tollere deceat.*

Quoties autem, prout evenire nonnunquam propter ictum aliquem aut frigus, aut pedis in aquam frigidam, immiſſionem, aut propter iram, terrorem, moerorem aut perverſam victus rationem ſolet, *inflammationes atque dolores ſuperveniunt*; neceſſarium utique videtur, linteolis complicatis, aqua reginae Hungariae, vel ſpiritu vini theriacali, aut camphorato, vel & aqua calcis & ſpritu vini camphorato tinctis & calidis laeſam partem quam ſaepiſſime involvere, aegrotumque, ut in lectulo gnaviter pedem contineat atque ab externo frigore probe defendat, jubere ac mane in lecto aſſumtis aliquot vaſculis infuſi theae, vel alius medicamenti ſudoriferi, probe ſudet. Sic enim inflammatio cum doloribus omnibus brevi ſaepe evaneſcit. At gravius tamen periculum ſubeſt, quoties vehementior inflammatio, praeſertim in corrupto admodum ac debili corpore, incidit, atque in gangraenam tranſire incipit. Tunc enim iſtam ingredi curationis viam oportet, cum internis tum externis medicamentis, quam ſuperius in gangraena praeſcripſimus. (*Lib. IV. cap. XIV. No. 5. ſeqq.*) Ceterum id ante omnia hic providendum, ut nimirum per medicamenta confortantia infirmiores ejusmodi & aetate grandiores homines ſubinde reficiantur, ſaepiſſimeque in ſudorem aliquem leniorem conjiciantur. Siquidem his neglectis maximum eſſe ſemper periculum ſolet, ne ſphacelus atque ipſa mors paulatim obrepant.

VII.

VII.

*Quid in ulceribus sponte sua exarescentibus fiat.*

*Denique ubi inveterata istiusmodi ulcera in hominibus debilioribus aut grandioribus sponte sua exarescunt atque livescunt*; horror utplurimum, nausea item ac debilitas protinus superveniunt, insignemque simul naturae imbecillitatem, partis afflictae corruptionem, morbum periculosissimum atque adeo ipsam mortem imminentem saepissime significant. (*Cap. I. Num.* 9.) Igitur apta victus ratione medicamentisque roborantibus etiam atque etiam pro viribus conservandis opus videtur. Extrinsecus ulceri adhiberi protinus debent radix gentianae vel iridis Florentinae contrita; vel, si parum ista vehemens deprehenditur, radix hellebori nigri in pulverem aut globulos redacta; vel denique pulvis cantharidum aut globulus ex emplastro vesicatorio officinarum: iisque continuare, donec rursus fluant, & aeger melius se habeat. Namque ista ratione ulcera istiusmodi exsiccata mirifice stimulantur atque irritantur, ut denuo nonnunquam fluere, ipsumque hominem a nocentissimis humoribus liberare occipiant: ubi postea, ut alias, rursus tractantur. Contra vero ubi nihil ista medicamenta proficiunt, ipsaque ulcera nihilominus arida persistunt, certam utique salutis desperationem subesse, conjiciendum est.

---

# CAPUT VIII.

## *De ossium carie.*

I.

*Transitus.*

Equidem ad praecipuas ulcerum contumacium pravitatis caussas referri jure merito ac prae omnibus potest ipsa ossium *caries* sive corruptio. Neque enim vix unquam glutinari, vel, si aliquando glutinata etiam fuerint, integra & sana conservari ea membra possunt, in quorum ossibus vitium sive caries aliqua delitescit, nisi haec prius funditus tollatur.

II.

*Caries quid sit.*

Dicimus autem *ossium cariem*, istiusmodi ipsorum affectum sive morbum, ubi os aliquod, ex quacunque demum caussa membrana sua vel periostio nudatum, amissoque calore naturali ex coeruleo candido, pingue, flavum, fuscum atque nigrum tandem evadit; qui primus quasi & levior hujus mali gradus est, atque a veteribus (*a*) *os vitiatum* itemque *nigrities* vocatur; nostratibus, *ein angelauffen oder*



(*a*) teste Celso L. VIII. cap. 2.

*angegangen bein*; gravior vero ſive major gradus eſt, ubi *os jam eroſum, exeſum* atque ex foraminulis *inaequale* deprehenditur; & ubi ſanies foetida profluit, cujus acrimonia utplurimum vicinam ac ſuccreſcentem carnem nimis emollit, relaxat aut abſumit: Ut proinde caries quoddam velut *oſſium ulcus* videatur, oſſaque omnia totius corporis ſedem huic malo praebere poſſint. Et quamvis ejusmodi ulcus feliciſſime nonnunquam glutinatum eſſe appareat, ſemper tamen aliquamdiu poſt inductam cicatricem, facto prius abſceſſu, illud revertitur, collectaque intus materia corrupta atque acris ex oſſe carioſo propullulans, tandem variis, iisque ſaepe gravibus ſymptomatibus, horrore cumprimis, vomitu ac febri, carnem denuo exedit; adeoque nova rurſus mala inducit.

III.

*Varia denominatio.*

Atque hujus quidem vitii aliorumque affinium varia admodum nomina imo & ſpecies reperiuntur. Nunc enim *caries*, nunc *ſpina ventoſa*, vel *ſpinae ventoſitas*, (*a*) nunc *gangraena* atque *cancer oſſium* cum Celso, (*b*) nunc graeco vocabulo *teredo*, (*c*) nunc *paedarthrocace*, (*d*) appellari ſuevit. Tametſi enim a nonnullis auctoribus fere totidem, quot nomina ſunt, cariei ſpecies conſtituuntur; obſervaſſe tamen expedit, eas ſingulas non tantopere inter ſe invicem differre, ut tot ſpeciebus opus ſit. Igitur ſatius mihi eſſe videtur, binas fere tantum hujus vitii ſpecies ſive differentias primarias conſtituere: quarum altera intus in oſſibus oritur; altera vero extrinſecus ſive a cauſſa externa utplurimum naſcitur. Hanc *cariem* voco cum plerisque Medicis; iſtam autem *ſpinam ventoſam*, ac in pueris cum Severino *paedarthrocacen.* De his vero ſeparatim poſtea atque explanatius in peculiari capite differemus, earumque differentiam curatius explanabimus.

IV.

*Cauſſae Cariei.*

*Ipſius cariei duplex potiſſimum cauſſa* (*e*) *deprehenditur.* Vel enim 1.) ſubnaſci caries inde ſolet, ſi poſt factam in oſſe vulnerationem, percuſſionem, colliſionem, fracturam atque lapſum, membrana ſua vel perioſtio idem orbatur; atque ita vel aëris externi injuriis exponitur, vel & per pinguia vel olea iſta vulgaria vulneraria, quae alias ſimplicioribus vulneribus accommodantur, utpote oſſibus inimica, qualia ſunt oleum hyperici, lilior. alborum, balſamum Samaritanum &c. corrumpitur. Vel 2) inde quoque oſſium caries provenit, ſi propter vel

(*a*) de ſpina ventoſa tractatum habemus Pandolphini, Itali, iterum cum doctis notis Mercklini, Norimbergae editum 1674. 12.

(*b*) vid. liber modo citatus. pag. 258. ſeqq.

(*c*) ibid. pag. 64. 104. 143. 264. & ſeqq.

(*d*) de hac liber proſtat Marci Aurelii Severini, in opere ejus de *Abſceſſibus*: variaeque diſſertationes academicae variorum auctorum.

(*e*) de cariei generatione & cauſſis egregie egit Heyne lib. de oſſium morbis.

vel externam aliquam violentiam, vel internam etiam caussam, quaecunque illa sit, humores subsistere coguntur, iique vel inflammationem extus movent, vel suppurationem, unde perioftium atque ipsum os ita graviter affliguntur, ut venulis, quae ad nutriendum os ac perioftium destinatae fuerant, inflammatis ac corruptis, ipsum os erodatur atque exedatur. Namque istud mali genus nisi quamprimum exstirpatur, aeque ut ulcera in partibus mollibus ad partes ossis proximas procedit, easque sensim quoque corrumpit: hinc Belgis *Beenvreeter* appellari solet.

V.

Quae quum ita fuerint, haud obscure, meo quidem judicio, patescit, esse quam plurimos in ista ossium erosione, carie sive corruptione *gradus.* Primus idemque mitissimus ille est, sicubi os aliquod *nudum pingue* est & *flavescit.* (Germani dicunt: *das bein ist angelauffen.*) Simulatque vero flavum illud os aut *fuscum* colorem induit, vel plane nigrescit, *caries incipiens in pejorem* degenerat. Tertius gradus est: ubi exesum, asperum atque inaequale os animadvertitur. Et quo gravius quidem ossa eroduntur, quo magis aspera & inaequalia redduntur, aut quando cranium omnino perforatur, aut os tibiae vel femoris ad medullam usque exeduntur, hoc gravior quoque caries reputatur. Sed pessimus tamen propeque desperatus gradus vel casus est, si aut membrorum articulos, aut quascunque alias ossium absconditorum partes vehementior aliqua caries infestat; quia vel manibus accessus denegatur, ut os mundari nequeat; vel malum sine extirpatione membri saepe tolli non potest.

*Gradus.*

VI.

*Gemina vero potissimum via caries istiusmodi cognoscitur*; prout nimirum vel abscondita, vel oculis exposita ossa vitiata reperiuntur. Namque ubi 1) *adaperta ipsisque oculis exposita ossa sunt*, tum his fere modo jam indicatis (n. v.) signis caries dignoscitur: scilicet os pingue est, & nativus color in flavum, fuscum aut nigrum transiit; ipsum os nudum est nulloque perioftio seu membrana obtectum; si digitum vel specillum admoveris, inaequale, asperum ac perforatum vel spongiosum illud os deprehenditur. 2) Ubi vero propter crassiorem carnem aliasve caussas, vitiatum illud os delitescit; tum cariei haec praesertim indicia obveniunt: (*a*) nempe quicquid materiae profluit, id plerumque oleosum, fuscum vel subnigrum videtur, atque adinstar lardi corrupti foetet. (*b*) Turundae, linamenta carpta & emplastra post resolutam vincturam materia corrupta quasi nigrore saepe imbuta conspiciuntur. (*c*) Simulatque dein specillum ad os demittitur, (quando nimirum ad os demitti potest, nam hoc semper fieri nequit) illud tactu inaequale atque asperum animadvertitur. (*d*) Tum caro, quae juxta est, flac-

*Diagnosis.*

 cida,

cida, mollis, laxa, ſpongioſa & quaſi lardum corruptum foetida exiſtit. (*e*) Denique in caſibus, ubi neque viſu, neque ſpecillo ad os pertingere poſſumus, non ſine ratione cariem aliquam in ulceribus ſub carne delitefcere ſuſpicamur, ſi glutinatum ulcus denuo iterumque ſine alia manifeſta cauſſa recrudeſcit.

VII.

*Prognoſis.*

Ex jam adductis liquet, quid de cariei noxis ſive periculis atque eventu utplurimum ſtatuendum ſit. Scilicet difficulter admodum & parum plerumque belle iſtiusmodi ulcera glutinantur; quin imo latius plerumque ſerpunt, praeſertim ſi ad cariem tollendam commode accedere non poſſumus, vel etiam glutinata, ut modo dictum eſt, brevi recrudeſcunt. Ubi vero malum ingraveſcit atque ad ipſos membrorum articulos tranſit, cumprimis in genu, ſane nullum plerumque niſi ab amputatione, ſi modo membrum amputari poteſt, exſpectare licet auxilium. Sin praecidi commode membrum illud nequit, ipſa utplurimum mors ex languore & febricula ſuperveniente paullatim inſequitur. Speciatim etiam caries in femore, oſſibus coxae, ſacro, carpi, tarſi ac palati difficillime ſanantur. Denique ſi calvariam caries infeſtat, ad ipſam usque duram matrem erodi ſaepius os illud ſuevit: Unde graviſſimi ſubinde capitis dolores, vigiliae diuturnae, vertigo, mentis alienatio, malaque id genus alia cum periculo mortis, ut ſaepius vidi, haud raro pronaſcuntur.

VIII.

*Curatio 1) per medicamenta.*

*Ad curationem cariei quod attinet, varia utique artificia exſtant, quibus ſaepe exſtirpari vitium illud poteſt.* Prima eademque mitiſſima curandi ratio, in carie praeſertim leviuſcula, fieri hodie per *medicamenta* (*a*) ſolet *ſpirituoſa*: ut ſunt ſpiritus vini, vel aqua Reginae Hungariae; quibus ſolis ſaepe leviores caries ſanavi. Vel per *balſamica*, ut ſunt pulv. ariſtolochiae atque iridis Florentinae, vel pulv. myrrhae atque aloës: ſiquidem unus alterve ex illis, poſt exterſam per linamenta carpta ſaniem, quotidie ſuper os affectum conſpergatur; donec pars oſſis vitiata penitus ejecta ſit, & caro nova eaque firma ac ſana ex eodem oſſe proveniat. In paullo profundiori fortiora requiruntur remedia; ut cumprimis eſt *pulvis euphorbii*, (*b*) vel *eſſent. euphorbii* cum ſpiritu vini optimo parata, quae cariem vehementer exedunt; vel *oleum caryophyllorum*, *cinamomi*, aut *ligni guajaci*; quae penicilli ſubſidio illinuntur, aut inſtillantur, vel ope linamentorum imponuntur, linamen-

(*a*) Veteres mox in leviori etiam carie os pingue ferramentis adurere vel radere ſolebant; ut videre eſt in Celsi Lib. VIII. cap. 2. ad quas vero vehementiores curandi rationes hodie non niſi in graviori malo accedere ſolemus.

(*b*) Qui miris laudibus a multis magnis Medicis extollitur, quos vid. in Mercklini libro *de Spinae ventoſitate*, pag. 473.

mentisque aridis conteguntur. Alii alia rodentia remedia ut *aquam phagedaenicam*, aut *fpiritum vitrioli* aut *fulphuris* eodem modo, nec minori cum ufu, quandoque applicant. Inftar omnium vero effe poteft *folutio mercurii in aqua forti vel fpiritu nitri*, eadem ratione ufurpata. Atque ifta quidem praecipua ex illis reputamus quamplurimis adhuc aliis medicamentis, quae adverfus cariem commendantur: reliqua enim tanquam minus valentia, aut nimis vehementia, ut arfenicum vel mercurius fublimatus in fubftantia, non fine ratione hic praetermittimus. Ceterum fimulatque jam ifto modo fublata offium caries animadvertitur, id quod ex fubnafcente carne fana intelligitur, proximum eft, ut balfamicis remediis curatio abfolvatur: hinc poftea aquam Reginae Hungar. vel effentiam maftichis, myrrhae, fuccini, aloës, balfamum item peruvianum vel copaivae vel alia id genus balfamica medicamenta fuper laefum illud os imponimus, fuperinjecto emplaftro quodam, & reliqua eadem facimus, quae ad ulcerum curationem generatim fuperius propofita funt. (*Cap. I. No. II. feqq.*) Ceterum notatu dignas de carie offium refert obfervationes *Dranius*: & fpeciatim de carie circa cubitum obf. 51, 52, 53. in lumbis obf. 69. poft variolas obf. 70. in offe ilei, obf. 95. in trochantere majore obf. 97, in genu obf. 102. 103. & in tibia obf. 104.

IX.

*Altera cariem graviorem curandi ratio* in eo confiftit, ut os vitiatum, fed carne tamen nudatum, creberrime per terebram vel ferramentum fupra delineatum, (*Tab. VII. fig.* 2. vel *fig.* 7. *A.* vel *Tab. XV. fig.* 8.) ad fanam usque partem perforetur: (*a*) eo videlicet modo, quem alibi ad calvariam, poft inflictum vulnus aliquod nudatam, expofuimus. (*Lib. I. Cap. XIV. No.* 17.) Quo facto vel linamenta ficca vel balfamica ifta, quae jam jam commendavimus, medicamenta fupra dare convenit. Sic enim non ipfum modo vitiatum os ejicitur, fed novae quoque venulae atque arteriolae ex iftis foraminulis prodeunt, quae cum reliqua carne proxima coalefcunt atque ita nudatum illud os rurfus contegunt.

*2) per terebram.*

X.

*Tertius fanandi modus* in eo pofitus eft, ut nigrum five vitiatum os, fiquidem in aprico fuerit, per adhibitam *limam*, *radulam* vel *fcalprum raforium* (*Tab. VII. fig.* 3. 4. 5.) tantisper deradatur, donec fublatis partibus corruptis, os undique album vel rubidum atque fanum fefe oftendat. Qui vero radit, audacter, ut Celsus monet, imprimere ferramentum debet, ut melius citiusque agat; alias parum vel nihil eis efficitur. Scultetus quidem vult, (*b*) ne ferramenta haec prius admo-

*3) per radulam & fcalprum.*

(*a*) vid. de hac perforandi ratione Celsus Lib. VIII. cap. 2. & 3. qui eam jam commendavit. & poftea plures alii.

(*b*) in Armament. fuo Chirurgico. mihi. pag. 42.

moveantur, quam vitiatum os rite se ostendat, aut per se jam aliquomodo resolutum a parte viva reperiatur, & interea tantum os vitiatum linamentis aridis deligat; verum hoc non est perpetuum. Alii, praesertim in quibusdam casibus, *scalprum excisorium* cum *malleolo* ad manus sumunt, (*Tab. VII. fig.* 10. 11.) quorum adjumento partes corruptas, cum vel sine laudata perforatione ab integris resolvunt. Utraque vero haec methodus, N. IX. & hoc X. descripta, paulo rarius a recentioribus Chirurgis ab aliquo tempore in usum vocata est. Interea tamen PETITUS rursus docet, (*a*) quod tunc ossa ejusmodi quam utilissime sint radenda, *quando caro luxurians supercresceret*; postea vero ea adurenda. Imo & *in certis tumoribus ossium*, *qui spinae ventosae* nomine hodie veniunt, & *medicamentis cedere recusant*, praecipit, ut non solum frequentibus foraminulis perforentur, sed deinde etiam *tumores* isti *cuneo* sive scalpro & *malleo auferantur*: qua vero de re capite sequenti plura.

XI.

4° per cauteria.

*Quartum* idemque & antiquissimum & promtissimum ac certissimum, praesertim in graviori malo, *extirpandae cariei artificium* eo redit, ut *os vitiatum ferramento candenti atque ad istum usum & locum accommodato, quantum ipsa res poscit*, probe *aduratur*. (*vid. figurae* istorum ferramentorum *Tab. III.*) Quanquam propter dolores evitandos aliasque ob caussas quam solertissime semper cavendum in hoc ipso opere, ne simul carnes sive partes aliae molles, quae juxta sunt, laedantur atque adurantur. Quod ne facile fiat, a ministro ulceris orae diducendae sunt; aut, si hae angustae nimis sunt, turunda intumescente, ut radice gentianae vel spongia praeparata ampliandae; vel, si licet, scalpello latius incidendae, donec os satis pateat. Similiter ipsum os supra datis prius linamentis carptis & siccis probe semper abstergendum, & caro luxurians, si quae adest, abradenda prius est, quam ferrum candens applicetur; ne ignis per copiosam saniem aut extinguatur, aut in adurendo saltem debilitetur ac impediatur. Neque vero prima statim ferramenti candentis applicatio satis semper vehemens aut efficax deprehenditur. Namque ubi vel altius ipsa caries os penetravit, vel amplior est, quam ut una vice destrui queat, aliud ex alio ferrum adhibendum est: atque vel eodem fere momento cauteria plura huic scopo adaptata sensim injiciantur; vel aliquo etiam temporis interjecto spatio, si non omne vitiatum ablatum esse cognoscimus, idem denuo negotium suscipiatur atque iteretur. Si caries amplior, quam ut uno ferramento omnis destrui possit, primum ferramentum medio cariei, cetera oris admovenda. Neque enim magnos adeo dolores movent hujusmodi ossium adustiones, si modo partes molles vitentur: siquidem

(*a*) Lib. de morb. oss. cap. de carie.

dem nullus fere in ossibus doloris sensus invenitur. Sed aliena tamen atque nimis delicata in vitiatis vel exesis *cranii ossibus* ejusmodi ustio Chirurgis cautioribus videtur: periculum enim est, ne membranae cerebri vel ipsum cerebrum simul in ipso opere laedatur. Idem fere statuendum de nonnullis aliis mollioribus atque spongiosis ossibus, cujusmodi *sternum* est vel *costa cariosa*, ubi ob dictas modo rationes inutilis ustio est. (*a*) Neque ustionem facile ferunt *carpus* vel *tarsus*, atque id genus ossa alia spongiosa: idque cumprimis propter vicina ligamenta, nervos & tendines, quae facile ac fere necessario per ustionem hic cum periculo laeduntur.

XII.

*Quid post adustionem fieri debeat.*

Adustis jam ista ratione partibus ossium exesis, primo linamentis aridis deligatur; vel si aeger ab ustione adhuc ardoris sensum in laesa parte percipit, linamentis spiritu vini tepido succidis: postea vero sequentibus diebus medicamenta balsamica protinus imponenda sunt, ceu supra No. VIII. jam tum exposuimus; donec nimirum & durior illa ulceris ignem experti crusta & simul quicquid vitiatum est, subcrescente nova carne ab inferiori osse solvatur; ita abesse vix potest, quin sinus ejusdem bona recentique carne sensim adimpleatur. Namque id ipsum indicio est, ad sanitatem jam tum partem laesam spectare. Contra vero ubi vel nudum os remanet, nulla scilicet carne tectum, vel, quae succrevit, nova caro mollis, laxa aut spongiosa nimis est, neque satis etiam cum adustis ossium partibus cohaeret; vel denique ubi forte alieni prorsus in ossium superficie colores prodeunt; nondum illud vitium exstirpatum est. Igitur & novam carnem istam subsecare, vel radere, vel alumine usto & mercurio praecipitato rubro, aut alio N. 8. *laudato* fortiori rodente exedere, & vel pristinum adustionis negotium denuo suscipere, vel pro re nata alia ex laudatis medicamentis superdare convenit; alias constans curatio non speranda.

XIII.

*Quando caries ad medullam penetrat, trepanum aliquando necessarium.*

Quodsi caries ad medullam usque majorum ossium penetraret, suadet PETITUS, (*b*) exemplum MEEKRENII secutus, (*c*) ut os hoc modiolo (sive *trepano*) semel, bis aut saepius, si malum id exigat, perforetur, exemplumque recenset, ubi *tibiam*, sicut MEEKRENIUS, *ter ita perforaverit*, postea adusserit, atque aegrum curaverit. Sed haec curandi via raro aliis in ossibus majoribus adhiberi poterit, quam in tibia; quia propter carnes multas accessus modiolo vix conceditur. Interea tamen etiam docet, *os pectoris sive sternum* ali-

*Etiam in osse pectoris.*



(*a*) Haec CELSUS jam docuit Lib. VIII. cap. 2.
(*b*) lib. de morb. oss. cap. de carie.
(*c*) Observ. Med. Chirurg. 72. edit. Latinae & 69. Belgicae.

quando modiolo perforandum esse, ut puri, quod interdum per angustum ejus foramen in loco vitiato exit, non solum liberior exitus paretur; verum etiam, ut medicamenta idonea melius ad sinum & fundum ulceris immitti queant. Sed cautissime in hac sterni perforatione agendum est, & non nisi deliberato consilio; quia respiratio inde laedi, aut aliud incommodum induci potest gravissimum. Denique etiam hic notandum, quod illa *caries*, *quae ad ossium medullam se extendit*, aut in medulla incipit, (quam *spinam ventosam* appellant) non semper ab interna caussa, sed saepius etiam ab externa violentia oriatur, (*a*) qua venulae intus in osse rumpuntur, & sanguis in cavum ossis effunditur Qui quiete in pus abit, ossa erodit, atque sic cariem, quae a medulla ad exteriores partes serpit, producit.

XIV.

*Celsi quaedam monita.*

Sin autem nigrities aut caries ad alteram quoque partem ossis transit, atque sic os totum vitiatum, totum quoque, ut CELSUS jam docuit, (*b*) eximendum est. Si inferior pars integra est, eatenus quod corruptum est, excidi debet. Item si *capitis* sive *pectoris os*, sive *costa cariosa* est, inutilis ustio, sed *excidendi necessitas* est. Atque in hac re perficienda, osse denudato non diu exspectandum, sed quantum fieri potest, eodem momento & cutis incidenda est, & os detegendum, & omni vitio liberandum est, antequam inflammatio accedat: ante hanc enim omnia haec tutius tractantur. *Quando cartilago* carie *laesa*; ea quoque scalpello radenda est, donec integrum id fit, quod relinquitur: teste eodem CELSO, ex quo omnia, quae in hoc numero dicta sunt, didici, eaque vix apud ullum recentiorem scriptorem tam bene exposita inveni.

XV.

*Cariei sanatio in quonam consistat.*

Quae quidem singula dum curatius aliquando perpendimus, non sine ratione illud ex iisdem cognoscimus ac discimus, praecipuum ulcerum cariosorum & vitiatorum ossium curationis negotium in eo consistere, ut quicquid in osse corruptum atque exesum invenitur, quam celerrime atque aptissime fieri potest, eximatur atque extirpetur: id quod, ut paucis me expediam, in leviori carie fit spiritu vini, vel aqua Reginae Hungariae; in profundiori aut graviori, solutione mercurii in aqua forti; in pessima, igne vel extirpatione. Reliqua enim ulceris curatio deinde cum reliquorum ulcerum curatione per idonea & saepe laudata balsamica remedia fere prorsus coincidit.

XVI.

(*a*) ibidem, ut & in *Heynii* lib. de morb. ossium, N. 29.
(*b*) Lib. VIII. cap. 2. & 3.

XVI.

*Quodfi autem carie gravius erofum os aliquod fuerit*, vel fi *ad articulum* aliquem, genu videlicet, pedis atque manus vitium illud tranfierit, ut excidi, eximi vel aduri pars affecta cum reliquae confervatione haud valeat; *miferum, fed unicum auxilium eft*, ut cetera pars corporis, quin imo ipfa vita tuta fit, *membrum* vitiatum aut corruptum *refcindere*; alias aegri diu miferam ac languidam trahunt vitam, & tamen tandem, ut faepius vidi, exantlatis diu quamplurimis doloribus ac moleftiis, ex cibi faftidio, vigiliis, defectu virium, febricula, aliisve gravibus fymptomatibus, moriuntur. (*a*) Attamen quando in majoribus offibus non totum os, *fed pars tantummodo aliqua ejus* exterior five lateralis corrupta eft, ut pars quaedam exterior maxillae, offis humeri, tibiae claviculae; aut aliqua pars coftae, ulnae, radii aut fibulae, &c. non mox totum membrum, aut totum os, fed illa folum pars offis, quae corrupta eft, vel medicamentis, vel ferramentis, fcalpris aut forcipibus idoneis, ea, qua commodiffime hoc fieri poteft, ratione, vel diverfis vicibus, vel fi res circumftantes hoc permittunt, fimul ac femel auferenda, fana pars reliqua medicamentis balfamicis, praefertim effentiis vulnerariis faepe laudatis, fovenda, fuperaddito fimul linamentis carptis & emplaftro, ficuti N. 13. jam docuimus, donec os laefum carne fana rurfus contegatur, & ulcus omnino glutinetur. *Quandoque pars offis vitiati*, eaque modo parva, modo magna, *fponte a reliquo offe recedit* ac feparatur: quae fi apprehendi poteft, & ulcus fatis amplum, vel digitis vel volfella educenda; fin vero ulcus nimis anguftum, fcalpello dilatandum, & pars corrupta poftea ejicienda. Exemplum ejusmodi notatu dignum videri poteft in MEEKREN. Obferv. Chirurg. 66, edit. Belg. uti & obf. 69. edit. latinae: ubi magna pars offis corrupti ac foluti e brachio, aliudque in RUYSCHII obfervat. pag. 94. ac Thefaur. anat. VIII, Tab. III, ubi e tibia extracta eft.

*Offa graviter exefa quomodo tractanda fint.*

---

# CAPUT IX.

## *De Spina ventofa, Paedarthrocace, & Exoftofi quae offium tumores dici poffunt.*

I.

EA corruptionis offium fpecies, quae intus in offibus oritur, atque eorum fubftantiam in latitudinem five amplitudinem tumoris ad inftar fenfim extendit, *fpina ventofa* Medicis & Chirurgis hodie dici-

*Spina ventofa quid fit.*



(*a*) Multa etiam ejusmodi exempla, ubi ob cariem membrum refectum eft, refert *Dranius* in Obf. Chirurg. Tom. II. praefertim obf. 101. 102. 103. 104. fed varii horum aegrorum, & forte ob rationem modo dictam, mortui funt.

dicitur, nonnullis *ſpinae ventoſitas*; (*a*) licet nomina haec priſcis Medicis fuerint incognita; qui eam *ſiderationem*, *gangraenam*, vel *cancrum oſſis*, vel etiam *teredinem* appellarunt. (*b*) Gallis quibusdam *exoſtoſis* vocatur: (*c*) quamvis & hoc vocabulum magis pro certis eminentiis ſive excreſcentiis acuminatis praeter naturam in oſſibus, poſt fracturam, colliſionem, aliamve cauſſam ortis, proprie habeatur, ubi etiam caries haud raro deeſt: quemadmodum ejusmodi oſſa ſaepe vidi & nonnulla adhuc aſſervo, in quibus eminentiae tales ſine carie conſpiciuntur. *Spina* vero hoc malum videtur eſſe dictum, quia ſaepius inſtar ſpinae carni infixae pungit, & nonnunquam acerbos ſatis dolores concitat; & *ventoſa*, quia pars afflicta ita ſaepe intumeſcit, ut tumor tangenti quaſi vento ſive aere inflatus videatur, licet re vera aëre repletus non ſit, vel ſaltem rariſſime. (*d*) Poſtea ex nominis hujus barbara, ut videtur, contorſione nonnulli, & cumprimis PANDOLPHINUS, *ſpinae ventoſitatem* effecerunt.

II.

*Quid paedarthrocace.*

Hoc malum quando oſſa puerorum, quemadmodum ſaepe fit, invadit, cum M. A. SEVERINO a multis *paedarthrocace* appellatur, (*e*) vocabulo graeco ex παις puer, ἄρθρον articulus, & κακον malum, compoſito, quaſi quis hoc ipſo malum ſive morbum circa articulos puerorum frequens indicare vellet: quia ſaepius in his, quam in adultis obſervatur; quod inde fieri videtur, quia infantum oſſa molliora & magis ſpongioſa ſunt, quam adultorum ac ſenum, adeoque facilius ab humoribus noxiis erodi, diſtendi atque in tumores ſaepius maxime deformes expandi poſſunt. (*f*) Attamen adhuc aliam differentiam ſive diſtinctionem inter ſpinam ventoſam & paedarthrocacen intercedere vult SEVERINUS. Nam nonnulli iſtiusmodi tumores oſſei valde dolent, imo etiam ſaepe rubent & quaſi inflammati ſunt, quibus *ſpinae ventoſae nomen* concedit; alii vero ſunt ſine dolore, (ſaltem notabili aut magno) & quidem in principio, ut ſaepius in pueris,

(*a*) ut Arabibus, teſte *Joſepho Pandolphino*, lib. de *ventoſitatis ſpinae*, morbo ſaeviſſimo, ejusque commentatore *Mercklino*, pag. 38. 62. & ſeqq.

(*b*) vid. *Mercklini* Annot. in *Pandolphin.* & quae capite praecedenti N. 3. hac de re diximus

(*c*) vid. *Goraeus* in definit. *Jo. a Vigo* in Chirurg. & *Petit.* lib. de morb. oſſ. cap. de exoſtoſi & carie.

(*d*) exemplum ejusmodi refertur a *Mercklino* l. c. pag. 286, ubi facta ſectione tumoris, nil niſi flatus erupit, cum aegrotantis interitu.

(*e*) Vid. M. A. *Severini* liber *de paedarthrocace*, in egregio opere *de recondita abſceſſuum natura* contentus: itemque *Ammanni*, *Fauſii*, *Moebii*, *Chunii* aliorumque de *Paedarthrocace* diſſertationes academicae.

(*f*) Videri ejusmodi poſſunt in M. A. *Severino* de Abſceſſ. pag. 144. & ſeq. it. p. 467. *Ruyſch.* Epiſt. anatom. XIIII. *Bidloo.* Exerc. de Exoſtoſi &c.

ris, ac praeſertim rhachiticis conſpexi, quibus *paedarthrocaces* nomen tribuit: licet a plerisque hodie haec nomina inter ſe confundantur, aut pro ſynonymis unius ejusdemque morbi uſurpentur, imo etiam haud immerito pro uno eodemque, ut MERKLINUS (*a*) docte evicit, habeantur, ea ſolum cum differentia, ut hic morbus in pueris ab initio quandoque parum vel nihil doleat, dolor vero tandem, ſi non ſemper, tamen utplurimum, niſi mature curentur, ſuperveniat.

III.

*Quaenam ſint ſynonyma.*

Alia praeterea cariei nomina ſupra N. 1. & capite praecedenti N. 3. indicata, melius plerumque cum hoc ſpinae ventoſae morbo, quam cum carie vulgari & ſtricte ita dicta conveniunt: ut *cancer oſſis*, *gangraena* aut *ſphacelus oſſis*, *ſideratio oſſis*, quo HIPPOCRATIS interpretes ſaepe utuntur, itemque Τερηδων Graecorum, (*b*) quod vulgo *teredinem* vertunt ac vocant, a ſimilitudine illorum vermium, *teredines* dictorum, qui ligna erodunt atque peſſime corrumpunt: quae omnia ſpinae ventoſae ſynonyma, gradu forte ſolum differentia, eſſe veroſimile eſt, id quod prolixius hic explicare aut evincere nolo, quia MERCKLINUS in ſaepe jam laudatis annotationibus ad PANDOLPHINI libellum hoc non ſolum, verum & quod veteribus non incognitus, ut nonnulli putant, morbus fuerit, (*c*) docte atque abunde demonſtraſſe mihi videtur: qui propterea, cui libet, evolvi poteſt. (*d*) Denique etiam hic adhuc notandum, PETITUM in libro ſuo *de oſſium morbis* cap. XVI, omnia haec nomina & morbos ſub unico exoſtoſeos nomine pertractare & reliqua notiora illa atque uſitatiora Medicis nomina prorſus omittere: quod an ſatis apte aut recte fiat, aliis dijudicandum relinquo. Interea *ſpinae ventoſae* nomine, tanquam hodie apud nos receptiſſimo, utplurimum hic utar.

IV.

*Diverſitas.*

Attamen quia hi morbi & cumprimis eorum *diverſitas & gradus* non ſatis bene, ut mihi ſaltem videtur, a plerisque deſcripti ſunt, paullo diſtinctius de iis, quia quamplurimos vidi & curavi, hic proponere, ut differentia eorum melius eluceat, conſtitui: id quod etiam in accuratiori ac meliori eorum curatione uſu non carebit. *Spina ventoſa* igitur nobis eſt corruptio & eroſio ſive caries oſſis, quae a pravis humoribus, utplurimum ſine cauſſa externa, ſponte non in ſuperficie, ut caries, ſed vel inter lamellas aut cellulas ejus, vel intus in ipſo oſſe incipit, & pedetentim verſus exteriora progrediendo, tandem vel totum os, (*e*) vel



(*a*) Libro de Spinae ventoſitate, p. 53. 54. 248. & ſeq.

(*b*) vid. *Goraei* definitiones ſub hoc vocabulo. Τερηδων.

(*c*) inprimis p. 52. 63. 257. & ſeq.

(*d*) Ita *Heyne* lib. citato, pag. 62. putavit, *eam vix ante luem gallicam notam fuiſſe.*

(*e*) Hoc in minoribus oſſibus, ut digitorum, carpi vel tarſi, utplurimum fieri ſolet.

vel ſaltem ejus partem (*a*) modo majorem, modo minorem, in latitudinem expandit, ſive in tumorem elevat, (vid. Tab. XII. fig. 16. A B) qui ad tactum haud raro durus & quandoque indolens, ſubinde aëre quaſi repletus videtur, idque cum dolore, modo leviori, modo vehementiori, punctorio & rodente, denique etiam plerumque rubore, motus majore vel minore impedimento, aliisque ſymptomatibus pravis; tandem vero os laeſum ſenſim eroditur, cute aliisque partibus mollibus os hoc cingentibus initio adhuc integris: quae vero denique etiam eroduntur & ulcera fiunt mali imo peſſimi moris cum vehementi oſſis deſtructione. Quandoque vero hi oſſium tumores, ut dictum eſt, minus molles ſunt, ſed duriores, ſine partium mollium ventoſa inflatione, ſine rubore & inflammatione, ac indolentes, quemadmodum fere in rhachiticis aliisque haud raro uſu venit, atque ſic melioris moris, qui tam facile non exulcerantur, neque ceteroquin etiam, ſaltem quamdiu hoc in ſtatu permanent, tam prava ſymptomata concitant. His *paedarthrocaces* nomen, ut jam diximus, dedit SEVERINUS: quia pueros maxime affligit, & ut hanc a ſpina ventoſa Arabum diſtinguat; dolentes vero illi rubentes & inflati tumores, qui pueros aeque ac adultos affligere ſolent, *ſpinae ventoſae*, *cancri* aut *gangraenae oſſis*, (*b*) vel *teredinis*, nomine venire poſſunt. *Exoſtoſin* vero voco oſſis eminentiam paullo acutiorem praeter naturam, vel, ſi placet, oſſis excreſcentiam; ſive illa ſit cum vel ſine eroſione. Sed ſpina ventoſa potiſſimum a *carie* differt tumore oſſis. *A Rhachitide* vero, quod in hac multorum oſſium epiphyſes ſive extrema ſine dolore aut eroſione indecore intumeſcant.

## V.

*Pars affecta ſive ſubjectum.*

Utrumque hoc malum in majoribus oſſibus plerumque circa extrema ſive capita aut epiphyſes eorum incipit, ubi teneriora ſunt, maximeque ſpongioſa, & ubi materia noxia non ſolum in cellulis oſſeis facilius haerere, verum etiam oſſium atque epiphyſium teneriorem ſubſtantiam leviori negotio emollire & expandere poteſt. (*c*) Interea tamen etiam haud raro in medio horum oſſium, inter lamellas eorum, & cumprimis in tibia, haec mala naſci ſaepius vidi: imo *tophi* & *gummata*, ut vocant, *gallica* in frontis aliisque & calvariae, & aliarum partium, praeſertim vero tibiae, oſſibus haud raro occurrentia ad hunc cenſum, quia a cauſſa interna proveniunt, merito pertinere videntur: quae vero a ceteris in eo maxime diſtinguuntur, quod

(*a*) Quod in majoribus, ut cranii, tibiae, femoris aut brachii oſſibus plerumque contingit.

(*b*) vid. *Celſus* lib. 8. cap. 10. & *Tulpius* obſ. Med. Lib. 4. cap. 12.

(*c*) Incidi varia his malis defuncta cadavera, atque in nonnullis oſſa laeſa tam mollia deprehendi, ut facilius quam cartilagines ſcalpello diſcindi potuerint.

quod noctu cumprimis doleant. Itaque spinae ventosae vitia non solum ossa pedum & brachiorum, verum etiam ossa capitis, maxillarum sive faciei, ossis juguli, imo & pectoris; frequentissime tamen ossa pedum & brachiorum, digitorum, carpi, metacarpi, tarsi ac metatarsi, quemadmodum omnium horum exempla vidi, invadunt: ita ut nullum forte os a pessimis his malis tutum ac immune sit. Piura ejusmodi exempla videri possunt in *Mercklini* notis in *Pandolphinum* pag. 227. & seq.

VI.

*Caussae plerumque internae.*

Oriuntur, ut dictum est, utplurimum sponte a *caussis internis*, humoribus scilicet acribus, scorbuticis, rhachiticis, variolosis, post variolas nimirum ortis, (*a*) maxime vero *venereis*: nam ante notam luem veneream in Europa tam frequenter haud observata fuerunt. (*b*) Interea tamen neque a ratione, neque ab observatione alienum est, spinam ventosam etiam a *caussis externis*, praesertim in hominibus ad hos morbos jam dispositis, collisione puta, lapsu, fractura vel fissura ossium aliisve violentiis externis interdum oriri posse; (*c*) quibus vasa vel intra lamellas osseas, vel ipsius medullae in ossibus laeduntur vel dilacerantur, humores effunduntur, putrescunt, medullam corrumpunt ac destruunt, eisque putridis humoribus ossium substantia partim emollitur, partim eroditur: unde dolores, tumores, ulcera ac fistulae tandem in ossibus partibusque haec ambientibus eodem, ut antea dictum est, modo oriuntur; quibus eadem mala, quae ab internis caussis nasci solent, excitantur.

VII.

*Caussa proxima.*

Caussa proxima hujus morbi est vel collectio aut congestio sive *decubitus viscidi & tenacis, vel acris & rodentis humoris; vel inflammatio* quaedam intus in medulla vel in *ipsa substantia* aut cavernulis ossium nata, quae tandem in abscessum abeunt, & vel in ichorem vel in pus mutantur. Quoniam vero ejusmodi intus haerentes humores ex ossibus, & praesertim eorum cavis, haud effluere aut evacuari possunt, sed in eis diutius, quam par est, subsistere coguntur, necessum est, ut longiori mora magis sensim putrescant & acriores fiant, vicina erodant atque corrumpant, & cumprimis medullam in similem saniem transmutent, tandem etiam ipsum os aggrediantur, illudque rodendo destruant.

(*a*) Exempla refert Hildanus cent. IV. obs. 95. 96.

(*b*) Sunt, qui putarunt, ea mala ante cognitam luem veneream nota prorsus haud fuisse: ut *Heyne* lib. de morb. oss. pag. 62; verum *Mercklinus* in notis ad *Pandolphinum* cap. I. cap. VII. contrarium evincit; ostenditque, ea jam *Hippocrati*, *Celso*, *Galeno* aliisque nomine *siderationis*, *gangraenae*, *cancri ossis* vel *teredinis* descripta esse, vel etiam cariei nomine, aut ulceris cum carie ossis indicata, eaque diversa nomina pro synonymis habenda esse.

(*c*) Exemplum luculentum legi potest in *Heyne* libell. de morb. ossium N. 29.

*Phaenomina & signa.* struant. Illud, collectio scilicet viscidi & pituitosi ossisque aliqualis expansio, contingit haud raro sine dolore, ut in *paedarthrocace*: (a) hoc vero, erosio nimirum ab acri, vix fieri potest sine notabili imo subinde *acerbissimo dolore* in ossibus, &, ut dici solet, in intimis quasi medullis; quos dolores nonnulli *osteocopos* vocare solent. Verum quando hoc malum principio adhuc intus in ossibus haeret, dolor a tactu externo vel pressione partis laesae non exacerbatur, ut in malis extus haerentibus alias fieri solet: quando vero dolor ab externa pressione augetur, malum jam ad externas usque partes pervenisse indicatur. Quod ubi factum est, periostium aliaeque partes ambientes, cumprimis tamen una cum ossium substantia tunica cellularis intumescit, quo illa sensatio, quasi aëre aut vento impleta esset, saepe oritur, unde, ut jam dictum est, *ventosae spinae* appellationem accepit. Quando autem, pure apparente, tumor ejusmodi inciditur, vel sponte, ut saepe fit, aperitur, & os affectum, si videri potest, attentius consideratur, illud *ad instar spongiae vel pumicis erosum* ac foraminulis plenum, sicut in carie, plerumque deprehenditur, ita ut ex dictis similitudo horum morborum, signa, ac simul nonnullae differentiae intelligi queant.

VIII.

*Gradus spinae ventosae.* Spina ventosa stricte sic dicta haud inepte *in tres gradus distingui potest*, quorum primus est, quando dolor ille *osteocopus*, fere continuus intus in medulla quasi ossis ab aegro percipitur, qui quandoque jam tantus, ut aegrum dormire non sinat, absque tamen subinde tumore & dolore quodam externo: quo in statu morbus tantum intus adhuc in osse latet. *Alter gradus* esse potest, quando praegressis modo nominatis doloribus, eisdemque adhuc continuantibus, vel etiam sine eis, tumor quidam in osse sese sensim manifestat, sive ille sit durior sive paullo mollior & quasi ventosus, cum dolore etiam externo, modo leviori, modo graviori. *Tertium* vero *gradum* voco, quando praegressis malis prioribus istiusmodi tumor abscessum movet, & vel sponte rumpitur, vel scalpello aperitur, atque ichor foetidus sive purulenta materia butyri vel lardi rancidi odore, exit: qui postea eodem modo, ut in ulcere carioso, plus minusve continuo effluit, atque ulcus hujusmodi creat, quod veteres *ulcus cum ossis carie* saepe vocarunt. Haec species etiam spina ventosa *inveterata*; illa, *incipiens* sive *recens* dici potest.

IX.

*Paedarthrocace.* *Paedarthrocace* cum intumescentia ossis, eaque utplurimum sine dolore & sine caussa externa incipit: attamen saepe successu temporis do-

(a) Mercklinus loco citato putat, hoc sine dolore fieri non posse: verum & Severinus & ego hoc aliquoties vidi.

dolor & inflammatio, atque tandem abſceſſus, ulcus & caries, ut in ſpina ventoſa, praeſertim circa articulos ſive oſſium extrema, inſequuntur: quae eadem etiam ſymptomata ac caries & ſpina ventoſa producere ſolent. Unde patet, paedarthrocacen initio aliqua ratione pro diſtincto morbo haberi poſſe; qui tamen tandem, niſi prius curetur, in ſpinam ventoſam abit perfectam; ita ut non niſi gradu differre videantur.

X.

*Prognoſis.* Ex dictis hactenus, & praeſertim etiam iis, quae de cariei prognoſi capite praecedenti N. 7. diſſeruimus, haud adeo difficulter intelligi & praedici poteſt, quid ex hujusmodi malis ſperandum. Nam cum manifeſtum ſit, noxiam atque corruptam acrem materiam, oſſis cavo vel ejus lamellis ac cellulis incluſam, neque ſponte natura, neque arte facile evacuari aut expurgari poſſe; neceſſario inde ſequitur, eam vicinas paulatim partes erodere atque corrumpere, donec tandem os illud, niſi mature ſuccurratur, prorſus exedatur ac deſtruatur, ita ut ſaepe integrum membrum, ſi aegrum ſervare & ab hoc malo liberare volumus, auferri neceſſum ſit. Imo, quod adhuc pejus, ſi vitium ab interno quodam totius maſſae ſanguineae malo habitu ortum traxerit, tam pravi moris ſaepe eſt, ut, poſtquam etiam pars quaedam hoc morbo corrupta brachium V. gr. aut manus ferro ablata ſit, aliud deinde membrum, alterum nempe brachium, eodem modo, ut in cancroſis affectibus fieri haud raro aſſolet, male vexetur; id quod tamen non ſemper contingit: inprimis quando ſanguis per convenientem victus rationem atque idonea remedia a labe illa probe purgetur atque corrigatur. In paedarthrocace, & in ipſius ſpinae ventoſae primo alteroque gradu, malum ſaepe aptis remediis adhuc cedit: quo magis vero inveteratum eſt, quo majores jam fecit progreſſus, quo aeger debilior, quo ſanguis magis corruptus, aut quo graviora alia ſymptomata junguntur, eo difficilius curatur, imo quandoque prorſus immedicabile eſt, ac tolli non poteſt; ſed aegri, viribus tandem exhauſti & febricula quaſi conſumti, ut in carie vehementiori, pereunt.

XI.

*Curatio ſpinae ventoſae.* *Curatio* ſpinae ventoſae *duplex* mihi eſt, prout nimirum malum vel in primis duobus, quos conſtituimus, gradibus, quosque leviores appellare poſſumus, vel in tertio & peſſimo gradu, ubi jam oſſa omnino cum ambientibus partibus eroſa ſunt, exiſtit. In prioribus igitur iisque levioribus gradibus optimam, quam hactenus cognovi, curandi rationem eſſe deprehendi, ſi (1) aegro adulto quotidie,

pro sanguine noxio corrigendo, aliquoties porrigatur *decoctum*, *lignorum* vulgo dictum, ex rad. sarsaparillae, chinae, scorzonerae, ligno sassafras, guajaci vel juniperi, & quidem singulis vicibus ad ℥viij. X vel XII, prout aeger vel debilior est vel robustior, calide ut decoctum Theae vel Coffee bibendum, quodque matutino tempore in lecto, assumtis simul in primo haustulo ess. lignorum, vel pimpinellae albae, aliusve similis guttis L ad LX, cum regimine blande sudorifero usurpandum praecipio, ut intimius minora vasa & fibras etiam ipsas ossium melius penetret, noxiosque humores inde vel propellat atque expellat, vel corrigat: id quod digestionem & resolutionem hujusmodi subsistentium humorum ac tumorum vehementer promovet. (2) Egregie hanc intentionem & scopum juvat, si aliquoties in die parti laesae *decocta herbarum resolventium* sive *aromaticarum* supponantur, & vapor, parte tecta, ad locum affectum calide admittatur. (3) Extra hoc tempus pars laesa bis in die *unguento mercuriali* calide probe fricanda, atque deinde emplastrum mercuriale eidem superimponendum. (4) Interne simul *medicamenta mercurialia* vel semel in debilioribus, vel bis in paullo robustioribus apta dosi, nunc sine nunc cum blanda salivatione, pro mali & aegrorum diversitate, sunt porrigenda: nam sine mercurialibus parum vel nihil aliis solum remediis in his morbis effici, frequenti usu convictus sum; quod tanto magis indicat, haec mala plerumque virus venereum undecunque contractum, vel saltem simile malum pro caussa sive fundamento habere. Quando itaque hac indicata ratione per aliquot hebdomades, (nam brevi tempore non superatur) prudenter continuatur, primus imo & secundus gradus, ubi jam ossei tumores adsunt, curari, tumoresque facti vel rursus digeri sive dissipari, vel saltem in eum statum redigi possunt, ut non amplius augeantur, verum sine dolore aliove graviori aegri incommodo, ita ut fuerunt, persistant; id quod saepissime, ubi digestio obtineri non potuit, hac ratione feliciter obtinui: inprimis quando aeger debitam ac modicam victus rationem servat, & pro cibo non nisi jusculis sanguinem temperantibus ac demulcentibus, una cum vegetabilibus & carnibus tenerioribus; pro potione vero ordinaria decocto secundario ex radicibus & lignis supra nominatis, vel ex decocto cornu cervi, hordei, avenae, aliove simili aquoso, blando, tenui utatur.

## XII.

*Paedarthrocaces cura.*

Atque eandem etiam curandi rationem *in paedarthrocace*, sive iis ossium puerorum tumoribus, qui vel sine, vel saltem sine magno dolore sunt; interpositis praesertim subinde medicamentis alvum ducentibus, ex mercurio dulci potissimum paratis, efficacissimam optimamque

que deprehendi: ubi & simul, si rhachitis conjuncta, remedia huic malo opposita, cum motu & gestatione frequenti, apte conjungenda & prudenter interponenda sunt.

XIII.

*Curatio spinae ventosae gravioris.*

Quodsi vero utrumque malum jam sit vehementius, atque laudata remedia parum sint, sed e contrario dolores ac tumores in ossibus augeantur, abscessus accedat, atque omnimoda ossis destructio metuenda, os hoc, nisi abscessus forte jam sponte ruptus, ante maturationem etiam perfectam, in loco aptissimo, qui plerumque inferior, maximeque dolens est, vel scalpello satis detegendum, aut nimis angustum adhuc postea satis dilatandum, vel etiam in timidis rodente medicamento, atque postea vel terebra minori (*Tab. VII. fig.* 2. aut fig. 7. A. *vel Tab.* XIV. *fig.* 8.) aliquot sive pluribus foraminibus (*a*) usque ad medullam perforandum, ut corrupta ac rodens materia exitum inveniat. Vel ubi haec ad emittendam saniem minora foraminula non sufficiant, tutoque & commode id fieri possit, terebra majori, quam modiolum aut *trepanum* vulgo appellant, os perforandum, sicut capite praecedenti n. 13. jam docuimus, ut sic non solum amplior faciliorque exitus materiae noxiae, sed & pro osse purgando sanandoque melior aditus medicamentis, injectionibus & manui paretur. (*b*) Postquam haec facta sunt, interne adhuc decoctis & essentiis lignorum, antimonialibus itemque temperatioribus mercurialibus; externe vero mundantibus atque balsamicis medicamentis, qualia sunt decoctum agrimon. saniculae, hyperici vel aristolochiae cum melle rosar. & essent. myrrh. ac aloës, siphone bis quotidie injectis, ulcus purgandum; vel mercurio dulci in aqua plantag. vel aqua calcis soluto: postea essentia vel modo laudata, vel ess. mastichis aut succini cum linamentis carptis ei, ut in aliis ossium ulceribus usu venit, imponendum, superinjecto emplastro mercuriali aliove conveniente deligandum, donec glutinetur. Interdum etiam *ferrum candens* in his malis, si commode applicari potest, haud alienum est: ut eo malum funditus tollatur: speciatim si tantum inter ossis lamellas haereat, vel alias idoneum esse cognoscitur (*c*) *Rasio* vero cariei magis quam spinae ventosae apta videtur.

 XIV.

(*a*) Suaserunt hoc jam *Celsus*, *Paraeus*, *Severinus*, *Sennertus*, *Marchettus*. vid. *Mercklini* notae pag. 483. seq.

(*b*) Hanc methodum etiam laudarunt *Celsus* Lib. VIII. cap. 2. & 3. *Heyne* lib. de ossium morbis p. 68. *Petitus* lib. de morb. oss. cap. de exostosi, & *Boerhaav.* in aphor. pract.

(*c*) *Severinus* nimiis laudibus ignem in spina ventosa & paedarthrocace efferre mihi videtur cap. 20: quia saepe eo aut ad fundum pertingere non possumus, aut corruptio nimis magna est.

XIV.

*Curatio pessimae.*

Quando vero malum adhuc gravius, omniaque laudata quam efficacissima ceterum remedia optatum effectum praestare recusent, atque pars jam nimis corrosa atque destructa, ita ut spes nulla sit partem, imo & aegrum, alia ratione conservandi; grave, sed unicum, ut in carie, superest remedium, *amputatio*: quae vero, pro diversitate partium laesarum, duplici ratione fieri debet. 1) Scilicet, quando morbus in parvis ossibus, ut in carpo, tarso, metacarpo vel metatarso, vel etiam in digito est, non opus est semper, ut totum membrum, digitus nimirum, pes vel manus, auferatur; sed sufficit saepe, ut ossiculum tantum corruptum eximatur. Sic in ejusmodi corruptione ossis digiti extremae imo & mediae phalangae, non totum digitum, sed solum os corruptum in extremo vel altero articulo, vel ubi jam hic laesus erat, in prima phalanga amputavi, & quod sanum integrumque erat, conservavi. Imo & in corruptione ossis metatarsi, quod pollicem pedis sustinet, pollice adhuc sano existente, in puero decem annos nato, tantum hoc os, & quidem non integrum, sed solum quatenus corruptum erat, in parte ejus posteriori & media a sanis partibus separavi, vulnus postea balsamicis consolidavi. Ita puer hunc pedis pollicem conservavit, & sine omni incommodo aeque bene ambulare potuit ut antea. (*a*) Quando vero digitus totus vel etiam solum primum os corruptum erat, totos digitos & pollices resecavi. (*b*)

XV.

*Si pars tantum ossis majoris laesa.*

Praeterea quando in majoribus ossibus non totum os, sed *pars tantummodo aliqua ejus exterior* sive lateralis carie aut spina ventosa corrupta est, rursus non mox totum membrum, aut totum os, sed illa solum pars ossis, quae corrupta est, eodem modo, ut in carie, capite praecedenti N. 16. docuimus, vel medicamentis vel ferramentis, scalpris aut forcipibus idoneis, ea, qua commodissime hoc fieri potest, ratione auferenda, & ulcus postea glutinandum. Quando autem *os magnum*, ut humeri, femoris vel tibiae, vel *integer articulus* in brachio, genu vel pede hoc malo in totum vitiatum est, non nisi auferen-

*Si totum os aut articulus corruptus.*

(*a*) Dranius in observ. suis Chirurg. obs. 112. fere similem recenset casum: ubi vero totum pollicem, una cum laeso osse metatarsi, resecavit. Sed hoc, si fieri potest, evitandum esse censeo; quia sine pollice pedis homines non tam commode ambulare possunt, quam cum eo.

(*b*) Exemplum pollicis & manus ob spinam ventosam resectorum vid. in Sculteti observ. 90.

ferendo ac resecando omni illo, quod corruptum & quod infra est, curari potest; facta amputatione supra corrupto in parte sana: qua vero de re infra in altera Chirurgiae nostrae parte uberius praecipiemus.

XVI.

*In alia varietate, ubi tumor medicamentis non cedit.*

In certis spinae ventosae speciebus, ubi tumores ossium laudatis medicamentis cedere recusant, atque manibus accessus datur, suadet PETITUS, (a) ut tumor osseus sectione cruciformi detegatur, & pars extrema quatuor angulorum cutis resecetur: hoc facto, pars linamentis aridis deligetur. Die sequenti praecipit, ut tumor totus in osse quamplurimis foraminibus, juxta se invicem terebra factis, probe perforetur, ita ut cribri instar foraminulis repletus sit, ac postea *cuneo & malleo* totus auferatur. Posthaec linamentis siccis vulnus rursus implet, ac deinde, ut vitiatum tanto citius a sano recedat, jubet, ut solutio mercurii in aqua forti, supra in carie & alibi jam à me laudata, parti corruptae tantisper imponatur, donec omne vitiatum ablatum sit: hocque remedium hic tantopere commendat, ut illud omnibus reliquis medicamentis hujusmodi in casibus, imo & ipsi ferro candenti, si modo corruptio non sit nimis profunda, haud immerito praeferat.

XVII.

*Exostosis quomodo tollenda.*

Si acuta quaedam eminentia, sive excrescentia, quae *exostosis* proprie vocatur, in osse quodam praeter naturam protuberat, eaque nullam molestiam vel dolorem vel deformitatem creat, & caries sive spina ventosa abest, quemadmodum tales vidi, praestat eam, meo quidem judicio, non curare: quia remedium non solum gravius ipso esset morbo, verum etiam osse nudato, cariem aliave in osse incommoda facile concitare posset. Contra, si deformitatem, impedimentum alicujus actionis, dolorem aliave mala induceret, eadem, ut modo dictum est, ratione tollenda erit. Cariei, spinae ventosae & exostoseos exempla varia depicta videri possunt in CHESELDENI splendido ac novo Osteographiae opere a Tab. 41. ad finem. RUYSCHII observat. pag. 94. itemque ejus Thesaur. anat. VIII. Tab. 5. & Thesaur. X. Tab. 2.



(a) lib. de morb. oss. cap. de carie.

# CAPUT X.

## *De ulceribus capitis, Tinea, Favo, Achoribus, Crusta lactea.*

I.

*Quid sint haec mala.*

RESTAT, ut nunc de ulceribus capitis quibusdam adhuc dicam, & quidem potissimum de iis, quae partem ejus capillatam maxime afficiunt, & modo *Tinea*, modo *Favus* vel *Achores* hodie appellantur. Sciendum vero est, non convenire artis salutaris Professores circa horum nominum significationem; dum quidam hoc, alii alio modo ea explicant. Sub *favi* nomine ulcera vulgo intelligunt capitis, quae instar favorum apum multis foraminibus excavata sunt; *achorum*, quae tenuibus admodum & plurimis perfodiuntur foraminulis, quae humorem modice viscidum continent. Multi haec mala etiam *tineam* vocant, ob similitudinem foraminulorum, quibus ut vestis a tineis exesa videntur. (a) Utplurimum tamen *tinea* hodie sumitur pro scabie quadam partis capillatae capitis, squamis crassis & turpibus arida, atque odore tetra, pueris & infantibus potissimum familiari, quibus tamen haud raro etiam faciem sive vultum deformat, quo in casu hodie vulgo *crusta lactea* appellatur, estque saepe satis blanda & benigna; at interdum mali moris & periculosa. Est vero etiam *tineae* sive scabiei capitis *pejor quaedam species*, cineritia eaque crassa crusta totam capitis partem capillatam occupans, pruritu vehementi & foetore admodum molesta, atque difficilis haud raro curationis. Aegri plerumque pallidi sunt, & malum faciei colorem exhibent. Saepius tamen vitia haec in infantibus & pueris conspiciuntur, quam in adultis, eorumque caussa plerumque prava victus ratio vel nutricum vel ipsorum puerorum esse solet, unde sanguis vitiosus generatur, qui istiusmodi ulcera producit. Interdum tamen etiam adultos invadunt, & speciem quasi leprae repraesentant, ubi difficulter admodum curantur. Haud raro quoque in *lue venerea laborantibus*, vel saltem contagio venereo infectis, pars capitis capillata, imo & non capillata, ac praesertim frons, siccis ejusmodi squamis & ulceribus scabiosis, quam *scabiem veneream* vocant, afficitur: imo & *gummata* & *tophi*, quos vocant venereos, capitis, quia in ulcera saepe abeunt, aliquo modo huc referri possunt.

II.

(a) vid. HEURNIUS lib. de morb. capitis, cap. VII.

II.

Quamvis autem priora illa ulcera a se invicem forte diversa sunt, tamen quia eodem fere modo curantur, ea hic non separabo, sed conjunctim de iis hic agam, & quomodo sananda sint, docebo. Igitur quando leviora adhuc sunt, oportet aliquoties humores noxios per alvum educere, & quidem ejusmodi medicamentis, quae mercurium & cumprimis dulcem apta copia continent. His interponenda, si aegri paullo adultiores, decocta lignorum, pulveres, pilulae & essentiae sanguinem corrigentes; si infantes lactantes, pulveribus quidem diaphoreticis, sed eorum nutrices pulveribus, pilulis, decoctis & essentiis uti debent. *Externe* scabiei sive crustis cum fructu illinitur cremor lactis cum pauca cerussa praeparata mixtus, aliquoties in die; vel oleum ovorum solum, vel cui parum olei cerae additum sit; vel unguentum de enula, de cerussa, diapompholygos, aliudve simile saturninum: observata simul apta diaeta, defensoque corpore contra aëris injurias. Ita plerumque non solum leviora istiusmodi ulcera sanescunt, verum etiam paullo vehementiora, praesertim si simul interne alterandi scopo mercurius dulcis, vel in pulveribus vel in pilulis, modica copia caute datur, vel etiam mercurius vivus unguentis saturninis immiscetur.

*Quomodo curentur.*

III.

In vehementiori malo, praesertim si quis remedia mercurialia adhibere non vult, curatio non succedit, nisi capilli prius auferantur, quibus ulcera haec vehementer innexa sunt. Hinc nonnullis in locis in usu est, ut vel sensim evellantur, vel simul & semel ope emplastri ex pice, praesertim navali, confecti, quam igne leni dissolvunt, linteo robusto vel etiam corio inducunt, illudque resectis prius ad scabiem usque capillis toti capiti capillato calide injiciunt, & firmiter agglutinant: capite postea contra frigus vestimentis probe munito. Haec ita per horas XII vel XXIV. relinquuntur: postea emplastrum hoc una cum crusta scabiosa & radicibus capillorum simul ac semel vi avellitur; quod vero sine insigni dolore & sanguinis profusione fieri haud solet. (a) Postea sanguis linamentis abstergitur, caput oleo laterino, adjecto pauco oleo cerae calide fovetur, & emplastrum de spermate ranarum, pauca camphora impraegnatum, superadditur: id quotidie ita fit, donec pars laesa munda appareat. Tandem oleo ovorum vel ess. succini inungitur, donec ex toto sanescat. Interne medicamentis sanguinem depurantibus, N. 2. indicatis, una cum recta victus ratione simul

*Alia curatio.*

(a) Ex colophonia etiam ejusmodi emplastrum fieri potest.

ſimul continuatur: ubi etiam antimonium vel per ſe vel cum pauca copia florum ſulphuris remixtum egregie valet, & noxiam materiam vehementer expellit. Principio vero ab unguentis ex mercurio aut ſulphure paratis curioſe abſtinendum: nam ſaepius obſervatum eſt, quod vitioſam materiam repellant, & aegros in periculum mortis praecipitent; quod vero praemiſſis ſatis diu mundificantibus internis non faciunt.

IV.

*Cruſtae lacteae curatio.*

In ulceribus ſcabioſis faciei infantum, quae *cruſta lactea* vulgo vocantur, vel etiam *achores*, interne nutricibus antea laudata remedia (*No.* 2.) tam evacuantia quam corrigentia danda. Infantibus vero ipſis humores noxii ſaepius per medicamenta alvum ducentia ſunt ejiciendi, interjectis pulveribus diaphoreticis ex antimonio diaphoret. lap. cancror. antimonio crudo & flor. ſulphuris. Quibus aliquamdiu uſurpatis, ex cremore lactis cum creta vel ceruſſa fiat linimentum, quo cruſta ſcabioſa aliquoties in die inungatur. Vel loco hujus oleum tartari per deliquium; vel oleum ovorum cum pauco olei laterini. Unguenta vero ex mercurio vel ſulphure confecta, ut jam dictum eſt, plerumque in principio, & cumprimis debilioribus valde nocent. Quodſi tamen ab imperitis ejusmodi remedia citius, quam par eſt, fuiſſent adhibita, ut adhuc ſaepius fieri ſolet, & infantes inde aegrotarent, medicamentis ſudoriferis internis, pulveribus, eſſentiis, potiunculis, potu calido, ac regimine calido, infanti & nutrici uſurpatis, materia noxia omni cura denuo expellenda, hisque continuandum, donec bene rurſus ſeſe habeant.

*FINIS PARTIS PRIMAE.*

CHIRUR-

# CHIRURGIAE
## PARS ALTERA
## DE
# OPERATIONIBUS
## SIVE
## ACTIONIBUS CHIRURGICIS.

# PRAEFATIO.

POstquam de quinque generibus noxarum corporis, hoc eſt, de *vulneribus*, *fracturis*, *luxationibus*, *tumoribus* atque *ulceribus* non generatim ſolum, ſed & vel maxime ſingulatim prima Chirurgiae parte diximus; ſequitur, ut ad alteram, quae de *Chirurgicis operationibus* inſcribitur, ejus partem progrediamur. Tractabimus in hoc ipſo volumine de reliquis vitiis omnibus, per totum corpus orientibus, quae vel minus apte explicari in primo volumine potuerunt, vel proprias etiam ac ſingulares encheiriſes ſive artificia poſtulant. Sed ita tamen, melioris ordinis gratia, de iisdem tractaturi ſumus, ut praepoſitis iis, *quae in plerisque, vel in variis ſaltem corporis partibus fiunt*, de ſanguine videlicet per venas detrahendo, fonticulis excitandis, ferro candenti applicando, excreſcentiis denique integrisve corporis partibus praecidendis, praeceptis luculentis, ad ea, *quae proprias ſedes habent*, *ſeu quae non niſi in ſingulis corporis partibus incidunt*, tranſeamus. Quae dum exequi aggredimur, non ſine ratione ab iis ordimur, quae *in capite* ſingulisque propemodum ejus partibus, calvaria ſcilicet, palpebris, oculis, auribus, naſo, labris, dentibus, gingivis, lin-

gua, palato, tonſillis, uvula & aliis contingunt. Hinc de illis dicturi ſumus operationibus, quae *colli* vitiis accommodatae ſunt. Tum de illis, quae in *pectore* inſtituuntur. Denique iſtas explicabimus, quae in *ventre* vel abdomine, partibusque illi propinquis, ano ſcilicet, atque ſexus utriusque pudendis ſive naturalibus quam ſaepiſſime fieri conſueverunt. Tandem ac poſtremo de iis exponemus operationibus, quae in *brachiis* praeſertim ac *pedibus* ſuſcipiuntur. Quarum quidem operationum omnium quanquam inſignis numerus atque mirum quantum varia ratio ſit; tamen illud nos operam ſemper dabimus maximam, ut rationem ſingularum optimam una cum inſtrumentis aptiſſimis, quantum fieri poteſt, luculentiſſime deſcribamus. Sic enim non tirones ſolum prima & ſolida Chirurgicae artis principia, ſed reliqui etiam in rebus chirurgicis haud leviter jam tum verſati aliquid ejusmodi in his ipſis praeceptis atque inſtitutis noſtris, ſpero, invenient, unde ſcientiam atque artem ſuam aliquo ſaltem modo perficere vel exornare poſſint.

PAR-

# PARTIS SECUNDAE
## SECTIO PRIMA.
## DE
# OPERATIONIBUS
# CHIRURGICIS,
### Quae in plerisque vel diverſis ſaltem corporis partibus fiunt.

---

## CAPUT I.

### *De Sanguinis detractione per venas.*

I.

A ſanguinis equidem miſſione ſunt nobis in hoc ipſo de chirurgicis operationibus volumine diſſerendi capienda primordia. Praeterquam enim quod ipſa in diverſis corporis partibus fiat, una ſane omnium frequentiſſima hodie ſolet eſſe operatio. Fieri autem *ſanguinis miſſio* dici ſolet, quoties per venam ſubtiliori quodam & praeacuto ferramento ſive ſcalpello inciſam, tantum ſanguinis, quantum pro ſanitate hominis vel reſtituenda vel conſervanda ex judicio Medici ſatis eſt, detrahitur.

*Sanguinis miſſio quid ſit?*

II.

Vetuſtiſſimam pariter atque utiliſſimam operationem chirurgicam haud immerito venae ſectionem dixeris: ſiquidem ipſa, prouti ex HIPPOCRATE, CELSO, (a) vetuſtiſſimisque aliis chirurgicae artis ſcriptoribus colligitur, jam per trium fere abhinc millenariorum ſpatium uſitata fuit ac celebrata. Tametſi enim nec inter ipſos etiam ſalutaris artis pro-

*Vetuſtiſſima atque utiliſſima operatio eſt.*



(a) *Medic. Lib. II. cap.* 10.

professores, tam veteres quam recentiores, defuerint, qui pernicio-sissimam prorsusque illicitam operationem sanguinis missionem; nocen-tissimos autem homines atque adeo carnifices illos Chirurgos, qui eam exerceant, cum ERASISTRATO, PARACELSO, HELMONTIO, PORTIO, BONTEKOE, GEHEMA, & aliis pronunciarunt; inanes tamen, nisi ego fallor, atque adeo injustae sunt, quibus nobilissimum hoc sanitatis auxilium insectati sunt, ipsorum criminationes. Dudum enim experientia Medicos edocuit, nullum ferme nec promtius nec utilius ad curandos ac precavendos quamplurimos morbos in universa medicina reperiri remedium sanguinis per venas detractione; feruntque nonnulli Medicos eam ab hippopotamo didicisse, qui certis temporibus venas acuta arundine sibi aperiat. vid. *Polydor. Vergil.* de Rer. Inventor. mihi pag. 65.

III.

*Interdum valde difficilis.*

Sanguinem mittere, si vulgi sententiam sequimur, ita profecto expeditum est, quam quod vel maxime. Sunt enim, fateor, in hominibus quibusdam usque adeo grandes, manifestae atque expositae venae, ut vel ab ipsis etiam tironibus incidi nullo negotio & quam felicissime queant. Contra vero in aliis hominibus ita vel minutae vel alte positae eaedem sunt, ut nec ab expertissimo quidem Chirurgo reperiri facile aut incidi sine periculo valeant. Quum enim venis arteriae, his nervi atque tendines juncti sint, fieri profecto quam facillime poterit, ut horum aliquid scalpello simul praecidatur aut saltem laedatur. Quod ipsum simulatque contingit, gravissimi utplurimum dolores, nervorum distentio, convulsiones, inflammationes, graviores sanguinis profusiones, aneurismata, gangraena, quin & crudelissima quandoque mors, experientia teste, suboriuntur. Igitur si qua alia, certe haec operatio circumspectionem atque attentionem postulat. Siquidem gravissimam haud raro famae atque existimationis suae jacturam, juniores praesertim Chirurgi, faciunt, qui vel timide nimis scalpellum demittunt, ut sanguis non sequatur, vel in facillima atque expeditissima, ut apparet, istiusmodi operatione haud omnino felices deprehenduntur.

IV.

*Requisita in Chirurgo venam incisuro.*

Esse autem debet Chirurgus, qui promtum atque felicem in incidendis venis praestare sese voluerit, manu haudquaquam rudi, sed agili atque tenera, nec unquam intremiscente; acie oculorum acri claraque; animo denique intrepidus. Alias etenim vel ab ipsa vena prorsus aberrabit, vel pessimum aliquod ejusmodi malum movebit, quo homines misere saepe consumuntur. Atque haec ratio est, quare Chirurgorum in incidendis venis promtitudo cum ipsis quasi annis saepius sensim sensimque deficiat. Quo enim grandiores aetate fiunt, hoc magis quoque hebetes oculi, manus instabiles atque intremiscentes evadunt.

V.

V.

*Instrumentum ad venae sectionem.*

*Instrumentum*, quo nostris temporibus utplurimum incidi a Chirurgis venae solent, *scalpellum chirurgicum* vel *phlebotomum*, (*Lancette*) dicitur. Quod qualenam esse debeat, Tab. I. litt. A. nec non Tab. XI. fig. 5. haud obscure indicant. Providendum hic ante omnia Chirurgis est, ut non plurimis tantum, sed his quoque optimis maximeque acutis, quamvis paullo amplioribus, instructi semper sint scalpellis phlebotomis. Sic enim non in pluribus solum hominibus, prouti necessarium quandoque est, sine cunctatione, sed quam minimis etiam cum doloribus aperiri venae poterunt. Sunt equidem in Germania, Suevia praesertim, Franconia, Bavaria, atque inferiori Saxonia nostra non pauci, qui priscum illud ferramenti genus, *phlebotomus Germanorum* (*Fliete*) dictum (*Tab. XI. fig.* 3.) ita hic applicant, ut alterius manus digiti partem B contineant, impositaque super venam cuspide A, alterius manus digitus aliquis partem C impellat, istaque ratione ferramentum in venam immittat, qualiter fere fabri ferrarii in incidendis equorum venis facere consueverunt. Chirurgorum ac balneatorum alii magis artificioso, id est, *elastico* quodam *phlebotomo*, Germani *Schnäpper* aut *Schnäpperlein* vocant, (*fig.* 4.) hanc in rem utuntur, quod intendunt, apicem A venae imponunt, & deinde premendo ad B remittunt. Rursus alii quendam quasi *sagittarium phlebotomum* (*a*) adhibent, dum scilicet scalpello, quasi sagitta, venam configunt. Sed quicquid tandem harum rerum sit; sane, quia non eadem semper vel aeque apta in diversis hominibus venarum positura aut figura deprehenditur, commodius utique hisce instrumentis omnibus *scalpellum* phlebotomum *Gallorum* (Lancette) videtur, licet non pauci nostrorum Chirurgorum satis expedite *scalpello Germanorum* fig. 3. & 4. venas aperiant.

VI.

*Ubinam venae sectio instituatur.*

Quanquam autem ex variis corporis humani partibus, *brachio* videlicet, *manu*, *pede*, *fronte*, *temporibus*, *collo*, *lingua*, *membro virili*, atque aliis, emitti sanguis adsolet; frequentissime tamen fere illud ipsum fit ex ista vena, quae in brachio juxta cubiti juncturam posita invenitur. Quare operae pretium facturi nobis videmur, si de hujus venae incisione non primo tantum loco, sed aliquanto etiam uberius exposuerimus.

C A-

(*a*) Figuram videsis apud CRONIUM in libello *de venae sectione* pag. 33. fig. 4.

# CAPUT II.

## *De ſanguinis detractione per venas brachii.*

I.

*Ad ſanguinis miſſionem praeparatio.*

SAnguinis equidem in brachio miſſionem fieri per venas juxta interiorem cubiti partem conſtitutas, vulgo etiam notum eſt. Circa ipſam autem operationem iſtam varia utique Chirurgis veniunt proſpicienda: quarum alia primo ad praeparationem ſpectant, ſive quae ante miſſionem ſanguinis; alia deinde, quae fieri in ipſo opere debent; alia denique poſt detractum ſanguinem factu neceſſaria ſunt. Nos de ſingulis ſingulatim atque juſto ordine praecipiemus. Atque ad *praeparationem* quidem quod attinet, in promtu ſint neceſſe eſt 1) *faſcia* quaedam linea, unam circiter ulnam pariſienſem longa, binos vero digitos ampla, funiculisque, ſicubi viſum ita fuerit, circa partes extremas inſtructa, vel etiam ſine his: 2) bina *ſpleniola quadrata*: 3) aliquot *vitra* ſive *vaſcula* excipiendo ſanguini accommodata; 4) *ſpongia* cum calida aqua: 5) *aceti*, *vini*, vel *aquae reginae* portiuncula, pro confortando, ſi opus fuerit, illo homine, cui ſanguis detrahitur: 6) *duo miniſtri*, ſed animo intrepidi; quorum alter vaſculō ſuſtinendo, afferendis rebus neceſſariis alter deſtinari queat: 7) *candela ceracea flexilis*, quoties nimirum vel noctu, vel in locis obſcurioribus vena incidenda eſt. Tum 8) providendum quoque illud eſt, ut vel in *ſella* quadam paululum *reclinata*, vel etiam, quod apud timidos ſatius videtur, in lectulo homines collocentur; ne qua forte propter animi defectionem prolabantur. Denique 9) nec minori cura illud cavere Chirurgos convenit, ne aut capillamenta, aut focalia, aut manicae prominentes in opere ipſi officiant. Dehinc nihil ipſum moveant hominum de latente, vel & minus feliciter ab aliis Chirurgis inciſa vena querelae. Tandem is *ſiniſtra non minus*, *quam dextra manu promtus ſit.* Quemadmodum enim ad dextri brachii venas incidendas dextra, ſic ad ſiniſtri venas aperiendas ſiniſtra magis apta eſſe animadvertitur. Siquidem nonnulli ſunt, qui non niſi ex ſiniſtro brachio ſanguinem ſibi detrahi patiuntur; vel etiam in dextro brachio apta vena non pateat.

II.

*Quid in ipſa venae ſectione factu opus ſit.*

*In ipſo venae ſectionis opere*, quanquam nonniſi unico puncto illud ipſum abſolvatur, quamplurima tamen obſervanda ſunt, ſiquidem feliciter inſtitui debeat. Primum eſt, ut Chirurgus brachium hominis, in quo vena incidenda, probe inſpiciat, ad venas ejus rite obſervandas;

vandas; deinde illud apprehendat, idemque versus pectus suum extendi jubeat. Tum reducta, circiter ad manus amplitudinem supra cubitum, manica, fasciam aliquam pollicarem ulnaeque fere longitudinem adaequantem, loco tres fere digitos transversos sursum a cubiti flexura remoto, binis factis ductibus injiciat, (*Tab. XI. fig. I. D.*) pauloque firmius nodo constringat; quo scilicet venis compressis, propter sanguinis impeditum refluxum, intumescat, itaque magis conspicua fiat. Quam brachio injicere Chirurgi hoc in casu solent, rubra fere semper fascia est. Sed adeo tamen nihil perpetuum hic est, ut quilibet alius etiam color istiusmodi fasciis aptus reperiatur. Applicata hunc in modum fascia, brachium rursus paululum demittitur, scalpellumque aliquod ex theca depromtum atque adinstar anguli alicujus obtusi diductum, dentibus circa juncturam A tantisper comprehenditur, (*Tab. XI. fig. 5.*) dum paulo vehementius ipsae venae turgeant, & in conspectum Chirurgi veniant. His confectis brachium eadem, ut antea ratione a Chirurgo iterum ad pectus extendatur atque apprehendatur, ministro vascula sustinente, commodissimo, quo fieri potest, loco, ad excipiendum salientem sanguinem constituto.

III.

*Quaenam vena inprimis incidenda est.*

Dehinc explorandum est, quaenam inter venas obvias quam maxime conspicua ideoque ad incidendum commodissima sit. Observandum enim hic est, tres potissimum in brachio venas saepe comparere, quarum prima *cephalica* dicitur atque in exteriori brachio reperitur; (*Tab. XI. fig. I. A.*); altera, *basilica* dicta, in interiori brachii latere posita deprehenditur, atque in dextro quidem brachio *hepatica*, *splenetica* autem in sinistro cognominatur; (*vid. ibid. litt. B.*) tertia denique, medio quippe inter binas priores loco oblique posita, *mediana* vocatur. (*vid. litt. C.*) Ac mediana quidem & basilica quia paulo ampliores sunt, majorem, quam cephalica sanguinis copiam plerumque emittunt, sed majori tamen cum periculo subinde inciduntur. Etenim basilicae grandis quaedam arteria, brachialis nimirum & nervus; medianae, tendo musculi bicipitis subjacent. Quanquam autem ipsae inprimis conspicuae sint, ideoque frequentius quam cephalica incidantur; satius tamen ac tutius videtur, minus adhucdum expertis chirurgicae tironibus cephalicam, vel saltem medianam ad aperiendum proponere. Quoties autem venarum istarum positura sic comparata est, ut non nisi unica ex illis compareat, quemadmodum saepe contingit, tum aliena utique, imo vero impossibilis videtur electio. Neque enim aliud, nisi quod a Chirurgi prudentia & circumspectione petitur, salutis hic superest praesidium.

IV.

*Quo loco incidenda vena sit.*

Simulatque jam constiterit, quaenam prae reliquis ad mittendum san-

ſanguinem apta vena ſit; tum incidi haec eo potiſſimum *loco* debet, *quo ampla maxime atque conſpicua videtur.* Si quae autem cicatriculae ex olim jam tum inſtitutis venaeſectionibus adſunt, aperire utique venam iſtam *loco*, *non ſupra ſed infra cicatriculam conſtituto*, convenit: quo nimirum promtius ſanguis effluat. Fere ſemper enim venae pars ſuperior, propter juxta poſitam cicatriculam paulo anguſtior eſſe conſuevit. Igitur quoties ſanguis ex ejusmodi brachio detrahendus eſt, quod nullam adhuc venaeſectionem expertum fuit, ſummae ſemper, quoad fieri poteſt, venae parti immittere ferrum oportet: Sic enim deſcendi ſenſim in iterata ſanguinis miſſione ad inferiores venae partes commodius poterit, atque ita ſanguis eadem, ut antea facilitate evocari: quum e contrario idem ex foramine ſupra cicatricem facto parcius ac tardius utplurimum effluat.

V.

*Quid proxime ante inciſionem fieri debeat.*

Ante vero, quam ſcalpellum cuti admovetur, ubi venae minus conſpicuae, haud alienum eſt, brachium inferius manu vel digitis gnaviter demulcere, tantisperque ſanguinem verſus cubitum comprimere, donec vena magis intumeſcat. Quae dum in brachio dextro fiunt, ſiniſtra ſua chirurgus brachium illud ſic complectitur, ut venae incidendae pollex imponatur; ut nimirum nec ſanguis refluere, nec facile loco ſuo cedere vena queat. Firmiter ſic comprehenſa vena, defigendi penitus in eam partem oculi ſunt, in quam ferrum demittere conſtituimus. Tum ſcalpellum ita ex ore promendum manu dextra eſt, ut a pollice digitoque indice ferramentum medium contineatur, reliqui vero digiti, ne vacillare manus poſſit, hominis, cui vena incidenda, brachio blande imponantur.

VI.

*Ipſa punctio quomodo fieri debeat.*

Dehinc ſcalpellum leniter ac provide a pollice digitoque indice adigendum in venam, donec eam penetraverit, eodemque momento ſurſum aliquantisper commovendum eſt; ut nimirum vulnusculum fiat paulo amplius, atque ſic brevi tempore largior ſanguinis copia effluere ſimul queat. Fere commodiſſima enim atque juſta foramina ſunt, quorum longitudo geminam dorſi cultelli craſſitiem adaequat. Sic autem inſtituenda punctio illa eſt, ut nec ruditer atque alte, nec timide nimis ferrum demittatur. Quemadmodum enim hic non niſi ſumma cutis inciditur; ſic quando juſto altius ferrum penetrat, periculum eſt, ne forte vel arteria, vel nervus, vel tendo aliquis configatur. Ceterum triplex admodum incidendae venae ſolet eſſe ratio. Namque alii directum, (*Tab.* X*I. fig.* 2. *litt. A.*) alii transverſum, (*litt. B.*) alii denique & forſan plurimi obliquum in vena vulnus faciunt. (*litt. C. D.*) Quodſi autem in ſiniſtro brachio incidenda vena fuerit, tum dextra manu brachium illud hominis Chirurgus

gus deprehendat, ceteraque omnia per adhibitam manum sinistram efficiat, quae per dextram efficienda modo proposuimus. *Si scalpello* phlebotomo *Germanico* fig. 3. vena incidenda, apex A venae imponitur, prehenso extremo B manu sinistra, atque impulsu digiti manus dextrae, apex sive cuspis in venam impellitur. Si quis vero scalpello elastico fig. 4. uti velit, scalpellus elevato uncinulo C, tenditur, apex A. venae imponitur, & leni pressione ad B. in venam laxato elatere demittitur.

## VII.

*Post factam punctionem quid fieri debeat.*

Vena rite jam sic incisa, ferroque protinus retracto, sanguis ex vulnere vel saltu erumpit, vel leniter effluit. Quo facto scalpellum inflexum super discum sive patinam reponere convenit; neutiquam vero super lectulum, ne quis forte vel imprudenter illud ipsum perdat, vel & ipsemet aeger inde vulneretur, vel damnum ab eodem accipiat. Interim sanguis, quoad utile & commodum videtur, effluat. Sicubi fluere is justo citius desinit, qualiter fieri haud raro propter fasciam supra cubitum firmiter nimis adstrictam solet, tum solvi continuo vel relaxari potius paululum fascia illa debet: siquidem isto modo non compressae solum arteriae rursus adaperiuntur, sed primus quoque sanguinis ex vulnere fluxus continuatur. Ubi autem porro, quemadmodum saepius contingit, *vel cutis intensior*, *vel pinguedo vulnus clauserint*, *sanguinemque cohibuerint*, tum vel reprimi pinguedo ista nimia, digito aut spongia calida, vel paululum quoque inflecti brachium debet. Denique ubi *sanguis spissus* aut *coactus sive coagulatus foramen occluserit*, tum restitui etiam confestim fluxus ille suevit, simulatque cruor per adhibitam spongiam aqua calida madentem fuerit abstersus.

## VIII.

*Quid ab aegro & ministris fieri debeat.*

Sed ne brachium aegri hominis extensum languescat, sustineri illud circa cubitum a chirurgo paululum debet. Dehinc baculus aliquis vel quivis etiam alius cylindrulus inseri manui aegroti debet, continuoque ab eo circumvolvi. Namque continuus ille digitorum motus sanguinem versus cubitum propellit; praesertim si lenis simul hominis ex voluntate tussicula accesserit. Ministrorum adstantium munera sic dispertienda sunt, ut alter vitra, patellas sive cucurbitulas, pro excipiendo sanguine, sustineat; alter autem, remotis iis, quae repletae jam tum sanguine sunt, vacuas patellas alias apportet, una cum reliquis rebus ad hoc ipsum opus necessariis, spleniis puta, fasciis, liquoribus confortantibus, & si qua forte alia sunt hujusmodi.

## IX.

*Sanguinis emittendi copia.*

*Quanta sanguinis in quocunque casu copia detrahi per venas* tuto possit ac debeat, id equidem definiri a praesente Medico respectu morbi, temperamenti, virium aliarumque rerum circumstantium debet. Sicubi au-

tem forte sine Medico Chirurgus fuerit, quemadmodum apud homines vel subito quodam morbo correptos, vel sanitatis quoque praesidium in sanguinis emissione quaerentibus utplurimum accidit; tum ipsemet Chirurgus statuat oportet, quantum sanguinis emitti, pro morbi natura, hominis viribus, aetate, ac sanguinis copia, hujusdemque generis aliis rebus circumstantibus salutariter ac sine periculo possit. Si qui enim homines, nativo colore ac robore servato, nihil quicquam nec pallescunt, nec languescunt, nec mente labi occipiunt, in his diutius fluere sanguinem Chirurgus sinat, quam in illis, qui pallorem statim atque animi defectionem experiuntur.

X.

*Quomodo sanguis cohiberi vulnusque deligari debeat.*

Ubi jam sanguinis affatim pro re nata emissum videtur, solvere protinus fasciam juxta cubitum injectam convenit, binisque manus sinistrae digitis anterioribus, indice nimirum ac medio, leniter super vulnere in gyrum quasi ductis, cutem demulcere: siquidem istac ratione facilius comprimi venarum orae consueverunt. Quae dum fiunt, splenicla cum fasciis minister adducit; ipse vero Chirurgus spleniolum alterum idemque minimum, dextra manu prehensum, super partem incisam imponit. Sed ita tamen, ut remotis paululum sinistrae manus digitis, quicquid sanguinis intus venam inter atque cutem haerescit, effluere antea sinat, quam spleniolum admoveat. Spleniolo minori majus aliquod aliud superinjicitur, sinistraeque manus pollice tantisper continetur, donec supradata fascia sit. (*a*) Sed prius vero, quam fasciae superinjiciantur, illud utique sibi datum Chirurgus existimet esse, ut haerentem in brachio sanguinem spongia sive mantili quodam madido diligenter abstergat, ne qua forte indusium ejus, cui sanguis detrahitur, commaculetur. Atque id ipsum magis etiam Chirurgus observet in feminis nobilioribus: siquidem ipsae visitari utplurimum ab aliis hoc ipso die assolent; proindeque nihil aegrius ferunt, quam quod sanguine cruentata vestimenta linea ostentare debeant. Sordibus abstersis fasciae supradantur, qua scilicet ratione separatim in doctrina de fasciis sumus exposituri.

XI.

*Quid post deligationem fieri debeat; item si mente homo labitur.*

Vulnere deligato, indusii manicam Chirurgus super cubitum versus manum reducat; brachium autem ipsum ita inflectat, ut manus pectori seu cordis scrobiculo immineat; homini denique aegro, ut a praematuris brachii commotionibus abstineat, imperet, ne nova sanguinis profusio, inflammatio vel suppuratio, ut alias facile fieri solet, concitentur.

(*a*) Sunt equidem inter Chirurgos non pauci, qui unico tantum splenio hanc in rem utuntur: sed bina tamen splenia firmiorem praestant deligationem. Quidam splenia sicca superimponunt; alii vero in vino, spiritu vini vel aceto ipsa prius tingunt. Sed perinde mihi videtur, sive ea sicca, sive madida injiciantur.

tentur. *Ubi forte post detractum sanguinem, mentis defectionem homo patitur*, longe optimum erit, reginae Hungariae vel & aliam quandam aquam confortantem, acetum item vel vinum naribus admovere, ipsamque faciem ex illis perfricare; vel aquam frigidam faciei adspergere; vel etiam, ubi aestas fuerit, fenestras aperire, ut per illapsum aërem recentem sive frigidiorem spiritus atque vires hominis reficiantur atque instaurentur. Si quid aquae confortantis aut vini generosi in promtu fuerit, praebendi aliquot haustuli languescenti homini sunt. Restituto hunc in modum aegro, manus & scalpellum suum Chirurgus abluit ac mundat, huncque in thecam suam recondit.

XII.

*Quaenam de sanguine ferenda sit sententia.*

Dehinc moris plerumque est, ut vel *Chirurgus, vel etiam, ubi aliquis praesens est, Medicus sanguinem lustret, suamque de ipso sententiam exponat.* Quod ipsum ubi fieri debet, illud inprimis sibi datum Chirurgus arbitretur esse, ut nil nisi bona homini praesagiat; sive jam bonus sanguis fuerit, sive minus; sive jam praesentem animum homo retinuerit, si mentis defectionem fuerit expertus. Dici enim vix potest, quantum ad sanitatem restituendam laeta praesagia proficiant: quum e contrario tristia gravissimas quandoque calamitates concitent. Igitur si floridus sanguis est; signum vel praesentis vel proximae sanitatis certissimum adesse, Chirurgus proponat. Contra vero, si pessimum colorem aut aliam pravam qualitatem sanguis refert; saluberrimam ejus missionem esse declaret: cum detracto sanguine istoc vitioso quamplurima simul incommoda imminentia sublata, majoremque salutis spem fuisse restitutam. Si mente lapsus aegrotus fuit, tum ex ipsa ejus imbecillitate, medicinae efficacis seu expeditae, ipsius denique salutis exoptatae argumentum Chirurgus desumat. (*a*) His atque id genus aliis rebus jucundioribus propositis, sanguinem in loco temperato collocari, donec revertatur Medicus vel Chirurgus, oportet.

XIII.

*Num potio ac dormitio post detractum sanguinem tutae sint.*

*Ubi forte sitim aliquam post emissum sanguinem homines sentiunt*, haud omnino denegari ipsis debet, ex quo restinguere eandem possint; praesertim si potiones vel sorbitiones tenuiores appetant. Gallis quidem multis in more positum est, ut statim a detracto sanguine, praesertim si ad praecavendos morbos a calidiore sanguine oriundos, curatio instituitur, *aquae* recentis & *frigidae potionem* assumant. Quae ipsa tametsi in habitus calidioris hominibus mirum quantum salutaris

 esse

(*a*) De judicio ex sanguine per venam emisso habemus libellun Jessenii a Jessen a *Brunone* iterum cum notis editum, & Frid. Hoffmanni dissertationem, Halae 1727. editam.

esse consuevit, sic e contrario noxia videtur iis, qui & infirmioris & frigidioris habitus sunt. Hi etenim longe plerumque melius sibi consulunt, sicubi sorbitiones calidas vel aliquot potionis fervidae ex thea vel baccis coffée praeparatae vascula ingerunt. Si quis autem jam quaesiverit, *quid de hominum post emissum sanguinem instituto somno habendum; satisne tutus ac salutaris idem sit, an perniciosus atque alienus?* tum varia utique ad hanc ipsam quaestionem responsio est. Namque ubi ad conservandam corporis integritatem sanguinis missio suscepta fuit, satius utique videtur gratis colloquiis, ludis aut blandis deambulationibus somnolentiam istam depellere, quam somno sese committere: siquidem periculum est, ne, resoluta forte sub ipsum somnum fascia, graves sanguinis profusiones suboriantur. Sed alia tamen ratio illorum est, qui propter vel insignem imbecillitatem vel & propter morbum aliquem decumbunt. His etenim haud omnino prohiberi post emissum sanguinem somnus debet; praesertim si diuturnis antea vigiliis vexati ipsi fuerunt. Nam debile lassatumque corpus insigniter nonnunquam ex istiusmodi somno reficitur. Interim juxta dormientem constitui semper minister aliquis debet, qui, ne fascia resolvatur, prospiciat; vel ubi ipsa resoluta profluvium sanguinis deprehendit, digito vulnus comprimat, Chirurgumque protinus in auxilium advocari curet, qui huic malo rursus prospiciat.

XIV.

*Quid in altera visitatione fieri debeat.*

Ubi deinceps *in altera visitatione*, ut plerumque moris est, sanguis emissus ad dijudicandum Medico vel Chirurgo iterum proponitur, tum perinde, ut antea docuimus, nullum judicium sive praesagium proferri ab eodem convenit, nisi quod excitare hominis animum atque exhilarare possit. Atque Chirurgus quidem ipsam deligationem circumspiciat ac solvat: siquidem laxior utplurimum ipsa deprehenditur. Splenia, sicubi firmiter ipsa haeserint, neutiquam vi abstrahat; sicubi autem resoluta fuerint, inversa vulneri denuo injiciat, recentique deligatione quadam comprehendat. Hanc ipsam vincturam per unum alterumve adhuc diem quiescere in brachio sinat; donec, glutinato vulnere, aut sponte sua relaxetur & decidat, aut ab eo, cui sanguis detractus est, resolvatur. Observandum hic obiter & illud videtur; esse scilicet in hominibus calidiori corporis habitu praeditis nonnullos, qui detractum sibi sanguinem in aquam frigidam effundunt: siquidem istac ratione, per occultam aliquam sympathiam, vehementiorem sanguinis sui fervorem restingui atque imminui haud parum posse arbitrantur. Quae quidem opinatio tametsi falsa prorsus atque inepta sit, tamen, quia sine periculo est, imo vero ad excitandum creduli hominis animum expedita esse solet, haud omnino in his damnanda videtur aut contemnenda, sed potius laudanda & concedenda.

CA-

# CAPUT III.

## *De ſanguinis detractione per venas manus.*

### I.

*Quaenam venae incidi in manu debeant.*

Binae praeſertim in manibus venae ſunt, per quas interdum apud nos detrahi ſanguis conſuevit. Altera *ſalvatella* dicitur, *cephalica* altera. Salvatella in exteriori manus parte verſus digitum auricularem extenditur, alioque nomine in ſiniſtra manu *ſplenica* vocatur: ſiquidem antiquiorum Medicorum plerique, ſalutariter admodum in *morbis ſplenicis* & *melancholia* incidi eam poſſe, crediderunt. *Cephalica* pollicem inter ac digitum indicem procurrit, propriumque illud nomen ſuum inde inprimis habet, quia ſanguinis per illam detractio ad curandas capitis noxas mirum quantum vehemens Medicis vetuſtioribus viſa fuit. Quanquam autem manifeſtum ſit, longe parcius ac difficilius utplurimum ex his, quam ex brachii venis ſanguinem effluere, vetuſtiſſimamque illam de propria uniuscujusque venae hujus virtute opinionem nullis fundamentis ſolidis niti; tamen, quum eundem fere effectum praeſtent, quem venae brachii, Chirurgus quandoque eas incidere debet: praeſertim ſi vel majorem de inciſis in manu venis ſpem homines aegri, ut ſaepe fit, animo conceptam fovent; aut ipſae quoque in manibus venae reliquis in brachio poſitis venis interdum magis conſpicuae faciliusque, ut ſaepius vidi, incidendae ſunt. Accedit, quod feminae gravidae quibusdam in locis Germaniae, ultimis geſtationis menſibus vel ſub inſtans partus tempus longe plerumque libentius ex manu, quam ex brachio ſanguinem ſibi detrahi patiantur: quia inde foetum minus debilitari ſibi perſuadent.

### II.

*Quomodo incidi in manu vena debeat.*

Quoties igitur in manibus vena quaedam incidenda proponitur, longe utique commodiſſimum eſt, manum hominis in aquam calidam, quando nimirum venae per ſe non ſatis patent, immittere digitisque gnaviter demulcere; ut ſenſim ſenſimque magis venae iſtae minutiores intumeſcant, oculisque conſpicuae fiant. Mox injicienda circa carpum faſcia eſt, ut venae tumidae maneant, nec rurſus evaneſcant. Dehinc manus per adhibitum mantile quoddam ſiccum detergitur, ipſaque vena in dorſo manus loco commodiſſimo inciditur; qualiter ſuperius jam, capite ſcilicet praecedenti, expoſitum fuit. Poſt inciſam venam, ſi ſanguis per ſe ſatis non flueret, manus in aquam calidam rurſus immittitur, ne, prout fieri alias facile hic ſolet, fluere ſtatim ſanguis deſinat. Simulatque dein ſanguinis affatim emiſſum ex vena

na videtur, extrahi manus ex aqua debet mantilisque beneficio detergi. Denique vulnus digitis comprimendum ac leniter demulcendum, & ſpleniola cum faſcia eodem fere modo ſupradanda ſunt, quem ſuperiori capite propoſuimus.

---

# CAPUT IV.

## *De ſanguinis detractione per venas pedis.*

I.

*Quaenam incidi in pedibus venae debeant.*

SAnguinem, inciſa in pedibus vena, mitti, novum haudquaquam eſt, ſed vetuſtiſſimum. Pridem enim obſervatum a Medicis fuit, ab hac ipſa ſanguinis miſſione adverſus varias capitis & pectoris noxas, nec non adverſus plerosque iſtiusmodi morbos, qui vel a ſanguinis in feminis menſtrui, vel & haemorrhoidum obſtructione ſuboriuntur, peti ſanitatis praeſidia poſſe quam efficaciſſima. Factum inde eſt, ut *cephalicae* atque *ſaphenae* cognomento venas pedis jam dudum inſignire Chirurgi coeperint. Quod autem eam praeſertim, quae ad digitum pedis majorem, quem pollicem vocant, procurrit, *cephalicam;* alteram vero, quae ad minores digitos tendit, *ſaphenam* appellarunt, illud ſine ſufficienti ratione feciſſe videntur. Utriusque enim idem prorſus effectus deprehenditur. Itaque illa ſemper, meo quidem judicio, ad incidendum eligi prae altera debet, quae maxime conſpicua reperitur. Quin etiam, ubi difficilius reperiri in pedibus extremis venae poſſunt, alienum neutiquam fuerit, illas incidere, quae vel circa malleolos, vel in ſuris, vel & juxta genua conſpiciuntur, ut ipſemet ſaepius feci: praeſertim quia tam facile tendines aut nervi laedi hic non poſſunt, ut circa pedem extremum. Ceterum illud hic admonendum reſtat; *cavere utique Chirurgos debere, ne ſcilicet ſine prudentioris Medici alicujus conſilio in feminis caelibibus ſanguinem ex pedis vena detrahant.* Fieri enim haud raro ſolet, ut vitiatae virgines, dum menſium obſtructionem ſimulant, peſſimo iſtiusmodi artificio foetum abigere ſtudeant; atque ſic ipſum quoque Chirurgum, ſi quid forte ejusmodi accidat, in exiſtimationis ac fortunae diſcrimen adducant.

II.

*Quomodo incidi ipſae debeant.*

Sed quo facilius ac felicius incidi in pedibus vena queat, utrumque hominis pedem tantiſper in aquam calidam demittere oportet, donec inſigniter venae intumeſcant. Quo facto diſpiciendum Chirurgis eſt, cujusnam pedis venae optime ſint conſpicuae. Siquidem perinde eſt in praedictis morbis omnibus, ſive dextri ſive ſiniſtri pedis venam incideris;

deris; modo satis prompte ac feliciter illud praestiteris. Simulatque jam certum est, cujusnam pedis & quaenam in eo aperienda vena sit, comprehendi is fascia debet, loco binos fere digitos transversos supra malleolos posito; tantisperque denuo in aquam calidam immitti, dum Chirurgus scalpellum seu phlebotomum ex theca sua depromserit, (*Cap. II. No.* 2.) ipsaque vena magis etiam intumuerit. Tum, flexo in terram genu alterutro, hominis vinctum pedem ex aqua Chirurgus extrahit, detersumque linteolo subjecto, super alterum genu suum collocat, vel etiam asseri, vasi quod aquam calidam continet, superimponit. Dehinc manu sinistra eundem complectitur, ipsamque venam ea circumspectione configit, quam supra in ejusmodi negotio praescripsimus. (*Cap. II. No.* 5. *seq.*) Quodsi autem infra malleolos positae venae reperiri difficulter possunt, haud alienum fuerit, num quae forte supra eos, vel in ipsis etiam suris expeditius aperiri queat: ubi tum ligatura ad spatium duorum quasi digitorum transversorum supra locum incidendum injicitur, & vena bene conspicua praedicta ratione inciditur. Ceterum circa Chirurgi posituram illud hic monendum restat, posse scilicet etiam ipsum ante hominem, cui vena secanda, in sella humiliori considere impositumque alterutri genu pedem convenienti studio tractare. Ubi quis, ut in Germania nunc quam saepissime fieri solet, phlebotomo elastico utitur, tum longe commodissimus situs ille videtur, si hominis pes vel in sedili quodam humili, vel & in quocunque alio id genus fulcro constitutus debita prudentia inciditur. (*Cap. I. No.* 5.)

III.

*Quid post incisionem fieri debeat.*

Sanguis dein ex incisa vena profluens vitris aut patellis excipitur; aut ubi non satis per se fluit, in aquam calidam pes rursus demittitur: namque sic impeditur, ne, ut fieri hic plerumque solet, sanguis in vulnere statim concrescat ac haereat. Simulatque vero sanguinis affatim sic emissum fuit, quod vero non ex ipso tantum tempore, sed & vel maxime ex ipsa fluxus vel celeritate vel tarditate, nec non ex aquae rubedine, hominisque praesertim viribus cognoscitur; comprimi vulnus digito oportet, siccatoque pede, splenia cum fasciis supradari. De utilitate venaesectionis in pede vid. Benedictus PERDUCIUS, Caspar Caldera de HEREDIA, Hispanus, *Stahlii* dissertatio & alii. Quam vero impugnare studuit HECQUETUS, lib. *sur la saignée du pied.* Paris. 17 4. Eam vero defendit Jo. Bapt. SILVA, Medic. Paris. in lib. *de l'Usage des differentes sortes de saignées*, Amstelod. 1729. Contra hunc vero animadversiones edidit CHEVALIER, quoque Medicus Paris. An. 1730. itemque Franc. QUESNAY, chirurgus Gallus, Paris. 1730, aliique.

# CAPUT V.

## *De sanguinis detractione per venas frontis ac temporum, itemque occipitis.*

I.

*Quando & quomodo fieri illud debeat.*

SUnt nonnulli, qui sanguinis per venas frontis ac temporum missionem adversus graviores capitis dolores, vertiginem, melancholiam, maniam, deliria, hujusdemque generis alios capitis morbos pertinaciores valentem inprimis atque expeditam prae aliis remotioribus esse, opinantur: siquidem promtius ex his, quam ex aliis iisdemque remotioribus venis vitiatam capitis materiam educi posse credunt. Ego vero, ut ne quid forte hic dissimulem, parum aut nihil praesidii ad expeditiorem mali curationem ab ista venarum positura exspectandum arbitror; quia cum internis capitis partibus parum vel nihil communicant: atque etiam plerumque parum sanguinis fundunt. *Jugularis* vero vena longe magis, nisi ego fallor, ad hunc scopum accommodata esse videtur. Praeterquam enim, quod ipsa frontis ac temporum venis quamproxime adjuncta est, & illae in hanc terminentur, longe utique magis conspicua atque ampla ipsa deprehenditur, atque simul cum internis partibus communicat. Interim sicubi, vel Medicorum jussu, vel ipsorum aegrotantium rogatu, qui certam fiduciam in hanc venam collocant, mitti sanguis ex aliqua frontis aut temporum vena debet, haec necessaria videtur observatio. Ante scilicet, quam scalpellum vel phlebotomus capiti admovetur, constringi paululum collari aut strophiolo ipsum collum oportet; quo compressa sic vena jugulari promtius reperiri atque aperiri venae istae queant. Adaperta vena inclinari hominis caput debet, ne sanguis, leniter ac sine saltu utplurimum profluens, in oculos aut os influat. Emisso sanguine quantum satis esse judicatur, nisi jam sponte fluere desinat, ut quam saepissime contingit, vulnus digito comprimitur, frons & facies detergitur, ac postea unum alterumve, pro re nata, splenium atque fascia capiti applicantur.

II.

*Occipitalium venarum* incisionem & sanguinis per has detractionem, dum cum sinubus lateralibus durae matris communicant, non solum ratione ductus, verum & usu convictus, in multis cerebri affectionibus, ubi sanguis a cerebro avertendus & educendus, & speciatim in contumaci quodam ac perdifficili soporoso morbo laudat & commen-

mendat Clar. MORGAGNUS (*a*), praesertim si sanguis per crebras & altas incisiones per admotas cucurbitulas evocatur, adducitque etiam *Zacuti Lusitani* exemplum, qui desperatam apoplexiam cucurbitula bis in occipite profunde scarificata curavit. De Medic. Princip. Hist. Lib. I. hist. 33. si scalpello phlebotomo essent aperiendae, eodem modo, ut in venis frontis aut temporum incidendis esset procedendum.

---

## CAPUT VI.

### *De sanguinis detractione per venas canthi majoris.*

I.

NAsum inter & canthum majorem in utroque faciei latere venam aliquam procurrere, quae partim ab oculis, partim a fronte procedens, perinde ut frontis venae, deorsum ad venam jugularem externam & cor descendat, ex anatomicis scriptoribus notum est. Hanc equidem Medicorum ocularioum plerique fere omnes, itemque *Dionisius* (*b*) salutariter admodum in gravioribus oculorum inflammationibus leniendis incidi posse statuunt: tametsi egomet idem prorsus hic quam de venis temporum ac frontis judicandum esse existimem: (*vid. Cap. V.*) Quoties interim mitti ex canthi vena quadam sanguis oportet, deligari prius collum, ut modo diximus, provideque scalpellum demitti in venulam debet. Inclinare hic itidem hominis caput convenit, ne in os irruat, emissoque, quantum satis videtur, sanguine, splenium aliquod triangulare crassius cum fasciis superimponere. *De Venarum incisione in oculo ipso*, infra, ubi de oculorum morbis proponemus, dicturi sumus.

*Quando & quomodo fieri ipsa soleat.*

---

## CAPUT VII.

### *De sanguinis detractione per venas colli, jugulares dictas.*

I.

VEnam jugularem externam in gravioribus colli inflammationibus sive angina, (*c*) phrenitide item, mania & melancholia, oculorum inflammationibus, apoplexia, cephalaea, morbis soporosis, atque id

*Quae & quando colli venae incidi debeant.*



(*a*) Adversar. Anatom. VI. Animadv. 83.
(*b*) in Chirurg. sua edit. II. pag. 494.
(*c*) In hoc morbo pro specifico habetur a *Goueo* in Chirurg. p. 274.

id genus aliis capitis afflictionibus gravioribus incidi perquam vetus eſt. Neque in Chirurgis etiam recentioribus deſunt, qui ipſam illam curandi rationem quaſi poſtliminio, nec ſine omni profectu, denuo inſtaurarunt. Siquidem vehementior ſanguinis in male affectam partem influxus, congeſtio aut ſtaſis humorum, expeditiſſime ſic impediri poteſt. Praeterquam quod nullum in ipſa inciſione hic periculum ſubſit: dum venae iſtae per utrumque colli latus a capite ad clavicularum oſſa procedentes, ipſi cuti proxime ſubjectae & plerumque ſatis amplae reperiuntur, ut facilius & reperiri ac incidi queant. Sed prius tamen, quam ferrum cuti applicatur, haud alienum erit, collum infimum collari quodam paullo firmius, quam fieri alias ſolet, conſtringere, miniſtrumque vel aegrum ut vincturam illam digitis probe trahat ac contineat, jubere, donec ſcilicet inſigniter venae ſubmiſſae intumeſcant. Vel laxior aliqua faſcia collo injicitur, trajectisque miniſtri alicujus vel ipſius aegri digitis deorſum ad pectus detrahitur. Sic enim venae externae jugulares, propter compreſſa juguli latera melius turgent, & ſpiritus tamen nihil quicquam impeditur. (*a*)

II.

*Quomodo incidi ipſae debeant.*

Ubi jam ſatis venae iſtae intumuerunt, alterutra ex his, quae ſcilicet optime in conſpectum venit, ſive jam in dextro ſive in ſiniſtro latere poſita ea ſit, rite configitur: ubi ſcilicet morbus in toto capite vel faucibus haeret. Sed ſi in uno latere capitis vel in uno tantum oculo eſt, in latere affecto venam incidendam eſſe exiſtimo. Educto, quantum ſufficere videtur, ſanguine, vinctura illa reſolvitur, vulnerique, niſi forte jam per ſe ſanguis conquieverit, digitus imponitur. Dehinc abſterſis ſordibus, ſpleniola cum faſcia circulari & collari applicantur: ita ſanguis ſine omni periculo, quod nonnulli hic ſubeſſe ſine cauſſa crediderunt, facile, ut ſaepius expertus ſum, cohibetur. Ceterum quam promte & ſecure venae iſtiusmodi jugulares inciduntur, tam facile quoque homines in ipſo opere defectionem animi, utut ſine damno, patiuntur. Egregium de utilitate hujus venaeſectionis libellum nuper edidit TRALLESIUS, Medicus eruditus Vratiſlavienſis, Vratiſlaviae 1735. 8.

CA-

(*a*) Dum has chartas iterum pro praelo revideo, mulier occurrit, cui ob vehementiſſimam ophthalmiam inciſionem harum venarum ſuadeo. Verum, quod antea mihi nunquam accidit, nulla harum venarum, ligato licet collo, in conſpectum prodibat.

# CAPUT VIII.

## *De sanguinis detractione per venas raninas.*

I.

ENimvero sanguinis ex venis, quae sub apice linguae sunt, *raninis* dictis, missio haud parum valens adversus anginam seu colli inflammationem deprehenditur: praesertim si vel in pede, vel in brachio, vel denique in collo vena quaedam prius semel iterumque fuerit adaperta. Sic enim sanguis inspissatus & stagnans sensim educitur. Atque ipsum quidem negotium sic perficitur: nempe collum ea ratione constringitur, quam superioribus capitibus VI & VII. jam tum posuimus. Deinde linguae apex manus sinistrae subsidio sursum attollitur, subjectaeque ipsi venae raninae utraeque, alia ex alia per admotum scalpellum phlebotomum circumspecte inciditur. Fere nunquam enim ex unica vena ranina tantum sanguinis effluit, quantum ad levandos illos corporis affectus sufficit. Simulatque dein sanguinis affatim in subjectum vasculum effluxisse visum fuerit, fascia collaris solvitur. Sic enim sponte sua utplurimum idem conquiescit; vel ubi nondum per se satis conquieverit, aceti pauxillum vel vinum *Pontac* in os immittitur, aut, pro re nata, vitriolo etiam aut alumine vulnus inungitur, aut spleniolo in adstringentibus medicamentis tincto comprimitur, donec sanguis conquiescat. Sed minus tamen periculosum esse hujusmodi sanguinis profluvium adsolet. Nisi enim insignis admodum sanguinis copia his in morbis faucium detrahitur, verendum utique est, ne prorsus frustranea sit haec sanguinis detractio.

---

# CAPUT IX.

## *De sanguinis detractione per venas penis.*

I.

IN aliquanto gravioribus penis inflammationibus mirum quantum salutaris, quin & medicamentis plerisque fere omnibus valentior esse sanguinis emissio quandoque adsolet. Sic autem ipsa instituitur: Scilicet scalpellum in venam istam majorem, in superiori penis latere procurrentem, atque satis jam tum in ejusmodi affectibus per se tumentem, juxta mediam vel posteriorem circiter penis partem demitti-

tur, factaque plaga tantisper aperta servatur, dum penis rigidus flaccescit, aut sufficiens quoque sanguis evocatus, pro affectus gravitate fuisse apparet. Tum enim vulnus digito clauditur, spleniola injiciuntur, talique fascia, qualis applicari in membro virili suevit, superimposita continentur. Quanquam prospiciendum hic solertissime semper est, tum ne ferrum ad juxta positos nervos vel arterias penetret; tum etiam ne post detractum sanguinem vehementer nimis fascia constringatur. Fascia etenim adstrictior sicuti graviorem inflammationem; sic nervi vel arteriae laesio gravissima utplurimum incommoda concitat.

---

## CAPUT X.

### *De venaesectionis symptomatibus, & quidem I) De Ecchymosi.*

I.

*Ecchymosis quid sit.*

NOn una sanguinis missioni supervenire symptomata possunt. Nos potiora hic memorabimus. Incipiemus ab ecchymosi, vel sanguinis inter venas, carnem atque cutem suffusione. Cujus equidem diversi utplurimum gradus esse consueverunt: siquidem insignis quandoque brachii pars ita graviter affligitur, ut non penitus tantum liveat, nigricet ac tumeat, sed inflammationibus quoque, doloribus, suppurationibus ac gangraena graviter exerceatur.

II.

*Caussae.*

*Suboriri* haud raro istud mali genus inde solet, si vel penitus venam Chirurgus praecidit; vel, quod multo saepius usu venire consuevit, si justo, quam par erat, citius vehementibus corporis, & cumprimis brachii exercitationibus homo, cui vena est secta, sese commisit. Ejusmodi enim quidpiam ubi accidit, abesse vix potest, quin sanguis ex facto in vena vulnere emittatur, atque inter mediam carnem & cutem propellatur: Nunc quidem lenius, nunc vehementius, prouti scilicet aut levior aut vehementior ipsa exercitatio fuerit.

III.

*Prognosis ecchymoseos levioris.*

Ubi minor sanguinis copia in juxta positas membrorum partes sese effudit, parum aut nihil periculi extimescendum est. Namque facile utplurimum digeri cruor haerescens solet; dummodo splenium in aceto atque sale aut vini spiritu tinctum solerter imponatur. Nonnunquam cruor in pus convertitur: atque tum ad promovendam suppurationem insigniter emplastrum diachylum plerumque proficit. Perducta

ducta sic ad maturitatem materia vitiosa, vel nullo etiam applicato ferramento, sensim sensimque sponte erumpit. Quo quidem facto, leniter simul quotidie, quamdiu aliquid puris adest, exprimi digitis, quicquid corruptum invenitur, debet, vulnusque per impositum continuo emplastrum diachylum, glutinari.

IV.

*Ecchymosis gravior quid postulet.*

*Ubi vero major cruoris copia intus haeserit*, tum inanis plerumque futurae resolutionis spes est. Fere semper enim vel in gravissimam aliquam inflammationem & suppurationem cruor vitiatus degenerat, vel in ipsam quandoque gangraenam malum abit. Quod ipsum ne facile incidat, scalpellum ad manus sumendum, livensque corporis pars ubi multum sanguinis effusi haeret, saepius incidenda, ut cruor iste haerescens eliciatur. Dehinc vel emplastrum diachylum, vel fomenta, ad contusiones & phlegmonen supra commendata (*P. I. Lib. I. C. XV. No.* 10. *seqq. it. Lib. IV. C. II. No.* 14.) superimponi convenit. Quodsi autem, prouti saepius usu venire solet, aut *gravior quaedam inflammatio, aut ipsa jam tum gangraena brachium tenent*, scarificari vel crebro concidi, fomentisque vel cataplasmatibus digerentibus involvi idem oportet: ceu superius jam retulimus. (*P. I. Lib. IV. Cap. XIV. No. 6.*) Quanquam id simul in hujusmodi casibus saepius necessarium inprimis hic videtur, ut sanguis abundans ex alio membro protinus detrahatur, internisque medicamentis resolventibus adhibitis naturae succurratur, donec inflammatio vehementior aut gangraena remittat, vel prorsus desinat.

---

# CAPUT XI.

## II.) *De nervi aut tendinis alicujus in venaesectionibus laesione.*

I.

*Quomodo laesio ista cognoscatur.*

QUam equidem gravia & crudelia ex percussis nervis ac tendinibus nasci mala possint, id supra jam tum in vulneribus (*P. I. Lib. I. c. I. No.* 10. 11.) indicavimus. Dignosci autem nervorum atque tendinum in venaesectionibus laesiones inde potissimum solent, si acutissimos in ipsa punctione dolores homo persentit: usque adeo, ut vix a clamore intensissimo temperare is sibi valeat. Praesertim si cruciatus isti vehementiores continuant, quos tumores, inflammationes ac spasmi, membrorum item rigor ac distentio brevi insequuntur. Quibus nisi tempestive succursum fuerit, periculosissimae utplurimum con-

convulſiones, ipſa denique gangraena & mors praeſto ſunt.

II.

*Curatio.*

Praeter reliquas mali hujus curationes praeſtantiſſima iſta videtur, quam in curando Galliarum Rege CAROLO IX. olim haud inaniter a ſe adhibitam Chirurgus regius PARAEUS retulit. Poſtquam enim ſub ipſam venae punctionem voce clariſſima dolorem ſuum Rex ſignificaverat, laeſum utique nervum aliquem fuiſſe PARAEUS ſuſpicatus eſt. Neque id ſine ratione. Mox enim cum doloribus acutiſſimis intumeſcere brachium, penitusque rigeſcere occoepit. Igitur hanc protinus Medici regii cum PARAEO curandi rationem inſtituerunt. Scilicet primo loco oleum terebinthinae cum ſpiritu vini rectificato calidum immiſſum vulneri fuit. Dehinc emplaſtrum diachalciteos in aceto roſarumque oleo reſolutum univerſo brachio injectum; ſupradata ligatura, *expellente* vulgo dicta, ſive iſta, quae circa manum incipit, ductibusque in ſpirae modum ſenſim adſcendentibus continuis ad humerum usque procedit. Namque iſtac ratione non ſanguinis ſolum impulſus vehemens atque inflammatio impedita eſt, ſed dolores quoque ſenſim conquieverunt. Denique ad perficiendam curationem hoc ſuperimpoſitum brachio cataplaſma legitur:

℞. Farin. hord.
Orob. á ℥ij.
Flor. Chamomill.
melilot. á Mij.
Butyr. recent. ℥iß.

Quibus ſingulis cum aqua ſapon. decoctis, cataplaſma confectum diligenterque ſuper brachium injectum fuit, donec dolor omnis abierat. Tametſi autem per tres integros fere menſes mobilitas naturalis brachii vitiata fuerit, ſenſim tamen ſenſimque vigor priſtinus Regi rediit.

III.

*Curatio alia.*

Ceterum haud aliena quoque haec videtur curandi ratio, ſi nimirum pro terebinthinae oleo vinique ſpiritu, balſamum peruvianum, vel & aqua reginae Hungariae aliquoties per dies ſingulos calida inſtillantur atque ſimul ſuperimponuntur, dum ſcilicet dolores imminuantur. Diachalciteos emplaſtro, utpote in Officinis pharmaceuticis Germaniae rariori, ſubſtituere utique diapompholygos, ſaturninum aut de minio emplaſtra licet. Sed cavendum tamen hic quam ſolertiſſime ſemper eſt, ne, dum medicamenta iſta praeparantur, vulnus apertum relinquatur. Itaque emplaſtrum aliquod, qualecunque demum illud fuerit, mox interea ſupradare, integrumque brachium linteolis oxycrato madentibus involvere oportet. Sic enim non inflammatio tantum aver-

averti vel deliniri, sed aër quoque externus aut aliae sordes in ejusmodi casu in vulnere perniciosissimae optime a plaga arceri poterunt. Atque in hominibus quidem sanguinis succique plenioribus haud abs re quoque est, sicubi protinus, ad inflammationem aliaque mala inhibenda, ex alio quopiam membro sanguinis affatim per venas detrahitur. In nervi punctura SCULTETUS obs. 87. unguentum certum valde extollit, quod apud ipsum videri potest: ubi etiam docet, nonnullos ejusmodi nervos laesos cum successu transversim dissecuisse.

---

## CAPUT XII.

### *De arteriarum laesione in venaesectionibus.*

I.

EVenire nonnunquam in sanguinis emissione solet, ut pro vena, vel & una cum ipsa, arteria configatur. Multo saepius illud tum accidit, quando *basilicam* in brachio venam incidere Chirurgus intendit. Huic enim potissimum grandis aliqua, imo praecipua brachii arteria utplurimum propinqua deprehenditur; (*a*) cujus equidem incisio gravissimam plerumque sanguinis profusionem, aneurysma, vel etiam, prouti HILDANO (*b*) & aliis, imo & mihimet non semel observatum est, ipsum quandoque brachii sphacelum ex sanguinis impedito influxu, aut a nimio sanguinis profluvio mortem concitat. (*c*) *Percussam autem in istiusmodi casibus arteriam quandam esse*, his fere *signis* cognoscitur. Sanguis per quaedam velut intervalla & quasi per saltus vehementius, quam alias, ex venis, formatisque quasi arcubus quibusdam ex vulnere prorumpit: colorque ejusdem longe magis, quam in venarum incisionibus, rubet ac floridus est. Praeterea si infra vulnus locus digito comprimitur, sanguis vehementius prosilit; sin vero supra vulnus, impetus sanguinis minuitur. Contrarium vero accidit, si vena est incisa. (*d*)

*Diagnosis.*

Quod ipsum sicubi forte incidit, quod periculum hic subest, prospicere omnino Chirurgum convenit, tum ut ipsemet animum praesentem atque a nimio terrore liberum conservet, tum & vel maxime,

*Quid faciendum in ejusmodi casibus sit, ubi error a nullo cognoscitur.*



(*a*) Interea tamen saepius prope Cephalicam venam magnam arteriam quoque inveni.

(*b*) Observat. 44. centur. III.

(*c*) Idem notavit LANCISIUS lib. de cord. & aneurysm.

(*d*) Conferri hic rursus potest LANCISIUS libro modo citato.

me, ne aut aegrotus, aut, qui adſtant, alii commiſſum iſtiusmodi errorem, ſi fieri poſſit, animadvertant. Igitur haec inprimis neceſſaria videtur obſervatio: utrum ſcilicet ſanguis libere e vulnere profluat, vel an ſimul inter cutem & carnes largiter ſe inſinuet. Si prius eſt, inſignis ante omnia ſanguinis copia, vel ad animi deliquium usque emittenda. Aegrotis interim atque adſtantibus ex Dionysii conſilio, (*a*) abundantem nimisque fervidum & quaſi ebullientem hominis ſanguinem utique iſtiusmodi largam ſanguinis detractionem requirere, perſuadendum. Namque iſta ratione quia in ejusmodi deliquio ſanguinis fluxus ceſſat, vulnus commode deligari & ſimul eo ipſo caveri optime poterit, ne vel ſanguinis abundantia vel vehementia novas ejus poſtea profuſiones vel aneurysma quoddam moveat, aut ſaltem vulneris glutinationem impediat. Haec dum fiunt, operam dare Chirurgus debet, ut, nemine advertente, *nummum aliquem in primum ſplenium immittat*, hominique deliquium animi paſſo, pro meliori vulneris compreſſione, protinus illud ſuper plagam injiciat; ſuperimpoſito, poſt abſterſas in brachio ſordes, adhuc duplici, imo triplici ſplenio, eoque craſſo, & per gradus ſenſim ampliori, ac denique, flexo prius cubito, faſcia gemina; quo nempe melius ſplenia contineant, rectiusque & comprimi & glutinari arteria percuſſa queat; quae vero faſciae, ut alias in venae brachii ſectione fieri ſolet, applicandae. Utiliſſimum praeterea eſt ſplenium anguſtum, craſſum & longum a vulnere verſus alam ſuper arteriae brachialis tractum imponere, illudque adhuc peculiari faſcia, per ductus ſpirales obtuſos firmare: ut ſic arteria brachiali blande compreſſa impetus ſanguinis in vulnus valde minuatur. Sed ne quid tamen & in hoc opere commiſſi erroris ſubolere adſtantes valeant; ſignificandum ipſis graviter eſt, fervidiſſimum hominis ſanguinem vix ac ne vix quidem ſine accuratiſſima curioſisſimaque iſtiusmodi vinctura contineri poſſe. Loco ſplenii primi, nummo inſtructi etiam *fruſtulum chartae maſticatae*, praeſertim gryſeae, beneque rurſus expreſſae, vulneri eodem vel adhuc meliori effectu imponi, ac deſuper aliquot ſpleniola ſenſim ampliora ſuperaddi, iisdemque fasciis firmari poſſunt.

III.

*Quid ipſis aegrotis facto opus ſit.*

Aegrotus autem poſtea, niſi jam per ſe liberatus ab *animi deliquio* fuerit, excitari per admotam naribus aceti vel aquae Reginae Hungariae portiunculam, linteolo affuſam, per ingeſtum vini hauſtulum in os, nec non per adſperſam faciei aquam frigidam, admiſſamque per feneſtras aperiendas auram recentem debet. *cap. II. No. XI.* Quibus ita confectis ſtrenua ipſi aegroto *quies* & *modica ac tenuis victus* *ra-*

(*a*) Cap. de venaeſect. in Chirurgia.

*ratio* imperari debet, gnaviterque ſimul ſignificari, periculoſiſſimam utique futuram ſanguinis profuſionem eſſe, ſicubi forte vel per incongruum victum, vel per motum brachii aliamve ob cauſſam, qua reſoluta brachii vinctura fuerit, oriatur. Utile itaque imo neceſſarium hic videtur mantili ſive mitella quadam e collo ſuspenſa (*Eſcarpe*) vulneratum modiceque flexum brachium interdiu excipere, paſſimque per aciculas, quo quietius conſervetur, veſtibus adjungere, noctu vero ſuper molli pulvinari illud blande reponere.

IV.

*Frequens viſitatio neceſſaria eſt.*

Aliquot poſt factam deligationem elapſis horis, viſere hominem aegrum Chirurgus iterum iterumque debet, atque faſcias brachiumque laeſum quam ſolertiſſime ſemper luſtrare, num forte *nova ſanguinis profuſio*, *tumor nimis durus ac dolens inflammatio vehementior*, aut *gangraena* ſupervenerit, vel immineat, & fasciae adhuc ſatis firmae ſint. Si omnia bene ſe habent, licet tumor inſignis, attamen mollis circa brachium adſit, faſciae ita relinquendae, & ante quartum diem non ſolvendae; nam ejusmodi tumor nihil mali portendit, quamvis etiam per totum brachium ſe extendat. Quando vero tandem laxiores percipiuntur faſciae reſolvi quam cautiſſime & fortius rurſus applicari debent. Dum autem reſolvuntur, comprimi ſemper arteria brachialis vel torculari, vel ſaltem pollice miniſtri circa medium brachii, Chirurgi autem digito aut pollice vulnus oportet, donec vel eaedem vel novae quaedam aliae faſciae, una cum novis ſpleniis rurſus fuerint injectae. Cavendum vero ne ſplenia praeſertim inferiora, aut charta maſticata, vulneri adhaerens, avellantur, ſed potius, donec ſponte cadant, relinquantur. Et tamdiu quidem vinctura iſta diligenter luſtranda, atque ubi laxior facta fuit, immiſſo prius vulneri paxillo balſami peruviani vel copaivae, innovanda ſemper eſt, quamdiu vel minimum etiam novae profuſionis ſanguinis periculum imminere animadvertitur, & vulnus probe glutinatum eſt. Sed *ſi forte novum ſanguinis profluvium ortum ſit*, arteriae brachialis truncus circa medium brachium, vel torculari vel pollice aut digitis miniſtri, ut modo docuimus, probe comprimenda, novae eaedemque adhuc longiores faſciae & ſplenia vel plura vel craſſiora, ut in principio paranda, priora omnia removenda, vulnus vino calido vel ſpiritu vini mundandum, atque praedicta ratione diligentiſſime rurſus deligandum, donec vulnus probe glutinatum ſit. Si vero *gangraena ſuperveniat*, eaque a ligatura nimis forti oriatur, faſciae iisdem, quas modo indicavimus, cautelis ſolvendae & auctis ſpleniolis paullo lenius applicandae brachiumque medicamentis fovendum, quae gangraenae contraria; ſin vero haec ab impedito circuitu ſanguinis, ob defectum alterius arteriae in brachio oriatur, (quae vero raro deficit) hoc in tempore amputandum eſt.

V.

*Observatio aegris necessaria quoad fasciam ac diaetam.*

Verum si nihil ejusmodi superveniat, atque sic aliquantisper habito vulnere, admoneri aegrotus debet, ut per octo, decem vel quatuordecim etiam dies (quo diutius eo melius) fasciam super vulnere adhuc relinquat, brachiumque in quiete conservet, ne sanguinis vehementia tenuem cicatriculam denuo perrumpat, vel eam in aneurysma extollat. Ipsa denique *victus ratio* ut in principio, tenuis adhuc sit ac sollicita; vino, potionibus aliis vehementioribus quam diligentissime; ad fortiorem sive nimium sanguinis motum avertendum, evitatis: contra quem etiam, si forte oriatur, sanguis e vena ex alia parte educi potest. Sic enim non periculosa tantummodo mala profusio, scilicet sanguinis, & aneurysma feliciter praecaventur, sed arteriae quoque laesae firmiter rursus glutinantur, praesertim si, lapso inferiori splenio aut charta masticata, vulneri parum balsami peruviani vel copaivae, vel essentiae cujusdam balsamicae superimponatur, ipsa denique hominum sanitas mirifice saepius inde instauratur, quasi nihil mali commissum fuisset.

VI.

*Quid faciendum si error Chirurgi cognitus est.*

Atque ista quidem observanda Chirurgis sunt, ubi nulla neque aegro, neque adstantibus injecta erroris suspicio deprehenditur. *Quodsi autem principio unus alterve ex illis malum istud suboluerit*, *aut errorem Chirurgi perspicue cognoverit*, tum satius utique videtur, si commissum in incidenda vena errorem suum, qui cuilibet fere incidere potest, ingenue & profitetur, &, expositis simul, quae ne a perspicacissimis quidem Chirurgis praecaveri semper possint, naevi hujusce caussis, bono animo aegrum & adstantes esse jubet, solertissima cura eidem, si morem gerere velit & promissa &, ut modo docuimus, praestita; sic optime, imo melius saepe curari aeger poterit, quam si errorem non suboluerit: quia tunc agnito periculo melius morem gerit Chirurgo, omniaque rectius facit & observat, quae pro eo curando ipsi imperantur atque factu necessaria sunt.

VII.

*Quid faciendum, quando arteria laesa sanguis inter cutem & carnes se effundat.*

Quando autem *plaga cutis & arteriae non accurate respondent*, sed sanguis ex arteria percussa inter cutem & carnes, ut haud raro fit, se effundat, alia rursus ratione procedendum est. Tunc enim minime conducit, ut sanguis ad animi usque deliquium fluat; quia interea tanta sanguinis copia sub cutem & inter musculos brachii sese insinuare posset, ut postea ex ejus corruptione spacelus esset metuendus, aut minimum operatio aneurysmatis mox instituenda. Quare potius hoc rerum statu, si forte cutis ope digitorum a vulnere retrahi ita nequeat, ut sanguis non sub cutem, sed extra corpus profluat, vulnus mox digito est claudendum, frustum chartae masticatae & varia splenia

nia ſenſim ampliora ſuperimponenda, poſtea haec omnia faſciis ita probe ſunt firmanda ac deliganda, ut N. II. docuimus, non omiſſo longo illo ſplenio & faſcia, quae pro arteriae brachialis trunco comprimendo ibidem commendavimus, miſſoque ex alia corporis parte ſemel iterumque, ſi opus eſt, multo ſanguine. Poſt haec eodem modo procedendum, ut N. III. IV. V. & VI. propoſuimus, donec vulnus probe glutinatum ſit. Poſt breve tempus aeger iterum viſitandus: nam incidit ſubinde, ut poſt deligationem nihil ſanguinis e vulnere profluat, verum inter cutem & reliquas carnes ſe inſinuet, ita ut brachium in enormem aliquando molem expandatur, quale notatu dignum exemplum refert DIONISIUS, (a) ubi hanc ob cauſſam totius brachii cutem incidere coactus fuit, atque ultra quatuor ſanguinis libras, quae totum brachium a cubito ad ſcapulam undique impleverant, evacuavit. Simile fere exemplum habet RUYSCHIUS (b) ubi ſanguis concretus per totum fere brachium haeſit. conf. etiam, ſi lubet, BARTHOLINI Epiſt. Med. 53. Cent. III. Hiſtor. Anatom. IX. Cent. II. & ejusd. aneurysmatis diſſecti Hiſtor. Panormi edita, quod Neapoli vidit An. 1644.

---

## CAPUT XIII.

### *De Aneurysmate.*

I.

TUmorem ab arteriis dilatatis, percuſſis aut ruptis natum, ſanguine refertum, eumque plerumque pulſantem, *aneurysma* dicere Chirurgi conſueverunt. Cujus equidem *binae* praeſertim *ſpecies* recenſentur. Namque alia *ſpuria*, alia autem *vera* dicuntur aneurysmata. *Aneurysma verum* appellatur, ſicubi tumor aliquis, plus minusve pulſans, vel ex integrae arteriae, (c) vel etiam ex unius ſolum lateris in ipſa diductione pronaſcitur, eodem fere modo, ut in venis tumores ſaepius oriuntur, qui *Varices* vocari ſolent. Utriusque generis tumores quaſi *herniae* ſunt arteriarum aut venarum, atque a nonnullis etiam pro-

*Aneurysma quid ſit.*



(a) In Chirurg. Cap. de Aneurysmate, Demonſtrat. VIII.
(b) Obſ. Anat. Chirurg. 2. pag. 7.
(c) Exempla hujusmodi notatu digniſſima deſcripta a me extant in *Annalibus Acad. Juliae* Semeſtri XII. p. 81. aliaque varia a PARAEO mihi Lib. VI. cap. 32. a RUYSCHIO in Obſerv. Chirurgicis, & in Hiſt. Acad. Reg. An. 1712 & 1721. ut & in LANCISII libro *de Corde* & *Aneuryſmat.* itemque lib. de *mortib. ſubitan.* in Schol. Obſ. V. §. 2. propoſita ſunt. Hinc mirandum, doctiſſimum alias FREINDIUM, in Hiſt. Medicinae contendere, *omne Aneuryſma ex ruptura arteriae oriri.*

propterea *herniae arteriarum* aut *venarum*, vocantur. Contra vero *spurium* dicitur, si arteria vel per externam aliquam vim in sanguinis missione, contusione aut vulneratione, vel etiam erosione ob quamcunque caussam factam, aperitur, & sanguis inter cutem ac reliquas partes effunditur, (*a*) ipsum autem membrum, propter intus effusum atque haerescentem sub cute cruorem cum livore aut nigrore vehementer paulatim tumet; (*b*) vel etiam si aneurysma verum usque adeo insigniter intumescit, ut prorsus attenuatis ac disruptis tandem tunicis, sanguis vel ex vulnere prodeat, vel sub cute adhuc integra sese effundat. Hinc enim gravissimus utique tumor, qui vero vix aut parum pulsat, & minus elevatus est, quam in vero, nascitur: nonnunquam autem ex sanguine effuso corrumpente gangraena, vel ipsa quoque mors ex enormi sanguinis profluvio insequuntur. (*c*) Sed constitui tamen porro *aneurysmatum species* quoque inde possunt, quod alia sine malis accidentibus aliis; alia, praesertim ea, *quae spuria vocantur*, cum immobilitate, magno dolore, corruptione ac sphacelo partis sint conjuncta. Haec *complicata*, ista vero *simplicia* dici haud inepte poterunt. Ita quoque dividi possunt in *externa* & *interna*. *Externa* voco, quae in externa quadam arteria; *interna* vero quae in interna oriuntur. (*d*) Denique in eo etiam aneurysmatum discrimen aliquod notatu dignissimum situm videtur, quod alia & quidem satis magna subinde *sine pulsibus* sint, alia pulsus plus minusve vehementes sibi habeant adjunctos. (*e*) Nam sciendum, ut jam dictum est, *aneurysmata spuria*, praesertim paullo majora, *vix pulsare*; vera autem & praesertim adhuc parva, satis vehementem pulsum edere: qui vero in quibusdam increscente tumore, diminuitur, in aliis autem non diminuitur, sed potius increscit. (Conf. exempla ex Annal. Acad. Juliae antea citata.)

II.

(*a*) NOTABILE spurium aneurysma descripsit BARTHOLINUS in peculiari libello, cui titulus: *Aneurysmatis dissecti historia.* Panormi 8. 1644. itemque von HORNE in Epist. de Aneurysmate, & LANCISIUS lib. de Cord. & Aneurysm.

(*b*) Vid. exempl. cap. praecedenti, N. VII.

(*c*) Exempla infra, ubi de prognosi agitur, indicantur.

(*d*) Aneurysmatum internorum exempla vid. in PARAEI Lib. VII. cap. 32. BOURDELOTI Obs. in *Blegn.* Zod. Gall. An. 1681. p. 44. RUYSCH. Obs. Chirurg. 37. & 38. LANCISII lib. citat. & mea ex Annal. Acad. Juliae modo citata.

(*e*) In promptu mihi observationes ejusmodi propriae sunt: praeterquam quod apud PARAEUM Lib. VI. cap. 32. RUYSCHIUMQUE itidem tales ubi pulsus defecerunt, extant Observ. 38. ut & in MUYSII Podalirio p. 126. von HORNE loco citato; MORELLI Observ. in BLEGNII Zodiac. Med. Gall. An. 1681. Mense Februario Obs. 3. pag. 25. itemque ROGERII ibid. mens. Martio pag. 42. NUCK. Operat. Chirurg. 29. LANCIS. lib. citat.

II.

*Diagnosis.*

Ac *verum* quidem idemque externum *aneurysma*, praeter signa modo jam tradita, exiguus plerumque initio tumor est, isque tum semper pulsans, neque nucis avellaneae magnitudinem principio saepe superat. (De internis enim, quia principio videri nequeunt, nihil certi affirmari (*a*) potest.) Locus tumoris plerumque ad tactum mollis est, & quasi liquidum fluctuans ac renitens in eo percipitur, fereque semper naturalem cutis colorem refert, & perinde, ut arteriae reliquae, pulsat. Simulatque digitus aliquis super eum deprimitur, tumor (nimirum quando adhuc parvus) evanescit; remoto digito protinus revertitur. Id quod vero in magno vix aut rarius succedit, & sensim sensimque crescit, imo in insignem quandoque magnitudinem augetur. (*b*) *Aneurysma* vero *spurium* cum livore, duritie ac doloribus turget: sed tumore magis plano; plerumque non pulsat, sed quando premitur, sensus susurri vel strepitus percipitur, inflatoque sensim membro universo, vel saltem magna ejus parte, haud raro in putredinem & spacelum degenerat (*c*).

III.

*Aneurysmatum sedes, atque caussae.*

Exoriri quidem aneurysmata quam saepissime solent *in brachiis*; sicubi scilicet in sanguinis per venam, praesertim basilicam, detractione arteriam aliquam Chirurgus simul aut percussit, aut ferro saltem attigit. (*d*) Hic etenim continuus sanguinis pulsus efficit, ut extenuatis arteriae tunicis reliquis, vel recens rursus glutinatis, sensim sensimque magis debilitetur ac diducatur; tandemque in tumorem quandoque gravissimum convertatur. Quare si *post aliquot dies* vel *hebdomades a venaesectione in brachio tuberculum pulsans oritur*, sicuti N. 11. descriptum est, *aneurysma adesse certum est*. Sed vero non a scalpello tantum chirurgico immisso, sed a quamplurimis quoque aliis caussis, quum *internis* tum *externis*, quin etiam aliis adhuc in locis quam in brachiis, nasci aneurysmata possunt. Neque enim insolens prorsus est, tumores insignes ex arteriarum vulneratione, collisione (*e*) ac suppuratione, extrinsecus concitatis, variis in corporis partibus, provenisse. Intus autem *in pectore vel abdomine*, propter tunica-

(*a*) Lancisius tamen etiam internorum signa suppeditat libr. citatis.

(*b*) Aneurysma spurium prodigiosam quandoque magnitudinem acquirere; sed verum, licet vetus sit, *nunquam castaneae magnitudinem excedere* contendit Gouey *in Chirurg.* p. 231. Id ipsum tamen falsum esse, observationes quamplurimae demonstrant: Conf. & Hildani Observ. 44. Cent. III. ubi de Aneurysmate *ovi anserini* magnitudine agit. Purmanni Chirurg. curiosa p. 212. Tab. nostra XI. fig. 6.

(*c*) Vid. & Bartholinus & van Horne locis supra citatis.

(*d*) In gutture Aneurysmata frequentissime omnium oriri tradit Paraeus Lib. IV. cap. 32. sed hoc cum observationibus non convenit.

(*e*) Ita Fehrius observavit ex ictu baculi ad sinistram capitis partem aneurysma in puero, (vid. Bartholini Epist. 53. Cent. III.) quod octidui spatio dimidiam capitis partem occupavit.

nicarum arteriae vel externarum vel internarum factam debilitatem ex quacunque caussa, propter exulcerationem v. gr. atque erosionem, aneurysmata moveri quandoque posse, id praeter FALLOPII (*a*) SEVERINI (*b*) RUYSCHII (*c*) LANCISII (*d*) luculentas observationes nostra, nisi vehementer ego fallor, observatio in Annalibus Acad. Juliae Semestri XII. p. 81. descripta satis superque docet. *Caussae tamen aneurysmatum*, praesertim internorum, saepe dubiae aut prorsus incertae sunt: interea tamen vel *externae vel internae* esse debent, atque verisimile est, ea ortum saepissime debere vel lapsui, ictui, verberibus aut fracturis aliquando perpessis, vel violentis motibus in elevandis aut propellendis magnis oneribus, saltu, equitatione vehementiori aliisve concussionibus violentioribus, quibus arteria quaedam plus justo vel percutitur ac debilitatur, vel urgetur, ut in tumorem aliquem distendatur; vel inflammationi, suppurationi ac erosioni, ab ulcere partis vicinae aut ipsius partis cujusdam arteriae; unde reliquae tunicae debilitantur, ut impetum sanguinis irruentis ferre nequeant, sed cedere cogantur, atque sensim in tumorem expandantur. Ita saepe visum est, ex levi quadam arteriae cujuscunque laesione per scalpellum, ferrum vel telum acutum quodcunque, & speciatim brachii in venaesectione, ut jam antea dictum est, aneurysmata producta esse, quando nimirum scalpello phlebotomo arteria tantum quasi tangitur, atque exterior ejus tunica, interioribus adhuc integris, vel leviter tantum vulneratur. Hac enim laesione fit, ut tunica interior, arteriae, eo in loco, ubi laesio est, pulsui cordis & sanguini irruenti prementique resistere satis non valeat, sed cedat ac paulatim pars debilior sive laesa in tumorem notabilem, quem aneurysma vocamus, dilatetur. Si jam hanc mechanicam aneurysmatis theoriam ab externis ad interna applicamus aneurysmata, multae esse poterunt caussae, quae arteriarum internarum tunicis aliquam labem inferre possunt, ut arteria aliqua in certo loco debilior fiat, minusque quam aliis ejus in partibus, reniti queat, sive illa caussa haereat in externa arteriae superficie, sive intra tunicas ejusdem. Sic a lapsu, ictu, collisione, inflammatione, suppuratione, ulcere, &c. aliqua arteriae pars, quemadmodum aliae partes, debilitari, vel erodi sic potest, ut pressione Cordis & sanguinis cedat, atque aneurysma producat, praesertim si aliqua vis externa, impetus vel motus vehementior, lapsus, concussio aut simile quid forte accedat.

IV.

*Laesarum arteriarum diagnosis.*

Arteriarum in vanaesectionibus percussio quomodo explorari, imminentisque aneurysmatis periculum praecaveri possit. superiori capite satis, ni fallor, declaravimus. Ostendendum nunc erit *quibus signis dignosci in venae incisione levis aliqua ejusmodi arteriarum laesio debeat.* Sed vero quia certa

(*a*) Lib. de tumor. cap. 14. (*b*) Lib. de Abscessibus. (*c*) Observ. Chirurg. 37. & 38. (*d*) Lib. de Cord. & Aneurysm.

ta five pathognomonica, ut dicunt, noxae levioris iftiusmodi indicia nos deficiunt, conjecturis utique, attamen verifimilibus, nitendum eft. Igitur quoties pulfum aliquem in extrema ferri in brachium demiffi cuspide factum perfentifcimus, fanguis vero ex arteria cum impetu non profiliat, tactam forte ac laefam arteriae tunicam externam effe, haud immerito fuspicamur. Ne qua igitur aneurysmatis periculum superveniat, curatio fic omnino inftitui debet, quemadmodum fuperiori capite ex inftituto propofuimus.

V.

*Prognofis.*

Quodfi autem vel laefi hominis, vel ipfius quoque Chirurgi negligentia aut imprudentia hoc neglectum, vel fafcia nimis cito rejecta fuerit, quam facillime aneurysma erumpit. Nam fciendum quoties intra menfis fpatium a fecta vena in brachio tuberculum pulfans exoritur, aneurysma illud effe a levi arteriae brachii laefione ortum. Aneurysma tamen verum, quamdiu recens adhuc atque exiguum eft, praeter pulfum moleftum levemque tumorem, parum aut nihil incommodi affert: fed poftquam fenfim fenfimque increfcit, & vel ad ovi vel pugni alicujus, quin imo ferme ad capitis usque magnitudinem augetur; quemadmodum ex PURMANNI *Chirurgia curiofa* pag. 612. nec non ex tabula noftra XI. fig. 6. manifeftum eft, dolores intenfiffimi atque partis immobilitas, debilitas, aliaque incommoda fuperveniunt. Dehinc nifi promptiffimum auxilium acceſſerit, arteriarum tunicae paulatim attenuantur ac tandem perrumpuntur, malaque graviffima cum ipfo mortis praefentiffimo faepe periculo concitantur. Vel enim, perrupta fimul cute externa, graviffimum fanguinis profluvium; (*a*) vel etiam, cute integra manente, fanguinis corruptio atque gangraena fenfim infequuntur. (*b*) Tametfi autem aneurysmata pleraque omnia periculofa fint, atque, ut apud BARTHOLINUM (*c*) & HARDERUM legitur (*d*) pauci aneurysmatis laetum aut felicem exitum fpectarint; nulla tamen graviora & periculofiora illis effe folent, quae vel in arteriis internis iisque grandioribus, vel nimium abfconditis, ut in aorta, principio fubclaviae brachialis aut carotidis arteriae &c. enafcuntur. Sic etiam femper fere infanabilia funt iftiusmodi aneurysmata, quae in arteriae carotide in collo, in fubclavia atque axillari prope humerum, vel etiam in crurali, praefertim prope ventrem fuboriuntur. Namque hic in curatione graviffima ut plurimum imo lethifera fanguinis profluvia, vel & in extremis gangrae-



(*a*) Quemadmodum egomet Helmftadii; RUYSCHIUS autem in *Obfervat. Anat. Chirurg.* 2. aliique obfervavimus.

(*b*) RUYSCHIUS ibidem; ego vero hic Helmftadii vidi. conf. Th. BARTHOLINI Ep. Med. Cent. III. Epift. 53.

(*c*) Epift. Med. modo citata.

(*d*) Jo. Jac. HARDERUS in Apiario Obferv. 86.

na & ſphacelus ſuperveniunt. Mitiora his ea ſunt, & frequenter adhuc curantur, quae in externis arteriis, praeſertim cranii (*a*) vel extus in coſtis, pedis, manus atque brachii inferioris, arteriis excitantur aneurysmata. Sed brachii tamen niſi in principio adhuc ſit, ubi, compreſſione & ligatura ſaepe adhuc curatur, tandem anceps plerumque curatio, quae per ſcalpellum fit, eſſe conſuevit. (*b*) Quum enim glutinari ac claudi tunc omnino arteriae truncus debet; abeſſe vix poteſt, quin cubitus & manus, vel propter rami alterius majoris ſaepe defectum (*c*) vel propter ramulorum lateralium ſaepe parvitatem, ſufficienti ſanguine ac nutrimento carere incipiant. Quod ipſum ſimulatque incidit, haud ſane procul abeſſe ſphacelus atque ipſa ſaepe mors partis adſolent: prouti quidem egomet ex longo rerum uſu didiciſſe mihi videor, atque ex obſervationibus variorum Medicorum conſtat, (*d*), ita ut pars vitiata ſaepe reſcidenda ſit, ſi aegrum ſervare velimus: imo quamvis etiam pars reſcidatur, tamen aeger haud raro perit, ut ex modo citato BARTHOLINI exemplo manifeſtum eſt. Aneurysma vero quoties ſponte ac praeter opinionem disrumpitur, tanta plerumque ſanguinis copia effunditur, ut moriendum utique homini aegroto penitusque exhauſto ſit, (*e*) niſi promtiſſimum a torculari idoneo: (*Tourniquet*) rebusque id genus aliis; ipſa denique operatione petitum ſalutis praeſidium fuerit. Aeque fere magnum periculum imminet, *ſicubi*, prout fieri quandoque ſolet, *tumor iſtiusmodi gravior, quaſi abſceſſus aliquis, per Chirurgi imprudentiam inciditur.* (*f*) Ceterum illud obſervari ante omnia hic adhuc meretur; aneurysmata *ſpuria longe eſſe veris periculoſiora.* Quemadmodum enim haec, praeſertim ſi non adeo grandia ſunt, per plures annos & ad extremum usque ſpiritum tolerari quandoque ſine adeo magna moleſtia vel periculo poſſunt, (*g*) praeſertim ſi idonea ligatura ſive faſcia utantur; ſic e contrario ſpuria vel

(*a*) Ut illud, quod in BARTHOLINI Ep. 53. Cent. III.

(*b*) Ita enim aeger, de quo tota aneurysmatis diſſecti hiſtoria BARTHOLINI agit, amputato ob aneurysma brachio, uſtaque ejus arteria, tamen mortuus eſt.

(*c*) Ramum alium majorem tam ſaepe non deficere, quam vulgo hujusque plerique exiſtimarunt Chirurgi, in diſſertat. medica, quae varias notatu dignas obſervationes cum Chirurgicas, cum Anatomicas, exhibet. & Anno 1730. Helmſtadii meo praeſidio a D MOEBIO habita eſt, oſtenditur. Quae obſervationes aliquando in meis obſervationibus ſeorſim edendis, ſi Deus vitam & vires concedet, apparebunt.

(*d*) Vid. BARTHOLIN. Epiſt. modo citat. RUYSCH. Obſervat. 2. Von HORNE de aneurysmate.

(*e*) Sicuti accidit aegro PARAEI Lib. VI. cap. 32. aliique, cujus hiſtoria in Act. Anglican. A. 1700. pag. 666. & ſuppl. Act. Erud. Lipſ. Tom. III. pag. 401. refertur.

(*f*) Conferri hanc ob rem poteſt PARAEUS, Lib. VI. c. 32. HILDANUS Cent. III. Obſ. 43. RUYSCHIUS Obſ. 38. von HORNE ac LANCISIUS loc. cit.

(*g*) Ita SENNERTUS exemplum refert Prax. Med. Lib. V. Part. I. de muliere, quae ultra triginta annos aneurysma nucis juglandis magnitudine in cubiti flexura ſine damno tulit.

vel nimio ſanguinis profluvio, vel corruptioni & ſphacelo ſtatim opportuna deprehenduntur. Et ſane quo grandia magis & quo periculoſiori in loco, hoc quoque gravia magis & periculoſa utraque haec aneurysmata ſunt. Usque adeo, ut intrepidus etiam ille atque expertiſſimus inprimis Chirurgus, HILDANUS, quemadmodum ex adducta ſuperius obſervatione liquet (No. 1.) operationem aliquam chirurgicam hic ſuſcipere haud auſus ſit. Ita & RUYSCHIUS de Amſtelodamenſibus Chirurgis aperte ſcribit, (*a*) neminem ex illis per viginti & plures annos in vaſta illa civitate iſtiusmodi operationem ſuſcepiſſe. Sic etiam aneurysma ſpurium plerumque difficilius ſcalpello curatur, quam verum; quia ſanguis effuſus undiquaque concretus haerens, Chirurgo, ut eum removeat, multum laboris procreat. *Aneurysmata interna* ſicuti vel penitus ſubinde deliteſcunt, ſic artem quoque ſalutarem ſine dubio vincunt; quia aditus manibus denegatur; vel ſi etiam interna extus quodammodo patent, ut ſupra N. 1. allegata exempla oſtendunt, tamen ſine vitae praeſentaneo periculo ea incidere aut aperire non licet; quare curationem ſimilium ſummi Chirurgi, FALLOPIUS, PARAEUS, SEVERINUS, non aggreſſi ſunt. (*b*) Igitur & nos, ne forte inanem aliquam deſperatae noxae conſiderationem inſtituiſſe videamur, nonniſi de externis aneurysmatibus, ubi ſpes curationis eſt, hic in curatione noſtra acturi ſumus. (*c*)

## VI.

*Curatio aneurysmatum. 1.) exiguorum.*

Sed ne quis tamen fortaſſis ignoret, quae periculoſiſſimae hujus noxae praecipua curatio ſit, operam hic praecipue dabimus, ut, qua ratione *aneurysmata in flexuris cubitorum naſcentia*, utpote reliquis frequentiora, tractari optime queant, breviter exponamus. Sic etenim ſimul id, arbitror, conſtabit, quomodo reliquis etiam aneurysmatibus, minus frequentibus, digne ſit ſuccurrendum. Scilicet ubi *aneurysma quoddam verum, idemque incipiens, vel exiguum, vel ſaltem non adeo grande*, in flexura cubiti exoritur, duplex eſt curandi ratio: nimirum vel apta compreſſio & deligatio, vel ſcalpellum. Illa rurſus duplex eſt; nam altera vel ſpleniis & faſciis fit, altera per propria quaedam inſtrumenta. Haec, quae compreſſione fit, ſemper prius tam in vero, adhuc parvo, quam etiam in falſo, ubi nulla ſanguinis inter partes eſt effuſio, tentari debet: nam crudele eſt periculoſam ſectionem inſtituere, ubi blandiori modo curare poſſumus. Adeoque curari idipſum ac contrahi, poſtquam prius omnis ſanguis ex tumore repreſſus eſt, vel fruſtuli chartae maſticatae, vel emplaſtri adſtringentis, aliquot ſenſim poſtea

 am-

(*a*) Obſervat. Chirurg. 2.
(*b*) Vid. Th. BARTHOLINI in Hiſt. Aneurysmatis diſſecti, ſaepius jam citata.
(*c*) Qui de internorum curatione aliquid noſſe deſiderat, LANCISIUS Doctiſſ. libr. de Aneurysmatibus evolvat.

ampliorum ſpleniorum aptiorisque alicujus deligationis, qualem capite praecedenti indicavimus, adjumento nonnunquam poteſt, ſi per aliquot hebdomades vel menſes adhibetur: prouti quidem, ut recentiores obſervationes nunc taceam, jam olim ab HILDANO, (a) TULPIO, (b) ROGERIO (c) praeſtitum legimus. Sed ſi quando ejusmodi ligatura parum eſſet, quemadmodum hoc BOURDELOTIUS, Medicus regius, Gallus, in ſuo corpore expertus eſt, (d) ad inventa hunc in uſum a Chirurgis propria quaedam machinamenta ſunt, quorum ſubſidio non reprimi ſolum atque contineri, ſed (ſuperimpoſito praeſertim ſimul emplaſtro roborante) prorſus quoque curari ſenſim aneurysmata ſaepe minora ſolent. Ex multis ejusmodi bina delineata exhibentur in *Tab. XI. fig* 8. 9. quorum tamen applicatio atque uſus demonſtrari facilius coram poſſunt, quam prolixioribus verbis deſcribi. Interea tamen ſatis, opinor, intelligi poterit ex tabulae noſtrae XI. explicatione. (e)

VII.

2) *Grandiorum.* Sicubi autem forte grandius aneurysma eſt, quam ut vincturae aut inſtrumentorum ſubſidio reprimi poſſit; vel ſi ex vero aneurysmate, rupta arteriae tunica, ortum ſit *ſpurium*, & cumprimis ſi ſanguis hic inter carnes effuſus ad gangraenam ſpectaret; ſi brachii immobilitas una cum doloribus adeſt; denique ſi periculum eſt, ne, tumore tandem; una cum cute disrupto ſanguinis profuſio periculoſa, quae aegrum inopinantem conficere poſſet, concitetur; petendum utique a ſcalpello praeſidium eſt. Quae ipſa tamen operatio quia multis doloribus & periculis obnoxia eſt, haud temere, ſed nonniſi caute admodum ac circumſpecte, quin etiam poſt adhibitos demum in conſilium Medicos & Chirurgos alios longe omnium expertiſſimos, ſuscipi a Chirurgo debet: ne ſcilicet, ubi alia quaedam mala haud praeviſa ſuperveniunt, curantis temeritas aut imprudentia incuſari temere queat, & quaſi ejusmodi curatio neceſſaria haud fuerit.

VIII.

*Operatio quid poſtulet.* Operationis hujus duplex praecipue negotium eſt. Neque enim auferri ſolum tumor aneurysmatis ſed glutinari quoque poſtmodum arteria

(a) Obſervat. Chirurg. Cent. III. Obſ. 44.
(b) Obſerv. Med. Lib. IV. cap. 17.
(c) BLEGN. Zodiac. An. 1681. pag. 43.
(d) Vid. BLEGN. Zod. Med. Gall. An. 1681. p. 43.
(e) SCULTETUS equidem jam tum in *armentario* ſuo Tab XIIX. fig. IV. Edit. An. 1666. 4. inſtrumentum aliquod huic ſcopo accommodatum deſcripſit. Sed iſtud non adeo aptum videtur, quam haec. Ita & DIONISIUS alicujus mentionem facit, loco citato, quod BOURDELOTIUS, Medicus Regius, invenit, & *pontem* ſive *ponticulum* appellavit, *Le Ponton*; de quo vero ipſe BOURDELOTIUS prolixius egit in BLEGNII Zodiac. Med. Gall. An. 1681. menſe Martio, Obſ. IV. pag. 43 atque retulit, ſe in ſe ipſo hoc ponticulo aneurysma brachii intra anni ſpatium curaſſe, quod jam magnitudinem attigerat *ovi junioris Gallinae.*

teria rursus debet. In Italia superiori adhuc seculo brachium aneurysmate laborans, resecarunt, arteriasque resciſſas ferro aduſſerunt, ut ex BARTHOLINI Hiſtor. aneurysmatis saepe jam citata intelligi poteſt. Hodie vero brachium conſervare & leniori modo illius curationem perficere ſtudemus. Sed quo promptius tamen atque accuratius exſequi hic munus ſuum Chirurgus queat, ad tria hic potiſſimum attendere debet, & quidem primo, quomodo torcularis ope ſanguinem cohibeat, id quod veteribus incognitum fuit; deinde ad modum, quo arteriam inveniat & detegat; & denique quomodo eam vel medicamentis vel ligatura conſtringat. (*a*) Itaque *parare prius ac disponere in patina, aſſere vel abaco ſingula inſtrumenta neceſſaria debet, quam operationem ipſam adgreditur.* Atque inſtrumentorum quidem ſeu rerum neceſſariarum communis apparatus hic eſt: nimirum *torcular* pro arteria in brachio conſtringendo & ſanguine coercendo, vel vulgare, quale ſupra deſcripſimus; (P. I. Lib. I. cap. II. No. 9. & 10.) vel quae praeſtantiora videntur, ibidem (Num. 11. 12. 13. 14. & 15.) expoſita; deinde pro arteria detegenda ſcalpellum Tab. I. litt. G. aliquot uncinuli Tab. VIII. fig. 2. & 3, ſpongia cum vino vel ſpiritu vini calido, forfex obtuſo apice Tab. I. litt. C. vel D. linamentum carptum ſufficiens; ſpleniola nonnulla quadrata diverſae amplitudinis; ſplenium anguſtum ſed craſſum, ſpithamaeque longitudinem adaequans; bina linteamina ampla, quanta ſcilicet involvendo obtegendoque integro brachio ſufficiunt; duae tandem vel tres faſciae, binos digitos transverſos latae, & triplo vel quadruplo longiores iis, quae in ſanguinis miſſione in brachio adhibentur. Praeter haec, quando quis eam curandi viam, quae adſtringentibus ſive rodentibus medicamentis peragitur, eligit, quae tamen valde incerta eſt, vel fruſtulum vitrioli coerulei adſit, vel *liquor ſtypticus Weberi*, vel butyrum antimonii, aliudve ſimile. Si quis vero arteriam ligare malit, qui modus pro avertenda nova ſanguinis profuſione certior eſt atque a melioribus Chirurgis eam ob cauſam hodie praefertur, quia lapſa eſchara ſanguinis profluvium ſaepe cum mortis periculo redit, (*b*) *acus* praeſto ſit *curva*, filo firmo, eoque duplici imo triplici ac cerato inſtructa; vel ejus loco *peculiare ferramentum* in hunc uſum a me excogitatum Tab. VIII. fig. 4. delineatum.



(*a*) Olim etiam pro claudenda laeſa arteria *ferro candente* uſi hic ſunt: verum hoc nimis crudele, nimis incertum, imo ſaepe valde noxium eſt auxilium.

(*b*) Quod varii Autores annotarunt. vid. inter alios BARTHOLIN. Hiſt. de Aneuryſmate, & HARDERUS in obſerv. p. 325. MORELLUS in *Blegnii* Zodiac. An. 1681. pag. 26.

IX.

*Qualiter collocari aegrotus & ministri debeant.*

Quibus omnibus rite sic instructis, *collocandus aeger est in sella quadam inclinata*, ejusdemque brachium perinde, ut in venaesectionibus, extendendum. Dehinc quatuor ministri adsciscendi, atque sic omnino constituendi sunt, ut juvare curantem quam promptissime valeant. Quoties nimirum *in dextro brachio aneurysma est*, optimum mihi videtur, si Chirurgus ipsemet juxta dextrum aegroti latus adstet, constituto simul ad humerum aegri dextrum ministro expeditissimo, qui brachium supra tumorem comprehendat una cum ipso torculari inibi applicato: ut scilicet hanc pro re nata atque ex Chirurgi mandato, nunc fortius adstringere, nunc relaxare paullulum queat. Ministrorum alter ante hominem aegrum collocatus brachium ejusdem, ne retrahi facile in ipso opere possit, supra carpum firmiter comprehendat. Tertius Minister in sinistro latere adstet, tabulamque vel patinam cum instrumentis atque apparatu reliquo contineat. Quartus denique reliqua Chirurgo subministret, quae forte ad conficiendum negotium in ipsa operatione necessaria videntur. Qualis autem Chirurgi & ministrorum esse positura debeat, *sicubi in sinistro brachio vitium est*, id equidem ex jam propositis facillime poterit colligi: dum contraria ea plane sit necessum est.

X.

*Torcular quomodo applicari debeat.*

Primum igitur operationis negotium in eo consistit, ut torcular *in medio quasi vel summo brachio* (*a*) super arteria brachiali exactissime applicetur, (*vid: Tab. III. fig. I. litt. K.*) tantisperque leniter adstringatur, donec nullus, nec in ipso aneurysmate, nec ad manum in carpo pulsus supersit. Sic enim praecaveri optime sanguinis profusio poterit. Cavendum tamen ne constrictio nimis vehemens sit, ne nervi aliaeve partes teneriores eo ipso laedantur. Bacillum torculari injectum constitutus in dextro latere minister apprehendat; vel si torcularibus trochleis instructis quis uti malit, (quae Tab. V. vel VI. delineantur) haec adstricta trochlea sponte in brachio haerent.

XI.

*Prima operationis ac deligationis ratio.*

Torculari igitur aliquo rite injecto ipsius operationis triplex modus est: quos singulatim jam describere operae pretium ducimus. Ac prima quidem in eo potissimum consistit, ut torculari rite clauso *aneurysma verum* scalpello sursum versus secundum longitudinem situmque

(*a*) Fieri, prout observatum a GARENGOTIO in Chirurg. ejus cap. de Aneurysmate legimus, nonnunquam solet, ut torcular, propter nimis inflatum a nimio cruore, in aneurysmate spurio effuso, brachium, applicari sine periculo in ipso brachio nequeat. Igitur, ut idem praecepit, torcular tunc sic omnino injiciendum est, ut axilla sive alae fascia convoluta vel pila quaedam cum splenio, quod brachium alias ambire debet, subjiciatur, bacillusque super humerum intorqueatur.

que arteriae totum incidatur, factoque hunc in modum ſcalpello vel etiam forfice vulnere ſatis amplo, eoque vel recto vel quoque transverſo cruor & materia corrupta omnis vel digitorum vel ſpecilli vel & ſpongiae ſubſidio extergatur. Ejectis ſordibus torcular paulisper relaxatur, ut nimirum ſanguis prorumpens ſuperius arteriae foramen demonſtret. Si vires ſunt, aegrotusque ſanguinis copia premitur, non ſtatim conſtringi rurſus torcular debet; ſed ſanguinis aliquot unciae, quoad tutum videtur, ex vulnere prius emitti. Tum, conſtricta ſolertiſſime rurſus torculari, ſi medicamentis quis uti velit, vel vitrioli coerulei fruſtulum goſſypio vel linamentis involutum ſuperiori arteriae foramini immittitur, ſuperimpoſitis aliquot ſpleniolis, atque ita quidem, ut minutiſſimo (*Tab. II. fig.* 21.) ſenſim ampliora cum multis utrinque linamentis, rudi modo contortis, ſuperinjiciantur; omnia vero ſiniſtrae manus digitis & cumprimis pollice probe contineantur atque ſuper arteria laeſa ſatis arcte comprimantur. Loco fruſtuli vitrioli etiam linamentum contortum & *liquore ſtyptico Weberi*, vel butyro antimonii imbuto, ſed rurſus expreſſo, vulneri arteriae ſuperiori, eodem vel adhuc meliori effectu immitti poteſt, ſuperinjectis omnibus iisdem, quae modo propoſuimus. Singula iſta emplaſtro quadrifido, ſplenioque quadrato ampliori ſatisque craſſo conteguntur, tandemque faſcia triplo aut quadruplo majori eis, quas in ſanguinis miſſione vulgo adhibemus, quam accuratiſſime comprehenduntur. Dionisium qui audiunt, (*a*) deligationem etiam ſic inſtituunt, ut, omiſſo vitriolo fruſtum unum vel alterum, chartae manducatae, vel ſpleniolum aqua ſtyptica imbutum, & ſuper hoc quam plurima alia ſpleniola minuta ſenſim ampliora, ſuper arteria adaperta deligent: id quod etiam quandoque ſatis idoneum hic eſſe poteſt.

## XII.

*Quid poſt deligationem factu opus ſit.*

Sed quo certius ſanguinis profluvia praecaveantur, injici ſuper faſciam priorem alia quaedam priori ſimilis faſcia debet; factisque circa locum laeſum, ut cum priori factum eſt, aliquot ejusdem ductibus, ſplenium illud longum craſſum atque anguſtum in interiori brachii latere ſuper arteriam brachialem ad lineam applicari ſurſumque aſcendente faſcia, ut capite praecedenti jam docuimus, contineri. Atque firmius quidem faſcia illa ut haereat, opus eſt, ut facto uno circum ipſum pectus circuitu, in humero ſive brachio ipſam finire, ibidemque gnaviter firmare, ac poſtea aegrum quieti committere. His confectis atque torculari paullulum relaxato, dispicitur, num ſanguinis aliquid ex vulnere per faſcias prorumpat. Si nihil ex eodem prorumpit, confecta utique feliciter eſt operatio.

XIII.

(*a*) Vid. ejus Chirurgia, cap. de Aneurysmate.

XIII.

*Si Sanguis nondum quiescit.*

Sicubi vero sanguinis quicquam erumpit, constringi rursus torcular debet, resolutaque vinctura omni, vel denuo, ut modo dictum est, & quidem quam accuratissime vulnus deligandum; vel si infido huic curandi modo quis fidere nolit, arteriae pars extrema prouti quidem *Paullus* AEGINETA, unus ex antiquissimis Medicis Graecis, jamdudum docuit, (*a*) per subterinjectum acus curvae retusae beneficio filum duplicatum ac firmum solertissime deligari, siquidem alia ratione vix occurri mortis periculo potest. (*b*) Fere duplex autem necessaria hic videtur observatio: prospiciendum enim quam solertissime hic Chirurgo est, tum ut ne 1) ipsam arteriam; tum etiam, 2.) ut ne nervum juxta positum acu laedat vel configat. Igitur longe optimum erit, cutem supremam sufficienter incidere, nervum autem arteriae annexum, si fieri potest, accuratissime, admoto uncinulo, ab eadem removere vel solvere; dehinc, ne vel nervus vel arteria laedatur, acum parte obtusa, quam caput vulgo appellant, ex parte, donec fila commode apprehendi possunt, sub arteria transmittere, ne pars acus acuta arteriam forte laedat; vel proprium illud ad hos usus accommodatum instrumentum, a me excogitatum, Tab. VIII. fig. 4. adhibere, illud filo dissecto & satis traducto, retrahere, atque arteriam in loco altiori, superinjecto prius arteriae linamento vel tenuiori spleniolo quodam lineo, probe ligare. Rite sic deligata arteria, propendere filum ex vulnere, ad quatuor circiter digitorum transversorum longitudinem debet, donec sanescente arteria, sponte sua idem resolvatur ac decidat. Sunt, qui *inferiorem quoque arteriae concisae partem vinciendam* praecipiunt; alii tamen Chirurgi hoc alienum, supervacuum, quinimo perniciosum esse statuunt. Neque id interdum, & quidem in cubiti flexura, sine ratione: si quidem longe major & plaga & cicatrix facienda est; quarum utraque rigoris cubiti aliquod periculum facile secum ferre potest. Attamen si extra flexuram cubiti, & nominatim infra cubitum, in brachio aneurysma sit, & inferior pars arteriae, ligata jam superiore, sanguinem adhuc fundat, ligari ea quoque sine damno potest, imo debet. Ita enim in curatione aneurysmatis arteriae cubitalis in medio brachio, id est, infra manum & flexuram cubiti, postquam arteriae lae-

(*a*) Lib. VI. de re Medica, cap. XXXVII: Itemque alter antiquissimorum Medicorum Graecorum AETIUS, Tetrabibl: quart. serm. III. Cap. X.

(*b*) *Ita fere ejus se habent verba:* „ Si tumor sive aneurysma ex arteriae laesione „ factus est, sectionem rectam in longitudinem cuti infligimus: deinde, diductis „ per hamulos oris, arteriam denudamus, & acu sub ea transmissa, duplici filo ligamus. Partem ligaturis mediam scalpello incidimus, & quod in ea continetur, evacuamus, atque suppurante curatione utimur, donec deligata vinculorum fila excidant.

laesae extremum superius ligaveram, & inferius, laxato torculari sanguinem adhuc vehementer fundebat, illud etiam submisso ope acus curvae filo robusto ligavi, & aeger morti jam vicinus, sic optime ac sine omni incommodo ope medicamentorum balsamicorum sanatus est. Adeoque si & circa cubitum arteriam ligandi necessitas incidit, liganda; sin minus, spleniolis & apta ligatura probe comprimenda, ita sine ligaturae inferioris arteriae partis vulnus ejus sine omni sanguinis profluvio perfecte curavi. *Vincta*, prouti diximus, *arteria* proximo sub vinctura loco transversa concidi a quibusdam solet: quo scilicet retractis & clausis arteriae vulneratae oris profusiones sanguinis periculosae melius praecaveantur; verum noxium vel saltem supervacuum hoc ipsum negotium esse judico, atque ipsemet hanc operationem bis institui, ut arteriam non praeciderim, & feliciter nihilominus aegros curaverim. Ceterum vulnus linamentis carptis & non discerptis bene multis, vel & spleniolis arcte compressis impletur, fasciisque, prouti jam supra edocui, atque adhuc infra uberius, libro de fasciis demonstraturi sumus, quam exactissime deligatur.

XIV.

*Inflammatio quomodo praecaveatur.*

Haud alienum videri hic nonnullis solet, *utrinque positas juxta cubitum brachii partes linteolis in oxycrato tinctis, ad praecavendam inflammationem, probe involvere*, fasciisque spiralibus supra deligare, atque ex alia parte aliquoties sanguinem detrahere; quae quidem observatio apprime utilis esse in hominibus sanguinis plenioribus & calidioribus consuevit. In iis vero, qui jam ex multa sanguinis profusione valde debiles & frigidi, & sanguinis uberior detractio, quam tamen Chirurgi Galli promiscue commendant, & refrigerantium applicatio pestifera est: Nam curavi tales sine omni sanguinis eductione, & in frigidis potius loco oxycrati vel aceti brachium spiritu vini calido, camphorato, vel theriacali demulcendum involvendumque curavi. His confectis *lectulo committi* aegrotus debet, brachiumque leniter inflexum pulvillo superimponi, ut mollius quiescat, ad vehementiores sanguinis impetus sive pulsus praecavendos: *Quies* enim etiam atque etiam, ut alias jam commendavi, hic necessaria est. Sicubi forte nihilominus brachium graviter intumescit, providendum equidem est, ne ex nimis stricta deligatione periculosa inflammatio superveniat; hoc enim si sit, fascia ea ratione solvenda, & denuo injicienda, ut capite XII. posuimus. Alias vero haud facile ob periculum novae profusionis sanguinis resolvi deligatio debet; Insignem etenim, prout usus me docuit, tumorem etiam livescentem, sine graviori noxa hujusmodi in casibus sustinere brachia possunt, si ille modo non nimis durus & dolens sit, neque gangraenae indicia adsint: hoc vero in casu quid faciendum, capite praecedenti jam docui.

XV.

*Profusio qua ratione praecaveri possit.*

Sed ne qua tamen improvisa sanguinis profusio hominem exhauriat, ceu fieri facile potest, ubi quis adstringentibus vel rodentibus remediis usus (*a*) vel nullo apto vinculo constricta arteria est, *vigilare per aliquot dies integros minister aliquis, torculari instructus, apud aegrotum debet*, qui prorumpentem sanguinem, si hoc malum forte incidat, vel pollice vulneri imposito, vel injecto torculari protinus cohibeat, Chirurgumque ad deligandam arteriam, ubi nulla ligatura ante aderat; vel si non bene ligata fuit, ad novam eandemque firmiorem deligationem instituendam arcessere curet, ne ex sanguinis profusione aeger pereat. Quam quidem ob rem tutius utique videtur, arteriam mox ligare, quam non ligare, atque primam statim deligationem sic instituere, ut arteria, quantum fieri potest, filo robusto quam accuratissime vinciatur. Atque hanc etiam ob caussam non male agunt illi Chirurgi, qui triplex filum sub arteria transmittunt, unumque ex illis pro ejusmodi casibus non constrictum relinquant, ut, ubi priora non satis continet, adhuc illo arteriam denuo ligare queant.

XVI.

*Observatio circa deligationem necessaria.*

Interea *deligatio prima*, sicubi illa satis firma est, si profusio, magna inflammatio, tumores nimii malaque id genus alia absunt, *non facile*, ut jam dictum est, *ante diem tertium vel quartum resolvi debet*; quo nempe melius glutinari arteriae vulnus queat. Tum ubi deligatio resolvitur, providendum solertissime Chirurgis est, primo ut arteria in brachio a ministro digitorum vel torcularis ope comprimatur; deinde ne spleniola adhaerescentia & cum primis vulneri proxima imprudenter abstrahant, novamque sic profusionem sanguinis moveant. Purgari tamen, quoad ejus fieri potest, vulnus a sordibus debet, novisque linamentis carptis atque unguento digestivo deliniri, dum sponte sua, quicquid adhaeserat, in deligationibus reliquis resolvatur & cadat. Longe tutissimum vero hic est, *rarius semper deligationem resolvere*, idque primis diebus XV. iisdem semper cautelis, quas modo inculcavi, ne facile, praesertim si arteria non ligata est, fortior sanguinis impetus negotium aliquod facessat.

XVII.

*Quomodo calor, febres aliaque mala avertenda.*

Quodsi primis post confectam operationem diebus *calor intensus sanguinisque motus concitatior*, quem febrem appellare solent Medici, hominem aegrum divexant, unde profusio sanguinis & gangraena metuenda, petenda protinus a sanguinis in brachio altero instituta missione praesidia sunt. Quin etiam, ubi opus fuerit, iterari eam nonnunquam convenit, praesertim in iis, ubi sanguis abundat, Dandaque prae-

(*a*) conf. N. VIII.

praeterea sunt *medicamenta calorem temperantia.* *Victus* autem ratio tutissima est, ut calefacientia, dura ac solida evitentur; e contrario tantum juscula tenuissima sorbitionesque inprimis dilutae ac refrigerantes, perinde, ut in inflammationibus ac vulnerationibus gravioribus praescripsimus, assumantur.

XVIII.

*Glutinatio quomodo fieri debeat.*

Simulatque jam isto modo clausum arteriae foramen est, quod fieri plerumque in aneurysmatibus, mitioribus post decimum vel duodecimum circiter diem adsolet, tardius vero in pejoribus, glutinari postea vulnus externum vel linamentis siccis debet, vel balsamo vulnerario, sed ita tamen, ut *leniter identidem brachium extendatur*, *rursumque inflectatur.* Hoc enim nisi fit, periculum sane est, ne rigidum & curvum, tam propter adstrictam nimis cicatricem, quam intermissum diutius motum juncturae, brachium efficiatur.

XIX.

*Altera operationis ratio Purmanni.*

*Altera curandorum aneurysmatum ratio* talis fere est. Nempe torcular debito modo ante omnia injicitur, brachiumque ista ratione continetur, quam antea proposuimus. *Mox cutis summa sola*, *nihil interim laeso aneurysmate*, inciditur. Dehinc utrinque supra & infra tumorem posita arteriae pars diligenter a nervis adjunctis resolvitur, uncinulique aut hamuli beneficio ita elevatur, ut trajici subter eadem acus quaedam curva & retusa, vel instrumentum nostrum Tab. VIII. fig. 4, antea N. XIII. laudatum, cum filo duplicato & cerato queat. Hoc ipsum filum immissum sic omnino constringitur, ut minutum semper spleniolum sive linteolum aliquod nodo subjiciatur, ne arteria a filo disrumpatur. Sic deligata utrinque arteria, medius inter vincturam utramque tumor scalpello exciditur, vulnusque dein eodem prorsus modo tractatur, quem supra jam proposuimus. (*No.* 16. *seqq.*) Atque istam quidem curandi viam Purmannus sese iniisse refert, quando gravissimum illud, cujus supra mentionem injecimus (*No.* 2.) aneurysma extirpavit, atque vulnus intra unicum mensem feliciter curavit. Nos tumorem istum horrendum atque adeo insolentem, qualem vix alii annotarunt, *Tab. XI. figura* 6. delineatum exhibemus; ut nimirum illustre hoc exemplum melius innotescat, atque facilius concipi curandi ratio queat. Idque magis etiam ideo, quia Goueius Chirurgus Gallus, ut jam supra innuimus, verum aneurysma castaneae magnitudinem nunquam superare existimavit. (*a*)



(*a*) in *Chirurgia sua.* p. 231.

XX.

*Tertia operationis ratio. Anelii.*

*Tertia* denique verum aneurysma *curandi ratio* ſic ſeſe habet. Nempe torcular primo loco applicatur, depreſſoque dein, ſi fieri poteſt, deorſum verſus manum ex tumore ſanguine, (*a*) cutis ſuprema ſecundum longitudinem, illaeſo manente aneurysmate ſcalpello inciditur. Tum arteria loco ſuper tumorem proximo & a vicinis partibus, cum primis nervo ſeparata, per trajectum, ut ſupra poſuimus, filum duplex vel triplex ſemel aut bis, pro re nata conſtringitur, donec poſt relaxatum torcular, nihil quicquam ſanguinis in tumorem rurſus profluat. Quo facto deligari, ut in praecedentibus docuimus, ſolertiſſime vulnus debitoque ſtudio foveri tantisper debet, donec & filum ſponte ſua tandem reſolutum ipſaque plaga penitus glutinata reperiatur. Hanc ſine graviori vulnere vel cicatrice ampliori curandi rationem Anelius ſcribit (*b*) ſeſe inſtituiſſe, itaque periculoſiſſimum aliquod aneurysma, vix elapſo menſis unius ſpatio, Romae quondam haud infeliciter curaſſe. Quod enim plerique hactenus ipſum aneurysma deoperiunt, collectumque intus ſanguinem digitis ferramentisque ejiciunt, id vel ideo magis incommodum videtur; quia non ſolum plus temporis exigit, ſed etiam majores dolores & cicatrices operatio concitat. (*c*) Abſoluta, quemadmodum diximus, actione iſta chirurgica, quater ex altero hominis aegroti brachio ſanguinem Anelius detraxit, id quod & ceteri Galli in ejusmodi caſibus praecipiunt. Quae vero frequens ſanguinis miſſio ſicuti ad leniendum ſanguinis motum atque calorem, pro regionis illius tempeſtate, mirum quantum ſaepe ſalutaris eſt; ſic in noſtris regionibus propter frigidiorem aërem corporumque diverſum habitum eam minus neceſſariam, imo vero ſaepius, praeſertim in jam jam debilibus, alienam eſſe judico; quia ſine ea etiam nonnulla aneurysmata egregie curata ſunt.

XXI.

*Aneuryſma ſpurium quo modo tractari debeat.*

Quodſi autem, prout fieri nonnunquam ſolere in *obſervationibus meis* aliquando uberius demonſtrabo, tumor aliquis arteriarum ſponte ſua difruptus in aneurysma ſpurium degenerat, tum ſine ſcalpello nulla propemodum certa ſalutis ſpes ſupereſt. Igitur, ut alias praecepi, ad profluvium ſanguinis inhibendum, applicari ante omnia torcular debet, inciſaque cute, quantum ad cruorem omnem ejiciendum opus eſt, cruor diligentiſſime extergi; vulnus autem vel per medicamenta ad-

(*a*) Expreſſio haec ſanguinis, praeſertim in majoribus aneuryſmatibus, ob ſanguinem craſſum & concretum ſaepe fieri non poteſt; adeoque praecedentes curandi rationes adhibendae ſunt.

(*b*) Vid. Ejus *ſuite de la nouvelle methode de guerir les fiſtules lacrimales*, pag. 257.

(*c*) Interea tamen, ubi ſanguis ex aneuryſmate exprimi omnis non poteſt, haec methodus non ſuccedit, ut antea jam monuimus, & priores adhibendae erunt.

adſtringentia aut rodentia, vel, quod ſatius longe eſt, per injecta arteriae fila, ut in aneurysmate vero, circumſpecte glutinari: qualiter ſcilicet hactenus declaratum eſt luculentiſſime.

XXII.

*Arteriae brachialis, cubitalis & tibialis vulnera eodem modo tractanda.*

Quoties arteria brachialis aut cubitalis, aut etiam tibialis telo vel gladio quodam vulneratur vel praeciditur; usque adeo, ut & medicamenta & faſciae prorumpentem ſanguinem ſiſtere non valeant, tum, meo quidem judicio, nulla promptior meliorque medicina eſt, quam quae in aneurysmatibus jam jam eſt propoſita. Nimirum ut injecto torculari arteriae vulneratae inveſtigentur, & remediis adſtringentibus in minoribus arteriis, in majoribus vero ope filorum trajectorum ligentur, quemadmodum ſupra expoſuimus. Saepius enim, quod ſine jactantia dixerim, iſtac ratione homines moribundis ſimiles quaſi ex ipſis mortis faucibus haud infeliciter egomet eripui, quos ſanguine & viribus inſigniter, imo prorſus fere jam tum exhauſtos, fruſtraque a Chirurgis aliis per X & XII. dies, adhibitis medicamentis ſtypticis ligaturisque vehementiſſimis, tractatos, ob quas brachia in enormes tumores expanſa erant, deprehenderam. An in arteria crurali laeſa ejusmodi curationes aliquando ſuccedant, neque apud alios legi aut vidi, neque mihi experiundi adhuc occaſio fuit.

XXIII.

*Aneurysmata in manu, pede, capite.*

Aneurysmata in aliis partibus ſi quando occurrant, eadem fere ratione, ſi ſanabilia, curanda ſunt: id quod antea ex loco, ſitu & magnitudine eorum probe perpenſis definiendum erit. Speciatim tamen paucis hic addere haud alienum in tyronum gratiam exiſtimavi, quia recentiores Chirurgi varii parum aut nihil de his proponunt, primo *aneurysma inter pollicem & indicem*, a punctura ſcalpelli ortum, quod TULPIUS compreſſione ſanavit, (a) recenſere. Huic emplaſtrum adſtringens, a plumbi lamina, arctiorique vinculo ita depreſſum impoſuit, ut expulſo ex tumore ſanguine, & conſtricto vulneris hiatu intra quatuor menſes curatum fuerit. Similis fere apta compreſſio, praeſertim in recentibus, vel ſaltem non adeo magnis aneurysmatibus quibuscunque, repreſſo prius ſanguine in arteriam, ubicumque eam adhibere licet, tentari poteſt. Deinde *aneurysma in capite*, quod foemina quaedam, filium ſeptennem baculo ad ſiniſtram capitis partem, qua carotidum tranſitus eſt, graviter percutiens, excitaverat, unde tumor pulſans avellanae nucis inſtar, primo nigricans, digitis cedens, ſtatim oboritur, & octidui ſpatio in tantum augetur, ut dimidiam capitis partem a ſutura ſagittali per tempora & frontem ad oculos usque occuparet. Conſulti Medici anceps remedium certiſſimo vitae periculo prae-



(a) Vid. ejuſd. obſervat. 17. Lib. IV.

praeferendum cenſentes, ſcalpello tumorem aperiunt, ſanguinisque confertim profluentis parte quadam demta, vulnus adſtringentibus remediis & arcta ligatura claudunt, atque ſic aegrum brevi ſanum reddunt. (*a*) Ita *aneurysma arteriae poſt aurem* adſtringentibus & faſciis, licet non ſine multo labore tandem glutinatum eſt. (*b*) Si circa talum aneurysma oriretur, quale RUYSCHIUS deſcribit, (*c*) quod Chirurgus imprudenter pro abſceſſu aperuerat, illud vel ſcalpello aperiendum, & aſtringentibus aptaque ligatura quoque, ut praecedens, conſolidandum eſſet, vel ipſa arteria inveſtiganda, filoque circumducto conſtringenda. Atque ſic etiam agendum eſſet, ſi aliis in corporis partibus, ubi aliqua ſpes curationis ſupereſſet, aneurysmata occurrerent. Contra *mortem notavit ex aperto aneurysmate in collo* HARDERUS in Apiario Obſerv. pag. 325. ex aperto aneurysmate in crure von HORNE, Epiſt. de Aneurysmate.

XXIV.

*Quid circa iſtiusmodi caſus explorandum adhuc reſtet.*

Si qui vero ſunt, qui clariorem *deligationis arteriarum in aneurysmatibus ideam ſibi formare* voluerint, hi *tabula* *XI. fig.* 7. inſpiciant. Hic enim littera A ſupra tumorem poſitam arteriae partem, B. inferiorem, C. ipſum aneurysma, D. ſuperiorem, E. autem inferiorem vincturam deſignant. Ubi tamen iterum monendum eſt, in flexura cubiti inferiorem arteriae partem, niſi id neceſſitas poſtulaverit, haud facile vinciri oportere, ob rationes ſupra prolatas. Ceterum *qualis poſt confectam iſtiusmodi operationem ſanguinis in brachio circuitus ſit*, praeſertim ſi unicus tantum, ut ſaepe fit, arteriae brachialis circa juncturam truncus eſt (*d*); quae item ratio ſubſit, *cur ſanguis ex inferiori arteria, nullo vinculo firmata, in tumorem haud refluat*, ut in ANELLI exemplo factum eſt, id equidem certo a me definiri nondum poteſt; ideoque diſquirendum adhuc atque explorandum curioſius in iſtiusmodi hominibus defunctis aliquando eſt, qui dictam illam operationem vivi quondam experti fuerunt, qua ratione haec contingant. HARRISIUS Anglus, in Diſſert. Chirurg. VIII. hanc operationem prorſus damnat, & *horridam atque* temerariam *carnificinam* appellare haud veretur. Sed quo jure, ipſe videat. Nimis timidus mihi videtur fuiſſe Medicus, qui ex metu

(*a*) Ut videre eſt in BARTHOL. Epiſt. Med. 53. Cent. III.

(*b*) Ephemer. Nat. Curioſ. Cent. III. obſ. 66. pag. 150.

(*c*) Obſerv. Anat. Chirurg. 38.

(*d*) Sed non ſemper: nam ſaepius duos truncos ſive ramos majores diverſos inveni, quorum alter in interiore, alter in exteriore brachii latere ſitus erat, qui deinde infra flexuram cubiti inter ſe rurſus communicabant; cum plerique anatomici antea non niſi unicum delineaverint & deſcripſerint. Vid. diſſert. ſupra citata N. V. eamque ob cauſſam Chirurgi ſaepius propter ignorantiam hanc anatomicam aegros brachio privarunt, imo in mortis periculum praecipitarunt.

tu plures curationes chirurgicas generosiores rejecit ; ubi tamen aegri aliter subinde curari non possunt.

---

# CAPUT XIV.

## *De Chirurgia infusoria & transfusoria.*

I.

*Definitiones.*

SAnguinis per venas detractioni Chirurgiam *infusoriam* ac *transfusoriam* dictam proxime subjungimus : siquidem in utrisque incidi vena, perinde ut in sanguinis emissione, debet. *Chirurgiam* etenim *infusoriam* instituere dicuntur illi, qui per adapertam venam aliquam medicamenta in sanguinem injiciunt. *Transfusoriam* autem exercent illi, qui vel animalis vel hominis cujusdam sanguinem in alterius hominis venas transfundunt. Tametsi autem rarius a nostrae hujus aetatis Chirurgis institui curationes istiusmodi soleant, tamen quando maxima illarum superiori seculo, inprimis ab anno 1660. ad annum circiter 1680. celebritas fuit; operae utique pretium facturi nobis videmur, sicubi in tironum gratiam strictim de ipsis hic disseruerimus. Sic enim intelligi facilius poterit, tum quam propter caussam mirum istud medicinae genus a Medicis & Chirurgis excogitatum & susceptum fuerit; tum & vel maxime quaenam commoda exspectari forsan hinc adhuc possint.

II.

*Qualis usus inde fuerit exspectatus.*

Scilicet persuasum non sine ratione Medicorum plerique habebant, morbos tantum non omnes vitiato sanguini acceptos esse referendos. Igitur his succurri felicius ac promtius haud posse, quam si sanguis, vel per immissa in venam medicamenta convenientia, vel & per transfusum ex alio quodam animali aut homine saniori sanguinem, rite corrigeretur. Medicamenta enim per os ingesta mirum quantum in ventriculo atque intestinis non immutari solum, sed & infirmari, antequam ad sanguinem perveniant. Quin etiam incidere nonnunquam istiusmodi casus solere, ubi medicamentorum nihil quicquam assumi ore queat. Exemplo esse homines apoplexia, praeter spem atque exspectationem omnem, imo & angina correptos: quibus proin Chirurgiae infusoriae beneficio quam expeditissimum afferri auxilium possit. Igitur nullum tam grave atque pestiferum ex lepra, podagra, epilepsia, apoplexia, tabe, lue venerea, scorbuto, febribus malignis ac pertinacibus, profusionibus denique sanguinis largissimis, obtingere hominibus malum posse Medici illi credebant, quin dispelli protinus illud ipsum his artificiis valeat. Senectutem denique ipsam ac tem-

temperamenta peſſima hoc medicinae genere vinci: dum haec in temperamenta meliora, iſtaec autem in juvenilem aetatem, quadam quaſi metamorphoſi facta, transformentur. Quanquam autem optandum erat, eſſe aliquam iſtiusmodi, qualem Medici ſibi tunc finxerant, medicinam extemporaneam ac vehementem; tantum tamen abfuit, ut exſpectationi eventus reſponderit, ut peſſime potius ipſam fefellerit. Hominum enim, illud medicinae genus expertorum, plerique fere omnes in ſtupiditatem, fatuitatem, delirationem aut melancholiam prolapſi feruntur; vel etiam, quaſi accelerata morte, ex viventium numero abrepti. Triſtes ejusmodi & lacrimabiles magnificae, ut primo videbatur, artis hujus effectus tantum ipſi concitarunt odium, ut nemini ferme poſtea non ſuſpecta videatur ac peſtifera; quin gallici etiam ſenatus ſive parlamenti edicto, prouti rumor eſt, publico Pariſiis quondam damnata ſit ac proſcripta.

III.

*Chirurgia infuſoria quomodo fiat.*

Sed ne quis interim ignoret, *quomodo* olim inſtituta ſit, vel adhuc, ſi opus eſſet, *inſtitui Chirurgia infuſoria debeat*, breviter ipſam ſumus deſcripturi. Scilicet primo loco vena quaedam, eademque ſemper fere in brachio, qualiter in ſanguinis miſſionibus fieri ſolet, inciditur. Huic per admotam ſyringam aliquam, aut fiſtulam clyſterii veſica inſtructam, medicamentum aliquod conveniens ſurſum verſus, quo promtius ad cor penetret, injicitur. (*a*) (*vid. Tab. XI. fig.* 10.) Injecto, quemadmodum poſuimus, medicamento, vena diligenter rurſus, ut in reliquis venaeſectionibus, deligatur. Verum enim vero num prorſus damnanda ſit iſtiusmodi operatio, an, pro immittendis *in apoplexia atque angina*, praeſertim fere deſperata, medicamentis idoneis; vel & pro lacte calido, juſculis, hominum item atque animalium ſanorum ſanguine poſt factam profuſionem ſanguinis nimiam injiciendis, aliisque in morbis uſurpanda, id, meo quidem judicio, manifeſtioribus experimentis definiendum adhuc reſtat. PURMANNUS certe *Chirurgices parte III. cap.* 31. teſtatur, ſeſe non in aliis ſolum hominibus, ſed & in ſemet ipſo feliciter admodum curationem iſtam confeciſſe. Siquidem non graviſſimam modo ſcabiem, ſed pertinaciſſimam quoque febrim iſtoc artificio ipſemet curaverit.

IV.

*Transfuſio quomodo fiat.*

Contra vero *Chirurgia transfuſoria* ſic fere inſtituitur. Ante omnia incidi vel in brachio (*Tab. XI. fig.* 11.) vel in manu (*fig.* 12.) aegrotantis venam aliquam oportet, immittique ſurſum tendentem fiſtulam aliquam argenteam, orichalceam vel oſſeam. Idem prorſus fieri debet in

(*a*) Peculiari libro quodam artem iſtam ELSHOLTIUS expoſuit, quem *clyſmaticam novam* ideo inſcripſit.

in alio eodemque ſano homine; ſed ita tamen, ut fiſtula deorſum verſus ſive in inferiorem venae partem inſeratur. Fiſtularum altera eademque minor in majorem immittitur; atque ita ex ſano homine in aegrotum tantum ſanguinis intromittitur, quantum quidem ſatis eſſe videtur. Quo facto inciſa vena rite rurſus deligatur. Ubi nondum inde reſtitutus aeger eſt; eadem operatio poſt aliquot tempus denuo iteratur. Ante vero, quam ſanguis integer immittitur, emitti utique ſanguinis corrupti portio ſufficiens ſolet; quo circuire promtius ſanguis novus queat. Nonnunquam incidi in utroque hominis aegri brachio vena ſolet, ut, quantum ex alterutro effluit, tantundem ſanguinis integri influere rurſus eodem momento in brachium alterum poſſit. Conſulendus praeter reliquos hic eſt Lamzwerd. in notis ad Scultetum & Jüngkenii *Chirurg. germanica pag.* 487. qui artificium hoc delinearunt. *Ex animalibus ſi ſanguis derivari in hominem aegrum debet*, tum vitulus exempli cauſſa, vel ovis vinciri, inciſaque in collo vel crure vena vel arteria, operatio inſtitui eodem prorſus modo debet, quem hactenus propoſuimus. *vid. Tab. XI. fig.* 13. nec non Lamzwerdii appendix ad Sculteti *armament. Chir.* & Purmanni *Chirurg. P. III. cap.* 31. Ceterum quando fiſtulae argenteae hisdemque ſimiles aliae, quae omnino rigidae ſunt, paulo moleſtiores deprehendebantur, viſum non ſine ratione Chirurgis fuit, alias potius easdemque molliores & flexiles duabus ſolidis interponere; utpote ex arteria quadam carotide vel uretere bovis, vituli, ovis aut gallinarum atque anatum aſperis arteriis confectas: ita minori cum dolore aut moleſtia ſanguinem transfundi poſſe judicarunt.

V.

*Inventores artis hujus quinam ſint.*

*Transfuſoriae Chirurgiae inventionem* Lowerus, celebris auctor Anglus, in libello, quem *de corde* ſcripſit, ſibi vendicat. Siquidem male ipſum habebat, quod Denisius, auctor Gallus, inventionis hujus laudem *in peculiari quadam epiſtola* ſibimet tribuerat. Multa Denisius experimenta hac de re Pariſiis inſtituit, minus vero felicia fuiſſe ea reperiebantur. Sturmium autem, celeberrimum illum Altdorffinorum mathematicum, (*a*) ut & Vehrium, Profeſſorem Francofurtenſem, ſi audimus, (*b*) primus ac praecipuus artis hujus inventor Maurit. Hoffmannus, Altdorffinorum quondam Medicus, ſalutandus eſt. Tametſi Muysius (*c*) contendat, Libavium jam tum ſuo tempore, id eſt, an. 1615. novum iſtud medicinae genus quam luculentiſſime deſcripſiſſe: Utut quo libro Libavius illud ipſum praeſtiterit, Muy-



(*a*) *In philoſophia eclect.* T. I. pag. 489.
(*b*) *In diſputat. de methaemochymia* §. 40. an. 1668. Francofurti ad Viadrum habita ac impreſſa.
(*c*) Vid. *Ej. Podalirius redivivus* pag. 126.

sius non indicavit. *Infusoriae* autem *Chirurgiae adinventionem* licet Wrenio, celebri Anglo, plerique fere omnes acceptam referant, Major tamen, Clarissimus quondam Kiloniensium Medicinae Professor, primus artis hujus auctor extitisse non sine ratione aliis existimatur. Is etenim *peculiari prolusione* quadam, an. 1664. in lucem emissa, infusoriae hujus Chirurgiae artificium, Germanis omnibus inauditum adhuc atque intactum, primus exposuit. Si qui vero sunt, *qui plura legere hanc in rem cupiunt*, hi commendata sibi velim habeant opera fere sequentia: Majoris *lib. de Chirurgia infusoria.* Ettmülleri *disputat. de eod. argumento conscriptam.* Eltsholzii *clysmaticam novam.* Purmanni denique *chirurgiam. Chirurgiam transfusoriam* diligenter inprimis exposuerunt Lowerus in lib. *de corde.* Santinellus in *confusione transfusionis.* Manfredus *de sanguinis transfusione.* Sturmius in *philosophia eclect. diss.* X. Mercklinus *de ortu & occasu transfusionis sanguinis.* Denique Lamzwerdius *in appendice ad* Scultetum *pag.* 29. Chirurgiae vero *infusoriae exempla* in morbis desperatis vid. in Misc. Nat. cur. Ann. IX. & X. p. 144.

*Explicatio tabulae undecimae.*

*Fig.* 1. Brachium aliquod repraesentatur, in quo incidi vena quaedam debet. Littera A venam *cephalicam*, B *basilicam*, & denique C *medianam* vulgo dictam demonstrant; qualiter scilicet eaedem post injectam supra cubitum fasciam D intumescunt.

*Fig.* 2. Delineantur variae vulnerum, quae in venis incidendis per scalpellum fieri solent, *figurae.* Littera A *vulnus directum* designat; B *transversum*; C autem atque D *obliqua.*

*Fig.* 3. *Phlebotomus antiquus Germanorum* (*die Fliete*) delineatur. Littera A partem acutam sive aciem, quae venae imponitur, indicat; B ansam, quae altera manu prehenditur; C partem, quam digitus alterius manus in ipso opere ferit, atque sic aciem in venam aperiendam impellit.

*Fig.* 4. *Phlebotomus elasticus* (*Schnäpper, Schnäpperlein*) exhibetur; qualem passim adhiberi a Chirurgis nostris hodie deprehendimus. A denotat aciem, quae venae incidendae imponitur, postquam uncinulo C elevata atque intensa est; B vero locum, quo compresso acies vi elateris, intus occulti, subito relaxatur, ut venam aperiat. DD est vagina ex cupro flavo vel argento, cui elater ille includitur, qui aciem A in venam impellit.

*Fig.* 5. Demonstrat phlebotomum sive scalpellum Gallorum, *lanceolam* sive *lancettam* vulgo dictum, sic inflexum ad juncturam A in angulum obtusum, ut contineri commodissime in venarum incisione possit ac debeat.

*Fig.* 6. Exhibet brachium aliquod AB. in quo, Purmanno auctore, gra-

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.
Fig. 12.
Fig. 13.

graviſſimum aliquod in flexura cubiti *aneuryſma*, CC. *capitis amplitudinem adaequans*, repraeſentatur.

*Fig.* 7. Oſtendit, quomodo in curando aneuryſmate arteria utrinque vinciri debeat. Littera AB arteriam, C aneuryſma; D vincturam ſuperiorem, E inferiorem indicat.

*Fig.* 8. *Inſtrumentum* demonſtrat, non ad praecavenda ſolum, poſt laeſam arteriam, ſed curanda quoque aneuryſmata minora accommodatum. Litterae AAA ferrum brachii flexurae adaptatum; B fiſſuram ejus; CCDD funiculos ſive ligulas ex ſerico ferro juxta partem AA innexos atque ultra DD extenſos indicant. Littera E laminam ferream eandemque mobilem deſignat, per juncturam I reliquo ferro junctam, & quoad inferiorem partem F, quae aneuryſmati ſuperimponitur, goſſypio & panno ſerico, in forma convexa obductam. Juxta GG uncinuli ſunt, quibus funiculi CCDD circum cubitum utrinque ducti innectuntur atque ſic tota machina in brachio firmatur. Littera H cochleam deſignat, cujus adjumento lamella EF, quantum quidem ſatis eſt, verſus tumorem intorquetur. Ut nimirum & aneuryſma vel vulnus deprimatur, & arteria male affecta rurſus confortetur.

*Fig.* 9. Ejusdem generis *inſtrumentum* deſignat, paulo alia figura, majorique lamella E inſtructum, proindeque paullo grandioribus aneuryſmatibus accommodatum. Tota fere machina corio, & ſpeciatim pars lamellae E inferior goſſypio & corio eſt obducta, & funiculi quoque ſive lora CD ex corio confecti ſunt, quemadmodum in inſtrumento priori pannus ſericus hunc in uſum adhibitus eſt. Reliquae litterae idem ac in praecedenti figura indicant.

*Fig.* 10. Demonſtrat, quomodo veſicae A ac tubuli ſive etiam ſiphunculi ſubſidio in Chirurgia, *infuſoria* dicta, injici in brachii venas B medicamenta poſſint.

*Fig.* 11. Oſtendit, qua fere ratione quidam Medici ſuperiori ſeculo ſanguinem ex alterius hominis brachio A immitti in alterius brachium B voluerint.

*Fig.* 12. Indicat aliqua ratione, quomodo fieri illud ipſum in manibus iidem praeceperint.

*Fig.* 13. Declarat, qua ratione ſanguinem ex animali quodam immittere in brachium hominis per inſertam fiſtulam mediam A docuerint.

# CAPUT XV.

## *De variolarum inoculatione vel inſitione.*

I.

*Inſtituti ratio breviter declaratur.*

VAriolarum equidem *inſitio* haud minorem ac novum illud Chirurgiae infuſoriae & transfuſoriae artificium, ſui admirationem in plerisque nationibus haud adeo pridem excitavit. Quare haud omnino abs re fuerit, ſicubi inſitionis iſtius artem, quae multa bona generi humano ſpondet, breviter tironum in gratiam expoſuerimus.

II.

*Variolarum inſitio quid ſit.*

Inſtitui vero inſitio iſta variolarum dicitur, quoties ipſae, ad avertendum malum gravius, in adultis aeque ac infantibus, hoc quicquid mali eſt, nondum expertis, quoad fieri poteſt, mitiſſime concitantur. *Inſitionis modus hic eſt:* Fieri ante omnia ſcalpelli beneficio vulnuſculum aliquod in pede vel brachio debet; cui materiae pauxillum ex variolis benignioribus expreſſum inſeritur, linamentis carptis atque emplaſtris ſuperimpoſitis. (*a*) Tum imperari hominibus calor modicus & continuus, nec non ſollicita victus ratio debet. Sic enim poſt ſeptimum circiter diem, & ſine gravioribus quidem ſymptomatibus, variolae prodeunt. Quae ſi calore modico ſolertiſſimaque victus ratione foventur, optime utplurimum ac leniter cum hominibus aegrotis agitur. Quin etiam efficitur, ut, qui ſemel iſtud mali genus mitiſſimum ſuſtinuerunt, nunquam iterum, ut uſus adhuc docuit, nedum gravius ab eodem infeſtentur. Quare nihil a veritate alienum ſtatuerunt, qui dixerunt, variolarum inſitione quamplurimorum hominum non vitam ſolum, ſed faciei quoque pulchritudinem oculorumque integritatem conſervari quam aptiſſime poſſe.

III.

*Quae nationes id medicinae genus exerceant.*

Ac Turcae quidem & Graeci dudum jam, ut relationes docuerunt, illud medicinae genus exercuerunt: quum Europaeis non niſi paucis demum abhinc annis illud innotuit. Exemplum reliquis Europaeis Angli praeiverunt. His enim usque adeo feliciter experimenta pleraque ceſſerunt, ut glorioſiſſimus Rex GEORGIUS primus in tota regia ſtirpe idem tentare nullus dubitaverit. Igitur mirum haud eſt, quod Germani, praeſertim *Hanoverae*, *Onolsbaci* & *Pyrmonti* dictam illam medicinam haud infeliciter imitati fuerint.

IV.

(*a*) *Harriſius* in diſſ. Chirurg. ne quidem ſectione, ſed raſione tantum cutis opus eſſe, cuique raſae materiam variolarum imponendam eſſe.

IV.

*Operationis hujus vituperationes quae sint.*

Non equidem, fateor, in Anglis & Gallis defuerunt, qui quasi pestiferam Christianoque homine prorsus indignam curationem istam scriptis publicis vituperarunt, damnarunt. (*a*) Sed dudum etiam illi ac solide, nisi ego fallor, satis refutati sunt a viris nobilissimis. Si quis interim plenius cognoscere curationis hujus indolem voluerit, is JACOBI PYLARINI, Itali, MAITLANDI, Angli, & ABRAHAMI VATERI, Medici Vitebergensis celeberrimi, *de variolarum insitione* libellos itemque Acta Erudit. Lipf. An. 1723. 1725 &c. Acta Natur. Curiof. vol. 1. obf. 75. p. 133. Acta Vratislaviensia variis in locis, aliosque qui de hac re scripserunt, inspiciat; ipsam denique rerum omnium magistram optimam, experientiam quam curiosissime in consilium adhibeat.

V.

*Auctoris sententia exponitur.*

Ego vero, ut ne quid hic dissimulem, tantum ab iis absum, qui perniciosam esse variolarum insitionem statuunt, ut potius quam maxime salutarem ac utilem ipsam esse credam. Aut enim prorsus ego fallor, aut e pestilenti quadam materia, jam inde a primo natali die sanguini admixta variolae suboriuntur. Namque semel in omni propemodum homine defervescere sanguinis venenum illud debet. Quod ipsum quo citius ac maturius fit, hoc melius quoque utplurimum cum hominibus agitur. Quo autem diutius in sanguine materia haec pestifera remanet, hoc gravioribus plerumque malis opportuni esse homines adulti consueverunt. Crescere enim cum aetate abditi veneni illius vim non sine maxima veritatis specie dixeris. Namque id ipsum in caussa videtur esse, quare longe gravius adulti, quam infantes, divexari a variolis utplurimum soleant. Igitur quando variolarum benigniorum insitio praestat, ut citius atque in ipsa statim infantia defervescere sanguinis venenum istud queat, dubium sane haud est, quin homines quamplurimi, praesertim nobiliores ac principes, quam aptissime non a gravissimis tantum malis, sed & vel maxime ab ipso mortis discrimine per novum istud medicinae genus defendi possint. Quoties enim cunque sponte sua variolae nascuntur, interimere facili negotio hominem incautum futurasque calamitates haud prospicientem possunt: quum e contrario illae, quae medicorum studio excitantur, praeparatum semper aegrum reperiant, vel saltem eum victu & remediis idoneis praeparent. Reliquas rationes, quae in commendationem hujus operationis adhuc adduci possent, brevitatis studio hic praetermittimus: cum hae jam satis praestantiam hujus operationis evincere queant.



(*a*) Ex Gallis praecipue hoc fecit autor observationum de Venaesectione in pede. pag. 348.

# CAPUT XVI.

## *De Scarificatione itemque de cucurbitulis & sanguinis per cucurbitulas detractione.*

I.

*Cucurbitulae ſiccae quomodo applicandae ſint.*

CUcurbitularum applicatio & ſanguinis per eas detractio, veteribus uſitatiſſimae, (*a*) tametſi multis gentibus hodie inuſitatae ſint ac negligantur, imo & Germanorum moribus non niſi ad balneatores (qui vilior Chirurgorum ſpecies reputantur) pertineant; tamen quia Chirurgicae conſiderationis eaedem ſunt, & revera actiones ſive operationes Chirurgicae, operae pretium facturi nobis videmur, ſi breviter ſaltem iſtas hic explicuerimus. Scilicet ampliſſimus in quacunque fere corporis parte cucurbitularum uſus deprehenditur. Sed gemina tamen applicationis ratio eſt: vel enim imponi cucurbitulae ſuper cutem ſcalpello ante conciſam debent, vel & quandoque ſuper integram. Hae ut *ſiccae*, ſic illae contra *cruentae* appellari conſueverunt. Communis utrarumque figura quae ſit, *tabula XII. fig.* 1. demonſtrat. Ante vero, quam cuti cucurbitula ſicca imponitur, immitti ſemper candelam quandam ardentem ſive ignem convenit, expulſoque ſic per calorem aëre, protinus cucurbitulae iſtius os corpori aptari atque imprimi oportet, donec fortiter inhaereat & trahat: id quod exercitati balneatores noſtri facili negotio perficiunt. Duplex hujus operationis ſcopus eſt: vel enim ſanguinem ab aliis partibus eis revellimus; vel & eum provocare in iſtis partibus, quas cucurbitulis exercemus, nitimur. Atque haec ratio videtur, quare HIPPOCRATES grandiorem aliquam cucurbitulam ſub mammis applicandam in gravioribus mulierum per uterum ſanguinis profluviis praeceperit, ut nimirum ſanguinem ab utero ſurſum revelleret. (*b*) Quemadmodum & egomet in ſanguinis ex naribus nimia profuſione, itemque in haemoptyſi, pedibus, praeſertim ſuris genubusque ſuperioribus, haud infeliciter ipſas imponi curavi. SCULTETUS autem *obſerv.* 85. ſingulare prorſus foeminae cujusdam exemplum memorat; quippe quae per ſaepius iteratam ſex cucurbitularum ſiccarum in cruribus applicationem non *ab incommodis ſolum, e menſium obſtructione ſubortis*, ſed ab ipſa quoque obſtructione liberata fuerit. Adhiberi ſimiliter adverſus *capitis dolores* (*c*) aliasve ejus noxas, ut vertiginem, cucurbitulae

(*a*) Ut ex *Hippocrate*, *Celſo*, *Galeno* aliisque intelligi poteſt.

(*b*) Sect. V. Aphor. 50.

(*c*) Ita enim jam CELSUS Lib. 4. cap. 2. adverſus *vehementiores capitis dolores* cucurbitulas temporibus & occipitio admovendas praecepit.

bitulae ſiccae poſſunt in capite, temporibus, poſt aures item atque in collo vel humeris revulſionis cauſſa; adverſus membrorum paralyſin in manibus ac pedibus, pro ſanguinis & ſpirituum influxu augendo; denique adverſus iſchiadicos ſeu coxarum aliarumve partium dolores in ipſis partibus illis graviter affectis. Iterari autem operatio tantisper debet, donec pars aegra inſigniter rubeat ac doleat; ita majores vires exerit.

II.

*Cucurbitulae cruentae quomodo adhibeantur.*

Sed *longe* tamen *frequentior hodie cucurbitularum cruentarum apud Germanos aliasque boreales gentes adhuc uſus eſt.* Quarum equidem applicatio in eo potiſſimum conſiſtit, ut poſt impoſitas identidem cucurbitulas, donec pars rubeat, cutis ferramento quodam minuto, *phlebotomus ſcarificatorius* dici ſolito, (*vid. Tab. XII. fig.* 2.) ſedecim circiter aut viginti plagulis concidatur. Atque fieri quidem plagulae ſic omnino debent, ut cucurbitulae os comprehendere ſingulas, ſanguinemque inde prolicere valeat. (*vid. fig.* 3.) Crebram iſtiusmodi cutis incidendae artem, *ſcarificationem* in Chirurgorum ſcholis hodie vocari vel in vulgus etiam notum eſt. (*a*) Quam ipſam qui exercent, id inprimis ſibi datum ſciant eſſe, ut inferiorem ſemper cutis partem prius concidant, quam ad ſuperiorem pergant: ne ſcilicet ex foraminulis ſuperioribus profluens ſanguis inferiorem partem contegat, chirurgoque in reliquis vulnusculis incidendis impedimentum aliquod objiciat. Conciſae ſic, uti diximus, cuti cucurbitula candela immiſſa prius calefacta imprimitur: quae mox firmiter cuti adhaeret ob aeris externi preſſionem, & ſanguinem extrahit. Verum quia utplurimum plures ſimul cucurbitulae, quatuor nimirum, ſex, octo aut & quandoque plures, pro arbitrio Medici, balneatoris vel & ipſius aegri, atque in pluribus quidem corporis partibus applicari ſolent; ſic omnino inſtitui ſcarificationis negotium oportet, ut, dum prior inhaeret & ſanguinem extrahit, reliquae eodem modo imponantur; hisdemque impoſitis, priores ex parte impletae rurſus abſtrahantur, effuſoque in patellam ſanguine, in aqua calida eluuntur, mox vero cutis ſpongia ex aqua calida expreſſa detergitur, ipſaque cucurbitula eadem, ut antea, ratione applicatur. Ubi vero ſanguis fluere juſto citius deſierit, novae quaedam fieri, praeter priores iſtas, plagulae debent, cucurbitulaeque tamdiu ſuperimponi, dum ſanguinis affatim extractum e corpore viſum fuerit; vel, ut plerumque fit, ſponte deſinat. Quibus rebus confectis ſpongiae calidae ſubſidio loca laeſa deterguntur, ſeboque, ad maturandam glutinationem, inunguntur.

(*a*) Latinius vero dici *ſcarifationem* & *ſcarifare*, pro ſcarificare, PLATNERUS notavit in diſſ. de Scarifatione oculorum, pag. 7. licet CELSUS nunquam his vocabulis uſus ſit. Apud PLINIUM tamen & AURELIANUM ſaepius occurrunt.

guntur. Quodſi autem ne ſic quidem ſanguis conquieverit, quod rarius tamen fieri adſolet, tum ſpiritu vini vel aqua reginae Hung. locum cruentum eluere, faſciasque cum ſpleniolis ſupra deligare oportet.

III.

*Cubus ſcarificatorius, ſive inſtrumentum aliud deſcribitur.*

Excogitatum hic in hunc uſum & ſimul ad imminuendos dolores, a recentioribus Chirurgis inſtrumentum aliquod eſt, ſedecim ſcalpellis minutis atque elaſtico ferro quodam inſtructum. (*vid. fig.* 4.) Hujus latus CCCC corpori ſive cuti ſuperimponitur, intemſumque per laminam tanquam vectem A, intus abditum elaterium, depreſſo globulo B, confeſtim ita ſolvitur, ut per prominentia iſta ſcalpella ſedecim, uno ictu, vulnuſcula in anguſto cutis ſpatio fiant, quibus poſtea cucurbitula calida, ut antea diximus, ſuperaffigitur. Haud multum abſimile dicto huic inſtrumento illud videtur, quod Paraeus olim *Lib. XI. Cap.* 5., poſt Paraeum vero Lamzwerdius *in notis ad* Scultetum delinearunt. Tametſi uterque non niſi ad partes, gangraena vexatas, concidendas inſtrumentum illud commendarunt, quod noſtri balneatores in quibuscunque aliis morbis, ubi ſcarificatione opus eſt, bono cum ſucceſſu, ut ſaepius vidi, & ipſe expertus ſum, adhibent. (*a*)

IV.

*Scarificationis uſus.*

Inſtitui ſcarificationes in variis corporis partibus ſolent; inprimis vero in capite, cervice & ſcapulis, vel medio etiam inter ſcapulas loco, poſt aures vel ſub auribus, in occipite, in dorſo item ac lumbis, brachiis denique ac pedibus, praeſertim etiam juxta malleolos. (*b*) Atque id ipſum quidem in variis morborum generibus, qui *ſanguinis abundantis* aliquam *detractionem*, *derivationem* aut *revulſionem vehementiorem* poſtulant. Hujusmodi ſunt varia capitis mala, praeſertim oculorum, aurium, tonſillarum atque uvulae; capitis item gravedines ac dolores, oculorum inflammationes, amauroſes ac ſuffuſiones. Adverſus has etenim noxas dici vix poteſt, quam vehemens ſcarificatio ſaepe remedium ſit, praeſertim ſi, ubi res exigit, prudenter aliquoties fuerit repetita. Neque vero minus commodae in iſtiusmodi hominibus eſſe ſcarificationes ſolent, qui tenuibus admodum venis praediti ſunt, ita ut per eas, ſicut haud raro contingere ſolet, phlebotomo ſcalpello ſanguis detrahi nequeat; attamen ſanguinis detractione indigent, ut ſaepius his bono cum fructu ſuaſi. Mor-

(*a*) *Garengeot* Tr. de Inſtr. Chir. Tom. I. p. 413. illud pro *malo & inutili inſtrumento* temere proclamat; ſed forte uſum ejus, qui frequentiſſimus apud nos eſt, nunquam vidit.

(*b*) De *malleolorum ſcarificatione* videri poteſt peculiaris libellus Jo. Jacob. Manni. Patav. 1583. editus 4. qui eam ſummis laudibus exornat. Hanc periculoſam ſe obſervaſſe ſcribit Rhod. cent. 3. obſ. 17. quod vero caſu accidiſſe videtur.

Morgagnius certe, vir & ingenio & arte excellens, venarum occipitalium ſcarificationes *ad morbos ſoporoſos* atque *apoplexiam* mirum quantum valentes ratione & uſu convictus proponit; (*a*) ſiquidem iſta ratione quam aptiſſime extrahi ſanguis haerens ex venis cerebri, utpote cum venis occipitalibus communicantibus, poteſt, inque motum priſtinum rurſus redigi; ſed profunde ſcarificandum eſſe docet. Quanquam & *in oculorum quoque inflammationibus iſtiusmodi occipitis ſcarificatio longe ſaluberrima ſit.* In *pleuritide* autem, praeſertim ſpuria dicta, *lateris afflicti profundam ſcarificationem*, poſt ſanguinis per venas detractionem, binis cucurbitulis adhibitis factam, expeditiſſimum prorſus omnique exſpectatione celerius auxilium afferre, Lancisius, clarus auctor, refert. (*b*) Ceterum ſcarificationes, perinde, ut ſanguinis per venas detractio, ad medicinas anniverſarias atque ſolemnes pertinent, quae apud aſſuetos ſtatutis temporibus repeti deſiderant: iis enim ſemel adſuetis & poſtea neglectis mala priſtina vel alia graviſſima praeſto eſſe conſueverunt.

V.

*Scarificatio a quibusdam tanquam inanis rejicitur.*

Sunt equidem, fateor, in Chirurgis vel Medicis non pauci, qui vel prorſus inanem, vel parum certe valentem ſcarificationem eſſe contendunt. Cujus quidem opinationis hanc praecipue eamque vanam rationem iſti allegant; quaſi iſtac operatione nullus, niſi qui carnem inter & cutem haereſcit, ſanguis eliceretur. Verum enim vero, quod ſalva ipſorum auctoritate dictum velim, alienum a vero nimisque praecipitatum hoc ipſum pronunciatum eſt. Nam experientia dudum memet atque alios multos egregios Medicos docuit, ſcarificationis beneficio aeque multum & aeque craſſum, ut in venaeſectionibus, ſanguinem detrahi, graviſſimosque proin morbos, ubi ſanguis nimis abundat, haud minus quam venaeſectionibus ea curari ſaepe poſſe. Quin aſſerere egomet non ſine ratione auſim, ſcarificationes venaeſectionibus longe nonnunquam in eo praeſtare, quod cucurbitulae, cuti firmiter inhaerentes, mirum quantum valenter ſanguinem undiquaque attrahant ac extrahant, & verſus determinatum locum trahant: ideoque in plerisque capitis, oculorum atque aurium noxis, morbis ſoporoſis, apoplexia, tonſillarum inflammationibus, articulorum doloribus, ſanguinis profluviis, aliisque id genus morbis, promtius atque efficacius fere ſemper auxilium afferant.



(*a*) *Adverſar. Anatom. VI.* pag. 108. ſq. ita & *Zacutus* Lusitanus hac in occipite ſcarificatione iterata aegrum a gravi apoplexia liberavit. vid. Hiſt. Med. Princip. Lib. I. hiſt. 33.
(*b*) *Ibidem adverſar. V.* pag. 83.

VI.

*Scarificationum periculosa sit.*

Rursus alii inter Medicos sunt, qui non inanem modo, sed prorsus quoque *pestiferam* saepius esse scarificationem proponunt. Neque enim exempla deesse putant istiusmodi hominum, quibus scarificatio, vel inopportuno tempore, (*a*) vel propter adhibita Chirurgis instrumenta venenata vel impura noxas gravissimas atque adeo ipsam mortem conciliaverit. Sic enim periculum maximum esse, ne, si quis forte eodem ferro scarificatorio tractetur, quo tractatus antea fuit quisquam lue gallica, lepra, scabie, aliove turpi aut periculoso morbo infectus, idem prorsus mali genus pessimum innocentissimo homini, fere, ut in variolarum insitionibus fit, sensim sine sensu insinuetur. (*b*) Verum enimvero quanquam gravis admodum, tamen haud omnino sufficiens ad damnandam scarificationem ratio ista videtur. Namque alias abstinendum quoque ab omni venaesectione foret: siquidem non solum aliis sed & iisdem fere periculis haec quoque operatio opportuna esse consuevit, si phlebotomus non bene mundatus est. Quocirca ne quid forte istiusmodi extimescere homines aegroti debeant, adhibendi ad negotium illud Chirurgi sive balneatores accuratiores ac nitidiores sunt, qui non nisi purissimis hanc in rem ferramentis utuntur. Si qui autem, qui scarificatione indigent, prorsus hic tuti esse voluerint, his ego auctor sim, ut propriis ferramentis sive scalpellis scarificatoriis sese instruant, quibus confici cutis concisio vel scarificatio queat, quae semper bene munda & purgata sibi asservent.

VII.

*Scarificatio chirurgica describitur.*

Praeter superius descriptam scarificationis rationem, *aliud* quoque *in scholis Chirurgorum proponi solet scarificandi artificium.* Scilicet ubi graves quaedam inflammationes, *gangraena* praesertim ac *sphacelus*, *carbunculi pestilentes* malaque id genus alia suboriuntur; longe optimum visum Chirurgis fuit, phlebotomo vel scalpello quodam, crebris iisdemque minutis plagulis cutem concidere, atque ita sanguinem haerentem vel jam putrescentem, sed sine cucurbitulis tamen, e corpore prolicere. Cujusmodi quidem *scarificatio*, ad differentiam illius, quae fieri vulgo a balneatoribus solet, *chirurgica* dicitur. Usus ejusdem praecipuus est in gangraena & sphacelo. Alii vero eam quoque commendant interdum in pedibus tumentibus, hydrocephalo, nec non in ipsis *affectibus hydropicis*, & cumprimis etiam *hydrope scroti.* Quoties enim

(*a*) Ita *Hildanus* Cent. V. Obs. 71. paralysin inde ortam scribit, quae vero ab aliis multis caussis oriri potuit.

(*b*) Conf. JORDANUS de lue nova in Moravia exorta. *Sporichius* de symptomatibus crudelibus, quae scarificationi supervenerunt; observatio LIBAVII de malitiosa scarificatione, quae extat in Obs. Greg. HORSTII Lib. IV.

enim cunque membrum aliquod, verbi gratia pes, usque adeo graviter propter hydropem inflatus eſt, ut disruptionem minari videatur; haud prorſus alienum quandoque erit, factis in cute crebris vulnusculis, noxios humores inde ejicere. Sed cautione tamen hic opus eſt. Niſi enim ipſa natura, propter nimiam membri diſtentionem, ſcalpellum in manus poſtulaverit; abſtinendum utique a ſcarificationibus his eſt; ne gangraena vel ſphacelus, qui ſaepius hic incidere ſolent, aegrum opprimant. PLINIUS etiam *odontalgia* laborantes dentes ſeu potius *gingivas ſcarificare* jubet, Hiſt. natural. L. XXVIII. cap. I. & XI. id quod ſane haud alienum ſaepe mihi videtur.

VIII.

*Aegyptiorum ſcarificatio.*

Haud abſimile curationis illud genus videtur, AEGYPTII, CELSI (*a*) ARETAE (*b*) doctrinam ſecuti, ad varias corporis noxas atque inflammationes leniendas, *nares interiores*, *aures*, *labia* & *gingivam* crebris vulneribus minutis exercent; neque id ſine mirifico quandoque uſu (*c*). Quam enim egregium in ſanguinis ex naribus profuſione ſalutis praeſidium multis in morbis, praeſertim febribus ardentibus, capitis doloribus &c. natura poſuerit, neminem fore arbitror, qui illud ipſum ignoraverit. Ceterum *ſuras* quoque bacillis tamdiu, dum rubeant, percuſſas, iidem AEGYPTII concidere vel ſcarificare nonnunquam ſolent: ſiquidem iſtac ratione valentem admodum, ad graves cerebri inflammationes, delirationes, febres atque vigilias curandas, conficere revulſionem conſueverunt. (*d*) Quanquam apud EUROPAEOS hodie minus ſolemnes iſtiusmodi curationes ſunt.

IX.

*Scarificatio ocularis.*

Sunt in Chirurgis antiquioribus nonnulli, qui Medicorum parentis, HIPPOCRATIS, exemplo, *in variis oculorum noxis curandis*, palpebras interiores, imo & oculos ipſos, inſtrumento quodam proprio adhibito, crebris ictibus conciderunt. Luculenter id ipſum liquet ex eo libro, quem *de viſu* laudatus jam jam HIPPOCRATES ſcriptum nobis reliquit. Quanquam autem Medici poſt HIPPOCRATEM clari, diu ſatis ab iſtac operatione abſtinuerunt; extitit tamen noſtra aetate apud Pariſienſes Medicus ocularius Anglus, WOOLHOUSIUS, qui quaſi poſtliminio in ſcholas Chirurgorum denuo ipſam introduxit, nonnullisque aliis haud prorſus infelix, ut fama eſt, curationis hujus exemplum praeivit. Quo autem modo atque inſtrumento inſtitui operatio iſta debeat, hoc planius ex iis perſpicietur, quae *de operationibus ocularibus* infra diſputabimus.



(*a*) Lib. IV. cap. 2. Ubi ſanguinem ex naribus detrahere praecipit in Capitis dolore. (*b*) De Chron. morb. L. II. cap. 11. de Cephalaea p. 128.

(*c*) Conf. Proſp. *Alpin.* in Med Aegypt. & *Stahlius* de ſcarif. narium Aegyptiaca.

(*d*) Vid. PROSP. ALPINI *Medicina Aegyptior.* pag. mihi 72, ubi hoc ſcarificandi artificium figura illuſtratur.

# CAPUT XVII.

## *De Sanguiſugis ſive Hirudinibus.*

I.

*Sanguiſugae optimae quae ſint.*

SAnguiſugae ſive hirudines vermiculorum ſive inſectorum aquaticorum genus ſunt, (*a*) quae, ubi corpori applicantur, cutem pungendo ſive mordendo perrumpunt, ſanguinem ex venis extrahunt, atque ad inſtaurandam hominis ſanitatem inſigniter ſaepe faciunt: unde antiquiſſimis jam temporibus in uſu Medicis tam Graecis quam Romanis fuerunt. (*b*) Quae vero quum variae admodum ac diverſae ſint, quoddam utique poſitum in delectu momentum videtur. Fere ſemper enim reliquis praeſtantiores eae ſunt hirudines, quae in rivulis claris atque fluviis reperiuntur. In lacunis autem, piſcinis aut ſtagnis quae capiuntur, impurae utplurimum ac peſtiferae eſſe ſolent: usque adeo, ut tumores, inflammationes ac dolores quandoque ſatis inſignes in corpora moveant. Similiter obſervatum a Chirurgis expertiſſimis legimus, ſanguiſugas optimas eſſe; quae *caput tenue atque acutum* habent, dorſum lineis ſubviridibus & ſubflavis diſtinctum; ventrem autem cum rubore flaventem; contra vero peſtilentiſſimas illas eſſe, quae amplo capite inſtructae ſint, paſſimque in corpore ex coeruleo livent. Ceterum iſta quoque inprimis neceſſaria hic obſervatio videtur, ut ſanguiſugae recentes in rivulis aut aquis impurioribus captae non ſtatim adhibeantur; ſed vitro prius, aqua pura impleto, inſerantur, renovataque identidem aqua diligenter ſic a ſordibus ac veneno liberentur. Ita poſtea per aliquot ſaepe menſes in vitro ſervari, corporibusque dein, quoties viſum fuerit, admoveri poſſunt.

II.

*Quomodo applicandae ſint.*

Sed ante tamen, quam cuti applicantur, extrahi ex aqua includique per unam alteramve horam capſulae vel vitro vacuo debent: ut ſitibundae non promtius ſolum cuti ſeſe inſinuent, ſed pleniorem quoque ſanguinem ſugant. Ad locum autem, ſanguiſugis accommodatum, quod attinet, *juxta tempora vel aures* conſtitui eaedem quam aptiſſime poterunt, ſicubi capitis quaedam atque oculorum noxae a ſanguinis nimia copia ſubortae & cumprimis deliria in febribus ardentibus adfuerint. Contra vero *inteſtini recti venis* applicari ipſae haud incommode ſolent, quoties *haemorrhoides* vel obſtructae morbos concitant, vel cum dolo-

(*a*) Vid. Si lubet, qualiscunque earum figura Tab. XII. fig. 5.

(*b*) Vid. GALENUS de hirudinibus, qui jam peculiarem libellum de iis ſcripſit: & hunc poſtea commentario illuſtravit SEBIZIUS.

doloribus nimiis conjunctae sunt: nec non si gravior sanguinis ex naribus profusio, vel *haemoptysis*, vel *vomitus* etiam *cruentus* urgent. Dici enim vix potest, quam valentes hic, ad promovendam revulsionem, hirudines reperiantur: praesertim si haemorrhoidum obstructio caussa profusionum istarum fuerit. Pars autem, cui applicare sanguisugam volueris, gnaviter prius demulceri sive fricari debet; donec scilicet incalescat & rubeat. Tum vermiculum, adhibito, commoditatis gratia, sicco linteolo, parte posteriori apprehendimus, vel vitro angusto capite tenus includimus, atque ita corpori admovemus. Protinus enim cuti, praesertim si sitiunt, adhaerescere solent, avidissimeque sanguinem exsugere. Quoties plures simul admovendae sanguisugae sunt, tum idem negotium in diversis partibus confici eadem ratione debet, quam modo proposuimus. Quodsi autem adhaerescere corpori noluerit, ut quandoque fit, inungi locus aqua calida, vel, quod satius est, sanguine columbino aut gallinaceo debet atque tum admoveri. Ubi vero nec ista quidem aliquid proficiunt, in promtu aliae Chirurgo hirudines sint necesse est, quae substitui protinus in illarum locum possint. In *gravioribus oculorum*, carunculae praesertim lacrimalis, *inflammationibus*, sed factis tamen antea sanguinis per alias venas detractionibus convenientibus, mirum quantum salutaris saepe esse sanguisugarum, *in canthi majoris caruncula*, applicatio consuevit.

III.

*Quid post sanguisugarum applicationem fieri debeat.*

Simulatque jam sanguine distentae sanguisugae sunt, sponte sua decidere tandem utplurimum ipsae solent. Sicubi vero aegrotantium conditio largiorem sanguinis detractionem desiderat, necessarium utique videtur, vel novas subinde sanguisugas admovere, vel haerescentis adhuc sanguisugae caudam forfice praecidere. Sic enim destillans ex cauda sanguis ad plus potandum sanguisugam excitat. *Postquam dein sanguinis affatim detractum ex corpore videtur*, neque per se sanguisuga procidit, cineris aut salis pauxillum adspergi super ipsam debet, ita mox decidere solet. Idque magis ideo, quia violenta ejusdem abstractio tumorem atque inflammationem concitat. Et vermiculus integer quidem immitti rursus aquae puriori potest, inque usus futuros adservari; cui vero cauda praecisa est, moritur. Vulnus autem a sanguisuga factum vino vel aqua calida elui, ac emplastro vulnerario quodam contegi potest: tametsi sine emplastris etiam utplurimum glutinari plagulae istae soleant. De hirudinum usu *Galenus*, Ulyss. *Aldrovandus*, *Gesnerus*, *Botallus* Petr. Paul. *Magnus*, *Sebizius*, *Heunius*, *Crausius*, *Schraderus*, *Stahlius* aliique prolixius, si lubet, videri possunt.

# CAPUT XVIII.

## *De Chinensium ac Japonensium acupuncturis.*

### I.

AD scarificationis similitudinem quam proxime accedit *decantata illa* CHINENSIUM & JAPONENSIUM *acupunctura.* Scarificationibus etenim sanguinisque per venas detractionibus, quasi operationibus noxiis; dictae istae nationes prorsus abstinent: contra vero *adustionem per moxam*, dictamque *acupuncturam* pro nobilissimis atque ad omnes propemodum corporis noxas valentissimis remediis atque operationibus Chirurgicis habent. Fieri autem acupunctura solet per *auream* vel *argenteam* quandam *aciculam*, (*vid. Tab. XII. fig. 6.*) vel manus, vel malleoli (*a*) beneficio in corpus defixam. (*vid. fig.* 7.) Quam ipsam quidem miram ac horrendam prorsus operationem sagacissimae ceteroquin gentes istae non in capite solum, sed in ipso quoque pectore, ventre, brachiis & cruribus, pluribusque aliis corporis partibus instituunt: imo in ipso ventre gravidarum mulierum, si foetus inquietus est. At vero quum EUROPAEORUM, quod ego sciam, nemo fere istam curandi artem exerceat; imo vero tantum non omnes quasi pestiferam istam horreant, non est, quod prolixius eam hic describere satagamus. Si quis enim plura legere hac de re cupierit, is magnopere velim consulat clarissimum RHYNIUM in libro *de Arthritide* pag. 145. it. pag, 183. atque 190. RHYNIO adjungendus est KÄMPFERUS, vastissimae doctrinae atque experientiae scriptor, *in amoenitatibus exoticis* pag. 582, itemque in Japoniae descriptione: qui ambo in istis regionibus diu fuerunt, & actiones has Chirurgicas suis saepe oculis aspexerunt.

CA-

(*a*) Operationem RHYNIUS descripsit in lib. *de arthritide & acupunctura* pag. 183. Aliud malleoli genus, ipsamque ejus cum acu in doloribus colicis applicationem KÄMPFERUS delineavit ac descripsit *in amoenit. exotic.* pag. 582. itemque in Histor. natural. Japoniae.

# CAPUT XIX.

## *De Fonticulis.*

I.

*Fonticuli ubinam fieri debeant.*

FOnticulos equidem appellamus exigua iſta ulcera, quae ad conſervandam vel inſtaurandam hominis ſanitatem, Chirurgorum ſtudio in variis corporis partibus ſolent excitari. A nonnullis exteris *cauteria* etiam, quamvis forte minus recte, appellantur; (a) quia hoc vocabulo plerumque ferrum candens vel medicamentum rodens ſive *cauſticum* intelligimus. Imitati hac in arte naturam videntur Medici: ſiquidem illa ſaepius ſua ſponte hujusmodi corporis ulcera concitat, quarum beneficio, quicquid fere mali aut corrupti intus delitefcit, expellitur, atque homines a variis morbis immunes redduntur. Opportuna fonticulis maximeque *propria* atque *uſituta membra* ſunt 1) ſuperior capitis pars; quemadmodum de hac infra dilucidius demonſtrabimus; 2) *cervix*; 3) *brachia*, & quidem juxta partem muſculi deltoidis infimam ſive extremam, vel etiam muſculum deltoidem inter & bicipitem; his enim in locis hodie plerumque fonticuli fiunt. Porro 4) *pedes*; inprimis ea pars, quae proxime ſupra genu in interiori femore poſita, & propter ſinum aliquem digitis haud difficulter obſervabilis eſt: denique 5) fonticulis haud parum accommodatus iſte locus eſſe ſolet, qui foveam aliquam infra genu in interiori cruris parte continet.

II.

*Prima ratio excitandi fonticulos.*

Quanquam *variae fonticulorum excitandorum rationes* ſunt, fere nulla tamen promtior eſt, quam ſi locus aptus atramento ſcriptorio notatus, poſt attractam utrinque & curantis & miniſtri alicujus digitis cutem, ſcalpello eousque inciditur, ut immitti commode in vulnus piſum aliquod poſſit. Inſerto inibi, prout diximus, piſo, emplaſtrum cum ſplenio & faſcia ſupra deligatur: namque his confectis nihil amplius ad fonticulum faciendum ſupereſt. Qui quidem ubi matutinis ſemper ac veſpertinis horis ſolvitur, mundatur, rurſumque, immiſſo prius piſo alio, deligatur, poſt elapſos unum alterumve diem in exiguum ulcus aliquod degenerat; unde humor purulentus quotidie effluit, qui abſtergi ſedulo per linteolum aliquod purum in deligationibus ſingulis debet.

III.

(a) CAPIVACCIUS de *recta cauteriorum adminiſtratione* ſcripſit; ubi vero non niſi de fonticulis agit. Gallis hinc quoque fonticuli *cauteres* appellari ſolent.

III.

*Altera ratio ope ferri candentis.*

*Altera fonticulos excitandi ratio* in eo poſita eſt, ut *ferri* cujusdam *candentis* ope cutis aperiatur. Sed ne qua tamen ferrum illud homines & cumprimis infantes aut mulierculas terreat, haud alienum videtur, in *peculiari capſula* idem abſcondere; (*vid. Tab. XII. fig.* 8. *A.*) ipſam vero capſulam BB ſuper corporis partem illam, quae fonticulo apta judicatur, ſic imponere, ut, depreſſa lamina C, ferrum candens & intus mobile ſtrenue corpori admoveatur. His confectis pars aduſta unguento baſilico vel recenti etiam butyro inungitur emplaſtroque contegitur; donec, poſt repetitam ſingulis diebus iſtam deligationem, cruſta reſolvatur. Namque tum ulcus relictum eodem, quem ſupra praeſcripſimus, modo, immiſſo piſo, tractari debet. Et vero quam moleſtum & crudele alterum hoc & vetuſtum fonticulos excitandi artificium aegrotantibus videtur, tam idem vehemens eſſe ſolet atque efficax. Siquidem ipſi illi, quos aduſtionis negotium affert, dolores acutiſſimi non poſſunt non mirificam aliquam revulſionem producere. Delicati vero aegri raro ferrum candens admittunt.

IV.

*Tertia ratio per rodentia medicamenta.*

*Tertium* denique *fonticulos conficiendi praeſidium* a medicamentis rodentibus ſive cauſticis petitur. Scilicet emplaſtrum aliquod medio loco perforatum (vid. Tab. 11. fig. 11.) ſuper notatam atramento corporis partem ſic imponitur, ut foraminulum medium piſique circiter amplitudinem adaequans deſignato loco reſpondeat. Pars cutis per emplaſtri medium foramen conſpicua lapide cauſtico ſuperius deſcripto, (*P. I. Lib. IV. Cap. III. No.* 11.) vel quovis alio etiam idoneo medicamento ſolido rodente contegitur; ſuperinjectis, ne medicamentum hoc excidat, linamentis carptis, vel & ſpleniolo quodam minuto, nec non emplaſtro quodam ampliori, ſplenio denique & faſcia. Tum aegro homini quies imperatur, ipſaque vinctura quatuor, ſex vel octo horas, prouti ſcilicet medicamenti rodentis vehementia minorem majoremve moram poſtulat, in corpore relinquitur. Remota dehinc deligatione, cruſta quaedam in cute invenitur: quae qua ratione tractari debeat, No. 3. jam declaravimus.

V.

*Quomodo tractari fonticulus debeat.*

Sed quocunque demum artificio fonticulus excitatus fuerit; vinctura ſemel, vel, ſi multum puris fundit, praeſertim aeſtate, bis quotidie innovanda eſt. Semper enim piſum aliquod recens, altero ejecto, immitti, emplaſtrum item recens quadratum manusque amplitudinem fere adaequans, vel &, emplaſtri loco, chartae aut ſerici fruſtum cera obductum, vel denique hederae arboreae folium una cum ſplenio & faſcia ſuperimponi debet. Sed longe tamen faſciis lineis commodiores hic illae machinae ſive faſciae ſunt, quae ex corio & laminis orichalceis ſive

five id genus aliis fabrefactae , uncinulisque & funiculis five loris fic instructae funt, ut aegrotus ipfemet quam facillimo negotio applicare fibi eam valeat. Optima, praeter reliquas ab auctoribus defcriptas hujusmodi machinas, mihi quidem ifta videtur, quam *Tab. XII. fig.* 9. delineatam exhibui. Littera AA funiculum vel lorum coriaceum, B uncinulum metallinum, C laminam metallinam ex orichalco five cupro flavo confectam, variisque foraminulis, pro uncinulo recipiendo inftructam, repraefentant. Ceterum obfervari hic illud quoque meretur, effe utique nonnullos, qui pro pifis fphaerulas argenteas aut ligneas in fonticulos immittunt. Nullum enim hic aut perexiguum faltem in delectu fitum effe videtur momentum. *Hic fonticulus fic tamdiu apertus fervari debet, donec fanatum penitus iftud malum fuerit, cui extirpando idem fuit destinatus.* Imo in hominibus inveterato malo quodam laborantibus ad extremum usque fpiritum confervari fonticulus debet, ne malum priftinum recrudefcat; vel etiam denuo excitari, fi fcilicet, prout fieri quandoque folet, fanatum antea malum iterum redierit.

## VI.

*Ufus fonticulorum.*

Ad ufum fonticulorum quod attinet, fitus idem in eo potiffimum videtur, ut *varia capitis, oculorum, aurium, dentium, pectoris aliorumque membrorum mala, coxarum item feu ifchiadici dolores*, iftac ratione tollantur aut leniantur. Qui quidem ufus ficuti prorfus egregii atque excellentes funt, fic ex inftituto a Chirurgices auctoribus quibusdam defcripti reperiuntur. (a) Neque enim audiendus hic Helmontius eft, qui cum nonnullis aliis, fonticulos non nifi ad discruciandum hominem aegrum accommodatos effe ftatuit. Tametfi egomet illud diffimulare nec poffim nec velim, quod in non paucis hominibus fruftra excitari fonticuli foleant. Quod ipfum vero fimulatque temporis fucceffu animadvertitur, haud alienum erit, factum in corpore ulcus rurfus glutinare. Ceterum neque illud prorfus omittendum hic eft, *in noxis gravioribus ac pertinacioribus binos fubinde fieri debere atque folere fonticulos*, id eft, in utroque brachio vel pede, aut in alterutro brachio & pede fimul, aut denique in alterutro brachio vel pede atque cervice: quo fcilicet humores corrupti atque noxii facilius & promtius ejici ex corpore queant.

## VII.

*Fonticuli quomodo rurfus glutinari debeant.*

Ubi vero fonticulorum adjumento reftituta homini fanitas deprehenditur, vel aliae quoque res circumftantes fonticulorum glutinationem



(a) Vid. Galvani Trattato delle Fontanelle, Glandorpii Gazophylacium polyplufium fonticulorum & fetaceorum; Act. Hafnienf. Vol. III. 12. Muysii Prax. Med. Obf. 2. Schelhammerus, Fr. Hoffmannus, Hilscherus &c. in Differtat. hac de re editis.

nem ſuadent, removeri tantum ſphaerula vel piſum inſertum debet. Sic enim quaſi ſponte ſua fonticuli brevi rurſus coëunt. Incidere hic nonnunquam ſolet, ut *caro aliena ſive luxurians* in fonticulo ſupercreſcat; ſed extirpari tamen illa facile poteſt, ſi modo uſti aluminis vel pulveris hellebori nigri pauxillum ei inſpergatur. Denique ſciendum, ſi *in hominibus natu grandioribus fluere fonticuli deſiſtunt*, & orae ulceris arefactae livent aut nigreſcunt, indicio id ipſum quam ſaepiſſime eſſe, morbum aliquem graviorem, imo ipſam quandoque mortem ipſis imminere. Hinc mature his idonea remedia adhibenda.

---

## CAPUT XX.

### *De medicina veſicatoria, vel cantharidum applicatione & uſu.*

I.

*Medicina veſicatoria quid ſit.*

MEdicinam veſicatoriam dum nominamus, illam proprie artem ſignificamus, quae medicamentis peculiaribus extrinſecus corpori ſuperimpoſitis, veſicas in cute concitat, humoreſque noxios illuc invitat. Et medicamentum quidem veſicatorium commodiſſimum, licet & alia ſint, ſuggerere *canthari des* hodie adſolent. Namque confectus ex iisdem pulvis fermento panis vel cuidam emplaſtro admiſcetur, quod corio vel linteo illitum ſuper cutem injicitur. Atque haec ratio videtur, quare veſicatoria medicina dici alio nomine *cantharidum impoſitio* conſueverit. Sed applicari tamen etiam haud incommode hic poterit vulgo ſic dictum *emplaſtrum veſicatorium*, ex cantharidibus confectum, in pleriſque fere omnibus pharmacopoliis obvium. Quod ipſum ſi corpori applicatur, ſplenioque cum faſcia ſupradato firmiter deligatur, fere poſt octavam, decimam vel duodecimam horam ſub emplaſtro veſica prorupiſſe ex corpore invenitur, tenui eademque acriori aqua repleta. Igitur elapſis, quot diximus, horis, emplaſtrum veſicatorium demitur, veſiculisque, ſi quae forte integrae ſuperſunt, forfice diſſectis, aqua profluens linteolo molliori abſtergitur. Dehinc emplaſtrum aliquod de ſpermat. ranar. aut aliud ejusmodi refrigerans ſuper locum aegrum imponitur. Atque hoc ipſum negotium per dies ſingulos iteratur; idque matutino ſemper ac veſpertino tempore, donec ſcaturire locus deſiverit: tunc enim ſanatus eſſe ac glutinatus idem cenſetur. Licet enim cuticula poſtmodum ab ipſa cute reliqua, perinde ut in ambuſtionibus, reſolvatur, tamen eadem quam celerrime renaſcitur. Ceterum in ſortis tenuioris hominibus non deſunt, qui

*betae*

*betae* aliquod *folium*, quando haberi poteſt, butyro recenti illitum, pro emplaſtro de ranis in inſtiusmodi caſibus adhibent.

II.

*Emplaſtrorum veſicatoriorum amplitudo*, cum pro hominum aegrotantium, tum membrorum, quibus applicantur, diverſa magnitudine, mirum quantum varia eſſe conſuevit. *Temporibus* enim *partibusque poſt aurem* poſitis aptiſſima fere illa ſunt, quae nummi, ſextam imperialis partem valentis magnitudinem adaequant; *collo ac brachiis* floreni amplitudo inprimis convenit; *ſuris ac femori* imperialis nummi; *ſummo capiti deraſo* floreni vel imperialis nummi; loco denique inter ſcapulas medio, palmae amplitudinem habentia emplaſtra quammaxime videntur accommodata.

*Emplaſtrorum veſicat. magnitudo.*

III.

Et ſane emplaſtra ejusmodi veſicatoria, perinde ac fonticuli, nobiliſſima utplurimum ſunt adverſus pleraque mala, catarrhos & rheumata corporis peſſima; ſive jam propelli e ſanguine humores corrupti, ſive vehementiores revulſiones inſtitui debeant. Sic enim in curandis *oculorum inflammationibus*, gutta ſerena ſive amauroſi incipiente aut recentiori, *ſuffuſionibus* ſive *cataractis recentibus* egregium veſicatoria illa uſum praeſtant, ſiquidem in capite pone aures, temporibus, colli lateribus, cervici, ſuris, brachiis partibusque inter ſcapulas mediis applicantur. Valent ipſa quoque porro inſigniter adverſus *morbos ſoporoſos membrorumque* immobilitatem ſive paralyſin: dum quaſi ſtimulis quibusdam adhibitis ſpiritus animales ac humores reliquos languidos & inertes rurſus concitant. Tum ipſa quoque vehementia eſſe ſolent in *febribus ardentibus* ac *delirationibus* earundem: namque hic, ad reprimendum fortiorem ſanguinis in caput impetum ſive influxum, applicari haud incommode in pedibus atque cruribus veſicatoria poſſunt. Denique in *variolis* aliisque exanthematibus retrocedentibus, (*a*) itemque in gravioribus *malis iſchiadicis* adhiberi quam utiliſſime, atque in ipſa quidem parte dolente veſicatoria poſſe, SCULTETO obſervatum legimus, *obſerv.* 73. Tandem & in *aſthmate* cruribus & femoribus applicata, in *dentium* vero *dolore* flexurae cubiti, valentiſſima atque efficaciſſima ſunt. (*b*)

*Veſicatoriorum uſus.*

IV.

*Quoties mali gravitas largiorem aut longinquiorem humoris noxii fluxum poſtulat*, longe optimum erit, emplaſtro de ranis, vel & cuicunque alii, quod ſupra partem aegram imponimus, quotidie, dum deligatur, pul-

*Veſicatoriorum vis quomodo intendi queat.*



(*a*) Legi de his meretur FREINDIUS in ſcriptis ejus de febribus & variolis.

(*b*) Vid. hic Hercul. SAXONIA de Phoenigmis, vulgo veſicantibus, Bern. CAJUS de veſicantium uſu; item Laelius A FONTE, & ex recentioribus, praeter BAGLIVIUM & FREINDIUM FR. HOFFMANNI diſſert. de veſicatoriorum praeſtanti in medicina uſu.

pulveris e cantharidibus confecti pauxillum inspergere; quantum scilicet aut quousque aegrotantium status desideraverit: ita enim in gravioribus malis magnum auxilium ab ipsis saepe exspectare potest.

V.

*Vesicatoria urinae dolores quandoque movent.*

Incidere hic nonnunquam solet, praesertim si uno plura emplastra vesicatoria ac paullo quidem diutius aut paullo fortiora imposita fuerint; ut *vehemens in urina ardor* & dolor concitentur: quemadmodum fere in illis fit, qui medicamentum aliquod e cantharidibus ingesserunt. Sed deliniri tamen istiusmodi incommoda facili negotio possunt; dummodo frequentior lactis calidi vel emulsionis amygdalarum usus commendetur. *Hydropicis* & cachecticis caute adhibendi; quia quandoque iis gangraenam & sphacelum movent. vid. Baglivius de *usu & abusu Vesicantium*, & Hoffmannus dissert. antea laudata.

*& Hydropicis aliena.*

---

# CAPUT XXI.

## *De Injectionibus.*

I.

*De injectionibus generatim.*

Enimvero non pauca morborum genera sunt, quae curari commode vix ac ne vix quidem possunt, nisi siphonis alicujus instrumento liquor aliquis conveniens in partem aegram injiciatur. Hanc ipsam operationem appellare *injectionem* Medicorum filii consueverunt: quae in liquore ope siphonis attrahendo, eoque rursus ope emboli in locum sive partem aegram expellendo consistit. Quod vero qua ratione fieri debeat, neminem facile arbitror fore, qui ignoraverit. Interim ista hic necessaria observatio videtur, ut, praesertim in locis valde sensibilibus, quam providissime siphones aut syringae applicentur: ne nimiis doloribus aegrotantes discrucientur; item, ne vel frigidus nimis aut fervidus liquor iste sit, quem injicimus. Quae autem liquorum genera, quo item modo injicienda in ulcera sive abscessus fistulosos sint, supra jam suo loco declaravimus. (*Lib. de ulcerib. cap.* 2. n. 3.)

II.

*In oris ac faucium noxis.*

*In tonsillarum atque uvulae inflammationibus* fauciumque exulcerationibus si fieri injectiones debent, id inprimis providendum est, ut per instrumentum, quod vulgo hodie *spathulam* vocant, Tab. I. P. aut manubrium planum cochlearis lingua prius leniter deprimatur, immissoque in os ad duos tresve digitos transversos siphone, liquor haustus aliquoties blande injiciatur. In quo ipso tamen negotio caveri diligentissime oportet, ne sipho immissus duriter nimis vel palatum vel ip-

ipſam partem aegram contingat. Peculiarem aliquam ſyringae ſpeciem DEKKERUS *in exercit. pract.* pag. 242. deſcripſit, tubulo nempe incurvato atque in extrema parte hinc inde variis foraminulis perforato inſtructam. (*vid. Tab. VI. fig.* 11.) Cujus equidem haud vulgaris uſus in ejusmodi praeſertim caſibus eſſe deprehenditur, ubi per ſpathulam aperiri hominis aegrotantis os absque inſigni moleſtia, ut ſaepe fit, vix ac ne vix quidem poteſt.

III.

*In gonorrhoea.* Sed fieri quoque porro *injectiones per penem* adſolent, quoties in hominibus a gonorrhoea vexatis aut deliniri calor, acrimonia ac dolores debent, aut materia corrupta evocari. Longe optimum hic videtur, ejusmodi ſyringam applicare, quae tubulo apto (ut Tab. VI. fig. 10.) inſtructa eſt, quo nempe commodius inſeri ipſa in penem valeat; vel etiam commodiſſime uti poſſumus ſyringa Tab. XII. fig. 10. quam utiliſſimam hac variisque aliis occaſionibus deprehendi: quia liquor facile refluere nequit. Liquori, qui injicitur, convenientia maxime ſunt: primo *pro ardore ac dolore leniendis*, lac calidum vel dococtum avenae cum ſaccharo, melle vel ſirupo dialthaeae; quando vero his praemiſſis ſanare ac roborare ſive blande adſtringere volumus, inſervire apte poteſt ſequens mixtura:

℞. ▽ Plantag. ℥iv.
Mell. roſat. ℥j.
Sacch. Saturni ℈j. M.

*In uteri noxis.* Si quis autem forte *calculus in urethra* haeſerit, juvari utique inſigniter tranſitus ejusdem ſolet, ubi olivarum aut amygdalarum dulcium oleum in penem injicitur. Quam MAURICEAU deſcripſit tubulo incurvo capitelloque ad inſtar gutti perforato inſtructam ſyringam, (*vid. Tab. VI. fig.* 12. vel 13.) hujus equidem egregius uſus eſt, quoties vel ad expellendas ſecundinas tenaciter in utero haereſcentes aut corruptas decoctum aliquod emolliens & balſamicum, vel ad curanda uteri ulcera ac fluorem album humor aliquis purgans, leniens atque glutinans intro debet immitti. Dum autem ſyringa iſta applicatur, videndum utique eſt, ut tubulus anterior alte, ſed circumſpecte tamen in vaginam inſeratur. Huic negotio etiam, praeſertim in fluore albo mali moris, admodum aptam ſyringam Tab. XII. fig. 10. deprehendi.

IV.

*In pectoris atque abdominis noxis.* Denique *in pectus vel abdomen* quomodo injici liquores, ad ſanandas ipſorum exulcerationes aut vulnerationes, debeant, ſupra jam ſuo loco, ubi de vulneribus hiſce egimus, declaravimus. Illarum autem, quae per anum in inteſtina fieri *clyſteriaque* & *enemata* dici ſolent, ratio inferius tradetur, ubi de ani operationibus diſſerendi erit locus.

# CAPUT XXII.

## *De cauteriis sive ferramentis candentibus.*

I.

*Medicamenta caustica quid sint.*

DUplex admodum *cauteriorum* genus in scholis Medicorum solet constitui: siquidem alia *potentialia* vocantur, alia vero *actualia*. Atque actualia quidem cauteria dum nominamus, *ferrum aliquod candens* designamus, quod admoveri corporibus aegrotantium in variis noxis adsolet. *Potentialium* autem cauteriorum nomine rodentia quaevis aut exedentia medicamenta (quae *caustica* etiam sive *septica* vocantur) comprehendimus: de quibus hinc inde jam actum est, & plura mox cap. XXIV. proponentur. Cauteriorum actualium seu ferramentorum causticorum insignis utique apparatus Chirurgo necessarius est: siquidem varia noxarum indoles variam semper candentis ferri & magnitudinem & figuram postulat. Tametsi autem quamplurima eademque varia instrumentorum ejusmodi causticorum genera passim jam a Chirurgicae scriptoribus delineata reperimus, (*a*) quorum praecipua nos *Tab. III.* designavimus, fieri tamen aliter vix potest, quam ut in diversis & peculiaribus vitiis nova subinde corporumque noxis melius accommodata istiusmodi instrumenta prudens quisque Chirurgus excogitet.

II.

*Cauteriorum usus.*

Usus cauteriorum varius est atque multiplex. Neque enim in *ossium* tantum *carie*, *carcinomate*, *cancro*, *scirrho*, *excrescentiis*, *carbunculis* ac *sphacelo*, ad removendas partes corruptas, adhiberi ferramenta candentia solent; sed in excitandis quoque fonticulis aut setaceis; in cohibendis item sanguinis ex vulneribus atque amputatis membris profusionibus; in amaurosi denique, epilepsia, dentium aliarumve partium doloribus, malo item ischiadico, (*b*) curandis aut leniendis. Itaque tantum abest, ut cum SEPTALIO, HELMONTIO, BONTEKOE, OVERKAMPIO, CRAANIO, nonnullisque aliis cauteriorum usum prorsus damnemus, ut potius variis in malis commendemus. Legat, qui velit, quae *M. A.* SEVERINUS de admirabili adustionum usu seorsim & quam elegantissime disseruit in libro *de Efficaci Medicina*; itemque Jo. COSTAEUS, Prof. Bononiensis, de igneis Medicinae praesidiis 4. Venet. 1595. ut & FIENUS & BARTHOLINUS de Cauteriis, CAPIVACCIUS.

III.

(*a*) Vid. ALBUCASIS, PARAEUS, Andreas *a Cruce*, *Guillemeau*, *Scultetus*, &c.
(*b*) SCULTETUS obs. 72. TULPIUS lib. III. cap. 36. DEKKER *exercit.* pag. 34.

III.

*Cauteriorum applicatio.*

Circa ipſam cauteriorum applicationem variis obſervationibus opus eſt. Sic enim videndum ante omnia eſt, ut inſtrumentum aliquod, qua magnitudinem, qua figuram, noxae corporis accommodatum ſeligatur, atque interea, dum aeger ad operationem praeparatur & collocatur, prunis immittatur. Tum opera quoque danda eſt, ut juxta locum aegrum poſitae partes quam ſolertiſſime contra aduſtionis periculum praemuniantur, ne ſcilicet praeter neceſſitatem dolores aegro adaugeantur. Atque haec ratio eſt, quare ab oſſibus carie infeſtatis quam diligentiſſime caro reſolvitur, digitisque miniſtri reprimitur, antequam ferrum candens admovetur. Simulatque jam ſatis candere ferramentum deprehenditur, applicari illud ſtrenueque deprimi ſuper partem aegram debet, donec funditus extirpatum malum videatur. Quod ipſum autem quo felicius praeſtari, praeſertim in oſſium carie atque cancris, imo & in ſanguinis profuſionibus poſſit, neceſſum eſt, plura ſemper in promtu cauteria habere, prunisque imponere; ut quicquid forte uno ferro candente extirpare haud valemus, id altero tertiove tandem extirpemus.

IV.

*Cauteriorum in apoplexia uſus.*

Memoratu adhuc dignum hic illud videtur eſſe, quod Medicorum nonnulli ipſo rerum uſu ſeſe didiciſſe teſtantur, homines apoplexia usque adeo graviter correptos, ut nullis medicamentis aliis excitari posſint, quam celerrime tamen ſubinde excitari per cauteria corpori admota conſueviſſe. De loco autem, cui admoveri ferramentum debeat, non eadem omnium eſt ſententia. SCULTETUS quidem *obſ.* 34. *in occipite* applicari debere ferrum candens ſtatuit: cum aliis, ZACUTO nimirum LUSITANO, & RIVERIO longe commodior iſte locus videtur, qui primam inter atque alteram cervicis vertebram medius eſt. Alii locum ubi ſutura ſagittalis & coronalis concurrunt, praeferunt, aliis vero aliter videtur. Et MISTICHELLIUS quidem, ſcriptor Italus, in libello, quem italico ſermone *de apoplexia* edidit, nullum propemodum in hominibus apoplexia correptis rurſus excitandis aptiorem aduſtionis locum reperiri poſſe, quam quidem *in ipſis pedum plantis* aſſeverat. Qua autem ratione aduri pedum plantae in iſtiusmodi caſibus debeant, id in peculiari quadam tabula demonſtrare auctor iſte annifus eſt, quam vid. Tab. XII. fig. 11. Scilicet locus, qui aduritur, litteris AA, ipſum autem cauterium littera B deſignatur: quod vero ſine dubio & aliam, quam quadratam figuram, habere poteſt. Tentavi hanc methodum novam in viro apoplectico; verum excitari non potuit, ſed mortuus eſt.

# CAPUT XXIII.

## *De adustione corporis per moxam.*

I.

MEdicamentis causticis accenseri & subjungi haud immerito *linum* nec non *moxa*, quae lana ex foliis speciei artemisiae indicae praeparatae esse dicitur, poterit: quarum hanc ab Indiae gentibus, istam autem ab HIPPOCRATE (*a*) priscisque Medicis aliis in adurendis corporis partibus dolentibus adhibitam fuisse legimus. (*b*) Recentiorum autem nonnullos mirificum huic operationi pretium statuisse, hoc minus demiramur, quo magis persuasum multis erat, *moxam ad podagram curandam imo funditus extirpandam* esse quam valentissimam. Ad ipsum vero adustionis artificium quod attinet, sequens fere necessaria observatio videtur. Scilicet confici ante omnia conus aliquis minutus e lino, funiculo stupeo, vel moxa (vel forte etiam *ex fungi agarici* quadam specie) debet, pollicem fere transversum altus, (*vid. Tab. XII. fig.* 12. *litt. A.* & B) conulisque, ad suffitum faciendum vulgo parari solitis, haud prorsus absimilis. Coni hujus basis inferior gummi arabici vel tragacanthae beneficio parti corporis dolenti agglutinatur, admotaque ad verticem candela vel pruna incenditur. Sic enim non stupa solum, quasi fomes aliquis sensim consumitur, sed ipsum quoque membrum dolens tandem paulatim aduritur, atque inde dolores podagrici subinde remittunt. Quodsi autem ne sic quidem affectus podagrici penitus sublati reperiuntur, novus denuo conulus stupeus vel e moxa paratus imponitur, ipsumque adustionis negotium tamdiu continuatur, dum dolor omnis evanescat. Sed quicquid tandem harum rerum sit, Europaei sane plerique, licet ab aliquo tempore a nonnullis valde laudaretur, ab ista curandi ratione penitus hodie abstinent. Neque id sine ratione: Praeterquam enim quod acutissimos ipsa dolores conjunctos habet, parum aut nihil eadem saepius effecisse usu deprehensa fuit. Interim CHINENSES & JAPONENSES tanti hodienum moxae applicationem hodie adhuc faciunt, ut eandem cum acupuncturis in praestantissimorum medicamentorum censum referre nulli dubitent. Imo & ARABIBUS adhuc ustiones ejusmodi in usu esse dicuntur. Consulendi hanc in rem praeter reliquos sunt RHYNIUS *de arthritide* pag. 145. seq.

(*a*) Lib. *de affect.* cap. 30.

(*b*) Ita & CELSUS ait, genuum dolores, ubi inveteraverunt, vix citra ustionem finiuntur. Lib. IV. cap. 23.

seq. CLEYERUS *in Medicina Sinica*; PURMANNUS *in Chirurg.* P. III. p. 292. PECHLINUS *in observ.* pag. 263. VALENTINI *polychrest. exotic. pag.* 197. & peculiari libello de Moxa, ac denique KAEMPFERUS *in Amoenit. exotic.* p. 589. ut & in Histor. Japoniae naturali.

---

# CAPUT XXIV.

## *De medicamentorum rodentium sive causticorum usu.*

### I.

*Rodentium usus.*

RODENTIA, vulgo *corrosiva* Chirurgis nostratibus dicta, medicis appellantur istiusmodi *medicamenta*, quae ad instar ferri candentis, corpus *rodunt*, *exedunt*, atque quasi *adurunt*: unde etiam graeco vocabulo *caustica*, CELSO *adurentia* itemque *exedentia* (*a*) dicuntur. Tametsi in eo differant ab instrumentis candentibus, quod lentius & non nisi cum mora quadam, sed mitius tamen vim suam exserant: quum e contrario ferri applicatio momentanea, sed simul acerbissima sit ac molestissima. Interim ipsorum quoque medicamentorum rodentium diversa admodum vehementia est: prouti scilicet vel substantia vel praeparatione differunt; vel nunc minor, nunc major ejusdem copia super corpus injicitur. Quanquam autem varia eorundem genera sunt, inprimis tamen valens ac nobilis esse *lapis* ille *causticus* invenitur, quem *e calce viva cineribusque clavellatis* parari posse, supra in *abscessibus* (*P. I. Lib. IV. cap. III. No.* 11.) nos declarare meminimus. Sunt tamen, qui vel *lapidem infernalem*, vel sal ex *lixivio saponariorum* calcinatum, vel *oleum vitrioli*, vel *argentum* vivum *in aqua forti solutum*, vel *antimonii butyrum*, vel calcem vivam cum sapone commixtam, vel denique *arsenicum* aut *mercurium sublimatum* cum mellis portiuncula subactum, pro rodentibus remediis loco priorum quandoque adhibent. Sed satius tamen videtur, ab arsenico sublimatoque mercurio penitus abstinuisse: ne scilicet, prout fieri haud raro solet, graviorem noxam, cumprimis saevissimos dolores, convulsiones ac mortem, medicamenta ista concitent. (*b*) In *abscessibus* aperiendis, *fonticulisque* excitandis qua ratione applicari medicamenta rodentia oporteat, supra jam tum posuimus. (*vid. P. I. Lib. IV. Cap. III. No.* 10. *item P. II. Sect. I. Cap. XIX. No.* 4.) Neque vero minorem in *verrucis*, *tuberculis*, *excrescentiis*, *sarcomatibus*, *tumoribus cysticis*, *naevis* maternis & *scirrhis* exedendis vim habere



(*a*) lib. V. Cap. 7. & 8.
(*b*) Ut *Hildanus* notavit. Cent. VI. obs. 22. & 80.

bere dicta illa rodentia consueverunt: siquidem vel superne, vel pro diversitate mali etiam inferne atque ad ipsas quasi tuberculorum radices identidem applicantur. Ita & *hydrocele* commode iis aperiri, imo quandoque integra *mamma cancrosa* auferri potest. Admirabilem nostra patrumque memoria in hac ipsa curandi ratione celebritatem consecutus est Sutorius, Noribergensium & postea Ducum Brunsvicensium Chirurgus. Interim summa in hoc medicinae genere providentia opus est: ne scilicet iis in locis atque affectibus rodentis quicquam adhibeatur, qui sine periculo irritari aut erodi vix ac ne vix quidem possunt. Sic enim scirrhus quandoque per medicamenta rodentia quam facillime converti in cancrum potest; si juxta oculos aut palpebras adhibentur, oculorum acies extingui; sanguinis profusio, propter venas atque arterias grandiores, perruptas, moveri; membrorum denique rigor & spasmus, propter nervorum laesionem, concitari. Et si quae forte alia pericula sunt, quae nasci in corpore propter minus circumspectam rodentium applicationem solent. Interim tamen de eorum recto usu nonnulla adhuc in sequentibus proponemus.

---

## CAPUT XXV.

### *De abscessibus aperiendis.*

Quibus artificiis aperiri commode abscessus queant, clarissime jam, nisi ego fallor, supra descripsimus. (*P. I. Lib. IV. cap. III. No. 8. seqq.*) Igitur ne actum agere hic videamur, nihil jam de istac operatione denuo praecipimus: quin potius lectores ad superius proposita ablegatos volumus.

---

## CAPUT XXVI.

### *De verrucis.*

I.

*Verrucarum varia genera sunt.*

Verrucae sunt, ut notum est, parvae excrescentiae subfuscae in cute, solentque in plerisque fere corporis partibus quaedam nasci, sed frequentissime tamen in facie ac manibus. Magnitudo ipsarum, ut & figura mirum quantum variae sunt. Quaedam enim ampliores sunt ac depressae; quaedam vero graciles; quaedam denique piri e petiolo suspensi formam referunt. Et sane non tam propter dolores

lores aut periculum, quam potius propter deformitatem ſuam, extirpari, praeſertim in feminarum ſplendidarum facie, collo & mammis, conſueverunt. Quanquam autem varia eademque ſympathetica, quin & ſuperſtitioſa vel inania medicamentorum genera ſunt, quibus uti ad tollendas verrucas feminae vel etiam Medicorum nonnulli ſolent, nulla tamen expedita magis praeſidia ſunt, quam quae a Chirurgorum manibus proficiſcuntur.

II.

*Prima curandi ratio.*

Haud igitur abs re fuerit, praecipua Chirurgorum artificia breviter hic perſtringere. Primum in his locum ligatura vel vinctura ſibi vendicat: utpote quae in eo potiſſimum ſita eſt, ut verruculae circa radicem graciliores ac dependentes vel ſetae cujusdam equinae vel fili ſerici aut linei beneficio nodo firmiter vinciantur. Sic enim ipſae, conſtrictis ligatura vaſis nutrientibus, propter detractum ſibi ſuccum ſenſim exareſcunt ac decidunt.

III.

*Altera curandi ratio.*

Alterum curationis praeſidium a *ferro* petitur. Nempe verruculae uncinulo quodam aut volſella attolluntur, forficisque ſubſidio exactiſſime praeciduntur. Vulneri lapis infernalis vel aliud rodens medicamentum aliquamdiu admovetur, ut ſic, ſi radicis quidpiam ſuperſit, ex quo naſci denuo tuberculum aliquod poſſit, exedatur & deſtruatur.

IV.

*Tertius modus.*

Quodſi autem paulo ampliora tubercula ſunt, veniendum utique ad *medicamenta rodentia* eſt. Quae ipſa autem ut promtius exedere partem prominentem poſſint, haud incommodum erit, partem tuberculi ſupremam ac duram ſcalpelli, vel novaculae, vel forficis acutioris inſtrumento prius abſcindere; dein vulnus illud vel oleo tartari per deliquium, vel ſpiritu quodam acido, inter quos leniſſimus eſt ſpiritus ſalis, identidem inungere. Quae ipſa ubi forte parum efficere videntur, adhibere eorundem loco paulo vehementiora convenit, ſpiritum puta aut oleum vitrioli, aut aquam fortem, aut butyrum antimonii. Contra vero molliores ac tenuiores verruculae removeri ſubinde poſſunt, ſicubi flavo illo chelidonii majoris ſucco, vel eſulae lacte quam ſaepiſſime irrigantur. Interim providendum hic ſolertiſſime eſt, ne quid forte rodentis in horum uſu circa palpebras vel oculos in ipſos oculos illabatur, coecitatemque hominibus inducat. Cavendum ſimiliter eſt, ne juxta poſitae partes ſimul arrodantur. Quam quidem ob rem haud alienum erit, annulum aliquem cereum, vel & emplaſtrum aliquod perforatum circa verrucam imponere, ita ut haec emineat. Sic enim, tectis partibus reliquis juxta poſitis, ſolae verrucae exeduntur: ſiquidem aliquoties quotidie medicamentum rodens illi-

illinitur. Atque eadem ratione etiam *alia tubercula & maculae deformes tolli* possunt.

V.

*Quartus modus.*

Quartum verrucas extirpandi artificium situm in eo deprehenditur, ut *ferrum* aliquod *candens* ipsiusque tuberculi magnitudini accommodatum, (*a*) verrucae ita, ut ad imam radicem penetret, admoveatur. Si quid enim aliud vehemens ad extirpandas verrucas est, vehementius profecto ferro candente nihil est. Quod tametsi acutissimos, tamen nonnisi momentaneos dolores concitat. Loco adusto unguenti basilici vel digestivi portio cum emplastro refrigerante, verbi gratia de sperm. ranar., superimponitur. Dici enim vix potest, quam feliciter ista curandi ratio in plerisque corporis partibus, si modo oculos exceperis, procedat; nam sic certissime non redeunt.

VI.

*Quintus modus.*

Quintum denique histrionibus proprium artificium atque in eo ferme situm est, ut ipsum tuberculum unguento quodam emollienti probe prius fricent & emolliant, ac postea pollicis atque indicis digiti unguiculorum subsidio violenter admodum avellant. Quae ipsa autem curationis ratio quemadmodum insigniter molesta est, sic prorsus quoque inanis esse in plerisque fere casibus deprehenditur. Namque rarius ita evelli aut curari ab histrionibus verrucae solent, ut non denuo ex affecto loco, quasi e radice relicta, renascantur.

VII.

*Verrucae cancrosae.*

Tandem neque illud prorsus omittendum hic videtur, esse nempe quandoque, in facie praesertim, labris & juxta oculos, verrucas quasdam lividas ac coeruleas, quae carcinomati sive *cancro* intentione proximae sunt, longeque tutius sine curatione relinquuntur, quam extirpantur. Simulatque enim a Chirurgis eaedem irritantur, in carcinoma protinus degenerant, misereque tandem, facie & oculis erosis, homines conficiunt.

C A-

(a) Vid. Tab. III. fig. 13. 14.

# CAPUT XXVII.

## *De excrefcentias, naevos maternos & farcomata extirpandi ratione.*

### I.

*Excrefcentiae quid.*

EXcrefcentias appellamus, quicquid praeter naturam fuper cutem tumoris, verrucae, vel tuberculi forma increfcit. *Acrothymia* vocantur Graecis, (*a*) & fi cum hominibus nafcuntur, ut haud raro fieri folet, *naevi materni* appellari vulgo folent. Sed fi magni tumores oriuntur, qui ut maffae carneae fupra reliquam cutem dependent, *farcomata* vocari confueverunt. Solent autem in quacunque corporis parte iftiusmodi mala provenire; in capite nimirum, facie, palpebris, collo, pectore, abdomine, ano, brachiis ac pedibus. Peffima tamen, tefte CELSO, in *obfcoenis funt.* (*b*) Magnitudo ipforum & figura mirum quantum folent effe variae, atque in notabilem quandoque molem fuccrefcunt: quemadmodum variae a variis auctoribus obfervatae & delineatae funt. (*c*) *Colorem* ipfarum fi fpectes, aliae ipfius cutis colorem nativum referunt; aliae vero nigricant; aliae rubent. Ad *formam* denique quod attinet, *aliae fragi*, *aliae mori*, *aliae uvae*, *aliae ficus*, *piri*, *muris*, aliae aliarum rerum fpecies prae fe ferunt.

### II.

*Earum curatio.*

Ratione *curationis* fciendum, eas iisdem fere artificiis ac verrucae, hoc eft, vel vinctura, vel fcalpello, vel medicamentis rodentibus five exedentibus, vel denique ferro candenti, extirpari, prout nimirum ipforum amplitudo, locus, figura, res denique circumftantes aliae, nec non ipfius hominis aegri habitus ac voluntas hunc vel iftum curationis modum poftulaverint. Ceterum fi quae forte *ampliorem radicem habent* excrefcentiae, quae *Myrmecia* Graecis audiunt; (*d*) vel fi arteriis aut venis grandioribus propinquae vel cum offibus firmius conjunctae

 funt;

(*a*) Vid. de eis CELSUS Lib. V. cap. 28. n. 14.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Vid. SCULTETI *Armam. Chirurg.* Tab. XXV. ELSHOLTZII. Steatomatis refecti & curati hiftor. PECHLIN obf. med. Lib. III. 46. BARTHOLINI Hiftor. Anat. Cent. I. 23. PURMANN in *Chirurg. curiof* pag. 50. 134. & 370. it. *in lib. Germ de Chirurg.* pag. 262. & 280. ita & LAMBSWERDE, *in notis ad* SCULTETUM, varias ejusmodi figuras notatu dignas exhibuit. & Act. Anglic. N. 354. ejusmodi tumorem novendecim librorum a gena & aure feliciter ablatum, referunt. Sic Cl. KULMUS magnam *exoftofin Steatomatodem* claviculae defcripfit, delineavit & curationem adjecit Gedani 4. 1732.
(*d*) CELSUS loco citato.

ſunt; vel ſi forte in *cancrum* vergunt, (a) tum vel circumſpecte admodum extirpari, vel, ubi periculum ſatis perſpicitur, prorſus intactae relinqui debent; ne aut gravioribus malis, aut ipſius mortis periculo aegrotantes temere exponantur. Cumprimis vero in majoribus, aut ubi arteriae aut venae majores adſunt, opera danda, ut medicamenta & faſciae, imo & quandoque ferra candentia, ad ſanguinis profluvium cohibendum, praeſertim ſi ſectione tolluntur, praeſto ſint.

---

## CAPUT XXVIII.

### *De tumoribus tunica comprehenſis, & cumprimis ſcirrho, atheromate, ſteatomate, meliceride, talpa, teſtudine, aliis.*

I.

*Diverſa genera.*

SI qui forte *tumores aut tubercula peculiaribus tunicis contenta* in corpore oriuntur, *tumores cyſtici* vulgo appellantur, eique ſemper fere ſine doloribus, ejusdemque cum cute reliqua coloris eſſe adſolent, modoque duriores, modo molliores ſunt. Naſci autem hujus generis tumores ex obſtructionibus quibusdam vel in glandulis, vel in pinguedine, in pleriſque fere omnibus corporis partibus advertuntur: & cumprimis etiam in capite, facie & collo, (vid. Tab. XII. fig. 13.) ubi mirificam ſaepe deformitatem concitare ſolent. Tunicam ſuam vel a glandula laeſa & obſtructa, vel a pinguedinis quadam cellula mutuantur: quae vero ſaepe percraſſa fit. Incipiunt ex parvulo, & initio plerumque mobiles ſunt, ac diu paulatimque ſaepe ſic increſcunt, ut tandem grandes, imo ſtupendi atque mirabiles prorſus aliquando evadant. Quidam tenuiorem ac molliorem, alii craſſiorem & duriorem ſubſtantiam continent. *Figura* ipſorum valde varia eſt: quidam enim *avellanae*, *glandis*, *globuli*, *nucis juglandis*, *vel ovi* figuram obtinent; alii ad *piri* alicujus ſimilitudinem accedunt, & ex quodam quaſi petiolo, ſicut excreſcentiae vel ſarcomata quaedam, dependent; alii vero amplam habent baſin; alii pugni vel capitis; alii aliam figuram prae ſe ferunt. Quorundam moles usque adeo mirifice increſcit, ut aliquot, imo multarum librarum pondus interdum

(a) In cancrum degenerantem naevum poſt aquae fortis applicationem in virgine vidit WEDELIUS lib. de Morb. infant. p. 10.

dum adaequent; (a) alii cum partibus proximis firmiter concrescunt, tandemque prorsus immobiles, calloque etiam nonnulli vel cartilagini quoad duritiem haud absimiles evadunt; alii vero semper mobiles manent, aliique semper molles. Ceterum diversa tumorum, qui vocantur, tunicatorum sive cysticorum genera solent constitui; pro diversa nimirum istius materiae, quam intus continent, natura vel crassitie. Quoties enim pultis simile quicquam intus est, *atheroma* tumor iste vocatur; si melli simile quid delitescit, *meliceris*; si pingue quiddam, quasi sebum aliquod vel lardum subest, *steatoma*; (b) si glandula quaedam indurata, *scirrhus*; (c) & denique si substantia carni similis, *sarcoma*. In nonnullis etiam, ut CELSUS jam observavit, (d) *concreti confertique pili reperiuntur.* Interim locis quoque tumores illi distinguuntur, atque diversa nomina accipiunt. Namque ubi in capitis parte capillata exoriuntur, *talpae*, *testudines*, vel *lupiae* a quibusdam vocantur; in collo, *strumae* vel *scrophulae*; contra vero in manibus ac pedibus, praesertim juxta musculorum tendines, si proveniunt, *ganglia* cognominantur.

II.

*Diagnosis.* Solent autem visu & tactu facile cognosci tumores illi tunicati; verum eos per externa signa ab invicem discernere difficile est, nisi forsan quod tactu differentiam aliquam deprehendere valeamus, durior, crassior ac tenacior, an mollior, tenuior ac liquidior, quae intus haeret, sit materia: quum e contrario cutis externae color parum aut nihil in singulis illis tumoribus differat, adeoque parum vel nihil nos doceat. Neque vero permagni interest, si duritiem excipias, qualis materia intus sit, ante curationem cognovisse: siquidem fere una eademque, quamcunque etiam materiam contineant, curandi singulos ratio esse consuevit. Interea tamen sciendum, quod scirrhi & sarcomata omnium durissimi sint; proximi his steatomata; reliqui molliores, & quod pro diversa duritie aut mollitie curatio quandoque differat. In collo qui pro *strumis* ac *scrophulis* haberi solent tumores, glandulae colli induratae vulgo esse statuuntur; quos ego vero saepissime nata in colli pinguedine steatomata aliosve cysticos tumores esse existimo. Fieri enim vix ac ne vix quidem posse videtur, ut minutae istae in colli latere sitae glandulae in stupendam ejusmodi molem, ut supra ventrem quandoque dependeant, quemadmodum strumae in collo, praesertim Tyro-

(a) *Petitus* aliquem extirpavit intra scapulas, qui libras habuit quadraginta octo. *Gareng.* Chir. Tom. II. p. 401.

(b) Vidi & curavi etiam tales, qui materiam *instar lactis coagulati*, itemque *instar casei recentis* continebant; qui vero peculiari nomine, quod scio, nondum donati sunt.

(c) De his pluribus jam actum est Part. I. Lib. IV. cap. XVI.

(d) Lib. VII. cap. 6.

Tyrolenſium, ſaepe ſunt, ſuccreſcant, cum contra in pinguedine illud facilius contingat. (*a*) Sed ſicubi minores ac duriores adſunt in collo tumores, hi glandulae induratae & magnitudine quodammodo auctae plerumque eſſe ſolent, atque revera tunc ſcirrhi ſpecies ſunt.

III.

*Prognoſis.*

Et vero ſicubi ſine gravioribus doloribus tumores tunicati ſunt, & non adeo magni, nec nimis duri, tum nullo equidem periculo terrent. Quare mirum haud eſt, ſi a nonnullis, praeſertim a pauperioribus, Chirurgive duram manum horreſcentibus ad extremum usque ſpiritum circumgeſtentur. Si qui autem, prout evenire nonnunquam ſolet, nimium quantum grandes evadunt, decemque aut viginti etiam ac plures libras adaequant; vel dolores movere incipiunt, ut ſcirrhi ſaepe ſolent; tum non inſignem modo deformitatem, ſed intolerabiles quoque moleſtias; quin etiam, niſi tempeſtive incidantur, tabem ac debilitatem, aut cancrum, ut capite de ſcirrho jam diximus, praeſentiſſimumque mortis periculum inducunt. Sed ne quis tandem ignoret, quid in ejusmodi tumoribus ſanandis factu opus ſit; ſciendum ante omnia hic eſt, fere ſemper ſcalpellum in manus ſumendum eſſe: neque enim digeri facile atque ad ſuppurationem perduci iidem conſueverunt: ſicuti capite de ſcirrho jam monuimus. Interim longe promtius & ſecurius ſcalpello ii tumores curantur, qui recentes adhuc, molles item, mobiles ac parvi exiſtunt: quum e contrario vix ſine periculo ii tractentur, qui grandes admodum, renitentes ac duri ſunt; praeſertim ſi juxta grandiores venas atque arterias, vel circa nervos, tendines aut articulos enaſcuntur; item ſi vel in infirmioribus vel ſenio confectis hominibus ſunt. Ut adeo Chirurgus ex ipſa mali atque aegri natura, rebusque circumſtantibus aliis ſtatuere debeat, num etiam & qualis ingredienda curandi ratio ſit.

IV.

*1) Curationis primus modus per reſolutionem.*

Ad curationem igitur ſi veniendum eſt, variis eadem modis inſtitui poterit. Non equidem ſum neſcius, eſſe inter Chirurgos quamplurimos, qui ſine mora ſingulos tumores tunicatos *ferro excidendos* praecipiunt. Sed nolim tamen juxta Hippocratis praeceptum mitiores curandi rationes penitus hic praetermitti. Quoties enim vel recentes adhuc tumores, vel molliores etiam noxis iſtis laborantes homines ſunt, conſultum utique videtur, aut *reſolutionem*, aut certe *ſuppurationem* prius tentare, quam a ferro praeſidium petatur. Contra vero ſicubi duriores jam tum illi tumores ſunt, atque ſimul jam inveterati, ſatius omnino eſt, a medicamentis externis abſtinere. Tantum enim abeſt, ut, quicquid nimis coactum eſt, cumprimis in ſcirrho ac ſteatomate, digera-

(*a*) Conf. infra caput de *Strumis* & *ſcrophulis* cap. 102.

geratur, ut potius quam celerrime adaugeatur, atque in cancrum quandoque convertatur: quum ſine medicamentis tolerari adhuc ſaepe quam diutiſſime potuiſſet. Ut proinde in ejusmodi caſibus confugiendum protinus ad ferramenta ſit. Si qui autem aegri nihilominus ferrum extimeſcunt, & non niſi remedia volunt, adhiberi haud incommode *digerentia* quaedam *emplaſtra* poterunt. Cujusmodi equidem ſunt emplaſtrum de ammoniaco, de galbano, de ranis cum mercurio, diachylum cum mercurio, de meliloto, oxycroceum, diaphoreticum *Mynſichti*, diaſaponis ſive miraculoſum, & ſi quae ſunt alia hujusmodi. Scultetus ſe *cerato diaſinapios* varios a meliceridibus curaſſe aſſeverat, (*a*) Ante vero, quam emplaſtrum ejusmodi ſupradatur, inungi ſemper balſamo peruviano, oleo ſaponis aut petroleo tumor iſte debet. Sic enim contingere nonnunquam ſolet, ut tumores nondum inveterati pauloque minores ſenſim rurſus diſſipentur. Quod ipſum autem ut promptius fiat, unguento quodam mercuriali gnaviter quotidie tumorem perfricare calide ſaepius confert. Speciatim vero de *ſcirrhis reſolvendis* vid. Part. I. Lib. IV. cap. 16.

V.

2) *modus ſecundus per ſuppurationem.*

Ubi nihil per emplaſtra & medicamenta digerentia tumor imminuitur, tentanda *ſuppuratio* eſt: idque inprimis tum, ſi mollior adhuc tumor, ſicut in *atheromatibus* & *meliceridibus* eſſe deprehenditur. Atque inſigniter quidem nobilia hic ſunt emplaſtrum diachylum cum gummi, nec non cataplaſmata digerentia ac emollientia quam frequentiſſime ſuper tumorem impoſita; praeſertim ſi locus affectus aliquoties in dies ſingulos ſpiritu ſalis ammoniaci fortiſſimo in medio madefiat. (*b*) Simulatque jam collecta intus materia maturuiſſe advertitur, deoperire ſcalpello tumorem ampla ſatis plaga convenit, incluſumque in ipſo pus emittere. Quicquid vero poſt confectam iſtiusmodi operationem remanet, illud ipſum removeri cum tunica per vehemens medicamentum aliquod digeſtivum aut blandum rodens oportet. Quoties enim, relicta tunica, abſceſſus glutinatur, priſtini tumores ſenſim redeunt. Ceterum longe optimum hic eſt, emplaſtrum diachylum quotidie interea ſuperinjicere, dum vulneris expurgatio rite conficiatur. Sic enim non expeditius tantum emolliri poterit, quicquid praeter naturam in tumore adhuc inhaeret, ſed longe quoque aptius ipſa plaga glutinari.

VI.

3) *Tumores tenuiores quomodo excidantur.*

Quodſi autem nec reſolutio, nec ſuppuratio ſatis hic feliciter procedunt, ſed ſenſim potius tumores increſcunt; protinus tumorem, ne nimium is increſcat, concretusque cum partibus juxta poſitis aliis, aut



(*a*) Obſ. Chirurg. 87.
(*b*) Steatomata etiam ſuppuratione curata deſcribit *Scultet.* obſ Chirurg. 93.

aut in cancrum converſus, medicinam atque *operationem* vincat, extirpare. Solent autem, pro diverſa indole ſua, tumores iſtiusmodi tunicati diverſimode extirpari. 1) *Tenuiorem* etenim *radicem* qui habent, ſuoque velut petiolo dependent; his equidem, perinde ut verrucis & excreſcentiis, nulla ferme expeditior medicina, quam *ligatura*, poterit adhiberi. Sic enim poſt aliquot dies praeterlapſos ſua velut ſponte tumor decidet. Altera eademque promtiſſima curandi ratio eſt, ut tumor ejusmodi ſcalpello *praecidatur*, factumque hinc vulnus ut aliud vulnus deligetur ac glutinetur. Si magna forte arteria quaedam hic laeſa, vel medicamento quodam ſtyptico, vel filo ope acus circumducto, vel, ſi opus eſſe judicatur, ferro candente claudatur, ſenſimque dein ut vulnus glutinetur. Denique idem ferme praeſtare *medicamenta* exedentia ſive *rodentia* ſolent; ſicubi ſcilicet circa radicem quotidie applicantur atque ope emplaſtrorum convolvuntur ac firmantur, donec is decidat, vel eroſa maximam partem radice, commode reſecari queat.

VII.

*4) Ampliores quomodo ejiciantur.*

Ubi *amplior tumorum tunica incluſorum* fundus ſive *radix* advertitur, a ſcalpello vel exedentibus petenda ſunt ſanitatis praeſidia: quanquam vel ipſis etiam medicamentis exedentibus anteponi *ferrum* a quamplurimis Chirurgis ſoleat. Ipſa itaque, quae ſcalpello fit, operatio ſic ferme inſtituitur. Cutis per medium tumorem longa plaga inciditur: quae ubi forte parum videtur, plaga altera, eademque transverſa ſive in formam crucis adjungitur, quanta ſcilicet eximendo tumori ſufficit. Tum diduci ac ſeparari a cute & carne reliqua tumor iſte cum tunica ſua tam ſcalpelli quam digitorum ope diligenter debet, inviolatusque ſic tandem, ſi fieri poteſt, ejici. Quod ipſum equidem ut commodius fiat, miniſter aliquis oras vulneris uncinulis vel digitis gnaviter diducat, ſanguinemque profluentem, qui Chirurgum impedit, ſpongia ſubinde detergat. Protinus autem, quum tunica tumoris, quae utplurimum alba & intenta eſt, ſe oſtendit, tum elevare & continere manus ſiniſtrae digitis, eum, ſi parvus eſt, ipſe Chirurgus, vel ſi major, aut digitis ſatis prehendi nequeat, alius miniſter uncinulo Tab. VIII, aut volſella Tab. XXIII. fig. 1. tumorem intus haerentem debet; aut ope etiam fili, acu curva trajecti, & digitorum ac ſcalpelli ſubſidio circumſpecte a vicinis undique ſeparare atque tandem totum eximere. Fieri id ipſum facilius ſolet, ſi mobilia adhuc ejusmodi tubercula ſunt. Majorem vero non laborem modo, ſed prudentiam quoque operatio poſtulat, ſi minus mobiles jam tum atque renitentes tumores inveniuntur. Videndum enim ante omnia hic eſt, ne quid forte partium juxta poſitarum, praeſertim nobiliorum, laedatur: & ſi in pede vel brachio ejusmodi tumor auferendus, ubi forte arteria vel vena major laedenda, tor-

torcular prius membro illi injici poteſt imo debet. Nam his rite obſervatis tumores, aliquot librarum pondus ſuperantes, non a carne tantum, ſed ipſis quoque quandoque oſſibus & maxillis ſeparari haud infeliciter haud raro poſſunt. (*a*)

VIII.

*Quid poſt ejectum tumorem fiat.*

*Rite ſic extracto tumore vel tuberculo*, ſequitur, ut ſi vulnus exiguum, vel levior ſanguinis profuſio orae ejus digitorum ope jungantur, linamenta ac ſplenia ſuperimponantur, & faſcia omnia conſtringuntur, ita intra paucos dies ſaepe ſaneſcit. Quodſi autem gravior aliqua ſanguinis profuſio incidit, tum cohiberi ſanguis ea ratione debet, quam ſupra jam tum in vulneribus praeſcripſimus. (*P I. Lib. I. cap. II.*) praeſertim vero linamentis multis vulneri immiſſis, ſpleniis ac faſciis; vel adſtringentibus remediis, vel filo, vel ferro denique ipſo candente. (*b*)

IX.

*Quomodo tunica laeſa extirpari debeat.*

*Ubi vero in ipſo opere* vel per imprudentiam, vel & data opera, tumorem, praeſertim molliorem, includens tunica inciditur, ceu fieri nonnunquam ideo ſolet, ne oculus, quando tumor eſt in palpebra, aut vena aut arteria grandior, vel ſimilis pars aliqua, quando tumor eſt in alia parte, laedatur; tum nihilominus providendum ſolertiſſime eſt, ut tunica iſta penitus ejiciatur; alias tumor facile redit. Ac in ſcirrho quidem, ſarcomate aut ſteatomate, quum glandulam vel carneam ſubſtantiam vel pinguedinem duram intus contineant, materia contenta, tunica licet laeſa, non effluit: quare totus etiam tumor plerumque una cum re contenta eo, quem hactenus propoſuimus, modo eximitur, ita ut de tunica non facile aliquid relinquatur. In tuberculis autem reliquis, quae molliorem ac fluidiorem materiam continent, poſt factam percuſſionem aliquam, inciſionem vel lacerationem, quicquid intus in tunica coiit, effundunt, non ſcalpellis ſolum & forfice, quantum fieri poteſt, reſecari tunica relicta debet; ſed, ſi quid forte reliquum ex eadem intus deliteſcit, illud omne per medicamenta rodentia & ſuppurantia, praecipitatum nempe rubrum cum alumine uſto, vel unguentum aegyptiacum cum digeſtivo permixtum, extirpari. Quibus confectis, glutinari vulnus haud difficulter, ut alia vulnera, ſic poterit, ut nunquam iterum a tumore locus idem infeſtetur.



(*a*) Vid. ROONHUYSEN *obſervat.* I. pag. 4. SCULTETUS cum notis TILINGII Auctuar. II. PECHLIN. *in obſervat.* pag. 542. PETITI exemplum ſupra n. i. jam citatum, aliaque a GARENGEOT. cap. de tumor. tunicat. Le DRAN Meliceridis in genu, &c.

(*b*) Quomodo ſcirrhi glandularum ſalivalium, colli mammarumque extirpandi, infra peculiaribus capitibus exponemus.

X.

*Rodentibus quomodo hic utendum sit.*

Quoties denique visum fuerit, adhibitis *medicamentis rodentibus tuberculum aliquod tunica inclusum extirpare*, tum vel lapis causticus, vel butyrum antimonii aut simile quid supradari oportet; eo quidem modo, quem supra praescripsimus. (*Cap. XIX. No.* 4.) Sed, ne quid tandem hic dissimulem, in durioribus & grandioribus aut ad carcinoma spectantibus tumoribus diuturna nimis ac molesta, quin periculosa etiam quandoque haec per medicamenta rodentia curandi ratio est: quia scirrhi his facile in carcinoma mutantur; alii difficulter sine gravissimis doloribus, sanguinis quandoque profusionibus, maximo denique vel virium, vel ipsius vitae detrimento toti exedi possunt. Ut proinde satius plerumque sit ac salutarius, in tumorum grandiorum ac duriorum curatione ad scalpellum confugere; interea tamen subinde satis magni exedentibus medicamentis caute adhibitis feliciter tolluntur. (*a*) Si *qui autem aliquanto molliores adhuc tumores sunt*, sive atheromata sive melicerides, tum ego saepius hanc potissimum curationis viam ingredi soleo, ut, cute & tunica vel lapide caustico aliove medicamento adurente erosis, vel per medium incisis, quicquid intus coiit, emittam; impositisque deinde pus moventibus ac rodentibus, tunicam intus haerescentem suppurationis adjumento eliciam; expurgatum vero vulnus a tunica illa, ut aliud vulnus modo consueto glutinem. Quae quidem curandi ratio ideo saltem reliquis saepe praestat, quod mitius singula conficiat, quam si tota tunica exscindenda est.

---

# CAPUT XXIX.

## *Quibus artificiis extrahi res alienae ac praeter naturam e vulneribus debeant.*

I.

DE globulorum equidem plumbeorum e corpore extractione parum ab antiquioribus Medicis propositum reperimus. Ratio sine dubio in eo posita est, quod minus solemnis tunc illorum globulorum usus fuerit, vel minus saltem periculosa seu pestifera per eosdem vulneratio. Tametsi enim CELSUS *lib. VII. cap.* 5. glandes plumbeas jam tum ante CHRISTUM natum a militibus adhibitas in bello fuisse haud obscure innuit; tamen aut ego fallor, aut arcus tantum subsidio projici in hostem glandes istas oportuit. Nondum enim adinventus illo secu-

(*a*) Conf. cap. XXIV.

ſeculo bombardarum, ſclopetorum aut pyrii pulveris uſus fuiſſe conſtat. Igitur nec de globorum ferreorum igniariorum minorum ac majorum (*Grenades* & *Bombes*) diſploſis fruſtulis extrahendis dicti illi Medici veteres quidquam praecipiunt: quia tunc nondum in uſu erant. Quin potius ſingula ipſorum inſtituta eo fere unice comparata ſunt, ut pateat, qua ratione tela, ſpicula, ſagittae, fruſta gladiorum, hisdemque non abſimilia inſtrumenta alia educi quam aptiſſime e corpore debeant. Quanquam autem fere nullus hodie, vel rarus ſaltem, ſi barbaras quasdam nationes exceperis, *ſagittarum* uſus ſit, haud tamen abs re fuerit, quomodo *evelli eaedem e corpore debeant*, ſi forte aliquando Chirurgo occurrant, breviter hic expoſuiſſe. Scilicet labor omnis in his extrahendis in eo potiſſimum ſitus videtur, ut ne prominentes illi ſagittarum unci, dum retrahuntur, graviter corpus denuo dilacerent. Igitur telum, ſi forte non nimis profunde intus inſederit, retrahi ea, qua venit, via oportet; ſed ita tamen, ut circumſpecte antea vulnus incidendo, ſi id ob partes vicinas tuto licet, amplietur: vel extrahi ab ea parte, in quam tetendit, ſive in qua mucro ejus haereſcit, facto prius novo quodam a parte contraria vulnere. Ac poſterior quidem haec ſagittas extrahendi ratio tunc inprimis commoda eſſe ſolet, quando altius eae deſcenderunt; quando item plus eſt, per quod telo revertendum, quam quod perrumpendum eſt; porro quando venas jam nervosque id tranſiit; denique quando periculum eſt, ne retro receptum ferramentum venas atque arterias, vel nervos aut tendines laniet. Facto igitur tunc apto loco vulnere, telum a tergo premendo ejicitur. *Spiculorum*, *gladiorum*, *pugionum*, *veſtimentorum item ac vitri vel chartae fruſtula* quomodo extrahi caute queant, ſupra jam tum clariſſime, ni fallor, deſcripſimus. (*P. I. Lib. I. cap. I. No.* 33.) *Glandium* vero *plumbearum*, itemque *pulveris pyrii* e cute faciei eductionem in *vulneribus per ſclopeta factis* commonſtravimus. (*vid. l. c. cap. III.*) Tandem ubi forte graviorem ſanguinis profuſionem cum vitae periculo adactum in pedes vel brachia ferramentum concitavit, neceſſarium utique erit, torcular (tourniquet) loco idoneo rite prius injicere, quam haerens in corpore ferrum evellatur; poſtea extracto ferro profuſioni ſanguinis proſpicere, ac denique ipſum vulnus apte deligare.

# CAPUT XXX.

## *De suturis vulnerum chirurgicis.*

I.

*Varia de suturis.*

DUplex admodum vulnera suendi ratio est: altera fieri per acus solet; per emplastra glutinantia altera. Hanc *siccam* sive *spuriam*; istam autem *veram* vel *cruentam* vocare Medici consueverunt. Neque vero sui temere vulnera sine discrimine singula debent; sed 1) ea potissimum, quorum orae in unum contrahi deligationis beneficio nequeunt: qualia ea sunt, quae vel *transversa*, vel *obliqua*, vel *angulata*, si tamen recentia adhuc diligenterque a cruore aliisque rebus peregrinis expurgata fuerint. Tum 2) ea quoque, in quibus nihil neque collisum, neque derasum, neque excisum advertitur: nisi forte laxae admodum partes vulneratae sint, ceu oris labra, & si quae sunt ejuscemodi, quae valde extendi possunt. Si quid enim aliud, suturae profecto praestant, ut non glutinari solum promtius plaga possit, sed minor etiam atque elegantior cicatrix eidem induci. Ad emplastra autem glutinantia & suturam siccam, quae eorum beneficio fit, quod attinet, adhiberi eadem in iis praesertim vulneribus adsolent, quae vel minus ampla, vel minus alta sunt; praecipue si in facie forte facta sunt. Etiamsi vero nonnulli Chirurgi acum protinus injiciunt, tamen qualis fieri in casibus singulis sutura debeat, illud ipsum ex vulneris genere judicandum est. Namque ubi vulnus ita comparatum esse animadvertitur, ut alia ratione contineri orae ejusdem queant, satius utique videtur, emplastris & fasciis, quam acubus uti: praeterquam enim, quod ipsa minori cum molestia injiciantur, nullas quoque plagas novas aut cicatrices afferunt. Contra vero ubi latiora & profundiora vulnera reperiuntur, quam ut contineri per fascias aut emplastra eorum orae possint; quin &, ubi partes vulneratae, nasus scilicet, aures, genae, frons, mentum, vel digiti ita resectae, ut a corpore laxius dependeant, veniendum protinus ad suturam est, quae acu perficitur.

II.

*Monita circa suturas.*

Quoniam vero, qua ratione vulneribus suturae recte injiciendae, *P. I. Lib. I. cap. I. No.* 39. *& seqq.* satis exposuimus, non est, quod ea hic repetamus. Hoc solum adhuc monemus, 1) quod, ubi emplastris glutinosis vulneris orae conjungendae, *pili* ante omnia curate novacula *deradantur*; 2) quod emplastra haec, ubi unum non sufficit, plura vel juxta se invicem, vel etiam decussatim subinde super-

superinjiciantur; (*vid. Tab. IV. fig.* 4. 5. 6.) 3) quod *sutura vera* sive *cruenta* duplex sit, simplex vel composita. Simplex est, quae ope acus & fili fit: ad quam refertur sutura, *nodosa* dicta, *pellionum*, *circumvoluta*, & sutura tendinum. *Nodosa* ita dicitur ob plures nodos, qui in ipsa fiunt; *sutura pellionum*, quia fit ad morem, quo pelliones consuere pelles solent: qua Chirurgi utuntur in intestinorum vulneribus suendis. (*vid. Tab. IV. fig.* 20.) *Circumvoluta* vero fit & dicitur, quando acus per oras vulneris transfigitur, ibidemque per aliquod tempus relinquitur, & filum circa acum ita circumvolvitur, ut orae arctius conjunctae serventur: (*vid. Tab. IV.* fig. 21. & 22.) quae in sanandis labris leporinis adhibetur: ubi plura de ea proponemus. *Tendinum* denique *sutura* denominatur ea, qua in suendis tendinibus dissectis uti solent Chirurgi; de qua vero uberior dicendi locus erit, ubi de his tendinum laesionibus infra sermo instituetur. Verum praeter jam jam recensitas suturas longe adhuc plures priscis Chirurgis usurpatae sunt suturarum species, & cumprimis *sutoria* dicta, *sartoria*, CELSIANA, (*Tab. IV. fig.* 19.) suturae *clavatae* cum calamis scriptoriis vel cylindrulis ligneis. Sed omittere earum descriptionem jam licebit: siquidem non amplius hodie a Chirurgis instituuntur, & jam dudum in usu esse desierunt: nisi quod *clavatae* hoc seculo rursus a PALFYNO & deinde a GARENGEOTIO, paululum tamen immutatae, rursus commendari coeperint, (*a*) dum pro calamis vel clavis aut cylindrulis ligneis sericei iique cerati cylindruli aut clavi ab ipsis commendentur. 4) Tandem notandum, quod in suturis vulnerum profundiorum sive altiorum *turundula* saepe in parte vulneris inferiori necessaria sit: cujus beneficio apertus tantisper eorum fundus conservari queat, donec purgatum sit vulnus, & fundus post ejectas sordes primus rursus coaluerit.

---

## CAPUT XXXI.

### *De digitorum cohaerentium diductione.*

I.

*Si digiti inter se invicem cohaerent.*

EVenire nonnunquam solet, ut infantes recens nati manuum vel pedum digitis cohaerentibus instructi deprehendantur. Fere duplex autem noxae hujus modus est: vel enim quam arctissime sibi invicem quasi agglutinati, vel per tunicam aliquam mediam, ut in anseribus, conjuncti esse pedum digiti isti consueverunt. Interdum vero etiam in pueris vel in hominibus quoque adultis digiti nonnulli concrescunt:

(*a*) Conf. ea, quae supra Lib. I. cap. I. no. 46. & 47. de iis exposui.

crescunt: quoties scilicet ipsi post ambustionem atque exulcerationem aliquam imprudentius tractantur, & cumprimis incaute colliguntur. Quum autem non insignem modo deformitatem, sed maximas quoque motus incommoditates cohaerentes ejusmodi digiti afferunt, id omnino sibi datum Chirurgi sciant, ut quam solertissime ipsos rursus diducant. Ac fieri quidem id ipsum duplici praesertim ratione potest: vel enim tunica illa intermedia forficis aut scalpelli subsidio exciditur; vel ubi arctius & sine tunica digiti cohaeserint, scalpello tenuiori interposito quam exactissime ab invicem separantur. Ne autem sanescentes denuo sibi invicem illi adcrescant; sic utique institui deligatio debet, ut fasciis digitum transversum latis, iisdemque in aqua calcis, spiritu vini, vel aqua vulneraria tinctis, digiti isti divisi singuli ac separatim quidem tamdiu vinciantur, donec penitus consanuerint.

II.

*Si digiti cum palma conferbuerunt.*

Haud omnino insolens etiam est, ut aliquoties observavi, digitos quosdam post ambustionem, vulnerationem, aliamve id genus noxam usque adeo firmiter cum ipsa palma confervere, ut penitus extendi manusque aperiri nequeant. Igitur ne Chirurgiae tirones ignorent, quid faciendum in ejusmodi casibus sit, dicam brevibus, qualem egomet curandi viam tribus in aegris ingressus hic fuerim. Scilicet digitos illos, assumto scalpello, diligenter ac provide ab ipsa manu, nihil quicquam laesis tendinibus separavi, adhibitisque linamentis carptis, spleniis & balsamo vulnerario, supposita ex charta crassa ferula, plagas singulas sic curavi, ut interea extensos semper digitos servaverim, donec plagae coiverint. In quavis vero deligatione digiti aliquamdiu movendi, ne rigidi fiant.

---

## C A P U T XXXII.

### *De digitorum praeternaturalium, corruptorum vel supervacuorum amputatione.*

I.

NAsci quandoque homines solent manuum vel pedum digitis supervacaneis, iisdemque informibus alienoque loco positis, praediti. Digiti isti non unius ejusdemque indolis esse omnes reperiuntur. Quidam enim ossibus atque unguibus instructi, quidam illis destituti sunt, nihilque fere aliud nisi prominentiam aliquam carneam referunt. Si quam igitur ipsi vel deformitatem vel molestiam afferunt, rescindi a ma-

manu reliqua debent. Fieri id ipſum quam aptiſſime poterit ſcalpello quodam vel forfice; ſiquidem nulla in iisdem oſſa inſunt, per quae reliquorum digitorum oſſibus adhaereſcunt. Namque alias, ubi oſſa ſunt, grandiori atque fortiori opus erit forſice, cujus adjumento ipſa quoque oſſa quam aptiſſime diſcerpi valeant. Quoties autem forte uno plures id genus digiti abundantes adeſſe reperiuntur, ipſi autem infantuli adhuc infirmiores ac teneriores ſint, quam ut duriorem iſtiusmodi ac ſine mora repetitam operationem atque inde oriundos dolores ſuſtinere abſque periculo poſſint; tutiſſimum omnino eſt, per quaedam quaſi intervalla operationem iſtam inſtituere, neque ad alterius digiti amputationem ante progredi, quam vulnus alterum penitus glutinatum ſit. *Sanguinis fluxus* linamentis & ſpleniis ſiccis facile ſupprimitur; aut etiam ſpiritu vini imbutis. Vulneris autem glutinatio fit deinde balſamo vulnerario ut in aliis vulneribus. Ceterum haud abs re fuerit, breviter hic commemorare, quamnam egomet Ann. 1718. menſ. Jul. in iſtiusmodi caſu curandi viam ingreſſus fuerim. Infantulus aetate trimeſtris erat, digitumque aliquem praeternaturalem praelongum habebat pollici adnatum, (*Tab. XII. fig.* 15.) eundemque oſſe quodam ſatis firmo, nec non loco unguis calcari quodam gallinaceo inſtructum. Cutem prius externam circumcirca ſcalpello incidebam; atque dein os forfice valida decerpebam. His confectis ſanguinem fortiter erumpentem vini ſpiritu & linamentis ſpleniolo ac faſcia cohibebam; ipſum denique vulnus adhibito balſamo vulnerario quam expeditiſſime glutinabam. Poſſem hic plura curationis hujus, in manibus aeque ac pedibus a me inſtitutae ſpecimina in medium producere; niſi unicum illud eſſe inſtar omnium poſſet: praeſertim cum eundem hunc ſemper in omnibus curandi modum obſervaverim.

---

# CAPUT XXXIII.

## *De digitorum corruptorum atque emortuorum amputatione.*

### I.

*Quandonam digitus aliquis amputari debeat.*

TRiplex potiſſimum ratio eſt, quare manuum ac pedum digiti amputari a Chirurgis conſueverunt. Vel enim 1) ita *laniati*, *glandibusque plumbeis* aliisve corporibus *colliſi ac deſtructi digiti* reperiuntur, ut reſtitui prorſus nequeant; vel 2) per *ſphacelum*, a frigore, colliſione cauſſisve aliis excitatum, penitus corrupti ſunt; vel denique 3) *carioſi*, *ſcirrhoſi* & *cancroſi* evaſerunt, & nullis remediis reſtitui potuerunt,

 quem-

quemadmodum egomet exempla obſervavi & curavi. (*a*) Colliſionem autem digitorum a ſaxis tignisve grandioribus fieri, adeoque apud caementarios fabrosque lignarios frequentem inprimis eſſe, non eſt, quod prolixius hic moneamus.

II.

*Quid Chirurgis obſervandum hic ſit.*

Cavendum hic ſolerter admodum Chirurgis eſt, *ne digitos iſtiusmodi laeſos aut colliſos prius reſcindant*, quam omnis eosdem ſervandi vel ſanandi ſpes evanuerit. Igitur ſi mediocriter tantum colliſi aut gangraena affecti digiti reperiuntur, applicare fomenta ſpirituoſa ac reſolventia, ad corruptionem ulteriorem praecavendam, oportet, ſolertiſſimeque rurſus, quoad fieri poteſt, diſpoſitis oſſium comminutorum fragmentis, deligationem ac glutinationem ea ratione inſtituere, quam in oſſium fracturis ſupra propoſuimus. Quoties vero ita graviter colliſae digitorum partes ſunt, ut nonniſi leviter tantum cum reliqua manu cohaereant, tum nihil magnopere impedit, quo minus forfice aut ſcalpello protinus ipſas reſcindamus. Atque idem fere tenendum in ejusmodi caſibus videtur, ubi digitorum pars aliqua per ſphacelum omnino corrupta deprehenditur: tum enim haud exiguum in mora ſolet eſſe periculum. Quodſi autem *inſtrumento quodam acuto vulnerati vel ita diſſecti digiti fuerint*, ut ex parte adhuc cohaereant, ipſaque vulnera, utut graviſſima, recentia tamen ſint, tum ſatius utique videtur, partem fere praeciſam protinus in ſedem priſtinam reſtituere quam praeſcindere, imo & partem omnino, attamen oblique praeciſam, ope emplaſtri anguſti firmare, (*b*) ut in oſſium vulneribus docui, & ſic ſenſim eum glutinare. Praeſtat enim diſſectarum partium glutinationem fruſtra nonnunquam tentare, paulloque ſerius id, quod corruptum eſt, reſecare, quam temere immiſſo ferramento ipſam glutinationis ſpem quaſi antevertere, & digitum temere reſecare, qui glutinari forte potuiſſet. (*c*)

III.

*Amputationis modus quis ſit.*

Ad ipſum autem *amputationis modum* quod attinet, is triplex potiſſimum eſſe in ſcholis Chirurgorum ſolet. Vel enim 1) *forcipe* (*d*) vel, quod praeſtat, *forfice* quadam robuſta atque acuta pars corrupta decerpitur, praeſertim ſi malum in infantibus, vulnusque iſta ratione tractatur, quam capite praecedente poſuimus; vel 2) *ſcalpro* Chirurgico

(*a*) Conf. Roonhuysii obſ. Chirurg. XXV. de pollice ſcirrhoſo et cancroſo.

(*b*) Notum mihi eſt exemplum digiti oblique omnino a lanionis conjuge, ſecuri lanionis reſecti; ubi ea fruſtum reſectum mox in locum naturalem reſtituit, et ope linteoli firmavit, atque ſic ſine aliis medicamentis rurſus coaluit.

(*c*) Conf. Part. II. Cap. LXXII. quod, quomodo ſarcire curta in naribus deceat, exponit.

(*d*) Vid. Parei Lib. XVI. cap. 30.

gico praeacuto malleoque adhibitis, quicquid forte alienatum deprehenditur, unico ictu quam promptiſſime praeciditur; (*vid. Tab. XII. fig.* 17.) ceu aliquoties ipſemet in digitis manus cancroſis & carioſis, vel etiam ſpina ventoſa corruptis, Roonhuysius autem in digito maximo pedis ſcirrhoſo haud infeliciter, quidquid nonnulli contradicant, perfecimus. Vel denique 3) pars noxia aut emortua, immiſſo *in ipſam juncturam ſcalpello*, & relicta ſatis ampla cutis parte, reſcinditur. Qui quidem tertius digitos amputandi modus in eo praecipue reliquis binis prioribus praeſtat, quod ſine omni oſſa diffringendi, & cariem aliquam hoc ipſo movendi periculo expediri queat. Atque hac ipſa etiam ratione aliquoties pollices manus aliosque digitos carie omnino corruptos in viris ac feminis, iisque jam ſenibus & fere decrepitis, in articulo ad metacarpum reſecavi, aegrosque optime reſtitui. Utut eo nomine nonnullis minus commoda haec curandi via videtur, quod vel prorſus non, vel ſaltem difficilius ſuper cartilagine, ut putant, cutis renaſcatur; quod ipſum tamen non adeo percepi. Imo incommodum hoc haud prorſus infeliciter, ut expertus ſum, evitari poteſt, ſicubi non ſolum cutis ſuperior probe ante retrahitur, quam digiti articulus aliquis reſcinditur, verum etiam pars extrema oſſis metacarpi vel metatarſi ſcalpello aufertur: ita enim facilius cum cute conſervet. Abſciſſo, quemadmodum diximus, digito, linamentis carptis, ſpleniis atque faſciis vulnus deligatur: & ſi forte ſanguinis copia homines laborant, longe utique commodiſſimum ad praecavendam inflammationem eſt, uncias aliquot ſanguinis ex vulnere prius emittere, quam vinctura injiciatur, ita novum ſanguinis profluvium vix erit metuendum, quod nunquam hic accidere memini. Si bini anteriores digiti cujusdam articuli in manu una cum ipſius tertii parte aliqua corrupti animadvertuntur, tum ſatius utique ad perficiendam glutinationem videtur, ſcalprum prope ipſam partem corruptam applicare, quam moleſtiori ſectione ampliorique vulnere digitum integrum per ſcalpellum profundius a metacarpo reſcindere. Si vero corruptio totum digitum occupat, ſive hoc in manu ſive pede ſit, tamen in articulo cum metacarpo, relicta ſatis ampla cutis portiuncula, amputatio inſtituenda. (*a*)

## Explicatio Tabulae duodecimae.

Fig. 1. Delineatur *cucurbitula vitrea*, qualis hodie in Germania utplurimum, tam pro attrahendi quam ſanguinem educendi ſcopo adhiberi ſolet.



(*a*) Exempla etiam pollicum carioſorum in pedibus reſectorum refert Dranius *obſervat.* 112. 113. et 114.

Fig. 2. Designatur *scalpellum* seu ferramentum *scarificatorium*, quo balneatores nostri vulgo utuntur. A manubrium, B acies, C locus, quem digiti motu mira celeritate impellunt, ut acies cutem, quoties libet, vulneret.

Fig. 3. ob oculos ponitur plagularum, quae in scarificationibus balneatorum fieri solent, qualiscunque positura, ut cucurbita vitrea pro educendo sanguine comprehendi omnes queant.

Fig 4. *Cubus scarificatorius* conspicitur, quo unico ictu sedecim plagulae, quales fig. 3. conspiciuntur, modico cum dolore in cute fieri solent.

Fig. 5. *Hirudinis* sive *sanguisugae* qualemcunque figuram exhibet, cum multis non sint cognitae: A os sive rostrum, quo mordent, B partem posteriorem. Notandum vero unam eandemque hirudinem figuram suam in longitudine, latitudine, crassitudine & tenuitate vel centies mutare posse, ita ut nulla constans aut perpetua earum figura exhiberi queat.

Fig. 6. *Acicula Japonica* indicatur, qua Japonenses & Chinenses in plerisque morbis corpus compungunt. A manubrium, B aciem ostendit, quam corpori infigunt.

Fig. 7. *Malleolus Indicus*, quo in applicatione acus fig. 6. simul saepe utuntur. A capitulum est mallei, B manubrium, CC vero crena sive sulcus, in quo acicula illa condi potest.

Fig. 8. *Cauterium* sive ferrum candens *occultum* repraesentatur ad inurendos fonticulos olim usitatum, quod nonnulli *Capsulam Casserianam* appellant. Littera A extremum ipsius ferramenti demonstrat, ultra capsulam jam prominens. BB capsulam ligneam, qua ferramentum illud conditur, ne aegros terreat. C manubrium designat, cujus adminiculo, si pollice premitur, extremum ferri candentis A in cutem imprimi potest.

Fig. 9. Sistitur commoda quaedam *machina fonticulorum* in brachio, & si longior, etiam in pede imo & in cervice deligationi accommodata. Litt. AA. lorum coriaceum, duos vel tres circiter digitos transversos latum, demonstrant. Uncinulum ex orichalco seu cupro flavo confectum; CC laminam orichalceam plurimis, ut hic conspicitur, foraminulis oblongis ac transversis instructum, quibus dum in brachio, pede vel cervice firmari debet, uncinulus B innectitur.

Fig. 10. *Siphunculus* seu *syringa* pro liquoribus idoneis in urethram virilem, vaginam uteri, vulneribus & ulceribus quibusdam apte injiciendis. AA corpus siphunculi. B extremum non in tenuem fistulam sive tubulum, sed in obtusum apicem desinens: quo impeditur, ne liquor injectus mox denuo refluat. C annulus emboli sive pistilli, in quem pollex immittitur, & liquor attrahitur, rursusque expellitur.

Fig.

TAB. XII.

Fig. 1.

Fig. 2. C A B

Fig. 3.

Fig. 4. C C C C B A

Fig. 5. A B

Fig. 6. A B

Fig. 7. A C C B

Fig. 8. C B B B B A

Fig. 9. C B A A

Fig. 10. B A A C

Fig. 11. A A B

Fig. 12. B A

Fig. 13. a e b d c

Fig. 14.

Fig. 15. A

Fig. 16. A B C

Fig. 17.

Fig. 11. litt. AA oſtendunt locum, in plantis pedum, quem Medicus Italus *in apoplexia* magno cum fructu aduri praecipit. B Ferramentum quadratum, quo hoc fieri debet.

Fig. 12. Pes aliquis ſiſtitur, in quo conus ex *moxa* Indica nondum accenſa litt. A, ſuccenſa vero litt. B indigitatur: qua Indi in podagra curanda utuntur.

Fig. 13. Varii generis *tumores cyſtici* & tubercula, *a*, *b*; ſcirrhi glandularum colli, *c*, *d*, carnes excreſcentes & *naevi materni e* indicantur.

Fig. 14. *Scalpellum* ſiſtitur parvum, quo utplurimum in tumoribus tunicatis, naevis maternis, ſcirrhis glandularum colli, imo & mammarum extirpandis uti ſoleo.

Fig. 15. *Manus* infantis repraeſentatur, *ſex digitis* inſtructa. Digitus litt. A deſignatus, praeter naturam erat & deformis, calcari quaſi gallinaceo munitus, & forfice a me reſectus: qua etiam ratione digitos infantum, *ſpina ventoſa* corruptos, in parte ſana amputavi.

Fig. 16. manus indicatur, ubi totus index A carie & ulceribus erat corruptus, quem integrum juxta manum ſcalpello fig. 14. abſcidi: eademque ratione etiam pollices ejusmodi manus amputavi: ubi vero ſimul partem capituli primae phalangae reſecavi, quo fit, ut vulnus citius glutinetur. B oſtendit digitum medium ſpina ventoſa in medio articulo vitiatum, quem in prima phalanga; C vero magnam excreſcentiam in extremo digiti auricularis, eodem malo vitiati, quam una cum parte hujus digiti, in ſecunda phalanga ſcalpro & malleo feliciter abſtuli.

Fig. 17. Oſtenditur, quomodo *pollex pedis* corruptus ſcalpri & mallei ſubſidio a Roonhuysio praeciſus eſt.

---

# CAPUT XXXIV.

## *De manuum, brachiorum atque humerorum amputatione.*

### I.

*Quandonam fieri operatio iſta debeat.*

SI qua forſan alia Chirurgorum operatio, artuum ſane, hoc eſt, brachiorum & pedum amputatio crudelis admodum eſſe ſolet atque terribilis merito videtur pleriſque. Interim in quibusdam caſibus tam ipſa neceſſaria invenitur eſſe, quam quae vel maxime, ſi vitam homi-

nis servare velimus. Quoties enim vel 1) *sphacelus* gravior (*a*) musculos ipsos destruens, membrum istiusmodi occupavit; vel 2) gravior quaedam ejus collisio, quae ossa & musculos corrupit, incidit; vel 3) *caries* aut *spina quaedam ventosa* insanabilis (*b*) suborta fuit; vel denique 4) *arteria brachialis*, cumprimis autem cruralis grandior (*c*) penitus sic percussa est, ut cohiberi sanguis plane nequeat; tum vix ac ne vix quidem servari absque artuum amputatione hominis vita poterit. 5) Tandem etiam institui solet in ejusmodi membris, a spina ventosa aliave de caussa monstrosis & cumprimis manibus, quales a M. A. Severino (*d*) Bidloo (*e*) & Ruyschio (*f*) delineantur, praesertim si aegris magnos dolores concitant. Interim admonitos hic graviter Chirurgos velim, *ne sine aliorum Chirurgorum atque Medicorum prudentiorum*, si haberi possint, *consiliis* aut suffragiis arduam istiusmodi artuum amputationem temere suscipiant; ne forte incusari postmodum crudelitatis, temeritatis vel imprudentiae alicujus possint.

II.

*Manus quomodo amputari debeat.*

Sed quo planius tandem constet, quomodo institui graves istiusmodi operationes debeant, haud abs re facturi nobis videmur, si de singulis sigillatim atque ordine tractaverimus. Incipiemus itaque ab ipsa *manu*. Scilicet amputari manus vitiosa uno quasi ictu poterit, sicubi, vetustissimorum Chirurgorum exemplo, scalprum aliquod magnum praeacutum, juxtaque carpum impositum mallei grandioris subsidio fortiter transadegerimus. Consulendus hic praeter vetustiores reliquos Scultetus est: siquidem is Tab. LIII. (edit. Ann. 1666.) operationis modum clare admodum delineavit. At vero dicta ista operationis ratio anceps admodum, imo vero noxia utplurimum esse deprehenditur. Fere semper enim periculum est, ne carpi vel cubiti ossa propter insignem violentiam istam comminuantur, sive diffringantur, gravissimisque incommodis homines exponantur. Nihil itaque a ratione alienum fecisse Chirurgi recentiores videntur, quando loco scalpri scalpellum & serram inprimis ad rescindendas manus adhibuerunt. Interim cavendum hic utique est, ne carpo vel metacarpo serram admoveamus: difficulter enim, atque non nisi cum periculo serra perrumpi ligamenta atque officula ista minuta consueverunt. (*g*) Praestat

(*a*) Vid. supra Part. I. Lib. IV. cap. XIV.

(*b*) Vid. Part. I. Lib. V. cap. 8 & 9.

(*c*) In *arteria brachiali* sanguinem saepius ope ligaturae arteriae cohibui, adeoque hanc ob rationem brachii amputatio, quam tamen hic Chirurgi quamplurimi commendant & instituunt, raro erit necessaria.

(*d*) Lib. de Abscess.

(*e*) Exercit. Med. Chirurg.

(*f*) Epist. Anatom. problem. XIV.

(*g*) Fuisse vero inter Chirurgos, qui molestam ejusmodi in carpo vel metacarpo operationem ope serrae instituerunt, testis est Scultetus *cit. loco.* Posse vero vel solo

ſtat igitur ſecundum mores Chirurgorum hodiernos ad manum amputandam in ipſa cubiti oſſa ſcalpellum & ſerram immittere; atque ex modo, quem hic deſcribemus, ſimul conſtabit, qua ratione in *amputando* ipſo *brachio* ſive cubito atque *humero* ſit procedendum.

III.

*Circa brachii amputationem quid obſervatu opus ſit.*

Scilicet quoties propter ſphacelum, cariem inſanabilem aut quamcunque noxam aliam manus aut brachium ſive cubitus amputari debent, gemina inprimis neceſſaria videtur obſervatio. Namque proſpiciendum primo eſt *de loco*, ubi amputatio fieri debet, qui minimum ſit unum alterumve digitum ſuper partem corruptam, non autem in ipſa parte corrupta ſive emortua: tum ne majorum iſtiusmodi membrorum amputatio in ipſis juncturis fiat; namque abeſſe vix ac ne vix quidem hic poſſe hodierni Chirurgi exiſtimant, quin, propter inſignem carnis circa juncturas tenuitatem, oſſa contegi & vulnera glutinari queant, adeoque inde caries, atque id genus alia incommoda ſuboriantur. (*a*) Poſtquam vero ſecundum nunc conſuetam methodum locum ſelegimus, quo felicius ipſa operatio ſuccedat, opus eſt, tum quae ad ipſam amputationem, tum etiam quae ad deligationem neceſſaria videntur, *inſtrumenta atque apparatum diligenter antea praeparare* inque binis patinis aut tabulis propriis apte diſponere; ſed ita tamen, ut alio in loco, quam ubi aeger eſt, hoc fiat, ne ipſorum conſpectu aegri perterrefiant.

IV.

*Qualis inſtrumentorum & rerum apparatus hic requiratur.*

Sed ne quis ignoret, qualem inſtrumentorum atque rerum aliarum apparatum dicta operatio poſtulet, operae pretium fuerit, ſigillatim hic omnia percenſere. Nimirum ſpectant huc 1) *torcular* ſive faſcia tortilis (*Tourniquet*) ſuperius jam (*P. I. Lib. I. cap. II. No.* 9. & ſequentibus deſcripta. 2) *funiculus aliquis* lineus planus, digitum transverſum latus, ulnamque circiter dimidiam longus. 3) *ſcalpellum* non adeo magnum pro cute incidenda. (*vid. Tab. XIII. fig.* 1.) 4) *ſcalpellum majus* atque *incurvum* pro incidenda carne reliqua. (*Tab. XIII. fig.* 2.) 5) *ſcalpellum* aliud *anceps*, ad incidendam carnem, quae radium inter atque ulnam ſita eſt, adaptatum. (*fig.* 3.) 6) *linteum* aliquod tres circiter ſpithamas longum & ſex fere digitos amplum, idemque dimidia parte ſecundum longitudinem fiſſum. (*Tab. II. fig.* 17.) 7) *ſerrula* bona (*b*) pro reſecandis oſſibus. (*Tab. XIII. fig.* 4.)

8)

ſolo ſcalpello *manum in articulo cum cubito reſcindi*, ex capite praecedenti mihi veriſimile eſt, licet experimentum hucusque non inſtituerim.

(*a*) Interea ſi larga ſatis cutis portio utrinque conſervatur, vulnus hic aeque ac in reſectis digitis glutinari poſſe cenſeo.

(*b*) Recentiores quidem alias ſerrae & ſcalpellorum pro amputandis artubus excogitarunt figuras, ut ex GARENGEOT tract. de Inſtrum. Chirurg. videre eſt. Sed

qui

8) *forceps*, volſella ſive tenaculum, pro arteriis prehendendis (*fig.* 5. *vel* 6.) & 9) *acus curva* cum filo robuſto, vel 10.) *vitrioli* aliquot fruſtula linamentis carptis vel goſſypio involuta & 11) *ſpleniola* aliquot exigua quadrata, (*Tab. II. fig.* 21.) itemque 12) *linamentorum* carptorum inſignis copia. 13) *pulvis* ad cohibendum ſanguinem, vel, quod huic, quia facile inflammationes movet, & ſuppurationem impedit, praeferendum eſt, *alcohol vini*, vel *oleum terebinthinae* vaſculo contentum; (quibus tamen omnibus adſtringentibus facile hic carere poſſumus) 14) *pulvillus* aliquis *ſtupeus* rotundus atque amplus, vel magnum fruſtum fungi, qui *crepitus lupi* vocatur, pro pulvillis & linamentis reliquis contegendis. 15) *veſica: vitulina aut ſuilla*, aut loco hujus vel *emplaſtrum aliquod amplum* ac glutinoſum, idemque crucis melitenſis formam referens, (*Tab. II. fig.* 15) pro trunco cum praecedenti apparatu contegendo & involvendo; vel *emplaſtra tria*, duas quaſi ſpithamas longa & duos digitos tanſverſos lata. 16) *Splenium* aliquod *crucis melitenſis* forma, ſed majoris amplitudinis quam emplaſtrum. 17) *Splenium craſſum quadratum* pro trunci extremo contegendo, 18) *tria ſplenia*, duas ſpithamas longa, duosque digitos ampla. 19) *Faſcia* quaedam pro deligatione quinque circiter ulnas longa, tres autem digitos ampla; & denique 20) Vinum aliaque medicamenta roborantia interna & externa, pro aegro roborando, quando forte animo linquitur.

V.

*Quomodo aegrotus, miniſtri atque ipſe Chirurgus diſponendi ſint.*

Quibus equidem rebus inſtructis, proximum eſt, ut, quando operationem inchoare volumus, de conveniente aegrotantis, miniſtrorum & ipſius denique Chirurgi poſitura proſpiciatur. Igitur *aegrotus* in ſella quadam humiliori, inque medio fere conclavi collocandus eſt, ut liber ſit quaquaverſum ad eundem aditus, & miniſtri commodius collocari queant. Ipſe Chirurgus medio inter utrumque aegrotantis pedem loco ſtare; *adminiſtri* autem, quorum *minimum ſex* adeſſe oportet, ſic aſſiſtere magiſtro ſuo debent, ut *unus* ex iisdem, poſt aegrum conſtitutus, corpus ejusdem contineat; *alter* juxta latus hominis aegrum collocatus brachii, quod amputari debet, partem ſuperiorem juxta cubitum complectatur; *tertius* aegri manum comprehendat; *quartus* quoque in latere cum *inſtrumentorum* apparatu aſſiſtat, ita ut ea Chirurgo, quando iis opus eſt, commode porrigere queat; *quintus* ea ſubminiſtret, quae ad *deligationem* neceſſaria ſunt; *ſextus* denique eum in finem adſit, ut aegrum, ubi opus, roborare aliaque exſequi promte ſingula poſſit, quae a Chirurgo forte imperantur.

VI.

qui his noſtris aliisve ſimilibus inſtructus, illi opus non eſt haec abjicere & alia illa nova ſibi comparare: quia uſus me docuit, omnia hisce noſtris aeque commode et promte, ac novis illis perfici poſſe.

VI.

Dehinc a chirurgo, qui mantili pro manibus, ſi opus eſt, purgandis, cinctus eſſe debet, torcular aegro brachio modice contortum injicitur, qua nempe ratione ſupra jam tum (*P. I. Lib. I. cap. II. No.* 9. & ſequentibus, nec non *Tab. III. fig. I. K.*) oſtenſum eſt. Sic enim non arteria ſolum magna brachii, ad praecavendam ſanguinis nimiam profuſionem, ſed nervi etiam moderate comprimuntur, ut aeger dolores operationis minus percipiat. Ne autem torcular Tab. III. fig. 1. K. facile relaxetur, contineri diligenter bacillus injectus ab eo miniſtro debet, qui poſt hominem aegrum adſtat; quando vero eis utimur, quae Tab. V. & VI. delineantur, ea per ſe ſubſiſtunt, & miniſtri ope non indigent. Tum miniſtrorum alter, brachiumque ſupremum continens, cutem, quam fieri poteſt, ſolertiſſime ſurſum attrahat; ipſe vero chirurgus funiculum planum lineum, (*vid. No.* 4.) juxta eam partem, in quam immitti ferrum debet, aliquoties parti circumdet ductibus annularibus, & finem acicula firmet, ut firmiter contineri caro, neque cedere ſcalpello poſſit. Nonnulli *loro coriaceo, fibula inſtructo*, idem perficiunt. (*a*) Ante vero, quam ad ipſam operationem pergimus, excitari aegrotus vino alioque id genus liquore confortanti, quin verbis etiam diligenter debet, ne animum penitus abjiciat.

*Quid proxime ante amputationem fieri debeat.*

VII.

His rite jam confectis, properandum ad ipſam operationem eſt. Cujus primum equidem negotium in eo conſiſtit, ut Chirurgus contentum a duobus adminiſtris in ſitu directo brachium primum in loco deſignato cutem ſcalpello minore ad annuli ſimilitudinem diſcindat; deinde jubet, ut miniſter, qui partem brachii ſuperiorem continet, reſectam cutem, quantum adhuc fieri poteſt, ſurſum trahat: poſtea juxta oras cutis retractae carnem omnem vel eodem ſcalpello, (quippe qui hic ſufficere commode poteſt) vel ſcalpello illo magno incurvo Tab. XIII. fig. 2. usque ad oſſa circumcirca diſcindit: (quo artificio fit, ut caro poſtea & cutis in curatione tanto facilius citiusque oſſa reſecta contegat, & glutinatio vulneris multum promoveatur.) Quo facto vel idem ſcalpellum minus (fig. 1) vel ſcalpellum aliud, idemque acutum atque anceps (*fig.* 4.) ulnam inter ac radium demittitur, carneque interpoſita protinus perrupta, perioſtium ab oſſibus, ubi ſerra diſſecanda, deraditur, ne hoc dentibus ſerrae dilaceratum vehementiores & dolores & inflammationes moveat. Mox adminiſtri brachium ſuſtinentes gnaviter utrinque carnem inciſam retrahant; quo ſcilicet oſſa reſecanda magis in apricum prodeant. Atque in ſuperiore quidem vul-

*Operatio ipſa quomodo inſtituenda ſit.*



(*a*) Cumprimis VERDUNIUS, de quo infra cap. 36. n. 3.

vulneris parte ut melius adhuc retrahi caro offaque altius refecari queant, fiffum illud, quod fupra (N. III. 6.) memoravimus, *linamentum* fic omnino in plagam immittere convenit, ut dependentia utrinque illius duo capita faciem brachii inferiorem, pars autem linamenti integra fuperiorem contegat. Capita linamenti hujus extrema miniftrorum is apprehendat, furfumque, quantum commode fieri poteft, attrahat, qui brachii partem fuperiorem fuftinet. (*a*) Providendum enim folertiffime femper in ejusmodi cafibus, ut, quoad fieri ejus poteft, proxime juxta carnem furfum retractam os refcindatur; hoc enim fit, ficut fupra jam diximus, ut os tanto citius deinde carne contegatur, & vulnus multo citius glutinetur. *Serrulam* autem fic inprimis applicare Chirurgus debet, ut utrisque brachii offibus fimul ipfa immineat. Namque alias periculum eft, ne aut minus aequaliter offa refcindantur, aut alterutrum forte non fatis robuftum, cui foli ferra imprimitur, findatur, atque ita homo aegrotus variis poftea in curatione incommodis exponatur. Initio lente trahi retrahique ferra debet; mox, ubi fatis jam immiffa offibus eft, paulo celerius, caute tamen, moveri. Et ne qua forte ipfa in motu fuo impediatur, vel ab offibus ex parte diffectis comprimatur, miniftri brachium fuftinentes fuperiorem brachii partem leniter attollere, inferiorem autem deprimere debent, ita ut majus fpatium pro ferra paretur; donec fcilicet, poft elapfum unum alterumve minutum, manus & brachii pars refecanda penitus fuerit refciffa.

## VIII.

*Quid post operationem fieri debeat.*

*Simulatque jam cum manu refectum brachium eft*, circumfpicere protinus chirurgum oportet, ut *fuppreffo fanguinis ex arteriis profluvio*, reliquus brachii truncus quam curiofiffime deligetur. Sed quo facilius explorari arteriarum praecifarum locus five ofcula queant, Chirurgus debet miniftro, qui torcular fuftinet, imperare, ut torcular, laxato paululum bacillo, leniter refolvat; quando vero torculari novo Tab. V. vel VI. ufus eft, ipfe cochleam paululum relaxet. Namque ita fanguis quafi ex fiphone prorumpens ofcula arteriarum ftatim fignificabit. Si fanguinis copia hominem urget, longe optimum erit, torcular aliquantisper refolutum fervare; ut, quicquid forfan abundat, in fubjectum vafculum fenfim effluat. Sin minus fanguis abundaverit, aut aeger jam valde debilis, torcular, obfervatis prius arteriarum ofculis, conftringi ftatim rurfus debet. Atque inferius quidem brachium, ficubi praefertim prope manum refcinditur, nihil magno-

(*a*) Chirurgorum nonnulli pro linamento ifto proprium aliquod inftrumentum adhibent, ex lamina quadam tenui metallica paratum, qua carnes retrahuntur.

magnopere arteriarum vinctura opus videtur.. Quum enim angustiores in his ipsis partibus arteriae sint, cohiberi facile sanguis prorumpens solet, dummodo binis istis, vel trinis etiam arteriarum, quae sanguinem fundunt, canaliculis minuta quaedam vitrioli frustula cum multis linamentis rudi modo contortis, vel splenia quadrata firmiter applicantur. (*a*) Ossibus autem atque carni pulvilli vel fasciculi quamplurimi *e linamentis vel laceratis vel carptis atque siccis*, rudi modo digestis, confecti, injicere convenit. Linamentis his superimponi amplum aliquod *crepitus lupi frustum* sine vel cum fasciculo sive pulvillo stupeo majori debet, involutoque aut per *vesicam* aliquam madidam aut *emplastrum* illud amplum figura crucis melitensis, brachii trunco firmiter contineri. Loco hujus emplastri meliori fere cum effectu duo emplastra longa & angusta in forma crucis, vel tria in forma stellae, trunco imponi possunt, quibus cutis bene deorsum attrahi potest, ut vulnus tanto citius ea tegatur & glutinetur. (*b*) Super emplastra dein *splenium magnum*, crucis melitensis formam habens, sic injicitur, ut partes extremae ab ministro adstante diligenter contineantur & circum brachium involvantur. Denique *splenium quadratum crassum* & postea *trina splenia longa & angusta* sic supra truncum dantur, ut stellae cujusdam formam in ipso referant, extremisque partibus suis sursum in brachio ascendant. Tandem istaec omnia fasciae istius longioris, cujus applicandi modum infra, ubi de fasciis proponemus, descripturi sumus, beneficio quam exactissime deligantur.

IX.

*Sanguinis etiam profusio per candens ferrum & ligaturam supprimitur.*

Quam veterum aeque ac recentiorum Chirurgorum non pauci, ad cohibendam sanguinis ex amputatis membris profusionem, adhibere soliti sunt *arteriarum per cauteria sive ferra candentia adustionem*, hanc ipsam nostrae hujus aetatis Chirurgi non ut aegris tantum molestam & horribilem, sed & vel maxime dubiam, imo saepe periculosam, in *humero* praesertim atque *femore* amputato institui prohibent. Fere semper enim post alterum tertiumve diem, praesertim his in partibus, crusta, ferro candente inducta, resolvitur, novaque tunc denuo sanguinis profusio facile concitatur Si quis tamen eis uti velit, in brachio certe inferiori sive cubito vel tibia etiam haud prorsus sine fructu adhiben-



(*a*) Chabertus, unus ex chirurgis recentioribus Gallis, in obs. suis chirurg. Paris. 1724. editis, testatur; vitriolum hoc in loco ne quidem esse necessarium, & quod sola spleniola sive linamenta rudi modo contorta & arteriis arcte applicata cum idonea vinctura sanguinem hic satis continere queant: id quod, praesertim ubi aegri non adeo robusti, satis efficax deprehendi. Alii ejusmodi acria omnino noxia aut saltem valde fallacia atque incerta pronunciant. Vid. Ruysch. Epist. de *Nova methodo amputandi*, aliique: quia post escharae vitriolo inductae lapsum profusio sanguinis saepe redit.

(*b*) Hoc etiam valde laudat Dranius, obs. Chirurg. Tom. II. pag. 309.

tur; praestat vero antea descriptam sequi methodum, & non nisi in casu necessitatis urere. Quodsi autem, prouti recentiores Chirurgi praecipiunt, praecisas etiam in brachio vel tibia *arterias vincire* volueris, id quod tamen in cubiti parte inferiori vix necesse erit, apprehendere singulas volsellae, rostrum corvi dictae vel alius idoneae (*vid. Tab. III. fig.* 4. vel *Tab. XIII. fig.* 5. *vel* 6.) instrumento debebis, filoque firmiori & cerato ope acus curvae circumjecto deligare.

X.

*In humero quomodo sisti sanguis per vincturam debet.*

*Quoties amputari humerus aliquis debet*, eadem fere, ut in brachio, ratione tota instituenda est operatio; nisi quod arteriae brachiales, quarum interdum tantum unica, interdum duae vel tres sunt, volsella idonea comprehendi & filo robusto, acus praesertim curvae beneficio circumducto, vinciri nunquam non debeant. (*vid. No.* 9.) Medicamenta enim & cauteria parum aut nihil hic proficiunt. Deligatis, uti diximus, arteriarum grandiorum partibus extremis, resolvi paululum torcular debet, detectisque per prodeuntem sanguinem arteriis reliquis, similis vinctura institui. Sunt in Chirurgis nonnulli, qui per ipsam arteriam, forcipe comprehensam, filum acus paullo minoris adjumento trajiciunt, antequam nodum injiciunt; sic enim firmiorem institui posse deligationem ipsi existimant, quae non facile cedat. Alii pro volsella valde curvam aliquam acum adhibent, quam cum filo cerato ac robusto per juxta positam carnem duplici punctura utrinque sic transmittunt, ut filo in nodum constricto una cum notabili copia carnis, comprehendi & vinciri simul ipsum arteriae osculum queat, ne arteria a filo facile disrumpatur. Sed praestat tamen, nisi ego fallor, volsellam aliquam ex praelaudatis ad arterias comprehendendas adhibuisse, & postea, ut dictum est, arteriam deligasse. Namque haud exiguum alias periculum est, ne aut ab ipso arteriae ramulo acus aberret, aut arteria saltem ex injecto vinculo facile rursus elabatur.

XI.

*Quid post deligationem fieri debeat.*

*Confecto* jam, ut supra (*No.* 8.) diximus, *deligationis negotio*, sequitur, ut aegro haustulus vini aut alius confortantis potionis iterum porrigatur, eodemque super lectum collocato, amputati brachii truncus per injectam administri alicujus palmam firmiter aliquot horas contineatur. Sic enim non vinctura solum firmius adhaerescit, sed ipsa quoque sanguinis profusio promtius certiusque quiescit. Tum torcular paulatim relaxari debet, quantum quidem ad conservandum sanguinis circuitum satis videtur. Quibus ita peractis, si nihil amplius sanguinis erumpit, indicio illud est, bene hanc confectam operationem esse. Igitur quies imperari aegroto debet, potionisque loco emulsio quaedam roborans & anodyna identidem praeberi; ut per conciliatum ea somnum & dolores sensim evanescant, & vires amissae redeant.

deant. Altero die denuo relaxari paululum vel etiam omnino tolli torcular debet, exactissimaque victus ratio homini aegro praescribi, qualem videlicet adversus periculosissima *caloris*, *febris ac profusionis* sanguinis incommoda graviter vulneratis supra jam praescripsimus: (*P. I. Lib. I. cap. I. No.* 43.) sique simul pulveres & potiunculae temperantes ordinantur, & in aestu majori aegro sanguis e venis educitur, tanto melius ea mala avertere possumus; Sed ubi aestus & abundantia sanguinis desunt, venaesectio promiscue non est necessaria: quia aegros jam debiles, nimis debilitat. Quodsi autem *novum aliquod sanguinis profluvium* exoritur, quod per manus ad truncum applicationem aut etiam novo adhuc eoque crasso superinjecto splenio cum fascia nova paullo arctius adstricta cohiberi nequeat, (id quod tamen saepius suffecisse observavi) claudi rursus torcular oportet, resolutaque deligatione priori arterias quam solertissime filo constringi, vel, praesertim si arteriae apprehendi nequeant, ferro aduri, vel etiam multis linamentis rudi modo convolutis probe obturari, & vulnus denuo, ut docuimus, accurate deligari, truncumque dein diutius paullo comprimi, donec sanguis quiescat.

XII.

*Quandonam & quomodo innovari deligatio debeat.*

*Ac prima quidem vinctura*, nisi forte gravis aliquis dolor, inflammatio, vel sanguinis profusio simileque malum aliud inciderit, *resolvi nunquam ante tertium vel quartum diem debet:* quo nempe firmius ac certius arteriarum praecisarum oscula conserveant. Neque alienum hic fuerit, ministrum aliquem juxta aegri lectum per octiduum constituere, qui semper vigilet, & torcular protinus injiciat, sicubi forte sanguis denuo proruperit, quique interea Chirurgum pro nova ligatura injicienda accersi curet. Si autem omnia recte se habent, deligatio quoties innovatur, quam lenissime removeri singula debent, quaeque vulneri proxima sunt, prorsus non attingi, nedum violenter abstrahi; ne scilicet sanguis denuo irritetur. Praestat enim, tantisper ea super vulnere relinquere, & in quavis deligatione vino vel spiritu vini calido humectare, donec sua sponte suppuratione facta tandem solvantur ac decidant. Fereque sufficit postea reliquo curationis tempore non nisi post alterum diem vincturas resolvere, vel solum semel quotidie, nisi largior forte suppuratio, praesertim aestate, illud bis requirat.

XIII.

*Quid in deligationis innovatione factu opus sit.*

In ipsa autem vincturae innovatione haec inprimis necessaria est observatio. Nempe vulnus ante omnia linamentis blande expurgatur, novaque linamentorum carptorum glomera sive fasciculi plani (*plumaceux*) supradantur. Atque horum quidem infima sive ipsi vulneri proxima unguento digestivo madida, reliqua autem sicca esse

 conve-

convenit. Linamentis carptis tria, quatuor vel ſex emplaſtra pedem quaſi longa, digitumque vel pollicem lata in formam ſtellae diſpoſita, ex empl. diapalmae vel Andreae a cruce ſimilique glutinoſo alio confecta ſuperimponuntur. Super emplaſtra denique ſplenium quadratum craſſum & poſtea tria longa & anguſta ſplenia, in ſtellae formam diſpoſita, cum faſciis, eodem, quem antea poſuimus, modo deligantur. Continuato ſic per quindecim circiter dies deligationis hujus negotio, linamentorum ac ſpleniorum non amplius tanta copia requiritur. quam in principio; neque tam arcta & accurata deligatio: ſiquidem tunc nullum amplius profuſionis ſanguinis periculum ſupereſt. Sed vulneris curatio continuatur per unguentum digeſtivum vel balſamum vulnerarium, paucis linamentis & emplaſtris, cum ſplenio quodam ſuperinjectis; tandem linamenta carpta ſicca cum emplaſtro ſupradantur, ipſumque vulnus, perinde ut in reliquis vulneribus fieri adſolet, tandem ſic exſiccatur & glutinatur. Fere ſemper autem binis circiter menſibus glutinatio iſtaec abſolvitur. Ceterum illud breviter adhuc hic admonendi chirurgi ſunt, ut ſcilicet primas deligationes, praeſertim in humero aut femore amputato, nunquam ante inſtituant, quam torcular fuerit, ad praecavendam ſanguinis vim ac profuſionem, applicatum; vel ſaltem arteria brachialis a miniſtro in medio brachio ope pollicis probe compreſſa.

XIV.

*Quomodo ſanguinis fervor deliniri debeat.*

Denique ubi poſt factam membri amputationem *paulo violentior ſanguinis motus aut fervor inciderit*, prouti quidem in corporibus vegetis, robuſtis & ſucci plenis haud raro fieri ſolet, neceſſarium utique eſt, ſanguinis affatim ex venis emittere, tum medicamenta temperantia, refrigerantia exactiſſimamque victus rationem aegrotantibus praecipere. Namque alias ingens periculum eſt, ne aut febris graviſſima, quam *vulnerariam* vulgo hic vocant, aut ſphacelus, aut ſimile his malum aliud ſenſim ipſum interimant.

## Explicatio Tabulae decimae tertiae.

Fig. 1. exhibet *ſcalpellum minorem*, quo in artuum amputationibus cutis & poſtea omnis caro commode, imo commodius ſaepe quam maximis illis curvis diſcindi poteſt.

Fig. 2. *ſcalpellum majorem*, *eumque curvum*, ſive *falcatum*, quo vulgo in brachiis & pedibus pro carne incidenda utuntur: cui vero plerisque in caſibus, ſi non ubique, minorem fig. 1. aut alium fere ſimilem praefero. Recentiores quidam huic majori varia ornamenta adjiciunt: quae vero ſupervacanea eſſe judico.

Fig. 3. *ſcalpellum ancipitem*, pro diſcindenda carne brachii crurisque offi-

Fig. 2.

Fig. 4.

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 6.

Fig. 5.

oſſibus intertexta: quod quidem etiam minori & non ancipiti, ut Tab. I. litt. G. aliove ſimili fieri poteſt; itemque in amputatione pedis, ubi ſura conſervatur, uſurpandum.

Fig. 4. *Serrula* delineatur, quae adhiberi ad reſecanda artuum oſſa ſolet. Multi duplo hac, quam hic deſignavimus, majorem adhibere ſolent; verum & ſerra hujus magnitudinis, vel ſaltem non multum majori, res perfici ſatis, imo commodius fere, poteſt. Varii varia ipſi quoque addunt ornamenta, imo & figuram variant. Verum qui tali inſtructus eſt, non indiget hanc rejicere, & novis ſumptibus aliam ſibi comparare: quia optime id, quod ſerra perficiendum eſt, praeſtat.

Fig. 5. *Volſella* quaedam exhibetur elatere A inſtructa, ad prehendendas arterias roſtro dentato B in amputatis brachiis ac pedibus praeciſas, quo facilius filo robuſto conſtringi ligarique poſſint, pro ſiſtendo ſanguinis profluvio.

Fig. 6. Alia ſpecies hujusmodi *volſellae* pro eodem ſcopo & fine adhibenda, ex GARENGEOT; quae etiam in roſtro laevis ſine illis ſulcis eſſe poteſt, ne durius arteriam afficiat.

---

## CAPUT XXXV.

### *De pedum ac tibiarum ſive crurum amputatione.*

I.

*Quo loco amputari tibia debeat.*

VEtuſtiores equidem Chirurgi quoties amputare pedem, quoad metatarſum vel tarſum, hoc eſt, quoad partes tibiae ſubjectas, corruptum debebant, *ſcalprum* quoque aliquod magnum cum malleo, vel & *forcipem* quandam praegrandem, robuſtam & acutam adhibebant, quibus partem corruptam praecidebant, vulnusque deinde probe deligabant, & balſamicis remediis curabant. Luculentus hujus operationis teſtis atque interpres SCULTETUS eſt in Armament. ſuo *Tab. LIV.* Verum enim vero quum moleſta admodum graviſſimisque periculis ob oſſium colliſionem & ligamentorum, tendinumque ac nervorum lacerationem opportuna iſtaec operatio ſit, viſum non ſine ratione recentioribus Chirurgis fuit, vel ope ſcalpelli oſſa digitorum a metatarſi oſſibus, itemque metatarſi ab oſſibus tarſi, imo &, ſi malum paulo altius aſcendit, ipſa priora tarſi oſſa a reliquis ac poſterioribus, ubi inter ſe invicem junguntur, caute reſcindere, & poſtea vulnus, ut veteres fecerunt, rurſus glutinare; ſic ut ſuper reliquo hoc pede melius, quam ſuper ligneo fulcro aut pede incedere poſſint. Vel quia multi hic difficulta-

tem

tem glutinandi & ossa haec obtegendi metuerunt, aut operationem hanc molestiorem cognoverunt, ipsam potius tibiam eamque non in inferiori ipsius parte; verum loco sub patella quatuor circiter digitos posito, praescindere. Tametsi enim sic bona simul atque magna tibiae pars simul rescinditur, longe tamen facilius & pedis deformitas & incessus incommoditas evitantur. Quando enim longiori pedis trunco insistere vel incedere nemo facile potest, neque pes artificialis aliudve fulcrum ibi satis bene firmari, longe sane commodius, amputata in superiori tibiae parte, & quidem ad quatuor digitos transversos sub rotula tibia, ne tendines flexorum ejus, si altius resecetur, laedantur, & abscondi corporis defectus, & genubus adaptari pedes artificiales argentei aut lignei possunt. Non sum equidem nescius, existere adhuc in Chirurgis non nullos, qui cum Solingio, Verduynio & Dionisio non nisi partem corruptam praecidendam esse statuunt; sed nihil tamen est, quare istorum auctoritatibus moveri magnopere velimus. Praeterquam enim quod in inferiori tibiae parte, hoc est, sub sura difficulter admodum, ut jam diximus, pes aliquis artificialis aut fulcrum firmari potest, certe si reclinatae tibiae isti longiori pes quidam artificialis aut fulcrum aliquod subnectitur, insignis plerumque & deformitas & molestia in ambulando aegris suboritur.

II.

*Peculiaris de tibiae amputatione observatio.*

Ad instrumenta, operationis item ac deligationis modum quod attinet, idem fere, atque in brachii amputatione, observari hic oportet, nisi quod variae adjungi cautelae propriae circa tibiarum amputationem promereantur. Namque 1) aeger vel in sella sedere, vel in lectulo aut mensa decumbere potest, ita ut pedes exserat. 2) *pili circa locum resecandum novacula auferendi*; ne emplastra postea his fortius adhaereant, & in eis removendis dolor concitetur. 3) Post amputationem arteriae in tibiis obviae difficulter obturari sine ferro candenti aut filo ope acus curvae injecto possunt: quantumvis enim non admodum magnae videntur, sine his tamen praesidiis, fere semper, post injectam vincturam sive deligationem, post aliquod tempus sanguinem effundunt, praesertim si arteria cruralis non simul spleniis angustis & fascia probe compressa sit. 4) *Fasciam autem tortilem sive torcular pro arteria crurali* ante operationem *comprimenda*, sive illud sit torcular vulgare cum bacillo, sive torcular recentius cum cochlea, sic constringere supra genu convenit, ut fascia quaedam in forma cylindri convoluta in poplite super ipsam arteriam inibi descendentem eidem subjiciatur. (*vid. Tab. XIV. fig. 4. D.*) Quanquam longe melius mihi videtur, arteriam istam, praesertim si tibia prope genu est rescindenda, injecta femoris parti superiori fascia cylindrica, constringere, (*vid. Tab. III. fig.* 1. L. M.) ita enim peracta amputatione deligatio commodius, quam si torcular juxta genu applicatum est, fieri potest.

III.

III.

*Qualem rationem Verdunius praescripserit.*

*Aliam eandemque novam tibias amputandi rationem* PETR. ADRIANSON VERDUNIUS, haud incelebris quondam apud Amſtelodamenſes Chirurgus, & amicus quoque, dum viveret, meus, in peculiari libello quodam, belgice, germanice, gallice latineque conſcripto, circa annum 1696. propoſuit, eamque ſic cumprimis in notitiam hominum, licet inventor ejus non eſſet, detulit. Et quamvis varii ſint, qui inventionis etiam gloriam hujus operationis Chirurgo cuidam Genevenſi, nomine SABOURIN, adſcribunt, ut Acad. Regia Pariſienſis, (*a*) GARENGEOT, aliique, qui eodem, quo VERDUNIUS, tempore hanc operationem Genevae & poſtea etiam Pariſiis perfeciſſe dicitur, tamen diu ante hoc tempus, id quod paucis hactenus cognitum eſſe perſpicio, haec operatio a Chirurgis Anglis, ac nominatim LOWDHAMO & JOUNGIO & peracta & deſcripta eſt, ut videre eſt non ſolum ex libello anglico, cujus inſcriptio eſt: *currus triumphalis terebinthinae*, ſive *de mirabili virtute olei terebinthinae in ſanguinis profluviis*, una cum nova artus amputandi ratione, auctore JACOBO JOUNGIO, Lond. 8. 1679, verum etiam ex KOENERDINGII, Chirurgi quondam Noſocomii magni Amſtelodamenſis, & amici quoque mei, libello belgice conſcripto, *de gangraena & ſphacelo*, cruraque amputandi ratione veteri ac nova, 8. Amſtelod. 1698, qui quoque eodem, quo VERDUNIUS anno novam hanc operationem bis perfecit. Cujus equidem ſumma eo fere redit: ſcilicet *ſura* ſcalpello Tab. XIII. fig. 3. adhibito a tendine Achillis reſecatur, ac deinde ſecundum longitudinem ſurſum verſus inciditur & a tibiae oſſibus ſeparatur ad illum usque locum, juxta quem ſerra reſcindi oſſa debent. Conf. Tab. XIV. fig. 5. 6. 7. Deinde caro ſurae propendens. (fig. 6. A) ope linteoli a miniſtro verſus poplitem reclinatur. Mox & in anteriori tibiae parte poſita cutis & oſſibus interpoſita caro, ut alias fieri ſolet, apto ſcalpello (Tab. XIII. fig. 1. vel 3) diſſecantur, amputatisque eis ope ſerrae, ceu ſupra praeſcripſimus, ſura reclinata trunco tibiae ope ſpongiae ac ſpiritus vini prius mundato, adaptatur, & quaſi plumaceolus ſolertiſſime obducitur, & ſi quid nimium aut inaequale eſt, reſecatur, emplaſtrisque glutinoſis, vel etiam una alterave ſutura firmatur. Denique ſplenia cum veſica humida & faſciis eo fere modo ſuperinjiciuntur, quem ſupra jam in amputationibus generatim retulimus; vel peculiari machina ex corio, loris & fibulis, quae VERDUNIUS & GARENGEOT delineant, firmantur, truncusque cruris manu miniſtri per aliquot horas, donec haemorrhagiae metus praeteriit, probe comprimitur: adhibito ſimul eundem in finem torculari cum cochlea. Tab. V. fig. 6. vel Tab. VI. fig. 1. His ita jam



(*a*) An. 1702. in obſerv. anatom. pag. 43. edit. Amſtelodam.

confectis multiplici hominem aegrum commoditate beari, auctores laudati existimant. Neque enim 1) suram solum praestare, ut, compressis arteriis, absque medicamentis adstringentibus, & absque omni & adustione & ligatura arteriarum supprimi sanguis valeat; sed & vel maxime 2) ut ne, ossibus resectis carne mox rursus obtectis, suboriri facile caries possit: id quod alias haud raro contingit, & curationem valde protrahit. Tum 3) suras cum ossibus truncatis quam facillime, ope praesertim balsami vulnerarii, in sequentibus deligationibus adhibiti, confervescere, itaque glutinationem valde hoc ipso accelerari. Denique 4) carnem illam ossibus praecisis, sanato aegro, ad pulvilli instar subjectam mirum quantum ad incessus commoditatem facere; praesertim cum reclinare tibiam haud necesse sit, ut alias vulgo fieri solet; sed instrui quam aptissime machinamentum ex ligno levi excavatum posse, ut directo ingredi pede quodam artificiali, quasi naturali, possit. Caro ista, quando fasciae solvuntur, a ministro semper probe sustinenda, & versus resecta ossa premenda est, ne decidat atque sic glutinationem turbet aut impediat. Luculentius ista singula in superius laudato libello suo VERDUNIUS explicavit, tabulisque aeneis quamplurimis designavit.

IV.

*Eam rursus deseruit.*

Quanquam autem non dictus solum VERDUNIUS, sed alii quoque Chirurgi haud infeliciter aliquoties istam operationem instituerunt; tamen quam paucissimi extiterunt, qui approbare illam, aut in Chirurgorum scholas loco priorum curandi rationum hucusque introducere sustinuerunt. Praeterquam enim quod & Angli & ipse VERDUNIUS atque KOENERDINGIUS postmodum ab illa abstinuerint, atque aeger in quo SABOURINUS operationem hanc Parisiis instituit, mortuus sit, (*a*) sane non prorsus ejusmodi exempla Amstelodami defuerunt, ubi in curatione & post absolutam glutinationem quidam velut ossium aculei ex ossibus prominuerunt, compunctisque partibus mollioribus, acutissimos dolores atque alia id genus mala moverunt: ut taceam, quod SABOURINI aeger plus sanguinis, quam alias perdi solet, perdiderit, aliaque incommoda, quae haec operatio aliquando post se trahit, & quae KOENERDINGIUM, ut consuetam huic novae praetulerit, commoverunt; quemadmodum in laudato ipsius libello ea prolixius exponit. Sed quicquid tandem harum rerum sit, GARENGEOTIUS certe, chirurgus gallus ex recentioribus, cui JOUNGII & KOENERDINGII laudata scripta ignota fuisse videntur, denuo laudare operationem hanc & quasi postliminio instaurare nullus dubitavit. (*b*) Fuerunt enim, ut idem perhibet, in Gallia homines, qui usque adeo feliciter

(*a*) Testibus actis Acad. Reg. Paris. Ann. modo citat.
(*b*) In operat. Chirurg. cap. de tibiae amputatione.

ter curati iſta ratione fuerunt, ut non incedere tantum commodiſſime, ſed quam expeditiſſime quoque ſaltare potuerint. Requiritur vero ut hi homines ceterum ſint ſani, & cauſſae, quae extirpationem membri poſtulant, externae, ſi felicem ejus ſucceſſum ſperare velimus.

V.

*Haec etiam in brachio fieri poteſt.*

Ultimo denique notandum, quod haec operatio non ſolum in tibia peracta ſit & ſuccedat, ut plerique recentiorum exiſtimant; verum quod eadem *etiam in brachio*, relicta parte carnis & cute, pro reſectis oſſibus poſtea contegendis, & fieri poſſit, & quoque haud infeliciter peracta ſit: id quod non ſolum ex Joungii & Koenerdingii libellis, verum etiam ex Ruyschii epiſtol. problem. XIV. *de nova artuum decurtandorum methodo*, addiſci poteſt: ubi Ruyschius operationem ejusmodi, ſe aliisque praeſentibus, a Verdunio & Bortelio, Verdunii genero, feliciter inſtitutam deſcribit.

---

# CAPUT XXXVI.

## *De femoris amputatione.*

I.

*Ubinam fieri femoris amputatio debeat.*

Quotiescunque tibia ad ipſum usque genu aut femur corrupta, vel ipſum quoque femur in parte inferiori, propter cariem, ſphacelum aut collisionem inſanabilem arteriaeque cruralis laeſionem aliquam graviter affectum deprehenditur, amputari utique aliquando femur ipſum oportet. Quae quidem operatio dici vix poteſt, quam anceps ſit atque periculoſa; praeſertim ubi paulo altius immitti ferramenta debent. Neque enim graviſſima ſolum, propter grandiorum arteriarum amputationem, ſanguinis profluvia quandoque concitari hinc ſolent, ſed ipſae quoque aegrotantium vires per nimiam materiae ex ampliſſimo vulnere iſtoc quotidianam inter curandum effuſionem ita mirifice debilitari, ut quamplurimi confici ſenſim in ipſa curatione conſueverint. Quoties igitur reſcindi femur debet, proſpiciendum omnino Chirurgis eſt, ut, quantum quidem fieri poteſt, proxima genubus eademque tenuiſſima femoris parte, trium ſcilicet quaſi digitorum ſpatio a genu, reſcindatur, cutisque & carnis quamplurimum conſervetur: ſic enim facilius ſuſtineri ab hominibus curatio iſtaec violenta poterit, & longe facilius ac citius a chirurgo ſanari.

II.

*Ubinam faſcia tortilis applicanda ſit.*

Et faſcia quidem cylindrica, quae ope torcularis, vel vulgaris, vel trochlea inſtructi, arteriam cruralem comprimere debet, ſic fere ap-

 plicari

pliçari in femore debet, ut supremam atque internam, hoc est illam femoris partem, in qua musculi vasti interni caput, & musculus triceps se contingunt, quam exactissime comprehendat. (*vid.* Tab. III. fig. 1. litt. L. M.) Maximum enim alias periculum est, ne, prout olim ante adinventum torcular quam saepissime contigit, gravissima sanguinis ex ampla istac arteria profusio aegrum hominem etiam in ipso opere subito interimat.

III.

*Amputatio ac deligatio quomodo fieri debeant.*

Ad ipsam autem femoris amputationem quod attinet, nihil denuo fere hic praecipiendum restat; namque eadem prorsus atque in manibus, brachiis ac tibiis amputandis observasse hic expedit. Hoc tamen hic quam maxime observandum, primo, ut pili abradantur, deinde ut, postquam cutis cum pinguedine scalpello minore Tab. XIII. fig. 1. aliove simili in circulum est incisa, eae, quantum fieri potest, prius adhuc sursum trahantur, quam musculi aut carnes dissecentur: deinde hae carnes juxta oras cutis resectae superiores, adeoque altiori in loco, quam cutis principio fuit incisa, secunda quadam sectione vel eodem minore scalpello, vel eo, qui Tab. XXII. fig. 7. repraesentatur, vel magno & incurvo illo Tab. XIII. fig. 2. ad os usque undiquaque rescinduntur: quo fit, sicut alias jam diximus, ut resecto osse femoris in sanatione vulneris truncus hujus ossis tanto citius carnibus & tegumentis longioribus relictis contegi, caries ejus praecaveri atque glutinatio totius vulneris multum accelerari queat. Nisi enim hoc probe observetur, sed musculi una cum cute una eademque sectione discindantur, ut alias factum est, musculi hic dissecti fortissimi tantopere sursum retrahuntur, quemadmodum saepius vidi, ut os femoris post alteram tertiamve deligationem ad duorum imo trium transversorum digitorum longitudinem super carnem instar baculi cujusdam eminuerit. Quo vero in casu semper multum temporis requirebatur, donec carnes eousque crescere seque extendere potuerint, ut truncum ossis denuo obtegere valuerint: quod ipsum vero aegros valde debilitavit, multosque confecit. Antequam vero truncus ossis non obtegitur, etiam vulneris glutinatio non est speranda. Deinde quoque *sanguinis profusionem*, propter insignem arteriae amplitudinem, supprimere vix aliter, quam per ejus vincturam ope fili circumjecti eamque accuratissimam licebit: quae propterea summa hic cura est instituenda: prehensa scilicet arteria ope forcipis vel tenaculae Tab. XIII. fig. 5. vel 6, eaque filo robusto circumducto probe constricta. Si plures arteriae hic sanguinem fundunt, illae quoque, si majores, ligandae; sin vero exiguae, ligatura haud opus est, sed linamenta contorta, vel frustulum vitrioli plerumque ad eorum fluxum impediendum sufficiunt. *Deligatio* eo fere modo instituitur, quem supra jam in humeri amputatio-

ne-

ne praeſcripſimus; niſi quod major hic linamenti carpti crepitusque lupi copia, major veſica, vel majora item emplaſtra & ſplenia, longiores denique & ampliores faſciae hic opus ſint, & in femore arteria cruralis longo, anguſto & craſſo ſplenio, ope peculiaris faſciae ſit modice comprimenda; vel ipſum torcular Tab. 5. fig. 6, vel Tab. VI. fig. 1. aliquamdiu injiciendum. Simulatque dein lecto impoſitus aeger eſt, ſubjicere femori reſecto pulvillum aliquem convenit, quo ſcilicet probe elevatum & ſic mitior ſit ſanguinis in erecto femore adverſus oras arteriarum impetus: id quod ad ſanguinis profluvium avertendum egregie facit. Truncus deinde adminiſtri manu diu comprimi & omnia reliqua eadem fieri debent, quae in humeri amputati curatione memoravimus.

IV.

*Quid poſt ablatos per globum artus fieri debeat.*

*Quodſi brachii vel pedis pars aliqua per glandem vel globum tormentarium ablata, vel & per rotam aliquam molarem ſimilique alia* machina aut *ratione fuerit dilacerata ac discerpta*; id inprimis ſibi datum Chirurgus exiſtimet eſſe, ut 1) per injectum protinus torcular ſanguinis profuſioni ſuccurrat; deinde 2) ut prominentes e carne oſſium partes, ſi quae ſunt, ſerrae aut forcipis praeacutae inſtrumento auferat, itaque anteriorem oſſis partem prorſus aequalem reddat, ne aculei oſſium ſupra carnes emineant. Quodſi vero nihil oſſis eminet, etiam nihil auferendum eſt. Denique 3) ut arterias praeciſas vel compreſſione ope linamentorum contortorum ac ſpleniolorum, vel ope fili circumjecti, vel etiam, ubi res id exigit, ferro candenti, prouti quidem vulneris modus & locus aliaeve res circumſtantes id poſtulare videntur, quam diligentiſſime adſtringat. Cetera autem fieri eadem prorſus ratione debent, quam in aliis artuum amputationibus hactenus propoſuimus.

V.

*Botalli artificium perſtringitur.*

Quanquam autem Botallus, (a) Medicus quondam celebris gallus, *novam aliquam mireque, ut videbatur, expeditam artus amputandi artem excogitavit*, dum machinam aliquam, gravi admodum eodemque praeacuto ferramento inſtructam fabrefecit, cujus adjumento, per illapium ab alto ferramentum iſtud grave in locum reſecandum, magna vi praeſcindi membrum, ſine ſerra & ſcalpellis, quam celerrime & uno quaſi ictu poſſit, & Hildanus etiam hanc amputandi rationem imitatus ſit; prudentiores tamen Chirurgi plerique fere omnes non ſine ratione ab iſtoc artificio abſtinent. Namque verendum magnopere eſt, ne forte, propter nimiam iſtiusmodi violentiam, graviter ipſa oſſa diffindantur atque collidantur.



(a) Libro de vulneribus ſclopetorum.

VI.

*Membra artificialia quomodo fieri debeant.*

Poſtquam rite glutinatus membri truncus eſt, haud alienum videtur, *membrum aliquod artificiale vel ex argento*, pro magnatibus, *vel ex ligno etiam* pro aliis *conſtruere*, ipſique trunco per lora & fibulas, vel etiam per machinas elaſticas ſic adaptare, ut & deformitas tolli, & naturalis membrorum uſus quodammodo inſtaurari poſſit. Quod ipſum equidem qua fieri ratione debeat, non PARAEUS tantum, HILDANUS ac SOLINGIUS, ſed recentiorum quoque *mechanicorum* nonnulli quam curioſiſſime demonſtrarunt. Ceterum ſi quibus forte anguſta res domi eſt, hi rudia tantum fulcra ſive grallas in parte ſuperiori excavatas, pro genu apte recipiendo, pedibus amputatis ſuccingunt, ut iis qualitercunque incedere queant.

VII.

*Quomodo caries tollenda ſit.*

Denique ubi forte *caries* quaedam in amputatorum oſſium extremis naſcitur, prout fieri quam ſaepiſſime adſolet, quantopere etiam Chirurgus illud cavere ſtudeat; neceſſarium utique eſt, (licet plerique chirurgi hac de re ſileant) quia glutinationem impedit, eam aut *euphorbii* pulvere, aut ferro aliquo candente tollere, aut denique, quod optimum mihi videtur, partem corruptam ferramento abradere: ita tandem ea ablata brevi caro cum oſſe rurſus conſervet, & vulnus glutinatur, quod quamdiu caries adeſt, obtineri non poteſt.

---

## CAPUT XXXVII.

### *De brachii in ipſa humeri junctura amputatione.*

I.

*Inſtituti ratio exponitur.*

TAmetſi nec egomet brachii in ipſa humeri junctura amputationem unquam inſtituerim, neque ab aliis Chirurgis, niſi forte ab unico DRANIO (*a*) inſtitutam, atque ſecundum hunc etiam a GARENGEOTIO, (*b*) licet illum haud nominet, deſcriptam legerim, haud tamen abs re fuerit, breviter hic ea, quae laudati auctores hanc in rem memoriae tradiderunt, propoſuiſſe.

II.

*Quandonam inſtitui operatio iſta debeat.*

Fere duplex autem, ut hi monent, incidere caſus ſolet, in quo ſuſcipi graviſſima iſtiusmodi operatio debet. Primus eſt, ſi ſuprema humeri pars per globum igniarium (*bombe* vel *grenade*) ſimilique alia violentia

(*a*) Obſervat. chirurg. 43.
(*b*) In operat. chirurg. cap. 54. edit. I. et deinde etiam in edit. II.

lentia vehementer contunditur, colliditur ac deteritur. Alter casus est, si caput humeri per vitium aliquod internum, tumorem puta sive intumescentiam capitis humeri, spinam ventosam, cariem, vel abscessum etiam, corruptum deprehenditur. Cui forte addi posset *sphacelus humeri*, qui ad hujus juncturam se extenderet.

III.

*Quid fieri ante operationem debeat.*

Ante vero, quam periculosa ac difficilis ejusmodi operatio instituitur, praeparanda probe singula sunt, quae ad eandem peragendam necessaria videntur. Tum collocandus in sella quadam commoda, & obtecto quidem vultu homo aeger est. In hac vero operatione torcular, ut in aliis amputationibus, non applicatur, quia hoc hic fieri apte non posset; verum truncus brachialis arteriae prius filo constringenda est, quam caro discinditur: atque hoc sequenti fieri ratione docent.

IV.

*Quid primo loco fieri in operatione debeat.*

Simulatque jam rite collocatus aeger est, extendi & contineri gnaviter ab administro brachium laesum debet, veraque arteriae brachialis sedes pone axillam quam curiosissime pervestigari: qua vero in re scientia anatomica Chirurgum egregie juvare potest. Sicubi autem reperiri eadem, propter graviorem tumorem, nequit; incidere utrinque carnem secundum brachii longitudinem convenit, ita ut os humeri per vulnera chirurgi digitis tangi atque ex hoc de situ arteriae judicari queat. Detecta sic, quemadmodum diximus, brachiali arteria, acus quaedam praegrandis (*a*) cum annexo funiculo vel filo lineo robusto, e sex vel octo filis composito & cerato, per carnem binos circiter digitos infra axillae sinum positam juxta os humeri, inter hoc & arteriam brachialem trajicitur, cavendo ne arteria hac acu laedatur, demissoque, ut laxior cutis fiat, brachio, funiculus transmissus in nodum aliquem chirurgicum constringitur. Quo facto dispicitur, num in propinqua brachii vel humeri parte pulsus arteriae conquieverit, nec ne. Namque ubi is conquievit, indicio illud est, satis jam adstrictam filo isto sive vinculo esse arteriam. Ubi vero sanguinis pulsus aliquis adhuc superest, arctius paulatim adstringi funiculus transmissus debet, donec pulsus omnis evanuerit. Atque tum alter etiam, itemque tertius sive solubilis & cum annulis sive habenulis quidem, fieri nodus debet; ne relaxari facile vinctura queat.

V.

*Observatio circa ipsam operationem necessaria.*

Porro circa ipsam operationem triplex inprimis necessaria videtur observatio. Namque postquam praedicta ratione arteria constricta est, ut a sanguinis profusione securi simus, providendum solertissime est, 1)

(*a*) Dranius recta acu usus est; Garengeot curvam commendat, ut Tab. XIV. fig. 10. videre est.

1) ut cutis & caro ſufficiens in humero relinquatur; deinde 2) ut caro quam aptiſſime incidatur; & denique 3) ut ipſum oſſis corrupti ligamentum in articulo incidatur, os deinde ex ſcapulae ſinu ſolvatur, eximatur atque tandem omnino reſcindatur. Quae quidem ſingula ut expediri feliciter queant, operam dare Chirurgos oportet, tum ut veram acromii ſedem curioſe perveſtigent; tum ut cutem, quantum ſatis eſt, retrahendam curent; tum & denique ut loco binos vel trinos digitos transverſos ſubter acromium poſito ſcalpellum pro carnibus diſſecandis immittant. Sic enim bona muſculi deltoidis pars ſervatur, cujus beneficio non expleri ſolum cavus humeri ſinus, ſed accelerari quoque vulneris glutinatio mirifice poſſunt.

VI.

*Quomodo fieri amputatio debeat.*

His rite jam ponderatis ſcalpellum acutum, ut Tab. XIII. fig. 1. aut Tab. XII. fig. 14. exhibet, vel aliud ſimile in manus ſumitur, ejusdemque ſubſidio cutis cum pinguedine ipſoque muſculo deltoide jam jam deſignato loco inciditur. Mox leniter brachium attollitur, ut facilius & reperiri & abſcindi muſculi bicipitis capita poſſint. Si quid autem forte ſanguinis ex praeciſis venarum atque arteriarum minorum ramulis erumpit, quod impedire operationis negotium quodammodo poſſit, admoveri protinus a miniſtro quodam vel nudus digitus, vel *glomera ex linamentis*, *vel minuta & craſſa ſpleniola* debent, ut his oras arteriarum ſanguinem fundentium comprimat. (*a*) Tum ipſum articuli ligamentum in parte primo ſuperiori, dein utrinque quam prudentiſſime diſcindendum, emotoque ſiniſtra manu oſſis humeri capite, reliqua etiam ſumma cura, ne ipſa arteria brachialis diſcindatur, reſolvenda atque diſſecanda, quae humeri caput illud quaquaverſum cingunt. Namque ſic explorari ſimul illud poterit, num etiam accurate ſatis adſtrictae ſint arteriae. Cavendum dehinc ſolerter quoque eſt, ne deligatam cum arteria cutem & muſculos temere praecidamus. Itaque cutis utrinque ſic ab oſſe humeri reſolvitur, ut fruſtum aliquod fere triangulare prope alam remaneat, cujus pars juxta ipſam axillam ampliſſima, pars autem inferior ſive exterior anguſtior quodammodo ſit, atque muſculi deltoidis formae quaſi accommodata; & ſic ipſum membrum penitus tandem abſciſſum eſt.

VII.

*Poſt amputationem quid factu opus ſit.*

Amputato, ſicut indicavimus, humero, ſequitur, ut arteriam in propendente carnis fruſtulo deligatam perveſtigemus, trajectoque cutem inter & arteriam ope acus curvae minoris Tab. VI. fig. 5. paulo

(*a*) Quodſi vero magna arteria adſit, quemadmodum ejusmodi ſaepius adeſſe ſolet, ea ſubmiſſa prius acu curva paulo minore filo circumducto conſtringenda eſſet.

lo ſupra priori ligatura funiculo, quam exactiſſime denuo deligemus. Tum vinculum primum, quippe quod ipſam ſimul cutem comprehendebat, diſſolvitur, ne ſcilicet gravis ac periculoſa inflammatio quaedam inde exoriatur.

VIII.

*Deligationis ratio.*

Dehinc veniendum ad ipſam *deligationem* eſt: quae ſic inſtituitur. Nempe protinus trunco plumaceolus lineus, (*plumaceau*) arteriis autem ſplenium aliquod, ad protegendam arteriae vincturam, injiciuntur. (*a*) Deinde pars cutis inferior ſurſum, ſuperior vero una cum deltoide muſculo deorſum verſus adducuntur, injectisque linamentis carptis ſiccis quamplurimis emplaſtrum aliquod, crucis melitenſis formam prae ſe ferens, pro his firmandis injicitur. Super emplaſtrum hoc ſplenium aliquod quadratum, craſſum atque amplum imponitur; axillae autem ſplenium aliquod rotundum aut teres ſubjicitur, quo nempe facilius ſuſtineri absque periculo arteriarum pulſus queant. Singula iſta ſplenio quodam duplicato, crucisque melitenſis figuram habente, conteguntur; ſed ita tamen, ut bina ſimul alia ſplenia duas circiter ulnae partes tertias longa, quatuorque digitos transverſos lata ſupradentur. Poſitura ſpleniorum haec eſt: Nempe ſplenium primum oblique ſuper truncum ſic imponitur, ut altera eademque anterior ejusdem pars ſuper humerum integrum, altera vero eademque poſterior pars quinque circiter digitos infra integram axillam poſita ſit. Spleniorum alterum ſuper truncum & ſplenium primum, ſed decuſſatim injicitur. Denique ſplenium tertium idemque ceteris amplius ſic ſupra reliqua datur, ut eadem contegat, decuſſatimque ſuper humerum ſanum tranſeat. Tandem faſcia illa, quam *ſpicam deſcendentem* Chirurgi appellant, nos autem inferius deſcriptam dedimus, ad firmandam deligationem ſic injicitur, ut ſplenium craſſum ſeu pulvillus ſub axilla integra prius applicentur, ne venae inibi poſitae nimis fortiter per eandem comprimantur, & faſcia tanto aptius circumduci queat.

IX.

*Exemplum operationis hujus.*

Hactenus deſcriptam operationem in nobili quodam Gallo Dranium patrem, conſentientibus & praeſentibus praeſtantiſſimis Pariſienſium Chirurgis, Mareschallo ſcilicet, Arnoldo, Lapeyronio, Petito, Merryo, aliisque haud infeliciter aliquando, ob cariem (ſeu potius *ſpinam ventoſam*) in parte ſuprema humeri, haud infeliciter aliquando per-



(*a*) Utilius eſſe exiſtimarem, ſi plumaceolus & ſplenium hic non arteriae & oſſi adhiberentur, ſed carnes mox ſcapulae ſinui, ac deinde carnibus linamenta & ſplenia applicarentur: ita enim melius citiusque carnes cum ipſo confervere poſſent: id quod interjectis iisdem impediri videtur.

perfeciſſe, & DRANIUS filius & GARENGEOTUS referunt, (*a*) aegrumque perfecte convaluiſſe. Attamen poſterior horum in altera operationum chirurgicarum editione addit, nobilem illum, poſt ſex a peracta illa curatione menſes, ex abundantia ſanguinis mortuum eſſe. (*b*) GARENGEOT etiam docet, hanc operationem quoque in abſceſſu juxta articulum humeri inſtituendam eſſe. Utrum autem propter ſimplicem aliquem abſceſſum usque adeo periculoſa ac difficilis ſuſcipi operatio debeat, hoc prudentioribus Chirurgis definiendum committo.

## Explicatio Tabulae decimae quartae.

Fig. 1. oſtenditur, quomodo *in reſecanda manu vel brachio aeger, Chirurgus & praecipui miniſtri ſint collocandi.* A aeger; B Chirurgus ſerra manum corruptam reſecans; C miniſter manum ſuſtentans; D miniſter brachium amplectens; E miniſter corpus aegri firmans & torcular ſimul gubernans. F Patina ſubjecta pro ſanguine excipiendo.

Fig. 2. repraeſentatur *ſitus*, qualis *in tibia amputanda* aegri, chirurgi & miniſtrorum praecipuorum eſſe debeat. A aeger in ſella, B Chirurgus, C miniſter pedem infra ſuram, D miniſter pedem ſupra genu ſuſtinens. E Vas ſubjectum, quod ſanguinem forte profluentem ſuſcipit.

Fig. 3 litt. A oſtendit *locum, ubi crus*; litt. B vero *ubi femur commodiſſime aufertur.* Quodſi tamen malum jam magis ad ſuperiora ſe extendit, etiam in altiori femoris loco, majori vero cum periculo, amputatio fieri poteſt & debet.

Fig. 4. litt. A *femur aliquod cum crure truncato* B deſignat: in quo indicatur, ubi torcular CD mox ſupra genu in tarſo vel metatarſo, imo &, ſed minus commode, crure ſive tibia amputanda applicari poſſit. Deinde etiam aliquo modo hinc ſimul illud liquet, *quomodo arteriae reſectae per volſellam E apprehendi, filumque F*, quo conſtringendae, eis injici queant. Sunt quidem, qui hunc modum filum arteriae circumducendi carpunt; verum illum bene ſuccedere ſaepius expertus ſum.

Fig. 5. *qua ratione* juxta nonnullos *tibiae amputatio cum ſurae conſervatione inchoanda* ſit, ob oculos ponitur. Linea a litt. A ad B deſignat primam inciſionem ſcalpello Tab. XIII. fig. 1. vel fig. 3. aut ſimili alio inſtituendam; linea vero BC alteram inciſionem, quibus ſura ab oſſibus cruris ſeparatur; CD denique locum, ubi reliqua carne diſſecta amputatio fit. Quidam ſcalpello ancipiti & acuto fig. 3. in loco litt. C. ſuram prius perforant, & deinde ad B & A reſecando ſuram pergunt. Sed prior modus mihi magis arridet. Fig.

(*a*) Locis antea citatis.
(*b*) In fine tomi III. operationum chirurgicarum.

TAB. XIV.

Fig. 3. A B

Fig. 4. E F B C A D

Fig. 5. D B C A

Fig. 6. B A

Fig. 7. B C A

Fig. 8. C B A

Fig. 1. A B C D E F

Fig. 2. A B C D E

Fig. 9. A B D E F G

Fig. 10.

Fig. 6. litt. A indigitatur, *quomodo ſurae pars inferior a crure per duplicem inciſionem reſecta dependeat*, quae in mox ſubſequente amputatione tibiae a miniſtro verſus poplitem eſt reclinanda. Ubi poſtea Chirurgus reliquam cutem & carnem una cum perioſtio ad litt. B undiquaque incidit, & poſtea eodem in loco oſſa etiam ſerra reſecat.

Fig. 7. demonſtratur *crus recens mutilatum*, cum ſura A dependente, B os tibiae, C os fibulae reſectum indicat.

Fig. 8. oſtendit *crus hoc modo truncatum*, & quomodo ſura litt. A parti reſectae obducta cum crure mutilato B rurſus concreſcat. C partem femoris indicat.

Fig. 9. repraeſentat, quomodo torcular Tab. V. fig. 6. vel Tab. VI. fig. 1. in cruris amputatione ſupra genu applicandum. CC torcular cum ſubjecto pulvillo. D locus ubi eidem lorum vel coriaceum, vel ſericeum EE firmiter junctum eſt. F locus ubi idem in altero latere duobus uncinulis innectitur. G trochlea, qua tenſa, arteria ſub poplite comprimitur.

Fig. 10. *Acus praegrandis curva* ſiſtitur, pro arteria brachiali prius liganda, antequam in junctura humeri brachium amputare volumus; quod tamen etiam acu magna recta fieri poteſt, qualis Tab. XVIII. delineatur. Utraque acus quoque pro ſetaceo in cervice excitando ſervire poteſt.

---

# PART. II. SECTIO II.

## *De operationibus chirurgicis, quae in capite inſtituuntur.*

## CAPUT XXXVIII.

### *De fonticulis ſuturae coronalis.*

I.

*Fonticulorum ſuturae coronalis quisnam uſus ſit.*

EXcitari nonnunquam in ſupremo capite, ubi coronalis & ſagittalis ſuturae committuntur, fonticuli quidam ſolent. Sed rarius tamen apud Germanos, quam apud Italos & Hollandos operatio iſtaec inſtituitur. Quanquam autem Medicorum non pauci inutilem prorſus iſtiusmodi curationem pronunciant, quum nihil omnino educi ex interiori capite poſſe arbitrantur; tamen neque alii deſunt, qui nobilem ad-

modum atque efficacem illam esse non sine experientia atque summa veritatis specie proponunt. Usque adeo, ut, nisi forte evidentem experientiae atque auctorum praestantissimorum fidem impugnare volueris, fateri omnino cogaris, fonticulos in capite suscitatos ita comparatos esse, ut miram quandoque in pertinaciori cephalalgia, vertigine, apoplexia, (*a*) epilepsia, (*b*) amaurosi (*c*) item memoriaeque defectione (*d*) quamplurimis denique aliis *oculorum* & ipsius *capitis noxis* ac catarrhis pertinacioribus curandis praestare possint utilitatem.

II.

*Quis fonticulorum isto rum proprius locus sit.*

Sed quo facilius detegi accommodatus ad ejusmodi fonticulos locus possit, radi ante omnia supremum caput vetustiores Medici jusserunt, filumque geminum sic super medium caput duci, ut alterum a naribus ad cervicem; a media aure ad mediam alteram aurem alterum extenderetur. (*e*) Namque ubi bina ista fila decussatim in vertice committebantur, ibi coronalis & sagittalis quoque suturarum commissura, id est, aptissimus ad fonticulum locus subesse arguebatur. Spectare huc istae inprimis figurae videntur, quas Scultetus Tab. XXVI. Meekrenius *in observat.* cap. 5. itemque Dekkerus *in exercit. pract.* pag. 110. suppeditarunt. Verum enim vero si dicendum, quod res est, minus quandoque accurata, quin imo fallax etiam dicta ista suturarum conjunctionem explorandi ratio videtur: siquidem conjunctionis istius positura in multis hominibus variat. Neque etiam usque adeo magni interest, in ipsa suturarum commissura, an prope illam, vel in ipsa etiam sutura sagittali fonticulus hic excitetur; praesertim quum inde profluentes humores, maximam certe partem, non tam ex clauso intus cerebro, prout antiquiores Medici autumarunt, quam potius ex externis cranii integumentis proveniant. Aberrasse enim utique veteres censendi sunt, quando dictam istam cranii partem, in qua suturae committuntur, reliquo cranio tenuiorem, aut etiam magis perspirabilem esse judicarunt. Tametsi enim in infantibus cranii quaedam apertura isto loco reperiatur, quam *fontanellam* vulgo appellant, sensim tamen ossa cranii sic ibi concrescunt, ut in adultis suprema ista cranii pars eandem fere semper, ac reliquae, imo subinde majorem crassitiem nanciscatur. Interim tamen haec vera ratio videtur, quare vetustiores Medici in suturis praecipue fonticulos hic excitandos proposuerunt. Ipsas autem suturas harundemque commissuras haud sane diffici-

(*a*) Scultetus obs. 34.
(*b*) Vid. notatu dignum exemplum in Meekren. Observ. chir. Cap. V.
(*c*) Vid. Dekkeri *exercit. pract.* pag. 109. & seqq. ubi de amaurosi & epilepsia admirandae curationes describuntur.
(*d*) Schelhammer differt. de Fonticulo suturae coronalis memoriae remedio.
(*e*) Vid. Celsus. Lib. VII. cap. 7. n. 15.

difficili negotio explorare Chirurgus poterit, modo cadaverum capita diligenter is, qua data occaſione, luſtraverit, digitumque ſemper hominum curandorum capiti admoverit. In plerisque etenim hominibus fovea ſive ſcrobiculus vel prominentia quaedam eo loco advertitur, ubi ſuturae hae committuntur: eoque in loco fonticulus fieri apte poteſt.

III.

*Quomodo excitari fonticulus in capite poſſit.*

Atque ut valentior haec medicina ſit, *excitari fonticulus per admotum aliquod ferrum candens* ſolet. Igitur ante omnia ſuperior capitis pars raditur, inveſtigataeque, ut ſupra diximus, ſuturarum commiſſurae locus ferro candenti, forti manu, ad ipſum usque cranium gnaviter aduritur. Et cauteria quidem, applicari hic ſolita, duplicis potiſſimum generis ſunt: alia enim, cujusmodi Meekrenius & Dekkerus & nos Tab. III. fig. 9. deſignavimus, nuda; alia vero, cujusmodi Scultetus Tab. I. & nos Tab. XV. fig. 1. & 2. ex Aquapendente repraeſentavimus, tubulis inſtructa eſſe conſueverunt. Ne qua autem forte admotum cuti capitis ferrum candens, nondum abſoluta uſtione ad cranium usque, extinguatur, haud alienum chirurgicae artis profeſſoribus quibusdam viſum fuit, cutem capitis ſupremam idoneo loco vel ſimplici plaga, ut Celsus fecit, (*a*) vel *decuſſatim prius incidere*, reſolutisque plagae illius oris, tubulum (*fig.* 2.) ipſi cranio prius imponere, deinde ferrum candens (*fig.* 1.) ita per tubulum iſtum cranio imprimere, ut, quantum ſatis eſt, aduri ſtatim ipſum cranii os valeat. (*b*) Facto jam quacunque ratione foramine ſeu fonticulo, piſum aliquod cum unguento digeſtivo ei inſeritur, ſupradatis emplaſtro, ſplenio quadrato, & faſcia quadricipiti, qualem infra deſignabimus. Cetera enim fieri eadem prorſus debent, quae ſupra jam (*Sect. I. cap. XIX.*) generatim hanc in rem de fonticulis propoſuimus. Sed ne quis tandem ignoret, *quomodo fonticuli iſti*, juxta capitis ſuturas excitati, ſaepe usque adeo inſigniter, ſicut tam multi praeſtantiſſimi viri teſtantur, *proficere* adverſus tam multas easque graviſſimas capitis noxas queant, ſcire juvat, inſtitutam in capite uſtionem ita plerumque vehementem atque efficacem eſſe, ut, tametſi forte foras per calvariam ex cerebro malignos humores elicere nequeat, fortiter tamen ipſi dolore acerbiſſimo, quem ferrum candens excitat, uno quaſi momento ſubinde diſpellantur, ac revellantur. Ceterum de inſigni horum fonticulorum efficacia, praeter jam jam laudatos auctores evolvi adhuc poſſunt, Marc. Donatus lib. 2. Hiſt. miral. cap. 4. M. A. Severinus Pyrot. chir. lib. 2. part. 1. cap. 6. Riverius cent. 11. obſ. 93.



(*a*) Lib. VII. cap. VII. n. 15.

(*b*) Ita quidem a *Mekrenio* delineatur, in deſcriptione vero nullius inciſionis ante aduſtionem mentionem facit.

AQUAPEND. Oper. chir. cap. I. CLAUDINI Refponf. de Cauterio in futura coronali.

---

# CAPUT XXXIX.

## *De arteriotomia in temporibus inftituta.*

I.

*Arteriotomia quid fit.*

ARteriotomiam iftiusmodi operationem chirurgicam effe, qua, pro emittendo fanguine in falutem humanam arteriae fere ut venae inciduntur, id ipfa equidem vocabuli poteftas ftatim loquitur. Quanquam autem noftris temporibus non aeque, ut olim, frequenter inftitui operatio ifta, propter & nimiae fanguinis profufionis & aneuryfmatis metum, folet; tamen, fi provide fufcipitur, praeftantiffimorum Medicorum teftimonio admirabilem faepe ufum eadem praeftat, & nihil mali poft fe relinquit. Et *variis* quidem *in locis aperuiffe* vetuftiores Medici *arterias* leguntur; in *fronte* puta, *temporibus*, *pone aures*, in *occipite*, *pollicem inter ac digitum indicem*, & fi qua loca alia funt hujusmodi, ubi eorum pulfus tactu percipi poteft. Contra vero Medici hodierni vix aliam nifi eam incidere arteriam confueverunt, quae in temporibus fita deprehenditur. Namque ifta & facillimo negotio, quia tactui fatis expofita eft, & cum minimo profufionis fanguinis atque aneuryfmatis periculo, quia offi frontis incumbit, adeoque facile comprimi poteft, incidi folet; ut ut forfan illud diffiteri nemo prudens facile poterit, longe difficilius plerumque arterias, quam venas deoperiri: quia haud per vifum, fed nonnifi per pulfum fuum tactus ope explorari queunt. Ceterum ne in defcribendis, quae prifcis Chirurgis adhibita legimus, miris arteriotomiae artificiis, utpote obfoletis, fruftra defudemus, eas ftatim expofituri rationes fumus, quas inire recentiores Chirurgi in hac ipfa operatione confueverunt.

II.

*Operationis modus defcribitur.*

Scilicet primum eft, ut aeger in fella quadam aut in lecto etiam confideat, ipfumque caput ad alterutrum latus, quam quo arteriam incidere volumus, inclinet. Alterum eft, ut Chirurgus arteriam incidendam diligentiffime perveftiget. Itaque hunc in finem longe optimum videtur, ficubi is finiftram manum tempori, in quo arteria incidenda, & nunc furfum fpectanti admovet, proditamque pulfibus fuis arteriam binis digitis anterioribus paululumque dimotis ita continet ac premit, ut, fitu arteriae probe obfervato, quam curiofiffime immitti in arteriam inter digitos iftos phlebotomus poffit. Sed paullo ta-

tamen altius, utplurimum hic, quam in venarum incisionibus, demitti, transversimque sursum adduci, dum retrahitur, ferramentum oportet; quo nempe certius attingi arteria queat; neque nocet, si arteria etiam integra discindatur. Simulatque igitur, incisione sive punctura facta, sanguis valde rubidus ac floridus, attemperato quasi ad singulos arteriarum impulsus motu, prorumpit, dubium non est, quin arteria aperta atque sic rite peracta sit operatio. Sin aliter res sese habet, denuo immitti, atque altius quidem phlebotomus debet; donec vel dissecta vel adaperta esse arteria ex modo dictis signis reperiatur. Quia vero mucro phlebotomi, quod vulgo *lanceolam* appellant, valde tenuis circa ossa capitis facile hic frangitur, usu didici, scalpello consueto chirurgico, quem *inciso-rium* nominare solent, Tab. I. fig. G. commodius hanc arteriam incidi posse, praesertim si non sursum, sed deorsum fiat sectio. Oportet autem, pro feliciori sanitatis instauratione, sanguinis affatim, id est ad libram circiter, vel etiam, si sanguinis copia urget, ad sesquilibram ex arteria emittere; alias parum emolumenti praestat. Ut adeo mirum videri haud debeat, quod vetustiores Medici tantisper fluere sanguinem passi sint, dum mente labi homines aegri coeperint. *Quodsi forte pone aurem* vel in occipite, aliove in loco *incidi arteria quaedam debet*, tum eundem prorsus, quem modo praescripsimus, operationis modum observare convenit.

III.

*Deligatio.*

Postquam sanguinis tantum, quantum Medicus utile esse judicavit, effluxit, veniendum protinus est ad *deligationem*. Serviunt huc inprimis *trina* quadrata eademque diversae magnitudinis *splenia*: Quae sic omnino imponere super vulnus convenit, ut minimum infimo, medium medio, amplissimum denique ultimo atque supremo loco applicentur, ut sic fortius arteriam incisam comprimant. Neque alienum hanc ob caussam hic est, vel nummum aliquem vel plumbeam laminam splenio infimo aut medio involvere, vel chartae etiam frustum dentibus manducatum & subactum supra ipsum vulnus dare, spleniisque illis diligenter contegere. Sic enim & facilius supprimi sanguis, & fortius contineri adaperta arteria poterit. Atque ut firmius ea singula vulneri adhaerescant, superinjici denique *fascia* illa debet, quam *nodosam* aut *stellatam* communiter dicunt, pleniusque infra in fasciarum doctrina descripsimus, eaque paullo arctius constringi. Atque sic servari in capite per octiduum circiter fascia illa debet, ut & sanguinis profusio & aneurysma certius avertatur; ubi vero forte relaxata esse advertitur, gnaviter rursus adstringi: donec scilicet penitus ac firmiter glutinata esse plaga deprehenditur.

IV.

*Arteriotomiae usus.*

Ad *arteriotomiae usum* autem quod attinet, is equidem ita multiplex at-

atque admirabilis a Medicorum nonnullis praedicatur esse, ut nullum fere & *oculorum* & ipsius *capitis ita gravem atque pertinacem morbum*, siquidem is a nimia sanguinis copia ortus fuerit, existere posse iidem existiment, adversus quem proficere insigniter operatio ista nequeat: quantumvis etiam inaniter reliqua omnia medicamentorum genera fuerint adhibita. Atque in *vertigine* quidem, *cephalalgia pertinaci*, *epilepsia*, *oculorum suffusionibus* atque *inflammationibus*, a nimio sanguine concitatis, mirifice utplurimum arteriotomiam valere communis observatio est. *Morbum* autem *attonitum* sive *apoplexiam* quam expeditissime curari per eandem posse, peculiari scripto quodam scriptor Anglus recentior demonstrare sategit. (*a*) Quae quum ita fuerint, haud obscure, meo quidem judicio, liquet, quid habendum de illorum opinatione sit, qui *non periculosam modo*, *sed & venaesectionibus nihilo efficaciorem esse arteriotomiam* contendunt: cum plures egregias virtutes annotaverint, & periculum spleniis fascia idonea impediri possit. Tametsi eam ob caussam neque illud dissimulare egomet ausim, melius & aegris & suae famae istos Medicos consulere, qui in morbis, ubi nullum periculum in mora est, ad arteriotomiam non prius accedant, quam medicamenta reliqua inania esse fuerint experti. Sed quo promtior tandem ex operatione istac salus exspectari possit, necessarium utique videtur, solertissimam victus rationem atque alia simul idonea remedia morbo, quo laborant, opposita, aegris imperare.

---

# CAPUT XL.

## *De Hydrocephalo.*

### I.

*De hydrocephalo interno.*

QUoties hominis caput a lympha quadam praeter naturam expletum ac distentum est, *hydrocephalum* appellari vitium istud solet. Atque *hydrocephalum* quidem *internum* vocatur, sicubi intus atque in ipsis calvariae penetralibus aqua collecta est; *externum* autem, si cutem inter & calvariam vitiosa ista lympha inhaeret. Primum vitii genus vix nisi in infantibus recens natis observatur, idque vel in ipso ute-

(*a*) Catherwood nimirum, in libello de nova ratione curandi apoplexiam. Anglice A *New Method of curing the Apoplexie.* Monere tamen hic volui, me bis in apoplexia in duobus aegris diversis, altero sene, altero juvene, & quidem mox in principio hanc arteriotomiam instituisse, non neglectis aliis idoneis remediis; attamen aegri ambo brevi post mortui sunt: hinc inde apparet, etiam arteriotomiam non semper ab apoplexia aegros liberare.

utero materno, vel in partu difficiliori contractum. Consulendus hic praeter reliquos WEDELIUS (*a*) & RUYSCHIUS est *in thesaur. anat. secundo Tab. III.* siquidem is luculentam noxae hujus delineationem ibi suppeditavit. Fere semper autem in praecipiti esse infantes ejusmodi solent; sed quo grandius tamen vitium est, eo gravius quoque subesse solet periculum: imo plerumque insanabile prorsus illud vitium esse reperitur. Simulatque enim, deoperto ferramentis capite, lympha prolicitur, ipsa statim vita simul effugit: prouti quidem diuturnus rerum usus Medicorum filios docuit. Quodsi autem paulo mitius esse malum istiusmodi videtur, tentare utique Medicum oportet, an vinci forte malum medicamentorum viribus queat. Igitur longe optimum fuerit, non crebrioribus solum sed blandis tamen purgationibus infantulum istiusmodi miserum exercere; ut nimirum abduci sensim e capite nocentissimi humores isti queant; sed optimis quoque interim medicamentis confortantibus eundem suscitare: qua in re vero bonus Medicus consulendus. Extrinsecus autem imponi super caput splenium aliquod amplum, vel in aqua calcis vivae, vel in spiritu matricali, spiritu lavendulae aut aqua etiam Reginae Hungariae calida tinctum, haud incommode poterit. Qua autem fascia contineri splenium istud queat, hoc latius equidem eo loco dicemus, ubi de fasciis capitis ex instituto disputabimus.

II.

*Hydrocephalum externum.*

*Hydrocephalum externum* quod diximus, in eo potissimum differre ab interno solet, quod externae capitis superficiei mollitiem conciliat; nam aquae mox sub cute haerent: quum in interno hydrocephalo distentum quidem, sed durum tamen esse caput externe soleat. Ratio utriusque phaenomeni manifesta est ex superius (*No.* 1) adductis. Quanquam autem periculosum esse dictum illud hydrocephalum externum consuevit; fere semper tamen facilius sanari, quam internum potest. At quo majus & quo magis inveteratum est malum, eo difficilius sanatur. Atque incipere quidem curationem a medicamentis tam internis quam externis convenit. Ex internis nobilissima sunt purgantia, diaphoretica, diuretica, roborantia ac digerentia. In externis autem praecipue commendari hic merentur ea aqua iique spiritus, quos adversus hydrocephalum internum supra commendavimus. Hi etenim vel cum linamentis complicatis, vel cum sacculis aromaticis digerentibus, e majorana, origano, serpillo, pulegio, chamomilla, salvia, rore marino, lavendula &c. confectis, identidem calidi supra caput imponi fasciaque firmari debent. HILDANUS quidem memorat, sese per solam saepius iteratam capitis ex



(*a*) Lib. de Morb. Infantum, pag. 47.

*aqua calcis*, ſpongiaeque ſubſidio factam fomentationem haud infeliciter aliquando hydrocephalum curaſſe. Interim tamen praeter jam laudata interna remedia ſubinde adhiberi ſimul haud incommode poterit *pulvis naſalis* aut *errhinus* ex majorana, liliis convallium, maro vero, cubebis, hippocaſtano ſive caſtanea equina, nicotiana rebusque id genus aliis praeparatus. Tum haud alienum quoque erit, ad educendam e capite lympham, tabacum dentibus ſaepius mandere. Denique non nullius quoque uſus hic *ſpiritus* eſt *vini rectificatus optimus*; ſiquidem per ejusdem accenſi vaporem & flammam ſolertiſſime identidem caput externum foveatur. Quodſi autem dicta iſta medicamenta, utut diligentiſſime applicata, nihil omnino proficiunt; procedendum ſenſim eſt ad *remedia chirurgica*. Atque omnium quidem prima hic eſſe debent *emplaſtra veſicatoria*, ex *cantharidibus* parata, identidem in inferiori capitis parte, hoc eſt, pone aures atque in cervice, applicata. Si lenia nimis emplaſtra iſta videntur, *cucurbitulis* exerceri dictae iſtae capitis partes poſſunt. Piso certe, prout ipſemet teſtatur, *fonticuli* in cervice excitati beneficio virum quendam ab hydrocephalo liberavit. Ut proinde nec *ſetaceorum* quoque uſus, utpote quae duplicis fonticuli vices praeſtant, ſperni penitus in ejusmodi noxa debeat. Ceterum ſicubi nihil prorſus remedia hic effecerint, antiquiorum Medicorum nonnulli ſuaſerunt, ut *plaga quaedam alta & transverſa* in inferiori capitis parte pro aqua emittenda fieret; quae vero, quia facile venas vel muſculos laedit, aut prorſus diſcindit, noxia videtur. Contra longe melius erit ſi *vulnera longa* quamplurima, ſive *ſcarificationes*, ut vulgo vocant, ſcalpelli ope deorſum verſus in infima eademque maxime diſtenta capitis parte fiant; ut nimirum commodius ſic elici humores iſti vitioſi per ea queant. His confectis, linamenta carpta cum digeſtivo unguento inſeri in plagas quotidie debent, & ut diutius apertae conſervari eaedem, haerentesque intus humores educi commodius ex iisdem poſſint, ſubinde parum *mercurii praecipitati rubri* immittendum. Denique ſublato malo, balſamo vulnerario glutinari vulnera; aeger autem non medicamentis ſolum optimis, ſed apta quoque victus ratione uti quam ſolertiſſime debet. Exempla hydrocephali referunt Paraeus, Zacut. Lusitanus, Kerkringius aliique. Speciatim vero Vesalius refert, ſe in ventriculis cerebri hydrocephalo laborantis, novem ſeri libras inveniſſe. Anatom. Lib. I. Cap. V.

# CAPUT XLI.

## *De trepanatione, seu calvariae per terebram facta perforatione.*

I.

*Trepanatio quandonam necessaria.*

CRanii sive calvariae perforationem, quoniam ipsa terebrae peculiaris seu potius *serrae rotundae* subsidio, quam latini *modiolum*, Graeci *trepanum* appellant, peragitur, *trepanationem* communiter a chirurgis appellari, in vulgus etiam notum est. Instituere hanc veteres non in extrinsecus solum factis calvariae percussionibus; sed in internis quoque ac pertinacioribus quibusdam capitis morbis, per medicamenta & fonticulos in sutura coronali insanabilibus, consueverunt: Sic enim promtius evolare posse humores noxios intus collectos atque interclusos putarunt. Contra vero recentiores Medici nunquam aut rarius saltem ad internos capitis morbos terebrationem instituunt: utut in externis ejus percussionibus, quae vel per lapsum aliquem, vel jactum, vel ictum, vel glandis plumbeae impetum, vel denique per gravem aliquam contusionem aut collisionem infliguntur, qua vel manifeste calvariam fractam conspiciunt; vel ubi eam fractam aut fissam, aut sub ea humores effusos haerere suspicantur, quos alia ratione educere nequeunt, & mors inde esset metuenda, illud faciant. His etenim in casibus *trepanatio* praestat, ut non excitari solum cranii pars depressa possit; (*vid. supra Part. I. Lib. I. cap. XIV.*) sed & vel maxime educi, quicquid cruoris effusum forte in calvariam advertitur, quod gravia symptomata & mortem saepe ipsam concitat. Etsi enim, post insignem aliquam violentiam externam, ipsum cranii os non semper diffringatur ac deprimatur, saepe tamen finditur; quin &, cranio integro manente, venula quaedam sive arteriola intus haud raro disrumpitur, effusoque super cerebrum cruore, vel violenta cerebri commotione facta, hujus functiones ita graviter turbantur, ut modo citius modo tardius lapsus in terram, vertigines, somnolentia, delirium, spasmi, sensuum item loquelae ac motionum defectiones, ipsa denique mors, quemadmodum capite de vulneribus capitis jam dictum est, insequantur. Nonnunquam mitius quidem principio cum illis, quibus vehementer caput percussum est, agitur; interim si forte vel pauxillum etiam cruoris collectum intus fuit, cum tempore praedicta mala sequuntur, & graviter nihilominus istiusmodi homines periclitantur. Quum enim effluere humor vel cruor illapsus nequeat, abesse vix potest, quin sensim is putrefiat, arrosoque ac corrupto cerebro ejusque

membranis gravia mala inducat, ac paulatim hominem interimat. Igitur si quid tale inciderit, ubi remedia parum proficiunt, miserum sed unicum auxilium superest, terebram assumere, perruptoque ea cranio diligenter emittere, quicquid intus effusum aut collectum deprehenditur.

II.

*Non festinanter nimis instituenda.*

*Festinandum equidem ad terebrationem istam; sed lente tamen.* Vix enim ac ne vix quidem excidi atque ab adnata sibi dura matre resolvi, sine *discrimine* aliquo aut laesionis periculo cranii portiuncula solet; quantumvis magnam etiam adhibueris circumspectionem. (*a*) Itaque minus laudabile, ne dicam pessimum, illorum institutum videtur, qui in capitis quibuscunque fere laesionibus festinanter nimis ad terebrationem procedunt. (*b*) Namque satius omnino esse puto cum Celso (*c*) & plerisque recentioribus quidvis antea medicinae & interioris & exterioris genus, sanguinis puta per venas detractionem, purgationem per alvum, clysteres, remedia interna resolventia, sacculos denique aromaticos digerentes in vino coctos diligentissime adhibere, quam deproperato terebrationis opere aegrum praeter necessitatem in periculum conjicere. Sed ista quidem omnia prolixius jam eo loco declaravimus, ubi de capitis vulneribus ex instituto disseruimus. (*vid. supra P. I. Lib. I. cap. XIV. No. 36. seqq.*) Interim cavendum quoque solertissime est, ne nimia forte cunctatio miserum hominem consumat. Simulatque enim usque adeo gravis esse capitis noxa intelligitur, ut nihil medicamenta & Medicorum studia proficiant, sed malum potius ingravescat, *veniendum protinus ad trepanum est*, ut nimirum depressae cranii partes, ubi sunt, vel eximere, vel rursum excitari, haerentesque intus humores evocari quamprimum possint. Namque tandem hic periculum in mora est.

III.

*Anceps valde operationis exitus est.*

*Fere semper autem anceps ac dubius esse operationis hujus exitus solet.* Neque enim divinari unquam a Medicis exacte potest, qualis interna sit capitis ac cerebri conditio sive laesio: utpote quae saepe longe gravior, quam signa externa indicant. Ut proinde mirum videri haud quaquam debeat, si homines terebram experti plerique post confectum trepanationis negotium emoriantur: idque non tam propter operationem, sed propter vehementem laesionem. Sunt in his quidam, qui belle admodum a terebratione per aliquod tempus sese habent, deinceps au-

(*a*) Vid. Fienus de Trepanatione, & Bohnii de trepanationis difficultatibus dissertatio.

(*b*) Inter hos est Cel. *Caesar Magatus* lib. II. de vulnerib. cap. 41. & *Dionis* in Chirurg.

(*c*) Lib. VIII. cap. 4.

autem, praeter omnem plane ſpem atque opinionem nihilominus exſpirant. Cauſſam inopinatae mortis hujus, ſi gnaviter perveſtigamus, geminam ipſam eſſe deprehendimus. Vel enim cruoris aut materiae aliquid intus adhuc forte delitefcit, quod nulla prorſus ratione detegi atque educi potuit, adeoque putreſcere paullatimque ipſum cerebrum ejusque membranas inflammare vel erodere debuit. Vel admiſſum etiam ab aegroto adverſus bonam victus & vitae rationem aliquid fuit; dum peracta haud infeliciter operatione, vel per minus ſalutarem cibum ac potum, vel per aerem minus ſalubrem, vel denique per affectus animi graviores, cujusmodi venus, terror atque ira ſunt, in certiſſimam deſperationis cauſſam convertitur.

IV.

*Ubinam terebra debeat applicari & non applicari.*

Sed ne quis tandem ignoret, quomodo dicta iſta cranii *trepanatio* rite expedienda ſit, operae pretium facturi nobis videmur, ſi ſingulatim ea deſcripſerimus, quae obſervaſſe circa eandem Chirurgum convenit. Atque prima quidem cura eo ſpectat, ut, *ſimulatque ad terebrationem procedendum eſſe, ſecundum hactenus propoſitas obſervationes judicavimus, locum, in quo applicari ferramentum debeat, curioſiſſime disquiramus.* Commodiſſimus autem, ubi fiſſura quaedam adeſt, niſi forte alia res obſtat, terebrationi locus is eſt, in quo fiſſura advertitur; vel etiam, ubi nulla vel fiſſura vel fractura ſubeſt, iſte locus, qui laeſionem aut *plagam expertus* eſſe vel manifeſto reperitur, vel probabiliter conjicitur, & quidem pars ejus inferior. Ubi vero fractura adeſt, locus fracturae vicinus, & ſi fieri poteſt inferior; ut humores effuſi, tanto facilius educi queant. Sed ſi pars oſſis fracti tolli & per hanc viam ſanguis & fruſta cerebrum laedentia educi, modiolo ſaepe opus non eſt. Sunt interim *loca quaedam capitis, quibus haud commode admovere terebram licet.* Sic enim 1) *ſuturae cranii*, praecipue illa, quae *ſagittalis* dicitur, ut Hippocrates jam monuit, (*a*) terebrationem aegre admodum ſuſtinent: quia dura mater cranio ibidem fortius adhaeret, atque ſagittali ſinus magnus durae matris ſubjacet, qui facile, at non ſine magno periculo, hic laeditur: utut propter ſummam forte neceſſitatem, ſuturae, praeſertim coronali, modiolus aliquando adhiberi (*b*) queat. 2) Aeque gravis caſus videtur, ſicubi *medium frontis os*, & praeſertim in loco, qui fontanella dicitur, foratur: ſiquidem & huic ſinus ſagittalis durae matris proxime ſubjacet, quem perrumpere peſtiferum eſt. 3) Idem judicium eſto de ipſis *oſſis frontis ſinubus.* 4) Neque commode inſtituitur operatio, ſi talis locus perforatur, in quem *grandior vena vel arteria ſe demittit*; item 5) ſi pars iſta ob fracturam *vacillat*, vel *cariem aliquam*, ubi ferrum admovere volumus, ſenſit: laederetur



(*a*) Lib. de vuln. capitis.
(*b*) Exempla habet *Berengar. Carpus* Lib de fractur. Cran. *Hildanus* obſ. 8 cent. 2.

retur enim ita cerebrum. Denique 6) aliena etiam proclamata terebratio eſt, quae juxta *inferiores capitis partes*, praeſertim muſculis cinctas, temporum item atque occipitis oſſa, ſuſcipitur. Verum recentiores non ſolum decliviora cranii loca, ſed & ipſa temporalia oſſa, poſtquam muſculum eorum diſſecuerunt, trepanationi apta deprehenderunt. (*a*) Tandem 7) inepta eſt terebrationi eminentia cruciformis oſſis occipitis. Quodſi vero in dictis ſedibus iſtis malum aliquod gravius ineſt, tum locus ipſi proximus alius maxime idoneus perforandus. Imo *ſi fractura ſuturam tranſiret*, in utroque ſuturae latere, ad digiti transverſi fere ſpatium cranium perforandum eſt, ut effuſi utrinque humores, vel oſſa fracta excitari aut ejici queant. Nonnunquam incidit, ut vera percuſſionis aut contuſionis ſedes nullo ſenſu nullaque ratione inveſtigari poſſit, quum aegrotus interim malis graviſſimis, *vomitu ſcilicet*, *ſopore*, *ſpasmis*, *febri*, *ſanguinis ex ore*, *naribus atque auribus fluxu*, *ſenſus denique & loquelae defectione discrucietur.* Hic neceſſarium utique videtur, modo in latere dextro, modo in ſiniſtro, modo in ſyncipite, modo denique in occipite, ac tantisper quidem ferramentum applicare, donec malorum ſedes in conſpectum prodeat. Satius enim & hic videtur, prout optime Celsus docuit, *anceps experiri remedium*, *quam nullum*; (*b*) ne ſcilicet eorum quicquam omittatur, quae facere quodammodo ad reſtituendam hominis ſanitatem poterant. Neque vero novum prorſus eſt, terebrationis negotium in uno eodemque aegro aliquoties iterari. Fieri enim quam ſaepiſſime ſolet, ut in manifeſtiſſimis etiam capitis laeſionibus cruor, feſtuca oſſis vel ſurculus alio prorſus loco haereant, quam eo, in quem terebram primum demiſimus. Hic proinde novam inſtituere perforationem, & in loco quidem aptiori convenit, donec cauſſa mali inveniatur. Mirum itaque videri haud quaquam debet, ſi non bis tantum vel ter, ſed *quinquies* etiam, *ſepties* vel *duodecies* repetitam in eodem homine trepanationem legimus. Teſtes ſane hujus rei, & omni quidem exceptione majores ſunt Scultetus *obſerv.* 7. Glandorp. *ſpecul. chirurg. obſ.* 3. *pag.* 46. itemque Dionis in *Chirurgia*; & plures alii. Quin imo vicies ſepties cum fructu repetitam in Comite quodam Naſſovienſi trepanationem fuiſſe, Stalpartius van der Wiel *centur. I. obſ.* 8. memorat.

V.

*Quid poſt loci electionem fieri debeat.*

Delecto jam, cui admoveri terebram convenit, loco, proximum eſt, ut, quantum ſat eſt, & *caput radatur*, & *cutis* circumſpecte *incidatur*; niſi forte hoc jam vel data opera, vel caſu etiam, dum plagam ae-

(*a*) Vid. *Roubault.* de vuln. cap. p. 91. & ſeq.

(*b*) Lib. II. cap. 10. Pertinet huc *Hippocr.* Aphor. 6. ſect. 1. Ad extremos morbos, extrema adhibenda ſunt remedia.

aeger accepit; factum fuerit. Sic autem pro re nata incidi cutis quam aptissime poterit, ut vel crucis †, vel litterae X, V, atque T figuram plaga referat: ea tamen magnitudine, út coronam terebrae commode recipere queat. Hinc resolvi ab osse per adhibitum scalpellum vulneris orae una cum periosteo debent, apices cutis forfice parum resecari, absterſoque cruore, linamenta carpta contorta larga copia immitti: quo nempe facilius supprimi sanguis oraeque diduci satis queant; quamvis in multis paullo largior sanguinis profusio hic salutaris magis quam noxia esse soleat. Tum splenium aliquod, idemque, ad praecavendam inflammationem, in vini spiritu, vel aqua calcis, spiritu vini camphorato roborata, eisque calidis tinctum, supra vulnus imponendum, fasciaeque capitalis (*Couvre chef* Galli vocant) subsidio gnaviter deligandum. His rite jam, sicut retulimus, peractis, *binae vel tres*, aut, si paullo mitius malum videtur, *sex*, *octo*, *decem vel duodecim horae praetermittendae* sunt, priusquam ipsum terebrationis opus aggredimur: ut sanguis melius subsistat. Quousque enim sanguis ex inflicto vulnere profluit, difficilius expediri operatio solet; quia satis commode, quid agendum, videre nequimus. Interea tamen, si periculum in mora, etiam fluente adhuc sanguine operatio haec instituenda. Sed si forte gravior sanguinis profusio est, quam ut supprimi per linamenta carpta possit, & periculum in mora; haud alienum erit, filo, acus incurvae subsidio (*vid. Tab. I.*) subter arterias, quae sanguinem fundunt, trajecto, diligenter ipsam vincire, aut denique, si haec profusio inter terebrandum forte incidat, aut ubi terebratio valde maturanda esset, eam per depressum inibi digitum ministri aliquamdiu continere.

VI.

*Apparatus eorum, quae ad trepanationem requiruntur.*

Simulatque ita jam deligata capitis plaga est, *instrui protinus instrumenta cum rebus ceteris ad terebrationem necessariis debent.* Primum ac praecipuum in his *trepanum* est, sive terebra cum corona sua. (*vid. Tab. XV. fig.* 3.) Veteres nonnulli trepano quodam sunt usi ad similitudinem fere terebrae vulgatissimae fabrilis, quale apud Fabricium ab Aquapendente, Andream a Cruce & Scultetum *Tab. II. fig.* 7. videri potest, quod unica manu dirigitur, & nostratibus *terebra manualis* (Hand- Trepan.) vulgo appellatur, itemque *trepanum* Aquapendentis. Quia vero variis vitiis laborat, aut saltem illo minus aptum videtur, utplurimum hodie eo vel simili uti solemus, quod Tab. XV. fig. 3. delineavimus, cum habena versatili, quali fere vietores & arcularii utuntur, quod longe aptius est altero, praesertim si corona ejus non, ut olim, cylindrica sit, sive ejusdem amplitudinis, (*a*) sed ita

(*a*) Vid. ejusmodi coronae in Paraeo Lib. 9. c. 18. Andr. a Cruce in *officin. Chirurg.* p. 14. & seqq. &c.

ita fabricata, ut ad formam coni inverſi ſuperius ſenſim amplior fiat, prout eam fig. 3. A delineavimus, ne tam facile perrupto cranio in cerebrum irruere queat. Hoc ferramenti genus quidam *trepanum* Hildani vocant: verum Celsus, ut alios Hildano antiquiores nunc taceam, illud jam diu egregie novit & deſcripſit. (*a*) Corona haec A jungitur habenae in loco inferiori B per trochleam, ita ut pro lubitu inde tolli, & alia (nam variae Chirurgis praeſto eſſe debent magnitudinis) immitti queat. Hanc juncturam quidam recentiorum alio artificio conſtruxerunt, (*b*) quod praeſtare exiſtimant; attamen & haec fabrica ſatis apta multiplici uſu deprehenſa eſt. Dici autem *terebra* iſta *mas* adſolet, ſi corona clavum aliquem acutum ſive pyramidalem medio loco prominentem habuerit: (*litt. E*) *terebra* autem *femina* appellatur, ſi clavus aut cuſpis (*fig.* 4.) per clavem huic ſcopo accommodatam (*fig.* 5.) fuerit extracta. Deinde peculiare *ſcalpellum* aliquod requiritur, capite obtuſo ſive capitulo munitum, (*fig.* 6.) quod nonnulli *ſcalpellum lenticulare* appellant. Tum inſtrumentum durae matri deprimendae proprium, (*fig.* 7.) ſimili lente inſtructum. Porro *trepanum* ſeu ferramentum perforans, (*fig.* 8.) quod ipſum, ad terebrationem auſpicandam, inſeri capulo juxta *litt. B. fig.* 3. conſuevit. Dehinc ſcopulae ſetaceae, (*fig.* 9.) vel aliae ejusmodi; terebram minorem, qualis eſt illa, quae Tab. VII. fig. 7. litt. B indicatur, aliave ſimilis; ſcalpellum item, quod *Lancettam* vocant; (*c*) vectem ſive elevatorium, (*Tab. VII. fig.* 7. 8. 14.) *dentiſcalpium* e calamo ſcriptorio confectum; *ſpecillum* apice tenuiſſimo, varia *linamentorum* fruſtula, & denique vaſculum aliquod cum ſpiritu vini rectificatiſſimo: quae omnia uni patinae certo ordine imponenda, ut inter agendum quodlibet mox invenire queat. Ad inſtituendam autem facta trepanatione *deligationem* ſpectant linamentum orbiculare, mediocris numuli magnitudinem habens, cui circa partem mediam filum aliquod ſpithamam longum adnectitur: cujus figura vid. *Tab. XV. fig.* 11. Dehinc glomus quoddam ſphaericum e linamentis carptis confectum atque ad dicti linamenti orbicularis magnitudinem accommodatum, itidemque filo inſtructum. (*fig.* 12.) Tum praeter id ipſum alia eademque varia glomera linea orbiculato ſive plumaceoli, pro explendo, quod in cranio factum eſt, vulnere. (*vid. fig.* 13.) Tandem in promtu quoque ſit mel roſarum itemque ſuccini vel maſtichis eſſentia, vel maſtichis etiam ſpiritus; linamenta

(*a*) Sicut aperte conſtat ex ipſius Lib. VIII. cap. 3.

(*b*) Vid. Garengeot Tract. de Inſtrument. Tom. II. pag. 115.

(*c*) Nonnulli Gallorum ejusmodi ſcalpellum ſive phlebotomum hic deſiderant occultatum & linamentis carptis involutum, ut dura mater eo, adſtantibus id non percipientibus, deoperiri poſſit. Rectius vero hoc, ubi opus eſt, nudo phlebotomo ſive ſcalpello fit.

ta carpta; ſplenium quadratum; & poſtremo bene amplum ſtrophiolum ſeu mantile quoddam lineum & quadratum ad faſciam capitalem (*Couvrechef*) parandam: quae omnia rurſus peculiari patinae ita ſunt committenda, ut ordine ea facile reperire queat.

VII.

His rite jam inſtructis, *veniendum eſt ad ipſam terebrationem.* Quae ut inſtitui promtius atque exactius poſſit, conſtitui ante omnia aegrotus in conclavi bene temperato, vel ſuper ſedili quodam, vel, ſicubi debilior eſt, ſuper grabato ſic debet, ut accedere ad ipſum Chirurgus cum adminiſtris ſuis quam aptiſſime queat. Hinc, reſoluta vulneris inflicti deligatione, aſterſoque a calvaria cruore, caput aegrum, quam aptiſſimo fieri poteſt, ſitu, ſubjectis pulvinaribus diſponitur, miniſtroque firmiter continendum traditur. Mox trepanum perforans, (*fig.* 8.) quod loco coronae A. fig. 3. habenae B jungit, circumactione anſae D loco deſtinato cranii foraminulum imprimit: factoque foraminulo, terebra ſive trepanum cum corona mare, (*fig.* 3. *A*) applicatur. Trepano ſupremo CC ſiniſtram manum una cum fronte vel mento (*a*) Chirurgus imponat, dextra autem terebrae anſam vel arcum D lente ac circumſpecte tantiſper circumagat, donec & clavus medius & corona ſerrata ſufficiens veſtigium circuli effeciſſe in calvaria advertuntur. Tum enim clavus ſeu cuſpis claviculae (*fig.* 5.) ſubſidio eximitur, rurſumque immiſſa corona circumſpecte porro manu dextra, quantum ſat eſt, circumagitur: ſcobis interim per adhibitas ſcopas ſetaceas ac dentiſcalpium identidem quam diligentiſſime cum ab ipſo cranio, tum a corona ſerrata modioli etiam removetur, donec tandem ſcobis rubicunda vel ſanguine infecta in conſpectum prodierit. Haec enim ad diploën ſive mediam atque medullarem cranii partem ferramentum penetraſſe ſignificat. Quanquam non prorſus perpetua iſtaec nota eſt: ſiquidem in quibusdam calvariae partibus ſubſtantia iſta medullaris fere penitus abeſſe deprehenditur. Simulatque vero ſcobis cruenta prodit, ferramentum protinus educitur, deterſoque prius ope ſpongiae & ſpiritu vini ſanguine, terebra minor Tab. VII. fig. 7. B, in foraminulum medium aliquot gyris intorquenda, rurſusque educenda: poſtea vero corona gnaviter rurſus immittitur, atque ita bis aut ter, ſed quam leniſſime tamen, circumagitur. Mox ſcobis iterum expurgatur, inſertoque tenui ſpecillo ſeu dentiſcalpio ſollicite ſemper exploratur, ſatisne jam perforatum cranium ſit, nec ne. Cognoſci autem id ipſum felicius haud poteſt, quam ubi ad ipſius foraminis circularis colorem curioſiſſime attenderimus. Simulatque enim cir-

*Trepanatio quomodo auſpicanda ſit.*



(*a*) Plerumque frontem hucusque ſiniſtrae manui impoſuerunt; ſed mentum imponere, quem modum Petitus, ut *Garengeot* refert, docuit, praeſtare videtur: quia ſemper locum perforandum Chirurgus rectius inſpicere poteſt.

circuli offi infculpti fundus, qui candidus antea fuerat, coeruleus five gryfeus fieri occipit, indicio id eft, duram matrem per cranium fere jam perruptum transparere. Itaque cum maxima, quoad fieri poteft, circumfpectione agi modiolus debet, ne adnatam offibus duram matrem corona illa ferrata forte laceret, eoque graviffimam inflammationem aliquam noxamve aliam capitalem moveat. Quodfi autem non nifi unus alterve circuli locus nigrefcit, quod cranium non aequaliter modiolo attritum effe indicat, inclinare paululum in partes reliquas albicantes necdum fatis detritas coronam ferratam convenit leniffimeque, ut antea, tantisper circumagere, dum vacillare fenfim orbiculus offeus incipit. Neque enim integrum perrumpi dentatae iftius coronae ferreae fubfidio cranium expedit, ne fcilicet dura mater proxima cum periculo laedatur; fed intorqueri potius leniter rurfus in orbiculum offeum labefactatum, qua parte clavus antea infertus fuerat, terebra illa debet *Tab. VII. fig.* 7. *litt. B.* aliave fimilis; donec per eandem, circumfpecte huc atque illuc dimotam, nec non per admotum fimul, fi opus eft, vectem five ferramentum elevans eximi os excifum queat.

VIII.

*Quid post absolutam terebrationem fiat.*

Demto hunc in modum rotundo calvariae officulo, fanguis fub eo effufus faepe fponte effluit: quo ablato, proximum eft, ut Chirurgus inquirat quam diligentiffime, utrum officula foluta fint educenda, an depreffa excitanda. Quod fi fit, protinus efficiendum erit; fin minus, interiorem foraminis oram exafperatam per adhibitum fcalprum capitatum (*fig.* 6.) quaquaverfum laevemus; ne qua forte prominentes aculei graviter duram matrem compungant aut laedant. His ita confectis, cruor, fi quis intus eft, adhuc melius effluit. Sed ut hic exitus promoveatur, optimum hic eft, fi leniter hinc inde hominis aegri caput movetur, ipfaque mater dura vel per immiffum *fcalprum* illud *capitatum* five *lenticulare*, vel per *inftrumentum prefforium*, (*fig.* 7.) circumfpecte deprimitur. Quae ipfa dum fiunt, & cerebrum fic a pondere cruoris aut preffione offis liberatur, redire paulatim, vel quandoque confeftim etiam, ad femet ipfi aegrotantes, fenfu antea deftituti, confueverunt, quafi ex profundiffimo fomno expergifcerent. Simulatque igitur animi compotes rurfum facti homines funt; & fanguis fatis non exiret, imperare ipfis Chirurgus debet, ut, quanto quidem poffunt, nifu magno fpiritum contineant, velut ii, qui exonerare duriorem alvum cupiunt. Sin minus animi compotes aegri funt, & fanguis difficulter exit, haud alienum nonnulli effe exiftimant, pulverem fternutatorium naribus ipforum fubinde admovere. Neque enim, aiunt, fpiritus folum compreffio, fed & vel maxime fternutatio ifta efficiunt, ut, qui nondum fatis per fe profluxit, per adhibitam violentiam quandam cruor expellatur; fed anceps valde eft hoc remedium.

IX.

IX.

Sicubi poſt perruptum cranium *dura mater* nigra apparet, vel elata, ut quaſi *ſurſum ex foramine prorumpat*; ſignum id eſſe ſolet cruoris vel puris intus ſub ea deliteſcentis. Itaque anceps, ſed unicum auxilium eſt, duram matrem iſtam, imo ipſam etiam piam matrem, ſi ſub hac haereret, quia aliter educi nequit, & certa mors inde exſpectanda, vitatis majoribus venis, circumſpecte immiſſo phlebotomo vel ſcalpello deoperire, haerentemque ſub ea cruorem vel pus ſummo ſtudio elicere. Quanquam enim nonnulli durae ac piae matris perforationem, quaſi penitus lethiferam, interdictam volunt; tamen, ut meam nunc taceam experientiam, PARAEO (*a*) GLANDORPIO, (*b*) COITERO (*c*), FALLOPIO (*d*), MAGATO (*e*), MARCHETTO (*f*), ROUHAULTO (*g*.) BLANCARDO (*h*), aliisque fide dignis auctoribus teſtibus, ſane quam plurimi homines experti citra mortis periculum iſtiusmodi operationem fuerunt, praeſertim ſi grandiorum arteriarum aut venarum nulla fuerit praeciſa. Si qua autem forte *oſſium fragmenta* in conſpectum prodeunt, quae cerebrum urgent, extrahi eadem aut digitorum aut volſellae adjumento quam cautiſſime debent: vel, ſi depreſſa tantummodo ſunt, digitis aut elevatorio ſive vecte in ſitum ſuum priſtinum atque naturalem reſtitui. Quoties aculeus aliquis duram matrem inter atque cranium inhaeret, qui ex priori foramine iſtoc educi commode nequit, iterum atque tertio perforari, pro re nata, cranium debet; donec eximi queat illud omne, a quo cerebrum infeſtatur. Interdum vero opus eſt, oſſium partes foraminibus intermedias ſi robuſtae, vel per ſerrulam quandam minutam, (*Tab. VII. fig.* 9.) vel per forcipem aliquam praeacutam, vel denique per ſcalprum & malleum in eadem tabula conſpicienda, vel ubi tenuia, per ſcalpellum lenticularem Tab. XV. fig. 6. caute excidi ac removeri, ut aculei illi ſive fragmenta eximi queant. Tandem ubi forte longior facta cranii fiſſura fuit, forari utramque fiſſurae partem extremam convenit. Si qua vero ad plures ſimul cranii partes fiſſura penetravit, tum ſeorſim inſtitui in unaquavis parte fiſſa terebrationis negotium oportet: quia ubique effuſus ſanguis ſive pus haerere ſolet.

*Si cruor ſub dura matre, vel oſſicula depreſſa intus ſunt.*

X.

Ergo quibus artificiis perforari cranium, expurgarique ab intus haereſcente cruore & oſſibus queat, hactenus memoravimus. Sequitur jam, ut ad ipſum quoque *deligationis modum* explicandum progrediamur. Solet autem deligatio hunc in modum inſtitui. Nimirum proxime

*Deligatio quomodo fieri debeat.*



(*a*) Lib. 9 cap. 21. (*b*) obſ. Chirurg. 4. (*c*) obſ. anatom. & Chirurg.
(*d*) De vuln. capit. cap. 48. (*e*) de vuln. lib. 2. cap. 42.
(*f*) obſ. 14. (*g*) pag. 83. 116. (*h*) obſ. Med. phyſ. cent. 1. obſ. 27.

me super ipsam duram matrem linamentum orbiculare, (*fig.* 11.) idemque siccum, ut commodius cranio submitti queat, sic imponitur, ut filum adnexum e foramine propendeat. Huic postea affunditur mel rosarum pauco spiritu vini dilutum. (*a*) Simili ratione glomus lineum filo instructum, (*fig.* 12.) una cum reliquis plumaceolis seu glomeribus orbicularibus lineis injicitur, (*fig.* 13.) donec foramen repletum sit. Supra ipsum cranium & vulnus externum linamenta carpta in unguento quodam digestivo leniori vel rosarum etiam melle tincta; nec non splenium quadratum spiritu vini calido vel aqua calcis & spiritu vini camphorato madens, sed sine emplastris tamen, utpote minus hic necessariis, applicantur, injectaeque fasciae capitalis adjumento firmantur.

XI.

*Quid praeterea in deligatione observandum.*

Circa deligationem autem, quae postea semel aut bis quotidie fieri debet, haec adhuc inprimis necessaria videtur observatio; nempe ut a rebus pinguibus atque oleosis, tunicas quippe vel ossa corrumpentibus, sollicite semper abstineamus; contra vero medicamentis balsamicis, inter quae mel rosarum cum pauco spiritu vini, vel cum pauca ess. mastichis egregia hic sunt, diligentissime utamur. Vulnere sic quotidie habito, separari utplurimum sponte post quadragesimum vel quinquagesimum diem foraminis ossei ora, ad instar tenuis lamellae, consuevit: quae propterea vi non debet avelli. Tum caro nova ex dura matre & osse, a corrupta lamella purgato, succrescit, quae integrum tandem foramen implet. Simulatque vero ad dimidiam altitudinem adimpleri foramen incipit, comprimi modice per linamenta carpta & vincturam nova caro debet, ne nimis spongiosa aut laxa eadem fiat. Ubi dein ferme ad supremum foraminis os nova caro increvit, cutis superioris oras emplastris glutinosis injectis gnaviter conjungere oportet; quo facilius coalescere cutis cum succrescente carne nova queat. Ad novam denique carnem, qua cranii foramen expletum est, quod attinet, ea sensim quidem magis magisque indurescit; sed ita tamen, ut non tam verum aliquod os, quam *cartilago* potius inde nascatur, quae cocto ejusmodi capite excidit. Atque haec ratio videtur, quare ii, qui capitis terebrationem experti fuerunt, non insignem tantum saepe capitis debilitatem, vel dolorem, sed varios etiam sub immutatam praesertim aëris tempestatem affectus persentiscant. Quibus equidem paululum saltem imminuendis haud prorsus alienum videtur, sicubi pars ista, quae terebram experta est, lamella quadam plumbea vel argentea perpetuo contegatur.

XII.

(*a*) Multi hic applicare suadent spiritus aut essentias ex mastiche, succino etc. paratas; quae vero nimis acres hic mihi videntur: quia aegri saepius inde acerbos dolores sentiunt.

XII.

*Quomodo malis accedentibus succurrendum sit.*

Incidere hic nonnunquam ſolet, ut, *peracto terebrationis opere*, vena quaedam *ſanguinem copioſius fundat*, pulvis ex bolo armeno, ſangu. drac. thure & colophon. inſpergendus & ope linamenti aliquamdiu inſuper detinendus eſt. Sed ſi *inflammationem* aliquam vel cerebrum vel dura mater ſentiat, tunc & medicamentis internis reſolventibus ac temperantibus, & abſtinentiâ, & ſanguinis per venas detractione, imo etiam ipſa durae matris ſcarificatione (*a*) ſuperimpoſito ſpiritu frumenti vulgari crocato, aqua florum ſambuci temperato, ſuccurri protinus convenit. Quodſi autem *ſuppuratio* aliqua ſive *exulceratio* ſubnaſcitur, operam navare Chirurgus debebit, ut, abſterſis per linamenta carpta materiae ſordibus, aut roſarum mel cum ſpiritu vini, vel cum eſſentia maſtichis, vel ſuccini, vel elixir. proprietatis mixtum, aut paratum ex myrrha, maſtiche ac thure pulverem in vulnus injiciat. Quando aeger poſt unam trepanationem *alio in loco capitis inſignem moleſtiam aut gravitatem* adhuc percipiat, notat hoc ibidem adhuc aliquid praeter naturam haerere: adeoque eo loco adhuc modiolum admovere expedit. Si qua autem *ſpongioſa aut luxurians caro ſuper cranii plagam increſcit*; tum reprimi variis modis illud ipſum poterit. Vel enim glomus lineum ſpirituque vini vel maſtichis madidum fortiter in deligationibus ſingulis ſuper carnem ſuccreſcentem deprimitur. Vel orbiculus aliquis perforatus plumbeus, a BELLOSTIO (*b*) adinventus, (*vid. fig.* 14.) inflexisque anſis inſtructus (*vid. fig.* 15.) in ipſum cranii foramen demittitur, plumaceolisque lineis rotundis gnaviter contegitur: quo autem rarius opus erit, ſi prius rite obſervabitur. Vel denique, ſi caro iſta luxurians ſuper ipſum jamtum foramen prominet, filo ſuccincto, vel forfice, qualiter nempe fieri in tuberculis adſolet, protinus eadem reſcinditur. Parti reliquae vitriolum coeruleum illinitur, vel pulvis etiam ſabinae, aut uſtum alumen inſpergitur. Dehinc plumaceoli linei ſive glomera e carptis linamentis confecta ſtrenueque compacta paullo firmius ſupradeligantur. Sic enim non comprimi ſolum caro ſpongioſa, ſed glutinari quoque ipſum vulnus quam aptiſſime poterit.



(*a*) Quam *Roubaultus* hic ſuadet, p. 123.
(*b*) Conf. ejusdem libellus, cui nomen: *Le Chirurgien d'Hopital.*

## *De operationibus chirurgicis, quae in palpebris instituuntur.*

---

# CAPUT XLII.

## *De his, quae illapsa forte in oculum fuerunt, eximendis.*

I.

*Quaenam ex oculis eximenda.*

Posse nonnunquam tenuissimas quasdam ligni, lapidis, arenae, calami scriptorii aptandi, unguium item vel in manibus vel pedibus resectorum particulas, parvula porro animalcula, calcem vivam, salia acria, hisdemque similes alias res in oculum ex improviso illabi, quotidianus equidem rerum usus loquitur, quae saevissimos saepe dolores movent: & nisi protinus eximuntur, gravissimas saepe inflammationes malaque id genus alia in oculis concitant; hinc ne his noceant, quam citissime ejicienda. Quibus autem modis eximi eadem quam aptissime queant vel debeant, nostrum jam est dilucidius exponere.

II.

*Quomodo ejicienda.*

Nempe prima eademque lenissima medicina est, si leniter statim digitis palpebras demulcemus: sic enim res alienae intus haerescentes, capite prono, per aquam in oculo collectam facillimo saepe negotio eluuntur. Sin demulcendo ejici eaedem nequeunt, proximum remedium est, ut vel margarita quaedam, vel cancri lapillus subter palpebram immittatur: ut nimirum vel cum humoribus copiosius influentibus extraneum simul effluat, vel immissae in oculum sphaerulae isti adhaerescat, & simul cum ea ejici postea queat. Si nihil omnia remedia ista profecerint, vel aciculam aliquam, sed sphaerula quadam sive capitulo praemunitam, vel subtiliorem volsellam, vel dentiscalpium, vel specillum aliquod tenue, vel tandem quodcunque aliud scopo huic accommodatum instrumentum Chirurgus assumat, abstractisque leniter ab oculo palpebris, haerescentem inibi particulam peregrinam inquirat & circumspecte educat. Ceterum quam maxime idoneum & salutare adversus dictam istam oculorum noxam remedium est, si tenuior aliquis bacillus ligneus cum adnexa spongiae, in aqua calida tinctae, portiuncula huc atque illuc in oculo subter palpebris tantisper circumducitur, donec illud omne, quod oculum in-

infeſtat, fuerit ejectum. Denique ſi quid forte acrioris ſalis alicujus, aut calcis vivae, aut ſpiritus, aut cujuscunque demum alius liquoris vehementioris ſive acrioris illapſum in oculos animadvertitur, neceſſarium utique erit, vel per aquam egelidam, vel per lac calidum identidem ac tam diu, vel per ſe, vel ope illius ſpongiolae, eosdem eluere, donec nihil amplius rodentis vel pungentis ſentiatur. Purgato jam, quemadmodum praecepimus, oculo, ſequitur, ut de rubedinis atque inflammationis, quas longinquior oculi & palpebrarum divexatio movit, medicina Chirurgus cogitet. Nihil autem nobilius ad ejusmodi noxas leniendas eſſe conſuevit collyrio refrigerante ac leniente, quod ex aqua roſarum cum albumine ovi permixta & quaſſata, itemque ex pauco alumine ſaccharoque ſaturni vel tutia praeparatur, eoque oculus ſaepe fovetur: miſſo ſimul, ſi inflammatio vehementior eſt, ſanguine.

---

## CAPUT XLIII.

### *De variis palpebrarum tuberculis & excreſcentiis.*

I.

*Tuberculorum in palpebris genera praecipua recenſentur.*

MUltifaria ſunt variaeque magnitudinis, quae naſci praeter naturam in palpebris ſolent, tubercula. Si ſuper pilorum locum tuberculum parvulum, duriuſculum, rubens atque immobile naſcitur, tum *crithe*, ſive *hordeolum*, ab hordei qualicunque ſimilitudine, illud nominatur. Tunica aliquid, quod inflammatione in pus craſſiculum tranſire tandem ſolet, comprehenſum eſt; unde graves quandoque dolores ipſiusque viſionis impedimenta proveniunt. Sedes hordeolorum varia eſt: nonnunquam enim ipſa ſummae cuti proxime ſubjecta; ſaepius autem quoque in interiori palpebrae parte abſcondita reperiuntur. Sicubi mobile quoddam tuberculum in palpebra fuerit, *chalazium* communiter appellatur. Quae grandini ſimilia ſunt, *grandines* vocari adſolent: *hydatides* autem, quae bullulae cujusdam aqueae ſive veſiculae aqua repletae formam referunt. Oriuntur vero etiam in palpebris tumores cyſtici, ut *atheroma*, *ſteatoma* & *meliceris*: quaenam vero atheromatis, ſteatomatis & meliceridis natura ſit, ſatis jam ex iis liquet, quae ſeorſim hanc in rem ſupra propoſuimus. (*Sect. I. cap. XXVIII.*) Quin obſervandum hic generatim illud eſt, palpebrarum tubercula pleraque fere omnia ſub communi tumorum tunicatorum nomine ſimul comprehendi poſſe, eorumque alia eſſe amplo fundo ſive baſi; alia vero ex tenui dependere radice, ut ex Tab. XV. fig. 16. 17. 18. variae eorum figurae videri poſſunt.

II.

II.

*Prognosis.* Quae vitii genera adeo exigua, quemadmodum in reliquo corpore, ſuſtineri facile absque inſigni moleſtia ſolent, atque adeo ſaepe vix attendi; ſic in palpebris eo ſollicitiorem poſtulare videntur curationem, quo quidem grandia magis nobiliſſimoque viſionis negotio adverſa reperiuntur. Niſi enim graviter oculo eadem offecerint, parum plerumque aut nihil periculi ſecum afferunt; quanquam deformitatis ſaepe multum habeant conjunctum. Sciendum denique eſt, haec tubercula raro medicamentis cedere; imo ſaepe medicamenta, quae a nonnullis commendantur, ut *cataplaſmata* emollientia, ne quidem hic ſuadenda, quia facile oculum laedunt: adeoque a manu potiſſimum auxilium eſt petendum.

III.

*Curatio.* Fere unam autem eandemque omnia palpebrarum tubercula, quae a tenui non dependent radice, curandi habent rationem. Praecipuum enim curationis negotium in ſingulis eo potiſſimum redit, ut cutis intenta ſcalpello incidatur, ſuſpenſa leviter manu, ne veſica ſive tunica ipſa vulneretur, & ut poſt inciſam cutem ſuperiorem, tunica illa cum tuberculis ſcalpello ſeparetur, & integra, ſi fieri poteſt, eximatur: prouti quidem ſupra jam tum in *tumoribus tunicatis* praecepimus. (*Sect. I. cap. XXVIII.*) Quodſi autem tunica iſta vulnus aliquod forte accipit, vel firmius etiam carni inhaeret, quam ut ſcalpello integra ſeparari queat, forficis alicujus ſubtilioris adjumento exſcindere ipſam, quousque tuto id fieri licet, diligenter convenit, mox autem digeſtivum unguentum, pauco praecipitato rubro vel aegyptiaco permixtum, vel & lapidem infernalem ſuperinungere, ut, ſi quid forte ex tunica ſive veſicula intus remanſit, penitus illud omne exedatur. Quibus rite confectis vulnus per adhibitum balſamum vulnerarium glutinatur. Interdum etiam, ubi tunicam non facile totam eximi poſſe judico, tunicam protinus cum ipſa cute incido, diligenterque expreſſa, quae intus eſt, materia, medicamentum aliquod rodens ad exedendam veſicam impono, reliquis eodem, quem capite de *tumoribus tunicatis* docuimus, modo peractis. Providendum vero in hoc ipſo negotio ſolerter admodum eſt, ne quid forte ex acriori vel rodenti medicamento in ipſum oculum illabatur: ne viſus acies inde laedatur. Tuberculorum, quae a tenui dependent radice, ut fig. 17. 18. promta magis atque tuta curatio eſſe conſuevit. Namque vel per innexum filum aliquod ſericum ope ligaturae, vel per admotam forficem facili negotio reſcinduntur. Sed paulo tamen aliter in *hordeolorum* curatione procedendum eſt Horum enim natura in eo praecipue a tumoribus tunicatis reliquis differt, quod cum doloribus atque inflammatione quadam inci-

incidant. Igitur in hordeolis sanandis, perinde ut in inflammatione quacunque, resolutionem prius tentare, aut, si haec non succedit, suppurationem convenit, quam scalpellum in manum adsumamus. Longe vero optimum in principio, cum ad promovendam resolutionem, tum ad leniendos dolores videtur, salivâ jejuni hominis saepe inungere; vel si jejunus amplius non est, mucilaginem seminis cydoneorum, vel paratum e pomis tostis pulmentum cum admixto pauxillo camphorae & croci calidum quam saepissime linamentorum adjumento superimponere. Si nihil istaec omnia proficiunt, sed ad suppurationem potius tumores flavescentes spectant, saepius emplastro ex melle & farina, vel ex diachylo cum gummis superimposito, emollitur & aperitur; vel, si citius illud sanare volumus, confugiendum ad scalpellum est. Oportet autem, diductis atque inversis palpebris, subtiliori scalpello quodam linea directa cutem ab interiori parte sic incidere, ut, si duriusculum adhuc est, separari commode tunica vel vesicula ista valeat. Sin vero jam maturum, aperiendum, pus ejiciendum, & vesicula rodente medicamento exedenda. Namque istoc modo non immunes solum a cicatriculis palpebrae conservantur, sed ipsum quoque vulnus absque omni medicamento glutinatur.

---

# CAPUT XLIV.

## *De verrucis palpebrarum.*

### I.

IN palpebris quoque *verrucae* haud raro proveniunt, haud prorsus absimiles tumoribus aliis *palpebrarum*: siquidem ipsae non pulchritudini solum, sed nobilissimo quoque visionis negotio mirifice utplurimum officiunt, adeoque tolli desiderantur ab hominibus. Sunt vero eaedem etiam vel ampla vel tenui basi sive radice, atque extirpari iisdem prope artificiis, vinctura scilicet, ferro vel medicamentis rodentibus, possunt, quae supra jam tum in verrucis generatim proposuimus. (*Sect. I. cap. XXVI.*) Cauteria enim sive ferra candentia, quibus aliis in locis tolli possunt, prorsus hic aliena videntur: medicamenta autem rodentia, quoad ejus fieri potest, providissime semper applicanda hic sunt; ne, prout factum quandoque fuit, per eorum lapsum in oculos visus perdatur, (*a*) vel saltem laedatur. *Si quae forte*



(*a*) Ita TIMAEUS A GULDENKLEE casum refert, quo Chirurgus mulierem, cui esulae succo verrucam e palpebra tollere voluit, excoecavit. *Lib. I. Affect. capitis cap. XXI.*

*palpebrarum verrucae nigrescunt aut livescunt*, periculum plerumque est, ne in cancrum, ut ipse vidi, brevi transeant, simulatque ferramentis vel medicamentis irritantur. Atque haec ratio videtur, quare *noli me tangere* ab expertis Chirurgis & Medicis ocularis eae vocitentur: adeoque praestat ab earum curatione abstinere. Magnam verrucam in palpebra superiori, quae oculum aperiri impediebat, (*vid. Tab. XV. fig.* 17. litt. A.) radice non adeo crassa praeditam, ligatura feliciter abstuli.

---

# CAPUT XLV.

## *De palpebris relaxatis ac tumentibus, id est* PHALANGOSI *atque* PTOSI.

I.

*Vitii natura describitur.*

HAud omnino insolens aut novum oculorum istud vitium est, quo palpebrae usque adeo insigniter vel intumescunt, vel laxae fiunt, ut, non sine maximo visionis & pulchritudinis detrimento deorsum procidant. *Videsis Tab. XV. fig.* 19. *litt. A.* vel BARTISCHIUM *in Medicina ocularia*, folii forma expressa, *pag.* 179. Nasci autem vitium istud fere semper solet, quoties aut palpebrae musculus elevator resolvitur, aut cutis superior a quacunque caussa nimium quantum relaxatur. Nonnunquam *tumor aquosus*, quem *oedematosum* vulgo appellant, in palpebris nascitur, qui penitus ferme oculos praecludit; verum a praecedenti vitio distinguendus, atque medicamentis satis facile plerumque sanandus: nam id ipsum quoties usu venit, cum externa, tum interna adhibenda sunt medicamenta. Atque ex internis quidem praecipua videntur ea, quae alvum fortiter expurgant, quaeque vel sudorem vel urinam movent. Extrinsecus autem imponi diligenter, ad humores digerendos, fomenta debent, hoc est linamenta complicata, in spiritu vel simplici vel vini camphorato calido, vel aqua calcis etiam tincta. Ubi vero palpebrarum procidentia ista non tam ab humoribus ibi congestis, quam potius a nimia cutis laxitate provenit, confortantibus ante omnia opus est medicamentis; nigro puta tartari oleo, cerae mixto atque in emplastrum converso, vel balsamo peruviano, aqua reginae Hungariae, spiritu lumbricorum, & si quae alia sunt hujusmodi, palpebram saepe fovere. Si nihil omnia medicamenta ista proficiunt, proximum atque optimum est, ut, quantum abundare in cute laxiori deprehenditur, ferro quam cautissime exscindatur, cutisque sic brevior & naturali similis reddatur.

II.

II.

Veterum hoc malum curandi ratio haec erat: Nempe illi cutem relaxatam & elevatam vel *acu perfodiebant*, filum trajectum curiose circumvolvebant, injectaque ligatura seu nodo resecabant; atque haec curandi ratio, si rite instituitur, variis in casibus, satis bene succedit. Vel admotis ferramentis, forfice puta seu scalpello, partem abundantem rescindebant, vulneris oras acu filum trahente bis vel ter perforabant, easque simplices per suturas sive nodos jungebant; sicut prolixius hoc legi potest apud HIPPOCRATEM (*a*) CELSUM (*b*) & Paullum AEGINETAM (*c*). Sed fieri tamen, propter largiter subinde profluentem in posteriori hac curandi ratione sanguinem, vix ac ne vix quidem apte hoc poterat, ut satis accurata vel sutura vel cicatrix decora palpebrae induceretur. Atque haec ratio videtur, quare BARTISCHIUS, famigeratissimus olim inter Germanos chirurgus ocularius, peculiare quoddam instrumenti genus ex ligno confectum in hunc usum excogitaverit, delineatum in ejusdem *medicina ocularia* pag. 181. nec non in *Tabula nostra XV. fig.* 19. *BB*: quicquid nimirum in cute palpebrae abundat, (*vid. fig.* 19. *litt. C.*) illud omne instrumento BB. quam exactissime comprehendebatur, intortaque dein cochlea DD. ita firmiter adstringebatur, ut, compressis hac ratione venis, propter nutrimentum deficiens, tandem post aliquot dies emoreretur atque ita cum tumore ipso recederet.

*Prisca curandi ratio.*

III.

At vero quia minus promta, quin imo etiam variis quandoque incommodis, doloribus puta & inflammationibus, obnoxia deprehensa fuit *Bartischiana* ista curandi ratio; haud abs re facturus sibi visus est PETR. ADRIANSON VERDUINUS, supra memoratus Amstelodamensium Chirurgus, si aliquam ejus tentaret emendationem. Igitur instrumentum aliquod Bartischiano haud prorsus absimile ex orichalco sive cupro flavo paravit; sed ita tamen, ut & superior & inferior ejusdem pars sive lamina aliquot foraminulis esset instructa. (*vid. Tab. XV. fig.* 21.) Sic enim non constringi solum cutis abundans potest; sed acus etiam cum filis per foraminula ista, pro modo noxae, paucioribus aut pluribus, transmitti: filis ad quatuor vel quinque pollicum circiter longitudinem utrinque propendentibus. Quo facto cutis ex instrumento prominens (fig. 19. litt. C) forfice aut scalpello acuto accurate praescinditur, providissimeque, ne scilicet fila simul extrahantur, resoluto instrumento, vulneris orae filis in nodum, sicut in simplici sutura alias fieri solet, constrictis quam exactissime

*Recentior curandi ratio.*

 sibi

(*a*) Lib. de vict. acutor. edit. *Linden.* Tom. II. pag. 321.
(*b*) Lib. VII. cap. 7. art. 8. (*c*) Lib. VI. cap. 8.

ſibi invicem junguntur. Tum balſamum vulnerarium illinitur, linamentaque carpta primum arida, in ſequentibus vero deligationibus balſamo vulnerario vel unguento digeſtivo madida, una cum ſplenio & faſcia ſupradantur, ſicut alias in vulnerum deligatione propoſuimus. Poſt tres quatuorve dies praeterlapſos, vinctura cautiſſime ſemper reſoluta, filum medium, ſiquidem paululum jam coaluiſſe orae inveniuntur, diſcinditur & blande rurſus extrahitur. Idem fieri in deligationibus ſubſequentibus cum filis ceteris oportet, donec omnia ejecta ſint, ipſaque glutinatio per balſamum atque emplaſtrum vulnerarium abſolvi. Si reſecta cute ſupervacanea, filisque acu trajectis, (*vid. Tab. XV. fig.* 22.) orae vulneris, antequam machina relaxatur, ferro candenti leviter tanguntur, non ſolum profluvium omne ſanguinis impeditur, ut ſuturarum nodi facilius injici queant; verum etiam cutis relaxata ita inde roborari videtur, ut malum haud facile, ut alias quandoque fieri ſolet, redeat. Imo forte ſuturae tunc prorſus non erunt neceſſariae. Nonnunquam ita graviter oculus in hoc malo affligitur, ut vel propter nimiam mali diuturnitatem, vel tumoris magnitudinem, *formam is ſuam naturalem penitus amittat.* Quod ipſum equidem quoties fit, fruſtranea operatio eſſe conſuevit: vix enim abeſſe poteſt, quin cutis, quia ab oculo deformi non ſuſtentatur, denuo relaxetur, priſtinumque malum reducatur. Itaque pro inſanabili habere noxam iſtiusmodi convenit. Ceterum neque illud penitus hic omittendum videtur eſſe, quod ſcilicet Rauius, celebris ille olim Lithotomus Amſtelodamenſis, natione Germanus, Leidenſiumque poſtea Anatom. & chirurg. Profeſſor, itidem novum aliquod inſtrumentum, a ſupra memoratis paululum diverſum in hunc ſcopum excogitaverit: (*vid. fig.* 22.) cujus vero cauſſa inter hunc & celeb. Ruyschium (qui ambo mei Praeceptores fuerunt) anno 1699. acerbae lites ortae ſunt, utrum ſcilicet inſtrumenti emendati gloria Adriansonio an Rauio ſit tribuenda, cum uterque eam ſibi vindicare volebat. Vid. Ruysch. *epiſt. anat.* XIII. itemque Rauius *de ſepto ſcroti.*

---

## CAPUT XLVI.

### *De pilis palpebrarum oculum irritantibus.*

I.

*Mali origo.* Nonnunquam palpebrae harundemque pili ſive cilia ad ipſum oculum convertuntur; itaque graviter oculus ab iisdem infeſtatur atque irritatur, ut dolores acutiſſimi cum inflammatione, videndi

di difficultate, quin cum ipſa etiam coecitate, niſi opportune proſpectum fuerit, ſuperveniant. Graeci *trichiaſin* & *diſtichiaſin* vel *diſtrichiaſin* iſtud mali genus vocant, imo etiam *entropium*, ab ἐν & τρέπω, intus verto, quia palpebrae contrario modo quam in ectropio invertuntur. Naſci autem plerumque malum iſtiusmodi ſolet, quoties palpebrarum vulneribus per laeſionem aliquam externam, vel exulcerationibus, per variolas, aut ambuſtiones inflictis, minus apta quaedam cicatricula inducitur. Nonnunquam a laxioribus palpebris, &, quae his junctae eſſe ſolent, cauſſis aliis noxa iſta provenit. Quare mirum videri haudquaquam debet, ſi cum irritatione oculorum conjuncta ſunt iſtiusmodi mala, quae ſuperiori capite propoſuimus. Fere ſemper autem difficilis eſſe curatio hic ſolet: praeſertim ſi jam tum inveteratum malum deprehenditur.

II.

*Curandi ratio.* Neque vero curari facile malum iſtiusmodi poterit, niſi oculum infeſtantes pili prorſus extirpantur, &, ne redeant, impediantur. Quam autem difficilis pilorum ejusmodi extirpatio ſit, dudum, niſi ego fallor, animadverſum a medicinae profeſſoribus eſt. Tametſi enim aliqui pilos iſtos reſecuerunt, parum tamen atque adeo nihil profecerunt: namque ſuccreſcentes pilorum trunci, utpote duri & rigidi, longe gravius, quam pili ipſi, oculum irritarunt. Alii ab emplaſtris petere curationis praeſidia maluerunt; dum ſcilicet palpebrae ſuperioris pilos fronti, reliquos autem, qui in palpebra inferiori inſunt, genis firmiter adglutinarunt, atque ita ſenſim ipſos extrorſum inflectere tentarunt: quanquam irrito ſemper conatu. Vix etenim impediri, propter continuas palpebrarum motiones cauſſasque id genus alias potuit, quo minus pili iſti adglutinati ſubinde ab emplaſtris rurſus abſtraherentur, atque ita denuo intus in oculum converterentur. Itaque aliam curandi viam ingreſſi poſtea ſunt Medici. Sic enim Celsus *Medic. Lib. VII. cap. 7. art. 8.* tenuem acum ferream *ad ſimilitudinem ſpathae latam* eandemque candentem palpebris admovendam, ejusdemque ſubſidio ſingulas pilorum radices adurendas proponit. Aegineta vero *lib. VI. cap. 13.* certam mali hujus curationem eſſe ſtatuit, ſicubi volſellae inſtrumento pili pernicioſi ſinguli prius extrahantur, quam acus iſta candens radicibus eorum applicetur: quae vero curatio ſine inſigni dolore fieri nequit. Igitur ad evitandos dolores hos acerbiſſimos & pro iterata foraminulorum in palpebris aduſtione, praeſtat protinus poſt pilum evulſum radici ſive foraminulo *medicamentum* aliquod *rodens*, *infernalem praecipue lapidem*, illinere; ſed providiſſime tamen, ne ſcilicet ipſe oculus graviter afficiatur. Nobiliſſimae quoque virtutis hic ſunt ſpiritus ſalis ammoniaci, nec non ſpiritus vini rectificatiſſimus. Namque ubi palpebrae, poſt extractos pilos, adhibito tenui penicillo, iis-

iisdem inunguntur, utplurimum mox foraminula coalefcunt, nullique poftmodum pili denuo fuccrefcunt. Quodfi paulo copiofiores in palpebris ejusmodi inverfi pili adfunt, tum ipfos non una vice, fed per intervalla educere oportebit; ne nimiis doloribus nimiaque inflammatione oculus irritetur. Interim in operationibus iftis fingulis neceffarium utique fuerit, oculi pupillam aut linamentis carptis, aut lamella quadam plumbea, cornea vel cerea concava, aut quacunque alia materia fimili, qualiter fere in oculis artificialibus fieri folet, quam folertiffime contegere, ne vel aduftio, vel medicamenta iftiusmodi acria periculum moveant. *Sicubi a relaxatis palpebris noxa ifta provenerit*, tum ifta curandi ratione opus erit, quam fuperiori capite propofuimus.

III.

*Alia curandi ratio.*

Quodfi per integram palpebrae oram pili ejusmodi perniciofi fuccreverunt, nec fuftinere tamen extractionem atque aduftionem aegri homines volunt aut poffunt, miferum, fed unicum auxilium eft, ipfam palpebrae oram, ne coecitatis periculum inducat, cum pilis inde prominentibus refcindere; ita enim redire non poffunt. Tametfi autem naturalis oculorum pulchritudo perit, tamen, quia vix aliter exfpectari falus poteft, fatius utique videtur, oculos deformes quam vifione omni deftitutos habere. Simulatque confecta operatio eft, linamenta vel *plumaceolum* cum albumine ovi, aqua rofarum atque faccharo faturni; vel & cum liquore ex aquae vinique fpiritus aequis portionibus praeparato fupradare convenit. In deligationibus fubfequentibus oleum five balfamum vulnerarium quotidie vulneri illinendum eft, donec prorfus fanatum deprehenditur. CORTUMIUS (*a*) loco praecedentis modi novum proponit: & fatius effe docet per adhibitum lapidem infernalem, quam ferro palpebrae oram tollere. Refupinari fcilicet, ait, aegrotus debet, munitoque per linamenta carpta, linteola vel corium oculo, palpebrae ora interna atque externa lapide infernali optimo probe inungi five fricari, donec ora cum pilis fit erofa. Poftquam hoc gnaviter factum eft, fuperimponi praecipit linamenta carpta eaque primo ficca, deinde poft unius circiter horae fpatium fuper haec linamenta aqua rofarum & albumine ovi madida, quae faepius renovanda. Altero die linamenti carpti pars ex oculo educitur, ne qua forte inflammatio concitetur. Simulatque vero crufta fubnata effe advertitur, lene quoddam unguentum digeftivum, ejectis linamentis omnibus, inungitur. Sic enim poft fextum vel octavum diem glutinatum plerumque vulnus deprehendi affeverat.

CA-

(*a*) In differtatione de *Trichofi*, praefide GOELICKIO, Francof. ad Viadrum habita 1724.

# CAPUT XLVII.

## *De Ancyloblepharo, sive palpebris concretis.*

I.

*Ancyloble-pharum quid.*

ANcyloblepharum dicitur, quando palpebrae ob quamcunque caussam inter se, vel etiam cum ipso oculo concrescunt: atque facile distinguitur ab eo oculorum vitio, quando nimirum interventu glutinosae materiae, ut in variolis & oculorum inflammatione saepius contingit, solum ad tempus aliquod inter se glutinantur sive cohaerent, sine vera concretione.

II.

*Mali origo.*

Interdum palpebrae sic inter se coalescunt, ut aperiri oculus prorsus nequeat. (*vid. Tab. XV. fig.* 23. *AA.*) Quandoque alteruter, quandoque uterque oculus istoc malo affligitur. Nonnunquam palpebrae cum oculo etiam & modo cum ipsius oculi albo, modo cum cornea tunica cohaerescunt; firmius aut levius, prouti nempe plures paucioresve fibrae inter se invicem coaluerunt. Accidere autem hujus generis incommoda consueverunt, quoties oculi horundemque palpebrae vel propter variolas, vel gravem aliquam inflammationem, vel ambustionem, pulvere pyrio praecipue factam, vel medicamentum aliquod adurens, vel denique propter aliam quamvis exulcerationem, noxam aliquam contraxerunt. Quanquam haud omnino insolens aut novum est, malum istud cum infantibus simul nasci; (*a*) vel inde quoque in hominibus sanis excitari, si per carnem in uno alterove oculi cantho praeter naturam succrescentem palpebrae coalescunt, ut ipse ejusmodi exemplum in sartore quodam vidi.

III.

*Prognosis.*

Tametsi autem fere semper anceps valde ac periculosum esse vitium istud oculorum solet, tamen nunquam gravius periculum subest, quam ubi *palpebrae cum ipsa cornea coaluerunt.* Namque tum curari aegrotus sine coecitate, vel visus saltem laesione, vix ac ne vix quidem potest. Inprimis autem difficulter separari ab invicem oculus & palpebrae solent, quando *ex ambustione vitium fuit exortum.* Quare longe optimum est, oculis ambustis fomenta humectantia atque emollientia diligenter injicere, ut humidae & mobiles semper conserventur, & ne glutinari facile partes inflammatae vel adustae valeant. *Quoties denique propter variolas palpebrae coaluerunt*, ipsi utplurimum

(*a*) Vid. Miscell. Nat. Cur. Dec. II. Ann. VIII. p. 135.

rimum oculo & cumprimis corneae ſimul adnaſcuntur; adeoque neque ſeparari facile ab eadem ſine graviſſima oculi laeſione poſſunt. Quantumvis enim provide atque accurate partes glutinatae dividuntur, ſemper tamen cicatrices atque maculae inde in tunica cornea remanent, quae viſionem quam maxime impediunt, & vix ac ne vix quidem tolli poſſunt.

IV.

*Curatio.*

Ex jam dictis facile, meo quidem judicio, colligitur, praecipuum curationis negotium hic in eo conſiſtere, ut partes glutinatae manus exercitatae atque expeditae ſubſidio rurſus ab invicem diducantur. Itaque in lectulo vel ſedili ſic conſtitui aeger debet, ut & ſufficienter colluſtrari oculus, & quam commodiſſime accedere Chirurgus queat. Tum explorare ante omnia convenit, num penitus inter ſe palpebrae conferbuerint; an forte exiguum aliquod inter ipſas interſtitium aliquo loco adhuc ſuperſit. Cujusmodi ſcilicet, in cantho majori, ſive angulo, qui naribus propior eſt, reperiri plerumque conſuevit. *Si penitus palpebrae coaluerunt*, fieri in alterutro cantho, in quo commodiſſime poteſt, foraminulum aliquod debet, manu ipſa quam diligentiſſime temperata, ne ſcilicet ipſe ſimul oculus & cumprimis cornea laedatur. Foraminulo tenuiſſimam aliquam forficem aut ſubtile ſcalpellum curvum, in mucrone ſphaerula praemunitum, (*vid. Tab. XV. fig.* 25.) immittere convenit, atque ita palpebras magna cum moderatione & quam exactiſſime ab invicem dividere. *Si nondum prorſus glutinatae palpebrae ſunt*, tum novum aliquod foraminulum fieri haud opus eſt; ſed protinus immitti in ſinum praedicta ferramenta poſſunt, palpebraeque eodem, ut antea diximus, modo diduci. Sed ſi forte Chirurgus hujusmodi ſcalpello ſive ſerramento, globulo munitis, non inſtructus eſſet, ne qua tamen forte forfex aut ſcalpellum acutum, quum in foraminulum demittitur, ipſum oculum attingat ac laedat, haud alienum erit, ſpecillum aliquod tenue & ſulcatum inſerere, (*vid. Tab. XV. fig.* 24.) atque dein palpebras alia ſubtili forfice vel ſcalpello aut phlebotomo quodam quam providiſſime ab invicem disjungere.

V.

*Si palpebrae ipſi oculo adhaereſcunt.*

Palpebris diligenter ſic ab invicem disjunctis, circumſpici quam ſolertiſſime debet, atque per inſertum ſpecillum explorari, num forte ipſi etiam oculo eaedem inhaereſcant. Nam ſi hoc reperitur, tum quoque quam cautiſſime inde ſubſecare ipſas convenit; vel, ubi per rariores tantum fibras pupillae adhaereſcunt, aut ſcalpello quodam ſphaerula munito, aut denique phlebotomo retuſo diducere. Sicubi penitus cum oculo, vel ſaltem cum magna ejus parte palpebrae coaluerunt, non grave tantum, ſed & quam maxime periculoſum ſectionis

ctionis negotium esse consuevit. Difficulter enim resolvi palpebrae a cornea sine tunicae corneae ipsiusque visus laesione possunt: prouti supra jam tum admonuimus. (*No.* 2.) Quodsi autem cum oculi albo tantum palpebrae coaluerunt, longe facilius eaedem absque coecitatis periculo dividuntur. Tam enim leves albi hujus laesiones sunt, ut statuere egomet ausim, satius utique esse, siquidem ex alterutra parte abscindi quicquam debet, ex tunica istac alba, quam ex interiori palpebrarum membrana quidpiam abscindere. Namque laesa palpebrarum interna membrana, ipsi simul glandulae lacrymalis ductus non sine gravi damno facile destruuntur. Quare in hac operatione necessariae utique videntur manus medicae & diligenter exercitatae, & bene stabiles, ne oculo noxa inferatur.

VI.

*Quid post operationem fieri debeat.*

Sed ne qua tamen palpebrae resolutae oculo iterum inhaereant, prouti fieri plerumque solet, nisi hoc arte impediatur; longe optimum erit tenuissimam quandam lamellam ex subtilissimo corio, linteolo, vesica aurifabrorum, cera, vel plumbo, ad lunae dimidiatae, oculive artificialis similitudinem, praeparatam atque amygdalarum similique alio quodam oleo madidam; vel etiam linamentum carptum mollissimum interponere. Quicquid vero horum interjicitur, per aliquot dies, donec nimirum novae concretionis periculum praeteriit, ibidem relinqui; vel etiam ubi forte quid excidit, vel studio ob quamcunque caussam eximitur, mox iterum injici debet. Si quis autem, ut aliquando fit, sustinere lamellam istiusmodi nequeat, ad novam, quantum fieri potest, concretionem impediendam, vel instillari saepius collyrium aliquod ex aqua plantaginis, tutia saccharoque saturni confectum oportet; vel pulvis ex saccharo, margaritis atque lapidibus cancrorum paratus identidem inspergi. Tum praecipi etiam aegroto debet, ut digitis adhibitis quam saepissime palpebras blande fricet, demulceat atque attollat. Denique Chirurgus ipsemet specillum aliquod obtusum subinde oculum inter & palpebras immittat, leniterque hinc atque inde moveat: quo facilius partium resolutarum nova glutinatio praepediatur.

VII.

*Quomodo palpebrae in variolis cohaerentes solvendae.*

Quando *palpebrae in variolis* vel oculorum inflammatione *inter dormiendum*, ut saepe fit, interventu lemarum sive glutinosae materiae cohaerent, ita ut oculi aperiri & aegri videre nequeant; oculi nunquam vi divellendi, sed potius lacte tepido immisso vel instillato & saepius illito lemae emolliendae: sic aegri plerumque oculos brevi deoperire & videre rursus possunt.

# CAPUT XLVIII.

## *De Ectropio & lagophthalmo.*

I.

*Quomodo vitia ista oriantur.*

QUotiescunque palpebrae sic invertuntur vel retrahuntur, ut cutis interior rubida promineat, neque contegi oculus a palpebris satis queat, morbus Graecis *ectropium* vocatur; ab ἐκτρέπω inverto, hinc Latinis *inversio* sive *eversio palpebrarum* dici potest. Quando hoc vitium in superiori palpebra contingit, ob similitudinem qualemcunque cum oculis leporum graece *lagophthalmus*, id est *oculus leporinus*, quoque vocatur. Distinguitur vero etiam a nonnullis, & quidem haud inepte, *ectropium a lagophthalmo*, ob aliam quandam rationem; atque lagophthalmum appellant, quando superior palpebra non inversa, sed solum ad speciem oculi leporis, ob quamcunque caussam ita sursum retracta sive adstricta est, ut oculum contegere recte nequeat. Attamen *simile vitium quoque in inferiori palpebra haud raro observavi, sine palpebrae inversione*, licet pauci de eo sint locuti; hinc quoque haud immerito pro specie ectropii haberi potest. Quandoque est morbus solitarius sive simplex, quandoque vero alii morbi, & cumprimis inflammatio oculi sive ophthalmia, sarcomata, encanthis, tumor cysticus aliive ei adjuncti sunt. Quando ectropium sive lagophthalmus simplex morbus est, nasci plerumque solent, quoties aut mala quaedam cicatricula palpebris, a vulnere vel fortuito, vel extirpando tuberculo excitato, exulceratione atque adustione infestatis, inducitur; aut quoties post gravem aliquam vel frequentem nimis oculi aut palpebrarum inflammationem caro nimium intus supercrevit, ut haec palpebram invertat: quemadmodum varia ejusmodi eaque tristia exempla vidi. Quandoque etiam a medicamentis ophthalmicis nimis adstringentibus oriri potest, quibus cutis nimium condensatur.

II.

*Curatio 1) per medicamenta.*

Pessimorum istiusmodi vitiorum curatio saepe valde difficilis est, atque in eo potissimum consistit, ut nimium coarctata vel retracta palpebrarum cutis, quantum satis est, rursum diducatur. Itaque si nondum inveteratum malum est, medicamentis humectantibus & emollientibus res tentanda, atque cicatrix ipsaque vicina cutis emolliri debent atque ampliari. Quocirca longe optimum est, palpebras atque cicatrices, simulatque ipsae vitium hujusmodi contrahere occipiunt, vapore lactis vel aquae calidae; vel amygdalarum aut olivarum oleo; vel seminis cydoniorum mucilagine, pinguedine leporina, unguento dialtheae,

theae, ſimilive alio unguento & emplaſtro molliente ſolerter fovere; inſimul autem palpebram male affectam, ſi ſuperior eſt, ſaepe deorſum verſus trahere; ſi inferior eſt, ſurſum verſus attollere. Quin imo haud alienum erit, palpebram utramque, noctu praeſertim, per injecta emplaſtra in contrarium ſenſum trahentia, ac parva ſplenia in eundem ſcopum agentia ita tam diu diligenter deligare, donec in priſtinum ſuum ſtatum ipſae fuerint reſtitutae. Quodſi autem medicamenta ejusmodi nihil proficiunt, confugiendum ad operationem eſt: ſiquidem ea aliquid profici poſſe (nam quandoque malum inſanabile prorſus ex nimis adſtricta cute intelligitur) cognoſcimus. Quae qua ratione expediri optime queat, breviter nunc jam deſcribemus.

III.

*2) per operationem.*

Scilicet mox ſub tarſo paululum incidenda palpebrarum cutis exterior eſt lunata figura, cornibus plagae in ſuperiori palpebra deorſum, in inferiori autem ſurſum ſpectantibus, (*vid. Tab. XV. fig.* 26. litt. AA) ſic ut hujus beneficio cutis elongari queat. Ubi parum palpebrae ad naturalem amplitudinem deeſt, unica quandoque, ut in *fig.* 26. plaga ad diducendam cutem ſufficit; ubi vero multum deeſt, binas vel ternas plagas lunatas, easdemque parallelas filique craſſioris amplitudine ab invicem diſtantes facere convenit. Tum cute, quantum ſatis eſt, diducta, linamentis carptis paucis iisque contortis & primum aridis impleri hiantes plagae debent, ſpleniis atque faſciis rite ſuperinjectis; in ſequentibus vero deligationibus linamenta carpta immittenda unguento vulnerario imbuenda. Sic enim non nova ſolum cutis coalitio prohibetur, ſed caro quoque in medio excitatur, per quam cutis hians ſenſim adimpletur, atque ſic ea extenditur ſive prolongatur. Denique ut promtior curatio ſit, anguſta emplaſtra imponenda ſunt, quibus & ſurſum attolli inferior, & deorſum protrahi ſuperior palpebra queat. Continuari autem modo praeſcriptum curationis negotium tantisper debet, donec & nova carne impletum vulnus, &, quantum ſatis eſt, ampliatam palpebram deprehendimus.

IV.

*Si ab inflammatione ſive ſarcomate malum provenit.*

Si qua forte palpebrae, praeſertim inferioris, converſio ab inflammatione quadam graviori carneque intus luxuriante provenerit, tum inſtitui curatio melius haud poteſt, quam ubi primo inflammationem convenientibus medicamentis delinimus, mox autem circumſpecte oculoque probe defenſo, adhibito identidem *lapide infernali* carnem luxuriantem atque noxiam ſenſim conſumimus atque extirpamus. (*a*) Sublatis enim vitii cauſſis, vitium ipſum tollitur, priſtinaeque formae ſuae palpebra ſaepe reſtituitur. Si ab *encanthide*, *hyperſarcoſi*, *ſarcomate*



(*a*) Conferri poteſt hac de re Yvesius libr. de morb. oculor.

*mate* ſive excreſcentia carnea, ut in fig. 27. 28 & 29. indicavi, malum oriatur, hae, ut in mox ſequentibus docebimus, auferendae ſunt.

V.

*Quandonam curatio nulla ſperanda ſit.*

Si nimium diſtortae & adſtrictae palpebrae fuerint, aut *ab ipſa inde hominis nativitate* noxam ſuam habuerint, vix ulla ipſas reſtituere curatio valet. Nonnunquam vitium in inferiori palpebra *e muſculi orbicularis debilitate ſive laxitate*, praeſertim in ſenibus, naſcitur, atque ſine omni cicatricula. Quod ipſum quoties forte evenit, inanis iſta eſſe operatio ſolet. Si quid enim ſalutis in his exſpectandum eſt, ea tantum curatio proficit, quae per liquores ſive ſpiritus confortantes atque balſama ſive unguenta roborantia inſtituitur. *Quo magis autem inveteratum malum eſt*, hoc difficilius idem per operationem atque medicamenta vincitur: ſenſim enim palpebrae peſſimae iſtiusmodi diſtorſioni quaſi adſuefiunt, figuramque naturalem ita amittunt, ut nunquam in priſtinum ſtatum reſtitui queant. De *Ectropio* eruditam diſſertationem ſub praeſidio D. ZELLERI edidit D. KECKIUS, Tubingae An. 1733.

---

# CAPUT XLIX.

## *De Encanthide.*

I.

*Vitium ipſum deſcribitur.*

NOnnunquam in angulo ſive cantho majori tuberculum aliquod naſcitur; idque vel e caruncula lacrymali, vel etiam e cuticula rubida lunata carunculae propinqua. Quandoque ita mirifice tumor iſte increſcit, ut non puncta ſolum lacrymalia, ſed maximam quoque pupillae partem contegat. (*a*) Quod ubi fit, lacrymae continuo ſuper genas profluunt, ipſaque viſio cum inſigni vultus deformitate atque oculorum inflammatione graviter impeditur. (*vid. Tab. XV. fig.* 27. *litt. A.*) *Enchantis* graece nominatur. Cujus bina fere genera ſunt: namque *mitior* eſſe encanthis reputatur, quae ſine duritie atque doloribus eſt; *pertinacior* autem atque *maligna*, quae cum doloribus *livet* atque ad ipſum *cancrum* quodammodo ſpectat.

II.

(*a*) Grandioris hujusmodi tumoris exemplum ac figuram PURMANNUS exhibet in *Chirurgia ſua curioſa* pag. 134.

II.

Si qua forte *mitior encanthis* oculum tenet, principio egregie utplurimum ad curationem frequens ejus *ſcarificatio* vel inciſio, nec non lenia quaevis *medicamenta rodentia* proficiunt. *Optimum* vero *medicamentum rodens* idemque *leniſſimum* eſt pulvis, ex quatuor ſacchari canarienſis portionibus atque una vitrioli candidi ſive aluminis uſti parte quinta praeparatus. Namque is identidem & quam providiſſime ſuper tumorem iſtum reſpergitur, paulo poſt oculus aqua egelida diligenter eluitur; donec prorſus extirpatum eſſe vitium reperiatur. Quod ſi hoc parum efficeret, lapide infernali ſubinde, ſed quam cautiſſime, tangi poſſet. Sed quo felicius ab oculis humores noxii revellantur, priſtinique mali innovatio praecaveatur, fonticulis, ſetaceis, medicamentis denique alvum & ſanguinem expurgantibus quam maxime opus eſt. Si nihil omnia medicamenta ad exedendam carnem alienam proficiunt; vel etiam, ſi medicamentorum rodentium ſive exedentium, ut in malignioribus, minus tuta applicatio videtur, excipi hamulo, qualis fere Tab. XV. fig. 30. & 31. delineatur, aut volſella tuberculum iſtud oportet; vel, ubi grandius eſt, filo cum acu transmiſſo atque in anſam ſive annulum conſtricto diligenter ſuſtineri, providiſſimeque temperata manu circumcidi. Maxima etenim hic neceſſaria cautio eſt, ne quid forte vel ex ipſo oculo, vel etiam e caruncula lacrymali abſcindatur. Sicuti enim caruncula iſta lacrymas in cantho majori continet, ne iſtae continuo effluere ex oculo queant; ſic laeſa imprudenter caruncula iſta, fieri aliter haud poteſt, quam ut humores inde continuo deſtillent, *oculumque*, quem *lacrymantem* appellamus, efficiat. Praeſtat igitur carnis alienae portiunculam in oculo relinquere, quam nimium exſcindere. Si quid enim remanſit, illud omne poſtmodum vel forficis, vel medicamenti rodentis adminiculo, magna cum moderatione poteſt removeri. Demto hunc in modum tuberculo, ſiccantia eademque glutinantia medicamenta, cujusmodi eſt collyrium e tutia, myrrha atque aloë confectum, tantisper adhibenda ſunt, donec glutinatum vulnus deprehenditur.

*Mitioris encanthidis curatio.*

III.

In *encanthide pertinaciori*, atque ad *carcinoma* ſive *cancrum* jam vergente, ſatius utique eſt, collyriis vel unguentis ſiccantibus, refrigerantibus atque lenientibus uti, quam operatione vel medicamentis adurentibus. Namque maximum utique periculum eſt, ne malum iſtud irritatum, prout fieri in carcinomatibus adſolet, ingraveſcat. Rarum enim atque admiratione maxima dignum curationis exemplum eſt, quod memoratum a PURMANNO ſuperius citato loco legimus; dum ipſemet tumorem hujusmodi graviſſimum vinculo lineo injecto ſuſtulit, admotoque tuberculi radicibus candenti ferramento feliciſſime noxam omnem extirpavit.

*Pertinacioris encanthidis curatio.*

# CAPUT L.

## *De tuberculis ſive carnibus excreſcentibus*, ſarcomate *&* hyperſarcoſi, *quae oculum inter & palpebras naſcuntur.*

I.

*Vitium deſcribitur.*

HAud prorſus abſimile ſuperius explicatis oculorum vitium eſt, quando ſubter ipſam palpebram ſuperiorem vel inferiorem tubercula carnea, ſive carnes excreſcentes, quas Graeci *hyperſarcoſes ſive ſarcomata* vocant, proveniunt. (*vid. Tab. XV. fig.* 28 29.) Initio valde minuta ipſa eſſe ſolent; ſed paullatim tamen increſcunt, & quidem aliquando ad inſignem magnitudinem. Quaedam ex iis *glabra* ac *laevia* ſunt, quaedam *aſpera* ſive *inaequalia*, ipſisque mori vel rubi idaei fructibus haud plane abſimilia. Utraque ſaepius egomet in aegrotis & obſervavi & curavi.

II.

*Curatio.*

Sic autem utplurimum curationem ego inſtitui. Hamulo ſive uncinulo Tab. XV. fig. 30. 31. aliove ſimili ante omnia tumorem excepi, forficeque minori ad imam radicem provide circumcidi. Tunc emiſſo, quantum per ſe fluxit, ſanguine, collyrium aliquod, cui tutiae, aloës atque ſacchari ſaturni quidquam admixtum eſt, identidem in oculum inſtillavi, dum vulnus plane fuit glutinatum. Ita loco uncinuli tuberculum etiam acu filum trahente perforari, anſa ex hoc fieri, eaque elevatum excidi poteſt. *Lapis* quoque *infernalis* ad exedendam ejusmodi carnem noxiam ſive alienam circumſpecte adhiberi a nonnullis ſolet; ſed tutiora tamen ſanitatis praeſidia eſſe opinor, quae a ſcalpello vel forfice hic petuntur.

## Explicatio tabulae decimae quintae.

*Fig.* 1. *Cauterium* ſive ferrum candens pro excitandis in capite fonticulis; A manubrium, B ferrum quod capiti imprimitur.

*Fig.* 2. litt. A indicatur *cannula* ſive tubulus pro recipiendo ferro candente fig. 1.

*Fig.*

*Fig.* 3. *Trepanum* ſive *terebra*, qualis mihi in uſu eſt. Littera A coronam deſignat; B locum, in quo corona iſta cochlea firmatur; CC partem ſuperiorem, cui in ipſa operatione manus imponitur; D habenam ſive arcum denotat, per quem terebra circumagitur; E clavum in corona. Recentiores quidam coronam aliter quam per cochleam trepano jungunt; ſed hoc perinde mihi videtur.

*Fig.* 4. *Pyramis* ſive *clavus* e corona extractus.

*Fig.* 5. *Clavis*, cujus adjumento clavus intorquetur, atque etiam e corona rurſus reſolvitur.

*Fig.* 6. *Culter* ſive *ſcalpellum lenticulare*, cujus beneficio poſt peractam terebrationem aſpera foraminis ora laevigatur.

*Fig.* 7. Ferramentum, quod *depreſſorium* vulgo appellant, apice orbiculato, quo dura mater deprimitur, ad emittendum cruorem intus abſconditum. A nonnullis etiam *menyngophylax* vocatur.

*Fig.* 8. Ferramentum acuminatum, poſt reſolutam coronam juxta partem B fig. 3. trepano adjungi ſolitum, pro incipiendo foramine, in quod terebra demittitur, nec non pro perforandis in ſpina ventoſa oſſibus: unde vulgo *trepanum perforans* (Gallis *perforativ*) appellatur. A pars acuminata, B cochlea, qua trepano jungitur.

*Fig.* 9. *Scopula ſetacea* pro expurganda terebrae corona.

*Fig.* 10. Ferramentum deſignatur, quod *trepanum exfolians* appellant; quod ſubinde in carie oſſis radenda adhibetur. A mucro, BB latera ſive alae, quae dum intorquentur, os radunt.

*Fig.* 11. *Orbiculus lineus* longiori filo inſtructus, pro deligatione vulneris cranii poſt peractam perforationem inſtituenda.

*Fig.* 12. *Plumaceolum* ſive ſplenium rotundum e linamentis carptis contextum, filoque inſtructum.

*Fig.* 13. *Plumaceolum* ſimiliter rotundum, & e linamentis carptis paratum, ſed abſque filo, pro foramine cranii adimplendo.

*Fig.* 14. *Lamella plumbea* Bellostii, poſt peractam deligationem quandoque applicari ſolita.

*Fig.* 15. Indicatur, quomodo inflecti lamella iſta plumbea debeat, antequam adhibeatur.

*Fig.* 16. litt. A. demonſtratur tumor cyſticus, ſive atheroma in palpebra ſuperiori; B alius in palpebra inferiori.

*Fig.* 17. *Verruca* ampla, ſed depreſſa, in ſuperiori palpebra, ex tenuiori paulo radice orta, quae oculum aperiri impediebat, & ligatura ope fili ſericei a me ablata eſt.

*Fig.* 18. Tuberculum externum in palpebra, anguſta radice propullulans, quale vulgo *excreſcentiam* vel etiam *ſarcoma* appellant.

*Fig.* 19. *Phalangoſin* ſive *ptoſin* palpebrae ſuperioris indicat, & quidem litt. A in ſiniſtro oculo ipſum vitium denotat. BB inſtrumentum

tum Bartischii, tollendo huic vitio C in oculo dextro adaptatum. DD clavum cochleatum deſignat, quam arctiſſime jungendis ſibi invicem machinamenti brachiis ſive lamellis accommodatum.

*Fig.* 20. Simile fere inſtrumentum, ſed a Verduinio correctum, ex Ruyschii *epiſt. anatom.* XIII. repraeſentatur: AA & BB binas oſtendit lamellas ſive brachia foraminulis non perforata, CC cochleam, qua conſtringi & varia tubercula tolli poſſunt. D junctura eorum mobilis.

*Fig.* 21. Idem Verduinii inſtrumentum indigitat, ſed paulo majus, & foraminulis multis a a a a a praeditis, pro inſtituendis in aegro iſtiusmodi oculo ſuturis.

*Fig.* 22. Inſtrumentum in eundem uſum a Rauio correctum, ex epiſt. ejus de Septo ſcroti; quod magis incurvatum & alia ratione clauditur. A oſtendit, quomodo acus per foraminula ejus transmittitur; B eſt filum jam transmiſſum, quo vulnus palpebrae jungitur.

*Fig.* 23. Oculus ſiſtitur, in quo palpebrae glutinatae ſive concretae repraeſentantur litt. AA: quod vitium Graeci *ancyloblepharum* appellant.

*Fig.* 24. *Specillum tenuiſſimum ſulcatum* in ancyloblephari curatione ſubinde utile.

*Fig.* 25. Scalpellum parvum lunatum, apice ſphaerico inſtructum, in variis oculi vitiis uſurpandum.

*Fig.* 26. litt. AA deſignant, quomodo incidendae ſint palpebrae inferiores nimis curtae aut retractae.

*Fig.* 27. Tuberculum ex cantho oculi majori, *encanthis* graece vocatum, littera A deſignatur.

*Fig.* 28. & 29. ſarcomata; hyperſarcoſes ſive *carnes excreſcentes* oſtendit inter palpebras & oculum provenientes: quarum A ſub inferiori palpebra ortum, B ex ſuperiori palpebra prodiit.

*Fig.* 30. *Uncinulus* ſive hamulus delineatur in auferendis ejusmodi tuberculis circa oculos aliisque eorum vitiis commode uſurpandus: cujus curvata cuſpis A modo ſimplex, modo gemina fieri poteſt ope annuli mobilis B. ut in fig. 31. litt. CC conſpicitur. DD manubriolum denotant.

CA-

Fig. 1. Fig. 2. Fig. 3. Fig. 4. Fig. 5. Fig. 6. Fig. 7. Fig. 8. Fig. 9. Fig. 10. Fig. 11. Fig. 12. Fig. 13. Fig. 14. Fig. 15. Fig. 16. Fig. 17. Fig. 18. Fig. 19. Fig. 20. Fig. 21. Fig. 22. Fig. 23. Fig. 24. Fig. 25. Fig. 26. Fig. 27. Fig. 28. Fig. 29. Fig. 30. Fig. 31.

# CAPUT LI.

## *De sanguinis ex oculo missione.*

I.

*Pro nova arte neutiquam est habenda.*

QUantopere *sanguinis ex oculo missionem*, quasi noviter a se adinventam artem, aliquot ante annos jactaverit WOOLHOUSIUS, Medicus ocularius Anglus, satis superque inter illos, arbitror, constat, qui non plane sunt in medicorum scholis hospites. Tam certe praestans atque admirabilis WOOLHOUSIO visa est sanguinis ex oculis eductio, ut vel praestantissimis etiam Medicorum inventis, quin imo Philosophorum, quem vocant, lapidem conficiendi artificio anteponi eadem possit. (*a*) Sed quicquid tandem hujus rei sit, Germanorum certe Medicos jam ante centum annos operationem illam & calluisse, & descripsisse, & adhibuisse, manifestissime a quibusdam est demonstratum. (*b*)

II.

*In quibusnam affectibus adhiberi illa possit.*

Mitti vero sanguis ex oculo salutariter potest 1) quoties gravior inflammatio eundem affligit; hoc est, quoties venulae in albuginea oculi a copiosiori sanguine nimium quantum tument rubentque: praesertim si, frustra adhibitis medicamentis convenientibus aliis, eductoque ex aliis corporis partibus sanguine, periculum sit, ne ipsa tandem propter inflammationem gravem coecitas superveniat: 2) ubi maculae quaedam aut abscessus corneam infestant. Adapertis enim, vel & concisis venulis proximis, sanguinemque aegris partibus, velut morbi nutrimentum praebentibus, longe promtius istaec mala curantur: 3) si rubida tunica quaedam oculo superincrescit. Quo frequentius enim venulae ejus resecantur, & haerens hic sanguis ex oculo per has venulas educitur, hoc facilius etiam, detracto nutrimento, tunica illa decrescit atque evanescit. Denique 4) ubi, post detractas ex oculis noxias istiusmodi tunicas, venulae quaedam denuo, sive in albuginea, sive in cornea intumescunt; ne qua forte malum pristinum redeat, turgentes venulae istae diligenter incidendae sunt, medicamentisque siccantibus fovendae.



(*a*) Vid. liber ejus, qui superbo quondam titulo prodiit: *Dissertations sçavantes & critiques de M.* WOOLHOUSE pag. 311. itemque WOOLHOUSII *dissert. ophthalm.* pag. 244.

(*b*) Vid. MAUCHART. in *dissert. de Ophthalmoxysi*, pag. 18. & FELIX PLATERUS *prax. med.* 8. lib. 1. tit. de visus laes. Basil. 1609. pag. 280. 4. Basil. 1656. pag. 238. Citavit hunc ipsum M. A. SEVERINUS *in medicina efficaci*, anno 1682. edita, pag. 50. cap. X. quod de sanguinis ex oculo missione tractat.

III.

*Quomodo instituatur.*

Operandi modus multiplex est atque varius. Nos de praecipuis, & breviter quidem, exponemus. 1) Scilicet aegrotus ante omnia, quam aptissime fieri potest, in sella lectove deponi, ejusdemque caput firmiter ab administro contineri oportet. Quo facto tumentes istiusmodi venulae prope alterutrum oculi canthum, per admotum scalpellum phlebotomum transversim, sed circumspecte tamen, aut incidi debent, aut penitus discindi. 2) Nonnunquam adhiberi pro scalpello haud incommode poterit forficula quaedam subtilior, qua venulae illae resecantur. Utraque operandi ratio sic instituenda est, ut Medicus altera manu palpebras ab invicem probe diductas contineat, altera venas provide incidat. 3) Sunt, qui acum curvam tenuem, eandemque lamellae adinstar diductam, hic adhibent. Qui ut feliciter curationem perficiant, palpebras oculi afflicti distendendas ministro committunt; venulas distentas tunicaeque, aut abscessui, aut maculis corneae intextas, per subjectam aciculam leniter attollant, provideque applicato instrumento convenienti juxta canthum oculi praecidant. (*a*) 4) Sed quo promtius singula procedant, haud abs re fuerit, aciculam modo descriptam sic utrinque exacuere, ut scalpelli ancipitis fungi officio, atque ita leniter sursum adducta discindere superimpositas sibi venulas sine auxilio alius ferramenti queat. 5) Interim nihil impedit, quo minus fieri quoque operatio ista instrumenti scarificatorii beneficio possit. Quod ipsum equidem artificium explicatius descripturi sumus deinceps. [*Cap. seq.*]

IV.

*Quid post operationem faciendum.*

Venulis istis tumentibus incisis aut praecisis, id sibi datum Medicus existimet, ut profluentis sanguinis cursum non solum non cohibeat; sed &, quantum fieri potest, per adhibita fomenta, aquam nempe calidam, aut herbae euphrasiae, hyssopi, veronicae, aliarumque id genus digerentium herbarum decocta, spongiae seu linteoli mollioris beneficio oculis saepius admota, promoveat. Praeterquam enim, quod ista sanguinis profusio minus periculosa sit; sane quo largius sanguis ille haerens, utpote praecipuum noxae istius nutrimentum, effluit, hoc felicius quoque pars aegra detumescit sanescitque. Sin semel instituta operatio minus profecerit, ipsumque malum non satis imminutum sit, vel etiam denuo redierit, iterum iterumque repetenda modo praescripta operatio est, assumtis simul medicamentis aliis, partim externis partim internis, contra noxam istam valentibus. Tametsi autem operationem istam dudum jam, & aliquot annos, quum apud

Altor-

(*a*) Hanc ipsam operandi rationem ceteris praeferendam esse Clariss. YVESIUS statuit lib. *de morb. oculor.* pag. 195.

Altorfinos adhuc degerem, & poſtea etiam hic Helmſtadii ac in vicinia ſubinde egomet inſtituerim, tamen, ut verum fatear, id ſimul obſervavi, difficulter admodum homines aegros eandem ſuſtinere, nedum ut iterum ea repetatur, permittere. Quosdam enim viſus amittendi metus, alios dolor acutiſſimus, qui cum curatione illa, propter aegrorum teneritudinem nunquam fere non conjunctus eſt, deterret. Ceterum quod rarius haec operatio in infantibus fiat, ratio haec eſt, quia vix ac ne vix quidem perſuaderi illis poteſt, ut caput oculumque tantiſper immotum praeſtent. Quanto autem cum periculo admoveri acuta inſtrumenta oculis, tremente vel & hinc inde agitato capite, ſoleat, res ipſa loquitur.

V.

*Alia adhuc methodus.*

Ceterum huc pertinere videtur & ea operatio chirurgica, quae in diſſertatione medica *de ophthalmia venerea*, ſub praeſidio CAMERARII, Tubingae an. 1734. edita laudatur, & cujus epitome in Commercio litterario univerſali Norimbergenſi an. 1734. pag. 380. recenſetur, in eo conſiſtens, ut nimirum in hujusmodi vehementiori ophthalmia juxta corneam circularis fiat conjunctivae ſive albae tunicae inciſio, ut ſanguis quieſcens hac ratione inde evacuetur, donec nulla amplius infarcta materia ibi haereat. Quae an ſatis tuta & efficax ſit operatio, & an non etiam in alia vehementiori Ophthalmia, quam in venerea, utilis eſſe queat, tempus & uſus, tanquam optimae rerum magiſtrae, docebunt.

---

## CAPUT LII.

### *De ſcarificatione oculorum.*

I.

*In quamplurimis convenit cum venaeſectione in oculis.*

Oculorum equidem *ſcarificationem* ſive *ſcarifationem* (*a*) non adeo multum diverſam eſſe a venaeſectione, in iisdem inſtitui ſolita, vel inde manifeſtum eſt, quia utrobique, ad educendum ſanguinem ſupervacuum aut haerentem venulae quaedam inciduntur. Ut proinde mirum non ſit, quod ipſe WOOLHOUSIUS etiam, cujus tamen ſtudio maxima huic arti conciliata fuit celebritas, identidem binas operationes iſtas confuderit. (*b*) Subeſſe vero utique aliquam inter utras.



(*a*) Ita ſcribendum eſſe vult cum veteribus PLATNERUS in diſſert. de *Scarifatione oculorum*, Lipſiae an. 1728. edita.
(*b*) Vid. MAUCHART diſſert. *de Ophthalmoxyſi*, pag. 17.

trasque differentiam, inde, nisi ego fallor, perspicitur, quia 1) venaesectio non nisi in adnata sive alba oculi tunica, scarificatio autem quoque in interiori palpebrarum parte & quidem praecipue hic peragitur; deinde 2) quia diversa utrobique instrumenta adhibentur; ceu prolixius ex jam dicendis apparebit.

II.

*Haud prorsus nova est operatio.*

Haud omnino novam esse atque nostra demum aetate excogitatam oculorum scarificationem, vel inde manifestum etiam videtur, quia HIPPOCRATES, (*a*) CELSUS, (*b*) AEGINETA, (*c*) atque alii Medici veteres eandem & instituerunt & explicarunt. Quod autem apud sequioris aevi Medicos in desuetudinem abierit ista curandi ratio, id varias propter rationes factum ego arbitror fuisse. Partim enim molesta nimis atque maximis cum doloribus conjuncta; partim periculosa; partim denique inanis, experientia teste, saepius ipsa videbatur. Primus autem, qui a ceteris neglectam hanc oculorum scarificationem quasi postliminio in scholas Medicorum reduxit, WOOLHOUSIUS exstitit.

III.

*Quomodo illa fiat.*

Operandi artificium hoc est: Oportet hominem aegrum in sella sive lecto sic deponi, ut oculi ab adverso lumine, quantum satis est, collustrentur, caput autem ab administro quodam firmiter contineatur. Dehinc Medicus altera manu, pollice praesertim atque indice digito, leniter ante praeclusorum oculorum palpebras ita comprimat ac detineat, ut interior sive rubra illarum pars in conspectum prodeat. Id quod fieri quam promtissime in inferioribus palpebris solet. Altera manu instrumentum aliquod huic scopo accommodatum is prehendat; quo ipso equidem diligentissime celerrimeque super interiorem palpebrae partem, vel, pro re nata, etiam super ipsam albugineam, quin imo corneam quandoque canthique majoris carunculam tracto retractoque, venulas turgentes sic dilaceret, ut largiter sanguis inde profluat. Ceterum quia planius coram demonstrari, quam verbis explicari modo memoratum artificium potest; sane, si quis feliciter hic exercere salutarem artem voluerit, is, ut alium prius Medicum, qui hanc operationem recte perficere novit, operantem videat, quam ipsemet manum admoveat, etiam atque etiam ego suaserim.

IV.

*Quid post operationem factu opus sit.*

Scarificatione, quemadmodum praecepimus, peracta, sanguinem profluentem non modo non reprimere, sed &, quantum fieri potest, prolicere, modo superius proposito, [*Cap. LI. No.* 4.] convenit. Quo fre-

(*a*) in lib. *de visione.*
(*b*) Lib. VI cap. VI. n. 26.
(*c*) Lib. III. cap. 22. *de trachomate.*

frequentius enim atque diligentius primo die oculus iſtiusmodi afflictus vel per adhibita fomenta humectatur, vel per ingeſtos liquores digerentes eluitur, hoc facilius quoque idem & purgari a ſordibus ſolet, & ab inflammatione liberari. Ceterum ne qua forte oculorum atque palpebrarum partes vulneratae coaleſcant, nulla omnino, ſaltem interdiu, oculi deligatio inſtituenda; quin opera potius danda eſt, ut leniter identidem palpebrae dimoveantur. Noctu vero ſi quis forſan deligare oculos voluerit, ille palpebris antea iſtiusmodi aliquid ſubjiciat, quod prohibere ipſarum cum oculis coalitionem commode poſſit. WOOLHOUSIUS equidem, *celeberrimo* PLATNERO teſte, (*a*) tria quatuorve ſeminis hormini vel ſclareae granula, vel & veſicae lamellam, qua uti aurifabri ſolent, unguento oculario inunctam, hunc in finem commendavit. Niſi enim haec circa deligationem iſtam cautio adhibeatur, quandoque hinc damna provenire conſueverunt. Quemadmodum autem utplurimum iterari modo deſcripta oculorum ſcarificatio debet; ſic, quoties quaque interjecta mora fieri id ipſum debeat, pro ipſius mali gravitate atque ſuppuratione praeſente, ſtatuere, prudentis Medici officium eſt. Interim iſta quoque inprimis neceſſaria hic obſervatio videtur, ut nimirum ad ipſam mali cauſſam extirpandam, & conveniens diaeta & valentiſſima quaeque medicamenta, tam externa, quam interna, ſimul adhibeantur. Siquidem his temere neglectis, haec ſcarificatio oculi non ſolum nihil efficit, ſed gravius potius aegri poſtea laborare ſubinde occipiunt. Conferſis laudati PLATNERI *diſſ. de ſcarifat. oculor.* pag. 37. ſeq.

V.

*Qualibus inſtrumentis illa fiat.*

Neque vero unum idemque ab omnibus uſurpatum hic eſt inſtrumentum: quin potius alii aliis ſubinde inſtrumentis hanc in rem uſi fuiſſe leguntur. Sic enim HIPPOCRATES carduum aliquem, ſive herbam aliquam aculeatam, qualis eſt *atractylis*, (*b*) adhibuiſſe videtur. Quemadmodum Medicorum veterum alii inſtrumentum aliquod ferreum ſeu chalybeum, radulae ſubtiliori haud abſimile atque cochlearis forma praeditum, (*vid. Tab. XVI. fig.* 5.) ad inſtituendam oculorum ſcarificationem excogitarunt: quo ipſo interiorem palpebrarum partem, donec ſanguis effluxerit, ſcalpere ſoliti ſunt; teſte quidem CELSO & AEGINETA, utpote quorum hic modo dictum inſtrumentum illud *blepharoxyſton* [palpebrarum radulam] ille *aſperatum ſpecillum* appellavit. (*c*) Aliis herba iſta aſpera, quam Botanici *equiſetum majus*, *nu-*



(*a*) *Diſſert. de Scarif. oculorum*, pag. 36.
(*b*) Vid. MAUCHART. l. c. pag. 6. ſeq. PLATNER. l. c. pag. 25.
(*c*) Vid. CELSUS Lib. VI. cap. VI. n. 26. & Paulus AEGINETA Lib. III. cap. XXII.

*nudum*, vocant, negotio huic quam maxime commoda videtur. Rursus alii, inter quos etiam CELSUS est, *ficus folia*; pumicem alii, sive *os sepiae*; alii tandem alia id genus instrumenta hunc in usum commendant.

VI.

*Instrumentum novissimum quodnam sit.*

Novissimum idemque aptissimum, quo perfici hodie curatio ista solet, instrumentum *spica secalina* videtur, & cumprimis ea aristae pars, quae acutis instructa est uncinulis, atque apud latinos *gluma* sive *glumus* appellari consuevit. (*vid. Tab. XVI. fig.* 3.) Scilicet acuminatorum illorum glumorum decem circiter, vel duodecim, vel quindecim etiam, filo colligantur, & forfice sic circumciduntur, ut scopularum, expurgandis vestibus accommodatarum, aliquam prae se ferant speciem. (*vid. Tab. XVI. fig.* 4.) Quae ipsae quidem sic confectae scopulae chirurgicae usque adeo undiquaque solent esse aculeatae, ut, altera parte A, velut ansa sive manubrium, digitis prehensa; altera vero parte B sive scopula, celeriter super interiores palpebras sive oculos tracta, sanguis continuo exinde profluat. Ut proinde recentiores chirurgi hanc oculorum scarificationem, *Ophthalmoxysin* sive *Blepharoxysin*, haud prorsus inconvenienter appellaverint.

VII.

*Quis ejus sit inventor.*

Scopulae hujus chirurgicae sive ocularíae, ut nihil dissimulem, primus auctor WOOLHOUSIUS extitit. Qui tametsi cum quibusdam discipulis suis mirifice semper instrumenti hujus excellentiam depraedicavit, quam solertissime tamen illud cum ipsa operandi ratione per complures annos occultavit: donec tandem Cel. MAUCHARTUS, WOOLHOUSII quondam, sed ante tamen meus discipulus, Tubingensis nunc Medicus & Professor, itemque archiater Ducis Wirtembergensis, in peculiari quadam, & a nobis supra jam tum laudata, *de ophthalmoxysi, dissertatione*, anno 1726. apud Tubingenses habita, non instrumentum modo, sed ejus quoque usum atque applicandi modum indicavit. Biennio circiter post clarissimus Lipsiensium Medicus, PLATNERUS, idem prope argumentum pertractavit, explanatiusque quicquid hujus est mysterii edisseruit, conscripta *de scarifatione oculorum dissertatione*, itidem jam tum nobis memorata: in qua ipsa simul *ophthalmoxystrum* sive scopulam istam WOOLHOUSII ocularíam delineatam deprehendimus ita, ut Tab. XVI. fig. 4. a nobis exhibita est.

VIII.

*Quis ejus sit usus.*

De ophthalmoxysis seu scarificationis hujus commodis atque usibus sic omnino statuendum WOOLHOUSIUS una cum discipulis suis existimat: esse nimirum quam plurimas oculorum noxas, quibus curandis illa, perinde, atque in oculis instituta venaesectio, inserviat. Sic enim adhiberi ophthalmoxysis solet, 1) *quoties a stagnante sanguine, vel & a gra-*

*graviori inflammatione quadam oculi infestantur*; sive jam ab interna sive ab externa caussa, ictu videlicet, plaga, operatione *cataractae*, *pterygii*, *hypopii*, *staphylomatis* atque his similium noxarum curatione, malum istud provenerit: ubi cumprimis palpebras interius radere praecipiunt, ut sic haerenti sanguini tempestive exitus paretur. Et certe, si Woolhousianos audire voluerimus, longe valentior adversus inflammationes, vel a caussa externa oriundas, vel ab operatione quadam chirurgica provenientes, quam adversus eas, quae sua velut sponte nascuntur, ophthalmoxysis censenda. (*a*) Sicubi autem *chemosis* sive quam maxime vehemens oculorum inflammatio quaedam curanda est, praeter palpebras ipsum quoque oculum simul scarificare sive per adhibitam hanc scopulam radere solent. Deinde salutariter quoque adhiberi oculorum scarificatio putatur, 2) *quoties pannus aut pterygium, aut abscessus atque albicantes maculae oculum affligunt.* Scarificata enim albuginea, quin &, ubi commodum visum fuerit, ipsa cornea, vel potius superinducto corneae pterygio, venulae grandiores per pterygium illud transeuntes, vel ad abscessum atque maculas procedentes, discinduntur ac lacerantur, ita ut malum ipsum per adhibita simul medicamenta convenientia alia & felicius & promtius curari queat. Tum 3) insigniter proficere modo dicta operatio illa existimatur *ad decrescentem paulatim oculorum aciem instaurandam*: quin imo ipsam *amaurosin* & *cataractam*, siquidem illae nondum inveteratae fuerint, curandam. His enim vehementibus oculorum compunctionibus & quasi stimulis humores stagnantes in motum concitantur, reseratisque hac ratione obstructis nervis atque venulis angustioribus, pristino vigori oculi partes sensim restituuntur. Porro 4) institui ophthalmoxysis solet, quoties *atrophia quaedam sive tabes oculum invasit.* Namque ipsa illa sanguinis eductio praestat, ut naturales atque oculo nutriendo destinati humores largius influere in tabescentem partem illam rursus incipiant, atque ita debitum illi nutrimentum restituant. Similiter 5) adhiberi curatio ista solet, ubi forte ab *hypohaemate* vel *hypopyo*, id est vel a sanguine vel a pure intus latente, oculus infestatur. Accidere vero id ipsum consuevit, *quoties, propter ictum aliquem, sive quamcunque aliam istiusmodi violentiam externam, cruoris similisve materiae noxiae quidpiam post corneam intus effusum haereat*: quod proinde digeri pro reparanda oculorum acie, oportet. Denique 6) haud spernendum quoque usum praestare ophthalmoxysis dicitur *in leniendis oculorum doloribus vehementissimis* (quos *ophthalmoponiam* veteres vocarunt) atque ipsum luminis sensum molestum efficientibus. Quum enim hic vel a nimia venularum a sanguine distensione, vel ab humoribus acribus atque stagnantibus ac in-

(*a*) Vid. Platner. de scarif. oculor. pag. 37.

inſpiſſatis, vel denique ab interna oculorum inflammatione malum omne proveniat; abeſſe vix poteſt, quin evocato ſanguine ſuperfluo, ſenſim dolores ſeſe remittant. Tandem 7) *ad palpebrarum quoque reſolutionem ſive paralyſin, itemque gangraenam*, ſimilesque alios palpebrarum & oculi morbos inſigniter ophthalmoxyſin valere, teſtes ſunt MAUCHARTUS & PLATNERUS, in diſſertationibus ſaepe jam tum a me laudatis.

IX.

*In quibusnam morbis ophthalmoxyſis pernicioſa ſit.*

Ne quis autem forte opinetur, hactenus expoſitam ophthalmoxyſin ſive oculorum ſcarificationem adverſus quascunque oculorum noxas proficere, haud abs re fuerit explicare, in quibusnam caſibus minus ſalutariter eandem inſtitui, PLATNERUS, diſcipulus WOOLHOUSII, docuerit. Scilicet inconſulte ſcarificationem oculorum adhibebis, quoties 1) *ξηροφθαλμία ſive arida lippitudo illos divexaverit:* id eſt, ubi oculi ſicci ſunt, pruriunt, calent atque aſperi ſunt; ubi palpebrae ſquamis aridis obſitae, aegrique ſine dolore aut moleſtia lucem inſpicere nequeunt. Haud abſimili ratione res ſeſe habet, quando 2) *vel a venere, vel a ſcorbuto pronatum vitium eſt.* Niſi enim primam iſtam vitii cauſſam exſtinctam prius ſenſeris, quam ophthalmoxyſin adhibueris, verendum magnopere eſt, ne pernicioſi quique humores largius in oculos influant, itaque malum adaugeant. Denique 3) *ad cataractae, guttae ſerenae, vel & hypopii curationem*, ſi malum jam inveteratum eſt, parum aut nihil valere ophthalmoxyſis videtur. Atque idem prorſus de illa judicium ferendum, quoties 4) *pro ectropio, trichiaſi, anchyloſi atque id genus aliis oculorum vitiis* tollendis eadem ſuſcipitur.

X.

*De ſcopula quaedam admonentur.*

Ad ſcopulam autem ocularium, ſuperius deſcriptam, quod attinet, obſervari meretur, quam facillimo negotio ariſtas hebeſcere, adeoque *vix niſi ſemel adhiberi inſtrumentum illud poſſe.* Igitur quoties operatio illa iteratur, iterari autem fere ſemper debet, (*vid. ſupra num. IV.*) toties novam aſſumere ſcopulam convenit. E vetuſtiori ſtramine quae decerpuntur ariſtae, minus plerumque ad ſcopulam faciendam ſolent eſſe aptae. Quoniam enim iſtae nimis aridae ſunt atque fragiles, abeſſe profecto vix poteſt, quin cuſpides aut potius uncinuli earum defixae in palpebris atque oculis remaneant, noxasque producant graviſſimas. Commodiſſimae igitur atque optimae ſcopulae ſunt, quae fiunt e ſtramine recenti, annum ſaltem haud ſuperante, necdum confracto; quodque non e pinguiori tantum agro pronatum, ſed & in loco neque ſicco nimis, neque nimis humido fuit aſſervatum.

XI.

XI.

Tametsi autem saepius operationem hanc variis in morbis oculorum egomet instituerim; tamen, ut verum fatear, aut nihil omnino, aut parum saltem eandem proficere, ipsa experientia edoctus mihi videor. Quin imo novi ego homines, variis oculorum morbis affectos, qui non WOOLHOUSII tantum discipulis, sed ipsi quoque WOOLHOUSIO curandos Parisiis sese tradiderunt, & nihil tamen minus, superatis doloribus acutissimis, quam exoptatum curationis usum senserunt. Quod ipsum equidem eum praesertim in finem ego moneo, ne qua forsan WOOLHOUSIUS, me, propter minus recte adhibitam operationem, spe mea frustratum fuisse, opinetur. Non diffiteor equidem, feliciter aliquoties, in oculorum praesertim inflammatione, institutam a me fuisse oculorum scarificationem; imo vero credo, WOOLHOUSIUM atque varios ejus discipulos saepius egregium curationis hujus usum expertos fuisse, praesertim ubi alia simul medicamenta convenientia, cantharides praesertim & sanguinis missiones, fuerint adhibita. Interim quia similes oculorum noxae, medicamentorum convenientium subsidio absque omni oculorum scarificatione curatae saepius sunt, dubium sane videtur, magisne scarificatio ista, quae fit in oculo, an ea, quae fit in partibus aliis, purgatio item ac sanguinis per venas emissio, vel & cantharidum usus ad sanitatem restituendam valuerint. Ut nihil nunc de eo dicam, homines bene multos, oculorum vitiis quibuscunque laborantes, non olim solum, ante instauratam a WOOLHOUSIO ophthalmoxysin, sanatos fuisse, sed hodie quoque a Medicis variis, cumprimis vero ocularíis prudentibus, vel non adhibita, vel ignorata etiam ophthalmoxysi ista, feliciter passim sanari. Accedit, quod ex tenerrimarum partium, quales equidem in oculo sunt, tractatione atque laceratione usque adeo vehementes oriantur dolores, ut pauci admodum ex aegris sint, qui molestissimam curationem illam admittant; longe vero pauciores, qui frustra semel admissam curationem istam iterum iterumque sustinere audeant. Infantes autem, tametsi longe magis, quam adulti, oculorum vitiis sint expositi, tamen nunquam propemodum; feminae raro admodum huic operationi corpus subjiciunt. Silentio nunc praetereo pericula, quae cum ancipiti curandi ratione ista nunquam fere non solent esse conjuncta. Quantumvis enim magnam in ipso opere circumspectionem adhibueris; tamen, quia propter intensissimos cruciatus difficulter admodum contineri ab aegris oculi solent aut possunt, abesse profecto vix ac ne vix quidem poterit, quin, dum adnatae sive albugineae atque interioribus palpebris instrumentum adeo lacerans & pungens admovetur, nunc ipsa simul cornea contingatur, gravissimeque laedatur; nunc scopulae cuspides

*Quid de ophthalmoxysi sta uendum sit.*

ſive uncinuli diffracti intus in oculo remaneant; adeoque longe gravior, quam quae curari debebat, inflammatio ſimilisque noxa alia concitetur. Quae ſi ita fuerint, quemadmodum revera ſunt, prudens quisque Medicus, noſtro quidem judicio, fateri cogitur, hactenus propoſitam ophthalmoxyſin, ſive oculorum ſcarificationem, vel in iſtis etiam oculorum morbis, quibus curandis tamen quam maxime accommodata eſſe illa dicitur, mirificis adhuc premi difficultatibus; commoda vero, quae exſpectari communiter ab eadem ſolent, nequaquam ita eximia eſſe, neque ſpeciminibus ita luculenter demonſtrata, ut aut cruciatuum, aut periculorum gravitatem vincere queant. Quare auctor ſum, ut non niſi urgente neceſſitate, ubi alia remedia non ſufficere videntur, vel in vehementiſſimis & deſperatis fere malis adhibeatur: ut nihil praetermiſiſſe videamur, quod a quibusdam ſaltem ut remedium valens, efficax atque egregium fuit celebratum. Denique adhuc illud hic monendum eſſe cenſeo, recentiores chirurgicos ſcriptores Gallos, ſi Yvesium excipias, ut de plerisque aliis oculorum curationibus parum vel nihil docuerunt, ita cum primis de hac operatione, quae tamen tantum rumoris concitavit, nihil prorſus, quod miror, memoriae prodidiſſe.

---

# CAPUT LIII.

## *De Epiphora ſive oculo lacrymante.*

I.

*Vitii natura explicatur.*

EPiphoram ſive *oculum lacrymantem* Medici oculorum vitium appellant, quo lacrymae non per puncta lacrymalia in ipſas nares, ſed contra, quam debebant, ſuper genas ex oculo magna cum moleſtia ac deformitate aegrorum deſtillant. Sunt equidem non pauci, qui *noxae genus illud cum fiſtula lacrymali confundunt*: ſed immerito tamen illud fieri, inde manifeſtum eſt, quia in ita dictis fiſtulis lacrymalibus non purus lacrymalis humor, ſed cum *materia purulenta* mixtus, ex intus in ſacco lacrymali abſcondito ulcere profluit. Quo autem facilius atque accuratius vitii utriusque & natura & diſcrimen pernoſcantur, haud alienum erit, ductuum ſive viarum lacrymalium indolem, figuram atque ſitum, quam luculentiſſime fieri poteſt, breviter hic exhibere. (*vid. Tab. XVI. fig. 6.*) Litterae *aa.* puncta lacrymalia in palpebris deſignant; *b.* carunculam lacrymalem. *Figurae* 7. & 8. ductus lacrymales utriusque oculi ſeorſim & integros repraeſentant, & qualiter a palpebris ad nares ipſi tranſeant.

Lit-

Litterae *aa* ſaccum ita dictum lacrymalem indicant; *bb* puncta lacrymalia cum ipſis eorum ductibus ſive tubulis *cc*, ad ſaccum lacrymalem ducentibus. Ductum, *naſalem* dictum, litterae *dd* indicant; ejusque oſculum in nares hians *ee*. Dehinc fig. 9 ductuum iſtorum cum ipſis oculis nexum repraeſentat; ubi puncta lacrymalia litteris *aa*, caruncula *b*, ductus a punctis lacrymalibus *cc*. ad ſacculum lacrymalem *d*. Ductus naſalis *e*, hujusdemque pars extrema in nares hians littera *f* deſignantur. (*a*)

## II.

*Vitii cauſſae deſcribuntur.*

*Vitii jam jam deſcripti variae cauſſae ſunt.* Quicquid enim humoris ex oculis per puncta lacrymalia ductumque naſalem in ipſas nares curſum impedit, illud ipſum quoque epiphoram ſive oculum lacrymantem concitat. Quamdiu enim oculus cum meatibus his lacrymalibus ſanus atque integer eſt, tamdiu quoque humor iſte, qui e glandula lacrymali ad irrigandum atque expurgandum oculum profluit, per puncta lacrymalia, ſacculum lacrymalem ductumque naſalem ſenſim, nobisque id haud ſentientibus, in ipſas nares deſtillat. Verum *oculus lacrymans* naſcitur, 1) quoties *tumor aliquis aut tuberculum*, *ut encanthis*, *canthum ſive angulum majorem*, id eſt, naſo proximum, ipſaque ſimul puncta lacrymalia infeſtat: deinde 2) quoties poſt palpebrarum exulcerationem, ambuſtionem noxamque id genus aliam, *puncta lacrymalia praecluduntur*: tum 3) quoties *ductus naſalis obſtruitur aut* omnino concreſcit ſive *glutinatur*. Namque ubi ſacculus lacrymalis impletus eſt, ut nihil amplius eum ingredi poſſit, fieri aliter nequit, quam ut humores ex glandula lacrymali perpetuo affluentes & abundantes ex oculo per genas depluant. Obſtrui autem & praecludi ductus naſalis conſuevit, quoties materia quadam ſpiſſa, viſcida ſive glutinoſa impletur, vel quoties juxta nares paulo graviorem inflammationem ſenſit, qua facile glutinari poteſt. Porro ad oculi lacrymantis cauſſas pertinent 4) *polypus* ſive *caruncula* aut *caro excreſcens in naſo*; ſiquidem is ductum lacrymalem naſalem occludit vel comprimit; 5) *fiſtula lacrymalis*; 6) *palpebrarum inverſio* ſive ectropium; 7) *lacrymalis carunculae eroſio* aut *defectus*; & denique 8) *ductuum lacrymalium vulneratio*, eorumque a glutinatione per malam cicatricem obturatio.



(*a*) Has vias lacrymales haud pauci pro novis inventis habuerunt; verum ea jam Galeno, Vegetio, Berengario, Fallopio, Carcano, Stenoni, aliisque perſpectas fuiſſe, oſtendit cl. Morgagnus *in Adverſar. anatom.* I. & VI. qui vero eas multum illuſtravit. Hoc poſtea etiam fecit Anelius lib. de fiſtula lacrymali. Ita & Henr. Meibomius noſter Epiſt. de *vaſis palpebrarum novis*, Helmſtadii 1666. edita, itemque in diſſ. de fluxu humorum ad oculos 1687. impreſſa, eas jam accurate deſcripſit.

III.

*Diagnosis.* *Vitium ipsum quam facillimo negotio cognoscitur*, quia ab aegris ipsis illud nobis indicatur, atque aegri aspectu facile observatur; sed vitii vera caussa non item. Interim aliae aliis promtius deteguntur. Quoties enim vel a carunculae lacrymalis defectu, vel a palpebrarum distorsione, vel ab encanthide in cantho majori, vel a polypo in naso succrescentibus oculus lacrymans nascitur; manifesta statim atque oculis exposita caussa deprehenditur. Quoties autem puncta lacrymalia glutinata malum istud moverunt, vix aliter explorari vera noxae caussa potest, quam sollicita noxarum praeviarum, ambustionis nempe atque exulcerationis consideratione ipsorumque punctorum lacrymalium solertissima visitatione. Sicubi a ductus nasalis obstructione vel glutinatione vitium provenit, puncta lacrymalia quidem aperta sunt, & lacrymae per ea in saccum lacrymalem influunt: quia vero ob ductus nasalis obstructionem in nares progredi nequeunt, ibidem colliguntur; hinc intumescit plerumque & in modum herniae distenditur, unde *herniae lacrymalis* nomen accepit. ANELIUS eam *hydropem sacci lacrymalis* vocavit. (*a*) Compressus autem digito saccus lacrymalis, id est, locus carunculam lacrymalem inter & nasum constitutus (*vid.* Tab. XVI. *fig.* 10. *litt. A*) humorem utplurimum, non ut debebat, in nares, sed per puncta tantum lacrymalia in oculum effundit. Saepe enim a lacrymis ibidem collectis sacculus lacrymalis sic intumescit, ut extrinsecus in conspectum tumor prodeat; qui vero simulatque digito comprimitur, & intus collectum liquidum exprimitur, vel penitus evanescit, vel insigniter saltem detumescit. Fistulam autem lacrymalem, si qua forte simul adest, profluens ex angulo oculi majori, dum sacculus comprimitur, materia purulenta manifestat; cum in epiphora aqueum tantum liquidum exprimatur.

IV.

*Prognosis & curatio.* Noxae hujus *prognosis* atque *curatio*, pro diversis caussis, quae noxam induxerunt, variae solent esse ac diversae. Si quis enim vel canthi majoris tumor, vel nasi polypus, vel palpebrarum distorsio, vel fistula denique lacrymalis lacrymantem oculum progenuerunt, curari destillatio ista haud potest, quam ubi mala haec, tanquam oculi lacrymantis caussae, diligentissime prius curantur. Si *a glutinatis punctis lacrymalibus* subortum malum est, circumspici curiosissime debet, num ductus eorum *cc*, fig. 7. & 8. penitus glutinati sive concreti, num vero per tenuem modo cuticulam eorum oscula *bb* praeclusa sint. Simulatque enim penitus isti coaluerunt, sive jam propter caussam aliquam inter-

(*a*) In dissert. sur la nouvelle decouverte de l'hydropisie du conduit lacrymal. Paris. 1716.

internam factum illud fuerit; five propter cicatriculam, vulneratis vel adustis ductibus lacrymalibus inductam, nulla fere curationis spes reliqua est. Quodsi autem nonnisi *tenuis cuticula punctorum lacrymalium vias obtexit*, ut aliquando fit, longe optimum erit, cuticulam istam tenui quadam acicula providissime perforare, deinceps autem in foraminula ista setam suillam sive filum tenue argenteum, oleo ovorum inunctum, (quorum varia fig. 11. 12. & 13. repraesentantur) identidem demittere, donec ipsorum ora satis indurata, novaeque glutinationi non amplius obnoxia reperiatur.

V.

*Si ductus lacrymalis obstructus est.*

Quodsi autem integra atque, prout naturaliter decet, aperta puncta lacrymalia sunt, *ductus nasalis*, qui vocatur, *obstructus sit oportet.* Quae ipsa equidem obstructio sicubi a glutinosiori quadam materia provenit, & nondum nimis inveterata aut indurata est, quam saepissime curationem recipit. Scilicet resolventia hic adhibenda sunt medicamenta, subindeque per dies singulos, aegro supino in canthum oculi majorem instillanda; tum exprimendus quoque diligenter digito est lacrymalis saccus, ne qua forte diutius inibi haerescentes humores acrimoniam aliquam contrahant, vias lacrymales erodant, fistulamque lacrymalem sensim concitent. Atque ad resolventia quidem medicamenta ista referri praecipue merentur essentia aloës cum aqua ophthalmica parata; vel essentia e mustelae piscis felle, eodem fere modo praeparata; vel infusum tepidum herbae hyssopi aut veronicae; (*a*) vel aquae minerales, *Wisbadenses* nempe, *Carolinae*, *Emsenses*, *Selterenses*, *Seidlicenses*, aliaeve similes; vel aqua ophthalmica quaecunque cum admixta salis mineralis ex fontibus ejusmodi confecti portiuncula: quae subinde tepida oculis instillanda. Praeter haec interdum naribus attrahi debet *pulvis errhinus* sive sternutatorius lenior, ex majorana, liliis convallium, maro vero similibusque herbis aliis praeparatus; vel & spiritus cornu cervi, vel salis ammoniaci. Quae singula ubi parum proficiunt, haud alienum erit, novam istam atque fistulis lacrymalibus ab ANELIO destinatam curandi rationem, qua specillum aliquod peculiare, argenteum, tenue (*vid. Tab. XVI. fig.* 11. 12. 13.) per punctum lacrymale superius, saccum ductumque lacrymalem nasalem ad nares usque singulari artificio quam providissime dimittitur, & hic in auxilium vocare. Oportet autem in istoc negotio perspectissimam habere ductuum lacrymalium posituram & fabricam, itemque aciem oculorum acrem & claram, manumque strenuam, stabilem, atque in actionibus chirurgicis probe exercitatam, alias quis hoc per-

 ficere

(*a*) Hoc infusum veronicae, *Schobingerus*, *Yvesii* discipulus, etiam in ipsa jam incipiente fistula lacrymali magnopere commendat, differt. de Fistula lacrymali pag. 20.

ficere vix poterit. (*a*) Continuari autem dicta ista curatio per dies aliquot sic debet, ut post immissum matutino semper & vespertino tempore specillum sive filum argenteum, supra memoratorum liquorum medicatorum portiuncula per adhibitum siphunculum sive syringam tenuissimam (*Tab. XVI. fig.* 14.) in punctum lacrymale inferius, prout sequenti capite accuratius docebimus, injiciatur, ut hac ratione viae lacrymales probe expurgentur, ne lacrymarum ad nares via rursus praecludatur. (*b*) Si hoc diu continuatur, malum saepe sic tollitur; sin vero his non cedit, in veram fistulam lacrymalem vitium degenerare solet, & ut talis tractanda postea est. Tandem ubi e carunculae lacrymalis defectu vitium istud suboritur, omnis curatio est frustranea: quia haec restitui nequit.

---

## CAPUT LIV.

### *De fistula lacrymali vitiisque aliis eidem affinibus.*

I.

*Fistula lacrymalis describitur.*

F*Istulam lacrymalem* cum plerisque Medicis & Chirurgis generatim istud vitium appellamus, ubi *ex majore oculi cantho*, vel eidem propinquo loco *pituita purulenta*, *aut verum pus*, vel sponte sua, vel post compressum digitis lacrymalem sacculum profluit. Nasci autem vitium istud solet, quoties viae lacrymales & cumprimis sacculus lacrymalis ab ulcere quodam infestantur. Quo gravius itaque ipsum ulcus est, hoc magis quoque periculosa esse fistula lacrymalis consuevit. Saepius ulcus non nisi intus in sacco lacrymali delitescit, corruptamque materiam e punctis lacrymalibus emittit. Interdum autem non ipse tantum saccus lacrymalis, sed cutis etiam, qua is tegitur, quin imo proxima quoque ossa simul eroduntur atque exeduntur. Si cutis non erosa est, *imperfecta*; si erosa, *perfecta*;

(*a*) Interea tamen non est impossibile, ut nonnulli haud satis hisce in rebus exercitati, & inter hos etiam *Garengeot*, lib. de Instrument. chirurg. Tom. I. pag. 426. perhibere aliisque temere persuadere voluerunt; nam, ut *Anellum* nunc taceam, in quamplurimis aegris ipse vel millies hoc perfeci.

(*b*) Figuram hujus siphunculi ita ego excogitavi, atque ex argento fabricari curavi, eaque quod perficiendum erat in ejusmodi malis optime perfeci. . Diu autem post percepi, ANELLUM, inventorem hujus operationis, loco tubuli A, alium, qualis fig. 15. hic sistitur, adhibuisse. Ita nonnulli loco manubrioli B. in pistillo annulum substituerunt, sicut ex *Garengeot* lib. de Instr. chir. T. I. p. 427, fig. 3. patet: id quod vero, ut ego saltem opinor, perinde esse potest.

*fecta*; (*a*) ſin oſſa ſimul eroſa, *complicata* cum oſſis carie *fiſtula lacrymalis* dici ſolet. Animadvertendum autem hic merito illud eſt, in principio adhuc hujus ſeculi male aut non ſatis accurate Medicorum aut Chirurgorum pleroſque de iſtoc moleſtiſſimo vitii genere tractaſſe. Cujus equidem confuſionis gemina potiſſimum cauſſa ſubeſſe videtur. Praeterquam enim quod 1) *mirifica noxarum, quibus major oculi angulus vexatur, multitudo* effecit, ut varia eidem noxae nomina, idemque viciſſim nomen diverſis noxis tribuantur; ſane 2) *ipſa morbi hujus indoles* pauciſſimis chirurgicae artis profeſſoribus ſatis fuit perſpecta. Quotus enim quisque Chirurgorum antiquiorum eſt, qui aut a caruncula lacrymali exulcerata, aut ab ulcere ſub vel in caruncula, vel poſt carunculam iſtam abſcondito fiſtulam lacrymalem haud derivaverit? Quum tamen ex accuratioribus expertiſſimorum Chirurgorum recentium frequentiſſimisque noſtris obſervationibus manifeſtum ſit, pituitam purulentam haudquaquam e caruncula lacrymali, aut conſtitutis poſt ipſam partibus, *ſed potius ex ipſo ſacculo per puncta lacrymalia profluere.* (*b*) Si quas igitur inanes ac perverſas falſa iſta chirurgorum de fiſtula lacrymali opinatio curationis vias peperit; has equidem emendare Medici recentiores haud inaniter ſtuduerunt.

II.

*Vitiorum variorum diſcrimen atque appellatio proponuntur.*

Sed quo planius tamen conſtet, quid & ſentiendum hic ſit, & faciendum, operae pretium facturi nobis videmur, ſi praecipuas ſcriptorum aberrationes una cum ipſarum emendatione breviter expoſuerimus. Scilicet *lacrymalem fiſtulam* multi nominarunt 1) iſtud noxae genus, quod nos ſub *epiphorae* ſeu lacrymantis oculi nomine praecedenti capite deſcripſimus: alii 2) *fiſtulae lacrymalis*, *anchilopis* atque *aegilopis* vocabula idem prorſus vitium deſignare opinati videntur. Ut proinde conciliari variae ipſorum ſententiae prius nequeant, quam dilucide ſingula iſta morborum genera ab invicem diſtinguantur atque explicentur: ceu dudum jam in illa *diſputatione* admonuimus, quam *de fiſtula lacrymali* ex inſtituto conſcripſimus. (*c*) Nempe *anchilops* cum ſcriptoribus pleriſque omnibus *tuberculum* nobis dicitur, *quod angulum oculi majorem inter & naſum provenit*; ſive illud jam in ipſo lacrymali ſacco, ſive prope iſtum exiſtat; ſive aliquam, ſive nullam inflammationem adjunctam habeat. Obſervari enim hic meretur, naſci juxta ſacculum, perinde ut in aliis partibus, 1) *tumores tunicatos*; 2) *inflammationes atque abſceſſus*; nec

(*a*) Hanc ſpeciem fiſtulae CELSUS cum Graecis *aegilopa* vocaſſe videtur Lib. VII. n. 7. attamen non ſatis perſpicue hic ſe explicat.

(*b*) Obſervavit hoc forte primus FALLOPIUS in obſ. anatomicis, deinde etiam in cap. de fiſtula lacrymali Tom. II. pag. mihi 224. conf. MORGAGNI Adv. Anatom. VI. Animadv. LXIV. & diſſ. noſtra de fiſtul. lacrym. cap. III.

(*c*) Altorfii anno 1716. edita 4.

nec non 3) & quam saepissime quidem, sacculi distensionem atque resolutionem, quam *herniam lacrymalem* hodie appellant. (*vid. Tab. XVI. fig.* 10. *AB*, *it. fig.* 16. *&* 17.) Depresso super istam partem digito, tumor modo facilius modo difficilius detumescit; pituita vero vel per nares tantum, vel per puncta solum lacrymalia, vel per utramque viam effluit. *Aegilops* autem *tumor* nobis vocatur *juxta sacculum lacrymalem, post inflammationem aliquam aut abscessum, subortus*: qui dein, propter acrem ac purulentam materiam suam, vel cutem superiorem, vel ipsos simul ductus lacrymales, vel pinguedinem juxta sinus oculorum positam, ipsaque interdum ossa, quae nonnulli *plana* vocant, vel denique partes & ossa naso proxima graviter exedit, periculosamque interdum cariem concitat. Nonnunquam ductus lacrymales, iidemque vel superiores vel inferiores, sic omnino eroduntur, ut pituita purulenta e punctis lacrymalibus assidue in angulum majorem prosluat. (*vid. fig.* 18. *litt. a & b.*) Atque tum demum noxa ista suboritur, quam *lacrymalem fistulam* Medicorum filii nuncupant, quae *purulentam materiam* requirit. Quoties autem non nisi purus humor lacrymalis ex oculis destillat, *epiphoram* sive *oculum lacrymantem* vitium istud apte dici supra jam tum memoravimus. Ceterum ex jam adductis facile, meo quidem judicio, liquet, quomodo discerni ab invicem istiusmodi vitia possint, quae propter insignem affinitatem suam tantum non semper a Medicis atque Chirurgis quamplurimis confundi adsolent.

III.

*Caussae vitiorum explicantur.*

Excitari autem *anchilops* non una ratione potest. Namque ubi vel tumor tunicatus, vel inflammatio subest; anchilopis eaedem prorsus atque aliorum horum vitiorum caussae sunt. Multo saepius autem a nimis relaxato distentoque sacculo lacrymali vitium istud nascitur. Nonnunquam atque adeo semper fere aegilopa lacrymali fistulae adjunctam deprehendimus. Cujus equidem rei ratio in eo potissimum sita est, quod pituita vel materia purulenta transire ad nares nequeat, proindeque sacculum lacrymalem sensim debilitet atque extendit. *Aegilopis* caussa praecipua in praevia inflammatione quadam vel abscessu solet esse sita. His enim cutis utplurimum aut ductus aliquis lacrymalis eroditur; quin & lacrymalis quandoque fistula concitatur. Quanquam autem, praeter inflammationem, plures eaedemque variae existere possunt *fistulae lacrymalis caussae*, frequentissima tamen eademque praecipua ac proxima sita esse solet in *exulceratione sacculum ipsum aut partes juxta positas infestante.* Simulatque enim ductus lacrymales eroduntur, protinus in ipsum sacculum materia corrupta destillat. (*vid. fig.* 18.) Tum exoriri quoque haud raro lacrymalis fistula inde solet, si *ductus lacrymalis inferior*, id est nasalis litt. dd. fig. 7. & 8, a quacunque caussa *forte obstruitur aut praecluditur.* Namque hic abesse vix po-

potest, quin pituita intus haerescens sensim acrimoniam contrahat, tandemque ipsum sacculum graviter relaxet, penitusque exedat, vel saltem graviter exulceret. Quod ipsum equidem morbi genus frequens inprimis esse solet in multis hominibus, vel post ophthalmiam, vel post inflammationem membranae narium vel horum ductuum, vel *post variolas*, ut saepius jam vidi. Interdum tamen etiam sine his caussis sponte oritur.

IV.

*Fistularum lacrymalium varia genera recensentur.*

Neque vero unica tantum *fistulae lacrymalis species* deprehenditur. Namque ipsa 1) vel *perfecta* est, vel *imperfecta*. Illa sive *perfecta* dicitur, quando pus ex sacco lacrymali, erosa cute, juxta angulum oculi majorem, effluit; haec vero, quando illud solum per puncta lacrymalia, cute integra, exit: atque haec utplurimum tumorem sacci lacrymalis, licet non semper conjunctum habet. *Perfecta* videri potest. *Tab. XVI. fig.* 19. *a b.* 2) Alia *simplex* est, alia *composita*; dum scilicet callus aut caries simul adsunt. 3) Alia *recens* est, alia *vetus*. 4) Alia *lenis*, alia *pertinax*. 5) Alia *ductus nasalis obstructionem* sibi habet adjunctam; alia non item; sed pus per superiora & inferiora expellitur. 6) Alia *intermittens & periodica* est, alia *continua*. Prolixius autem has ipsas fistularum lacrymalium differentias in superius adducta *disputatione nostra pag.* 8. explicuimus. GARENGEOTIUS septimam quoque classem adjunxit, dum fistulam lacrymalem in *veram* & *falsam* dispescuit. *Veram* etenim illam dixit, quando exulceratio ipsos ductus lacrymales vexat; *falsam* autem, quando juxta illos, ut saepius quoque vidi, exulceratio existit: quae a nobis *aegilops* dicta est. Sunt equidem nonnulli, qui fistulis lacrymalibus nunquam non *callum* quendam adjunctum necessario esse autumant; ut SIGNOROTTUS (*a*) & PLATNERUS (*b*): quia in aliis fistulis callus requireretur. Sed contra tamen rem sese habere in fistulis lacrymalibus, non solum usus receptus vocabuli fistulae lacrymalis; (ubi verba valent ut nummi) verum etiam CELSI, FALLOPII, CARDANI, aliorumque magnorum Medicorum (*c*) autoritas, imo ipsius *Wolhusii* consensus, ut in citata nostra dissertatione evicimus, demonstrant, illudque ex ipsa quoque experientia manifestum est. Praeterquam enim quod SANCTUS YVESIUS, (*d*) Medicus olim ocularius celeberrimus Parisinus, raro callum in fistulis lacrymalibus reperiri, testatur; egomet sane quamplurima quoque istiusmodi exempla observavi, ubi vel maxime etiam inveteratae fistulae lacrymales absque callo ade-



(*a*) Vid. diss. nostr. de fistul. lacrymal. p. 56. 64.
(*b*) In diss. de fist. lacrymali. §. I. II. III.
(*c*) *Morgagn.* Adv. An. VI. p. 82.
(*d*) Vid. Ej. *Traité des maladies des yeux* pag. 59. & *Schobingeri* diss. de fistul. lacrym. p. 3.

rant. Rursus alii e chirurgis existimant, *nullam unquam* fistulam lacrymalem *suboriri*, *quin ductus nasalis obstructus simul sit atque praeclusus:* siquidem ab ipsa obstructione illa, quasi caussa sua, fistulae lacrymalis vitium proveniat. Verum hos quoque insigniter in istac opinatione sua falli, dudum ego cum auctoribus aliis praestantissimis, quos in dissert. mea citavi, ex quotidiano rerum usu didici. Saepius enim istiusmodi fistulas lacrymales me videre memini, atque adhuc hodie tales novi, ubi sacculus digitis compressus pituitae purulentae affatim per puncta lacrymalia quotidie profundebat; (*a*) quum interim ductus nasalis apertus inveniretur, atque etiam per hunc purulenta materia in nasum expelli posset.

V.

*Fistulae lacrymalis signa recensentur.*

Hactenus generatim, quid fistula lacrymalis sit, quomodo item a reliquis noxis valde affinibus differat, exposuimus. Sequitur jam, ut de ipsius *notis* breviter dispiciamus. Nempe fistulam quandam lacrymalem subesse, inde potissimum cognoscitur, quando aeger de frequenti lacrymarum stillicidio conqueritur, & *materia purulenta*, matutino praesertim tempore, collecta *in oculo deprehenditur*; quum tamen nulla prorsus inflammatio adsit: cumprimis vero si digito compressus sacculus lacrymalis humorem purulentum vel saniosum e punctis lacrymalibus emittit. (*b*) *Cariem* quandam simul intus esse, inde potissimum colligitur, tum si aut pessimi odoris, aut coloris inusitati, viridis puta vel nigricantis, materia purulenta expellitur; tum & vel maxime, si nudum atque *exesum* os vel visu, ut in fistulis apertis, vel per specillum insertum deprehenditur. Tantum enim abest, ut e solo materiae colore certum fieri judicium possit, ut potius quamplurima ejusmodi fistularum exempla invenerim, ubi optimum materia colorem prae se ferebat; quum tamen nudum atque arrosum os demisso specillo animadverterem. Fere semper autem *caries quaedam subesse* conjicitur, si prorsus inveteratum malum est, & si materia copiosissima quotidie propellitur. Ceterum diversa esse cariei sedes consuevit: nunc enim lacrymale, nunc os planum, nunc superioris maxillae os exesum depre-

(*a*) Sunt qui per unum tantum punctum purulentam materiam effluere perhibent, nonnullique hoc per superius, alii per inferius hoc fieri docent. Verum per utrumque hoc fit: attamen in quibusdam magis per superius; in aliis per inferius hoc facilius contingit.

(*b*) Insolitum prorsus lacrymalis fistulae exemplum anno 1726. in studioso hic reperi. Tametsi enim per octennium jam noxa ista adfuerat, tamen digitis exprimi materiae nihil quicquam poterat. Lacrymae interim assidue per genas destillabant, & absoluto somno materia purulenta repletus oculus inveniebatur. Simulatque liquoris portio in alterutrum punctum lacrymale ope syringae injiciebatur, materia purulenta ex altero puncto profluebat. Tumor sacci lacrymalis omnis aberat; sed cariem nihilominus in osse lacrymali, cute postmodum incisa, inveniebam.

deprehenditur. *Ductum nasalem obturatum simul esse*, indicio est, si nec materiae nec humoris injecti quicquam e naribus destillat; sed nihil non e punctis lacrymalibus prorumpit. *Callum* denique insolita partium lacrymalium durities significat. Quanquam, ut supra jam tum Yvesii & nostra experientia indicavimus, raro admodum fistulae lacrymali adjuncta esse noxa haec reperitur. (a) Si quis *tumor tunicatus* subest, partes exteriores cum duritie tument, neque digitis depressis detumescunt; atque inflammatio penitus abest. Quodsi autem tubercula ista digitis compressa detumescunt, sacculi relaxationem sive *herniam lacrymalem* adesse concludendum est. *Aegilopa* tandem exinde cognoscimus, sicubi partes angulo majori proximae exulceratae sentiuntur, sine communicatione cum viis lacrymalibus.

VI.

*Prognosis.*

Tristem autem hactenus recensita oculorum vitia singula habere utplurimum solent exitum. Quum enim ipsa oculis tenuissimisque & spongiosis officulis propinqua valde sunt, abesse vix potest, quin graves saepe noxas & caries in ipsis moveant. *Anchilops* certe atque *aegilops* quam facillime in fistulam, *fistula* ipsa lenior quam facillime in pertinaciorem eandemque aliquando periculosam, imo quandoque *cancrosam* degenerant, quae, exesis ossibus, difficillime vel nunquam quandoque curantur. Solent autem hoc magis perniciosa mala ista existere, quo pejor corporis habitus, quo acrior in fistulis materia, quoque magis incauta vitae victusque ratio fuerit: ceu copiosius in *disputatione nostra pag.* 23. declaravimus. Contra vero minus perniciosum malum est, sicubi cetera sani homines sunt; si recens adhuc malum est; si a gravioribus malis accedentibus aliis, carie praesertim atque callo, graviorique tandem nasalis ductus glutinatione immunis aegrotus est. Tunc enim paucos intra dies, quicquid etiam nonnulli contradicant, quandoque sanari noxa omnis potest; praesertim si nova ista nobilissimi Anelii curandi ratio fuerit adhibita. *Perfecta* sive *quae cutem externam perrumpit fistula*, saepius adjunctam habet ossium aliquam *cariem*, adeoque tunc difficulter imo vix curari solet, nisi ipsa prius caries vel idoneis medicamentis, vel pertundendo ac diffringendo, vel adurendo haec ossa fuerit extirpata. Si fistulis *callus* aliquis supervenit, non curantur nisi hoc sublato. Si caries vero atque callus absunt, longe utique felicius atque promtius fistulae sanescunt. Quo magis *inveteratae* fistulae sunt, hoc difficilius quoque utplurimum curantur; fere semper enim in his exesa simul carie ossa sunt: & si forte curatae aliquando fuerunt, carie non funditus extirpata, facile tamen denuo redeunt. Interim,

 quod

(a) *Garengeot* idem observavit & statuit oper. chirurg. Tom. III. pag. 60.

quod mirum atque inopinatum videri poterat, haud omnino in Chirurgis desunt, qui *fistulas cum carie atque callo* conjunctas solius naturae beneficio quandoque sanatas fuisse memorant. (*a*) *Nisi ductus nasalis praeclusus recluditur*, & *reclusus servatur*, nulla constans vel saltem sine remanente oculo lacrymante exspectari sanitas poterit; quantumvis etiam solerter callum atque cariem ferro &. igne sanaveris. Quin imo ipsa instrumenta comprimentia, quibus olim frequenter usi sunt, quantumvis etiam diu applicata fuerint, nihil quicquam aliud utplurimum hic proficiunt, quam ut inanes molestias aegro moveant, & ex levi saepe gravem fistulam efficiant. Ceterum vel eo nomine recentiores quidam chirurgi laudem egregiam promerentur, quod, ANELIO duce ac auctore ab anno circiter 1712. istiusmodi artificia usurpare coeperunt, quae fistulis multis recentibus, vel saltem a graviori carie atque callo immunibus, sine scalpello, terebra, atque cauterio sanandis, quicquid nonnulli contradicant, (*b*) saepe sufficiunt: quum absque saevis hisce adminiculis vix ullam unquam antea Chirurgi fistulam lacrymalem curare potuerint.

VII.

*Anchilopis curatio.*

Si quis ergo *tumor* sive *anchilops cum inflammatione juxta angulum majorem* suboritur, tentanda protinus resolutio est, ne scilicet in abscessum ac fistulam tumor degeneret. Quare longe optimum est, mox in principio spiritu vitrioli per adhibitum tenuissimum penicillum, vel ope digiti aliquoties in dies singulos, perinde, ut in furunculis supra praescripsimus, tuberculum inungere; sed provide tamen, ne ipse simul oculus imprudenter eo attingatur. Insignem quoque usum hic praestat mel rosarum, siquidem ad acorem usque vitrioli spiritus ei misceatur, diligentissimeque partibus tumentibus illinatur, emplastro diachylo interim superinjecto. Aeque fere promta curatio esse consuevit, si splenia spiritu vini camphorato bene calido imbuta, vel & malagmata e pomis coctis vel assatis confecta, camphoraque mixta quam creberrime imponuntur, donec resolutio sequatur. Si quis ejusmodi *tumor tunica hic inclusus* adest, tum curationem eo modo instituere convenit, quam supra (*Cap. XXVIII. Sect. I. No.* 6. 7.) pro curandis tumoribus cysticis, sive tunica inclusis proposuimus: eaque ratione magnum ejusmodi tumorem in virgine, qui profunde in orbitam intrabat, scalpello feliciter extirpavi. Denique si *lacrymalis sacculi resolutio* male oculum habet; eadem curationis ingredienda via est, quam infra (*No.* 10.) commonstravimus.

VIII.

(*a*) Spectare huc prae ceteris videtur MAITRE-JAN in *lib. de morbis oculorum*, & eo quidem *capite*, ubi *de fistula lacrymali* differit; id quod vero non nisi rarissime continget.

(*b*) De his videri potest differt. nostra.

VIII.

*Aegilopis curatio.*

Quodsi autem ad *suppurationem* potius quam resolutionem inflammatio spectat, maturare utique suppurationem conveniet; ne qua forte propter ipsam moram in perniciosam fistulam noxa degeneret. Maturari autem suppuratio quam commodissime solet, si aut emplastrum diachylum cum gummis, aut cataplasma quoddam emolliens, quam diligentissime supradatur. Simulatque vero ad maturitatem perducta esse materia cognoscitur; ne sacculus aut propinqua ossicula graviter exedantur, protinus incidi phlebotomo vel scalpello tuberculi pars inferior debet, expressoque pure, vel oleo philosophorum, vel unguento digestivo aut rosarum melle cum myrrhae atque unguenti aegyptiaci seu praecipitati rubri portiuncula permixtum, diligenter abscessum expurgari, & ulcus denique ipsum balsamo glutinari: qualiter nimirum in abscessibus generatim praescripsimus. Quodsi forte abscessus ejusmodi sponte rumpatur, ut saepe fieri memini, atque apertura abscessus nimis sit angusta, ut satis expurgari nequeat, ampliari utique eam per spongiam praeparatam aut gentianae aliamve similem radicem, aut etiam per scalpellum oportebit, & postea modo praedicto purgare ac glutinare. Sicubi *a carie* jam tum infestatum os deprehenditur, necessarium est, linamenta carpta guttulis aliquot sulphuris aut vitrioli spiritus succida superimponere; vel hujus loco pulverem aut essentiam euphorbii: ac postea splenia, liquoribus refrigerantibus vel aqua calcis probe tincta, superinjicere, dum, carie sublata, glutinationi opportunum vulnus evaserit. Quandoque *scalpro* sive ferro radente haec caries auferri potest, qualia vel Tab. VII. fig. 3. 4. 5. vel Tab. XVIII. fig. 9. exhibentur. Chirurgis quibusdam longe promtior curatio videtur, si *ferramentis candentibus* ad id accommodatis tubuloque proprio inclusis, quale vel illud esse potest, quod vid. Tab. XVI. fig. 21. & 22, aliudve simile, exesum os quam solertissime aduritur, applicatisque deinceps medicamentis balsamicis vulnus glutinatur: ceu explanatius N. XII. haec in ipsius fistulae curatione edisserere constituimus.

IX.

*Fistularum leviorum curatio.*

*Fistulae lacrymalis verae* (ubi scilicet in ipsis viis lacrymalibus exulceratio est) *curatio*, pro ipsius noxae natura, gradibus, aliisque malis accedentibus variat. Namque ubi *recens adhuc malum est*; ubi bonus ceteroquin hominis aegri habitus est; ubi nondum erosa cutis externa, & canalis nasalis adhuc apertus est; denique ubi boni coloris justaeque crassitiei, seu muco non absimilis materia profluens est, non mox ad ferrum & ignem accedendum; sed potius curare quam saepissime absque omni operatione chirurgica fistulam istiusmodi, quam *leviorem* appellare lubet, licebit. Scilicet *materia intus* in sacco lacrymali *haerescens digitis frequenter exprimitur*, ne diutius quiescendo in

facco lacrymali acrimoniam contrahere atque juxta pofitas partes vehementius erodere valeat. Infimul autem ea medicamenta refolventia ac purgantia five mundantia immittenda; quae ad *lacrymantem oculum* commendavimus. (*cap. LIII. No. V.*): non neglectis interim, pro ipfius aegroti habitudine, fi opus eft, alvi expurgatione, fanguinis per venas detractione, fcarificatione, veficatoriis denique aliisque pro rerum circumftantium diverfitate utilibus medicamentis, follicitaque victus atque vitae ratione.

X.

*Curatio per compreffionem.*

Dionisius equidem *in chirurgia* fua memorat, quamplurimas iftiusmodi fiftulas recentes, praecipue in infantibus, apta compreffione a femet ipfo fuiffe curatas. (*a*) Ipfa autem compreffio fic fere ab ipfo inftituitur: 1) ante omnia exiguum aliquod e ceruffa ufta emplaftrum fuper facculi lacrymalis five fiftulae tuberculum imponitur; deinde 2) fplenium quoddam triangulare ac minutum, fed pollicis craffitiem adaequans, injicitur, (vel loco unius craffioris, plura tenuiora) pro angulo juxta oculum exactiffime implendo; tum 3) aliud fplenium fimile, fed paulo amplius fupradatur: utrumque autem in aqua calcis, vel vini fpiritu aliove liquore ficcante prius tingantur. Denique 4) fafciae circularis fuperinjectae beneficio ita firmiter fplenia fuper tumorem deprimuntur, ut & humoris vitiofi nihil quicquam colligi intus queat, & relaxatus facculus ad priftinam fuam formam ac robur fenfim redigatur. Continuari autem per aliquot menfes integros, auctore Dionisio, curationis negotium illud oportebit, ficubi exoptatam falutem aegrotantibus reftituere voluerimus. Ceterum fafciae loco adhiberi a nonnullis propria quaedam inftrumenta comprimentia confueverunt; quorum nonnulla ab Aquapendente, Sculteto, Palfynio, denique a nobis (*b*) etiam (*Tab. XVI. fig.* 20.) alia adhuc ab aliis propofita reperiuntur. Quanquam prorfus inanis omnis ejusmodi compreffio eft, fi ductus lacrymalis obftructus aut praeclufus eft. Namque tum folum ipfa aliquando prodeffe poteft, ubi tantum abfceffus eft juxta facculum lacrymalem, (*ut in fig.* 18.) vel faltem apertus adhuc ductus lacrymalis deprehenditur.

XI.

*Curatio fiftulae gravioris per facci aperturam.*

Ubi vero ne fic quidem liberari a fiftula diu multumque discruciati homines poterant, vel alias pejoris indolis, aut jam jam inveteratae erant, id tandem fibi datum, ante Anelii inventum, chirurgi exiftimabant effe & adhuc exiftimant, ut tuberculum five faccum lacrymalem diftentum, medio fere canthum majorem inter atque nafum loco, per

(*a*) Idem prorfus ab Arnoldo, Chirurgo quondam Parifino praeftantiffimo, praeftitum effe, Garengeotius fcripfit *cap. de fiftula lacrymali.*

*b*) ex *Platneri* diff. de fiftula lacrymali. Lipfiae 1724. edita.

per adhibitum vel medicamentum rodens, vel, quod praestat, per scalpellum aut phlebotomum, sed quam providissime tamen aperirent, ne scilicet aut ductus lacrymales a punctis lacrymalibus ad saccum procedentes, aut ligamentum binas palpebras continens, conciderentur atque ita ipsi oculi graviter deformarentur. Plerique hanc *plagam oblique faciendam* docuerunt, ut ex. gr. in fig. 9. Tab. XVI. a litt. d versus e aut c; vel in fig. 10. a litt. B ad A, eamque vel scalpello recto, vel, ut alii volunt, falcato; id quod mihi perinde videtur: nam utraque ratione hanc sectionem feliciter perfeci. Secandum autem eousque, donec in cavum sacci lacrymalis perventum est; quod cavum deinde sursum deorsumque, secundum indicatum tractum, scalpello dilatandum est, a summo sacci lacrymalis usque ad canalem osseum, (*a*) linamentis postea implendum, splenia superimponenda, atque fascia omnia firmanda. Alii sectionem hanc ad arcus vel semicirculi similitudinem instituendam esse volunt, (*b*) ita ut pars hujus concava oculum, convexa nasum respiciat, incipiendo juxta partem infimam apophysis; *nasalis* dictae, ossis frontis, ubi os maxillare & lacrymale tangit (qui locus ex capite sceleti probe notus sit) pergendo in forma arcus secundum apophysis nasalis ossis maxillaris tractum usque ad eum locum, ubi ossis jugalis apophysin interiorem fere attingit, quemadmodum aliqua ratione in Tab. XVI. fig. 19. litt. c b per puncta indicavimus. Postquam hoc vulnus ubique satis ampliatum est, linamentis impletur &, ut antea dictum est, deligatur, atque in crastinum ita relinquitur, ut vulnus sic probe dilatetur, alteroque die non solum an caries forte adsit, verum etiam qua ratione & ubi optime perforari queat ac debeat, observari rite queat. Si forte vulnus multum sanguinis funderet, linamenta spiritu vini fortissimo imbuenda, splenia superimponenda, & fascia paulo fortius adstringenda. Vulnus dein essentia succini sive oleo laterino, purgantibusque id genus medicamentis aliis fovebant; prouti fere supra in aegilope (*No.* 8.) praecepimus. Expurgato hunc in modum vulnere, balsamum aliquod vulnerarium, emplastra siccantia, splenia item triangularia crassa, fascias denique modo N. X. memoratas injiciebant, paulatimque vulnus glutinabant. Nonnulli instrumenta *comprimentia* supra indicata cum emplastro parvoque splenio, ceu modo posuimus, superimponebant, atque ita plagam, utut rarissimo saepe cum successu, quia ductus nasalis plerumque clausus erat, glutinabant.

XII.

(*a*) Pro dilatatione hujus vulneris quidem peculiare ferramentum commendant, quod *Platnerus* diss. de fist. lacrymali fig. V. & *Garengeot* lib. de Instr. chirurg. Tom. II. p. II. delineant.

(*b*) Garengeot cap. de fistula lacrymali.

XII.

*Quomodo fistulam callosam & cariosam prisci tractarint.*

*Si quis forte callus fistulae adjunctus erat*, eam curationis viam Chirurgicae professores olim ingressi sunt, ut aperto prius ulcere, trochiscis de minio, praecipitato rubro, vel unguento aegyptiaco, adhibitis vel etiam lapide infernali callum prius extirparint, ac deinde, dicta modo ratione, fistulam ipsam tractare coeperint. Similiter *ubi caries quaedam simul aderat*, aut pulvis ex euphorbio, aut spiritus sulphuris seu vitrioli cum linamentis carptis applicabatur. Qui siculi parum proficiebant, vel *scalpris* os vitiatum radebatur, ut N. IX. dictum est; vel *ferrum* aliquod *candens* admovebatur, idque vel semel, vel bis, vel, pro re nata, crebrius. Figura ferramentorum, pro cujusvis chirurgi arbitrio varia esse solebat: (a) quaedam enim nuda & sine tubulo a quibusdam adhibebantur, qualia videri possunt Tab. nostra III. fig. 14 & 16; alia vero, ne cutis facile aduratur, tubulo angusto instructa erant, qui ulceri prius ad os usque immittebatur, & postea per hunc demum ferrum candens: quale aliquod ex Platnero delineari curavi Tab. XVI, fig. 21. & 22. Quam cauteria concitaverant, crusta unguento *digestivo* resolvebatur, ipsum autem vulnus balsamo vulnerario ea postmodum ratione glutinabatur, quam supra descriptam dedimus. Commodissimum autem atque tutissimum hic fuerit, non sanum solum aegri hominis oculum, ne candentis ferri adspectus ipsum terreat, per injectam fasciam deligare; sed & vel maxime oculum affectum proprio atque ad cochlearis similitudinem fabricato instrumento (*vid. Tab. XVI. fig.* 23.) aliove simili diligenter obtegere, ne qua forte a cauteriis attingatur. Tum inprimis quoque necessarium hic est, ipsum os afflictum solertissime prius per adhibita linamenta carpta siccare, quam ferrum candens admovetur: namque alias celeriter nimis illud ipsum exstinguitur. Sed quicquid tandem harum rerum sit, *nihil quicquam omnia istaec fistulas has mundandi artificia prosunt, sicubi ductus nasalis praeclusus est.* Nisi enim aut forte fortuna, aut data opera ad nares usque ipsum os ferro candente sive cauteriis perforatur, atque sic lacrymis nova ad nares via paratur, tantum abest, ut in nares destillare pituita & lacrymae queant, ut potius vel ipsum malum pristinum continuo recrudescat, vel lacrymans saltem oculus remaneat. Quae si ita fuerint, revera autem haec ita esse, nec ipsi quidem chirurgicarum rerum scriptores antiquiores inficiantur; manifesto, nisi ego fallor, apparet, hactenus proposita fistulam lacrymalem curandi artificia tum potissimum aliquid valere, quum aut extra saccum lacrymalem suppuratio, aut ductus nasalis apertus atque integer adhuc per-

(a) Conferri possunt figurae *Aquapendent. Sculteti, Solingenii, Palfynii, Dionisii, Garengeoti, Platneri* &c.

persistit. Quae itaque fistulae merito ab aliis, ubi ductus nasalis clausus est, probe distinguendae.

XIII.

*Curatio, quae osse lacrymali perforato peragitur.*

Insignem istum chirurgicae artis defectum qui tollere sustinuerunt, ii fere sequentem curationis viam & proposuerunt & observarunt. Scilicet, post adapertum saccum lacrymalem, modo supra N. XI. descripto, altera die ipsum quoque unguis os, ferramento quodam idoneo, eoque acuto admoto, (*vid. Tab. XVI. fig.* 24. *vel Tab. VII. fig.* 7. *A.* vel Tab. XXIV. fig. 2. B) oblique inter os spongiosum superius & inferius ad nares usque diligentissime perforarunt, turundam foramini immiserunt, purgatoque dein, ut supra posuimus, ulcere, per turundas & saepius repetitam specillorum in nares immissionem, novum aliquem ductum lacrymalem efformarunt; ipsum denique vulnus externum, ductu rite formato, convenienti ratione glutinarunt. Alii a *ferramentis candentibus* plane quidem abstinent, sed ipsum tamen os per adhibita modo indicata ferramenta, vel etiam per specillum sulcatum sic perrumpunt, ut & cariem, si quae adsit, tollant, & ductum simul lacrymalem novum in nares hiantem una eademque operatione concitent. Rursus alii *ferramentum candens*, quale illud esse potest (*fig.* 21.) tubulo (*fig.* 22.) super os lacrymale imposito, sic applicant, ut deinceps per hoc os penitus ad narem usque illud transadigant; reliquis, ut modo praescripsimus, ordine confectis. Quanquam autem molestae admodum sunt, quas hactenus explicatas dedimus, fistularum lacrymalium, praesertim absque oculi lacrymantis superstitis periculo, curandarum rationes, tamen quousque commodiores defuerunt, pro praestantissimis atque adeo prorsus necessariis non sine ratione a chirurgis recentioribus expertissimis habitae sunt. Sic enim vel ipse etiam Sanctus Yvesius, (*St. Yves*) Parisiensium Medicus ocularius nobilissimus, adhuc nuper adhibere ipsas consuevit, teste *libello* isto, quem *de oculorum vitiis* idem conscripsit, aliique plures.

XIV.

*Anelii studium in curatione fistularum emendanda celebratur.*

Interim quando aegri homines, praesertim delicatiores & nobiliores, dictam operationem illam, propter & incisionis, & terebrationis, & ustionis, & diuturnae tandem deligationis molestias, nec non propter deformioris cicatricis atque infelicioris curationis, praesertim si parum prudens chirurgus accesserit, periculum, quam maxime difficulter admiserunt; operae pretium facturus sibi visus fuit ingeniosissimus auctor Gallus, Anelius, si ad Serenissimum Sabaudiae Ducem sanandum An. 1712. *novam eandemque tutam magis ac mitem fistulas curandi rationem* excogitaret. Quod ipsum etiam usque adeo feliciter idem praestitit, ut non solum novae, sed & interdum inveteratae quoque fistulae lacrymales, dummodo callus atque caries absunt, absque omni scalpello,

cauterio item ac deligatione illa molesta sanari nunc haud raro valeant. Cujus equidem *curationis* quaenam *potiora artificia* sint, strictim nunc jam declarabimus.

XV.

*Specilli Anelianі usus.*

Nempe proprium quoddam specillum satis tenue e filo argenteo ad instar arcus quodammodo inflexo conficitur. [*vid. Tab. XVI. fig.* 11. 12. 13.] Dehinc aegrotus in sedili adversa luce quam aptissime constituitur, diductaque per manum alterutram, quantum satis est, superiori palpebra, per ipsum punctum lacrymale superius, quod chirurgo probe cognitum esse debet, quam mitissime fieri potest, specillum istud inflexum in saccum lacrymalem altera manu demittitur. Quod ipsum equidem eo promtius atque commodius solet effici, quo magis perspectam partium istarum figuram ac posituram ex anatomicorum doctrinis Chirurgus habuerit. Tum eadem providentia versus nasum specillum insertum dirigitur; postea manubrium paullo elevatur, eoque alterum ejus extremum, quod in sacco lacrymali haeret, hinc inde motitando blande deorsum ac versus nasum, certa quadam dexteritate compellitur, preclususque ductus nasalis sic quam solertissime rursus deoperitur. Longe autem facilius deoperiri ductus iste consuevit, sicubi non nisi *per materiam*, *aut humorem aliquem* glutinosum *obturatus*, quam si *plane coalitus*, ceu fieri in fistulis inveteratis solet, idem advertitur. Namque hic major utplurimum in premendo adhibenda violentia est, ita ut acutum, sed tamen non adeo gravem aut intolerabilem dolorem aegrotantes sentiant, sanguinisque etiam tunc aliquid e naribus exeat. (*a*) Ne qua forte autem ductus iste lacrymalis recens apertus denuo praecludatur, necessarium utique visum est auctori ANELIO non solum aliquoties quotidie, nempe circa matutinum semper atque vespertinum tempus, aut, pro re nata, saepius etiam per idoneum siphunculum aptum injicere liquidum; sed simul quoque dictum illud curationis negotium repetere, donec nihil amplius puris per puncta lacrymalia revertatur; unde ulcus mundatum ac pristinae integritati restitutus esse ductus iste nasalis deprehenditur.

XVI.

*Siringae Anelianae usus.*

Hoc ergo injectionis artificium parva fit ista siringa sive siphunculo superius jam tum (*vid. Tab. XVI. fig.* 14.) commendato, ab ANELIO excogitato, aliove simili. Hujus enim pars anterior sive tubulus tenuis litt. A setam suillam circiter crassitudine adaequans, in infe-

(*a*) Usum horum specillorum *Garengeot* ignoravit; dum putavit, eis ductum nasalem obstructum non referari posse; sed ea tantum pro explorando sacco lacrymali servire. Conf. N. XXV. hujus capitis: cum tamen revera eis referari queat.

inferioris palpebrae, quippe minus mobilis, punctum lacrymale curioſiſſime inſeritur, contentumque in ipſa purgans atque ſanans collyrium (*vid. ſupra* Cap. LIII. *No.* 5.) in ſaccum lacrymalem diligenter injicitur: atque id ipſum repetitis ſemper vicibus; quo ſcilicet accuratius & ſordes eluantur, & ductus lacrymalis novus apertus ſervetur. Ut vero hoc quam aptiſſime fiat, aeger in ſedili collocetur, adverſa luce, capite vel erecto, vel paullulum reclinato: & ſi oculus dexter curandus, chirurgus ſtet in latere aegri dextro, digitumque annularem manus ſiniſtrae, repleto prius ſiphunculo liquore idoneo, imponat palpebrae inferiori, mox ſub puncto lacrymali inferiori, juxta ſacculum lacrymalem, eoque non ſolum palpebram hanc ita diducat, ut punctum ejus lacrymale in conſpectum prodeat; (id quod facile fit ſi res rite inſtituatur) verum etiam ſiphunculus quam commodiſſime ei immitti queat: qui digitus ſimul fulcrum ſit, ne manus intremiſcat, ſed ſtrenua ac ſtabilis ſit. Poſtea ſiphunculus ad locum ejus poſteriorem, litt. C. notatum, indice & medio digito manus dextrae comprehenditur pars ejus inferior, litt. D inter eosdem manus ſiniſtrae digitos, jam ſub aegri oculo quieſcentis, interſeritur, eisque firmatur; pars denique extrema ſiphunculi ſive tubulus litt. A in punctum lacrymale inferius quam cautiſſime immittitur, (*a*) caput piſtilli litt. B, appoſito dextrae manus pollice, deprimitur, atque ſic liquor per punctum lacrymale in ſaccum lacrymalem, canalem naſalem & narem impellitur. Sed ſi verum fateri fas eſt, haec omnia facilius demonſtrari, quum verbis ſatis deſcribi poſſunt. (*b*) Interea tamen, quicquid autem humoris in punctum lacrymale inferius injicitur, illud omne confeſtim cum e puncto ſuperiori redit, tum per ductum naſalem in nares atque ipſas fauces rurſus profluit. *Si oculus ſiniſter curandus*, chirurgus quoque in latere aegri ſiniſtro ſtet, ac cetera omnia perinde faciat, ut de dextro oculo jam jam docuimus. Variationis, ſive, ut vulgo dicunt, *curioſitatis* cauſſa, ut quandoque per ſuperius quoque punctum lacrymale ſiphunculo liquidum injicerem, digito eodem annulari manus ſiniſtrae, ſed ſupra punctum ſuperius poſito, palpebram ſuperiorem paullo ſurſum deduxi, donec punctum ſuperius in conſpectum prodiit: cui ſiphunculum immiſi, & liquidum, ut antea poſui, injeci: id quod eadem fere facilitate, ut prius praeſtare potui. Sed manuum dexteritas & acies oculorum clara, ſi usquam, ſane hic

 quam

(*a*) *Garengeot* vult, cap. de fiſt. lacrym. tubulum ſiphunculi pluribus motitationibus in ſaccum usque lacrymalem eſſe immittendum. Sed hoc non eſt neceſſarium. Sufficit ſi in principio ductus puncti lacrymalis eſt.

(*b*) Factum inde videtur eſſe, quod nonnulli peſſime hasce operationes deſcripſerint. Ita & *ſpecula oculi*, quae a *Garengeot* hic commendantur, lib. de Inſtr. chir. Tom. I. p. 422. vel prorſus inutilia ac aliena hic ſunt, vel ſaltem commodius ſine his perficiuntur.

quam maxime requiritur, ut haec rite perficiantur. Commodius tamen eſt in inferius punctum ſiphunculum immittere, quam in ſuperius.

XVII.

*Quid faciendum ſit praeterea.*

Geminum illud curationis negotium tantisper in dies ſingulos continuandum eſt, donec 1) ſine ſpecillo argenteo immiſſo & quaſi ſponte ſua liquor praedicta ratione injectus ad nares penetrat; 2) pituitae vero purulentae nihil quicquam amplius nec ſponte ſua, nec poſt compreſſum digitis ſacculum, e cantho majori prodeat. Tum enim feliciter confecta eſſe operatio conjicitur. Quanquam in aliis citius, tardius in aliis abſolvi curationis negotium conſuevit. Nunc enim poſt quartum, octavum, decimum quartum aut vigeſimum diem fiſtulae non adeo mali moris ſaneſcunt; nunc magis amplum temporis ſpatium ad ſanationem impendendum eſt. Interim nulla fere tam pertinax lacrymalis fiſtula deprehenditur, quin extirpari per hactenus explicata Anelii artificia poſſit: dummodo caries atque callus abfuerint. Quin egomet non ſaepiſſime tantum fiſtulas ejusmodi quam minimo temporis ſpatio, hoc eſt, intra tres quatuorve dies feliciter iſtac ratione curavi; ſed ſingulari quoque experimento didici, poſſe vel ad ipſas etiam caries mitiores *Anelianam* iſtam *methodum* haud prorſus inaniter adhiberi. Sic enim anno 1727. puellam quandam, undecim annos habentem, per ſex circiter menſes continuato quotidie injectionis opere, feliciter ab ejusmodi fiſtula veteri & carie mitiori donata, me liberare memini: quae nunc adhuc bene valet, & matrimonium iniit.

XVIII.

*Fiſtula patens quomodo curanda ſit.*

Quoties fiſtula lacrymalis *perfecta* adeſt, ubi ſcilicet cutis externa ſimul eroſa eſt, longe utique facilius aperiri *ductus naſalis praecluſus* poterit. Neque enim hic per punctum lacrymale, ſed longe commodius per ipſam fiſtulam externam, per ductum naſalem recta deorſum transadigi in nares ſpecillum illud parvum argenteum Anelianum poteſt, & quidem craſſiori extremo litt. b in fig. 12. ſignato. Imo aliquando ad ductum naſalem obſtructum reſerandum in ejusmodi malo uſus ſum eo ſpecillo, quod Tab. I. litt. K exhibetur: quo facile ductum naſalem reſeravi. Cetera pro mundando ulcere eadem facienda ſunt, quae hactenus propoſuimus: praeterquam quod loco turundae e linamentis, turundula plumbea aut cerea adhiberi longe aptius queat, ductusque naſalis lapide infernali, conuli inverſi figuram habente, alternis diebus cautiſſime tangendus ſit, donec ſatis obdurata glutinationique non amplius opportuna ductus iſtius naſalis latera inveniantur, ubi poſtea apertura ulceris externa glutinatur, injectionibus pro canali naſali aperto ſervando aliquamdiu adhuc continuatis. Petitum filo cerato craſſiori haud infeliciter loco turundulae pro canali naſali aperto ſervando uſum aliquando hic fuiſſe, Garengeotius memorat. lib. de operat. chirurg.

rurg. cap. de fistula lacrymali. Quando vero in his casibus os unguis vitiatum, ulceris foramen est ampliandum, caries auferenda, vel os perforandum, ut supra jam proposuimus.

XIX.

*Fistula sine ductus nasalis obstructione.*

Sicubi fistula lacrymalis *sine ductus nasalis obstructione* incidit, utique non tam specillo argenteo, quam potius frequentissima materiae per injectum idoneum liquorem expurgatione opus est. Similiter *ubi nimis relaxatus saccus lacrymalis* advertitur, confortantia inprimis medicamenta, nec non instrumenta comprimentia, quale illud Tab. XVI. fig. 20. vel alia idonea, ab Aquapendente, Sculteto, Palfino aliisque delineata injicienda sunt, quae pristino vigori paulatim ipsum restituant.

XX.

*Ad fistulas callosas & cariosas Aneliana methodus raro valet.*

Animadvertendum hic etiam atque etiam est, egregie sibimet atque aliis imponere, qui statuere ausi sunt, quasi non ipse modo primus inventor, Anelius, sed egomet quoque existimemus, nullam omnino fistulam lacrymalem existere, quin curari per descriptam Anelii methodum valeat. Ubi enim aut gravis callus, aut inveterata atque ampla nimis caries simul adsunt, tum nihil omnes injectiones istae proficiunt. Neque enim adhucdum reperiri medicamenta satis ad id valentia potuerunt. (*a*) Similiter evenire haud raro solet, ut vel ductus nasalis apertus conservari, vel continuum materiae corruptae incrementum impediri, vel transmitti ad nares, specillo licet pervias, liquor injectus secundum Aneliana artificia nequeat. Cujus equidem rei exempla egomet varia passim deprehendi, etiamsi caussam veram eruere haud valuerim. Si quid ergo istiusmodi acciderit, aegrotusque curari nihilominus voluerit, unicum auxilium in eo positum est, ut, pro nova via ad nares paranda, itemque pro extirpandis callo atque carie, superius propositam (*vid. No.* 12. & 13.) medicinam efficacissimam, vel etiam mox describendas novas curandi vias adhibeamus. Nonnunquam ita alte *ad ipsa narium ossa spongiosa caries penetrasse* quibusdam visa est, ut nec medicamentis, nec ferris candentibus tolli penitus potuerit; id quod tamen ego hucusque nondum deprehendi. Interim eatenus deliniri eadem quandoque potest, ut per novum aliquem factum ductum nasalem, modo supra proposito, ad nares materia corrupta feratur, quae, non sine mirifica aegri hominis molestia, ex ipsis oculis antea profluxerat: praesertim si injectiones idoneae postea aliquamdiu usurpantur.



(*a*) Celebris ille archiater Palatinus Brunnerus per litteras aliquando me certiorem fecit, se injecto liquore mercuriali fistulam lacrymalem pessimam feliciter curasse.

XXI.

*Aliae curandi rationes novae.*

Dictum superius est, in fistulis lacrymalibus imperfectis, sive subter cutem adhuc latentibus, cutem prius externam aperiri scalpello debere, quam unguis os perforatur. Minus autem longam minusque molestam operationem istam ut efficeret Hamburgensis aliquis Chirurgus, nihil abs re facturus sibi olim visus est, sicubi per peculiare quoddam atque id accommodatum instrumentum, (cujus fere figura exhibetur *Tab. XVI. fig.* 24.) cutem externam, saccum atque unguis os uno eodemque opere perforaret, ductu isto lacrymali novo per immissam turundam super indicata ratione confirmato, vulnereque dein externo rite rursus glutinato. Denique in recentioribus haud desunt, qui, quoniam novus ductus, perforatione ossis unguis factus, saepius coaluisse visus est, loco turundae ductu WOLHUSII tandem *tubulum aliquem plumbeum*, vel aureum, vel argenteum Tab. XVI. fig. 25. in novum ductum istum per os unguis in nares inserunt, (*a*) decenterque tandem glutinato vulnere externo intus relinquunt; ne unquam iterum, ceu fieri alias quam saepissime solet, coarctari ductus iste valeat: id quod etiam jam aliquoties haud sine successu perfeci; attamen tubulo usus sum prioribus paullo majori, ut tanto amplior via lacrymis pateret, sicut fig. 26. exhibetur, & ulcus desuper glutinavi.

XXII.

*Methodus nova Lamorieri.*

Adhuc novam has fistulas curandi rationem nuper demum cum publico communicavit Academia Regia Parisiensis: (*b*) qua inventor ejus Dn. LAMORIER sacculum lacrymalem scalpello, ut alias fieri solet, quantum satis est, aperit, deinde forcipem peculiarem rostro acuto & curvo immittit, (*vid. Tab. XVI. fig.* 29. litt. A) atque rostro hoc os lacrymale ad cavum usque narium perrumpit. Hoc facto, ut ampliorem hiatum sive ductum ad nares conficiat, [quem satis amplum valde necessarium esse indicat, ne facile, ut alias saepe contingit, rursus coeat ac concrescat,] forcipem paulo dilatat, (vid. fig. 30.) eoque ipso lacerat ac diffringit uberius & os lacrymale & membranam nasi internam. Forcipe remoto primis diebus vulnus linamentis carptis & unguento digestivo deligat. Tertio vero vel quarto die loco turundae novo ductui candelam ceream, cujus crassities calamum stramineum sive lineam mathematicam aequare minimum debet, eamque paululum incurvatam & capitulo quodam instructam (*vid. fig.* 31. litt. A & B) immittit, quam per triginta quinque, imo quadraginta dies in eo conservari praecipit, donec novus ductus perfecte formatus sit, & tunc demum candelam hanc ceream rursus extrahi atque vulnus consoli-

(*a*) Vid. PLATNERI diss. *de fistula lacrymali.*
(*b*) *in Memor.* Acad. Reg. An. 1729. pag. 590. Edit. Amstel.

solidari jubet: sic enim certe ductum apertum conservatum iri, novamque concretionem non metuendam esse, asseverat.

XXIII.

Alium adhuc fistulas has curandi modum, quo YVESIUS, (*St. Yves*) ocularius ille Parisinus quondam celeberrimus, ac supra jam laudatus, usus est, in dissertatione quadam *de fistula lacrymali* Basileae An. 1730. habita, describit *Jo. Casp.* SCHOBINGERUS, Sangallo-Helvetius: qui ita fere se habet. „ Cutis scilicet circa majorem oculi angulum, dum ae-„ ger in sella sedet, leviter, ut in vena secanda, tenditur, & una „ cum sacco lacrymali, *a palpebris*, musculi orbicularis tendinem ver-„ sus, scalpello phlebotomo oblique pertunditur, (*a*) immissoque per noctem spongiae compressae sive *praeparatae*, ut vocant, frustulo, vulnus dilatatur, & superimposito emplastro conveniente munitur. Altero die, apparatu remoto, vulneris & subjacentis ossis unguis status specillo & injectione exploratur, & praesertim, an ossis unguis caries adsit, inquiritur. Postea altera Chirurgi manus caput aegri sustentat; altera specillo fortiori, vel instrumento quodam tricuspidali (*acu* seu *clavo* potius *apice triangulari*) Gallis *Troicar* vocato, os unguis nasum versus caute & oblique perforat. Ubi quam maxime observandum, ut primo locus probe observetur, quem os unguis occupat: ne imprudenter os planum, prioris loco pertundatur, vel in ossis maxillaris apophysin nasalem, vel in sinum hujus ossis frustra immittatur. Deinde ut ferramentum perforans ductu obliquo ita dirigatur, quo ejus apex, perforato osse unguis, inter utramque laminam ossium spongiosorum medium nasi locum obtineat, ne vel hae vel aliae partes laedantur. Perforato sic osse unguis, Chirurgus aegri nares cohibet, eumque spiritum ducere (*seu potius spiritum per nares expellere*) jubet, ut ex aëre & sanguine per vulnus egrediente, an perforatio ossis hujus rite instituta sit, cognoscat. Liberam ad nares viam ex indiciis hisce cognoscens, eam ita servare studet, parumque dilatat, immisso in vulnus frustulo ligneo cuneiformi, (*b*) atque emplastrum superimponit: quod idem sequentibus diebus per turundas, ex linteo cera imbuto factas, praestare studet. Has autem tertio quoque die mutat, sensimque crassiores (neque tamen vel crassissimam ultra calami scriptorii amplitudinem) adhibet; dein retrogressus ad eandem proportionem, tenuioribus paulatim turundis rursus utitur. (*c*) Harum ope

*Yvesii modus.*

(*a*) Hic descriptio hujus operationis mihi obscura videtur: nam dum *a palpebris* dicit, haud satis patet; utrum ab inferiori an superiori sectio sit instituenda. Ego ab inferiori sectionem inchoandam esse hic puto.

(*b*) Qua magnitudine, non indicatur; licet lector hoc non facile divinare queat.

(*c*) An omnes hae cautelae sive *circumstantiae* adeo sint necessariae, dubito.

ope offa corrupta, nullo adhibito igne, fponte, ut affirmat, fecedunt, & nova ex facco lacrymali paratur lacrymis via ad nares. *Afperitates aut feftucae offium*, fi quae curationis tempore occurrunt, auferendae. *Sinus*, fi quidam adfit, forfice aperitur, *membranae Schneiderianae* ipfiusque facci lacrymalis ulcera lapidis infernalis repetita circa curationis finem applicatione confolidantur. In quavis deligatione aeger, cohibitis naribus, aërem per novam viam nifu quodam expellere fatagat, ut fic pus, hic loci forte collectum & ftagnans, expellat, atque Chirurgus novam turundam, non nifi *oleo* prius inunctam, (*a*) in ductum recens paratum intrudat, atque emplaftrum fuperimponat. Tandem ductus parietibus fatis firmatis atque confolidatis, turunda removetur atque omittitur, & folo emplaftro glutinatio vulneris externi perficitur; id quod intra fex, ut ait, vel octo hebdomadum fpatium optime plerumque abfolvitur. ,, Haec omnia vero an ex voto fint per-,, acta, repetitae circa curae finem, ac poft curatum morbum in-,, jectiones congrui liquidi (*per punctum, ut puto, lacrymale*) oftendunt, ,, dum hoc in nares penetrat.

XXIV.

*Monita circa Anelii modum.*

Ratione vero hujus *injectionis* monendum mihi hic eft, SCHOBINGERUM perhibere, *methodum* curandi has fiftulas *Anelianam oblivioni fere hodie effe traditam; cum non absque fumma induftria dexteritateque adminiftretur.* (*b*) Concedo & credo quidem apud eos, qui debita dexteritate eam rite perficiendi inftructi non funt, ipfam oblivioni traditam effe & adhuc tradi; verum propterea ego ipfam oblivioni minime tradidi, fed mihi potius in frequenti ufu eft, & facillime eam plerumque perficio. Ex defcriptione autem, quam SCHOBINGERUS de ea dedit, pag. 21. verifimile eft, ipfum eam non nifi difficillime perficere poffe: quia debitum artificium five *encheirifin*, ut vocant, haud fatis cognoviffe videtur.

XXV.

*Garengeoti quidam errores.*

Ita & GARENGEOT. *in operat.* fuis *Chirurg.* ANELII modum fere filentio praeterit, quafi rem nullius momenti; in libro vero ejus, quod *de inftrumentis Chirurgicis* agit, tam male de ipfa fcribit, ut manifeftum inde fit, ipfum eam nunquam tentaffe vel inftituiffe. Ita & *fpecillum*, quod pro hoc ufu ibidem delineat, (*c*) tam tenue & imbecillum, adeoque

(*a*) Ab omnibus aliis Chirurgis *olea* offibus laefis noxia effe docentur: non igitur video, quare hic *olea* commendet, ubi offa tenerrima laefa funt; neque, quale oleum hic fecure adhibendum fit, indicat. Idcirco tutius effe puto, turundam fpiritu vini vel effentia vulneraria potius imbuere, quam oleis noxam offibus inducere.

(*b*) In differt. fua de fiftul. lacrym. fupra citata pag. 22.

(*c*) Tom. I. de inftrum. chirurg. pag. 427.

eoque tam male verſus ſuperius extremum effingi curavit, ut nunquam ea canalis naſalis clauſus pertundi queat. At tubulum extremum ſiphunculi *Aneliani* tam tenuem quoque ac ſubtilem ibidem litt. M. repraeſentavit, ut perforatus, ſicuti oportet, eſſe nequeat; ſed potius inſtar aciculae cum dolore, ſi palpebris admoveretur, puncturus ſit. Denique *ſpeculum oculi* in his injectionibus, contra ANELII inventoris & meam jam a viginti & quod excedit annis deſcriptionem (*a*) traditam, adhibendum eſſe docet, (*b*) & duplex hunc in finem delineavit; quod vero in hac operatione chirurgum profecto plus impedit quam juvat, ſoliſque digitis rite applicatis, ut ſupra docui, melius haec omnia fieri poſſunt, quam cum ita dictis ſpeculis, ſicut vel millies illud perfeci. Interea tamen, licet hoc tam ſaepe factum ſit, & adhuc fiat, GARENGEOT *ſpecillis ocularis in canalem naſalem perveniri poſſe*, negat, (*c*) *quoniam viarum flexus* nimis eſſet magnus. (*Le detour eſt trop grand*) Sed regero, difficulter quidem hoc negotium aliquando ſuccedere iis, qui in hac arte nondum ſatis exercitati, aut requiſita ſcientia & dexteritate non inſtructi ſunt, vel non ſatis ad illud, quod hic faciendum eſt, attendunt. Verum propterea illud perfecto non eſt impoſſibile, ſed ſatis plerumque facile res haec a viginti abhinc annis mihi ſucceſſit in pleriſque meis aegris, poſtquam ea, quae ANELIUS hac de re ſcripſerat, tantum legeram; licet nunquam antea ab aliquo hanc operationem viderim inſtitutam. Ita aliquoties chirurgi a locis remotis, & quidem aliquando Hamburgo huc Helmſtadium ad me venerunt, ut hanc operationem, (quam quoque, poſtquam ſaepius eam fruſtra alibi antea tentaverant, impoſſibilem eſſe crediderant) a me viderent ac diſcerent; qui deinde, poſtquam artificium ſive encheiriſin ipſis aliquoties in ejusmodi aegro demonſtraveram, eam promte imitari poterant. Imo aliquando ſtudioſum Theologiae hoc morbo laborantem curavi, qui, poſtquam quotidie aliquamdiu & ſaepius ipſi haec ſpecilla per punctum lacrymale & ductum naſalem obſtructum in nares usque ejus, & quidem ſine ullo fere dolore, immiſi, ipſe hoc ante ſpeculum in ſe ipſo tentavit ac tandem feliciter perfecit: imo hoc brevi promtius fere, quam egomet ipſe, in conſpectu multorum ſtudioſorum, dexterrimo ſpecilli motu, in ſemet ipſo perficere potuit; ita ut, dum ſpecillum vix ad punctum lacrymale ab ipſo admotum crederes, jam per

 fac-

(*a*) In diſſ. mea de fiſtula lacrymali.

(*b*) Ibid. pag. 416. & 417.

(*c*) Nam pag. 426, poſtquam, quomodo ſpecillum per punctum lacrymale immittendum ſit, deſcripſit, ait: *on donne quelques petits mouvemens pour chercher le ſac lacrimal, approchant de l'ouverture, qui communique dans le canal naſal autant qu'on le peut;* CAR IL N'EST PAS POSSIBLE D'Y ENTRER, LE DETOUR EST TROP GRAND. *L'uſage de ces inſtrumens eſt de ſonder par le points lacrimaux, afin de voir ce qui ſe paſſe dans le ſac.*

faccum & canalem nafalem in nares propulfum haereret, idque faepius per integras horas fine incommodo in viis lacrymalibus & nafo, pro referata via melius aperta fervanda, reliquit. Prolixior hic paulo fui, primo ut illud *impoffibile* refellerem; ac deinde ut ex dictis appareret, Garengeotium in hac operatione non folum haud exercitatum effe, fed etiam *ufum praecipuum horum fpecillorum ignorare*: quia tantum ait, ea fervire *pro explorando facco lacrymali*; cum potius ad referandum atque *aperiendum canalem nafalem obftructum* & in oculo lacrymante & in fiftula lacrymali ab inventore *deftinati fuerint*, atque etiam in his morbis optimo cum fucceffu faepius adhiberi queant. Denique etiam inventoris horum fpecillorum & fiphunculi, quae delineavit & defcripfit, Anelii fcilicet, nullam prorfus mentionem facit; quod vero quare fecerit, aliis dijudicandum relinquam. conf. Cl. Morgagni Adverf. Anatom. VI. animadverf. LXIV.

XXVI.

*In curatione mirum quantum auctores variant.*

Memoratu dignum hic atque ex hactenus adductis manifeftum videtur, fiftulam lacrymalem curandi rationes usque adeo multiplices & varias exiftere, ut in nullius propemodum alius morbi curatione magis ab invicem Chirurgi diffenferint. Copiofius adhuc atque prolixius hanc in curandis fiftulis lacrymalibus operationum varietatem in ea Differtatione explanavimus, quam feorfim *de fiftula lacrymali* jam An. 1716. Altorfii quondam confcripfimus.

XXVII.

*Auctoris ratio curandi fiftulas lacrymales quae fit.*

Tandem nunc illud forfan fupereft, ut, quam egomet in curandis fiftulis lacrymalibus rationem inire foleam, breviter exponam. Scilicet initio mitiffimam Anelii methodum, praefertim in recentioribus, commendatam mihi habeo, eamque per aliquot dies vel hebdomades, praefertim fi malum minui obfervo, pro mali diverfitate, tento. Quae vero ubi parum proficit, ad fcalpellum venio, providiffimeque oculo utroque tecto, cutem externam atque faccum lacrymalem fectione vel obliqua vel lunata fic aperio, ut altero die, ne fanguis impedimento fit, commode perforari per adhibitum inftrumentum (*Tab. XVI. fig.* 24, vel *Tab. XXIV. fig.* 2.) unguis os amplo fatis vulnere ad nares usque valeat: id quod poftea ratione fupra indicata quam cautiffime perficio. In foramen five canaliculum iftum novum, eloto prius vulnere vino tepido, primo turundam, & poft alterum tertiumve diem candelam ceream aut turundam quandam plumbeam paullo ampliorem, ut meatum novum bene impleat, ea fere craffitudine quam ferrum fig. 21. litt. A. oftendit, medicamentis balfamicis inunctam, tantisper injicio, donec penitus idem fuerit confirmatus. Quod vero ut citius fiat, oras novi canalis alternis fere diebus, extracta prius turunda, lapide infernali tango, idque per tres vel

vel quatuor hebdomades, aut etiam, si opus, diutius continuo. Postea vulnus vel sine cannula injecta, si novus ductus satis amplus, glutino, vel tubulum aut cannulam quandam plumbeam sive in ditioribus auream, eandemque breviorem, ut in *Tab. XVI. fig.* 25. quales PLATNERUS delineavit; vel quia has subinde nimis angustas observavi, ut liquidum viscidum commode transire non potuerit, paullo ampliorem, ut fig. 26. a me delineatur, quoad ejus fieri potest, exactissime in foramen illud sic insinuo, ut post impositum medicamentum balsamicum & emplastrum quam aptissime super ipsam & deligari & glutinari sacculus lacrymalis ipsaque cutis externa possint. Tubulus iste sic in novo ductu & naso relinquitur, itaque relictus usque adeo parum aegris molestus est, ut nonnulli existant, qui eundem sibi a me intus relictum fuisse ipsimet nesciant. Ut vero haec curatio tanto melius succedat, altero die post adductas vulneris oras, per punctum lacrymale quotidie aliquoties decoctum veronicae siphunculo Aneliano injicio, ut lacrymis sic via per tubulum illum monstretur. Quanquam autem ad abducendam in nares pituitam tubuli isti satis idonei esse consueverunt; tamen neque illud diffiteri ego possum, in quibusdam fistulis gravioribus, praesertim si non satis ampli sunt, ipsos non omne punctum absolvere, sed interdum mali adhuc aliquid, & inprimis oculum lacrymantem, relinqui, *Ferro candenti* ad has fistulas sanandas nunquam adhuc usus sum, atque rarissime illo opus esse existimo; licet tam multi auctores illud tantopere tanquam maxime necessarium commendaverint, & quidem non semel aut bis, (*a*) sed multoties, imo fere centies (*b*) illud adhibendum praeceperint. Verum potissimum curationis momentum in eo versari opinor, ut canalis novus, ferramentis supra laudatis, satis amplus paretur, ne facile rursus coarctari aut claudi intus possit. Ita enim simul caries, si quae adest, in osse unguis destruitur sine ferro candenti. Atque ex his simul intelligi potest, ea ferramenta, quae nimis angustum canalem per os unguis efficiunt, itemque tubulos aut cannulas angustiores fistularum harum curationi minus idonea esse.

XXVIII.

*Cautelae & monita quaedam.*

Denique *cautelas* nonnullas hic adhuc adjiciendas esse haud alienum existimavi: & primo quidem *in curationis principio*, praesertim ubi sectio instituitur, *alvum aegris* prius *ducendam* esse duco, & si forte sanguine abun-



(*a*) Ut GALENUS, ARCHIGENES, CELSUS, AEGINETA, PARAEUS, AQUAPENDENS, SEVERINUS, *Isaack* ISRAËLITA, MARCHETTUS, SOLINGEN, VAUGUION, CLERC, DIONIS, MAITRE JAN.

(*b*) Sicut *Herc.* SAXONIA fecit. Quidam ex veteribus, teste GALENO *de comp. pharmac. sec. locos lib. V. cap.* 2. adeo crudeliter in fistula hac sananda processerunt, ut per angustum quoddam infundibulum *plumbum liquefactum* in fistulam super os infuderint. Conf. *dissert. nostra de fistula lacrymali, cap.* 5.

abundant, sanguinem detrahi curo: id quod etiam post operationem, si forte inflammatio incidit, quod tamen hic raro vidi, iterari jubeo. (2) *Si corpora impura*, in quibus curatio haec instituenda, ante & post operationem medicamenta sanguinem purificantia, cumprimis decocta lignorum, interjectis subinde alvum ducentibus idoneis, adhibeo. (3) *Si alii morbi forte conjuncti*, his propriis suis remediis occurrendum est. (4) Sectionem ego *stando* perficio; PLATNERUS vero eam *sedendo*, fere ut in cataractae operatione, fieri vult. *diss. de fist. lacrym. pag.* 41. (5) Idem praecipit pag. 43, ut in sectione hac *periostium ab osse removeatur*, *& ut saccus lacrymalis transversa sectione ab osse unguis separetur atque extirpetur.* Verum quia harum rerum nullam video rationem, hoc nunquam feci & has fistulas tamen bene curavi. Quicquid enim per pauca fieri potest, non fiat per plura. (6) *Pro hernia sacci lacrymalis curanda*, ubi canalis nasalis apertus est, PLATNERUS suadet, ut ea ipsa scalpello aperiatur, & postea balsamo de meccha rursus consolidetur: ita a cicatrice saccum lacrymalem laxum rursus coarctari & roborari. Ego in simili casu idem praestiti; sed per aliquot dies post incisionem oras plagae lapide infernali quotidie tetigi, & postea rursus glutinavi: ita majus adhuc inde robur saccus lacrymalis acquisivit, injecto postea simul intus decocto veronicae cum pauxillo spiritus vini. (7) Quando *caries os unguis obsidet*, hoc non pertundi, sed cauterio, ut veteres quamplurimi docuerunt, ad nares usque aduri idque aliquoties debere vult PLATNERUS pag. 47. Verum quia crudelioris hujus curationis nullam rationem addit, & ossis hujus caries pertundendo & sine igne tolli possit, blandiorem viam praefero. (8) GARENGEOT vult, ut in sectione harum fistularum, si *musculus oculi obliquus minor* pinguedine privatus conspiceretur, resecetur. (*a*) Sed cum nullam hujus rei rationem proferat, hoc consilium minime sequendum esse puto; quia noxam oculo inferre posset. (9) Idem GARENGEOT negat (*b*) *novam viam ad nares, perforato osse, conservari posse, adeoque lacrymas quoque facta operatione ad nares non transire, & puncta lacrymalia post operationem esse inutilia* contendit. Sed obloquitur hic experientiae cum nostrae, tum aliorum multorum nobilium Medicorum; atque uberius ostendit, se in morbis oculorum curandis non multum versatum esse. Quare etiam de YVESII, WOLHUSII & LAMORIERII curandi rationibus nihil proponere videtur.

Explica-

(*a*) Operat. Chirurg. Tom. III. pag. 87.
(*b*) Ibid. pag. 99 & 100.

## Explicatio Tabulae decimae sextae.

*Fig.* 1. exhibetur *hamulus* sive uncinulus obtusus, & singulari modo inflexus, pro palpebris abducendis sive diducendis in quibusdam operationibus in oculo & palpebris instituendis: quem gallico nomine *Hamson plat* accepi. Litt. A denotat partem unci obtusam; B ejus manubriolum.

*Fig.* 2. repraesentat *acum* litt. A, manubriolo B instructam, pro vasis sanguiferis tunicae adnatae vel etiam pro pterygiis quibusdam elevandis & discindendis.

*Fig.* 3. *Gluma* ex arista secalina repraesentatur, pro *ophthalmoxystro vegetabili* parando; in qua uncinuli ejus litt. A. indicantur, quibus venulae oculi in scarificatione lacerantur.

*Fig.* 4. ostendit *blepharoxystrum* sive *ophthalmoxystrum* sive *scopulam ocularium* ex decem, duodecim vel quindecim glumis aptis colligatis & sectis compositam: litt. A manubriolum, B partem, qua scarificatio palpebrarum & quandoque etiam oculi peragitur, uncinulis multis instructum.

*Fig.* 5. *Ophthalmoxystrum blepharoxyston* Celsi & Aeginetae sistit ad formam cochlearis fere exaratum: litt. A manubrium indicat; B partem, convexum cochlearis latus, idque exasperatum ostendentem, qua palpebras veteres radere sive scarificare solebant, quod a D. Mauchabto accepi. Aliud ab hoc paullo diversum a D. Platnero exhibetur, differt. de scarif. oculor. litt. F.

*Fig.* 6. Oculum sinistrum repraesentat, cujus *bina puncta lacrymalia* per litt. aa; caruncula lacrymalis his interjecta per litt. b indigitatur.

*Fig.* 7 & 8. *ductus lacrymales* exhibent, qualiter a binis oculis ad nares procedunt: litt. aa saccum lacrymalem, bb *puncta lacrymalia*, cc ductus a punctis his ad sacculum lacrymalem tendentes, dd *ductum nasalem*, & denique ee osculum hujus ductus in nares hians indicant.

*Fig.* 9. designat, *quomodo recensitae partes istae cum oculo sinistro conjungantur*: litt. aa puncta lacrymalia, b carunculam, cc ductus a punctis lacrymalibus ad saccum lacrymalem protensos, d saccum lacrymalem, e ductum nasalem, f denique ductus hujus osculum in nares desinens demonstrant.

*Fig.* 10. litt. AB relaxati *sacci lacrymalis tumorem* sive *herniam*, quam vocant lacrymalem, itemque *anchilopa* designant.

*Fig.* 11. *specillum argenteum* tenuissimum, quali in primis experimentis usus sum, ostendit, paululum inflexum, perquam exiguo globulo olivari circa apicem a instructum, pro ductu nasali in oculis lacrymantibus fistulisque obstructo, secundum Anelianam methodum, reserando.

*Fig.* 12. *Specillum Anelianum* ostenditur; quod, ut facilius ductus nasalis obstructus perforari queat, versus alterum extremum b, majoris roboris gratia, meo crassius & robustius est.

*Fig.* 13. Aliud ejusmodi specillum, quali hodie plerumque utor, praecedentibus multo brevius, sed ut eo, expertus sum, commodius.

*Fig.* 14. *Siringam argenteam* ad Anelii descriptionem olim a me paratam sistit, ad injiciendos per puncta lacrymalia idoneos liquores accommodatum; litt. A tubulum ejus tenuissimum designat, cujus apex tantum in punctum lacrymale immittendum; B vero pistillum; C pars suprema, quae dextrae, D quae sinistrae manus digitis comprehenditur.

*Fig.* 15. litt. A *Tubulum aliter conformatum* exhibet, qui eidem vel simili siringae in eundem usum jungi potest ope cochleae B.

*Fig.* 16 & 17. demonstrant, quomodo *saccus lacrymalis* varia ratione interdum *relaxari* aut distendi soleat.

*Fig.* 18. repraesentat, quomodo juxta ductus lacrymales abscessus & tubercula, quae ductus lacrymales erodunt, fieri quandoque soleant, hocque ostendit litt. a circa superiorem, b vero circa inferiorem: qualis morbus serenissimae Sabaudiae Ducis fuisse mihi videtur.

*Fig.* 19. litt. a demonstrat fistulam lacrymalem *perfectam* paulo ampliori foramine, b vero angustiori foramine apertam. Tractus vero c b, punctis notatus, modum quo fistula lacrymalis incidi potest.

*Fig.* 20. Instrumentum aliquod ferreum, quod pro comprimendo sacco lacrymali inservit, ex Platneri dissertatione sistitur: litt. A nodulus est, qui sacco lacrymali imponitur, B verticillum, C trochlea, qua nodus A fortius sacco admovetur; D crus ejus superius, quod super frontem assurgit; E uncus, cum quo lorum F multis foraminulis praeditum nectitur, ut tota machina in capite & fronte probe firmetur.

*Fig.* 21. *Ferramentum* indicat pro osse lacrymali carie affecto *adurendo*. litt. A pars est, qua os aduritur, B vero manubrium, ex eodem.

*Fig.* 22. *Cannulam* sive fistulam exhibet ferream, cujus pars A loco carie affecto imponitur, B vero manubrium ejus ostendit, quo comprehenditur, dum ferrum candens per fistulam ossi admovetur.

*Fig.* 23. Instrumentum demonstrat ex argento vel orichalco confectum, quod circa litt. a ad *cochlearis instar excavatum est*, ut oculus adurendus eo comprehendi & tegi possit, dum per foramen b ferrum candens ossi carioso admovetur. litt. c est pars, quae pro manubrio inservit. Adhiberi etiam potest pro oculo tegendo, quando fistula lacrymalis inciditur.

*Fig.* 24. sistitur *ferramentum*, quo *cutis*, *saccus lacrymalis* & *os lacrymale simul perforari possunt*; vel etiam os unguis, aperto prius sacco lacrymali, solum pertundi & diffringi. litt. A notat apicem ejus, B manubrium.

*Fig.*

Fig. 1. A B
Fig. 2. A B
Fig. 3. A
Fig. 4. B A
Fig. 5. B A
Fig. 6. a b a
Fig. 7. et 8. a b c d e
Fig. 9. a b c d e f
Fig. 10. A B
Fig. 11. a
Fig. 12. a b
Fig. 13. a b
Fig. 14. A B C D
Fig. 15. A B
Fig. 16.
Fig. 17.
Fig. 18. a b
Fig. 19. a b
Fig. 20. A B C D E F
Fig. 21. A B
Fig. 22. A
Fig. 23. a b c
Fig. 24. A B
Fig. 25. A B
Fig. 26.
Fig. 27. a
Fig. 28. a
Fig. 29. A B
Fig. 30.
Fig. 31. A B

*Fig.* 25. litt. A & B indicantur *tubuli* ſecundum Wolhuſii methodum, ex PLATNERI diſſertatione, quales in perforatum os unguis inſeruntur, & glutinata poſtea cute obteguntur.

*Fig.* 26. *Tubulus* ejusmodi, ſed paulo *major & amplior*, quali ego uti ſoleo eundem in finem; qui vel ex plumbo, vel auro conſtare optime poteſt.

*Fig.* 27 & 28. Tubuli ſunt argentei ex eodem PLATNERO, oris inſtructi, quibus foramen ad nares factum, donec callo obductum ſit, apertum ſervari vult.

*Fig.* 29. Forcipem denotat *Lemorierianam*: A denotat apicem incurvam & acutam, qua os unguis pertunditur; BB vero ejus crura, quibus apex dilatari & claudi poteſt.

*Fig.* 30. Ejusdem *forcipis partem ſupremam*, eamque apertam, ſignificat, ſicuti eſt, quando os lacrymale ea magis diffringendum eſt.

*Fig.* 31. oſtendit candelae cereae, qualem LEMORIERIUS pro foramine, ad naſum facto, aperto ſervando loco turundae adhibet, figuram, & quidem litt. A ejus capitulum, B vero extremum, quod nares ingreditur.

---

## *Quales operationes Chirurgicae in ipſis oculis fiant.* (*a*)

# CAPUT LV.

## *De oculorum ſuffuſione ſive cataracta.*

### I.

*Cataracta quid ſit.*

QUIbus equidem morbis partes oculo proximae affligantur, hactenus ediſſeruimus. Sequitur, ut de iis quoque malis exponamus, quae ipſum oculi corpus ſive *bulbum*, ut vocant, infeſtare conſueve-

(*a*) Laudem quidem hic meretur GARENGEOTUS haud exiguam, quando lib. de Inſtr. chirurg. Tom. I. cap. XIV. pag. 414. *delet & redarguit Chirurgorum negligentiam, quod operationes Chirurgicas, quae in oculis inſtituendae veniunt, circumforaneis & hiſtrionibus relinquant, eosque ſerio adhortatur, ut nobiliſſimam hanc chirurgiae partem ſibi rurſus vindicent, atque diligentius ac melius, quam adhuc factum eſt, excolant atque exerceant: cum plerique ne inſtrumentis quidem oculariis inſtructi ſint.* Interea tamen mirandum, quod in operationibus chirurgicis ſuis, tam ex praecedentibus, quam ſequentibus, quae in oculo fiunt operationibus, nullam niſi unicam illam, quae de fiſtula lacrymali agit, ex tam multis deſcripſerit atque Chirurgiae tirones docuerit, ceterasque omnes ſilentio praetermiſerit. Vero ſimile autem tam ex hoc, quam ex eo, quod capite praecedenti N. XXV. monuimus, mihi videtur, eum ipſum non multum in oculorum curationibus verſatum eſſe: praeſertim quia tam pauca de iis praecepit, licet earum neceſſitatem ſatis agnoverit.

ſueverunt. Potiſſimum fere in his illud eſt, quod *ſuffuſionem* veteres Latini, recentiores *cataractam*; Graeci autem *hypochyma* & *hypochyſin* appellarunt; quodque ad noſtra usque tempora minus accurate adhuc explicatum deprehendimus. Et *cataractam* quidem vel *ſuffuſionem* quando nominamus, *iſtud oculorum vitium cum plerisque ſcriptoribus deſignamus, quo pupilla*, quae naturaliter nigra eſſe debet, *amiſſo colore naturali, opaca fit, & vel in ea, vel mox poſt illam colores alienos, album puta, cinereum, flavum, coeruleum aut ferrugineum contrahit: unde initio varia viſionis impedimenta, tandem vero plena occoecatio ſive coecitas producuntur.*

II.

*Cataractae cauſſa ſecundum 1) veteres.* Animadvertimus hic, Medicos, qui olim atque ad noſtra fere tempora usque clari extiterunt, plerosque omnes inſigniter in explicanda ſuffuſionis vel cataractae ſede & cauſſa aberraſſe. Quotus enim quisque inter illos eſt, qui non dubitat quin morbum modo deſcriptum ſive *ſuffuſionem a corpore vel membrana* aut *pellicula quadam, intus in humore aqueo praeter naturam ſuborta, ſemper naſci* exiſtimaverit, & quod ejusmodi corpus ſive pellicula aut membrana unica ejus cauſſa ſit? quum tamen e praeſtantiſſimorum virorum per aliquot abhinc annos paſſim inſtitutis obſervationibus manifeſto pateat, non niſi rariſſime in iſtiusmodi oculis, qui ex teſtimonio optimorum Medicorum & Chirurgorum vera ſuffuſione laboraverant, diſſectis tunicam albidam, aut aliud corpus praeter naturam, ſed opacum potius humorem cryſtallinum fere ſemper inventum eſſe. *2) ſecundum recentiores.* Itaque vera, ordinaria & frequentiſſima ſuffuſionis cauſſa, mea quidem ſententia, poſt tot hodie facta experimenta in *humore cryſtallino opaco*, neutiquam autem, ut veteres opinati ſunt, in peculiari eademque peregrina aut extraordinaria humoris aquei membrana videtur eſſe quaerenda. Neque vero mirum eſt, antiquiores Medicos & Chirurgos in aſſignanda ſuffuſionis cauſſa utplurimum aberraſſe. Niſi enim iſtiusmodi oculum conciſum perluſtraveris, fieri ſane, propter ſpeciem externam, aliter vix poteſt, quam ut obnubilum iſtum humorem cryſtallinum pro tunica aut pellicula quadam albicante habeas: qua ipſa per adhibitum inſtrumentum depreſſa, ſuffuſio tollatur, priſtinaque videndi potentia oculis reſtituatur. Luculenter equidem id ipſum, per adductas obſervationes quamplurimas in eo *libello* demonſtravimus, quem ſeparatim *de cataracta, glaucomate & amauroſi* jam anno 1713, & poſtea in Apologia ejus An. 1717. ac vindiciis An. 1719. conſcripſimus. Sed longe tamen plura in promtu adhuc obſervationum ſimilium exempla ſunt, poſtea hinc inde a praeſtantiſſimis viris obſervata, quibus jam jam dicta roborari ulterius poſſent; ſicubi forte neceſſarium videretur. conf. Acta Acad. Reg. Pariſinae & Londinenſis, itemque commercium litterarium Norimbergenſe variis in annis.

III.

III.

Octoginta propemodum abhinc anni sunt, quando communis ille circa suffusionis caussam Chirurgorum error publice notari a nobilissimis quibusdam viris, QUAREO, ROLFINCKIO, GASSENDO, RAUHOLTIO, BORELLO atque aliis coepit. At vero quia non nisi rarissimis observationibus sententiam suam veriorem comprobarunt, non pro insolitis solum habita sunt exempla ab iisdem observata & relata, sed antiquus etiam error, *quod corpus sive membrana praeter naturam unica & perpetua suffusionis caussa sit*, quasi postliminio in chirurgorum scholas fuerit introductus. Idque magis etiam ideo, quia nemo fere de istiusmodi oculis, qui suffusione laborabant, incidendis ac pervestigandis ab eo tempore sollicitus fuisse videtur. Tandem nobile Gallorum par, BRISSAEUS, Medicus Tornacensis, & MAGISTER JOHANNES (*Maitre-Jan*) Chirurgus, extiterunt, qui, incisis oculis cataracta laborantibus, novis exemplis atque experimentis nullam in eis tunicam morbidam, sed *obnubilum potius humorem crystallinum* semper subesse, graviter monuerunt. (*a*) Quanquam autem in eo fortassis lapsi sint, *quod primi hanc sententiam proposuisse sibimet ipsi visi fuerint*; quia nihil tunc in chirurgorum scholis hac de re doceretur, & quod semper rem ita se habere putaverint; tamen vel eo nomine laudandi vehementer iidem sunt, quod optimum perspicacitatis ac diligentiae exemplum reliquis chirurgicae artis cultoribus praeiverunt. Namque, ut nihil nunc de me ipse proferam, sagacissimi profecto Gallorum academici una cum Medicis atque Chirurgis solertioribus multis aliis ex Anglis, Italis & Germanis nihil ferme solicitius egerunt, quam ut luculentissimis observationibus demonstrarent, *ordinariam & quammaxime solemnem suffusionis caussam ab humore crystallino opaco seu offuscato esse repetendam.*

*A quibusnam auctoribus vera cataractae caussa detecta sit.*

IV.

Studio dixi, *ordinariam sive quammaxime solemnem* cataractae *caussam ab humore crystallino esse repetendam.* Tantum enim abest, ut cum modo laudatis auctoribus, *tunicam istiusmodi praeter naturam generari aut suboriri quandoque in oculo posse*, *absolute ego negaverim*, (*b*) ut potius rem exactis observationibus ulterius explorandam statuerim. Tametsi enim de cataracta primum scripturo praeter observationes novas BRISSAEI & MAGISTRI JOANNIS quinque admodum exempla in promtu mihi erant, ubi in oculis cataracta affectis humorem crystallinum semper obnubilum adinveneram; nullum autem, ubi tunica in-

*Auctoris sententia proponitur.*



(*a*) Eandem sententiam defendit recens Ocularius Anglus, *Taylorus*, in libello nuper edito de cataracta, Londini An. 1736, lingua anglicana.

(*b*) His me annumerat *Taylorus*, lib. modo citato pag. 5.; sed immerito; cum mea hac de re edita scripta contrarium demonstrent.

intus fuisset; *peculiarem* tamen *sententiam* amplexus sum, atque ultro mox promisi, *me tunicam quoque* vel pelliculam aut corpus aliud peregrinum in humore aqueo solidum *pro cataractae caussa*, *sed rariori*, *habiturum esse*, simulatque ipsam in recenti cadavere repertam certus intelligerem. (*a*) Neque vero istaec mea cautio me prorsus fefellit. Tandem enim, post multas multorum & quam praestantissimorum Medicorum ac Chirurgorum observationes inaniter hanc in rem institutas, extiterunt, quibus valde insolitam istiusmodi tunicam in hominibus a suffusione, dum vixerant, infestatis, observandi contigit felicitas. Sic enim vir clarissimus, WIDMANNUS, Noribergensium Medicus meritissimus, discipulus quondam meus, nunc director Academiae Naturae curiosorum, primus mihi per litteras retulit, sese, LOCHNERO, THOMASIO, GOCKELIOQUE, Medicis Norimbergensibus spectatissimis, praesentibus, in utrisque feminae cujusdam oculis, quae cataracta laboraverat, tunicam istiusmodi praeter naturam reperisse. Simul autem *humorem crystallinum alterum ex parte*, *alterum penitus obscuratum sese observasse*, *monet.* Feminam ipsam post operationem, tribus ante obitum annis peractam, altero oculo, qui humorem crystallinum penitus obscuratum continebat, coecam prorsus extitisse; altero autem, utpote in quo subobscurus humor crystallinus erat, tantum solum vidisse, ut majores objectas sibi res & vias discernere ab invicem adhuc potuerit. Haud prorsus huic absimilia bina ista observationum exempla sunt, quae praestantissimus quondam Romani pontificis CLEMENTIS XI archiater, LANCISIUS, per nobilissimum GARELLIUM, archiatrum caesareum, humanissime quondam mecum communicavit. Is enim binos quoque, ut refert, oculos incidit, in quibus *membranulas* istiusmodi *albicantes* in humore aqueo adfuisse refert. Memorabile autem hic rursus illud inprimis est, quod utrique isti oculi nullam operationem sustinuerint, atque, ut in prioribus exemplis, non omnino claris sed flavescentibus instructi fuerint humoribus crystallinis, ita ut vitium crystallini cum membranulis hic ubique fuerit conjunctum. Ex his igitur paucisque aliis ejusmodi exemplis patet, caussam cataractae subinde etiam posse esse membranam, longe vero frequentius crystallinum opacum.

V.

*Adversariorum sententiae refelluntur.*

Verum haec de suffusionis caussa in crystallino quanquam verissima planeque luculentis & quamplurimis observationibus superstructa sit; haud tamen defuerunt, qui rem contra omnino sese habere existimarunt. (*b*) Alii enim nulla prorsus ratione concipi posse statuunt, qui fie-

(*a*) Vid. Tract. mea de cataracta. pag. 215 & 216. Apolog. p. 87, 286, 297. p. 300. Vindic. p. 1. 73. & alibi.

(*b*) Anno 1721. Jo Henr. FREYTAGIUS, Tigurinus, chirurgi filius, Argentorati differ-

fieri potuerit, ut tam excellentes Medici & cumprimis ocularii in tam frequentis mali caussa perveſtiganda *tamdiu coecutiverint.* Aliis cataractae illa curatio, quae cryſtallino humore depreſſo peragitur, usque adeo vel ſuſpecta, vel periculoſa videtur, ut per ipſam ſenſum viſus omnem perdi neceſſario debere opinentur: quia illum ad viſum abſolute neceſſarium crediderunt. Qua vero in re quam egregie ipſi fallantur, id vel ex unica iſta Wenckeri, Nordlingenſis Medici, atque in rebus anatomicis verſatiſſimi viri, obſervatione, quam mecum quondam, cum Altorfii adhuc degerem, communicavit, pateſcit; *dum is in viro quodam, aliquot ante annos ſuffuſionis operationem feliciter experto, humorem cryſtallinum utrumque depreſſum invenit*: utut ad mortem usque, praeſertim in altero oculo nihil fere turbatam aut impeditam viſionem homo ſenſerit. Similis obſervatio eſt, quam celeberrimus iſte Chirurgus Florentinus, Benevoli, ſeorſim deſcriptam haud adeo pridem (a) in lucem expoſuit. Ut nihil jam de variis iſtis Gallorum experimentis dicam, quae in noſtro *de cataracta libello* dudum extant recenſita. Rurſus alii logomachiam ſeu litem de verbis hic concitare volunt: ſiquidem *glaucoma potius quam cataractam vocandum eſſe humoris cryſtallini vitium contendunt.* Sed fruſtra tamen illud ipſum dicitur. Namque dicta iſta cryſtallini humoris obſcuratio easdem prorſus notas ſive diagnoſin, eandem prognoſin curandique rationem habet, quae ſuffuſioni a plerisque omnibus auctoribus antiquioribus tribuuntur. Itaque nullum dubium eſt, quin ipſum quoque ſuffuſionis vel cataractae nomen tribui eidem merito poſſit ac debeat. Contra vero *glaucoma quaſi vitium rariſſimum ac penitus inſanabile* a praeſtantiſſimis quibusque medicae ac chirurgicae artis profeſſoribus ab omni fere tempore deſcribitur. Alii denique aliis undecunque conquiſitis rationibus noſtram illam ſententiam ſugillare atque impugnare auſi ſunt. Quibus equidem qua ratione reſponderi optime queat, ſatis, niſi ego fallor, ſolide ac dilucide in noſtro *de cataracta libello* hujusdemque *apologia & vindiciis* demonſtravimus, & veritatem noſtrae ſententiae evicimus. Diximus enim & evicimus, *cataractam frequentiſſime ab humore cryſtallino opaco, perquam autem*



diſſertationem de *Cataracta* edidit; qua membranas ſive corpora peregrina, in humore aqueo concreta, pro perpetua cataractae cauſſa haberi vult. Sed hoc ex diſſectis oculis non probat; verum perhibet parentem ſuum, *acubus hamatis, frequentiſſime cataractas membranaceas ex oculis aegrorum eduxiſſe*, iisque ſic viſum reſtituiſſe, ut pag. 11. 21. 22, 29. 39. Imo perſuadere vult lectoribus, pag. 29. parentem ipſius *aliquot centenas operationes perfeciſſe in oculis cataracta laborantibus, inter quos quidem multos opacitate lentis cryſtallinae laborantes ipſum reperiſſe affirmat; verum qui cataractas veras habentes numero plane non adaequent.* Num vero huic Freytagio contra obſervationes tot recentiorum praeſtantiorum virorum fides ſit habenda, unicuique dijudicandum relinquam.

(a) Florentiae primum ſeorſim, Anno 1722. & poſtea An. 1724. in libello de caruncula in urethra.

*tem raro a tunica praeter naturam in humore aqueo genita ſuboriri.* Niſi enim clariſſimas certiſſimasque magnorum virorum obſervationes in dubium vocare voluerimus, fateri omnino cogimur, inter quindecim ac plures etiam homines cataracta laborantes vix ac ne vix quidem unicum repertum eſſe aut adhuc reperiri, qui cataractam ſuam peculiari membranae alicui acceptam referre queat. (*a*) Unde patet, *cryſtallinum opacum frequentiſſimam cataractae cauſſam*, *membranam vero raram* & quaſi extraordinariam eſſe. Qua quidem in re cum alios viros ſagaciſſimos quamplurimos in Gallia, (*b*) Italia, (*c*) & Anglia, (*d*) tum & vel maxime SANCTUM YVESIUM, Medicum ocularium apud Pariſienſes quondam inprimis clarum (*e*) aliosque habeo conſentientes, quicquid pauci in contrarium ſtatuant.

VI.

*Cataractae diſcrimen à noxis affinibus.*

Ex jam adductis quam facillimo negotio *cognoſci* atque ab aliis noxis affinibus *dignoſci* cataracta poterit. Sic enim 1) *amauroſis* vel *gutta ſerena*, quam noſtrates vernacula noſtra *Cataractam nigram* appellant, in eo potiſſimum a cataracta differt, quod absque immutato pupillae atque ipſius oculi nativo colore, videndi potentiam auferat. 2) Albugines ſive *albicantes oculorum maculae* non poſt corneam, aut uveam, ut cataracta, ſed in ipſa cornea exiſtunt. 3) *Ungula*, *unguis* ſive *pterygium tunica eſt oculorum praeternaturalis*, quae extrinſecus corneam tegit. 4) *Hypopium* equidem poſt tunicam corneam in humore aqueo exiſtit; ſed a purulenta quadam atque fluida materia ſuboritur; quum ſuffuſionis vitium a ſubſtantia quadam ſolida proveniat. 5) *Glaucoma* denique utut in plerisque, & quidem quam proxime, cum ſuffuſione conveniat, adeoque multos ſeducat, tamen in quibusdam etiam phaenomenis inſigniter ab eadem diſcrepat. Utrumque quidem vitium ex obſcurata parte quadam poſt pupillam exiſtente naſcitur. Sed, quod probe notandum, in glaucomate, ſecundum praeſtantiſſimorum auctorum ſententiam ac doctrinam, *altius* ſive *profundius* in oculo pars offuſcata deliteſcit, (*f*) coloremque ſubviridem ſive glaucum utplurimum ſimul exhibet: unde ipſum quoque nomen ſuum accepiſſe videtur. Contra vero *in ſuffuſione mox in vel poſt pupillam pars obnubila adeſſe*, fereque ad margaritarum colorem accedere plerumque conſuevit. Itaque locus cataractae cum cryſtallini, glaucomatis vero cum vitrei humoris ſitu ſive loco accurate

(*a*) *Freytagius* quidem contrarium ſuſtinet, ut N. V. dictum eſt, ſed ex oculis diſſectis non probavit.

(*b*) Ut PETITUM Medicum, MORANDUM, vid. Hiſt. Acad. Reg. 1722. 1723. &c.

(*c*) MORGAGNUM, SANTORINUM. COCCHUM, BENEVOLUM.

(*d*) Vid. *Acta philoſophica Anglicana* ultimis annis & CHESELDENUS in Anatome.

(*e*) Conf. ejus lib. de morb. oculor. cap. de cataracta.

(*f*) Probavimus hoc in ſcriptis noſtris de cataracta.

rate convenit. Tum rarius quoque, ut ſemper Medici docuerunt, glaucomatis vitium, quam cataracta, incidit; atque ubi ſemel invaluit, nullam prorſus curationem recipit: id quod de cryſtallini vitio aſſeverari non poteſt.

VII.

*Cataractae ſpecies quaenam ſint.*

Solent autem quammaxime variae a Medicorum filiis *cataractarum ſpecies* conſtitui. Namque 1) cataracta vel *recens* eſt, vel *inveterata*; 2) *incipiens* vel *confirmata*; 3) *matura*, id eſt, ubi penitus jam offuſcata pupilla, proindeque oculus ad videndum ineptus operationique opportunus deprehenditur; vel *immatura*, ſicubi ſcilicet nondum plane obſcurata pupilla invenitur, atque aliqua adhuc videndi potentia ſupereſt: ſive jam recens adhuc, ſive inveteratum vitium ſit. Quaedam enim cataractae tarde aut nunquam matureſcunt. 4) Dehinc vel aliqua, vel nulla incommoda alia cataractae adjuncta eſſe adſolent. Poſterioris generis cataractam *ſimplicem*, prioris *complicatam* ſive *compoſitam* appellamus. Nonnunquam enim in tunica cornea aut uvea, vel humore vitreo vitium ſimul ineſt; quandoque pupilla cum partibus propinquis glutinata reperitur, aut immobilis, aut nimis contracta; quandoque oculi adeſt tabes; interdum nervum opticum vel retinam noxae quaedam infeſtant. 5) Utplurimum *immobilis* ſuffuſio eſt, nonnunquam autem *labat*, *& huc atque illuc movetur*, (a) ſimulatque digitis oculus demulcetur. 6) Tum quoad ipſum colorem etiam cataractae ab invicem diverſae ſunt. Pleraeque fere omnes *margaritarum*, ſive *albicantem* aut *gryſeum* colorem referunt; quamobrem etiam *cataractae albae* ſeu *gryſeae* vulgo noſtratibus appellantur. (der graue oder weiſſe Staar.) In quibusdam color flavus, ſubviridis, caeſius, ferri nitentis, vel & quaſi marmor variegatus ſeſe oſtendit. 7) In quibusdam cataractis humor cryſtallinus in liquorem lacteum; in aliis vero in materiam purulentam, tanquam in abſceſſu, degenerat. Tales etenim liquores profluunt, ſimulatque tunica cryſtallinum humorem continens, per immiſſam in operatione acum, laeditur. Si prius eſt, *lacteam*; ſin poſterius, *purulentam* dicere chirurgi cataractam iſtam conſueverunt. Utriusque generis exempla alias ſuppeditavimus. (b) 8.) Diſtingui autem porro in *falſam* atque *veram* a ſcriptoribus cataracta ſolet. Siquidem vera nobis dicitur, ſicubi proxime poſt pupillam opacitas eſt; falſa autem, ubi alia ratione res ſeſe habuerit. 9) Denique in *ſanabiles* & *inſanabiles* ſeu valde periculoſas diſpeſci haud immerito cataractae poſſunt. Namque frequentius curationem eae cataractae recipiunt, quae colorem gryſeum aut albicantem referunt; item ſi nullius coloris, ſed luminis tamen ac tenebrarum ſenſum aeger habet;

 nec

(a) Anglis vocatur *the ſhaking cataract.*

(b) In Tract. noſtr. de cataracta &c. pag. 255. & Apolog. p. 11. & 62.

nec non si dilatari adhuc rursumque contrahi pupilla potest, neque cum ipsa suffusione cohaerescit. Contra vero parum aut nihil spei superest, sicubi alia simul mala adsunt; ut si suffusio labat, continuoque nunc ascendit, nunc descendit; si luminis ac tenebrarum omni prorsus sensu aeger destituitur; porro si pupilla immobilis, nimis coarctata aut dilatata, ipsaque uvea cum suffusione glutinata deprehenditur; denique si colores inusitatos cataracta habet: ceu latius infra (*No.* 9. & 10.) expositurі sumus. Tandem ac postremo cataractam in *frequentiorem* sive *ordinariam* atque *insolentem* sive *rariorem* dispescimus. Frequentiorem & *ordinariam* illam dicimus, quae ab humore crystallino opaco sed albicante tamen provenit. Rariorum autem cataractarum nomine illas designamus, quae colorem ab albicante diversum prae se ferunt; vel a praeternaturali etiam tunica quadam proveniunt. Quae quidem posterior cataractarum species in eo praecipue a reliquis differt, quod opacitas intus sese ostendens, non ut in humore crystallino obnubilo fieri solet, convexam, sed vel planam vel concavam superficiem spectantibus objiciat: ceu a praestantissimo viro, SANCTO YVESIO, in libello ipsius saepius jam laudato, animadversum legimus, & nuper nos videre meminimus.

VIII.

*Cataractae caussa quae sit.*

Demonstratum igitur est, *quammaxime solemnem cataractae caussam in humore crystallino obscurato; rariorem in tunica quadam prope pupillam nata debitumque luminis ad retinam transitum impediente sitam esse.* Ne quis autem ignoret, quomodo vel obscurari humor crystallinus, vel nasci etiam tunica istiusmodi perniciosa queat, breviter exponere noxae hujus caussas conabimur. Scilicet humor crystallinus, amissa naturali pelluciditate sua offuscatur, quoties aut crassus atque glutinosus humor aliquis in eodem inspissatur, ac stagnat, aut minutissima ejusdem vascula obstruuntur, coarctantur atque exsiccantur. Fieri autem utrumque per varias caussas ac defluxiones capitis & oculorum, attamen tunc inprimis solet, quando gravis, eademque vel sponte sua, vel ab externa quadam vi, lapsu nimirum, ictu atque ambustione, suborta inflammatio oculum infestavit. Haud pauci etiam & frequenti solis aut ignis inspectione suffusionem oculorum sibi contraxerunt. Tunicae vero, quia ex iisdem fere caussis nasci consueverunt; ideoque seorsim de illis exponere, nihil nunc attinet.

IX.

*Diagnosis.*

Igitur *suffusionis* vel *cataractae signum praecipuum nubecula quaedam sive opacitas albicans est*, in ipsa pupilla, vel & proxime post eandem comparens. Atque ad ipsam quidem operationem feliciter instituendam plurimum refert cognovisse, *satisne jam matura*, *an immatura adhuc* cataracta sit. Idque magis etiam ideo, quia in cataractis immaturis

alie-

aliena prorſus atque noxia operatio eſt. *Maturam autem boni moris atque ad operationem idoneam cataractam eſſe*, per has fere notas cognoſcimus: ſi, penitus amiſſa nativa nigredine, aequaliter ubivis offuſcata, ſed tamen mobilis adhuc, ſimulatque digitis demulcetur, pupilla deprehenditur; aeger autem coloris nullum, luminis ac tenebrarum mediocrem ſenſum retinuit. Contra vero *immaturam adhuc ſuffuſionem aliquam eſſe*, inde potiſſimum conjicimus, ſi nondum aequaliter ubique opaca pupilla reperitur; nec non ſi aliqualis adhuc videndi potentia ſupereſt, maxime tergo lumini obverſo. Num autem *alienos forte colores aut noxas id genus alias adjunctas ſibi cataracta habeat*, id equidem ſolertiori adhibita induſtria explorari haud difficulter poterit. Enimvero ſi nec lumen nec tenebras amplius ab invicem diſcernere homo aeger valet; indicio illud eſt, aut in retina, aut in nervo optico gravem aliquam noxam, id eſt, *guttam ſerenam* ſive amauroſin ineſſe, proindeque nullam omnino curationem exſpectari poſſe. Porro *pupillam cum ſuffuſione glutinatam atque rigidam* factam eſſe, inde potiſſimum conjicitur, ſicubi nec in fortiori lumine ipſe conſtringitur, nec in lumine debiliori aut loco etiam tenebricoſo dilatatur, ſed eandem ſemper amplitudinem ſervat: item ſi poſt contrectatum atque digitis frictum oculum, parum aut nihil commovetur. Quodſi poſt pupillam tenues quaedam maculae albicantes apparent; tum vel humoris cryſtallini partes quaedam inſpiſſatae ſunt, vel ex ipſa uvea etiam, ut a quibusdam obſervatum eſt, minutae quaedam pelliculae, quales & me videre memini, ſubortae; quae in tunicam forte degenerare quandoque poſſunt. Incidere etiam hic nonnunquam ſolet, ut vel media tantum cryſtallini humoris pars, vel externa ſive ora, vel denique dimidia & quaſi lunata obſtruatur atque obſcuretur. Si primum eſt, nihil non medio loco pertuſum aegris apparet ſive videtur. Tunicam autem, ſi qua forte intus eſt, plana iſta vel & concava partis obnubilae ſive ſuffuſionis ſuperficies, prouti Yvesius docuit, (*vid. ſupra No.* 7.) ſignificat.

X.

*Prognoſis.*

Si cujusquam noxae alterius, *ſuffuſionis certe quam maxime ancipites atque incerti exitus eſſe conſueverunt.* Interdum enim eadem ſaneſcit, interdum nullam omnino curationem admittit. Et medicamenta quidem inaniter utplurimum in perfecta vel jam jam inveterata hic adhibentur; quantumvis etiam magnifice Medicorum nonnulli de admirandis arcanis ſuis glorientur. (*a*) Palmarium itaque ſalutis praeſidium a ma-

(*a*) Ita Hovius in lib. de circulari humor. in oculis motu pag. 122. impudenter jactat, *ſe omnes cataractas, ſive recentes ſint ſive inveteratae, omni tempore certe curare poſſe.* Cum vero in veritatem hujus rei magno ſtudio inquirerem, nulla exempla cognoſcere potui.

manu atque ferro petendum eſt. Quosdam enim ſolius naturae beneficio, absque omni medicamentorum atque ferramentorum uſu, convaleſcere; id rarioribus equidem caſibus annumerandum videtur. Quin imo nec ab ipſa etiam operatione promtum ſemper aut certum exſpectare auxilium licet. Siquidem, prout ipſemet rerum uſus ſaepiſſime docuit; quae vel optima viſa eſt & quammaximae ſpei, atque etiam quam providiſſime tractata ſuffuſio, tamen nihil omnis curatio & operatio profuit, ſed in deſperatum ſaepius malum converſa eſt; quum e contrario iſta, quae peſſima & penitus ferme deſperata videbatur, praeter ſpem quandoque fuerit ſanata. Sed quicquid tandem ſit, eo ſaltem nomine noxis gravibus aliis mitior cataracta videtur, quod morbus ipſe nullos dolores adjunctos habet, & deſtinata ipſi operatio absque gravioribus & doloribus & vitae periculis ſuſtineri adſolet. Fere ſemper autem *felicius eae cataractae ſanantur*, quae ſimplices, maturae atque ita comparatae ſunt, ut & aliquem luminis ac tenebrarum ſenſum, & naturalem pupillae mobilitatem oculus afflictus ſuperſtitem habeat. (*vid. ſupra No.* 7.) Longe difficilius, quin imo prorſus quandoque ſupervacuum curationis negotium deprehenditur, quoties uvea vel ipſi cataractae adhaereſcit; vel rigorem contraxit; vel &, ubi pupilla, amiſſa figura circulari, diſrupta, irregularis, difformis atque angulis comprehenſa aut nimis coarctata apparet. Aeque anceps morbus eſt, ſicubi vehementes ſimul capitis dolores adſunt; ſi debilis atque aetate valde provectus aeger eſt; denique ſi vel exiguus, vel amplus nimis, vel ab aliis quoque noxis afflictus oculus eſt. Quo magis autem a cinereo vel margaritarum colore ſuffuſio abludit; hoc magis quoque dubius atque incertus operationis ſolet eſſe exitus. Fere ſemper enim inſolentes ejusmodi colores a nimis gravi oculorum laeſione proveniunt. Interim usque adeo nihil hic perpetuum eſt, ut, vel ipſas etiam cataractas iſtas inſolentes, hoc eſt, flavo, fuſco, ferri nitentis, aliove colore praeditas, feliciſſime quandoque ſaneſcere, experientia loquatur; praeſertim ſi ab aliis noxis gravioribus immunis oculus fuerit. *Cataractarum lactearum atque purulentarum* ſimilis propemodum ratio eſt. Tametſi enim in his materia craſſior, ſub ipſam operationem, aqueo humori ſeſe admiſceat; proindeque dubiam valde curationem reddat; tamen haud omnino deſperatum malum eſt. Dudum enim expertiſſimis atque ſagaciſſimis Medicis obſervatum eſt, priſtinam ſaepius ejusmodi oculis claritatem, poſt faeces in imo oculi fundo collectas, fuiſſe reſtitutam. (*a*) *Suffuſio variegata ſive diverſicolor* quoniam mollis nimium nec ubique ſatis dura eſt, deprimi difficulter admodum ſolet. Igitur ſi nihil medicamenta hic proficiunt, exſpectare utique convenit, donec penitus offuſcata pupilla, ipſaque proin ſuffu-

(*a*) Vid. Tract. noſt. de Cataracta p. 255.

ſuffuſio, quantum ſatis eſt, matura facta fuerit. *Quo magis autem porro inveteratum malum eſt*, hoc magis quoque anceps ac difficilis apud antiquiores Medicos cenſeri curatio ſolita fuit. Sed obſervatum tamen a quibusdam fuit, ſanari quoque interdum ejusmodi ſuffuſionem poſſe, quae per duodecim, octodecim vel triginta etiam annos integros invaluerint: dummodo nullum aliud vitium oculos infeſtaverit. (*a*) *Si lumen atque tenebras ab invicem diſtinguere homines aegri amplius nequeunt*; tum nihil omnis cura, niſi forte ad imminuendam oculi deformitatem, proficit: quia ſuffuſio tunc cum amauroſi complicata eſt. *In infantibus* propter dolorum impatientiam vel inquietudinem minus plerumque tuta vel commoda operatio eſt. Similiter *in hominibus a tuſſi*, *coryza*, *catarrho vomituque infeſtatis* non niſi poſt ſublatas iſtiusmodi noxas inſtituere operationem convenit; ne in operatione a motibus iſtis Chirurgus turbetur; unde fieri poteſt, ut in aeternum acies aegro eripiatur. Denique *ſi ſuffuſio labat*, & huc atque illuc movetur, parum aut nihil ſpei ſupereſt. Quodſi autem ante ipſam pupillam, ut quandoque obſervatum eſt, corpus opacum aut ſuffuſio haereſcit, ejici penitus ex oculo corneae inciſione aliquando poteſt, ut infra uberius indicabitur.

XI.

*Quid in caſibus dubiis faciendum.*

Quantumvis autem anceps ac deſperatum ſuffuſionis malum videtur; tamen, meo quidem judicio, *praeſtat, inaniter in duro hoc morbo operationem aliquam tentare, quam ſine auxilio miſerum hominem coecum relinquere.* Praeterquam enim quod ſine gravioribus cruciatibus peragi operatio iſta poteſt; nullum ſane vel mortis, ut in lithotomia, herniotomia aliisve periculoſis curationibus, periculum poſt eandem facile extimeſcendum. Neque enim magno verendum opere eſt, ne, qui ſemel per cataractam plane occoecatus, magis occoecari per operationem queat; quando enim aegro non prodeſt, etiam eum non magis coecum efficit. Accedit, quod, quo magis grave, anceps ac deſperatum malum eſt, hoc majorem quoque Chirurgus ex iſtiusmodi ſanatione, quae praeter omnem fere ſpem contingit, & laetitiam aegris, & famam ſibimet ipſe conciliet.

XII.

*De gutta ſerena & glaucomate.*

Ad *amauroſin* ſive *guttam ſerenam* curandam parum atque adeo nihil operationes Chirurgicae proficiunt. (*b*) Neque enim in anteriori vel media oculi parte, ſed potius vel in retina, vel in nervo optico, vel denique in ipſo cerebro vitium iſtud deliteſcit, ubi operatione nihil efficere poſſumus. Si qua igitur ſanationis ſpes ſupereſt, ad



(*a*) Vid. MAITRE JAN lib. de morb. oculor. cap. de cataracta.

(*b*) Ita hactenus creditum eſt. *Taylorus* vero Anglus perhibet, ſe & has operatione curare poſſe: quod vero tempus, an verum ſit, docebit.

ad interna protinus medicamenta, salivationem puta, vel, pro re nata, purgationem alvi, sanguinis item per venas detractionem, scarificationem, setacea, fonticulos denique, praecipue istos, qui in capite ac cervice excitantur, erit confugiendum. Similis fere, quin imo pejor conditio *glaucomatis* est. Id ipsum enim quia ex obnubilo seu opaco humore vitreo nascitur; hic vero supprimi aut removeri per acum non possit, nullam omnino, prout recentiores aeque ac veteres Medici testantur, per manum curationem recipit. Posse denique humorem vitreum ad cartilaginis instar quandoque indurescere, manifestum ex illa observatione est, quam hac de re a superius laudato LANCISIO mecum olim communicari memini.

XIII.

*Cataractae curatio quotuplex sit.*

*Ad suffusionis autem sive cataractae curationem quod attinet, duplici potissimum ratione institui eadem potest.* Vel enim a medicamentis, vel ab acu seu ferramento salutis praesidia petuntur. Quanquam enim non desunt, qui per adhibita medicamenta susceptam cataractae curationem quasi prorsus inanem & supervacuam rejiciunt; haud tamen ego possum, quin ipsam, utpote in quibusdam saltem casibus salutarem, medicorum filiis commendem. Neque enim a recentioribus tantum, sed & vel maxime ab iis jam tum Medicis, qui ante bis fere millenos abhinc annos inclaruerunt, observatum legimus, (*a*) extitisse quandoque istiusmodi homines, qui vel naturae beneficio, vel medicamentis a cataracta, praesertim si adhuc incipiens eadem fuerit, neque graviter nimis invaluerit, praeter spem atque opinionem omnem, fuerint liberati. Qua autem ratione & diversis noxae hujus caussis, & ipsorum aegrotantium aetati vel habitui accommodare medicamenta oporteat, id ipsum Medicis expediendum committimus. Praeterquam, quod dilucide jam tum alias, nempe in nostra *de cataracta commentatione pag.* 161. *ad usque pag.* 284. idem argumentum nosmet ipsi satis prolixe pertractavimus. Nunc etenim illud inprimis datum nobis existimamus esse, ut, hic in Chirurgia nostra qualia in curandis suffusionibus a manu atque ferramentis petere salutis praesidia Chirurgus debeat, commonstremus.

XIV.

*Chirurgi ad serium operationis hujus studium incitantur.*

Quod ipsum equidem antequam facimus, id serio admonitos chirurgicae artis cultores volumus, ut majori, quam usque huc soliti sunt, studio in nobilissimam fermeque incomparabilem istam manus adjumento cataractam sanandi artem incumbant, neque solis histrionibus aut circumforaneis, ut hucusque fere factum est, eandem relinquant.

(a) Vid. CELSUS Lib. VI. Cap. 6. n. 35. variique recentiores alii; quorum varii in lib. nostro de cataracta citati sunt.

quant. (*a*) Tametsi enim miras hi atque adeo vix superabiles difficultates atque artificia circa operationem istam jactent ac proponant; tamen quam felicissime haud raro a prudentioribus chirurgis, imo quandoque ab ipsis etiam circumforaneis expediri eandem posse, quotidianus rerum usus loquitur. Et sane, ut ne quid ego dissimulem, nobilis ea, quae ad suffusionem curandam suscipitur, operatio longe magis tuta utplurimum esse consuevit ipsa sanguinis per venas detractione: ut ut haec frequentissime atque vel ab ipsis etiam tonsoriae artis tironibus instituatur. Neque enim circa suffusionis curationem verendum magnopere est, ne aut nervus, aut tendo, aut arteria quaedam periculosa, ut in venaesectione quandoque contingit, percutiatur. Praeterea in vena secanda nulla saepius in aegris, & praesertim obesis, apparet; ubi saepe difficillimum est venam invenire & rite incidere: in hac vero suffusionis operatione locus semper satis patet, ubi ferrum in oculum immittendum. Sed ne quis tamen forsan opinetur, nos imperitissimis etiam atque ineptissimis quibusque rerum chirurgicarum tironibus aut histrionibus operationem istam tuto commissam velle; haud alienum fuerit, breviter hic eas *virtutes* percensere, *quibus feliciores quosque Medicos ocularios instructos esse convenit.* 1) Nimirum ante omnia perspectum habere ex anatomicorum scholis ipsam oculi structuram debet, ne quid temere laedat. Tum 2) idem quoque nosse accuratius debet, quid hic faciendum, & qua ratione fieri quodlibet in operatione hac quam aptissime possit. Quam quidem ob rem longe optimum est, si quis chirurgus aliorum eorumque praestantissimorum chirurgorum circa suffusionem susceptas operationes saepius & curiosius coram spectavit. 3) Animo intrepidus, manu strenua, stabili nec unquam intremiscente, nec non acie oculorum acri claraque Medicus ocularius instructus sit oportet. Tandem 4) is quoque sinistra non minus quam dextra manu promtus sit; ut sinistrum oculum dextra, dextrum sinistra manu a suffusione liberare ac curare valeat. 5) Denique ut operationem hanc prius saepius in oculis animalium & hominum mortuorum exercuerit, quam manum viventium oculis admoveat.

XV.

*De tempore atque praeparatione ad operationem spectantibus.*

Quo autem felicius ipsam operationem expedire liceat, bina potissimum veniunt prospicienda. Nempe ut *quam aptissimo tempore & post convenientem aegri hominis praeparationem eadem suscipiatur.* Atque aptissimum quidem operationi esse illud tempus consuevit, quod quammaxime temperatum modiceque calidum est; vernum puta atque autumnale. *Diem operationi destinare claram inprimis atque serenam con-*



(*b*) Miror etiam, quod *Garengeot* in oper. chirurgicis suis nihil quicquam de hac adeo nobili operatione proponat, quasi ad curationes chirurgicas non pertineret:

*convenit*; *horam autem utplurimum antemeridianam eligunt*; ut ut nec pomeridianae prorſus ſint alienae, imo quandoque praeferendae: quia homines, praeſertim meticuloſi, non tam facile, aſſumto modico prandio, animo linquuntur, quam jejuni; id quod in operatione peſtiferum eſt. *Conclave* autem quo *lucidum* magis eſt, hoc magis quoque ad operationem eſſe ſolet accommodatum: dummodo nimius ſolis ſplendor abſit. Simulatque enim paulo fortiori lumine oculus colluſtratur, protinus ſeſe pupilla conſtringit adeoque impedit, quo minus acum & ſi quid forte aliud obvium intus in oculo eſt, accurate ſatis ſpectare atque obſervare Chirurgus valeat. Ad *aegrotantis* vero *praeparationem* quod attinet, per aliquot dies ante operationem non ſollicitam modo vitae victusque rationem ipſi praecipere, ſed in his diebus noxios etiam atque ſupervacaneos humores ex ejusdem corpore idoneis remediis per alvum, ſanguinem vero abundantem per venas educere convenit; ne qua forte inflammatio gravior, dolores acerbiſſimi, imo ipſa ſuppuratio ac totius oculi deſtructio, ut quandoque fit, poſt confectam operationem ſuboriantur. (*a*) Denique ſub ipſam operationi deſtinatam lucem *clyſterio* etiam quodam pro alvo ſolvenda utendum eſt; niſi ea forte jam per ſe rite reſpondeat. Tandem ne facile ſub ipſum opus hominem *mens deficiat*, proindeque difficultatem aut impedimentum inde pernicioſiſſimum in ſuſcepto negotio ſuo Chirurgus ſentiat; haud ſane alienum videtur, cibi quidpiam vel roborantem certe ſorbitionem quandam, aut juſculum, ſi matutino tempore inſtituenda curatio, aegrotanti prius porrigere, quam ad operationem Medicus aggreditur. Ceterum nihil fere magis cum ad praecavenda, tum ad levanda etiam mala quaevis accedentia hic proficit, quam ſi ſuavis ſomnus aliquis haud diu poſt peractam operationem *anodyna quadam emulſione* aegro conciliatur. Sic enim non corporis ſolum, ſed animi quoque afflicti vires reficiuntur, & cataracta ſuppreſſa non tam facile rurſus aſcendit.

XVI.

*De adminiſtris atque acubus exponitur.*

Neque vero Chirurgus operationem ſolus unquam ſuſcipiat; ſed *binos minimum adminiſtros* ſive operis ſocios adhibeat: alterum quidem ad aegri hominis caput in operatione continendum; (*Tab. XVII. fig.* 1. *A.*) alterum autem ad porrigendam acum & ea, quae ceteroquin ad ipſum opus rite perficiendum forte neceſſaria ſunt. Sed idonea cumprimis ferramentum ſive *acus* ad hoc negotium requiritur: ac deinde nonnulli *ſpeculum oculi* dictum ſimul adhibent: fig. 15 & 16. Sunt autem quamplurima eademque varia ejusmodi *ferramenta ocularia*, vulgo *acus* pro cataracta dictae, ad deprimendam ſuffuſionem accommoda-

(*a*) Ejusmodi caſum nuper deſcripſit filius, in relatione de operatione quadam cataractae, quam TAYLOR. Amſtelodami An. 1735. inſtituit in quodam amicorum noſtrorum.

modata, eorumque quam maxime ſolemnium ferramentorum figuras *Tab. XVII. fig.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10 & 11. repraeſentavimus. Quanquam, meo quidem judicio, aptiſſima illa ſunt, quae fig. 5. 6. & 10. deſignavimus. Omnia enim haec cuſpide paululum lata atque acuta ſeu linguae aut grano hordei haud abſimili; & quidem ea (*fig.* 6.) cuſpide ejusmodi ſulcata inſtructa, proindeque longe magis ad deprimendam ſuffuſionem accommodata reliquis ſunt, quae aut tenuioribus ſive anguſtioribus, aut amplis quidem, ſed retuſis cuſpidibus ſunt inſtructa. Nam nimis tenuia & acuta, ut in fig. 2. & 4. litt. A, cataractam facile lacerant; obtuſiora ut in fig. 8. difficillime oculum perforant. Quam equidem propter cauſſam mirum non eſt, quod chirurgorum nonnulli *bina in eodem opere ferramenta ocularia* adhibenda eſſe ſuaſerint; (*a*) acuminatum alterum, (*vid. fig.* 7. & 9.) pro perfodiendo ſcilicet oculo; alterum retuſum atque latum, (*vid. fig.* 8.) pro ſuffuſione intus in oculo perforato deprimenda. Sed facilius profecto haec de uſu acus duplicis in cataracta ſcribuntur, quam ſine damno in oculo exercentur. Quicquid vero tandem harum rerum ſit; illud omnino & quam curioſiſſime providendum ſemper eſt, ut ferramenta panno quodam vel corio adhibito quam exactiſſime ſemper ante perpoliatur, quam oculis eadem admovemus: ne qua forte propter aſperitudinem ſeu rubiginem difficilius in oculum penetrent, vel graviter quoque ipſum laedant aut lacerent. Freytagius ſupra nominatus magnopere laudat *acus hamatas*, quibus cataractae membranaceae ex oculis educi queant: ſed ſi hoc procedit, dolendum, ipſum has acus non delineaſſe.

## XVII.

*Deligationis apparatus deſcribitur.*

Ne qua autem porro curanti mora praeter neceſſitatem injiciatur, neceſſarium utique videtur, ſingula ea quam diligentiſſime antea inſtruere, quae poſtmodum, operatione peracta, in ipſo deligationis opere uſum aliquem praeſtare poſſunt. Itaque in promtu ante omnia ſit 1) *collyrium aliquod refrigerans*, quod ex plantaginis vel cyani aqua cum ovi albumine diligenter ſubacta conſtare commode poteſt: cui nonnulli aluminis vel tutiae praeparatae, vel croci aut camphorae portiunculam adjiciunt. Alii pro collyrio hic utuntur ſpiritu vini vulgari; Yvesius denique liquorem ex decem partibus aquae tepidae atque una parte ſpiritus vini compoſitum adhibet & prae ceteris laudat. (*b*) Tum 2) ad manus quoque ſit oportet *ſplenium quoddam molle* ex linteo complicato, atque ita amplum, ut penitus eodem contegi oculus queat. Dehinc 3) neceſſaria item *faſcia* eſt, tres circiter ulnas longa, binos vero digitos ampla: vel & ſtrophiolum aliquod ad trianguli inſtar



(*a*) Ut Nuckius *in operat. Chirurg.* & Solingenius *in Chirurgia.*
(*b*) Lib. de morb. ocul. cap. de Cataracta.

complicatum, pro deligandis nimirum post confectam operationem aegri oculis. Tandem 4) nec *reginae Hungariae aqua*, vel acetum, vel aliud quoddam *medicamentum roborans* naribus admovendum absit, pro excitandis aegris hominibus, si qui forte sub operatione vel paulo post, ut quandoque contingit, animo deficiant.

XVIII.

*Aegri hominis positura.*

Sed unicum tamen adhuc superest chirurgis ante expediendum, quam ferramentum aegri hominis oculo admovent; *scilicet ut quam aptissimo situ aeger constituatur.* Itaque is in adverso sedili paulo, quam alias decet, humiliori (*Tab. XVII. fig.* 1. *litt. E.*) adverso fere lumine collocandus est, sic ut contra Medicus C. paulo altius sedeat, litt. D. Ubi oculorum alteruter sanus adhuc est, vel saltem adhuc aliquid videt, strophiolum aut fasciam paulo ampliorem, ut idem contegatur ac immobilis praestetur, superinjicere convenit; ne, prout fieri naturaliter suevit, oculo integro dimoto aeger oculus quoque simul dimoveatur, ideoque graviter a demisso ferramento laedatur. Quam ipsam quidem ob rem diligenter antea admonendus aeger est, ne qua forte, ut ejusmodi homines solent, propter celerrime quandoque restitutam in ipso operationis actu videndi potentiam, prae gaudio aut laetitia clamet aut exultet; sed potius, quoad ejus fieri potest, quietus & immobilis persistat: namque alias eripi motu quam levissimo acies in perpetuum potest. Tum illud quoque insigniter ad commodiorem operationem facit, sicubi aegrotus sic in sedili collocatur, ut manus super Medici genua firmiter deprimat, pedes autem inter utrosque Medici pedes medios quam aptissime transmittat. Nonnunquam a ministris pedes ejus, qui curatur, sursum elevati gnaviter comprehenduntur; ne surgere is ante, quam debet, valeat. Denique a tergo etiam, ut jam diximus, minister aliquis constituendus est, (*vid. fig.* 1. *litt. A.*) qui aegrotantis caput, sinistra manu sincipiti, dextra mento injectis, solertissime contineat, sic, ut ad pectus suum deprimere penitusque immobile illud ipsum praestare queat. Siquidem vel cum minima etiam capitis commotione perennis coecitatis periculum saepe conjunctum esse, tristis experientia loquitur.

XIX.

*Quomodo institui operatio ipsa debeat.*

His ita jam, ut proposuimus, instructis ac dispositis rebus singulis, imperandum homini aegro est, ut, *expansis, quantum quidem fieri potest, palpebris*, versus nares ipsum oculum convertat, ut angulus minor, sive qui temporibus proximus est, amplam satis albi oculi partem exhibeat. Dehinc, ubi sinister oculus vitium habet, Chirurgus sinistrae manus pollice atque indice digito gnaviter palpebras diducat, (*vid. fig.* 1. & 14.) atque ita ipsum simul oculum firmet & quodammodo immobilem praestet. Nonnulli *speculum oculi*, (*fig.* 15. aut fig. 16. aliudve simi-

ſimile) hanc in rem commendant; quod vero vix quicquam mihi proficere, ſed potius impedire videtur. Interea tamen qui eo aſſuetus eſt, vel emolumentum aut auxilium inde ſibi pollicetur, eo uti poteſt. Tum dextra manu ferramentum ocularium ſive acum, ab adſtante miniſtro exhibitam, Medicus pollice, digito indice & medio ſic apprehendat, ut in ſcriptione calamum ſcriptorium apprehendere ſolemus. (*vid.* fig. 1. & *fig.* 14.) Deinde binos inferiores manus illius dextrae digitos ſuper genas ſic imponit, ne facile ipſa intremiſcat, ſed firma & ſtabilis magis, quam ſi libera prorſus eſſet, in ipſo opere quieſcat. Denique acus albo oculi medio fere loco inter corneam & angulum tempori propiorem admovenda eſt, (*vid. fig.* 14. *litt. A.*) prudenterque demittenda; ſed recta per oculi tunicas e regione mediae ſuffuſionis ſic, ne qua vena laedatur. (*a*) Simulatque jam per tunicas in oculum penetraſſe acus exinde cognoſcitur, quia prementi nihil amplius renititur; inclinanda ſtatim acus ad ipſam ſuffuſionem eſt, (*vid. fig.* 14. *litt. B.*) eamque mox a parte ſuperiori acu apprehendere, ac leniter infra pupillae regionem deprimere convenit: ſive jam *tunica* quaedam praeter naturam intus adſit, ſive *humor cryſtallinus obnubilus* evaſerit. Necdum enim evidentes notae Medicis ſuppetunt, ſi ab Yvesii obſervationibus diſceſſeris, quibus extrinſecus dignoſci ab invicem bina iſta noxae hujus genera ſatis queant. Sicubi ſuffuſio iſta cum ferramento deſcendit, id quod ſubinde, ubi bene matura ac dura eſt, unico ictu contingit, aliquamdiu ita detinere ipſam oportet, ut inferiori parti inſidat. Sicubi ſurſum rurſus elevato ferramento ipſa ſub pupilla haeſerit, optime expleta operatio eſt; adeoque tum acus provide rurſum ex oculo recta educi oportet. Si pars vitioſa redit, ſive ſurſum rurſus aſcendit, ut ſaepiſſime contingit, eadem acu paulo fortius deprimenda, diutiusque paullo infra continenda; idque tantisper repetendum, donec ſuppreſſa infra pupilla haereat. Freytagius vult, ut ejusmodi in caſu *acus hamata* in oculum immittatur; eaque cataracta, quae utplurimum pellicula eſſet, educatur, ſeque hoc ſaepiſſime a parente ſuo fieri vidiſſe perhibet. Sed quia neque haec acus neque hoc artificium ſatis perſpicue deſcripta ſunt, & dubium eſt, cur hac acu in pelliculae extractione non etiam tunica retina, choroidea & ſclerotica lacerentur, dum non video, quid hoc impedire valeat, ei aſſentire nondum poſſum.

XX.

(*a*) De vero puncturae loco in hac operatione multa eleganter diſputavit Petitus, Medicus Pariſ. in Memor. Acad. Reg. An. 1726. p. 370. edit. Amſtelod. eumque ad duarum linearum a cornea diſtantiam conſtituit. De loco, quem Taylorus commendat, infra ſeorſim proponemus.

XX.

*Observationes quaedam circa operationem.*

*Ubi paulo firmius suffusio adhaerescit*, saepe difficulter admodum abstrahi deprimique integra potest. Igitur si hoc incidit, *acu in frusta concidenda est*, singulis ejus partibus diligenter acu postmodum conditis. Similis agendi ratio est, si *sua quasi sponte vel forte fortuna suffusio*, dum eam supprimere volumus, *in particulas dissilit aut diffringitur*: ita enim visum aliquando restitui, dudum jam a Medicis solertissimis atque expertissimis, CELSO, GUILLEMAEO, PARAEO, BARBETTO, BRISSAEO atque aliis animadversum legimus, imo & ipse hoc bis jam observavi. Si cataracta tam firmiter uveae adhaeret, ut vix inde separari queat, prodest subinde *eam in medio perforare*: ita enim radii in oculi fundum per hoc foramen intrare possunt, aegrisque aliqualis visus interdum restituitur. Quod fortassis eo in casu optime succedet, si crystallinus valde tenuis sit. Inveni enim ipsum in cadavere quodam aliquando in crassitudine ita diminutum, ut vix unguis pollicis crassitudinem haberet; qui simul cum uvea firmiter concretus erat. Quoties vero cunque *nimium quantum mollis adhuc suffusio deprehenditur*, satius utique BRISSAEO videtur, acu protinus ex oculo retracta, operationem tantisper differre, donec magis suffusio maturuerit, quam suffusione immatura tractata efficere, ut operatio sit frustranea, & aegro acies in perpetuum eripiatur. *Quodsi dextrum oculum suffusio excoecavit*, eundem quidem operationis modum observare Chirurgus debet, sed ita tamen, ut dextra manu oculum, sinistra vero acum contineat, ipsique deinceps oculo decenter, ut dictum est, admoveat, & cataractam supprimat. Dextra enim manu atque in cantho majori propter nasum proximum minus commode oculo dextro applicari acus potest. (*a*) *Ubi denique in utroque oculo vitium inest*, *idemque satis maturum*, curato atque deligato alterutro oculo, alterum quoque eadem ratione mox tractare possumus. Si vero prior paulo diuturnior operatio fuerit; tum, ne cruciatibus homo conficiatur, aut saltem in animi deliquium incurrat, non nisi tempore quodam interjecto, symptomatibus consuetis prioris operationis superatis, ad operationem posteriorem in altero oculo est redeundum.

XXI.

*Quid post operationem factu opus sit.*

Hactenus ea proposuimus, quae ad ipsam operationem pertinent: sequitur, ut de iis quoque rebus breviter exponamus, *quae fieri post confectam operationem debent.* Apud vulgares equidem Medicos ocularios sive

(*a*) Acus mecum communicata est ab amico, qua in dextro oculo, dextra manu operationem eamque in cantho oculi majori fieri posse perhibent, quando chirurgus manu sinistra forte non satis promtus esset; quam novitatis caussa hic quoque Tab. XVII. fig. 17. exhibere volui, ubi litt. A acum; B manubrium; C singularem curvationem sive inflexionem denotat, quae naso incumbit.

ſive circumforaneos in more poſitum eſt, ut, extracto ex oculis ferramento oculario, vel binos digitos extenſos, vel *vitrum* etiam *aqua pura, vino rubro aut cereviſia impletum* aegris hominibus oſtentent, ſciſcitantes, qualenam corpus objectum qualive colore praeditum ſit. Ubi recte ſatis ad rogata reſpondere atque ita promte ſingula diſtinguere ab invicem ipſi valent, feliciter confecta eſſe operatio conjicitur. Quanquam minus opportunum atque adeo noxium prudentioribus Medicis examen illud videtur: utpote quo violenter nimis oculus aeger ac debilitatus exerceatur, atque eo ipſo ſuffuſio facile rurſus ſurſum pellatur. Itaque ſatius omnino videtur, ſtatim a peracta operatione ſplenium aliquod, in ſuperius (*No.* 17.) praeſcripto collyrio tinctum, ne lumen vehementius in retinam irruat, aut inflammatio tam facile ſuperveniat; ſuper oculum perforatum cum faſcia aut ſtrophiolo imponere. Oportet vero hic *utrumque ſemper oculum* per injectam faſciam devincire, licet unicus tantum operationem ſuſtinuerit, ne qua forte dimoto vel agitato oculo iſto, qui ſanus perſtitit, alter etiam, idemque graviter afflictus ſimul agitetur. Id ipſum enim ubi fit, ſummum utique periculum eſt, ne aut ſuffuſio iterum reaſcendat ſive redeat, aut inflammatio major aut malum quoddam aliud gravius accedat.

## XXII.

*Quid faciendum, ne ſuffuſio redeat.*

Decenter jam inſtituta deligatione, proximum eſt, ut, quam aptiſſime fieri poteſt, ſuper lecto aeger deponatur. Oportet hic in dorſum cubare, ipſum autem caput bene multis pulvinaribus ſuffultum atque erectum ſervare, ſtrenue per octiduum conquieſcere, a cibis item durioribus, ſermone intenſiori, ſternutamentis denique, tuſſi atque riſu vehementiori tamdiu abſtinere, donec penitus inſidere parti oculi inferiori ſuffuſio animadvertitur. Namque alias verendum etiam atque etiam eſt, ne propter intempeſtivas illas capitis commotiones denuo ſurſum eadem prorumpat. Praeterea ſciendum, quod *nemo facile chirurgus tam lynceus atque ſagax ſit*, qui cataractam ſuppreſſam manſuram eſſe certo definire aut aſſeverare queat; tamen in eo miſeris hominibus ſpes aliqua ſupereſt; quod ſi forte reaſcenderet, per iteratam operationem aliquando rurſus ſupprimi viſusque eis reſtitui poſſit. Sic etenim clariſſimus ille Magister Joannes (*Maitre-Jan*) ſcribit, (*a*) hominem quendam, cui poſt peractam autumno operationem denuo cataracta redierat, ſubſequenti vere feliciter admodum nova operatione a morbo ſuo fuiſſe liberatum. Quin idem etiam memorat, neutiquam deeſſe hominum iſtiusmodi exempla, qui ſemel ſuppreſſam ſuffuſionem denuo quidem elevatam, ſed tamen paulo poſt ſponte rurſus ſubmerſam ſive depreſſam ſenſerint: id quod etiam me



(*a*) Lib. *de morb. oculor.* cap. de cataracta.

me videre memini. FREYTAGIUS vero perhibet, (a) eas per acum hamatam, ſi credere fas eſt, à parente extractas fuiſſe.

XXIII.

*Quid praeterea faciendum ſit.*

Elapſis aliquot ab operatione horis longe optimum erit, *ſanguinem aegro homini per venas detrahere*; ne qua forte vehementior inflammatio vulneratum oculum facile infeſtet. Tantum autem ſemper emitti ſanguinis oportet, quantum corporis habitus atque vires exigunt. Quare ſi nimia ſanguinis copia, vel ipſa jam tum inflammatio aegrotantem urgent, iterare ſanguinis miſſionem, prout in inflammationibus gravioribus aliis quibuscunque fieri ſolet, oportebit: non neglectis interim collyriis ſupra laudatis, medicamentisque internis ejusmodi in morbis convenientibus atque a prudenti Medico propoſitis. *Vomitum* etiam haud raro hanc operationem ſequi vel poſt unam alteramve horam, vel etiam nocte demum proxime ſequente, aliquoties ego obſervavi, illudque etiam in aegro quodam notavit FREYTAGIUS. (b) A nervorum quadam irritatione hoc ſymptoma mihi deducendum videtur; quod vero etiam ſponte brevi plerumque rurſus ceſſat. Miror quod hoc phaenomenon a tam paucis notatum ſit. Mali vero indicii eſſe ſolet. Nam hoc vomendi impetu Cataracta ſuppreſſa utplurimum reaſcendit. *Sub veſperam ejus diei*, quo facta operatio fuit, emulſio ſoporifera aegro porrigi ſolet, ut quam placidiſſime is conquieſcat. Namque ubi vigiliis homo exercetur, verendum maximopere eſt, ne, prout fieri adſolet, graviter huc atque illuc jactato corpore, priſtina ſuffuſio ſurſum rurſus propellatur ſive reaſcendat. *Victus* autem *atque vitae ratio* eadem prorſus eſſe debet, quam in vulneribus atque inflammationibus gravioribus aliis ſupra propoſuimus. Si quid enim aliud, inflammatio certe gravior inprimis noxia hic atque periculoſa eſſe conſuevit. Denique *ſi paulo adſtrictior alvus eſt*, clyſterium aliquod emolliens adhibere convenit; quo nempe facilius absque ſpiritus ſuppreſſione fortiorique niſu excerni, quicquid hominem urget, valeat. *Neque vero permittendum eſt, ut ad exonerandum alvum primis ab operatione diebus aegri conſurgant*; ſed vaſculum potius, ad hunc uſum adaptatum, in lecto ipſi ſubjiciendum, vel patina quaedam: quo minus enim caput conquieſcit, hoc majus etiam periculum ſubeſt, ne ſuffuſio depreſſa denuo prorumpat.

XXIV.

*Deligatio quomodo fieri debeat.*

Ad ipſam autem *deligationem* quod attinet, ſic omnino continuari ejus negotium oportebit. Nempe ſub ipſius primae diei veſperam reſolvi primum quam leniſſime vinctura debet, novumque ſplenium aliquod, ſuperius commendato collyrio probe imbutum, denuo ſuperimponi;

(a) Diſſ. de Cataracta p. 22. & 27.
(b) In diſſert. ſaepe citata pag. 24.

poni; fascia eodem, ut supra posuimus, modo applicata. Diebus sequentibus innovari deligatio bis minimum debet, mane scilicet ac vesperi; vel ter aut quater etiam, ubi nimirum paulo intensior aestus fuerit; siquidem tunc citius exsiccari splenia consueverunt. Quoties autem cunque vinctura resolvitur, binae potissimum observationes necessariae sunt. Neque enim circumspicere solum quandoque Chirurgus debet, num quae forte inflammatio notabilis accesserit; sed & vel maxime tunc providere, ne nimis clarum lumen, &, quod consequens hinc est, damnum aliquod graviter debilitatus oculus sentiat. Si oculus bene sese habuerit, vel levis tantum *inflammatio adest*, continuari deligationis negotium praedicta ratione per octiduum debet. Neque enim facile hic incidere inflammatio post octavum demum diem solet. Itaque tunc luminis pauxillum, remota fascia, concedere aegrotantibus conveniet; dummodo lectus velis, oculus autem panniculo quodam serico, viridi aut nigro propendente, leviter obtectus maneat. Post diem decimum, si singula bene se habent, consurgere paulatim aeger atque in conclavi obambulare sine periculo poterit; si modo dictus iste panniculus aliquo modo infirmum oculum, velamenta autem fenestras probe texerint. Si optime postea cuncta procedunt, expletum utique ex sententia curationis opus erit, proindeque pristino vitae generi paulatim rursus assuefacere hominem aegrum licebit. Quodsi autem mala quaedam gravia alia supervenerint, conquiescere tamdiu aeger debet, donec eadem fuerint delinita.

## XXV.

*Mala supervenientia quomodo tollenda sint.*

Quo autem luculentius appareat, *quomodo succurrere chirurgus malis hic saepe supervenientibus debeat ac possit*; sigillatim expendere illos casus conveniet, qui obtingere hic utplurimum consueverunt. *Quoties igitur* 1) *sanguinis aliquid sub ipsa operatione in oculum effluit*, atque humorem aqueum turbidum ac obnubilum reddit, festinandum quam maxime est in operatione, quantum fieri potest, ne plus effluat, atque supra commendatum collyrium quam diligentissime adhibendum: digeri enim ista ratione turbationes humoris aquei leviores posse, solertissimi Medici saepius observarunt. *Longe majus periculum subest, si paulo major sanguinis* effusi *copia humori aqueo fuerit admixta* Namque tunc abesse vix potest, quin aut hypopyum aut simile quoddam malum aliud coecitatem perpetuam inducat. Interim haud alienum fuerit, sanguinis affatim aegroto per venas detrahere, sacculosque ex salvia, rore marino, hyssopo atque foeniculo paratos & in vino coctos calide frequentissime super oculum imponere. Nisi enim prorsus desperatum malum est, insigniter medicina illa proficit. 2) *Sicubi humor aqueus sub ipsam operationem effluit*, adeoque tunica cornea concidit; non est, quod de oculi sanitate maximopere timeamus. Fere semper enim

paucos intra dies humor atque ipſa oculi forma priſtina redeunt. Denique 3) ubi poſt peractam operationem *inflammatio* quaedam accedit, nihil omittendum eorum eſt, quae ad ipſam reſtinguendam faciunt. Atque mitior quidem ea ſi fuerit, eadem ſufficere ad ipſam ſupprimendam medicamenta poterunt, quae ſupra commendavimus. Ubi vero *paulo gravior inflammatio* inciderit, neceſſarium utique erit, praeter jam jam commendata medicamenta, aquam bibere, ac ſanguinem e brachio, pede aut collo etiam identidem mittere; tum vini quoque ſpiritu camphorato frequentiſſime tempora inungere; tandem clyſteria etiam atque cantharides una cum medicamentis internis adverſus inflammationes valentibus quam ſolertiſſime adhibere.

XXVI.

*Acus ocularia quomodo comparata eſſe debeat.*

Ex hactenus adductis luculentiſſime, ſi quid ego video, pateſcit, *novam eandemque veram de cataracta ſententiam* (*vid. ſupra No.* 8.) non in ipſa tantum morbi hujus diagnoſi, prognoſi atque curatione, ſed in ipſa quoque inſtrumentorum ad ſuffuſionem curandam aptorum conſtructione atque applicatione *ampliſſimam praeſtare poſſe utilitatem.* Simulatque enim obſervatum fuit, cataractam fere ſemper ab humore cryſtallino obnubilo, rariſſime a peculiari quadam tunica provenire; *longe aptiores ad deprimendam ſuffuſionem acus ocularias iſtas fore judicavit* Brissaeus, quae cuſpidem paulo latiorem habeant atque ſulcatam. (*vid. Tab. XVII. fig. 6.* litt. C) Adhibitis enim tenuioribus illis veterum chirurgorum acubus, ſive jam ex auro vel argento, ſive etiam ex chalybe vel ferro eaedem confectae ſint, abeſſe vix poteſt, quin cryſtallinus vel etiam alia materia noxia, dum deprimere ipſam nitimur, laceretur vel diſſecetur. Neque vero lata ſolum atque ſulcata, ſed acuminata quoque Brissaei recentior acus illa eſt; ut ſcilicet promte in oculum penetrare queat. Anſa AB octangularis eſt: cujus equidem latus unum litt. EE lineis inciſis aliove modo notatum, qua parte ſulcatum inſtrumentum ſit, demonſtrat. Sic enim absque omni propemodum aberratione ſtatui vel e ſolo manubrio poterit, acutane an lata inſtrumenti in oculum demiſſi pars cataractam contingat. Denique globulus D. eum praecipue in finem adjunctus huic ferramento eſt, ut dignoſci facilius atque accuratius poſſit, quam alte id ipſum in oculum penetraverit.

XXVII.

*Quid de certis acubus habendum ſit.*

Chirurgorum nonnulli quia praecipuam ſuffuſionis cauſſam a peculiari tunica quadam intus in oculo nata repetiverunt, *ea praeſertim inſtrumentorum genera adhibenda eſſe putarunt, quibus penitus extrahi ex oculo* per vulnus acu inflictum membranacea *cataracta poſſet:* ne ſcilicet,

cet, prouti ſaepius fit, ſemel curata noxa identidem rediret. Primum itaque inſtrumentorum genus *canaliculi* ſive acus perforatae erant, quibus applicatis nonnulli exſugere ex oculo tunicam iſtam peregrinam nitebantur. (*a*) Ad alterum genus peculiaris acus adinſtar *tenuiſſimae volſellae*, multo ingenio exaratae, ſpectant, (*vid. Tab. XVII. fig.* 10. hujusque figurae explicationem) ad tertium vero *acus hamatae Freytagii* nec non ſubtiliſſimi *uncinuli*, quibus per vulnus & canaliculum in oculum demiſſis apprehendi, extrahi vel educi tunica illa poſſet. (*b*) At vero fruſtraneum penitusque ineptum una cum inſtrumentis affabre ceteroquin conſtructis hunc ipſorum conatum fuiſſe, non ex opinationis ſolum de membranulae, tanquam ordinariae cataractae cauſſae, falſitate, ſed & ex certae experientiae defectu atque vel maxime ex chirurgorum praeſtantiſſimorum hac in re conſenſu, quod ſcilicet hi modi non ſuccedant, apertiſſime colligitur: niſi forte & praeſertim FREYTAGIUS ſuam per acus hamatas methodum melius probet, acus delineet, atque quomodo oculi laceratio evitanda ſit oſtendat. Alias eum ingenii magis quam veri cauſſa haec ſcripſiſſe ſuſpicor.

XXVIII.

*Si cataracta pupillam tranſiit.*

Ceterum hic adhuc monendum, ſi *per ipſam pupillam ſuffuſio iſta*, ut interdum contigit, *fuerit prolapſa*, haud alienum eſſe, inferiorem tunicae corneae partem providiſſime incidere, admotoque quam cautiſſime uncinulo vel ſpecillo quodam idoneo ſuffuſionem corneae velut imminentem educere. Cujus equidem curationis exempla *in eo libro* ſuppeditavimus, quem *de cataracta* quondam conſcripſimus.

XXIX.

*Tayleri nova methodus.*

TAYLORUS, in libello jam aliquoties citato, *cap. XI.* novam curandi per acum cataractam methodum, quae ita fere ſe habet, deſcripſit. Aegrum ita, ut alias fieri ſolet, collocat, oculum curandum ſpeculo oculi firmat, poſtea ſcalpello phlebotomo ſive lanceola parvam eamque longitudinalem facit inciſionem, lineae dimidiae circiter longitudine infra locum conſuetum, per externas internasque oculi membranas, usque in humorem vitreum. (*c*) Deinde *acum plano convexam*, eamque valde tenuem, per factam plagam directe in-

 ocu-

(*a*) Vid. Durantis SCACCHI Subſid. Medicinae pag. 54. & Th. FIENI lib. chirurg. p. 30.

(*b*) De horum uncinulorum ineptitudine *Scacchus* & *Fienus* quoque jam egerunt

(*c*) Quam ob cauſſam *ſcalpello phlebotomo* hic utatur, & non ſola atque unica acu totam operationem perficiat, itemque cur *longitudinalem*, & non potius transverſum ſive *horizontalem* faciat inciſionem, rationem non dedit, neque etiam hic perſpicio idoneam. *Quicquid enim per pauca fieri poteſt, non fiat per plura.*

oculum immittit, convexa parte ſurſum ſpectante, verſus inferiorem lentis cryſtallinae partem: poſt haec acus cuſpidem parum ac blande elevat, donec ea levem aliquem renixum percipit a lente cryſtallina ſupra haerente, ejusque motum per pupillam conſpicit. Dum ſic ex his indiciis acus apicem proxime ſub capſula cryſtallini eſſe cognoſcit, eam verſus fundum deorſum premit, pro humore vitreo dividendo & ſpatio parando, in quod cryſtallinus poſtea deprimendus. Hoc peracto, acum paululum retrahit, ad duarum ſcilicet linearum longitudinem, eamque poſtea in inferiorem capſulae cryſtallini partem, obſervando probe verum cryſtallini ſitum, immittit, atque hanc capſulae partem ſine laeſione, ut ait, ligamenti ciliaris, acu aperit ſive dividit, ut per hanc plagam ſive aperturam capſulae, ipſe cryſtallinus poſtea ſupprimi queat. Quo vero motu ſive actione, ut docet, ſimul ſpatium pro cryſtallino condendo ampliare ſtudet. Tandem ut cryſtallinum opacum condat & ſupprimat, acum ad trium fere linearum ſpatium rurſus extrahit, ut cryſtallinus a capſula jam jam ſolutus, per plagam inferius factam, in ſpatium jam antea paratum, aliquo modo ſponte quaſi deſcendat, atque tunc cuſpidem acus elevat, atque diligentiſſime verſus partem cryſtallini ſupremam dirigit, eum caute comprehendit, & ad fundum ſive partem inferiorem oculi, in foveam antea jam paratam deprimit, ac denique acum quam leniſſime extrahit. Ita ligamentum ciliare & uveam non laedi, ſed in ſtatu naturali conſervari, aſſeverat; id quod ad viſum haud parum utile eſſet; cum in conſueta operandi ratione ligamentum illud ſemper laceretur. Ceterum praecipua hujus operationis momenta, quae hic ex auctore breviter retulimus, auctor ipſe quamplurimis ambagibus atque ſubtiliſſimis cautelis ſive *circumſtantiis* deſcripſit, quae deſcriptionem ejus triplo, & quod excedit, prolixiorem, quam hanc noſtram faciunt: quorum vero varia vel ſupervacua mihi videntur, vel a quamplurimis vix intelligi, imo etiam tam accurate vix unquam in operatione vel ab ipſo auctore obſervari poterunt. Atque hinc forte accidit, quod graviſſima etiam ſymptomata, dolores ſcilicet ſaeviſſimi, inflammationes graviſſimae & abſceſſus oculi, ſine viſus reſtitutione, operationes ab eo in cataractis inſtitutas ſecuta fuerint: ſicut hoc prolixius legi poteſt ex relatione illa, quam filius meus nuper vernacula noſtra edidit, de infeliciſſima quadam cataractae operatione, quam Taylorus Amſtelodami ſuperiori anno in amico quodam noſtro perfecit. Interea tamen praecipua momenta re vera merentur, ut a prudentioribus medicis oculariis probe perpendantur atque cum judicio imitentur. Tempus praeſtantiam & effectus docebit.

XXX.

XXX.

Quomodo *cataractam vacillantem* ſive cryſtallinum opacum , & extra capſulam ſuam jam jam poſt pupillam *fluctuantem* , (*a*) quae propterea aliam curandi rationem requirit , removeat , duobus capitibus ſeorſim deſcribit: quorum ſumma haec fere eſt. Acum ſuam eodem prorſus modo, ut antea dictum eſt, in oculum aegri immittit, cuſpidem vero deinde ad anteriorem & ſuperiorem cryſtallini vitiati partem dirigit, cavendo ne ligamentum ciliare laedatur, eum plana acus ſuperficie prehendit, & ad fundum vitrei deprimit.

*Quomodo vacillantes curandas eſſe velit.*

XXXI.

In quibusdam cataractis, quas *falſas* ipſi appellare placuit , praeter cryſtallinum *capſulam quoque cryſtallini vitiatam* & opacam eſſe ſtatuit: quam, condito prius cryſtallino opaco, quomodo a ligamento ciliari acu ſua dimoveat & ſupprimat, prolixe rurſus duobus capitibus deſcripſit. Aliis duobus capitibus *glaucomatis operationem* tradit. Sub *glaucomatis* vero *nomine*, nova prorſus ac inuſitata ſignificatione , intelligit cryſtallini opacitatem & incrementum, *ita ut proxime oras pupillae attingat, una cum capſula vitiata*; quod eadem fere ratione , ut modo expoſitum eſt, curandum eſſe docet. Cum vero, ut alibi demonſtravi, veteres glaucoma *profundo in oculo ſitu*, atque a pupilla valde remoto, a cataracta diſtinguendum eſſe docuerint, (*b*) haec ſignificatio minime amplecti poterit; dum nobis hodie non licet , vocabulis antiquis novas ſignificationes tribuere; ſed potius haec mala , quae hic glaucomata appellat, ob vicinum ad pupillam ſitum pro cataractae ſpeciebus habenda eſſe cenſeo.

*Quomodo falſas & glaucomata.*

XXXII.

Denique adhuc monendum, nos quidem ſupra indicaſſe (N. XXVIII.) cataractas, quae pupillam ſponte tranſierunt, per vulnus corneae quandoque educi poſſe. Verum ex Anglia mihi relatum eſt , TAYLORUM ibidem gloriatum eſſe , *ſe cataractas quoque poſt uveam adhuc haerentes*, *per vulnus corneae* arte factum *educere poſſe*. Num vero hoc re vera praeſtiterit, hactenus nondum comperire potui.

*Cataracta an per corneam educi queat.*

C A-

(*a*) *The ſhaking cataract* ipſi vocatur.

(*b*) Tract. de cataracta pag. 166, 242. *Apolog. mea pro cataracta* pag. 304. & Vindiciis pag. 17, 244. &c.

# CAPUT LVI.

## *De pupilla, nimis constricta vel clausa, aperienda ac dilatanda.*

I.

*Mali descriptio.*

OB affinitatem cum praecedenti operatione aliam huic haud valde absimilem mox adjungemus, in qua oculus eadem fere ratione ferramento, ut in cataracta, perforatur, ad pupillam clausam aperiendam. Morbus igitur, in quo haec operatio perficitur, est quando oculi pupilla vel *integra* sive *tota constringitur* sive clauditur, ita ut lumini deneget in fundum oculi ingressum, adeoque ipsi videndi potentiam adimat. Quandoque malum hoc a prima juventute est; quandoque vero ab inflammatione oculi vehementiori oritur; vel quando pupilla praeter naturam ab alia quacunque caussa valde constricta est, cumprimis quando interior pupillae sive uveae ora, quae pupillam constituit, cum cataracta, vel cum parte cataractae post operationem relictae, concreta est: quod malum curatu difficillimum aut prorsus insanabile plerumque habuerunt. Interea tamen sagacissimus Britannorum chirurgus CHESELDENUS novam hoc malum curandi viam excogitavit, quam non solum aliquoties, ut affirmat, (*a*) cum successu perfecit, verum etiam jam in Actis Acad. Reg. Londinensis breviter quondam descripsit: adeoque hic eam haud praetermittendam in chirurgia nostra censui, atque ita se habet.

II.

*Operatio haec quo modo instituenda.*

Palpebris ope speculi oculi probe apertis detentis, scalpellum angustissimum, sive acus, qualis fere ad cataractam supprimendam adhibetur, sed solum in alterutro latere acuta sive secans, *vid. Tab. XVII. fig.* 19. *litt. AA*, per tunicam scleroticam B, fere ut in cataractae operatione, & postea antrorsum per iridem sive uveam transfigitur; in extractione vero ejus iris, ut in fig. 20. litt. A. indicatur, inciditur. Si hoc malum est sine cataracta, optime medium perforari, ait, ut ex modo indicata fig. 20. intelligi potest. Sed si cataracta adest, vel pars etiam solum cataractae, incisionem paulo altiori uveae loco faciendam esse docet, ita ut cataracta ingressum radiorum sive lucis impedire nequeat. Has vero cataractas utplurimum valde exiguas esse asseverat, & quandoque propter firmam nimis adhaesionem acu removeri sive supprimi non posse. In figura ve-

(*a*) In Append. ad quartam anatomes suae editionem, pag. 19.

vero 21. incisio sive apertura centro corneae atque uveae declivior facta atque indicata ab auctore est: quia in oculo illo, in quo aliquando hanc operationem perfecit, in corneae parte superiore albugo sive leucoma erat, quod impedimento fuit, ne in medio perforatio iridis fieri potuerit, sed in inferiori instituenda fuerit. Quid vero post operationem faciendum, ut inflammatio aliave symptomata arceantur, haud indicat. Verisimile vero est, aegros eos ita tractandos esse, ut illi, qui cataractae suppressionem experti sunt.

## Explicatio Tabulae decimae septimae.

*Fig.* 1. demonstrat, qualis debeat esse positura ad cataractae curationem, cum ipsius aegri, tum chirurgi etiam atque ministri: sicut plenius hoc supra cap. LV. n. 18. descripsimus.

*Fig.* 2. Acus argentea ad morem veterum, ad deprimendam cataractam accommodata, apice tenui, teretiuscula, fere ut in acubus vulgaribus.

*Fig.* 3. similis alia, cuspide triangula instructa.

*Fig.* 4. rursus alia, altero extremo litt. A cuspide chalybea tenui; altero litt. B ampliori praedita. C manubrium indicat, quod ex argento, orichalco, ebore vel ligno constare potest.

*Fig.* 5. item alia, cuspide ampliori, attamen acuta instructa, qua cataracta melius comprehendi ac supprimi potest, quam tenuioribus.

*Fig.* 6. rursus alia, fere similis, sed apice sulcato praedita, qualem Brissaeus commendavit, quaeque supra cap. LV. n. 26. prolixius descripta est.

*Fig.* 7 & 8. proponuntur e Solingenio & Nuckio binae acus, quas Smalsius, Chirurgus & ocularius Batavus, invenisse dicitur, & quae in una eademque operatione simul adhibentur. Quam enim fig. 7. demonstrat, ista acuta & sulcata est, fere ut praecedens ad perforandas oculi tunicas, atque inde suam hausisse videtur Brissaeus; ea vero, quam fig. 8. indicat, retusa est, atque ita comparata, ut per prioris sulcum, dum adhuc in oculo est, dimitti in oculum, atque retracta priori, ad deprimendam cataractam adhiberi possit.

*Fig.* 9 & 10. alia duo ferramenta repraesentant, quorum similis fere ratio & in cataracta adhibendi modus est, ut duarum praecedentium, quas ex cl. *Bern.* Albini disputatione *de cataracta* Francofurti ad Viadrum olim habita ac impressa mutuatus sum.

*Fig.* 11. exhibetur acus, quam idem Albinus in jam jam laudata dissertatione ad cataractam ex oculo extrahendam proposuit: quae sic constructa est, ut cuspis A, postquam in oculum immissa est, per depressum manubriolum vel ansam B, ad volsellae instar in apice intus in oculo deduci, eaque cataracta membranacea, si quae esset,

prehendi atque ex oculo extrahi poſſit. Quanquam ego valde dubito, an unquam cum fructu eadem fuerit adhibita.

*Fig.* 12 & 13. modo deſcriptae acus iſtius ſeu volſellae (*fig.* 11.) partes ſeorſim exhibent. Nempe fig. 12. cuſpidem ſulcatam, fig. 13. autem cuſpidem aliam indicat, eandemque ita fabricatam ac tenuem, ut immitti commode in priorem, & deinde una cum priori in oculum queat. Etenim quo aptius ambae ſibi invicem committuntur & expoliuntur, hoc etiam commodius adigi in oculum acus ipſa poterit. Juxta litteram B *fig.* 12. foraminulum eſt, in quod prominentia D fig. 13. demittitur, tenuiſſimoque clavo, ad litt. C fig. 11. quaſi commiſſura quaedam firmatur. Littera E fig. 13. deſignat lamellam quandam elaſticam, quae praeſtat, ut commiſſae ſibi invicem cuſpides (*fig.* 11) quam firmiſſime cohaereant, neque ſua ſponte ab invicem recedant. Simulatque vero manubriolum B *fig.* 11. quod hic quoque litt. B indicamus, deprimitur, cuſpides ad modum volſellae aperiri, atque ad comprehendendam & extrahendam membranam praeter naturam applicari poterunt.

*Fig.* 14. deſignat, quomodo altera manus continere oculum, altera acum juxta partem A demittere; nec non qualiter in operatione intus apparere poſt pupillam B inſtrumentum ſoleat, quando ad deprimendam cataractam aggredimur.

*Fig.* 15. *Speculum* ita dictum *oculi* delineatur, ſive inſtrumentum ad firmandos in cataractae aliorumque morborum ocularium curatione oculos adaptatum.

*Fig.* 16. aliud, idque correctius, repraeſentatur, cujus duo arcus AA, BB, clavo C diduci & rurſus adduci poſſunt. D manubrium denotat.

*Fig.* 17. acum exhibet, qua in dextro oculo, manu dextra, cataractam ſupprimi poſſe, nonnulli perhibent. A acus cuſpidem, B manubrium, C peculiarem inflexionem deſignat, quae naſo inſiſtit.

*Fig.* 18. operculum pro cuſpide acus hujus condenda.

*Fig.* 19. e CHESELDENI anatomes quartae editionis appendice eſt petita, & oſtendit, quomodo ferramentum pro pupilla ſive uveae foramine clauſo aut concreto rurſus aperiendo in oculum ſit immittendum, & uvea rurſus dividenda & aperienda.

*Fig.* 20. litt. A. quomodo uvea circa medium diviſa rurſusque pro radiis transmittendis aperta ſit, indicat.

*Fig.* 21. CHESELDENUS exhibet, quomodo uveam concretam in parte decliviori litt. A diſſecuerit, ob albuginem in parte media corneae hujus oculi haerentem.

TAB. XVII.

Fig. 1. Fig. 2. Fig. 3. Fig. 4. Fig. 5. Fig. 6. Fig. 7. Fig. 8. Fig. 9. Fig. 10. Fig. 11. Fig. 12. Fig. 13. Fig. 14. Fig. 15. Fig. 16. Fig. 17. Fig. 18. Fig. 19. Fig. 20. Fig. 21.

# CAPUT LVII.

## *De ungula, ungue, panno sive pterygio oculorum.*

I.

*Unguis oculorum quid sit.*

QUando membranula quaedam *extrinsecus* in oculo nascitur, quae super ipsam tunicam corneam atque pupillam se extendit, visuique graviter officit, *unguem* latini vocant, (*a*) ob qualemcunque scilicet ejusdem cum hominum unguibus similitudinem, sive etiam *ungulam*; Graecis vero *onyx*, hoc est, *unguis* appellatur, (*b*) itemque *pterygium*, id est *ala* vocatur (*c*) praesertim quia quandoque alam vespertilionis repraesentat. Sed subinde mollis atque rubida, propter copiosissimas venulas, eadem apparet; adeoque tum *pannus* solet appellari. Saepius a narium, interdum etiam a temporum parte ex angulis oculorum, quin imo quandoque vel a superiori, vel ab inferiori oculorum latere nascitur, indeque super ipsam corneam sensim protenditur. (*vid. Tab. XVIII. fig.* 1. & 2. *aa.*) Nonnunquam leviter tantum atque non nisi per fibrillas tenues atque raras tunicae corneae adhaerescit: nonnunquam autem integrum oculum contegit, firmissimeque cum ipso cohaerescit. Itaque tum difficile, quin imo longe difficillimum esse curationis negotium consuevit.

II.

*Curatio per medicamenta.*

Sicubi recens adhuc, tenuis atque mollis est unguis sive pannus, tum discuti quandoque adhuc medicamentis leniter rodentibus poterit: atque egregium hic erit, pulverem tenuissimum e saccharo canariensi cum admixta vitrioli albi, aluminis usti, vel etiam viridis aeris portiuncula, providissime super vitiosam membranulam istam subinde inspergere. Fieri autem pulveris mixtura sic potest, ut sacchari drachmae unae, quatuor vel sex grana vitrioli aut aluminis usti adjiciantur. Aeque valens hic est pulvis ex lapide scissili vetere vel sepiae osse atque saccharo praeparatus. In infantibus difficulter admodum adhiberi pulveres solent. Itaque satius hic erit, vel aqua ophthalm. Quercet. vel pingued. viperarum, vel axungia asciae piscis, aut felle mustelae piscis, vel spermate ceti liquido, vel combusti linteoli oleo, vel denique butyro recenti cum vitrioli albi pauxillo permixto, quam diligentissime noxiam istam membranulam inungere: quae vero omnia etiam adultis prosunt. Sicubi forte inflammationem aliquam unguis ocu-



(*a*) Celsus Lib. VII. cap. 7. n. 4.
(*b*) De varia vocabuli *onycis* significatione conferri potest *Brunon.* Lex. Medicum.
(*c*) *Celsus* loco modo citato.

oculorum habet adjunctam, id inprimis operam dare convenit, ut per ſanguinis miſſionem, cantharidum item atque aliorum hic valentium medicamentorum applicationem inflammatio iſta leniatur: tunc enim ipſa quoque membranula diſcuti promtius per medicamenta poterit. Longe nobiliſſimum uſum hic praeſtare Yvesio videtur *lapis divinus*, (*a*) ſive etiam medicamentoſus Crollii in aqua reſolutus, & oculo ſaepius inſtillatus. Quanquam haud minoris virtutis eſſe ſaepe illud medicamentum ſolet, quod ex vitrioli albi ℈β. in aqua chelidonii major. ℥ij. reſoluti conficitur.

III.

*Curatio per ſcalpellum.*

Ubi parum proficere ad removendam ab oculo membranulam medicamenta reperiuntur, *excidere* ipſam oportebit: atque id ſequenti ratione. Averſus ſcilicet collocandus homo ſic eſt, ut caput ſuum in Medici gremium reſupinus demittat: atque ſuper ſiniſtrum quidem ejus pedem, ſi vitium in oculo dextro fuerit. Tum diduci ab invicem palpebrae a miniſtro probe debent, chirurgus vero mox hamulum tenuem, *Tab. XVIII. fig.* 3. *vel Tab. XV. fig.* 30.) paululum mucrone intus recurvato, ſubjicere ungui laxiori ejusdem parti debet, eamque paulo elevare. Deinde acu linum trahente unguem is trajiciat, (*fig.* 1. bb.) eum duplici nodo ſtringat, junctisque lini capitibus anſae in formam (*fig.* 2. litt. b c.) leniter ipſum attollat ſeu levet. Quo facto ſcalpello phlebotomo ſuperiorem atque inferiorem membranulae, quae unguem tegit, partem ſic dividat, ut ſubjecta forfice recta atque tenui quam expeditiſſime juxta carunculam lacrymalem reſcindere ipſum queat. Tandem verſus corneam linum iſtud cum membranula retrahitur, & ſi qua parte oculo inhaeret, ſcalpello aut forfice paulatim unguis ab oculo ſeparatur. In quo ipſo negotio bina potiſſimum proſpicienda ſunt: primo ne ipſe oculus aut ejusdem tunica cornea imprudenter laedatur: deinde ne forte aliquid ex ungue in oculo relinquatur. Namque hic periculum eſt, ne denuo malum priſtinum redeat. Interim ſatius videtur, ex ungue paulo firmius corneae haerente, aliquid relinquere, quam ex nimis ſollicito unguem reſolvendi ſtudio graviter ipſam corneam vulnerare, quo ipſo inſanabiles in ea cicatrices excitari ſolent. Atque id magis etiam ideo, quia tutius paulatim exedi, quicquid forte in oculo remanſit, per medicamenta leniter rodentia poteſt, quae ſuperius (*No.* 2.) praeſcripſimus, dummodo bis aut ter quotidie applicentur. Quanquam non deſunt, qui ad extirpandas reſciſſae membranulae reliquias collyrium potius ſequens adhibendum cenſent, nimirum.

℞.

(*a*) Quem lib. de oculorum morbis deſcribit.

℞. ▽ rosar. plantag. ā ℥j.
Matr. perlar. ppt. ℈j.
Sacchari Saturni gr. vj.
Vitrioli albi gr. iij. M.

Nobilissimus Yvesius hanc curandi viam hic ingreditur, ut per quatriduum post operationem spiritu vini aqua diluto oculum aegrum quam diligentissime foveat; deinceps autem pro reliqua curatione lapidem divinum, in aqua communi resolutum, adhibeat. Ceterum in rescindenda membranula juxta carunculam providendum semper quam solertissime est, ne carunculae pars quaedam, multo minus ipsa tota ex angulo simul rescindatur. Simulatque enim eadem abscissa est, in angulo majori via patefit, per quam postea semper humor lacrymarum descendit, atque morbus inde concitatur, quem *oculum lacrymantem* Medici appellant.

IV.

*Aliae curandi rationes.*

Nonnunquam vitiosae membranulae istae, praesertim si ob vasa majora, quae ab angulo majori ad corneam procedunt, rubent, (*fig.* 2.) resecando ipsa illa vasa prope carunculam removentur: sic enim membranulae subtracto ipsarum nutrimento sensim exarescunt, vel medicamentis saltem faciliori negotio tolluntur. Interdum materia quaedam glutinosa, membranulae aut pinguedini haud absimilis, super corneam increscit. Quae tamen absumi haud difficulter anguillarum aut mustelae piscis similive alia bile potest. Atque vero quidem perquam videtur simile, Tobiae morbum istum, cujus in scriptura sacra mentio fit, ejusdem prorsus, uti modo diximus, indolis extitisse. Denique interdum usque adeo firmiter oculis membranulae adhaerescunt, ut resolvi ab iisdem citra corneae laesionem neutiquam possint. Quibus equidem in casibus etiamsi parum plerumque exspectari salutis ab operatione possit, tamen satius omnino videtur, frustra nonnunquam operationem aliquam suscipere, quam sine illa spem dubiam in desperationem certam convertere. Tandem insignes quandoque dolores membranulae istae sibi habent conjunctos jamque ad ipsum cancrum spectare videntur. Quare haud immerito, si tales sint, pro insanabilibus ac desperatis sunt habendae.

V.

*Si totus oculus ungue obtectus est.*

Si super integrum oculum unguis extensus est, dividere ipsum quandoque in quatuor partes convenit, sigillatimque partes illas singulas, docente Yvesio, (*a*) eodem modo tractare, quem generatim ad unguem hactenus proposuimus. Cetera in deligatione eadem prorsus facienda sunt, quae supra jam tum praescripsimus.



(*a*) Lib. de morb. oculor. pag. 156. edit. Paris.

VI.

*Si sinistrum oculum unguis occupavit.*

Ubi denique in sinistro oculo mali hujus suscipienda operatio est, excitari protinus homo, post trajectam acu atque lino membranulam, eamque filo constrictam, ex humo debet, inque commodo sedili quodam collocari. Sic enim postea promtius ungula excidi meliusque expediri singula curationis negotia poterunt, id quod in humo tam facile fieri non posset; nisi si forsan sinistra aeque promtus atque dextra manu chirurgus fuerit. Quodsi autem membranula tenera valde est, quae oculum infestat, cautio utique adhibenda est, ne justo vehementius filum attrahatur, itaque membranula disrumpatur.

---

# CAPUT LVIII.

## *De albugine, leucomate, nebula, nubecula & maculis in cornea.*

I.

*Chirurgorum negligentia notatur.*

Quemadmodum in doctrina de morbis oculorum semper fere alias, sic & vel maxime in iis, quos praesens titulus exhibet, mirum quantam chirurgi plerique omnes confusionem admiserunt. Scilicet iisdem omnes nominibus aut vocabulis utuntur; sed alii aliam vocabulis istis significationem tribuunt. Ut proinde aliter fieri neutiquam possit, quam ut in judiciis atque ipsa curandi ratione insigniter dissentiant; doctorumque pariter ac tironum studia disturbent.

II.

*Quid generatim per vocabula ista designetur.*

Interim praestantissimi Medici fere omnes consentiunt in eo, jam jam adductis vocabulis vitiosas tunicae corneae *maculas albas* designari: ut ut macularum istarum non una semper atque eadem natura sit. Nunc enim majores eaedem sunt, nunc minores, nunc crassiores, nunc tenuiores ac pellucidiores; nunc denique insigniter, nunc parum atque adeo nihil prominent. Itaque nunc gravius, nunc levius oculorum acies impeditur; nunc etiam visus omnis perit: sicubi nimirum integra cornea maculis albis iisque crassis obnubilatur. Ceterum ex jam dictis facile apparet ratio, cur Graeci *leucoma*; latini *albuginem*, *nebulam* atque *nubeculam* vitium istud oculorum, pro diversa ejus eademque nunc crassiori nunc tenuiori constitutione, denominaverint.

III.

*Caussae recensentur.*

Caussae hujus morbi variae sunt. Vel enim 1) is oritur e tunicacarum pellucidarum atque venularum in tunica cornea obstructione, prop-

propter inſpiſſatos in iisdem poſt vehementiorem quandam oculorum inflammationem humores concitata. Vel 2) ex abſceſſu quodam ſive ſtagnatione humorum ſpiſſorum poſt inflammationem inter ipſas corneae membranulas nato: dum ſenſim materia illa noxia & opaca indureſcit corneamque ſic albicante colore obnubilat. A quibusdam Medicis *onyx*, id eſt, *unguis* dici malum iſtud ſolet, (*a*) atque pro peculiari morborum ſpecie habetur. Vel porro 3) maculae iſtae ab eroſione vel abſceſſu tunicae corneae externo proveniunt. Vel etiam 4) a puſtulis ſeu veſiculis ardentibus, propter cauſſas varias in tunica cornea haud raro oriundis. Praeſertim autem 5) ab iis, quae variolae dici communiter ſolent. Nonnunquam 6) a cicatriculis, gladio, cultello, forfice, vitro, feſtuca, ſpina rebusque id genus aliis vulnerantibus in oculo excitatis. Denique 7) ab ambuſtione; nec non 8) a medicamentis acrioribus ſive rodentibus in oculum forte fortuna illapſis, vel oculo imprudenter applicatis. Tandem ac poſtremo a peculiari tunica quadam, ipſi oculo agglutinata.

IV.

*Prognoſis.*

Quanquam autem fere ſemper difficilis eſſe albarum iſtiusmodi macularum curatio conſuevit; haud tamen aeque graviter omnes periclitantur, neque omnes aeque difficulter diſſipantur vel digeruntur. Siquidem malum ipſum pro vario habitu ſuo atque cauſſis, pro diverſo durationis tempore, nec non pro varia aegri hominis aetate, inſigniter variat. Infantes equidem promtius utplurimum, quam adulti a vitiis iſtis liberantur, praeſertim ſi nondum inveterata ſunt. Sed quoties tamen illud ipſum a cicatricula, poſt plagam vel ambuſtionem aliquam ſubnatum fuit, graviterque jam tum invaluit, nulla omnino, ſaltem perexigua ſanitatis ſaepe ſpes ſupereſt.

V.

*Curatio varia eſt.*

Si quis autem feliciter inſtituere albuginis curationem voluerit, is equidem ad ipſas morbi cauſſas accommodare ipſam debebit. Namque ubi forte *ab intus* intra corneae lamellas *inſpiſſatis ac haerentibus humoribus* maculae provenerunt, neque nimis jam tum invaluerunt; longe optimum erit a ſollicita victus ratione atque internis praecipue medicamentis digerentibus, & cumprimis infuſis vel decoctis ſudoriferis diligenter atque largiter adhibitis, ſalutis praeſidia petere. Sed ſimul tamen extrinſecus uti venaeſectionibus, ſcarificationibus, emplaſtris veſicatoriis ex cantharidibus, pediluviisque frequentioribus oportebit. Super ipſum oculum aegrum ſacculos digerentes ex hyſſopo, rore marino, fl. chamomillae, ſem. foeniculi &c. atque vel in aqua vel in vino coctos quam frequentiſſime ſuperimponere; vel & collyrium aliquod

(*a*) Conferri poteſt cap. LVII. & LX.

quod ex aqua foeniculi aut valerianae admixta ſpiritus vini camphorati portiuncula confectum, identidem ſuperimponere conveniet. Denique haud alienum erit, ipſum oculum aegrum, poſt reſolutam vincturam, decocti coffe calidi aut decocti lignorum vaporibus quam diligentiſſime fovere. Contra vero collyria quaevis frigida atque adſtringentia, praeſertim ex vitriolo praeparata, nec non unguenta hujusmodi prorſus hic perniciofa ſunt; quantumvis etiam egregie a quibusdam celebrari ſoleant. Nihilominus ſicubi calida ſuper oculum eadem injiciuntur, mirifice haud raro ea profuiſſe experientia memet ipſum docuit. Simulatque inflammatio ſeſe remiſit, aquam ophthalmicam QUERCETANI cum tutia, vel & aliam digerentem tepide aliquoties per dies ſingulos inſtillare in oculum aegrum oportet, donec penitus conſanuiſſe idem reperiatur. Si quae autem porro venae tumentes e tunica albuginea ad maculas proceſſerint, utiliſſimum erit, per adhibitam acum curvam minorem utrinque acutam, (vid. Tab. I. fig. V. vel Tab. XVI. fig. 2.) aut forficem, aut phlebotomum, ſtrenua, ſed probe tamen ſimul temperata manu easdem reſcindere. Denique ſi plane inveteratum malum eſt, quidvis potius quam ſanationem exſpectare licet.

VI.

*Curatio macularum ex abſceſſu provenientium.*

Sicubi *ex abſceſſu quodam, intra lamellas tunicae corneae, poſt praeviam inflammationem aliquam ſuborto*, maculae proficiſcuntur, atque materia contenta exteriorem corneae tunicam inſtar margaritae, aut perlae, aut lentis elevat, unde morbus ſaepe *perlae* nomen aſſumſit; emitti protinus, poſt inciſam corneam, humor ille noxius debet, qui tunicam exteriorem expanderat. Namque maximum alias periculum eſt, ne nimis diu relicta intus materia noxia ipſam corneam paulatim arrodat, inſanabilemque proin coecitatem inducat. Ejici autem quam commodiſſime humor iſte poteſt, ſi aut phlebotomus aut acus quaedam ocularia Tab. XVII. per tunicam corneam ad abſceſſum usque ſemel atque iterum, vel pro re nata ſaepius per intervalla etiam demittitur; adhibitis poſtmodum medicamentis illis digerentibus, quae ſupra jam (*No.* 5.) propoſuimus. Quanquam etiam haud alienum eſt, viperarum quoque pinguedinem interdum hic inſtillare; quo nempe facilius plaga inflicta ſive punctura purgetur & glutinetur: ita enim quandoque viſus reſtituitur. Verum ubi paullo altius, neque proxime ſuper exteriori corneae lamella, humor ille noxius deliteſcit, oculorum acies utplurimum perit.

VII.

*Albugo ex eroſa extrinſecus cornea quomodo curetur.*

Quodſi autem extrinſecus eroſa vel ab abſceſſu quodam atque inflammatione infeſtata cornea deprehenditur, hanc inprimis curationis viam YVESIUS (*pag.* 227.) ingrediendam eſſe ſtatuit, ut inflamma-

matio ante omnia curetur, deinceps autem *aqua viridis* HARTMANNI in oculum aegrum ſaepius inſtilletur: eademque nunc lenior, nunc fortior, prout aeger eam perferre poteſt. Admirabilem etenim aquae iſtius in ſanandis hiſce corneae maculis vim eſſe, graviter idem, quem modo laudavimus, auctor teſtatur.

VIII.

*Albugo ex puſtulis variolis atque ambuſtione quomodo curetur.*

Denique ſi *puſtulae ardentes corneam infeſtant*, quas *uritides* nonnulli vocant, atque ad margaritae vel granuli milii inſtar ſuper eadem pro minent, expeditiſſimum auxilium eſt, quam providiſſime ipſas acicula perforare, humoremque intus contentum emittere. Ubi vero *puſtula quaedam in variolis* oculum occupat, protinus aperire ipſam convenit, demtaque deinceps per adhibitam aciculam, phlebotomum, aut proprium aliquod ferramentum, relicta pellicula, quam diligentiſſime per dies ſingulos pulveris ex alumine, ſaccharo cando atque ovorum teſtis praeparati granulum, lentem circiter adaequans, in oculum aegrum immittere; vel etiam linteoli combuſti oleo eundem inungere. Sic enim, quicquid forte ſuperſtes e maculis eſt, teſte YVESIO (*pag.* 229.) ſenſim evaneſcit. Similis plane curandi ratio adhibenda eſt, quoties *propter ambuſtionem aliquam puſtulae ſuper tunica cornea pronaſcuntur.* Tandem ubi forte poſt reſciſſam ungulam maculae quaedam ſuperſunt, longe optimum erit, vel jam jam propoſita, vel ſuperius etiam (*cap. LVII.*) commendata medicamenta ſolertiſſime tantisper adhibere, dum maculae iſtae penitus fuerint extirpatae.

IX.

*Albugo inſanabilis quae ſit.*

Vix unquam vero curationem iſtae maculae admittunt, quae aut a vulneribus & cicatriculis, aut ab abuſu collyriorum vitriolicorum ortae ſunt: nec non illae, quae aut nimis jam tum invaluerunt, aut corneam prorſus opacam reddiderunt; aut denique ubi nativa oculi vel corneae tunicae forma corrupta eſt. Si quid igitur iſtiusmodi acciderit, ſatius utique videtur, hominem aegrum plane non attingere, quam diuturno ſanationis ſtudio fruſtra eum discruciare.

---

# CAPUT LIX.

## *De Staphylomate.*

I.

*Staphyloma quid ſit.*

S*Taphylomatis* vocabulo gemina praecipue noxa comprehenditur. Altera eſt, quando cornea in oculo tunica magis, quam naturaliter decebat, ſenſim attollitur. (vid. Tab. XVIII. fig. 4, 5, 6 & 7) Altera ve-

vero incidit, quoties uvea seu pupilla per vulnus aliquod in tunica cornea, sive ab internis sive ab externis caussis factum, prorumpit, deformemque super oculo tumorem efficit, quo utplurimum visus destruitur. vid. fig. 8. a a.

II.

*Staphyloma quotuplex sit.*

Ne quis autem ignoret, undenam reliquae vitii hujus denominationes profluxerint, sciendum est, variam tumoris figuram atque magnitudinem varia nomina peperisse. Nunc enim *margaritam*, nunc *myocephalon*, nunc *clavum*, nunc *mylon* sive *pomum*, nunc denique *staphyloma*, uvam sive acinum salutaris artis professores tumorem vocarunt, prout idem nunc ad hujus, nunc ad illius rei similitudinem propius accedere visus fuit. Maximum in istis *mylon* est. Neque vero cornea tantum, sed sclerotica etiam tunica justo amplius quandoque, prouti memet observare memini, intumescit ac protenditur. Quod ipsum equidem vitium staphylomatis nomine itidem designari propterea solet, quia non nisi unicum binae illae tunicae corpus constituunt. Quanquam haud alienum fuerit, noxios tumores illos, pro partis illius, quam affligunt, diversitate, sic ab invicem distinguere, ut alterum *staphyloma scleroticae*, *corneae staphyloma* alterum nuncupemus.

III.

*Prognosis.*

Solent autem binas potissimum propter caussas quam maxime perniciosa esse staphylomata. Neque enim oculos tantum insigniter deformant atque excaecant, sed gravissimas etiam saepe in ipsis inflammationes, capitis item dolores, vigilias ac suppurationes atque adeo cancrum ipsum haud raro concitant. Ut proinde curatio omnis, si qua forsan suscipitur, utplurimum non tam eo spectet, ut videndi potentia restituatur aut servetur, namque illa tantum non semper hic perit; quam potius, ut deformitati ac modo recensitis malis istis subsequentibus tempestive occurratur.

IV.

*Curatio staphylomatis recentis.*

Ad curationem quod attinet, providissime attemperari eadem ipsius mali figurae, caussis atque gravitati debet. Igitur simulatque vel cornea vel sclerotica tumorem aliquem praeter naturam sentit, supradare protinus splenium aliquod in aqua alumine impraegnata tinctum, lamellam plumbeam atque fascias, vel etiam peculiare aliquod instrumentum comprimens oportet, quorum adminiculo tumor ille reprimatur. Quodsi autem prolapsa per vulnus uvea deprehenditur, dum malum recens est, protinus quam solertissime recondi per adhibitum tenue specillum ipsa debet; aeger autem resupinus semper contineri; vulnus denique ipsum ovi albumine, vel seminis cydoniorum mucilagine, vel iis etiam medicamentis, quae ad oculorum vulnera proposuimus, diligentissime foveri, donec vulnus glutinatum sit. Namque ista ratione visus nonnunquam felicissime instauratur.

V.

V.

Sicubi jam tum inveteratum malum est, aut remediis non cedit, trajici ad ipsas radices acus duo lina ducens per tumorem medium debet: (*vid. Tab. XVIII. fig.* 8.) deinde, acu remota, lini alterius duo capita ex dextra parte, alterius ex sinistra adstringi inter se invicem oportet, donec paulatim tuberculum exarescat, tandemque una cum ipsis linis decidat.

*Staphylomatis veteris curatio.*

VI.

At vero quia ipsum vinculum istud haud leves utplurimum dolores, inflammationes atque suppurationes in oculo producit; magis utique tutum atque expeditum auxilium videtur tumorem istum rescindere. Sic enim egomet aliquando clavum istiusmodi ad articuli ex digitis longitudinem super oculo prominentem, sinistrae manus binis digitis comprehendi, forficeque idonea haud infeliciter ad radices abscidi.

*Alia curandi ratio.*

VII.

Yvesii equidem haec praecipue curandi ratio est: (*vid. Ej. lib. pag.* 233.) Nempe si nondum integram corneam tumor occupavit, per medium staphyloma curvam eandemque acutam acum cum annexo filo serico idem transmittit. Tum, demta protinus acu, duo fili serici capita paululum contorta sinistrae manus digitis apprehendit, scalpelloque aut phlebotomo deinceps adhibito, paulatim sub filo tumorem resolvit, donec tandem forficis adjumento penitus illum rescindere valeat. Deinde spiritum vini aqua dilutum, perinde ut post cataractae operationem fieri solet, super oculum aegrum imponit. Sic enim non ipsum modo staphyloma tollitur, sed cornea quoque aut penitus glutinatur, aut non nisi per exiguum foraminulum in medio vulnere remanet, unde humor aqueus ea proportione, qua intus in oculo excernitur, continuo equidem profluit, sed sine ulla tamen fere aegrotantium molestia: siquidem is una cum lacrymis leniter ad nares per vias lacrymales defluit.

*Yvesii methodus curandi quaenam sit.*

VIII.

Ubi vero totam corneam staphyloma tenet, ut in fig. 4, 5, 6, 7. expeditissima Yvesio illa est curandi ratio, qua non ipsa tantum cornea, sed iris quoque vel uvea cum albugineae proximae annulo ad latitudinem lineae circiter exciduntur. Tunc enim humores omnes ex oculo profluunt, oculus in formam minoris oculi contrahitur, ipsumque denique vulnus clauditur. Quibus ita confectis, oculus aliquis artificialis immittitur: atque is quidem non alteri tantum oculo quam maxime similis esse debet; sed ipsi quoque parti afflictae quam exactissime adaptatus. Sic enim hic oculus artificialis, ad instar oculi naturalis, huc atque illuc moveri per musculos oculi consuevit, ut a multis pro oculo artificiali non agnoscatur, sed pro sano ac vero oculo habeatur: quemadmodum ipse hac ratione ejusmodi staphyloma curavi.

*Yvesii methodus altera.*

# CAPUT LX.

## *De hypopyo.*

I.

*Hypopyum qualis morbus sit.*

ACcidere nonnunquam ſolet, ut proximus poſt corneam locus, aqueo humori proprius, materiam quandam corruptam ſive purulentam contineat. *Hypopyum* itemque *Pyoſin* hodie Medicorum plerique affectum iſtum vocant. (*a*) Naſci vero illud ipſum ſolet, quoties aut ſanguinis quidquam effuſum intus, aut forte pus motum fuit; atque id quidem poſt gravem aliquam inflammationem, variolas, cataractae curationem, atque externas quasque graviores oculi laeſiones, ſive ab ictu, ſive jactu, ſive contuſione, ſive ambuſtione profectas. Initio graviſſimos ſaepe dolores cum oculi tum ipſum etiam caput ſentiunt: quos aut viſus corruptio aut caecitas, aut ipſa mors etiam, pro mitiori aut graviori laeſionis modo, paulatim ſequitur.

II.

*Curatio per adhibita medicamenta.*

Curationis triplex inprimis ratio eſt. Prima eademque mitiſſima eſt, quae per adhibita medicamenta reſolventia inſtituitur. Nempe protinus aut ſplenia, vino béne calido eodemque cum ſalvia, euphraſia, hyſſopo & foeniculi ſemine decocto madentia, aut ſacculi ex his ipſis medicamentis confecti & cum vino cocti quam frequentiſſime ſuper oculum aegrum imponuntur; ſanguis per venas detrahitur; aut alvus etiam, pro re nata, aliquoties movetur. Niſi enim ſanguinis aut materiae corruptae nimia copia intus haeſerit, feliciſſime haud raro vigori priſtino reſtitui graviter affectus oculus poterit: ceu ipſemet ex longo rerum uſu didiciſſe mihi videor. Simulatque igitur hactenus propoſita medicamenta proficere quidquam ad curandum oculum ſentiuntur, adhibere tantisper eadem convenit, donec materia corrupta vel cruenta omnis fuerit diſſipata. Sicubi vero nihil iſthaec omnia proſunt; ſed dolores potius atque alia id genus mala ſupervenientia augeſcunt, progredi quam citiſſime ad operationem chirurgicam oportet. Namque maximum alias periculum eſt, ne contenta intus materia noxia interiores oculi partes corrumpat vel ipſam etiam tuni-

(*a*) Apud YVESIUM autem *onyx* appellari oculorum vitium iſtud ſuevit. Is etenim *hypopyo* laborare oculos ſtatuit, quoties in ipſa tunica cornea eademque intima, ſuppuratio naſcitur: quemadmodum ex hypopio *unguis* ſive *onyx* proveniat, ſimulatque pus, eroſa interiori lamella corneae, in ipſum oculum interiorem penetret. Conf. ejus lib. de morb. oculor. part. II. cap. IX. pag. 221. & ſeq. Ceterum denuo hinc pateſcit, quam mirifice in deſignandis oculorum morbis ac nominibus vel recentiores etiam Medici adhuc diſſentiant.

tunicam corneam paulatim erodat ac perrumpat, caecitatemque insanabilem post multos etiam dolores perpessos producat.

III.

*Curatio per capitis agitationem.*

Sed ante tamen, quam de operationis modo praecipiam, haud abs re fuerit, breviter istam curandi rationem describere, quam feliciter identidem JUSTUS aliquis, GALENI tempore clarissimus Medicus ocularius, adhibuisse legitur. (*a*) Nimirum is aegrum hominem in sedili quodam adversum collocabat, manibusque utrinque comprehensum ejus caput quam diligentissime tantisper agitabat concutiebatque, donec materia corrupta omnis disparebat. In quo ipso quidem negotio illud inprimis memorabile videtur, quod, GALENO teste, *quam clarissime cernere spectatores paulatim descendentem in oculo materiam corruptam potuerint.* Quamquam autem non desunt, qui hanc ipsam curandi rationem quasi prorsus ineptam atque ridiculam abjiciunt; tantum tamen ego ab istorum opinatione absum, ut potius valentissimam adversus hypopyum crebriorem istam capitis agitationem esse credam. Quod ipsum equidem ut faciam, non GALENI solum auctoritas efficit, sed & vel maxime istius hominis exemplum, quem protinus consanuisse memini, postquam is sub ipsam hypopyi curationem a me susceptam iter aliquod necessarium curru instituerat, currumque mirifice concussum atque agitatum senserat: quo factum est, ut post reditum ejus altero die omnis purulenta materia discussa & sine dubio post uveam rejecta fuerit. Quocirca haud alienum fuerit, quaedam sanitatis praesidia semper ante a strenua capitis agitatione petere, quam ad ferrum sive operationem chirurgicam devenitur. Oportet autem capitis agitationem illam sic inprimis instituere, ut vel universum aegri hominis corpus, vel caput saltem resupinetur, ipse autem oculus graviter affectus, ad extenuandam materiam noxiam, digitis prius probe demulceatur. Ubi autem acerbius atque pertinacius forte malum est, aut major humoris perniciosi copia, quam ut proficere agitatio ista possit; procedendum utique tandem est ad subtilissimam operationem istam, quam dudum quidem & GALENUS (*b*) & AËTIUS, & priscorum Medicorum alii descripserant atque commendaverant; sequiores autem chirurgi usque adeo neglexerant, ut forsan a Medicorum scholis adhuc exulasset, nisi RIVERIUS, MEEKRENIUS, NUCKIUS atque BIDLOUS, seculi superioris auctores celebres, quasi postliminio ipsam revocassent.



(*a*) Testis hujus rei oculatus est GALENUS, prout ipsemet scribit circa finem *lib.* 14. *de methodo medendi.*

(*b*) Vid. loc. supra cit.

IV.

*Operatio quomodo instituenda sit.*

Atque ad ipsam quidem operationem quod attinet, commodissimum videtur, in conclavi quammaxime lucido adversa luce super sedili hominem aegrum, ut in suffusionis curatione, collocare; ministris autem, ut caput atque manus ejusdem gnaviter contineant, imperare. Palpebram superiorem minister aliquis attollat; inferiorem ipsemet chirurgus deprimat. Dehinc idem phlebotomum sic admoveat, ut tunica cornea proximo subter pupillam atque ab oculi albo lineam quasi remoto loco, quantum quidem ad materiam una cum humore aqueo emittendam sufficit, sed quam providissime tamen, aperiatur: ne scilicet ipsa simul uvea post materiam posita percutiatur. Si non satis per se humor noxius effluit, digitis leniter comprimi atque demulceri oculus debet. Ejectis jam, prouti diximus, humoribus illis corruptis, post tertiam quamvis aut quartam horam splenium, collyrio ex plantaginis aut rosarum aqua cum admixto albumine ovi madidum, vel etiam in mucilagine, e semine cydoniorum cum vel sine camphora praeparata, tinctum solerter imponendum est. Sic enim non modo vulnus in cornea factum quam celerrime rursus glutinatur, sed humor etiam aqueus cum ipsa videndi potentia, (nisi forte intus laesio gravior contigerit) quandoque restituitur. Quanquam enim in cornea cicatrix quaedam remanet, tamen, quum infra pupillam ea sit, parum atque adeo nihil ipsa visio hac cicatrice laeditur. Interim quo tutius institui operatio valeat, necessarium utique videtur, ipsum phlebotomum linteolo sive emplastro sic involvere, ut non nisi pars extrema atque ad calami straminei quidem amplitudinem promineat, ne nimis alte ferrum in oculum penetret. MEEKRENIUS certe hanc ipsam propter caussam peculiarem hunc in usum construendam curavit acum sive ferramentum, quae *observationum* suarum chirurgicarum capite X. itemque Tab. nostra XVIII. fig. 10. extat delineata.

V.

*Alia curandi ratio.*

Nonnunquam materia ista noxia crassior est, quam ut ejici per angustum illud corneae foramen, quale fieri a phlebotomo solet, commode valeat. Itaque tunc longe aptius adhiberi acus illa poterit, quam Tab. XVIII. fig. 12, pro setaceo alias excitando, delineatam proposuimus. Praeterquam enim, quod non adeo facile vulnerari uvea per cuspidem illam recurvam possit; ipsa profecto figura triangularis efficit, ut & amplius foramen fieri, & promtius proin emitti materia crassior possit. Sed praemunire tamen soleo acum illam emplastro quodam eodem prorsus modo, quem circa phlebotomum jam jam posuimus. PLATNERUS pro hoc usu peculiare ferramentum delineavit, (*a*) apice fere simili triangulari, cujus inventionem *Woolhusio* tri-

(*a*) Lib. de morb. oculor. pag. 227.

tribuit. Vid. Tab. XVIII. fig. 13. Sicubi paulo tenacior eſt, quae intus in oculo haereſcit, materia, neceſſarium utique, Yvesio auctore, (*a*) videtur, tenuiſſimo ſpecillo quodam immiſſo, vel aqua etiam egelida, per ſubtiliorem ſyringam injecta, eandem ejicere; ac tantisper negotium illud continuare, vel iterare etiam, ſi forte poſt unum alterumve diem, ut haud raro contingit, materia purulenta redeat, donec materiae corruptae nihil amplius in oculo ſuperſit. Simulatque enim ſatis a materia purulenta expurgatus oculus animadvertitur, veniendum eſt ad glutinationem. Denique ubi forte adhuc inflammationem oculus ſentit, diligenter adhibere ſcarificationem, ſanguinis per venas detractionem, emplaſtra veſicatoria, fomentationes reſolventes, atque id genus alia medicamenta, pro rerum circumſtantium varietate, oportebit, quae alias contra hoc malum valent.

---

# CAPUT LXI.

## *Quomodo cruor in oculum effuſus, per inciſam corneam emitti poſſit.*

### I.

*Quandonam operatio illa neceſſaria ſit.*

SAnguinem propter violentas laeſiones externas intus in oculo effuſum, niſi magna nimis copia fuerit, diſſipari atque reſolvi per adhibita medicamenta reſolventia poſſe, ſupra jam tum admonuimus. (*Cap. LX. No.* 2.) Quodſi autem largior ſanguinis copia intus fuerit, quam ut digeri absque caecitatis aliorumque incommodorum periculo poſſit, aperiri protinus cornea iſto modo debet, quem ſuperiori capite praeſcripſimus, ut nimirum cruore emiſſo naturalis videndi potentia, quantum fieri poteſt, vindicetur.

### II.

*Curationis exemplum proponitur.*

Ne qua autem forte nonnullis primus egomet atque temere quidem inauditam fere operationem iſtam propoſuiſſe videar; haud prorſus alienum erit, exemplum aliquod iſtiusmodi ex *Acad. Pariſ. hiſtoria An.* 1709. *pag.* 16. *edit. Amſtel.* in medium adducere, ubi feliciter admodum adhibita curandi ratio iſta legitur. Poſtquam enim nonnemo ita gravem in oculo plagam ſive contuſionem ſenſerat, ut, propter nimiam cruoris intus effuſi copiam, nihil amplius cernere

(a) Diſſert. de fiſtula lacrymali.

nere valeret; tutiſſimam atque expeditiſſimam curandi rationem, quia medicamentis vix omnis diſcuti poſſet, in ferro poſitam hic eſſe, GANDOLPHUS, Medicus, ſtatuit. Protinus itaque is, ne ab intus haerente cruore videndi potentia deſtrueretur, facto vulnere transverſo, corneam perforavit, ſanguinemque ita feliciter emiſit, ut non dolores tantum fere nullos aeger ſenſerit, neque noxia cicatrix remanſerit, ſed priſtinam quoque videndi potentiam ſine detrimento recuperaverit: utut ter propter copiam & firmius haereſcentem cruorem tunicam corneam aperire coactus fuerit. Ad promovendam autem glutinationem, ſpleniis in mixtura ex aquae plantag. ℥iv. & aquae vulnerariae ℥ij. praeparata, tinctis, jam jam laudatus Medicus per octiduum circiter uſus eſt. Quo quidem elapſo tempore usque adeo feliciter abſoluta curatio fuit, ut ab oculo ſano atque integro is, qui plagam atque Medici ferrum expertus fuerat, plane non differret; niſi fortaſſis in eo, quod paulo ampliorem haberet pupillam: tametſi hoc quicquid erat vitii, non tam ab operatione chirurgica, quam potius ab ipſius plagae vehementia profectum eſſe videatur.

---

# CAPUT LXII.

## *De oculo nimis magno, itemque de oculi prolapſu, fungo atque cancro.*

I.

*Vitii natura exponitur.*

NOnnunquam gravis quaedam oculi inflammatio tanto impetu erumpit, ut a palpebris amplius contineri oculus nequeat, ſed ex naturali ſede ſua propellatur. Quod ipſum equidem vitium non mirificam ſolum deformitatem, dolores ac moleſtiam, ſed & ipſius caecitatis aut carcinomatis periculum fere ſemper inducit. Quam autem foeda morbi hujus forma ſit, luculenter, meo quidem judicio, ex iis delineationibus cognoſcitur, quas & BARTISCHIUS *in chirurgia ocularia pag.* 218. & nos *Tab. XVIII. fig.* 14 & 15. ſuppeditavimus. PARAEUS (*a*) memorat, ſeſe oculum ab humoribus noxiis adeo vehementer extenſum conſpexiſſe, ut tunicae tandem ſponte fuerint disruptae. *Proptoſin oculi*, a prolapſu, Graeci vitium iſtud appellant: interdum quoque *hydrophthalmiam*, quando multa aqua ſive ſero oculus praeter naturam extenſus eſt. Sequiores Medici quidam ocu-

(*a*) Item MUYSIUS in *praxi rationali Dec. XII. obſ.* 1.

*oculum bubulum* ſive *bovinum* aut *elephantinum*, a ſimilitudine dixerunt. Tametſi, ut verum fatear, iſtaec nomina ita comparata ſunt, ut non unum prorſus eundemque omnia morbum, ſed ſingula fere diſtinctum a reliquis morbi genus deſignent; quae vero a multis inter ſe mirifice confunduntur. Cauſſae morbi hujus variae ſunt: interdum enim, prout ſupra jam indicavimus, a vehementiori quadam inflammatione, aut nimia humorum noxiorum propter obſtructionem quandam vaſorum revehentium in oculo copia; interdum ab externa laeſione; interdum etiam a ſcirrho ſive carcinomate oculi vitium iſtud naſcitur. Atque ad poſteriorem quidem caſum ea pertinere exempla videntur, quae ab HILDANO *Cent. I. obſerv. I.* MUYSIO *Dec. XII. obſ. I.* & denique a me *Tab. XVIII. fig.* 15. extant deſcripta. Medici quidam etiam hunc morbum a figura qualicunque *fungum* ſive *ficum* appellare conſueverunt: (*a*) qui revera etiam multum a praecedentibus differt.

II.

*Curatio per medicamenta reſolventia aut humoris emiſſionem.*

Si nondum inveteratum malum, neque prorſus vitiata oculi figura deprehenduntur, reſolvi utplurimum vitioſi humores iſti, unde *hydrophthalmia* ſuboritur, poſſunt; dummodo ſanguinis per venas detractionem, alvi expurgationem, medicamenta ſudorifera, item veſicatoria & fomenta reſolventia, diligenter Medicus adhibuerit. Sicubi autem gravius ac pertinacius malum eſt, quam ut curari per medicamenta reſolventia poſſit; proximum eſt, ut ad inſtrumenta chirurgica veniamus, tumoreque, ceu fieri alias in hydrope ſolet, aut per adhibitum phlebotomum, aut acum apice triangulari, tenuiorem, quam *trocar* Medici vocant, pernicioſam materiam iſtam educamus: iterato ſemper, quamdiu neceſſarium fuerit, vel quotidie, vel poſt alterum quemque diem operationis negotio. In deligationibus ſingulis patellam quandam plumbeam concavam ſuper oculo firmare tantisper convenit, donec ad figuram ſuam naturalem oculus redierit. Atque iſta quidem curandi ratione diligenter obſervata, hominem hydrophthalmia laborantem priſtinae ſanitati NUCKIUS ſcribit (*b*) a ſe eſſe reſtitutum: qui vero ſemper in ipſa cornea vulnus fecit. Quia vero ſic facile cicatrix noxia in cornea excitari poteſt, hanc potius egomet in ſtudioſi cujusdam ſanatione hoc morbo laborante viam ingreſſus ſum, ut non tam corneae, quam ſcleroticae ſcalpellum phlebotomum ſemper adplicuerim, eductisque humoribus noxiis, patellam plumbeam cum ſubjectis linamentis carptis, albu-



(*a*) Plura id genus exempla extant apud STALPARTUM VAN DER WIEL *part.* 2. *obſ.* 9. aliosque.

(*b*) *Lib. de duct. oculor. aquoſ. pag.* 120. it. VALENTINI *in miſc. nat. cur. ann. VI. obſ. LXX.*

albumine ovi & rosarum aqua madentibus, injeci, supraque & splenio crassiori, spiritu vini calido ebrio, & fascia impositis firmiter deligavi, non neglectis remediis internis purgantibus atque sudoriferis, donec oculus ad statum naturalem rediret.

III.

*Curatio per scalpellum.*

Simulatque ipsa oculi figura videndique potentia naturalis perditae inveniuntur, jamque mala quaedam graviora cum doloribus augescunt, miserum, sed unicum auxilium superest, oculum, qui paulatim in deterius vergit, transversim aut decussatim factis vulneribus, mature incidere atque intus latentes humores quam solertissime expurgare. Expurgato identidem, ceu in ulceribus fieri solet, oculo, supra dare splenia & fascias probe adstrictas convenit, quo nempe accuratius & comprimi & a palpebris contegi oculus vitiatus possit. Ubi vero post expressos humores nihilominus grandior oculus existit, quam ut comprehendi commode a palpebris queat; necessarium utique est, per adhibitum scalpellum aut forficem, quicquid abundare videtur, abscindere. Sic enim & abscondi facilius & emendari quodammodo vitium illud gravissimum per immissos oculos artificiales poterit. Imo propter easdem has rationes ejusmodi oculum, ut in staphylomate etiam mox in principio post tunicam corneam statim (*vid. Cap. LVIII.*) rescindere possumus, si id commodum chirurgo videbitur.

IV.

*Alia curandi ratio.*

Bartischius equidem, Hildanus atque Muysius (*a*) proprium aliquod scalpelli curvi atque ad cochlearis instar excavati genus proposuerunt, quo penitus excidi oculus istiusmodi morbidus queat. Sed si curatius singula circumspicimus, carere omnino Medicos istoc ferramentorum genere posse deprehendimus. Praeterquam enim quod difficulter admodum exacui scalpellum istud queat; sane in plerisque casibus sufficit, eam modo partem ex oculo tumefacto rescindere, propter quam claudi palpebrae haud possunt. Accedit, quod periculum sit, ne per immissum scalpellum istud falcatum atque excavatum vel aliud quodcunque tenuissima illa, quibus oculi continentur, ossa graviter laedantur. Quoties autem penitus exscindi, propter intus delitescentem scirrhum aut cancrum, oculus aliquis debet, aeque profecto commode fieri illud per scalpellum rectum poterit. (*vid. Tab. XII. fig.* 14.) Neque enim egomet alio, quam recto usus scalpello sum, quando foedissimos illos, quos Tab. XVIII. fig. 14 & 15. repraesentat, tumores extirpavi. Quanquam autem in Chirurgis haud omnino desunt, qui mitissimam fere curandi rationem eam esse statuunt, qua oculus per admotum scalpellum eo usque ab orbita resolvitur, donec *per injectum filum*

(*a*) In locis supra citatis.

*ſilum firmiter ligari* atque ita quaſi caro excreſcens ſive tuberculum aliquod ſenſim enecari valeat; prudentiores tamen quamvis aliam potius, quam iſtam curandi viam ingrediuntur. Namque hic abeſſe vix poteſt, quin graves inflammationes, dolores, convulſiones, malaque id genus alia deſperata hominem aegrum in mortis periculum conjiciant, aut omnino conficiant. Quoties igitur *vel ſcirrhus vel cancer aliquis oculum infeſtat*, qui ad fundum usque orbitae ſeſe extendit, deliniri vix aliter dolores atque mala ſupervenientia poterunt, quam ubi, noſtro aut HILDANI (*obſ.* 1.) & MUYSII exemplo, integer oculus ab orbita provide reſolvitur penitusque exſcinditur: vulnere deinde rite purgato ac poſtmodum per adhibitum balſamum vulnerarium diligenter glutinato.

V.

*Obſervatio ſingularis.*

Incidere hic nonnunquam ſolet, ut poſt confectam operationem *caro aliena ſuper oculum increſcat* novique tumoris periculum afferat. Quod ipſum equidem ne facile fiat, neceſſarium utique videtur, & aquam phagedaenicam cum linamentis carptis injicere, & per faſcias cum lamina ſive patella plumbea ſuperimpoſitas quam exactiſſime oculum aegrum vincire atque deprimere. Ceterum neque illud praetermittendum hic eſt, peſſima iſta atque cancrum continentia oculorum vitia, quantumvis etiam diligenter eadem ſanata fuerint, tamen, ut alia carcinomata, quam ſaepiſſime praeter omnem exſpectationem & recrudeſcere, & per commendatam ſuperius curam quandoque etiam rurſus ſaneſcere: prouti quidem luculenter ex iſto exemplo liquet, quod ex MUYSIO ſaepius jam citavimus. Denique ſi hactenus deſcripta oculorum vitia ex ipſius oſſis ſeu orbitae ſpina ventoſa vel carie proficiſcuntur, niſi mercurio haec vitia tolli queant, ſicuti interdum contingit; ſatis utique habere Medicus debet, ſicubi dolores atque noxas graviores propulſaverit. Penitus enim alias a morbo hoc hominem aegrum vindicare, tam hic utplurimum impoſſibile eſſe conſuevit, quam quod vel maxime.

---

## CAPUT LXIII.

### *De oculis artificialibus.*

I.

*Oculi artificiales quomodo debeant eſſe comparati.*

OCulo aliquo hominem non propter vulnera ſolum atque abſceſſus, itemque variolas, ſed propter ipſas quoque operationes chirurgicas neceſſarias privari quandoque poſſe hactenus declaravimus. Quae quidem miſerabilis hominum conditio ſolertiores artifices

facile permovit, ut de conſtruendis oculis ejusmodi artificialibus cogitaverint, quorum adjumento corrigi paululum atque imminui maxima iſta, quam oculi alicujus amiſſio affert, deformitas poſſet. Confici autem hodie oculi iſtiusmodi artificiales conſueverunt e patellis concavis, atque illis quidem vel vitreis, vel aureis atque argenteis, decenter, ſive ad naturalis oculi modum coloratis. (*vid. Tab. VII. fig.* 1.) Quae ipſae quo propius ad naturalis oculi externi ſimilitudinem atque magnitudinem accedunt, hoc firmius etiam haereſcere ſub palpebris faciliusque oculi humani ſpeciem prae ſe ferre poterunt. Neceſſarium autem eſt, ſuperficiem lamellae iſtius exteriorem frequenter abstergere atque expolire, ne qua forte ſordes in eadem haerentes tectum oculi vitium prodant. Quam equidem propter cauſſam longe optimum erit plures ejusmodi oculos artificiales in promtu habere; ne ſcilicet, corrupto forte vel diffracto, vel amiſſo uno, deſint, qui ſtatim in ejusdem locum ſubſtitui poſſint. Quoties ſomnus capiendus eſt, eximere oculum iſtum eumque mundare convenit, abſolutoque ſomno decenter rurſus ſub palpebras inſinuare. Sed quo commodius tamen inſinuari atque a palpebris comprehendi queat, id inprimis providendum in curatione eſt, ut ex oculo vitiato, quando forte adhuc nimis magnus, tantundem exſcindatur, quantum ad oculum artificialem apte recipiendum ſufficit.

II.

*Nonnunquam moveri etiam oculus artificialis ſolet.*

Namque obſervandum omnino hic eſt, oculum artificialem, quo exactius idem a palpebris continetur, hoc magis etiam oculum verum atque naturalem mentiri, usque adeo, ut moveri etiam a muſculis oculi reliquis huc atque illuc poſſit. Itaque non de nihilo eſt, quod ſupra jam tum (*Cap. LVIIII.*) inculcavimus, cavere Medicum oportere, ne, praeter anteriorem partem ex oculo corrupto quidquam excidatur, niſi forte gravior noxa aliud quid requirat. Quoties enim a cancro vel ſcirrho ad fundum orbitae ſeſe extendente infeſtatus oculus animadvertitur, vix ac ne vix quidem extirpari vitium, niſi extirpato toto oculo, poterit. Atque hic mirum neutiquam eſt, quod oculus artificialis poſtea nullam, niſi quam a palpebris accipit, motionem habeat.

III.

*Nonnunquam ſatius eſt, ab oculis artificialibus abſtinere.*

Incidere nonnunquam hic ſolet, ſicut aliquoties obſervavi, ut graves defluxiones atque inflammationes cum aliis id genus incommodis ab inſertis oculis artificialibus eorumque irritatione, praeſertim ſi non ſatis apte efformati ſunt, moveantur, paulatimque proin alter etiam oculus, qui ſalvus antea perſtiterat, inflammatione & videndi debilitate graviter affligatur. Quo equidem in caſu ſatius eſt, vel magis idoneos ejusmodi oculos ſibi comparare, vel penitus ab oculis

iſtis

iſtis artificialibus abſtinere, quam ex intempeſtivo deformitatis occultandae ſtudio lumen utriusque oculi amittere.

## CAPUT LXIV.

### *De Strabismo.*

I.

*Strabismus ex quibusnam cauſſis oriatur.*

NOn usque adeo infrequens hominum genus eſt, quorum lumina mirum in modum torquentur atque in quemvis alium angulum potius, quam in rem objectam diriguntur. *Strabismum* Medici communiter appellant, ſive etiam *viſum luſcum*. Nonnunquam alteruter oculus, ſaepius uterque vitio iſto laborat. Naſci autem illud ipſum quam maxime in infantibus teneris ſolet, quoties nimirum hi vel ex una ſemper eademque mamma lactantur, vel ita in cunis aut lectulis deponuntur, ut unus ſemper atque idem oculus lumini adverſo vel feneſtris objiciatur. Sic enim abeſſe haud raro ſolet, quin verſus idem ſemper latus lucidum tenelli infantes oculos ſuos dirigant, paulatimque contorquere illos diſcant. Multo ſaepius autem ſtrabismum contrahunt illi infantes, qui *ab epilepſia* paulo vehementius affliguntur. Dici enim vix poteſt, quam graves tunc ſpasmos atque contorſiones quum reliqua membra univerſa, tum & vel maxime oculi ſentiant. Denique nec illud penitus inſolens eſt, ſtrabismum vel a muſculi cujusdam ocularis *ſpasmo & rigore*, vel a *paralyſi* aut nervorum reſolutione quadam in certo muſculo, vel & a retinae vitio quodam ſuboriri. Quoties enim iſta retinae pars, quae pupillae adverſa eſt, propter incidentem noxam aliquam, officio ſuo fungi amplius nequit, ipſa rei neceſſitas homines cogit, ut oculos tantisper torqueant, donec aliam eandemque integram ſive ſanam retinae partem, pro recipiendis imaginibus, pupillae obvertant.

II.

*Curatio quomodo & quando inſtitui poſſit.*

Tametſi autem nunquam fere non difficilis eſſe ſtrabismi curatio ſuevit, tamen quammaxime difficilis atque adeo impoſſibilis plerumque apud illos eſt, qui vel adulti jam ſunt, vel a muſculi aut retinae morbo vitium illud acceperunt. Apud infantes enim teneros longe utique promtius aliquando in poſituram priſtinam reſtituere oculos contortos licet: praeſertim ſi pravae conſuetudini vitium illud acceptum fuerit ferendum. Atque celeberrimum quidem Yvesium ſi ſequimur, longe optimum erit aliquoties per dies ſingulos infantem iſtiusmodi ante adverſum ſpeculum aliquod conſtituere, atque ut in pro-

 prios

prios oculos suos facie directa strenue intueatur, quam diligentissime admonere. Similiter id quoque valens curationis artificium est, sicubi strabismo laborantibus minutissimum aliquod scripturae genus ad legendum aut quasvis alias res subtilissimas tractandas identidem proponamus; sed ita tamen, ut, quoad fieri potest, directis semper oculis in rem praesentem intueri ipsos jubeamus. Quò felicius autem procedere curationis negotium illud possit, neutiquam alienum erit, vel aqua reginae Hungariae vel balsamo FIORAVANTI oculos male affectos quam saepissime inungere. Sunt, qui proprium aliquod *larvae* aut *fasciae ocularis* genus ad strabismum curandum haud prorsus inaniter adhibent. Qualis fasciarum harum figura sit, non ex BARTISCHII tantum *ophthalmoduleia pag.* 15. 16. 17. patescit, sed & aliam adhuc in nostra *Tabula XVIII. fig.* 16. ex SOLINGENIO petitam, adjecimus, cujus uberior illustratio ex Tabulae XVIII. explicatione videri potest. Ne qua autem forte, prout fieri haud raro solet, per alterutrum modo foramen strabismi vitio laborantes infantuli prospiciant, alterum autem oculum nihilominus contortum servent, tutissimum utique videtur, oculum sanum per injectam fasciam penitus tam diu deligare sive contegere, donec a vitio suo alter oculus fuerit vindicatus: id quod tamen, quia infantes immorigeri sunt, aliaeve caussae obstare possunt, rarissime obtinetur.

## Explicatio tabulae decimae octavae.

*Fig.* 1. demonstrat *oculum ab ungue litt. a* infestatum, nec non qua ratione sub ungue trajici acus filum ducens *bb* debeat.

*Fig.* 2. aliud *unguis* sive *pterygii* genus *aa* cum trajecto filo *bb*, circa utraque extrema c, nodo ita constricto, ut ansam sive habenam, pro commodiori unguis separatione, efficiat; quod vero prius ad *litt. aa* duplici nodo constringitur, ne unguis, dum separatur, facile elabi queat.

*Fig.* 3. repraesentat *uncinulum* sive *hamulum*, in curandis unguibus, tuberculis aliisque id genus oculorum defectibus adhibendum.

*Fig.* 4. *Staphyloma* sive protuberantiam tunicae corneae sistit, quando ex adverso inspicitur, a me observatum & curatum.

*Fig.* 5. idem *staphyloma* indicat, quando a latere spectatur.

*Fig.* 6. aliud *staphyloma*, illudque majus & magis propendens, exhibetur, ex adverso spectatum, a me quoque sanatum.

*Fig.* 7. idem, sed a latere visum, demonstrat.

*Fig.* 8. minus quoddam *staphyloma litt. aa* notatum, cum duplici filo acu trajecto, ex SOLINGENIO ostendit.

*Fig.*

TAB. XVIII.

Fig. 14. A B C D E

Fig. 15.

Fig. 1. a b b

Fig. 2. a b b c d

Fig. 8. a a

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

Fig. 13. B A

Fig. 10. B C A A

Fig. 11.

Fig. 12. A

Fig. 16. A A B B C C

Fig. 9.

*Fig.* 9. Scalprum quoddam ad radendam cariem ſi opus eſt, in fiſtula lacrymali, illudque concavum, ex PLATNERI *diſſert. de fiſtula lacrymali*, exhibet.

*Fig.* 10. Ferramentum ſiſtitur MECKRENII *pro cornea in hypopyo perforanda:* AA denotat manubrium, B ſcalpellum, ſeu rectius apicem ſcalpelli, in baſi nodulo inſtructum; ne profundius, quam par eſt, in oculum penetret; C cochlea, quae recipit operculum, *fig.* 11. indicatum, pro ſcalpello occultando & defendendo.

*Fig.* 12. *Acum magnam*, qua ſataceum excitari poteſt, indicat; quae vero etiam pro tunica cornea in hypopyo perforando adhiberi apte poteſt, ſi circa locum A emplaſtri particula cingitur, quod noduli praecedentis figurae vicem praeſtat.

*Fig.* 13. peculiare inſtrumentum, quo cornea in *hypopyo curando* perforari quoque poteſt, deſignat, & quidem litt. A manubrium ejus, B vero cuſpidem triangularem, eamque paululum reflexam, fere ut in acu praecedenti: quae autem cuſpis, niſi emplaſtro muniatur, facile altius, quam par eſt, oculum penetrat.

*Fig.* 14. per litteras AB *oculus ſcirrhoſus* atque ad ovi gallinacei magnitudinem expanſus, deſignatur. Super hoc ipſo tumore tuberculum aliud, acini alicujus nigricantis formam referens, ex majori enatum, juxta *litt. C* conſpicitur. Porro juxta *litt. D* cornea vitiata & pupilla comparent. Denique prope litteram E palpebra inferior & propter oculi tumorem inſigniter depreſſa prominet.

*Fig.* 15. graviſſimum aliquem *oculi* ſiniſtri *fungum*, ſelibrae pondus aequantem, repraeſentat. Utrumque tumorem iſtum egomet An. 1721. extirpavi atque curavi. Ipſam vitiorum naturam atque curandi rationem ſeorſim & luculenter deſcriptas exhibebo *in obſervationibus chirurgicis*, quas aliquando edere animus eſt.

*Fig.* 16. deſignatur faſcia adverſus infantum ſtrabiſmum e SOLINGIO. *Litt. AA* binas patellas concavas, ex argento, ebore vel ebeno factas, atque in medio BB exiguis foraminulis pertuſas; *litt. CC* faſcias ipſas, quarum adjumento patellae ſuper oculis firmantur, deſignant, ut infantes oculos ſuos in anteriorem partem verſus foramina illa directos convertere diſcant, paulatimque meliorem habitum contrahant.

*De*

## *De aurium vitiis, quae manu & scalpello curantur.*

# CAPUT LXV.

## *Quomodo praeclusus auris meatus aperiri debeat.*

EVenire nonnunquam solet, ut ab ipso statim die natali per tunicam aliquam praeter naturam auris meatus praecludatur. Quae ipsa quidem tunica modo crassior est, modo tenuior: nunc statim ab ipsa nativitate, nunc serius, ex loquelae nimirum defectu, quando scilicet adolescunt, animadvertitur. Solent enim surditas atque loquelae defectus, quasi prorsus indissolubili nexu sibi invicem conjungi. Simulatque igitur infantem diutius, quam naturaliter decebat, loquendi facultate destitutum advertimus, id nobis datum existimemus esse, ut solertissime & linguam & aures pervestigemus. Namque haud raro vitium aliquod intus in aure delitescit, quo naturalis audiendi potentia tollitur: quod vel facilius vel difficilius curatur, prout magis minusve alte inhaeret. Quoties enim in summo tantum per tunicam quandam glutinata auris est, promtius; quoties vero alte ipsa repleta est, difficilius curari vitium illud poterit. Atque id ipsum magis etiam ideo, quia dum tunicam praeter naturam incidere aut removere volumus, tympani membrana proxima saepius simul conciditur. Si qua forte membrana perniciosa summum modo auris foramen praecludit, decussatim illam incidere atque per immissam turundam sive linamentum, quoad necesse videtur, apertam servare convenit. Quo quidem facto, spes est, hominem surdum & cetera sanum audiendi, &c, quod consequens hinc est, loquendi potentiam accipere. Si altius atque juxta ipsam tympani membranam tunica illa noxia inhaeret, anceps utique, ut modo jam diximus, curatio esse consuevit. Interim, quia sine operatione parum atque adeo nihil exspectari salutis potest, satius omnino videtur, frustra nonnunquam curationem tentare, quam sine ope & in desperatione certissima miseros homines relinquere. Oportet vero tunicam illam noxiam vel secundum longitudinem, vel, pro re nata, transversim etiam concidere; dummodo ita manus curantis temperetur, ne ipsam simul tympani membranam, quippe minus alte in infantum auribus positam, graviter attingat aut scalpello perrumpat.

# C A P U T LXVI.

## *Quomodo extrahi ea debeant, quae in aure praeter naturam continentur, aut in eam forte inciderunt.*

I.

SOlet interdum in aure vel cerumen nimis indureſcere, vel aliquid in ipſam incidere, ut piſum, faba, calculus, nucleus ceraſi, animalculum, & ſi quid aliud eſt hujusmodi. Quod ipſum ut quam diligentiſſime protinus extrahatur, duplex potiſſimum ratio poſtulat. Prima eſt, ne cruciatibus homo afficiatur, qui haud raro ſatis vehementes ab iſtiusmodi rebus moventur; altera, ne audiendi potentia privetur. Quidnam autem ex jam jam adductis rebus illapſum in aurem ſit, non ex ipſius tantum hominis relatione, ſed & vel maxime ex auris inſpectione, vel per demiſſa inſtrumenta aut ſpecilla exploratione cognoſcitur. Quoties forte *cerumen* magis, quam naturaliter debebat, induruit atque exſiccatum eſt, audiendique uſum impedit, longe optimum eſſe conſuevit, olivarum aut amygdalarum olei, ſive lactis quoque calidi pauxillum in aurem inſtillare, hominique ut in partem adverſam caput inclinet, praecipere. Poſt aliquot minuta elapſa, ſpecillum quoddam oricularium demitti paulatimque ejici, quicquid materiae noxiae intus eſt, oportebit. Interdum cerumen illud durius eſt, quam ut uno ſtatim actu totum emolliri atque protrahi poſſit. Adeoque tunc idem prorſus negotium iterare aliquoties convenit, donec nihil amplius ſupereſt, quod aurem obſtruere queat. *Si calculus aut ceraſi nucleus intus eſt*, lubricari ante omnia lacte ſeu oleo tepido inſtillato meatus auris debet, mox autem vel ſpecillo quodam, vel & volſella, (*vid. Tab. I. litt. E.*) quicquid alieni intus haereſcit, quam providiſſime extrahi. Quodſi vero *piſum*, faba, vel aliud quidquam hujusmodi in aurem incidiſſe atque nimis jam tum ab humoribus intumuiſſe advertitur, promtiſſimum auxilium in eo poſitum eſt, ut, niſi volſella vel ſpecillo ejici queat, demiſſo ſcalpello exiguo tumefactum corpus illud caute dividamus, ipſasque particulas aliam poſt aliam protrahamus. Nonnunquam minutiſſima etiam *animalcula* ſive *inſecta* in aures incidunt, moleſtiſſimamque titillationem ac pruriginem, denique vero acutiſſimos dolores, motu ſuo concitant, dum e cerumine, in quo inhaereſcunt, ſeſe expedire nituntur. Quae ſicubi oculis obvia ſunt, per ſpecillum aut volſellam protinus educantur. Sin neutiquam ipſa compa-

rent, commodiſſimum atque tutiſſimum videtur, amygdalarum aut olivarum oleum, ſeu ſpiritum vini etiam tepidum in aurem inſtillare, inclinatoque in adverſam partem capite, aliquamdiu illud intus relinquere; dum ſcilicet exſpiraſſe animalculum iſtud ſentiatur: ab his enim rebus animalcula ſive inſecta quaecunque protinus enecantur. Tunc enim rurſus emitti liquor, & auris meatus per adhibita linamenta carpta vel goſſypium atque ſpecillum gnaviter expurgari poterit. Sunt in Medicis nonnulli, qui res amaras, decoctum nempe abſinthii aut colocynthidis in aurem inſtillari jubent; quia haec quoque inſecta ejusmodi necare ſolent. Sed, mea quidem ſententia, oleorum vel ſpiritus vini longe aptior hic, quam ceterorum liquorum omnium, uſus videtur. Quemadmodum enim animalculorum genera quaedam amaris non necantur, ſed potius ipſis etiam rebus amaris delectantur; ſic nullum prorſus inſectum deprehenditur, quin ab oleo atque vini ſpiritu intereat.

---

# CAPUT LXVII.

## *De tuberculis in meatu auditorio.*

HAud prorſus inſolens eſt, in ipſo aurium meatu, tubercula ſive carnes excreſcentes quaedam naſci, quae non inſignes tantummodo moleſtias afferunt, ſed ipſum quoque ſenſum auditus mirifice impediunt. Si recens adhuc malum eſt, abſumi ſaepius facile, quicquid abundat, per *medicamenta rodentia* poterit: dummodo interior meatus auditorius linamentis carptis vel goſſypio probe fuerit repletus ac praecluſus, ne quid forte rodentis in membranam tympani incidat, eamque graviter afficiat. Quam equidem ob rem ſatius utique haud raro videtur, *ſcalpellum* in manus ſumere aut forficem, cujus adminiculo tumor iſte *reſcindatur*: praeſertim ſi non usque adeo alte is inſederit. Ubi vero aliquanto magis abditus atque ab externo foramine remotus idem fuerit, uncinulis utique ac volſellis opus eſt, ad ipſum blande protrahendum, &, quoad fieri poteſt, exſcindendum. Quo facto, lapide infernali ſemel atque iterum inungere abſciſſi tumoris illius radices convenit, paulatimque ſic extirpare, ut denuo renaſci malum haud facile queat. Si nihil medicamenta rodentia proficiunt, neque nimis abſconditus tumor eſt, ferramentum aliquod candens idoneum quandoque admoveri haud ſine fructu poterit. Denique *vincturam* quoque in ejusmodi tumoribus ſanandis quam aptiſſime adhiberi nonnunquam poſſe, luculenter ex exemplis

iſtis

iſtis apparet, quae apud HILDANUM (*cent.* 3. *obſ.* 1.) & PURMANNUM (*Chirurg. pag.* 280.) deſcripta figurisque illuſtrata reperiuntur.

---

# CAPUT LXVIII.

## *Quomodo aduri adverſus dentium dolorem auris debeat.*

OBſervatum jam pridem a NUCKIO, SOLINGIO, DEKKERO, VALSALVA pluribusque aliis & ingenio & arte praeſtantiſſimis Medicis eſt, dentium dolores pertinaciores atque medicamentorum vim omnem ſuperantes curari felicius atque expeditius haud poſſe, quam ferro candenti poſt auriculam ad partem iſtam, quae antitragus vocari ſolet, diligenter applicato. Tametſi autem proprium aliquod ferramenti vel cauterii genus, tubulo comprehenſum, jam jam laudatos auctores curationi huic deſtinaſſe invenimus; (*vid. Tab. XIX. fig.* 1.) tamen nihil admodum obſtare ego video, quo minus quodcunque aliud ferramentum ſive cauterium parvum aut etiam clavus candens aeque utiliter applicari ad ſupprimendos dentium dolores queat. SCULTETUS certe, prouti celeberrimus SPIGELIUS memorat, (*a*) ſcalpello candenti in partem modo dictam demiſſo feliciter admodum noxam illam ſanavit. VALSALVA autem idem omnino ſeſe praeſtitiſſe ſcribit, quoties ſcalpello vulgari nihilque candenti partem auriculae proximam conciderit. (*b*) Sed quae tandem repentinae ſanationis hujus cauſſa? Scilicet nervum aliquem ab auris regione ad dentes procedentem in ſuperius deſignata parte poſitum eſſe, Medicorum multi exiſtimant: quo conciſo vel aduſto protinus ipſa doloris cauſſa tollatur. Ego vero, ne quid forſan hic diſſimulem, celerrimum effectum iſtum, ſi quando contingit, non tam a nervi laeſione, quam potius a terrore, propter repentinum dolorem excitato provenire arbitror. Neque enim inſolens prorſus eſt, quantumvis etiam acerbos dentium dolores continuo evaneſcere, ſimulatque chirurgorum inſtrumenta dentibus evellendis deſtinata aeger conſpexit. Denique adhuc monebo, me, quicquid alii affirment, aliquoties uſu didiciſſe, deſcriptam ſanandi rationem fruſtra adhibitam fuiſſe, & aegros uſtionis dolorem ſine ſucceſſu ſuſtinuiſſe: adeoque in omnibus quaeſitum effectum non praeſtare.



(*a*) Vid. Ej. *obſ. Chirurg.* 34.
(*b*) Vid. Ej. lib. *de aure humana.*

# C A P U T LXIX.

## *De instrumentis acusticis, sive ad juvandam audiendi facultatem accommodatis.*

QUemadmodum videndi potentia perspicillis seu vitris ocularibus, sic audiendi facultas propriis instrumentis quibusdam, acusticis dictis, juvari quodammodo solet. Quorum tametsi variae admodum figurae sunt, eaedemque buccinis plerumque haud absimiles; fere tamen optima sive commodissima ea deprehendi, quae tubo cuidam parum inflexo similia sunt, in principio angusto, in extremo tubae instar expanso, (vid. Tab. XIX. fig. 2.) Deinde etiam valde commendata fuerunt ea, quae *Tab. eadem fig.* 3. & 4. e NUCKIO atque DEKKERO proposuimus. Priora duo fig. 2 & 3. sic adhibentur, ut pars tenuior *A* in foramen auris immittatur; ansa vero sive pars litt. *B* manu contineatur. Tertium (*fig.* 4.) idemque parvum & ad cochleae similitudinem contortum, atque prae ceteris commodissimum, a DEKKERO (*a*) laudatum, quia propter parvitatem subter capillis aut capillamentis sic recondi posset, ut, dum pars tenuior *A* in aurem inferatur, funiculi autem *BB* ad firmandum instrumentum illud, circum aures ducantur, illud conspici facile nequiret. Sed vero si curatius singula circumspicimus, usu deprehendi, duo posteriora ex commendatis instrumentis illis sic comparata esse, ut scopo illi ex sententia non ita satisfaciant; sed prius, illudque simplicissimum majoris utilitatis deprehendi. Fama equidem ante aliquot abhinc annos ex novis publicis fuit, TRUCHETUM aliquem, monachum & mathematicum Gallum, atque Academiae Regiae Parisinae Socium, pro eo, quo erat ingenio egregio, Parisiis instrumentum aliquod acusticum confecisse, non ita solum minutum, ut intus in ipsa aure sub capillis omnino condi valeat; sed & vel maxime ita nobile, ut debilitatam audiendi potentiam incredibiliter promoveret. Qualenam vero instrumentum illud sit, & an usque adeo excellens ejusdem usus sit, nondum certo rescifcere mihi licuit, quantumvis diligenter etiam cum ab amicis Medicis Germanis, qui Parisiis aliquamdiu vixerunt, tum a Parisiensibus Medicis & Chirurgis per litteras illud fuerim sciscitatus. Interea tamen operae pretium esset, ut majori industria mechanici de ejusmodi instrumento solliciti essent: quia quamplurimis hominibus egregie servire

(*a*) In Exercitat. suis practicis.

vire ac prodesse posset. Ante annos aliquot aliquem tubulum argenteum inauratum spithamaeque longitudinem habentem, adversus *audiendi difficultatem, aurium item dolores ac tinnitus* REUSNERUS, Medicus Silesius, commendavit *in ephem. nat. cur. cent. V. obs. VI*, atque bis aut ter quotidie inferi jussit in aurem aegram tubulum istum, eoque suctionis beneficio alienum aërem istum, quem aures affligere & praedicta earum mala concitare credidit, extrahi posse voluit. Num autem ex aere alieno ista aurium vitia oriantur, magnum est dubium: ac deinde an non ex aliis etiam materiis, quam ex argento, confici tubulus iste possit, qualem item formam atque amplitudinem is habere, dum eum non delineavit, & quare auro obductus esse debeat, adhuc nondum satis comperire potui. Interea donec meliora ac commodiora, pro audiendi facultate laesa emendanda, instrumenta innotescant, tubum istum, qui cornu figuram fere obtinet, & fig. 2. repraesentatur, ex aere vel argento confectum, utilissimum hoc in vitio deprehendi.

---

# CAPUT LXX.

## *Quomodo foraminula fieri in aurium lobis debeant.*

AUricularum lobos perforandi ratio haec est. Ante omnia locum, ubi foramen in iis faciendum est, qui medius esse convenit, atramento notare convenit. Deinceps per adhibitam acum vulgarem Chalybeam, attamen paulo crassiorem, prehenso altera manu lobuli extremo, altera manu in ipsa parte illa designata medium lobum perforare oportet, atque sic in eo foramen aliquod facere. Tum filum aliquod sive *inaurem* quandam plumbeam injicere, vid. Tab. XIX. fig. 7.) eam in formam annuli inflectere, eandemque sequentibus diebus ovorum aut hyperici oleo bis vel ter quotidie inunctam aliquoties leniter huc atque illuc trahere, donec tandem foraminis oram induratam atque glutinatam inveniamus. Longe vero optimum hic est, paulo altiori, quam medio aut inferiori loco foramen illud facere: ne qua forte per inaures vel fila plumbea lobuli pars extrema facile dilaceretur. Ceterum ut promtius atque accuratius institui operatio illa possit, proprium *instrumentum* aliquod *auriculare* Medici recentiores hanc in rem excogitarunt. (*vid.* Tab. *XIX. fig.* 5.) Hujus binis lamellis auricula sic comprehenditur, ut foramen B partem auris designatam exhibeat. Tum annulus A sursum versus, quantum

ad lobulum auris firmiter comprehendendum satis est, adducitur, ipseque auris lobus per transmissam acum aliquam ferream, auream vel argenteam, eandemque vel vulgarem vel quod praestat, in altero extremo cavam (*vid. fig.* 6. A B) ita perfoditur, ut filum plumbeum (*fig.* 7.) quod cavae acus parti A immissum est, ad inauris instar, intus relinquatur; & subinde hinc inde, ut antea dixi, commoveatur, donec foraminis ora fuerit glutinata. Loco acus hujus fere adhuc commodius uti possumus acu *fig.* 8. quae ad extremum obtusum instar lardarii divisum est, quod filum plumbeum aptius, (quod postquam dimidia transiit, immittendum) retinet & per foramen transmittit. Quanquam autem ad ornatum potius mulierum, quam usum medicum adhiberi auricularum perforatio a plerisque solet; tamen, si Riverium (*observ. medic.* 100.) aliosque nonnullos audire voluerimus, tam nobilis adversus morbos aliquos perforatio illa est, quam quae vel maxime. Quodsi enim, pergit Riverius, acus triangularis & candens per lobum auris trajicitur, ipsumque foramen illud, perinde ut in setaceo fieri solet, per insertum funiculum vel filum lineum aut sericeum huc atque illuc tractum identidem renovatur, dici vix potest, quanta noxii humoris copia huc alliciatur atque effluat, quamque feliciter & oculorum, & dentium, & ipsius denique pectoris gravissimae noxae una cum tabis periculo profligantur. Ut proinde mirum non sit, si frequentius ab hodiernis quibusdam Medicis, praesertim ocularìis, adhiberi auricularum perforatio ista sensim coeperit, quam ab aliquo tempore factum est. Ita & cum *Paracelso* ad *surditatem* incipientem hanc operationem utilem esse censet M. A. Severinus Lib. de effic. Medic. pag. 73.

---

## *De narium noxis, quae manu & scalpello curantur.*

## C A P U T LXXI.

### *De polypo narium.*

I.

*Polypus quid sit.*

Solent interdum carnosae quaedam *carunculae* sive excrescentiae praeter naturam, sicut aliis in partibus, ita & in naribus nasci. *Polypum* Medici noxae genus illud utplurimum vocant; licet rarius pluribus pedibus sive radicibus quam una oriantur vel instructae sint.

A

A quibusdam *Sarcoma*, ab aliis etiam *hyperſarcoma* appellatur. (*a*) Solent autem carunculae iſtae modo grandiores & craſſiores exiſtere, modo minores ac tenuiores; modo molles, &, dum trahuntur, valde prolongandae; modo, ſed rarius tamen, durae & quaſi rigidae; modo albae, modo ſubrubrae. Principio plerumque parvae ſunt, ſucceſſu temporis creſcunt & augentur: ſic tamen, ut quaedam cito, aliae tarde augmentum capiant. Vidi nonnullos, qui intra tres vel quatuor dies ita aucti erant, ut e naribus propenderent. Utplurimum ſine doloribus eaedem ſunt; nonnunquam autem dolores cum duritie adjunctos habent, lividi fiunt, atque fere ad cancrum vergunt. Aliae intra nares haerent, aliae ad labra ex naribus propendent; aliae nares implent ac valde expandunt, imo indecore dilatant; aliae non item. Nonnullae ut unica caruncula ſeſe exhibent, & aequales ſive laeves ſunt; aliae ut multae carunculae ſimul junctae. (*b*) Quaedam retro per id foramen, quo ſpiritus a naribus ad fauces deſcendit, adeo increſcunt, ut poſt uvam conſpici poſſint. Atque tum inſignem ipſae non loquendi ſolum ac deglutiendi, ſed ſpirandi quoque difficultatem inducunt, fereque hominem ſtrangulant. (*c*) Quandoque & per nares & per fauces ſimul ſe expandunt. Raro utramque, multo ſaepius alterutram tantum narem caruncula iſtiusmodi infeſtat. Utplurimum non niſi unica, ut jam diximus, radix eaque tenuis eſt; interdum craſſior, magnisque venis inſtructa; interdum vero plures ſubſunt: unde etiam *polypi nomen* apud veteres, ut videtur, adepta eſt. Haud raro ex inferiori aut media naſi parte, interdum vero ex poſteriori vel ſuprema, (*d*) imo ex ipſis calvariae ſinubus vel oſſe ethmoide procedunt. (*e*) Naſci autem fere ſemper vitium iſtud in & ex membrana pituitaria ſolet, & ſpeciatim ex obſtructa una alterave ipſius glandula: quae ſenſim ex humoribus noxiis augetur, donec vel nares impleat, vel extra ipſas prorſus propendeat; proindeque nihil aliud videtur eſſe, niſi morbida quaedam glandularum & ſpongioſae membranae illius expanſio atque prolongatio. Diverſam ab his naturam iſtud caruncularum genus, ut mihi ſaltem videtur, habet, quod *ſarcoma naſi* Medicis appellatur. Polypus enim mollis plerumque eſt, atque a petiolo quaſi, ſive radice modo tenuiori modo craſſiori, in ſimilitu-

(*a*) Vid. *Glandorp.* de Polypo cap. III.

(*b*) *Glandorp.* vult l. c. omnes polypos *inaequales* eſſe; ſed hoc falſum eſt: vidi enim prorſus aequales.

(*c*) Vid. Celsus *Lib. VI. cap.* 8. *n.* 2.

(*d*) *Fabric. ab Aquapend.* vult, oper. Chir. cap. de Polypo, *omnes polypos ad os ſpongioſum eſſe annexos*; ſed hoc falſum eſſe, uſus me docuit.

(*e*) Garengeot *in oper. chirurg. cap. de polypo* ſcribit: polypum utplurimum *in plures ramos* ſe dividere; (*le polype en ſe groſſiſſant, ſe diviſe pour l'ordinaire en plusieurs branches*) ſed hoc profecto experientiae adverſatur: dum plerumque ſimplex eſt, ut ſaepe vidi.

litudinem fere ficus suspensus; *sarcoma* vero, amplo firmoque aut minus mobili fundamento nixum est, & modo mollius modo durius est.

II.

*Diagnosis & caussae quaenam sint.*

Qua ratione dignosci jam jam proposita vitia debeant, luculentissime statim, si quid ego video, ex iis patescit indiciis, quae de ipsorum natura atque indole hactenus proposuimus. Nempe *mitior polypus* est, quicunque albus, subrubidus atque sine doloribus mollis existit. Contra vero *gravior* atque *perniciosior*, quicunque cum doloribus atque duritie livet aut nigricat; vel pus etiam, aut humores acres ac foetidos emittit: is etenim ad cancrum jam tum spectare adsolet. *Caussae polypi* abditae saepius sunt atque internae; nonnunquam in externa quadam violentia positae. Dicimus autem, polypi caussam abditam subesse, quoties idem ex corrupto & glutinoso sanguine, in membranae pituitariae vasculis & glandulis inspissato provenit. Expandi enim justo laxius ipsa membranula ista mollis & spongiosa a congestione humorum noxiorum quam facillimo negotio potest. Ad violentiam externam lapsus atque ictus graviores, nimis frequentem digiti in nares immissionem atque membranae pituitariae irritationem, nimis item fortes pulveres sternutatorios referimus. Denique *caussae manifestae*, sed internae tamen, sunt frequentiores catarrhi, vehementior coryza, narium ulcera, vel & nimiae sanguinis ex iisdem profusiones. *Sarcoma* ex iisdem fere caussis nascitur. In utrisque tamen caries vel spina ventosa ossium nasi quandoque subest. Cujus equidem noxae tristissima exempla egomet aliquando me videre memini.

III.

*Prognosis.*

Levius utique periculum atque promtior curatio esse solet, si mitior sive benignus polypus est; si non nimis alte in nare ortus vel positus est; si tenuiorem radicem habet, & si paulo laxius idem propendet, vel saltem facile educi & prolongari potest; denique si firmiori habitu aeger homo instructus est. Contra vero quo magis alte positus, item quo crassior polypi radix est, & quo minus produci potest, hoc difficilius quoque is perfecte curatur vel tollitur: praesertim si affectibus scorbuticis aut venereis homo simul laboraverit. Tum inde quoque nasci periculum haud exiguum potest, quia difficulter admodum supprimi sanguinis profusio, ex abscisso vel evulso polypo, profundiores easque ampliores radices habente, suborta consuevit. (a) Si *ad carcinoma polypus vergit*, hoc est, si durus ac

(a) Fabricius ab Aquapend *Oper. Chir. cap. de polypo* hoc periculum quidem parvi facit, sed immerito, & caute hic agendum.

ac lividus eſt, & dolores movet, ceu fieri ſaepe ſolet, tutiſſimum utique videtur, noxam tantum per adhibita medicamenta lenientia quam providiſſime delinire: ſiquidem non ſine periculo eadem, ſicut alia carcinomata irritatur. Similiter ſi aut altius polypi radix poſita, aut e ſpina ventoſa, quemadmodum ingentem ejusmodi polypum vidi, producta eſt; vix ita ſanari malum poterit, quin ſubinde ac brevi renaſcatur (*a*), & tolli penitus nequeat, niſi forte ſpina ventoſa prius curata fuerit. Porro *ſi ad fauces usque polypus increvit*, non loquela tantum & deglutitio inſigniter impediuntur; ſed penitus quoque, ut Celsus jam vidit, homo interdum ſuffocatur, atque non niſi difficulter & cum periculo evelli poteſt. Denique ſi utramque narem polypus implet, difficillime curari is conſuevit, quia plerumque aliqua adhuc ſimul noxa gravior ſubeſt. Par ratio *ſarcomatis* eſt: praecipue ſi ſimul ſpina ventoſa narium oſſa afflixerit.

IV.

*Curatio per medicamenta.*

Polypi curationem ſperare haud quaquam licet, niſi penitus idem removeatur. Removeri autem is duplici ratione debet, & quidem vel per adhibita medicamenta rodentia ſive adurentia, vel per idonea inſtrumenta: atque ita quidem, ut vel totus ſimul, vel alia poſt aliam pars eximatur. Scilicet *medicamentis rodentibus* uti poſſumus, quoties mollis & parva, vel etiam brevis & ampla caruncula carnoſa exiſtit. Sed caute tamen hic procedendum, ne aliae eaeque ſanae naſi partes iis erodantur. Atque inprimis quidem ut mitia medicamenta rodentia hic laudantur *pulvis ſabinae*, *alumen uſtum*, *praecipitatum rubrum*, *vitriolum album*, *radix hermodactyli*, atque hujus generis alia, vel per ſe, vel cum melle aut unguento digeſtivo ſubacta, atque ad polypum vel turundae beneficio, vel & absque eadem, ſi nimirum foras propendet, adhibita, quibus aliquando leviores tolluntur. *Heliotropii* ſive *ſcorpioidis pulverem* quam mitiſſime fereque ſine doloribus polypum tollere atque facillime exedere, Poterius teſtatur, ſi modo pulvis in nares cum goſſypio immittatur bis in die (*b*) quae vero ſpecies heliotropii ſive ſcorpioidis hic adeo utilis ſit, cum plures ſint, non indicat: adeoque incerti hic haeremus. Rulandus aquam mercurialem laudat, qua mane & veſperi illinendo polypum paucis diebus ſe ſanaſſe aſſeverat. (*c*) Neque vero minus huc pertinent *unguentum aegyptiacum & fuſcum* Wurtzii, oleum tartari *per deliquium*, *eſſentia ſabinae*, vel & quammaxime eſſentia e mercurio ſublimato atque vini ſpiritu praeparata; utpote qua



(*a*) Idem Fabricius perhibet, ſe nunquam polypi reliquias repullulare vidiſſe. Sed revera ego & alii hoc viderunt. Conferri poteſt Dranii Obſerv. V.

(*b*) Obſerv. 63. Centur. III.

(*c*) Cent. VIII. Obſ. 81.

Wedelius polypum quendam sese curasse scribit. (*a*) Valent hic etiam insigniter tum aqua calcis, Nuckio auctore; (*b*) praesertim si post admixtum unum alterumve mercurii sublimati granulum aqua phagedaenica ex ipsa conficitur: tum *mercurius praecipitatus*, super quo spiritus vini portio quaedam deflagravit; tum *aqua* etiam *sale ammoniaco saturata*; tum & denique, siquidem Musitanum audimus, acidus salis ammoniaci spiritus. (*c*) Quodsi autem forte hactenus proposita medicamenta rodentia nihil efficiunt, tum alia eademque magis vehementia applicari possunt. Spectant huc *lapis causticus*, sive *lapis infernalis*, ut & *mercurius sublimatus* atque *arcanum corallinum*, & si quae forte alia sunt hujusmodi. Misceri autem posteriora haec cum melle aut unguento quodam, basilico verbi gratia, debent, providissimeque super polypum applicari; ne qua forte simul partes integrae erodantur vel absumantur. Oportet vero hic, si polypus in nare latet, per insertum in nares calamum vel tubulum medicamenti rodentis portiunculam intro ad carunculam carnosam mittere, ne nares erodantur. Haud minoris virtutis in polypo benigno hic sunt *spiritus sive oleum vitrioli*, *aqua fortis* item *ac butyrum antimonii*; siquidem vel plumula, ut jam jam posuimus, vel penicillo etiam adhibito illinantur. Quotidie autem sub ipsam deligationis innovationem removeri per forficem aut volsellam debet, quicquid a medicamentis rodentibus exesum deprehenditur. Clarissimus vir, Thibautus, Chirurgus quondam Parisiensis, hanc inprimis curandi rationem sequitur. (*d*) Ante omnia, binis emplastris minutis polypum inter & partem sanam injectis, cavetur, ne quid forte rodentis integras etiam narium partes attingat. Deinde *butyrum antimonii* per adhibitum penicillum vel turundam provide ad polypum sive carunculam carnosam applicatur. Tum ac denique statim rursus aqua pura polypus expurgatur; ne scilicet justo amplius atque altius medicamentum rodens penetret. Atque ita vix elapso momento operationem universam, ut Garengeot asseverat, absolvit. An autem praedictum medicamentum saepius quam semel adhibendum sit, hic autor non refert: id quod tamen ego necessarium utplurimum esse existimo; cum semel tantum illum tangere vix unquam sufficiet.

V.

*Curatio polypi per operationem multiplex.*

Utplurimum vero satius videtur *instrumentis* quam medicamentis polypum extirpare: id quod vero variis modis fieri solet: ex quibus praecipuos ex multis hic referre operae pretium esse duximus. Ante

(*a*) *Dissert. de polypo narium.*
(*b*) *In operat. chirurgicis*, cap. de polypo.
(*c*) Conferri hic potest Glandorp. de polypo cap. XIII.
(*d*) Ut Garengeot refert *in operat. Chirurg. cap. de polypo.*

Ante vero, quam ad ipſam operationem pergimus, *aeger prius praeparandus eſt*: ac deinde tempore operationis collocare ſuper ſella lumini adverſa aegrotum oportet, miniſtroque, ut manibus fronti applicatis caput ejusdem leniter reclinet ac ſimul probe firmet, imperare: atque tunc ex variis, qui ab auctoribus commendati ſunt, modis eum eligere, qui pro mali diverſitate commodiſſimus & optimus nobis videtur. 1. Igitur prae ceteris eum hic referre fas eſt, quem CELSUS, antiquiſſimus Medicus, deſcripſit. (*a*) Nimirum hic docet, *polypum ferramento acuto, in modum ſpathae facto*, (*b*) *ab oſſe reſolvendum eſſe: adhibita diligentia, ne infra cartilago laedatur; in qua difficilis curatio eſſet. Ubi abſciſſus eſt, eum unco ferramento eſſe extrahendum. Tum implicitum linamentum, vel aliquid ex penicillo reſpergendum eſſe medicamento, quo ſanguis ſupprimatur, eoque nares leniter implendas eſſe. Sanguine ſuppreſſo, linamento ulcus purgandum eſſe. Ubi purum eſt, eo pinna eodem modo, quo in aure docuerit, medicamento illita, quo cicatrix induceretur, intus demittendam eſſe, donec ex toto ſaneſcat.* Ab hac curandi polypum ratione non adeo multum recedit, quam 2. PAULLUS AEGINETA

I. CELSI.

II. ÆGINETAE.



(*a*) *Lib. de Medicina Lib. VII. cap. X.*

(*b*) Quid *Spatha* proprie ſit, & quale ſit illud ferramentum, in ſpathae modum factum, quod CELSUS hic adhibendum praecipit, nondum certe conſtat. Lexicographi, quotquot ego hujus rei cauſſa conſului, parum lucis praebent. Nonnulli ea intelligunt inſtrumentum inferius latum, quo a Pharmacopoeis electuaria commode miſcentur, vel a Chirurgis emplaſtra linteo inducuntur; in eo tamen plerique cum RHODIO in commentar. in SCRIBONIUM LARGUM pag. 46. in notis conveniunt, vocabulum hoc *gladium* eumque majorem ſignificare; *ſemiſpatham* vero gladium minorem. Sed ejusmodi ferramenta profecto parum apta ad polypum ex intimis naribus extirpandum videntur; quemadmodum hoc jam *Fabricius ab Aquap.* loco citato agnovit; cum ignoremus, quid in loco anguſtiſſimo & obſcuriſſimo ſummi naſi incidamus, praeſertim ſi ſpatha ſit ſcalpellum anceps. Quam ob cauſſam etiam ALBUCASIS, ſcalpellum ex una tantum parte acutum pro hoc ſcopo commendat. RHODIUS quidem l. c. affirmat, CELSUM *Lib. VII. cap. X. formam ejus non obſcure indicare*; verum, meo quidem judicio, rem totam prorſus in obſcuro reliquit: dum nihil aliud de ſpatha hac dicit, quam quod antea in medium protulimus. SCULTETUS *Armament. chirurg. Tab. II. fig.* 1. & cum eo Lexicon Brunonianum, vult, *illam ſcalpellum ancipitem eſſe, utrinque acutum, & in ſuperiore parte paullo latum, qui in extremitate ſua in unam cuſpidem coiret*, eamque etiam ita delineat. Multum hoc ſcalpellum cum eo convenit, quod Tabula noſtra I. litt. I exhibuimus. ANDREAS A CRUCE in offic. chirurg. pag. 25. *ſpatham* CELSI alia ratione delineavit, & fere in ſagittae figura. Verum illos ſcalpellos ad polypum e naribus exſcindendum, quos litt. G & H in eadem Tabula, & adhuc magis eos, quos Tab. V. fig. 4 & 5. delineavimus, longe aptiores huic negotio eſſe judico: quia ſcalpelli ejusmodi ancipites cuſpideque acuto donati, facilius partes alias in naribus anguſtis & obſcuris, easque ſanas laedunt, quam qui in altera tantum parte acuti ſunt, & cumprimis qui obtuſam apicem obtinent: quippe qui nihil fere aliud, quam radicem polypi laedere aut reſecare poſſunt. Hinc *ſpatham* CELSI aliud, quam quod ſcriptores vulgo volunt, ferramenti vel ſcalpelli genus eſſe autumo, quodque propterea uberius erit inquirendum.

NETA post CELSUM tradidit: (*a*) hic enim praecipit, ut, aegro collocato in sedili adversus lucem, chirurgus sinistra manu narem aperiat & dilatet; dextra vero, spathula ad id facta, in myrtacei folii modum acuta, orbiculatim polypum praecidat, illic acie ferramenti imposita, ubi naribus coaluit. Postea instrumento in oppositum converso, manubriolo ipsius carunculam succisam foras protrahat. Ad cicatricem obducendam utitur canaliculis plumbeis. Totum vero polypum exemtum esse, docere primo visum, ac deinde vocem & respirationem liberam per nares. 3. ALBUCASIS, celebris Medicus & Chirurgus Arabs, praecipit, (*b*) polypum primo unco ferramento in nares immisso (vel hujus loco forcipe) foras extra nares trahendum, tum vero praecidendum, quantum ejus obtineri potest: idque toties esse faciendum, donec totus sit exemtus. Quodsi vero non omnis exemtus sit, PAULUS & ALBUCASIS ad reliquias in nare relictas, quae alia ratione extrahi nequeunt, jubent, ut linum mediocriter crassum, funiculi instar, & nodis hinc inde pluribus constrictum, ita ut inter nodum singulum spatium sit transversi digiti, aut etiam minus. Hujusmodi funiculum a naribus ad palatum esse transmittendum, postea foras per os esse extrahendum. (Quod volsellis fieri posset) Tum vero dextra sinistraque manu duo fili capita, tum quod a naribus, tum quod ab ore pendet, vicissim trahenda ac retrahenda, donec polypi reliquiae absumantur: quem in finem etiam unguento aegyptiaco utitur, quo funiculum transmittendum oblinit. 4. FABRICIUS *ab Aquapendente* tum instrumenta, tum modum administrandi hanc antiquorum Chirurgiam multis argumentis rejicit, suamque, quam vocat, (*c*) quae per adhibitam *volsellam* sive *forcipem acutam* (*d*) peragitur, reliquis praefert. Namque forcipe ista, quoad fieri potest, altissime, sed lenissime tamen in nares ad radicem polypi usque demittitur, atque ita polypus, integer vel quantum obtineri potest, ea abscinditur ac simul educitur. Quod equidem operationis negotium, tanquam longe securius, praecedentibus praefert: & quando forte prima vice non integer resectus est, mox vel etiam sequentibus diebus continuatur, donec nihil amplius ex polypo superesse inveniatur. Si quando sanguis copiosus fertur, id quod tamen in hac methodo auctor rarius aut nunquam contingere asseverat, supprimere illum convenientibus medicamentis, inter quae *vinum nigrum*, vel simplex vel *aluminosum* maxime laudat, oportere: de quibus inferius plura. Feli-

III. ALBUCASIS.

IV. FABRICII. ab Aquapend.

(*a*) *Lib. VI. cap.* 25.

(*b*) *Lib. II. cap.* 14.

(*c*) *Severinus* negat hunc inventorem esse hujus methodi, aliosque producit, qui jamdiu ante ipsum ea usi fuerint. Lib. de efficaci Medicina.

(*d* Quae in oper. Chirurg. FABRIC. *ab Aquapend.* Tab. III. delineatur. Conf. caput ejus de polypo extrahendo. A SCULTETO vero forceps haec longe aliter exhibetur: in neutra vero quod & quomodo polypum resecet, conspici aut cognosci potest.

Feliciter quoque hanc ipſam polypi curandi rationem, praeter ipſum FABRICIUM *ab Aquapend.* celebratam a SENNERTO & GLANDORPIO fuiſſe, ex ipſorum monumentis intelligimus: quam & quoque haud raro feliciter ſuccedere, ipſe expertus ſum.

VI.

*Aliae curandi rationes.*

Sed praeter hos polypum curandi modos adhuc alii ſunt. Nam polypum recentiorem a *puncturis* & conciſionibus ſeu *ſcarificationibus* crebris, ſcalpello phlebotomo inflictis, ſubinde non exareſcere tantum, ſed penitus quoque ſaneſcere, ipſe rerum uſus *Marc. Aurel.* SEVERINUM, ut aſſeverat, docuit. (*a*) Sunt, qui *ferrum candens* polypo admovendum ſuadent; ſed prudentiores quique ab iſta vehementi curandi ratione merito abſtinent. Praeterquam enim quod inſignes cruciatus cum eadem conjuncti ſunt; minus commode utplurimum in nares ſine periculo alias partes laedendi ſanas demitti ferramentum candens conſuevit. Alii longe commodiorem judicant eſſe illam curandi rationem, qua per adhibitum ſcalpellum falcatum a GLANDORPIO *in libro de polypo* indicatum, atque ab ANDR. A CRUCE delineatum, (*b*) quicquid polypi intus in naribus eſt, & quousque illud prius uncinulo aut vinculo injecto extrahi poteſt, quam exactiſſime *abſcinditur:* id quod tamen ſaepiſſime commode adhiberi non poterit. MESUE *polypum, qui radicem habet gracilem*, & extra egreditur, poſt apprehenſionem *forfice* abſcindit. Eum vero, *qui ad fauces deſcendit*, tenaculis anteriora verſus trahit & juxta radicem forfice ignito reſecat. (*c*) Rurſus aliis curatio per *vincturam* ſeu *deligationem* prae ceteris tuta videtur atque apta: praeſertim cum ea omnis ſanguinis profuſio evitetur. Igitur, ceu GLANDORPIUS *cap.* 15. *de polypo narium* poſuit, filum ſericum idemque ceratum juxta ipſas polypi radices, quantum fieri poteſt, diligentiſſime circumducitur ac nodo firmatur, ipſaque caruncula carnoſa prope filum ſive vincturam reſcinditur. Quo autem commodius fieri ea ſingula queant, neceſſarium eſt, per admotam volſellam (*vid. Tab. XIX. fig. 9. vel* 10.) quousque ſatis videtur, polypum e naribus prius extrahere; ſed leniter tamen, ne quid forte ante vinculum injectum, quemadmodum fieri memini, disrumpatur. Filum ipſum, poſt exciſum polypum, tantisper intus relinquitur, donec illud ſponte ſua per ſuppurationem reſolvatur. Sic enim omne malum commode tolli & quam aptiſſime praecaveri ſanguinis profuſiones poterunt; quae ita graves nonnunquam, praeſertim poſt evulſos polypos, extiterunt, ut aegrum hominem exhauſerint. (*d*) Vel etiam polypus integer facta

 rite

(*a*) Lib. de Efficaci Medicina p. 73.
(*b*) Officin. Chirurg. pag. 25.
(*c*) Vid. *Glandorp.* de polyp. p. 39.
(*d*) Vid. GARENGEOT. *Chirurg.* cap. de polypo.

rite ligatura relinqui poteſt, donec cum filo ſponte cadat: quemadmodum ego ſubinde feci. Oportet autem in quibusdam ligaturam altero tertioque die bis terve repetere, ſi poſt priores eum non exareſcere conſpicimus: qua ego ratione adhuc ultimis annis notabilem polypum in nobili muliere fere ſine ullo dolore ac ſine ulla ſanguinis profuſione intra quatriduum feliciter extirpavi.

VII.

*Mea per peculiarem ligaturam auferendi methodus.*

Quoniam vero peculiaribus artificiis id factum eſt, quae multorum admirationem excitarunt, ea reticere nolui, ſed lubens potius cum chirurgiae cultoribus una cum morbi conſtitutione hic communicabo. Nimirum femina nobilis, quae ſeptuageſimum aetatis annum, ſatis ceterum ſana, jam ſuperaverat, & narium haemorrhagiis ſaepius antea obnoxia erat; ſenſit tandem, poſt ſubito aliquando ſuppreſſam aqua frigida ejusmodi haemorrhagiam, carunculam carneam in ſiniſtra nare, quae ſenſim creſcendo narem integram non ſolum implevit, verum indecore diſtendit, ita ut per nares vix ſpiritum ducere amplius potuerit. Varios in vicinia adhibuit & Medicos & Chirurgos in conſilium, qui varia & cumprimis etiam, cum extra nares jam propenderet, medicamenta rodentia diu adhibuerunt; ſed fruſtra. Nam quantum his uno die abſtulerant, tantum altero die rurſus acceſſerat, adeoque tandem conſilium & auxilium meum petitura Helmſtadium anno 1734. menſe martio ad me veniebat. Cum vero malum examinarem, inveni polypum ſubrubicundi coloris, pruni Damaſceni quaſi figura & magnitudine, partim ex nare propendentem, partim & quidem maxima ex parte intus delitescentem, atque narem indecore diſtendentem. Protrahi commode ex nare non poterat, ob radicem trahenti vix cedentem rigidam & brevem. Cum vero ſpecillo curatius radicem explorarem, cognovi, eam non ex ſuprema, ſed ex media & laterali naſi parte prodire. Sed cum ipſa una cum agnatis praeſentibus de curandi ratione, quam ego hic maxime convenientem exiſtimarem, meam ſententiam rogarent, atque intellexeram, eos in muliere tantae aetatis ſectionem atque adhuc magis evulſionem quammaxime metuere, quin & periculoſam judicare; rodentibus autem medicamentis, quae fruſtra jam tum diu adhibita fuerant, rem propter craſſitudinem polypi haud commode expediri poſſe; in mentem venit, an non blandiſſima ratione, nimirum per ligaturam, caruncula haec inſignis ac moleſtiſſima e nare tolli queat. Cum vero non viderem, qua ratione digitis aut ſpecillis filum radici adeo altae, in nare adeo repleta, injici, eaque apte ligari poſſit, de inſtrumento, quo filum circumduci queat, cogitare coepi, & dum aegram ad operationem praepararem, illud, quod Tab. XIX. fig. 12. hic delineari curavi, excogi-

cogitavi, eoque etiam optime rem executus ſum. Nimirum per foramen apicis curvae hujus inſtrumenti litt. B filum ſericum duplex idque ſatis robuſtum transmiſi. Poſtea dum aegra luce adverſa in ſedili ſederet, pinnam naſi manu mea ſiniſtra paululum elevavi ac diſtendi. Deinde arrepto hujus mei inſtrumenti manubrio A dextra manu, apicem intra pinnam & polypum ſurſum magna circumſpectione eousque in altum adegi, donec radicem, quae ex latere externo naris, circa medium fere ejus prodiret, me ſuperaſſe ſentirem. Poſt haec manubrio diligenter ſurſum reflexo effeci, ut apex, qui obtuſus eſt, ne nares intus laedat, poſt polypum in parte inferiori ita in conſpectum prodiret, ut filum trajectum apprehendere, alterumque ejus extremum e nare extrahere valerem. Hoc extracto, manubrium rurſus blande depreſſi, tandemque totum ferramentum e nare, relicto intus filo radici circumjecto, eduxi. Filum denique nodo eoque duplici conſtrinxi, atque ſic radicem probe ligavi. Altero die eadem ratione progreſſus ſum, atque ſic altera vice radicem ligavi. Tertio die tertium id feci; filumque paulo fortius adſtrinxi, ita poſtea inde polypus valde induruerat, & niger fiebat. Quarto die cum polypum nigrum & durum, ac ſimul fila circumjecta paulo vellicarem, atque an ſolutus polypus ſit, explorarem, haec ſimul cum polypo prunum, ut dixi, quodammodo aemulantem (*vid. Tab. XIX. fig.* 13.) cum aegrae & adſtantium admiratione ſine ullo dolore aut haemorrhagia extraxi. Naſus deinde mox naturalem figuram recuperabat, & aegra rurſus quam commodiſſime ſpirabat.

VIII.

*Quando & quomodo polypus evellendus.*

Sed ſicubi paulo altius in nare polypi radices inſident, vel ex ipſis etiam cranii ſinubus, ut quandoque fit, proveniunt, inanes utplurimum hactenus propoſitae curandi rationes ſingulae reperiuntur. Haud quaquam enim effici per easdem poterit, ut vel tollatur; vel ne malum priſtinum denuo renaſcatur; quia totus polypus ſic ſaepe tolli nequit. Quoties igitur nimis abditae polypi radices ſunt, neceſſarium omnino, ut Pigraeus docuit, (*a*) ad perfectam ejus curationem eſt, forcipe aliqua retuſa, quae corvi roſtrum appellatur, vel qualis hic *Tab. XIX. fig.* 9. ex Palfynio ſiſtitur, vel potius ea, quae exhibetur *fig.* 10. roſtro perforato AA polypum probe comprehendere, eundemque *leniter tamdiu circumducere* ſive intorquere, ac ſimul blande trahere, donec polypi radix frangatur, & polypus una cum radicibus erumpat. *Si polypus retro poſt uvam ad fauces propendet*, niſi volſella apprehendi & forfice, ut Mesuen docuiſſe ſupra innuimus, reſecari queat, vix alia ratione ſperari ſalus poterit; quam ubi per admotam forcipem curvam, qualis vel hic *Tab. XIX. fig.* 11. repraeſentatur, vel

(*a*) Chirurgia cap. de Polypo.

vel calculis educendis accommodatam, Tab. XXVIII. fig. 6. polypus eodem, quem jam jam posuimus, modo per fauces leniter, quantum satis est, contorqueatur sensimque ita extrahatur. In quo ipso tamen negotio quam solertissime providere oportet, ne ipsa simul uva proxima vel velum palati prehendatur, eoque graviter attingatur, laceretur aut laedatur. Interea tamen PETITUS, ut ejusmodi polypum valde crassum ac periculosissimum tanto melius evellere potuerit, velum palati duobus in locis prius dissecuit. (*a*) *Quando polypus per nares & fauces simul propendet*, pars anterior prius auferenda. (*b*)

IX.

*Quomodo sanguis cobibendus.*

Sicubi post extractum vel resectum polypum leniter *sanguis profluit*, tantisper eum fluere Chirurgus patiatur, donec vel sponte sua, vel post vinum calidum, cumprimis rubrum, simplex vel alumine impraegnatum ac naribus haustum, conquiescat. Quodsi autem gravior sanguinis profusio insequitur, spiritum vini vehementiorem seu probe rectificatum, acetum, succum granatorum acidum, liquorem stypticum, vel aquam etiam seu pulverem aliquem supprimendo sanguini in vulneribus alias accommodatum, sorbillare naribus convenit, easque linamentis probe replere. Si nec isto modo sanguis conquiescit, vel si lubet, etiam mox in principio, ubi vehementius sanguinis profluvium adest, linamenta carpta conglomerata atque in medicamentis illis, quae ad cohibendum sanguinem modo proposuimus, tincta larga copia quam exactissime in nares, donec probe infarctae sunt, insinuanda; ita tamen, ut, quod primo immittitur, glomus lineum filo quodam firmiori, e naribus propendente, instruatur, quo facilius tandem, si opus, rursus educi queat.

X.

*Dranii modus sanguinem cobibendi.*

Peculiarem adhuc modum sanguinis profluvium hic cohibendi docuit Clar. DRANIUS Observ. VI. Scilicet hic funiculum sive filamenta duodecim vel quindecim in modum setacei juncta per narem laesam sequenti modo traducit. Nimirum forcipem quodammodo curvam ad similitudinem fere illius quam Tab. XIX. fig. 11. delineavimus, eamque valde planam & in rostris perforatam, per narem ad fauces immittit, indice vero sinistrae manus, cujus apici funiculum illum ita jungit, ut facile inde separari possit, os ingreditur, eumque post uvulam, quantum potest, ita demittit, ut rostris forcipis nodum, qui in setaceo ibi esse debet, apprehendere valeat. Apprehenso filo forcipem retrahit, atque sic simul alterum setacei extremum e nare educit, dum alterum adhuc ex ore propendet. Setaceum hoc satis debet esse

(*b*) Vid. GARENGEOT. cap. de polypo.
(*c*) Conf. DRANII observat. VII.

esse longum & ad spatium duarum fere palmarum transversarum a priori extremo juncta setaceo esse debent duo glomera linea satis crassa: (*bourdonets*) quorum prius siccum sit, posterius vero liquore quodam adstringente imbutum. Trahendum tunc est setaceum per narem, sic fiet, ut prius glomus lineum sanguinem in parte posteriore haerentem per anteriorem nasi partem expellat atque expurget, alterum vero sive posterius, quod ad pollicis spatium a priori remotum esse debet, partem posteriorem nasi claudet, ut sanguis primo in fauces amplius influere nequeat, id quod alias maximo aegrorum incommodo, dum tussim movet, contingit: ac deinde: praesertim si ab anteriori parte nasus linamentis liquore, ad sanguinem cohibendum idoneo, simul repletur: si ad locum ubi sanguis effluit, pervenit, venas laesas adstringet, & sic sanguinis fluxum sistere poterit.

XI.

*Modus reliquias auferendi.*

Paulus Albucasis aliique veteres Chirurgi jam in polypi curatione funiculos per nares, ut supra indicavimus, traduxerunt, sed non ad sanguinem cohibendum, verum potius *ad reliquias polypi auferendas.* Quem in finem in funiculo traducendo multos nodos intervallo digiti transversi fecerunt, atque funiculum trajectum, prehensis duobus ejus extremis, hinc inde quasi reciprocando, per aliquot dies aliquoties traxerunt & retraxerunt, donec reliquias sublatas esse crediderunt, eumque in finem, ut res melius succederet, funiculum subinde unguento aegyptiaco imbuerunt. Quamvis vero haec veterum modus multis crudelis, quin imo ineptus visus adeoque rejectus sit (*a*), tamen Dranius in certo casu eum rursus tentavit, ubi polypi radix e parte nasi infima, quae supra palatum est, ac simul posteriori juxta vomerem prodibat, quam alia ratione, ut historia morbi docet, auferre non poterat. Ergo setaceum per narem praedicta ratione trajecit, sed sine ejusmodi veterum nodis, atque medicamentis illud primo suppurantibus, per viginti circiter dies continuatis, imbuit, donec suppuratione radix consumeretur & spirandi libertas aegro rediret, denique siccantibus medicamentis setaceum suum imbuit, & sic spatio mensis aegrum curavit. Confer. ejus observatio VI.

XII.

*Quid de naribus in polypo incidendis sit sentiendum.*

Nonnulli Chirurgi, atque inter hos etiam Garengeot, (*b*) ad ejusmodi polypos, quorum radices abditae nimis sunt, commodius extirpandos, nares ipsas scalpello aperiendas proponunt; quemadmodum jam olim Hippocrates & Guido *de Cauliaco* suaserunt, (*c*) atque radices postea adusserunt; quae methodus etiam a Celso in ozaena olim fuit pro-



(*a*) *Fabric.* ab Aquapend. loco citato.
(*b*) Loco saepius citato.
(*c*) Vid. Glandorp. de Polypo cap. 14.

propoſita. (*a*) Nos autem, quamvis forte interdum ſectio haec locum habere queat, tantum abeſt, ut eandem curationis viam facile aut promiſcue commendemus, ut potius, propter & majores dolores & cicatricem deformem, diſſuadeamus. Atque id magis etiam ideo, qui nec poſt ipſas nares inciſas curari ſemper polypus conſuevit, quin interdum rurſus redeat: ceu luculenter quidem ex iſto exemplo patet, quod mihi notum & ab HUTTERO, Chirurgo Norimbergenſi, *in obſervationibus* ſuis chirurgicis obſerv. 50. relatum reperimus. (*b*) Interea tamen ubi neceſſarium judicatur, ut nares inciſione dilatentur, hoc forte ut cicatrix minus deformis fiat, in ſulco illo naris juxta genam commodiſſime fieri poterit.

XIII.

*Glutinatio quomodo fiat & quomodo novus polypus prohibendus.*

Quo promtius autem radicis reſectae vel evulſae *vulnus glutinetur, polypusque novus praecaveatur*, longe optimum videtur ſpiritus vini communis, ſed cum roſarum melle permixti, vel aquae calcis quoque portiunculam naribus aliquoties in dies ſingulos ſorbillandam committere, vel & per ſyringam intro in nares injicere, imo &, quod praecipuum, cum linamentis contortis immittere, ita ut naris probe repleta ſit: hocque per plures dies continuare. Sed ſi quid forſan e polypi radicibus adhuc remanſiſſe conjicimus, easve ipſis oculis deprehendimus, haud alienum erit, illas vel forcipe auferre, vel ad easdem exedendas unguenti aegyptiaci pauxillum jam jam commendatis liquoribus admiſcere; vel ſi tuto licet, ipſo lapide infernali, quantum ſatis eſt, provide attingere. Cumprimis vero aptiſſimum ad reprimendos novos polypos praeſidium a linamentis carptis, vel linamentis contortis, quibus naris laeſa probe infarcienda, mihi, ut jam dixi, exſpectandum videtur. Quodſi enim poſt exciſum polypum, linamentis illis conglomeratis, cumprimis aqua calcis impraegnatis, quam exactiſſime nares laeſas in deligationibus ſingulis expleverimus, atque id ipſum negotium per aliquot dierum, vel ſi opus, hebdomadum ſpatium continuaverimus, ſane haud facile denuo malum priſtinum renaſcetur. Interim aegrotantes id inprimis etiam ſibi datum exiſtiment eſſe, ut ſub ipſum curationis tempus non exactam ſolum vitae victusque rationem ſervent, ſed convenientia quoque medicamenta interna pro ſanguine corrigendo rite adhibeant. Inprimis autem convenientia etiam hic ea ſunt, quae & ſanguinem & alvum expurgant. Itaque pilulis mercurialibus, lignorum decocto quodam, rebusque id genus aliis pro temperamentorum diverſitate frequenter utendum; inſimul autem ſanguis aut nimius, ſi peccat, ſubinde per venas detrahendus.

XIV.

(*a*) Lib. VII. cap. XI.
(*b*) Editus eſt hic libellus Roſtochii 1718. 8.

XIV.

*Sicubi καρκινώδης jam tum polypus eſt*, proximeque ad corruptionem ſpectat, neque adurentibus medicamentis neque ferramentis irritare ipſum convenit; ſed potius, quemadmodum ſupra in cancro & ſcirrho generatim jam poſuimus, (*P. I. Lib. IV. cap. XVI. No. 6.* it. *cap. XVII. No.* 11.) medicamentis mitiſſimis ac victu delinire; ne ſcilicet ex ipſa curatione malum ingraveſcat. (*a*) Denique ſi *ſarcoma* intus in naribus eſt, vix alia ratione curari illud, niſi ſupra commendatis adurentibus, ſolet: advocatis ſimul in auxilium medicamentis internis, cauſſae mali adverſis. Quae ubi nihil profecerint, deſperatum ac prorſus inſanabile cenſendum malum eſt: praeſertim ſi a ſpina ventoſa illud ipſum provenerit, atque haec idoneis ſuis remediis curari nequeat. Obſervationes variorum auctorum de polypo vid. in GLANDORPII libello de Polypo, itemque duas notatu digniſſimas in DRANII obſ. VI. & VII.

*Polypus cancroſus & ſarcoma quomodo tractari debeant.*

---

# CAPUT LXXII.

## *De Ozaena.*

I.

NOnnunquam nares ita exulcerantur, ut cum cruſtis oſſiumque ſubinde corruptorum particulis odor foetidiſſimus ex eis emittatur. Quod vitii genus *ozaenam* ſeu *narium ulcus foedum atque malignum* Medici nuncupant; quo nempe facilius id ipſum ab illa diſtinguant narium exulceratione, quae absque inſigni foetore eſt atque a catarrhis aut humorum corruptorum abundantia, vel ab aeris quoque inclementia provenit, facillimoque negotio per adhibitum ceruſſae unguentum aliudve ſimile ſaneſcit. Solet autem eo ſemper gravior ac foedior ozaena exiſtere, quoties cariem in oſſibus naſi ſimul ſibi habet adjunctam. Initio enim non niſi tunica narium interior ſolet eſſe exulcerata. Senſim autem vitium ad oſſa ipſa narium ſubtiliora, imo ipſius cranii ſinus atque oſſa maxillaria tandem procedit, atque ita cariem peſſimi moris concitat.

*Ozaena quid ſit.*

II.

*Provenire* autem ozaena utplurimum conſuevit a diuturnioribus aut catarrho, aut aliis id genus narium affectibus pertinacioribus: praeſertim ſi paulo acriorem ſcorbutoque aut lue gallica infectum ſanguinem homines habuerint. Nonnunquam etiam vel a rebus acrioribus ſur-

*Cauſſae mali quaenam ſint.*



(*a*) Conferri poteſt *Hippocrat.* aphor. 38. Sect. VI.

ſurſum in nares cum ſpiritu attractis membranamque narium adrodentibus, quales ſunt pulveres ſternutatorii acriores; vel etiam aliquando poſt polypum, vel etiam quandoque una cum polypo, ut ipſe vidi, ozoena pronaſcitur. vid. GLANDORP. de polypo.

III.

*Diagnoſis ac prognoſis.*

Qua ratione *cognoſci* ozaena debeat, id luculenter equidem, niſi ego fallor, ex iis pateſcit, quae de externo ejus habitu atque cauſſis jam jam propoſuimus. Ne quis autem ignoret, quid de ipſius exitu ſtatuendum ſit, ſciri debet, difficulter ei malò poſſe ſuccurri. Praeterquam enim, quod narium oſſa, praeſertim ea, quae *ſpongioſa* vocantur, mirum quantum tenera ſunt atque ſubtilia, non ſatis conſpici, multo minus accurate expurgari pars corrupta poteſt. Itaque vitium opinione citius ſerpit, tandemque cum naſi ſepto reliqua quoque naſi oſſicula ſic erodit, ut naſus externus non ſine maxima deformitate haud raro penitus concidat, nativamque & loquendi & ſpirandi facultatem inſigniter corrumpat. Solet hic tantus ſaepe foetor ſequi ac deformitas, ut propter ozaenam graviorem divortium inter conjuges juſte fieri poſſe, non ſine ratione quidam exiſtimaverint.

IV.

*Curatio per medicamenta interna.*

Oportet igitur, quam celerrime quidem fieri illud ipſum poteſt, cum per externa, tum & vel maxime per interna medicamenta noxae huic ſuccurrere. Atque ex *internis* quidem *medicamentis* quam maxime ſalutaria & neceſſaria hic ea ſunt, quae ſanguinem corruptum, id eſt, pravum corporis habitum, corrigunt, & cumprimis ea, quae morbis venereis adverſa ſunt. Spectant huc praeter mercurialia medicamenta inprimis lignorum decocta. Cibus atque potus homini aegro quam maxime lenis ſit ac modicus; neque acer, neque valentiſſimus. Sicubi ab impura venere exortum vitium fuit, nihil omnino valentius ad curationem videtur, quam ſi aut ſalivatione aut quovis alio modo convenienti lues venerea diligentiſſime propulſetur.

V.

*Curatio externa.*

*Extrinſecus* ea praecipue adhibenda medicamenta ſunt, quae ad expurganda ulcera praeſcribi alias a Medicis conſueverunt. Pertinet huc prae aliis ſpeciatim aqua viridis HARTMANNI, ſiquidem ipſa identidem quotidie ex manu cava cum ſpiritu ſurſum in nares attrahatur; vel penicillo illinatur, vel etiam per ſyringam injiciatur, vel denique etiam cum linamentis convolutis oblongis ſive turundis, quam altiſſime licet, immittatur. Aquam calcis cum mercurio dulci permixtam egomet quandoque haud infeliciter eodem, ut jam jam diximus, modo adhibui. MAYERNUS & FALLOPIUS aquam aluminoſam temperatam haud parum hic proficere ſtatuunt. Decoctum e ſabina & ſcordio

fa-

factum, in cujus libra una, ubi malum vehementius eſt, unguenti fuſci Wurtzii uncia circiter una ſoluta eſt, mirifice hic prodeſt. Aeque vero valens hic eſſe ille liquor adſolet, qui vel ex jam dicto unguento Wurtzii, vel ex aegyptiaco, cum admixtis roſarum melle ac ſpiritu vini conficitur, & saepius calide ſuperinjicitur. Denique non nullius quoque uſus hic praedicantur eſſe turundulae iſtae, quae ex unguento fuſco Wurtzii cum adjecta vitrioli albi portiuncula praeparantur atque in nares ſubinde inſeruntur, donec ulcus purgatum, atque foetor & impurum ſublata ſint. Tandem vapor etiam cinnabaris carbonibus injecti, ſiquidem caute is naribus quandoque ſubjiciatur, haud parum ad ozaenam curandam conferre a quibusdam depraedicatur. Continuari autem dictum iſtud curationis negotium tantisper debet, dum & materiae corruptae fluxus & foedus odor penitus evanuerint.

VI.

*Curatio ozaenae, cui caries adjuncta eſt.*

Si jam tum *caries* ſimul incidit; curari malum ante vix poterit, quam eroſa narium oſſicula fuerint ſeparata. Praecipuum vero ſalutis praeſidium ab ipſa natura hic videtur eſſe exſpectandum. Quibus enim artificiis citius extirpari oſſiculorum ſpongioſorum caries poſſit aut debeat, nondum a Medicis eſt detectum: ſiquidem nec ferramentum candens, nec euphorbium, nec aliud remedium conveniens, praeter jam jam laudata, applicari ſatis tuto aut commode hic valet. (*a*) Interim illud ſibi datum Chirurgus ſciat eſſe, ut vel hactenus propoſita, vel etiam alia id genus medicamenta ulcus expurgantia atque mollientia tantisper immittat, donec tandem, poſt aliquot nimirum hebdomades, vel menſes etiam, oſſicula corrupta elidantur. Si quae forte oſſium corruptorum particulae intus ſolutae ac liberae haerent, extrahi protinus ipſae per adhibitam volſellam debent; ne ſcilicet aegro moleſtae nimis ſint, aut partes ſimul integras contactu ſuo perdant. Sicubi vero paulo majores eaedem ſunt, quam ut integrae educi commode queant, quemadmodum ego vidi, concidi prius forficis ope debent, ita poſtea vel ſponte excidunt vel facile extrahuntur. Oſſibus eductis, tantisper continuari medicamentorum purgantium uſus debet, dum materia corrupta omnis cum foetore penitus ejecta ſentiatur.

VII.

*Nova curandi ratio, nempe Drakiana.*

Drakius, ſcriptor Anglus, anatomicus celebris, *novum aliquod & ozaenae genus & proprium ipſi curandae artificium* in anatomia ſua anglice ſcripta, propoſuit. Scilicet laudatus auctor obſervavit, *ozaenae ſedem* quandoque in ipſo *ſinu maxillari* eſſe quaerendam. Quod ipſum equidem hinc potiſſimum cognoſcatur, ſi poſito in partem integram capite,



(*a*) Celsus jam hac de re conqueſtus eſt cap. de Ozaena, atque ad curationem promovendam naſum incidendum eſſe propoſuit.

te, materia corrupta cum odore pravo ex naribus prodeat. Siquidem iste situs quam aptissime per maxillae foramen naturale id propellit, quod forte intus in maxillari sinu delitescit. Attamen quia hac ratione ex hoc sinu non satis exacte exhauriri materia corrupta potest, neque per medicamenta commode sinus iste expurgari, mirum non est, si secundum communem ozaenas curandi rationem insanabilis noxa ista perstiterit saepiusque homines confecerit. Cui quidem calamitati ut succurri felicius a Medicis posset, non ipsam modo noxae indolem, sed novam etiam eidemque adaptatam curandi rationem DRAKIUS pervestigavit. (*a*) Simulatque nimirum in sinu maxillari situm esse malum hoc deprehenditur, longe optimum DRAKIO videtur, alterum dentem molarem lateris aegri, quippe sinui isti proximum, evellere adhibitoque ferramento, sive clavo quodam acuminato, sive cuspide (*Tab. VII. fig.* 2.) alveolum ad sinum usque maxillarem perrumpere. Quod ipsum quam facillimo negotio fieri utplurimum posse, idem DRAKIUS auctor est: siquidem os illud maxillare a materia corrupta si non plane exesum, mirifice saltem detritum & emollitum utplurimum esse affirmat. His rite sic confectis, non sua tantum sponte per hunc factum meatum perniciosus liquor effluit, sed ipse quoque sinus afflictus per identidem injectum medicamentum aliquod conveniens mundans & balsamicum quam exactissime potest expurgari. Neque expurgari solum, sed glutinari quoque ac foveri pars aegra haud incommode potest; dummodo post peractam expurgationem & balsamica & glutinantia medicamenta aliquoties per dies singulos fuerint adhibita. Nobilissimi autem usus hic sunt elixir proprietatis, tinctura myrrhae & aloes; eademque vel sola, vel cum rosarum melle & scordii vel sabinae decocto permixta. Quoties autem ex jam jam propositis medicamentis injectum aliquid est, protinus inseri in foramen turundulam oportet, ne quicquid injectum fuit, justo citius rursum profluat. Emisso dein medicamento purgante, alia denuo turundula filo adstricta diligenter immitti in vulnus debet; ne qua forte ipsum prius coalescat, quam ulcus rite fuerit expurgatum. Praestantissimam vero esse, quam modo descripsimus, *Drakianam* hanc curandi rationem, non ipsa tantum res loquitur, sed optima quoque rerum salutarium magistra, experientia inventorem condocuit. Dignum denique observatu hic adhuc est, ipsum maxillae os ita graviter quandoque a materia purulenta hujus ulceris jam erosum adverti, ut extracto, quem supra posuimus, dente, protinus eadem ex hoc foramine prorumpat. Quod ubi fit, tum neque clavo neque ferramento ad os per-

(*a*) Nonnulli celebri COWPERO, Anatomico & Chirurgo Anglo, tam alia, quae nova descripsit, quam cumprimis inventionem hujus curandi artificii tribuunt. Sed an verum hoc sit, ego asseverare non possum.

perforandum opus eſt, quia foramen jam adeſt; ſed potius medicamenta laudata & purgantia, & balſamica ſtatim ſunt adhibenda, donec malum glutinetur.

---

## CAPUT LXXIII.

### *Quomodo ſarcire curta in naribus deceat.*

QUa ratione naſus graviter vel ferro vel morſu vulneratus, ut aliqua adhuc parte haereat, ſanari debeat, id ſatis jam tum eo loco declaravimus, ubi de faciei vulneribus fuit tractatum. (*vid. P. I. L. I. Cap. XIII. No.* 8.) Quibus autem artificiis e nova carne ex alia corporis parte adglutinata reſarciri naſus integer praeciſus aut avulſus debeat, nondum ſatis conſtat. Tametſi enim vir clariſſimus, TALIACOTIUS, integrum atque multis figuris inſtructum de admirabili arte iſta libellum, titulo *Chirurgiae curtorum per inſitionem*, olim conſcripſit; tamen, ſi Medicos & Chirurgos recentiores paulo exercitatiores adire volumus, ſingula iſta, quae modo laudatus auctor hac de re propoſuit, artificia parum imo prorſus non ſuccedere exiſtimant: dum nova experimenta ſive obſervationes deficiunt. Igitur adverſus deformitatem naſi deperditi remedium *a naſo artificiali* ſive *ligneo ſive argenteo petitur*: (niſi forte recens ablatus naſus mox in loco naturali ſutura vel emplaſtris rurſus jungatur. (*a*) Siquidem is colore ad nativum faciei colorem proxime accedente obducatur, aptisque ſimul clavis, & cochleatis & elaſticis, inſtruatur; quo nempe commodius firmari & reliquae naſus parti adaptari is commode valeat: quemadmodum machinae ejusmodi mihi praeſto ſunt. De naſo ſecundum longitudinem profunde diſſecto ejusque ſingulari curatione per ſuturam cum acubus relictis vid. ROONHUYSIUS Obſerv. Chirurg. XXIV.

C A-

(*a*) Exemplum ablati naſi & ita reſtituti habet BLEGNY *Zod. med. Gall. An.* 1680. *pag.* 75. aliudque GARENGEOT. *in Chirurg.* Tom. III. cap. de polypo, pag. 55. de naſo morſu ablato & ope ſuturae reſtituto.

# CAPUT LXXIV.

## *Quomodo narium foramina praeter naturam concreta deoperire conveniat.*

I.

*Noxae natura describitur.*

NArium foramina in quoquam concreta praeter naturam & manu Chirurgi curata rurſus fuiſſe nondum, quod ego ſciam, in ſcriptoribus Chirurgicis relatum inveni. Poſſe vero utique noxam ejusmodi nonnunquam incidere, eamque curari quoque rurſus poſſe, ipſe rerum uſus aliquoties me docuit. Oblatus enim primo Helmſtadii an. 1721. ejusmodi infans pauperculus mihi fuit, tres quaſi annos natus, cui, propter negligentiorem, ceu fieri apud homines inopes ſaepe ſolet, curam, non facies tantum univerſa, & cumprimis nares & labra, graviter a variolis exulcerata, ſed nares quoque inde concretae ipſumque labrum ſuperius ſurſum valde reflexum ac firmiter cum naribus concretum reperiebantur, (*vid. Tab. XIX. fig.* 14. *litt. AA.*) quas uberius hoc claudebat. Narium foramen dextrum penitus erat praecluſum, ſiniſtrum autem usque adeo arcte conſtrictum, ut ne minutum quidem aciculae capitellum immitti commode poſſet. Unde ſummam infans iſte ſpirandi difficultatem, noctu praeſertim in ſomno, contraxerat, ut parentes inde ſingulis fere momentis illum ſuffocatum iri pertimeſcerent.

II.

*Curatio prima.*

Complicatam vero iſtam geminam noxam ut curarem, hanc curandi rationem ego ſum ingreſſus. Nempe in clara luce infantem aegrum quoad caput, manus atque pedes, firmiter continendum adſtantibus commiſi. Mox adhibito ſcalpello ſuperius labellum a naribus ſeparavi ac detraxi. Tum alio eodemque tenuiori ſive minori ſcalpello & ſiniſtrum & dextrum naſi foramen ad naturalem usque amplitudinem rurſus aperui. Dehinc ſpecillum quoddam (*Tab. I. litt. K.*) in utrasque nares immiſi, ut ſtatum earum, an ſcilicet ſatis apertae etiam ſuperiori in parte ſint, explorarem, harundemque alterutram usque adeo intus adhuc praecluſam reperi, ut denuo ſcalpellum, ſed provide tamen, fuerit adhibendum, ad reliquam connexionem dividendam. Adapertis ſic rurſum, quantum naturaliter decet, naribus, profluvioque ſanguinis aliquantiſper ſibi relicto, paulo craſſiorem atque ex linamentis confectam turundam ſingulae nari inſinuavi. Sic enim quam commodiſſime prohiberi poterat, ne aut

aut nimia fanguinis profufio incideret, aut nares denuo coalefcerent. Ipfum autem labrum fuperius ut in priftinam pofituram paulatim reftituerem, linamenti carpti & contorti affatim una cum emplaftro & fplenio oblongo atque angufto naribus ad labrum deprimendum fubjeci, fuperinjecta dein fafcia quatuor capitibus inftructa; qualem nimirum in labris leporinis applicare folemus. Quam ipfam equidem deligandi rationem per aliquot dies fubfequentes fervavi; fed ita tamen, ut fequenti tempore linamenta five turundae fpiritu vini vulgari imbuerentur. Itaque effeci, ut non labrum modo fanefceret, fed ipfa quoque narium foramina ampla fatis atque aperta primis octo diebus perfifterent.

III.

*Curatio altera.*

Sed vero quando ipfius infantis mater paupercula paulo vel negligentius vel imprudentius noxam iftam tractabat, dum malum jam fanatum credebat, turundam plane removebat, neque ex negligentia amplius infantem ad innovandam deligationem mihi offerebat; quare fieri aliter vix poterat, quam ut recentium iftiusmodi vulnerum orae denuo confervefcerent & quidem usque adeo, ut poft aliquot dies nares vix amplius tenue fpecillum admitterent. Itaque, cum parentes negligentiam fuam agnofcerent, atque a me denuo auxilium peterent, narium foramina eodem, ut antea, modo iterum aperui, turundisque primo per octiduum, dein tubulis plumbeis alatis, in hunc finem a me excogitatis, (vid. Tab. XIX. fig. 15 & 16.) & in nares infertis tam diu aperta fervavi, donec & vulnera glutinata & nares priftinae amplitudini reftitutae reperiebantur.

IV.

*Alia exempla.*

Alterum curationis hujus fpecimen edidi an. 1725. in ruftici cujusdam puerulo, quippe qui ex naribus propter variolas quoque praeclufis graviter admodum etiam laborabat; quem eodem modo curavi. Tertiumque idem praeftiti in puerulo mercatoris Halberftadio ad me delato: ubi vero loco tubulorum plumbeorum, qui facile comprimuntur & figuram ellipticam mutant, alios ex orichalco fubftitui. Opera vero danda, ut, ficut ufu deprehendi, ejusmodi fatis magnis tubulis nares diu apertae & dilatatae ferventur; alias fi nimis cito removentur, mirum eft, quantum nares, quamvis ampliffimae antea videbantur, brevi vehementer rurfus contrahantur.

## Explicatio Tabulae decimae nonae.

*Fig.* 1. Ferramentum tubulo infertum atque ad partem auris externae, quam *antitragum* Medici vocant, in parte pofteriori contra dentium dolores adurendam accommodatum. Litt. A denotat tubulum,

B ejus manubrium; C ferramentum extra tubulum paullo prominens, D ferramenti manubrium.

*Fig.* 2. *Instrumentum acusticum* denotat, ad cornu vel tubae figuram exaratum: cujus pars altera & angustior A in aurem immittitur, atque manu circa extremum alterum BB, quod tubae instar expansum est, apprehenditur: ita si sono haec opponitur, egregie audiendi facultatem auget.

*Fig.* 3. *Aliud instrumentum acusticum*, quod tuba aliquoties contorta est, indicat: cujus pars quoque angustior A in aurem immittitur, ansa B manu comprehenditur, atque pars amplior C sono excipiendo exponitur.

*Fig.* 4. Adhuc aliud instrumentum acusticum ex *Fr.* DEKKERO mutuatum, & ex argento confectum, cujus pars turbinata A in aurem immittitur, atque deinde funiculorum BB adjumento circa aurem sic firmatur, ut sub capillis abscondi commode possit, nec manu sustentari indigeat.

*Fig.* 5. Ferramentum *lobo auris comprehendendo* ac firmando destinatum, quo commodius is acu perforari possit.

*Fig.* 6. Acus ex chalybe vel argento duriori confecta, in anteriori parte A cuspide, in posteriori vero B, tubulo instructa, ita, ut non perforando solum auriculae lobo, sed filo plumbeo quoque simul trajiciendo idonea sit.

*Fig.* 7. *Filum plumbeum* lobo perforato transmittendum, donec sanescat foramen.

*Fig.* 8. *Alia acus* eidem usui destinata, quae in parte posteriori tubulo fisso, instar acus lardariae instructa est, pro filo plumbeo aptius comprehendendo ac transmittendo.

*Fig.* 9. *Volsella* retusa *pro polypo* narium extrahendo, e PALFYNO.

*Fig.* 10. Similis fere *volsella*, sed circa extrema *perforata*, ut polypum firmius comprehendere valeat.

*Fig.* 11. Alia *volsella*, eaque rostro incurvo, polypis narium in faucibus propendentibus extorquendis destinata.

*Fig.* 12. *Ferramentum pro polypo*, cujus radix e latere naris non nimis profunde haeret, aptius ligando. A denotat manubrium, B apicem obtusam, sed acus instar perforatam, per cujus foramen filum sericeum transmittitur, quod hujus ferramenti ope radici polyporum commode circumducitur. Curvatura C efficit, ut facilius radicem polypi comprehendere & ambire queamus.

*Fig.* 13. *Polypum* illum exhibet, qui ferramenti fig. 12. ope a me ablatus fuit. A radix ejus, quae externo & medio naso adhaesit; B pars extra nares propendens.

*Fig.* 14. Ostenditur pars faciei, in qua non solum *nares* erant *concretae*, sed etiam labrum superius AA valde reflexum & cum naribus, quas claudebat, arcte concretum.

*Fig.*

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.
Fig. 12.
Fig. 13.
Fig. 14.
Fig. 15.
Fig. 16.

*Fig.* 15 & 16. Tubuli duo vel ex plumbo, vel ex orichalco facti, atque ala instructi, naribus apertis servandis post earum sectionem destinati, & quidem alter fig. 15. pro nare dextra; alter fig. 16. pro nare sinistra.

## *De labrorum vitiis, quae manu & scalpello curantur.*

---

# CAPUT LXXV.

## *De labris leporinis.*

I.

*Labrum leporinum quid sit.*

SOlet in quibusdam hominibus labrum, & superius quidem praecipue, ita fissum a natura saepe esse atque curtatum, ut labri leporini formam prae se ferat: (*vid. Tab. XX. fig.* 1. tale, quale adhuc hoc anno vidi & curavi.) *Labia* igitur sive *labra leporina* propter similitudinem cum labris leporinis Medici vitium istud nuncupant. (*a*) Quod ipsum equidem nunc gravius est, nunc levius atque mitius; prout nimirum vel major vel minor in labris hiatus aut defectus adest; aut vel major vel minor mutilatio accidit; quae nonnunquam tanta est ac tam deformis, ut excisam vel evulsam prorsus portionem aliquam ex ipsis crederes. Quandoque, ut ipse etiam aliquoties vidi, *duplex fissura* in uno eodemque labro adest, quae aliquando litteram M fere repraesentat, & tunc *duplex labrum leporinum* appellari solet. Habet ea res, praeter insignem deformitatem, illud quoque incommodum, ut infantes minus facile & quandoque prorsus lac ex uberibus sugere nequeant; neque ab adultioribus eis sermo explicari queat. Interdum noxa illa, & quidem in inferiori quoque labro, *ex male tractato ipsius vulnere* suboritur. Illa *vera*, haec *falsa* labra leporina appellari possunt. In vero, ubi scilicet natum cum ipso homine vitium est, palatum saepe simul, vel ex parte, vel in totum fissum ad nares & uvulam usque esse solet, atque uvula haud raro, ut saepius vidi, prorsus deficit: adeoque palatum nunc levius, nunc ita graviter fissum est, ut ad uvulam usque sese extendat. Hinc mirum videri neutiquam debet, si post sanatum etiam vitium externum interior tamen noxa, utpote insanabilis, remaneat: quae valde difficilem & ingratam, per fissum scilicet palatum & na-

 res

(*a*) In figura, quam *Garengeot* in operat. Chirurg. cap. de lab. leporinis sistit, nulla labri divisio conspici potest, sed labrum integrum apparet.

res emissam, vocem efficit. Et vero quo minor & aequalior externa mutilatio vel hiatus est, hoc etiam facilior ejus curatio esse solet; quo contra major & inaequalior, hoc difficilius succurritur. Quin etiam interdum usque adeo pessime curtata ejusmodi labra & deformia reperiuntur, ut nullam omnino curationem, praesertim in infantibus junioribus, admittant: quae tamen in adultioribus subinde adhuc speranda. Ita & duplex labrum leporinum propter magnum hiatum aliasque ob caussas saepe quam difficillime restitui potest. Interdum pars maxillae vel dens unus vel alter in fissura prominent: quae nisi removeantur, curatio vix succedit.

II.

*Operatio.*

Quando labrum leporinum recens, sive a vulnere factum, sutura nodosa, ut in vulneribus dictum est, sanatur. Sed si pars labri amissa, acubus, ut in vero labro leporino. Quando vero labra leporina vera curationem admittunt, res ita hic constituta est, ut ars quidem partes, natura deficientes, efficere nequeat; sed hoc tamen praestare potest, ut partes, natura hic non cohaerentes, conjungere atque glutinare queat. Igitur in ipso curationis negotio inprimis opera danda est, ut quicquid in labris curtum vel fissum est, quam commodissime licet, conjungatur ac glutinetur. Quod ipsum equidem quia fieri absque sectione & ablatione orarum labri fissi neutiquam potest, atque haec res sine magna circumspectione rite fieri nequit; operae pretium facturi nobis videmur, si breviter, sed luculenter tamen, optimum, qui nobis videtur, operationis modum descripserimus. Primo eligendum, si fieri potest, *tempus*, quo aër temperatus est, cumprimis ver, aestas vel autumnus. Praestat tamen prae reliquis tempus vernum, utpote utplurimum temperatissimum & curationi maxime idoneum. Deinde non suscipiatur haec curatio in homine aut infante aegrotante, sive alio adhuc morbo laborante, aut nimis debili; sed sano, ac satis robusto, vel si vitium aliquod adsit, hoc prius debitis remediis curetur. Ceterum aeger *leni purgante* ad operationem praeparetur, servata simul per aliquod tempus legitima victus ratione. (*a*) Et si ad operationem ipsam accedere volumus, eligatur etiam *locus* clarus, ut videre satis queat Medicus, quid agendum. Praesto praeterea sit sequens apparatus: nimirum *forfex* idonea, (*Tab. I. litt. C.*) *acus* aliquot peculiares, ut *Tab. IV. fig.* 21. & 22. vel *Tab. XX. fig.* 2. 3. 4. 5. vel ex auro duriori, vel ex argento, vel etiam, si lubet, ex orichalco, dummodo satis acuminatae sint, & quidem apice vel triangulari, ut in fig. 2; vel plano, ut in *fig.* 3.

4.

(*a*) *Garengeot* vult cap. de labr. leporinis, ut aegro prius aliquoties sanguis mittatur. Quia vero infantes plerumque sunt eique teneriores in quibus haec curatio instituitur, rectius ea in his omittitur.

4. 5. quo facilius per labra trajici poſſint. Ferreae minus idoneae cenſentur, quia facile aerugine corripiuntur, & ſic in extractione moleſtias, dolores aut lacerationes creant. Praeterea *fila* aliquot robuſta ſericea, *vas aqua calida repletum* cum ſpongia, linamenta carpta, *balſamum* vulnerarium, *faſcia* longa & anguſta, & ſi vel acubus acutis in vulnere relinquendis utamur, vel dens vel maxillae pars nimis per fiſſuram promineat, ut curationem impedire queat, *forceps* idonea, pro his auferendis; ac denique aqua Reginae Hungariae aut aliud quid ſimile, pro aegro, ubi forte opus eſt, refocillando: atque his ita praeparatis ad operationem ipſam ſequenti ratione Chirurgus idoneus accedere poteſt. Scilicet *ubi jam adultus homo eſt*, collocare ipſum lumini adverſum in ſella quadam oportet, capite interim miniſtro quodam ad continendum commiſſo. Ubi vero *in infante* ſuſcipienda operatio eſt, utpote in quibus longe frequentius ea inſtituitur, tum deponere iſtum in gremio hominis alicujus robuſti in loco claro convenit, binosque adminiſtros juxta conſtituere, quorum alter pedes, alter ex iis caput infantis gnaviter contineant. Manus etenim comprehendi firmiter ab illo poſſunt & debent, qui in gremio ſuo infantem ſuſtinet; vel manus in infantibus minoribus faſciis etiam commode comprehendi poſſunt. Tum ubi paulo amplior hiatus eſt, ut labra fiſſa commode conjungi nequeant, requiritur ad faciliorem labri fiſſi conjunctionem & glutinationem; ut utraque ejus pars, & cumprimis etiam frenulum labri ſuperioris forficis adjumento prae omnibus a gingiva in tantum diſſolvatur, quantum ad labri fiſſi conjunctionem opus eſſe videtur; ſed provide tamen & ſic, ne ipſa gingiva tota perrumpatur, & os maxillae forte denudetur, unde damnum oriri poſſet. Poſtea ipſius hiatus ſive rimae oras, quia cutem ſiccam ipſae habent, forfice praedicta ſubjecta Chirurgus utrinque accurate reſcindat, ut ubique, & cumprimis etiam in ſuprema parte (quae quandoque peculiarem inciſionem requirit) probe cruentae fiant. Cavendum vero, ne, ubi hiatus jam per ſe valde magnus, nimium auferatur: periculum etenim eſt, ne, ſi paulo largius orae reſcindantur, vel difficulter aut prorſus non contrahi poſtmodum atque glutinari queant; quando vero non ſatis reſectum eſt, non glutinantur. Cruentae hae hiatus orae ſpongia prius mundatae, diligenter ab adminiſtro quodam contineantur, atque vel binis, vel tribus etiam, pro vulneris ſcilicet modo ipſiusque hominis aetate, acubus ita trajiciantur, ut ad calami ſcriptorii circiter amplitudinem utrinque a fiſſura diſtent. Namque ubi nimis anguſtam partem ipſae comprehendunt, vulneris orae facile, praeſertim ſi infantes, ut fieri plerumque ſolet, ſaepe clament, disrumpuntur atque lacerantur. Seorſim autem ſingulae acus & aequaliter a ſiniſtra fiſſurae ora ad dextram ſic immittuntur, ut ad ſupremum vulneris angulum, qui,

 ut

ut jam dictum, probe cruentus esse debet, prima, & sic deinceps reliquae inferius transeant, atque ad lineae quasi mathematicae vel calami straminei latitudinem ab invicem distent. Sic enim quam aptissime contineri glutinandae hiatus orae possunt. Quandoque haud omnino alienum est in suendis adultorum praesertim labris, utpote aliquanto solidioribus, *manubrium* istud, quod *acutenaculum* appellavimus, & ad commodius continendas atque deprimendas acus supra commendavimus, (Gallis *Portaiguille*, *vid. Tab. VI. fig.* 2. *vel* 3.) hic in auxilium vocare; quamvis is, cui digiti satis sunt expediti, eo, ut quidam putant, (*a*) hic non absolute indigeat. Semper enim sine eo, quae hic facienda sunt, commode solis manibus perfeci & adhuc perficio.

III.

*Filum quomodo injiciendum sit.*

Simulatque sic trajectae acus sunt, proximum est, ut labia fissa & cruenta spongia rursus, si opus, prius mundata, quam exactissime a ministro quodam comprehendantur. Tum filum aliquod lineum vel sericum satis robustum atque ceratum in altera acus parte firmatur, (*b*) atque dein vel ad formam numeri 8 transversim positi, (∞) *Tab. IV. fig.* 21. & 22. vel, quod idem videtur, circularibus ductibus circum fibulas istas singulas, initio vel a suprema vel infima facto, involvitur, (*vid. Tab. XX. fig.* 5.) quantum nimirum ad contrahendas rimae oras sufficit, atque in fine nodo firmatur. Dehinc acuum harum cuspides forcipis acutioris adminiculo sic decerpi solent, ut non nisi ad calami scriptorii amplitudinem super vinculum injectum promineant, ne labra facile compungant ac dolores & inflammationes moveant. Quamvis ubi acus breviores paulo sint, & apicibus linamentum vel spongiolae portiuncula immittitur ac submittitur, hoc non adeo necessarium est; imo potius minus necessariis aegrotantium incommodis, dum hoc omittitur, occurrimus; quia sic periculum non est, ne acus sive fibulas decerpendi negotium graviter ipsos angat vel affligat, Chirurgoque laboris compendium facit.

IV.

*Deligatio quomodo fieri debeat.*

His ita jam diligenter confectis linamentum aliquod molle atque in rosarum melle tinctum plagam inter & gingivam collocandum esse vulgo praecipiunt, ut vulnus intus in ore glutinet: id quod quidem in adultis & ratione praeditis locum habere potest; sed in infantibus varia incommoda inde metuenda. Nam primo sine aliqua vi id illis submitti non potest, qua, praesertim quia clamores sive vagitus eorum accedunt, facile junctae labrorum orae divelli rursus poterunt; deinde pe-

(*a*) Ut *Garengeot* loco citato.

(*b*) Firmari potest filum vel in altero extremo ope nodi; vel cum medio fili in formam ansae complicati, & acui circumjecti.

periculum eſt, ne poſt aliquod tempus vel horas linamentum illud decidat & in fauces irruat, unde vel tuſſis hic perniciofiſſima, vel omnino ſuffocatio concitetur: igitur hoc in his potius omittendum eſſe cenſeo. Vulnus autem externum vernice aut peruviano vel quovis alio balſamo vulnerario inungitur, linamentisque carptis & ſpleniolo contegitur: ſuperinjecto, ſi lubet, pro aptius continenda rima, emplaſtro glutinoſo quatuor extremis ſive capitibus (in forma Tab. II. fig. d) inſtructo, quarum binae in dextra, binae in ſiniſtra mala firmantur; itemque faſcia digitum transverſum vel pollicem lata, quatuor itidem capitibus praedita; vel ſimplici etiam ejusmodi anguſto linteolo ſive faſcia, duobus tantum capitibus praedito; cujus extrema circa occiput vel nodo vel aciculis in vitta aegri firmari poſſunt. Sunt in Chirurgis nonnulli, qui ad graviores labiorum rimas accurate comprehendendas faſciam iſtam, quae *uniens* vulgo dicitur, atque in deligandis frontis vulneribus oblongis magno cum fructu applicatur, (*vid. Tab. II. fig. f.*) digiti amplitudine praeditam, ſuper emplaſtrum injiciendam praecipiunt: ſed cum hoc in malo potius detrimentum, quam emolumentum, ob fortiorem, dum acubus nititur, preſſionem, inde ſit metuendum, rectius hic omittitur, & antea laudatae faſciae, quae non comprimendi, ſed continendi ſolum ſcopo, ne ſcilicet medicamenta aut linamenta decidant, praeferendae. Quod ipſum etiam, niſi ego fallor, de emplaſtris glutinoſis valet: praeſertim in infantibus, qui ſolum, dum haec applicantur, diutius plorant, eoque ipſo damnum facile in labro conſuto patiuntur. *Garengeot* vult, ut poſt operationem quoque aegris bis vel ter ſanguis e venis detrahatur. Verum ob rationes ſupra poſitas hoc plerumque ſupervacuum ac praeter neceſſitatem fieri videtur. Nec unquam adhuc in hoc malo illud feci, & tamen feliciter aegros ſanavi.

V.

*An in infantibus etiam inſtitui curatio illa poſſit.*

Communis equidem veterum doctorum opinio eſt, modo deſcriptam *labiorum leporinorum curationem in infantibus tenellis*, hoc eſt, iis, qui alterum aetatis annum nondum compleverunt, *minus tuto ſuſcipi poſſe.* Quin etiam, ſi audire Garengeotium (*a*) voluerimus, haud ante quartum vel quintum aetatis annum ſine damno tentare operationem iſtam convenit. Sed contrarium tamen ipſe rerum uſus, magiſter optimus, quicquid ratio in contrarium dictitet, dudum docuit. Neque enim exempla deſunt iſtiusmodi infantulorum, qui, tametſi ſextum vel ſeptimum imo tertium menſem vix attigerant, feliciter tamen ab his ipſis labrorum vitiis ſunt liberati, ſi modo ceterum ſani, & curatio rite inſtituatur. (*b*) Imo parentes ejusmodi infantum fere nunquam ad quartum

(*a*) In operat. Chirurg. cap. de labr. leporinis.

(*b*) Vid. Roonhuysii *obſerv. Chirurg.* qui egregias circa hujus mali in infantibus & ſpeciatim decem hebdomadum & curationes & cautelas deſcripſit.

tum vel quintum usque annum exſpectare, & curationem eousque differre volunt; ſed inſtant & urgent, ut operatio mox primo vel altero anno ſuſcipiatur, & quemvis potius agyrtam aut circumforaneum adeunt, ſi bonus Chirurgus eam in tenera ejusmodi aetate perficere detrectet, & per aliquot adhuc annos differre velit, ut ſaepius obſervavi, qui eam etiam quam ſaepiſſime ſatis feliciter perficiunt. Nam parentes, & praeſertim matres, primo dedecori ſibi ducunt, ut hac noxa ſignati infantes non curati in ludibrium hominum in publicum prodeant; qui tamen vix aut difficillime per quinque annos domi contineri poterunt. Deinde ne mulieribus praegnantibus, imo ipſis matribus iterum gravidis conſpectu ſuo difformi terrorem incutiant, ut ſimiles poſtea, ſicuti ſaepe factum eſt, difformes foetus producant: id quod revera genuinos Chirurgos ad maturandam curationem excitare debet, & cumprimis quidem tunc, quando hiatus labrorum vel exiguus vel ſaltem non nimis magnus eſt. Hoc enim in caſu curationem feliciter ſaepe ceſſiſſe novi, idque etiam Roonhuysii, Chirurgi hac in parte exercitatiſſimi, aliorumque multae teſtantur obſervationes. Ceterum in iſtac infantulorum curatione neceſſarium inprimis eſt, *quam diligentiſſime ipſos ante operationem a ſomno detinere*, imo &, ſi lubet, anodynum quoddam prius remedium ingerere; quo facilius nimirum atque diutius poſt confectam operationem illi obdormiſcant, neque vagiendo vel ejulando rimam contractam denuo reſolvant, ſed ut potius ſomni illius tempore glutinatio egregie promoveatur. Tum illud quoque providendum hic in opere eſt, ut pronum potius, quam retrorſum verſus caput infantis detineatur; *ne in opere ſanguis in fauces profluat*, excitataque tuſſi chirurgum & curationem impediat. Quanquam autem larga ſubinde ſanguinis copia prorumpere ex recens inciſis hac ratione labris conſuevit, tamen nihil magnopere eſt, quod aut chirurgus, aut ſpectatores extimeſcere debeant. Namque iſta ſanguinis profuſio tantum abeſt, ut noceat, ut potius ad prohibendam inflammationem aliquid conferat. Imo etiam ſanguinis ille curſus continuo ſiſtitur, ſimulatque commendatae ſuperius ſuturae ac vincula decenter labiis ſunt injecta.

VI.

*Obſervatio de inſtrumentis, itemque dente, qui nonnunquam in rima prominet.*

Sed quo facilius tamen praecaveri largior in ipſa operatione ſanguinis profuſio hic poſſet; quo item commodius atque mitius operatio ipſa procederet, illud ſibi datum chirurgorum nonnulli exiſtimarunt eſſe, ut propria hunc in uſum inſtrumenta ſive *tenacula* pararent, labro curto utrinque ad fiſſuram ante applicanda, quam ſcalpellum aut forfex admovetur. (*vid. Tab. XX. fig. 6. & 7.*) Quae tametſi & aptiorem plagam ad cicatricem producendam accommodata eſſe

esse & dicantur & videantur, rarius tamen atque adeo rarissime adhibentur. (a) In infantibus, praesertim ubi palatum fissum, *pars ossis maxillae superioris*, & in pueris paulo adultioribus hoc morbo laborantibus, haud raro *dens aliquis grandior per fissuram labri indecore prominet*, ita, ut labrorum conjunctionem & glutinationem impediat: quae proin, ad commodius instituendam curationem, forcipe tolli, vel extrahi ante semper debent, quam ad instaurandum labrum diffissum nos accingimus.

VII.

*Quid in deligationibus innovandis inprimis observandum sit.*

Quod attinet ad deligationem, eam ante tertium diem resolvere non convenit; nisi quid forte id urgeat. Namque tum demum lustrari tuto atque a sordibus expurgari vulnus poterit: si modo debitam in ipsa resolutione adhibuerimus providentiam. Ne qua enim forte cum fasciis atque emplastris orae labri contractae denuo abinvicem abstrahantur, vino calido circa vulnus deligationem probe prius inungere oportebit; ut nimirum facilius & sua quasi sponte singula resolvantur. Tum ubi forte filum circumductum paulo laxius factum reperitur esse, ut oras non satis contineat, filum aliquod novum circum fibulas rite involvendum est, & orae arctius denuo constringendae: id quod tamen raro accidet. Ubi vero satis adhuc bene singula sese habere percipiuntur, tum in id potissimum intendi cura Medici debet, ut & balsamo vulnerario decenter iterum plumulae vel penicilli ope vulnus inungatur, &, posito labrum inter & gingivam linamento novo in adultis: reliqua eodem modo fiant, quem in prima deligatione praescripsimus. Simulatque dein post tres vel quatuor dies conferbuisse vulneris labra deprehenduntur, haud alienum est acum mediam, si nempe tres adfuerint; vel superiorem, si non nisi binae adsunt, digitis vel per adhibitum forcipem, sed quam providissime tamen, & post utrinque applicatos labio digitos, qui oras ejus comprimere debent, educere; idemque prorsus negotium in reliquis singulis sequentibus diebus, vel etiam post alterum quemque diem iterare. Sic enim ipsa quoque filamenta quam facillimo negotio vel sua sponte etiam recedent. (b) Quibus confectis nihil amplius restat, quam ut singulis diebus balsamo vulnerario, vel melle rosarum, vel sirupo violarum, locus afflictus inungatur, emplastroque dein glutinoso & fascia angusta uniente per aliquod adhuc dies comprehendatur: donec tandem penitus plaga con-



(a) Alius adhuc fabricae tenacula in hunc usum laudata possideo; quia vero vix aut raro saltem iis indigemus, ea hic delineare nolui.

(b) *Garengeot* vult, ut fila prius resolvantur & acus solae adhuc per diem unum alterumve relinquantur. Verum quia fila hic valde a sanguine ac balsamo conglutinata sunt, atque sic non nisi difficillime resolvuntur, in infantibus plorantibus hoc sine damno fieri nequit.

consanuerit. Tandem ista quoque ad feliciter absolvendam curationem valde necessaria observatio videtur, ut primo tempore non nisi juscula, emulsiones, lac, gelatinas atque alios id genus cibos liquidos, nullaque masticatione indigentes aeger assumat, atque infantibus labium saepe in parte inferiori melle rosarum vel sirupo violarum ope plumae vel penicilli inungatur: quae non solum sanant, sed, dum infantes haec ob dulcedinem lambunt, hoc ipso glutinationem promovent. Adultiores vero a sermonibus, quantum fieri potest, abstineant.

VIII.

*Histriones quam curandi rationem ineant.*

Circulatorum atque empiricorum germanorum non pauci curationem saepe sic instituunt, ut non tam fibulas sive acus, quam filamenta potius robusta, communis alicujus acus beneficio per vulneris oras trajiciant; iisdemque prorsus locis atque intervallis observatis, quibus Medici reliqui fibulas immittunt. Filamenta utrinque dependentia singula gnaviter contrahunt, nodisque ea ratione constringunt, quam in sutura nodosa superius praescripsimus. (*P. I. L. I. cap. VI. No.* 3.) Ordinem in stringendis nodis eundem, ac Medici reliqui in trajiciendis atque vinciendis acubus, modo dicti circumforanei observant: quemadmodum nec in deligatione ac glutinatione quicquam immutant. Tandem tertio vel quarto die pro diversa mali differentia vinculum medium, quinto supremum, sexto denique vel septimo infimum; vel singula etiam eodem die quarto vel quinto, prout rima major vel minor fuit, rescindunt. Quae ipsa quidem curandi ratio quanquam parum prudens atque cauta videatur, ineptissimisque haud raro atque valde obtusis instrumentis peragatur; tamen non celeberrimo tantum WEDELIO, (*a*) sed mihimet quoque identidem observatum est, mirum quantum feliciter ipsam processisse, si scilicet hiatus fuerit exiguus. In majori vero labri defectu hic curandi modus non succedit.

IX.

*Variae adhuc cautelae & observationes.*

Superest, ut observationes & cautelas adhuc nonnullas de hac noxa hic subjungam. 1. Quando cutis in supremo angulo per duplicem illam sectionem non rite, ut facile fit, tollitur, pars rimae superior etiam non coalescit, licet inferior conserveat; sed foramen sive hiatus manet. Igitur ad hoc evitandum non male agitur, si mox initio sectionis scalpello vel forfice angulus ille inciditur; ita cutis orarum postea facilius tollitur, & totus hiatus postea accuratius glutinatur. 2. Quodsi haec cautela neglecta est, & foramen in superiori parte manet, inferiori glutinata, non aliter forte aut melius curatur, quam si cicatrix duplici incisione, ut alias in hoc morbo fieri solet, tota excida-

(*a*) Vid. Ej. lib. *de morbis infantum.*

cidatur, & poſtea ſuturis, ut ſupra docuimus, per acus quam ſolertiſſime jungatur. Ita ego duas curavi virgines juniores, quae a circumforaneis relicto in labro foramine, male curatae erant. 3. Quotiescunque vero palatum ſimul fiſſum eſt, & labri hiatus in narem aliquam ſe extendat, ut in exemplo illo, quod Tab. XX. fig. 1. litt. A exhibetur, erat, cautela modo data ſupervacua eſt & locum non habet: quia angulus in ſuprema parte deficit: licet recens ſcriptor eam promiſcue obſervandam & neceſſariam eſſe doceat: unde vero patet, eum hanc ſpeciem, quae tamen non valde rara eſt, non vidiſſe aut ſaltem eam neglexiſſe. 4. Quando quis *duplici*, ut vocant, *labro leporino* laborat, quatuor orae ſunt reſecandae, atque acubus paulo longioribus primo ora ſiniſtra labri affecti, ut alias in ſimplici malo, poſtea pars media, & denique dextra quam accuratiſſime perforanda, ac tandem filis probe jungenda. 5. Quidam docent, inter quos etiam Roonhuysius & Palfinus, ut altero vel tertio die *fila, acubus injecta, paulo relaxanda ſint*, & varia inde commoda promittunt. Verum cum fila haec a ſanguine & balſamo plerumque tam firmiter inter ſe & cum vulnere vel acubus cohaereant, ut ſupra jam indicavi, hocque ſine metu laeſionis cujusdam ac doloris, praeſertim quia infantes & pueri, ſi quis hoc agere velit, vehementer vociferantur, neque magnum adeo commodum mihi inde exſpectandum videtur; hanc filorum relaxationem, niſi forte inflammatio vehementior id requirat, potius omittendam eſſe ſuadeo: nam ejectis fibulis ſponte cadunt, atque peculiarem laborem non exigunt. 6. Eſt mihi *vittae genus* in uſu, utrinque in angulis, qui genas ſpectant, duobus vel tribus uncinulis ad ſimilitudinem eorum, qui Tab. IV. fig. 9. exhibentur, inſtructum, quod capiti aegri ita applico, ut anguli cum uncinulis utrinque accurate verſus labra genis nitantur. Poſtea, poſtquam acubus filum circumdatum eſt, aliud illudque robuſtum filum uncinulo alterius lateris innectitur, ſuper labrum ſuturis junctum ad uncinulum oppoſiti lateris ducitur; hinc rurſus ad prius latus, & ab hoc rurſus ad poſterius per reliquos ſenſim uncinulos circumducitur, donec filum finiatur: quo egregie labrum recens, & forte melius, quam omnibus aliis faſciis & emplaſtris junctum ſuſtentatur & firmatur, ne orae vulneris a ſe invicem recedere queant, licet infans etiam ſaepius aut vehementius ploret. 7. Sunt, qui ſuadent, (a) ut in oris labri reſecandis *altera manu labrum trahatur & ſuſtentetur*, altera vero ope forficis ora reſecetur: & quidem ſic, ut ora ſiniſtra manu ſiniſtra prehendatur & dextra reſecetur; contra vero ora dextra manu dextra contineatur & ſiniſtra ope forficis auferatur. Verum quia hac actione neceſſario labri pars inferior fortius quam par eſt, trahitur, quam caute etiam agatur; hinc in



(a) *Garengeot* loco citato.

in ſectione plus in parte labri inferiori quam in ſuperiori reſecabitur, adeoque hiatus juſto major & inaequalis fit, quae aequalis eſſe debet. Imo ob brevitatem labri in infantibus illud ſaepe a digitis prehendentibus ita occultatur, ut nimis magna pars auferenda eſſet. Ut taceam moleſtam forficis ex dextra in ſiniſtram mutationem ſectionemque per ſiniſtram manum, quae commodius dextra perficitur, inſtituendum. Quare utilius & commodius eſſe puto digitis in ſectione labrum non attingere; ſed forficem ſolam oris, & quidem prius ſiniſtrae ac deinceps dextrae, ſubmittere, eaque eas quam ſolertiſſime recidere. 8. PETITUS pro hac operatione acum excogitavit eis fere ſimilem, quibus lardum in culinis per carnes aſſandas traducunt: (*vid. Tab. XX. fig.* 8.) cui deinceps in obtuſo extremo, quod cavum & fiſſum eſt, A, poſtquam utrasque labri cruenti oras dimidia penetravit, fibulam (*fig.* 9.) utrinque capitulo inſtructam eamque argenteam immittit, illamque educto acu in vulnere relinquit, ac ceteroquin, ut alias fieri ſolet, fila fibulis his circumvolvit orasque cruentas conjungit: id quod revera perquam commodum videtur. Sed ſi hac methodo uti vellem, fibulas argenteas potius eligerem nullo vel ſolum unico capitulo inſtructas; ut in fig. 10. aliquam exhibui: ita non ſolum ut forcipe diſcerpatur non indigebit, ſed quoque facilius & ſecurius, quando opus eſt, educi rurſus poterit, quam ſi capitulo duplici inſtructa eſt: Nam capitulum ejusmodi in extractione renititur, adeoque in extractione major vis adhibenda, unde facile noxa quaedam labro inducitur, & partes junctae divelluntur. Praeterea acus haec nimis craſſa & ampla mihi videtur: hinc eam potius adhibere mallem, quam pro auris perforatione Tab. XIX. fig. 8. commendavi. 9. Si *inflammatio* forte vehementior, *febris* ingens, *convulſio* aliave gravia mala ſuperveniant, id quod tamen nunquam hic accidiſſe vidi, *Garengeot* non ſine ratione ſuadet, ut ſuturae ſolvantur. 10. Quodſi forte maxillae magna pars, aut in adultis *dentes ita deficiant*, ut fibulae ſuſtentari non poſſent, *lamina plumbea* labro ſubjicienda eſſet. Denique mirum eſt, HILDANUM inter ſexcentas obſervationes chirurgicas, quas edidit, ne unicam quidem de labris leporinis dediſſe.

C A-

# CAPUT LXXVI.

## *De labrorum aut oris carcinomate.*

I.

*Cancer oris quid sit.*

DUplex potiſſimum cancri labrorum indoles obſervatur ; vel clauſus enim adhuc eſt, vel apertus, ut alii cancri. Clauſus dicitur, quando tumor durus ac cum ardore dolens in labro percipitur. Apertus vero, quando vel tumor iſte in ulcus degenerat, vel ulcus cancroſum & depaſcens foetidum in labris ſine tumore praevio oritur: unde acris eademque peſſimi odoris ſanies profluit, quae non ipſum modo labrum, ſed univerſam quoque haud raro faciem miſerum plane in modum erodit. (*vid.* exemplum *Tab. XX. fig.* 11. *litt. aaa.*) & plerumque in labro inferiori ſedet.

II.

*Cauſſa mali quae ſit.*

Naſci autem miſerabile vitium iſtud inde potiſſimum ſolet, ſi, prout in cancro fere omni contingit, ſanguis peculiarem quandam contraxit acrimoniam, & in ſpongioſis illis atque glanduloſis labrorum partibus haeret atque inſpiſſatur. Hinc enim vel tumor aliquis, vel verruca, praeſertim livida, cum doloribus provenit, ſenſimque in ulcus mali moris ſive cancrum apertum tranſit; vel protinus etiam labrum finditur, & quidem ſaepe principio levi ad ſpeciem fiſſura, quae vero ſenſim ampliatur, ut in modo nominata fig. 11. aliquo modo videre licet. Inprimis autem facile noxae iſtiusmodi incidunt, ſi vel a morſu quodam labri fortuito, vel ab ictu, vel punctura ejusdem, vel lapſu, vel denique ab acuto quodam dente labrum graviter afflictum eſt.

III.

*Prognoſis.*

Et medicamenta quidem in peſſimis vitiis iſtis parum atque adeo plerumque nihil proficiunt. Si quid enim exſpectare ſalutis hic licet, illud omne fere a ſcalpello petendum ac ſperandum videtur. Quod niſi opportune ſatis factum fuerit, maximum utique periculum eſt, ne ad proximas quoque partes ſenſim malum ſerpat, graviſſimisque tandem colli ac faucium tumoribus, ut ipſe obſervavi, miſere hominem ſtrangulet. (*a*) Ubi vero in tempore partes vitiatae exciduntur, major utique ſalutis ſpes ſupereſſe conſuevit : praeſertim ſi medicamentis ſimul convenientibus ſanguis corruptus expurgatur atque emendatur; id quod tamen quam difficillime obtinetur: hinc fit, ut vitium priſtinum frequentiſſime, imo fere ſemper redeat. Ceterum longe



(*a*) Idem recentiſſime notavit DRANIUS in obſ. Chirurg. IX. X. & XI.

promtius atque felicius in juvenibus, quam in natu grandioribus malum illud perniciosissimum curatur: promtius item ac felicius, si ab externis, quam si ab internis caussis, sanguine scilicet nimis acri & corrupto, idem est subortum.

IV.

*Curatio cancri, qui a rima nascitur.*

Ad curationem quod attinet, diversimode ipsam instituere, pro diversa vitii conditione convenit. Ubi enim 1) non nisi rima quaedam, tanquam ulcusculum dolens & ardens summam labri partem affligit, vitiumque caussae externae, frigidiori verbi gratia aeri ortum debet, haud alienum est melle rosar. & balsamo peruviano, vel unguento saturnino seu diapompholygos, addito praesertim mercurii pauxillo, diligenter ipsam rimam inungere, atque deinde emplastrum saturninum aut lamellam plumbeam, argento vivo prius probe frictam, quam exactissime superimponere, vel etiam supra deligare; donec penitus sanatum vitium reperiatur. Etiamsi nec interna sanguinem depurantia medicamenta cum sollicita victus ratione hic negligenda sunt. Liquorem ex putrefactis pomis expressum mercurioque dulci permixtum una cum medicamentorum internorum usu valentissimum adversus hanc noxam esse, feminae cujusdam junioris graviterque isto vitio laborantis exemplum me docuit. Sic in *Ephem. nat. curios. cent. VI. obs.* 43. memoratum legimus, ex vitriolo coeruleo, eodemque vel cum olivarum oleo, vel sine ipso adhibito, cancrum oris sanationem aliquando recepisse. Simulatque vero neque hactenus proposita, neque alia his similia medicamenta aliquid proficere, sed in deterius noxam continuo vergere senserimus, unicum sane idemque promtissimum auxilium est, forficis aut scalpelli acutioris adjumento, quicquid in labro corruptum atque induratum reperitur, duabus vel tribus sectionibus quam exactissime fieri potest, exscindere, & potius aliquid de sano simul tollere, quam noxii aliquid relinquere, (*a*) inflictamque hoc modo plagam fibulis duabus vel tribus, ut in labro leporino, aut si rima exigua, sutura tantum nodosa contrahere. Hanc egomet curandi viam ingressus haud infeliciter sum, quando cancrum illum Tab. XX. fig. 11. propositum hac ratione curavi.

V.

*Curatio cancri, qui a tumore nascitur.*

2) Quodsi autem cancer oris nondum in ulcus degeneravit, sed adhuc *tumor aliquis durus & valde molestus eas labri partes, quae cuti proximae sunt, infestat*; commodissima Medicis quibusdam visa medicina fuit, quae per medicamenta rodentia labris adhibetur; dummodo exeso tumore diligenter rursum plaga glutinetur. Quod medicinae

(*a*) Ut Dranius quoque docet loc. cit. pag. 76. 87.

nae genus tametſi nonnunquam, praeſertim ſi ab externis tantum cauſſis vitium ſubortum, vel ubi alia tumoris cyſtici ſpecies eſt, haud prorſus ineptum fuit; tamen quia periculoſa utplurimum in cancris rodentium applicatio eſſe conſuevit, ſatius utique & ſalutarius viſum & mihi & aliis praeſtantiſſimis Medicis fuit, ſcalpello vel forfice, quicquid forte corruptum ſentiatur, diligenter exſcindere. Et duplici quidem ratione, pro diverſa vitii indole, applicare ferramenta in his ipſis caſibus oportet. Ubi enim *mobilis adhuc tumor* is exiſtit, ſcalpello aperiri cutis, quantum ſatis videtur, debet, reſolutoque aut per ſcalpellum aut forficem a partibus proximis tumore, vulnus dein debita ratione rurſum glutinari. Ubi vero *fixus plane atque immobilis tumor cancroſus cutique firmiter innexus* advertitur, reſcindi omnino iſta labri pars omnis debet, quae vitium illud continet; vulnere poſtmodum, qua par eſt, diligentia futuris ſupra dicta ratione adſtricto atque glutinato. Sed quamcunque tandem curandi viam aliquis fuerit ingreſſus, ſane niſi perdere operam omnem voluerimus, non ſollicita ſolum vitae victusque ratio ſervari ſemper ab aegrotis debet, ſed illud etiam inprimis provideri, ut & ſanguinis detractionibus, & medicamentis internis idoneis ſanguinis & copia & acrimonia ſubinde minuatur, mitigetur atque attemperetur, ne, prout fieri quam ſaepiſſime ſolet, denuo malum priſtinum redeat: quemadmodum ſaepius vidi. Conf. SCULTETUS obſ. 33. & DRANIUS locis antea indicatis; itemque GARENGEOT. cap. de cancro labrorum Tom. III. cap. II.

---

## *De dentium noxis, quae manu curantur.*

## CAPUT LXXVII.

### *Qua ratione dentes ſive maxillae clauſae ac rigidae aperiri debeant.*

I.

*Os rigidum a quibusnam cauſſis oriatur.*

QUod in nonnullis hominibus ita graviter nonnunquam os rigeſcit, ut neque dentes ab invicem diduci, neque cibus aſſumi, neque ſermo ſatis explicari poſſit, hoc ſpasmis utplurimum, in inferioris maxillae muſculis excitatis, acceptum referendum eſſe videtur: atque hinc *rigor* ſive *ſpasmus maxillae* vocatur. Ipſi autem ſpaſmi illi non ab una ſemper eademque cauſſa proveniunt. Nunc enim a nervis atque tendinibus, in uno alterove corporis membro vulneratis, vel brachio etiam aut pede amputato, ut ſaepius in caſtris vidi, excitantur:

tur: nunc autem propter ipſius maxillae ſive faucium etiam muſculorum inflammationem incidunt.

II.

*Curatio.*

*Si ab inflicto vulnere quodam noxa illa ſuboritur*, conſiderandum ante omnia eſt, num forte res quaedam aliena intus in vulnere deliteſcat, quae ſpaſmos illos moveat. Hac enim reperta ac decenter extracta, quam celerrime utplurimum ſpaſmi conquieſcunt; nervinis antea medicamentis nihil omnino, vel parum proficientibus. Quodſi autem nihil omnino alieni deliteſcere intus in vulnere animadvertitur, conjiciendum non ſine ratione videtur, a nervis aut tendinibus laeſis calamitatem illam proficiſci: quemadmodum luculentius ex iis patet, quae de nervorum atque tendinum percuſſione ſupra disputavimus. (*P. I. Cap. II. No.* 2 *&* 3.) Itaque primum ac praecipuum auxilium poſitum eſt in eo, ut protinus ea auxilia, quae citato loco hanc in rem commendavimus, decenter adhibeantur. Ubi nihil omnia medicamenta proficiunt, neceſſarium utique eſt, nervum iſtum laeſum, niſi forte cum praeſentiſſimo mortis periculo idem fiat, penitus reſcindere. Sic enim opinione citius & ſpasmi hi, & motae ab his convulſiones evaneſcunt. Nonnunquam laeſus iſte nervus usque adeo penitus latet, ut perveſtigari nulla ratione valeat, aut ob vitae periculum reſcindi haud queat; adeoque nec a convulſionibus aeger homo liberari. Hic miſerum, ſed unicum tamen auxilium ſupereſt, brachium aut pedem, in quo laeſus iſte nervus latet, ſi modo vires aegro ſunt, quam citiſſime abſcindere. Facilius plerumque curari homines ſolent, ubi *poſt amputatum pedem vel brachium* ſpaſmi iſti proveniunt. Namque tum ſua ſponte quaſi haud raro malum quieſcit; ſimulatque nimirum aut filamenta reſectis arteriis injecta, aut vitrioli fruſtula pro cohibenda ſanguinis profuſione impoſita recedunt. Interim haud prorſus inſolens atque novum eſt, nec quicquam remedia omnia hoc in malo valere; ideoque hominibus, calamitate iſta preſſis, ut ſaepius vidi, miſerandum plane in modum eſſe pereundum. Sicubi *muſculorum, quibus maxilla ſuſtinetur, aut tonſillarum inflammatio* impedit, quo minus diduci ab invicem dentes queant, longe optimum erit, inflammationem iſtam debita inflammationibus ratione curare: ſiquidem ipſa curata, maxillarum quoque vel oris rigor paulatim ſimul ceſſabit. Sed ne qua tamen interea fames hominem aegrum conficiat, dum cibus aſſumi difficulter poteſt, neceſſarium utique videtur juſcula, cereviſiam calidam cum vitellis ovorum ſolutis, emulſiones amygdalarum item ac gelatinas e cornu cervi, atque id genus alias res ſucculentas, & bene nutrientes, quae vel ipſis etiam dentibus clauſis ſorbillari commode poſſunt, diligenter ipſi porrigere; quin &, pro re nata, clyſteres etiam nutrientes ex ſimilibus rebus paratos identidem injicere.

III.

III.

*De cochleis maxillaribus quid habendum sit.*

Sunt equidem a Medicorum nonnullis propria inſtrumenta quaedam *dentes diducentia*, ſive cochleae oris aut maxillares varii generis atque habitus excogitatae, (*vid. Tab. XX. fig.* 12.) quas *ſpecula oris* vulgo vocant, vel etiam *ſpecilla oricularia*; quarum beneficio diduci os, pro cibis & medicamentis ingerendis, queat. Sed vero, ut ne quid ego diſſimulem, tantum abeſt, ut inſtrumentorum ejusmodi uſus, certis in caſibus tanquam ſalutaris commendari poſſit, ut potius quaſi pernicioſus evitari a prudentibus Medicis debeat. Neque enim fieri aliter vix poteſt, quam ut, propter violentam oris diductionem, muſculorum inflammatio cum ſpaſmis atque doloribus ſubinde augeatur: quum longe mitius tractari homo aeger poſſit, ſi ſorbitiones valentiores iſto modo ingerantur, quem nos jam jam (*No.* 2.) praeſcripſimus. Ut proinde velut prorſus hic ineptae atque crudeles rejici maxillares cochleae haud immerito poſſint. Atque idem fere cenſendum etiam de iſto Dionisii, celebris quondam apud Gallos chirurgi, conſilio videtur, quo is ejusmodi in caſibus *dentem aliquem protinus concutiendum vel effringendum* ſuadet, ſimulatque per cochleam maxillarem non ſatis diduci os, ad juſcula & medicamenta ingerenda, valeat. (*a*) Ceterum ſi vel ad oris vitium aliquod explorandum, vel ad operationem aliquam in palato, tonſillis atque dentibus inſtituendam paulo latius aperiri os oportet, tantum abeſt, ut cochleam maxillarem abjiciendam ſtatuam, ut potius vel hanc, vel oris ſpecillum (*Tab. XX. fig.* 13.) aut aliud ſimile vel aequivalens ſubinde, ubi opus, commendandum cenſeam.

---

## CAPUT LXXVIII.

### *De dentibus impuris vel nigris expurgandis.*

I.

*Quomodo expurgare dentes ſcabros oporteat.*

Quum propter luridas, flavas atque nigricantes cruſtas illas, quibus obduci dentes conſueverunt, non inſigniter ſolum hominis os deformatur, ſed peſſimus quoque odor inde excitatur, quin etiam dentes ipſi vacillantes redduntur; operae utique pretium facere videntur illi, qui, quam citiſſime atque exactiſſime fieri illud poteſt, dentes ejusmodi ſcabros atque impuros mundari expurgarique curant. Confecta hunc in uſum propria eademque varia inſtrumenta ſunt, *ſcalpra dentalia* haud inepte diceres, (*vid. Tab. XX. fig.* 14. 15. 16. 17.) quo-



(*a*) Vid. Ejus chirurgia, demonſtrat. VII.

quorum pro diverſo uſu ac neceſſitate alia in apice A anguſtiora, alia latiora, acutiora alia, alia etiam falciformia, ut fig. 17. exiſtunt, ſingula autem uni eidemque manubrio (*fig.* 14. *litt. B.*) ſi lubet, jungi vel immitti, aut etiam peculiaribus manubriis, ut fig. 16. & 17. ex FAUCHARDO depromtae (*a*) poſſunt. His ipſis prope gingivas applicatis, alteraque manu dentibus firmatis, dentium cruſtae illae reſolvuntur ac ſenſim abraduntur; ſed provide tamen, ne ipſa ſimul gingiva discerpatur, vel laceretur, aut dens quidam temere evellatur. (*b*) Tum longe optimum videtur, dentes atque gingivam *tinctura laccae Mynſichti*, aut roſarum melle, cui aliquot ſpiritus ſalis aut vitrioli guttae admixtae ſunt, per aliquot dies probe fricare. Sic enim non dentes ſolum mirifice albi, ſed gingivae quoque firmiores redduntur. Vidi haud pridem in Saxonia Odontiatrum, qui, licet variis illis inſtrumentis inſtructus erat, tamen me praeſente variis perſonis omnes dentium cruſtas unico illo, quod fig. 17. delineatur, promtiſſime reſolvit.

II.

*Quomodo praecaveri dentium cruſtae poſſint.*

Ne qua autem nova denuo vel cruſta vel nigredo dentes infeſtare facile poſſit, neceſſarium utique eſt, bonum aliquod *dentifricium* in promtu ſemper habere; quo ipſo poſt ſextum quemque vel ſeptimum diem fricare atque expurgare dentes, eosque ſplendidos facere & confirmare queat. Nimis enim crebra fricatio, vel quae per nimis acria aut cruda, aut vehementia medicamenta inſtituitur, aeque ferme graviter, quam ipſa negligentia dentes affligit. Sic enim aſperior iſte pulvisculus, qui e pumice, lateribus, coralliis tabacique cineribus & ſimilibus praeparatur, inſigniter dentes atterit atque abſumit: ſpiritus autem acidi, qualis praeter reliquos vitrioli ac ſalis ſpiritus eſt, ſenſim ſenſimque dentes exedunt atque conſumunt. Tutiſſima atque aptiſſima dentifricia ſunt, quae ex rebus paulo lenioribus, lapidibus puta cancrorum, matr. perlar. vel conchis praeparatis, cornu item cervi atque creta cum radice iridis Florentinae ac myrrha ſimilibusque permixtis conficiuntur. Quoties minus firma gingiva eſt, admiſceri haud incommode ſpiritus ſalis aut vitrioli guttulae quaedam poterunt. Compoſitio haec eſſe poteſt:

℞. Cretae praeparatae.
Myrrh. rubr.
Rad. irid. flor.
C. C. praeparat. á ℥j vel ij.
Spirit. ſalis gt. iij ad vj. M. F. pulvis tenuiſſimus.

Vel etiam talis:

℞.

(*a*) Vid. ejus *Chirurgien Dentiſte.*
(*b*) Cautelae hac in actione obſervandae eodem in libro legi cum fructu poterunt.

℞. Conchar. praeparatar.
matr. perlar. praeparat. à ʒij.
ſangu. dracon. ʒj.
terr. japonic. ℈j. M. F.
pulvis ſubtiliſſ.

Quibus equidem pulveribus ut ſuavis odor concilietur, haud alienum eſt, olei ex cinamomo, caryophyllis aut ligno Rhodio facti guttulas quasdam inſtillare. Ad dentes valde nigros nobiliſſimum etiam medicamentum eſt, cinis tabaci, ſi raro uſurpatur, vel etiam quod hac ratione paratur:

℞. Aqu. plantag. ℥j.
mell. roſat. ʒij.
ſpirit. ſalis gt. X. M.

In his ſtrophioli aut lintei ſubtilioris pars exigua tingatur, dentibusque leniter quotidie fricandis, dum nitidiores iidem evaſerint, adhibeatur; ſed ita tamen, ut ſexta quaque vel ſeptima luce aptum aliquod dentifricium poſtea per aliquod tempus applicetur, vel interponatur. Quam equidem ob rem peſſimus iſte quamplurimorum empiricorum mos videtur, quoad dentium nigredinem abſtergendam ſalis vel vitrioli ſpiritum quam frequentiſſime & larga quidem copia adhibent. Si quid enim aliud, ſpiritus profecto hi acidiſſimi inſigniter dentes & arrodunt & deſtruunt. Si quis autem nihilominus eodem vel ceteris id genus ſpiritibus acrioribus uti hanc in rem voluerit, huic ego auctor ſim, ut, quoties ejusmodi quicquam dentibus admovit, aqua pura os ſtatim probe ſemper eluat; ne quid forte acrimoniae in dentibus remaneat. Ceterum, ſi quid ego video, *praeſtantiſſimum dentes integros ſervandi praeſidium* ſitum in eo eſt, ut non mane ſolum, ſed interdiu quoque ac veſperi poſt aſſumtum cibum aqua pura ſingulis diebus ipſi & eluantur, & digitis admotis expurgentur; optimo dentifricio quodam vel ſolo etiam ſale vulgari, quod longo uſu praeſtantiſſimum deprehendi, quavis hebdomade ſemel ſimul adhibito. Sic enim non a tenacibus ſolum humoribus, qui ex cibis remanent cruſtamque dentibus inducunt, immunes conſervari dentes poſſunt; ſed & vel maxime a cruciatibus, doloribus & corruptione praeſervari & vindicari.

# CAPUT LXXIX.

## *De dentibus exesis.*

SI qui forte corrosi sive exesi dentes sunt, id quod *cariem dentium* vulgo vocare solent, tum abesse vix potest, quin subinde ex cibis particulae quaedam foraminibus istis sese insinuent: quae, dum paulatim putridae atque acres fiunt, ipsos simul dentes, eorumque membranulas & nervos magis magisque erodunt, itaque graviter hominem & affligunt, & deformant. His ipsis calamitatibus ne prorsus defuisse Chirurgi viderentur, quaesita dudum remedia sunt, quibus propulsari vel imminui saltem eaedem possint. Primum itaque in hoc medicinae genere est, ut vel per adhibitam aciculam vel dentiscalpium, vel quodcunque aliud instrumentum aptum, ut *Tab. XX. fig.* 19. 20. vel 21. quam solertissime ab intus haerescentibus sordibus foramina expurgentur, ceraque candida vel mastiche postmodum expleantur. Quae simulatque forte elabitur, nova protinus injicienda cera est: Sic enim & a sordibus & ab ulteriori corruptione quam diutissime saepe immunes conservari dentes poterunt. Quando caries nondum nimis profunda est, saepe eam lima tollere confert. Quoties autem intus in molaribus dentibus vitium istiusmodi inest, cumprimis in medio, longe optimum videtur vel concisis longis auri plumbive foliis; ope ferramentorum Tab. XX. fig. 20. & 21. (*a*) vel plumbi etiam frustulo solido ipsique sinui accommodato, quam exactissime fieri potest, dentes exesos adimplere. Sicubi paulo altius dentium molarium foramina sive caries penetrant, neque proin commode purgari superius praescripta ratione dentes valent, iique vehementes dolores concitent, haud prorsus aliena medicina videtur, quae per instillatum caryophyllorum, cinamomi vel ligni guaiaci oleum aut vitrioli spiritum adhibetur. Sic enim non sordes tantum intus latentes destrui & consumi, sed cruciatus quoque protinus quandoque leniri consueverunt. Quae si forte non satis vehementia reperiuntur, ferramentum aliquod candens atque huic scopo accommodatum (*Tab. III. fig.* 14. & 16. vel Tab. XX. fig. 20. vel 21) demittere in exesum dentem oportet. Id ipsum enim quemadmodum & sordes & dolores quam celerrime tollit, sic nullis magnopere cruciatibus hominem afficit; dummodo provide satis atque sine proximarum partium damno adhibeatur. Dentes hunc in modum adusti ne pristinis denuo cruciatibus affligantur, supra positis rebus diligenter ipsos adimplere convenit. Quodsi autem nihil

(*a*) Uberius hoc de artificio videri potest *Fauchardus* l. cit.

nihil omnino istaec omnia profecerint, vel dens etiam cera, auro vel plumbo impleri nequeat, unicum restat auxilium, dentem scilicet, qui neque expleri commode, neque servari sine molestiis potest, si nihil hoc impedit, extrahere sive refigere: quemadmodum mox edocebimus.

---

# CAPUT LXXX.

## *Quomodo manus beneficio lenire dentium dolores oporteat.*

INterdum ita graves atque pertinaces dentium dolores sunt, ut nullis omnino medicamentis deliniri queant. Itaque ab ipsa manu petere sanitatis praesidia convenit: vel enim (1) sedantur *scarificatis gingivis*: quod PLINIUS jam olim notavit, (*a*) & frequens usus confirmavit; 2) vel ferramentum aliquod candens atque huic scopo accommodatum in exesos dentes ea ratione demittendum, quam *superiori capite* praescripsimus; vel 3) locus post aurem positus, *antitragum* Anatomici nuncupant, ferro adurendus, scalpellove incidendus; (*vid. supra cap. LXVIII.*) vel ut SCHELHAMMERUS vult, digitis vehementer comprimendus; (*b*) vel denique 4) dens iste corruptus atque dolens eximendus.

---

# CAPUT LXXXI.

## *Quomodo dentes linguam vel genas pungentes atque inaequales corrigi debeant.*

NOnnunquam dentes sic increscunt, ut vel ad interiores vel exteriores partes justo magis, quam naturaliter decet, inclinent. Multo saepius dentium confractorum partes acutae inaequaliter prominent. Utrobique istud plerumque praesto esse incommodum consuevit, ut non sermo tantum & manducatio inde impediantur; sed vel lingua etiam, vel labra compungantur, lacerentur, tum inflammationibus quoque, tumoribus, ulceribus atque haud raro ipso carcinomate infestentur. Quibus equidem malis pessimis ut opportune succur-



(*a*) Lib. 32. cap. 7.
(*b*) In differt. *de odontalgia tactu sananda.*

ſuccurratur, neceſſarium utique eſt, vel per adhibitam limam ſubtiliorem, qualis vel iſta eſſe poteſt, quae indicatur *Tab. XX. fig.* 22. dentes ejusmodi perniciosos abradere, vel & pro mali diſpoſitione forcipis praeacutae beneficio decerpere, vel etiam, ſicubi iſta parum ſunt, penitus dentem evellere.

---

# CAPUT LXXXII.

## *De dentium evulſione.*

DEntium evulſionem, CICERONE (*a*) teſte, *primus invenit* AESCULAPIUS. Cujus equidem in templo plumbeam veteres forcipem ſuſpendiſſe perhibentur, id, niſi me omnia fallunt, ſignificantem, alienum utique ac periculoſum eſſe, alios dentes evellere, niſi qui forcipe plumbea, id eſt, faciliimo negotio, quippe jam tum mobiles ac labantes, eximi queant. Namque minus bene atque adeo peſſime ſaluti ſuae conſulunt, qui absque magna neceſſitate ad firmos adhuc atque integros dentes evellendos paulo imprudentius feſtinant. Ut enim nihil jam de eo dicam, quod ſaepius non ſine gravi dolore, ſed & quandoque cum vitae periculo, (*b*) ex oſſibus, quibus iidem quam firmiſſime quaſi clavus in ligno inhaerent, dentes evellantur; ſane ipſis evulſis, non maſticatio ſolum, ſed ſermo etiam haud parum, ſi anteriores ſunt, difficilis minusque perſpicuus redditur. Atque id ipſum magis etiam in hominibus adultis; utpote in quibus nulla omnino ſpes ſupereſt, fore, ut novi dentes renaſcantur. Interim quamplurimi obvenire poſſunt caſus, ubi neceſſario eximi dentes oportet. Sic enim 1) in infantibus ſatius plerumque eſt, dentes illos caducos ſive lacteos vulgo dictos, prudenter eximere, quam, donec ſua ſponte iidem excidant, exſpectare. Simulatque igitur dentes ejusmodi mobiles fiunt, identidem ipſos atque tamdiu digitis adhibitis movere convenit, dum vel per admotum digitum, vel annexum filum, vel, quod commodum inprimis videtur, per forcipem aliquam idoneam, praeſertim illam, quam *corvi roſtrum* Chirurgi vocant, aliamve ſimilem eximi promtiſſime iidem valeant. Ubi enim juſto diutius dentes iſti caduci in ore relinquuntur, periculum eſt, ne juxta ipſos nati dentes novi & moleſtiam & deformitatem afferant. Tum 2) accidere quoque interdum ſolet, ut *infantibus dentes quidam e palato prominentes aliove incongruo loco naſcantur:* qui

(*a*) De natur. deor. Lib. III. cap. 22.
(*b*) Cujusmodi quidem exemplum relatum legimus a BOHNIO in lib. *de vulnerum renunciatione*, aliaque ab aliis obſervata ſunt.

qui ſi forte infantes in uberibus ſugendis vel poſtea in loquendo impediunt, aut aliud grave damnum inde metuendum, prudenter utique eximendi ſunt. Deinde 3) *dentium* praeſertim *exeſorum dolores* usque adeo *graves* nonnunquam ſunt atque intenſi, ut nullis omnino aliis remediis deliniri poſſint, ſed a manu potius auxilium poſtulent. Similiter 4) ubi *dens* aliquis *minus juſtam figuram vel magnitudinem* habuerit, quibus vel lingua atque labra graviter laeduntur, vel inſignis deformitas homini conciliatur; vel labrorum denique curtorum glutinatio impeditur, longe optimum eſt, protinus ipſum evellere. Atque idem prorſus judicium de iſtis etiam dentibus eſto, qui 5) dentis aliquam *fiſtulam* concitarunt. Neque enim utplurimum iſtiusmodi fiſtulae, niſi poſt evulſum dentem noxium, ſaneſcunt. Ipſa autem dentes iſtiusmodi perniciosos eximendi ratio commodiſſima fere haec eſt. Nempe ſi ex inferiori maxilla eximi dens aliquis debet, in ſella quadam humili, vel & in humo etiam aegrotus conſideat; ſin vero e maxilla ſuperiori, in ſella paulo altiori vel lectulo. Tum Chirurgus inſtrumentum aliquod aptum quam ſolertiſſime applicet, idemque recta tantisper & quam providiſſime quidem ducat, quaſi clavum e ligno evellere velit, donec dens ille noxius ex alveolo ſuo prodeat. Ac in inferioribus quidem dentibus eximendis ſurſum, in ſuperioribus deorſum verſus ducere inſtrumentum convenit. Quanquam plane ſingularibus hic opus artificiis eſt, (*a*) niſi aut fruſtra comprehendere, aut frangere etiam dentes voluerimus. Ad inſtrumenta autem, evellendis dentibus accommodata, quod attinet, horum usque adeo inſignis & copia & varietas eſt, ut nemo fere chirurgus ſit, quin peculiaria inſtrumentorum genera in promtu habeat. Quam maxime familiaria in his ea ſunt, quae *pelicanus*, *odontagra*, vel *forceps*, *roſtrum corvi* dicta, appellari a Chirurgis conſueverunt, aliave ſimilia a variis jam delineata. Minus communia, ſed apta tamen ſunt, quae *Tab. XX. fig.* 23. 24. 25. deſignavimus: quanquam ipſorum uſus citius demonſtrari ad oculum, quam verbis deſcribi valeat. (*b*) Tum fractorum quoque dentium fragmentis & radicibus eximendis, ſi forcipes forte non ſufficiunt, peculiaria in ſcholis Chirurgorum deſtinata reperiuntur inſtrumenta. Cujus equidem generis illud eſt, quod *pes caprae* vulgo nuncupatur; vel ipſis etiam Chirurgicae tironibus notum inſtrumentum, itemque illud, quod fig. 26. exhibetur. Eundem ferme uſum praeſtare illud inſtrumentum ſolet, quod *fig.* 23. *litt. A.* delineatum exhibemus; & cujus altera pars per *litteram B.* indicata, ipſis dentibus extrahendis accommodata

(*a*) De his uberius conſulatur *Fauchardus* in lib. qui inſcribitur *Le Chirurgien Dentiſte.*

(*b*) Praeter haec laudatus FAUCHARDUS plura adhuc, quae vehementer laudat, in lib. citato delineavit & deſcripſit.

ta eſt. Plura ejusmodi inſtrumenta a GARENGEOT. lib. *de Inſtr. Chirurg.* & praecipue a FAUCHARDO, expertiſſimo Odontiatro, in peculiari libro, quem ſupra jam citavimus, videri poſſunt. Ceterum illud breviter hic admonendum reſtat, dentes, tametſi vel maxime refigi debeant, neutiquam tamen refigi vel eximi tum debere, quando tumor vel inflammatio praeſertim gravior gingivas aliasque partes propinquas infeſtat. Namque alias periculum eſt, ne dolor nimis vehemens aegro concitetur, & poſt ipſam operationem confectam inflammationes aliaque graviſſima aegrotum mala invadant.

## CAPUT LXXXIII.

### *De dentium artificialium inſitione.*

MIrificam ex anterioribus dentibus amiſſis & deformitatem & ſermonis explicandi difficultatem naſci, & ſupra jam indicavimus & quotidianus rerum uſus loquitur. Quibus equidem incommodis ne qua forte medicina omnis deeſſet, novam dentes ex ebore vel hippopotami dentibus vel etiam ex oſſibus bubulis efficiendi exactiſſimeque inter reliquos firmandi artem Chirurgi excogitarunt. Sicubi uno plures iidemque contigui dentes perierunt, tum plures etiam ex uno eodemque oſſis fruſto factos firmiterque proinde ſibi mutuo cohaerentes, immittere in locum vacuum dentes convenit: atque ita quidem, ut vel propter ipſam figuram ſuam, vel & per filum quoddam ſericum ſive aureum firmiter cum proximis firmis ſive vicinis dentibus, adeoque & cum reliqua dentium naturalium ſerie cohaereſcant. Ne qua autem facile corrumpi dentes iſtiusmodi artificiales poſſint; haud alienum eſt, ante ſomnum ſemper ipſos eximere, diligenterque expurgatos poſt confectum ſomnum mundatumque os rurſus immittere. Si qua autem forte radix aut feſtuca ſupereſt, propter quam dentes artificiales immitti minus commode poſſunt, neceſſarium utique eſt, vel per adhibitam limam quicquid impedimento eſt, abradere, vel per admotum ferramentum ex modo *cap.* 82. laudatis penitus illud eximere. De his uberius rurſus legi meretur FAUCHARDUS libro ſaepius jam laudato.

### Explicatio Tabulae vigeſimae.

*Fig.* 1. Oſtendit *caput infantis*, labro leporino litt. A laborantis, duos circiter annos nati, cujus totum ſimul palatum fiſſum erat, atque in latere ſiniſtro dentes duos inciſores conſpiciendos exhibet.

*Fig.*

*Fig.* 2. denotat acum seu potius *aciculam* capitulo instructam, & cuspide triangulari donatam, ad labra leporina jungenda idoneam.
*Fig.* 3. similis *acicula* est, sed cuspide plana, ex orichalco seu argento confecta.
*Fig.* 4. alia ejusmodi acus sive *fibula* cuspide plana, & sine capitulo.
*Fig.* 5. demonstrat duas ejusmodi aciculas per labrum leporinum trajectas, quibus filum orbiculatim circumjectum est.
*Fig.* 6. *&* 7. duo *tenacula* demonstrat, quibus nonnulli in operatione labri leporini utuntur, pro oris ejus accuratius & sine magna sanguinis profusione resecandis. Parte A. B. prehenduntur orae labri: quae deinde, dum annuli CC versus BB moventur, apte firmantur.
*Fig.* 8. est acus in forma acus lardariae, a Petito, Chirurgo Parisiensi, excogitata, pro labris leporinis apte perforandis, & fibulis sive aciculis commode immittendis, ubi litt. A fissuram ejus denotat, in quam, postquam acus dimidia trajecta est, fibula quaedam immittitur, & ope hujus acus in labrum inducitur.
*Fig.* 9. *fibulam* denotat argenteam ex argento flexili paratam, utrinque capitatam, quam Petitus hic adhibet.
*Fig.* 10. aliam ejusmodi *fibulam* demonstrat, in altero tantum extremo capitulo instructam, quam ego ob rationes supra dictas praeferendam esse existimo.
*Fig.* 11. exhibetur *facies hominis, carcinomate labri inferioris* laborantis: ubi litt. aaa labrum erosum sive cancrum apertum & exulceratum designat, dentibus cum gingivis apparentibus; litt. bbb autem tumorem carcinomatosum interiorem faciem anguli sinistri oris occupantem.
*Fig.* 12. ferramentum exhibet, quod *speculum oris* vulgo appellant, cochlea instructum, pro dentibus diducendis, quando Chirurgo in ore aliquid perficiendum: nam litt. AA. partes indicant, quae dentibus incisoriis interponuntur, quae deinde cochlea B ulterius, si opus est, diduci possunt.
*Fig.* 13. aliam speciem *speculi oris* repraesentat, in modum fere forcipis exaratum, cujus pars A linguae imponitur pro ea supprimenda & firmanda; pars BB dentibus incisoriis superioris maxillae subjicitur: habenis vero sive extremis CC diductis os apertum & lingua simul depressa detinetur.
*Fig.* 14. 15. 16. 17. instrumenta exhibentur dentibus impuris & crusta sive tartaro obsessis purgandis inservientia, variarum figurarum in apicibus AAA, prout modo ex interiori, modo ex exteriori parte; modo a dentibus inferioribus, modo a superioribus aliquid separandum & expurgandum: ubi manubrium B fig. 14. ita comparatum est, ut & reliqua ferramenta modo indicata ope cochleae ccc. eidem immitti queant.

*Fig.* 18. & 19. sunt duo ferramenta, iisdem usibus destinata, sed paulo majora, qualia FAUCHARDUS maxime idonea esse existimat, qui adhuc plura alia describit.

*Fig.* 20. & 21. indicant duo ferramenta, prodentibus cavis, si opus, non solum expurgandis, sed etiam adurendis, aut quoque auro vel plumbo implendis.

*Fig.* 22. *Limam* pro dentibus vel pungentibus vel cariosis limandis idoneam sistit: & quidem litt. A limam, B manubrium.

*Fig.* 23. *Odontagra* sive ferramentum dentibus evellendis destinatum recentius quoddam genus. Pars A ad radices dentium eximendas loco pedis caprini dicti apte servire potest; pars autem B cum adjumento unci C ad integros dentes extrahendos apta est. Nam non solum protrahi potest pro dentium eximendorum magnitudine per cochleam D; sed condi etiam, si reflectitur, commoditatis ergo in capsula sive operculo E uncus hic potest.

*Fig.* 24. Aliud genus *odontagrae* commodum, quod ope trochleae A majoribus & minoribus dentibus facile accommodari potest, si habena sive globus B circumagitur.

*Fig.* 25. Aliud instrumentum pro eodem usu, idemque tribus uncis, uno recto A & duobus incurvatis BC instructum: quorum rectus pro dentibus molaribus anterioribus; curvi vero pro posterioribus tam dextri quam sinistri lateris eximendis inserviunt, & unusquisque pro dentis eximendi situ per cochleam D in corpore machinae firmari potest. Ita & praecipua pars sive vectis hujus machinae F pro rei necessitate per manubrium E interventu cochleae G vel extendi vel contrahi potest ac debet.

*Fig.* 26. Uncum repraesentat pro dentibus nonnullis eorumve radicibus eximendis idoneum.

---

## *De gingivae noxis, quae manus beneficio curantur.*

## CAPUT LXXXIV.

### *Quomodo aperire gingivam in difficiliori dentitione conveniat.*

DIfficiliorem equidem in infantibus dentitionem non spasmos solum, convulsiones atque epilepsiam, sed ipsam quoque mortem haud raro concitare, communis experientia loquitur. Saepius enim usque adeo crassa & tenax eorum gingiva est, ut a dentibus subter ip-

Fig. 1. A
Fig. 11 a a a b b b
Fig. 14. A B
Fig. 16. A C
Fig. 15. A C
Fig. 17. A C
Fig. 22. A B
Fig. 12. A A B
Fig. 13. A B B C C
Fig. 18.
Fig. 19.
Fig. 20.
Fig. 21.
Fig. 24. A B
Fig. 25. A F B C D G E
Fig. 26.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6. A C B
Fig. 7. A B C
Fig. 8. A
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 23. A E C D B

ipſam latentibus atque jam jam prodituris vix vel difficulter admodum perrumpi valeat. Quando vero dentes, naturae miniſterio, ſenſim ſenſimque altius ex alveolis prodeunt, graviusque proinde ſupra poſitam gingivam diſtendunt atque urgent, fieri aliter vix poteſt, quam ut aeſtus ſive calor p. n. dolores atque vigiliae cum continua ejulatione ſuperiusque poſitis malis ſuboriantur. Simulatque igitur infantes ad dentitionem maturi nimio calore, clamoribus atque vigiliis, vel convulſionibus etiam atque epilepſia vexantur, diſpiciendum protinus eſt, num quis forſan in gingiva tumor dentem aliquem imminentem ſignificet. Si quid enim iſtiusmodi ſubeſt, a medicamentis convenientibus a Medico petendis primo, deinde, his nihil efficientibus, a manu, praeſertim ſi malum deſperatum eſſe videtur, petenda ſanitatis atque vitae praeſidia ſunt. Nempe incidi provide per adhibitum ſcalpellum gingiva tumida, & transverſe quidem ad usque ipſum dentem ſubtus urgentem debet. Sic enim ſublata hoc modo gingivarum violenta diſtenſione, ſuperius enumeratae calamitates protinus plerumque evaneſcunt, praeſertim ſi poſtea gingivae vulneratae ſirupo violarum vel melle roſarum diligenter inunguntur. (*a*) Sydenhamius, practicus Medicus celeberrimus Anglus, aſſeverat, (*b*) difficiliorem in infantibus dentitionem, ſiquidem ipſa nunquam non conjunctam inflammationem habeat, promtius haud curari, quam ſanguinis in infantibus ejusmodi per venas detractione. In adultis autem, quibus vulgo ſic dicti *dentes ſapientiae* poſt annum vigeſimum magnis ſaepe cum doloribus naſcuntur, hos dolores, quos apte quoque vocare poſſumus dentitionem difficilem, quam feliciſſime per crebram gingivae tenacioris atque tumentis conciſionem ſive ſcarificationem, aut ipſam gingivae inciſionem deliniri, Vesalius memorat (*c*). Cui quidem eo magis habenda fides eſt, quum ipſemet viginti ſex annos natus hanc curandi rationem in proprio corpore ſuſcepit. E contrario cum haec neglecta eſſet in Ducis Niverenſis filio Octomeſtri, mortem inde ſecutam eſſe notavit Paraeus Lib. XXIII. Cap. 67.



(*a*) Curationis hujus exempla quaedam extant apud Paraeum *lib. XXIII. cap.* 67. itemque Drakium *anatom.* pag. 653.

(*b*) In *opuſculis* ſuis practicis.

(*c*) *De human. corp. fabric. Lib. I. c. XI.*

# CAPUT LXXXV.

## *De epulidibus seu gingivae tuberculis.*

Gingivae tubercula sive carunculae Medicis *Epulides* vocantur. Duplex autem praecipue ipsarum genus est: nonnullae enim sine doloribus sunt; aliae graviter hominem affligunt, siquidem malignae sunt paulatimque in cancrum transeunt. Tum ex magnitudine ipsoque habitu epulidum discrimen aliquod nascitur. Quaedam enim nucem aliquam grandem, aliae minutam adaequant: quaedam duriores, aliae molliores sunt: quaedam denique tenuem, aliae crassiorem atque ampliorem radicem habent. Neque vero malas tantum distendunt ac deformant epulides, si magnae sunt, sed masticationem quoque & sermonem insigniter impediunt, promtissimamque proin curationem exigunt. Nulla autem promtior curandi ratio locum hic invenit, quam qua carunculae istae, perinde ut alias in ejusmodi tuberculis fieri solet, penitus extirpantur. Itaque ubi tenuiorem radicem epulides habuerint, *filum* quoddam diligenter injiciendum, radixque probe liganda sive constringenda est. (*a*) Ubi vero pars ima paulo amplior fuerit, *medicamentum* aliquod *rodens* idemque *lene* applicare convenit. Faciunt huc inprimis oleum tartari per deliquium, vel & solutio salis ammoniaci. A vehementioribus atque venenatis autem prorsus hic abstinendum est: siquidem ipsa gravem plerumque in ore inflammationem & exulcerationem, quin etiam, ubi forte deglutiuntur, mortem inducere possunt. Quare, si blandiora non sufficiunt, tutius a *ferro* sanitatis praesidia hic petuntur, dum carunculae istae volsella vel uncinulo comprehensae scalpello vel forfice rescinduntur; sed ita tamen, ne gingiva simul tota excisa caries in ossibus maxillae denudatis concitetur. Sanguinis fluxus aliquamdiu permittatur. Si vero diutius, quam par est, perduret, quo facilius cohibeatur atque sanguis ex ore expurgetur, longe optimum erit vinum calidum, praesertim rubrum, idque adstringens, vel oxycratum cum pauco alumine mixtum, quam frequentissime homini aegro pro ore colluendo porrigere; donec is cruorem omnem exspuerit. Si sanguis conquievit, oleo myrrhae per deliq. vel essentia myrrhae cum rosarum melle permixta, pars afflicta debet inungi, atque id ipsum quotidie tamdiu fieri, donec vulnus consanuerit. Si quid forte ex tuberculo remansit, vel redire minatur, mature illud exedere per antea laudata vel etiam per admotum

(*a*) Exemplum hujus curationis obvium est apud SCULTETUM *observat.* 94.

motum vitriolum coeruleum ſimileve aliud medicamentum rodens oportet; vel etiam forfice vel ſcalpello iterum reſecare. Ferrum candens in ejusmodi caſibus a nonnullis hic commendatur, & felices eo peractae curationes ab iis referuntur; (*a*) tamen non minus ſolum commode hic in ore applicari poteſt, ſed inſignes quoque dolores concitat. Interea tamen ſi aliter reprimi non poſſet, illud tandem quoque adhibendum eſſet. Singulare curationis vitii hujus exemplum una cum ſcalpello ad hunc uſum accommodato MEEKRENIUS propoſuit *obſervat. XXVIII.* SCULTETUS autem carunculam iſtiusmodi gingivae dentium anteriorum juxta palatum adhaereſcentem per adhibitam volſellam ad polypos adaptatam feliciter extirpavit. *vid. Ej. obſerv.* 35. Ego etiam in palato poſt dentes inciſores talem ſuperioribus annis in monacho vidi: quae vero ob ſpinam ventoſam in oſſibus palati conjunctam, & quia aeger ignem admittere noluerat, tolli conſtanter non potuit, ſed aeger tandem viribus exhauſtus moriebatur.

---

# CAPUT LXXXVI.

## *De Parulidibus ſeu gingivae abſceſſibus.*

NOnnunquam ex vehementioribus dentium doloribus tumores graviter dolentes cum inflammatione ipſarumque malarum tumore, modo minore modo majore, in gingivis proveniunt. *Parulidas* Graeci appellant. His primum eadem prorſus ratione, quam ſupra in tumoribus inflammatoriis reliquis propoſuimus, ſuccurritur: medicamentis ſcilicet digerentibus; vel, ſicubi haec non proficiunt, aut malum neglectum, in abſceſſum aut fiſtulam quandoque degenerant. Igitur ſi recens adhuc tumor eſt, longe optimum videtur, ad dolores, ob quos aegri dormire nequeunt, leniendos tumoremque digerendum, chamaemelum, ſalviam, flores ſambuci, aliasque id genus herbas digerentes in aqua vel lacte coquere, calidumque liquorem ore diu continendum quam ſaepiſſime aegrotanti porrigere. Extrinſecus adhiberi ſacculus aliquis ex ſimilibus herbis, vel emplaſtrum de meliloto, vel diachylum ſimplex cum camph. vel, ſi haec non ſunt, ſtrophiolum ſaltem calidum, pro arcendo frigore & faciliori reſolutione obtinenda, poterit: non neglectis internis diaphoreticis ac reſolventibus. Quodſi vero reſolutio obtineri nequeat, emollientibus opus eſt, althaea ſcilicet, malva, verbaſco,

 ficu-

(*a*) Vid. *Ruyſchii* Obſervat.

ficubus aliisque ſimilibus cum lacte decoctis, creberrimeque ore retentis. Externe ad accelerandam maturitatem utiliſſimum erit, ſimul ficum dimidiam atque ſuper prunis toſtam intus ad tumorem applicare; extrinſecus autem cataplaſma quoddam emolliens ſuper malam imponere. Simulatque mollities ſuppurationem ſignificat, ſtatim tuberculum, vel ſubcrudum etiam, incidendum, ne, ſi ibi diutius pus permanſerit, ipſum ſimul os afficiatur atque exedatur, unde peſſimae ſaepe fiſtulae oriuntur. Ulcere per ſcalpellum aperto, diligenter exprimi per admotos digitos materia corrupta debet, ſubindeque vel vino calido, vel decocto ex agrimonia & hyperico cum admixto roſarum melle colluendo purgari. Atque id ipſum tantisper fieri convenit, dum penitus ejecta materia noxia deprehenditur. Tum enim ſua quaſi ſponte vulneris orae coibunt. Sicubi paulo altius vitium penetrarit, neceſſarium utique eſt, decoctum illud per ſyringam injicere, diligentiſſimeque rurſus expreſſo liquore, ſplenium aliquod faſciae beneficio ſuper ipſum ulceris fundum deligare, ut nimirum is primo ſaneſcat. Quodſi autem in fiſtulam (cui oſſis caries ſaepe conjuncta eſt) ulcus degenerat, tum poſt injectiones ſupra poſitas ſingulas olei myrrhae per deliq. vel & elixir proprietatis portiuncula inſtillanda ſive immittenda, pro vulnere cum expurgando, tum glutinando. Hac enim curandi ratione adhibita, egomet non ſolum varias ſimplices, verum etiam fiſtulam ejusmodi cum oſſis carie conjunctam, eandemque jam tum inveteratam, ſiquidem ultra annum ipſa inſederat, ad ſanitatem perduxi. Sed ſi nihil omnia medicamenta proficiunt, ſcalpello incidere fiſtulam oportet, ipſamque ante omnia cariem vel medicamentis, vel radula, vel denique ferro candenti ea ratione extirpare, quam ſupra deſcripſimus, (*P. I. Lib. V. cap. VIII.*) Interdum *dens* aliquis *exeſus* fiſtulam in gingiva facit, quas *dentium fiſtulas* ſive maxillares appellare ſolent: qui proinde eximi prius debet, quam fiſtulae medicina conveniens adhiberi poſſit. Singulares de parulidibus obſervationes *Miſcellanea Berolinenſia* Part. I. *pag.* 143. continent: utpote ex quibus pateſcit, medicamenta ſuppurantia parum atque adeo nihil profeciſſe; quinimo tumores, niſi protinus inciſi fuerunt, ad fiſtulas tranſiiſſe, quae ſanari ante haud potuerunt, quam exeſus dens fuerit extractus. Praeſtat igitur, quemadmodum ſupra jam tum admonuimus, tuberculum iſtiusmodi, vel ſubcrudum etiam, protinus incidere, quam per fruſtra diutius tentatum reſolutionis negotium cariei periculo ipſum os exponere. Ceterum de *Epulide* & *Parulide* Schelhammerus jam An. 1692. elegantem diſſertationem edidit, quae evolvi poteſt.

De

## *De linguae vitiis, quae manus beneficio curantur.*

## CAPUT LXXXVII.

### *Quomodo deprimi lingua debeat.*

POſſunt equidem varia incidere palati ſive oris vitia, tonſillarum nempe atque uvulae inflammationes ſive exulcerationes, polypus item atque abſceſſus oris, oſſicula denique vel piſcium ſpinae intus forte in faucibus defixae, quae providam omnino atque aptam linguae depreſſionem poſtulant; ſiquidem accurate ipſa cognoſcere atque curare volueris. Adhiberi ad hunc uſum peculiare quoddam inſtrumenti genus ſolet, *gloſſoſpatha*, ſive *ſpecillum linguae* Medicis vocatum (*Vid. Tab. I. litt. P.*) Nobiliores autem iidemque delicatiores quia ſpecillum iſtiusmodi, utpote quorumvis aliorum hominum ori applicatum, inſigniter faſtidiunt, elegantius longe eſt atque ſimul commodiſſimum, cochlear quoddam mundum anſaque planiori inſtructum applicare. Utrobique vero id proſpiciendum inprimis eſt, ut quam leniſſime inſtrumentum admoveatur, ne qua forte partium aegrarum inflammatio cum doloribus concitetur vel adaugeatur. Sicubi *injectionibus ſimul opus eſt*, ſuper ſpathae oris ſive cochlearis anſam ſyringam in os immittere atque liquorem convenientem injicecere oportet. Si quae autem oris ulcera, tonſillarum vitia, narium polypi atque id genus alia incommoda, ſed absque inflammatione tamen & convulſionibus incidunt, quae, quo minus aperiri os valeat, impediunt, *ſpeculum oris* quoddam prudenter adhibendum eſt. (Tab. XX. fig. 12. vel 13.)

---

## CAPUT LXXXVIII.

### *Quomodo ſuccidere frenulum linguae conveniat, quod noſtrates* ſolutionem linguae *appellant.*

I.

*Quando frenulum linguae incidendum.*

SOlutionem linguae eam operationem Germani appellant, quando membrana ſub lingua, quam *frenulum* Medici vocant, dividitur ſive inciditur. Fit ea plerumque in infantibus, & quidem duplicem ob

ob caussam: nimirum primo in infantibus valde tenellis, quando scilicet linguae pars anterior in iis a primo natali die nimis arcte cum parte subjecta per membranulam illam ita juncta est, ut linguam satis movere aut ex ore exserere, adeoque & sugere rite nequeant. Deinde etiam fit in paulo adultioribus, quando nimirum ob hanc membranam nimis arctam aut brevem justo tempore articulate loqui non possunt: quare propter utramque caussam haec curatio valde saepius necessaria est. Interea tamen sciendum, hanc linguae solutionem non in omnibus recens natis promiscue infantibus, ut pleraeque adhud hodie obstetrices ac mulieres, imo & multi alii homines temere putant, requiri; sed potius statuendum, eam vix in millesimo quoque infante necessariam esse; imo, ut usus me & plures alios prudentiores Medicos docuit, hoc vitium longe rarius occurrere quam labra leporina. Quotiescunque enim infans linguam ex ore emittere potest, frenulum bene se habet, atque operatione hac non indiget: nam & sugere & loqui tandem, nisi aliud vitium subsit, discet. Contra si infans linguam vix movere, neque super dentes ex ore exserere posset, vel membrana haec alia ratione usum linguae impediret, tunc utique incisione apta opus est. Quia vero non temere instituenda, ne, ut quandoque factum est, mala perniciosissima, imo & quandoque ipsa mors ea inducantur, operae pretium erit, quomodo ea recte institui debeat, explicare.

II.

*Curandi ratio.*

Scilicet extrema lingua vel per adhibitum linteolum, ne facile e digitis rursus elabatur, (*vid. Tab. XXI. fig.* 1.) comprehendi, vel & per propriam *furcinulam* (*fig.* 2. *&* 3. itemque *Tab. I. litt. O. aut P.*) manu sinistra paululum attolli debet. Dehinc ipsum linguae frenulum, venas raninas inter & ductus salivales inferiores, quantum quidem ad sugendi loquendique facultatem sufficit, forcipe apicibus obtusis Tab. I. litt. C. vel scalpello inciditur: sed provide tamen, ne aut ductus salivales, aut venae raninae, aut nervi linguae simul incidantur. His etenim laesis mala gravissima suboriuntur. Sic enim DIONISIUS *in Chirurgia* sua memorat, (*a*) infantulum quendam, propter nimiam sanguinis ex incisis venis raninis profusionem brevi post operationem exspirasse. Si qua autem forte fortuna vena incidatur, quod in nimis brevi & crasso frenulo facile contingere potest, spleniolum aliquod complicatum acetoque madidum tantisper sub lingua continendum est, donec sanguis conquieverit. Quodsi forte in prima incisione non satis succisa lingua deprehenditur, post aliquot dies vel pro re nata etiam septimanas reliquam frenuli partem, quam providissime fieri potest, forfice vel scalpello adhuc resecare possumus. Denique post peractam opera-

(*a*) Ubi de frenulo linguae agit.

operationem digitus melle rosarum vel sirupo violarum madidus sub lingua quam saepissime hinc inde commovendus, vulnusque eo inungendum est; ne solutum aut divisum linguae frenulum denuo confervescat.

III.

*Scholion.* Ceterum ex jam dictis non id solum apparet, rariora longe, quam vulgo putatur, noxae hujus exempla esse, sed curationem quoque subinde periculosissimam. Quam quidem ob rem pessime falluntur obstetrices illae, quae, nullum prorsus infantem ab istoc vitio immunem nasci, cum imperitissimo vulgo statuunt: adeoque infantulis recens natis omnibus digitis in os immissis, linguae frenulum istud unguium adjumento resolvere allaborant. Namque abesse vix potest, quin temeraria & rudior istiusmodi per ungues laceratio illius membranae inflammationes, convulsiones atque adeo mortem ipsam in tenerrimis infantulis saepe adducat. Itaque non obstetrices tantum & mulierculae ab imprudenti frenuli ista solutione seu potius laceratione serio dehortandae sunt, sed Hildanus quoque inprimis hic consulendus: siquidem is *Cent. III. obs.* 28. non ipsius tantum noxae naturam atque curationem; sed varia quoque incommoda, quae concitari per imprudentem operationem possunt atque solent, accurate admodum proposuit. Quando autem solutio frenuli hujus requiritur, tutius longe & minori cum dolore ea forfice, ut dictum est, quam unguibus rudioribus perfici potest.

---

## CAPUT LXXXIX.

## *De ranula sive tumore, itemque calculo sub lingua.*

I.

*Ranula quid sit.* R*anulam* Medici vocant tumorem sive abscessum, qui sub extrema lingua juxta venas raninas, modo in dextra, modo in sinistra, modo denique in media parte subjecta nascitur. Intus contenta materia varia est: nunc enim lympha tenax & mucilaginosa carnem distendit, nunc alia quaedam materia crassior, purulenta atque duriuscula, imo quandoque lapidea hic deprehenditur, quae tumorem facit. Tumor ipse quandoque celeriter admodum increscit, atque non loquendi solum ac deglutiendi facultatem mirifice impedit, sed acutissimos quoque dolores interdum concitat. (*a*) Non-



(*a*) Exempla huc facientia extant apud Marchettum *Observat.* 31. Tulpium item *Observat.* Lib. I. cap. 32. nec non apud Fabricium ab Aquapendente cap. De ranula linguae.

nunquam etiam tubercula carnoſa eademque dura hic enaſcuntur; quae quo majores dolores afferunt, hoc magis etiam periculoſa ſunt, paulatimque aliquando, ut ſemel iterumque vidi, in cancrum tranſeunt. Saepius autem infantes, quam adulti, a tumoribus ſub lingua infeſtantur. Neque facile etiam reſolvi, quicquid ſemel hic coiit, poteſt: ſiquidem medicamenta reſolventia commode applicari hic non valent. Eandem etiam propter cauſſam ranula difficulter ad ſuppurationem perducitur. Ut proinde plerumque vix niſi a manu ſanitatis praeſidia petere conveniat.

II.

*Curatio.*

Et vero quia tumores iſti plerumque tumoribus tunicatis haud abſimiles ſunt, longe optimum foret, eosdem, ceu ſupra (*cap. XXVIII.*) praeſcriptum eſt, protinus una cum ipſis tunicis extirpare. Sed variae tamen rationes ſunt, quae iſtam curandi rationem, longe ceteroquin promtiſſimam, hic impediunt. Neque enim tunica ſolum tenuiſſima eſſe ſolet, ſed miſerabilis quoque infantum ejulatio ita periculoſam atque ancipitem hanc operationem efficit, ut nihil omnino facilius ſit, quam nervos, vaſa linguae ſanguifera ductusque ſalivales graviter laedere, indeque & dolores vehementiſſimos, & ſpaſmos, vel inflammationes, vel ſanguinis profuſiones graviſſimas concitare. Itaque longe melius infantum ſaluti proſpicitur, ſicubi, lingua per alterutram manum ſurſum paululum adducta, tumor per immiſſum ſcalpellum ſecundum longitudinem transverſim, ſed provide tamen, ne ſupra memoratae partes ſimul percutiantur, inciditur, atque intus contenta materia noxia, ſive ea viſcida ſit, ſive ſpiſſa, ſive etiam purulenta, quam diligentiſſime emittitur; vel, ubi craſſior fuerit, per admotos digitos exprimitur. Ne qua autem, prout fieri plerumque ſolet, tumor iſtiusmodi propter intus relictam tunicam, denuo renaſcatur, quod facile alias fieri ſolet; tutiſſimum utique fuerit, ipſum vulneris fundum linamentis in roſarum melle, cui ſpiritus vitrioli ad notabilem acorem admixtus eſt, tinctis identidem per dies ſingulos atque tamdiu expurgare, donec tunica penitus exeſa & conſumta deprehenditur. Tum enim absque omni periculo, vel oleo & ſaccharo, vel mero roſarum melle aut oleo myrrhae per deliquium adhibito, ad ſanitatem ulcus perduci poterit. Interdum ſine admotis medicamentis atque inſtrumentis, velut ſua ſponte tumor iſte rumpitur: adeoque tunc eodem prorſus, quem jam jam propoſuimus, modo inſtituere purgationem glutinationemque ulceris oportet. Nonnunquam *glandulae ſubter linguam poſitae cum doloribus atque inflammatione intumeſcunt.* Quod ipſum ſimulatque incidit, lac calidum ore continendum, atque ficus dimidia toſta diligenter ad partem aegram applicanda, cataplaſmatibus atque emplaſtris emollientibus ſubter mentum impo-

impoſitis, donec vel reſolutus ad maturitatem tumor perveniat. (*a*) Tunc enim, ſi maturus deprehenditur, incidi, expurgari atque glutinari pars afflicta eo modo debet, quem in *epulidibus* ſeu gingivae abſceſſibus ſupra deſcripſimus. (*Cap.* LXXXV.) Sicubi, prout egomet aliquoties obſervavi, tumor ſub lingua media, ſive in illa parte eſt, ubi ductus ſalivales in os tranſeunt, abſtinendum utique a ſcalpello eſt, ne ſcilicet ductus iſti ſalivales una cum nervis aut vaſis ſanguiferis vicinis perrumpantur. Tutius enim hic eſt, donec naturae beneficio ulcus aperiatur, exſpectare, diligenterque poſtmodum ſecundum modo propoſitam rationem expurgare. Quoties autem in *cancrum* ſimul tumor iſtiusmodi vergit, miſere utplurimum homines afflicti pereunt: neque enim curationem noxa iſtiusmodi peſſima recipit. *Si calculus in ipſa hac regione linguae* percipitur, lingua ea in parte, vitatis partibus ante indicatis, incidenda eſt, calculus, niſi tunc ſponte excidit, volſella vel ſpecillo ejiciendus, vulnusque, ut dictum eſt, glutinandum.

---

## C A P U T XC.

## *De ſcirrho, ulcere atque cancro linguae.*

I.

SI qua linguae pars cum duritie, ſed ſine doloribus tamen intumeſcit, ſcirrhus eandem occupaſſe dicitur. Qui ſimulatque dolores concitat, vel & materiam purulentam ſive ſaniem foetidam emittit, paulatim in cancrum degenerat: prouti quidem eo loco declaravimus, ubi generatim de ſcirrho tractavimus. Ad ipſum autem tumoris illius habitum quod attinet, interdum & cumprimis in principio exiguus idem eſt, piſoque vel avellanae haud abſimilis; interdum paulo grandior eſt, ſed quandoque valde inſignis, fereque maximam linguae partem tenet. Nunc mobilis eſt, nunc prorſus immobilis conſiſtit. Nunc tectus atque praecluſus adhuc cancer eſt; nunc autem apertus atque exulceratus, ideoque putridum peſſimeque olentem, ceu fieri in cancris reliquis ſolet, humorem effundit & linguam ſenſim conſumit. Interdum pernicioſiſſimae hae noxae ſponte ſine ulla nota cauſſa ſuboriuntur; ſaepius vero ſi dens aliquis acutus, inaequalis vel fiſſus graviter linguam compungit atque affligit. Vidi inde linguam ex altera parte, vidi vero etiam eam ab apice paulatim eroſam atque deſtructam.

*Malum deſcribitur.*



(*a*) Vid. SALMUTH. in *obſerv.*

II.

*Curatio.* In curatione igitur quoties male affectus ejusmodi dens noxam istam inducit, eximi protinus idem debet, vel saltem apex vel inaequalitas, quae laedit ac pungit, per adhibitam limam idoneam Tab. XX. fig. 22. aliamve similem, quam exactissime abradi. Quo enim diutius in dente vitium illud persistit, hoc gravius etiam ipsa lingua infestatur, & nunquam, nisi vitio dentis prius ablato, sanescit. (*a*) Dente jam, prout diximus, extracto vel raso, aegram atque exulceratam linguae partem oleo myrrhae per deliquium, vel & rosarum melle, admixto pauco balsamo peruviano sive de meccha, gnaviter inungere convenit. Sicubi jam ab internis caussis excitatum malum est, medicamenta interna, quae alias contra scirrhum & cancrum valent, tentari possunt; attamen utplurimum parum aut nihil proficiunt. Itaque si his aliisve idoneis remediis aliquamdiu usurpatis malum non minuitur, protinus hic adhibendum ferrum est, ne propter ipsam cunctationem malum ingravescat ac nimis periculosam operationem efficiat. Sed sciendum tamen hic est, nasci quandoque in hominum linguis tubercula quaedam pisis fere aequalia, vel & grandiora, quae, prout egomet aliquoties observavi, non eandem solum magnitudinem semper servant, sed sine doloribus etiam atque incommodis per plures annos, imo usque ad ipsum vitae finem persistunt. (*b*) Haec sine curatione relinquenda sunt; ceu supra jam de scirrhis atque cancris mitioribus nihilque procedentibus est praescriptum. Quo magis enim istiusmodi tuberculum tractatur, hoc gravius plerumque irritatur; usque adeo, ut in carcinoma sive cancrum apertum sensim idem degeneret, miserrimeque tandem aegrum hominem interimat. (*c*) Quodsi autem scirrhus in lingua multum augetur & dolores movet, quam citissime extirpare ipsum convenit. Nimirum si mobilis adhuc tumor est, incidi lingua per scalpellum eo usque debet, ut resolvi commode a partibus integris quicquid durum & corruptum advertitur, possit. Sicubi immobilis, sed tamen non nimis magnus tumor est, proxima linguae pars simul excidi cum eodem debet. Ubi vero grandior vel & in ipsis linguae radicibus atque ita positus tumor observatur, ut totus exscindi haud quaquam possit, satius utique est prorsus ab operatione abstinere, quam frustra hominem discruciare vel prorsus eum interficere. Cancer enim nisi totus extirpatur, magis per admotum ferramentum ingravescit. Quo autem commodius institui operatio valeat, longe optimum erit, ministrum aliquem a tergo, qui

(*a*) Sicut etiam Observavit & sentit RUYSCH. Obs. 76.

(*a*) Novi exemplum, ubi ejusmodi tuberculum in lingua viri cujusdam litterati jam per triginta fere annos sine mutatione adest: suasi vero, ut medicamentis non irritetur, sed in quiete relinquatur.

(*b*) Teste HIPPOCRAT. & CELSO.

qui caput contineat, aliumque ad hominis aegri latus alterutrum conſtituere, qui gnaviter linguam vel digitis linamento quodam ſubtiliori tectis, vel & volſella quadam, qualis ea eſſe poteſt, quae *Tab. XIX. fig.* 9. vel 10. repraeſentatur, contineat. Scirrho vel carcinomate hunc in modum extirpato, glutinari vulnus per adhibitum mel roſarum cum pauxillo balſami ſupra laudati, vel myrrhae oleum, vel & oleum olivarum, vel amygdalarum dulcium recens cum ſaccharo in formam linimenti permixtum oportet. Poſt confectam curationem illud inprimis injungendum aegris eſt, quod ſupra jam in cancris praecepimus, ut nimirum quam maxime ſollicitam atque juſtam vitae victusque rationem per omnem reliquam vitam obſervent, atque ſubinde idoneis remediis a prudenti Medico praeſcriptis utantur. Namque alias haud exiguum periculum eſt, ne priſtinum malum denuo redeat. Memorabile hic videri iſtud curationis exemplum poterit, quod ab expertiſſimo RUYSCHIO (a) deſcriptum legimus: ſiquidem is refert, tumorem iſtiusmodi linguae exulceratum ſcalpello exciſum, applicatoque dein ferro candenti malum ipſum curatum fuiſſe, quod ſine uſtione, licet aliquoties exciſum, curari non poterat.

---

# CAPUT XCI.

## *De palati ulceribus.*

I.

*Eorum ſymptomata & cauſſae.*

SUboriri nonnunquam ulcera quaedam in palato ſolent usque adeo maligna, ut non ſolum partes ejus molles, ſed ipſa quoque oſſa eaque haud raro ad nares usque exedant. Quod ipſum equidem malum qui experiuntur, his & loquendi facultas naturalis corrumpitur, & potio ſive fluidum quodque in os ingeſtum non ſine mirifica moleſtia confeſtim per nares rurſus effluit. Cauſſa iſtiusmodi calamitatis ſita eſſe ſolet cum in ſcorbutico, id eſt, acriori ſanguine, tum & vel maxime in affectibus venereis: & niſi haec mala mature tollantur, totum palatum & ſaepe ſimul naſum cum ſumma aegri miſeria deſtruunt.

II.

*Curatio.*

Igitur ipſa *curatione* proſpiciendum inprimis eſt, ut vel ſanguinis acredo praeter naturam, vel venereae luis malignitas per adhibita medicamenta idonea & cumprimis interna, quam maxime fieri poteſt, a prudenti Medico leniatur, vel omnino tollatur. Si nondum perforatum



(a) *Obſervat.* 76.

tum vel a carie exesum palatum deprehenditur, gargarizatione frequentissima, expurgatione item, inunctione atque injectione opus est; quo nempe facilius, quicquid in ulcere corrupti subest, ejiciatur. Facere autem huc prae ceteris consueverunt herba agrimoniae, hyperici, alchimillae, atque id genus aliae herbae vulnerariae, in aqua prius decoctae atque dein rosarum melle, aut pro re nata etiam, ubi scilicet difficilior expurgatio videtur, aegyptiaco, vel & unguento fusco permixtae. Quod unguento aegyptiaco superinnatare solet mel, nec non *aluminosa* Fallopii *aqua* usque adeo insignem virtutem habent, ut in istis quoque palati ulceribus expurgandis proficiant, quae ossium cariem jam tum habent adjunctam. Quoties ita expurgatum ulcus est, haud alienum fuerit, paulo post vel rosarum melle, oleo myrrhae per deliquium, elixir. proprietatis, vel peruviano balsamo per adhibitum penicillum aut linamentum carptum exulceratam palati partem inungere.

III.

*Curatio ubi caries est.*

*Si jam tum caries palati ossa invasit*, resolvi eadem a partibus integris per modo laudata medicamenta haud raro solet; praesertim si aut rosarum melle cum spiritu vitrioli ad acorem usque permixto, aut caryophyllorum oleo quam solertissime pars afflicta subinde inungitur, continuatis simul diligenter remediis internis. Quae ipsa ubi parum sunt, *ferrum candens* ad exesum os leniter applicare convenit; sed ante tamen linamentis carptis atque siccis probe idem abstergere, ipsamque linguam, ne graviter eadem attingatur, linamentis madidis contectam spathula sive oris specillo deprimere. Post confectam adustionem medicamentis balsamicis antea commendatis tamdiu fovendus locus afflictus, donec os nudum iterum carne contegatur & plane consanuerit. Scire autem expedit, foramina ejusmodi in palato, quae ad nares penetrant, nunquam omnino rursus claudi, sed semper aperta manere.

---

# CAPUT XCII.

## *Quomodo foramina ex naribus in palatum hiantia curari debeant.*

SI quibus forte palatum, ut modo diximus, graviter exesum atque ad ipsas usque nares ita perforatum est, ut & distincte loquendi facultas impediatur, atque potiones aliaque liquida, quae assumere volunt, per nares rursum profundantur; horum equidem salus in eo posita est, ut, quam exactissime licet, foramen istud occludatur. Quod

Quod vero quia per novam carnem atque oſſa, ut capite praecedenti jam docuimus, obtineri nequit, fieri proprio inſtrumento quodam debet. Itaque lamina quaedam aurea vel argentea foramini ita adaptanda tubuloque hinc atque inde perforato vel anſa quadam ſic inſtruenda, ut non ipſum modo foramen quam arctiſſime claudi, ſed ſpongiae quoque fruſtulum aliquod ad ſupremam tubuli ſeu anſae partem firmari valeat. [*vid. Tab. XXI. fig.* 4. 5.] Spongia etenim per palati foramen iſtud in nares inſerta firmiter laminam, ne decidat, continet, atque ita efficit, ut non diſtincte tantum loquendi ſed deglutiendi quoque facultatem naturalem aegri homines recuperent, quaſi palatum haberent integrum. Oportet autem bina ſaltem inſtrumenta hujusmodi in promptu habere, alternis ſemper diebus applicanda; ſpongiam autem quotidie ex aqua pura diligenter exprimere, ne, quos in naribus eadem attraxit, humores ſenſim putreſcant, odoremque peſſimum producant. Vidi ejusmodi quoque foramen magnum palati in militum quodam praefecto, a glande plumbea inflictum: quod vero eodem modo emendandum erat.

---

## *De uvulae atque tonſillarum vitiis, quae manus adjumento curantur.*

## CAPUT XCIII.

### *De uva ſive uvula nimium producta.*

I.

*Curatio per medicamenta.*

UVa equidem haud raro varias propter cauſſas ita intumeſcit ac producitur, ut multum, imo quandoque in ipſam fere laryngem ſive aſperam arteriam deſcendat, ideoque non ſpirandi ſolum, ſed deglutiendi quoque & loquendi negotium difficile admodum reddat. Si recens adhuc atque *ab inflammatione concitatum malum* eſt, prouti quidem ex doloribus, calore item ac colore rubicundo cognoſcitur, gargarizationibus atque injectionibus, temperandi ac reſolvendi vim habentibus, ut aqua ſimplici cum pauco ſpiritu vini permixto, vel decocto fungor. ſambuci, hordei. florum liguſtri aut malvae cum nitri, aluminis vel ſalis ammoniaci portiuncula permixto, inprimis utile eſt. Adhibere autem ſimul medicamenta interna eademque temperantia, cujusmodi noſter pulvis temperans eſt aliique ſimiles, oportet; quin etiam ubi gravior inflammatio ſubeſt, ſanguinem mox per venas

venas vel brachii vel pedis detrahere, alvum ducere atque clysteria applicare convenit, ne scilicet angina sive faucium inflammatio perniciosissima superveniat. Quanquam nec *scarificationes* hic alienae sunt: dudum enim experientia, cum in proprio, tum in aliorum corporibus instituta me docuit, non deliniri modo uvae inflammationes, sed praecaveri etiam utiliter per easdem quam efficacissime posse. Quoties a *pituita* ultra justum modo diducitur, alba plerumque ipsa existit, absque omni & calore & inflammatione. Itaque longe optimum hic est, vel spiritu vini calido, pauca aqua temperato, vel decoctis adstringentibus, qualia ex rosis, ligustri floribus, granatorum corticibus atque rebus id genus aliis praeparantur, cum admixta spiritus vini vel spiritus salis ammoniaci portiuncula, diligenter gargarizare. Si nihilominus malum remanet, alia via ad curationem seu pituitae digestionem aggrediendum est. Nempe zingiberis vel piperis contriti cum adjecta granatorum corticum aequali portione uvae nimium diductae vel forma pulveris, vel & cum melle subacta, minuti cochlearis cujusdam beneficio (*Tab. I. fig. IV.*) diligenter admoveri debet, non neglectis interim medicamentis internis iisdemque purgantibus atque digerentibus.

II.

*Curatio per manum.*

Quandoque autem haec omnia parum sunt, sed propter pituitam afflicta uva sic tandem quandoque intumescit atque prolongatur, ut in ipsam arteriam asperam dependeat, graviterque spiritum, deglutitionem atque sermonem impediat. Quo equidem in casu, quando inanis esse medicamentorum usus adsolet, protinus id tollendum, quo longior uva est, quam naturaliter debet. Tolli autem variis modis uvae pars supervacanea potest. Primus modus est *per vincturam*. Huic perficiendae quia manus haud sufficiunt, proprium instrumentum aliquod extat destinatum: quale quidem ex Hildano & Sculteto *Tab. XXI. fig. 6.* repraesentavimus. Nempe filum quoddam crassum A. acus longioris (*fig. 7.*) adjumento sic per instrumentum illud cavum ducitur, ut vinculum aliquod intra annulum B. fiat. Per vinculum istud lineum tanta uvae pars demittitur, quanta inutilis esse cognoscitur, adstrictoque filo C. gnaviter constringitur. Tum instrumento ipso remoto vinculum in uva relinquitur, firmiusque subinde per dies singulos adstringitur, donec uvae pars inferior decidat. Sed ista quidem curandi ratio quantumvis satis ingeniosa sit, tarda nimis est, neque homini aegro tantum, sed chirurgo etiam molesta. Paulo promtior ea curandi ratio videtur, si, lingua per specillum planum sive spathulam (*Tab. I. P.* vel *R.*) prius depressa, tantum ex uva per forficem longiorem exciditur, quantum supervacaneum esse manifestum est. In quo equidem negotio illud inprimis videndum est, ne justo vel major vel minor pars, quam naturaliter decet, remaneat. Justo major etenim si remanet, aegro molesta & parum utilis operatio est: justo mi-

minor autem ſi relinquitur, ſermo plerumque corrumpitur. Quando vero quis manu tam ſtrenua inſtructus non eſſet, ut oris ſpathulam cum forfice quam exactiſſime ſimul continere valeat, nonnullis optima atque commodiſſima curandi ratio eſt, quae fit per *illud inſtrumenti genus, quod a ruſtico quodam Norwagico*, (ſiquidem in his regionibus frequentiſſimum iſtud mali genus eſt) *adinventum*, BARTHOLINUS ut & SCULTETUS accurate ſatis deſcripſerunt. Nimirum cultellus aliquis proprius ad ferramentum quoddam latum idemque in anteriori parte perforatum ita firmatur, ut poſt emiſſam, quae ferramento juncta eſt, lamellam elaſticam, quam celerrime prorumpat, uvaeque partem inutilem praecidat. Tametſi clariſſimus RAUIUS, ni fallor, inſtrumentum illud ſic immutavit, (*vid. Tab. XXI. fig.* 8.) ut lamina elaſtica prorſus abſit, cultellus autem C per bacillum B B fortiter depreſſum uvam productam atque per foramen A, quantum ſatis eſt, demiſſam, uno ictu reſecet ſive decerpat. Inſtrumentum ipſum per anſas D D D manu ſiniſtra ſic in ore continetur, ut lingua ſimul quam aptiſſime deprimatur, atque tunc oris ſpecillo opus non ſit.

III.

*Sanguis quomodo ſiſti debeat.*

Uvae parte ſupervacua hunc in modum praeciſa, haud alienum eſt, ſanguinem paulisper fluere pati; dehinc autem cum ad cohibendum ſanguinem, tum ad partem aegram fovendam, ex vino calido eodemque praeſertim rubicundo, ſi haberi poteſt, vel aceto etiam aut oxycrato calido, diligenter gargarizare. Si nihilominus fluere ſanguis pergit, pulvere aluminis per admotum cochlear (*Tab. I. fig. N.*) cohibendus; vel &, priſcorum Chirurgorum more, ferramento quodam calente, ſed nondum tamen candente, dum ſanguis conquieſcat, contingenda. Quoties autem, prout fieri haud raro ſuevit, affectus aliquis venereus uvam ſimul infeſtat, id ſibi datum chirurgus exiſtimet, ut non a manu ſolum, ſed a medicamentis quoque convenientibus ſanitatis praeſidia petat; alias optatum finem non obtinebit.

---

## CAPUT XCIV.

### *De tonſillarum ab inflammatione atque angina vexatarum ſcarificatione.*

TOnſillarum inflammationem vehementiorem, praeſertim ſi propter anginam incidit, in malis graviſſimis maximeque periculoſis numerandam eſſe, ipſe rerum uſus loquitur. Ne qua igitur gangraena cum aliis id genus malis peſſimis superveniat, cogitandum protinus

de medicina efficaciſſima eſt, cujus beneficio inflammatio iſta leniatur. Si quid autem aliud, praeter jam jam propoſita adverſus uvae inflammationem remedia, nobile hic ſanitatis praeſidium eſt, nobilisſimum profecto in iterata ſanguinis per venas brachii, pedis, juguli, imo & ipſius linguae detractione, ipſarumque tonſillarum diligenti ſcarificatione poſitum eſt: Sic enim quam aptiſſime educi ſanguis abundans & inſpiſſatus poteſt. Quemadmodum autem veteres Chirurgi externam tonſillisque proximam colli partem ſcarificarunt, ſanguinemque nimium per impoſitas cucurbitulas extraxerunt, id quod adhuc ipſe utiliſſimum uſu deprehendi: ſic recentiorum nonnulli, prout egomet relatum in Anglia quondam accepi, tonſillas ipſas, lingua ſolerter depreſſa, per immiſſum in os ſcalpellum ſive ferramentum longum atque acuminatum crebro incidunt. Quam equidem curandi viam longe promtiſſimam atque commodiſſimam eſſe, dummodo medicamenta convenientia interna, potus aqueus multus & clyſteres refrigerantes, ſimul adhibeantur, Medicus aliquis expertisſimus mihi retulit. Quare mirum haud eſt, ſi, prout ex GARENGEOTII *Chirurgia* editionis primae *Tom. II. pag.* 456. pateſcit, Galli etiam id medicinae genus hodie exerceant. Quo autem commodius atque tutius fieri ſcarificatio iſta poſſit, tale inſtrumentum ſolet adhiberi, quo & lingua deprimi & phlebotomus aliquis abſcondi queat. *Vid. Tab. XXI. fig.* 9. quod *pariſthmiotomus*, quia tonſillae Graecis *pariſthmia* vocantur, dici poteſt, atque aliquando longior, quam hic exhibetur, eſſe debet. Loco hujus inſtrumenti, quod dudum in *Ephem. Nat. curioſor. Cent. IV. obſ.* 191. una cum uvae & tonſillarum ſitu & figura deſcripſi, PETITUS fere ſimile, ſed curvum pro hoc uſu invenit, quod GARENGEOT. in lib. ſuo *de inſtrument. Chirurgicis* delineavit: ubi vero perhibet, ac ſi VALENTINUS in ſua Chirurgia illud primus deſcripſiſſet, quamvis VALENTINUS in libro citato pag. 102. perſpicue ſcribat, me illud primum delineaſſe & deſcripſiſſe.

---

# CAPUT XCV.

## *Quomodo aperiri tonſillae exulceratae debeant.*

### I.

*Cur & quando aperiri tonſillae debeant.*

NOnnunquam inflammatio tonſillarum vel negligitur, vel reſolvi, quicquid in tonſillis tumentibus coiit, nulla ratione poteſt; ſed in abſceſſum vel ſcirrhum quoque degenerat. Quod ipſum ſimulatque advertitur, commodiſſimum utique fuerit, gargarizationibus interne,

atque

atque malagmatibus externe, ad emolliendum accommodatis, suppurationem istam, quoad fieri potest, accelerare; quo nempe facilius & a molestiis gravissimis, & ab ipso, quod in exulceratione graviori imminet, suffocationis periculo miseri homines liberentur; deglutiendi loquendique facultate restituta. Easdem propter caussas alienum atque adeo periculosum quandoque foret, tamdiu exspectare, donec sua sponte pus erumpat; quin potius aegra pars mature incidenda, simulatque nimirum materiae quicquam intus esse advertitur. Id quod vero saepius haud adeo facile observari potest, sed visu & tactu omnia accurate exploranda.

II.

*Quomodo aperiri debeant.*

Quando vero abscessum in tonsillis factum esse cognoscimus, aperiri eae hunc fere in modum debent. Nempe phlebotomus aliquis longior linamento vel emplastro eo usque contegitur, ut non nisi cuspis ad digiti dimidii transversi amplitudinem promineat. Tum lingua per spathulam Tab. I. P. aut cochleare manubrio plano instructum depressa, phlebotomus in tonsillas exulceratas, qua parte commodissimum videtur, demittitur. Namque hoc facto & materia erumpit, & cruciatus, qui antea aderant insignes, mox remittunt. Quanquam commodior in hoc ipso negotio illius instrumenti sive *peristhmiotomi* usus est, quod superiori capite ad tonsillas scarificandas commendavimus. (*Tab. XXI. fig.* 9.) Id ipsum enim quia phlebotomum A quasi in spathula sive theca quadam cava tectum continet, non ad linguam modo deprimendam adhiberi, sed & sine hominum aegrorum terrore in os atque tonsillam, promoto per digitos globulo B, immitti potest. Quare apud infantes praecipue aliosque homines paulo timidiores, qui scalpellum vix vel prorsus non admittunt, longe aptissimus instrumenti hujus esse potest usus.

III.

*Quid post incisas tonsillas fieri debeat.*

Tonsillis exulceratis hac ratione deopertis, vel ex herbarum vulnerariarum decoctis, cum rosarum melle permixtis, vel & ex vino cum admixta aquae vel infusi theae & rosarum mellis portiuncula, sed calidis tamen, gargarizandum, idemque per singulos dies quam saepissime atque tamdiu faciendum, donec aegra pars penitus fuerit restituta. Interim quam maxime necessarium est, aegris praecipere, ut a rebus quibuscunque acribus ac salsis, quin & a medicamentis etiam acrioribus quam solertissime sibi caveant. Namque hic periculum est, ne quid forte ex rebus istiusmodi noxiis in novo vulnere adhaerescat, vellicet, pungat, irritet, novasque proinde molestias atque inflammationes, ut ipse vidi, cum vitae periculo concitet.

# CAPUT XCVI.

## *De tonſillis induratis.*

I.

*Vitium ejusdemque curatio deſcribitur.*

INterdum tonſillae poſt inflammationem ita graviter indureſcunt, atque intumeſcunt, ut fauces ipſas fere claudant, adeoque omnem fere & deglutiendi & ſpirandi facultatem impediant: praeſertim ſi utramque tonſillam vitium iſtud invaſerit. Quandoque enim non niſi alterutra hoc vitio laborat. Difficulter autem quandoque emolliri atque digeri durities iſta ſolet, ita ut aliquando extirpare potius ipſas oporteat, niſi in graviſſimorum cruciatuum atque adeo ipſius ſuffocationis periculum conjicere hominem aegrum voluerimus. Extirpari autem ipſae vel medicamentis rodentibus, vel ferro, vel vinctura etiam interdum poſſunt.

II.

*Prima curandi via per rodentia.*

Atque ad *medicamenta* quidem rodentia quod attinet, providendum quam ſolertiſſime eſt, ne quid forte iſtiusmodi vehementioris ſive venenati medicamenti hic adhibeatur, quod, ſicubi ad ventriculum forte devenerit, majorem aegris calamitatem adducat. Inprimis igitur huc faciunt oleum tartari per deliq. vel &, ubi illud parum eſt, aqua rodens fortior, ex aqua forti atque argenti vivi ea portione, quae reſolvi ſuper igne in eadem poteſt, praeparata. His vel id genus medicamentis aliis ſemel aut bis quotidie peſſima tonſillarum induratarum pars per penicillum inungenda, donec paulatim, quantum ſatis eſt, diminuta ſit. Duplex autem in hoc ipſo negotio neceſſaria cura eſt: tum ne aliae ſimul eaedemque ſanae partes inungantur; tum etiam, ne paulo poſt adhibitum ultimum medicamentum rodens, cibi vel potus quicquam aeger aſſumat, vel ſalivam etiam deglutiat, ne ſimul deglutiatur, & ob rodentem facultatem in ſtomacho noxam inducat. Oportet igitur ipſi praecipere, ut per dimidiam a facta inunctione horam prono capite ſedeat, ſalivamque una cum medicamento rodenti effluere ex ore patiatur; dehinc etiam ubi cibus vel potus capiendus eſt, aqua egelida ipſum os diligenter prius colluat atque gargarizet. Atque id quidem fieri tamdiu debet, donec tantum e tonſillis eroſum advertitur, quantum ad reſtituendam ſpirandi deglutiendique facultatem ſufficit. Neque enim opus eſt, ut tonſillae penitus exedantur, ne ſcilicet nimis diuturna curatio fiat, deinde, ne quam forte noxam aeger inde ſentiat.

III.

III.

Altera eademque jam priſcis Medicis uſitata tonſillas induratas curandi ratio in eo conſiſtit, ut aperto ore *hamulo* (Tab. VIII. fig, 2. vel 3.) excipiantur, admotoque ſcalpello apto provide excidantur. At vero quia non crudelis tantum valde videtur &, propter abditum tonſillarum ſitum minus commoda eſſe operatio iſta ſolet, rarius hodie adhiberi eadem conſuevit.

*Curatio per ſcalpellum.*

IV.

Tertia denique curandi ratio a quibusdam commendata, per *vincturam* aliquando inſtituitur, atque tunc inprimis adhibetur, quando tonſillae ex parte tenui, quaſi ex petiolo quodam, pendent: quanquam & tunc ſectio ope ſcalpelli vel forficis commodior videtur. Quo autem commodius injici vinculum queat, iſtud etiam inſtrumentum laudant, quod in tollenda uva ſuperius commendavimus. (*vid. Tab. XXI. fig.* 7.) Vinculum ipſum tamdiu quotidie innovandum eſt, dum tonſillae corruptae decidant. Decidere autem ipſae, prout Medici quidam ſcribunt, poſt alterum tertiumve diem conſueverunt, ſi bene ligatae fuerint. Filum tonſillis injectum extrinſecus in gena ſemper firmari per impoſitum emplaſtrum aliquod debet, ne forte in fauces incidat. Cheseldenus ligaturam in ejusmodi malo ope ſpecilli injecit, eaque illud ſuſtulit. Aliam eamque ampliorem tonſillam peculiari ferramento ſive acu perforavit, utrinque ligavit, atque hac ratione extirpavit. Conf. Anat. ejus edit. III. p. 154.

*Curatio per vincturam.*

---

## CAPUT XCVII.

### *De tuberculis juxta fauces vel tonſillas provenientibus.*

De tuberculis aut carunculis ſive *excreſcentiis*, ut vulgo dicunt, juxta fauces vel tonſillas pronaſcentibus non eſt, quod ſeorſim hic praecipiamus. Curari etenim ipſa iisdem prorſus viis poſſunt atque ſolent, quas ſupra in polypo atque modo tonſillis curandis jam propoſuimus.

# CAPUT XCVIII.

## *Quomodo glandulae ſalivales, parotides nimirum & maxillares, induratae eximi debeant.*

I.

*Haec operatio negligenter a Medicis hactenus tractata.*

QUanquam Medicorum multi multa cum de ſcirrhis, tum de aliis etiam glandulis induratis eximendis generatim praecipiant; tamen qua ratione eximi glandulae parotides & maxillares, tanquam praecipuae, quae miram in molem ſaepe intumeſcunt, atque arteriae carotidis paulo grandioribus ramis connexae, debeant, a nemine propemodum expoſitum reperio. Quicquid enim in peculiaribus diſputationibus atque libellis de dictis glandulis propoſitum extat, illud non tam ad ipſarum extirpationem, quam potius aliarum earundem noxarum ſanationem pertinet. Quin & in Medicis atque Chirurgis multi ſunt, qui earum extirpationem quaſi valde pernicioſam & cum praeſentiſſimo vitae periculo conjunctam omnino prohibent.

II.

*Eſt enim valde periculoſa.*

Quam equidem Medicorum horum prudentiam ac providentiam tantum abeſt, ut damnare vel vituperare auſim, ut potius quam maxime laudem. Tam enim grandes hic ſunt arteriarum carotidum rami, qui in glandulas modo dictas transeunt, ut, niſi prudens Medicus vel Chirurgus, quando forte vulnerantur, praeſto fuerit, quam celerrime, propter nimiam ſanguinis ex illis profuſionem, exhauriri homines ſoleant; ſive jam ex improviſo, ſive per operationem vulnus fuerit inflictum.

III.

*Sed tamen non ſemper lethifera.*

Quantumvis autem magna ſuboriri ſanguinis profuſio hic ſolet, tanta tamen neutiquam ipſa eſt, ut cohiberi a prudenti Medico prorſus nequeat. Ut nihil jam de eo dicam, ſolertiorem Medicum non de exercenda ſolum, ſed perficienda etiam atque amplificanda arte ſalutari ſollicitum eſſe debere. Neque enim ſufficit, in noxis levioribus certamque curationem habentibus opem aegris afferre, ſed in caſibus quoque dubiis atque apud Medicos paulo vel imperitiores vel timidiores pro deſperatis habitis experimenta facere oportet. Atque iſtae quidem rationes etiam atque etiam commoverunt, ut complures ejusmodi parotidas atque maxillares praegrandes & quam graviſſime induratas, diuque ab aliis Medicis per adhibita & digerentia & rodentia, & alia inferius poſita medicamenta tractatas, quin etiam ad cancrum jam vergentes, cum alibi, tum & vel maxime Helmſtadii, per ſcalpellum extirpare fuerim auſus.

IV.

IV.

*Operandi modus.*

Operandi ratio, quam his in malis inſtitui, haec eſt : Ante omnia liquor ſtypticus optimus cum panniculis lineis contortis multis linamentisque carptis, fungo, quem *boviſtam* vel etiam *crepitum lupi* vocant, ſpleniis aliquot craſſioribus ſenſim amplioribus, & faſcia denique ſex circiter ulnas Pariſinas longa, ad manus ponitur. Tum aeger in ſella quadam commoda ſic deponitur, ut ab adverſo lumine colluſtretur atque firmiter quoad caput ac manus a miniſtris comprehendatur. Deinde cutis ſuper tumorem poſita per adhibitum ſcalpellum ſecundum longitudinem inciditur, ipſaque glandula ſcirrhoſa vel indurata ſcalpello circumſpecte ab adjunctis partibus tandemque a connexis arteriis reſolvitur. Quod ipſum equidem dum fit, ſanguis ita largiter tandem prorumpit, ut vel librae etiam pondus adaequans ejusdem copia prius effluat, quam deponi ſcalpellum atque in manus aſſumi deligationis inſtrumenta poſſint. Ne qua igitur nimia ſanguinis profuſio aegrum conficiat, ſtatim aliquot panniculi contorti glomera tingere in liquore ſtyptico atque ſuper inciſis grandioribus iſtis arteriis gnaviter deprimere convenit. Reliquum vulneris cavum linamentis carptis atque panniculis ſiccis, digitis ſemper probe compreſſis, quam accuratiſſime expletur, tandemque, crepitus lupi fruſtulis grandioribus tribusque vel quatuor ſpleniis craſſioribus, per injectam faſciam firmiter ea fere ratione deligatur, quam in arteriotomia adhibere ſolemus. Sic enim ſenſim ſenſimque ſanguis conquieſcit, praeſertim ſi aegro in lectum repoſito, manu miniſtri locus vulneratus aliquamdiu probe comprimitur. Ceterum illud hic adhuc obſervo, quod *ſi tumor aliquis valde grandis*, gemino eodemque decuſſatim in cute facto vulnere eximi ipſum debere, quod ſimplici longitudinali id ſatis commode praeſtari nequit.

V.

*Quid fieri poſt operationem debeat.*

Poſt confectam operationem leniter in lectulo deponi aegrotus, vinctura a miniſtro, juxta lectum conſtituto, firmiter adhuc per horas aliquot comprimi oportet; quo nempe certius ſanguis reprimatur. Tum per tres quatuorve dies integros ſtrenue in lectulo ſine reſoluta vinctura conquieſcat; ne qua forte nova ſanguinis profuſio incidat. Namque haud impune reſolvi ante dictum tempus vincturam poſſe, non vulneris tantum habitus, ſed rerum quoque uſus me docuit. Quum enim aliquando in virgine, operationem iſtam experta, adſtrictaeque deligationis impatiente, proxima poſt operationem factam luce faſciam pauliſper laxare ſuſtinerem; usque adeo violenter ſanguis, poſt faſciam vix dum dimidiam reſolutam, prorupit, ut ipſam perituram fere putaverim, atque ſtatim rurſus fortius adſtringere vincturam fuerim coactus.

VI.

*Deligatio quomodo.*

Poſt tertium vel quartum diem leniter & quam providiſſime faſciam una cum ſpleniis cruore tunc foetido infectis, vino calido vel ſpiritu

vini

*instituenda sit.*

vini prius emollitis, atque lupi crepitu minus firmiter adhaerescente resolvere oportet, relictis iis, quae firmiter adhuc adhaerent. Mox splenia nova spiritu vini calido, vel & alio quodam fomento digerente, cujusmodi satis aptum ex aqua calcis spirituque vini camphorato, adversus tumorem praeparatur, madentia per impositam fasciam priori similem supra deligantur. Sed paulo tamen laxior priori esse altera haec vinctura potest, imo debet; ne scilicet aeque aut impossibilis aut difficilis saltem ac antea, cibi potusque assumtio aegris hominibus efficiatur. Atque altera quidem ac tertia deligatio ista non nisi post alterum diem; reliquae vero, quia tunc vulnus multum puris fundit, quotidie innovantur. Oportet autem in deligationibus singulis bina potissimum providere: primo ne ex spleniis, lupi crepitu aut linamentis quicquam, nisi plane jam resolutum sit, avellatur sive abstrahatur; deinde, ubi linamenta priora deciderunt, ut novis subinde linamentis carptis atque in unguento digestivo tinctis vulnus adimpleatur, donec illud omne, quod ex linamentis carptis atque lupi crepitu in vulnere haerescit, sensim per suppurationem & sua sponte abscedit. Quod ipsum equidem fieri post octavum vel decimum quoque diem adsolet. His ita confectis, vulnus per unguentum digestivum diligenter expurgatur, insimulque per id, quasi balsamum vulnerarium fovetur, donec nova tandem carne impletum vulnus deprehenditur. Ipsam enim glutinationem linamenta carpta eademque sicca superimposita sicut in aliis vulneribus ultimo perficiunt. Ceterum illud inprimis in ipsa operatione prospiciendum est, ut post malam sive post angulum maxillae vulnus infligatur; ne scilicet in ipso vultu postea cicatrix sit conspicua.

## VII.

*Garengeotius censetur.*

Garengeotius quidem, recentior idemque clarus inprimis apud Gallos Chirurgus, quemadmodum nihil fere non exposuit, quod laudem aliquam promereri in recentiorum Gallorum artificiis salutaribus possit; sic de glandulis quoque induratis, scirrhis item atque cancri noxis extirpandis in peculiari capite quodam explicavit. At vero, quod non sine caussa mireris, usque adeo leviter is materiam hanc pertractavit, ut parum aut nihil de sanguinis suppressione dixerit. Quin idem etiam quam confidentissime asseverat, *nullis omnino, cum ad glandulas istas, tum mammas etiam induratas excisas, opus esse medicamentis sanguinem supprimentibus. Siquidem non nisi paucissimae vel ex grandioribus etiam tumoribus praecisis guttulae sanguinis prodeant;* ipsumque proinde vulnus quam facillimo negotio glutinetur, dummodo sutura protinus fuerit injecta. Sed ex his quidem Garengeotii assertionibus clarissime, nisi me omnia fallunt, patescit, 1) ipsum vel in doctrinis suis universalioribus ad has ipsas parotides & maxillares majores glandulas induratas penitus non respexisse, vel & operationem istam forte nunquam vidisse; tametsi, prout

prout ipſemet ſcribit, praeſtantiſſimorum apud Pariſienſes Chirurgorum operationibus quam ſaepiſſime interfuerit. Id enim firmiter perſuaſum habeo, GARENGEOTIUM, ſicubi parotidum vel maxillarium induratarum, praeſertim quae valde grandes fuerunt, extirpationem vidiſſet, vel nomina propoſuiſſe, vel falſum quoque fuiſſe, vulnera, quae per operationem iſtam fiunt, & adeo vehementer ſanguinem fundunt, non usque adeo promte ſui vel glutinari etiam poſſe. Niſi enim extirpatis majoribus harum glandularum tumoribus cum ſanguinem ſupprimentibus medicamentis quam exactiſſima deligatio inſtituitur, exhauriri aegrotus propter nimiam ſanguinis profuſionem brevi facilique negotio poteſt. Tum 2) illud illud etiam hinc colligitur, quam maxime pernicioſas interdum generales Chirurgorum doctrinas fieri poſſe; niſi caſus ſimul ſpeciales una cum praecipuis exceptionibus ſolerter adjiciantur. Vix enim dubium eſt, quin crudeliſſime atque imprudentiſſime hominem interficeret, qui ex GARENGEOTII praeſcripto, in poſitionibus iſtis generalioribus poſito, parotidum atque maxillarium majorum induratarum curationem ſuſciperet. Ita enim cum Jenae chirurgus quidam ejusmodi glandulam parotidem induratam haud adeo pridem exciderit, aeger ex ſanguinis profluvio brevi mortuus eſt (a). Tametſi negare haud ſuſtineam, tutius omnino atque felicius in aliis corporis partibus, in quibus non adeo grandes arteriae attinguntur, ſecundum ipſam iſtam GARENGEOTII methodum expediri. Et vero, ſi quid ego conjecturis aſſequi valeo, probabile omnino videtur, parotidum atque maxillarium ſcirrhoſarum extirpationem plane inuſitatam apud Pariſinos atque a nemine adhucdum apud ipſos tentatam operationem exiſtere. Batavos autem Medicos in iſta vel fere ſimili curatione inſtituenda laudabiliter elaboraſſe, haud obſcure tum ex ROONHUYSIO (b), tum ex TILINGII ad SCULTETUM auctuario (c) patet, quod Lugduni Batavorum anno 1693. in lucem eſt expoſitum.

## VIII.

*Curatio per medicamenta.*

Sed quicquid tandem harum rerum ſit, ſumma utique Chirurgis prudentia opus eſt, ne feſtinanter nimis atque citra urgentem neceſſitatem ad praeſcriptam operationem procedant. Praeterquam enim, quod ipſa cum periculo maximo fiat, magnamque fere ſemper cicatricem relinquat,



(a) Deſcribitur prolixius haec hiſtoria in Commerc. litt. Norimbergenſi An. 1733. pag. 61. ubi autor hujus obſervationis addit: *nos tragico hoc exemplo doceri, quosdam tumores illud noli me tangere prae ſe ferre, in iisdemque adeo curandis a cultro chirurgico tutius abſtineri.* Verum hoc chirurgis non adeo peritis ductum eſto; prudentes vero ac peritos terrere non debet: cum ſaepius hanc operationem jam feliciter perfecerim, nullusque adhuc eorum mihi mortuus ſit.

(b) Obſervat. I.

(c) Vid. hujus *auctuar.* II. *pag.* 39 & 54.

quat, ſane haud raro tumores iſti, praecipue in infantibus teneris, vel in adultis etiam, ubi nondum penitus inoleverunt, ita ſolent eſſe comparati, ut haud raro reſolvi medicamentorum beneficio queant. Praeſtat igitur, leniorem per medicamenta curandi viam prius tentare, quam ferramenta protinus in manus ſumere. Longe vero valentiſſimum ad inſtituendam reſolutionem hic eſt, ſicubi tumores ejusmodi ſcirrhoſi laterino vel ſaponis oleo cum camphorae portiuncula ſubacto; vel & ſuccini aut juniperi oleo calido diligenter quotidie inunguntur, emplaſtroque deinde diachyl. cum mercur., diaphoret. Mynſichti, ſaponat. Barbett. cum ſuccini aut juniperi oleo, ſimilive alio ad digerendum accommodato, ſuper partem induratam impoſito, identidem per adhibitos ſacculos medicinales bene calidos foventur.

## IX.

*Medicamenta interna quaenam adhibenda ſint.*

Interim neque interna medicamenta hic negligenda ſunt: ab his enim potiſſimum reſolutionis praeſidium debet exſpectari. Facere autem inprimis hic ſolent decocta reſolventia ex rad. vincetox. aut ſcrophulariae; ſiquidem ipſa cum ita dictis eſſentiis digerentibus bis aut ter quotidie ingeruntur; vel & bene mane interdum ad ſudorem provocandum in lectulo adhibentur. His interponi aliquoties per dies ſingulos confecti e ſpongia uſta, nec non ſale gemmae, antimon. diaphoret. rebusque ſimilem vim habentibus aliis pulveres poſſunt. Neque enim in expertiſſimis Medicis deſunt, qui admirabilem digerendi vim hisce medicamentis tribuunt. Quemadmodum alii portiunculam, quantam mucro cultri capit, ex contritis lacertis identidem aſſumendam ſuadent. *Aethiopem* certe *mineralem*, ut & *mercurium dulcem*, ſiquidem cum prudentia adhibentur, mirifice ad reſolvendum hic proficere, ipſa experientia me docuit. Sed alvum tamen ſub iſtorum medicamentorum uſum aliquoties per intervalla ducere convenit. Quodſi autem nihil omnia medicamenta iſta proficiunt; haud alienum eſſe, niſi forſan ab iſta curandi via aeger abhorreat, ad ipſam ſalivationem progredi, exiſtimo. Neque enim Agricola (a) tantum una cum aliis Medicis haud incelebribus eandem, quaſi ad tumores colli ſcirrhoſos digerendos efficaciſſimam, proponunt, ſed egomet quoque, in nonnullis ſaltem caſibus, haud exiguam in his noxis curandis vim exſerere, ſum expertus.

## X.

*Quid de ſuppuratione medicamentisque rodentibus habendum.*

Sicubi ſcirrhus ejusmodi inflammationem aliquam habet adjunctam, reſolutiones autem ſpes omnis evaneſcit, haud alienum erit diſpicere, num ad ſuppurationem perduci tumor & quaſi abſceſſus aliquis tractari queat. Neque enim exempla mihi deſunt iſtiusmodi, ubi parotides &

(a) *In Chirurg. parva.*

& maxillares induratae, ut & alii tumores in collo, ſub ipſum medicamentorum reſolventium uſum in abſceſſum tranſierunt. At vero quoties nimis inveteratum malum eſt, tantum abeſt, ut emollientia aut ſuppurantia quicquam proficiant, ut potius officiant, ſubindeque increſcentem tumorem ſenſim & quaſi ſine ſenſu in ulcus pravi moris vel in ipſum cancrum convertant. Atque idem fere judicium hic eſto de *rodentibus*. Neque enim facile applicari eadem ſine maximo vel cancri, vel largae profuſionis ſanguinis atque adeo ipſius mortis periculo conſueverunt: prouti quidem egomet ex nobilioris perſonae cujusdam, exemplo triſtiſſimo didici.

FINIS PARTIS SECUNDAE, SECT. II. ET TOMI PRIMI.